

6
5 M
2

M. Fabij Quintiliani

oratoriarum institutionũ Lib. XII. Vna cũ annotationibus Raphaelis Regij: Georgij Merulæ: et Iodoci Badij Ascensij: in deprauationes earũdem. Et tabula per alphabeti seriem: tã in cõtextu q̃ in scholiis adnotãdorum aucta & recognita per eundẽ Ascensiũ qui ad codicẽ quẽ Laurẽtius Vallen. et possedisse: et emẽdasse magnis argumentis cõuincitur sexcentos locos restituit.

Vænundãtur cũ Gratia et priuilegio: ab eodem Iodoco Badio Ascẽsio: et Ioãne Paruo: Bibliopolis academiæ Parrhisiensis.

Iodocus Badius Ascēsius,Antonio Bohero thesaurario Regio:& Frācisco Bohero eius fratri carnuteñ.ecclesię canonico primario quē prępositū vocāt,claris admodū natalibꝰ & pręclara indole:multaq; eruditione cōspicuis adulescētibus:prudētissimi videlicet & spectabilis viri Thomæ Boheri equitis aurati & quæstorum regiorum normānię & mediolani principis liberis.S.D.

Eposuerat acri & suo & suorū sodaliū iudicio: Oratorias Quintiliani institutiões Remigius Ruffus Cādidus Aqtanus pædonomos vester prudētissimꝰ & anxie doctus:quas quū ꝑlo nostro īprimēdas mihi credidisset venit hō malꝰ ne dicā sacrilegus quatriduo q̄ impssurus erā simulās se eius codicis ad biduū dūtaxat egere:dataq; fide quā nullā habebat:ꝓstitoq; sacramēto,qđ nihili facturus erat:se eundē ante triduū restituturū multū diuq; frustra reluctato abstulit:& cū repeterē abnegauit:meq; reposito pro exēplari ꝑcio:& Remigiū ꝑcipuo laborū(q̄ gloria est)fructu:vosq; eorūdē nūcupatione pfidus defraudauit.Refersi tñ qua potui industria & vigilātia:laborū illius iacturā,nā Quintilianū quē magnis argumētis liquet ab Laurētio Vallesi.possessum & recognitū magno ꝓuidētię bñficio mihi compaui: vigiliq; studio codicem ab Raphaele Regio adnotatū ad Vallę Aldiq; exēplaria reposui:adhibito quāto maximo potui iudicio:Liber em̄ & in nullīꝰ verba iuratus rigidusq; veritatis assertor vbiq; locorū qđ sentirē aperui:& opꝰ hoc nō adnotaui mō:sed & maculis innumeris tersi:cōfidoq; nec pauciora nec minore iudicio q̄ a ꝑceptore vestro fuerāt,a nobis emēdata.Cuiꝰ rei ille vnus iudiciū facere poterit:nisi scelere excęcatꝰ est:q codicē nostrū furti sublectū pessima fide sacraq; cōsciētia detinet:in quē & eius rei cōsciū(duo em̄ furto pfuerūt)cū omneis diras impcari iustissime liceat:psianū illud mō optē Virtutē vt videāt ītabescāt q relicta:p Christianā tñ religionē siquā verētur adiuratos volo:mihi codicē nostrū restituāt:vt saltē sero possim agnoscere quātū iacturę mihi fecerint:nā sublati codicis nūq̄ qđ instar eēt pagellę ꝑ ociū legere potui.Nūcupationē vero laborū studiorūq; nostrorū nō minꝰ deuoto aīo vobis dedico ac ꝑceptor vester fuerat facturus. Patiemini tñ vel in æquas ptes recipe literarię palęstrę nō minꝰ strenuos athletas:& sub ęque diserto & docto pfecto militātes Sapiētissimi & magnificētissimi viri Guilielmi Rogerii:Regii ꝓcuratoris primarii:īgenuos liberos Frāciscū & Ludouicū Rogerios:q sub Stephano Iosmario multa pręclari studii iam ediderūt specimina:auidisq; aīs huius impssiōis nostrę(vtinā nō frustra)expectāt emissionē.Quā vt feliciꝰ faciā respexit in sudores nostros:primariꝰ supmę curię Christianissimi regis nostri senatus:meq; triennali donauit priuilegio.Bonis igit̄ auibus & felici emissas auspicio:obuiis vt dicūt vlnis:has recētiores lucubrationes suscipite: Valeteq; adulescētes clarissimi.Ex officina nostra chalcographa:ad Idus Ianuarii.M.D.XVI.supputatione Romana.

Priuilegii forma,cuius prolixior est explicatio,apud Badium est: qui omnibus iure petentibus eius videndę faciet potestatem.

Institutionū oratoriarū Tabula

Tabella serie literaria tā in textu q̄ in annotationibus Quintiliani adnotandorū: in textu autē ad notanda t literam adscriptam habent.

Tabula Alphabetica

FINIS.

Petri Syluii medici Caroli francorum regis octaui, ac oratoris Clarissimi qui M. F. Quintilianum Laurentii Vallę manu conscriptum ex Italia in galliam detulit per Ioannem Vacceum Castellanum.

Epitaphium.

Hic ego marmorea Petrus sub mole quiesco
Et breuis hęc cineres contegit vrna meos.
Herbarum docuit pręcepta salubria Chiron
Et quodcumq; sua tollere vulnus ope:
Omne genus duri poteram sanare doloris
Si qua ferox etiam vulnera fecit amor.
Arte mea viuus multos ego viuere feci
Qui prope iam dirę limina mortis erant
Testis eris: quondā media qui nocte sepultus
Ecce vides nitidum Quintiliane diem.
Nos alios medica dudum sanauimus arte
Auxilium nobis nulla medella tulit.
Forte sed inquires cur me sanare dolentem
Non potui? Causam chare viator habe.
Aeger eram vulnus dedit insanabile fatum
Cedere me fatis ergo necesse fuit.
Viuo tamē nec me penit⁹ mors sęua peremit
Quā rapuit vitam mors mihi fama dedit.

Eiusdem Vaccei hexastichon.

Quintilianus Lectori.

Integer elisio venio de gurgite: mecum
Eloquii portans Quintilianus opes.
Dum perii: linguę periit decus omne togatę
Et veteri oblita est dogmate Roma loqui.
Sū modo viu⁹ ego: me Roma supstite gaudet
Nec magis extinctas anxia plorat opes.

FINIS.

Octostichon Ascensianum non ita dissimilis argumenti.

Acri iudicio vigiliq; reposta mineruae
Liuide ne tangas hęc monumenta sacra,
Est hęc ęsca bonis animis cōdita: sed ipse
Si cupis esse tuum, viscera mande tua.
At tu tam cultis longe dignissime chartis
Candide lector ades, partaq; sume tibi.
Et tua dic, Sylui, qui nobis ista parasti
Molliter ossa cubent: mēs bona sūma petat.

Institutionum Oratoriarum

Tabula capitũ seu titulorũ totius operis ea serie qua explicabuntur.

Capita Libri. I.

Sequuntur:

Capita Libri.II.

Capita Lib.III

FINIS CAPITVM.

M. Fabii Quintiliani Vita.

M. Fabius Quintilian⁹ Romæ natus est: Quibus cõsulibus, aut quo imperante Cæsare non legi. Verissima coniectura adducor vt fidem libris tẽporũ non habeã: vbi legitur Quintilianus Calagura vrbe Hispaniæ oriũdus. Nã M. Valerius Martialis Calaguritani agri alumnus cũ Hiberos memoria dignos suis epigrãmatibus inserat nullã de Quintiliano mẽtionẽ fecit: sed eũ separatim cũ veneratione noĩat.

Quintiliane vagæ moderator sũme iuuẽtæ
Gloria Romanæ Quintiliane togæ.

Et ipse dicit cũ esset adolescẽtul⁹ cognouisse Domitium Afrum & Senecam: Qui ambo sub Nerone periere. Seneca in libro sexto diuisionũ Quintiliani declamatoris meminit: cuius adhuc extant multæ declamationes acutę & breues stylo aliquãtulũ remissiore. Is auus fuit M. Fabii Quintiliani qui Romę multis annis rhetoricen cum summa laude docuit. Et ipse rursus Quintilianus mẽtionẽ facit patris qui causidicus fuit apud principem. Neq; notitia: neq; gratia caruit, Domitiani eñ Cęsaris nepotũ cura ei delegata fuit. Disciplinæ eius castigatissimę plenissimũ testimoniũ Caius Cęlius affert. Qui sub tali pceptore tantũ profecit: vt sui temporis oratores facile superauerit. Duxit vxorẽ ex nobili familia: ex qua liberos suscepit: q̃ acerbissima fatorum sorte in primo iuuentutis flore rapta fuit. Alterũ ex liberis quũ librũ de causis corruptæ eloquẽtiæ edidisset amisit: postea cum rhetorices libros scriberet †Marcellum vnicũ parentis lumen: ac solatium rogo dedit: Testis & ipse infelix senex suarũ lachrymarum est. Eius filiola ex alia (vt credo) vxore Tutilii eqtis Romani filia genita: nupsit Nonio Celeri viro claro. Quo tẽpore decesserit affirmare non audeo: quoniam is qui tradit fide caret.

Quintilian⁹ declamator.

Quintilianum.

FINIS.

¶Raphaelis Regii in deprauationes oratorię Quintiliani institutionis annotationes.

Efflagitasti quotidiano conuicio. Ad Victoriū ne Marcellū: cui opus dedicat Fabius: hæc epistola scribatur: vt qdā titulū deprauarūt: an ad Tryphonē bibliopolā: ne differēdū est qdē: quādo apertissime ex ipsius epistolę verbis colligit: nō ad Marcellū: sed ad bibliopolā aliquē fuisse missam. Cū eiñ dicat Fabius. Quos ad Marcellū meū de institutione oratoria scripserā: quis vel rudis nō videat: alii q̄ Marcello: Quintilianū verba facere? Ad Tryphonē vero illis tpibus notissimū bibliopolā Fabiū scribere maxime verisimile est: sicq; in vetustissimo illo exēplari: quod a Pogio Florētino e Germania olī fuit allatū: nup Florentiæ legi. ¶Efflagitasti: ardēter & cū vehementiā qdā atq; clamore postulasti. ¶Quotidiano cōuicio. Quotidianis cōtumeliis. Quales hę forent. Nimiū es lentus Quintiliane. Nū q̄ icipies edere istud opus. Vel citi⁹ elephāti pariūt. Nimis timidus es. Cōuiciū āt dicit vel a vicis: in qbus primū fieri cœpit: vel a vocū multitudine: quasi cōuociū: vt scribit Sex. Pōpei⁹. Fabi⁹ vero videt illā imitari Ciceronis epistolā ad Quit. fratrē: q̄ est in scdo ad Atticū volumine. Epistolā hāc cōuicio efflagitarūt codicilli tui. ¶De institutione oratoria: de pceptis eloquētię: quibus istituit futur⁹ orator. Institutio āt differt ab institutis. Instituta nanq; sunt mores cōsilio & rōne sumpti: vt de institutis antiqs caput ē apud Valeriū Maximū: hoc est de moribus antiqs. Institutio vero dicit pceptio: qua qs instituit: & docet: vt institutiones Lactātii christianę: qbus christiani istituunt: & docētur. ¶Iā emittere incipere hoc est. Si nō cūctos: at saltē singlos ederē. Is.n. libros emittere icipit: nō q vniuersos: sed q singulos edit. Hoc aūt pnuciū videt fuisse: quo Tryphō libros efflagitabat. Fabiū.n. timidū esse inuehebat: vt q ne singulos qdē libros de institutione oratoria conscriptos emittere auderet. ¶Maturuisse: an maturauisse legēdū sit q̄rit. Vtroq;.n. mō i exēplaribus scriptū est. Sed maturuisse magis & sensui & stylo epistolari cōuenire videtur q̄ maturauisse. Est nāq; maturo trāsitiuū. vt Auius in apricis maturat

Fabiu scribat

Côuicil dicatur

Institut institut quo di

Matur verbū

¶M. Fabius Quintilianus Tryphoni Salutem.

Efflagitasti quotidiano conuicio vt libros quos ad Marcellū meū de istitutiōe oratoria scripserā iā emittere inciperē. Nā ipse eos nōdū opinabar satis maturuisse: qbus cōponendis (vt scis) paulo plus q̄ bieniū tot alioqui negociis districtus impēdi: qd tēpus nō tā stylo q̄ inqsitioni instituti opis prope infiniti: & legēdis auctoribus q sunt innumerabiles datum est. Vsus deinde Horatii cōsilio: q in arte poetica suadet ne pcipitet editio nonūq; prematur in annū, dabā iis ociū vt refrigerato inuētionis amore: diligētius repetitos tanq̄ lector perpenderē. Sed si tātopere efflagitātur, q̄ tu affirmas, permittamus vela vētis, & ora soluētibus bene pcemur. Multū aūt in tua quoq; fide ac diligētia positū est: vt in manus hominū q̄ emendatissimi veniant.

¶Iodoci Badii Ascensii ad M. Fabii Quintiliani institutionū oratoriarum veriorem & clariorem lectionem adnotata.

Efflagitasti. Quia si alias vnq̄ in hoc potissimū opere explanādo breuis esse cōstitui: ea dūtaxat addā quę ab Raphaele pmissa: aut aliter explananda videbūtur: quā prouinciā attētare ausus sum: fretus codice fideli: cuius Laurentiū Vallā possessorē fuisse vt credā: manifestis inductus sum argumētis. Proinde q mihi exēplū ad illius exēplar recognitū sacrilego furto sublegit q̄q̄ mihi grauē iacturā intulit honori tn̄ & suo & eius cui sublegit parū cōsulet: intelligāt eiñ mortales oēs in cuius mācipio sint sublectitia ista. Sed rē sedatiore auspicemur aīo. Efflagitasti. i. euidenter & manifeste flagitasti. Nā. e. ex aut extra in cōpositione: interdū effectū notāt: vt efficio: exoro: interdū eminētiā: vt exaudio: emineo. efflagito. Flagitare aūt est quasi in flagitiū vociferari. Quotidianū alii malunt scribere cottidianū: p contidianū, quasi a cōtinēte & ppetuo die dictū q̄ quotidianū a quoto die: aut poti⁹ a quoq;. Ego neutrū dāno: nā vt quotānis p quoq; anno: ita quotidie p quoq; die nō absurde accepis. Cōuiciū alii a vito deducūt & cōuitiū scribūt. alii a vico. Emittere icipere. Atq videt emissio opis semel tota fieri. Sed Raphael dicit de pte librorū intelligēdū: qd nō placet: qa dicit vt libros &c. nō vt ptē librorū: dicem⁹ itaq; tūc quēlibet incipere emittere libros suos qn librariis trāscribēdos credit: p quos nō oibus sed scripturę redēptoribus cōmunicant. Ipse. i. egomet: est aūt triū psonarū pnomē. Prope. i. quasi infiniti. Nā de oratoria nullus ita pcepit vt nō plura pcipiēda reliqrit. Tāq̄ lector nō inuētor: perpēderē. i. pfecte disquirerē: quanti pōderis & ita valoris essent: metaphora a pēsibilibus facta. Q̄. i. quātope. affirmas. s. efflagitari. Permittamus vela vētis. metaphora sūpta a nauibus vn̄ & nauare operā. i. quasi nauibus multā pstare dicimur: dicit credam⁹ opa nostra aurę. i. fauori populari. Et orā. soluētibus. Sic Raphael legit: sicq; notatū inueni manu vallę dicētis orā significare funē quo nauis ad terrā ligat. vt apd Liuiū dicētē. In ipsis quoq; trepidatū est nauib⁹: dū ne hostes cū suis simul irrūperēt trahūt scalas orasq; & anchoras ne i moliēdo mora eēt pcidūt. Sic quoq; Sipōtin⁹ eps legit. At Aldina impssio habet aurā soluētibus. Quā Raphael non imerito improbat. Nā siue aurā p leni vēto siue p fauore acceperit: bonā nō bene subdēdū fuerit: vt soluētib⁹ absolute ponat: & ordo sit: pcemur libris soluētib⁹. i. dis-

Ea

Ora.

collibus vuas: Ac si qñ ab solutū inueniat: vastus ille sonus a vocalis lōge nimiū eo in loco tolleret epistolaris styli humilitatē. Sūpta est aūt metaphora a fructibus: q propriema turescere dicunt. Libri vero illi satis maturuisse nō vident: q nondū satis sunt expoliti. ¶ Tot alioqui negociis. Alioq citra n literā in vetustis fere exēplarib⁹ scriptū inuenit: sicq scribēdū esse Caper diligēs i primis grāmaticus præcipit. Atq ait i caret n similiter alioq. Significat aūt alioq īterdū aliter: Interdū ꝓterea: vt hoc loco. Tot alioq hoc ē. Tot præterea: atq aliis negociis impeditus. Distringi nāq negociis ē distrahi: atq īpediri. Nō tā stylo: hoc est ꝯpositioni atq expolitiōi. stylo nāq prisci scribebāt. Vñ ꝑ ꝯro nis quoq charactere styl⁹ frequēter accipit. Significat aūt Fabi⁹: se nō tā scribēdo: q̄ īuestigādo: q̄ erāt inchoato operi necessaria bieniū cōsūpsisse. ¶ Neꝓcipitet editio. temere: ac ꝑperāter: & nicōsulte fiat emissio. ¶ Nonūq ꝓmat ī annū. Cōtineatur vsq ad nonū. Fere aūt in vetustis Horatij exēplaribus legit Decimūq ꝓmat in annū. ¶ Vt refrigerato iuētionis amore. Diminuto: ac remisso. Vt em̄ amor cū vehemēs est: ardere dicit: sic cū remittit: refrigerari videt. Sua āt cuiq īuētio ita blādiri solet: vt verū facere iudiciū nō ꝑmittat. ¶ Tā q̄ lector ꝑpēderē: ꝑfecte examinarē nō tāq̄ auctor: sꝫ quasi lector. Id aūt ē optimū emēdādi genus: si scripta in aliqd tēp⁹ reponant: vt ad ea post īteruallū: velut noua atq aliena redeamus; ne nobis scripta nr̄a quasi recētes fet⁹ blādiāt: Quintilianus ipse in decimo huius opis volumine scribit. ¶ Et orā soluētibus. Metaphora a nauigātibus. Vt. n. illi funē: quo naues retinētur: soluētes longius a terra discedūt: Sic libri cum eduntur: quodāmodo orā soluere: a nobisq recedere videntur. Ora autem est funis: quo naues terræ alligantur: Idem in quarto. Soluimus oram profecti sumus. Liuius libro vigesimo octauo. In ipsis quoq trepidatū est nauibus: dū ne hostes cum suis simul irrumperent: trahunt scalas: oras: & anchoras: ne in moliendo mora esset præcidūt. Qui vero pro aura & vento oram exponūt: & ingenio & iudicio carere cōuincūtur: cum precor verbum: cum bene maleue a ductibijs copulatū nunq̄ cum accusatiuo construatur. Ora etiam dicitur regio non quidem omnis

lioqui.

ylus qd & nō sumat.

n gd.

cedentibus auram bonam. Baptista autem pius ora legit: Cui⁹ sunt in primū Lucretij verba. Ora proprie loquēdo regio littoralis appellatur. Sed factum est demū latius verbi significatum: vt perperam loquantur illi: qui oras funes appellant quib⁹ religatur nauis: quæ græci primnesia dictitant. Ouidius & cęteri peculiariter retinacula. Propertius libro elegiacon secūdo: Nā melius duo defendūt retinacula nauē. De primnesio sic Pōpeius: Primnesius palus: ad quē funis nauticus religatur: quē alij tonsulā dicūt. Oræ pro regionibus capiūtur & partibus, a Varrone lib. iiij. de lingua latina Oræ dicūtur quęcūq extremitates. Qz si apud Liuiū cōpereris decedentes a littore incidisse oras, scito mendosum ē codicē & lora scribendū: quē sœdū Sipontini lapsum demōstrat alibi codex Liuianus: in quo passim lora nō oras scribit: q a coria in fastigio funiū vel ꝑ funibus tanq̄ firmiora & humori magis inuicta annectebātur. Qz si inter cętera exēpla sui lapsus fucos affert, vt Quintiliani testimoniū lib. primo ita scribētis, Soluētibusq orā bene ꝓcemur: Respōdeamus maculosum ē exēplar, & auctoritate Sipōtini, quę īter grāmātistas & literatores nō parua est, cōuulsū circūferri. Est em̄ in Quintiliano recognoscēdū ora casu sexto, nō orā: vt ora soluere sit ab ora hoc est a littore recedere. Procliuis error fuit & facile admissus putātibus semidoctis soluere ora: grāmatice nō dici: persuasis a Sipōtino orā significare retinacula Ora ꝓprie dicit auctore Plinio q̄ gręcis agiales. Vel figurate dicimus orā soluere: vt soluere vitā hoc est a vita discedere. Priscianus cū oēs oræ significatiōes poneret nō dixit orā significat retinacula. Hęc illic & aliquāto post in cūdē primū Lucre. in illud Aeris i teneras possint ꝑferrier auras. Sūt q legūt oras: vel auras ꝓ oras posuit: vt aula ꝓ ola. plaustrū plostrū & sexcenta hmōi. Soluētibus orā bene ꝓcemur: cū Quītilian⁹ ait: lego ora in sexto casu ꝓ ab ora .i. regione littorali. Nā orę dicunt regiones littorales. Maro in sexto. Et tādē euboicis cumarū allabit oris. Qđ ex Liuio adducit mēdosissimū affert. In Liuianis. n. priscis exēplarib⁹ nō oras legit sed lora. Qua voce i re eadē vtit alibi i etiā in editis codicib⁹. Cui⁹ hęc verba sunt ex lib. xij. Vixdū oēs cōscēderāt cū alij resolutis loris vt anchorā euellerēt: alij neq d teneat anchora, lora icidūt: raptiq oīa ꝑpropere agēdo nautica ministeria īpediūt. Quę verba fidē faciūt & illū locū in quo legebat oras adulterinū ē reclamātib⁹ fidelissimis exēplarib⁹: & oī eruditorū corona. In qb⁹ nuspiā repies orā ꝓ retinaculo siue fune nautico sumi. Sꝫ ne te moueat dictio lora: scito priscos retinacula solitos ex corio bubulo facere. Qđ docet Maro cū īqt. Sic fat lachrymās classiq īmittit habenas. Audi q̄ huic rei facētia repperi i itegris honorati Seruij codicib⁹: q apud virū oī cumulo virtutis ac dignitatis īsignitū comitē Trussardū Calepiū: eqstris ordinis seruant: īmittit habenas: aut funē ꝑ metaphorā equoꝝ dixit: aut Homerū secut⁹ ē q ait ςρεπτοισι βόεοσι. i. loris retortis: ijs. n. vtebāt antiq. Subseqbāt i ijsdē synceris exēplarib⁹ duo testimonia ex Homero. Cęterū q dā nō orā sed orā ꝑ freno legūt auctore Pōpeio: qđ nō ꝓbo. Orā Liui⁹ lib. i. de scđo punico bello: regionē littoralē vocat. Hęc pius. Quę nō oīa vident mihi ꝓbare. Nā licet poeta ꝑ metaphorā habenas classi det: ꝑ qbus alibi lora dicit: nō cōtinuo putē Liuiū tā figurate locutū: nā cū Plautus naui vectū: dicat æquoreo seu Neptuni equo ꝑ cæruleas vias vectū: nū mirū si poeta classi assignet habenas? Verū tn̄ q a loris ꝓ retinaculis vti poterāt: nō oino negē apud Liuiū lora legi posse: nā vt orā ꝓ fune accipiā nō placet: miror aūt quō idē error ita ingruerit: vt etiā in q̄rto de breui narratione dicat sublatę sunt anchorę: soluim⁹ orā: ꝑfecti sum⁹. nā si illic quoq legēdū cōtēdat Pius ora: nō oīb⁹ erit euidēs: qd differat soluere ora ꝓ ab ora: abeo qđ est ꝑficisci: at si orā legam⁹ siue ꝓ fune qđ nō placet: siue extremitate nauis: iā prius fuerit soluere orā q̄ ꝑficisci. Sed q a nō nauis sed littoris orā ꝓprie dicimus: nec soluimus rē q̄ moueri neq̄t si soluta sit: nō dicā orā terrę solui: sed nauē ab ea. Itaq vt vno verbo qđ sentio dicā: sicut apud Ciceronē cū dicit. Qz sic portu soluētibus &c. intelligit nauē: ita hoc loco legā ora soluētibus. s. libris: hoc ē exeūtib⁹ bene ꝓcemur. Nec dubitē dicturū fuisse more Ciceroniano: ex ora: aut ab ora: nisi duriuscule sonēt. Audaculus qspiā forte prorā legat: nā in tuto portu nō obuertūt pelago: sed littori ꝓras. Sed finē facio: iudiciūq ī medio relinquo.

Ora.

Primnesia.

Tonsula.

Lora.

se in maritima solum: quã vulgus ripariam vocat: in qua quidem significatione quidam hoc loco oram accipiẽdam esse putantes facile refelluntur: cum immobilia nunq̃ solui dicantur: sed nodi proprie ac per metonymiam ea quæ nodis detinentur. Vt Horatius. Solue senescentem mature sanus equũ ne Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat. Soluere sane etiam citra oram pro discedere apud oratores quoq; inuenitur. Cicero pro Muræna. Qđ si e portu soluentibus: quasi iam in portum ex alto inuehuntur: prędiscere summo studio solent: & tempestatum rationem: & prædonum: & locorum: quid natura fert: vt ijs faucamus: qui eadem pericula: quibus nos perfuncti sumus: ingrediuntur: quo me tandem animo esse oportet prope iam ex magna iactatione terram videntem in hunc: cui video maximas tempestates esse subeundas? ¶ Multum autem. Hinc quoq; aperte colligitur: hanc epistolam ad bibliopolam aliquem fuisse scriptam. Nam bibliopolæ solent etiamnum opera noua conquirere: quæ diligenter describant: ac venalia proponant. Horum autem librariorum officium est curare: vt libri sine mendis describantur.

Soluo … sumatu… (margin, cut off)

Biblio… officiu… (margin, cut off)

¶ M. Fabii Quintiliani in oratoriæ institutionis librũ primũ, ad Marcellum Victorium Procemium.

Ost impetratã studiis meis quietẽ quæ per .xx. annos erudiẽdis iuuenibus impẽderã: cũ a me quidã familiariter postularent vt aliqđ de ratione dicendi componerẽ: diu sum equidẽ reluctatus, q̃ auctores vtriusq; linguæ clarissimos nõ ignorabã multa quæ ad hoc opus pertinerẽt diligẽtissime scripta posteris reliqsse. Sed qua ego ex causa faciliorẽ mihi veniã meæ deprecationis arbitrabar fore: hac accẽdebãtur illi magis: q̃ ĩter diuersas opiniones priorũ & quasdã etiã inter se cõtrarias difficilis esset electio: vt mihi si nõ ĩueniẽdi noua at certe iudicãdi de veteribus: iniungere laborẽ nõ iniuste viderẽtur. Quis aũt nõ tã me vinceret pstandi: qđ exigebatur fiducia, q̃ negãdi verecũdia: latius se tamẽ aperiẽte materia plus q̃ imponebatur oneris sponte suscepi, simul: vt pleniori obsequio demererer amãtissimos mei: simul ne vulgarẽ viã ingressus: alienis demũ vestigiis insisterẽ. Nã cæteri fere: qui artẽ orãdi literis tradiderũt: ita sunt exorsi: quasi pfectis omni alio genere doctrinæ sũmã in eloquẽtia manũ imponerẽt: siue cõtemnẽtes tãq̃ parua: q̃ prius discimus studia: siue nõ ad suũ ptinere officiũ opinati quãdo diuisę professionũ vices essent: seu qđ proximũ vero: nullã ingenii sperãtes gratiã circa res: etiãsi necessarias: procul tamen ab ostẽtatione positas. vt operũ fastigia spectãtur: latẽt fundamẽta. Ego cũ existimẽ nihil arti oratorię alienũ: sine quo fieri nõ posse oratorẽ fatẽdũ est: nec ad vllius rei summã: nisi pcedẽtibus initiis perueniri: ad minora illa: sed q̃ si negligas: nõ sit maiorib⁹ locus: demittere me nõ recusabo. nec aliter: q̃ si mihi tradatur educandus orator: studia eius formare ab infantia incipiam.

RAPHAEL.

Ost impetratã studijs meis quietem. Hac præfatione Fabius primum causas exponit: quibus motus de ratione dicendi copiosius scripserit. Deide Victorio opus dicat. Tũ quẽ oratorem instituat: describit. quarto loco totum opus in xij. volumina distinguit: ac quibus præcepta tradat: ostendit. Ac prima quidem pars tota a beniuolentiæ locis sumitur q̃q̃ dociles quoq;: & attentos legentes summa rei: de qua tractaturus est: proposita reddat. Summam enim præ sefert: & modestiam: & in amicos benignitatem: cum se Fabius dicat diu recusasse: ne de arte dicendi scriberet: q̃ a summis auctoribus multa esse de ea re scripta sciret: nisi victus ratione plenius sibi amicos deuincire studuisset. Hunc autem prologum in sublimi genere dicendi versari facile videbit: qui & sententias & compositionẽ perpendet. Siquidem in principijs: atq; clausulis stabiliores pedes sunt collocati: & sensibus grauibus: atq; acutis quales altiloquo stylo cõueniunt: maxime hæc præfatio exornatur. ¶ Quam per viginti annos. Cur demũ post viginti annos quietem impetrarit Fabius quæri posset. Ac ego quidem adducor: vt credam eos qui per viginti annos eloquẽtiã in vrbe Roma professi essent: & vacationem meruisse: & ad magistratus fuisse admissos. Id qđ postea quoq; lege

Prolog… tutioni… narum… mitas. (margin, cut off)

Ost impetratã studiis meis quietẽ quã &c. Lego cũ Laurẽtiano codice quę: vt referatur ad studia: nõ. n. quietẽ erudiẽdis iuuenib⁹ ipẽderat: sed studia: p q̃ qetẽ nõ vulgarẽ sed honorificã cũ dignitatis & mgrat⁹ adeptiõe ipetrauerat: vt postea a Iustiniano istitutũ Laurẽti⁹ adnotauit & Raphael scripsit: id aũt significat vocabulũ ipetratã: nõ. n. q sine honore plegẽdo cessaret: diceret se ipetrasse qetẽ. Male aũt Raphael quã legit: sz exẽplari id aiaduertẽdũ nõ hoi minime temerario & ipẽse docto. Demererer amãtissimos mei. i. bene. de eis merẽdo obligarẽ. Regit igit cõpositũ i actõ qđ ptes in ablõ: nã idẽ est ac si dicat: bene mererer de amãtissimis mei. Vt æneí. iiij. Si bene qd de te merui. Sane nõ est op⁹ admonito amãtissimos q̃ q̃ in nomẽ trãsijt actiue significare: nã idẽ ẽ ac si dicat: q me maxime amãt. Sũt tñ tã ipti vt p dilectissimis & amãtissimis amãtissimos dicãt. Obsequiũ ẽ quoq; id sequit & facit qđ alteri placiturũ nouit. Vñ obsequiũ amicos: Veritas odiũ parit: vt dicit Comicus in Eunucho.

Demereor. (margin)

Obsequiũ. (margin)

cautū fuisse facile est videre: cū alibi: tū in duodecimo codicis Iustiniani libro: titulo de pfessoribus: qui in vrbe Cōstātinopolitana doctes ex lege comitatū habere meruerūt. Inter oēs aūt pfessores: siue artiū siue iuris ciuilis rhetores: hoc ē artis oratorię doctores primū locū apud priscos obtinuerūt: vt idē. xj. lib. scribit Iustinian⁹. ¶ De ratiōe dicēdi. De eloquētia: q̄ & ars dicēdi & facultas orādi & copia orōnis vocaf. ¶ Diu sū eqdē reluctatus. Restiti: ac plōgū tēpus repugnaui. Metaphora est a palæstritis sūpta: q & luctari & reluctari dicunf. ¶ Q. auctores vtriusq; lingue clarissimos. Plenā modestię cām assignat quare diu repugnauit amicis: vt de rōe dicēdi aliqd scriberet postulātibus. Qui nā vero fuerint clarissimi illi vtriusq; linguę rhetores: q scire cupit plogū tertij libri plegat. Illic. n. oēs: q ad ætatē suā vsq; claruerūt: cōmemorat. Sed clarissimi olim fuerunt Gorgias Leōtinus. Isocrates Gorgię auditor. Aristoteles. Theodectes. Theophrastus. Hermagoras. Dionysius Halicarnasseus. Apollodorus Pergamenus. Theodorus Gadareus. Latini vero. M. Cato. M. Antonius. M. Tullius. Plinius secūdus. Sed qua ego ex cā. Locus is: vñ sensus acutissimus sumif: a grecis πειΔαμη απολογια hoc est pbabilis respōsio tū βιαιομ hoc est violētū a latinorū qbusdā iuersio appellaf. Qua qdē tūc vtimur: cū aduersarij rōnē i ipm inuertimus: ac p nobis potius q̄ cōtra nos facere mōstramus: Vt si qs argueret in sylua hoiem occidisse: q in sepeliēdo cadauere eēt dephēsus. hoc mō iuertere posset. Atq si iterfecissem: in sepeliēdo cadauere tps nō cōtriuissem. Sic igif Quintiliano de arte oratoria scribere recusanti: q clarissimi auctores de ea re multa pcepissent: occurrebant ipius amici: Imo qa diuersa priorū iueniunf pcepta: ac q̄dā etiā cōtraria iter se: scribere tu quoq; debes: vt saltē de antiquorū opinionibus iudicās: q̄ nobis sequēdę sint ostēdas. Sic Cicero prima in Verrē actione. Dicebāt hīc eos actorē Quin. Ceciliū: q pferri q̄stor in ea puincia post me q̄storē fuisset. Quo ego adiumēto sperabā: hāc a me molestiā posse dimoueri: id mihi erat aduersariū maxīe: Nā illi multo mihi hoc facili⁹ remisissent: si istū nō nossent: aut si iste apud eos q̄stor nō fuisset. ¶ Meę depcationis. recusationis: repulsionis. Depcari nāq; iterdū est valde pcari: Interdū est pcibus aliqd recusare: ab seq; repellere. ¶ Qd iter diuersas opiniones priorū. De pceptis eloquētię cū aliis, tū de fine: ac statibus maxīe varię fuerūt rhetorū opiniōes. Alij nāq; tres status. alij plures: alij pauciores fecerūt. Finē vero alij psuadere. alij bene dicere eē cēsuerūt: vt suis locis aptius patebit. ¶ Iniūgere. Imponere: Qd qdē verbū raro apd Ciceronē iuenif. Apud Pliniū vero & Trāqllū & Fabiū est frequētissimū. ¶ Quis āt. Hic quoq; sensus a locis beniuolēnę sūptus maximā Fabij modestiā ostēdit. ¶ Latius tñ se apiēte materia. hoc est cū materia mihi pposita latior āpliorq; videref. ¶ Simul vt pleniori obsequo. Simul vim habēs copulę: vt hoc loco elegāter in orōne bis ponif: qua qdē dictiōe significanf duo simul vno & eodē tpe fieri. Virgilius īscdo. Ille simul manibus tēdit diuellere nodos: Clamores simul horrēdos ad sydera tollit. ¶ Demererer: deuincerē. Nā demereri est meritis obligare: q̄uis īpitorū turba: & demereri male facere: & demerita malefacta significaf putet. ¶ Alienis demū vestigijs insisterē. hoc est. Ea solū pciperē: q̄ ab alijs quoq; tradita forēt. ¶ Demū solū. ¶ Sūmā i eloquētię manū iponerēt. Corrupte qdē sic legi notius est: q̄ vt sit admonēdū. E nāq; vocali erasa legēdū est eloquētia: vt sit ablatiui casus: nō aūt eloquētię i ppositiōe expūcta vt qdā deprauarūt. Est aūt a pictoribus sūpta trāslatio: q tūc vltimā iponere manū picturę dicūf: cū eā sic pficiūt: vt nulla alia arte idigere videaf. ¶ Siue cōtēnētes. tāq̄ parua grāmaticā: geometriā: arithmeticā: musicā: astrologiā: & pgymnasmata: q̄ oīa pueri ante discere solebāt q̄ rhetori traderenf: parua studia vocat. Quītilian⁹. ¶ Quādo diuisę professionū vices eēnt. Alię nāq; sunt vices grāmatici: alię rhetoris: alię geometrę. Si qs igif oīa tradere simul vellet: vices atq; officia pfessionū confunderenf. ¶ Seu qd pximū vero. Maxime veri sile. ¶ Gratiā igenij. Laudē. gratia nāq; igenij nihil aliud est q̄ ipsius cōmēdatio. ¶ Vt operū fastigia spectanf: ædificiorū cacumina ab oib⁹ aspiciunf. Hac aūt similitudine ostēdit eorū: q̄ latent nullā igenio gratiā eē. ¶ Sūmā. finē, ac pfectionē. ¶ Ad maiora illa. Nō maiora: sed minora legēdū eē facile ex ipo percipif sensu. Rudimēta autē grāmaticę: ac geometrię: aliarūq; mathematicarū intelligif: q̄ cū quadā emphasi minora illa dixit: ac si diceret q̄ ab alijs cōtēnūtur. ¶ Qd opus Marcelle victori tibi dicamus. Duabus de causis Marcello opus dicat Fabius: quas ita pspicue subijcit: vt nulla enarratione indigere videanf. Prima autē est q ipm hoc munere dignū putauit ppter mutuā beniuolētiā: ac egregiū studiorū amorē. Secūda vero est: q filio eius erudiēdo nō inutiles hi libri fore viderenf. ¶ Ad ingenij lumē: ad eloquētiā. Nihil est. n. quo magis hoīs ingeniū splendescat q̄ eloquētia Quare nō iniuria. Athenīēses elegātissimos Gorgię Leōtini sermōes: quos Athenis legat⁹ fecit: lāpadas appellauerūt: vt. n. lumine tenebrę expellūtur: sic eloquēti orōne ex aīs hoim impitia fugaf. Lumē vero ingenij p eloquētia accipiēdū ē apte Cicero in Bruto his declarat verbis. Vt. n. oīs decus ingeniū: sic ingenij ipsius lumē est eloquētia. ¶ Incunabulis: primordijs initijs. Incunabula nāq; sunt lectuli: in qbus infantes iacēt: q̄ quia educationis cuiq; principia sunt: pro primordijs quoq; aliarum rerum eleganter ponuntur. ¶ Atq; eo magis: causam assignat: qua decreuit copiosius

Qd opus Marcelle Victori tibi dicam⁹: quē cū amicissimū nobis tū eximio literarū amore flagrātē: nō ppter hęc mō (q̄q̄ sunt magna) dignissimū hoc mutuę īter nos charitatis pignore iudicabamus: sed q erudiēdo nato tuo: cuius prima ętas manifestū iter ad ingenii lumē ostēdit: nō inutiles fore libri videbātur: quos ab ipsis dicēdi: velut incunabulis: per oēs quę modo aliqd oratori futuro cōferāt artes: ad sūmā eius opis pducere destinabam⁹. Atq; eo magis: q duo iā sub noīe meo libri ferebanf artis rhetoricæ: neq; editi a me neq; in hoc cōparati. Nāq; alterū sermone p biduū habito: pueri: qbus id pstabatur: exceperāt: alterū pluribus sane diebus: quantū notando consequi potuerant: interceptū boni iuuenes: sed nimiū amantes mei temerario editionis honore vulgauerant. Quare in his quoq; libris erunt eadē aliqua: multa mutata: plurima adiecta: oīa vero compositiora: & q̄ nos poterimus elaborata. Oratorem autē instituimus illum perfectum: qui esse nisi Orator.

Vir bonus. vir bonus non poteſt: ideoq; non dicendi modo eximiam in eo facultatē: ſed oīs animi virtutes exigim⁹. Neq; .n. hoc cōceſſerim rationē rectę honeſtęq; vitę (vt quidā putauerūt) ad philoſophos relegādā: cū vir ille vere ciuilis: & publicarū: priuatarūq; rerū adminiſtrationi accōmodatus q regere cōſiliis vrbes: fundare legibus: emēdare iudiciis poſſit: nō alius ſit ꝑfecto q̄ orator. Quare tāetſi me fateor vſurū qbuſdā: q̄ philoſophorū libris cōtinenť: tñ ea iure vereq; cōtēderim eē opis nři: ꝓprieq; ad artē oratoriā ꝑtinere. An ſi frequētiſſime: de iuſtitia: fortitudine: tēperātia: cæteriſq; ſimilibus ſit diſſerendū: & adeo: vt vix vlla poſſit cauſa reperiri in qua nō aliqua q̄ſtio ex his incidat: eaq; oīa inuētione: atq; elocutione ſint explicāda: dubitabitur vbicūq; vis ingenii: & copia dicēdi poſtulatur: ibi
Lib. iij. de ora. ꝑtes oratoris eſſe ꝑcipuas? Fuerūtq; hęc: vt Cicero aptiſſime colligit: quēadmodū iūcta natura: ſic officio quoq; copulata: vt iidē ſapiētes: atq; eloquētes haberētur. Scidit deinde ſe ſtudiū: atq; inertia factū eſt: vt artes eſſe plures viderētur. Nā vt primū lingua eſſe cœpit in quęſtu: īſtitutūq; eloquētiæ bonis male vti: curā morū q diſerti habebātur: reliquerunt. Ea vero deſtituta infirmioribus ingeniis velut ꝑdæ fuit. Inde qdā cōtēpto bene dicēdi labore: ad formādos aīos: ſtatuēdaſq; vitę leges regreſſi ꝑtē qdē potiorē: ſi diuidi poſſet: retinuerūt: nomē tñ ſibi inſolētiſſimū arrogauerūt: vt ſoli ſapiētiæ ſtudioſi vocarētur. Qđ neq; ſummi impatores: neq; in cōſiliis rerū maximarū: ac totius adminiſtratione reipu. ꝑclariſſime verſati ſibi vnq̄ vēdicare ſunt auſi. facere .n. optima q̄ promittere maluerūt. Ac veterū q dē ſapiētię profeſſorū multos & honeſta ꝑcepiſſe: & vt ꝑceperūt etiā vixiſſe facile cōceſſerim: noſtris vero tēporibus ſub hoc noīe maxima in plęriſq; vitia latuerūt. Nō .n. virtute ac ſtudiis vt habereť philoſophi laborabāt: ſed vultū & triſtitiā: & diſſentiētē a cęteris habitū: peſſimis moribus prętēdebāt. Nūc aūt q̄ velut ꝓpria philoſophiæ aſſerūtur paſſim tractamus omnes. Quis .n. modo de iuſto: æquo ac bono non & vir peſſimus loquitur? quis nō etiā ruſticorū aliqua de cauſis naturalibus quęrit? Nā verborū proprietas: ac differētia oībus: q ſermonē curę habēt debet eſſe cōis. Sed ea & ſciet optime: & eloquetur orator: q ſi fuiſſet aliquando perfectus:
Orator dicendi peritus. nō a philoſophorū ſcholis virtutis ꝑcepta peterentur: Nunc neceſſe eſt ad eos aliquādo auctores recurrere: qui deſertā (vt dixi) partē oratorię artis meliorē ꝑſertim occupauerūt: & velut noſtrū repoſcere: non vt nos illorū vtamur inuētis: ſed vt illos alienis vſos eſſe doceamus. Sit igitur orator vir talis: qualis vere ſapiens appellari poſſit: nec moribus modo perfectus (nā id mea quidē opinione q̄q̄ ſint qui diſſentiāt ſatis nō eſt) ſed etiā ſciētia & omni facultate dicēdi qualis adhuc fortaſſe nemo fuerit. Sed nō ideo minus nobis ad ſūmā tēdēdū eſt, qđ fecerūt plęriq; veterū: qetſi nōdū quēq̄ ſapientē repertū putabāt: ꝑcepta tamen ſapiētię tradiderūt. Nam eſt certe aliqđ cōſummata eloquētia: neq; ad eā ꝑuenire natura humani inge-

de eloq̄ntia ſcribere: ac libros ſuos ꝓ oēs artes oratori futuro vtiles ꝑducere. Cū .n. duo libri minus ꝑfecti de arte oratoria ſub noīe Quītiliani circūferrētur: facile potuiſſent hoīes de Fabii ipſius eloquētia male ſentire: niſi perfectū aliqđ op⁹ de ipſa dicēdi rōne cōſcripſiſſet. Neq; in hoc cōparati: vt ederenť. Significat aūt Fabius libros illos fuiſſe impfectos: minuſq; expolitos. ¶ Nāq; alterū ſermonē ꝑ biduū habito. Sermōe legēdū eē: ne admonēdū qdē eēt: vt habito ſermone itelligať: niſi qdā īpitia ſua hoc quoq; ꝑuertiſſet: putātes alterū ad ſermonē referēdū: cū ad librū referať: vt autē ſermonē hře: & facere elegāter dicim⁹: Sic orōnē hře: nō facere: i frequēti ē oratorū vſu. ¶ Quib⁹ id ꝑſtabať: qb⁹ ille ſermo fiebat de artis oratorię præceptis. ¶ Alterū plurib⁹ ſane dieb⁹. Habito ſermōe ſubitelligať. ¶ Potuerāt. u. vocali expūcta poterāt legēdū eſt. ¶ Notādo: notis qbuſdā: ac ſignis ſcribendo. Vñ notarii quoq; Notari
ſunt dicti: q notis q̄cūq; dicūtur: excipiūt. ¶ Elaborata expolita atq; exornata. Oratorē aūt īſtituim⁹ illū ꝑfectū Ab attētationis locis hic ſenſus potiſſimū eſt ſumptus. Nā ꝑfectus orator: quē ſe velle iſtituere ꝓponit: eſt tāq̄ de⁹ qdā terrenus. Cato aūt Cēſori⁹ ſic oratorē definiunt. Orator eſt vir bon⁹ dicēdi ꝑitus. Orator defi-
nitio. Quā qdē definitionē Virgilius quoq; approbare videť: cū ingt. Tū pietate grauē: ac meritis ſi forte virū quē Cōſpexere: ſilēt arrectiſq; aurib⁹ aſtāt. Qui .n. pietate: ac meritis grauis eſt: is īter bonos viros ꝓculdubio eſt numerādus. Quē vero mltitudo cōcitata ꝑſertim cū ſilētio: attēteq; audit: is nimirū dicendi ꝑitus eſt iudicādus. ¶ Neq; eñ hoc cōceſſeri. Oratorē ꝑfectū iīs eē ꝑſtātiorē: q philoſophi appellanť: multis argumētis Fabius demōſtrat. Idcirco rōnē recte viuēdi ad philoſophos minime remittit: ſed propriā oratoris eſſe ait. ¶ Vere ciuilis: vere ſapiens. Nam ciuilitas eadem cum ſapiētia eſſe perhibeť. ¶ Fū

nii ꝓhibet: q̄d si nõ cõtingat: alti⁹ tñ ibũt: q ad sũma nitent: q̃ q s sũpta despatiõe: quo velit euadẽdi: ꝓtin⁹ circa ima substiterit.

¶ Quę cũ &c. Obseruat elegantiã quã Valla pcipit de cũ & tũ vt in rebus imparibus cũ particula cũ minore ꝑponatur: nã sensus est: cũ ita est ꝙ sis nobis amicissimus: tum.i. multo euidẽtius est ꝙ sis eximio amore lrarũ flagrans. Ordo aũt huius periodi est: quę cũ amicissimũ nobis, tũ flagrantẽ eximio amore lrarum: hoc est quẽ licet esses cũ amicissimus nobis iũ flagrans eximio amore lrarũ: nõ iudicabamus ꝓpter hæc.s. duo q̃ in te dixi amicitiã summã: & flagrantiã lrarũ: q̃q̃ sunt (sic enĩ lego cũ Aldo nõ sint) magna: dignissimum hoc pignore charitatis mutuæ inter nos. sed sup. iudicabamus dignissimũ hoc. p.ch.m.in. nos: ꝙ libri.s. hi: videbant fore nõ inutiles nato.i. filio tuo erudiẽdo: cuius.s. nati prima ætas ostẽdit iter manifestũ ad lumẽ ingenij: quos.s. libros nos destinabam⁹ perducere ab ipsis velut incunabulis.i. primordijs discẽdi (quia incunabula metaphoricos dixit adiecit velut) ꝑ oẽs artes q̃modo.i. dũ modo ex conferãt aliqd .s. vtilitatis oratori futuro. ad summã.i. cõsũmationẽ eius opis.s. de institutiõe oratoria. Atq sup. destinabamus illud: eo.i. iccirco magis ꝙ &c. in hoc.i. ad hoc vt edant. Exceperãt.s. ex ore dictãtis. Cõseq potuerãt sic cũ Laurẽtiano & Aldino codicibus lego: nõ vt Raphael vult poterãt. nã cũ sequat vulgauerãt cũ pri⁹ notauerint incongruũ etiã prius factũ impfecto dare & posterius plusq̃ pfecto. Boni iuuenes: sed &c. Raphaelis exẽplũ habet vel: q̃d minus placet: nã sensus est boni quidẽ iuuenes vt q pceptoris honori licet incõsulto cõsulere studuerint: sed nimiũ amãtes mei: qa nõ debebãt sic studere famę pceptoris vt eã æternãdo denigrent. Et q̃.i. q̃tũ nos poterimus: id modeste dicit. Nã elaborata dicunt q̃ nõ frustrati laboris p se ferũt vestigia. Ad philosophos relegãdã: tãq̃ ad eos ad quos solos de ea spectet discernere: cũ ꝓpriũ id sit oratoris officiũ. Vere ciuilis.i. ciuitatis regẽdę ꝑitus & potẽs. Fũdare legib⁹. Ergo maior est orator cuius est leges cõdere: q̃ legisperit⁹ cuius ẽ eas interptari. Opis nostri: oratorię institutionis: hoc est vt addit: ꝓprie ad artẽ oratoriã ptinere. Vt artes plures.s. philosophantiũ & oratorũ. Quęstu: acqsitione rerũ. Eloquẽtiæ bonis.i. vtilitatibus & cõmodis: q̃ sunt ornate apte & pspicue dicere: ac psuadere. Ea.s. cura morũ: hoc est ethica destituta a disertis ad philosophos tralata est: q cũ infirmiore eẽnt ingenio: potiorẽ oratorię ptẽ assecuti sunt. Melior est enĩ virtus moralis sine eloquẽtia: q̃ eloquẽtia sine virtute: cũ virtus vel sola prosit: eloquẽtia sine illa nõ solũ nõ prosit: sed sępius obsit: vt in ꝓlogo rheto. Cicero late disputat. Qd.s. nomẽ philosophi .i. amatoris sapiẽtiæ: psertim moralis: quã Socrates primus e cęlo deuocasse dicit. Nãq liberales artes pfitebant a philosophico noie tũc abstinebãt: cũ philosophi apud grecos eã fere vitã agerẽt: quam magi apud Persas: gymnosophistæ apud Indos: & Pharisei apud Iudæos. Maluerũt.s. imperatores. Prætẽdebãt. ad defensionẽ apponebãt: Sicut æne. iiij. dicit. Cõiugiũ vocat: hoc prætexit noie culpã. Quis enĩ. Ordo est. Quis enĩ mõ.i. hoc tpe: et.i. etiã vir pessim⁹: nõ loqt de iusto ęquo, ac bono: q.d. nullus. de iusto aũt ęquo & bono argute disputat. G. Budæus in principio adnotationũ in pãdectas. Sed ea. ostẽdit secũdã diffinitionis ptẽ hoc est ꝙ orator sit dicẽdi peritus. Etsi nõdũ quẽq̃ sapiẽtẽ reptũ putabãt .s. Stoici. Nobis aũt reptus imo natus est cõsũmat⁹ & orator & sapiẽs: Christus dñs sapiẽtia dei patris. Est certe aliqd.i. nõnihil aut res fictitia q̃ neq sit neq eẽ possit. Alibi aliqd ꝓ magno accipit. vt apud Iuuenalẽ. Est aliqd sese vnius dominũ fecisse lacertę. Præsumpta. prius sponte sumpta: vñ psumptio: quæ a literatis raro capitur vt a theologis. pro vitio nimiũ sibi sumendi.

dare legibus. Hinc aperte colligitur quãto oratores sint iurisconsultis pstãtiores: cũ leges ab oratorib⁹ cõditas & latas iurisperiti itcipitent: atq exponãt. Leges aũt vrbiũ fundamẽta merito eẽ dicunt: qbus sublatis ciuitates corruãt necesse est. ¶ An si frequẽtissime. Hoc enthymema te pbat Fabi⁹: eã ptẽ philosophię: q̃ est de morib⁹. totã eẽ oratoris ꝓpriã q̃d in ea fere semp versef orator. ¶ Vt Cicero apertissime colligit. In prio de oratore: & ꝓlogo rhetoricorũ Cicero hãc explicat q̃stionẽ. Colligere aũt est argumẽtis aliqd concludere: & cõprobare id: quod græci quos in hoc quoq imitamur συλλογίζειν dicũt. ¶ Infirmioribus ĩgenijs. Infirmiora ĩgenia philosophorũ dicit: vtpote quę ocio nõ negocijs sint accõmodatę. ¶ Inde qdẽ cõtẽpto. Quidã legẽdũ est nõ quidẽ. Pulchre aũt I odiũ atq cõtẽptũ philosophorũ pricipes adducit. ¶ Regressi: cõuersi. ¶ Nomen insolẽtissimũ. Philosophi soli sapiẽtię studiosi videri volũt qd qdẽ est maxie superbũ: cũ pstãtissimi rerũ gestarũ gloria viri id sibi nomẽ nũq̃ arrogarit. Prim⁹ vero Pythagoras Samius cũ a Leõte Phliasiorum tyrãno rogaretur: an σοφὸς hoc est sapiẽs eẽt: respõdit se nõ σοφὸν hoc est sapiẽtem: sed Philosophũ hoc ẽ sapiẽtię studiosum amicũq eẽ. ¶ Facere enĩ optima. Innuit Fabi⁹ philosophorũ suorũ tẽporũ optima quidẽ pmisisse. Sed ea facere neglexisse. ¶ Ac veterũ qdẽ sapiẽtię pfessorũ. Veteres philosophi fuerũt. Socrates: Zeno: Plato: Diogenes: et alii multi. ¶ Nostris vero tpib⁹. Apte Iuuenalis hoc idẽ cõprobat qui I eiusmodi phõs potissimũ secũdã Satyrã scripsit. Vltra Sauromatas fugere hic libet & glacialẽ Occanũ: quotiẽs aliqd de morib⁹ audẽt: Qui curios simulãt & bacchanalia viuũt. Propter nefanda aũt vitia illis tpibus philosophi nõ ex vrbe solũ senatuscõsulto fuere eiecti: sed Italia quoq ipsis fuit iterdictũ: vt. A. Gellius in xv. refert. Quo tpe Epictetus quoq phũs ꝑ illud senatuscõsultũ Nicopolim Roma discessit. ¶ Maxima vitia: perfidię: libidinis i mares: ãbitionis: auaritię. ¶ Virtute ac studijs: bonitate ac scia: sine qbus nemo phũs est appellãdus. ¶ Prętendebãt. opponebãt. Sũpta est a velis trãslatio q̃ interdũ ante ianuas tẽdunt: ne q̃ sunt intus aspiciant. Stoici vero Cynicique philosophi palliati atq barbati aliorũ vitia repꝛhẽdebãt: vt sua dissimularẽt. Vñ illud Gellianũ in quẽdã istorũ. Palliũ & barbã video. philosophũ nõ video. Et Cornelius Nepos de quodã Egnatio sic scribit. Egnatius ad opprimẽdũ amicũ: auctoritatẽ stoicę sectę p se ferebat habitu & ore ad exprimẽdã imaginẽ honesti. Cęterũ animo perfidiosus: & subdolus: auaritiã: ac libidinẽ occultans. ¶ Nunc autẽ: quæ velut propria philosophiæ asserũtur: passim tractamus omnes. Philosophia ex sentẽtia stoicorũ quos Fabius sequitur: in tres partes diducitur: ethicen: physicen: logicen: de qbus vnũ quodq nõ solũ philosophos facile tractare posse ostendit. De moribus nãq: q sub ethica collocantur: nemo nõ interdum loquitur.

Decausis vero rerũ quæ physicæ ascri bũtur: etiã rustici quãdoq; inquirũt. Sermonis aũt ratio: quæ logicæ assignatur: oibus cõis esse videt̃ qui orationis curã habent. Ita philosophiæ nihil proprium relinqui videtur. ¶ Nunc necesse ad eos. est verbum ascribatur: vt legatur necesse est. ¶ Quod fecerunt plęriq; veterum. Stoici philosophi: q̃uis solũ deũ sapientẽ esse censerẽt: Sapiẽtiæ tamẽ pcepta tradiderunt. ¶ Qui ad summa nitent̃. Ad cacumina ascendere studebũt. Est autem translatio ab iis sumpta: qui arduos mõtes ascendere conantur.

Operis diuisio.

Quo magis impetrãda venia erit si ne minora quidẽ illa: verũ operi qđ instituimus: necessaria pteribo. Nã liber primus ea: q̃ sunt ante officiũ rhetoris: cõtinebit. Secũdo: prima apud rhetorẽ elemẽta & quæ de ipsa rhetoricę substãtia qrũtur: tractabimus. Quinq; deinceps inuẽtioni: nã & huic dispositio subiũgitur. Quatuor elocutioni: in cuius partẽ memoria: ac pnũciatio veniũt: dabũtur. Vnus accedet: in quo nobis orator ipse informãdus est: vt q mores eius: q̃ in suscipiẽdis: discẽdis: agendis causis ratio: qđ eloquentię genus: quis agẽdi debeat esse finis: q̃ post finẽ studia quãtũ nostra valebit infirmitas differam⁹. His oĩbus admiscebitur: vt quisq; loc⁹ postulabit, dicẽdi ratio, quę nõ eorũ modo: sciẽtia: quib⁹ qdã nomẽ artis dederũt studiosos instruat & (vt sic dixerim) ius ipm rhetorices iterptet̃: sed alere facundiã, vires augere eloquẽtię possit. Nã plęrũq; nudę illę artes nimię subtilitatis affectatione frangũt atq; concidũt quicquid est in oratione generosius, & omnẽ succũ ingenii bibũt: & ossa detegunt: quæ vt esse & astringi neruis suis debẽt sic corpore operiẽda sunt. Ideoq; nos nõ particulã illã: sicut plęriq;: sed quicqd vtile ad instituẽdũ oratorẽ putabam⁹: in hos. xii. libros cõtulimus: breuiter oĩa demõstrãdo. Nã si qtũ de quaq; re dici potest: psequamur: finis opis nõ reperiretur. Illud tñ in primis testãdũ est: nihil pcepta: atq; artes valere: nisi adiuuãte natura. Quapropter ei cui deerit ingeniũ: nõ magis hæc scripta sunt: q̃ de agrorũ cultu sterilibus terris. Sũt & alia ingenita cuiq; adiumẽta: vox: latus patiẽs laboris: valetudo: cõstãtia: decor: quę si modica obtigerũt: possunt ratione ampliari: sed nõnũq̃ ita desunt: vt bona etiã ingenii: studiiq; corrũpãt. Sicut & hęc ipsa sine doctore perito, studio ptinaci: scribẽdi: legẽdi: dicẽdi: multa & continua exercitatione per se nihil prosunt.

RAPH.

¶ Differemus. Corrupteq̃ dẽ sic legit̃. Vt nãq; cõiunctio subiũctiuũ modũ exposcit. Quare differam⁹ legẽdũ videt̃. ¶ His oĩb⁹ admiscebit̃ docẽdi ratio. Nõ docẽdi: sed dicẽdi est legẽdũ Pollicet̃ eñ se nõ nuda traditurũ esse pcepta: sed oĩni dicẽdi ratione expoliturũ: neq; solũ de iis pcepturũ. quibus eloquẽtię nomẽ artis qdã indiderũt. Ea vero sunt nuda pcepta de exordiis: narratione: cõfirmatione: cõfutatione: & cõclusione. ¶ Quibus qdẽ. Quidã legẽdũ est nõ qdẽ. Solis quoq; ablatiu⁹ in vetusto exẽplari ẽ ascript⁹ hoc mõ. Quibus solis qdã. ¶ Ius ipm. hoc est ipsam rhetoricę proprietatẽ: qua ab aliis artibus separi videt̃. ¶ Nã plęrũq; nudæ illæ artes nimia subtilitate. Artes itẽdũ dicunt̃ libri: in qbus breuiter citra omnẽ orationis ornatũ pcepta alicui⁹ disciplinę tradunt̃: vt est Donati ars grãmatica. Ciceronis ars rhetorica. De huiusmõi igit̃ libellis de dicendi rõne cõpositis intelligere debemus: nõ de dialectica: aut arithmetica: aliisue disciplinis: vt insulsi qdã putãt ¶ Nimia subtilitas affectione. Pro affectione legẽdũ esse affectatione q̃ a græcis κακοζηλία vocat̃ facile pspiciet: q aliud ẽ afficere aliud affectare cognouerit. Afficere nãq; est disponere: atq; ad aliquã animi passionẽ iclinare. Vnde affectus affectioq; pturbatio ipsa & passio animi dicit̃. Affectare vero est nimium auide aliquid conari: qđ assequi nõ possis: refragante natura. Id qđ fere turpe est: atq; odiosum: vt alibi Fabi⁹. Nihil est odiosius affectatione. ¶ Sic corpore opiẽda sunt. hoc est carne. Corpus. n. pprie viuẽtiũ dicit̃. Vnde etiã hoiem dicimus corpulẽtũ. Caro aũt potius mortuorũ: vt q̃ a cadẽdo sit dicta. Cice. ad Gallũ. Ego hic cogito cõmorari: quoad me reficiã. Nã & vires & corpus amisi. ¶ Ideoq; nos nõ pticulã illã sicut plęriq;. Quæ ab aliis rhetoribus breuiter de ptibus eloquẽtiæ tradita sunt: pticulã Fabius vocat. ¶ Finis opis nõ reperiet̃. R. litera ascripta repiretur: vt legamus: sensus exposcit. ¶ Nisi adiuuãte natura. Tribus constat eloquentia: vt ipse alibi: natura: arte: exercitatione. Imitationã q; subiicit̃ arti. ¶ Ingenita: a natura data. ¶ Valitudo. i vocali in e conuersa scribendum esse valetudo vetusta exemplaria sunt documẽto. ¶ Pertinaci. perseueranti assiduoq;. Alias pertinax in malam accipitur partem.

Quo magis. i. Quãto magis. aut quocirca. Ante officiũ rhetoris. i. quæ futuro oratori necessaria anteq̃ rhetori tradat̃. Quinq; supple libri: & quatuor libri: q sunt nouẽ dabunt̃. Nam duodecim sunt. Vnus. s. duodecimus. dicẽdi ratio sic Raphael: Vallętñ & Aldi codices habent docẽdi: vt sit ratio docẽdi q̃ instruat studiosos nõ modo. i. nõ solũ sciẽtia eorũ qbus qdã dederũt nomẽ artis. s. oratorię: & sup. quę interptet̃ vt sic dixerim ipm ius. i. qđ ppriũ & peculiare est: rhetorices &c. admiscebit his oibus vt qsq; loc⁹ expostulabit. Sed melior est Raphaelis lectio. Nimię subtilitatis affectatione, sic Valleñ. & Aldinus codices. Sine doctore perito: studio pertinaci &c. repete sine in singulis.

Quā spem de filio recens nato pcipiat pater: & a quali nutrice & inter quos collectaneos educandū curet. Cap. I.

Gitur nato filio pater spē de illo primū qoptimā capiat: ita diligentior a principiis fiet. Falsa.n.est querela paucissimis hominibus vim percipiendi: quæ tradātur esse concessam: plęrosq vero laborē: ac tēpora tarditate ingenii perdere. Nam contra, plures reperias: & faciles in excogitando: & ad discendū promptos. Quippe id est homini naturale. ac sicut aues ad volatū: equi ad cursum: ad sæuitiā feræ gignūtur: ita nobis ppria est mētis agitatio: atq solertia: vnde origo animi cælestis creditur. Hebetes vero: & indociles nō magis secūdū naturā hoīs edūtur q prodigiosa corpora: & monstris insignia. Sed hi pauci admodū fuerūt. argumentū: q in pueris elucet spes plurimorū quæ cū emoritur ætate: manifestum est: non naturam defecisse: sed curam. Prestat tamē ingenio alius aliū: concedo. sed plus efficiat: aut minus: nemo tamen reperitur: qui sit studio nihil cōsecutus. Hoc qui puiderit protinus: vt erit parens factus: acrem q maxime curam spei futuri oratoris impendat. Ante omnia ne sit vitiosus sermo nutricibus, quas (si fieri posset) sapientes Chrysippus optauit: certe qtū res pateretur optimas eligi voluit. Et morū quidē in his haud dubie prior ratio est: recte tamen etiā loquātur. Has primū audiet puer: harū verba effingere imitando conabitur. Et natura tenacissimi sumus eorū: quæ rudibus annis percipimus: vt sapor quo noua imbuas durat: nec lanarū colores: qbus simplex ille candor mutatus est: elui possunt. Et hęc ipsa magis pertinaciter hęrēt: quę deteriora sunt. Nā bona facile mutātur in peius: nūc quādo in bonū verteris vitia? Nō assuescat ergo: ne, dū īfans quidē est, sermoni: qui de discēdus sit. In parētibus vero q plurimū esse eruditionis optauerim. Verū nec de patribus tantū loquor. Nā Graccorū eloquētię multū cōtulisse accepimus Corneliam matrē: cuius doctissimus sermo in posteros quoq est epistolis traditus. Et Lælii filia reddidisse in loquēdo paternā eloquētiā elegantiorē dicitur. Et. Q. Hortēsii filię oratio apud triūuiros habita legitur nō tm̄ in sexus honorē. Nec tamē ii quibus discere ipsis nō contigit: minorē curā docēdi liberos habeant: sed sint propter hoc ipsum ad cętera magis diligentes. De pueris inter quos educabitur ille huic spei destinatus idem quod de nutricibus dictum sit.

Nutrices. Parentes. Pueri.

Gitur nato filio &c. quia de primis & minimis incipiendū duxit. Spem capiat. Bene sperandū est patri de ingenio filij. quia multi vt ęnei. v. dicit: possunt quia posse videntur. Origo animi cęlestis. Sic æneι. vj. Igneus est ollis vigor & cælestis origo. Sed hi pauci fuerūt. Sic Valla & Aldus: quos sequar nā ordo est: sed hi. s. hebetes & indociles fuerūt admodū pauci. argumentū. i. probatio eius dicti est: q spes plurimorū. s. faciēdorū aut obtinēdorū elucet in pueris: quæ cū. s. ita sit q emoritur ætate manifestum est &c. Prestat: vincit superat excedit virtute: vt Virg. li. xj. Ibo animis cōtra vel magnū pstet Achillem. Liuius lib. iij. Agite iuuenes inquit: pstate vir

Presto.

Igitur nato filio Quonā mō educandi sint pueri qui arti oratonę destinātur: ante oīa pcipit Fabius: Eorū vero pcepta sequit: qui tū apud nos vt Cato: tū apud græcos: vt Chrysippus: alij multiq de liberis educādis scripsere. Igitur aūt particula est: quo nō in conclusionibus modo: sed ī tractatuū quoq principijs vti solemus. ❡ Atq solertia. Acumen ingenii: pcipiendiq facilitas solertia dicit: quā Aristoteles ἀγχίνοιαν vocat: eāq dialectico maxime necessariā eē ait. ❡ Vnde origo animi cęlestis creditur. Idcirco animus e cælo originē ducere cum aliis tū Platoni videtur: q semper in motu sit ac facile quæq pcipiat. ❡ Sed hi pauci admodum fuerūt. Sic qdē recte legi putatur hic loc⁹: sed mihi nō sine mēda esse videt. Neq enī de iis solū q pterierunt: loquitur Fabi⁹: sed indeterminate de omnib⁹. Quare sunt verbū videtur subaudiēdū. Fuerit aūt esse legēdū vt ad illud argumētum referatur hoc mō. ❡ Fuerit argumētū: hoc est signū & probatio eius: qd dico esse poterit. Est aūt argumētū tatio rei dubię faciens fidē. Præstat tamē ingenio ali⁹ aliū. ὑποφορὰ & obiectio: quæ fieri posset. quā ita soluit Fabi⁹: ut dicat: ita aliū alio pstātiori ingenio pditū esse: vt plus minusve faciat: nō vt aliqs prorsus ingenio careat. Obiectiones aūt sic soluere oratores solent: vt primū proponāt. deinde obiectionē inferāt. tum polliceantur alia ppositiōe solutionē: postremo soluant. Cicero pro Archia poeta. Quæret quispiā qd illi ipsi summi viri: quorū virtutes literis proditę sūt: ista ne doctrina: quā tu efferis laudibus: eruditi fuerūt? hæc est ppositio cum obiectione. Difficile est de omnibus confirmare. Sed tamē certū est quid respondeam. Altera propositio:

...

tute peditẽ: vt honore atq; ordine pstatis. Gel. li. xiii. Ingenio hi atq; doctrinis cęteros pręstabãt. i. vincebãt & ante cęteros stabãt. Terẽtius in dandi casu dixit Homo hõi quid pstat: stulto intelligens quid interest. i. in quo hõ hoie melior est. Idem pstamus in quo meliores aut potẽtiores sumus. vnde sępe pręstat, i. melius est absolute. legimus. Sed plus: alibi sic vt plus efficiat &c. Hocquippe Aldin⁹ codex habet: hoc q prouident: Vallẽ. hoc qui peruiderit: eũq; sequar.
Et Et natura. Elegãter ponitur et: vt sit quasi id qđ quia. Nã quãdo in bonũ verte ris vicia? q. d. nũq̃. Valla legit nũc qñ. Tam potens tñ est deus vt vitia paucorũ ad bonũ ipsorũ aut vniuersi cõuertat. vt quos per casum turpẽ ad superbiæ de testationẽ inducit. Fecit etiã de Saulo Paulũ & de lupo vas electionis. Sed na- tura videmus quæ bona sunt in peius ruere: vt vinũ in acetũ aut vappam: nõ contra. Ne dũ infans: duę sunt particulæ ne dũ. Nã ordo est: ne quidẽ sup. tũc dũ infans est. dediscendus. i. obliuioni dãdus: aut repudiãdus dũ meliorẽ eius loco didicerit quẽ obseruaret. Disco enim & dedisco: doceo & dedoceo fere cõtra- ria sunt: vt interdũ precor & depcor. & semp hortor & dehortor. Graccorũ: in
Graeci. Laurẽtiano codice sine h scribitur: sicq; scribẽdũ nõ futiles tradiderũt autho- res. In posteros, ad posteros. Adnotauit Valla epistolas Cornelię matris ad C. Graccũ apud Corneliũ nepotẽ extare: & de educatione Corneliæ eiusq; episto- lis. deq; Lælij filia meminisse Ciceronẽ in Bruto. de oratione autẽ Hortensiæ Q. Hortentij filiæ citat Valerium Max. lib. viij.

Ego multos hoies excellẽti animo: ac virtute fuisse: & quę sequunt. hæc est solutio. Sed propositiones: id quod frequenter fit: hoc loco Fa- bius noster. prætermisit. ¶ Hæc quippe protinus: vt erit parens factus. Duobus modis legitur hic locus. Alii nanq; legunt hæc qui præui dent. sicq; in antiquo scriptũ est exemplari. Alii hæc pro- nomen in hoc ablatiuũ dum taxat mutant. & quippe le- gunt: vt intelligamus pro- pter hanc causam: q vnus- quisq; studio aliquid conseq tur: quæ quidem mihi elegã tior lectio videtur. ¶ Vt sa- por quo noua imbuas durat

Ex Horatij epl'is sumpta est hæc similitudo. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. ¶ Nec lanarum cocores. Hocquoq; est ex Horatii carmine sumptum: Neq; amissos colores lana refert me- dicata fuco. ¶ Non assuescat ergo ne dum infans quidem est. Ne dum hoc loco duæ sunt voces eoq; diui sim legendę. Interdum. enim. vna est dictio: quod quidem sensu facile dignoscitur. Nã gracchorum eloquẽtię. Cornelia Aphricani superioris filia Sẽpronio graccho nupsit: ex qua nati sunt. Tibe. &. C. gracchi: q plurimũ eloquẽtia valuerunt. ¶ Epistolis est traditus. Significat epistolas Corneliæ ad posteros puenisse: ex qb⁹ faci- le q̃ doctus q̃q; elegans ei fuerit sermo colligi poterat. Nam Fabii tpe illæ quoq; epistolæ extabãt. ¶ Et Lęlii fi lia. C. Lælius cognomento sapiens duas sustulit filias: quarũ altera nupsit Mutio Scæuolæ: Altera. C. Fãnio. De vtra intelligat Fabius mihi est ignotum. De Bruto vero Ciceronis hæc sumpta esse videntur. Sic. n. ibi scribitur. Sed magni interest quos quisq; audiat quotidie domi. quibuscum loquatur a puero: quẽadmodum pres: pędagogi: matres etiam loquantur. Legimus epistolas Cornelię matris graccorum. Apparet filios non tam in gremio educatos: q̃ in sermone matris. Auditus est nobis Læliæ. C. filiæ sæpe sermo. ergo illam patris elegãtia tinctam vidimus: & filias eius mutias ambas. quarum sermo mihi fuit notus: & neptes Licinias: quas nos quidem ambas: Hanc vero Scipionis etiam tu Brute credo aliquando audisti loquentẽ. hęc illic. ¶ Et. Q. Hortensij filiæ oratio apud triũuiros habita. Cũ matronarũ ordo graui tributo a triũuiris. Octa- uio. M. Antonio: Lepido premeretur: nec virorum quisq̃ ipsis adesse auderet: Hortẽsia Quin. Hortensij ora toris filia matronarum causam: & constanter: & fœliciter egit: repręsentataq; patris facundia impetrauit: vt maior pecuniæ pars eis remitteretur. Illius vero orationis elegantes sensus ab Appiano Alexandrino: qui de bellis ciuilibus Romanorum scripsit: referuntur. ¶ Non tantum in sexus honorem. Cur nõ tantum in sexus honorẽ legitur ea oratio? An q etiã propter vtilitatẽ: cũ & elegantissima: & artificiosa eẽ cẽseat? Sic. n. intelliga mus eã orõnẽ nõ solũ in sexus honorẽ legi: sed etiã propter vtilitatem. ¶ De pueris. De seruulis: ac ministris.

Ne dũ quęstiones.

Gracchi.

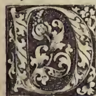
C. Lęlio quot filiæ fuere.

Hortensi des. A. ... Aut. ...

RAPH.

Qualis pręceptores ac pędagogi esse debeãt. Et a quo sermone & qua ætate auspicãdũ sit. Cap. II.

pędagogi.

De pædagogis hoc amplius: vt aut sint erudi ti plane: quam primã esse curam velim: aut se non esse erditos sciant. Nihil enim peius est iis: qui paulum aliquid vltra primas lite ras progressi: falsam sibi scientiæ persuasio- nem induerunt. Nam & cedere pręcipiendi peritis indignant: & velut iure quodã pote statis: quo fere hoc hominũ genus intumescit: imperiosi atq; in terim sæuientes stultitiã suã pdocẽt. Nec minus error eoꝝ no- cet morib⁹. Siquidẽ Leonides Alexãdri pędagog⁹: vt a babylonio Diogene tradit: qbusdã eũ vitiis imbuit: quæ robustum quoq; & maximum regem ab illa institutione puerili sunt persecuta. Si cui multa videor exigere: cogitet oratorem institui: rem ar duam: etiã cum ei formando nihil defuerit. præterea plura ac

De pędagogis hoc amplius. præci- piatur. est subau diendum. Pæda gogos autẽ adhibebãt prisci Romani pueris educandis: q eos: & loq: & legere: & scri- bere docerent: ac vsq; ad sex- tumdecimum annum quo- quo irent: comitarentur: at- q; deducerent. Vnde etiam pędagogi sunt appellati ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς παῖδας hoc est ab agendis: educan- disq; pueris. ¶ Quã primũ esse curam velim. Primam rectius mihi legi videtur q̃ primum. ¶ Imbuerũt: Cor- rupte sic: Induerunt autem recte legitur. Induere autem sibi persuasionem scientiæ: est sibi persuadere multa scis re: atq; intelligere. ¶ Siquis

Pædagogi vnde dicti

Induere

difficiliora supereſſe. Nam & ſtudio perpetuo: & præſtantiſſimis pceptoribus: & pluribus diſciplinis opus eſt. Quapropter præcipienda ſunt optima: quæ ſi quis grauabitur: non rationi defuerit: ſed homini. Si tñ non continget quales maxime velim habere nutrices pueros pædagogos: at vnus certe ſit aſſiduus dicendi non imperitus: qui ſi qua erūt ab his præſente alumno dicta vitioſe corrigat protinus: nec inſidere illi ſinat: dum tamen intelligatur id: quod prius dixi bonum eſſe: hoc remediū. A ſermone græco puerum incipere malo: quia latinus: q pluribus in vſu eſt vel nobis nolentibus ſe perhibet: ſimul quia diſciplinis quoq græcis prius inſtituendus eſt: vnde & noſtræ fluxerunt. non tamen hoc adeo ſuperſtitioſe veli fieri: vt diu tantum loquatur græce: aut diſcat: ſicut pleriſq moris eſt. Hinc. n. accidunt & oris plurima vitia in peregrinum ſonum corrupti: & ſermonis: cui cum græcæ figuræ aſſidua conſuetudine hæſerint: in diuerſa quoq loquendi ratione pertinaciſſime durant. Non longe itaq latina ſubſequi debent: & cito pariter ire. Ita fiet: vt cum æquali cura linguā vtramq tueri cœperimus: neutra alteri officiat. Quidam literis inſtituēdos: qui minores ſeptem annis eſſent: non putauerunt: q illa primum ætas & intellectum diſciplinarum capere: & labore pati poſſit. In qua ſententia Heſiodum eſſe plurimi tradunt: qui ante grammaticū Ariſtophanem fuerunt. Nā is primus ὑποθήκαις: in quo libro ſcriptum hoc inuenitur negauit eſſe huius poetæ. Sed alii quoq auctores: inter quos Eratoſthenes: idem præceperunt. Melius autem qui nullum tempus vacare cura volunt: vt Chryſippus nam is: q̄uis nutricibus triennium dederit: tamen ab illis quoq iam formandam q̄ optimis inſtitutis mentē infantium iudicat. Cur autem non pertineat ad literas ætas: quæ ad mores iam pertinet? Neq ignoro toto illo (de quo loquor) tēpore vix tantum effici: q̄tum conferre vnus poſtea poſſit annus: ſed tamen mihi qui id ſenſerūt videnī: nō tā diſcētibus in hac pte q̄ docentibus pepercisse. Quid melius alioqui facient exquo loqui poterunt? Facient eñ aliquid neceſſe eſt: aut cur hoc quātulumcunq eſt vſq ad ſeptem annos lucrum faſtidiamus? Nam certe q̄libet parum ſit: quod contulerit ætas prior: maiora tamen aliqua diſcet puer eo ipſo anno: quo minora didiciſſet. Hoc per ſingulos annos prorogatum in ſummam proficit: & quantū in infantia præſumptum eſt temporis: adoleſcentiæ acquiritur. Idem etiam de ſequentibus annis præceptū ſit: ne quod cuiq diſcendū eſt: ſero diſcere incipiat. Non ergo perdamus primum ſtatim tempus: atq eo minus: q initia literarū ſola memoria conſtant: quæ non modo iam eſt in paruis: ſed tū etiam tenaciſſima eſt. Non ſum adeo ætatum imprudens: vt inſtandum teneris protinus acerbe putem: exigēdāq † plenā operam: Nam id in primis cauere oportebit: ne ſtudia qui amare nondum poteſt oderit: & amaritudinem ſemel præceptam etiā vltra rudes annos reformidet. Luſus hic ſit: etiam rogetur &

A græco auſpicandum.

Ante ſeptem mū diſcēdū

Plane.

dē Leonides. Huius in duodecio naturalis hiſtoriæ meminit Plinius Alexandro inquit magno in pueritia ſine parſimonia thura ingerenti aris Pędagogus Leonides dixerat: vt illo modo cū deuiciſſet thuriferas gētes ſupplicaret. At ille Arabia potitus thure onuſtam nauem miſit ei: large exhortatus: vt deos adoraret. Quibuſnam vero eum infecerit vitiis nō memini me legiſſe. ¶ Vt a Babylonio Diogene tradit. Scite Babylonium adiecit. Sex nāq clari Diogenes fuere. Prim⁹ Apolloniates phyſicus. Secundus Sicionius: qui peloponeſiaca ſcripſit. Tertius Cynicus. Quartus Stoicus ex Seleucia: q Babylonius eſt appellatus ob viciniratem. Quintus Tarſenſis: qui de poeticis quæſtionibus ſcripſit. Sextus Diogenes Laertius: vnde hæc decerpſim⁹. ¶ Quę ſi quis grauabitur. Parum mihi: ingenue fateor: percipitur hic ſenſus: aliquidq flagitii ineſſe videtur: qđ hacteus non fuit deprehenſum. Quonam modo non defuerit rationi. qui hæc non grauabitur: ſed homini? An defuerint numero plurali eſt legendum? Nam præcepta non deſunt rationi. vtpote quæ de ratione ac modo pueros educandi traduntur. Sed homini qui ea ſequi nihil curat. Mihi vero defuerit numero plurali eſſe legendum aſſerenti aſtipulatur exēplar illud vetuſtum: tametſi in litera alicuius parum iudicio valentis temeritate de verbo illo expuncta videatur. ¶ Præſente alumno. Alumnum in paſſiua dūtaxat accipi ſignificatiōe: licet quidam diſſentiant: ne admonendum quidē videtur: cū apud poetas quoq quibus abuti verbis p mittitur: paſſiue ſemper accipiatur: vt meminī quendā facū ꝯū ſane virū mihi in media Patauina Academia cōiunctū: q in actiua quoq inuenīri ſignificatione aiebat Plinij quoq auctoritate niſus: qui de Italia loquens ait omniū terrarū alūna eadem

enes cla- t fuere

passiue at sumit

Alij nunq̃ nõ sciſſe alij nonnũq̃ feciſſe.

laudetur: & † nonnunq̃ sciſſe ſe gaudeat. Aliquando ipſo nolente doceatur alius: cui inuideat contẽdat interim: & ſæpius vincere ſe putet: premiis etiam quæ capit illa ætas euocetur.

Grauor.

De pædagogis. i. puerorũ ad ludũ literariũ ductoribus & eruditoribus qui eos prima elementa docent. Sibi induerunt. ſic induo tibi tunicã legim⁹: dicimus tamen etiam induo te tunicã & tunica. Quo ferre: ſic Valla & Aldus nõ qua: vt ſit quo iure. Perſecuta: ſic Valla. Aldus tamen proſecuta legit. Quę ſiquis grauabitur. Notauit Valla grauor accuſatiuũ exigere: vt Luca. lib. vii. Romanos odere oẽs: dñoſq̨ grauãtur: quos nouere magis. j. Grauiter ferunt. Interdũ negare ſignificare: vt æńei. x. ꝙ ſi quę voce grauaris: Mente dares. Grauaris. j. negas: niſi ſit quę grauaris ſup. dare voce: dares mẽte. Hũc aũt locũ dicit Raphael nõ liquere ſibi niſi defuerint legat. Valla tñ Aldus & cęteri fere defuerit legũt vt ſit. quę. ſ. optima ꝓcepta: ſi qs grauabitur. j. grauiter feret: & forte negabit. nõ defuerit rationi. j. non negauerit rationabiliter eſſe præcepta: ſed hoi. ſ. inſtituendo: ego tñ legam honeri. j. non potuerit inficias ire quin rationi ſunt cõſentanea: ſed honus ſubire noluerit. Solet eñ hon⁹ cũ honorificũ ſit aſpirari & qđ inde deductũ eſt honuſtũ. vt ęnei. j. Hũc tũ olim cęlo ſpolijs orientis honuſtũ &c. Nutrices pueros. Trifariã legitur hic locus: nã a Raphaele & Valla ſic. Si tñ non cõtinget quales maxĩe veliĩ nutrices pueros habere: pędagogus at vn⁹ &c. Ald⁹ ſic. Si tñ nõ cõtinget q̃les maxĩe veliĩ nutrices pędagogoſq̨ pueros habere: at vnus &c. In alterius impreſſione emiſſa anno. MCCCCLXXXII. Legitur nutrices pueros habere pędagogoſq̨: at vnus. &c. Quę lectio cũ aldina ſatis cõgruit. niſi ꝙ in aldina ſenſus omnino ſit ſi tñ continget pueros non habere nutrices & pędagogos quales maxime velim: in illa altera etiam hic eẽ põt. Si tñ non continget infantem habere nutrices pueros. ſ. domeſticos & pædagogos &c. At vnus. &c. Quia vero at ꝓpoſitiui eſt ordinis: potius ſegregẽ. legãq̨ pædagogos q̃cum Raphaele: pædagogus at vnus. Nec obſtat ꝙ iſte vnus pædagogus ſit: nam recte dixero ſi non cõtinget habere pędagogum optimũ: ſit nõ peſſimus. Ab ijs. ſ. nutricibus & pueris: Id qđ prius dixi: ſcilicet ab eloquẽtibus & inter eloquẽtes aut facũdos nutriri: eſſe bonũ: hoc ſ. qđ poſteri⁹ dixi: eẽ remedium. ſ. mali: ne videlicet vitiũ loquendi inſideat & radices iaciat. Moris eſt: ornatius dicitur q̃ mos eſt. Literis: inſtruẽdos: Valleñ. habet inſtituẽdos. Neutra alteri officiat. j. noceat eleganter & apte dictũ. Nam vbi duo agunt aut nõ agunt: ſed neuter in ſe nõ ponãbis vtrũq̨ aut neutrũ: ſed pro ſecundo alterum: vt vterq̨ alterum occidit: nõ vter vtrũq̨ ꝙ neuter ſeipſuꝫ occidit. ſic neutra alteri officit: dũ neutra ſibi officit. Adoleſcẽtiæ acquirit ſubaudi tãtũ. In paruis. ſ. pueris. Exigendãq̨ plenã opam. Valleñ. habet plane opam. Et nũq̃ nõ ſciſſe ſe gaudeat. ſed non in oĩbus ſequar. Nõ eſt tamẽ abſurda ſententia: & gaudeat puer ſe nũq̃ nõ ſciſſe. hoc eſt a prima ętate ſciſſe: quę alij diu ignorarint. Nã cum de facto nihil dicatur. quomodo nonnunq̃ feciſſe ſe gaudebit? aliter tamen lego.

Moris. Neutrum alteri.

Vide textũ.

& parens. Ego vero oſtendi Italiam merito alumnã filiãq̨ omniũ terrarũ dici & parẽtẽ cum & ab exteris gentibus primũ fuerit occupata: atq̨ exculta: & Romani in varias orbis terrarum regiones colonias miſerint. Sed de alũno vel nimiũ. ❡ Pędagogus at vn⁹ certe ſit aſſidu⁹. In quibuſdam exemplaribus pædagogoſq̨ legitur: vt intelligatur at vnus de familiaribus dicendi non imperit⁹ aſſiduus. Sed hic quoq̨ foret hoc modo pędagogus. Quare mihi: vt eſt in vetuſto quoq̨ exemplari: Pędagogus at vnus legendum videtur. Nam quia difficilius inueniũtur nutrices: puériq̨ ac ſeruuli recte loquentes: idcirco hoc remedium adhibetur: vt pægagogus ſaltem ſit dicendi peritus. ❡ Dum tamen intelligatur id quod prius dixi bonum eẽ: hoc remedium Ita diſtinguendum eſt: nequis bonum cum remedio coniũgat. Bonum enim ꝑ ſe eſt expetendum. Remedia vero malis adhiberi ſolent. Bona igitur remedijs ſunt anteferenda. Ad tollẽdam vero ambiguitatem illud pronomen hoc recte poſt remedium in vetuſto exemplari eſt ſcriptũ. ❡ A ſermone græco. De lingua atq̨ locutione græca ſentit Quintilianus. non de literis: vt quidã putant. Priſci nãq̨ Romani vtranq̨ linguam perdiſcebant: & græcam & latinam. ❡ Q̄ꝫ pluribus in vſu eſt. Qui non q̃ legendum eſſe clare patet. ❡ Hęc enim accidunt. Corrupte quidem ſic legitur. Ita vero emendatur: vt hinc. n. accidunt legamus. Nã ij s qui tantum gręce diu loquuntur: plurima accidũt vitia & oris & ſermonis. Alio nãq̨ ſono quędam literę pronunciantur a græcis: alio a latinis vt ν & n monitus μωνυΧοό. aliæ præterea ſunt figuræ græci ſermonis: aliæ latinæ locutionis: græcis vero interdum etiã latini auctores vtuntur: vt callidũ quicquid placuit iocoſo condere furto. Quale eſt illud quoque eccleſiaſticum: non veni ſoluere legem ſed adimplere. Ad ſoluendum enim & ad implendum latine diceretur. ❡ Quidam literis inſtruendos. poſtea q̃ pueri loqui didicerint: literas ſunt docendi. Sed quo tempore ſit inchoandum quæritur. ❡ Qui ante grammaticum Ariſtophanem fuerunt. Scite epitheto diſtinxit: Nam alter quoq̨ fuit Ariſtophanes veteris comœdiæ clarus auctor. Auſus eſt autem grammaticus Ariſtophanes etiam ab Ariſtotele diſſentire. Nam in politicorum ſeptimo de hoc Heſiodi meminit præcepto. ❡ Nam is primus ὑποθηκαό. Sic inſcribitur opus illud Heſiodi ꝙ in eo præcepta quædam ad bene viuendum accommodata tradãtur. ὑποθηκαι nãq̨ admonitiones dici poſſunt. ❡ Inter quos Eratoſthenes. Hic & de liberis educandis & de Coſmagraphia ſcripſit: vt ex primo Strabonis facile colligitur. ❡ In ſummam proficit. hoc eſt ſummæ ac fini & perfectioni cõfert. Summa enim dicitur cumulus ac finis vniuſcuiuſ ꝑ rei Q̄ꝫ optimis inſtitutis. moribus. Sunt enim inſtituta: vt dixim⁹: mores cõſilio ac ratione ſumpti: q̃uis hic pro præceptis ad bonos mores ſpectantibus accipiendum videatur.

Remedi bus cõu

Cõſtruct clesiaſtic comodo Ariſtoph quot.

RAPH.

Parua docemus inſtituendum oratorẽ profeſſi: ſed eſt ſua etiam ſtudiis infantia: & vt corporum mox fortiſſimorum edu-

❡ Sed eſt ſua etiam in ſtudijs infantia. In prępoſitio vt ſupflua videt eradẽda. ❡ A lacte cuiuſq̨ Cu-

catio a lacte cunisq; initium ducit: ita futurus eloquentissim⁹ edidit aliquando vagitum: & loqui primum incerta voce tentauit: & hæsit circa formas literarum. Nec si quid discere satis non est ideo necesse non est. Q2 si nemo reprehendit patrem qui hæc non negligenda in suo filio putet: cur improbetur: si quis ea quæ domi suę recte faceret: in publicum promit? Atq; eo magis q̃ minora etiam facilius minores percipiunt: & vt corpora ad quosdam mẽbrorum flexus formari nisi tenera nõ possunt: sic animos quoq; ad pleraq; duriores robur ip̃m facit. An Philippus macedonum rex Alexandro filio suo prima literarũ elementa tradi ab Aristotele summo eius ætatis philosopho voluisset: aut ille suscepisset hoc officium: si non studiorum initia: & a perfectissimo quoq; optime tractari: & pertinere ad summã credidisset? Fingamus igitur Alexandrum dari nobis, impositum gremio, dignũ tanta cura infantem (q̃q̃ suus cuiq; dign⁹ est) pudeat ne mẽ statim in ipsis elementis etiam breuia docendi monstrare compendia? Neq; eñ mihi illud saltem placet: q̃d fieri in plurimis video vt literarum nomina & contextum prius q̃ formas paruuli discant. Obstat hoc agnitioni earũ non intendentibus mox animum ad ip̃os ductus: dum antecedentem memoriã sequuntur: quę causa est præcipientibus: vt etiam cũ satis affixisse eas pueris recto illo quo primũ scribi solent contextu videntur: retroagãt rursus: & varia permutatione perturbent: donec literas qui instituuntur: facie norint non ordine. Quapropter optime sicut hominum pariter & habitus & nomina edocebuntur. Sed quod in literis obest: in syllabis non nocebit. Non excludo autem id quod est notum: irritandæ ad discendum infantiæ gratia eburneas etiam literarum formas in lusum offerre: vel si quid aliud quo magis illa ætas gaudeat: inueniri potest: quod tractare, intueri, nominare, iucundũ fit. Cum vero iam ductus sequi cœperit: non inutile erit: eas tabellę q̃ optime insculpi: vt per illos velut sulcos ducatur styl⁹. Nã neq; errabit quemadmodum in ceris (continebitur enim vtrinq; marginibus) nec extra præscriptum poterit egredi: & celerius ac sæpius sequẽdo certa vestigia firmabit articulos: neq; egebit adiutorio manum suam manu superimposita regentis. Nõ aliena res quæ fere ab honestis negligi solet: cura bene ac velociter scribendi. Nam cum sit in studiis præcipuum: quo q; solo verus ille profectus: & artis radicib⁹ nixus paretur: scribere ipsum: tardior stylus cogitationem moratur: & rudis & cõfusus intellectu caret: vnde sequitur alter dictandi quæ transferenda sunt labor. Quare cum semper & vbiq; tũ præcipue in epistolis secretis & familiaribus delectabit ne hoc quidem neglectum reliquisse. Syllabis nullum compendium est: perdiscendę omnes: nec vt fit plerũq;: difficillima quæq; earum differenda: vt in omnibus scribendis deprehendantur. Quinimmo ne primæ quidem memoriæ temere credendum: repetere & inculcare diu fuerit vtilius: & in lectione quoq; non properare ad con

nisq; legendum videt. Sic autem legentibus: etiã vetustum exemplar astipulatur. An Philippus Macedonum rex. Locus ab auctoritate. Extãt xo & Philippi ad aristotelem & aristotelis ad Philippum literæ super hac re scriptę quæ & apud Gelliũ. & Plutarchum legũtur. ℂ Et a perfectissimo quoq; tractari: optime aduerbium hic est ascribẽdum: vt legatur: & a perfectissimo quoq; optime tractari. ℂ Breuia compendia: breues vias: quæ a græcis. μεθοδοι appellantur. ℂ Ad ipsos ductus formas ac figuras: & vt ita dicam tractus literarum: ductus vocat a ducendo q̃ calami in literis scribendis ducantur. ℂ Syllabis non nocebit. In præpositio mihi ascribenda videtur: vt in syllabis percipiendis nihil nocere intelligamus: si pueri illas edicẽt anteq̃ earum faciem cognoscant. ℂ Cõtinebitur eñ vtrinq; marginib⁹. Vtrinq; recte: male vtrisq; in q̃busdam scriptum est exemplarib⁹. ℂ Accelerius & sæpius sequẽdo certa vestigia formabit articulos: alij certa & firmabit scribunt: sic q; in vetusto legit exẽplan. ℂ Neq; egebit adiutorio: man⁹ sua manu superimposita regentis. In antiquo exemplari sic est: emendate scriptum. Neq; egebit adiutorio manũ suam manu superimposita regentis hoc est puerum nõ oportebit manum suam supponere manui regẽtis & docentis magistri quo certe auxilio ei esset opus: nisi certa sequeretur vestigia. Hoc autem fit cum primum quis scribere discit. ℂ Quæ fere ab hõestis negligi solet. Quosnã hoc loco Fabius vocat honestos? An bñ ornatos ac fortunæ bonis abũdãtes: qui fere honorãtur? ℂ Nã cum sit in studiis præcipuum quoq; vel solo. Quoq; acuto accentu notandum est: ne so la dictio: cum sint duæ esse videatur. ℂ Vnde

tinuandam eam vel ad celerandam: nisi cum inoffensa atq; indubitata literarum inter se coniunctio suppeditare sine vlla cocogitandi saltem mora poterit. Tunc ipsis syllabis verba complecti: & his sermonem connectere incipiat. Incredibile est quātum moræ lectioni festinatione adiiciatur. Hinc enim accidit dubitatio: intermissio: repetitio plusq̄ possunt audentibus: deinde cum errarūt: etiam iis quæ iam sciunt diffidentibus. Certa sit ergo in primis lectio: deinde coniuncta & diu lentior: donec exercitatione contingat emendata velocitas. Nam prospicere in dextrum: quod omnes præcipiunt: & prouidere non rationis modo sed vsus quoq; est: quoniā sequentia intuenti priora dicenda sunt: & qđ difficillimū est: diuidenda intentio aī: vt aliud voce aliud oculis agatur. Illud nō pœnitebit curasse: cū scribere nomina puer (quēadmodū moris est) cœperit: ne hāc operam in vocabulis vulgaribus & forte occurrentibus ponat: protinus enim potest interpretationem linguæ secretioris: id est quas græci glossas vocant: dum aliud agitur ediscere: & inter prima elementa consequi rem postea proprium tempus desideraturam. Et quoniā adhuc circa res tenues moramur: ii quoq; versus: qui ad imitationem scribendi proponentur: non ociosas velim sententias habeant: sed honestum aliquid monentes. Prosequitur hęc memoria in senectutem: & impresso animo rudi vsq; ad mores proficiet. Etiam dicta clarorum virorū: & electos ex poetis maxime (nanq; eorum paruis cognitio gratior est) locos ediscere inter lusum licet. Nam & maxime necessaria est oratori (sicut suo loco dicam) memoria: & ea præcipue firmatur atq; alitur exercitatione: & in his de quibus nunc loquimur ætatibus: quæ nihildum ipsæ generare ex se queunt: prope sola est quæ iuuare curam docentium possit. Non alienum fuerit exigere ab his ætatibus quo sit adsolutius os & expressior sermo: vt nomina quædam versusq; affectatæ difficultatis ex pluribus asperrime coeuntibus inter se syllabis catenatos: & velut confragosos q̄ citatissime voluant χαλεποὶ græce vocātur: res modica dictu: qua tamen omissa multa linguæ vicia: nisi primis eximuntur annis: in emendabili in posterum prauitate durentur.

Tento.
Tempto.

Tentauit. q̄uis a tempto deducto verbo a temno multi declinent: vt sit tēptare frequenter temnere: temnit eīm quisq; quē adoritur. tñ malim Aldū sequi qui tentauit scripsit a teneo deductū verbū. Is eīm tēta qui nunc tenet nūc dimittit dum vincere neqt: et sæpe molitur idem: vt feles soricē tentat ac dimittit. Quoq; solo: & quo solo: quo q; eīm duę sunt particulę. Vt in oībus scribendis &c. Sūt qui legendum censeant vt in nominibus scribendis: sequar tamen priorem lectionem: nam mihi id dicit: qui paucarum syllabarum scribendarum rationē didicerint: in scribendis omnibus. i. dum omnes scribere parant: depræhendantur. s. in errore. Nam depræhenditur quis in ipso facto & loco alieno. Nihildum. i. nihil adhuc: dum enim particula negationi addita significat quasi adhuc: vt necdum: nondum: nihildum vixdum.

Dum.

sequitur alter: quæ & transferenda sunt labor. Ex præpositio loco & copulæ reponenda: & iis ablatiuus videtur ascribendus: vt legatur quæ ex iis transferenda sunt. ℭ Syllabis nullū compendiū est: nulla breuis est ratio discendarū syllabarum: vt intelligat puer quæ cū quibus literę iūgātur: qđ quidē a nostri tēporis doctoribus ita negligitur: vt adulti quoq; non solum pueri in oībus fere scribendis errare depręhendantur. ℭ Et diu lętius ordo donec. Corrupte sic legitur. Emendatur autem si & lętior legatur & ordo expungatur: vt scribatur. Et diu lentior donec. ℭ Non orationis modo. Loco orationis legendum esse rationis facile est videre. ℭ Illud nō pœnitebit curasse. Proponuntur etiam nunc vocabula pueris scribere discētibus: quę non esse vulgaria vult Fab. sed quæ aliqd habeāt eruditionis: vt clarigatio similiaq;. ℭ Quas græci glossas vocant Glossa interdū lingua: Interdū linguæ obscurioris interpętatio dicitur: cuius apud græcos quinq; sunt varietates & differentiæ: Communis. Attica: Dorica: Ionica: Aeolica. Nunc ab imperitis glosę & quidem per simplex s p quacūq; vsurpantur expositione. Qđ q̄ bene dicatur viderint ipsi qui glossas illas quibus nihil est ineptius: maiore cū apparatu exponūt: q̄ priscorum iurisconsultorū scripta in quorum enarrationē glossæ illæ a qbusdā barbaris ac prorsus latinę linguæ imperitis fuerunt cōparatæ. Nemo certe veterum hoc est: eruditorū glossam in ea vnq̄ accepit significatione. ℭ Et qm̄ ad hæc: circa res tenues. Adhuc non ad hæc & proponentur legendū esse: ne dubitandum quidē est. Ociosas autem sententias accipit Fabius vulgares ac nihil pulchri continentes. Vult ergo versus proponi pueris: in quib⁹ sniæ gñales sint. Qualis est hæc. Hic murus aheneus esto Nil conscire sibi: nulla pallescere culpa: & similes. ℭ Et electorū ex poetis maxīe: loco electo

Glossa.

rum: vt ad locus referaṫ electos est legēdū. Quæ nihil dū ipsę generare queūt. Quæ nondum ipsæ per se aliquid excogitare possunt. Eleganter aūt dū particula dictionibus negatiuis postponiṫ: vt nondū nihildū. ℂ Vt nomina quædā: qualia sunt heautontimorumenon. Amphiaraus: interpretari: pscrutari: & similia. ℂ Et velut confragosos: hoc est fragorem quendam ac strepitum: dum proferuntur: emittentes. Qualis est Vergilianus ille Quadrupedāte putrem sonitu quatit vngula campum: & siqui denicꝫ plus habent in pronunciando difficultatis. Χαλεποὶ græce vocantur. In vetusto exemplari Χαλειμοι legitur: vtrūcꝫ autē idem significat: hoc est duri: aspeni: ac prolatu difficiles.

ℂ Vtrum vtilius domi an in scholis erudiantur. Ca. III.

Ed nobis iā paulatim accrescere puer: & exire de gremio: ac discere serio īcipiat. Hoc igitur potissimū loco tractāda qstio est: Vtiliusne sit domi atcꝫ ītra priuatos parietes studētē cōtinere: an frequētię scholarū: & velut publicis pceptoribꝰ tradere. Qđ qdē cū iis: a qbus clarissimarū ciuitatū mores sūt īstituti: tū eminētissimis auctoribus video placuisse. Nō est tñ dissimulādū eē nōnullos: q ab hoc ppe publico more priuata qdā psuasiōe dissētiāt. Hi duas pcipue rōes seq videnṫ: vnā ꝙ moribꝰ magis cōsulāt fugiēdo turbā hoīm eius ętatis, q̄ sit ad vitia maxīe pna: vñ cās turpiū factorū sępe extitisse vtinā falso iactareṫ. Alterā ꝙ qsqs futurꝰ est ille pceptor: liberaliꝰ tpa sua impēsurꝰ vni videṫ: q̄ si eadē ī plures partiaṫ. Prior cā prorsus grauſ. Nā si studiis qdē scholas pdesse: moribꝰ aūt nocere cōstaret: potior mihi rō viuēdi honeste: q̄ vel optīe dicēdi videreṫ. Sed mea qdē sñīa iūcta ista atcꝫ īdiscreta sūt. Necꝫ .n. eē oratorē nisi bonū virū iudico & fieri ēt si posset volo. De hac re igiṫ priꝰ. Corrūpi mores ī scholis putāt: nā & corrūpunṫ interī: sed domi quocꝫ: & sūt mlta eius rei exēpla tam lesæ hercle q̄ cōseruatę sanctissime vtrobicꝫ opinionis. Natura cuiuscꝫ totū curacꝫ distat: da mētē ad peiora facilē: da negligētiā formādi: custodiēdicꝫ in ętate prima pudoris: nō minorē flagitiis occasionē secreta pbuerint. Nā & esse pōt turpis domesticus ille præceptor: nec tutior inter seruos malos: q̄ ingenuos parū modestos cōuersatio est. At si bona ipsius indoles: si non cęca: ac sopita parētū secordia est: & pceptorē eligere sanctissimū quēcꝫ: cuius rei pcipua prudētibꝰ cura est & disciplinā: quę maxime seuera fuerit, licet: & nihilominꝰ amicū grauē virū: aut fidelē libertū lateri filii sui adiūgere: cuiꝰ assiduus comitatus etiam illos meliores ꝉ faciat: q timebanṫ. Facile erat huius metus remedium. Vtinam liberorum nostrorum mores nō ipsi pderemus. Infantiā statim delitiis soluimus. Mollis illa educatio: quā indulgētiā vocamꝰ: neruos oēs & mētis: & corpis frangit. Quid nō adultꝰ cōcupiscet: q in purpuris repit? Nōdū pria verba exprimit: & iā coccū ītelligit: iā cōchyliū poscit. Ante palatū eoꝝ q̄ os īstituimꝰ, in lecticis crescūt: si terrā attigerint e manibus vtrincꝫ sustinētiū pendēt. Gaudemus si qd licentius dixerint. Verba ne Alexandrinis quidem permittenda delitiis: risu: & osculo excipimus. Nec mirū: nos docuimus ex nobis audierūt: nostras amicas: nostros cōcubinos vident. Omne conuiuium obscœnis canticis strepit: pudenda dictu spe

Perditę.

Alij faciet q timebunṫ.

Attēdite parentes.

S Ed nobis iā. Tametsi hoc opꝰ a Fabio nō in capita: sed ī duodeci solū volumina: vt diximꝰ fuit diuisum: hāc tñ & nos distinctionē ita seqmur: vt nō nullis in locis eā: vt imperite adhibitam reprehēsuri simꝰ. Hoc aūt in capite Fabius vulgatā quęstionē elegātissime tractaṫ: vtrū domi: an in scholis pueri vtilius erudianṫ. Necꝫ vllū ex ijs locis: qde hmōi tractādis quęstionibus sūt traditi: pṫermittit. Oīs nācꝫ ciuilis q̄stio & oppositionē admittit: & solutionē: locisqꝫ finalibus hoc est legitimo: iusto. vtili: atcꝫ possibili explicaṫ. Duo autem sunt genera quęstionum. Aliæ nācꝫ ciuiles: in quibus de re ad ciuitatem spectanti dissertur: hæcꝫ aut sunt simplices: vt inqt Hermogenes: qualis ē hęc: Vtrum sit ducenda vxor. Aut ad aliquid: vt vtrū tyrāno ducēda: aut duplices qualis est. Vtrum domi an in scholis pueri vtiliꝰ erudiantur. Quæstio autē a cā differt: ꝙ causa certam personam habet: quæstio vero certam personam nō admittit. Colligit vero Fabius multis argumentis: tum a publica ciuitatum consuetudine: tum ab honesto atcꝫ vtili sumptis: multo melius in scholis q̄ domi pueros erudiri. ℂ Et discere serio incipiat. Serio: dedita opera sicvt nihil aliud q̄ studium curet. [illegible]i nancꝫ & legere & scribere ioco ac per lusum discere videntur. Serio autem grammatices pręcepta sunt perdiscēda. ℂ Hi duas præcipue orationes. O vocalis de principio expungatur: vt rationes legatur. ℂ Potior mihi non viuendi honeste. Nō par-

Obiectio secunda.

ctantur. Fit ex his consuetudo: deinde natura: discũt haec miseri anteq̃ sciant vicia esse. Inde soluti ac fluentes nõ accipiunt ex scholis mala ista: sed in scholas afferunt. Verum in studiis magis vacabit vnus vni: Ante oĩa nihil ꝓhibet eẽ istũ nescio quem vnũ etiã cũ eo: qui in scholis eruditur. Sed etiã si iũgi vtrũq; nõ posset: lumẽ tñ illud cõuẽtus honestissimi: tenebris, ac solitudini prętulissem. Nã optimus q̃sq; ꝓceptor frequentia gaudet: ac maiore se theatro dignũ putat. at fere minores ex cõsciẽtia suæ infirmitatis hærere singulis: & officio fungi quodãmõ pędagogorũ nõ ĩdignãtur. Sed pſtet alicui vel gratia: vel amicitia: vel pecunia: vt doctissimũ atq; incõparabilẽ magistrũ domi habeat: nõ tñ ille totũ in vno diẽ cõsumpturus est. Haud põt eẽ vlla tã perpetua discẽtis intentio: quę nõ vt visus oculorũ obtuitu cõtinuo fatigeť: cũ presertim plus secreti tpis studia desiderent. Neq; eñ scribẽti & cogitãti ꝓceptor assistit: quorũ aliqd agẽtibus cuiuscũq; interuentus impedimento est. lectio quoq; nõ oĩs nec semper preeunte: vel interpretante eget. Quando. n. tot auctorũ notitia cõtingeret! ergo modicũ tps est: quo in totum diem velut opus ordinetur. Ideoq; p plures ire põt etiã: q̃ singulis tradenda sunt. Pleraq; vero hanc conditionẽ habẽt: vt eadem voce ad omnes simul perferanť. Taceo de partitionibus & declamationibus rhetorũ: quibus certe quãtuscũq; numer⁹ adhibeatur: tamen vnusquisq; totum feret. Non eñ vox illa ꝓceptoris: vt cœna minus pluribus sufficit: sed vt sol vniuersis idem lucis: calorisq; largitur.

Sed nobis. &c. hoc est vt ætate creuerit: ita nobis. i. in ratione instituendi accrescere incipiat: vt quãto ætas fuerit firmior: tanto ꝓcepta sint grauiora. Quod quidẽ tum iis: Valleñ. habet cũ iis. Aldus auctoribus impressit: multi auctoribus malint: illo græcũ alijs latinum esse cõtendẽtibus: ego nũc hũc nũc illos sequar: vt scriptũ cõperiã. Interim interdũ. Tã lęsę. Sũt q subſtituãt: perditę. Opinionis ęstimationis & famæ. Sãctissime Raphael aduerbiũ censet cõstruendũ cũ participio cõseruatę: si tñ cum opinionis cõstruas nomẽ fuerit: vt sit opinionis sanctissimę tã lęsæ aut perditæ: q̃ cõseruatę. Natura &c. ordo est: totũ distat. i. tota differẽtia est sup. in natura & cura cuiusq;. p. Iã coccũ. coccineã vestẽ. Quia tñ sequiť ante palatũ eorũ in quo gustus est discrimen: q̃ os: in quo orationis vis: institutimus dubitem an coquũ possit legi: malim tñ coccũ: quia inter purpurã & cõchylia poniť: vt duplex sit corruptio: prior in vestitu: posterior in gustu. In lecticis crescũt: & ita tã teneri & delicati fiunt vt ingredi durũ sit. Sũt aũt hec oĩa parẽtibus quorũ multos egregie taxat: adnotanda. deinde natura: q̃a cõsuetudo in naturã trãsit. Prętũte

Prærio. i. priu s pronũciãte: vnde sacerdotes pręibant deuouendis deuotionis verba. Præit ergo qui prælegit.

ticula negatiua eradatur: ac eius loco ratio ascribatur. ¶ Qę vel optime discendi. Videretur S litera expuncta dicendi legendũ esse: & quæ sequuntur ostẽdunt: & sic in vetusto legiť exemplari. ¶ Corrũpi mores: ὑποφορα & obiectio quã Fabi. soluit p antiparistasin: hoc est: vt ita dicam per obsistẽtiã & cõtrapositionem. Non enim negat: mores iterdũ corrũpi i scholis: Tũc. n. eẽt enstasis: sed ita fatetur: vt domi magis puerorũ mores corrumpi asseueret. Sciendũ aũt obiectiones solere dissolui aut per enstasin: quãdo negať id quod opponitur: aut p antiparistasin: quando nõ negatur quidem id q̃d obijcitur: sed aut plus: aut q̃d tantundem valeat: contra id q̃d obiectum est: afferť: aut certe id quod obijcitur in contrarium vertitur: ac cõtra aduersarios esse ostẽditur: quod quidẽ βιαιον græci vocãt: nos violẽtum possumus nomiare. ¶ Et multa eius rei exẽpla: sanctissime cũ sit aduerbium sine diphthongo est scribẽdum. Opinio vero pro existimatione: ac fama in passiuaq; significatione hoc loco accipitur. ¶ Prębuerũt. Prębuerunt est legendum: vt intelligatur præbere potuerunt. ¶ Iam coquum intelligit. Coccum per duplex. cc. scribendum videtur. Vt de colore purpureo (vnde coccineæ dicuntur vestes) intelligamus, & nõ de coquo epularum cõfectore. Nam & conchylium: quod statim a Fabio subijcitur: genus est coloris. Vnde vestis conchyliata: a colore nimirum sic dicta: non q; margarytis vt quidam e doctis putauit: ornata. ¶ Alexandrinis delitijs. Alexandrinos ægyptiosq; reliquos maxime oĩm delitijs & lasciuijs deditos fuisse constat. Vnde Iuuenalis famosa mœnia Lagi ipsam Alexandriam vocat. Non accipiunt in scholis mala ista. Ex præpositio loco illius in legitur & recte quidem in antiquo exemplari. Concludit autem Solutionis expositionem. κατα το βιαιον id enim q̃d obij: iebant aduersarij a se potius q̃ contra se esse ostendit: hoc est domi poti⁹ q̃ in scholis puerorũ mores corrũpi. ¶ Verũ in studijs magis vacabit vn⁹ vni. Huic quoq; obiectiõi sic occur rit Fabi⁹: vt primũ dicat illũ vnũ posse in scholis cũ puero esse. Deinde neget pręstãtẽ doctorem melius vni q̃ plurib⁹ vacaturũ. ¶ Lumẽ tñ illorũ. Loco illorũ legẽdũ eẽ illud quis nõ videt! Antitheto autem hic sensus est exornatus. Lumen nanq; tenebris opponitur. ¶ Ac maiore se theatro dignum putat. Ab egregijs histriõibus sũpta est trãslatio: vt. n. illi se maiori theatro dignos putãt: sic excellẽtes grãmatici maiori

Obiectiones quo pacto [soluantur].

Opi. quõ [accipiatur].

Cocc⁹ quo[mo]do scribatu[r].

Alexandri[no]rum luxu[s].

Translatio [ab] histrionib[us] sumpta.

auditorio delectantur. ℂ Haud potest esse illa discentis intentio. Pro illa legendũ est vlla. Lectio quoq; nõ ois. Quę a pueris percipienda sunt: etiãnũ fere a professoribus prælegunt:sicq; praire in legendo dicuntur. Sed hoc semper non est necessarium: cũ multa sint: quæ per se discipuli percipiãt. ℂ Ergo modicum tempus est. Similitudo est ab architectis sumpta: qui exiguo admodum tempore quæ per totum diem a fabris sint conficiũda: disponunt ℂ Proferantur. Emendate in quibusdam exemplaribus legitur perferãtur. ℂ Taceo de partitionibus & declamationibus rhetorum. Partitiones rhetorum a græcis παρεγχειρηςειδ quoq; vocantur: qđ in manu collocari videantur. His eñ prisci rhetores vtebantur: cum alicuius propositæ discipulis materiæ vniuscuiusq; capitis ac partis: velut primas f'um lineas ducebãt: quas discipuli plenius consectarentur: quales sunt senecæ diuisiones. Declamationes vero sunt orationes: quę super fictis causis habentur. Nam declamare est in ficta causa se exercere.

ilitudo ab
itectis
pta.
titiões vñ
æ.
lamare qd

ℂ At eñ emendatiõi. Hæc quoq; obiectio ita per antiparastasin soluitur vt fateatur Fabius emendationi discipulorum multitudinem nocere. Idq; incõmodum esse: sed ita vt cõmodis: quæ in scholis habentur: comparatum non videatur eẽ incõmodũ: cum præsertim præceperit pueros ad bonos præceptores esse mittendos: qui pluribus non patiuntur se onerari discipulis: q̃ quib⁹ sufficere possint. ℂ Nã qđ fere vndiq; placet? Quid legendum est nõ qđ. Est aũt Horatiana snia. Nihil est ab oi parte beatũ. ℂ Nec sane qsq̃: & in primis. Tres p̃timæ dictiones librariorum incuria ascriptæ: sunt eradendæ: ne sensus aliog claros confundant. ℂ Sed vt fugiendæ sunt magnæ scholæ: hoc est: vt concedã magnas scholas eẽ fugiendas. q̃uis ita nõ sentiam: si ad aliquẽ merito concurritur: non tamen colligitur omnes scholas esse fugiendas. ℂ Et in media rep. viuendũ est. In antiquo exẽplari rectius mihi legi videtur. Et in media reip. luce viuendum est. ℂ Deide cum proferẽda sint studia. caligat in sole. Sunt legendum est non sint. Caligare autẽ est caliginẽ quãdã contrahere: qđ de oculis ppriæ dicitur. ℂ Sẽsum ipsum q cõis dicitur: vbi discet? Nõ de sensu cõi qui in anteriori cerebri ventriculo a physicis collocatur: est intelligendum: sed pro rerũ peritia: quæ ex multorum hominum cõgressu facile cõparatur est accipiendum. ℂ In schola etiã aliis quæ: Transposita hęc esse verba ac quæ aliis legendum esse

ligare quid
nsus signifi-
tum.

Grammaticus quoq; si de ratione loquendi disserat: quæstiões explicet: historias exponat: poemata enarret: tot illa discẽt: quot audient. Ad eñ emendatiõi prælectioniq; numerus obstat! Sit incommodũ (nam quid fere vndiq; placet!) mox illud cõparabimus cummodis. Nec ego tamen eo mitti puerũ volo: vbi negligatur. Sed neq; præceptor bonus maiore se turba q̃ vt sustinere eam possit: onerauerit. & in primis ea habenda cura est: vt is oĩno fiat nobis familiariter amicus: nec officium in docendo spectet: sed affectum: ita nunq̃ erimus in turba. Nec sane quisq̃ literis saltẽ leuiter imbutus: eũ in quo studium: ingeniũq; perspexerit: non in suam quoq; gloriam peculiariter souebit: sed vt fugiendę sint magnæ scholæ (cui ne ipse quidem rei assentior) si ad aliquẽ merito concurritur: nõ tamen hoc eo valet: vt fugiendæ sint omnino scholæ. aliud est eñ vitare eas: aliud eligere. Et si refutauimus quæ contra dicuntur: iã explicemus: qđ ipsi sequamur. Ante omnia futurus orator: cui ĩ maxima celebritate: & in media reipublicę luce viuẽdũ est: assuescat iam a tenero nõ reformidare hoĩes: neq; illa solitaria: & velut vmbratili vita pallescere. Excitanda mẽs & attollẽda semp est: quæ in hmõi secretis: aut lãguescit: & quendã velut in opaco sitũ ducit: aut cõtra tumescit inani psuasione. Necesse est. n. sibi nimiũ tribuat: q se nemini cõperat. Deinde cũ pferẽda sunt studia caligat in sole & omnia noua offendit: vt qui solus didicerit: qđ inter multos faciendum est. Mitto amicitias: quę vsq; ad senectutem firmissime durãt: religiosa quadã necessitudine imbutæ. Neq;. n. est sanctius sacris iisdem q̃ studiis initiari. Sẽsum ipsum qui cõmunis dicit: vbi discet cum se a cõgressu: qui nõ hominibus solum: sed mutis quoq; animalibus naturalis est, segregarit! Adde q; domi ea sola discere potest: quæ ipsi præcipientur: in schola etiam quæ aliis. Audiet multa quotidie probari: multa corrigi: proderit alicuius obiurgata desidia: proderit laudata industria: excitabitur laude æmulatio: turpe ducet cedere pari: pulchrum superasse maiores. accẽdunt omnia hæc animos: & licet ipsa vitium sit ambitio: frequenter tamen causa virtutum est. Non inutilem scio seruatum esse a pręceptoribus meis morem qui cum pueros in classes distribuerant: ordinem discendi secũdum vires ingenii dabant: & ita superiore loco quisq; declamabat. vt præcedere profectu videbatur. Huius rei iudicia pmebantur: ea nobis ingens palmæ contentio: ducere vero classem

Sẽtentia auctoris.

multo pulcherrimū. Nec de hoc semel decretū erat: tricesimus dies reddebat victo certaminis potestatē. Ita nec superior successu curā remittebat: & dolor victū ad depellendā ignominiā concitabat. Id nobis acriores ad studia dicēdi faces subdidisse: q̄ exhortationes docentiū: pędagogorū custodiā: vota parentū quantū animi mei coniectura colligere possum: cōtēderim. Sed sicut firmiores in literis profectus alit æmulatio: ita incipiētib[9] atq; adhuc teneris condiscipulorū q̄ præceptorū iucūdior: hoc ipso q; facilior, imitatio est. Vix enim se prima elemēta ad spem tollere effingendæ: quā summā putant: eloquentiæ audebunt: proxima amplectuntur magis: vt vites arboribus applicitæ inferiores prius appræhendendo ramos in cacumina euadunt. Quod adeo verum est: vt ipsius etiam magistri: si tamen ambitiosis vtilia præferet: hoc opus sit: cum adhuc rudia tractabit ingenia: non statim onerare infirmitatem discentium: sed temperare vires suas: & ad intellectum audientis descendere. Nam vt vascula oris angusti superfusam humoris copiam respuunt: sensim autem influentibus: vel etiam instillatis complentur: Sic animi puerorum quantum excipere possint: videndum est. Nam maiora intellectu: velut parum aptos ad percipiendum animos non subibunt. Vtile igitur est habere quos imitari primum: mox vincere velis. Ita paulatim & superiorum spes erit. His adiicio præceptores ipsos non idem mētis: ac spiritus in dicendo posse concipere singulis tantum præsentibus: quod illa celebritate audientiū instinctos (Maxima enim pars eloquētiæ constat animo) hunc affici: hunc concipere imagines rerum: & transformari quodā modo ad naturam eorum: de quibus loquimur: necesse est. Is porro quo generosior: celsiorq; est: hoc maioribus velut organis cōmouetur: ideoq; & laude crescit: & īpetu augetur: & aliquid magnū agere gaudet. Est quædā tacita dedignatio vim dicendi tantis comparatam laboribus ad vnum auditorem demittere: pudet supra modum sermones attollere. Et sane concipiat quis mente: vel declamantis habitum: vel orātis vocem: incessum: pronunciationem: illū deniq; animi & corporis motū: sudorē: vt alia p̄tereā: & fatigationē: audiente vno: nōne quiddā pati furori simile videatur? Non esset in rebus humanis eloquentia: si tantū cū singulis loqueremur.

ibiq; distinguēdū facile est videre. ¶ Ascendunt oīa animos. Accendunt vt intelligatur inflammant: est legendum. ¶ Non inutilē scio. Quantū studijs conferat ęmulatio: pulchra declarat Fabius præceptorū suorum cōsuetudine: quā quidem perspicue adeo describit vt nulla īdigeat enarratiōe. ¶ In classes. In partes ordine constantes: vt primus in ijs esset locus: secūd[9] & deinceps. Classis enim non de nauibus solū: sed de hoib[9] quoq; dicit̄. Nā & popul[9] Ro. olim in classes fuit diuisus: & milites etiānū in classes & ordines quosdā distribui solēt. Ducere vero classem: hoc est classis principē eē & ductorē. ¶ Nec de hoc semel erat iudicatū. Non ita de hoc iudicabat̄ vt semel tātū id fieret. Nā trigesimo die post iterū iudiciū cōstituebat̄. Semel p̄o irreuocabiliter hoc loco significat. Quæ.n. semel dūtaxat fiūt ea irreuocabilia sunt. Sic Oui. de virginitate loquēs Deperit illa semel. ¶ Acriores faces: stimulos: hoc est maiorē animi ardorē: alacritatēq;: ac promptitudinem. ¶ Vix eniꝫ se prima elementa. Metonymia est. Elementa nanq; pro pueris elementa ipsa addiscētibus sunt accipiēda. ¶ Si tamen ambitiosis vtilia p̄feret: hoc est. Si pompæ id qđ vulgo dicit̄ vtilitatē anteponet. Ambitiosa aūt dicunt̄ supflua: q̄ gręci περιεργα vocāt. ¶ Sēsim autē influētibus vel etiā instillātibus cōplent̄. Instillatis recte ī vetusto exēplari mihi legi videt̄. ¶ Pudet supra modū sermonē attollere: sic qđē ī alijs legit̄. In vetusto aūt codice recte sic ē scriptū. Pudet supra modum sermōis attolli: vt ītelligamus rhetorē vni vacantē: nulla vnq̄ cōtētione vocis vti: sed semp ītra sermonē: qui omni contentione caret: se continere. Sermo eīm est oratio remissa: & finitima quotidianæ locutioni

¶ Grāmaticus quoq;. Nō de triuiali loquitur grāmatico qui rudimēta docet literaria: sed de cōsummato illo oratorū poetarūq; & cēsore & interp̄te: quo nomine p̄lectores publici magnorū gymnasiorū modo oratores aut poetas rite enarrēt vocari possunt. Q; vt eā. eleganter iuxta adnotata Vallæ: alibi cum relatiuo idem dici potest: cui hic non est locus: durum enim esset q̄ quam sustinere possit. Peculiariter. proprie & specialiter non vulganter: fouebit. s. munere aut beneficio. Sed vt fugiendæ sint. i. vt cōcedamus fugiendas esse. A tenero absolute. i. a pueritia: a tenera ætate: a teneris (vt gręci dicūt) vnguiculis. Sitū ducit. i. mucorē & lanuginē in locis vapidis & incultis subnascētē. Caligat in sole. i. vt qui diu in tenebris fuerūt oculos in sole caligantes hn̄t: ita in solitudine enutriti inter hoies aut obmutescūt aut brutescūt. Mitto. i. omitto per occupationem. amicitias. s. condiscentiū. Initiari qđ dicūt inauctorari & licentiari: vt

Classis c… gnificat… beat.

Dictiōt… significa…

Ambiti… dicantu…

Sermoq…

Et sane quis concipiat mente In quibusdam exemplaribus recte ille nominatiuus quis verbo post ponitur. Non enim est interrogatiuum: sed indefinitum: hoc est aliquis: vel si quis concipiat mente. Sic autem in vetusto quoq; codice est scriptum.

RAPH.

Radito sibi puero docẽdi peritus. Qua ratione in pueris ingenia dignosci possint perspicue admodũ Fabius describit. Cum vero præcipiat doctoribus: vt traditorum sibi puerorum ingenia dignoscãt: rectius perspiciat q̃ perspiciet legitur. Docendi quoq; non dicendi legendum est: vt in quibusdam exemplaribus est deprauatum. Nam habitũ forte & incessum. Sic quidem legitur sed corrupte. Nullum enim est verbum: ad qd accusatiui illi referri possint: nullus deniq; est integer sensus. Sic vero facile emendari potest: si nam particula eradatur: ac loco eius non negandi aduerbiũ reponatur: hoc modo. Non habitum forte & incessum & si quid in peius notabile est. Illi eniz accusatiui ad illud verbuz effingat referentur. Sic autem corrigenti mihi priscum quoq; exemplar: nõ ratio modo accedit: ingressum quoq; pro incessu in illo scriptũ animaduerti. Alioquin non prius duxerim. Peius non prius sensui congruit: sicq; est legendum. Illud ingeniorum præcox genus: A fructibus sumpta est translatio: qui cum ante suũ tempus maturescunt: præcoces dicuntur. Sic enim & ingenium eius qui plusq̃ anni ferant: sapere videtur: præcox præmaturũq; dicitur. Quod quidem breuioris quoq; vitæ signum esse perhibetur. Apuleius in magia: est ille poetarũ versus non ignotus. Odi puellũ præcoci sapientia.

ox.
flatio a
bus sum

sacris olim eleusinis & nunc christianis initiati sunt illis vt nunc dicimus consecrati & ad illorum administrationem solẽniter admissi. Sic legibus initiatos quos licentiatos vocant dicere possumus. Sensum ipsum qui cõmunis dicitur .i. quo id sentimus & probamus qd oib⁹ bene sentiẽtibus placet. Causa virtutũ vnde sanctã vocat Hieronymus superbiã: qua in virtutũ aut strarũ adeptione ab æqualibus vinci cõtemnimus. In classes .i. eiusdẽ capacitatis & eruditionis societates: vnde quos vulgo de primo loco aut primarios dicunt; aptius primę classis appellarent. Premebantur .i. occultabãtur vt quisq; sibi spẽ præciperet. Contenderim .i. asserere velim & cõuincere ita esse. Pudet supra modum sermones attollere. Laurentianus codex habet sermonis attolli.

Qua ratione in paruis ingenia dignoscantur: & quo modo tractanda sint. Cap. IIII.

Radito sibi puero docendi peritus ingenium
eius in primis: naturamq; perspiciat. Ingenii si-
gnũ in paruis pcipuũ memoria est (Eius du-
plex virtus: facile percipere: & fideliter cõtine-
re) proximũ imitatio. Nã id quoq; est docilis
naturę: sic tamẽ vt ea quę discit effingat: non
habitũ forte & incessum: et si quid in peius notabile est. Nõ da-
bit mihi spem bonę indolis: qui hoc imitãdi studio petet: vt ri-
deatur. Nã probus quoq; ĩ primis erit ille vere ingeniosus: alio
qui non † prius duxerim tardi esse ingenii q̃ mali. Probus autẽ Peius
ab illo segni: & iacente plurimũ aberit. Hic meus quæ tradẽtur
nõ difficulter accipiet: quædã etiã interrogabit: sequetur tamẽ
magis q̃ pcurret. Illud ingeniorũ velut præcox genus nõ teme
re vnq̃ peruenit ad frugẽ. Hi sunt qui parua facile faciũt: & au
dacia prouecti: quicquid † ibi possunt: statim ostẽdũt: possunt illi
autẽ id demũ: quod in pximo est: verba cõtinuãt: hęc vultu in-
territo nulla tardati verecundia proferũt: nõ multũ pręstãt sed
cito: nõ subest vera vis nec penitus immissis radicibus nititur:
vt quę summo solo sparsa sunt semina: celerius se effundunt: &
imitatę spicas herbulæ: inanibus aristis ante messem flauescũt.
Placẽt hęc annis cõparata, deinde stat profectus: admiratio de-
crescit. Hęc cũ animaduerterit perspiciat deinceps: quonã modo
tractãdus sit discẽtis animus. Sũt qdã: nisi institeris remissi: qdã
imperia indignantur: quosdã cõtinet metus: quosdã debilitat:
alios continuatio extundit: in aliis plus impetus facit. Mihi ille
detur puer: quẽ laus excitet: quẽ gloria iuuet: q victus fleat: hic
erit alẽdus ambitu: hũc mordebit obiurgatio: hũc honor exci-
tabit: in hoc desidiã nũq̃ verebor. Danda est tamẽ oĩbus aliqua
remissio: nõ solũ quia nulla res est quę perferre possit continuũ
laborem: atq; ea quoq; quę sensu & anima carẽt vt seruare vim
suã possint: velut quiete alterna † retinenẽ: sed q studiũ discẽdi retendũtur
volũtate: quæ cogi nõ potest: cõstat. Itaq; & viriũ plus afferunt
ad discendũ renouati ac recentes: & acriorẽ animũ: qui fere ne-
cessitatibus repugnat. Nec me offenderit lusus in pueris est: &
hoc signum alacritatis. neq; illum tristem: semperq; demissum
sperare possim erectæ circa studia mẽtis fore, cum in hoc quo-
q; maxime naturali ætatibus illis impetu iaceat. Modus tamen

fit remiſſionibus ne aut odiū ſtudiorū faciāt negatę: aut ocii cō ſuetudinē nimię. Sunt etiā nonnulli acuendis puerorum inge niis nō inutiles luſus: cū poſitis inuicē cuiuſcūq; generis quæ ſtiūculis æmulantur. Mores quoq; ſe inter ludendū ſimplicius detegūt: modo nulla videatur ætas tā infirma quę nō protinus quid rectū: prauūq; ſit diſcat: tum vel maxime formanda cum ſimulandi neſcia eſt: & præcipientibus facillime cedit. Frangas enim citius q̄ corrigas quæ in prauū indurauerūt. Protinus ergo nequid cupide: nequid improbe: nequid impotenter faciat: monēdus eſt puer. Habendūq; in animo ſemper illud Vergilia-

Georg. ij. nū. Adeo in teneris conſueſcere multum eſt.

¶ Non temere: hoc eſt fere nūq̄: qua in ſignificatione frequētiſſime īuenit apud eos: qui poſt Ciceronē floruere: Liuiū dico. Pliniū: Tranquillum: & reliquos. ¶ Peruenit cum ſit pręſentis temporis verbū prima eius ſyllaba acuto accentu notetur vt a præterito diſtinguatur. ¶ Quidā imperitia indignentur: vt ſit indicādi modi indignātur legēdū eſt: nō indignētur: hoc ē moleſte ferūt. Eſt autem notāda locutionis figura. Indignatur eñ imperium qui ſe indignū putat: cui imperetur. ¶ Extūdit: hebetat ac quodam modo torpentes: ac ſtupidos reddit. ¶ Retinentur: cōſeruātur. Qđ vero quidam retenduntur legunt: nō procedit: cum de omnibus inanimatis non ſolum de arcu loquatur: tametſi ad illum Ouidij ſenſum alludere videatur. Arcus & arma tuę tibi ſunt imitanda Dianę: Si nunq̄ ceſſes tendere mollis erit.

PRoximū ſignū ingenij: eſt imitatio. Maioris eñ ingenij eſt excogitare & per ſe inuenire: q̄ inuēta imitari & effingere: eſt tñ ingenioſi id facere. Nā id quoq;. ſ. imitari eſt naturæ docilis. i. quę apta eſt vt doceatur. Sic tñ ſup. docilis naturæ cenſebit: aut ſic imitabitur: vt effingat. i. ad imaginē rei viſe faciat: ea quę diſcit: non ſup. effingat habitum. ſ. alterius & inceſſum. i. modū igrediēdi: & ſi qđ ſup. aliud eſt notabile in peius. i. rephēſibile. quia ſunt iuuenes petulāti & peruicaci ingenio q vitia ſiue in habitu ſiue in corporis forma: ſiue in ingreſſu facillime effingūt: at decorū ſiue habitus ſiue ingreſſus: imitari aut nequeūt aut nolūt. Inceſſum: ſunt q legāt igreſſum. Petet vt rideat: qa ad captādū riſū id fere faciūt: At dū alios rident ipſi quoq; ridenť. Nā probus. i. probādę & honeſtę vitę. Ille. ſ. quē q̄ro & depoſco. Alioq. i. niſi potius deberet eē probus q̄ ingenioſus (quia in oratore prius reqriť vt ſit vir bonus q̄ dicēdi peritus: eo q̄ ꝓbitas ſine eloquētia proſit & expetēda ſit: eloquētia ſine probitate plurimū obſit) nō peius: lego cū codice impſſo Venetijs anno. MCCCCXCIIII. prius: vt ſit alioq nō duxerim. i. nō æſtimauerim pri⁹. i. eligibilius & pſtātius: eſſe ingenij tardi q̄ mali. i. praui & proni in vitia effingēda. Vult eñ Quintilian⁹ melius eſſe ingeniū tardū q̄ malū ꝓpter eā quā dixi cauſam. Raphael tñ peius legēdū cōtēdit: & ita Vallen. & Aldin⁹ codices habēt. Quocirca diſpice lector vtrū ſequare. Nā mens auctoris tā longo contextu expreſſa prius nō peius reponēdū mihi quidē probat: quā ſic ex integro recolligā. Præcipuū inqt ingenij ſignū eſt memoria qua facile percipiat & fideliter contineat: Proximū ingenij ſignū eſt imitatio: non vitiorum quidem ſed decori & honeſtatis: probus enim in primis expetitur ille ingenioſus futurus orator: alioqui malim inquit mali eſſe ingenij (non quidem malitia artis ſed morum: nam malos dicimus qui ad vitia imitanda & riſus excitandos procliui ſunt) q̄ tardi: quod excogitare & imitari nequeat. Addam illud: quęri poſſe quomodo memoriæ virtutē dicat eē facile percipere? Certe a poſteriore: cum ij qui bona ſunt memoria: facile ex ijs quæ meminere ſimilia percipiant & noua inueniant. Probus autem ab illo &c. i. non ſic erit probitatis ſtudioſus: vt torpeat. Nam ſegnis & tardus non eſt probus. i. probandus: nam probi vulgo ob virtutem hoc eſt fortitudinem inſignē appellantur. Si mens authoris eſſet (vt Raphael forte eam capit) oratorem debere eſſe probum. i. ſtrenuū. alioqui non duxerit peius eſſe tardi ingenij q̄ mali vt nunc ducit: quia magis exigitur vt ſit non tardus q̄ non malus (quod tamen neq; verum eſt neq; author vnq̄ diceret) ſubſequeretur. Probus enim: non vt omnes legunt Probus autem &c. legamus ergo prius: quā Raphael antiquam cenſet lectionē. Hic meus. ſ. quem quęro & expoſco. Sequetur tamen: quia interrogare eſt præcocis ingenij: concipientis videlicet difficultatem prius q̄ proponatur: dicit ſe non poſcere qui præcurrat: ſed qui ſequatur. Nam illud ingeniorum velut præcox genus. Quia metaphorica eſt locu-

Præcox. tio: adiecit velut: quam particulam Aldinus & Vallen. codices habent: Raphaelis non habet. Pręcox: quaſi præcoquū & præcoctum dicitur: vnde ſiquando media correpta legatur a pręcoquus aut pręcoquis deductū cenſeam: ſin prima: procoquus aut proquoques ſcribendum. Nam ad Vallen. codicem adnotatum eſt illud Apuleij de magia: Eſt ille poetę verſus nō ignotus Odi puellū pręcoqui ſapiētia. Et illud Nonij. Hunc puellæ pręcoquis libido eſt. Citatur tamē ibidē Gellij locus lib. x. ita dicētis. Quū ſignificandū eſt aūt coactius qđ factū eſt feſtinātius tū rectius pmature factū id dicit q̄ imature. Sicut Afranius dixit in togata cui titulus nomē eſt. Appetis dominatū demens pmature pręcocē. In quo verſu aīaduertendū eſt q̄ pręcocē inquit nō pcoquē. Eſt enim caſus eius rectus nō pcoquis ſed precox. Subditur. Nonius Marcellus: Pręcox & pręcoqua q̄ eſt immatura. Aennius annaliū lib. viij. Pręcox pugna eſt &c. Quibus adnotatis licet Gellius neget: vult vtrūq; dici & procoquem & præcoquem: adde etiam præcoquā rē nō pmaturā. i. ante tēpus maturā: ſed imaturā. i. nōdū maturā vſurpantē tamē locū maturę: vt hic pręcox ingeniū &c. Quicquid illi poſſunt: legā ibi aut illic. ſ. in paruis: nā hi & illi nō eoſdem demōſtrant. Nulla tardati verecūdia. Laudanť ergo q tardantur: vnde ſupra: prius nō peius legēdū iterū contendā. Placent hęc annis cōparata &c. In cōmētarijs Pōponio aſcriptis ita explicať. Sublime & pſpicax ingeniū tpe ſuo laudabile eſt. ſed ante tpˢ minime: ingeniū ante tēpus facit admirationē: in tpe nō. hęc illic. Mihi aūt videť adhuc loq de ſegete luxuriāte añ tpˢ: vt ſit: hęc. ſ. ſemina largas herbas

emittētia: placeat. s. stultis agricolis: cōparata annis. i. collata ad eiusdē tēpestatis fruges: deinde vbi inanes corrumpuntur herbę quas emiserūt & altius iacta plenas frugū ptulisse: profectus. i. vtilitas stat. i. placet: sicut comoedię interpte Donato stare dicunt dū placēt: admiratio q̄ erat in luxuriāte segete decrescit. Vult tñ simile intelligi de ingenijs vt pcocia primū placeāt: matura suo tpe. Velut quiete alterna retēdunt: sic Aldin⁹ & Vallēsis codices habēt nec improbē. nā oia q̄ post intermissionē intētius aut agūt aut pferūt quicq̄ retēdi quodā modo videnť: dū resumptis viribus operā intēdūt. Sed q. i quia: referť aūt ad illud nō solū quia &c. sed q: vñ licet in tali locutione ponere vtrūq bis sine altero: aut vtrūq semel. Est & hoc signū. Respicit ad signū, nō ad lusus: alioq hic diceret: aut is aut ille. Cū in hoc &c. cū ille tristis iaceat. i. pigrescat quoq. i. etiā: in hoc. s. ludēdi impetu naturali maxime ætatibus illis. Aemulantur. i. zelo quodā cōtēdūt & disputant. Quæ in prauū induruerunt. i. quæ tam diu curua fuerunt vt indurata sint & rigida effecta. Impotenter: insolēter: superbe. Impotens cū dicitur sępe non qui nihil potest: sed qui sibi imperare & modū tenere nequit. Adeo a teneris. Omnes codices præterq̄ Raphaelis habent in teneris: & sic fere georg. ij. legitur.

Cædi vero discipulos q̄q̄ & receptū sit & Chrysippus non improbet minime velim, primū: quia deforme: ac seruile est: & certe q̄d conuenit: si ętatem mutes iniuria: deinde q sicui est mens tam illiberalis vt obiurgatione nō corrigatur: is etiā ad plagas vt pessima queq mancipia durabitur. Postremo q ne opus erit quidē hac castigatione si assiduus studiorū exactor adstiterit. Nūc fere negligētia pædagogorū sic emēdari videtur: vt pueri nō facere quę recta sunt cogātur: sed cū nō fecerint puniantur. Deniq cū paruulū verberibus coegeris quid iuueni facias cui nec adhiberi potest hic metus: & maiora discēda sunt? Adde q multa vapulātibus dictu deformia & mox verecūdiæ futura sępe dolore vel metu accidūt: q pudor refringit animū & abiicit atq ipsius lucis fugā: & tędiū dictat. Iā si minor in eligēdis custodū & pceptorū moribus fuit cura: pudet dicere: in q̄ probra nefandi hoīes isto cędēdi iure abutanť: quā det aliis quoq non nūq̄ occasionē hic miserorū metus. Non morabor in parte hac: nimiū est q̄d intelligitur. Quare hoc dixisse satis est / in ætatem infirmā & iniurię obnoxiā nemini debere nimiū licere. Nūc quibus instituēd⁹ sit artibus qui sic formabitur / vt fieri possit orator: & quæ in quaq ætate inchoanda: dicere ingrediar.

¶ Q̄q̄ illud receptū sit: loco illius pronominis illud & copula in vetusto exemplari emēdate legitur: hoc modo. Q̄q̄ & receptū sit & Chrysippus nō improbet: in ꝯsuetudinē vero ait esse receptū: vt pueri verberētur. Vñ & Horatius plagosum vocat orbiliū grāmaticū: & Iuuenalis inqt. Et nos ergo manū ferulæ subduximus. ¶ Ferulis nāq & scuticis pueri vapulabāt. In libro aūt quē de educādis pueris scripsit Chrysippus: hoc pcepit vt pueri vapularent. ¶ Assiduus studiorū exactor extiterit. In vetusto codice rectius scriptū esse videť adstiterit. Oportet enim pædagogū assidue puero dicenti assistere. ¶ Videntur n litera erasa videtur est legēdum: vt sit negligentia videtur. ¶ Qui pudor refrāgit animū & abijcit: hoc est fractū: & abiectū reddit. Refringit autē vt infringit est legendū. In cōpositione nāq hoc verbum frango: vt multa alia a in i vocalem mutare solet. ¶ Iā si minor est in eligēdis. D litera ascripta deligendis in prisco recte legitur exemplari. ¶ In quę probra: flagitia. Nam probrū proprie flagitiū significat: q̄uis interdū p dedecore: ignominiaq accipiať. Inde fit exprobro verbū: q̄d significat qualēcūq culpā pręcipueq ingratitudinis impropero. Opprobriū vero q̄d probro simile est: ignominiā: dedecusq significat. Horatius. Sic teneros animos aliena opprobria sæpe Absterrent vitijs.

Cędi vero discipulos. Sic Aldinus & oēs veteres codices habēt: Vallēñ. tñ discētis habet: & Rap. discētes. Ego malim discipulos legere q tūc maxime cædi soleāt cū discipuli sint & nō discētes. Q̄q̄ illud: sic quoq antiqui codices habēt & est Ciceroniana locutio q̄uis Raphael illud expūgat. Sane signandū q̄q̄ cū subiūctiuo positū: in oībus enī exēplaribus legi sit & improbet. Et certe q̄d conuenit. Ordo est: quia deforme ac seruile est: & certe iniuria: q̄d cōuenit. i. sine cōtrouersia ab oībus asseriť: si mutes ætatē. i. si cędas grandi ætate hominē. Exactor astiterit: sic Valla & Aldus. Sed cur: Vallēñ. cur legit sed Aldinus melius cum. Hic metus aut is metus nō his legendū. Vapulantibus q pcutiūtur. Multa. s. q pudenda illis retegūtur & aspiciūtur & vidētes ad turpitudinē prouocāt quę res dictu deformis est. Item q dolore & metu verberū aufugiūt & in prostibula aut ganeas se recipiūt. Refringit Vallēñ. & veteres fere refrangit habēt. Dictat proponit facienda: vt qui dictat pręit scribenda. Nimiū est q intelligitur: sic Vallēñ. codex. vt sit sensus: nimiū est sup. iam de hac parte dictū q. i. quia intelligitur. alij tamē scribūt q̄d: & potest duplex esse sensus: alter: id q̄d intelligitur est nimiū. s. eundē: aut si etiam paucis explicetur: alter id q̄d intelligitur cū sit deforme dictu est nimiū. Nemini debet. Sic oēs codices habēt & sic cōmentarij Pōponio ascripti repetūt. Sed necesse ē debet impsonaliter capere q̄d inauditū est: aut decet cū datiuo cōstructū reponere: q̄d alibi quoq lectū est: ego vero voculā illā ineptulā penitus expungā: vt sit. Quare satis est dixisse: hoc nemini licere nimiū in ætatē infirmā & obnoxiā. i. obiectā & expositā iniurię. aut legā debere: vt sit nemini. i. non alicui: non debere licere alicui nimiū in ætatem &c.

¶De grammatica. Cap.V.

Rimus in eo qui legẽdi: ſcribendiq́ꝫ adeptus erit facultatem grammaticis eſt locus: nec refert de græco an de latino loquar q̄q̄ græcum eſſe priorem placet. Vtriq́ꝫ eadẽ via eſt. Hæc igitur profeſſio cum breuiſſime in duas partes diuidatur: recte loquendi ſcientiã: & poetarum enarrationem plus habet in receſſu q̄ fronte promittit. Nam & ſcribendi ratio coniuncta cum loquendo eſt: & enarrationem præcedit emendata lectio: & mixtum his omnibus iudicium eſt. Quo quidem ita ſunt ſeuere vſi veteres grãmatici vt non verſus modo cenſoria quadam virgula notare: & libros: qui falſo viderentur inſcripti tanq̄ ſubdititios ſummouere familia permiſerint ſibi: ſed auctores alios in ordinem redegerint alios omnino exemerint numero. Nec poetas legiſſe ſatis eſt, excutiendum omne ſcriptorum genus: non propter hiſtorias modo: ſed verba quæ frequenter ius ab auctoribus ſumunt. Tum nec citra muſicẽ grammatice poteſt eſſe perfecta cum ei de metris rhythmiſq́ꝫ dicẽdũ ſit. Nec ſi rationẽ ſiderũ ignoret poetas intelligat: qui (vt alia omittã) toties ortu occaſuq́ꝫ ſignorũ in declarãdis tẽporibus vtũtur. Nec ignara philoſophiæ cũ ꝑpter plurimos in omnibus fere carminibus locos, ex intima quæſtionũ naturaliũ ſubtilitate repetitos: tũ vel propter Empedoclea in græcis: Varronẽ ac Lucretium in latinis: qui pcepta ſapientiæ verſibus tradiderũt. Eloquẽtia quoq́ꝫ non mediocri eſt opus vt de vnaquaq́ꝫ earũ quas demõſtrauimus rerũ dicat ꝓprie & copioſe. Quo minus ſunt ferendi qui hãc artẽ vt tenuẽ ac ieiunã cauillãtur quæ niſi oratoris futuri fundamẽta fideliter iecerit: quicquid ſuperſtruxeris corruet: neceſſaria pueris iucũda ſenibus: dulcis ſecretorũ comes: & quæ vel ſola omni ſtudiorũ genere plus habet operis: q̄ oſtentationis.

Grãmaticorũ partes.

Grãmatice non tenuis res.

Sectatorũ.

Rimus locus eſt grãmaticis.i.rebus grãmaticalibus ediſcendis dãdus.aut grãmaticis ꝑceptoribus audiẽdis. Nec refert.i.& non facit ad rem: aut nihil intereſt. In receſſu.i. perfecta cognitione cũ ab ea recedere liceat q̄ promittit fronte.i.primo aduentu: cũ duo tantũ mẽbra præ ſe ferat: ſed quæ plurima habeãt anneta aut implicita. Scribẽdi ratio cõiũcta &c. Neſcit enĩ fere recte loqui: qui neſcit recte ſcribere: cũ aliter ti aliter ci ſequẽte vocali ſcribi & ꝓferri debeat: aliter itẽ z.aliter ſ.aliter c. aliter aſpirata: aliter tenuia &c. Enarrationẽ.i.explanationẽ: in qua mecum plurimi periclitati ſunt: ꝙ emendatã lectionẽ nanciſci nequiuerint. Iudiciũ: quo veriorẽ lectionẽ probent & ſenſum ſequãtur. Inſcripti: recte nã intitulati ineruditorũ eſt vocabulũ. Subditítios.quos adulterinos vocãt: dicti autẽ ſunt ꝙ ſubdũtur nõ ſuis titulis nec a:ithoribus ſed alienis: ſicut infantes ſuppoſititij ſunt alienis ꝓ veris matribus ſuppoſiti. Submouere familia. alludit ad ſuppoſititios pueros qui dum ſuppoſititij oſtenduntur ſubmouentur familia in quam fuerant acciti & ad ſuam retruduntur. Permiſerint ſibi.i.auſi fuerint. In ordinem redegerint.i.gregarios & vulgares haberi fecerint: Exemerint numero.i.gregi: hoc eſt egregios haberi conſtituerint: quæ vocabula docte vt cætera omnia expoſuit Budæus in annotationibus pandectarum. Excutiendum eſt: quod Seruium feciſſe Valla adnotauit. Citra muſicen.i.ſine muſice: non attingendo muſicen. Dulcis ſecretorum comes: Sunt qui ſectatorum loco ſecretorum reponendum cenſeant: quod licet in nullo exemplari legerim: neq́ꝫ grammaticen putem plus ſectatores comitari q̄ ſecreta eorum: quæcunq́ꝫ enim aut ſcripta

Rimus in eo. Poſteaq̄ & legere & ſcribere didicerint pueri: ad grãmaticæ doctores mittẽdum eſſe præcipit Fabius. Grãmatici enim dicũtur: qui grammaticam docẽt. Admonẽs aũt Fabius quo modo grammaticã docẽdi ſint pueri: pulcherrima q̄dam cõmemorat ad grammaticã ipſam ſpectantia. Vnde etiam de grãmatica inſcribitur hoc caput: non autẽ vt quidã deprauarũt Artium fundamentũ grãmaticam. Non enim hoc ſolũ colligitur: ſed alia quoq́ꝫ multa: cũ vſq́ꝫ ad illud caput protendatur: qđ inſcribitur: de officio grammatici: q̄uis quidã imperite admodũ in multa capitula diſtraxerit: ineptaſq́ꝫ inſcriptiones appoſuerint. ¶Q̄ fronte promittit: hoc ẽ latius patet q̄ primo aſpectu videatur. Eſt autem ſumpta tranſlatio a quibuſdã ædificijs: quæ a fronte anguſta videntur interius autem ampliſſima ſunt. ¶Et narrationem præcedit emẽdata lectio. Enarrationem legendum eſt. Nam opera poetarum: cũ exponũtur proprie enarrari dicunt. ¶Et his omnibus permixtum iudicium: quo quidam ita ſunt ſeuere vſi veteres grãmatici. Nõ abſq́ꝫ errore eſt hic quoq́ꝫ locus. Nõ enim quidam ſed quidem legendũ eſſe tum ex ratione: tũ ex antiquo exẽplari collegi ¶Virgula autem ea cenſoria: qua veteres grãmatici ſunt vſi obeliſcus a latinis quoq́ꝫ dicitur: non modo a græcis: ꝙ in ſimilitudinem parui veru atq́ꝫ acus figurata videtur. οβελοσ enim veru dicitur. Vnde ὀβελίσκοσ: hoc eſt obeliſcus per diminutionem deducitur. Hac virgula autem ea notabantur carmina: quæ falſo alienis inſererentur operibus: Ariſtarchus vero grammaticus ea maxime vſus fuiſſe dicitur in iis verſibus notã

Grãmati dicantur.

Virgula ſoria.

Obeliſc quid ſit.

scrinijs secretioribus cōmittimus: aut cōcepta verbis mētalibus memorię mādamus: grammatice comitatur: tamē quia ad canos vsq; hominē non deserit: cum cæterę artes fere deperierint: non absurdum fuerit eam dicere dulcem sectatorum comitem: nisi forsan dubites quomodo sectatori comes esse possit: cum sectari sit fere comitari: & duci aut saltem præeunti non sectanti sit comes? Sed ea est natura scientiarum: comitantur sectantes se & se honorantibus assurgūt atq; obsequuntur.

dis: quæ Homeri nō videntur. Et libros qui falso viderentur inscripti tanq̄ subdititios summouere familia permiserint sibi: hoc est libros qui falsum præ se titulum ferrent: tanq̄ subdititios ac nō proprios eius cui inscribebantur a numero aliorum qui vere ipsius essent remouerint. Vt si quis rhetoricam ad Herenniū Ciceroni falso inscriptā a numero librorū eius summouerit: ductus & stylo puerili & pceptorum dissimilitudine: & verbis quibus Ci. nūq̄ est vsus. Nam si Gellio credimus nemo ex ijs qui latine locuti sunt vsq; ad ætatem Augusti vsus est ijs nobus solœcismo ac barbarismo: quibus quidē illius opusculi auctor: quisquis fuit (Virgiliū aūt nō fuisse vt qdā putāt cōtēderim) in quarto volumine vsus est. Sūpta est aūt trāslatio a nothis: ac nō legitimis filijs & ficticijs: qui pprie subditicij dicunt: q iure a familia legitimorū summouētur. ¶ Sed auctores alios in ordinē redegerint. In ordinē redigere est auctore Prisciano inter viles: & abiectos aliquē cōnumerare. Cōtra e numero eximere est eximiū: atq; egregiū: & singularē aliquē cōstituere. ¶ Quæ frequenter ius ab auctoribus sumūt. Quędā verba ideirco elegātia iudicātur: q illis clari auctores vtunt. ¶ Tū nec citra musicē grāmatice potest esse pfecta: cū ei de metris: rhythmisq; dicēdū sit: grāmatice cū sit nominādi casus: sine diphthōgo scribi debet. Differt aūt metrū a rhythmo: q metrū certa qualitate: ac nūero syllabarū tporūq; finitur: certisq; pedibus cōstat: ac claudit. Rhythmus vero tporū: ac syllabarū: pedūq; cōgestione in infinitū multiplicat: ac pfluit. Est.n. rhythmus pedū tēporūq; iūctura sine modo. Metrū aūt est pedū iūctura: numero: modoq; finita. ¶ Tū vel pp̄ter empedoclea in græcis: Varronē: ac Lucretiū in latinis: qui pcepta sapiētiæ versibus tradiderūt. Empedocles siculus Pythagoricæ philosophię dogmata carminibus cōplexus est. Hūc imitati sunt ex latinis Varro Attacinus: atq; Lucretius: qui res physicas carminib⁹ descripserūt. ¶ Quo minus sunt ferendi: qui hanc artem vt tenuē: ac ieiunā cauillantur. Cauillari est falsis argumentis vti ad aliquid probandū. Vnde cauillatio quæ & cauillū dicitur: quod sophisma græce appellatur.

¶ De literis & earū potestate. Cap. VI.

NE quis igitur tāq̄ parua fastidiat grāmatices elementa: nō quia magnę sit operę cōsonātes a vocalibus discernere: ipsasq; eas in semiuocaliū numerū: mutarūq; partiri: sed quia interiora: velut †sacri huius adeuntibus apparebit multa rerū subtilitas: quę nō modo acuere ingenia puerilia: sed exercere altissimā quoq; eruditionē, ac scientiā possit. An cuiuslibet auris est exigere literarū sonos? nō hercule magis q̄ neruorum. At grāmatici saltē omnes in hanc descendēt rerū tenuitatē: desint ne aliquę nobis necessariæ literæ, nō cū græca scribimus: tum enim ab iisdē duas mutuamur sed proprie in latinis: vt in his seruus: & vulgus æolicū digāma desideratur: & medius est quidā u & i literę sonus. Nō eīn sic optumū dicim⁹: vt optimū. & here: neq; e plane neq; i auditur. An rursus alię redūdēt: pter illā aspirationē t quę si necessaria ē etiam cōtrariam sibi poscit. Et Q quę & ipsa quorūdā nominū nota est: & k cuius similis effectus: speciesq;: nisi q paulū a nostris obliquatur: cappa apud græcos: nunc tantum in numero manet: & nostrarū vltima x. qua tn̄ carere potuimus: si nō quęsissemus. Atq; etiā in ipsis vocalibus grāmatici est videre: an aliquas pro cōsonāti vsus acceperit: quia iam sicut tā scribitur: & vos vt cos. At quę vt vocales iūguntur: aut vnā longā faciūt: vt veteres scripsere qui geminatione earū velut apice vtebantur: aut duas, nisi quis putat etiā ex tribus vocalibus syllabā: quod neq̄ fieri si non aliquæ officio consonantiū fungātur. Quærit etiā hoc quō duabus demū vocalib⁹ in seipsas coeūdi natura si cū cōsonantiū coeat nulla nisi alterā frangat. At qui litera i sibi

Sacrarij.

¶ Neq; igit tāq̄ parua fastidiat grāmatices elemēta Impite qdē hoc caput a superiori: qd de grāmatica iscribit: videt eē distictū: cū de pria pte grāmatices hic tractet. Sōno sētia vero nouorū librariorū factū eē dicerē: vt hui⁹ capitis index ptextu sensus iterponeret: nisi in vetusto illo exēplari sic legeret: in margine autē recte scriberet. De Fris. Fabij vero Quītiliani auctoritate Seruius grāmaticus in secūdā Donati artē male sensisse aperte coarguit: cū inqt. Plęriq; artē scribētes a literarum tractatu inchoauerūt: plęriq; a voce: plæriq; a definitione artis grāmatices. Sed oēs videt errasse. Nō eīn pprīā rē officii sui tractauerūt: sz cōez & cū oratorib⁹ & cū philosophis. Nā de Fris tractare & orator potest. de voce nemo magis q̄ phi tractant. Definitio Aristotelicōis ē. Vn̄ pprie Donatus & doctius q ab octo ptib⁹ orōnis ichoauit: q̄ specialiter ad grāmaticos pertinent. Tu potius Serui cum tuo Donato i errore esse ꝯuinceris tū Fabij auctoritate qui de grāmatica tractās a

insidit.Coniicit enim est:ab illo iacit.Et u quomodo nunc scribitur vulgus:& seruus.Sciat etiã Ciceroni placuisse aiio maiiã q; geminata i scribere, qđ si est etiam iungetur: vt consonans. Quare discat puer quid in literis proprium:quid cõmune: quę cum quibus cognatio:nec miretur:cur ex scamno fiat scabellũ: aut a pinna (qđ est acutum) securis vtrinq; habens aciem bipennis:ne illorum sequatur errorem : quia quia a pẽnis duabus hoc esse nomen existimant pennas auiũ dici volũt.Neq; has modo nouerint mutationes quas afferunt declinatio aut præpositio: vt secat secuit: cadit excidit: cædit excidit:calcat exculcat: & fit a lauãdo lotus:& inde rursus illot⁹ & mille alia:sed & quę rectis quoq; casibus ætate transierũt. Nam vt Valesii: & Fusii in Valerios:Furiosq; venerunt:ita arbos:labos:vapos: etiam & clamos ætatis fuerũt.Et hæc ipsa s litera ab his nominibus exclusa in quibusdã ipsa alteri successit.nam mertare atq; pultare dicebant:quin fordeum:fędusq; pro aspiratione:vau simili litera vtentes:nam cõtra græci aspirare solent:vt pro Fundano Cicero testem:qui primam eius literam dicere non posset: irridet. Sed s quoq; in locum aliarũ dedimus aliquãdo: vnde propriũ Byrrhus & bruges:& belena:necnon eadem fecit ex duello bellum:vnde duellos quidam dicere bellos ausi. Quid stlatum:stlitesq;? Quid d literæ cum t quædam cognatio? Quare minus mirum si vetustis operibus vrbis nostræ: & celebribus templis leguntur Alexanter: & Cassantra. Quid o atq; u permutatæ inuicem? vt Hecoba & nox:culchides:& pulycena scriberẽtut. ac ne in græcis id tantum notetur dederont : ac probaueront: sic ὀδυσσεὺς quẽ ὐλυσσέα fecerunt æoles ad Vlyssem deductus est. Quid? non e quoq; i loco fuit:vt menerua:& leber: & magester:& diioue & †veioue pro diiioui & †veioui. (victore victori) Sed mihi locũ signare satis est. Non enim doceo sed admoneo docturos. Inde in syllabas cura transibit:de quibus in orthographia pauca annotabo: tum videbit:ad quem hoc pertinet:quot & quæ partes orationis:q̃q̃ de numero parum conuenit.

Grammaticus elementa: hic pro literis accipere videtur:q̃uis vt Sulpitius adnotauit quidam differre putent. Velut sacri huius. ita habet codex Vallen͂. Aldinus & præterq̃ Raphaelis : quos vidi omnes: recteq; habere contendam. Interiora enim non sunt sacrariorum sed sacraria ipsa. (Sacrum.) Sacrum autem est fanũ aut templum deo aut sanctis sacratum: vnde sacellum pro quo inepti capellã dicũt. Huius ergo sacri nõ sacrarij interiora: hoc est adyta secretiora quę sacrarria merito dicas. Neruorũ: Chordarũ citharę e neruis. Vallen͂. habet Non enĩ sic optimũ dicimus vt optumũ. qđ nescio cur Raphaeli non placeat. Nam in vna dictione facilius dep̃hẽdatur literæ mutatio q̃ in diuersis:nisi q; in opimo & optimo diuersa quoq; est secundæ syllabæ quantitas, de qua non loquitur. Et q quæ & ipsa. Aldinus & Vallen͂.codices habent & k. Et paulo post Q. cuius similes &c.Pennas auiũ Aldinus habet pinnas auiũ : iuxta illud qđ adnotauit Valla: Bipẽnis:inq̃t Seruius :nomẽ reseruauit antiquitatẽ quia veteres pẽnas dicebãt nõ pinnas.Quasi vero nũc pinnas dicamus & vt idẽ adnotauit L. Columella vir elegantissimus semp̱ p̱ pẽnis quę plumę nõ sunt pinnas accipit. Et clamos. Addit Aldus & passes (videlicet pro passer) Fordeum pro hordeum:fędus pro hędus. Nã & hędus hircus fœdus est. Nã cõtra græci φ aspirare solẽt. Sic Raphaelis codex q nõ placet. quia φ semper aspiratur. Quidã vetus habet pro φ.h. i.ita. Aldinus & alter vetus neq; φ neq; ita:quos sequar quia sensus

literis inchoauit: tum ratione. Vnde enĩ magis tractatus sui initiũ sumere debet grãmaticus:q̃ a qb⁹ nomẽ accepit tã apud gręcos q̃ apud latinos? Nã quem græci grãmaticũ ἀπὸ τῶν γραμμάτων: hoc est a literis: eũ latini literatorẽ ab iisdẽ ƚris appellauere ¶ Velut sacri hui⁹:loco sacri mihi sacrarij legẽdũ videt: vt enĩ sacroꝝ repositoria:quę sacraria dicũtur: interiora quędã loca habent arcanis dicata mysterijs ita grammatice:si diligẽter inspiciatur:multa in se occulta:cognituq; pulcherrima habere videtur. ¶ An cuiuslibet artis est exigere literarũ sonos? Auris loco artis legẽdũ ẽ nõ exẽplar mõ priscũ sed ratio quoq; dictat. Auribus nãq; literarũ soni diiudicãtur:multiplices vero esse literarũ sonos facile est ex Prisciani libro prio colligere. (Literar soni.) Singulę nã.p̃ vocales denos atq; etiam plures sonos habere dicũtur: vtputa a breuis quatuor habet soni differentias:cũ aspirat̃:& acuit̃:vel grauat̃: & rursus cũ sine aspiratiõe acuitur:vel grauat̃: vt habeo habemus : abeo abimus. Longa vero eadẽ sex modis sonat : cũ habet aspirationẽ & acuitur vel grauatur vel circũflectit̃ : vt hamis hamoꝝ hamus & rursus cũ sine aspiratiõe acuitur vel grauat̃: vel circũflectit̃ vt aræ ararũ ara. Similiter aliæ vocales varijs sonis ab antiq̃s p̱ferebãtur,Id qđ nequaq̃ hoc tẽpore custoditur. Quis enĩ nũc signat differentiã pronũciãdo inter legit p̃sentis & legit preteriti t̃pis? Certe nemo. Ex priscorũ vero p̱nũciatione vocalis cuiusq; quantitas percipiebatur. ¶ Tũc enim ab ijsdẽ duas mutuamur. Duas literas a græcis mutuo accipim⁹ ypsilon & z.qbus in nominibus dũtaxat græcis vtimur:nũq̃ in latinis. (Quas … literas … accepin…) ¶ Vt in his seruus & vulg⁹ æoli cũ digãmõ desideratũ. Digãma recti⁹ legeret̃. Est aũt (Digam…)

est q græci cótra multa aspirare solent non aspiranda: aut quæ latini non aspirent: vt noscatur raro apud priscos latinos aspiratio: & frequens apud græcos quod exemplo declarat auctor: nam quidam more græco pro fundano phoundanū dixit: quem risit Cicero. Neq; si in hoc vocabulo pro f φ protulit dicam græcos φ aspirare: sed multa aspirare ponentes φ. X. ῥ. aut θ. Sed β quoq;. Vallen. sed non probatę fidei locus est (videtur enim castigatoris manū passus) habet. Sed u quoq; vim aliarum dedimus aliquando. vnde proprium Vyrrhus & Vryges & Vlena. Sed quod sequitur arguit b scribendum: nam bellum a duello b pro du habet. Vnde duellios: solus Aldinus habet: vnde duelhos quidā dicere bellios ausi. Quid stlatum sic Raph. legit & placet. Vallen. tamen Aldinus & cæteri stlotum habent. Vrbis nostræ. s. Romæ: q illic est ortus licet aliūde oriundus.

litera sic appellata figura: q duplex gamma videretur. Peculiaris vero fuit Aeolicæ linguæ: & vau ab ipsa voce teste Varrone: ac Didymo fuit appellata. Interdū autē pro simplici consonāte: interdū pro duplici fuit accepta: quemadmodum u cōsonās apud nos: vt At Venus & audiui. Quidam & præcipue Claudius Cęsar putarunt literam hanc latinæ linguæ maxime necessariam in scribendis pręsertim huiusmodi nominibus Seruus vulgus & similibus. Crassior enim sonus q̄ sit v consonantis in huiusmodi nominibus pronunciādis necessarius esse videtur: ac talis fere quali vtuntur germani in proferenda u consonante: qui sane proxime ad sonū f literæ accedit. Est vero eadem figura: qua F litera: sed inuersa: hoc modo. Ⅎ. vt in multis etiamnum inscriptionibus cernitur: cum alibi: tum Romæ SerⅎusⅎixIt: hoc est seruus vixit. Verum Claudio mortuo hanc omnes: vt superuacuam repudiarunt. ❡ Non enim sic optumum dicimus: vt optimū. Sic quidem fere corrupte legitur. Cum enim exemplis Fabius ostendere velit: medium esse quendam u & i vocalium sonū non vnum nomen: sed diuersa subijciat oportet. sed t litera erasa opimū legendum est. In opimo nanq; i vocalis aperte auditur. In optimo non ita: sed medius quidam i & u vocaliū sonus. ❡ Et here neq; e plane: neq; i auditur. Medium esse quendam sonum inter e & i: ne poetas quidem latet: qui ex carminis cōmoditate modo here modo heri dicunt. Iuuenalis Res hodie minor est here q̄ fuit. Martialis Nolito fronti credere. nupsit heri. ❡ An rursus alię redundent: superfluę sint: præter aspirationem: quæ si necessaria est: etiam contrariam sibi. Sensus exigit: vt poscit: ascribatur. Sic enim erit perfectus: si legetur. etiam contrariam sibi poscit. Aspirationi autē contraria est. ψιλή & figura & potestate. Aspirationis enim nota in dextram tendit. ψιλή vero in sinistram hoc modo: ⊢ ⊣. ❡ Ex his vtrisq; signis latini aspirationis notam figurarūt hoc modo. H. ❡ Et. Q. quæ & ipsa quorundam nominū nota est. Quintus prænomen hac litera Q sola significatur. ❡ Et nostrarum vltima. x. qua tamen carere potuimus: si non quæsissemus. Loco x literæ antiqui modo gs. vt legs legis. modo cs. vt pacs pacis vtebantur. Idcirco x litera superflue quæsita videtur. ❡ Atq; vt vocales iūguntur: aut vnam longam faciunt: veteres scriptores: qui geminatione earum: velut apice vtebantur. Duo mihi in his sensibus desiderantur: enim coniūctio: & verbum scripserunt loco illius nominis scriptores. Vt castigate legamus. Aut enim vnam longam faciunt: vt veteres scripserūt. Apicem vero vocat Fabius notam oblongam: quæ a græcis μακρα hoc est longa nominatur qua syllabæ longæ significantur. Interdum igitur duæ vocales iunctæ vnam constituunt longam: vt Dij quibus imperium hoc steterat. Interdum duas: vt Cœlij. Ex tribus autem vocalibus syllabam fieri non posse constat: nisi aliqua in consonātem transeat: vt Pompeij apud antiquos scribebatur. ❡ Cum consonantium nulla nisi alteram frangat. Ingenue fateor me sæpius addubitasse: quid sibi vellent hęc Fabij verba multosq; & claros quidem literatores rogasse: qui mihi quæ sentiebant referentes minime satisfaciebāt: ego vero tandem in hāc veni opinionem: vt existimem duas quidem easdem vocales ita in vnam syllabam posse copulari: vt vno spiritu proferātur: quemadmodum in his abijcit: inijcit. Consonantium vero nullam ita posse in seipsam coire: vt non alteram frangat: hoc est: vt in prolatione alterius vim ac sonum non diminuat: ab eaq; seiungatur: vt littus. addo. suggero. & similia. ❡ Coniicit. n. est: & ab illo iacit. Et copula vt redundans videtur expungenda. ❡ Sciat etiam Ciceroni placuisse aij aijam q geminata ij. scribere. Aijo maijāq; legendum est: sicq; in antiquo exemplari scriptum est. Hoc autem Cicero in oratore præcipit. ❡ Quæ cum quibus cognatio. Tanta est inter literas fere omnes affinitas: vt in alias aliæ commutentur. A nanq; breuis vertitur in i breuem: vt facio inficio. b. in c: vt succurro m. in b. vt scamnū scabellum. i in e: vt pinna bipennis. I in x vt ala axilla mala maxilla. velum vexillum: ac similiter aliæ. ❡ Ne eorū sequatur errorem: qui quia a pennis duabus hoc nomen esse volūt: pennas auiū dici volunt. Quia coniunctio: vt superflua mihi videtur esse expūgenda. ❡ Quin fordeum: fædum: fædusq; vel simili litera vtentes. In exemplaribus quidē omnibus: quæ mihi videre contigit: sic legitur: vel simili litera vtentes. Sed quid sibi vel coniunctio hoc loco velit: parum mihi liquet. Fabius nāq; aperte sentit priscos vsos fuisse in his nominibus hordeum & hædus quadam alia litera q̄ aspiratione. An igitur loco vel disiunctionis fortasse Vau scribendum est? Sic enim illud Aeolicum digamma: vt iam diximus: vocabatur. Eodē vero quo f sono fere proferebatur. ac sępius pro aspiratiōe ponebatur: vt Ⅎelena pro Helena. ❡ Nā cōtra græci aspirare solent φ vt pro fundano Ci. φ. litera gręca in cōtextu est ascribēda: vt sit. Nā contra gręci aspirare solēt φ. Hac vero lra gręci vtunt in ijs etiā scribēdis noib⁹: q̄ a nobis cū f scribūtur: vt fundanus φουνδανός. ❡ Sed B. quoq; in locū aliarū dedimus aliquādo: vnde pprie & Bruges & Belena. Proprie aduerbiū: vt superfluū: ac sensum turbās videt expungēdū. Apud antiquos vero. B. lra interdū p f. vt bruges pro fruges posita fuit. Interdū pro aspiratione: vt Belena pro Helena. aliquando pro D. Bellum pro duello: & Bellos p duellis Qui nāq; hoies duelli appellabantur: eos nonnulli bellos vocabant. Hæc autē de Ciceronis oratore sumpta sunt: vbi legitur. Quid vero licētius q̄ q hominū nomina cōtrahebant quo essent aptiora: vt duellum bellū. Sic eīn duellū eūq Pœnos classe deuicit: Bellum dixerunt. ❡ Quid stlotū stlitesq;? Stlatū potius mihi videt legendū. Noibus eīn ab l incipiētibus. st. literas præponebant veteres Romani. Vnde & Iuuenalis Stlataria

les. duæ vnam tuūt.

& maija b antiqs bātur.

l noib⁹ ppone

purpura dixit. Sicq; cum alibi tum Romæ multis in marmoribus vetustis scriptum conspicit. stlitibus iudicandis. ¶ Quid.d. literæ cum.t. quędam cognatio? Tanta est inter.t.&.d. cognatio: vt quę vocabula lingua latina cum.t. proferuntur eadem cū.d. vernacula a multis enuncientur. Quē em̄ patrem latine dicimus: vulgo padre audimus: sicq; de multis alijs. ¶ Quid.o. atq;.u permutatæ inuicem? vt hecoba & notrix. In exemplaribus quidem omnibus: quæ quidem mihi videre contigit: scriptum est notrix: qđ licet accōmodatum exemplum videatur: cum tamen se de græcis tantum sentire testetur Fabius: puto aliud nomen græcum loco illius esse scribendum. Quodnam vero illud sit mihi nō constat. ¶ Sic ὀδυσσεύς quem οὐδυσσεα fecerunt æoles: ad Vlyxem deductus est. Sicut loco illius sic in antiquo legit̄ exemplari. Ex omnibus autē græcorum linguis æolicā maxime imitati sunt latini: q̄uis igitur ὀδυσσεύς lingua cōmuni dicatur: maluerunt tamen æolis imitantes qui οὐδυσσεα dicunt Vlyssem traducere q̄ olyssem. Qđ nomen cur cum duplici. ss. non scribatur potius. q̄ cum.x. non video. ¶ Quid? e quoq; i loco fuit. Non particula videtur ascribenda vt legatur. Quid? nō e quoq; i loco fuit: vt leber magester? ¶ Et diuoue victore: pro diuoui. Corrupte quidem sic legitur. Neq; em̄ diuoue & diuoui: sed diioue & diiouis legendum est. Non præterea loco illius pro præpositionis in antiquo legitur exemplari. Verum ne sic quidem omnes corruptiones ex hoc loco sublatæ videntur. Tametsi autē quibusdam audaculus fortasse videbor: siquid de inueterata scriptura ab alijsq; approbata mutauero: nō committam tamen: vt hunc quoq; locum non emendē. Valido em̄ ducor argumento: vt existimē pro victore veioue esse scribendum: vt legatur & diioue & veioue non diioui & veioui. Nam vt in quinto noct. atticarum refert gellius: in antiquis inscriptionibus nomina hæc deorum diiouis & veiouis inesse animaduertebantur. Fabius vero & ipse de huiusmodi verbis inscriptiōib⁹ priscis verba facit. Quare veioue pro victore vel grandi pignore deposito legendum esse contenderim. Diiouis autem: vt ibidem exponit gellius: etiam lucetius appellatur. qđ nos die ac luce. quasi vita ipsa afficeret ac iuuaret. Veiouis contra qui non iuuandi potestatem: sed vim nocendi haberet. dicebatur. Ita nanq; veiouis dictus est: vt vesanos: vecordesq; vocamus. Veiouis autem ædes Romæ inter arcem & Capitoliū fuit. In quo quidem templo dei simulacrum sagittas tenebat: quæ videlicet essent ad nocendum paratæ.

Eolica lin[gua] latinus gr[...]

Diiouis. Veiouis.

Lucecius appellatu[s]

De partibus orationis. Cap. VII.

Eteres enim: quorum fuerunt Aristoteles atq; Theodectes: verba modo: & nomīa: & cōuinctiōes tradiderūt: videlicet q; in verbis vim sermonis: in nominib⁹ materiam: quia alterum est qđ loquimur: alterum de quo loquimur: in conuinctiōibus autē eorum complexū esse iudicauerūt: quas cōiunctiones a plerisq; dici scio: sed hæc videt̄ ex syndesmo magis propria trāslatio. Paulatim a philosophis maxime stoicis auctus est numerus: ac primum conuinctionibus articuli adiecti: post præpositiones: nominibus appellatio: deinde pronomen: deinde mixtum verbo participium: ipsis verbis aduerbia. Noster sermo articulos nō desiderat: ideoq; in alias partes oratiōis sparguntur: Sed accedit superioribus interiectio: alii tamen ex idoneis duntaxat auctoribus octo partes secuti sunt: vt Aristarch⁹ & ætate nostra Palæmon: qui vocabulum: siue appellationē nomini subiecerunt tanq̄ species eius. At ii qui aliud nomē: aliud vocabulum faciunt nouem. nihilominus fuerunt qui ipsum adhuc vocabulum ab appellatione diducerent: vt esset vocabulū corpus visu tactuq; manifestum: domus: lectus. appellatio: cui vel alterum deest: vel vtrūq;. vetus: cælum: deus: virtus. Adiiciebāt & asseuerationē: vt heu: & attractionē: vt fasceatim. quæ mihi non approbantur. Vocabulum an appellatio dicenda sit προσηγορία & subiicienda nomini nec ne, quia parui refert: liberum opinaturis relinquo.

Veteres enim quorum fuit Aristoteles: atq; Theodectes verba modo: & nomina: & conuictiones tradiderunt. Qui hoc opus in capita distinxerunt (Neq; enim Fabio fuit hæc cura) nimium imperite plerisq; in locis eos separant sensus: qui ita natura coniuncti sunt: vt sine maximo flagitio seiūgi nō possint. Ac ne longe exempla petātur: hoc loco propositiōis ratio: ac potius explanatio: ab ipsa diuulsa est propositione: indice qui ascriptus est interiecto. Cū em̄ hæc sit propositio. Cæ᷑ de numero parū cōuenit. Huius aūt ꝑpositionis explanatio continenter sequeretur: inepte nimium ne dicam insulse: index ille: de partibus orationis: interpositus est. Cōmode vero collocaretur ante propositionis ipsius initiū. Tum videbit ad quem hoc pertinet: quot & q̄ partes orationis. Cæ᷑ de numero parum conuenit. Sed in margine commodius. De partium vero oratiōis numero variæ apud priscos fuerunt opiniones: de quibus Dionysius Halicarnaseus in li. de compositione nominum sic inquit. Theodectes & Arist. & qui eo tē=

De ora[tionis] partibu[s] ... niones

Eteres enim. &c. Cæ᷑ a superiore dependet: quia vix melius distingui potest facile ignoscam ijs qui titulum de partibus orationis subdiderunt. Coniunctiones a coniunciendo: vnde vulgo copulæ dicuntur.

pore philosophati sunt: tres oratiõis partes esse dixerunt: nomina: verba: & coniunctiones. Qui post hos fuerunt maxime stoicæ sectæ principes vsq; ad quatuor processerunt: separantes cõiunctionibus articulos. Posteriores deinde appellationes a nominibus diuidentes quinq; esse primas partes demõstrarunt. Alij autem & pronomina a noĩbus disiungentes sextum elemẽtum hoc esse voluerunt. Adhuc alij aduerbia diuiserunt a verbis: & præpositiones a coniunctionibus & participia ab appellationibus. Alij ꝓterea alias etiam quasdam importantes diuisiones: multas orationis ptes primas instituerũt: de quibus nõ pauca dici possent. Ari. vero in lib. περιερμηνειας: hoc est de interꝓtatiõe: duas solum orationis constituit partes nomen: & verbum. Theodectis vero nullũ opus qđ sciã extat. Hic adeo grat⁹ Ari. fuit: vt dono ab eo rhetoricę artis op⁹ acceperit: vt sub noĩe suo ederet sibiq; inscriberet: qđ qđe iã sub nomine Theodectis emissum Ari. in rhetoricis ad Alexandrũ nõ sine: & sua & Theodectis discipuli nota reuocauit: sibiq; arrogauit: dicens: vt scripsimus in Theodictis rhetoricis. ℂ Videlicet & quod in verbis vim sermonis. Et copula vt sensui molesta eradenda videtur: in verbis vero esse vim sermonis hinc aperte constat: q nulla perfecta oratio citra verbum esse potest. ℂ Quas coniunctiones a plerisq; dici scio. Coniunctiones vocat Quintilian⁹: quas pleriq; coniunctiones appellãt: quia syndesmos ad verbũ transfertur coniunctio siue colligatio. Quare in coniunctionibus paulo superius legendũ est. ℂ Noster sermo articulos non desiderat. In sermone quidẽ latino articulis non vtimur. Sed in vernaculam orationem: quæ nõ latina sed barbara est frequentissime ipsos admittimus. ℂ Vt Aristarchus: & ætate nr̃a Palæmõ. Aristarchus gręcorum grãmaticorum diligẽtissimus &. Q. Remni⁹ Palæmo Vincentinus vocabulum: siue appellationẽ noĩ subiecerũt: quę ab alijs diuersa putabantur. Nomen nãq; propriũ esse hominis cuiusq; dicebant. Vocabulum autem: siue appellationem alijs rebus attribuebant. Nomẽ nãq;. vt definit Scaurus: cuius meminit gellius est: qđ ex ꝓpria cuiusq; differentia pronunciatur. vt Iuppiter Iuno: Scipio: Paulus. Appellatio vero est cõmunis similium rerum enũciatio: vt vir. fœmina: mãcipium: vocabulum est: quo res vocis significatione priuata enunciatur: vt lapis arbor. ℂ At ij: qui aliud nomen: aliud vocabulum faciunt nouum. Nouem legenduz esse: vt ad partes orationis referatur: nemo non videt. ℂ Adijciebãt & asseuerationem. Asseuerare est aliquid voce & gestu approbare. Qui vero hac vtitur voce. heu se dolere asseuerat. Sed merito interiectio esse censetur. ℂ Et attractionem: hoc est contractionem: vt fasceatim per singulos fasces: vt viritim per singulos viros.

ℂ Cõpendio morãtur: hoc est breui via declinandi tradita pueros remorantur: neq; ꝓficere possunt. Qđ ætate quoq; nostra vtinaz non fieret. ℂ Atqui si quis didicerit satis. Atq particula obiectiõibus quidẽ pulchre cõuenit. Sed cum hic nulla sit obiectio: qui sylla ba crasa at legatur ipsi quoq; componi congruit. hoc modo. At si quis. ℂ Et qđ non minus deesse interim solet: & voluerit docerẽ quę didicit. Duarũ copularuz quæ hunc sensum insunt posterior vt superflua est expungẽda: ℂ Non erit contentus tradere in omnib⁹ tria genera. Nominibus pro omnibus scribẽdũ est ℂ Nec statim diligentem putabo. In vetusto exemplari minus quidem recte legitur computabo: sed facile emendatur. Illa enim cõ prępositio in eũ pronomen refingẽda est: hoc modo. Nec stati diligentẽ eũ putabo. ℂ Scrutabit mille præceptor acer atq; subtilis origenes nominum quę ex habitu corporis: vt Ruffos: longosq; fecerunt. Vt ꝑticula mihi ex loco suo in alienũ trãsposita totum hunc sensum confundere

Declinare in primis nomina & verba scire oportere pueros. Et genera nosse. Cap. VIII.

Omina declinare & verba in primis pueri sciant. neq; enim aliter peruenire ad intellectũ sequentium possunt, qđ etiam admonere superuacuũ fuerat: nisi ambitiosa festinatione pleriq; a posterioribus inciperent: & dum ostentare discipulos circa speciosiora malunt: compendio morantur. At si quis: & didicerit satis: & qđ non minus deesse interim solet: voluerit docere quæ didicit: non erit contentus tradere in nominibus tria genera: & ea quæ sunt duobus: omnibusve cõmunia. Nec statim diligentem putabo: qui promiscua: quæ epicœna dicuntur: ostenderit in quibus sexus vterq; per alterum apparet: aut quæ fœminina positione mares: aut neutrali fœminas significant: qualia sunt muræna: & Glicerium. Scrutabitur mille pręceptor acer atq; subtilis origenes nominum: vt quæ ex habitu corporis ruffos longosq; fecerunt. Vbi erit aliquid secretius vnde Syllæ: Burri: Galbæ: Planci: Pansæ: Scauri taliaq;. & ex casu nascentium hinc Agrippa & Opiter: & Cordus: & Posthumus erunt: & iis quæ post natos eueniunt: vnde Vopiscus. Iam Cotta Scipiones Lenates Serani sunt: & ex variis causis. Gentes quoq;: ac loca: & alia multa reperias inter nominum causas. In seruis iam intercidit illud genus: qđ ducebatur a domino: vnde marcipores: publipores. Quærat etiam sit ne apud græcos vis quędam sexti casus & apud nos quoq; septimi. Nam cũ dico hasta percussi: non vtor ablatiui natura: nec si idẽ græce dicam datiui. τῷ δορί.

Genera.

Sexti casus vis.

odectes.

ni articu-
inme
ir.
nen appel
erare.

BVrri: in vallēsi codice Bruti scriptū erat. Bruti aūt a Bruto illo tarquiniorum tēpore q Brutis posset moribus & stultū simularet dicti sunt. Sed quia ex habitu corporis noīa deducta prosequitur placet vt burri legatur.

videtur. Ante relatiuum igitur collocata perspicuum eum: apertumq; reddet. Sic enim legetur. Vt quæ ex habitu Ruffos: lōgosq; fecerunt. Ruffi autem a colore vt longi a longitudine corporis fuere cognominati. ¶ Vbi erit aliud secretius Syllæ: Burri: Huic sēsui aliquid loco aliud: & vnde particula. quæ prætermissa est: ascribenda videtur: vt legamus. Vbi erit aliquid secretius: vnde Syllæ: Burri: Galbę: Vnde aūt sylla originē ducat Macrobius li. pri. saturnaliū sic refert. Bello eñ punico hi ludi primū ex libris Sybilinis sunt instituti suadente Corne. Ruffo: qui propterea Sybilla cognominatus est: & postea corrupto noīe primus cœperit sylla vocari. ¶ Burri a colore Ruffo Pyrrhi græce dicuntur. ¶ Galbæ a colore auis quę galbula dicitur. Suetonius aūt in vita galbæ alias quoq; huius noīs origines refert. ¶ Plāci q supra modum pedes planos habent vocantur a plancis. Nam plancæ tabulæ planæ dicuntur. ¶ Pansæ a latis pedibus atq; apertis dicuntur. Pansum enim apertum significat. ¶ Scauri qui eminentioribus sūt talis appellantur. Agrippę qui in pedes nascūtur ab ægro partu sunt denoīati. Nā vt inquit Plinius secūdū naturā est: vt in caput nascamur: in pedes vero efferamur. ¶ Obiter qui patre mortuo: & auo viuo gignitur appellatur. ¶ Vopiscus dicitur qui e geminis altero enecto incolumis editur. ¶ Cordus qui sero nascitur. Vnde & corda frumenta dicuntur: quæ sero nascuntur. Columella. Autūnale fœnum Cordū vocatur. ¶ Posthumus: post humationē patris natus vocatur. ¶ Cottæ ab iracundia: & toruitate oris dicti sunt. Est autem cum duplici. tt. scribendū non cū. ct. ne participium esse credatur. ¶ Scipio a Scipione: hoc est baculo appellatur. Qui eñ primus sic est dictus baculo innitebatur. ¶ Lęnates a frequenti lænæ vestis vsu: quæ græce Χλαινα dicitur dictos esse credibile est. ¶ Sera sunt & ex varus causis. Sic est distinguendū: ne sensus confundantur: atq; & copula est eradenda: ac serani pro sera scribendū. Serani aūt a serēdo sunt dicti. primusq; oium Quintius Cincinatus. de quo Virg. Et te sulcum serane serentē. ¶ Gentes quoq; ac loca: & alia multa reperias inter nominū causas. Germanicus eñ a deuictis germanis est appellatus. Bealearicus a Belearibus insulis subactis: vt Creticus a Creta domita. Coriolanus a Coriolis volscorum oppido. Cicerones a Cicere. Fabij a Faba. Lentuli a lente leguminibus optime cōsitis fuere cognominati. ¶ In seruis iā intercidit illud genus: qd ducebatur a domino. Vnde Marcipores. Publipores. Puer sępissime seruū significat: Cū noīe igit dñi apud priscos puer cōponebat: sicq; vnū nomē efficiebat: vt Marcipor marci puer. Publipor: Publij puer: Quę sane noia vt inqt Plini⁹ maximā p se ferunt veterū frugalitatē: vt q singulis mō seruis essent contēti. ¶ Quęret etiā sit ne apud gręcos vis quędā sexti casus & apud nos septimi. Ablatiui natura est separare: atq; diuidere. Cū vero dico hasta percussi: nulla significatur separatio. Iōq; videt esse vis quędā septimi casus. Datiui quoq; vis: ac pprietas est aliqd alicui siue boni: siue mali tribuere. Cū igitur græce dico τῶ δορατι ἔτυψα. hoc est hasta percussi non vtor datiui natura.

Sylla. Burri. Galbæ Planci. Pansæ. Scauri Agrip. Obiter. Vopisci. Cordi. Posthum[us] Cottæ. Scipio. Lęnates. Serani v[.] Multorū [co]gnomina Puer. Ablatiui [...] uiq; casu[s]

SEd i v̄bis quoq; Index hic ascriptus est omnino eradendus: ac loco eius de verbis est ascribendū. Cū q imperite hic de grāmatica tractatus in varia capita fuerit diuisus. ¶ Literarij pene ista sunt ludi: ac triuialis scientiæ. Literarius ludus dicitur. vbi literas pueri docentur. Triuialis autem scientia ea est: quæ in triuijs traditur: qualis literarum ipsarum doctrina A triuijs nāq; triuialis appellat: Non autem vt quidam fatui putant q tres artes continet grāmaticā dialecticā: rhetoricam. ¶ Nam & quædam pticipia an verbi appellatiōes sint dubitari potest: quia aliud alio loco valet: vt lectus: & sapiens. Castigate in prisco exemplari n litera ascripta legitur valēt: vt ad participia: & verbi appellationes referatur. Hæc. n. aliud alio loco significant. ¶ Quid autem

Literariu[s lu]dus quis. Triuialis

De verbis & verbalibus. Cap.IX.

SEd in verbis quoq; quis est adeo imperitus vt ignoret genera: & qualitates: & personas & nūeros? Literarii pene ista sunt ludi & triuialis scientię. Iam quodsam illa turbabunt quę declinationibus non tenentur. Nam & quædam participia: an verbi appellatiões sint dubitari potest: quia aliud alio loco valent: vt lectus: & sapiens. Quædam appellationibus similia: vt fraudator nutritor. Iam itur in antiquam siluam: nonne proprię cuiusdam rationis est? Nam quod initium eius inuenias? cui simile fletur. accipimus aliter: vt Panditur interea domus omnipotentis olympi. aliter: vt totis vsq; adeo turbatur agris. Est etiam quidam tertius modus: vt vrbs habitatur: vnde & campus curritur: mare nauigat. Pransus quoq; atq; potus diuersum valent q̄ indicant: Quid? q multa verba non totum declinationis ordinem ferunt? Quædam etiam mutantur: vt fero in præterito. Quædam tertiæ demum personæ figura dicuntur: vt licet: piget. Quædam simile quiddam patiuntur vocabulis in aduerbium transeuntibus. Nam vt noctu & diu ita & dictu & factu. Sunt eñ hæc quoq; verba participalia quidē: nō tamē qualia dicto factoq;.

Participia.

Impersonalia.

vocet fabius verbi appellationes quęri pōt. An nomina. quæ nūc verbalia vocātur intelligamus. ❡ Nā qđ initiū ei⁹ inuenias? Initium verbi id est: qđ græci thema appellāt. Itur vero carere videtur initio. Nā neq; io neq; ior inuenitur. vnde itur deduci videtur. ❡ Etiā quidā tertius modus. Est verbum mihi huic sensui deesse atq; ascribēdum videtur: vt legatur. Est etiam quidam tertius modus. ❡ Pransus quoq; atq; potus diuersum valent q̄ indicant. Prāsus ac potus modo actiue modo accipiuntur passiue: vt Iuue. epotaq; flumina Medo prandente. ❡ Quædā tertiæ demū personæ figuræ dicuntur: vt licet: piget.

...o nō repiri

Figura loco figurę legendū esse facile est videre. Qui vero liceo inueniri putant: tāti viri auctoritate refellun tur. ❡ Sunt eīn hæc verba participalia quidē. Dictu & factu supina sunt siue participalia verba: q̄ cū ill'ib⁹ in cōtextu orationis: neq; cū verbis; neq; cū participijs iunguntur: sed cū noībus dūtaxat adiectiuis vt pulchum dictu: honestū factū.

❡ Emendate loquēdi regulā: q̄ grāmatices prior est pars. Examinet: regula legendū est. ne verbū examinet nomiatiuo suo fraudetur. De omni vero pręcipit oratiōe nō de oratoria mō Posteaq̄.n. noīa declinare: ac verba puer didicerit: tunc struere orationem incipiet. ❡ Vni verbo sępius vitium Non sępius sed potius legendū videtur. ❡ Sola est quæ notari possit velut vocalitas: q̄ ευφωνια dicitur. Elegātius a Fabio ευφωνια vocalitas trāsfertur: q̄ a Prisciano bona sonoritas. ❡ Quid hic promisso tanti operis dignū? Sic quidē recte legi mihi videt: q̄uis in antiquo exēplari pmissor litera. r. ascripta legat? ❡ Infra hæc: quæ profitentium commentariolis vulgata sunt: consi-

...a infra q̄ ...osita habe

Lectus & sapiens: interdum nomina: interdum participia: sunt & varia significant Iam itur in antiquam syluam. Iam continuatiua est particula. Propriæ: specialis & ab alijs naturis verborū seperatæ. Est eīn impsonale. Quod initiū inuenias? q.d. nullū: carent eīn impersonalia vocibus primarū & secūdarum personarū. habetur aūt. vj. ęnei. Cui simile fletur: dū quidē impersonaliter capitur: vt in Andria Terētij fletur: itur ad rogū &c. at si dicas: dido fletur aut troia: incipit personale passiuū esse. Accipimus aliter Panditur &c. qđ est in pricipio decimi æneidos vbi panditur personale passiuū est. Omnipotentis. sūt qui oipatentis legendū censeant. Aliter sup. accipimus: totis vsqueadeo turbatur agris: in prima æglog a Virgilij. vbi turbarur impersonale est. Est etiam quidā tertius modus: quo neutralibus absolutis passiuā vocē damus dādo eis eum noiatiuū pro supposito cuius accusatiuū regunt neutra qui proportionabilis significationis a grāmaticis dicitur. Quotiescūq; eīn vox actiua accusatiuū trāsitionis regit: passiua eū in suppositū vertit: vt curro cursum aut cāpum cursus aut cāpus curritur. habito vrbē: vrbs habitatur a me. diuersum valent pransus atq; potus: quia sub passiua voce actiuæ significant: a Iuuenale tā etiam passiue dicitur Epotaq; flumina mædo prandente. Et reuera potus. iurat⁹ & similia latentē habent passionē. Nā potus est proprie potu alterius aut prouocatione aut impēsis obrutus: iuratus: iuramēto deuinctus. Nō totū declinationis ordinem ferūt. j. sustinent: vt quę defectiua dicūtur: aio. inquā. aue. salue. fero in pręterito mutatur: nā tuli vsurpat. Sicut sum a fuo: fui. Demū solū vt impersonalia actiuæ vocis. vt licet qđ nescīā an semper impersonale sit: nā vulgo dicimus regibus qđ libet licet. aut reges persuadent sibi oīa licere. Neq; esset contra Quintilianū: qui intelligit dū impsonale est. Noctu & diu aduerbia sunt: nocte & die noīa. dictu & factu supina sunt nō noīa vnde adnotauit Valla: in hoc errat Priscianus qui vult dictu & factu esse noīa: vt in elegantijs ostēdi. quocirca inducor vt illius credā codicē fuisse. Non tā qualia dicto factoq;. Nā illa in u posteriora supina sunt passiue significantia cū adiectiuis noībus sine pręposistione cōstruēda: hęc in o ab impersonalibus deducta actiue significant & cū particula ablatiui casus construūtur: vt apud Sallustiū in plogo Catilinæ. Nā priusq̄ incipias consulto & vbi consulueris mature facto opus est: opus est consulto. j. consuluisse & facto: vt facias Et primo æneı. Et dicto citius tumida æquora placat. dicto. j. q̄ dici posset. dū vero participia sūt notā hñt significationē quia passiuā. vt verbū caro factū est. Sed cū dicitur ita factū oportuit: vtrouis modo exponi licet: aut fecisse: aut factum esse.

De virtutibus & vitiis orationis. Cap. X.

Iam cum omnis oratio tres habeat virtutes: vt emēdata: vt dilucida: vt ornata sit: quia dicere apte qđ est pręcipuū plerią ornatui subiiciunt totidem vitia: quæ sunt supradictis contraria emēdate loquendi regula: quæ grāmatices prior est pars examinet. Hæc exigitur verbis: aut singulis: aut pluribus. Verba nunc generaliter accipi volo. nam duplex eorum intellectus est: alter: qui omnia per quę sermo nectitur significat: vt apud Horatium. Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur: alter in quo est vna pars orationis lego scribo. quam vitantes ambiguitatem quidā dicere maluerunt voces: dictiones: locutiones. Singula sunt: aut peregrina: aut simplicia, aut composita: aut propria, aut trāslata: aut vsitata, aut ficta. Vni verbo vitiū † sæpius q̄ virtus inest. Licet enim dicamus aliquid proprium: speciosum: sublime: nihil tamen horum: nisi in complexu loquendi serieq; contingit Laudamus enim verba rebus bene accommodata. Sola est: quæ notari possit: velut vocalitas: quæ ευφωνία dicitur: cuius in eo delectus est: vt inter duo: quæ idem significant: ac tantundem

De arte poetica.

Potius.

valent:qđ melius sonet malis. Prima barbarismi: ac soloecismi fœditas absit. Sed quia interim excusantur hæc vitia: aut consuetudine: aut auctoritate: aut vetustate: aut deniq; vicinitate virtutum (Nam sæpe a figuris ea separare difficile est) neq; tam lubrica obseruatio fallat acriter se in illud tenue discrimen grammaticus intendat: de quo nos latius ibi loquemur: vbi de figuris orationis tractandum erit. Interim vitium quod fit singulis verbis sit barbarismus. Occurrat mihi forsan aliquis: qđ hic promisso tanti operis dignũ? aut quis hoc nescit alios barbarismos scribẽdo fieri, alios loquendo? quia qđ male scribitur male etiam dici necesse est: qui vitiose dixerit: non vtiq; & scripto peccat. Illud prius additione: detractione: immutatione: transmutatione: hoc secundum diuisione: complexione: aspiratione sono contineri: sed vt parua sint: hæc pueri docentur adhuc, & grammaticos officii sui commonemus. Ex quibus siqs erit plane impolitus: & vestibulum modo artis huius ingressus: intra hæc quæ profitentium commentariolis vulgata sunt: consistet. doctiores multa adiicient: vel hoc primum: q; barbarismũ pluribus modis accipimus: vnum in gente quale sit: siqs afrum: vel hispanum latinæ orationi nomen inserat: vt ferrum: quo rotę vinciuntur: dici solet canthus q̃q̃ eo tanq̃ recepto vtitur Persius: sicut catullus ploxenum circa padum inuenit: & in oratione Labieni: siue illa Cornelii galli est in pollionẽ casnar assectator e gallia ductum est: nam mastrugam: qđ sardum est illudens Cicero ex industria dixit. Alterum genus barbarismi accipim⁹: qđ fit animi natura: vt is a quo insolenter quid: aut minaciter: aut crudeliter dictum sit: barbare locut⁹ existimetur. Tertium est illud vitium barbarismi cui⁹ exempla vulgo sunt plurima: sibi etiam quisq; fingere potest vt verbo cui libebit: adiiciat literam: syllabam ve vel detrahat: aut aliã pro alia: aut eadem alio q̃ rectum est loco ponat. Sed quidam fere in iactationem eruditionis sumere illa ex poetis solẽt: & auctores: quos prælegunt criminantur. Scire autem debet puer hæc apud scriptores carminũ aut venia digna: aut etiam laude duci potiusq; illa docendi erunt minus vulgata. Nam duos in vno nomine faciebat barbarismos Tinga placentinus: si repræhendẽti Hortensio credimus: preculam pro pergulam dicens & immutatione cum. c. pro. g. vteretur: & transmutatione cum. r. præponeret e antecedenti. At in eadẽ vitii geminatione Metteo Suffecieo dicens Ennius: poetico iure defenditur.

Figuræ nõ sunt vitiosę

Barbarism⁹

Promissor.

Barbarismi modi.

Cõmoneo officij.

Iã cũ omnis. Iã vt dixi continuatiua. est particula initijs nouæ clausulæ apta. Vitium sæpius Raphael legit potius: ego malim sæpius legere qa qđ potius fit melius fit: qđ hic nõ fieret Quid hic promisso &c. qa dignũ consuetius ablatiuo construitur vult Raphael promisso legi vt sit: quid sup. est hic. i. in his pręceptis dignũ promisso. i. promissione tanti opis. s. oratoriæ institutionis? q. d. nihil. Qui tñ promissor legunt: dicunt authorẽ alludere ad illud horatianum in libello de arte. Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu? voluntq; tãti opis regi a pmissor: vt qui dsit hic promissor tanti operis sup. affert dignũ. s. lectione aut tanto promisso? Neutrũ igit̃ damnẽ. Cõmonemus officij sui. i. me-

flet. Intra non infra legendum esse facile diiudicabit qui sciet infra oppositum habere supra. Intra vero & extra esse contraria: Intra hæc igitur legatur: hoc est in ijs consistet: neq; extra ea egredietur: quæ professorum commentariolis vulgata sunt. ☾ Vt ferrũ: quo rotæ vinciuntur dici solet canthus: q̃q̃ eo tanq̃ recepto vtitur Persius. Hispanum quidem esse vocabulũ aperte asserit Fabius. Sed greci id sibi vendicãt: apud quos idem ferrum κανθοι appellantur. Persius vero in satyra quinta eo vtitur. Nam q̃uis prope te q̃uis temone sub vno Vertentẽ sese frustra sectabere cãthũ Cuȝ rota posterior curras. ☾ Sicut catullus ploxenuȝ circa padum: inuenit: ploxenum vocabulum est circum paduanæ regionis peculiare: quo significatur capsarũ incisio: atq; ipsa capsa. Eo tanq̃ latino vtitur Catullus veronensis: cum inquit Gingiuas vero ploxeni habet veteris. ☾ Casnar affectator e gallia ductum est: assectator quidẽ in illo veteri codice legitur. & recte quidem: vt id quoq; verbum in oratione labieni esse intelligamus. videtur enim labienus de quodam sene puellę assectatore verba facere. Nam casnar gallorum lingua senex dicitur q̃uis apud Pompeium oscorum legatur. Qđ vero affectatuȝ fere ab omnibus legatur mihi nõ probatur: cum manifeste redũdet: ac superfluum sit. Omnia nanq; verba peregrina affectari dicũtur. ☾ Nam mastrugam qđ sardum est illudens Ci. dixit. Mastruga vestis est sardorum peculiaris: vt ex his Cice. verbis p scauro colligere possumus. Quem purpura regalis nõ commouit: eum sardoruȝ mastruga mutauit? & de prouincijs consularibus. Res in sardinia cum mastrugatis latrunculis a prætore vna cohorte auxiliari gestę ☾ Nam duos in

Cãthus

Ploxenu

Casnar g lingua q

Mastrug

mores facimus. Ornate in genitiuo dicitur admoneo & commoneo te officij. Vestibulum: primas partes: sicut vestibula magnarū ædiū primę partes sunt sub quibus stant a pluuia defensi pueri: & nōdū intromissi. Alpiū vt dido Pœnorū lingua virago. magalia tuguria. Hispanū vt lancea. sic Persicū vt gaza. & gallicū vt rheda. a quibus barbara plurima vsurpata: respuenda sunt vt guerra bladum: Ploxenū: Vallen. habet ploxinū. Casnar assectator &c. sic Raphael & Aldus. Nā Vallensi codici deerat sed ascriptū est ad marginē. casanū: affectatū e gallia dictū est: neutrū verū puto. Nā Casnar nūc quidē gallis ignotū est vocabulū: dicūt tñ p irrisionē hoīez nihili & mēdicorū vilissimū: caignart q̄ assectator quodāmō & parasit⁹ est. Metieo suffecieo. Si inquit Raphael Ennij carmina extarent facile vitia ea duplicata dēphenderentur: cū vero aliud nihil dicat sibi nō liquere fatetur. at mihi hoi nō tā pspicaci vitia illa videntur manifestaria & excusatio in propatulo. Nā Metius suffecius vt scitur: is dicitur quē ob violatā fidē quadrigis distractū Vergilius & Liui⁹ pdicāt: quia vero metio in dandi casu & suffecio dicere in hexametro heroico nequiret eo q̄ breuē inter longas haberent: diuisam diphthongū immutauit & trāsmutauit: nā pro mæ & fæ scripsit me & fe breues: & pro a quæ prior pars est diphthongi postposuit e longā dicens in fine hexametri metico suffecico.

Vestibulū.

Metico suffecico.

vno nomine faciebat barbarismos Tinca placentinus si repræhendenti hortensio credimus perticulā pro pergulam dicens. Preculam esse scribendum nō pergulam aperte ex ipsius Fabij verbis patet. Quid autem pergula sit notius est q̄ vt exponendum videatur. Non solum enim de vitibus dicitur: sed etiam vbi magistri discipulos erudiunt: artesq̄ exercent. De hoc vero Tinca in Bruto sic Ci. scribit. Ego memini. T. Tincam placentinum hominem facetissimum cū familiari nostro. Q. Granio præcone dicacitate certare. Sed Tincam non minus multa ridicule dicentem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo. ¶ At in eadem vitij geminatione: & Metieo suffecico dicens ennius poetico iure defenditur. Si Ennij carmina extarent facile vitia ea duplicata depræhenderentur.

¶ Nam Ci. Canopitarū exercitū dixit. Canobus vrbs est ægypti haud longe ab Alexandria distans a Canobo Menelai gubernatore sic appellata. Vnde nomen patriū Canobitę tarū sed iam vsus obtinuit vt Canopus a latinis. & Canopitæ cū. p. scribat. ¶ Et thrasumenum pro thrasomeno. Sic quidem scribit. Sed nisi aliter legatur nulla in hoc noīe transmutatio deprę̄hendetur: nisi qs trāsmutationē pro immutatione accipiat: qđ sane absurdū esset. q̄ si Tharsumenū legerimus nihil mētit⁹ esse Fabius videbitur. Sic enim aperta est trāsmutatio. Quare mea quidē sententia sic est legēdū & Tharsumenuz pro Thrasumeno. Hunc autem lectiōi etiam vetustum illud exemplar sæpius mihi allegandum astipulatur. Thrasumen⁹ aūt lacus est vmbrię sic dictus a Thrasumeno puero: quē ægyla nympha rapuisse dicitur. ¶ Nam siue est falsum assentior. Sisenna dixit assentio: multiq̄ & hunc & analogiam secuti: siue illud verum est: hæc quoq̄ pars cōsensu defenditur. Ita confusus est hic oratiōis contextus: vt mihi liquido non percipiatur. Assentior quidem & as

...obus vbi
...rum.

...asumen⁹
...s vbi.

Sed in prosa quoq̄ quædam iam recepta immutatio. Nam Cicero canopitarum exercitum dicit: ipsi canobon vocant: & tharsumenum pro thrasumeno, multi auctores, etiā si est in eo trāsmutatio vendicauerunt. similiter alia. nam siue est falsum assentior, Sisenna dixit assentio. multiq̄ & hunc & analogiam secuti: siue illud verum est, hęc quoq̄ pars consensu defenditur. At ille pexus: pinguisq̄ doctor: aut illic detractionem: aut hic adiectionem putabit. Quid? q̄ quædam quæ singula proculdubio vitiosa sunt: iuncta sine repræhensione dicuntur? Nam dua & tre & pondo diuersorum generum sunt barbarismi. At duapōdo & trepondo vsq̄ ad nostram ætatem ab omnibus dictum est & recte dici Messala confirmat. Absurdum forsan videatur dicere barbarismum: qđ est vnius verbi vitium: fieri per numeros: aut genera sicut solœcismum: scala tamen: & scopa: cōtraq̄ hordea: & musta licet literarum mutationem: detractionē: adiectionem non habeant: non alio vitiosa sunt q̄ q̄ pluralia singulariter: & singularia pluraliter efferūtur, & gladia qui dixerūt genere exciderunt. Sed hoc quoq̄ notare contentus sum: ne arti culpa quorundam peruicacium perplexe videar & ipse quæstionem addidisse. Plus exigunt subtilitatis quæ accidunt in dicendo vitia: quia exempla eorum tradi scripto non possunt: nisi cum in versus inciderunt διαιρεσιν europai & ei contrariū vitium qđ συναιρεσιν & συναλοιφην gręci vocāt. Nos cōplexionem dicimus: qualis est apud. P. Varronem. Cum te flagranti deiectum fulmine phæton. Nam si esset prosa oratio easdem literas enunciare veris syllabis licebat. Pręterea quę fiunt spatio: siue cū syllaba correpta producitur: vt Italiam fato profugus: seu longa corripitur: vt vnius ob noxam & furias: extra carmē non deprę̄hendas: sed nec in carmine vitia ducenda sunt. Illa ve

to non nisi aure exiguntur:quæ fiunt per sonos,q̄ꝗ per aspirationem:siue adiicitur vitiose:siue detrahitur:apud nos potest quæri:an in scripto sit vitium:si h litera est,non nota.cuius quidem ratio mutata cum temporibus est sæpius,parcissime ea veteres vsi etiam in vocalibus:cum œdos:ircosq; dicebant. Diu deinde obseruatum:ne consonantibus aspiraretur:vt in Graccis:& triūpis:erupit breui tempore nimius vsus.vt choronæ. chenturiones.præchones adhuc quibusdā inscriptionibus maneant.Qua de re Catulli nobile epigramma est:inde durat ad nos vsq; vehementer, & comprahendere: & mihi.nam mehe quoq; pro me apud antiquos tragœdiarum præcipue scriptores in veteribus libris inuenimus. Adhuc difficilior obseruatio est per tenores:quos quidem ab antiquis dictos tenores cōperi: videlicet declinato a græcis verbo q τόνους dicunt vel accentus.quas græci προσῳδίας vocāt cum acuta & grauis alia pro alia ponitur:vt in hoc cāmillus:si acuitur prima:aut grauis pro flexa vt Céthegus.& hic prima acuta. Nam si media mutatur:aut flexa pro graui: aut apice circunducta sequente: quam ex duabus syllabis in vnam cogentes:& deinde flectentes dupliciter peccant.Sed id sæpius in græcis nominibus accidit. vt Atreus:quem nobis iuuenibus doctissimi senes acuta prima dicere solebant,vt necessario secunda grauis esset.Item Terei: Nereiq;. Hæc de accentibus tradita. Cæterum iam scio quosdam eruditos:nonnullos etiam grammaticos sic docere: ac loqui.vt propter quædam vocum discrimina verbum interim acuto sono finiant.vt in illis:quæ circum littora,circum piscosos scopulos, ne si graue posuerit secundam. circus dici videatur:non circuitus.Item quantum quale interrogātes graui comparantes acuto tenore concludunt:quod tamen in aduerbiis fere solis ac pronominibus vendicant:in cæteris veterem legem sequuntur. Mihi videtur conditionem mutare: q̄ his locis verba coniungimus. Nam cum dico circum littora tanq̄ vnum enuncio dissimulata distinctione: itaq; tanq̄ in vna voce:vna est acuta.quod idem accidit illo: Troiæ qui primus ab oris. Euenit vt metri quoq; conditio mutet accentum vt pecudes pictæq; volucres.Nam volucres media acuta legam quia & si natura breuis:tamen positione longa est:ne faciat iambum:quem nō recipit versus heroicus.Separata vero hæc a p̄cepto nostro non recedent:aut si consuetudo vicerit:vetus lex sermonis abolebitur:cuius difficilior apud græcos obseruatio est:quia plura illis loquendi genera: quas διαλέκτους vocant: & quod alias vitiosum: interim alias rectum est: apud nos vero breuissima ratio.

Tenores.

Aeneid. iiij.

Ipsi.s.ægyptij aut canobi incolæ. Sic vulgo Iacobitæ pro iacobitis dicunt. Et tharsumenū pro thrasumeno. Sic videt Raphael scribendū censere estq; manifesta transmutatio ar p ra. Nā certū est thrasumenū scribendū cū sit prima breuis. Si qs tñ trāsumenū putet integre dici & a poetis quos imitati sint oratores thrasumennū dictū tunc fuerit n primæ syllabę transmutata in penultimam.

sentio in eadē vsurpant significatiōe:idq; innuit Fabius: verū obscurius q̄ vt perspicuitati ei⁹ cōueniat. Quare aliqd erroris hunc loco inesse nō dubito. Forsitā aūt sic emēdari posset. Nā siue est fasum assentior siue illud verū est: sisenna dixit: assentio. multiq; & hūc & analogiā secuti: hęc quoq; pars cōsensu defendit. ¶ Contraq; hordea & musta. Nola vt inqt Varro q̄ sub mēsurā ac pōdera cadūt: m̄ltitudinis nūero nō egēt. Nā cū oleo: plūbo: argētoq; incremētū accessit: dicimus multū plūbū: oleum: argētū nō multa olea. plūba. argēta. Idem p̄cipit Diomedes grāmaticus. In oībus tū hoc nō seruat. Nā & frumēta & vina & hordea legimus. ¶ Vt. diuisio Europai. Sic Virgilius Pictai vestis & auri. ¶ Qualis est apud. P. Varronem. Cū te flagrāti deiectū fulmine Phæton. Cū manifeste phaetō trissyllabū sit: p cōplexionē tñ duarū vocaliū in vnā bisyllabū eē factū facile: quia inuersum est ex lege carminis percipit. Qđ si eēt soluta oratio nō dep̄hēderet. Fabij vero auctoritate nō solū gręca ratione redarguit Tortelli⁹: q putat Phaetōta cū. æ. diphthōgo scribendum esse. ¶ Diu deinde reseruatū ne cōsonātibus aspiraret: obseruatū puto esse legendū. ¶ Qua de re Catulli nobile. Hoc Catulli epigrāma qa cognitu pulcherrimū ē: nō ab re fuerit ascribere. Chōmoda dicebat si qñ cōmoda vellet Dicere: & insidias arri⁹ hinsidias. Credo sic mater: sic liber auūcul⁹ eius: Sic matern⁹ auus dixerat: ac auia Hoc misso in syriā reqrāt oībus aures: Audibāt eadē hæc leniter & leuiter. Nec sibi post illa metuebāt talia verba: Cū subito affert nūcius horribili. Et tū miriſice sperabat se eē locutū: Cū quātū poterat: dixerat hinsidias. Ionios fluct⁹ postq̄ illuc arri⁹ isset. Iā nō ionios esse sed Hionios. ¶ Nā

Nola sub m[ensu]ram ac pō[dera] cadētia mu[ltitu]dinis nu[me]ro nō flect[untur]

Tortellij e[rror]

Catulli epi[gramma]

mehe quoq pro me. Mehe cū aspiratione scribendum videt: ne sit a ppositio alienū. ¶ Aut flexa pro graui aut apice circunducta sequēte. Flexa pro graui ponitur aut sequēti apice circūducta: vt si quis hui⁹ nominis Atreus vltimā circūflecteret: cū grauis esse debeat. Si qs ꝑterea in hmōi genitiuis: atrei: nerei. e. & .i. in vnā cogeret syllabam & apice circūduceret hoc ē circūflecteret dupliciť peccaret. Naȝ & q̄ sunt diuisa copularet: & quæ sunt grauāda circūflexo accētu notaret. apicē vero cōplexiōis notā appellat. Et qđ alias vitiosum est interim alias rectū. Alias alibi & in alio loquendi genere. ¶ Separata vero hæc a præcepto nostro non recedent. Hoc est diuisim: ac singulatim enūciata. Vt circū si per se enūciatur: prima acuitur. Sin cū actō copuletur: vltima acuto signatur accentu.

exquid sit.

¶ Nam quia in omni voce. Nanq legendū esse professus sum: quia particula erasa. Exponit em̄ Fabius quo mō breuissima apud nos sit accentuuȝ ratio. In oī nāq voce acutus accentus intra numerū triū syllabarum cōtinetur. Est em̄ aut in antepenultima quę est tertia a fine: vt aduena: aut in penultima vt poeta ablatiui casus. Circūflexus vero intra nūerū duarum syllabarū consistit. In penultima nāq lōga locatur: si vltima est breuis vt poeta noīatiui casus. ¶ Est aūt in oī voce vtiq acuta. Hoc minus videtur esse verū. Cum em̄ dictiones oēs aut acuto aut circūflexo notenť accētu q̄ mō acutus in ea esse pōt: in qua est circūflexus? An quia ex acuto & graui cōponiť circūflexus: acui quoq ea videnť: q̄ circūflectūť? ¶ Quia eadeȝ flexa & acuta. Vnius particulæ deprauatione in hoc breui sensu sibi contrarius Fabius esse videtur: & ita q copula in ex prępositionē cōmutetur: vt legam⁹:

pium.

Nam siue est falsum assentior. quia Raphaeli nō liquet: captū meū ita aperiaȝ. Nā siue assentior est falsum. s. verbū: cū sicut sentio & cōsentio: ita assentio nō assentior debeat ꝑ analogian dici: Sisenna dixit assentio & multi. s. alij dixerūt assentio: secuti & hūc. s. quē dixi Sisennā & analogiā. i. rationē cōsiľis sermonis: Nam vt dixi cōsentio dissentio & similia dicūtur) siue illud qđ prius dixit videlicet assentior: est verū. s. verbū & vsurpandū a doctis: hæc quoq pars. s. vt assentior dicať defendiť cōsensu: nā plurimos habet in eā sententiā euntes. at ille doctor pexus. i. bene cultus vt apud Persiū saty. i. Scilicet hæc populo pexusq togaq recenti & natalitia tandē cum sardonyce Albus: Sede legens celsa &c. pinguisq & ita tardo ingenio: vsi idē persius: nugaris cū tibi calue Pinguis aqualiculus propēso sesquipede extet. Ideo horatius deprecatus est ingeniū pingue. putabit aut illic. s. in assentio qđ Sisenna dixit detractionē. s. r literæ: aut hic. s. in assentior qđ multi verū censent & defendūt: adiectionē. s. eiusdē r literę factā. Vt διαιρεσιο europai. Sic Aldus & recte meo iudicio: nā cū synęresin græce dicat: videtur etiā dięresin gręce dixisse: scribiť tamen quibusdā diuisio in qbusdā vtrūq in quibusdā ευρωπαι græce: in quibusdā europę asię etiā in Vallensi codice: quo quid magis ridiculū? Nō em̄ dicit europā regionē aut asiā diuidi per dięresin: sed vocē europai diuisis syllabis pai a quibusdā proferri: vt multa alia terrai aulai: aquai. & pictai a Vergilio: quæ græcis vna syllaba: vt nobis æ diphthōgo proferātur. Et cōtra Varro Pheaton dissyllabū dixit per synęresin cū diuisis syllabis phaethon dicēdū sit vt pasiphae. Spatio. i. pronūciādi duratione seu tpe. Italiā fato profugus ęnei. primo. vbi in Italia prima q̄ natura breuis est producitur: quia Italus primā corripit: repitur tn̄ Itala adiectiue sumptum produci in Vergilio & Papinio alijsq. Vnius ob noxā: vult itaq illa secūdę in ius penul. debere ꝑducere: receptū tn̄ est vt cōis ponatur: pręterq̄ in alteri⁹ semper correpta & alius semper longa. Exēpla ambo sunt in primo ęnei. Aspirareť aspiratio fieret. Vt in Graccis & Triūpis: sic scribendū est in textu: & in Graccis vt supra dixi etiā seruandū quidā præceperunt.

Nanq in omni voce acuta intra numerum trium syllabarum continetur: siue eæ sint in verbo solę siue vltimæ. & in his aut proxima extremæ: aut ab ea tertia. Trium porro: de quibus loquor: media lōga: aut acuta, aut flexa erit. eodē loco breuis vtiq grauē habebit sonū. ideoq positam ante se. i. ab vltima tertiā acuet. Est autem in omni voce vtiq acuta: sed nunq̄ plus vna. nec vltima vnq̄. ideoq in bissyllabis prior. Præterea nunq̄ eadē flexa, & acuta. quia eadē flexa ex acuta, vtiq neutra † cludet vocem latinam. Ea vero quæ sunt syllabæ vnius, erunt acuta aut flexa: ne sit aliqua vox sine acuta. Et illa per sonos accidunt: quę demōstrari scripto nō possunt vitia oris: & līguæ ιοτακισμουσ & λαβδακισμουσ & ισχνοτητασ & πλατειασμουσ fœliciores fingendis nominibus græci vocant: sicut χειλοστομίαν cum vox quasi in recessu oris auditur. Sunt etiam proprii quidam & innumerabiles soni: quibus nonnunq̄ nationes repræhendimus. Remotis igitur omnibus: de quibus supra diximus, vitiis: erit illa quæ vocatur ὀρθοέπεια. i. emendata cum suauitate vocum explanatio. Nam sic accipi potest recta. Cætera vitia omnia ex pluribus vocibus sunt: quorū est solœcismus. q̄q̄ circa hoc quoq disputatum est: nam etiam qui contextu: vel complexu orationis accidere eum confitentur: quia tamen vnius emendatione verbi corrigi possit: in verbo esse vitium non in sermone cōtendunt: cum siue amaræ corticis: siue medio cortice per genus facit solœcismum: quorum neutrū quidē repræhendo: cū sit vtriusq Virgilius auctor. Sed fingamus vtrūlibet nō recte

Accentuū regulæ.

Claudet.

Solœcism⁹.

Aeglo. vj. Georg. ij.

dictũ mutatio vocis alterius: in qua vitiũ erat: rectam loquẽdi rationẽ sic reddit: vt amari corticis fiat: vel media cortice: qđ manifeste calumniæ est: neutrum enim vitiosum separatũ est: sed cõpositione peccatur: quæ iam sermonis est. Illud eruditius queritur: an in singulis quoq; verbis possit fieri solœcismus: vti si vnũ quis ad se vocans dicat: venite: aut si plures a se dimittẽs ita loquatur: abi: aut discede. Necnõ cũ responsum ab interrogãte dissentit: vt si discẽti: quẽ video: ita occurras. ego. In gestu etiã nõnulli putant illud idẽ vitium inesse: cũ aliud voce: aliud nutu: vel manu demonstratur. Huic opinioni neq; omnino accedo: neq; plane dissentio: nã id fateor posse accidere voce vna: non tamẽ aliter q̃ si sit aliquid: qđ vim alterius vocis obtineat: ad quod vox illa referatur: vt solœcismus ex cõplexu fiat eorũ: quibus res significantur: & voluntas ostẽditur. Atq; vt omnẽ effugiam cauillationẽ: fit aliquando in vno verbo: nunq̃ in solo verbo. Per quot autẽ: & quas accidat species non satis conuenit qui plenissime, quadripertitam volunt esse rationem nec aliam q̃ barbarismi: vt fiat adiectione: vt veni de Susis in Alexandriã: detractione: ambulo viam: Aegypto venio: ne hoc fecit. trãsmutatione: qua ordo turbatur: quoq; ego em̃ hoc volui: aũt nõ habui: ex quo genere an sit igitur in initio sermonis positũ dubitari potest: quia maximos auctores in diuersa fuisse opinione video: cũ apud alios sit etiam frequẽs: apud alios nũq̃ reperiatur. Hæc tria genera quidam diducunt a solœcismo: & adiectionis vitium πλεοπασμόν: detractionis ἔλλειψιν: inuersionis ἀναστροφὴν vocant: quæ si in speciẽ solœcismi cadant. ὑπερβατόν quoq; appellari eodem modo posse. Immutatio sine controuersia est: cum aliud pro alio ponitur: id per omnes orationis partes dep̃hendimus: frequentissime in verbo: quia plurima huic accidũt: ideoq; in eo fiunt solœcismi per genera: tempora: personas: modos: siue cui status eos dici: seu qualitates placet: vel sex: vel vt aliĩ dicunt octo: nam totidem vitiorum erunt formæ: in quot species eorum qđq; de quibus supradictum est: diuiseris. Præterea numeros: in quibus nos singularẽ: ac pluralem habemus: græci & δυικὸν q̃q̃ fuerunt: qui nobis quoq; adiicerent dualẽ: scripsere: legere: qđ deuitandæ asperitatis gratia mollitum est: vt apud veteres: pro male mereris male merere: ideoq; qđ vocant duale in illo solo genere consistit: cum apud græcos: & in verbi tota fere ratione & in nominibus fere dep̃hendatur. Et sic quoq; rarissimus eius sit vsus: apud nostrorum vero neminem: hæc obseruatio reperiatur: quin econtrario. Deuenere locos: & Conticuere omnes: & Consedere duces: aperte nos doceant: nil horum ad duos pertinere. Dixere quoq; q̃q̃ id Antonius Rufus ex diuerso ponit exemplũ: de pluribus patronis præco pronũciet. Quid? non Liuius circa initia statim primi libri tenuere inquit arcem Sabini: & mox in aduersum Romani subiere. Et quem potius ego q̃. M. Tulliũ sequar: qui in oratore non reprehendo inquit scripsere: scripserunt etiã verius sentio.

Aenei. i. Aenei. ii. xiii. metamorph.

quia eidem flexa ex acuta. Circũflexus nanq; vt dixi: ex acuto constat & graui. ¶ Vtiq; neutra cludet vocẽ latinã: hic quidẽ est ali⁹ a superiore sensus: qđ neminẽ fugere putarem: nisi quorũdã temeritas sic oia confunderet vt Fabius rusticus esse videatur: nuper em̃ quidã imperitorũ arrogantissimus inter profitẽdum ita hũc sensum cum superiore confudit: vt in manifestissimũ solœcismũ coniiceret Quintilianum. ¶ Iotacismus: & labdacismus: & ischnotetas: & plateasmus. Iotacismi fiũt ex sentẽtia Diomedis grãmatici cũ i litera supra iustũ decorẽ extendit. Labdacismi similiter si lucẽ prima syllaba: vel almam nimiũ plene pnũciamus. Miotacismi quoq; cũ in fine ptis orationis inuenit m lra: & sequẽs a vocali incipit: quę nõ sit loco cõsonãtis posita. Tũc. n. nõ enunciat: vt Multũ ille. Sũt aũt accusatiui gręci iotacismus & labdacism⁹. ¶ Ischnotetas cõmittit: q lrarũ aliqs graciliter nimiũ enũciat ἰσχνὸς nãq; gracilis dr ac macer. Vñ ἰσχνότης gracilitas vocat. ¶ Plateasmi fiũt cũ nimiũ lato atq; apto ore lræ efferũt. ἀπὸ τοῦ πλατέος nãq; qđ significat latus tantum. plateasmos deducit. ¶ Sicut colostomiã. Cœlostomiã. cũ œ diphthongo scribẽdã. Nã κοιλοστομίαν poti⁹ ἀπὸ τοῦ κοίλου qđ cõcauũ significat: καὶ τοῦ στόματος. hoc ẽ oris legẽdũ sentio q̃ χειλοστομίαν: vt ἀπὸ τοῦ χείλους hoc ẽ a labio deducat: vt nõnulli volũt. Nam tũc κοιλοστομία peccat cũ vox q̃si in oris recessu audit: hoc ẽ in cõcauitate oris. ¶ Sũt ẽt ppriĩ qdã: & innũerabiles soni. Etiã nũ germanos l ut loco cõsonãtis posita Hispanos l q græcos in f. Bergomates in e pferẽdo irridere solẽt. ¶ Innumerabiles vero nõ innũerabiles mihi legẽdũ videt. Illi. n. soni cũ nob⁹ careãt exponi nõ possunt.

Iotacismi labdacismi quõ fiant.

¶ Quæ vocat̃ orthopeia: ὀρθοέπεια ad verbũ transfert̃ recta verborũ enunciatio ὀρθὸν enim rectũ ἔπος verbũ dicit̃: quis iterdũ ꝑ versu heroico ponat̃. Vñ epici poetę sunt dicti. Quintil. autẽ verbi proprietatẽ expressit. ¶ At qui: vt olim effugiã cauillationẽ: fit aliquãdo in vno verbo: nõnunq̃ in solo. Atque non atqui legendũ est.

¶ Ex sint solę: vt in docui accẽtus est in prima: docuerim in secũda. docuerimus in tertia. quia penul. oibus breuis. Iotacismus: nisi græce scribere malim quõ in accusatiuo plurali fit ουσ scribã iotacismo. Siue autem Χειλοσουίαν cũ Aldo siue κοιλοσδυίαν cũ Raphaele scribas parui curem. Atq; vt omnẽ &c. Vallen. habet. Atqui sed non sequar. De susis, frustra adiectũ de: nã susis veni satis erat. est em̃ propriũ loci minoris: susa susorũ. Sic in redũdat dũ dicitur in Alexandriã Ambulo viã detrahitur per: nisi dicatur vt vado viã. Aegypto venio: detrahit̃ de. Ne hoc fecit. detrahitur quidẽ: nã plenũ esset: ne hoc qdẽ fecit. Quoq; ego &c. sic reponitur ordo: ego em̃ hoc quoq; volui: aũt nõ habui. Reponit̃: nõ aũt habui. Ex quo Valla de negatione præponẽda aũt elegantiã accepisse potuit. Vbi Raphael eclipsin legit: rectius ellipsin cum Aldo & Valla legat.

quæ parti
it.

Atqui em̃ aduersatiua est particula: qua fere in refellendis quæ cõtra dici possent vtimur: atque vero dictiones solũ sensusq; cõiungit: nõ ꝑterea negatio est eradenda: ne cũ alia coniũcta efficiat affirmationẽ: quæ sensui repugnat. Solœcismus enim ita fit in vno verbo: vt tamen ad aliud referatur. Nunq̃ autem fit in solo verbo ita: vt nihil aut præcesserit: aut sequatur: ad quod possit referri: tunc enim plane barbarismus esset: de barbarismo autẽ atq; solœcismo qui plura videre cupit: legat cum alios cõplures: tũ Diomedẽ grãmaticũ. ¶ Nec hoc fecit: nullus in hac oratione videt̃ esse solœcismus quare c litera eradatur: vt ne hoc fecit: legatur: ne Fabi. male præcepisse coarguatur. Sic enim detractione erit solœcismus. Nam quidẽ particula est prætermissa: quã latine loquendi ratio exigit. Ita nãq; ne & quidẽ pro nec iũgũtur: vt semper aut vna dictio si fuerit longior: aut duæ: si fuerint breuiores interponãtur. ¶ Hæc tria genera quidã deducũt a solœcismo. Cũ inter deducere atq; diducere magna sit differẽtia: Diducunt legendũ est. Est em̃ diducere diuidere atq; separare. Deducere vero est honoris gratia aliquẽ comitari. Plane autẽ exponit Fabi. non satis inter auctores conuenire per quot: & quas species fiat solœcismus. Nonnulli em̃ putant ea vitia: quæ adiectione: detractione: trãsmutatione fiunt a solœcismo seiungenda esse: alijsq; nominibus appellãda: ac sola immutatione fieri solœcismũ cum aliud videlicet pro alio ponit̃: vt siquis masculinũ ponat pro fœminino. Ita vero grãmatici fere ꝑcipiũt.

icere in
dedu-
ifferat.

¶ πλεονασμὸσ autẽ dicitur superfluitas. Est em̃ pleonasmos sentẽtia verbo redundans: vt sic ore locuta est. ¶ ἔκλειψισ vero defectus transfertur. Est autẽ eclypsis defectus quidã necessarię dictionis: quã desiderat perfecta sentẽtia: vt Italiã fato profugus. In nãq; ꝑpositio desideratur. ¶ ἀναστροφὴ est inuersio dictionũ contra rectũ orationis ordinẽ vt Transtra per & remos: quoq; ego. Quã paulo ante trãsmutationẽ appellauit Fabi⁹ nũc eandẽ vocat inuersionẽ. & certe ἀναστροφὴ ad verbũ inuersio trãsfertur. ¶ Quæ si in specie solœcismi cadant ὑπερβατὸν quoq; appellari eodẽ modo posse. Extrinsecus subaudiẽdũ est aiunt: est autẽ figura scriptoribus familiaris: qua fere in assignãdis aliorũ rationibus vtũtur: hanc vero adducũt rationẽ: q vitia adiectionis: detractionis: iuersionis a solœcismo separãt. si em̃ hæc inquiũt solœcismi sunt species hyperbaton quoq; solœcismus poterit appellari: qđ sane perq̃ absurdũ foret: cũ sine cõtrouersia inter tropos numeretur. Est em̃ hyperbaton in eodẽ sensu longa dictionis dilatio & trãsgressio quædã verborũ ordinẽ turbans. ¶ Immutatio sine cõtrouersia est: cũ aliud pro alio ponitur: hoc est inter oẽs cõuenit solœcismũ immutatione fieri: cũ aliud ꝑ alio ponit̃ siue genus pro genere: siue tẽpus ꝑ tẽpore: siue quid aliud pro alio. ¶ Ideoq; in eo fiũt solœcismi per genera: tẽpora: ꝑsonas: modos siue cui stat⁹ eos dici: seu qualitates placet vel sex: vel vt alij dicũt octo. Modi in verbis ab alijs stat⁹: ab alijs dicunt̃ qualitates. Varię quoq; de eorũ numero sunt grãmaticorũ opiniones. Nam vt apud Varronẽ: Diomedẽq; legitur: alijs quinq;: alijs sex: alijs septẽ: alijs octo: alijs nouẽ: alijs decẽ esse placet. Qui sex esse modos sentiũt: adijciunt alij impersonalẽ: vt legitur alij promissiuũ: vt legã. Qui septem vtrũq; addũt. Qui octo percontatiuũ: siue interrogatiuũ assumũt vt legisne? Qui nouem subiũctiuũ a coniũctiuo separant. Qui decem adhortatiuũ ascribunt. Sed Quin. eorũ dũtaxat opinionẽ attingit qui sex octoue modos summũ esse censebãt. ¶ Græci & δυικὸν hoc est dualem. Numerus vero dualis duos solum cõplectitur. Hũc numerum: vt superuacuũ latini sunt aspernati. Duo em̃ a numero cõꝑhendũtur plurali. ¶ Dixere quoq;: q̃q̃ id An. Ruffus ex diuerso ponit exemplum: de pluribus patronis pręco pronũciet: Moris fuit apud priscos vt post actam vtrinq; causam: pręco clamaret: dixere interdum aũt duo tantum. Interdum plures erant patroni. Male igit̃ Ant. qui dixere iccirco dualis esse numeri asserebat: quia dixere clamabat ꝑco. Nam patroni: vt dixi: duobus plures interdũ erant. ¶ Et quẽ ego potius q̃ M. Tullium sequar? qui in oratore non repꝛhẽdo inquit: scripsere & scripserunt etiã verius sentio: ex Ciceronis verbis in oratore aperte colligitur: esse loco etiã copulæ scribendũ. Sic em̃ in oratore inquit. Nec vero repꝛhenderim scripsere alij rem: & scripserunt esse verius sentio: sed consuetudini indulgenti libenter obsequor.

nasmos
fit.

erbaton

li verbo

antiquo

¶ Est etiaz solœcismus in oratione. Quis etiam legatur in omnibus: quę mihi videre cõtigit exemplarib⁹: tñ cũ hæc sit definitio solœcismi: ad oiaq; supiora referat̃ nõ etiã: sed em̃ cõtẽderim eẽ legẽdũ. ¶ Quibus mares vtunt̃. Sic qdẽ legit̃. Sed mihi nõ vtũtur.

¶ Similiter in vocabulis: & nominibus fit solœcismus genere: numero: proprie autẽ casibus quicqd eorũ alteri succedet: huic parti subiũgatur, licet per cõparationes: & suplationes: itẽq; in quibus patriũ ꝑ possessiuo dicit̃: vel cõtra. Nã vitiũ qđ fit per quãtitatẽ: vt magnũ peculiolũ: erũt q solœcismũ putẽt: qa pro noie ĩtegro positũ sit diminutiuũ. Ego dubito an id impropriũ potius appellem: significatione em̃ decrat. Solœcismi porro vi- Patrius.

tium non est in sensu: sed in complexu. In participio per genus: & casum vt in vocabulo: per tempora: vt in verbo: per numerum: vt in vtroq; peccatur. Pronomen quoq; genus numerum casus habet: quæ omnia recipiunt huiusmodi errorem. Fiunt solœcismi & quidem plurimi per partes orationis: sed id tradere satis non est: ne ita demũ vitium credat esse puer: si pro alia ponatur alia: vt verbum vbi nomen esse debuerit: vel aduerbium vbi pronomen: & similia. Nam sunt quædam cognata: vt dicunt. i. eiusdem generis in quibus qui alia specie q̃ oportet vtetur non minus q̃ ipso genere permutato: deliquerit. nam &
Aut nen ō. an: & aut coniunctiones sunt: male tamen interroges hic aut ille sit: & ne ac non aduerbia qui tamen dicat pro illo ne feceris non feceris in idem incidat vitium: quia alterum negandi est: alterum vetandi. hoc amplius intro & intus loci aduerbia: eo tamẽ intus: & intro sum: solœcismi sunt. Eadem in diuersitate pronominũ: interiectionũ præpositionũ accident. Est enim so-
Solœcism⁹. lœcismus in oratione comprehensionis vnius sequentium: ac priorum inter se inconueniens positio. Quædam tamen & faciem solœcismi habent: & dici vitiosa non possunt vt tragœdia thyestes: & ludi floralia: ac megalesia: q̃q̃ hæc sequenti tem-
Schemata. pore interciderunt: nunq̃ aliter a veteribus dicta. Schemata igitur nominabuntur frequentiora quidem apud poetas: sed oratoribus quoq; permissa. Verum schema fere habebit aliquam rationem: vt docebimus eo: quem paulo ante promisimus loco. Sed hoc quoq; quod schema vocatur: si ab aliquo per imprudentiam factum erit: solœcismi vitio non carebit. In eadem specie sunt: sed schemate carent: vt supra dixi: nomina fœminea: quibus mares vtuntur: & neutralia: quibus fœminæ. Hactenus de solœcismo: neq; enim artem grammaticam componere aggressi sumus: sed cum in ordinem incurreret: inhonoratam trãsire noluimus. Hoc amplius vt institutum ordinem sequar: verba aut latina: aut peregrina sunt. Peregrina porro ex omnibus prope dixerim gentibus: vt homines vt instituta etiam multa venerunt: Taceo de Thuscis: & Sabinis: & Prænestinis quoq;: nam vt eorum sermone vtentem Vectium Lucillius insectatur: quemadmodum Pollio deprræhendit in Liuio patauinitatem: licet omnia Italica pro Romanis habeam. Plurima gallice valuerunt: vt rheda: & petoritum: quoq;: quorum altero Cicero tamẽ: altero Horatius vtitur: & mappam quoq; vsitatũ circo nomẽ: pœni sibi vendicãt: & gurdos: quos pro stolidis accipit vulgus ex Hispania duxisse originẽ audiui. Sed hęc diuisio mea ad græcum sermonẽ pręcipue pertinet: nam & maxima ex parte Romanus inde conuersus est.

¶ Verbũ p̃ noĩe sine vitio ponit̃ cũ dicit̃: Scire tuũ nihil est. Velle suũ cuiq; est. Aduerbiũ p̃ noĩe: vt iam cras hesternũ cõsumpsim⁹. Aduerbiũ p̃ p̃noĩe: Gen⁹ vnde latinũ &c. Male interroges hic aut ille sit: interrogandũ eñ, hic an ille. vt Valla in elegantijs hinc admonitus docuit. Vbi etiam ne feceris & nõ fac aut nõ facias dicẽdũ docet. Tragœdia Thyestes. Ludi floralia & megalesia. Comœ

sed vocantur legẽdum esse videtur. Promiscue nanq; & mares & fœminæ nominibus cuiuscunq; generis vtuntur. ¶ Schemata igitur nominabuntur. Figuræ locutionis: quæ a græcis schemata dicuntur semper aliqua ratione defendũtur: vt Thiestes tragœdia dicit̃ q̃ de Thieste & Atreo sit composita. ¶ Hoc amplius: hoc est: præterea. ¶ Quemadmodum Pollio deprræhendit in Liuio Patauinitatem. Quęritur a multis quæ sit ista patauinitas a Pollione in. T. Liuio annotata. Ego eam si qua est: ac nõ poti⁹ æmulatione ductus Pollio. Nã & ipse historias scripsit: Liuium falso sic taxauit: eã inquam consistere puto in frequẽtiore vsu figurarum sermonis patauini: Id q̃d in. viij. aperte his verbis Fab. ipse declarat. Sed ea quæ de ratione latine atq; emendate loquendi fuerũt dicenda in libro. j. cum de grammatice loqueremur: executi sumus. Verum illic tãtum ne vitiosa essent præcepimus. Hic non alienũ est admonere. Vt sint q̃ minime peregrina: & externa: multos enim quibus loquendi ratio non desit: inuenias: quos curiose poti⁹ loqui dixeris: q̃ latine. Quomõ & illa attica anus Theophrastũ hoiẽ alioqui disertissimũ. annotata vni⁹ affectatione verbi hospitem dixit: nec alio se id dep̃hẽdisse interrogata respõdit: q̃ q̃ nimiũ attice loq̃ret̃. Et in. T. Liuio mirę facũdię viro putat̃ inesse Pollio Asinius quãdã patauinitatem. ¶ Et mappam quoq; vsitatũ Circo nomẽ. Cur Mappã vsitatũ circo nomen Fab. dicit? An q̃ i ludis circẽsib⁹ mappa a p̃tore victori aurigæ veteri instituto demitti solebat? Martialis. cretatã prętor cũ vellet mittere mappã p̃tori mappã sumpsit Hermogenes. Iuuena. Interea megalesiacæ spectacula mappæ.

Patau[...] Liuij q̃[...]

Theop[...] cauillu[...]

Mappa[...] vsitatu[...] cabulu[...]

dia eunuchus. Arbor pirus. Vrbs Roma & similia in quibus appositio est: vitium nō est: videtur tamen iis qui non animaduertūt idē significare: quibus dicendū videatur Tragœdia Thyestę. Sequenti tēpore intercideruit: quia Maro hic tamen ille vrbem pataui: pro patauium dixit. Et Quis Troiæ nesciat vrbem. sed possunt diuersa esse: vt sit Troiæ regionis. Sed hic quoq;: legam hoc quoq;: nam non refert vbi dicatur sed quid. In eadem specie sunt: quia videntur eadem licentia dici: sed schemate carent. cum nulla in eis reuera sit figura: vt Catilina. Sylla. Orata mares: fœminarum videntur nomina: Glicerium & Ruth. Iudith neutrali voce fœminæ sunt: sed in proprijs res præiudicat voci: vnde illa masculini generis: hæc fœminini sunt: licet vox refragetur. Hoc amplius sup. dicamus: nisi sit: hoc amplius pro insuper aut preterq̄ ab idoneis receptū. Et mappam. Vallen. codex habet mapalia.

RAPH.

Et confessis quoq; grece vtimur verbis græcis non graece legendū esse constat. At si repias t lra in c mutata ac legēdū ē. Quia hoc nr̄is noībus accedebat: legēdū esse accidebat neminē puto latere. Quia latine qđ o & n lr̄is finireť nō reperiebāt. Loco latine videť latinū eē scribēdū. Nā ad nomen referť. Nā si vt Mecœnas. Suffenas. Asprenas dicerenť: genitiuo casu non e lra: sed es syllaba terminarenť. Non es: sed tis syllaba legēdū esse quis nō videt? In olympo & Tyrāno acutā mediam syllabā dederunt. Loco illius in præpositionis in antiquo exemplari legitur inde & recte quidē: vt intelligamus ex eorū obseruatione: qui nihil putāt a latina ratione recedēdū. Hinc vero manifeste colligiť: quosdā: qui alijs doctores videri volūt male sentire: cū eos rephendūt qui Mariā: Sophiā & similia acuta a fine secundā: proferūt quiq; Iacobū hysopū: paraclitū: Simonē: & huiusmodi tertia a fine acuta enūciāt: cū ipsi maiore sint digni castigatione: vt q veterē synceramq; pronūciādi noīa græca rationē corrūpāt: nā grecis noībus ex Fabij sententia greci accētus sunt attribuēdi. Tāetsi aūt puto pro terminatōe casuū lōga vel breui scđm grecoꝝ rationē tonos attribui debere: me tn̄ ea Quitiliani verba nō parū turbāt. Quia duab⁹ longis sequentibus primā breuem acui noster sermo nō patiť. Nā in huiusmodi noībus quando penultima & vltima sunt longæ: semp tā apud nos q̄ apud græcos scđa a fine acuiť: vt

unis er-
accētu.
bus Pa-
tus.

Et confessis quoq; græcis vtimur verbis: vbi nostra desunt: sicut illi a nobis nōnūq̄ mutuanť. Inde illa questio exoriť an eadē ratione p casus duci externa: qua nostra cōueniat. Ac si reperias grāmaticū veterū amatorē: neget qcq̄ ex latina ratiōe mutādū: quia cū sit apud nos casus ablatiuus: quē illi nō habēt: parū conueniat vno casu nr̄o: qnq; græcis vti. Quinetiā laudet virtutem eoꝝ: q potētiorē facere linguā latinā studebāt: nec alienis egere institutis fatebanť. Inde castōrē media syllaba pducta pnūciarūt: qa hoc nostris noīb⁹ accidebat: quorū prima positio ī easdē quas Castor lr̄as exit. Et vt Palæmo: sic Thelamo & Plato (nam sic eū Cicero quoq; appellat) dicerenť: retinuerūt: qa latinū qđ o & n literis finireť nō reperiebāt. Nec in a qdē atq; s literas exire temere masculina græca noīa recto casu patiebanť. Ideoq; & apud Celsū legimus: pelia cincinnatus: & apud Messalam: bene fecit Euthia: & apud Ciceronē Hermagora. Nec miremur: q ab antiquorū plerisq; Aenea: & Anchisa sit dictus. Nā si vt Mecœnas. Suffenas. Asprenas dicerenť: genitiuo casu non e litera: sed tis syllaba terminarenť. In de † olympo & † tyrāno acutā mediā syllabā dederūt: quia duabus longis sequentibus primā breuē acui noster sermo nō patiť. Sic genitiuus Achillis: & Vlyssis fecit: sic alia plurima. Nunc recētiores instituerūt græcis noībus grecas declinationes potius dare: qđ tamē ipsum nō semper fieri potest. Mihi autē placet latinā rationē sequi: quousq; patitur decor. Neq; em̄ iā Calipsonē dixerim: vt Iunonē: q̄q̄ secutus antiquos. C. Cæsar vtitur hac ratione declinādi. Sed auctoritatē cōsuetudo superauit. In cæteris q̄ poterūt vtroq; modo nō indecēter efferri: q græcā figurā siqui malet: nō latine quidē sed citra rephensionē loquetur. Simplices voces prima positione. i. natura sua constāt: cōpositę autē ꝑpositionibus subiūgūtur: vt innocens, interdū repugnātibus inter se duabus: quale est impterritus: alioqui possunt aliquādo continuari duæ: vt incompositus: recōdus: & quo Cicero vtitur: subabsurdū: aut e duobus quasi corporibus coalescunt: vt maleficus. Nā ex tribus nostræ vtiq; linguæ nō concesserim: quis capsis Cicero dicat cōpositū esse ex cape & si vis: & inueniātur qui lupercalia æque tres ptes orationis esse contēdant: quasi luere per caprū: nam solitaurilia iam psuasum est esse sue oue & tauro. Et sane ita se habet sacrū: quale apud Homerū quoq; est. Sed hæc nō tā ex tribus q̄ ex particulis triū coeunt. Cæterū etiā ex ꝑpositione: & duobus vocabulis dure videť struxisse Pacuuius: Nerei repādi rostrū incur-

olympus
Tyrānus

uiceruicũ pecus. Iũgũtur autẽ aut ex duobus latinis integris: vt superfui & subterfugi: q̃q̃ ex integris an cõposita sint quęritur. aut ex integro & corrupto: vt maleuolus. aut ex corrupto & integro: vt noctiuagus. aut duob⁹ corruptis: vt pedisequus. aut ex nostro & peregrino: vt biclinĩũ. aut cõtra: vt epitogium: & anticato. aut ex duobus peregrinis: vt epirhedium. Nam cũ sit præpositio ἐπὶ græca: rheda gallicum: nec græcus tamẽ: nec gallus vtitur composito: Romani suũ ex vtroq; alieno fecerũt. Frequenter autem præpositiones quoq; copulatio ista corrumpit: inde abstulit aufugit amisit, cum præpositio sit ab sola: & coit cum sit præpotio con: sic ignaui & erep. & similia: sed res tota magis gręcos decet: nobis minus succedit: nec id fieri natura puto: sed alienis fauem⁹: ideoq; cũ κυρταύχεμα mirati sum⁹: incuruiceruicum vix a risu defendimus.

℗ Confessis græcis: passiue. i. quæ nos confitemur esse græca. Parum cõueniat vno casu nostro quinq; gręcis vti. Hoc cõmentarij nõ explicant cũ mihi videat multũ implicitũ: nam quare cogãtur Romani vno casu vti quinq; gręcis: cum sex habeant? dicat mihi forsan quispiam Quintilianũ respicere ad vernaculam & vulgarẽ Italorum linguã: quæ solũ ablatiuũ cũ quibusdam subinde articulis habet. Sed ridiculus is fuerit: cũ de grãmaticis & idoneis authoribus loquatur. Sensus itaq; authoris est nõ cõuenire secũdũ iudiciũ antiquariorũ in dictione græcanica vti vno casu latino: vt pote ablatiuo & quinq; græcis: vt siquis declinet alecto alectus &c. græce & in ablatiuo dicat alectone: qđ nõ conuenit: vnde tota ambiguitas tollatur si addatur et: vt sit vno casu nostro & quinq; græcis. Cicero quoq; appellat. vt dicat in nõiatiuo Plato non Platon: & in accusatiuo Platonẽ nõ Platona. Hermagora in rhetoricis & i Bruto apud Ciceronẽ dicit pro Hermagoras. Anchisa: vnde est vocatiuus Anchisa in tertio æneι. Cõiugio Anchisa Veneris dignate superbo. Nã Anchises fieret o Anchise. Sic Horatius dixit in vtõ Atrida vetas cur: a ntõ atrida nõ atrides. Inde olympo &c. Si græci quoq; sequẽtibus duabus lõgis: accẽtũ dant medię triũ: nõ videt cõstare textus authoris: nisi legat Inde olympus & tyrãnus acutã mediã syllabã dederint: qa vna aut duabus lõgis sequẽtibus primã breuẽ acui noster sermo nõ patitur. Dicit noster: qa gręcus patitur: vna dũtaxat lõga sequẽte: vt in nõiatiuo olympus nõ duabus. Nerei repandi rostrũ. Sic oĩs p̃ter Aldum legunt: qui impressit repãd rostrũ: sed sic metro desit syllaba: vnde repandi. i. incurui nerei legã. Licet aũt dure videatur composuisse Quintiliano incuruiceruicum: hoc est habẽs incuruam ceruicẽ: habet tamen quibus placeat nostri temporis doctos. Licet autem Biclinĩũ receptũ innuat ex latino & græco: quomodo bigamus dicitur: malim tamẽ vnoculũ aut μονοφθαλμον q̃ monoculũ dicere. Abstulit aufugit amisit cũ sint ex ab composita primũ addit s: secundũ mutat b in u: tertium abijcit b nisi sit ab a latina p̃positione: quia producitur. Erep. authori vox cõposita est: cũ videãtur duæ voces dicendę: sicut E re est: digestis si certum petatur. vbi Accursius here pro herile aut heriliter legit.

olympo. Cuʒ vero vltima est breuis tertia a fine a gręcis acuitur: vt ὄλυμπος olympus. Quintilia. autẽ velle videtur: nisi aliqua I sit verborũ cõtextui menda: etiã cũ vltima est lõga: in huiusmodi nominibus tertiã a fine esse acuẽdã: qđ sane accẽtuũ ratio nõ recipit. ℗ Sic genitiu⁹: Achilli & Vlyssi fecit. Ego Achillis & Vlyssis legendũ esse puto. Adhuc enim eorũ refert opinionẽ: qui in oĩbus a latina declinatione discedere nolũt. Achilles autẽ achillis facit secundũ rectã declinationẽ. Interdũ tamen & achillei & vlyssei dicitur p̃ synęresin ab alijs nominatiuis. C. Cæsar. In libris: quos de analogia conscripsit. C. Cęsar eã declinandi rationẽ tradit: vt Calypsonẽ dicamus: vt Iunonem. ℗ In cęterisq; poterũt vtroq; nõ idecẽter afferri. Tres hic dep̃hendũtur errores: quorũ primus tollit: si quę cũ diphthongo scribatur: vt nomẽ sit: alter si modo ascribat: vt sit vtroq; modo: terti⁹ si efferri legatur: hoc est enunciari: hoc modo I cæteris q̃ poterũt vtroq; mõ nõ indecẽter efferri. ℗ Qui græcã figurã sequi malet: non latine quidem: sed citra rep̃hensionẽ loquetur. malet quoq; hic simplici l scribẽdũ est cũ sit futuri tẽporis. ℗ Simplices voces. Dictionũ alias simplices: alias esse cõpositas ne pueri quidem ignorãt. ℗ Interdũ repugnantibus inter se duab⁹ quale est imp̃territus. In & per p̃positiones idcirco inter se repugnantes dicũtur: quia in tollit: ac negat: per vero auget significationem verbi: cũ quo copulat. Œuis capsis Cice. dicat. In oratore Cice. hoc att. ℗ Et inueniãtur qui lupercalia æque tres partes esse dicãt. Lupercalia sacrificia & ludi erant: qui fiebant pani deo Archadiæ: ne lupos sineret in oues sæuire: est etiã Lupercal: vt Seruius refert: spelunca sub monte Palatino: in qua caper luebatur. i. sacrificabatur: vnde & lupercal a luendo p̃ caprũ videtur esse dictum. ℗ Nam solitaurilia iam persuasum est esse sue: oue: & tauro e præpositio mihi ascribenda videtur: vt sit e sue. Hæc autem sacrificia fiebãt quinto quoq; anno: vt refert Pædianus ad lustrandam vrbem. Tale vero sacrum apud inferos Helpenor mandat Vlyssi: vt in. xj. odyssęę legitur. ℗ Vt maliuolus: Sic quidẽ nũc vulgo dicitur. Sed ex Fabij sententia e litera maleuolus: p̃nũciari debet. ℗ Aut ex nostro & peregrino: vt bicliniũ. contra: vt epitogium. Aut particula ascribenda videtur: vt legatur: aut contra. Biclinium aũt a duorũ lectulorum numero dicitur: vt triclinĩũ a trium κλιμη nãq; lectus interp̃tatur. Epitogiũ vero erat vestis: quæ vt ex nõie ipso apparet: togæ superimponebatur: vt lacerna. ℗ Et Anticato. Orationes duas in Catonẽ Vticẽsem Cæsar scripsit: quas Anticatones appellauit. αντι nãq; cõtra significat. ℗ Vt epirhedium. Genus est currus rhedæ simile. ℗ Ideoq; κυρταυχεμα. Ad verbũ interpretamur incuruiceruicum: κυρτομ nanq; curuum αυχημ dicitur ceruix: siue collum.

¶Propria sunt verba cū id significāt: in q̄d primo denoīata sunt: Translata cū aliū natura intellectū: aliū loco pbēt. Vsitatis tutius vtimur. Noua nō sine quodā piculo fingimus. Nā si recepta sunt: modicā laudē afferūt oratori: repudiata etiā in iocos exeūt. Audē dū tñ: nāq; vt Cicero ait, etiā q̄ primo dura visa sunt: vsu molliūt. Sed minime nobis cōcessa est ὀνοματοποιΐα. qs. n. ferat: siqd simile illis merito laudatis λίγξε βιός & σίξει ἄνεμος fingere audeam⁹! Iā ne balare qdē: aut hinnire fortiter diceremus: nisi iudicio vetustatis niterent. Est etiā sua loquētibus obseruatio: sua scribētibus. Sermo cōstat ratiōe: vetustate: auctoritate: cōsuetudine. Rōnē p̄stat p̄cipue analogia: nōnūq̄ & etymologia. Vetera maiestas q̄dā: & vt sic dixerim: religio cōmēdat. Auctoritas ab oratorib⁹ vel historicis peti solet. Nā poetas metri necessitas excusat: nisi siquādo nihil īpediēte in vtroq;, modulatiōe pedū alterū malūt: qualia sūt Imo de stirpe recisum: & aeriæ quo cōgessere pulūbes: & silice ī nuda: & sil'ia: cū sūmorū in eloquētia virorū iudiciū p ratione: & vel error honestus est magnos duces sequētib⁹. Cōsuetudo vero certissima loquēdi magistra: vtēdūq; plane sermone: vt nūmo cui publica forma est. Oīa tñ hęc exigūt acre iudiciū. Analogia p̄cipue: quā pxime ex græco transferētes in latinū pportionē vocauerūt. Eius hęc vis est: vt id q̄d dubiū est: ad aliqd simile: de quo nō q̄rit: referat: vt incerta certis pbet. Q̄d efficit duplici via: cōparatione similiū in extremis maxime syllabis (ppter q̄d ea q̄ sunt e singulis negant debere rationē) & diminutiōe. Cōparatio ī noībus: aut genus dep̄hēdit: aut declinationē. Genus: vt si q̄rat funis masculinū sit: an fœmininū: simile illi sit panis. Declinationē: vt si veniat ī dubiū: hac domu dicēdū sit: an hac domo: & domuū an domorū: silia sunt domus: anus: man⁹. Diminutio gen⁹ mō detegit. Et ne ab eodē exēplo recedā: funē masculinū eē funiculus ostēdit. Eadē ī verbis quoq; rō cōparatiōis: vt si qs antiquos secut⁹ feruere breui media syllaba dicat: dep̄hēdat vitiose loq: q̄ oīa q̄ e & o lrīs fatēdi modo terminant: eadē si ī īfinitis e literā media syllaba acceperūt, vti q' pductā habēt prādeo: pēdeo: spōdeo: prādēre: pēdēre: spondēre: At q̄ o solā habēt solūmō p eādē literā in infinita exeāt: breuia fiūt lego: dico: curro: legere: dicere: currere. Etiā si est apud Luciliū feruit aqua & feruet: feruit nūc: feruet ad annū. Sed pace dicere hoīs eruditissimi liceat: si feruit putat illi simile currit: & legit: feruo dicet: vt curro & lego: q̄d nobis inauditū est. Sed nō est hęc vera cōparatio: nā feruit illi est sil'e seruit quā pportionē sequēti dicere necesse ē: feruire: vt seruire. Prima quoq; aliqñ positio ex obliqs īuenit: vt memoria repeto conuictos a me q rep̄hēderāt: q hoc verbo vsus eēm pepigi. Nā id qdē dixisse sūmos auctores cōfitebāt: rationē tñ negabāt pmittere: q̄a pria positio paciscor cū haberet naturā patiēdi: faceret tpe p̄terito pactus sum: nos p̄ter auctoritatē oratorū atq; historicorū, analogia quoq; hoc dictū tuebamur. Nā cū in xii. tabulis legerimus ni ita pagūt: īueniebam⁹ simile huic cadūt. Inde pria positio ēt si vetustate exoleuerat: apparebat pago: vt cado: vñ nō erat dubiū: sic pepigi nos dicere: vt cecidi. Sed memine-

Propria.
Translata.
Onomatopœia.
Vetera.
Iudiciū pro ratione.
Cōsuetudo.
Analogia.

¶ Propria sunt verba: aliā dictionū subijcit diuisionē: & qdē quadripertitā. Naz ois dictio aut ppria est: aut trāslata: aut vsitata: aut noua Sed latinis minime ita nouare verba pmittit: vt grecis. ¶ Sed minime nobis cōcessa est ὀνοματοποιΐα. fictio dicitur nominis ex sono: vt murmur: balare vagire. ¶ λίγξε βιός & σίξει ἄνεμος. hoc est stridit arcus: & sibilat vētus. Cæterum ita ab Homero ficta sunt hæc verba: vt & arcus ipsi⁹ sagittā emittētis strepitum: & venti flantis sonitū referre videātur. ¶ Etiā sua loquētibus obseruatio sua scribētibus. Est verbū q̄uis sæpe eleganter præsupponatur: hic tamen ascribendum putamus: vt legat. Est etiā sua loquētib⁹ obseruatio: sua scribētibus. Primū autem tractat de loquēdi ratione: deinde de orthographia: hoc ē de recte scribendi regula. ¶ Ratione p̄stat p̄cipue analogia: nōnnūq̄ & etymologia. Analogia pportio transfert: est autē ratio quædā per similitudinē declinādi: etymologia vero veriloquiū interp̄tat: ab alijs originatio dicitur: quia verborū origines inuestigat. ¶ Nā poetas metri necessitas excusat: nisi siquādo nihil īpediēte in vtraq; pedum modulatiōe: alterū malūt. Pro vtraq; legēdū est vtroq;: vt neutri sit generis: alioqui sensus implicatur. ¶ Qualia sunt in mole stirpe recisum: Imo de stirpe legēdū esse facile ex. xi. Vergilij æneidos patet. Cū autē stirps incerti sit generis: ima quoq; Versui conueniret. Ideoq; de ijs q̄ sequuntur exēplis dicēdū. ¶ Vtēdūq; plane sermone: vt nūmo:

rimus nō p oīa duci analogię posse ratione cū sibi ipsa plurimis in locis repugnet. Quedā sine dubio conanť eruditi defendere: vt cū dephēsum est lepus & lupus simili positiōe quātū ī casib⁹ numerisq; dissentiāt ita respōdēt nō eē paria: qa lepus epicœnū sit: lupus masculinū: q̄q̄ Varro in eo libro quo initia Romanæ vrbis enarrat lupū fœminā dicit, Enniū pictorēq; Fabiū secut⁹.

Lupus fœmina.

Illi aūt iidē cū īterroganť: cur caper capri & pater patris faciat: illud nomē positū: hoc ad aliqd esse cōtēdūt. Præterea quoniā vtrūq; a grecis ductū est ad eā rōnē recurrūt vt πατρὸσ patris κάπρου capri faciat. Illa tñ quo mō effugiēt: vt noīa q̄uis fœminina singlari ntō us finita: nūq̄ gtō casu ī ris syllabā termināť: faciat tñ venus veneris. Itē cū e s lrīs finita p varios exeāt gtōs: nūq̄ tamē eadē ris syllaba terminatos: ceres cogat dici cereris.

Præterq̄ Tellus.

Quid vero q̄ tota positionis eiusdē in diuersos flexus exeūt? cū alba faciat albanos & albensis: volo volui & volaui. nā pterito q̄dē tēpore varie formari verba prima psona o lrā terminata ipsa analogia cōfiteť: Siqdē facit cado cecidi: spōdeo spopōdi: pingo pinxi: lego legi: pono posui: frango fregi: laudo laudaui. Nō eñ cū primū fingerēť hoīes: analogia demissa cœlo formā loquēdi dedit: sed inuenta est postq̄ loquebanť: & notatū in sermone: qd quo mō caderet: ita nō rōne nitiť sed exēplo: nec lex est loquēdi sed obseruatio: vt ipsam analogiā nulla res alia fecerit q̄ cōsuetudo. Inhęrēt tamē qdā molestissima diligētię puersitate: vt audaciter potius dicāt: q̄ audacter: licet oēs oratores aliud sequātur: vt emicauit non emicuit: & conire non coire.

Stirps.

¶ Propria sunt verba. i. vocabula q̄cūq; &c. vt sulcus i agro aratro fact⁹: at cū diciť geor. iij. & sulcos oblimet inertes: de receptaculo seminis in equa itelligiť. Fortiter, audacter. Imo de stirpe. æneı. xj. sic eiusdē. xij. At stirpem Teucri nullo discrimine sacrū. Horatius tñ tertio carminū dixit. Stirpesq; raptas: & pecus & domos Voluētis. Pro origine aūt generis fere fœmininū legiť. Aeriç palumbes æglo. iij. dicunť. Sed Quītilian⁹ innuit voce masculina potuisse dici: ī qua sępe legim⁹ palūbos. Silice in nuda æglogа. i. & ænei. vj. Q̄ si dura silex &c. Iuuenal tñ iuxta analogiā dixit Silicē q̄ cōtent atrū. Diminutio genus mō. i. solū mō detegit: vñ traxit Valla: diminutiua vera eē eiusdē gñis cui⁹ integra vñ deducunť Funē masculinū eē funiculus ostēdit: & tñ vt Aul. Gellius lib. xij. inqt Lucilius auribus inseruiēs vsus est in gñe fœminino. Aurea de cęlo demisit funis i arua. Idē adnotauit qbusdā ī monumētis veterū domi lectū. Adducit etiā Sergiū in Donatū dicētē. Dom⁹ & iugerū ab antiqs aliter declinabāť q̄ hodie declinam⁹: nā domus quartę erat declinatiōis iugerū tertię. sic ille. In elegātijs aūt idē Valla melius docuit vtraq; declinatiōe vtēdū in qbusdā saltē casib⁹: sed i diuersa significatiōe. Nā hui⁹ domi de loco diciť aduerbialiter: nec recipit fabricę adiectiua: sed sua vt sunt meę tuę tuę suę nostrę vestræ pprię alienæ. Domus contra de ædificio: vt pars domus & fenestra domus cum varijs adiectiuis: vt pars domus meæ aut lapideæ &c. Feruere media breui etiā ænei. viij. dr̄ Feruere leucaten &c. Vñ miror q̄ dicat vitiose loq q̄ ita loquať. Pepigi Serui⁹ quoq; a paciscor deducit: qa tñ pagūt lectū: dicā ab illo quoq; deduci nō a pango. Exoleuerat. Vallen. codex habet exoluerat. Ridicula videť rō diuersę declinatiōis a gñe sūpta. Nā soror & furor diuersi sunt gñis & tñ siliter inflectunť. Cur aper apri. Lego cur caper capri: licet nullū exēplar secutus: cū tñ oīa habeāt i gtō κάπρου: & author dicat vtrūq; a grecis deductū: sane aper p aīali a grecis nō diciť: sed κάπροσ & κάπροσ vt a nobis caper. Quid quoq; mō caderet: facile cū Raphaele legā Quid quo mō caderet. Nā elegāter sic dicim⁹ vt ænei. iiij. Quę qb⁹ ante ferā: qñ de vtrisq; ęque dubitam⁹: hoc est tā de ijs q̄ ante feram⁹: q̄ de ijs qb⁹ anteferam⁹. At si putem⁹ aliq̄ oīb⁹ anteferēda: dubitem⁹ aūt q̄ ea sint: dicere liceat q̄ qbusq; anferā? hoc āt loco qa quoq; pñť duæ eē pticulę dubites an sens⁹ eē possit: qd & quō caderet: sȝ is nō vř. vñ legať Quid quo mō. &c.

Silex.

cui publica forma est. Simile est illud cōsulti: vtendum verbis: vt nūmis publica moneta signatis: & illud Cæsaris de Analogia. Habe semper in memoria atq; pectore: vt tāq̄ scopulū sic fugias inauditū: atq; insolens verbū. ¶ Genus: vt si q̄ratur funis masculinū sit an fœmininū. Lucilius auribus inseruiēs: vt Gellius in duodecimo refert vsus est i genere fœminino: Aurea de cœlo: demisit funis in arua. ¶ Eodē si infinitis. In ppositio ascribēda videť: vt sit in infinitis. Fatēdi autē modū Fabius indicatiuum vocat. ¶ Quā pportionē sequēti dicere necesse est feruire: & seruire. Vt legēdū esse nō & facile est videre. ¶ Qui vero? q̄ tota positionis eiusdē in diuersos flexus exeūt cum alba faciat albanos & albenses. Quid loco q̄ apte legēdū est. De Varrone aūt de lingua latina hęc sūpta videnť. Inqt eñ duas esse Albas. alterā in latio: vnde Albani: alterā ad Fucinū lacū vnde dicūť Albenses. ¶ Et notatū i sermone qd quoq; mō caderet: q̄ particula eradēda videť: vt quo mō legať. Ita nāq; elegāter dicimus. Notādū est quid quo mō cadat: vt dicere solemus: qd horū cui repugnet ignoro: & cū interrogatione. Quis cui bellū indixit? Fere aūt impiti q̄ recte scripta sunt ab auctoribus puertūt putātes quid cui elegāter dici nō posse

Nota p chrū dic

Funis.

Fatēdi m

Albæ qu quot.

Quid qu

¶ His pmittamus: & audiuisse: & sciuisse. & tribunale: & faciliter dicere: frugalis quoq; sit apud illos nō frugi. nā quo alio mō

¶ Nesciebamus eñ ac nō cōsuetudo & decori seruiebamus Cōsuetudini legē

RAPH.

fiat frugalitas? iidem centũ milia nũmũ & fidẽ deũ ostẽdant: duplices quoq; solœcismos eẽ: quãdo & casum mutãt & numerũ. Nesciebamus.n.ac nõ cõsuetudini & decori seruiebamus: sicut in plurimis: quę Tullius in oratore diuine vt oĩa exequitur. Sed Augustus quoq; in epistolis ad.C.Cæsarẽ scriptis emẽdatus: q is caldũ dicere q̃ calidũ malit: nõ quia illud nõ sit latinũ: sed q sit odiosum: & vt ipse græco verbo significauit περίεργον. atq hanc quidã ὀρθοέπειαν solã putãt: quã ego minime excludo. qd eñ tã necessariũ q̃ certa locutio? ĩmo inhęrẽdũ ei iudico quoad licet: diu etiã mutãtibus repugnãdũ: sed abolita atq; abrogata retinere insolẽtię cuiusdã est: & friuolæ in paruis iactãtię. Multũ.n. literatus: q sine aspiratione producta secũda syllaba salutauit: auete (est eñ) & calefacere dixerit potius: q̃ qđ dicimus: & cõseruauisse. Is adiiciat face: & dice: & similia. Recta est hęc via: quis negat? sed alia est & mollior: & magis trita. Ego tamẽ non alio magis angor q̃ q obliquis casibus ducti: etiã primã sibi positionẽ nõ inuenire sed mutare pmittũt: vt cũ ebur: & robur ita dicta ac scripta in summis auctoribus: in o literã secũdę syllabę trãsferũt: quia sit roboris & eboris. Sulfur aũt & guttur u literã in genitiuo seruẽt: ideoq; iecur etiã & femur controuersiam fecerũt: qđ nõ minus est licentiosum: q̃ si sulfur & guttur subiicerẽt in genitiuo literã o mediã: quia esset eboris & roboris: sicut Antonius Gnifo: qui robur qdẽ & ebur atq; etiã marmur fateẽ esse: verum fieri vult ex his robura: ebura: marmura. Q; si aĩaduerterẽt literarũ affinitatẽ: scirẽt sic ab eo qđ est robur, roboris fieri: q̃o ab eo qđ est miles: limes: militis: limitis. iudex: vindex: iudicis: vindicis. & q̃ supra iã attigi. Quid? non similes quoq; (vt dicebã) positiones: in lõge diuersas figuras per obliquos casus exeũt? vt Virgo, Iuno: fusus, lusus: cuspis, puppis: & mille alia: cũ illud etiã accidat: vt q̃dã pluraliter nõ dicãtur: q̃dã cõtra singulari numero. q̃dã casibus careãt: q̃dã a primis statim positionibus tota mutenẽ: vt Iuppiter. Qđ verbis etiã accidit: vt fero: tuli cuius pteritũ perfectũ: & vlterius nõ ĩuenitur. nec plurimũ refert: nulla hæc: an pdura sint. Nã qd progenies genitiuo singulari: qd ĩ spes plurali faciet? Quomõ aũt quire & ire vel in pterita patiẽdi mõ: vel in participia trãsibũt? Quid de aliis dicã cũ senatus senatus senatui: an senatus senati senato faciat incertũ sit? Quare mihi nõ inuenuste dici videẽ: aliud esse latine: aliud grãmatice loqui. Hæc de analogia nimiũ.

species

Aliud latine aliud grãmatice loqui.

dũ esse ne admonẽdũ quidẽ videtur. Est aũt elegans Ironia q̃ significat se hæc optime nosse: Verũ decori & consuetudini seruire. ¶ Et vt ipse verbo græco significat περίεργον: hoc ẽ supuacuũ ac supfluũ. ¶ At qui hãc quidẽ ορθοεπειαν solam putãt. Quidã: vt sit nomẽ scribendũ est nõ qdẽ orthopeian autẽ superius quoq; diximus rectam loquendi significare rationẽ. ¶ Multũ enim literatus. Ironicos hæc a Fabio dicũtur quę diligẽter ab iis sunt consideranda qui iam pridẽ abolita verba affectãt: & in epistolis & in orationibus: vt magna se affectũ iri gloria putent si non intelligant interpteq; egeãt. ¶ Auete autẽ verbũ in vsu esse desiit: eoq; non esse affectãdum Fabius innuit. ¶ Ego tñ non alio magis angor q̃ q obliquis casib9 ducti etiam primã sibi positionem non inuenire: sed mutare. Cum exẽplaria cõferrem: in quibusdã loco inuenire scriptũ minuere depręhẽdi. Qđ sane sensui nõ cõgruit. Si nãq; prima positio minuatur necessario quoq; mutatur. Cũ autem est inuẽta facile mutari potest. Quare inuenire legi in corrupte certũ est. ¶ Sicut Antonius Gnipho. Is floruit ætate Ciceronis: vt ex tertio Saturnaliũ Macrobij percipere licet. Itẽ Antonius Gnipho: ingt: Vir doctus: cui9 scholã Cicero post laborẽ fori frequentabat. ¶ Cũ illud etiã accidat vt quædã verbis etiã accidit. Hic nõ verba modo: sed versus quoq; librarioꝝ somnolentia confusi sunt. Nam is versus cuius initiũ est .i. Verbis etiã accidit post duos sequentes est collocandus. Sic enim nulla sensib9 inerit difficultas. ¶ Nec plurimũ refert nulla hæc an pręduraa sint. Sic quidẽ legitur: sed corrupte vt mihi videtur. Nulla.n. aut disparitas subest aut cõtrarietas: quã hoc verbũ refert: exigit: vt Iuuenalis.

¶ Tribunale: pro quo nũc tribunal dicim9. Faciliter p quo nũc facile in vsu est. Iuuena. Haud facile emergũt quorũ virtutibus obstat Res angusta domi. Frugalis quoq; sit apud illos. q.d. apud idoneos non esse: cũ tñ legatur frugalitas & Iuuenalis dicat saty. v. Ventre nihil noui frugalius. Centũ milia nũmũ. Vult itaq; non vtendũ esse syncopa cum sint qui putent non aliter latine dici. Aldus legit iidẽ cẽtũ milia nũmũ: Valla & Rap. Itẽ: quos sequar: nisi melius cõgruat cũ verbo ostẽdãt: iidẽ q̃ item. Emendat. Laurentianus codex habet emedatus: quẽ ideo sequar q mihi vero similius sit Augustum a Cæsare emendatum q̃ cõtra: q is.s. Augustus: vt Valla legit: vt alij quibus emendat placet: Cæsar. Auete: Aldus impressit auere & coniunxit est enim: vt sit auere est enim: Vallẽ. codex ita repositus est sed prius aliter erat: legam autem cum Raphaele: auete: &

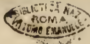
id(est etiã)per ironiã subiungã dictũ ab auctore. Quod dicim⁹: videlicet calefac. Et cõseruauisse: cũ frequẽs in dictiõe multarũ syllabarũ sit syncope nobis vt potius dicamus cõseruasse. Is adijciat: Is. s. multũ literatus vt sibi videt: Aldus habet Ijs: sed sic legã his. Recta est hæc via: quia analogiã aliorũ verborũ seruat: & in Ouidio face. in Terentio etiã dice legimus Sed alia videlicet trita & cõsueta. Ego tñ: ridet eos q analogia ducti nõ audẽt in verbo mutare qđ in noie faciunt. Nã qui nõ audent benefac dicere a verbo bñfacio: qũo audẽt obliqs eboris & roboris: dare rectos ebur & robur? qđ dicit auctor: nõ vt moneat ebor & robor dicendũ: sed vt doceat vsum quẽ sequemur: in qbusdã mutasse: in quibusdã non. Cõtrouersiã fecerũt: quia in oris mutãt ur nõ in uris. Si sulfuri: Aldus sine ph scribit per f: quẽ sequar cũ latina vox sit: verum malim scribere q̃ si sulfur & guttur subijcerẽt: ac si dicat si subijcerẽt noĩatiuis sulfur & guttur: non eñ si sulfuri & gutturi dicãt: sulforis & guttoris admittant. Gnifo, sicquoq; vt vocabulũ latinũ Aldus ĩpressit. Quõ ab eo qđ est miles militis: sicut eñ e in i mutat: sic u in o mutari potest. Nec plurimũ refert: nulla hæc an ꝑdura sint. Sic recte si recte intelligat: quia nõ ꝑ dura magis q̃ si nulla cẽnt vsurpanda vult. Quid progenies: vult progeniei asperius sonare q̃ vt in vsu sit: in plurali aũt sperũ certũ est nõ dici: vnde Vallen: & Aldin⁹ codices habẽt. Quid spes plurali faciat: vbi Raphael legit species. Sed puto vitiũ ĩpressoris: q etiã ꝓ dicere qđ sic scriptũ dñe repperit/differẽtiæ subiecit. Legam ergo in commentarijs: sperũ & spebus. Quire & ire: solus Aldus legit ruere. Aliud latine. Hoc Valla in elegãtijs licet dissimulet hinc vt alia q̃plura accepit. Sane latine loquit q secũdũ cõsuetudinẽ latinę linguę loquntur. Grammatice/ qui analogian & præcepta grammaticorum obseruat.

Quid refert dictis ignoscat mutius an non. Inter nulla vero & prædura quæ nã contrarietas esse potest: cũ ne sub eodem quidem genere collocentur? Mollia igit etiam si nullum mihi astipuletur exemplar: hactenus & ita a professoribus lectum sit legendum esse vel grãdi pignore contẽderim. Amitt. Raph. Nec ignoro in quibusdam legi exẽplaribus nulla hæc an plura sint: qđ mihi sensui minime conuenire videtur. ¶ Nam quid progenies genitiuo singulari? qd species plurali faciet. Cicero in topicis negat se velle dicere specierũ. & speciebꝰ etiam si latine dici possent reformidans: vt puto asperitatem. Species tudini ro icõg ¶ Hæc de analogia vel nimiũ Marcus tñ Varro de analogia tris libros edidit.

¶ Etymologia quæ verborum originẽ inquirit a Cicerone dicta est notatio. Etymologia ad verbũ trãsfertur veri loquium. Nam ετυμοσ verus. λογοσ sermo dicitur id quod aperte Cicero in topicis exponit. Multa inquit etiam ex notatione sumũtur: ea est autem cum ex vi nominis argumentum elicitur: quam græci etymologian vocãt. Id est verbũ ex verbo veriloquium. Nos autem nouitatem verbi nõ satis apti fugientes genus: hoc notationem appellamus: quia sunt verba rerũ notę. ¶ Ita q; hoc idem Aristo. σύμβολον appellat: qđ latine est nota. Nam verbum ex verbo ductum est: veriloquiũ ipse Cicero qui finxit reformidat. Id vt ascribatur sensus exigit vt sit. i. veriloquiũ ¶ Nam id me mentiri quidem poterat. Ne scribẽdũ esse nõ me: quis non videt? ¶ Ideoq; in definitionibus assignatur etymologiæ locus Aristo. ac. M. Tullius diffinitioni locum ab etymologia hoc est ab interꝓtatiõe nominis subijciũt. Merid ¶ Vt quũ triquætram dici siciliam. Medidiem an meridiem. Varro libro .ij. de

Etymologia quæ verborum originem inquirit a Cicerone dicta est notatio: quia nomen eius apud Aristotelem inuenitur σύμβολον quod est nota: nam verbum ex verbo ductũ: id est: veriloquium ipse Cicero: qui finxit reformidat. Sunt qui vim potius intuiti originationem vocent. Hęc habet aliqñ vsum necessarium quoties interpretatione res: de qua quæritur: eget. vt cum Marcus Cælius se esse hominem frugi vult probare: nõ quia abstinens sit(nam id ne mentiri quidem poterat): sed qa vtilis multis: id est fructuosus: vnde sit dicta frugalitas. Ideoq; in definitionibus assignatur etymologiæ locus. Nonnunq̃ etiá barbara ab emendatis conatur discernere: vt cum triquetrã dici Siciliam, an triquedram, meridiem: an medidiem oporteat quęritur: aliquando consuetudini seruit. Continet autem in se multã eruditionem siue illa ex græcis orta tractemus: quę sunt plurima præcipueq; æolica ratione: cui est sermo noster simillimus: declinata: siue ex historiarum veterum notitia nomina hominum: locorum: gentium. vrbiũ requiramus: vnde bruti: pu-
Pithici. blicolæ † pici. cur latium: Italia: beneuentum. quæ capitolium: collem quirinalem: & argiletum appellandi ratio. Iam illa minora: in quibus maxime studiosi eius rei fatigantur: qui verba paulum declinata varie & multipliciter ad veritatẽ reducunt: aut correptis: aut porrectis: aut adiectis: aut detractis: aut permu-
Prauis. tatis literis syllabisue: Inde † paruis ingeniis ad fœdissima vsq; ludibria dilabuntur. Sit ne consul a cõsulendo: an a iudicando. Nam & hoc consulere veteres vocauerunt. Vnde adhuc rema-
Boni cõsulo. net illud: rogat boni consulas. i. bonum iudices. Senatui nomẽ dederit ętas: nam iidem patres sunt: & rex & rector: & alia plurima indubitata. nec abnuerim tegulæ: regulæq;: & similium his rationem. Iam sit & classis a calando: & lepus leuipes: & vul-

dies.
us vnde
uctū vbi
um.
oliū.
tū quid.
s vnde.

origine linguæ latinę inqt. Meridies ab eo qđ medius dies. D. autem non r apud antiquos scribebatur me-didies. ℂ Vnde Bruti. Iunius ex sorore Tarquinij superbi genitus: cū stolidum se fingeret: primus omniū Brutus fuit appellat⁹. Bruta nanq; dicūtur aīalia stolida: ac prorsus ingenio castrata. ℂ Publicolæ. P. Valerius publicola est appellatus: q cōsul primus olim fasces populo summisit: tā q̄ publica coleret. ℂ Pithici Vnde dicantur non meminimi me legisse. ℂ Italiam ab Italo duce dictā esse Vergilius ait: Nunc fama minores Italiam dixisse ducis de nomine gentē: Alij: vt Timæus: qui de rebus populi Romani oratione gręca composuit: vt refert Gellius in .xj. & M. Varro terram Italiam scripserunt de gręco vocabulo eē appellatam: q̄m boues vetere gręca ligua Itali appellati sūt quorū in Italia magna copia fuit. ℂ Beneuētū vrbs est Sānij: q̄ anteq̄ a Romanis caperet maleuētū vocata fuit. Romani vero ad malū nominis omen euitandum beneuētū appellarūt. ℂ Capitoliū: a capite humano dū effoderentur fundamenta ibi inuento denominatum est: vt Liuius & Varro narrant. ℂ Collis Quirinalis: a Quirīo hoc est Romulo ibi sepulto deducitur. ℂ Argiletū. Alij cōpositum nomē esse putāt quasi Argi: q Euādri fuisse dicitur hospes: letuz: vt qui ibi & occisus: & sepultus fera͞t. Alij ab argilla deriuatū sentiunt. Locus est Romæ iuxta palatiū. ℂ Quæ verba paulum declinata. Qui nō quæ legendū eē cōstat. ℂ Ad veritatē reducūt. Vt frater dicit quasi fere alter: Soror seorsum nata: & mille alia. ℂ Rogat boni cōsulas. i. bonum iudices: & in bonā accipias partez. ℂ Iam sit & classis a calando: hoc est a vocando. Populus nāq; Roman⁹ a Seruio Tullo in classes fuit di

pes volipes: & etiam ne a contrariis aliqua sinamus trahi: vt lucus: quia vmbra opacus parum luceat: & ludus: quia sit longissime ab lusu: & † dis quia minime diues. etiam ne hominem appellari: quia sit humo natus! quasi vero non omnibus animalibus eadem origo: aut illi primi mortales ante nomen imposuerint terræ q̄ sibi: & verba ab aere verberato! pergamus. sic peruenim⁹ eousq;: vt stella luminis stilla credatur. cui⁹ etymologiæ auctorem clarum sane in literis nominari in ea parte qua a me repræhenditur: inhumanum est. qui vero talia libris complexi sunt: nomina sua ipsi inscripserunt: ingeniose q; sibi visus est Caius cælibes dicere veluti cælites: q onere grauissimo vacēt: idq; græco argumento iuuit ἠιθέους enim eadem de causa dici affirmat: nec ei cedit Modestus in inuentione. Nam quia † Cęlo Saturnus genitalia absciderit hoc nomine appellatos: qui vxore careant ait. Lælius pituitam: quia petit vitam. Sed cui nō post Varronem sit venia! qui agrum q in eo agatur aliquid & graculos quia gregatim volent: dictos Ciceroni persuadere voluit (ad eum enim scribit) cum alterum ex græco sit manifestum duci: alterum ex vocibus auium. sed hoc tanti fuit vertere: vt merula: quia sola volat: quasi mera volans nominaretur. Quidam non dubitauerunt etymologiæ subiicere omnem nominis causam vt ex habitu: quemadmodum dixi: longos & ruffos. ex sono strepere: murmurare. etiam deriuata: vt a velocitate dicitur velox: & cōposita † pluraq; his similia: quæ sine dubio aliunde originem ducunt: sed arte non egent. Cuius in opere non est vsus nisi in dubiis.

Ditis.
Cęlio
Pleraq;

Etymologia a Cicerone in topicis dicitur notatio. Necessaria aūt est q̄n in vocabuli origine & etymo vis cōtrouersiæ stat. Pithici: qa de latinis loquit̄ putez scribendū pici: quos a pico martis dictos volūt. Latiū apud Varronē a latino deductū: a Vergilio a latēdo q illis saturnus latuisset in oris. Putē aūt cū antiqs distinguendū. Cū latiū: Italia: beneuentū vt de trib⁹ inqrat: vñ dictū latiū vnde Italia: vñ beneuētū: nā sunt q duo tm̄ putēt & legant: cur latiū Italia: hoc est cur Italia dicatur latiū: sed nō Italia at pars eius latiū dictū est. Inde prauis ingenijs. Sic Aldus & Vallen̄. ego mali paruis legere: parui eñ ē ingenij errare in minimis: at praui esset velle errare: qđ neminē putē facere. Sic eñ. melius Aldus. Sit ne: sed Aldus quoq; legit vel a iudicando: vbi malim legere an a iudicā do: nisi Quintilianus vtrūq; dubitet verū esse non vtrū sit. Valla adnotauit nō dictū cōsulē a iudicādo: q cū consul esset primū institutus nō iudices sed pręto res dicerent. Senator q sit senior: rex q rector. Tegula q tegat: regula q regat: mutant tm̄ primę syllabę quantitatē. nā regula & tegula porrectā habēt: rego & tego correptā: sed a pręteritis quidā perperā deducūt. Et etiā interp̄tationē rectā sequendā: improbandā cōtrariā: Vallen̄. codex habet. Et etiā ne a cōtrarijs aliq̄ sinamus trahi: erasis verbis interiectis: quæ mihi redundantia & superflua videntur. Dis Aldo: ditis Vallæ legitur: Cælebs Caio dici videbatur q esset quasi cælitum vnus onere vacans vt deus: nam græce ἠίθεος dicitur iuuenis adolescens. cęlebs: vbi multum hallucinatur Raphael legens & exponens ἡμιθέους semideos. Modestus vult cęlibes dictos: qui vxore carēt: quasi cęlios castratos. Nā saturn⁹. Celio (sic Valla & Raph. legunt) aut vt Aldus scripsit Cęlo pr̄i genitalia absciderat. Valla in elegantijs dicit cęlibes dici etiā minime castos nedū nō castratos qui vxore careāt etiā si incōtinētissime viuāt. ait aūt legā nō at vt sit: Nā modestus ait. L. Aelius. Raphael Lęlius scribendū iudicat. sicq; in antiquo codice erat scriptū & ab Laurentio ipso adnotatū: sed audaculi inter L. & ę posuerunt punctū. Ager gręce dicit̄ ἀγρός. Sed hoc tanti fuit vertere. pro hoc videt̄ scribēdū huic. s. Varroni sed nihil mutē. De etymologia nominū. oratio. testamētū. possessio. ex vallæ adnotatis sumpsit quę scripsit Rap.

uisus quo facilius ad officia sua quisq; conuocari posset. ¶ Et etiã interpretationẽ rectam sequendã improbãdam contrariam: ne a contrarijs aliqua sinamus trahi. Hic locus ita est deprauatus: vt nisi emendetur verus integerq; sensus nullo pacto percipi possit. Ita vero mihi emẽdari posse videtur: si hoc totũ ex cõtextu in margine transcribatur. ¶ Interpretationẽ rectam sequendam immprobãdã cõtrariam. Hoc nanq; puto ab aliquo eruditiorum in margine vt fieri solet annotatũ ab imperitis cõtextui sensuũ fuisse insertũ. Et vero copula cũ ne particula: vt sensui cõtraria prorsus est expungenda. Sic em̃ sensa: & apte copulabuntur & facile percipientur. Ita nanq; legetur etiam a contrarijs aliqua sinamus trahi: ¶ Etiam ne hominem appellari: quia sit humo natus? quasi vero non omnibus animalibus eadem origo. Cicero quoq; in.iij. de natura deorum libro huiusmodi ineptas etymologias irridet. In enotandis autem inquit noibus: qđ miserandũ sit laboratis. Saturnus q̃ sesaturat annis. Mars q̃ magna vortat. Mineruа q̃ minuit: aut q̃ minatur. Venus quia venit ad omnia. Ceres a gerendo. Quã perniciosa cõsuetudo? In multis etiã noibus hęrebitis. Quid neptuno facies? Quid vulcano? Quẽ q̃ qm̃ neptunũ a nando appellatũ putas: nullũ erit nomẽ: quod nõ possis vna litera explicare vñ dictũ sit. In quo quidẽ magis mihi tute natare visus es: q̃ ipse Neptunus. ¶ Ingenioseq; visus est Caius Cælibes dicere quasi cælites. Sibi datiuũ hic sensus exigere mihi videtur: vt legamus. Ingenioseq; sibi visus est. Irridet em̃ huiusmodi etymologias Fabius: quas probare videbitur: si sibi nõ ascribatur. ¶ Idq; græco argumẽto iuuant ἠιθέους enim eadem de causa dici affirmant n litera expuncta. affirmat legendum esse nemo non videt ἡμιθέοι vero semidei vocantur. Cælibes autem nõ casti: sed qui sine cõiuge viuunt: appellantur. ¶ Nec cedit ei Molestis inuentione. Modestus in alijs exemplaribus emendate legitur. ¶ Ait. L. Aelius pituitam: quia petit vitam. At i vocali erasa mihi legendum videtur: vt ad verbũ superius referatur ingenioseq; visus est sibi dicere pituitam. ¶ Lęlius autem scribendũ est. De hoc & Varro in tertio de origine linguæ latinę meminit: & Cicero in Bruto: vt de homine literis latinis in primis exercitato. ¶ Ad eũ em̃ scribit Varro tres libros de origine linguæ latinę ad Ciceronem. totidemq; ad Septimũ scripsit ¶ Quidã non dubitauerunt etymologiæ subijcere omnem nominis causam. Eorũ e numero Plato esse videtur qui in Cratylo oĩa noĩa rebus imposita ex aliqua ratione probare cõatur per etymologiã. Adhuc ijs: quas enumerauit Fabius: ineptiores etymologias inuenere quidam post ætatẽ Quintiliani clari & grãmatici & iureconsulti: vt nihil de indoctorũ vulgo dicam Nam Donatus alioq diligens grãmaticus orationem dictã esse asserit: quasi oris rationẽ: cũ aperte sic ab oratu oratio dicatur. vt a ratu ratio: nec magis sit in oratione ratio q̃ in aratione: miratione: numeratione narratione: & similibus. Idẽ sepulchrũ dictũ esse ait quasi sine pulchro. Quod esse falsum facile percipiat qui scierit sine præpositionem in cõpositiõe nũq̃ inueniri. Sepulchrũ aũt ita deducitur a supino sepultũ t in c mutata vt simulacrũ a simulatum. Lauacrũ a lauatũ. Veteres enim lauatũ quoq; dixere: vt. Ouidius. Mane lauaturas illa petebat aquas. a fulctũ pręterea fulcrũ. t. abiecta a mulctũ mulcrũ. Testamentũ præterea inquit in institutionibus Iustinianus dicitur quasi testatio mentis: quam interpretationem ac insulsam eleganter: vt oĩa Laurentius Valla & irridet & refellit. Sic em̃ dicitur a testando testamentũ vt a docendo documentũ a secando segmentum a torquendo tormentum. Paulus etiã iureconsultus parũ scite videtur astipulari Labeoni sentiẽti possessionem dictam esse quasi pedum positionem. quo nihil ineptius potest excogitari: cũ neq; pes neq; positio aliquid loci in hoc noĩe sibi vendicare possint. Nã nõ minus recte a possessu deriuatur possessio: q̃ a sessu sessio: a visu visio. Possideo certe hoc noĩe pos: qđ in cõpositione solum inuenitur vt cũpos: impos: & verbo sedeo cõponi aperte videtur: quę quidẽ cõpositio a significatione non abhorret. Qui enim potens hoc est cum potentia alicubi sedet: is etiam possidet. Sed ad ineptias ego quoq; iam sum delapsus. Quare ad munus susceptum potius redeamus.

Cælibes

Etymol. de ment... Platon... tũ valea... Oro vñ...

Sepulch...

Testam...

Possessi...

De vetustis verbis: & quibus verbis sit vtendũ. Cap. XI.

Verba & a vetustate repetita non solũ magnos assertores habent: sed etiam afferunt orationi maiestatem aliquam non sine delectatione: nam & auctoritatem antiquitatis habent: & quia intermissa sunt gratiam nouitati similẽ parant. Sed opus est modo: vt neq; crebra sint hæc: nec manifesta: quia nihil est odiosius affectatione: nec vtiq; ab vltimis & iam obliteratis repetita temporibus: qualia sunt toper: & antigerio: & exanclare: & prosapia: & saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta. Sed illa mutari vetat religio: & consecratis vtendum est. Oratio vero cuius summa virtus est perspicuitas q̃ sit vitiosa: si egeat interprete? Ergo vt nouorum optima erunt maxime vetera: ita veterum maxime noua. Similis circa auctoritatem ratio. Nam etiam si potest videri nihil peccare: qui vtitur his verbis: quæ summi auctores tradiderunt: multum tamen refert non solum

De auctoritate

¶ Nec vtiq; ab vltimis etiam oblitteris recpetita tẽporis qualia sunt toper & antigerio. Etiã ὑποδιαστολῇ hoc est subdiuisiõe sunt distinguenda: vt duæ sint particulæ: non vna: vt in contextu deprahenditur. Antigerio inquit Sex. Põpeius pro valde antiqui dicebant. Toper vero cito significare ait: vt in nęuij carmine. Toper fortunæ commutantur hominibus. ¶ Et exãclare est exhaurire: ac perpeti: quo tamen in Tusculanis Cicero vtitur. ¶ Prosapia progenies dicitur ac longa generis & familiæ series. ¶ Et consecratis vtendũ est: hoc est. Quia ɔsecratis vti oportet. ¶ Neq; tiburchinabũdum & lurchinabundũ iã

Antiger...
Toper.

Tiburch...

quid dixerint: sed etiam quid persuaserint. Neq; enim tiburchinabundum & lurchabundum iam in nobis quisq; ferat: Licet Cato sit auctor. Nec hos lodices: q̄q̄ id Pollioni placeat: nec gladiola, atqui Messala dixit: nec parricidatum: quod in Coelio vix tolerabile videtur. nec collos mihi Caluus persuaserit: quae nec ipsi iam dicerent.

...urchinari ...chor.

in nobis quisq; ferat: Tiburchinari significat raptim comedere. Lurchari vero est cum magna auiditate cibum sumere. Lurchabundum autem puto legendū. Nam & lurchones dicuntur nepotes nimiumq; gulosi. ℂ Nec hos lodices. Est enī foemininum. ℂ Parricidatum pro parricidio. ℂ Nec gladiolam: sed gladiolum. Est enī masculinū ℂ Nec collos: cū colla sit dicendum.

Intermissa. i. ad tempus missa facta. Antigerio videtur dictū ab antegerendo: q; ante alia geratur & fiat. aut q̄d ab antigerio fiat. Toper videtur ex illo cōpositū q̄d Italis vulgare est tosto & gallis tost: & particula per q̄ tpalib⁹ addit̄: vt tantisper: paulisper. parūper. nuper. Cōsecratis vtendū est: vnde temerari⁹ sit qui aue gratię plena dicat: licet Valle melius sonet Sit̄ ecclesia catholica pleno cōsensu multa reponat: ex graecis praesertim exemplaribus: nō dubitē repositiōi acquiescere. Cōsecratū dicit donatus etiam illud: Iuno Lucina fer opē: serua me obsecro: qua precatione puerperę vtebātur. Nouorū optima maxime vetera. potuit dicere veterrima: sed quia non potuit dicere in eo sensu nouissima de iis quae sequunt̄: dixit vtraq; simili forma. Sane dubitet argutulus cū noua & vetera videant̄ cōtraria & diuersorū generū: quomodo dicat nouorū maxime vetera. Sed norit inter noua ea q̄ prima recepta fuerunt dici maxime vetera non q̄dem simpliciter: vetera enī non sunt: sed respectu minus veterū. Nam vetus & nouum respectiue dicuntur. Gladiola non gladiolam lego.

Do consuetudine. Cap.XII.

Vperest igitur consuetudo: nam fuerit pene ridiculum malle sermonem: quo locuti sint homines: q̄ quo loquātur. & sane quid est aliud: vetus sermo q̄ vetus loquendi consuetudo? Sed huic ipsi necessariū est iudicium: cōstituēdū q; in primis idipsum: quid sit quod consuetudinem vocemus: quae si ex eo quod plures faciunt: nomen accipiat: periculosissimum dabit praeceptum non orationi modo: sed (quod maius est) vitae. Vnde enī tantum boni: vt pluribus: quę recta sunt placeant? Igitur vt velli: & comam in gradus frangere: & in balneis perpotare q̄libet haec inuaserint ciuitatem: non erit consuetudo: quia nihil horum caret reprehensione. at lauamur: & tondemur: & conuiuimus ex consuetudine. Sic in loquendo: non si quid vitiose multis insederit pro regula sermonis accipiēdum erit. Nam vt trāseam quemadmodū vulgo imperiti loquuntur: tota saepe theatra: & omnem circi turbam exclamasse barbare scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut viuendi, consensum bonorum. Cōsuetudo.

.pulchruȝ ...ij dictum.

RAPH.

ℂ Nā fuerit pene ridiculuȝ malle sermoneȝ quo locuti sint homines: q̄ quo loquātur. Sic A. Gellius. Sed antiquitatem tibi placere ais q; honesta & bōa: & sobria: & modesta sit. Viue igitur moribus praeteritis. loq̄re verbis praesentibus.

ASCENSIVS.

Nā fuerit. Q̄d Gellio ascribit Raph. dictum: est alternus apud Gelliū. Cōsuetudo hic nō accipietur pro eo quod vulgatius sit: sed pro eo quod melius: & q̄d a bonis approbatum est: licet aliter factitetur: quia vt in moribus semp̄ fuerunt plures mali q̄ bōi: vnde Liui⁹ dicit q; maior pars meliorem vicit: ita in sermone semper fuerunt plures inepte q̄ apte loquētes. Vt velli. Velluntur quibus pili non placētes extirpantur vt sub axellis: & quibusdaȝ sub temporibus & etiam in cruribus. In gradus vt mulieres fere faciunt. Insederit. Altius placuerit q̄ vt praetermitti possit.

De orthographia. Cap.XIII.

Vnc quoniam diximus quę sit loquēdi regula: dicendum quę scribentibus custodienda: quod graeci orthographian vocant: nos recte scribendi scientiam nominemus. cuius ars non in hoc posita est: vt nouerimus quibus quaeq; syllaba literis constet: Nā id quidem infra grāmatici officium est: sed totam: vt mea fert opinio subtilitatem: in dubiis habet: vt lōgis syllabis omnibus apponere apicem ineptissimum est: quia plurimae

...hogra- ...

RAPH.

ℂ Quod graeci ortographian vocāt. ortographia ad verbū transfertur recta scriptura. Suetonius in Augusto interpretatur formulā: rationēq; scribendi a grammāticis institutā. ℂ Vt lōgis syllabis omnibus apponeret apicem ineptissimuȝ est. Apponere litera t elisa procudubio legendum est. apicē vero vocat Fabi⁹ vir

...e.

natura ipſa verbi:quod ſcribitur: patent:ſed interim neceſſarium cum eádem litera aliũ atq̃ aliũ intellectũ:prout correpta vel producta eſt:facit: vt malus vtrũ arborem ſignificet:an hominem non bonum:apice diſtinguitur.palus aliud priore ſyllaba longa:aliud ſequenti ſignificat:& cum eadem litera nominatiuo caſu breuis:ablatiuo longa eſt:vtrum ſequamur plerunq̃ hac nota monendi ſumus.Similiter putauerunt illa quoq̃ ſeruanda diſcrimina:vt ex præpoſitionem:ſi verbum ſequeretur ſpecto:adiecta ſecundæ ſyllabæ s litera:exſpecto:ſed ſi pecto remota s ſcriberemus.Illa quoq̃ ſeruata eſt a multis differẽtia: vt ad cum eſſet præpoſitio d literam:cum autem coniunctio t acciperet.Itemq̃ cum ſi tempus ſignificaret per q ſi comitem per c.Si vero quum per q:ac duas ſequentes.uu.ſcriberetur. Frigidiora his alia:vt quicquid c quartum haberet: ne interrogare bis videremur.Et quotidie non cotidie:vt ſit quot diebus. Verum hæc iam etiam inter ipſas ineptias euanuerunt. Quæri ſolet in ſcribendo præpoſitiones ſonum quem iunctę efficiunt an quem ſeparatę obſeruare cõueniat:vt cum dico obtinuit:ſecundam enim b literam ratio poſcit: aures magis audiunt p. Et immunis illud.n. quod veritas exigit ſequentis ſyllabæ ſono victum m gemina commutatur. Eſt etiam in diuidendis verbis obſeruatio mediam literam conſonantem priori:an ſequenti ſyllabæ adiũgas. Aruſpex enim quia pars eius poſterior a ſpectãdo eſt s literam tertię dabimus:abſtemius quia ex abſtinẽtia temeti compoſita vox eſt,primæ relinquetur. Nam k quidem in nullis verbis vtendum puto:niſi quæ ſignificat,etiam vt ſola ponatur.hoc eo non omiſi: q̃ quidam eam quoties a ſequatur neceſſariam credunt: cum ſit c litera:quę ad omnes vocales vim ſuam perferat. Verum orthographia quoq̃ conſuetudini ſeruit:Ideoq̃ ſępe mutata eſt.Nam illa vetuſtiſſima trãſeo tempora:quibus & pauciores literæ:nec ſimiles his noſtris earum formæ fuerunt:& vis quoq̃ diuerſa:ſicut apud græcos. o litera:quæ interim longa ac breuis:vt apud nos:interim pro ſyllaba:quam nomine ſuo exprimit:poſita eſt:& latinis veteribus d plurimis in verbis vltimam adiectam: quod manifeſtum eſt etiam ex columna roſtrata:quæ eſt Iulio in foro poſita. Interim g quoq̃:vt in puluinari ſolis qui colitur iuxta ædem Quirini veſperug.quod veſperuginẽ accipimus. De mutatione etiã literarũ:de qua ſupra dixi:nihil repetere hic neceſſe. Forte ſſe.n.ſicut ſcribebant etiam ita loquebantur.

Apponere apicẽ.hinc Aldus inductus eſt vt apicẽ lõgis dubijs apponat vt pẽdére a péndeo: péndere o pẽdo. Aduenit in pręterito: aduenit in pręſenti. Exſpecto Priſcianus aliter pręcipit ſed Quintilianus tutius & certius. Quæ eſt Iulio. Vallen̄.habet diuio.q.ſit diuo Iulio:& exẽplũ dicti:ſed textus dicit nõ ꝑpoſitã ſed vltimã adiectã: vt nunc ſcribimus ſed: veteres ſet. Si vero quũ ſubaudi ſignificat:hoc eſt dum coniunctio eſt & ſubiunctiuũ poſtulat.

gulam quæ a figura modo lõga modo breuis dicitur. Quibꝰ ſane notis priſci frequentius vtebantur in diſtinguendis ſyllabis. Nam longas ſyllabas nota quadã lõga ſignabant. vt málus pro arbore. Breues vero nota cõtractiore vt malus pro homine non bono ¶ Similiter putauerunt illa quoq̃ ſeruandi diſcrimina: vt ex prępoſitionem: ſi verbum ſequeretur ſpecto abiecta ſecundæ ſyllabæ s litera expecto. Tres hic faciles deprehenſu inſunt errores: quorũ primus tollit ſi ſeruanda loco ſeruandi legamus. alter ſi pro abiecta ſcribatur adiecta. tertius ſi huic verbo expecto litera s aſcribatur. ¶ Si vero quũ per.q. ac duas ſequẽtes. uu ſcriberetur. Hic ſenſus mihi nullus eſſe videt. Quis enim nõ videt ſi quum ſcribatur per.q. ac duas ſequẽtes uu ſcribi? Quare loco huius particulæ quum cõiunctionem arbitror eſſe legendum. Significationes enim varias huius dictionis cũ exponit: docens quomodo ſcribenda ſit. Nam cum interdum eſt præpoſitio comitem ſignificans: & tunc per c ſcribitur: interdum aduerbium temporis quod per.q. ſcribitur. & u ſimplex: vt quidam volunt: hoc modo qum. Interdum coniunctio: tũcq̃ ſcribi per.q. ac duas ſequẽtes uu quidam putant. Rectius autẽ vt Fabius quoq̃ ſentire videtur: qui p c hanc particulam ſemper ſcribunt. Facile eſt eñ pro loco diſcernere huius vocis ſignificationes. Nõ eſt tamen diſſimulandum aliter in vetuſto illo codice legi: Sic enim ibi eſt ſcriptũ, Itemq̃ cum ſi tempus ſignificat per.q.u.m. ſi comitem per.q. ac duas. uu. ſequentes ſcriberetur. ¶ Abſtemius: quia ex abſtinẽtia temeti compoſita vox eſt: primæ relinquetur. Abſtemius dicitur qui ſe a temeto abſtinet: hoc ẽ vino. Gellius libro decimo. Qui de victu: atq̃ veſtitu popu. Ro. ſcripſerũt mulieres Romana: atq̃ in latio ętatem abſtemias egiſſe: hoc eſt vino ſemper: quod temetũ priſca lingua appellabant: abſ

Cũ quot ... ficat a he...

Abſtemiu[s] dicatur.

nati error. tinuisse dicunt: male ergo Donatus in Andria exponit dicens Temulenta: hoc est ebriosa: quia tenetum vinum. Vnde abstemius sobrius: Dictum aũt q; tenet mentem. Aliud nanq; abstemius: aliud sobrius. Nam sobrius vino non abstinet: sed modice bibit: ne fiat ebrius. Abstemius autem prorsus se a vino abstinet: potestq; fieri ebrius: vtputa: Ceruisia. aliaue &c. ¶ Nam. k. quidem in nullis verbis vtendum puto: nisi quæ significant etiam vt sola ponatur. Aut significat n litera elisa: aut significantur passiua voce legendũ est. ¶ Et in latinis veterib' d plurimis in verbis vltimã adiectã. Sic fortasse apud veteres fortitud. p fortitudo scribebat. vt vesperug. pro vesperugo. Est autem vesperugo stella quæ vt inquit Varro vesperi oritur.

perugo gd

Semiuocales geminare diu non fuit vsitatissimi moris: atq; cõtrario vsq; ad Actium: & vltra porrectas syllabas geminis: vt dixi: vocalibus scripserunt. Diutius durauit: vt e i iungẽdis eadem ratione: qua græci ει vterentur: ea casibus: numerisq; discreta est: vt Lucilius præcipit. Iã puerei venere e postremũ facito atq; i vt puerei plures fiant: ac deinceps. Idem mendacei: furreiq; addes e, cum dare furi iusseris. Quod quidem cũ superuacuum est: quia a i tam longę q̃ breuis naturam habet: tum incõmodum aliquando. Nam in iis: quæ proximam ad vltimam literam e habebunt & i longa terminabuntur: illam rationem sequentes vtemur e gemina: qualia sunt hæc aureei: argenteei: & similia. Idq; iis præcipue: qui ad lectionem instituentur: etiam impedimento erit: sicut in græcis accidit adiectiõe i literę: quã non solum datiuis casibus in parte vltima ascribũt: sed quibusdam etiam interponunt: vt in ληισιν quia etymologia ex diuisione in trisyllabis facta desideret eam literam. Ai syllabam: cuius secundum nunc e literam ponimus: varie per a & i efferebant: quidam semper: vt græci: quidam singulariter tantum: cum in datiuum: vel genitiuum casum incidissent. Vnde pictai vestis: & aulai Virgilius amantissimus vetustatis carminibus inseruit. In iisdem plurali numero e vtebantur: hi Syllę: Galbæ. Est in hac quoq; parte Lucilii præceptũ: quod quia pluribus explicatur versibus, siquis parum credat apud ipsum in nono requirat. Quid q; Ciceronis temporibus: paulumq; infra fere quoties s litera media vocalium longarum vel subiecta longis esset, geminabatur: vt caussæ: cassus. diuissiones: quomodo & ipsum: & Virgilium quoq; scripsisse manus eorum docent. atqui paululum superiores etiam illud: quod gemina dicimus: iussi, vna dixerunt. Etiam optimus: maximus: vt mediam i literam: quæ veteribus u fuerat: acciperent. C. primum Cæsaris inscriptione traditur factum. Here nunc e litera terminamus: at veterum comicorum adhuc libris inuenio heri ad me venit: quod idem in epistolis Augusti: quas sua manu scripsit: aut emendauit: depræhenditur. Quid non Cato censorius: dicã & faciam: dicem & faciem scripsit: eundẽq; in cæteris: quæ similiter cadunt modum tenuit: quod ex veteribus eius libris manifestum est. Et a Messala in libro de s litera positum sibe & quase scriptum, in multorum libris est. Sed an hoc voluerint auctores nescio. T. Liuium ita his vsum ex Pędiano comperi: qui & ipse eum sequebatur. hęc nos i litera finimus. Quid dicam vortices: & vorsus: cæteraq; ad eundem modum quæ primo Scipio Africanus in e literam secundam ver-

¶ Diutius durauit vt e i iũgendis eadem ratione: qua græci ει vterentur. Hoc est ει diphthõgo vterent: qua & græci etiam nunc vtuntur: & priscos fuisse vsos ex multis apparet vetustis inscriptionibus: vt Sibei posterisq; sueis. ¶ Iam pueri venere e vocalis ascribatur vt puerei more antiquo legatur. Sunt autem versus Lucilij: qui carminib' grãmaticę præcepta complex' est. Qualia sunt hęc auri argenti & similia Aureei argẽteei duplici ee scribẽda sũt. ¶ Vt in ληισιν. ληιστής depredator dicit & latro. Nã ληίζω est depdor. Ascribat autem iota: quia omnis datiuus apud græcos iota in fine desiderat. ¶ In iisdem plurali numero vtebantur hes Syllæ. s. sta ex his ablatiuo eradatur vt nominatiuus efficiatur hi. ¶ Vel subiecta longis esset: geminabitur. Vt sit preteriti imperfecti temporis geminabatur est scribendum. ¶ Et a Messala in libro de s litera positum. Messala singulos libros de singulis literis scripsit. ¶ Nec inutiliter Claudius æolicam illam ad hos vsus literam Ⅎ. adiecerat. Claudius Cæsar: vt supius quoq; diximus æolicum digãma hac figura Ⅎ in latinis dictionibus scribi voluit: quod quis et rectuz visum sit: consuetudo tamen antiqua supauit. ¶ In quo pueris nobis ad pinguiorẽ sane sonum quoi vtebãtur. In vetusto exemplari q u & o i vtebantur recte mihi legi videtur. ¶ Nã & Caius c litera notatur: quæ inuersa mulierez declarat. Caius q̃uis per. C. scribatur per. g. tamen enunciatur. C. autẽ conuersa Caiam significat. Prænomina nanq; aut singulis: aut binis: aut summũ ternis literis scribunt.

tiuis apud
os iota in
peroptat.

ius q̃uo scri
:& pnun
ur.

tisse dicitur. Nostri præceptores ceruon seruonq; u & o literis scripserunt; quia subiecta sibi vocalis in vnū sonum coalescere: & confundi nequiret: nunc u gemina scribuntur ea ratione quam reddidi: neutro sane modo vox: quam sentimus efficitur. Nec inutiliter Claudius æolicam illam Ⅎ ad hos vsus literam adiecerat. Illud nunc melius: ꝙ cui tribus: quas proposui literis enotamus: in quo pueris nobis ad pinguem sane sonum: quoi vtebantur, tātum vt ab illo qui distingueret. Quid quæ scribuntur aliter q̄ enunciantur? Nam & Caius c litera notatur: quæ inuersa mulierem declarat: quia tam Caias esset vocitatas: q̄ Caios etiā ex nuptialibus sacris apparet. Nec Cneus eā literā in prenominis nota accipit: qua sonat: & columna: exēpta n litera: similiter & consules sed geminata s Coss. legimus: & suburra cum tribus literis notatur c tertiam ostendit. Multa sunt generis huius. Sed hæc quoq; vereor: ne modū iam paruæ quæstionis excesserint. Iudicium autem suum grāmaticus interponat his omnibus. Nam hoc valere plurimum debet. Ego vero quod consuetudo obtinuerit: sic scribendum quicq; iudico quo modo sonat. Hic enim est vsus literarum vt custodiant voces: & velut depositum reddant legentibus. Itaq; id exprimere debent: quod dicturi sumus. Hæ fere sunt emendare loquendi: scribendiq; partes: duas reliquas significāter: ornateq; dicendi: non equidem grammaticis aufero: sed cū mihi officia rhetoris supersint: maiori operi reseruo. Redit autem illa cogitatio quosdam fore: qui hæc quæ diximus: parua nimium: & impedimenta quoq; maius aliquid agendi putent. Nec ipse vsq; ad extremam anxietatem: & ineptas cauillationes descendendum: atq; his ingenia concidi, & comminui credo: sed nihil ex grammatica nocuerit: nisi quod superuacuum est. An ideo minor est, M. Tullius orator: ꝙ idem artis huius diligentissimus fuit. & in filio: vt in epistolis apparet: recte loquēdi vsq; q̄q; asper quoq; exactor? aut vim. C. Cæsaris fregerunt editi de analogia libri? aut ideo minus Messala nitidus? quia quosdā totos libellos nō de verbis modo singulis, sed etiam literis dedit? Non obstant hę disciplinæ per illas eūtibus, sed circa illas hærentibus.

Quoi.

Caius.

Caius autē apud Priscos pro domino ponebat. Iōq; nouæ nuptæ in nuptialib⁹ sacris ante ianuam mariti interrogatæ: quænā vocarentur respondebant se esse caias canebātq;: vbi tu caius. & ego caia: hoc est vbi tu domin⁹ & ego domina: vt significarent se vna cum viro imperaturas. ¶ Nec Cneus eā literā in prenominis nota accipit qua sonat. Cneus c. quidē scribit g aūt sonat Cnæ⁹ aūt ab insigni neui appellat⁹ est. ¶ Et suburra cū tribus literis notat c tertiā ostendit c loco g scribenduz est. Nā sic suburra notabatur Suc. idq; in multis inscriptionibus adhuc apparet.

Cnę⁹ vñ.

ASCENSIVS.

Semiuocales geminare. Semiuocales notę sunt: sed in quibus vocib⁹ nō geminabantur ab antiq̄s nō oībus liquet: at ne mihi nisi quatenus cōiectura assequi possuz in illis nō geminatas in quibus nūc quoq; a paucis geminātur. Primū noīa i ela videntur quibusdā diminutiua licet origo in paucis cōstet & ideo gemino ll scribēda: vt a suada suadella: sic a multis scribuntur Tutella: loquella: clientella: querella ab alijs vnico l. Sic alij comunis comodū: cōsumare: scribere placet: alijs gemino in cōmunis cōmodū cōsummare: vt differat a cōsumere. Pari modo ab alijs mercenarius anulus. Paricida iusi cesi: & ita de similibus. ab alijs vt nūc fere: Mercēnari⁹: annul⁹: parricida iussi cessi scribunt. Porrectas .i. longas: vt capteiui: pro captiui: sic doonū aut potius dωnum: quia ω mega duplex videtur oo. Pictai vestus æneid. ix. dicitur: & Aulai in medio libabāt pocula bacchi. æneid. iij. De Lucilij præcepto: cum opus non extet difficile esset e re diuinare. Tēporibus Quintiliani here non heri dicebatur: vnde Iuuenalis Res hodie minor est here q̄ fuit. &c. nunc autem rursus heri dicimus. Dicem & faciem in futuro indicatiui tertię coniugationis videbantur recte scribi: ꝙ in alijs personis e non a sit. vt dices dicet dicemus &c. in optatiuo non ita. Sibe & quase. Vnde animaduertendum in illis nunc i fere corripi: in quibus olim e breue erat: vt sibi. quasi. heri. Vox quam sentim⁹: credo eam sensisse quam galli & flandrini exprimunt: nā Germani superiores & tunc vt videtur Romani: non seruus sed serfus pronunciassent, si u geminato scriptum fuisset. Quoi vtebantur tātū: sic Angelus Politianus contendit scriptum a marone in buco. Incipe parue puer: quoi non risere &c. Caius & Caia a Gaudio deducta putantur: & ideo per G essent iure scribenda: & quia etiam priscis G sonabant: sentit Quintilianus sic quoq; rectius scribi. Vt vero a Gaudio deductuz credā: accedit ad magnorum virorū auctoritatem etiam germanicum vocabulum. nam illi mulieres præsertim nuptas: frouwe vocant: id est vt inferiores interpretantur dn̄as: quomodo dicit Raph. ꝙ Caius apud priscos pro domino ponebatur: & similiter Caia pro dn̄a: vnde & græci vxores dominas vocabant: vt æneid. vj. Deiphobus Helenam: verum superiores Alemāni frouwe etiam. Gaudium & lætitiā vocant: vnde forte antiquis cantibus. Vbi tu Caius & ego Caia

Caius.

nō solum mens erat: vbi tu dn̄s & ego dn̄a: sed etiā vbi tu Gaudiū domus & ego gaudiū: cuius vocabuli geminā acceptionem alemāni vnico suo ęquauerunt. Colūna exempta n literę: quādo in cognomē trāsijt: vnde Columella nō colūnella dicebatur. Nec ipse. i. nec ego. Acer exactor qui in filio repręhendit q̄ fideliter nō satis apte dixerit. Herentibus. i. diu morantibus.

RAPH.

¶ Quid quoq; flexu. Sæpius iam huiusmodi deprǽhēdimus deprauationē. nō enim quoq;: sed quo erasa q̄ copula est legendum: vt sit quid quo flexu. Nihil est enī q̄ vnoquoq; flexu possit enunciari. ¶ Nō tamen in canticum dissoluta nec plasmate: vt nunc a plerisq; fit: effœminata. Plasma dicit̄ potio ex dulciorib⁹ quibusdam rebus cōposita ad commendandam vocem maxime accōmodata: de qua & Persius: liquido cum plasmate guttur Mobile colluerit. Nequaq̄ aūt psalmate. hoc est cantico legendū est: vt quidā putant. Cū præsertim in vetusto quoq; exemplari plasmate legat̄. ¶ Elegia vero vtiq;: quę amat & hendecasyllaba: & quibus sunt commata sotadeorū. Nam de sotadeis ne precipiendum quidem est: admoneantur si fieri potest: si min⁹ certe ad firmius ætatis robur reseruētur. Admoneant̄ quidem in plerisq; legit̄ exēplaribus. Sed nisi d litera expuncta & n liquida in u cōuersa amoueātur legamus: nec sensus integer: nec oratio grammatica videbitur: huic autem lectioni vetustū quoq; exemplar accedit. Cōmata sotadeorū cæsuræ vocantur: quibus frequentissimis vtunt̄. Quale illud philelphi in Pium pontificem Laus tua non tua fraus: virtus: nō copia rerum scandere te fecit hoc decus eximiū. Prior nāq; versus quatuor cōmatis est distinctus. Sotadica autem carmina a Sotade quodam Cretensi sunt appellata: qui in cinædi cuiusdam & ancillæ: quæ a cinædo alebatur amorem incidit: de quib⁹ carmina maxime lasciua scripsit: quæ cōuerso quoq; ordine legerentur. Est enī propriæ trochaicum retrogradum: q̄q̄ ex ionico: atq; dactylico fieri potest. De huius carminis

[Pl]asma quid.

[So]tadica carmina vnde.

[R]etrograda.

De lectione pueri. Cap. XIIII.

Superest lectio: ī qua puer vt sciat, vbi suspēdere spiritū debeat: quo loco versum distinguere, vbi claudatur sensus, vnde incipiat, quando attollenda, vel submittēda sit vox: quid quo flexu, quid lentius, concitatius: celerius: lenius dicendum: demonstrari nisi in opere ipso non potest. Vnum est igitur qd̄ in hac parte præcipiā: vt omnia ista facere possit intelligat. Sit autem in primis lectio virilis: & cum suauitate quadam grauis: & non quidem prosæ similis: quia carmē est, & se poetę canere testantur: non tamen in canticum dissoluta: nec † plasmate: vt nunc a plerisq; fit: effœminata: de quo genere optime. C. Cæsarem prætextatum adhuc accepimus dixisse: si cantas male cantas: si legis, cantas. Nec prosopopœias: vt quibusdā placet: ad comicum morem pronunciari velim. Esse tamen flexū quendam: quo distinguantur ab iis: in quibus poetæ persona sua vtentur. Cætera admonitione magna egent. in primis: vt teneræ mentes tracturæq; altius quicquid rudibus: & omniū ignaris insederit: nō modo quæ diserta: sed vel magis quæ honesta sunt discant. Ideoq; optime institutum est: vt ab Homero atq; Virgilio lectio inciperet: q̄q̄ ad intelligendas eorū virtutes firmiori iudicio op⁹ esset. Sed huic rei superest tempus: nec enim semel legentur. Interim & sublimitate heroici carminis animus assurgat, & ex magnitudine rerum spiritum ducat & optimis imbuatur. Vtiles † tragœdię: alūt & lyrici: si tamen in iis nō auctores modo, sed etiam partes operis elegeris. Nam & græci licenter multa, & Horatium in quibusdam nolim interpretari. Elegia vero vtiq; quæ amat: & hendecasyllaba, & quibus sunt cōmata sotadeorū (Nam de sotadeis ne pręcipiendum quidem est:) amoueantur: si fieri potest: si min⁹ certe ad firmius ætatis robur reseruentur. Comœdię quæ plurimum ad eloquētiam conferre potest: cum per omnes personas & affectus eat: quem vsum in pueris putem: paulo post suo loco dicam. Nam cum mores in tuto fuerint inter præcipue legenda erit. de Menandro loquor: nec tamen excluserim alios. Nam latini quoq; auctores afferent vtilitatis aliquid. Sed pueris quæ maxime ingenium alant: atq; animum augeant p̄legēda cæteris: quæ ad eruditionē modo pertinent, longa ętas spatium dabit. Multum autem veteres etiam latini cōferunt: q̄q̄ pleriq; plus ingenio q̄ arte valuerūt: in primis copiam verborum: quorum in trogœdiis grauitas: & comœdiis elegantia: & quidā velut atticismos inueniri potest. oeconomia quoq; in his diligentior q̄ in plerisq; nouorum erit: qui omnium

Lectio qualis et debeat Psalmate.

Honesta discenda.

Tragœdi.

Comœdia.

operũ solam virtutẽ sententias putauerũt. Sanctitas certe: & vt sic dicã: virilitas ab his petẽda: quãdo nos in omnia delitiarum vitia dicẽdi quoq; ratione † deflexímus. Deniq; credamus sũmis oratoribus: qui veterũ poemata: vel ad fidẽ causarũ: vel ad ornamentũ eloquẽtię assumũt. Nam pcipue quidẽ apud Ciceronẽ: frequẽter tamẽ apud Asiniũ etiã: & cæteros: qui sunt proximi: vidimus Ennii: Accii: Pacuuii: Lucilii: Terentii: Cecilii: & aliorum inseri versus summa non eruditionis modo gratia, sed etiam iucũditatis: cũ poeticis voluptatibus aures a forẽsi asperitate respirent: quibus accedit non mediocris vtilitas cum sententiis eorum: velut quibusdam testimoniis: quæ proposuere confirment. Verum priora illa ad pueros magis: hæc sequentia ad robustiores pertinebunt.

defluximus

lasciuia: meminit etiam Martialis cum iquit. Nec retro lego Sotaden Cinædũ. ℭ Comœdia quæ plurimũ ad eloquẽtiam conferre potest. Pro comœdia legẽdũ esse comœdiæ cuiq; facile apparet. ℭ Qũ q̃ plerũq; plus ingenio q̃ arte valuerũt. Sic Ouidius de Ennio. Ennius ingenio maximus: arte rudis. ℭ Et qdã velut atticismos inueniri potest. Atticismos legẽdũ esse nemo dubitat. est autẽ atticismos quædã peculiaris attici sermonis elegantia. ℭ Oeconomia quoq; i his diligentior q̃ in plerisq; nouorũ erit. Oeconomia dispositio dicitur maxime & oratoribus: & poetis necessaria: vt quid quo loco sit dicendum: non ignorent. ℭ Quando nos in omnia delitiarũ vitia dicendi quoq; ratione deflexímus: Rectius mihi defluximus legi videtur magisq; sensui conuenire. ℭ Cum poetis voluptatibus aures a forẽsi auctoritate respirant. Tres hunc loco mendæ videntur inesse quarũ prima tollitur si pro poetis legat poeticis. Altera si pro auctoritate asperitate scribatur: tertia si respirẽt vt modi coniũctiui nõ respirant legatur. ℭ Quibus accidit nõ mediocris vtilitas. Accedit: hoc est adijcitur legẽdum est.

Attici[smos]

ℭ Superest lectio. i. ratio & modus legẽdi. Præcipiam intelligat: hoc est ipsum intelligere vt oia ista facere possit. Nec plasmate: sic Vallẽ. codex: sicq; Raph. legẽdũ censet: Aldus tamẽ impressit psalmate. i. cantico aut canẽdi modo: q̃uis non ignoraret locũ Persij. Prætextatũ adhuc: cum nondũ virili toga vteretur. Prosopopœias: personarũ fictiones: vnde licet mulier introducat loqui: nõ tñ muliebri voce eius verba recitabũtur. Lectio inciperet. Bene ergo absolute dicimus liber incipit & finit: cũ tñ etiã passiue dicere liceat: incipitur & finitur. Huic rei. s. intelligẽdis virtutibus q̃ sunt in Homero & Vergilio. Supest: adhuc restat tẽpus. Interdũ supesse accipit pro eo qd̃ est supra id qd̃ satis sit esse. Vnde apud Gelliũ cũ risu exceptus est aduocatus q se supesse dicebat. Vtiles tragœdi. Solus Vallẽ. codex habet tragœdiæ: qd̃ mihi placet: nõ eñi tragœdi q sunt tragœdiarũ actores: sed tragœdiæ ipsę lectitãtur: nũc aũt de lectione disputat: vñ tragici rectius q̃ tragœdi legãtur. Nec obstat qd̃ sequitur. Lyrici. nã & versus & authores lyrici dicũtur. Horatiũ in quibusdã: nõ solum lyricis sed etiã sermonibus nolim ad viuũ interptari: & multo minus Iuuenalẽ in nona q̃ incipit: Scire velim quare &c. Reijcerem etiã epodon Horatianũ. Quid tibi vis mulier &c. Lubrica eñi & carnalia vitia etiã cũ detestant irrepũt animis: quocirca nõ meli⁹ cauent q̃ dũ ignorant: nã licet mala nõ caueãtur si ignorant intelligo si ignorãtur eẽ mala: at q̃ dictu sunt obscœna: nemo vbi primũ audit aut cogitat ignorat esse mala. Elegia vero. Põponius (si modo eius sunt cõmẽtarij q ipsi ascribũtur) vult vt elegię q̃ amãt: aut vt elegia carmina intelligamus. Ordo aũt est. Elegia quæ amat. i. amare docet aut amatoria est & de amore cõposita q̃rimonia: vt in Tybullo q̃dã obscœnæ etiã puerorũ amores fatẽtes: & hendecasyllaba. i. vndecim syllabarũ carmina: sub qbus sunt etiã sapphica: repete q̃ amãt: quia sunt etiã honesta q̃uis nostris quoq; tẽporibus nihil christiana verecũdia repressus Põtanus lasciuiuscula scripsent plurima: & carmina qbus sunt cõmata. i. cęsuræ: sotadeorũ. i. carminũ lasciuorũ q̃ a sotade inuẽtore nomẽ acceperũt: amoueant. s. a lectione puerorũ si fieri põt. Nã sup. id hoc est vt amoueant ne pcipiẽdũ qdẽ est de sotadeis: vetus lectio in Vallẽ. erat sotadicis. Ideo autẽ ne pcipiendũ qdẽ. i. nõ opus est præcepto: q̃ pter lasciuiã illis fere annexã: videant sæpe insani capitis labores cũ retrograde in cõtrariũ sensus pronũciari possint: vt illa quę Philelpho ascribit Raphael sic retrolegi possunt. Eximiũ decus hoc fecit te scandere rerũ Copia: non virtus: fraus tua nõ tua laus. Oeconomia. i. dispositio totius fabulæ: in his. s. veteribus Sẽtẽtias. i. grauia dicta. Deflexim⁹: sic cũ oĩbus legã: licet Raphaeli defluximus placeat: qd̃ mihi quoq; placeret si authoris esse exẽplaria docerẽt. Sũmis oratoribus. Valla etiã ascripsit de diuo Paulo in hęc ṽba. Paulus apl's solos poetas in testimoniũ affert: apud Athenienses qdẽ Aratũ. τοῦτου γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν. Ad Corinthios aũt prima Menãdrũ φθείρουσι γὰρ ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Ad Titũ vero Epimenidẽ κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί. Cui⁹ heroici hemistichion postea vt Hieronym⁹ ait Callimachus vsurpauit. Sic ille. Quę ṽba sic verti solẽt Arati. ei⁹. n. & gen⁹ sum⁹. Menandri Peruertũt. n. mores bonos colloqa praua Epimenidis. Cretes semp mẽdaces: malę bestię: vẽtres pigri. A forẽsi aspitate vel austeritate legẽdũ est: nisi auctoritatẽ p grauitate & seueritate accipe malim⁹ a posteriore qdẽ: eo q seueritas i qbusdã auctẽz pepit.

Incipio.

RAPH.

ℭ Cum grammatices amor: & vsus lectionis non scholarũ temporibus, sed vitæ spatio terminetur: in prælegẽdo grãmaticus, & illa qdẽ minora pstare debebit: vt partes orationis reddi sibi soluto versu desideret, & pedũ pprietates: quę adeo debent esse

ℭ Metaplasmus & schematismus & schemata vt dixi vocamus. Accusatiui sunt græci quis notatiui latini videãtur. Rectius aũt græ

notæ in carminibus,vt etiam in oratoria compositione deside rentur: deprehendantq; quæ barbara: quæ impropria: quæ contra legem loquendi sunt posita: non vt ex his vtiq; improbētur poetæ: quibus quia plerūq; seruire metro cogitur adeo ignoscitur, vt vitia ipsa aliis in carmine appellationibus nominentur. Metaplasmos enim & schematismos,& schemata (vt dixi) vocamus: & laudem virtutis necessitati damus. Sed vt cōmoneat artificialium & memoriam agitet. Id quoq; inter prima rudimenta non inutile demonstrare: quot quæq; verba modis intelligenda sint. circa glossemata etiam.i.voces minus vsitatas: non vltima eius professionis diligentia est. Enimuero maiore cura iam doceat tropos omnes: quibus præcipue non poema modo: sed etiam oratio ornatur: schemata vtraq;.i.figuras: quæq; λέξεως: quæq; διανοίας vocantur: quorum ego sicut troporū tractatum in eum locum differo: quo mihi de ornatu orationis dicendum erit. Præcipue vero illa infigat animis: quæ in œconomia virtus: quæ in decoro rerum: quid personę cuiq; conuenerit: quid in sensibus laudandū: quid in verbis: vbi copia probabilis: vbi modus. His accedet enarratio historiarū: diligens quidem illa nō tamen vsq; ad superuacuū laborem occupata. Nam receptas aut certe claris oratorib[9] memoratas exposuisse satis est. Persequi quidem qđ quisq; vnq̄ vel contemptissimorum hominū dixerit: aut nimię miseriæ: aut inanis iactantiæ est: & detinet atq; obruit ingenia melius aliis vacatura. Nā qui omnes etiam indignas lectione scedas excutit: anilibus quoq; fabulis accommodare operam potest: atqui pleni sunt eiusmodi impedimentis grammaticorum commentarii: vix ipsis: qui composuerūt: satis noti. Nā Didymo quoq;: quo nemo plura scripsit: accidisse compertum est: vt cum historiæ cuidam tāq̄ vanæ repugnaret: ipsius proferretur liber: qui eā continebat. qđ euenit pręcipue ī fabulosis vsq; ad ridicula, quędā etiā pudenda: vnde improbissimo cuiq; pleraq; fingēdi licentia est: adeo vt de libris totis: & auctoribus: vt succurrit: mētiatur tuto: quia inueniri: qui nunq̄ fuere non possunt. Nam in notioribus frequētissime deprehenduntur a curiosis. Ex quo mihi inter virtutes grammatici habebitur aliqua nescire.

¶ Cum grāmatices amor &c. quia eius amor & vsus per totā vitā durat malui supra secretorū q̄ sectatorū legere. Pedes desiderātur in oratoria compositione vt Sulpitius Verulanos in opusculo de cōponendis epistolis ex bonis authoribus pcipit. Metaplasmus sic Aldus: Raphael us legit: quia grępe ουσ scribitur. Laudem virtutis. quia laudamus vt benedicta: quæ aliter in carmine dici non potuerūt: cum tamen in oratione soluta vitio nō carerent. Sed vt commoneat artificialium. i. ipsius artis vt supra in genitiuo dixit vt Cecilius sæpe. Agitet: exerceat. Glossema est qđ galli linguagium dicunt: vnde exponēs dicit. i. voces minus vsitatas. Quęq;. i. & quę λέξεως. i. dictionis singulę vocantur: quęq;. i. & quę διανοίας dianceas. i. sensus aut sententię vocātur. In decore rerum lego decoro: vt sit qđ græci præpon dicunt. Vacatura. i. operam datura. i. quæ dare possent: est autem aliis datiui casus. anilibus. i. qualib[9] anus. i. vetulæ occupātur. Mentiatur tuto: quia facile depręhēdi non potest. Sunt autē tales triplices primi tam annosi vt nō habeāt æqualē: qui in prima ætate miranda se vidisse mentiuntur. Secundi qui in tam longinquis aut fuerunt aut fuisse se dicunt

cis literis scriberētur. μεταπλασμούς: & σχηματισμούς. ¶ Quę ī decore rerū. Pro decore puto legēdū eē decoro. Sūma est eñ poetę laus: cū bene & rerū & psonarū seruat decorū. ¶ Persequi quidē: qđ quisq; vnq̄ vel contēptissimorū hominū dixerit: aut nimiæ miseriæ: aut inanis iactātię est. Hinc facile apparet q̄ sint damnādi nō solū grāmatici: qui nouas abolitasue uā fabulas semp scrutantur. eaq; in cōmentis suis scribūt: ne parum multa scisse videātur: quæ nihil ad percipiendos sensus auctorū: quos exponūt: ad propositum ue eorū quæ dicūtur: facere cōstat: sed etiam nostri temporis legulei: atq; philosophastri: qui sibi qđdam præclarum facere videntur: si dum profitētur: vel insulsissimi cuiusq; nebulonis opiniōes ineptas auditoribus inculcarint. Quibus sane nugis efficitur: vt quę alias facilia pulchraq; cognitu sunt: subabsurda ac difficillima videātur. ¶ Nā qui omnes etiā indignas lectiōe scedas excutit. Scedæ dicuntur paginæ: in quibus quædam ex tempore vt tulit calor: scribi solēt. ¶ Nam Didymo quoq; quo nemo plura scripsit: accidisse compertum est: vt cum historiæ cuidā tanq̄ vanæ repugnaret ipsius profiteretur liber: qui eam continebat. Profiteretur quidem legitur fere in exēplaribus: Sed quia minus latina oratio est: proferretur mihi legendū videtur. Didymus autem salsamentarii filius grammaticus Alexandrinus ad tempora Augusti peruenit: q ob assiduā circa libros moram: χαλκέντερος. hoc est æneum calcar fuit appellatus. Nam ad tria milia librorum: & quingentos scripsisse dicitur. Fuit etiā ali[9] Didymus grāmaticus Alexandrinus: qui Romæ docuit. Alius poeta: qui georgica scripsit. Alius philosophus Academicus.

rnatico: tot.

æ quæ.

ymus q.

decore

Mentiētes tuto.

regionibus vt qui illic fuerit neminē offendant. Tertij qui in libris quos soli habent aut se habere fingunt: miranda legisse commemorant. Addūtur his quarti: iam potentes vt refellere eos nullus audeat: sed si palā nō refellūtur & coram: occulte tamen & in absentia refelli solent. Aliqua nescire: quæcunq; ea sint: ideoq; non dixit quædā: verū quia de frivolis loqui videtur: putarē quędā potuisse dicere. Sed quęri potest quomodo nescire inter virtutes sit? Certe q; virtutis sit ea nolle discere quæ cognita nihil sint cōmodi allatura: vt is miles Alexandri magni q in orcā semina ꝗuis parua inijcere didicerat. Multū enī tēporis absumit dū inutilia discunt. Pręterea inutilia didicisse nocet: quia difficile est nō esse occupatū in ijs quę didicens etiā si mala sint. Pręterea dui carnalia vitia melius ignorari ꝗ sciri: dūmodo si se sponte ingerūt vitia esse noscantur.

De officio grammatici: & quæ primordia sint dicendi. Cap.XV.

ET finitæ quidē sunt partes duæ: quas hęc professio pollicetur .i. ratio loquendi: & enarratio auctorum: quarū illam methodicen: hāc historicen vocant. adijciamus tamen eorum curæ quædam dicendi primordia: quibus ætates nōdum rhetorem capienteis instituāt. Igit Aesopi fabellas: quæ fabulis nutricularū proxime succedunt: narrare sermone puro: & nihil se supra modum extollente: deinde eandem gracilitatem stilo exigere condiscant: versus primo soluere: mox mutatis verbis īterpretari: tum paraphrasi audacius vertere: quia & breuiare quędā: & exornare: saluo modo poetæ sensu permittitur. Quod opus etiā consūmatis professoribus difficile: q cōmode tractauerit: cuicūq; discendo sufficiet. Sentētię quoq; & chriæ: & ethologiæ: subiectis dictorū rationibus: apud grāmaticos scribantur: quia initiū ex lectione ducunt: quorū omniū similis est ratio: forma diuersa: quia sententia vniuersalis est vox: ethologia personis cōtinetur. Chriarum plura genera traduntur: vnū simile sentētię: qđ est positū in voce simplici: dixit ille: aut dicere solebat. alterū qđ est in respōdēdo: interrogatus ille: vel cū hoc ei dictū esset: respondit. Tertiū huic nō dissimile: cū quis non dixisset: sed aliquid fecisset: etiam in ipsis factis Chriā putant: vt Crates: cū indoctū puerū vidisset: pædagogum eius percussit. Et aliud pene par ei: qđ tamē eodē nomine appellare nō audent: sed dicūt χρειῶδες: vt Milo: quē vitulū assueuerat ferre: taurū ferebat. In his omnibus & declinatio per eosdē ducitur casus: & tā factorū ꝗ dictorū ratio est. Narratiūculas a poetis celebratas notitiæ causa: non eloquentiæ tractādas puto. Cętera maioris operis ac spiritus, latini rhetores relinquendo, necessaria grammaticis fecerunt. Græci magis operum suorum: & onera: & modum norunt.

Et finitæ quidē. Eleganter in principio ponitur particula et. Id est peræ sunt. Illā .s. iā prius dictā methodicen: hāc .s. posteri⁹ dictā & ita viciniorē historicen. Nā vt in scripto ita in sermone: vox posteri⁹ pnūciata: quodāmō ppior est: qa volat irreuocabile verbū & p aerē diffundit. Eorū .s. q pueros erudiēdos habēt. Exigere stilo .i. exacte scribere. Cōsumatis: sic oēs scribūt: at si summa & cōsummo mm geminū habēt: cōsummatis scribēdū est. De sentētijs & Chrijs qa pueris vtilia collegit Pōponi⁹ Lętus in rudimētis grāmaticis e re visum est ea his inserere. Dicit ita q; sic. Seneca de puerorū pria exercitatōe sic ait. Facili⁹ .n. insidūt singla circūscripta & carminis mō iclusa. iō pueris & sentētias ediscēdas damus: & has quas græci chrias vocāt: qa cōplecti illas puerilis anim⁹ pōt: q ads

RAPH.

Et finitę qdem sunt ptes duę: quæ hæc professio pollicetur .i. ratio loquendi: & enarratio auctorum: quarum illā methodicen. hāc historicen vocant. Methodice artificialis trāsferri potest. Nā methodus ars dicitur sub qua loquendi ratio continetur. historice dicitur enarratiua ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν qđ narrare etiā significat: a qua significatione etiam historia deducit. Nihil enim aliud est historia ꝗ rerum gestarum expositio. Huic autē parti: auctorum subijcitur enarratio. Tum periphrasi audacius vertere. Ridiculos se præbent: qui periphrasi legūt: & ita legendū esse cōtendūt: cū & prisca consuetudo: qua se exercebāt studiosi poetarum dicta alijs verbis exprimētes & sens⁹ ipse exigat: vt Paraphrasi legatur. Est autē paraphrasis non simplex interpretatio: sed circa eosdem sensus certamen ac æmulatio: vt Fabius ipse in decimo exponit. Neq; ego inquit paraphrasin esse interpretationem tantū volo: sed circa eosdē sensus certamen: atq; æmulationē. Sentētię quoq; & chriæ & ethologiæ subiectis doctorum rationibus apud grāmaticos scribantur. Loco doctorum legendum esse dictorum aperte ei compertum erit: qui sciet causam: ac rationē dicti facti: ue propositi in huiusmodi exercitationibus solere afferri. Ex quatuordecim aūt progymnasmatis: hoc est præexercitamētis: quatuor dūtaxat grammatico tractāda permittit Fabius Fabulam: sentētiā. Chriam. (nam ethologia species est chriæ) & narrationem:

Methodice quid.

Paraphrasis quid.

a quid.

Est autem sententia oratio sumpta de vita: quæ: aut quid sit: aut quid esse oporteat in vita breuiter ostendit: vt Liber is est existimandus: qui nulli turpitudini seruit. Chria est commemoratio alicuiꝰ dicti: vel facti: vel vtriusq; simul celerem habens demōstrationem: vt Isocrates dicebat virtutū radices amaras: fructus vero dulces.

& vnde.

Chria autē idcirco dicta est hæc exercitatio ꝙ maxime sit vtilis & necessaria Χρεια enī & vsū & necessitatē significat. Χρειωδεό vtile dicitur Ethologiæ si ad verbū transferatur hoc nomē: sonare videtur morū rationes. Nā ηθοσ mos dicitur λογοσ ratio. Sed de ethologis me apud græcos q̄cq̄ legisse non memini. Neq; enī inter progymnasmata a græcis collocantur: nisi forte ethologian pro ethopeia accipiat Quintilianꝰ. Nam ηθοποιια inter progymnasmata numeratur. Sed de ea Fabius mihi loqui hoc loco non videtur. Neq; enim ηθοποιια q̄cq̄ cum sentētia simile habet. Quare ethologian accipiamus dictū mores alicuius exprimens: quale est Cæsaris illud. Si iusiurādū violandū est propter regnum violandū est. Neq; ignoro a quibusdā etiologiam legi quibus priscum exemplar astipulatur etiologia vero causa dicti: sermonisve interpretari potest: vt sit quotiēs dicto subijcimꝰ rationem: vt Socrates interrogatus: an Persarum rex sibi felix videretur: respōdit se nescire: neq; eni3 mores eius sibi notos esse.

is respō

Verū Aphthonij expositor id chriæ genus αιτιωδεσ non etiologian vocat. Deniq; apud græcos nō memini me legisse: qui aut ethologię aut etiologiæ vllam faciat mentionem. Mimi etiam dicuntur ethologi morum: atq; affectuū cuiusq; personæ effictores. ¶ Quia initium ex ratione ducunt. Pro ratione videtur legendum esse lectione. ¶ Quorum omniū similis est ratio iisdem omnes capitibus tractantur: hoc est laude: paraphrastico: rationis assignatione: contrario: comparatione: exemplo: veterum testimonio: breui epilogo. Etiam in ipsorum factis chriam putant loco ipsorum legendum esse ipsis facile est videre. ¶ Cætera maioris operis ac spiritus: latini præceptores relinquendo necessaria grāmaticis fecerunt. In vetusto exemplari oratores quidem legitur in cōtextu. in margine vero præceptores. Sed neutrum mihi probatur. rhetores autem legendum videtur. grammatici enim nō minus q̄ rhetores præceptores sunt. Reliqua progymnasmata rhetorū propria esse ait. quæ sunt confutatio: cōfirmatio: laudatio: vituperatio: locus cōmunis: thesis: cōparatio: descriptio: ethopoeia: legislatio

rū quæ
a fint.

Hæc enim magnorum quoq; oratorum ingenia facile possent exercere.

huc non capit certi fructus vim. Sunt hi flosculi qui primordia dicendi instituūt: & blande præcedunt eloquentiam futuram. ¶ Sententia est vox vniuersalis & breue dictum alicuius quo intelligimus q̄d imitandum quodq; vitandum in vita cupimus & pronūciamus sine mentione eius personę qui dixerit. Et aliter. Sententia est breuis sermo hortans & dehortans: vt facere & pati fortia Romanū est. Et liberi hominis est sine voluptate vita. Noiatiuo numeri singularis hic liber homo est; qui sine voluptate viuit. genitiuo liberi hominis est sine voluptate viuere. datiuo libero homini cōuenit sine voluptate viuere. accusatiuo liberū hominē esse existimo qui sine voluptate viuit. vocatiuo o liber homo es si sine voluptate viuis. ablatiuo ab libero homine p̄cedit sine voluptate viuere. Numeri pluralis. Noiatiuo liberi homines sunt qui sine voluptate viuūt. genitiuo liberorū hominū virtus est sine voluptate viuere. datiuo liberis hominibus adscribitur sine voluptate viuere. accusatiuo liberos homines esse cēsemus q sine voluptate viuūt. vocatiuo o vos homines liberi estis q sine voluptate viuitis. ablatiuo ab liberis hominibus exēplū ducitur sine voluptate viuere. Sententia.

¶ Chria est vsus dictorū aut factorū q traditꝰ notitiæ & exercitationis causa in ludis literarijs. Sumūtur pulchra dictorū aut factorū exempla: & dantur ediscēda pueris. Aliter chria est breue dictū q̄d ad personā refertur vnde pueris vtilitas manat: & ideo nomen sortita est chria. Genera eius plura sunt: vnū vt dixit ille aut dicere solebat. Alterum in respōdendo vt interrogatus Diogenes cur die accensam lucernam ferret respondit. Inquiro hominē: & idem interrogatus de pueri ebrietate respondit illū a patre ebrio genitū esse. Tertiū est in factis vt Crates cū indoctū puerū vidisset pędagogū percussit. Quartū pene huic par. vt Milo cum consueuerit vitulū ferre taurum tulit. Item igitur dixit Cato. literarū radices amaras et fructus iocūdiores: dixit Vergilius. degeneres animos timor arguit. Et dicere solebat. M. Cato leges esse neruos ciuitatis. Demosthenes orator interrogatus vnde tantū eloquentię habuisset respōdit. Plus olei consumpsi q̄ vini. Et. M. dicere solebat Cura cibi magna virtutis incuria. Chria.

¶ Noiatiuo nu. sing. hic Iugurta dixit oia Romæ venalia esse. genitiuo huius Iugurthę dictū fertur oia Romæ venalia esse. datiuo huic Iugurtę protulisse libuit oia Romæ venalia esse. accusatiuo hūc Iugurtā dixisse memorant oia Romæ venalia esse. vocatiuo o Iugurta ex animo dixisti oia Romæ venalia esse. ablatiuo ab Iugurta dictū scio omnia Romæ venalia esse. Noiatiuo nu. plura. iugurtę dicere soliti sunt oia Romæ venalia esse. genitiuo iugurtarū sermo fertꝰ oia Romæ venalia esse. datiuo iugurtis ex animo dictū attribuunt oia Romæ venalia esse. accusatiuo iugurtas professos aiūt oia Romæ venalia esse. vocatiuo o iugurtę vestrū fuit dicere oia Romæ venalia esse. ablatiuo a iugurtis: illud manauit oia Romę venalia esse.

¶ Etymologia est ratio causę in exēplo p̄sonarū cū p̄ponitꝰ vita alicuꝰ vt licet regnādi causa violare ius. Quia idē fecit Cęsar & licet abstinere a libidine: quia idē fecit Scipio. Etymologia

¶ Noiatiuo nu. sin. hic. M. Furius Camillus cōstātia ictus fortunę vicit: & ego sic ferēdo vincā. gtō huius. M. furij camilli constātię fortuna fugit morā Et sic mei ipsius par laus erit. datiuo M. furio camillo fortiter ferendo cessit fortuua & mihi perseueranti cedet. actō M. furiū camillū fortiter ferētē fortuna metuit. & me nō minus timebit. vctō o M. furi camille cōstātia fortunā domuisti. ablatiuo a. M. furio camillo fortiter ferēdo fortuna exuperata traditꝰ. & eodē modo a me vincetur. Ntō nu. plu. M. furij camilli fortiter aduersa ferēdo vicerūt fortunā & nos similiter facienꝰ. gtō M. furiorū camillorū fortis animus reppulit fortunā: & nostri facinus idē erit. dtō. M. furijs camillis cōstāter ferētibus fortuna locū dedit et nobis cōstātibus idē eueniet. actō. M. furios camillos fortiter ferēdo horrunt fortuna. et nos etiā refugiet. vctō o. M. furij camilli fortiter ferēdo fortunā vicistis. ablatiuo a. M. furijs camillis fortiter ferētibus fortuna domita est. & a nobis siliter vincetur.

¶ An oratori futuro necessaria sit plurium artium scientia. Cap.XVI.

HAec de grammatica q̃ breuissime potui: non vt omnia dicerem sectatus: quod infinitum erat: sed vt maxime necessaria: nunc de caeteris artibus: quibus instituendos priusq̃ tradantur rhetori pueros existimo: strictim subiungam. vt efficiatur orbis ille doctrinę: quã graeci ἐγκυκλοπαιδείαν vocant. Nam iisdem fere annis aliarum quoq; disciplinarum studia ingredienda sunt: quae quia ipsae artes sunt & esse perfectae sine orandi scientia possunt: nec rursus ad efficiendum oratorem satis valent solae: an sint huic operi necessariae: quaeritur. Nam quid inquiunt ad agendam causam dicendã ve sententiam pertinet scire: quemadmodum data linea cõstitui triangula aequis lateribus possint? Aut quo melius: vel defendet reum: vel reget consilia: qui citharae sonos nominibus: & spatiis distinxerit? Enumerent fortasse multos q̃libet vtiles foro: qui nec geometren audiuerunt: nec musicos: nisi hac communi voluptate aurium intelligant. Quibus ego primum hoc respondeo: quod & M. Cicero scripto ad Brutum libro frequentius testatur: non eum a nobis institui oratorem: qui sit, aut fuerit: sed imaginem quandam concepisse nos animo perfecti illius ex nulla parte cessantis. Nam sapientem formantes: eum qui sit futurus consummatus vndiq;: & (vt dicunt) mortalis quidam deus: non modo cognitione coelestium

moralium vel † mortalium putant instituendum: sed per quaedam parua sane, si ipsa demum existimes, ducunt: sicut exquisitas interim ambiguitates: non quia ceratinae: aut crocodilinae possint facere sapientem: sed quia illum ne in minimis quidem oporteat falli. Similiter oratorẽ: qui debet esse sapiens: non geometres faciet: aut musicus: quęq; his alia subiungã. Sed hae quoq; artes: vt sit consummatus: iuuabunt. Nisi forte Antidotũ qdem: atq;

oculis alia: quae † morbis: aut vulneribus medentur: ex multis atq; interim contrariis quoq; inter se effectibus cõponi videmus: quorum ex diuersis fit illa mixtura vna quae nulli earũ similis est: quibus constat: sed ꝓprias vires ex omnibus sumit: & muta animalia mellis illũ inimitabilẽ humanae rationi saporẽ vario florũ ac succorũ genere perficiũt: nos mirabimur: si oratio: qua nihil praestantius homini dedit prouidentia: pluribus artibus eget: quae etiã cũ se nõ ostẽdunt in dicẽdo: nec proferũt: vim tamẽ occultã suggerunt: & tacitę quoq; sentiũtur. Fuit aliquis sine his disertus? at ego oratorẽ volo. Non multũ adiiciũt? sed vtiq; nõ erit totũ: cui vel parua deerunt: & optimũ qdem hũc esse cõueniet: cuius etiam si in arduo spes est: nos tamen praecipiamus omnia: vt saltem plura fiant. Sed cur deficiat animus? natura enim perfectum oratorem esse non prohibet. Turpiterq; desperatur quicquid fieri potest.

¶ Haec de grãmatica. pulchra vtitur transitione Fabius: colligitq; oratorem omniũ disciplinarũ peritũ esse debere: quarũ quidẽ cognitionẽ min⁹ mirabitur oratori necessariã esse: qui sciuerit eãdẽ patrię ꝓpugnatoribus a Platone. agricolis a Columella. Medicis a Galeno. Architectis a Vitruuio necessariã affirmari. Vt efficiat orbis ille doctrinę quam graeci κυκλοπαιδειαν vocant κυκλοπαιδεια ad verbũ transfertur circularis doctria: hoc est omniũ artiũ disciplina. ¶ Quẽadmodũ in data linea constitui triangula aequis lateribus possint. Data recte: ducta vero corrupte in quibusdã legitur exẽplaribus. hoc autem videtur ex Euclidis elementis sumptũ esse: q̃uis illic non linea solum subintelligatur: sed recta finitaq; legatur. Sic enĩ ibi describitur. ἐπὶ τῆς εὐθείας δοθείσης πεπερασμένης τρίγωνον ἰσόπλευρον συστήσασθαι. hoc est. In recta data finita triangulum aequilaterum constitui. ¶ Sed Fabius ea nihil curauit ascribere: quae facile ab iis: qui geometrię principiorũ omnino ignari nõ forent: subaudiri possent. Sic autem triangulũ in recta linea data cõstituitur aequilaterũ.

¶ Quę quia ipsę artes sunt & esse perfectae sine orandi scientia non possunt: nec rursus ad efficiendũ oratorẽ satis valent solae: an sint huic operi necessariae: quęritur. Hic quidem locus sine vlla menda esse plerisq;

videtur. Mihi vero nō ineptus modo: verū falsus quoq; esse hic sensus: nisi corrigatur. Quid enim geometrę musicoue orādi sciētia opus est? Profecto hi sine arte oratoria possunt eē perfecti. Sic igit emēdetur vt his ascribat: & perfecta & potest singulari numero legatur vt cū scientia congruant hoc modo. Et eē pfecta sine his orādi scientia nō potest. Ars enim oratoria citra cognitionē aliarū disciplinarū perfecta esse nō potest. Non quia ceratinæ aut crocodilinę possint facere sapientē. Ambiguitates quædā ideo ceratinę vocantur: quia in illis multa de cornibus mentio habet κεράτα nāq; cornua dicūtur. Quis le hoc est. quicquid nō amisisti habes: Cornua nō amisisti: Cornua igitur habes. Qui vero cerastinæ a ceraste serpente putant legendū: ij opinionis suæ videant rationē. Mihi quidē & ceratinæ sensui videtur cōuenire: & ita in antiquo legitur exemplari. Huc accedit q Diogenes Laertius quasdā argumētationes cornutas ait appellari: quibus cū alij: tū Stoici: atq; in primis Chrysippus vtebātur: quale est: & id qd de cornibus dixi: & hęc. Qui mysteria prophanis indicat impius est. Indicat aūt mysteria prophanis hierophanta: est ergo impius hierophanta. Item q Megaris est: Athenis nō est: est autē homo megaris: nō est igitur homo Athenis. Item: qd loqueris per os tuū transit. Currū autē loqueris. Currus ergo per os tuū trāsit: de huiusmodi ambiguitatibus Fabium sentire facile cōtenderim atq; eo magis: q ambiguitas ad verba & orationē nō ad res solet referri. Quædā appellātur crocodilinæ a crocodilo nili bellua peculiari: fingitur enī crocodilus puerū cuiusdam rustici iuxta Nili ripam rapuisse quē patri multis pcibus ac lachrymis reposcenti pollicetur crocodilus si verū responderit se redditurū. Rusticus se verū esse dicturū asseuerat. Tum crocodilus. Dic miser. Reddā ne tibi puerū? Subiecit ille. Reddes. falso respōdisti inquit Crocodilus. Non enī restituā. Si respondisset. Nō reddes: Pulchre dicis intulisset Crocodilus. Neq; enī reddere volo. Huiusmodi igit sophismata: decipulæq;: ac captiones hinc Crocodilinæ vocantur. ℂ Et muta animalia mellis illū immutabilē humanę rationi saporē vario florū ac succorū genere perficiūt. Inimitabilem in quibusdā emendate legitur exemplaribus.

næ am=
ates.

finatū
genera.

dylinæ
.

ℂ Et esse perfectę sine orandi scientia possunt. Sic Laurētianus codex habet: solus qdē: nam Aldinus & cæteri habent non possunt: & ita videtur melius quia sequitur nec rursus &c. vide tamē vt Raph. legat. In data linea. Sic Raphael legendum contendit: & Vallen. probat: Aldo tamē inducta linea legitur: ad quā lectionē alludit protractio gemini trianguli p lineā medio introductā: sic tamē si latera rectificent. Cocrodylinę sic Vallen. alij Crocodilinę habēt. Nisi forte antidotū atq; alia quæ oculis Aldus legit quę morbis: & meo quidē iudicio melius: nā si oculis dixisset: nō subiūxisset aut vulneribus: sed aut alijs mēbris: qq scio collyria oculis lippientibus adhiberi. Perfectior aūt orationis contextus mihi videretur: si legat: nisi forte quū aut nisi forte q antidotū atq; &c. quia sequitur: nos mirabimur: nam ordo est: nisi forte quū videmus &c. nos mirabimur &c. Prouidentia. i. deus. Fuit aliqs disertus: hoc est demus vt aliqs fuerit disertus sine his. s. artibus: at ego oratorē nedū disertum volo: quia ois orator disertus: sed nō ois disertus orator. Non multū adijciūt. i. obijciet forte aliqs q hę artes nō multū adijciūt ad oratorē sed vtiq; &c. Aldus legit sed æque. Et optimū qdē hoc: sic Aldus & Valla legunt respicientes vt opinor ad illud qd pmisit totū. Raphaelis tamē & multorū aliorū exēplaria habēt hūc: vt sit. & cōueniet. i. sine cōtrouersia cōcedetur: hūc qdē esse optimū. s. oratorē: cuius spes est. s. oia adipiscēdi: etiāsi. i. qq in arduo. i. in difficili. Sed quid illud tamen respicit ad etiāsi legā cum Valla sic. Et conueniet quidem hoc. s. quod totum erit: esse optimū: cuius. s. optimi aut integri: etiamsi spes est in arduo: tamē nos præcipiamus omnia vt saltem si non omnia: plura fiant.

RAPH.

ℂ At quę ego vel iudicio veterum. Atq; citra diphthōgum vt sit copula scribendum est: eleganter autem vt omnia colligit musicā q maxime oratori esse necessariam. Vt ijdem musici: & vates: & sapientes iudicarentur. Hoc Strabo in primo de Geographia libro multis colligit argumentis. ℂ Quorum vtrūq; dijs genitum. De his Virgilius in Bucolicis. Non me carminibus vincet nec thracius Orpheus Nec Linus: huic mater q̄uis atq; huic pater adsit Orphei Calliopea: Lino formosus Apollo: de Orpheo vero Horati⁹ in arte poetica. Syluestres homines sacer interpresq; deorū Cędib⁹ & victu fœdo deterruit Orpheus: Di&⁹ ob

ℂ De musice & eius laudibus. Cap. XVII.

ATq; ego vel iudicio veterum poterā esse contētus. Nam quis ignorat musicen (vt de hac primū loquar) tantū illis iam antiquis tēporibus nō studii mō: verūetiā venerationis habuisse: vt iidē musici & vates & sapiētes iudicarent? Mittā alios: Orpheus & Linus: quorū vtrūq; diis genitū: alterū vero: q rudes quoq;: atq; agrestes animos admiratiōe mulceret: nō feras modo: sed saxa etiā: syluasq; duxisse: posteritatis memorię traditū est. Et Timagenes auctor est omniū in literis studiorū antiquissimā musicen extitisse. Et testimonio sunt clarissimi poetæ: apud quos inter regalia cōuiuia laudes heroū: ac deorū ad citharam canebantur. Iopas ille Aened. I. Virgilii Nōne canit errantē lunā: solisq; labores: & cætera? quibus certe palam confirmat auctor eminentissimus musicen: cū diuinarū etiam rerum cognitione esse cōiūctā. qd si datur erit etiam oratori necessaria: siquidē (vt diximus) hæc quoq; pars quę ab oratoribus relicta: a philosophis est occupata: nostri ope=

risfuit:ac fineomniũ talium ſcientia nõ poteſt eſſe perfecta eloquentia. Atq; claros nomin e ſapientiæ viros nemo dubitauerit ſtudioſos muſicæ fuiſſe: cum Pythagoras:atq; eum ſecuti acceptam ſine dubio antiquitus opinionem: vulgauerint mũdum ipſum eius ratione eſſe compoſitum: quã poſtea ſit lyra imitata. Nec illa modo contenti diſſimilium concordia: quam vocãt harmoniam: ſonum quoq; his motibus dederunt. Nam Plato cum in aliis quibuſdam: tum præcipue in Timæo: ne intelligi quidem:niſi ab iis:qui hanc quoq; partem diſciplinæ diligenter perceperint poteſt. Quid de philoſophis loquor? quorum fons ipſe Socrates iam ſenex inſtitui lyra nõ erubeſcebat? Duces maximos & fidibus: & tibiis ceciniſſe traditum: & exercitus Lacedæmoniorum muſicis accenſos modis. Quid autẽ aliud in noſtris legionibus cornua: ac tubæ faciunt? quorum concentus quanto eſt vehementior: tantum Romana in bellis gloria cæteris præſtat? Non igitur fruſtra Plato ciuili viro:quem πολιτικὸν vocant:neceſſariam muſicen credidit: & eius ſectę:quę aliis ſeueriſſima: aliis aſperrima videtur:principes in hac fuere ſententia: vt exiſtimarent ſapientum aliquos nonnullam operam his ſtudiis accommodaturos. Et Lycurgus duriſſimarum Lacedæmoniis legum auctor:muſices diſciplinam probauit. Atq; eam natura ipſa videtur ad tolerandos facilius labores: velut muneri nobis dediſſe. Siquidem & remigem cantus hortatur: nec ſolũ in his operibus in quibus plurium conatus: præeunte aliqua iucunda voce cõſpirat:ſed etiam ſingulorum fatigatio: q̃libet ſe rudi modulatione ſolatur.

ætheris

Lyra in

Timæu Platoni telligibil

¶ His motibus.ſ.mundi. Sunt tamẽ qui malint legere ætheris motibus.i. cœleſtibus vt de ſomnio Scip. Cic. Duces maximos.vt Achillem. Sane nõ legam traditum eſt:ſed traditum: & exercitus: ſubaudiendo eſt. Tãtum præſtat. quia actiue accipit præſtat:tantum nõ tanto dixit. Velut muneri.i. in munus & donum in quibus plurium.i. multorum ſimul &c. qualibet ſe rudi: lego cũ Valla: q̃libet.i. q̃tũlibet rudi &c.

hoc lenire tygres rabidoſq; leones. ¶ Cum Pythagoras atq; eum ſecuti vulgauerunt. Vt coniũctiui modi ſit vulgauerint eſt legendũ. ¶ Quã poſtea ſit lyra imitata. Lyra ad imitationem harmoniæ mũdi primũ habuit ſeptẽ chordas: vnde canit poeta Septem diſcrimina vocũ. Terpander octauam. Simonides addidit nonam. ¶ Sonũ quoq; his motibus dederũt. Singulis planetarum orbibus ſinguli attribuuntur ſoni: de qb9 in ſomniũ Scipionis Macrobius diffuſe diſſerit. ¶ Nam Plato cum in aliis quibuſdam: tum præcipue in Timæo: ne intelligi quidem: niſi ab iis: qui hãc quoq; partem diſciplinæ diligenter perceperint: poteſt. Hoc idẽ Hieronymus in Eſaiam teſtatur. Deniq; Timæum inquit de mundi harmonia: aſtrorũq; curſu: & numeris diſputantẽ ipſe: qui interpretatus eſt: Tullius ſe non intelligere profitetur. ¶ Exercitus Lacedæmoniorũ muſicis accẽſos modis. Plutarchus in libro de muſica inquit ὅτι τὸ καλούμενον καστόρειον μέλος μετ᾽ αὐλοῦ ᾔδετο παρὰ τοῖς λακεδαιμονίοις ὁπότε εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους ἐξέλθοιεν: hoc eſt. Qd vocatur caſtoreum canticũ cum tibiis canebatur a Lacedæmoniis cum ad bellica pericula egrederentur. ¶ Quorum concentus quãtum eſt vehementior. Quanto vt legatur ratio grammatica exigit. Cornua vero ac tubas in legionibus habuiſſe Romanos: ſignificat etiam Ouidius in primo metamorphoſeos. Non tuba directi: non æris cornua flexi: & Vegetius qui de re militari ſcribens ita præcipit. Habeat præterea legio tubicines & cornicines buccinatores. Tubicen ad bellum vocat milites & rurſum receptui canit. Ergo quoties ad aliquod opus exituri ſunt milites ſoli tubicines canunt: quoties mouenda ſunt ſigna: cornicines canunt. Quotiẽs autem pugnatur & cornicines & tubicines canunt. ¶ Et eius ſectæ principes. De ſtoicis intelligit: qui philoſophorum ſeueriſſimi ſunt habiti: eorum vero principes fuere Zeno. Cleanthes. Chryſippus. ¶ Velut muneri nobis dediſſe. Muneri legẽdum eſſe conſtat: vt intelligamus dono dediſſe.

Stoicoru principe fuere.

¶ Laudem adhuc dicere artis pulcherrimę videor: nõdũ tamen eã oratori coniũgere. Tranſeamus igitur id quoq; q; grammaticę quondã: ac muſicę iunctæ fuerũt. Siquidem Architas: atq; Ariſtoxenus etiam ſubiectam grammaticen muſicæ putauerunt: & eoſdem vtriuſq; rei præceptores fuiſſe: cum Sophron oſtendit, mimmorum quidem ſcriptor: ſed quem Plato adeo probauit: vt ſuppoſitos capiti libros eius: cum moreretur: habuiſſe tradatur: tum Eupolis: apud quem Prodamus & mu-

RAPH.

¶ Cum Sophron oſtendit mimmorũ quidẽ ſcriptor. Mimm9 poema eſt ſimile comœdiæ κατ᾽ ἐξοχὴν ſic appellatũ qd potiſſimũ in eo geſtus hominũ effingeretur. Mimmorũ aũt clari ſcriptores apud græcos Sophron & Philiſtio: apud latinos Laber9 & Publi9 Syrus: quorũ carmina quę

Mimmu

ficen: & literas: docet. Et Maricas: q est Hyperbolus: nihil se ex musicis scire: nisi literas cōfitetur. Aristophanes quoq̄ nō vno libro sic institui pueros antiquitus solitos esse demonstrat. Et apud Menandrū in hypobolimæo senex qui reposcenti filiū patri velut rationē impendiorum: quæ in educatione contulerat opponens se psaltris: & geometris multa dicit dedisse. Vnde etiā ille mos: vt in cōuiuiis post cœnam circūferretur lyra: cuius cū se imperitum Themistocles confessus esset: vt verbis Ciceronis vtar: habitus est indoctior. Sed veterum quoq̄ Romanorū epulis fides ac tibias adhibere moris fuit. Versus quoq̄ saliorū habent carmen. Quæ cum omnia sint a Numa rege instituta: faciunt manifestum: ne illis quidem qui rudes: ac bellicosi videntur: curam musices: quātā illa recipiebat ætas defuisse. Denique in prouerbium vsq̄ græcorum celebratū est: indoctos a musis atq̄ gratiis abesse. Verū quid ex ea proprie petat futurus orator differamus. Numeros musice habet duplices: in vocibus: & in corpore: vtriusq̄ enim rei aptus quidā modus desideratur. Vocis rationē Aristoxenus musicus diuidit in ῥυθμὸν & μέλοσ † ἐμμετρον: quorū alterū modulatione: canore alterum ac sonis constat. Num igitur non hæc omnia oratori necessaria? quorū vnū ad gestum: alterum ad collocationem verborū: tertium ad flexus vocis qui sunt in agēdo quoq̄ plurimi, pertinet? Nisi forte in carminibus: tantū: & in canticis exigitur structura quædā & inoffensa copulatio vocum: & in agendo supervacua est: aut non compositio: & sonus in oratione quoq̄ varie pro rerū modo adhibetur: sicut in musice. Nāq̄ & voce: & modulatiōe grādia elate: iucunda dulciter: moderata leniter canit: totaq̄ arte consentit: cū eorum, quæ dicūtur, affectibus. Atqui in orando quoq̄ intēsio vocis, remissio, flexus pertinet ad mouēdos audiētiū affectus. Alia quoq̄ & collocationis: & vocis (vt eodē vtar verbo) modulatione concitationē iudicū: alia misericordiā petimus: cū etiā organis: quibus sermo exprimi non potest: affici animos in diuersum habitū sentiamus. Corporis quoq̄ decens: & aptus motus: qui dicitur εὐρυθμία est necessarius: nec aliūde peti potest. in quo pars actionis nō minima cōsistit: qua de re se positus nobis est locus. Age si habebit in primis curā vocis orator: qd tā musices ꝓpriū? Sed ne hęc quidē p̄sumenda pars est: vt vno interim contēti simus exēplo. C. Gracci p̄cipui suorum tēporū oratoris: cui cōcionāti consistēs post eū musicus fistula quā tonarion vocāt: modos: qbus deberet intendi: ministrabat. Hæc ei cura inter turbidissimas actiones: vel terrenti optimates: vel iam timenti fuit. Libet propter quosdā imperitiores etiā crassiore (vt vocāt) musa dubitationē hui⁹ vtilitatis eximere: nā poetas certe legēdos oratori futuro concesserint. Nū igitur hi sine musice? at si quis tā cæcus animi est: vt de aliis dubitet: illos certe: qui carmina ad lyram cōposuerunt? Hæc diutius forent dicenda: si hoc studium velut nouū præciperem. Cum vero antiquitus a Chirone: atq̄ Achille vsq̄ ad nostra tempora

Themistocles.

et μετρορ

dā cognita pulchra refert Macrobius in Saturnaliū secūdo. ¶ Et Maricas qui est hyperbolus. De hyperbolo Cic. in Bruto meminit de Glaucia loquens. Homo simillimus inquit Atheniēsis hyperboli: cui⁹ improbitatē veteres atticorū comœdię notauerūt. Est ergo nomē propriū nō a loco deriuatū: vt qdā putant. ¶ Aristophanes quoq̄ nō vno libro sic institui pueros antiquitus solitus esse demonstrat. Solitos legēdum esse apertius est: q̄ vtsit admonendū. Aristophanes autē multo plures scripsit comœdias q̄ extēt. ¶ Et apud Menādrum in hypolimæo: bo syllaba est ascribenda: vt hypobolimæo legatur. Dicitur autē hypobolimęos subdititi⁹. Est enim comœdiæ nomē cuius argumentum est filius subditicius. Menādri vero comœdiæ nō extant. ¶ Se psaltris & geometris multa dicit dedisse Psaltis r litera expuncta legēdum est. Psaltes enim dicitur cātor. απο του ψαλλειν: hoc est a canendo. Vnde fœmininū psaltria dicitur fidicina. ¶ Vt verbis Ciceronis vtar. In primo Tusculanarum quęstionum libro hoc Cicero commemorat. ¶ Numer⁹ musice habet duplices. Numeros legendum esse: ne admonēdi quidem sumus. Non solum autem oportet flectere vocem: sed etiam corporis gestu cantū cōmēdare. ¶ Vocis rationem Aristoxenus musicus diuidit in ρυθμον & μελοσ & μετρον. ρυθμος numerus latine dicitur: vt illud Horatii: numerisq̄ fertur lege solutis μελος dicit modulatio. Metron mēsura interp̄tat. De his. A. Gellius libro. xvi. sic inqt. Longior mensura vocis rhythmos dicitur altior melos: & alia species μετρον: quæ appellat: per quam syllabarum longarum: & breuiū: & mediocrium iunctura: ac modulus cōgruens cū principiis

apud omnes:qui modo legitimam disciplinam non sint perosi: durauerit:non est committendum:vt illa dubia faciam defensionis sollicitudine. Quis autem satis iam ex ipsis:quibus sum modo vsus exemplis:credam esse manifestum:quę mihi:& quatenus musice placeat:apertius tamen profitendum puto: non hanc a me præcipi:quæ nunc in scenis effoeminata: & impudicis modis fracta:non ex parte minima:si quid in nobis virilis roboris manebat:excidit:sed qua laudes fortium canebantur qua q; & ipsi fortes canebãt(Nam psalteria: & sambucæ etiam virginibus probis recusanda) sed cognitionem rationis : quæ ad mouendos: leniendosq; affectus plurimum valent. Nam & Pythagoram accepimus:concitatos ad vim pudicæ domui afferendam iuuenes iussa mutare in spondęum modos tibicina cõposuisse. Et Chrysippus etiam nutricum:quæ adhibentur infantibus:allectationi:suum quoddam carmen assignat. Etiam non in erudi:e ad declamandum ficta materia:in qua ponitur tibicen:qui sacrificanti phrygium cecinerat: acto illo in insaniam:& per præcipitia delato accusari:ꝗ causa mortis extiterit. quæ si dici debent ab oratore:nec dici citra scientiam musices possunt:quomodo non hãc quoq; artem necessariã esse operi nostro vel iniqui consentient?

A musicis: sic Vallen̄. quidem codex habet: sed melius a musis legit̃ atq; a gratijs quæ illis charites dicunt̃. Vnde cõposita sunt ἄμουσος & ἄχαρισ. ῥυθμον & μέλοσ ἔμμετρον. Sic Aldinus & Vallen̄. & cæteri quos vidi codices habent: vnus Raphael contendit legendum & metron: vt tria sint membra. Verũ quia Quintilianus ipse duo constituit duntaxat membra subdens: quorum alterũ modulatione : canore alterũ ac sonis constat: legam cum pluribus ἔμμετρον vt sit adiectiuũ: est enim ἔμμετροσ metricus. Sed quia subijcitur. Nũ igitur nõ hæc omnia oratori necessaria? quia de tribus dicimus omnia & auctor ipse cõfirmat addens: quorum vnum ad gestum &c. putauit fortasse de tribus illis q̃ sunt rythmos. melos: metron loqui: cũ loquatur de trib⁹ proxime ab eo expressis : modulatione quę in ryhtmo cõtinetur: & ad gestum facit: canore qui in melo metrico contentus ad collocationẽ verborũ conducit: & sonis qui in codẽ cõtenti qui ad flexus vocis pertinẽt. Nũ igitur nõ hæc oĩa: sic cum Vallensi lego: quem si Raphael vidisset non aspernatus esset. Age si: alij habent agendum si: vt Vallen̄. in quo pro si non: poni posse notatum est. Illos certe &c. aposiopisis est quam ob iram iustam non explicat: posset autem sic explicari: illos certe qui carmina ad lyram composuerunt: musicos fuisse negare non poterit. Cum vero antiquitus a Chirone &c. Vallen̄. codex habet. Cum vero antiquitus vsq; a Chirone atq; Achille: ad nostra tempora &c. nec bis habet vsq;: verũ cum Raphael prius eradat: videatur secundum si esset: potius eradendum. Nam psalteria & sambucæ: Aldus legit & spadicæ. Ego per parenthesim lego(nam psalteria & sambucæ sup. sunt recusanda etiam virginibus probis) id autem quod sequitur licet longum sit hyperbaton cõnecto cum illo superius posito: non hãc a me præcipi quæ &c: sed cognitionem rationis. &c. Nam & pythagoram: de hac re collegit hęc Valla. Cicero in libro de suis cõsilijs. Sed vt aliqua similitudine adductus maximis minima conferam: vt cum violenti adolescentes tibiarum etiam cantu(vt fit) instinctu mulieris pudicæ fores frangerent: admonuisse tibicinam vt spondęum caneret Pythagoras dicitur: quod cũ illa fecisset tarditate modorum & grauitate canentis: illorum furentem petulantiam consedasse. Boetius in proœmio de musica. Cui enim est illud ignotum ꝙ pythagoras ebrium adolescentem tauromimitanum sub phrygij modi sono incitatum spondæo succinẽte reddiderit mitiorem & sui compotem? Nam cũ scortũ matronali domo esset clausum: atq; ille furens domum vellet amburere: cũq; pythagoras stellarum cursus(vt ei mos nocturnus) inspiceret: vbi intellexit sono

geometriæ: aurium mensura examinatur. Boeti⁹ quoq; in primo de musica libro hac eadem vtitur diuisiõe Tria igitur genera sunt inq̃t quæ circa artem musicam versantur: vnũ genus est: quod instrumentis agitur. Aliud fingit carmina. Tertium quod instrumentorũ opus carmina q; diiudicat. Hinc vero colligitur eos errare qui μελοσ ἐμμετρον legũt: cũ & μετρον legenduz sit. ¶ Quorum alterũ modulatione: canone alterum ac sonis constat. Num igit̃ hæc omnia oratori necessaria? Nisi emendetur hic sensus: videbitur Fab. negare: quod affirmare contẽdit. Interrogatio nanq; affirmatiua in negationem solui solet. Quare non negandi aduerbium ascribatur: sicq; legatur: q̃uis exemplaria omnia preter vetustum refragẽtur. Nũ igit̃ nõ hęc omnia oratori necessaria? significat enim maxime necessaria eẽ. ¶ Affici animos in diuersũ habitum sentĩtiamus Ten syllaba ex vltimo verbo erradatur: ne tabellionum barbariei apud quos verbum istud est frequentissimũ assti pulari Fabi⁹ videat̃. ¶ Corporis quoq; decens: & apt⁹ motus: qui dicit̃ εὐρυθμία est necessarius: nec aliunde peti põt. In quo pars actionis non minima consistat. ¶ Pronunciatio: quã eandẽ Fabius vocat actionem in voceȝ distribuitur & gestũ. de hac in vndecimo volumine plene præcipit̃. ¶ Sed ne hæc quidem præsumenda pars est: hoc est degustãda : sed tota percipienda. ¶ Quam tonarion vocit. Fistula tonarios a tono est deriuata. Huius autem rei & Valerius in octauo & Cicero meminit i tertio de oratore. ¶ Hæc ei cura. In vetusto exemplari & copula est ascripta : hoc modo. Hæc ei & cura. ¶ At si quis tam cæcus animi est: vt de alijs dubitet illos certe ad lyram carmina composuerunt. Hic locus ita est deprauatus: vt oratio ne cons

Quot I
ca versa

grua quidem videatur. Nec me quicq̄ in hoc vetus exemplar iuuit. Non modo autem qui relatiuum est ascribendum: verū alia quoq̧ deesse videntur. Significat vero lyricorum opera citra musicen recte concinneq̧ non posse legi: quod quidem ita verum est: vt pauci admodum sint: qui numeros Horatianis: Pyndaricisq̧ carminibus congruentes accommodare sciant. ❡ Cum vero antiquitus vsq̧ a Chirone atq̧ Achille vsq̧ ad nostra tempora. Primū vsq̧ eradendū videtur. Sensus enim satis est secundum. Achilles autem musicam quoq̧ a Chirone nutricio doctus fuit. ❡ Excidit: eripuit. Penultima autem huiusmodi verbi apice notanda est: cum sit longa: ne excidit eadem correpta legatur: quod longe diuersum ab eo significat: est autem sumpta translatio ab ijs: qui castrantur: qui excidi proprie dicuntur. ❡ Nam psalteria & spadicas etiam virginibus probis recusanda: sed cognitionem rationis: quæ ad mouendos: leniendosq̧ affectus plurimum valent. Hic quoq̧ locus ita mendis scatet: & vt castigatu difficillimus sit: & quid velit sibi Fabius minime percipiatur. In vetusto quidem exemplari psalteria legitur emendate: cætera vero: vt in alijs: corrupte. Forasse autem sic emendaretur: si loco nam legatur. Hæc: & sambuca non spadicas: & secundum loco sed particulæ quæ relatiuo in locum suum trāslato hoc modo. Hæc psalteria & sambuca etiam virginibus probis recusanda: quę secundum cognitionem rationis ad mouendos: leniendosq̧ affectus plurimum valēt. Hinc quidem aliquis elicitur sensus: sed qui mihi plene nō satisfacit. Nam Sambuca: vt psalterium instrumētum est musicum. Sambuca enim species est cytharę triangularis: ad quam prisci iambos canebant: Eius primus inuentor Ibycus fuisse memoratur. Sambyces vero: vt inquit Polybias: machynæ sunt obsidionales. Spadicas autem prorsus sensui repugnat. Nam spadica: vt in secundo inquit Gellius: græci vocant auulsum e palma termitem cum fructu: & phœniceum colorem: vt idem in tertio. Nos sicuti dixi phœniceum: græci φοινικα alij σπαδικα appellāt: quoniā palmæ termes ex arbore cum fructu auulsus spadix dicitur. ❡ Nā Pythagoram accepimus. Idem narrat Boetius in prooemio de musica. ❡ Qui sacrificanti Phrygium cecinerat Phrygios modos: q a Marsia Phrygio inuenti fuisse dicūt: vt lydij ab Amphiōe. Dorij a Tamyra Thrace. phrygij modi incitatum: multis amicorum monitionibus a facinore noluisse desistere: mutare modum præcepit: atq̧ furentis adolescentis animū ad statuz mentis pacatissimæ temperauit. Qđ scilicet Marcus Tullius commemorat in eo libro quem de suis consilijs composuit aliter quidem &c. In qua ponitur tibicen accusati. sic Vallēsis codex & recte: nā qđ alij Tibicinē legāt non placet: sic. n. ponitur impersonale sit: & accusari personale.

❡ In geometria partem fatentur esse vtilem. Geometria terræ mensura interpretatur. Eius vero inuctores primi ægyptij dicuntur fuisse. Cū enī nilus sua inūdatione singulis fere annis terminos agrorum confunderet: coacti sunt mensurę rationem adhibere. A græcis vero cum alijs: tum Euclide ita est ampliata: vt ab ipso pfecta fuisse iudicet. Cōtinet autem arithmeticam simul & astrologiam: vt aperte Fabius ipse ostēdit. Geometriā vero esse necessariaz multis rationib⁹ cōprobatur: Quæ vero subijciūtur exempla peritis quidez geometriæ perceptu facillima videntur. Imperitis vero ita difficilia: vt ne quidem pluribus verbis exposita percipi possint. Qui ergo hoc caput perfecte intelligere cupit: geometrię incumbat sane ❡ Sed prodesse eam non vt cæteras artes: cum præceptę sint: sed cū discantur: Perceptæ vt intelligatur cognitę: & discatur n litera erasa legendum est. Quidā enī geometriæ disciplina concedunt puerorumq̧ ingenia acui: cum discitur: Sed eam postea q̄ percepta sit: nihil ho-

Conmodam geometriam oratori. Cap. XVIII.

N geometria partem fatentur esse vtilem teneris ætatibus: agitari nāq̧ animos: atq̧ acui ingenia: & celeritatem percipiendi venire inde concedunt: sed prodesse eam: non vt cæteras artes: cum perceptæ sint: sed cum discatur existimant. Id vulgaris opinio est: nec sine causa summi viri etiam impensam huic scientiæ operam dederunt. Nam cum sit geometria diuisa in numeros atq̧ formas: numerorum quidem notitia nō oratori modo sed cuicunq̧ primis saltem literis erudito necessaria est, in causis vero vel frequentissime versari solet: in quibus actor: non dico si circa summas trepidat sed si digitorum saltē incerto: aut indecoro gestu a computatione dissentit: iudicatur indoctus. Illa vero linearis ratio & ipsa quidem cadit frequenter in causas: si de terminis: mensurisq̧ sunt lites. Sed habet maiorem quādam aliam cum arte oratoria cognatiónem. Iam primum ordo est geometriæ necessarius: nonne & eloquentiæ? Ex prioribus geometria probat insequentia: & certis incerta: nonne id in dicendo facimus? Quid illa propositarum quæstionum conclusio: non tota fere constat syllogismis? propter quod plures inuenies qui dialecticæ similem q̄ qui rhetoricæ fateantur hanc artem. Verum: & orator etiam si raro non tamen nunq̄ probabit dialectice. Nam & syllogismis si res poscet vtet: & certe enthymemate: qui rhetoricus est syllogismus. Deniq̧ probationum quæ sunt potentissimæ grammicæ ἀποδείξεις vulgo dicitur. Quid autem magis oratio q̄ probationē petit? Falsa quoq̧ ve

risimilia geometria ratione deprehendit. Fit hoc & in numeris per quasdam quas pseudographias vocant: quibus pueri ludere solebam⁹: sed alia maiora sunt. Nã quis nõ ita proponẽti credat? quorum locorum extremæ lineæ eandem mensuram colligunt: eorum spatium quoq; quod iis lineis continetur: par sit necesse est? at id falsum est. Nam primũ refert: cuius sit formæ ille circuitus: reprahensiq; a geometris sunt historici: qui magnitudinem insularum satis significari nauigatiõis ambitu crediderunt. Nam vt quæq; forma perfectissima est: ita capacissima. Ideoq; illa circuncurrens linea: si efficiet orbem quæ forma est in planis maxime perfecta: amplius spatium complectetur: q̃ si quadratum paribus oris efficiat. Rursus quadrata triangulis, triangula ipsa plus æquis lateribus q̃ inæqualibus: sed alia forsitã obscuriora. Nos facillimum: etiam imperitis sequamur experimentum. Iugeri mensuram ducentos & quadraginta longitudinis pedes esse: dimidioq; in latitudinem patere: nõ fere quisq̃ est qui ignoret: & qui sit circuitus: & quantum campi claudat colligere expeditum. At centeni & octogeni in quãq; partem pedes idem spatium exterminant Sed multo amplius diuisæ quatuor lineis areæ faciunt. Id si computare quem piget breuioribus numeris idem discat: nam deni in quadram pedes quadraginta per oram: intra centum erunt. At si quinideni per latera: quini in fronte sint ex illo quod amplectitur quartam partem deducẽt eodem circunductu. Si vero porrecti vtriq; vndeuiceni singulis distent non plures intus quadratos habebunt: q̃ per quot longitudo ducetur: quæ circumibit autem linea eiusdem spatii erit: cuius ea quę centum continet: Ita quicquid formæ quadrati detraxeris: amplitudini quoq; peribit. Ergo etiã id fieri põt: vt maiore circuitu minor loci amplitudo cludatur. hoc in planis. Nam in collibus vallibusq; etiam imperito patet plus soli esse q̃ cœli. Quid? q; se eadem geometria tollit ad rationem vsq; mundi? in qua cum siderum certos: constitutosq; cursus numeris docet: discimus nihil esse inordinatum atq; fortuitum: quod ipsum nonnunq̃ pertinere ad oratorẽ potest. An vero cum pericles athenienses solis obscuratione territos: redditis eius rei causis metu liberauit: aut cum Sulpitius ille Gallus in exercitu. L. Pauli de lunæ defectione disseruit: ne velut prodigio diuinitus facto militum animi terrerentur: nõ videtur esse vsus oratoris officio? Quod si Nicias in sicilia scisset non eodem confusus metu pulcherrimũ atheniensiũ exercitũ perdidisset. Sicut Dion cũ ad destruendã Dionysii tyrãnidẽ venit: non est tali casu deterritus. Sint exẽpla licet vsus bellici: transeamusq;: q; Archimedes vnus obsidionem Syracusarũ in longius traxit. Illud vtiq; iã propriũ ad efficiendũ. qd intendimus plurimas quęstiones: quibus difficilior alia ratione: explicatio est: vt de ratione diuidendi: de sectione in infinitum: de celeritate augendi linearibus illis probationibus solui solere: vt si est oratori (quod proximus demonstrabit liber) de omnibus re

mini conferre aiunt. Hanc vero vulgarem esse opinionem Fabius asserit: eamq; summorum virorum auctoritate primum: deinde ratione confutat. Notanda est autem loquendi elegantia. Quod enim alij dicerẽt ea vulgaris opinio est: a Fabio elegãtius dicitur: id vulgaris opinio est. ❡ Iam cum sit geometria diuisa in numeros: atq; formas. Loco illius particulæ iam cũ exponat Fabius summos viros non sine causa geometriç operam dedisse: nam videtur esse legendũ. ❡ Iã: cũ ad coniunctionẽ modo sensuum vtimur. Nam vero etiam causam assignat. Ea vero pars geometriæ q̃ de numeris tractat arithmetica dicitur. Quæ vero de formis ꝓpriẽ geometria. ❡ Sed si digitorum saltem incerto aut indecoro gestu a cõputatione dissentit: iudicatur indoctus. Hoc ex priscorum consuetudine computandi sumptum esse videtur. Nã singuli digitorum articuli apud veteres singulos numeros significabant: quam quidem rationem multi etiamnum in computãdo sequuntur. ❡ Deniq; probationum: quæ sunt potentissimæ: græce apodixis vulgo dicuntur: ἀποδείξις transfertur demonstratio: quod genus argumẽtationis philosophorum est proprium: vt plane in posterioribus analyticis probat Aristoteles. Est autem pluralis nominatiuus ἀποδείξεις sed græcus. Hic autem sensus integer hactenus fuit iudicatus: sed mihi sine menda minime esse videtur. Quid enim ad propositum facit: si probationum potẽtissimę vulgo apodixeis græce dicunt? Profecto nihil cũ nos non hortetur hoc loco Fabius: vt græcis literis incumbamus. Quare non græce: sed γραμμικαί. hoc ẽ lineares legendum esse: vel repugnantibus exemplaribus: asserere non dubitarim. Atq; eo magis: q; Fabius ipse alibi huic nostræ correctio

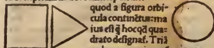
Nota pu dicenti

Iam.
Nam.

bus dicendum nullo modo sine geometria esse possit orator.

Cum percepte sint. s. reliquæ artes: possit legi etiam percepta sit. s. geometria. Si de terminis. Vallen. & Aldinus codices habēt: Nā de terminis: sed nihil mutt. Sed multo magis: Vallen. habet multo amplius: quem sequar. Claudatur Vallen. habet cludatur sed nihil refert.

ni assipulatur. Nā in quinto huius operis volumine vbi de argumentis tractat sic apodixin definit. Apodixis est euidēs ꝓbatio. ℂ Idēq; apud geometras γραμμικαι ἀπο-δείξεις dicunt. Si ergo potentissime proba tionum dicitur γραμμικαι ἀποδείξεις. hoc est lineares demōstrationes: de quibus sola geometria tractat: oratori danda est opera geometriæ: cum oratio nihil aliud q̄ probationem petat: grammicæ autem ἀπο τῆς γραμμῆς hoc est a linea dicuntur. Lineæ vero puncta & supficies: geometriæ elemēta eē constat. ℂ Quas pseudographias vocant. Pseudographiæ falsæ interpretātur descriptiōes: quibus etiamnū pueri arithmeticam discentes ludere solent. ℂ Pars sit necesse est. Par literas expūcta legatur: vt ad spatium referatur. Qd vero inquit Fabius id falsum esse certū est. Nam id spatij: quod a linea in orbem ducta compræhenditur: amplius est: q̄ quod ab eadem linea in quatuor latera diuisa complectitur. Hoc enim spatium quod a figura orbicula continētur: maius est q̄ hoc qđ quadrato designat. Triā gula quoq; minus spatij: q̄ quadrata compræhendunt atq; adhuc minus quę inęqualibus lineis constant. Hoc eīn triangulū quadrato minus. Hoc vero triangulo inęqualibus lineis descripto plus spatij cōpræhendit.

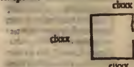
ℂ Iugeri mensura ducentos & quadraginta. Cuius hoc exemplū facillimū videatur descriptione tñ apposita facilius percipiet. Ea est hmōi.

cccl.

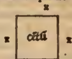
cxx cxx

cccl

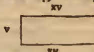
ℂ Iugerū aūt vocabatur: vt scribit Pli. in decimo octauo naturalis historiæ: quod vno iugo boum in die exarari potuisset. Actus in quo boues agerentur cū aratro vno impetu iusto. Hic erat cētū viginti pedū: duplicatusq; in longitudinē iugerū faciebat. Dona amplissima imperatorum ac fortium ciuium quātū quis vno die plurimum circū arauisset. ℂ At centeni & octogeni in quāq; partem pedes idē spatiū extremitatis. Loco extremitatis in quibusdā exemplaribus exterminat recte legitur: hoc est determināt: ac designāt. Quomodo autem tantūdem spatij designetur centū & octoginta pedibus in quāq; partē subiecta aperte ostēditur descriptione.

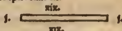

ℂ Sed multo magis diuisę quatuor lineis areæ faciūt. Pro illo magis fortasse maius legendū est: vt ad spatiū possit referri. Areæ vero quatuor lineis: ita possunt distingui: vt subiecta monstratur descriptione. ℂ Nam deni in quadram pedes: quadraginta per oram: intra centū. Hoc equidem facile est computatu: sed adhuc facilius redditur hac descriptione.

ℂ At si qni deni. Hoc q̄q; tali descriptiōe demōstrat.

ℂ Si vero porrecti vtrinq;: vndeuiceni singulis distent. Vndeuiceni decem & nouem dicuntur. Huius autem descriptio talis est.

ℂ At si quini deni per latera: qui in frōte sint ex illo amplectuntur: quartā partem deducent eodem circumductu Quod relatiuū sensus integritas exposcit. Ascribatur ergo: vt legatur ex illo quod amplectunt. ℂ Quid q; se eadem geometria tollit ad rationem vsq; mundi? Periphrasis est astrologiæ: quæ geometriæ subijcitur. Mathematicæ enim quatuor coniunctæ sunt atq; colligatę: omnium vero geometria est fundamētum. ℂ An vero cū Pericles athenienses solis obscuratione territos milites redditis eius rei caussis metu liberauit Pericles vt in eius vita narrat Plutarchus centum ac quinquaginta nauibus paratis ac instructis: cum suam iam triremem conscendisset: ecce solis defectio incidit. Inductisq; tenebris attoniti oēs veluti magno quodā ac tetro prodigio animis cōciderunt. Cū igitur gubernatorem quoq; perterritū atq; animi dubiū intueretur Pericles: sublatam ad eius faciem opposuit chlamydem. Velatisq; oculis rogauit: nunquid horrēdū eius rei signū putaret. Abnuente illo. Quid igitur interest inquit aut quid distat hoc ab illo: nisi q; maius quiddam est chlamyde id: qđ nunc tenebras agit? ℂ Aut Sulpitius ille gallꝰ. De hoc sulpitio sic Cicero i Bruto meminit. C. Sulpitius gallus q̄ maxime omnium nobiliū græcis literis studuit. Isq; oratorū in nūero est habitus: & fuit reliquis rebus ornatus: atq; elegans. Hæc Cicero de gallo. Is cum in exercitu. L. Pauli cōtra Persen Macedoniæ regē gerēns eēt: Luna quadā nocte defecit: qua re cū maxime militū animi fortē perturbati: oratiōe galli Sulpitij ab imperatore in cōcionē producti fuere confirmati. Tantus vero Macedonas timor inuasit: vt postero die collatis signis Perses rex viuus caperetur. Id vero etiam ex verbis Plinij colligitur. Sic eñ in secundo innuit. Et rationem quidem defectus vtriusq; primꝰ Romani generis in vulgus extulit Sulpitius gallus: q cōsul cū. M. Marcello

Margin notes: [apodi]xis qd. — [iugerum] q d sit. — Pericles. — Aduerte ad periclis prudentiam.

fuit. Sed cum tribunus militum sollicitudine exercitu liberato pridie q̃ Perses rex superatus a Paulo est: in concionem ab imperatore productus ad præcinendam eclypsin ẽ mox cõposito volumine. ⁋ Q ã si Nicias in Sicilia sciffet. nõ eodẽ cõfusus metu pulcherrimũ Athẽniensiũ exercitũ pduxisset: pdidisset vt legaẽ ver⁹ sensus exigit. Hoc vero Thucydides in septimo narrat. Quare illũ legat: q plene hãc historiã cognoscere cupit. Nicias eñi a syracusanis repulsus cũ in eo esset: vt e portu ipsorũ classem deduceret. Luna defecit: qd quidẽ ipse tanq̃ ominosum accipiens profectionem in aliud distulit tempus. Syracusani vero portus angustias occludentes pulcherrimam Atheniensium classem incenderunt. De hoc etiam Plinius in secundo naturalis historiæ libro mentionem facit Quo pauore inquit ignarus causæ Nicias Atheniensium imperator veritus classem portu educere opes eorum afflixit. ⁋ Sicut Dion non est tali casus deterritus. Casus litera crasa legatur. Dion autem syracusanus ciuis fuit vtriq; Dionysio admodum familiaris: qui cum a iuniore Dionysio Syracusis foret eiectus corinthum confugit: ibiq; exercitu comparato non tam suis copijs q̃ tyranni odio fretus in Siciliam reuectus est: ac tertio die postq̃ insulam attigit: Siracusas introiuit. Demum autem fraude cuiusdam callicratis iqui cum eo ex peloponneso venerat: interfectus est. Cum autem pridie q̃ Syracusas intraret luna defecisset: nihil ipse territus eam defectionem malum tyranno portendere militibus persuasit. ⁋ Sint extra licet vsus bellici. Quid sibi velit hoc loco Fabius mihi parũ liquet: si extra legatur. Neq; eñ aut sensui: aut orationi congruit. Quod quidem a quoq̃ professorũ hactenus non esse animaduersum sane q̃ miror: cum & flagitium grande sit librariorũ imperitia admissum: qui illud extra tribus literis scriptum ita vt a vocalis x literæ superponeretur experientes putauerunt extra significare non exempla: cum etiamnum a notarijs sic exempla scribant. Quare nõ extra: sed exempla integritas sensus exposcit. Itaq; etiã refragãtibus omnibus: quæ quidem ego viderim exemplaribus legendum est. ⁋ Transeamusq; ꝙ Archimedes. De Archimede clarissimo mathematico & Liuius in secundo bello punico & Plutarchus in vita Marcelli multa narrant. Vnius enim Archimedis industria Syracusæ diutius Marcello restiterunt. ⁋ Quibus difficilior alia ratione explicatione vt de ratione diuidendi: de sectione in infinitum: de celeritate augendi: linearibus illis probationibus solui solere. Pro quibus nisi quarum legatur: & pro explicatione explicatio est: sensus minus percipietur. Huiusmodi autem quęstiones ab ijs potissimum tractãtur: qui nunc calculatores vocantur. Diuidẽdi quoq; legendum est non videndi: vt quidã ad opticen: quæ pspectiua dicitur referentes: lineares autẽ probationes eas Fabius vocat: quas paulo ante grãmicas apodixis appellauit.

Niciȩ I

Dionis
nia

Archim
mather
industri

Comœ

De prima prõnũciatiõe: & gestus institutiõe. Cap. XIX.

Andum aliquid comœdo quoq; ea tenus: qua pronunciandi scientiam futurus orator desiderat. Non enim puerum quem in hoc instituimus: aut fœmineæ vocis exilitate frãgi volo: aut seniliter tremere: nec vitia ebrietatis effingat: nec seruili vernilitate ĩbuatur: nec amoris: auaritię: metus, discat affectũ: q̃ neq; oratori sunt necessaria: & mẽtẽ pcipue in ętate prima tenerã adhuc & rudẽ inficiunt. Nã freques imitatio trãsit in mores: ne gestus quidem omnis: ac motus a comœdis petendus est. q̃q̃ enim vtrunq; eorum ad quendam modũ præstare debet orator: plurimum tamen aberit a scenico: nec vultu: nec manu: nec excursiõibus nimius. Nã siqua in his ars est dicentium: ea prima est: ne ars esse videatur. Quod est igitur huius doctoris officium? In primis vitia: siqua sunt oris: emendet: vt expressa sint verba: vt suis queq; literę sonis enuncietur. Quarundam enim vel exilitate: vel pinguitudine nimia laboramus: quasdam velut acriores parum efficimus: & aliis non dissimilibus: sed quasi hebetioribus permutamus. Quippe ꝓ literæ qua Demosthenes quoq; laborauit λ succedit: quarum vis est apud nos quoq;: & cum c ac similiter g non valuerunt in t ac d molliuntur. ne puero quidem illas circa s literam delitias hic magister feret: nec verba in faucibus patietur audiri: nec oris inanitate resonare: nec quod minime sermoni puro conueniat: simplicem vocis naturam pleniore quodam sono

Ars gestuũ.

⁋ Dandum aliquid comœdo quoq;. Comœdi interim actores comœdiarũ dicuntur: interim qui docent & gestum & vocem vniuscuiusq; imitari. Ad hos igitur pueros esse mittendos præcipit Fabius: & ad decoros gest⁹ percipiendos: & ad corrigẽdam vocem atq; commẽdandã: nõ vt mimi histriones q; efficiantur. ⁋ Ne gustus quidem omnis: ac motus a comœdijs petendus est. Gestus ac comœdis ĩ litera crasa legendum esse facile est videre. ⁋ Nec excursiõibus nimijs. Pro nimijs sensui nimius magis cõuenire videtur. ⁋ Ne puero illas quidẽ circa s literam delicias hic magister feret. Mlti non solum pueri: sed etiã viri in s litera pronunciãda spiritu nimium producũt: vt sibilare videantur. ⁋ Et cum c at similiter g nõ valuerũt. Ac legatur non at quæ cũ sit aduersatiua sensui nõ cõuenit. ⁋ Nec oris inanitatem resonare: in litera expuncta inanitate videtur legendum. ⁋ Quod grę ci κατατεπλασμενον dicũt κατατεπλασμενον obstruere significat: atq; obturare: vñ κατατεπλασμε=

t.

circunlinire: quod græci κατὰ πεπλασμένον dicunt. Sic appellatur cantus tibiarum: quæ præclusis quibus clarescunt foraminibus recto modo exitu grauiorē spiritū reddunt. Curabit etiam: ne extremæ syllabæ intercidant vt par sibi sermo sit: vt quoties exclamandū sit: laterū conatus sit ille non capitis: vt gestus ad vocē: vultus ad gestū accommodetur. Obseruandum erit etiā: vt recta sit facies dicētis: ne labra detorqueātur: ne immodicus hiatus rictum distendat: ne supinus vultus: ne deiecti in terrā oculi: ne inclinata vtrolibet ceruix. Nā frons pluribus gñibus peccat. Vidi multos quorū supcilia ad singulos vocis conatꝰ alleuarent: aliorū cōstricta: aliorū ēt dissidētia: cū altero in verticē tēderēt: altero pene oculus ipse premeretur. Infinitū autē: vt mox dicemus in his quoq; rebus momētū est. Et nihil pōt placere: qđ nō decet. Debet etiā docere comœdus: quo mō narrandū: qua sit auctoritate suadendū: qua cōcitatione cōsurgat ira: qs flexus deceat miserationē. Qđ ita optime faciet: si certos ex comœdiis elegerit locos: & ad hoc maxīe idoneos. i. actionibus similes. Iidē aūt ad ꝓnūciādū nō mō vtilissimi verū ad augēdā quoq; eloquētiā maxime accōmodati erūt. Et hęc dū īfirma ætas maiora nō capiet. Cęterū cū legere ofones oportebit: cū virtutes earū iā sentiet: tū mihi diligēs aliqs, ac pitꝰ assistat: neq; solū lectiōe formet: verū ēt ediscef electa ex his cogat: & ea dicere stātē clare: & quēadmodū agere oportebit: vt ptinꝰ ꝓnūciatiōe vocē: & memoriā exerceat. Ne illos qdē rephēdēdos putē, q paulū ēt palęstricis vacauerit. Nō de his loquor, qbꝰ ps vitę ī oleo: ps ī vino cōsumit: q corpis cura mētē obruerūt. Hos. n. abesse ab eo: quē īstituimꝰ, q̄lōgissime velim. Sed nomē ē idē iis a qbꝰ gestꝰ: motusq; formāt. vt recta sint brachia: ne indoctę rusticęve manꝰ: ne statꝰ idecorꝰ: ne qua ī ꝓferēdis pedibꝰ īscitia: ne caput oculiq; ab alia corpis iclinatiōe dissideāt. Nā nec hoc eē ī pte ꝓnūciatiōis negauerit qsq̄: nec ipam ꝓnūciationē ab oratore secernet. Et certe qđ facere oporteat: nō ī idignādū ē discef: cū ꝑferti hęc Chironomia: q̄ ē (vt noīe ipo declarat) lex gestꝰ: & ab illꝭ tpibꝰ heroicꝭ orta sit, & a sūmꝭ gręcię virꝭ. & ab ipo ēt Soc. pbata: a Platōe quoq; ī pte ciuiliū posita virtutū, & a Chrysippo ī pceptis de liberoꝝ educatiōe cōpositis nō omissa. Nā Lacedęmonios qdē ēt saltationē quādā tāq̄ ad bella quoq; vtilē habuisse īter exercitatiōes accepimꝰ. Neq; id veteribꝰ rōanis dedecori fuit. Argumētū ē sacerdotū noīe ac religiōe durās ad hoc tps saltatio. Et illa ī tertio Cicerōis de oratore li. verba Crassi: qbꝰ pcepit: vt orator vtaf lateꝝ iclīatiōe forti: ac virili: ñ a scena & histrionibꝰ: sed ab armis: aut ēt a palęstra: cuiꝰ ēt disciplię vsꝰ ī nfam vsq; ętatē sine rephēsiōe dscēdit: a me tñ: nec vltra pueriles ānos retinebitur: nec in iis ipsis diu. neq; enim gestum oratoris componi ad similitudinem saltationis volo: sed subesse aliquid ex hac exercitatione puerili: vnde nos non id agentes furtim decor ille discentibus traditus persequatur.

Indignum.

Chironomia.

ν οψ obstrusum dicitur: atq; obturatum. ¶ Hoc autem vitio: & pleriq; transalpinorum natura: & insulsi quidā laborant de industria: sed quando latinam pronunciant orationem. ¶ Altero pene oculis ipse premeretur. Oculus pro oculis legendum esse ne admonendum quidem est. ¶ Neillos quidem repræhenderim qui palæstricis paulum etiam vacauerint & palæstrici a palæstra quæ latine lucta dicitur: sunt denominati. Dupliciter autē accipiuntur: vt subiicit Fabius: modo enī pro athletis ipsis & luctatoribus: qui etiam palæstritæ dicuntur: modo pro iis: a quibus motus corporis formātur: corporaq; ipsa exercentur accipi consueuerunt: quales nunc videntur esse: qui saltare docent. ¶ Cum præsertim hæc chironomia quæ est: vt nomine ipso declaratur: lex gestus: chironomia ad verbum transfertur lex manuum. Nam Χειρ Χειρος manus. νομος lex dicitur. Cum autem gestus potissimum consistat in manibus: idcirco lex gestus κατ' ἐξοχήν chironomia vocatur. Vnde chironomon Ledan dixit Iuuenalis: hoc est gesticulatricem. ¶ Argumentum est sacerdotum nomine ac religione: durans ad hoc tempus saltatio. De saliis martis sacerdotibus intelligamus. Qui ancilia scuta gestantes per vrbem discurrebant saltantes. Vnde & salii fuere denominati.

ASCENSIVS.

Quippe Rho literæ: cum sit græca litera: alii maluerunt græce figurare: sed vt opinor aspiratam cum talis sit prīa litera in nomine rhetor quam demosthenes primum difficile pronunciauit. Non indignandum est discere. Vallen. codex habet non indignum est discere.

An prædicta discenda sint eodem tempore. Cap.XX.

Væri solet:an(etiamsi discenda sint hęc)eodem tẽpore tñ tradi omnia:& percipi possint. Negãt enim quidam:quia confundatur animus:ac fatigetur tot disciplinis in diuersum tendentibus:ad quas nec mens:nec corpus nec dies sufficiat. Et si maxime hæc patiatur ætas robustior: tamen pueriles annos onerari non oporteat. Sed non satis perspiciunt quantum natura humani ingenii valeat:quæ ita est agilis & velox:sic in omnẽ partem(vt ita dixerim)spectat:vt ne possit quidem aliquid agere tantũ vnũ:in plura vero nõ eodem die modo:sed eodem temporis momento,vim suam impendat. An vero citharœdi non simul:& memoriæ:& sono vocis:& pluribus flexibus seruiunt? cum interim alios neruos dextra percutiunt:alios læua trahũt: continent:probant:ne pes quidem ociosus certam legem temporum seruat. Et hæc pariter omnia. Quid nos agendi subita necessitate deprehensi?nonne alia dicimus?alia prouidemus?cũ pariter inuentio rerũ,electio verborum,cõpositio, gestus,pronunciatio,vultus,motusq́ desiderentur:quæ si velut vno conatu tam diuersa pareut simul:cur non plurimis curis horas partiamur?cũ præsertim reficiat animos ac reparet varietas ipsa:contraq́ sit aliquanto difficilius in labore vno perseuerare? Ideoq́ & stylus lectione requiescit:& ipsius lectionis tedium vicibus leuatur. Quãlibet multa egerimus:quodam tamen modo recentes sumus ad id quod incipimus. Quis non obtundi possit:si per totum diem cuiuscũq́ artis vnum magistrum ferat? mutatiõe recreabitur:sicut in cibis:quorum diuersitate reficitur stomachus:& pluribus minore fastidio alitur. Aut dicant isti mihi:quæ sit alia ratio discendi:si grammatico soli deseruiamus?deinde geometræ tãtum. Omittamus interim quod dicimus:mox transeamus ad musicum:excidant priora:& cum latinis studebimus literis:non respiciamus ad græcas. & vt semel finiam:nihil faciamus nisi nouissimum. Cur non idem suademus agricolis ne arua simul & vineta:& oleas:& arbustum colant:ne pratis & pecoribus & hortis & aluearibus accõmodent curam?Cur ipsi aliquid forẽsibus negociis: aliquid desideriis amicorum:aliquid rationibus domesticis:aliquid curæ corporis,nõnihil voluptatibus quotidie damus?quarum nos vna res quælibet nihil intermittentes fatigaret? Adeo facilius est multa facere q̃ diu. Illud quidem minime verendum est,ne laborem studiorum pueri difficilius tolerent:neq́ enim vlla ætas minus fatigatur. Mirum sit forsitan:sed experimentis deprænendas. Nam & dociliora sunt ingenia prius q̃ obduruerũt ,id vel hoc argumento patet q́ intra biẽnium q̃ verba recte formare potuerunt:quis nullo instante:omnia fere loquuntur. At nouiciis nostris:p quot annos sermo latinus repugnat magis sciasi:si quem iam robustum instituere literis cœperis. Nõ fine cã

Quæri solet an etiam si discenda sint hæc:eodem tempore tamẽ tradi omnia. Ita hanc quæstionẽ tractat Fabius:vt colligat nõ obesse: pluribꝰ artibus pariter operam impertiri.nec ob id ingenia defatigari:neq́ ad hęc percipienda tempus deesse. modo recte distribuatur. ¶ Alios leua trahunt: continent.præbent. Probant æ diphthongo ex pũcta legẽdum esse facile sentiet:qui citharœdorum non ignorabit morem. ¶ Deinde geometri tantũ geometræ scribẽdum est:cum hoc nomẽ primæ sit non tertiæ declinationis. ¶ Omittamus interim quod dicimus. Di syllaba ascribat vt didicimꝰ legatur. ¶ At nouiciis nostris:per quot annos sermo latinus repugnat. Nouicij dicũtur serui nouiter empti κατεξοχην: non quia aliæ res quoq́ nouiciæ non dicantur. ¶ Nõ fine causa dici παιδομαθεισ eos qui in sua quidq́ arte optime faciant:παιδομαθεισ dicunt: qui a pueris aliquid discunt Contra οψιμαθεισ qui sero discunt appellantur. Sed formando se tantum modo præstant. Formandos pro formando legendum esse nemo non videt. ¶ Ergo cum grammaticus totum diem occupare non possit nec debeat:ne discentis animum tedio auertat quibus potius studiis hæc temporum velut subsidia donabimus? Subsidia qui putarũt ascribendum esse:atq́ succisiua eradendum ignorasse videntur:Succisiua tempora ea dici ab elegantissimis latinæ linguæ auctoribus quæ a peragendis necessariis nobis supersunt. Gellius in vltimo. Omnia succisiua:ac secũ'ana tempora ad colligendas huiusmodi memoriarum oblectatiunculas conferam. Mihi vero succisiua legendum esse affirmanti etiam vetustum exẽplar accedit. ¶ Nã ne ego consumi studentem in his artibus volo. Aut e litera est ascribenda: vt nec

Noui dicant

Succi quæ.

legatur aut quidem particula vt sit. Nam nec ego quidē cōsumi. ¶ Longa est enim quæ dicit ætas: Discit legēdū eē facile est videre. ¶ Ne fortunæ subiectum. Nec litera c ascripta legēdum est. ¶ Geometrię potius ac musico impendat: i vocali expuncta geometræ legatur. geometra dicitur q geometriæ peritus est: vt musicus qui musicē profitetur. ¶ Et ad rhetoricis officia transibit. Pro rhetoricis legendū esse rhetoris patet.

ASCENSIVS.

Quęri solet an etiā si discēda sint hæc eodem tempore tamē tradi. Vallen. qui nō habet si pēriculā: habet nū tradi: Vbi Aldinus tamen tradi. Ex vtroq; ergo restituatur sic Quęri solet an etiamsi discenda sint hæc eodem tempore: nū tradi & pcipi possint. Quasi dicat licet operęprecium sit ea simul scire: tamen difficile sit simul percipi. Aut distinguamus cum Aldo sic. Quæri solet an etiamsi discēda sint hæc: eodem tempore tamē tradi & percipi possint: quę lectio mihi tenēda videtur. Nec dies in se tempore: sic Raphaelis codex non recognitio habuit. Aldinus sic. Nec dies ipse tempore. Sed Vallen. Nec dies ipse sufficiat. quæ lectio si vera est (vt videtur) etiam dies pro tēpore masculino dicetur genere: quia sensus est nec mēs ad capiendum: nec corpus ad auscultandum & inuigilandum: nec dies ipse. i. tēpus in quo simul omnia discantur sufficiat. Alios neruos. Chordas e neruis factas. Subita necessitate dephensi: cum dicendum sit ex tempore: eo q̄ pręter spem nobis obiecta sint: aut isubita commotione noua concio habenda: aut alia quauis occasione nō pręmeditata dicenda sint nobis. Inuentio rerum. Paucis enumerat ea quæ ad orationem bonam sunt necessaria etiā eo ordine quo adhibenda. Primum enim oportet in-

[margin: netra qui] [margin: ipse]

dici παιδομαθεῖς eos qui in sua quidq; arte optime faciant. Et patientior est laboris natura pueris q̃ iuuenibus, videlicet vt corpora infantium: nec casus: quo in terram toties deferuntur: tam grauiter affligit: nec illa per manus: & genua reptatio: nec post breue tempus continui lusus: & totius diei discursus: quia pondus illis abest: nec seipsi grauant: sic animi quoq; credo, q̃a minore conatu mouentur: nec suo nixu studiis insistunt: sed formandos se tantūmodo prębent nō similiter fatigantur. Praeterea secundum aliam ætatis illius facilitatem: velut simplicius docenteis sequuntur: nec quæ iam egerint: metiuntur. Abest illis etiam adhuc laboris iudicium, porro vt frequenter experti sumus minus afficit sensus, fatigatio q̃ cogitatio. Sed ne temporis quidem vnq̃ plus erit: quia his ætatibus omnis in audiēdo profectus est. Cum ad stylum secedet, cum generabit ipse aliqd atq; componet: tum inchoare hæc studia: vel non vacabit: vel non libebit. Ergo cum grammaticus totum diem occupare nō possit: nec debeat ne discētis animum tedio auertat: quibus potius studiis hæc temporum velut †succisiua donabimus? Nam nec ego consumi studērem in his artibus volo, nec moduletur: aut musicis notis cantica excipiat, nec vtiq; ad minutissima vsq; geometriæ opera descendat, non comœdum in pronunciando, nec saltatorem in gestu facio: quæ si omnia exigerem suppeditabit tamen tempus, longa est enim quæ discit ætas, & ego non de tardis ingeniis loquor. Deniq; cur in his omnibus: quæ discenda oratori futuro puto eminuit Plato qui non contentus disciplinis: quas prestare poterant Athenę, non pythagoreorū: ad quos in Italiam nauigauerat: ęgypti quoq; sacerdotes adiit: atq; eorum arcana perdidicit. Difficultatis patrocinia pręteximus segnitiæ. Neq; enim nobis operis amor est: nec quia sit honesta: atq; rerum pulcherrima eloquētia petitur ipsa: sed ad vilem vsum: & sordidum lucrum accingimur. Dicant sine his in foro multi: & acquirant dum sit locupletior aliquis sordidæ mercis negociator: & plus voci suæ debeat præco: ne velim quidem lectorem dari mihi, quid studia referant computaturum. Qui vero imaginem ipsam eloquentiæ diuina quadam mente conceperit: quiq; illam (vt ait Sophocles non ignobilis tragicus) reginam rerum orationem ponet ante oculos: fructūq; non ex stipe aduocationum: sed ex animo suo & contemplatione ac scientia: petet perpetuum illum nec fortunæ subiectū: facile persuadebit sibi, vt tempora: quæ spectaculis, cāpo, tesseris: ociosis deniq; sermonibus ne dicam somno, & cōuiuiorum mora conterunt: geometræ potius ac musico impēdat, quāto plus delectationis habiturus q̃ ex illis ineruditis voluptatibus? Dedit enim hoc prouidentia hominibus munus: vt honesta magis iuuarent. Sed nos hæc ipsa dulcedo longius duxit. Hactenus ergo de studiis: quibus anteq̃ maiora capiat puer instituēdus est. Proximus liber velut nouū sumet exordium: & ad rhetoris officia transibit.

[margin: Subsidia] [margin: Eloquentia] [margin: Regina rerū oratio.]

uenire res quas dicas. deinde eligere ad eas dicendas verba: tum verba ipsa componere. ac demũ gestu. vultu. motuq; decenti cadẽ pronũciare. Contra q; sit aliquanto difficilius in labore vno perseuerare. Id verissimũ esse quisq; in se experiri potest: Sed quid ad illud Iuuenalis dicemus: pectora nostra duas non admittentia curas: dicam Iuuenalem loqui de curis inter se contrarijs vt sunt de lodice paratda: & de poemate fingẽdo. Et ad illud vulgatum. Pluribus intẽtus minor est ad singula sensus: Minorem quidẽ fatebor: sed vtilius pluribus q̃ vni reincumbere: cũ diu vni incumbere nequeat. Sed auctor ipse apertior est q̃ vt expositionis egeat. Et maxime Vallen. codex habet Et si maxime. Illud: temporũ velut subsidia donabimus: nolim penitus damnare: nã si succisiua diceret: tempora diceret: & velut (quia metaphora caret) non adderet.

¶ Raphaelis Regij in deprauationes secũdi Quintiliani de oratoria institutione libri annotationes.

¶ M. Fabii Quintiliani de institutione oratoria Liber Secũdus
Quando Rhetori sit tradendus puer. Cap. I.

Enuit cõsuetudo: quę quotidie magis inualescit: vt pręceptorib⁹ eloquẽtiæ latinis quidẽ semper: sed etiã gręcis iterim discipuli serius q̃ ratio postulat traderent. Eius rei duplex est causa: q; & rhetores vtiq; nostri suas partes omiserunt: & grãmatici alienas occupauerũt. Nã illi declamare modo: & sciẽtiã declamãdi ac facultatẽ tradere officii sui ducunt: idq; intra deliberatiuas: iudicialesq; materias: nã cętera: vt professione sua minora despiciũt. Et hi nõ satis credũt excepisse: quæ derelicta erãt, quo nomine gratia quoq; his habẽda est: sed ad prosopopœias vsq;: & ad suasorias, in quibus onus dicẽdi vel maximũ est, irrũpunt. Hinc ergo accidit: vt quę alterius artis prima erãt opera, facta sint alterius nouissima: & ætas altioribus iam disciplinis debita in schola minore subsidat: ac rhetoricen apud grãmaticos exerceat. Itaq; qđ est maxime ridiculũ non ante ad declamandi magistrũ mittẽdus videtur puer q̃ declamare iam sciat. Nos suũ cuiq; professioni modum demus: & grammatice (quam in latinũ trãsferentes literaturã vocauerũt) fines suos norit: præsertim tantũ ab hac appellationis suæ paupertate: intra quã primi illi constitere prouecta. Nã tenuis a fonte assumptis poetarũ historicorũq; viribus pleno iam satis alueo fluit: cum pręter ratiõnẽ recte loquendi non parũ alioqui copiosam, prope omniũ maximarũ artiũ scientiã amplexa sit. & rhetorice: cui nomen vis eloquendi dedit officia sua non detrectet: nec occupari gaudeat pertinentẽ ad se laborem: quæ dum operę cedit iam pene possessione depulsa est. Nec inficiabor aliquem ex iis: qui grãmaticen profiteãtur: eo vsq; scientiæ progredi posse: vt ad hæc quoq; tradenda sufficiat. Sed cum id aget: rhetoris officio fungetur: nõ suo. Nos porro quęrimus: quãdo iis: quæ rhetorice pręcipit: percipiẽdis puer maturus esse videatur. In quo quidẽ non id est æstimandũ cuius quisq; sit ætatis: sed quantũ in studiis iam effecerit. Et ne diutius differã: quãdo sit rhetori tradendus: sic optime finiri credo cum poterit. Sed hoc ipsum ex superiore pendet quæstione.

RAPH.

Enuit cõsuetudo. Prologũ q̃ maxime accõmodatũ secũdo volumini Fabius pponit: in quo differit: & quousq; grãmatici officiũ extẽdat: & vnde rhetoris institutio iuuenibus sit inchoanda: & quando futurus orator rhetori sit tradendus.

¶ Nã cætera: vt professione sua minora despiciunt. Cętera accipiamus demõstratiuas materias: cõmunes locos. quæstiones infinitas: quę theseis gręce dicunt. prosopopœias ac reliqua progymnasmata.

¶ Sed ad prosopopœias vsq;: & suasorias. Prosopopœia fictio personæ dicit. Hic aũt prosopopœias accipim⁹ orationes alicui p dignitate personæ accõmodatas. De qbus ipse in tertio sic inquit. Ideoq; longe mihi vidẽtur difficillimæ prosopopœiæ: in quib⁹ ad reliquũ suasoriæ laborẽ accedit etiã personæ difficultas. Nã illud idẽ aliter Cæsar: aliter Cicero: aliter Cato suadere debebit. Vtilissima vero hæc exercitatio: vel q; duplicis est opis: vel q; poetis quoq; ac historiarum futuris scriptoribus plurimũ confert. verum & oratoribus necessaria. Prosopo quid.

¶ Hinc ergo accidit: vt quæ alterius artis prima erant opera: facta sint alterius nouissima. Progymnasmata accipiamus: quę prima solebãt esse rhetorices opera: nunc quia a rhetoribus sunt derelicta: a grãmaticis occupata: vltima grammatices sunt facta.

¶ Et grãmatices quã in latinũ transferentes literaturam vocauerunt ἀπὸ τῶν Grãmatic denomin

γραμματων hoc est a lris deductū grāmatice. Vnde & literatura interpretatur & grāmatici literatores dicūtur. Nam: vt scribit Suetonius: appellatio grāmaticorū græca cōsuetudine inualuit: sed initio literati vocabant. Cornelius quoq; Nepos libello: quo distinguit literatū ab erudito: literatos quidē vulgo appellari ait eos: q diligēter: & acute sciēterq; possint aut dicere aut scribere. Cæterū ꝓprie sic appellādos poetarū interpretes q a græcis grāmatici nominent. Eosdē literatores vocitatos Messala Coruinus in quadā epistola ostēdit: nō esse sibi dicens rē cū Furio Bibabulone cū Sigida quidē aut literatore Catone. Significat enī haud dubie Valeriū Catonē poetā simul grāmaticūq; notissimū. Sunt q literatū a literatore distinguāt: vt græci grāmaticū a grammatista vt illū quidē absolute: hunc mediocriter doctum existimēt: quorū opinionē Orbilius etiā exēplis cōfirmat. Nāq; apud maiores ait cū familia alicui⁹ venalis ꝓduceretur: nō temere quē literatū in titulo sed literatorē inscribi solitū esse: quasi nō perfectū literis: sed imbutū. Hæc Tranqllus. ¶ Et rhetorice: cui nomē vis eloquēdi dedit officia sua nō detractet. Rhetorice ἀπὸ τοῦ ῥεῖν qđ fluere: atq; eloqui significat deriuatᵘ. Idē ait Cicero in oratore. Sed & græce ab eloquēdo rhetor: & latine el oquēs est dictus. ¶ Quę rhetorice ꝑcepit. Verbi huius secūda a fine i litera scribēda est: vt ꝑsentis sit tēporis.

ASCENSIVS.

Enuit. i. obtinuit. Consuetudo: non quidē laudata quā supra tenēdā docuit: sed inueterata & multorū errore diu obseruata. Interim: interdū. Serius: tardius. Vtiq; nostri. q. d. de græcis se non loqui. Sunt autem rhetores præceptores artis oratorię. Suas partes. sua officia. Illi. s. rhetores. ducunt. i. existimāt. Officij sui sup. esse. i. pertinere ad officiū suū .i. opus ad quod faciēdū instituti sunt. Intra deliberatiuas iudicialesq; materias quæ in foro causarū tractātur: demōstratiuę enim corā principibus quorū laudes continent fere habētur orationes. hi. s. grāmatici: quo nomine. i. cuius ergo & ratione: ne bis diceret gratia nomine pro gratia vtitur. quoq;. i. insuper: hoc est nō solū his. nō est propterea irascendū sed vltro gratiæ habendę sunt. Suasorias sic Vallen. habet. vel. i. etiā maximū. Alterius artis. s. rhetoricę prima opa: facta sint alterius. s. grāmaticę: nouissima. i. vltima. Sicut ergo vbi physicus desinit ibi medicus incipit: sic vbi grāmaticus desinit rhetor incipit. Sed deberet grāmaticus citius desinere: & rhetor prius incipere: hoc est a minoribus. Nos suū. i. ꝓpriū & debitū: modū. i. terminū & finē. Norit ab imꝑfecto verbo noui .i. noscat. Presertim prouecta tātū. i. in tātū & tā altū officiū quale ē declamare: qđ est fictas causas ꝑ exercitatione agere & defendere. ab hac paupertate. i. tenuitate & modicitate ac humilitate appellationis suæ: quia a literis nomē accepit. A fonte. i. origine: tenuis. i. exilis & modica: cū prima elemēta doceat. Bene aūt perstat in metaphora a fonte ducta: nā fontes riuos emittūt lōge auctiores (qa incremēta sumūt) q̄ ipsi sint: Alueus aquarū est illud cōcauū inter ripas per qđ fluūt. Non parū alioqui copiosam: qa magni momēti est recte loquendi ratio. Scientiā. s. rhetoricā aut oratoriā. Et rhetorice: elegāter ponitur &. q. d. cū tantū sibi vēdicet grāmatice: saltē rhetorice nō detractet. i. non recuset exercere officia sua: Metaphora est ab equis aut bobus onera imparia decretantibus. i. trahere recusantibus: nec gaudeat laborem ad se pertinentem: vt declamandi in genere demōstratiuo. & erudiēdi futurum oratorē in ijs quę superiore libro dicta sunt. Cum poterit. s. primū: sed hoc ipsum ex superiore pēdet quęstione: quia iterum quæras: quādo igitur iudicandus est puer posse?

RAPH.

¶ Nam si grāmatices munus vsq; ad persuasorias ꝓrogatur. Per syllabā eradēdam esse facile videbit qui quid inter Suadere ac persuadere intersit: nō ignorabit. Et suadere quidē est in actu. persuadere autē in effectu. Suasorię vero dicuntur declamationes in deliberatiuo genere habitæ: cuius ptes sunt suasio: ac dissuasio. Qđ autē prisci grāmatici etiā rhetoricā docerēt: Suetoni⁹ quoq; testis est. Sic enī scribit. Veteres grāmatici & rhetoricā docebāt: ac multorū de vtroq; aperte ꝯmētarij ferunt. Secundū quā consuetudinē posteriores quoq; existimo. q̄q̄ iam discretis ꝓfessionibus: nihilomin⁹ vel retinuisse: vel instituisse: & ipsos quędā genera institutionū ad eloquentiā ꝑparādā: vt problemata. para=

¶ Nam si grāmatices munus vsq; ad suasorias: quæ sunt apud rhetorē materiæ inter rudimenta dicendi: prorogatur tardius rhetore opus est. Si rhetor prima officia operis sui non recusat, a narrationibus statim: & laudādi vituperādiq; opusculis cura eius desideratur. An ignoramus antiquis hoc fuisse ad augēdā eloquentiā genus exercitationis: vt thesis dicerent: & cōmunes locos: & cætera citra complexū rerum personarūq; quibus verę fictęq; cōtrouersię continētur? Ex quo palam est: q̄ turpiter deserat eam partem rhetorices institutio quā & primā habuit: & diu solam. Quid autē ex iis: de quibus supra dixi: qđ nō tum in alia quæ sunt rhetorū propria: tum certe in illud iudiciale causæ genus incidat? an non in foro narrandū est? qua in parte nescio: an sit vel plurimū, nōne laus: ac vituperatio certaminibus illis frequēter inseritur? Non cōmunes loci? siue qui sunt in vitia directi: quales legimus a Cicerone cōpositos: seu quib⁹ quęstiones generaliter tractātur: quales sunt editi a Quinto quoq; Hortensio: vt sit ne paruis argumentis credendum: & pro testibus: & in testes in mediis litiū medullis versantur? Arma sunt hæc quodāmodo præparanda semper: vt iis cum res poscat vtaris. Quæ qui pertinere ad orationē nō putabit: is ne statuā qui=

dem inchoari credet cum eius membra fundentur. Neq; hanc (vt aliqui putabūt) festinationē meam sic quisq̄ calumnietur tanq̄ eū qui sit rhetori tradendus: abducendū protinus a grammaticis putem. Dabuntur illis tum quoq; tempora sua, neq; erit verendum: ne binis praeceptoribus oneretur puer. Non enim crescet: sed diuidetur: qui sub vno miscebatur labor: & erit sui quisq; operis magister vtilior. quod adhuc obtinent graeci, & a latinis omissum est: & fieri videtur excusate, qa sunt: qui labori isti successerint.

¶ Nam si grāmatices munus vsq; ad suasorias. Sic Raphael reposuit Vallensis. tamen persuasorias habet: verum mendum putem: vnde Aldus suasorias quoq; impressit. Cum eius membra fundentur: quia statua metallica quae fusoria est nō tota simul funditur: sed primū truncus: & illi caput brachia ac caetera quadrantia deinceps funduntur.

phrasis: allocutiōes. ethologias: atq; alia hoc genus ne scilicet sicci omnino: atq; aridi pueri rhetoribus traderētur. ¶ Si rhetor prima opis sui officia nō recusat: a narrationibus statim: & laudādi vituperādiq; opusculis cura eius desiderat. Narratio: ac laudādi: vituperādiq; ratio inter prima numerant progymnasmata: in qbus discipuli prius a rhetoribus exercebātur: q̄ ad declamādū ī suasorijs iudicialibusue materijs admitterent. Hoc idē autē & Suetoni⁹ in libello de claris rhetoribus scribit. Sed rō docendi inqt: nec vna oībus nec singulis eadē semp fuit quādo vario mō discipulos quisq; suos exercuerūt. Nā & dicta p̄clara per oēs figuras. per casus: & apologos aliter atq; aliter exponere: & narrationes tum breuiter ac presse: tum latius & vberius explicare cōsueuerunt. Interdū graecorū scripta cōuertere ac viros illustres laudare vel vitupare. Quaedā etiā ad vsum cōmunis vitae instituta tū vtilia: & necessaria: tū perniciosa: & supuacanea ostēdere. Saepe fabulis fidē firmare aut demere: qd̄ genus thesis: & ἀνασκευάς & κατασκευάς graeci vocāt: donec sensim haec exoluerūt: & ad cōtrouersias ventū est. ¶ Vt thesis diceret & cōmunes locos. Quas nūc declamationes vocamus Seneca ait: ante Ciceronē Thesis fuisse vocatas. mox declamationes: & cōtrouersias iudiciales: vel suasorias coepisse nominari. Thesis aūt apd̄ graecos multa significat. Interdū enī thesis dicitur subabsurda opinio alicuius eorū: qui in philosophia clari habentur: vt Antisthenis cōtradictionē nō esse: A philosophastris positio transfertur. Interdū thesis pro situ loci ponitur. Thesis etiā est disceptatio alicuius rei sine circūstātijs: quae a nobis quęstio appellatur. Quales hę sunt. Vtrū sit ducēda vxor. Vtrū nauigādū. Vtrū sit administrāda respu. Loci vero cōmunes dupliciter accipiuntur. Nā locus cōmunis interdum est oratio amplificatiua bonorū malorūue: quae alicui inesse dicitur. Ideo autē locus cōmunis dicitur: ꝙ omnibus: qui iisdem bonis: malisve praediti sunt: cōmunis sit. Huiusmodi vero cōmunes locos in vitia dūtaxat esse directos Fabius cū Cicerone sentire videtur. Alij vero: vt Aphthonius: ad virtutes quoq; posse referri putant. Interdū locus cōmunis dicitur quęstio generalis tractata: & affirmatiue & negatiue. Vt testibus credendū esse. Testibus credēdū nō esse. Idcirco autē cōmunis dicitur: ꝙ vtriq; parti: & affirmanti: & neganti cōmunis sit. ¶ Qua in parte nescio an sit plurimū. Magnū momentū in narratione consistere certū est. Frustra enī in reliquis laborabimus: si in narratione defecerimus. ¶ Neq; erit verēdū ne binis p̄ceptoribus oneret puer. Binis p̄ceptoribus ita dictū est: vt dicimus binos cōsules olim Romae creatos. hoc est singulis annis duos.

Theses

Thesis significata.

Locus c[ommunis]

RAPH.

¶ De moribus & officiis praeceptoris. Cap. II.

Ergo cū ad eas in studiis vires peruenerit puer: vt q̄ prima esse p̄cepta rhetorū diximus mēte cōsequi possit, tradēdus ei⁹ artis magistris erit. Quorū ī primis inspici mores oportebit: qd̄ ego nō icciroo potissimū ī hac pte tractare sum aggressus, qa nō in ceteris quoq; doctorib⁹ idē hoc examinandū q̄ diligentissime putē: sicut testatus sum libro priore, sed ꝙ magis eius rei necessariā mētionē facit aetas ipsa discētiū. Nā & adulti fere pueri ad hos p̄ceptores trāsferūtur: & apd̄ eos iuuenes etiā facti pseuerāt. Ideoq; maior adhibenda tū cura est: vt teneriores annos ab iniuria sanctitas docētis custodiat: & ferociores a licētia grauitas deterreat: Neq; vero satis est: summā prestare abstinētiā nisi disciplinę seueritate cōuenientiū quoq; ad se mores astrinxerint. Sumāt igit ante oīa parētis erga discipulos suos animū: ac succedere se in eorū locū a qbus sibi liberi tradant existimēt. Ipse nec habeat vitia nec ferat. Nō austeritas

¶ Ergo cū ad eas. De moribus & officio rhetoris: hoc loco ita disserit Fabius: vt ipse integerrimus fuisse videatur. ¶ Quorum in primis inspici mores oportebit. Iustinianus de p̄fessoribus & medicis libro decio codicis: Magistros inquit studiorū doctoresq; excellere oportet morib⁹ primū: deinde facundia. ¶ Ideoq; maior adhibēda tū cura ē. Tū loco tamē sensus exigit sicq; emēdate in qbusdā legitur exēplaribus. ¶ Nisi disciplinę seueritate conuenientiū quoq; ad se mores astrinxerint. hoc est. nisi cōuenētiū ad se discipulorū mores seueriorū auctorū lectione cohibuerit: ne sint aut lasciui: aut feroces. ¶ Q; quidē sic obiurgant.

Quidā legēdū est. nō qdē. ¶ Minime vero pmittēda pueris: vt fit apud plerosq; assurgēdi exultādiq; in laudādo lętitia. Emēdate in qbusdā exēplaribus legitur licētia: q̄ in malā fere accipitur partē. Terētius. Deteriores oēs sumus licētia. ¶ Supuacua eñ videntur cura: ac labore parata quicquid effuderint laude. Labor e vocali erasa: vt nominādi sit casus legat. ¶ Vsq; adeo vt illos discipulorū tumultu inflati. Illo litera s elisa & con syllaba ascripta cōdiscipulorū est legendū. ¶ Qualem esse oportet studiis moribusq; ppositū. Præpositū vt præfectū sine cōtrouersia legēdū est. ¶ Et carendū nō solū crimine turpitudinis verum etiā suspitione. Hoc de Cęsare sumptū est dictū: q interrogat⁹ cur Pompeiam vxorē dimisisset: quę a Clodio adulterata dicebat: cū iurasset se nihil eorū q̄ Clodio obiicerētur dephēdisse quia respondit: volo meos nō solū crimine sed etiam criminis suspicione carere. ¶ Ac schola. Discipuli continens eñ pro contēto per metonymian sæpenumero ponitur.

ASCENSIVS.

¶ Nam & adulti fere pueri. i. cū iam sint in suprema pte pueritiæ & adulescētuire incipiūt. aut adulti iā adulescētes facti: qa apud rhetores etiam iuuenes facti perseuerāt: donec orādi in veris caussis periti euaserint. Tū. i. tunc cura est. Ab iniuria. s. stupri. Grauitas. s. docentis. Conuenientium quoq; ad se. s. discipulorum vulgo diceretur Visitantium se &c. Nec ferat. i. nec toleret in discipulis. Inde, ab austeritate: hic. s. a comitate. Parata quicqd effuderint laude. i. si laus sit parata p dictiōe etiam futili & inani. Si fieri potest. Sic latine: sicq; omnes antiqui locuti: nā quod nunc dicunt si possibile est: priscis inauditū est. Et carendū non solū crimine. Caremus ergo crimine dū eo vacui sumus: qđ miror Vallā nō adnotasse. Qđ vero de Cæsare recitat Raphael: alii recitant vt dixerit decet domū Cæsaris nō solum crimine &c. Sed Vallā sequitur Raphael. Vltimis. i. maximis vltra quæ nō sint maiora: quāta tempore suo Iuuenalis asserit dicens. Omne in præcipiti vitium stetit. Nil erit vlterius nostris qđ moribus addat posteritas &c. Vltima autem vitia committat si ipse corruptor sit discipulorum.

eius tristis: nō dissoluta sit comitas: ne inde odiū, hinc cōtēptus oriatur. Plurimus ei de honesto: ac bono sermo sit. Nā quo sępi⁹ monuerit hoc rarius castigabit: minime iracūdus nō tñ eorū: q̄ emēdāda erūt dissimulator. simplex in docēdo: patiēs laboris, assiduus potius q̄ immodicus. Interrogātibus libēter respōdeat, nō interrogātes percontetur vltro. in laudādis discipulorū dictionibus nec malign⁹ nec effusus: quia res altera tediū laboris, altera securitatē parit. In emēdādo q̄ corrigēda erūt: nō acerb⁹ minimeq; cōtumeliosus. Nā id qdē multos a pposito studendi fugat: q quidā sic obiurgāt quasi oderint. Ipse aliqd imo multa quotidie dicat: q̄ secū audita referant. Licet eñ satis exēplorū ad imitandū ex lectione suppeditet: tñ viua illa (vt dicit) vox alit plenius pcipueq; pceptoris quē discipuli (si modo recte sunt instituti) & amāt: & verētur. Vix aūt dici pōt quāto libētius imitemur eos: qbus fauemus. Minime vero pmittēda pueris (vt fit apud plerosq;) assurgēdi: exultādiq; in laudādo licentia. Quin etiā iuuenū modicū esse, cū audiēt, testimoniū debet. Ita fiet vt ex iudicio pceptoris discipulus pendeat, atq; id se dixisse recte: quādo ab eo pbabit, credat. Illa vero vitiosissima quę iā humanitas vocat: inuicē qualiacūq; laudādi cū est indecora: & theatralis: & seuere institutis scholis aliena: tū studiorū perniciosissima hostis. Supuacua eñ vident cura ac labor, parata quicqd effuderint laude. Vultū igit pceptoris intueri: tā q audiūt debēt: q̄ ipse q dicit. Ita eñ pbāda: atq; improbāda discernēt: sic stylo facultas cōtinget, auditioni iudiciū. At nunc proni atq; succincti ad oēm clausulā nō assurgūt modo, verū etiā excurrūt & cū indecora exultatione conclamāt. Id mutuū est: & ibi declamationis fortuna. Hinc tumor: & vana de se psuasio: vsq; adeo, vt illo cō discipulorū tumultu iflati: si parū a pceptore laudent, ipsi de illo male sentiāt. Sed se quoq; pceptores itēte: ac modeste audiri velint. Nō eñ iudicio discipulorū dicere debet magister: sed discipuli magistri. Quin (si fieri pōt) intēdēd⁹ anim⁹ in hoc quoq; vt pspiciat q̄ qsq;: & qūo laudet: & placere q̄ bene dicet non suo magis q̄ eorū noīe delectet: q recte iudicabūt. Pueros adolescētib⁹ sedere pmixtos nō placet mihi. Nā etiā si vir talis: qualē esse oportet studiis: moribusq; ppositū modestā habere pōt etiā iuuētutē: tñ vel infirmitas a robustioribus separāda est: & carēdū nō solū crimine turpitudinis verū etiā suspitione. Hęc notāda breuiter existimaui: nā vt absit ab vltimis vitiis ipse pceptor ac schola: ne pcipiendū quidē credo. Ac si qs est: qui flagitia manifesta in deligendo filii præceptore nō vitet: iā hic sciat cętera quoq; quæ ad vtilitatem iuuētutis cōponere conamur: sibi esse hac parte omissa, superuacua.

¶ An protinus præceptore optimo sit vtendū. Cap.III.

E illorū quidē persuasio silētio transeūda est: qui etiam cū idoneos rhetori pueros putauerūt: nō tamē cōtinuo tradēdos eminētissimo credūt. Sed apud minores aliq̄diu detinent: tāq̄ instituēdis artibus magis sit apta mediocritas p̄ceptoris: cū ad ītellectū atq̄ imitationē facilior: tū ad suscipiēdas elemētorū molestias minus supba. Qua in re mihi nō arbitror diu laborandū: vt ostendā quāto sit melius optimis imbui: quātaq̄ in eluēdis q̄ semel īsederit vitiis difficultas cōsequat: cū geminatū onus succedētes p̄mat. Et q̄dē dedocēdi grauius: ac prius q̄ docēdi. Propter qd̄ Timotheū clarū in arte tibiarū ferūt duplices ab iis: quos alius instituisset solitū exigere mercedes q̄ si rudes traderētur. Error tñ est in re duplex: vnus q̄ īterim sufficere illis minores existimāt: & bono †sani stomacho cōtēti sunt. Quæ q̄q̄ & ipsa rephēsione digna securitas: tñ esset vtcūq̄ tolerabilis si eiusmodi p̄ceptores minus docerēt nō peius. Alter error ille etiā frequētior q̄ eos q̄ ampliorē dicēdi facultatē sint cōsecuti: nō putāt ad minora descēdere. Idq̄ interi fieri: q̄a fastidiāt p̄stare hāc inferioribus curā: iterim quia oīno nō possint. Ego porro eū: q̄ nolit ī numero p̄cipientiū nō habeo. posse aūt maxime si velit: optimū quēq̄ cōtendo. primū q̄ eū q̄ eloq̄ntia cæteris p̄stet: illa quoq̄: p q̄ ad eloquētiā puenit̄ diligētissime p̄cepisse credibile est. Deinde q̄a plurimū in p̄cipiēdo valet rō: q̄ doctissimo cuiq̄ †planissima est: postremo q̄a nemo sic in maiorib⁹ eminet: vt eū minora deficiāt. Nisi forte Iouē quidē Phydias optime fecit: illa aūt q̄ in ornamētū eius opis accedūt: alius meli⁹ laborasset. aut orator loqui nesciet: aut leuiores morbos curare nō poterit p̄stātissim⁹ medicus. Quid ergo? nō est q̄dā eloquētia maior: q̄ vt eā intellectu cōseq puerilis infirmitas possit? Ego vero cōfiteor: sed hūc disertū p̄ceptorē: prudētē quoq̄: & nō ignarū docēdi esse oportebit, submittētē se ad mensurā discentis: vt velocissimus q̄s: si forte iter cū paruulo faciat det manū: & gradū suū minuat: nec p̄cedat vltra q̄ comes possit. Quid? si plerūq̄ accidit: vt faciliora sint ad intelligendū: & lucidiora multo: q̄ a doctissimo quoq̄ dicunt? Nā & prima ē eloquētię virtus perspicuitas: & quo q̄sq̄ ingenio minus valet hoc se magis attollere, & dilatare conatur: vt statura breues in digitos erigūtur: & plura infirmi minātur. Nā & tumidos: & corruptos: & tinnulos: & quocūq̄ alio cacozeliæ genere peccātes certū habeo nō viriū: sed infirmitatis vitio laborare. vt corpora nō robore: sed valetudine inflant: & recto itinere lapsi plerūq̄ diuertūt. Erit ergo †etiā obscurior quo q̄sq̄ deterior. Non excidit mihi scripsisse me in libro priore cū potiorē ī scholis eruditionē esse q̄ domi dicerē, liberius se prima studia tenerosq̄ p̄fectus ad imitationē cōdiscipulorū q̄ facilior esset erigere. Qd̄ a q̄busdā sic accipi potest tāq̄ hæc, quā nūc tueor, sentētia priori diuersa sit. Id a me procul aberit: nāq̄ ea causa vel maxima est:

sane

plenissima

eo

¶ Ne illorū quidē psuasio silētio transeū da est. Manifeste colligit Fabius eminētissimo rhetori pueros statim eē tradēdos. Hāc vero quęstionē adeo apte Fabi⁹ tractat: vt nihil in hoc capite fere esse videatur qd̄ indigeat enarratione. ¶ Nā tumidos & corruptos & tinulos & quocūq̄ alio cacozeliæ genere peccātes. Tinnuli dicūtur quorū sermo tinnitū quēdā imitat̄ a tinniendo dicti. κακοζηλεια aūt latine dicit̄ affectatio: ad verbū autē trāsfert̄ praua æmulatio. ¶ Aut si qd̄ errauerit: statim corrigent̄ Si qd mihi legendū videt̄. ¶ Qui ad Phœnicis Homerici exēplū dicere ac facere doceat. Phœnix Amyntoris fuit fili⁹: q vt in octauo Iliados scribit Homer⁹ Achillē tāq̄ pater instituit: eūq̄ & facere & dicere docuit. Sic eñi inq̄t Homerus. μυθων τε ρητηρ' εμεναι πρηκτηρα τε εργων.

Tinnuli dicantur

Phœnix fuerit.

ASCENSIVS.

¶ Ne illorū q̄dē. Qui hūc locū tā facilē cēsent vt expositionis nō egeat aut difficultatē nō itelligūt: aut q̄a dissoluere nesciūt dissimulant vt plerīq̄ faciūt. Ego certe nō magis facilē q̄ cęteros inueni: quapropter q̄ subobscura videbunt̄ p ca ptu meo explanabo. Persuasio: qua ipsi psuasi sunt hoc ē credulitas & opinio firma. Vñ Valla quā fidē vocam⁹ psuasionē recte dici docuit. Cōtinuo: statim a prima eruditione. Interdū nō cōtinuo: est nō ideo. Dedocēdi. i. docēdi ɔtrariū illius qd̄ imperit⁹ puer se docuerat: vt si puer didicerat barbare loq dedoceat. i. doceat nō ita loquēdū eē: pri⁹ q̄ doceat q̄uo loquendū sit. Vñ grauius est dedocēdi q̄ docēdi onus: q̄a difficile est cōsueta relinquere & nota dediscere: & pri⁹: q̄a praua pri⁹ eruēda sunt semina q̄ bona inseras. Duplices q̄: videt̄ nou⁹ loquēdi mod⁹: nā duplices posuit pro duplo maiores: sic tñ Liui. li.

Persuasi[o]

cur optimo cuiq; ꝓceptori sit tradēdus puer ꝙ apud eū discipuli quoq; melius instituti: aut dicēt qđ inutile nō sit imitari: aut siquid errauerint statim corrigentur. At indoctus ille etiā probabit fortasse vitiosa & placere audientibus iudicio suo coget. Sit ergo tā eloquentia q̄ moribus pstantissimus: qui ad Phoenicis Homerici exemplum dicere ac facere doceat.

vit. locutū adnotauit Valla vbi dixit. Quicqd hinc aut illinc cōmunis Mars bello aufert: multiplex q̄ p numero damnū est. Multiplex inqt: q̄si multo maiꝰ. Et bono sane stomacho &c. legā sani. vt sit adagialis similitudo. Sicut sani bono cōtenti sunt stomacho: & medicinā sumere recusant: ita pueri deberēt eē cōtēti ꝓceptore minore: q capacitati suę par sit. Interim: interdū. Ratio q̄ doctissimo cuiq; plenissima est lego cū Aldo planissima. i. manifestissima. Ratio aūt doctissimo manifestissima est: qa tūc arbitramur vnūquēq; aliqd scire cū cām eiꝰ scit: tūcq; qđ scimus facile retinemus dū rationē & cām quare ita sit scimus. Deficiant. destituāt derelinquāt. Metaphora a defectione militū. Nisi forte Iouē qdē Phydias: q statuarius optimus apud Pliniū: argumētatur aūt a nō verisimilibus ad itētidē nō vero simile. Nā sicut vero sile nō est optimū statuariū nō posse vt opus ipm qđ difficiliꝰ est: ita ornamēta & ꝓparamēta opis facere: qđ faciliꝰ est. aut sicut nō est vero sile oratorē nescire loq: cū sit facillimū: in oratoria arte apte dicere: qđ plus est q̄ loq. aut medicū &c. ita nō est vero sile q maiora optime doceat: nō posse minora silr docere. Non est inquā vero sile: qa est cōtra locū a minori. Quid ergo? obiectio est alter psuasoꝝ. quā facile dissoluit: dicēs licet optimꝰ rhetor plura & maiora sciat q̄ q̄ puer cape posset: nō tñ ea vltra q̄ capax erit docebit. Erit eñ prudēs & docēdi nō ignarus. Iter faciat. i. eat: At viam facere est eā reparare aut sternere. Quę a doctissimo quoq; dicūt. Illud quoq; ablatiuꝰ est nti q sq. Sane sic argumētat cū prima eloquentię virtus sit pspicuitas: eā optime tenebit rhetor optimꝰ: ꝓsertim cū tenuis ille rhetor ne tenuis videat: vltra mediocritatē dicēdi in qua pspicuitas est si possit se attollat. In digitos. s. pedū. vt lōgiores videant: sicut se erigūt qsib9 luctaturi vt desup incūbāt: vñ æneid. v. Cōstitit i digitos ꝯtēplo erectꝰ vterq;. Leget aūt statura breues nō breuis: nā statura ablatiuꝰ casꝰ ē: breues nti & subaudiūt hoies. Nā & tumidos &c. Egregie sentit vitia cacozelię generari vitio ifirmitatis nō viriū. Tāgit aūt tres spēs totidē vocabulis ad q̄s reliquę si plures sint reduci possent. Oē eñ vitiosum aut redūdat pperā aut deficit aut bonū corrūpit & iuertit. vt prodigus i dādo & expēdēdo redūdat: auarus tenax & sordidus deficit: q ꝓo venena tāti empta quāti bonū cibū emeret p bono cibo apponeret: officiū puerteret. In cacozelia aūt dicēdi q tumidus ē redūdat: q tinnulus deficit: q raucus aut tussiens mediocri voce vteret corruptus diceret. Sane ea vitia sunt infirmitatis nō viriū. Tumidus eñ vt i habitudine dicit nō q nimis habet roboris & corpulētię seu solidi corporis: sed cuiꝰ corpus vltra vires inflat: sic in dicēdo q nō pōt æquare stylū ꝓceptū sed supra vires dicere tētat tumidus est: & ifirmitate nō abūdātia viriū peccat: vult eñ & nō pōt. Corruptꝰ aūt manifestā habet ifirmitatē. Tinnulꝰ ꝓo qa gracilior videri vult q̄ pōt deficit ifirmitate nō redūdātia viriū. Sed valetudine. s. nō bona: q̄ ifirmitatis spēs est. Et recto itinere lapsi. Cōmētarij q sub noie Pōponij Lęti ipssi sunt: & vñ Raphael plurima sūpsit: dupliciter legūt & exponūt aut lapsi. i. cadētes: aut lassi. i. fatigati. vterq; aūt diuertūt. i. diuerticula q̄rūt & ab recto itinere discedūt: lapsi. s. p errorē & lassi p prauā opinionē: opinat eñ se minꝰ fatigādos i diuerticulis q̄ i vijs rectis & planis. Sic i dicēdo q iustā mēsurā tenere neq̄unt p ifirmitatē dilabūt i vitiū redūdātię aut defectꝰ. Vñ Horatiꝰ i arte. Sectātē lęuia nerui deficiūt animiq;: pfessus grādia turget &c. Erit ergo ēt obscurior: legi posset p etiā eo: qđ licet i quo bene subaudit: qa tñ etiā videt nō necessaria pticula legā eo. In libro priore: qa hic secūdꝰ ē: q si tertiꝰ eēt diceret in prio. Nō excidit dissoluit cauillationē ex dictis i priore libro sūptā: sȝ euidētiꝰ q̄ vt declarari debeat. Phoenicis Homerici quē Homerꝰ vt Raphael adnotauit i octauo Iliados iducit: vt Valla i. ix. sed hñtibꝰ Homerū facile erit dephēdere vter in calculo erret.

¶De primis apud rhetorē exercitationibus. Cap. IIII.

Inc iam quas primas i docēdo partes rhetorū putē, tradere incipiā dilata parūper illa q̄ sola vulgo vocat arte rhetorica Ac mihi opportunus maxime videt ingressus ab eo: cuiꝰ aliqd simile apud grāmaticos puer didicerit. Et qa narrationū, excepta qua i causis vtimur, tres accepimus species: fabulā quę versatur in tragoediis atq; carminibus, non a veritate modo: sed etiā a forma veritatis remotā. argumētū qđ falsum: sed vero simile comoedię fingūt. Historiā in qua est gestæ rei expositio: grāmaticis autē poeticas dedimꝰ: apud rhetorē initiū sit historica tanto robustior quāto verior. Sed narrandi qdē: quę nobis optima ratio videat: demonstrabimus: cū de iudiciali parte dicemus. Interim admonere illud sat est: vt sit ea nec arida prorsus nec ieiuna. Nam quid opus erat tantū studiis laboris impēdere: si res nudas atq; inornatas indi-

RAPH.

¶ Hinc iā quas primas in docēdo partes rhetorē putē tradere incipiā. Rhetoꝝ legēdū esse nemo dubitat. ¶ At mihi opportunꝰ. Ac per c legēdū esse ex eo pspici pōt qđ Ac sensuū pricipijs elegāter apponit. At vero nō ita: nisi cū superiorib9 aduersat. ¶ Apud rhetorē initiū sit historica. Proponebantur pueris historiæ: quas elegāter stylo cōsequerētur. ¶ Nāqđ opus erat. Quid legēdū esse nemo nō videt ¶ Neq; rursus sinuosa Sinuū ac diuerticulorū plena: Sinuosa eñ illa dicit narratio q̄ multas digressiones admittit q̄les sunt fere.

accersitis care satis videretur! Neq; rursus sinuosa: & † accersitis descriptionibus: in quas plerique imitatione poeticę licentiæ ducũtur: lasciuiat. Vitium vtrũq;: peius tamẽ illud quod ex inopia q̃ qđ ex copia venit. Nam in pueris oratio perfecta: nec exigi: nec sperari potest: melior autem est indoles læta generosiq; conatus: & vel plura iusto concipiens interim spiritus. Nec vnq̃ me in his annis discentis † animus offendat: si quid superfuerit, quin ipsis doctoribus hoc esse curæ velim: vt teneras adhuc mentes more nutricũ mollius alant: & satiari veluti quodã iucundioris disciplinę cibo lacteq; patiantur. Erit illud plenius interim corpus: quod mox adulta ætas astringat. hinc spes roboris. Maciem nanq; & infirmitatem in posterũ minari solet: protinus omnib⁹ mẽbris expressus infans. Audiat hæc ætas plura: & inueniat: & inuẽtis gaudeat: sint licet illa nõ satis sicca interim ac seuera. Facile remediũ est vbertatis, sterilia nullo labore vincuntur. Illa mihi in pueris natura minimũ spei dederit in qua ingeniũ iudicio p̃sumitur. Materiã esse primũ volo: vel abũdantiorem atq; vltra q̃ oporteat fusam. Multũ inde decoquẽt anni, multũ ratio limabit: aliqđ velut vsu ipso deteret. Sit modo vnde excidi possit: & qđ exsculpi, erit aũt si nõ ab initio tenuẽ nimiũ laminã duxerim⁹: & quã cœlatura altior rumpat. Qđ me de his ætatibus sentire minus mirabitur q̃ apud Ciceronẽ legerit. Volo eñ se efferat in adolescẽte fœcũditas. Quapropter in primis euitãdus: & in pueris p̃cipue magister aridus nõ minus q̃ teneris adhuc plantis siccũ, & sine humore vllo solũ. Inde fiũt humiles statim: & velut ad terrã spectãtes: q nihil supra quotidianũ sermonẽ attollere audeãt. Macies illis p sanitate: & iudicii loco infirmitas est: & dũ satis putãt vitio carere in id ip̃m incidũt vitiũ: q; virtutib⁹ carẽt. Quare mihi ne maturitas qdẽ ipsa festinet: nec musta in lacu statim austera sint. Sic & ãnos ferẽt: & vetustate proficiẽt: Ne illud qdẽ qđ admoneam⁹ indignũ est: ĩgenia puerorũ nimia interim emẽdationis seueritate deficere: nã & desperãt: & dolẽt & nouissime oderũt: & qđ maxime nocet dũ oĩa timẽt: nihil conãtur, qđ etiã rusticis notũ est: q frondibus teneris nõ putãt ad hibẽdã esse falcẽ: qa reformidare ferrũ videnĩ: & nõdũ cicatricẽ pati posse. Iucũdus ergo tũ debet eẽ p̃ceptor: vt remedia: q̃ alioqui natura sunt aspera molli manu: & leui leniãtur: laudare aliqua, ferre qdã, mutare etiã, reddita cur id fiat ratione, illuminare: interponẽdo aliquid sui. Nonnũq̃ hoc quoq; erit vtile totas ip̃m dictare materias quas & imitet̃ pueri: & interim tanq̃ suas amet. At si tã negligẽs ei stylus fuerit: vt ẽmendationẽ nõ recipiat exptus sum p̃desse quoties eandẽ materiã rursus a me retractatã scribere de integro iuberẽ. Posse eñ eũ adhuc melius, quatinus nullo magis studia q̃ spe gaudẽt. Aliter aũt alia ætas emendanda est: & pro modo viriũ: & exigendũ: & corrigẽdum opus. Solebã ego dicere pueris aliquid ausis licẽtius: aut lętius, laudare illud me adhuc, venturũ tẽpus quo idẽ nõ permitterẽ: ita & ingenio gaudebant: & iudicio non fallebantur.

Ouidij fabularũ narrationes. ¶ Lasciuiant: n sra ex p̃ũcta lasciuiat legat: vt ad historicã narratiõe; referat ¶ Nec vnq̃ me in his discẽtis anim⁹ offendat si qđ su p̃fuerit. Sẽsus itegritas nõ vt anim⁹: sed vt ãnis legat exposcit. Qđ eñ pueris p̃mittit, grãdiorib⁹ natu denegaret. ¶ Hinc spes roboris lacie. deprauatus ẽ hic locus p̃pter male adhibitã distinctionẽ. Nõ eñ l aciẽ sed maciẽ: qđ qdẽ est vitiũ sensus, est legendũ hoc mõ Maciẽ nãq; & infirmitatẽ. ¶ Erit autẽ si nõ ab initio tenuẽ minimũ laminã duxerimus. Nimiũ legẽdũ ẽẽ apte ex sensu p̃cipit. Est autẽ a vasculorũ sculptorib⁹ similitudo sumpta. Laminę eñ nimiũ tenues culpãtur: qa facile p̃forant. ¶ Iucũdus ergo tamẽ maxime. Tũ loco tñ est legendũ.

ASCENSIVS.

¶ Hinc iã quas primas in docẽdo p̃tes rhetorũ putẽ. sic legendũ recte admonet Raphael. Nã Laurẽtian⁹ codex q rhetorẽ habet: male script⁹ ẽ errore illi⁹ q putauit rhetorẽ cũ verbo tradere a fronte cõstruẽdũ: cũ ordo sit. Ego incipiã tradere hinc iã quas p̃tes rhetorũ ego putẽ primas i docẽdo. Grãmaticis aũt: sic Vallen̄ & recte: nã p̃perã etiã legat Nã ordo est. Et quia narrationũ &c. tres accepimus species: fabulã &c. grãmaticis aũt poeticas dedim⁹. i. assignauim⁹ enarrationes in priore libro: ideo historica. s. narratio sit initium apđ rhetorẽ &c. Imitatiõe poeticę licẽtiæ dicũt. scribe ducũt. Nec eligi: scribe nec exigi. Nec vnq̃ me i his discẽtis anim⁹: sic vetus est lectio: sed Raphael annis legit: sicq; Vallen̄. & Aldin⁹ & cęteri fere codices habẽt: sed qa Põponi⁹ exponit in his narrationib⁹ copiosis: & poti⁹ (qa cõmẽtarijs illis vt suppositit ijs non multũ fido) quia & sensui & stilo orationis animus q̃ annis magis quadrare videtur legã animus: vt sit nec anis

mus discentis.s.pueri:si quid superfuerit.i.redundauerit vt qui plus iusto conceperit:offendat vnq̃ me in his .s.narrationibus copiosis:quã lectionẽ probat q̃d sequitur mollius alant & satiari patiãtur. Expressa: attenuata:ne.p succi neq; corporis aut sanguinis plena. Sicca:solida & neruosa:ac pro.i.seuera. Facile remedium est vbertatis.metaphora ab agro vbere &c.In qua ingeniũ iudicio ꝑsumit.i. inquit Pompo.quãdo puer iudicio suo ꝑsumit ingeniũ:& nimiũ seuerus esse vult in scribendo.hoc eñi signũ est non futuræ vbertatis. nam puer cũ scribit nõ debet ispicere ad limã:sic ille.q̃d confirmat ferme q̃d sequitur. Materiã &c. fusam,dilatã, ampliatã dici tamẽ potest ꝑsumitur iudicio.i.anteq̃ verũ iudiciũ sit:decoquent.i.quasi coquendo detrahẽt & diminuẽt. Deteretur.i.absumetur.Excidi:media longa:ab ex & cędor:metaphora a statuis e plena massa scalpendis:in qua superflua si mollia sunt excidũtur sin dura exsculpantur celte. Sane vt ab ex & salio exsilio vnde fit exsulto:ita ab ex & scalpo fit exsculpo. Addo nũc post x s:quia auctor noster in superiore libro docuit s ascribendũ si fuerit in simplice. Sunt autẽ qui cõtendãt sculpo a nullo idoneo dictũ sed scalpo. vnde cõposita insculpo & exsculpo &c. Aldus tamẽ legit exscalpi q̃d non sequar. Volo eñ &c. vt Valla adnotauit id Cicero lib.ij. de oratore dicit. Et in pueris.s.erudiendis. hoc est pro pueris. Nullo magis studio. lege studia. Nam sensus est: studia nullo.i.nulla re gaudent magis q̃ spe.& quatinus non quatenus legã. Nam ordo ẽ. enim.i.quia sup.dicerem eum posse adhuc melius.quatinus.i.quia: studia &c.

¶Sed vt eo reuertar vnde egressus sum.Narrationes stylo componi:quãta maxima possit: adhibita diligentia volo. Nã vt primo cũ sermo instituitur dicere q̃ audierit,vtile est pueris ad loquẽdi facultatẽ: ideoq; & retro agere expositionẽ: & a media in vtrãq; partẽ discurrere sane merito cogantur:sed ad gremiũ pceptoris:& dũ nõ possunt:& dũ res:ac verba cõnectere incipiũt vt protinus memoriã firment:ita cũ iã formã recte loquendi:& emẽdatę orationis accipiẽt:extẽporalis garrulitas:nec expectata cogitatio:& vix surgendi mora circulatoriæ vere iactationis est.Hinc parẽtũ imperitorũ inane gaudiũ,ipsis vero contẽptus operis:& inuerecũda frons & cõsuetudo pessime dicẽdi,& malorũ exercitatio:& q̃ magnos quoq; pfectus frequẽter perdidit arrogãs de se persuasio innascitur.Erit suũ parãdę facilitatis tẽpus,Neq; a nobis negligenter locus iste transibitur.Interim satis est:si puer omni cura summo (quantũ illa ætas capit) labore aliquid probabile scripserit,in hoc assuescat,huius rei sibi naturam faciat.Ille demũ in id q̃d quęrimus:aut ei proximũ poterit euadere,qui ante discet recte dicere q̃ cito. ¶Narrationib⁹ nõ inutiliter subiũgitur opus destruendi confirmandiq; eas:quod ἀνασκευὴ καὶ κατασκευὴ vocatur. Id porro non tantũ in fabulosis:& carmine traditis fieri potest:verũ etiã ipsis annaliũ monumẽtis:vt si quęratur an sit credibile super caput Valerii pugnãtis sedisse coruum: qui os oculosq; hostis galli rostro atq; alis euerberaret. Sit in vtranq; partem ingens ad dicendum materia: vt de serpente quo Scipio traditur genitus: & lupa Romuli:& Aegeria Numæ. Nam græcis historicis plærunq; poeticæ similis est licentia. Sæpe etiam quæri solet de tempore: de loco: quo gesta res dicitur: nonnunq̃ de persona quoq;: sicut Liuius frequentissime dubitat: & alii ab aliis historicis dissentiunt. Inde paulatim ad maiora tendere incipiet: laudare claros viros:& vituperare improbos: quod nõ simplicis vtilitatis opus est.Nãq; & ingeniũ exercetur multiplici variaq; materia: & animus contẽplatione recti:prauiq; formatur: & multa inde cognitio rerũ venit:exemplisq;: quæ sunt in omni genere causarum potentissima iam tũ ꝉ instituitur: cũ res poscet vsurus. Instituitur.
Hinc illa exercitatio subit comparationis: vter melior: vterue

RAPH.

¶Circulatorię iactationis est.circulatoriæ in litera expuncta legatur. Circulatores eñ dicũtur qui in corona multitudinis aliquã artẽ iactãt vt Herbarii: atq; hoc genus homines solẽt. ¶Et in verecundia frons. Inuerecũda legẽdũ esse etiã pueri vident. ¶Neq; a nobis. In decimo plenissime docet:qua ratiõe copia orationis facilitasq; sit parãda. ¶In hoc assuescat:vt recte scribat. ¶Q̃d ἀνασκευὴν & κατασκευὴν ad verbum ἀνασκευὴν destructio trãsfertur. κατασκευὴν autem constructio. Merito vero hæc progymnasmata narrationẽ subsequũtur. Quæ eñ narratione exposuim⁹. ea aut cõfirmatione approbari aut confutatione destrui possunt. An si credibile. Sit legat nõ si. Hanc aũt historiã Liui. refert li. vij. primę decadis. Vñ & gens Coruina cognomẽ traxit. ¶Vt de serpẽte. Scipio filius ẽe Iouis putatus ẽ: q; mater ipm ex maximo serpente genuisse testaret. Nã vt i septio narrat. A. Gelli⁹ Q̃d de olympiade Philippi regis vxore Alexãdri matre in historia gręca scriptũ est:idẽ de P. Scipionis quoq; matre:q prior Aphricanus appellatus:memoriæ datũ est. Nã & Oppius & Iginus:aliiq; q de vita Africani scripserũt: matrẽ eius diu sterilem existimatã credunt.P. Scipionem eũ cũ quo nupta erat liberos desperasse. Postea in cubiculo:atq; i lecto mulieris cũ

...latores ...icãtur.

...o Iouis

deterior. quæ q̄q̄ versatur in ratione simili:tamen & duplicat materiam: & virtutum vitiorūq; non tm̄ naturam: sed etiam modū tractat. Verū de ordine laudis contraq;:quoniā hæc tertia rhetorices pars est præcipiemus suo tempore. Cōmunes lo

Ipsam vitā. ci(de iis loquor:quib⁹ citra personas in ĩpsa vitia moris est perorare: vt in adulterū:aleatorē:petulantē)ex mediis iis sunt iudiciis:& si reū adiicias,accusationes.q̄q̄ hi quoq; ab illo genera li tractatu ad quasdā deduci species solent:vt si ponatur adulter cæcus,aleator pauper,petulās senex.habent aūt nōnūq̄ etiā defensionē.Nā & pro luxuria:& pro amore dicimus:& leno interim parasitusq; defenditur:sic vt non homini patrocinemur: sed crimini. Thesis autem quæ sumũtur ex rerū cōparatione: vt rustica ne vita,an vrbana potior: iurisperiti an militaris viri laus maior:miræ sunt ad exercitationē dicendi spatiosæ atq; vberes:quæ vel ad suadendi officiū:vel etiā ad iudiciorū disceptationē iuuant plurimū.Nā posterior ex prædictis locis in cā Murenæ copiosissime a Cicerone tractat̃.Sunt & illæ pene totę ad deliberatiuū ptinẽtes genus:ducēda ne vxor:petēdi ne sint magistratus.Nāq; hæ personis modo adiectis suasorię erūt.Solebāt pceptores mei nec inutili:& nobis etiā iucūdo gn̄e exercitationis præparare nos cōiecturalibus causis:cū q̄rere atq; exequi iuberent:Cur armata apud Lacedæmonios Venus:& quid ita crederet̃. Cupido puer:ac volucer:& sagittis:& face armatus: & similia:in quibus scrutabimur voluntatē:cuius in cōtrouersiis frequēs q̄stio est: qd̄ genus chriæ videri pōt.ĩ Nā locos qui

Iam. dem quales sunt de testib⁹ semp ne his credēdū:& de argumentis: an habenda etiam paruis fides,adeo manifestum est ad forenses actiones pertinere:vt quidam nec ignobiles in officiis ciuilibus scriptos eos: memoriæq; diligentissime mandatos in promptu habuerint,vt quoties esset occasio extemporales eorum dictiones his velut emblematis exornarentur: quo quidem(nec enim huius rei iudicium differre sustineo)summam videbantur mihi infirmitatem de se confiteri.Nam quid ii possint in causis(quarum varia ac noua semper est facies)proprium inuenire? Quomodo propositis ex parte diuersa respondere?altercationibus velociter occurrere?testem rogare?qui etiam in iis:quæ sunt communia:& in plurimis causis tractātur, vulgatissimos sensus verbis:nisi tanto ante præparatis proseq̄ui nequeant?Necesse est his cum eadem iudiciis pluribus dicunt:aut fastidium moueant,veluti frigidi & repositi cibi:aut pudorem reprǽhensa toties audientium memoria.Infœlix supellex:quæ sicut apud pauperes ambitiosos pluribus & diuersis officiis conteratur,cum eo quidem:q; vix vllus est tam communis locus qui possit cohærere cum causa:nisi aliquo propriæ quæstionis vinculo copulatus:appareatq; eum non tam insertum q̄ applicitum:vel q; dissimilis est cæteris:vel q; plerunq; assumi etiam parum apte solet.non quia desideratur: sed quia paratus est:vt quidam sententiarum gratia verbosissimos locos

absente marito cubans sola abdormiuisset:visuz repẽte iuxta eā cubare ingentē anguem:ijsq; qui eū viderant territis & clamantibus elapsuz inueniri nō quisse. Lu pa autem quæ Romulo: ac Remo infantibus expositis vbera præbuit omni deposita feritate: atq; Aegeria nympha:cū qua noctu congredi Numa delectabatur: notiores sunt: q̄ vt hic debeant exponi.Nam græcis historicis. Sic Iuuenalis. Et q̄c quid græcia mendax audet in historia:Argumēto sunt Herodotus atq; Diodorus qui maxime fabulosa narrant. ❡ In ipsa vita moris est perorare:i vocali ascripta. vitia legatur:vt aperte ex sequentibus patet. ❡ Iurisperiti an militaris viri laus maior. Hanc quęstionē Cicero pro murēna elegātissime:vt omnia tractat contra Seruiū Sulpitiū Iurecōsultū. ❡ Quæ vel ad suadendi officium vel etiam ad iudiciorum:disceptationū q; iuuant plurimū: loco disceptationū:nisi disceptationem legamus;ac q; copulā expungamus:sensus cōfunditur. Sic ita q; legat̃: vel ad iudiciorū disceptationē iuuant plurimū. ❡ Cur armata apud Lacedęmonios venus:Lactantius libro primo diuinarū institutionuz copiose narrat. Cur armatę Veneris simulachrum posuerint lacedęmonij. At lacedæmonij inquit didicerant deos sibi ex euentis fingere qui cū Messenios obsiderēt: & illi furtim deceptis obsessoribus egressi ad diripiēdā lacedæmonē concurrissent: a Spartanis mulieribus fusi:fugatiq; sunt. Cognitis aūt dolis Lacedæmonij seq̄bantur.His armatæ mulieres obuiā longius exierunt quę cū viros suos cernerent armare se ad pugnā:q; putarēt Messenios esse corpa sua nudauerunt. ❡ At illi vxoribus cognitis ex aspectu in libidinē cōcitati: sicut erāt armati cōmixti sunt: vtiq; promiscue. Nec eñ vacabat discernere. Sic iuuenes

Lupa Romuli

Aegeria.

Herodo Diodoru bulosi.

Lacedæ cur arm nerē fab rint.

arcessunt: cum ex locis debeat nasci sententia. Ita sunt autem speciosa hæc & vtilia si oriuntur ex causa. Ceterum q̄libet pulchra locutio nisi ad victoriam tendit: vtiq̧ superuacua: sed interim etiam contraria est.

Erit illum. i. proprium: parandę facultatis. alibi facultatis pro eodē dixit si vera illic fuit lectio. In id quod quærimus: nō dicit in eum quē quærimus: videlicet cōsummatū oratorē: cū tn̄ de eo loq̧ videat. Sed gaudet ad neutrū genus tam q̄ fœcundius sermonē cōuertere: vn̄ supra id pro eā: & id est p eę sunt dixisse videtur. Dicendo aūt in id qd̄ quęrimus: non solū oratorē significat: sed etiā qcq̄d oratori necessariū est. Quod ἀνασκευή &c. qd̄. s. opus destruendi. nā ἀνασκευάζω dicitur destruo & refello, maluit autē dicere qd̄ respiciendo ad añs: q̄ q̄ retorquendo ad sequēs. Vt si quęratur an sit credibile &c. Adnotauit hoc loco Valla q̧ auctor noluit notare Liuiū qui ait Tarq̧niū superbū fuisse filiū prisci: quē fuisse eius nepotē & Dionysius Alicarnaiseus argumentis plurimis probat: & Florus simpliciter tradit. de qua re in benedictū morādū latius disputat: vt cognoscā Vallæ id esse adnotatū. Qd̄ aūt adnotatū est eadē manu & ascriptū Vallæ: an sit credibile quęri posse etiā de reb⁹ eccłiasticis: vt de Susanna: de Thobia de iudit: itē de historijs recētiorib⁹ vt sancti Georgij & aliorū multorū: vbi plura sunt argumēta ad improbādū. Id de ecclesiasticis hoc est ab ecclesia probatis & in biblijs sanctis cōpertis historijs asserere & impiū & sacrilegū est nisi infidelis sit qui dubitet: de recētioribus vero historijs q̄ fidei catholicę nō officiunt nec aliter incertiore legūt auctore: mali pie credere q̄ temerarie refellere. Licet. n. nuper scripta: tradita tn̄ sunt a patribus in filios longa successione. De persona quoq̧: sicut Liuius: vt vbi dubitat de ascanio q albā cōdidit vtrius sit fili⁹ Creusæ an Lauinię. Instituit: legā cū reliqs instruit. Videt em̄ animus ita exemplis instrui vt corpus armis. Thesis aūt: sic oēs legūt: q̄ si vera est lectiō: grecanica etiā nominatiuū pluralē in is finiunt. Si legat cū antiquis iudiciorum disceptationūq̧ repeto officiū: sed malim cū Raphaele & aldo legere iudicioꝝ disceptationē. Vallæ aūt sunt oīa adnotata q̄ ex Lactantio. Propertio Gellio citat Raphael. Nā locos quidē sic etiā Valla legit: neq̧ mutē licet Raph. Iā legendū moneat. Qui etiā in ijs &c. Raphaeli quin legēdū videtur mihi qui. Cū eo quidē. i. hoc addito q̧. Est em̄ modus dicendi: tametsi vulgatior est: eo quidē magis.

ab eisdem ante missi cū Virginibus: ex quib⁹ sunt Parthenij nati: propter huius facti memoriam eidem Veneri armatæ simulachrum posuerunt. ¶ Et quid ita crederent cupido puer. Credetetur est legendum. Cur aūt Cupido talis fingatur Properti⁹ lepidissime describit. Quicūq̧ ille fuit puerū qui pinxit amorem: Nōne putas miras hūc habuisse manus? Hic primum vidit sine sensu viuere amantes Et leuib⁹ curis magna perire bona. Idem non frustra ventosas addidit alas: Fecit & humano corde valere deū. Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda: Nostraq̧ nō vllis permanet aura locis. Et merito hamatis manus est armata sagittis. Et pharetra ex hūero gnosia vtroq̧ iacet: Ante ferit quoniam tuti q̄ cernimus hostē. Nec q̄sq̄ ex illo vulnere san⁹ erit. ¶ Quod genus chriæ videri potest. quemadmodū nāq̧ in chria dicti factiue: qd̄ exponitur ratio affertur: sic in huiusmodi quæstiunculis causa: cur res proposita facta sit: explicatur. ¶ Nā locos quidem. Iam mihi legendum videtur loco illius nam cū nulla causa assignetur: sed sensus duntaxat connectantur. ¶ His velut emblematis ornamentis. Sumpta est autem similitudo a vasis: quæ & gemmis & varijs coloribus exornātur: quæ quidem dicuntur emblemata: ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν hoc est ab inijciendo. Iniecta nanq̧ & affixa videtur. ¶ Qui etiam in ijs. Quin ascripta in litera mihi legendum videtur. ¶ Cum eo quidem quod vix vllus. Cū particula etsi in omnibus scripta sit exemplaribus: tamen vt nihil sensui conferens videtur expungenda: ac magis aduerbium ascribendum hoc modo. Eo quidem magis.

Emblemata q̄

Verum hactenus euagari satis fuerit: legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant: quæ quidem suasoriis an controuersiis magis accommodata sit exercitatio: cōsuetudine & iure ciuitatum differt. Apud græcos enim lator earum ad iudicem vocabatur: Romanis pro concione suadere: ac dissuadere moris fuit: Vtroq̧ autē modo pauca de his: & fere certa dicuntur. Nam & genera sunt tria: sacri, publici, priuati iuris: q̄ diuisio ad laudē mag[is] spectat: siquis eam per gradus augeat: q̧ lex: q̧ publica: q̧ in religionē deum comparata sit. Ea quidem de quibus queri solet: communia omnibus. Aut enim de iure dubitari potest eius qui rogat, vt de. P. Clodii: qui non rite creatus tribunus arguebatur: aut de ipsius rogationis: quod est varium: siue non trino forte nundino promulgata: siue non idoneo die: siue contra intercessiões vel auspicia: aliud ve quid qd̄ legitime obstet: dicitur lata eē: Legitimis.

¶ Q. in religionem deū cōperta sit. Cōparata hoc est constituta legendum videtur. ¶ Siue non trino forte nundino promulgato. Vt ad legem referatur pro promulgata est scribendum. Nundinis autem idcirco leges Romæ promulgabantur: vt rusticæ quoq̧ tribus sine incommodo agriculturæ interesse possent. Dicitur aūt trinum nundinū q̧ per tres dies nundinæ celebrarētur. ¶ Qd̄ legitimis obstet. Legitime p legitimis est legendum. ¶ An inutilis. Vtilis legendum est in præpositione crasa. ¶ Claris orationibus. Demosthenis: atq̧ Aeschynis orationibus id probatur: qui modo totā: mo-

[Trinum] nūdinū [quid] significet.

vel ferri:siue alicui manentium legum repugnare.Sed hæc ad illas primas exercitationes non pertinent nam sunt hæ citra cõplexum personarum,temporum,causarum.Reliqua eadem fere,vero fictoq; certamini huiusmodi tractantur.Nam vitium: aut in verbis:aut in rebus est.In verbis quæritur: an satis significent:an sit in his aliquid ambiguum. In rebus an lex sibi ipsa consentiat:an in præteritum referri debeat:an in singulos homines:Maxime vero commune est quærere: an sit honesta : an vtilis.Nec ignoro plures fieri a plerisq; partes.Sed nos iustum pium:religiosum:cæteraq; his similia honesto complectimur. Iusti tamen species non simpliciter excuti solet.Aut enim de re ipsa quæritur:vt digna ne pœna:vel præmio sit:aut de modo præmii pœnæue:qui tam maior q̃ minor culpari potest.Vtilitas quoq; interim natura discernitur:interim tempore. Quædã an obtineri possint:ambigi solet.Ne illud qdẽ ignorare oportet:leges aliquando totas:aliquando ex parte repræhendi solere:cum exemplum rei vtriusq; nobis claris orationibus præbeatur.Nec me fallit eas quoq; leges esse,quæ non in perpetuum rogentur:sed de honoribus : aut imperiis: qualis manilia fuit: de qua Ciceronis oratio est.Sed de his nihil hoc loco præcipi potest.Constant enim propria rerum:de quibus agitur:non communi qualitate.His fere veteres facultatem dicendi exercuerunt:assumpta tamen a dialecticis argumentandi ratione. Nã fictas ad imitationem fori:consiliorũq; materias:apud græcos dicere circa demetrium phalerea institutum fere constat. An ab ipso id genus exercitationis sit inuentum(vt alio quoq; lib. sum confessus)parum comperi.Sed ne ii quidem:qui hoc fortissime affirmant:vllo satis idoneo auctore nitũtur.Latinos vero dicendi præceptores extremis . L. Crassi temporibus cœpisse Cicero auctor est:quorum insignis maxime Plotius fuit.

do legis partẽ repræhẽdũt. ¶ Circa demetrius Phalerea institutũ : hoc est circa tẽpus demetrij Phalerei:q̃uis greci tale genus locutionis aliter exponant. Nam. οἱ περὶ τὸν πλάτωνα dicũt ipsum Platonẽ:nõ tps significari. Sed Fa. manifeste ad tẽpus refert:De inuẽtore vero declamatiõis variæ sunt scriptorũ opiniões ¶ Vt alio quoq; libro. Is Quintiliani liber:q de causis corruptæ eloquẽtiæ inscribitur:nõ extat. ¶ Quorũ insignis maxime Ploti' fuit. De Plotio Rhetore Hieron. de viris illustrib' sic scribit. Plotius gall' primus Romę latinã rhetoricã docuit:de qua Cice. eq dẽ Memoria teneo pueris nobis latine docerẽ cœpisse plotiũ quẽdã ad quẽ cũ fieret cõcursus:q; studiosissim' qsq; apud eũ exerceretur:dolebã mihi idem non licere: continebar autem doctissimorũ hominũ auctoritate:qui existimabant grçcis exercitationibus ali melius ingenia posse. Hæc eadem & tranquillus de claris rhetoribus refert. Ploti' rhe qui fuerit.

ASCENSIVS.

Comperta. Sic omnes codices quos quidem vidi p̃terq̃ Raphaelis habent:qd si est cõpositũ a part'. a. ũ: parũ aut nihil differat a cõparato:sed cõparta legatur. Qui promulgato legunt de iure intelligũt:sed quia sequitur lata:rectius promulgata vt Raph. vult legetur. Quod legitimis : licet legitime legi possit:cũ Valla & Aldo nõ reformidẽ legere. Cõstat enĩ. lego cũ vallensi codice Constant:quia suppositum est hæc.

De lectione oratorũ: & historicorũ apud rhetorẽ. Cap. V.

Ed de ratione declamãdi post paulum,interi quia prima rhetorices rudimẽta tractamus: non omittendum videtur id quoq; : vt moneam q̃tum sit collaturus ad profectum discẽtium rhetor . Si quemadmodum a grammaticis exigitur poetarum enarratio:ita ipse quoq; historiæ:atq; etiam magis orationũ lectione susceptos a se discipulos instruxerit.quod nos in paucis:quorum id ætas exigebat:& parentes vtile esse crediderant seruauimus. Cæterum sentientibus iam tum optima: duæ res impedimento fuerunt:q; & longa consuetudo aliter docendi fecerat legem:& robusti fere iuuenes:nec hunc laborem desiderantes exemplum nostrum sequebantur. Nec tamen etiam si

Sed de ratiõe declamandi post paulũ. oratiões atq; historias diligenter a rhetore enarratas plurimũ adolescentibus conferre in hoc capite ostẽdit. Qui. ¶ Sz magis p adiutores. Eos accipiam' adiutores quos hypodidascalos græci vocãt. Hypodi li qui. ¶ Prætre: prælegere: prælegunt nanq; discipulis magistri: vt ipsi emendate legant. ¶ Siquid minus vsitatum. Sic qd: vt ad verbũ referat: legẽdũ videt. ¶ Vt ad gremium reuocatis cuiusq; eorum velit liberi lectione deseruiant. Sic quidem in omnibus (q̃ vidi) exemplaribus legitur. Sed

quid noui:vel sero inuenissem præcipere in posterũ puderet. Nũc vero scio id fieri apud græcos:sed magis per adiutores: q̃a non videntur tempora suffectura:si legentibus singulis præire semper ipsi velint. Et hercle prælectio:quæ in hoc adhibetur, vt facile atq̧ distincte pueri scripta oculis sequatur:etiam illa quę vim cuiusq̧ verbi:si quod minus vsitatũ incidat:docet, multũ infra rhetoris officium existimanda est. At demonstrare virtutes:vel si q̃do † incidãt, vitia:id ꝓfessionis eius atq̧ ꝓmissi † quo se magistrum eloquentiæ pollicetur maxime proprium est: eo quidem validius:q̧ non vtiq̧ hunc laborem docentium postulo:vt ad gremium reuocatis cuius quisq̧ eorum velit:libri lectioni deseruiant. Nã mihi cũ facilius tũ etiam multo videtur magis vtile facto silentio:vnum aliquem (qđ ipsum imperari per vices optimum est) constituere lectorem:vt protinus pronunciationi quoq̧ assuescant:tum exposita causa:in quam scripta legetur oratio (nam sic clarius quæ dicentur:intelligi poterunt) nihil ociosum pati:quodq̧ in inuentione:quodq̧ in elocutione annotandum erit:q̃ in procemio conciliandi iudicis ratio:quæ narrandi lux, breuitas, fides:quod aliquãdo consilium: & q̃ occulta calliditas. Nanq̧ ea sola in hoc ars est:quæ intelligi:nisi ab artifice non possit. Quãta deinceps in diuidendo prudentia, q̃ subtilis & crebra argumentatio:quibus viribus inspiret:qua iucũditate permulceat:quanta in maledictis asperitas:in iocis vrbanitas:vt deniq̧ dominetur in affectibus: atq̧ in pectora irrumpat:animumq̧ iudicum similem iis, quæ dicit, efficiat. tum in ratione loquendi:quod verbum proprium, ornatum, sublime:vbi amplificatio laudanda:quæ virtus ei cõtraria:quod speciose translatum:quæ figura verborum:quæ lenis:& quadrata:sed virilis tamẽ compositio. Ne id quidem inutile etiam corruptas aliquando: & vitiosas orationes: quas tamen plærịq̧ iudiciorum prauitate mirantur: legi palam pueris:ostẽdiq̧ in iis q̃ multa impropria:obscura:tumida:humilia:sordida:lasciua:effœminata sint:quæ nõ laudantur modo a plerisq̧:sed (quod peius est) propter hoc ipsum: q̧ sunt praua, laudantur. Nam sermo rectus: & secundum naturam enunciatus: nihil habere ex ingenio videtur. Illa vero:quæ vtcunq̧ deflexa sunt:tanq̃ exquisitiora miramur:non aliter q̃ distortis: & quocunq̧ modo prodigiosis corporibus apud quosdam maius est precium:q̃ iis:quæ nihil ex communis habitus bonis perdiderunt. Atq̧ etiam qui specie capiũtur:vulsis: † leuatisq̧: & inustas comas acu comentibus: & nõ suo colore nitidis plus eẽ formæ putant:q̃ possit tribuere incorrupta natura:vt pulchritudo corporis venire videatur ex malis moribus. Nec solum hæc ipse debebit docere præceptor:sed frequenter interrogare: & iudicium discipulorum experiri. Sic audiẽtibus securitas aberit: nec quæ dicentur perfluent aures: simulq̧ ad id perducentur: quod ex hoc quæritur:vt inueniant ipsi & intelligant. Nã quid aliud agimus docendo eos:q̃ ne semper docendi sint? Hoc dili-

Incidat.
Quo.
Vide Raph.
Leuigatis.

nisi corrigatur hic locus: nequaq̃ intelligi potest. Ita vero emendari posse videtur:si loco cuiusq̧ quibusq̧ legatur & i vocalis in u conuersa velut pro illo verbo velit & liberis pro libris scribatur hoc modo: vt ad gremium reuocatis quibusq̧ eorum velut liberis lectione deseruiant. Est autem a matribus sumpta similitudo:quæ liberos dum minores sunt ad gremium solent reuocare: illisq̧ inseruire. ℭ Quę lenis & quadrata. hoc est æqualiter fusa: quadrata enim forma nulla est ex parte neq̧ longior neq̧ breuior. ℭ Atq̧ etiã qui specapiũtur. Pro spe legẽdum esse specie hoc est pulchritudine: facile est ex iis: quæ sequuntur videre. ℭ Leuatisq̧: lęuigatis atq̧ depilatis. Nam lęue producta pria molle ac sine pilis significat. ℭ An vero declamabit quidem pręceptor: loco illi' particulæ an at coniunctio reponenda videtur. Est enim obiectio qua vti possent qui dissentiunt: quã ita soluit Fa. ve rhetorem declamare quidem debere significet. vt illum discipuli possint imitari: Sed tamen plus collaturas Demosthenis ac Ciceronis lectas orationes asserit. ℭ Repræhendendi: syllaba a fine scđa expũgatur: vt repræhẽdi legatur.

ASCENSIVS.

Sed de ratione declamandi post paulum: sup. tractabimus. Est enim zeugma ab inferiore. Sane dicimus post paulũ: & paulo post. Qđ nos. s. dũ rhetoris officio fungeret: nã hæc scribens requiem adeptus erat. Sẽtientibus. s. nobis. Præire. Pronunciare & prædictare. Incidant: Vallẽs. habet incidat: quasi absolute & impersonaliter dictũ. Quos se magistrũ melius Vallẽs. habet: qui se magistrũ &c. Vt ad gremium reuocatis. &c. hoc sic hꝫ Vallẽs. Vt ad gremiũ reuocatis cui' quisq̧ eorũ velit libri lectioni de-

gentię genus ausim dicere plus collaturum discentibus:q̃ omnes omnium artes:quæ iuuant sine dubio multum:sed latiore quadam compræhensione:per omnes quidem species rerũ quotidie pene nascentium ire qui possunt? Sicut de re militari: q̃q̃ sint tradita q̃dã p̃cepta cõia,magis tñ p̃derit scire:qua ducẽ q̃ rõne,in quali loco:tp̃e sit vsus sapiẽter:aut cõtra. Nã in oĩb⁹ fere minus valẽt p̃cepta:q̃ experimẽta. † At vero declamabit q̃dẽ p̃ceptor:vt sit exẽplo suis auditorib⁹:nõ plus cõtulerint lecti Cicero ac Demosthenes? Corrigeť palã:siqd ĩ declamãdo discipul⁹ errauerit:nõ potẽti⁹ erit emẽdare orõnẽ?quinimmo etiã iucũdius,aliena,n.vitia repræhẽdi mauult q̃ sua. Nec deerant plura:quę dicerẽ: sed neminẽ hæc vtilitas fugit,atq; vtinã tam non pigeat facere istud:q̃ non displicebit.

An vero.

Qui primi legendi. Cap.VI.

Vod si potuerit obtineri:nõ ita difficilis supererit quæstio:qui legendi sint incipientibus. Nam quidam illos minores:quia facilior eorum intellectus videbatur:probauerũt:alii floridius genus:vt ad alenda primarum ætatum ingenia magis accommodatum. Ego optimos quidem:& statim & semper. Sed tamen eorum candidissimum quemq;:& maxime † expositũ velim: vt Liuium a pueris magisq̃ Sallustium:& hic historię † maioris est auctor:ad quem tamen intelligendum iam profectu opus est. Cicero:vt mihi quidẽ videtur:& iucũdus incipientibus quoq; & apertus est satis:nec prodesse tantum:sed etiam amari potest tum quemadmodum † Liuius præcipit:vt quisq; erit Ciceroni simillimus. Duo autem genera maxime cauenda pueris puto: vnum nequis eos antiquitatis nimi⁹ admirator in Graccorũ: Catonisq;: & aliorum similium lectione durescere velit. fient enim horridi atq; ieiuni. Nam neq; vim eorum adhuc intellectu consequentur:& elocutione quæ tum sine dubio erat optima:sed nostris tẽporibus aliena,contenti(quod est pessimum) similes sibi magnis viris videbuntur. Alterum quod huic diuersum est:ne recentis huius lasciuiæ flosculis capti voluptate quadam praua deliniantur:& prædulce illud genus: ac puerilibus ingeniis hoc gratius:quo propius est adament. Firmis autem iudiciis iãq; extra periculum positis suaserim & antiquos legere:ex quibus si assumatur solida:ac virilis ingenii vis deterso rudis sæculi squalore:tũ noster hic cultus clarius enitescet: & nouos:quibus & ipsis multa virtus adest. Nec enim nos tarditatis natura dãnauit:sed dicendi mutauimus genus:& vltra nobis q̃ oportebat indulsim⁹:ita non tam ingenio illi nos superauerunt:q̃ proposito. Multa ergo licebit eligere. Sed curandũ erit:ne iis quibus permixta sunt:inquinentur. Quosdam vero etiam:quos totos imitari oporteat:& fuisse nuper:& nunc esse:quid ni libenter non concesserim modo:verum etiam conten

Cõpositum

Maior.

Plinius.

seruiant. Vt sit sensus: pueris reuocatis ad gremium docentium docentes deseruiant lectioni eius libri cuius quisq; velit. s. deseruiri: qui sensus mihi non vsquequaq; contemnendus videtur: & cum sequentibus quadrantior. Nisi ab artificio: legã cum Vallen. artifice. Leuatisq;: sic Vallen. Aldinus & cæteri: vt sit in altũ erectus: nã calamistro crispatis id accidit capillis. Raphael tñ leuigatisq; legẽdũ cẽset. At vero. Vallen. & habet an vero cũ iterrogatione: vbi Raphael reposuit. At vero.

RAPH.

Quod si potuerit optineri imperite ne dicã stulte hæc a superiorib⁹ ascripto hoc indice. Qui primi legẽdi: separata fuere. In margine vero recte collocareť. ¶ Ego operissimos: optimos legendum esse facile constat. ¶ Vt Liuium a pueris: a præpositio vt superuacua videtur expungenda. ¶ Et hic historiæ magis est auctor: maior loco illius magis videtur esse legendum. Significat enim Liuiũ in historia q̃ Sallustium esse præstantiorem. ¶ Tum quemadmodum Liuius p̃cipit In epistola quadam ad filium hoc Liuius scribit. ¶ Vt prædulce illud genus a puerilibus ingenijs hoc gratius: & copula loco illius particulæ: vt loco vero a prępositionis ac copula est ascribenda hoc modo Et prædulce illud genus ac puerilibus ingenijs hoc gratius quo propius est adament: lasciuum enim dicendi genus maxime pueris est gratum.

ASCENSIVS.

Et maxime cõpositũ: Aldus habet: & maxīe expositum. Vallẽ. & maxime expositum. i. facilem intellectu. Magis est auctor Raphael præcipit & Aldus fecit legẽdũ maior: Vallẽ. autem codex habet maioris: scilicet historię: sicq; putem Fabiũ scripsisse. vt qui non de auctoribus senten-

derim! Sed hi qui sint: non cuiusq; est pronunciare. Tutius circa priores imitatio est vel erratur: Ideoq; hanc nouorũ distuli lectionem: ne imitatio iudicium antecederet.

tiam tulerit: sed de operibus. Et apertus est satis. Ergo supra legẽdum est expositum nõ expolitũ neq; compositum. Tum quem admodum Liuius: præcipit: sic Vallen̄. qui annotauit id Liuium in epistolis ad filium scripsisse: vt Raphael secutus ait. Aldus tamen Plinius impressit. Videtur aũt textui aliqd deesse quale sit. ita maxime placebit. Sed noluit locũ notũ ex integro repetere. Tutius circa priores imitatio est vel erratur. Sic Vallen̄. Aldinus. & cæteri codices habent. Solius Raphaelis: nõ habet illud imitatio est: qd quia nõ dicit eradẽdũ: dubitẽ an eradendum sit: nam mihi quidem superfluum videtur: vt exponatur vel per etiam. apposui tamen: sed consiliũ quęro nũ recte. Nã meo iudicio auctor dixisset: Tutior circa priores imitatio est vel error.

De diuisione & parenchiresi. Cap. VII.

Fuit etiam in hoc diuersum præcipientium propositum: q eorum quidam materias quas discipulis ad discendum dabant: non contenti diuisione dirigere latius dicendo prosequebantur. nec solum probationibus implebant: sed etiam affectibus. Alii cum primas modo lineas duxissent: post declamationes quid omisisset quisq; tractabant. Quosdam vero locos nõ minore cura: q̃ cum ad dicendum ipsi surgerent: excolebant. Vtile vtrũq; : & ideo neutrum ad alterum separo. Sed si facere tantum alterum necesse sit: plus proderit demonstrasse rectam protinus viam: q̃ reuocare ab errore iam lapsos. primum quia emendationem auribus modo accipiunt: diuisionem vero ad cogitationem etiam & stylum perferũt. Deinde q libentius præcipientem audiunt q̃ reprehendentem. Si qui vero paulo sunt viuaciores in his præsertim moribus etiam irascuntur admonitioni: & taciti repugnant. Nec ideo tamen minus vitia aperte coarguẽda sunt. Habenda enim ratio cæterorum: qui recta esse: quæ præceptor non emendauerit: credent. Vtraq; autem ratio miscenda est: & ita tractanda: vt res ipsæ postulabunt. Nanq; incipientibus dãda erit velut præformata materia secundum cuiusq; vires. At cum satis composuisse se ad exemplum videbũtur: breuia quędam demonstranda vestigia: quæ persecuti iam suis viribus sine adminiculo progredi possint. Nonnunq̃ credi sibi eos oportebit: ne mala consuetudine semper alienum laborem sequendi nihil per se conari: & quærere sciant. Quãsi satis prudenter dicendi viderint iam prope consummata fuerit præcipientis opera. Si quid errauerint: adhuc erunt ad ducem reducendi. Cui rei simile quiddam facientes aues cernimus: quæ teneris infirmisq; foetibus cibos ore suo collatos partiuntur. Ad cũ visi sunt adulti, paulum egredi nidis: & circunuolare sedem illam præcedentes ipsę docent: tũ expertas vires libero cęlo: suęq; ipsorum fiduciæ permittunt.

RAPH.

Fuit etiã in hoc diuersum. Diuisio: de q̃ hoc loco Fabius facit παρεγχείρεσιο quoq; vocat a grecis nõ solũ Διαιρεσιο qd nomẽ qd significaret ipiti q dã ignorãtes de indice huic capiti ascripto deleuerũt: sic. n. in vetustioribus legit exẽplaribus. De diuisiõe siue parenchiresi. Diuisiõe vbo prisci rhetores discipulis ppositã materiã dirigẽtes ac velut manibus detractãdã explicãtes tãq̃ prias lineas docebãt. Est ãt diuisio minor declamatiõe vtpote: q̃ capita rerũ solũ sine pbatiõibus affectib9 & figuris ptineat Nã declamatio pfecta ẽ orõ. vñ Seneca in declamatiõibus de Albutio loquẽs scribit. Raro ptrouersiã implebat: nõ posses dicere diuisionẽ ẽẽ: nõ posses declamatiõez. Tãq̃ declamatiõi deerat: tãq̃ diuisiõi mltũ superat. De hac aũt diuisiõe & Seneca diligẽter pcipit i libris: quos diuisionũ iscripsit: & Quitilian9 i septio. ¶ Post declamationes qd omisissent pri9 tractabat. Nisi qd loco illi9 qd legat: sensus difficili9 pcipiet. Est aũt trãslatio a pictorib9 sũpta q aliqd picturi pmũ lineis qbusdã imaginẽ toti9 opis designãt: deide varios supinducẽtes colores eã pficiũt. ¶ Nõnũq̃ credi sibi eos oportebit. Hoc ẽ suis ipsorũ virib9 pmitti discẽtes oportebit: vt sine doctore aliqd cõari & cuderẽ audãt.

ASCENSIVS.

Fuit etiã in hoc &c. Quia Titulus antiquus huius capitis est. de diuisione & parenchiresi (licet Raphael pro eodem accipiens siue parenchiresi dicat) sciemus Quintilianum hoc loco non docere diuidere: sed qualiter tractanda sit pueris diuisio quæ est exercitatio minor declamatione. Itẽ qualiter discipuli sint a præceptoribus exhortãdi: vnde quia παρεγχειρεω dicitur adhortor & contendo: exponam & parenchiresi. i. exhortatiõe. Scribitur aũt græcis γ ante γ κ & χ vbi nobis n. vt ἄγγελοσ angel9 ἀγκωμ ancon. ἀγχισησ Anchises. Qd omisisset: sic Raphael

necmalis est lectio: vt sit quod pueri omisissent. Vallēn. tñ habet quid omisisset quisq; tractabant. Tractabant inquā preceptores. .i. repetendo indicabant: quid quisq; discipulorū omisisset: id aūt ideo sequor: quia libētius amplector antiquę scripturę q̄ acri ingenio arridentia: eo q̄ illa verius auctoris esse videt̄ q̄ hoc. Admonitioni nascitur: honestius q̄ admonenti. Sane ex hoc patet duas esse huius tituli quas modo dixi ptes. Admonitio aūt grece παραίνεσις parænesis dicitur. Credi sibi: suis ipsorum viribus & eruditioni.

De edifcendo. Cap. VIII.

Illud ex consuetudine mutādum prorsus existimo in his: de quibus nunc disserimus ætatibus: ne omnia: quæ scripserint ediscant: & certa (vt moris est) die dicant. Quod quidē maxime patres exigunt: atq; ita demum studere liberos suos: si q̄ frequentissime declamauerint, credunt. cum profectus præcipue diligentia constet. Nam vt scribere pueros plurimūq; esse in hoc opere plane velim: sic ediscere electos ex orationibus: vel historiis: alioue quo genere dignorū ea cura voluminum locos multo magis suadeam. Nam etiam exercebitur acrius memoria aliena complectendo q̄ sua. Et qui erunt in difficiliore huius generis labore versati sine molestia quę ipsi composuerunt iam familiarius animo suo affigent, & assuescēt optimis: semperq; habebunt intra se: quod imitentur. Etiam non sentientes formam orationis illam: quā mente penitus acceperint: exprimentur. Abūdabunt autem copia verborum optimorum: & compositione: ac figuris iam non quæsitis: sed sponte & ex reposito velut thesauro se offerentibus. Accedit his & iucunda in sermone bene a quoq; dictorum relatio: & in causis vtilis. Nam & plus auctoritatis afferunt ea quæ non præsentis gratia litis sunt comparata: & laudem sæpe maiorem: q̄ si nostra sint, conciliant. Aliquando tamen permittendum quæ ipsi scripserint dicere: vt laboris sui fructum etiā ex illa: quæ maxime petitur: laude plurimum capiant. Verum id quoq; tum fieri oportebit: cū aliquid cōmodius elimauerint: vt eo velut pręmio studii sui donentur: ac se meruisse: vt dicerent gaudeant.

An secundū sui q̄sq; ingenii docēdus sit naturā. Ca. IX.

Virtus præceptoris haberi solet nec immerito: diligenter in iis: quos erudiendos susceperit: notare discrimina ingeniorum: & quo quęq; natura maxime ferat. Nam est in hoc incredibilis quædam varietas, nec pauciores animorum pene: q̄ corporum formæ. Quod intelligi etiam ex ipsis oratoribus potest: qui tantū inter se distant genere dicendi: vt nemo sit alteri similis: q̄uis plurimi se ad eorum: quos probabant imitationem composuerint. Vtile deinde plerisq; visum est: ita quęq; instituere: vt propria naturæ bona, doctrina fouerent: & in id potissimum ingenia: quo tenderent: adiuuarentur. Vt si quis palęstræ peritus: cum in aliquod plenum pueris gymnasium venerit: expertus

RAPH.

Illud ex consuetudine mutandum. Electos potius ex auctoribus locos q̄ sua scripta pueris ediscendos esse præcipit: q̄taq; insit in prestantium auctorum dictis ediscendis vtilitas perspicue adeo ostendit Quinti. vt nihil expositione sit opus. ¶ Ita demum. Solū. Demum namq; cum is ea id pronomine atq; ita aduerbio iunctum significat solum. Demum.

ASCENSIVS.

Illud &c. Titulus est de ediscendo Ediscere autem est quasi extra librum discere hoc est sic discere vt memoria teneas & sine libro pronunciare possis. dicit autē non omnia ediscenda: sed pręcipuos duntaxat locos Accedit & his & iucunda in sermōe bene idonea quoq; &c. sic Aldus & Raphael & cæteri fere legunt. Vallēn. autem codex habet vt reposui eum secutus bene a quoq; dictorum: vt sit ordo: accedit his relatio bene dictorum a quoq; &. .i. simul: iucunda in sermone. .i. dum fit: &. .i. simul, vtilis in causis. Nā & plꝰ &c. Edisco.

RAPH.

Virtus præceptoris. Vnū quęq; secundum ingenij sui naturam docendum esse: idq; præceptorem maxime curare debere asserit: vt differentias ingenioruȝ in primis noscat. ¶ Nec potiores. Pauciores proculdubio legēdum est. Tot autem sunt corporum differentiæ: vt vix duo in omnibus similia reperiātur. Ex quo colligitur naturaȝ maxime varietate gaudere. ¶ Qui tantum inter se distant. Quantum genere dicendi oratores prisci differant: & Cicero cum alibi tum in oratore ostendit: & Fabius in vltimo apte describit. Alij nāq; expressi & limati: alij copiosi & gra- Q̄ varij ... di gñe pri... oratores f...

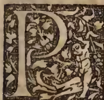
eorum omni modo corpus:animumq; discernat:cui quisq; certamini præparandus sit:Ita præceptorem eloquentiæ cum sagaciter fuerit intuitus:cuius ingenium presso limatoq; genere dicendi:cuius acri:graui:dulci:aspero:nitido:vrbano maxime gaudeat:ita se commodaturum singulis:vt in eo quo quisq; eminet prouehatur:q; & adiuta cura natura magis eualescat: & si in diuersa ducatur:nec in iis:quibus minus aptus est:satis possit efficere:& ea in quæ natus videtur:deserendo faciat infirmiora. Quod mihi (libera enim vel contra receptas persuasiones rationem sequenti sententia est) in parte verum videtur. Nam proprietates ingeniorum dispicere prorsus necessarium est. In his quoq; certum studiorum facere delectum nemo dissuaserit. Nanq; erit alius historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius vtilis studio iuris: vt nonnulli rus fortasse mittendi Sic discernet hæc dicendi magister: quomodo palæstricus ille cursorem faciet:aut pugilem:aut luctatorẽ aliudue quid ex iis:quæ sunt sacrorum certaminum. Verum ei: qui foro destinabitur:non in vnã partem aliquã:sed in omnia quæ sunt eius operis etiam siqua difficiliora discenti videbuntur: elaborandum est. Nam & omnino superuacua erat doctrina: si natura sufficeret. An siquis ingenio corruptus:ac tumidus (vt plerịq; sunt) inciderit:in hoc eum ire patiemur? Aridum:atq; ieiunum non alemus: & quasi vestiemus? Nam si quædam detrahere necessarium est:cur non sit adiicere concessum? Neq; ego contra naturam pugno. Non enim deserendum id bonum si quod ingenium est existimo:sed augendum:addendũq; quod cessat. An non clarissimus ille præceptor Isocrates: quem non magis libri bene dixisse:q̃ discipuli bene docuisse testantur: cũ de Ephoro atq; Theopompo sic iudicaret:vt alteri frenis:alteri calcaribus opus esse diceret:aut in illo lentiore tarditatem: aut in illo pene præcipiti cõcitationem adiuuandam docendo existimauit:cum alterum alterius natura miscendum arbitraretur? Imbecillis tamen ingeniis sane sic obsequendum sit:vt tantum in id quo vocat natura ducatur. Ita enim quod solum possunt melius efficient. Si vero liberalior natura contigerit: & in qua merito ad spem oratoris simus aggressi:nulla dicendi virtus omittenda est. Nã licet sit aliquam in partem pronior vt necesse est:cæteris tamen non repugnabit: atq; ea cura paria faciet iis:in quibus † eminebit. Sicut ille (ne ab eodem exemplo rece Eminebat.
damus) exercendi corpora peritus, non si docendum pancratiasten susceperit, pugno ferire vel calce tantum:aut nexus modo:atq; in his certos aliquos docebit:sed omnia quæ sunt eius certaminis. Erit qui ex iis aliqua non possit? In id maxime:quod poterit:incumbet. Nam sunt hæc duo vitanda prorsus:vnum ne tentes:quod effici non possit. Alterum ne ab eo quod quis optime facit:in aliud:cui minus est idoneus:trãsferas. At si fuerit:qui docebitur ille:quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus:oĩbus in eo docendi partibus similiter vtetur:efficietq;

ues:alij aliud gen⁹ amãt. ❡ Vtile deinde plerisq; visum est ita quẽq; instituere vt propria naturæ bona, doctrina fouerent. Ex illis est etiam Cicero qui cũ alibi tũ in Bruto & in primo de officijs idem sentit. Inqt enim. Quæ cõtemplantes expendere oportebit: quid quisq; habeat sui, eaq; moderari: nec velle experiri q̃ aliena se deceant. Id eñi maxime quẽq; decet qđ est maxime cuiusq;. ❡ Et de ea in quæ natus videtur deserendo faciat infirmiora. Dep̃positio vt superuacua est eradenda. ❡ Nam proprietates ingeniorũ despicere: dispicere legendum est vt sit diligenter inspicere atq; intueri: despicere nãq; est deorsum aspicere atq; cõtẽnere. ❡ An vero clarissimus ille p̃ceptor Isocrates. Pro illa particula vero non ad uerbiũ reponẽdũ videtur. Nisi eñi sit negatiua ea interrogatio: videbitur Fabius negare id: quod affirmare intẽdit. Affirmatiua nãq; interrogatio ita soluitur in negationem: vt negatiua in affirmationem. Hoc autem idẽ exemplũ & Cicero in Bruto refert. Quare hoc inqt doctoris intelligẽtis est videre: quo ferat natura sua quẽq; & ea vtẽtem sic instituere: vt Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi: & lenissimo Ephori dixisse traditũ est. Alteri se calcaria adhibere: alteri frenos. ❡ Imbecillis tñ ingenijs: sane sic obsequẽdũ sit: vt tñ in id: quo vocat natura ducãtur. Tñ particula iterũ ascripta in tñ est cõuertẽda vt legat: vt tñ in id: quo vocat natura ducãtur. ❡ Si vero liberalior materia contigerit Pro materia mihi natura legendũ videt. Natura eñi frequenter pro ingenio ponitur. De copioso vero & fecundo ingenio Fabi. verba facit. ❡ Nã licet si aliquã in ptẽ p̃nior. Sit loco si legendũ esse cõstat. ❡ Si docendũ pãcratiasten susceperit. Pancratium genus est

illum: qualis hic fuit: luctando: pugnandoq;: quorum vtroq; certamine iisdem diebus coronabatur, inuictum. Et q̄to id magis oratoris futuri magistro peruidendum erit? Non enim satis est dicere presse tantum: aut subtiliter: aut aspere: non magis q̄ phonasco: acutis tantum: aut mediis: aut grauibus sonis: aut horum etiam particulis excellere. Nam sicut cithara ita oratio perfecta non est: nisi ab imo ad summū omnibus intenta neruis consentiat.

¶ Nec pauciores animorum &c. sic Vallensis habet. Quos probant. emendatum est in Laurentiano codice, quos probabant. Ita præceptorem sup. vtile est: ita se commodaturum singulis &c. Et ea in quæ natus. Sic quoq; Laurentianus & Aldinus codices habent. Dispicere quoq; non despicere habet Vallen̄. & proprietates non proprietas: vt credam ex eo vel eius simili accepisse Raphaelem fere quæ reposuit. An vero. Vallen̄. habet an non. Notauitq;. In contrarium sensum. afferre hunc locum Ciceronem: sed pene contra se: & pro sententia Quintiliani cum ait in Bruto Quare hoc doctioris &c. vide Raphaelem. Vt tantum in id &c. sic quoq; Vallen̄. habet. Si vero liberalior materia: sic quoq; Vallensis habet: sed Aldus forte ab Raphaele admonitus: natura impressit: bene ergo Raphael monet. Vterq; autem & Vallensis & Aldinus habet ad spem: Raphaelis codici deest particula ad, quæ licet in aggressi participio sit: signantius tamen repetitur. Præsertim hoc loco. Nam licet sit: non si vterq; quem citaui habent. In quibus eminebit. Vallen̄. habet in quibus eminebat. Hæc duo: legendum videtur: hic. i. in hac re.

De officio discipulorum. Cap. X.

Plura de officiis docentium locutus, discipulos id vnum interim moneo: vt præceptores suos nō minus q̄ ipsa studia amēt. & parentes esse: non quidem corporum: sed mentium credant. Multum hæc pietas confert studio. Nam ita & libenter audient: & dictis credent: & esse similes concupiscent. In ipsos deniq; cœtus scholarum læti: & alacres conuenient: emendati non irascentur: laudati gaudebunt: vt sint charissimi studio merebuntur. Nam vt illorum officium est docere: sic horum præbere se dociles. Alioqui neutrum sine altero sufficit. Et sicut hominis ortus ex vtroq; gignentium confertur: & frustra sparseris semina: nisi illa præmollitus fouerit sulcus: ita eloquentia coalescere nequit: nisi sociata tradentis accipientisq; concordia.

ASCENSIVS.

¶ Parentes mentium credant. Mens sæpe accipitur pro virtute qua meminimus & disquirimus res: interdum pro forma humana seu anima rationali: priori modo præceptor mentis quodammodo pater est: quia facit vt maior meliorq; sit: posteriori solus deus qui animas nostras creādo infundit in corpora & infundendo creat. Faciunt itaq; præceptores boni vt mentes sint discipulis bonæ: non vt omnino sint: itaq; scientiarum potius parentes dicendi. Hæc pietas confert studio. Pietas proprie est maiorū vt dei & parentū obseruantia & cultus. Quē qui facit pius dicit̄. vnde non satis proprie vocamus deum pium cum nobiscum misericorditer agit: misericors enim & clemēs aut facilis & exorabilis sic potius dicatur. Et esse similes subaudit eorū. Sane Laurentianus codex habet non scholarium sed scholarū vt Raphael legendum recte censet (nam & Aldus sic impressit) Ratio forte analogiæ defendit nomē scholaris qd̄ sic a schola deducitur: vt a scalis scalaris. a puella puellaris: verū sic mere adiectiuū sit: & quia in idoneorū vsu nō est & schola grecū est: nolim vsurpare. Neutrū sine altero sufficit. Apte dictū: in tali enim sensu nequaq̄ dicere liceret: neutrum sine vtroq; sufficit. Ex vtroq; gignentium: vterq; enim parētū gignit: qd̄ etiā plebeius attestatur versiculus.

certaminis: de quo Propertius Pulueruletaq; ad extremas dat fœmina metas. Et patitur duro vulnera Pancratio. Hinc Pancratiastes qui certaminis illius est peritus appellatur. ¶ Nicostratus vt hinc colligimus: & luctator: & pugil fuit clarissimus. Nicostratus autem victoria exercitus intepretatur. νίκη enim victoria Στρατὸς exercitus dicitur. ¶ Qualis fuit luctando: pugnandoq;. Luctari proprie dicuntur qui se inuicem complectentes alter alterum in terram deiicere nituntur. Pugnare vero qui pugnis contendunt. ¶ Vtroq; certamine. Et luctæ & pugilum. ¶ Non magis q̄ phonasco acutis tantū aut mediis aut grauibus sonis. Phonascus ἀπὸ τοῦ φωνὴν ἀσκεῖν hoc est ab exercenda voce dicit̄. Phonasci enī sunt magistri curādæ atq; exercēdæ vocis.

¶ Plura de officiis docentium locutus. Discipulos admonet Fab. vt & doctores ament & se illis dociles præbeant: aliter in studiis ipsos nihil proficere posse. ¶ In ipsos deniq; cœtus scholarium læti: & alacres conuenient. Scholarum i vocali erasa legatur: ne turbæ barbare loquētium assipulari videatur Quintil. Neq; enim scholaris inuenitur apud quēq̄ latine loquētem q̄uis imperite nūc omnes: qui studiis vacāt: vulgo scholares appellentur. Sed latine eleganterq; loquentes eos scholasticos iuuenes adolescentesue appellant. frequentiam ergo scholarum accipiamus eā adolescentum multitudinem: quæ in scholas conuenire solet.

Nicost[ratus] quid in[terpre]tatur.

Phonasc[us]

Scholaris latine.

De vtilitate & ratione declamandi. Cap. XI.

IN his primis operibus: quæ non ipsa parua sunt: sed maiorũ quasi membra atq; partes, bene instituto ac satis exercitato, iam fere tẽpus †appetet aggrediendi suasorias: iudiciales q; materias: quarum anteq̃ viam ĩgrediar pauca mihi de ipsa declamandi ratione dicẽda sunt: quę quidẽ vt ex omnibus nouissime inuenta: ita & multo est vtilissima. Nam & cũcta illa: dę quibus diximus in se fere continet: & veritati proximã imaginẽ reddit. Ideoq; ita est celebrata: vt plerisq; videretur ad formandã eloquentiã vel sola sufficere. Neq; enim virtus vlla perpetuæ dũtaxat orationis reperiri potest: quæ nõ sit cũ hac dicendi meditatione cõmunis. Eo quidẽ res ista culpa docentiũ recidit: vt inter pcipuas: quæ corrumperent eloquentiã causas: licentia: atq; inscitia declamãtiũ fuerit. Sed eo qđ natura bonũ est: bene vti licet. Sint ergo & ipsę materiæ: quæ fingentur q̃ simillimę veritati. Et declamatio in quantũ maxime potest: imitetur eas actiones: in quarũ exercitationẽ reperta est. Nã magos & pestilentiã: & respõsa: & sęuiores tragicis nouercas: aliaq; magis adhuc fabulosa frustra inter spõsiones: & interdicta q̃remus. Quid ergo? Nunq̃ hæc supra fidẽ: & poetica (vt vere dixerim) themata iuuenibus pertractare pmittem⁹: vt exspatietur: & gaudeat materia: & quasi in corpus eant? erit optimũ. Sed certe sint grandia: & tumida: non stulta etiam & acrioribus oculis intuenti ridicula: vt si iam cedẽdum est: impleat se declamator aliquãdo: dum sciat: vt quadrupedes cũ viridi pabulo distẽtę sunt: sanguinis detractione curãtur: & sic ad cibos viribus conseruãdis idoneos redeunt: ita sibi quoq; tenuandos adipes: & quicquid humoris corrupti contraxerit: emittendum: si esse sanus: ac robustus volet. Alioqui tumor ille inanis primo cuiuscũq; veri operis conatu dephendetur. Totũ autẽ declamãdi opus: qui diuersum omnino a forensibus causis existimãt: ii pfecto: ne rationẽ quidẽ: qua ista exercitatio inuẽta sit: peruidẽt. Nã si foro nõ pparat: aut scęnicæ ostentationi: aut furiosę vociferationi simillimũ est. Quid enĩ attinet iudicẽ pparare: qui nullus est? Narrare qđ omnes sciant falsum? Probationes adhibere causæ: de qua nemo sit prõnũciaturus? Et hęc quidem ociosa tantũ. Affici vero, & ira: vel luctu permouere: cuius est ludibrii nisi quibusdã pugnę simulacris ad verũ discrimen: aciẽq; iustã cõsuescimus? Nihil ergo inter forense genus dicẽdi atq; hoc declamatoriũ intererit? Si profectus gratia dicimus, nihil? Vtinãq; adiici ad consuetudinẽ posset: vt nominibus vteremur: & perplexe magis: & longioris aliquãdo actus cõtrouersię fingerẽtur: & verba in vsu quotidiano posita minus timeremus: & iocos inserere moris esset: quę nos q̃libet p alia in scholis exercitati simus: tyrones in foro inueniũt. Si vero in ostentationẽ cõparetur declamatio, sane paululum aliqd inclamare ad

apparet

RAPH.

In his primis opib⁹ quę nõ ipsa parua sunt: sed maiorum quasi membra atq; partes bene instituto ac satis exercitato iam fere tempus appetet aggrediẽdi suasorias iudicialesq; materias. Apparet non appetet legendum esse: facile ex sensu ipso percipi potest. Hic autem primũ colligit Fabius q̃ sit vtilis ratio declamãdi: atq; exercitatio. Deinde quædam tradit præcepta ad declamandum ptinentia: quæ cum sint perceptu facilima: nulla indigere videntur expositione: nisi siquid erroris icident. Verum sublatis erroribus clara: perspicuaq; sunt omnia. Illud non est ignorandum: quas nunc declamationes vocamus ante Ciceronẽ: vt Seneca inqt: Thesis fuisse vocatas: mox declamationes: ac controuersias iudiciales: vel suasorias cœpisse vocari. Nam magos: & pestilentiam & responsa: & sæuiores tragicis nouercas, Materiæ sunt declamatoriæ: quas idcirco damnat Fabius: quia nimiũ a veris causis sunt alienę. Magi nãq; interdum finguntur adhiberi ad excantandos manes filiorum qui matribus apparere soleant: propter qđ matres malæ tractationis viros accusant. Et ad sedãdam pestilentiam fingitur Apollo respondisse: vt tres virgines pluresue immolentur. Nouercę quoq; quę fere crudeles finguntur: sæpenumero declamãtibus materiã præbent: vt apud Quintilianum paries palmatus. Quidam enim cui erat filius cæcus quem hæredem instituerat: induxit illi nouercam: iuuenẽq; in secreta domus parte seposuit. Is noctu: dum in cubiculo cum vxore iaceret: occisus est. Accusant se inuicem cæcus & nouerca.

Eo quidem res ista in culpam docentium recidit: vt inter præcipuas quę corrumperẽt eloquen-

voluptatem audientiū debemus. Nam & in iis actionibus: quæ in aliqua sine dubio veritate versantur: sed sunt ad popularem aptatę delectationem: quales legimus Panegyricos: totūq; hoc demostrationum genus: permittitur adhibere plus cultus: omnéq; artem: quæ latere plerūq; in iudiciis debet: non confiteri modo: sed ostentare etiam hominibus in hoc aduocatis. Quare declamatio: quoniam est iudiciorum: consiliorūq; imago: similis esse debet veritati. Quoniam autem aliquid in se habet ἐπιδικτικὸν: nō nihil sibi nitoris assumere: qđ faciūt actores comici qui nec ita prorsus: vt nos vulgo loquimur, pronūciāt: qđ esset sine arte: nec tamen procul a natura recedunt: quo vitio periret imitatio: sed morem cōmunis huius sermonis: decóre quodam scænico exornant. Sic quoq; aliqua nos incommoda ex iis: quas finxerimus materiis: consequentur: in eo præcipue q multa in his relinquūtur incerta: quę sumimus: vt videtur: ætates: facultates: liberi: parentes: vrbium ipsarū vires: iura: mores: alia his similia. Quin aliquādo etiā argumenta ex ipsis positionū vitiis ducimus. Sed hæc suo quęq; loco. ¶ Quis enim omne propositū operis, a nobis destinati eo spectet: vt orator instituatur: tamen: ne quid studiosi requirant: etiam siquid erit: qđ ad scholas pertineat proprie, in transitu non omittemus.

ASCENSIVS.

1 Appetere. ¶ Iam fere tempus appetet. i. appropinquabit, imminebit, instabit: Appetere enim in Liuio & eius imitatore Sabellico sæpe pro aduentare accipitur. vt appetente vere &c. Quocirca licet Raphael apparet censet legendum: legam cum Valla, Aldo cæterisq; appetet: quomodo Raphael quoq; legisset si in mentem eius venisset: quid hoc loco appetet significet. Non enim Fabius fere apparere dixisset tempus: cum potius assereret non apparere modo sed necesse esse. Eo quidem res ista, culpa doctium recidit &c. sic Vallen. codex habet & recte meo iudicio: vt sit ista res recidit culpa. i. per culpam docentium: eo. i. ad id vt &c. neq; vero dicam in culpam vt fere textus deprauati habēt. Affici vero, & ira vel luctu permouere: quia sic omnes legunt & non permoueri: videntur ad diuersa referēda: vt affici dicatur orans eo habitu quo vult permouere alios: Cuius est ludibrij: quasi dicat stolidi: nisi quibusdam &c. i. nisi ad veras causas aliquādo agendas referamus. Vt nominibus vteremur. Adnotatum est in codice Vallen. sic. Quintilian⁹ in vna declamatione hoc facit: in qua Marium imperatorem eūdēq; causæ iudicem: nominatim appellat: cum nec tribunū nec militem suo nomine vocet: quorum alter Lusius alter Pomponius vocabatur. Hæc (vt opinor) Valla: qui declamationes Quintiliani censet etiam alibi: cum ab aliis alteri adscribantur. Inclamare vt vult Raphael habet Vallen. inclinare Aldinus. vterq; aūt habet in aliqua sine dubio veritate &c. Aetates, liberi, Vallen. habet liberos: sed nihil mutem.

tiam causas: licentia: atq; inscitia declamātiū fuerit, Pro eo nisi adeo legat: sensus integritas non seruabitur. Videtur autē Fabius ad ea alludere: quæ Petronius Arbiter in principio operis sui prosa: versuq; scripti in declamatores sic ait. Cuȝ alio genere furiarum inquietantur declamatores: qui clamant hæc vulnera pro libertate excepi: hunc oculū pro vobis impēdi. Date mihi ducē: qui me ducat ad liberos meos Nam succisi poplites mēbra non sustinēt. Hæc ipsa tolerabilia essent: si ad eloquentiam ituris viam facerent: nunc & rerū tumore: & sententiarum vanissimo strepitu hoc tantū proficiūt: vt cum in forum venerint: putent se in alium orbem terrarum delatos: & ideo ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri: q nihil ex iis: quæ in vsu habemus: aut audiunt: aut vident. Sed piratas cum catenis in littore stantes: & tyrānos edicta scribentes: quibus imperēt filiis: vt patrum suorum capita præcidant. Sed responsa in pestilentia data: vt virgines tres aut plures immolentur. Sed mellitos verborum globulos: & oia dicta: factaq; quasi papauere & succaro sparsa: qui inter hæc nutriuntur: non magis sapere possunt: q̄ bene olere: qui in culina habitant. Pace vestra dixisse liceat primi omniū eloquentiam perdidistis. Leuibus enim: atq; inanibus sonis ludibria quædā excitando effecistis: vt corpus orationis eneruaretur: atq; caderet: ac reliqua: quæ sequuntur. No. pu Petron cta.

¶ Quid ergo? nunq̄ hæc supra fidem: & poetica: vt vere dixerim: themata: iuuenibus petractare permittemus? hypophora est: q̄ ab iis fieri posset: qui opus declamandi diuersum a forensibus causis putant: quam ita Fabius soluit: vt dicat esse permittendum eatenus: quatenus alatur eloquentia non corrumpatur. ¶ Et quasi in corpus eant? hoc est: quasi pinguescant? Nam in corpus ire illi dicūtur: quorum corpus efficitur pingue: est autem sumpta similitudo a pecudibus: quæ lætiori pabulo pastæ in corpus ire-ac pinguescere solent. ¶ Sanguinis detractatione. ta syllaba erasa detractione legatur. ¶ Nihil ergo inter forense genus dicendi atq; hoc declamatorum intererit. Vt declamatorium legatur loco declamatorum i litera est ascribenda. Est autem altera obiectio quæ fieri posset: quam ita Fabius soluit. vt asserat nihil interesse si profectus gratia declamatur. Sin ad ostentationem: non nihil differre concedit. ¶ Vtinamq; adiici ad consuetudinē posset: vt nominib⁹ vteremur. Posset alicui videri Fabius id optare: sine quo ne declamare quidem aliquis potest. Quo nāq; modo declamatio sine nominibus fiat? An propriis qđ̄ noībus quæ apud priscos sola nomina dicebantur. declamatores non vtūtur: sed dūtaxat appellatiuis? qualia sunt. Rusticus. Orator. Magus. Poeta. Medicus. Pater. Filius. nouerca. & similia.

In corpu gd signifi

Declamat res qbus n minibus v tur.

¶ Sane paululū aliquad inclamare ad voluptatē audientiū debemus. Inclinare quidā legendū putant. Sed inclamare sensui aptius mihi q̄ inclinare videtur. Is enī ad voluptatem auditorū inclamare dicitur: qui & poetica themata eligit: & in eloquēdo maxime lasciuit: & in pronūciando ita vocem tollit vt vere inclamare videatur. ¶ Nā & iis actionibus: quæ sine dubio in aliqua necessitate versantur. Pro necessitate in vetusto exemplari emendate legitur veritate hoc modo. Nam & in iis actionibus quæ in aliqua sine dubio veritate versantur. Panegyrici autē dicūtur orationes in conuentu populi habitæ. Nam πανηγυρὶς hoc est panegyris transfertur conuentus ἀπὸ τοῦ παντας ἀγυρειν: hoc est ab omnibus cōgregandis. de laudibus vero Atheneatū orationes in cōuentu populi Atheniensis habebantur qui panathenaici panegyrici dicūtur. ¶ Quoniā vero non nihil in se habet epidicticon: nō nihil sibi nitoris assumere. Epidicticon ostentatiuū ac demonstratiuū interpretatur. Nā ἐπιδείκνυμι vnde venit: significat ostento ac demōstro. ¶ Si quoq; in aliqua nos incōmoda ex iis: quas finxerimus materiis cōsequūtur. Sic ascripta c litera est legendū atq; in prepositioi vt superflua videtur eradenda. ¶ Sed hęc suo q; loco q̄q;. Quæ q; legēdū esse nemo nō videt. ¶ In transitu nō omittemus. In transcursu id quod alii obiter dicūt. Nam Fabius: qd meminerim: nunq̄ obiter vtitur.

gyrici.

icticon
nterpre

¶ An artis necessaria cognitio sit. Cap. XII.

Iam hinc ergo nobis inchoanda est ea pars artis: ex qua capere initium solent: qui priora omiserunt. q̄q̄ video quosdam in ipso statim limine obstaturos mihi: qui nihil egere eiusmodi præceptis eloquentiā putent: sed natura sua: & vulgari modo: & scholarum exercitatione contenti: rideant etiam diligētiā nostram, exēplo quoq; magni nominis professorum: quorum aliquis (vt opinor) interrogatus quid esset schema & noema: nescire se quidem: sed si ad rem pertineret esse in sua declamatione respondit. Alius percōtanti Theodoreus an Apollodoreus esset: ego inquit parmularius sum: nec sane potuit vrbanius ex confessione inscitiæ suæ elabi. Porro ii qa & beneficio ingenii pstātes sunt habiti: & multa etiā memoria digna exclamauerūt: plurimos habent similes negligētię suæ: paucissimos naturæ. Igitur & impetu dicere se: & viribus vti gloriant. Nec enī opus esse pbatione: aut dispositione in rebus fictis: sed cuius rei gratia plenū sit auditoriū sententiis grādibus: quarū optima q̄q; a periculo petat. Quinetiā in cogitādo: nulla ratōe adhibita: aut tectū intuētes: magnū aliqd qd vltro se offerat pluribus sępe diebus expectāt: aut murmure incerto: velut classico instincti: cōcitatissimū corporis motū nō enūciādis: sed q̄rendis verbis accōmodāt. Nōnulli certa sibi initia priusq̄ sensum inuenerint destināt, q̄bus aliqd diserti subiūgēdū sit: eaq; diu secū ipsi clareq; meditati: desperata cōnectēdi facultate deserūt: & ad alia deinceps: atq; inde alia nō minus cōmunia: atq; nota diuertūt. Qui plurimū vident habere ratiōis: nō in causas tātū laborē suū: sed in locos intēdūt: atq; iis nō corpori prospiciūt: sed abrupta quędā vt forte ad manū venere: iaculantur. Vnde fit: vt dissoluta: & ex diuersis cōgesta oratio cohęrere nō possit: similisq; sit cōmētariis puerorū in quos ea quę aliis declamātibus laudata sunt referūt. Magnas tamē sententias & res bonas. (ita enī gloriari solent) elidūt: nā & barbari: & serui: et si hoc sat est: nulla est ratio dicendi. redigunt

¶ Iam hic ergo nobis. Necessariā esse artē ad eloquētiā assequēdā aperte demōstrat Quintilian⁹. ¶ Quorū aliqs interrogatus quid eēt schema & noema nescire se quidē. Schema figura: Noema oīnis, dici potest sententia. Cęterū Fabius ipse in octauo quaten⁹ accipiatur noema: aperte exponit Est inqt & qd appellatur a nouis noema q̄ voce ois intellectus accipi potest. Sed hoc nomine donarūt ea: q̄ nō dicūt: verū intelligi volūt: vt in eū quē sępius a ludo redemerat soror agentē cū ea talionis. qd ei pollicē dormiē ti recidisset. Eras dignus vt haberes itegrā manū. Sic enī audit: vt depugnares. ¶ Alius percōtāti Theodoreus an Apollodoreus eēt: ego inqt parmularius sum. Theodorus Gadareus q Rhodius maluit appellari: & Apollodorus Byzātius clarissimi rhetores fuere quorū sectatores ad morē sectę philosophorū Theodorei atq; Apollodorei sunt vocati. Parmularius aūt dicit parmarū: hoc est scutorū faber. ¶ Sētētiis grandibus. Sētētias hoc loco Fabi⁹ vocat lumina q̄dā orōnis pcipueq; in clausulis posita: vt nihil ē tam populare q̄ bonitas. ¶ Velut classico instinctu. instinctis hoc est cōcitati legendū esse patet. Classicū autē dicitur sonitus tubarum. Metaphora vero est a militib⁹ sumpta: qui tubarū sonitu ad pugnam incitātur. ¶ Nā: vt barbari: & serui. loco illius vt particulę: & copula scribatur. sic enim exigit sensus.

na & noe
id.

odorus &
llodorus

nularius
icatur.

ticū quid.

ASCENSIVS.

¶ Quorū aliquis, quisquis ille fuerit: quiuis vnus: vnde quia de certo nō loquit nō dicit, quorū quidā. Et noema: sic cum Raphaele legā: tamē Vallen. habet &

Aldus impressit noema. Est aūt νόημα intellectus, cogitatio, cōsiliū. Sed si ad rē ptineret &c. quasi decretet: de noīe nihil sollicitus sum: dūmodo rē ipsam non omittā. Ego inqt parmularius sum. Qđ respōsum quāobrem vrbanū sit nō declarat cōmētarius: ego sane vrbanū putē φ pter euasionē defensionis qua se in verba alicuius sectę iurati astringūt: etiā defensionis potentē cōtra oia obiecta respōderit. Nā scutorū est defendere: Parmularij aūt scutorū habēt quātā vim volūt. Perinde est ergo ac si dixisset: neq; Theodoreus neq; Apollodoreus sum: sed contra vtrūq; parmā habeo. Exclamauerūt. affectate dixit pro declamauerūt: quia cōfidētes isti non declamāt proprie: sed exclamāt. Talis autē Pogius Florentinus nuper fuit: qui plus naturæ q̄ eruditionis bonæ habuit. Sed sup. opus esse sentētijs grandibus, quarū optima quęq; a periculo petitur. Vallen. habet petat̄ quē sequar quia pposuit sit: sane a periculo mihi videtur petēda sentētia: qa ea fere est auditori iucūdissima & gratissima quæ periculi euadendi aut euasi modū continet. Aut tectū intuentes: cur & qui id faciant nihil explicat cōmentarius. Ego sane contra rationem id facere eos opinor: φ reminiscentes obuersa in terram fronte quasi e cellula memoriæ aliquid depromptun sumus: excogitantes vt inueniamus: erecta eadē in cęlū cogitamus. Cum igitur declamātes reminisci quæ prius inuenerint deberēt: contra officiū faciūt tectū intuentes: aut quia tectum intueri dicūtur: qui nulla auditorij ratione habita: quæcūq; in buccam veniūt dicunt: vt tamen hæc sequētibus congruant dicamus tectū intueri: qui non ex libris authorū quos imitentur: sed ex proprio ingenio dicenda meditantur: vnde addit expectant pluribus diebus aliqd magnū quod offerat se vltro: tectum intuentes libros non inspiciunt. Sed quęrendis. i. vt habeant spatium quærendi verba quæ se tardius dicentibus offerunt. Priusq̄ sensum inuenerint. i. totū filū orationis: quo quid sentiant eloquātur. Capti eñ dulcedine exordij inuenti & nō præuidētes quomodo id persequātur statim deficiūt: tam stulti & improuidi vt ædificator: qui partē domus construat non pmeditata symmetria vniuersę. Non corpori prospiciūt. i. integritati orationis & substātiæ vt sic dicā: sed abrupta quædā. i. fragmenta nihil ad integritatē orationis pertinentia. Regerūt sic Raphael. Aldus habet congerūt: Vallen. redignut: sed non magni refert qđ eorū ponatur: sensus autē est speciosas clausulas & laudatas a pceptore impertinēter ad orationē assui: qđ etiam in epistolis componēdis sæpe faciūt pueri & puerorū similes imperiti: qđ tangit Flaccus in arte dicens. Purpureus late q̄ splendeat: vnus & alter Assuitur pannus. Quod vitiū in Senecę declamationibus adnotauit Valla. Nam & barbari & serui. obscura videtur mihi ratio: sed necesse est vt subaudiatur sunt: vt sit: nam & barbari sunt in dicendo: & serui in cōpilando aliena dicta: serui eñ pro furibus haberi solebāt: vsqueadeo vt pro seruis dictū sit in buco. Quid domini faciēt audent dū talia fures? aut vt ordo sit elidūt magnas & bonas sententias: nam & barbari. s. auctoris: & serui. vt Plauti aut Epicteti: q̄ tñ nō minus speciosę sunt q̄ liberi alicuius. Et si hoc satis est. s. elisisse bonas sentētias ob humilitatē auctoris: nulla est ratio dicendi. quia vbi ratio dicendi haberetur: non dicentis auctoritas quęq̄ moueret: sed quid diceretur animaduerteret.

¶ Quare inerudití ingeniosiores vulgo habeantur. Cap. XIII.

NE hoc quidē negauerim sequi plerunq; hanc opinionē: vt fortius dicere videātur indocti. primū vitio male iudicantiū: q maiorē habere vim credūt ea, quæ nō habēt artē: vt effringere q̄ aperire: rumpere q̄ soluere: trahere q̄ ducere putāt robustius. Nā & gladiator: qui armorū inscius in rixā ruit: & luctator: qui totius corporis nixu in id qđ semel inuasit: incumbit, fortior ab iis vocatur: cū interim & hic frequēter suis viribus ipse prosternitur: & illū vęhementis impetus excipit aduersarii mollis articulus. Sed sunt in hac parte: q̄ imperitos etiā naturaliter fallant. nā & diuisio: cū plurimū valeat ī causis: speciē viriū minuit: & rudia politis maiora: & sparsa compositis numerosiora creduntur. Est præterea quædā virtutum vitiorūq; vicinia: qua maledicus pro libero, temerarius pro forti, effusus pro copioso accipitur. Maledicit autē ineruditus apertius: & sæpius: vel cum periculo suscepti litigatoris: frequenter etiam suo. Affert & ista res opinionem: quia libētissime homines audiūt ea: quę ipsi dicere † noluissent. Illud quoq; alterum qđ est in elocutione ipsa periculum minus vitat: conaturq; perdire. Inde euenit nonnūq̄ vt aliquid grande inueniat: qui semper quęrit qđ nimiū est: verū & raro euenit: & † cætera vitia non pensat. propter hoc quoq; interdū videntur

voluissent.

certa

RAPH.

¶ Ne hoc quidem negauerim. Clare adeo causas exponit: quibus artis imperiti fortius peritis dicere videtur: vt facile citra omnē expositionem percipi possint: cum presertim fere absint errores. ¶ Quia libentissime homines audiūt ea quæ ipsi dicere voluissent o vocali in a conuersa fortasse legēdum est: vt potuissent intelligamus. ¶ Et certa vitia non pensat. Cætera non certa mihi legendum videtur. Qui enim q̄rit qđ nimiū est: nihil alia vitia curat. ¶ Itaq; illud q̄stionum & argumētorum apud corrupta iudicia frigus cantant. Cur argumentorum frigus vocat Quintilian⁹? An quia apud corrupta iudicia qui ea tractāt rideri atq; refrigerari solēt? Nam vt in quinto Fabius ipse scribit: quidam argumenta velut horrida & cōfragosa vitantes amœnioribus locis desident: neq; aliter q̄ ij qui traduntur a poetis gustu cuiusdā apud

Corrupt[...] cia quare vocentur

indocti copiā habere maiorem: ꝙ dicūt omnia, doctis est & ele- ctio: & modus. His accedit: ꝙ a cura docendi qđ intenderint: re cedūt. Itaq; illud quęstionū: & argumentorū apud corrupta iu dicia frigus euitāt: nihilq; aliud q̄ quo vel prauis voluptatibus aures assistentium permulceant: quærūt. Sententiæ quoq; ipsę quas solas petunt: magis eminent: cum omnia circa illas sordi- da & abiecta sint: vt lumina non inter vmbras (quemadmodū Cicero dicit) sed plane in tenebris clariora sint. Itaq; ingeniosi vocentur: vt libet: dum tamen constet contumeliose sic laudari disertum. Nihilominus confitendum est etiam detrahere do- ctrinam aliquid, vt limam rudibus: & cotes hebetibus: & vino vetustatem: sed vitia detrahit: atq; eo solo minus est: qđ literæ perpolierunt: quo melius. Verum hi pronunciatione quoq; fa- mam dicendi fortius quærunt. Nam & clamant vbiq;: & om- nia leuata vt ipsi vocāt: manu emugiunt: multo discursu: anhe litu: iactatione: gestu: motu capitis furentes. Iam collidere ma- nus: terræ pedem incutere: fęmur, pectus, frontem cędere: mire ad pullatum circulum facit: cum ille eruditus: vt in oratione multa summittere: variare: disponere: ita etiam in pronuncian do suum cuiq; eorum: quæ dicet: colori accommodare actum sciat: et si quid sit perpetua obseruatione dignum, modestus & esse: & videri malit. At illi hanc vim appellant: quæ est potius violētia. Cum interim non actores modo aliquos inuenias: sed (qđ est turpius) præceptores etiam qui breuem dicendi exer- citationem consecuti: omissa ratione: vt tulit impetus: passim tumultuentur: eosq; qui plus honoris literis tribuerūt: ineptos & ieiunos: & tepidos: & infirmos. vt quodq; verbum contume- liosissimū occurrit: appellent. Verum illis quidem gratulemur sine labore: sine ratione: sine disciplina disertis. Nos quando & præcipiēdi munus iampridē deprecati sumus: & in foro quoq; dicendi: quia honestissimū: finem putabamus desinere, dū desi- deraremur: inquirendo scribēdoq; talia cōsolemur ociū nostrū: quæ futura vsui bonæ mentis iuuenibus arbitramur, nobis cer te sunt voluptati.

Lotophagos graminis & Sirenum cantu deliniti voluptatē saluti ꝓtulisse dux laudis falsam imaginē per sequūtur ipsa (propter quā dicitur) victoria cedunt. ¶ Mire ad pullatum circulum facit. hoc est valde pullatorum coronæ cōuenit. Sed quē vocat Fabius circulū pullatū? An plebeiorum pullis vestibus indutorū multitudinē oratori causam agēti circūfusam? Qui enim semper clamat: manus collidit: pedem terræ incutit: & reliqua inter agēdum quæ a Fabio enūciantur: temere facit: is plebeis inerudutisq; fortissime vęhemētissimeq; dicere videtur: vt nunc inter disputandū: qui magis clamāt: a vulgo maximi philosophi reputantur. ¶ At illi hanc vim appellant: quæ est potius violentia. Vis dicendi est facultas dicendi: quæ gręce Δυναμιϛ dicitur. Violentia vero ratione caret: ac semper in malā accipitur partem. Ineptos & ieiunos & trepidos & infirmos. Tepidos erasa r litera sensus integritas: vt legatᷣ exposcit. ¶ Nos quādo & ꝓcipiendi munus & iāpridē deꝓcati sumus. Et copula iterato ascripta videtur eradenda. Significat autē Fabius se & docēdi finem fecisse: & causas in foro agendi. Præcipere nāq; docere est. Vnde & præceptores ij vocantur qui & doctores.

ASCENSIVS.

¶ Effringere est vi frangere: aperire est sine fractura reserare & recludere. Effringūt autē fores qui claue carēt & intrare volūt. Rumpūt nodos qui soluere nequeūt: vt Alexander magnus nodū fatalē Gordij. Trahūt (inqt Seneca) fata nolentē: volentē ducūt. Et hic. s. luctator: & illum. s. gladiatorē: vehementis impetus. i. cui est vehemens impetus: dubitem tamē an ne legendū sit & illius vehemētis impetus &c. Pro libero. i. libere loquēte litigatoris suscepti. s. ab inerudito ad patrociniū illi ꝓstādum. Maledicit videri possint duæ particulæ: vt sit contra artem & vtilitatē orat: sed verbū compositū sentio: vult eñ hominem ineruditum esse maledicum: id enim vsu fere venit: vt qui iustis rationibus contēdere nequeat: ad conuicia cōuertatur. Et ista res. s. ꝙ maledicit: affert opinionē. s. diserti & integri oratoris: quia homines libentissime audiūt ea quæ ipsi dicere noluissent. s. conuicia & contumelias in alterutrum litigantiū in quem tamen ipsi ea dicere nollent. Sic autem solus Vallēñ. codex habet. Nam cæteri voluissent habent: quæ si vera est lectio: exponetur: quia homines audiunt libentissime ea quę ipsi dicere voluissent: aut conuicia ad quæ dicenda mortales proni sunt: aut eadem verba: quia q̄ q̄s. ꝓ dixisset si sibi dicendū fuisset: ea optima censet: cum igitᷣ auditorꝫ plurimi sint imperiti & imperiti melius concipiūt ea quæ a nulla arte profecta sunt q̄ artificiosa: bene opinantur de inerudito. Itaq; aut cum Valla noluissent, aut cum cęteris voluissent legam, potius q̄ cū Raphaele valuissent: q̄uis id malū nō sit: sed ab exemplaribꝰ alienius. Illud alterum periculū. s. ne nimis grandia dicat. Frigus euitant. Frigus interdum pro negligentia & torpore accipitur: quia cōtra qđ attente & diligenter fit feruere dicitur: vt ęnei. i. feruet opus. In Terentio autē de ijs qui nihil qđ agerent habebant dicitur: nimirū hi homines frigent. Interdum contēptū

ob imperitiã.quia enim tardis frigent præcordia(Vnde in geor. Frigidus obstiterit circũ præcordia sanguis. Et in satyra. Scilicet arguitur ꝙ læua in parte mamillæ Nil salit arcadico iuueni) ideo frigere minus periti & tardiores dicitur: vt apud. A. Gelliũ latinus ille comicus a Menandro. Hoc autẽ loco frigus quæstionũ.i.inquisitionũ & iudiciorũ ab eis lepide exactorum cõtemptus dicitur:cõtemptũ eñ euitant:quia iudicia corrupta sunt:hoc est iudices corrupti vtpote quorũ aures vel prauis voluptatibus vt assistentiũ capiũtur. Lumina lucernarum si vmbris apponantur hebescierent:si tenebris intenderẽtur. quia cõtraria in se q̃ media in extrema fortius agũt. Contumeliose:quia dicitur de tali:ingeniosus quidẽ est:sed parũ doctus. Vt limã rudibus .i.asperis & impolitis:quia detrahit extantia. & cotes hebetibus.s.rebus quę dũ eas acuũt auferẽdo obtusitatem non nihil deterunt. & vino vetustatẽ:quia vina tempore contractiora fiũt sed meliora: diminuũtur ergo per limã rudia: per cotẽ hebetia & per vetustatẽ vina:sed nõ fiũt deteriora sed meliora. Sed vitia detrahit.s.doctrina. Eo solo quo melius:legi potest si recte intelligatur ꝙ melius. Pullatũ circulũ:quia in ima cauea sedẽtes siue in scholis siue in theatris pullati dicũtur: ꝙ in vmbra omnia videãtur subnigra: illi autẽ magis ex gestu q̃ ex verbis rem capiũt:cum longius absint: vnde immodicus ille gestus ad pullatum circulũ plurimũ facit. Cuiq; eorũ quæ dicet colori,non colorem legendũ est. Deprecati sumus.i.precati sumus ne amplius fungeremur:& quiete aliquãdo donaremur: vt in principio operis:post impetratã studijs meis quietẽ,quæ per viginti annos erudiendis iuuenibus impenderã &c. & deprecati sumus in foro quoq; munus dicẽdi.s.causas.i.orãdi in veris causis:ideo autẽ deprecati:quia desinere dũ desideraremur: putabamus esse finẽ honestissimũ:turpe itaq; est nescire officio finẽ imponere: dũmodo non sit necessariũ. Nã honeste vni finẽ imponũt: qui altero honestius:non tamen nullo funguntur:nã qui nullo:defuncti. i.mortui censentur.

¶Quis modus in arte. Cap.XIIII.

Emo autem a me exigat id præceptorum genus: q̃d est a plerisq; scriptoribus artium traditum,vt quasi quasdã leges immutabili necessitate conscriptas studiosis dicendi feram. Vtiq; procemiũ: & id quale ꝓxima huic narratio:quæ lex deinde narrãdi:propositio post hãc:vel vt quibusdam placuit:excursio: tum certus ordo quæstionũ: cæteraq; quæ velut si aliter facere fas non sit:quidã tãq iussi sequũtur. Erat enim rhetorice res prorsus facilis:ac parua si vno breui præscripto contineretur. Sed mutãtur pleraq; causis:temporibus:necessitate: occasione. Atq; ideo res in oratoris præcipue consilio est:quia varie:& ad rerum momenta conuertitur. Quid enim si præcipias imperatori quoties aciẽ instruet: dirigat frontem,cornua vtrinq; promoueat:equites pro cornibus locet? Erit hæc quidem rectissima fortasse ratio quoties licebit. Sed mutabitur natura loci,si mons occurret:si flumen obstabit,collibus:siluis:aliave asperitate aliqua prohibebitur. Mutabit hostium genus: mutabit præsentis conditio discriminis: nunc acie directa: nunc cuneis:nũc auxilijs: nũc legione pugnabitur. nonnunq̃ terga etiam dedisse simulata fuga proderit. Ita procemium necessarium: an superuacuum: breue an longius: ad iudicem omni sermone directo: an aliquando auerso per aliquam figuram dicendum sit:constricta: an latius diffusa narratio:continua an diuisa, recta an ordine permutato causæ docebunt. Itemq; de quæstionũ ordine: cum in eadem controuersia aliud alii parti prius quæri frequẽter expediat. Neq; enim rogationibus plebisue scitis sancta sunt ista ꝑcepta, sed hoc quicqd est vtilitas excogitauit. Nõ negabo autem sic vtile esse plerũq;: alioqui nec scriberem: verum:si eadem illa nobis aliud suadebit vtilitas:hanc relictis magistrorũ auctoritatibus sequemur. Eq;
enci.iij. dem id maxime pręcipiam:ac repetens iterũq; iterũq; monebo:

RAPH.

¶Nemo autẽ a me exigat id ꝑceptorũ genus. Quem modũ in tradendis præceptis seruaturus sit Fabius perspicue ostẽdit. Quę nãq; traditurus est præcepta nulli vult esse obnoxia necessitati:sed ex vtilitate causæ mutari posse. ¶Propositio post hanc velut qbusdam placuit excursio: vel vt particulæ hypodiastoles nota sunt distinguẽdæ: ne similitudinis aduerbiũ esse videatur. De his autẽ omnibus orationis partibus plene in.iij. ac.iiij. volumine. Fabius tractabit. ¶Quid eñ si ꝑcipias imperatori.quoties aciem instruet dirigat frontẽ. Acies exercitusq; sic fere instruit ad pugnã: vt duo cornua habere videat dextrũ & sinistrũ quę frontẽ directam ab vtraq; parte muniant: vt scribit Vegeti⁹ de re militari. ¶ Cũ in eadẽ cõtrouersia aliud alij parti pri⁹ quæri frequenter expediat. Fabius in septimo hoc declarat:Aeschynis atq; Demosthenis exẽplo. Nam Ctesiphõtis accusator Aeschynes a iure:quo videbat potẽtior cœpit. Demosthenes eiusdem patronus oia vel pene oĩa ante ius posuit. ¶Nõ eñ rogatiõib⁹ plebisue scitis sancta sunt ista ꝑcepta. Rogationes leges dicũt:ꝙ patricio rogãte magistratu: veluti cõsule eas populus cõstituerat.

Leges or[...] seruanda[...] sunt imm[...]biles.

Rogatio[...] dicantur.

Res duas in omni actu spectet orator: quid deceat, quid expediat. Expedit autem sępe mutare ex illo constituto traditoq; ordine aliqua: & interim decet, vt in statuis atq; picturis videmus variari habitus: vultus: status. Nam recti quidem corporis vel minima gratia est. † Neq; enim aduersa sit facies: & demissa brachia: & iuncti pedes. & a summis ad ima rigens opus. flexus ille: & vt sic dixerim: motus dat actum quendam & factum. Ideo nec ad vnū modum formatæ manus: & in vultu mille species. Cursum habent quædam & impetum: sedent alia vel incumbunt: nuda hæc, illa velata sunt: quædā mixta ex vtroq;. Quid tam distortum & elaboratum q̄ est ille discobolus Myronis? Si quis tamen vt parum rectum improbet opus: nonne ab intellectu artis absuerit: in qua vel præcipue laudabilis est illa ipsa nouitas: ac difficultas? Quam quidem gratiam & delectationem afferunt figuræ quæq; in sensibus quæq; in verbis sunt. Mutant etiam aliquid a recto: atq; hanc præ se virtutem ferūt: q̄ a consuetudine vulgari recesserunt. Habet in pictura speciem tota facies. Apelles tamen imaginem Antigoni látere tantum altero ostendit: vt amissi oculi deformitas lateret. Quid? non in oratione operienda sunt quædam? siue ostendi non debent: siue exprimi pro dignitate non possunt? vt fecit Timantes (vt opinor) Cithnius in ea tabula: qua Coloten teium vicit. Nam cū in Ephigeniæ immolatione pinxisset tristem Calcantem: tristiorem † Vlyssem addidisset: Menelao: quē summū poterat ars efficere mœrorem: consumptis affectibus: non reperiens quo digne modo patris vultum possit exprimere: velauit eius caput: & suo cuiusq; animo dedit æstimandum. Nonne huic est illud simile Sallustianum? Nam de Carthagine tacere satius puto: q̄ parum dicere. Propter quæ mihi semper moris fuit: q̄ † minime alligate me ad præcepta: quæ καθολικὰ vocant: id est (vt dicam⁹ quomodo possumus) vniuersalia: vel perpetualia. Raro enī reperitur hoc genus: vt nō labefactari parte aliqua: & subrui possit. Sed de his plenius suo quicque loco tractabimus. Interim volo se iuuenes satis instructos: si quē ex iis: qui breues plerūq; circūferuntur artis libellum edidicerint: & velut decretis technicorum: tutos putēt. Multa labore: assiduo studio: varia exercitatione: pluribus experimētis: altissima prudentia: præsentissimo consilio cōstat ars dicēdi. Sed adiuuatur his quoq;: si tamē rectam viā non vnam orbitā mōstrent: a qua declinare qui crediderit nefas: patiatur necesse est illam per funes ingredientium tarditatem. Itaq; & stratum militari labore iter sæpe deserimus compendio ducti: et si rectum limitem rupti torrentibus pontes inciderint: circuire cogemur: et si ianua tenebitur incendio: per parietem exibimus. Late fusum opus est: & multiplex: & prope quotidie nouum: & de quo nunq̄ dicta erunt omnia. Quæ sint tamen tradita: quid ex iis optimum: et si qua mutari: adiici: detrahi melius videbitur: dicere experiar.

Nempe

Figuræ.

Agamemnonem

In Iugurtha

minimū

Plebiscitū aūt est qd̄ plebs Plebeio magistratu interrogāte veluti tribuno sciscebat. hoc ē statuebat. Plebs aūt a populo differt. populi nāq; appellatiōe vniuersi ciues significātur plebis vero appellatione p̄ter patricios & senatores cęteri ciues intelligūtur. ℭ Sancta munita ac cōfirmata. Sancire nāq; est approbare atq; confirmare. Vnde & res sanctæ dicūtur: quarū violatores pœna capitis puniūtur. & legū eas partes: quibus pœna statuitur aduersus eos: qui contra legē fecerint sanctiones vocant iurisconsulti. ℭ Neq; enī aduersa sit facies: & demissa brachia: & iūcti pedes: & a summis ad ima rigēs op⁹. Hic sensus difficulter percipitur: q̄a mendis carere nō videtur. Quæ facile tollerētur si qd̄ exēplar integrū inueniretur. Sed loco illi⁹ neq; forsitan est legēdū æque. Videtur nāq; exponere Fabi⁹ quo modo recti corporis: vel minima gratia sit. Si enī æq; aduersa sit facies & æq; demissa brachia statuæ alicuius: omni gr̄a carebit. ℭ Quid tā distortū: & elaboratū q̄ ille Discobolos Myronis. Discobolos ad verbū transfertur discū iaciens ἀπὸ τοῦ βάλλειν τὸν δίσκον nāq; dicitur: hoc est a iaciendo disco. Discus autē est genus vasis lationis: & lapis plan⁹ ac rotūdus: cuius iactu in aerē prisci ludētes exercebātur. De hoc vero Myronis Discobolo meminit Plin. libro. xxxiiij. naturalis historiæ. ℭ Vt fecit Timantes: vt opinor Cythnius in ea tabula: qua Colotenū vicit. Castigate in antiquo exemplari scriptū animaduerti Coloten teium. Colotes nāq; pictor fuit Teius. Est autē τέως vrbs Ioniæ. vnde Teius Anacreon quoq; Iamborū scriptor dicit. Timantes vere Cythnius fuit. Cythnos enī vna est ex cycladib⁹ a Cythno primo habitatore sic dicta. Appellat aūt etiā ophiusa

Vt quasi quasdā leges. Hunc locum citat in elegantiolis suis Aug. dathus statim ad principium. Rhetorice. i. ars rhetorica. Atq; ideo res in oratione. Valla habet in oratore: sed mihi legendū videtur in oratoris præcipue consilio est. Dirigat: venuste subauditur particula vt. Neq; em̄ aduersa sit facies: Vallen. & Aldinus codices habent Nempe em̄: sed mihi nequaq̄ post nempe: ponendū videtur em̄: neq; si neq; em̄ legatur dubitanda sententia. Probat em̄ ꝙ recti corporis minima sit gratia: Nā qui statuam rectam & vt statua vera & non ad viuū efficta videatur formare vellet faceret eam aduersa facie: vtroq; oculo in aspicientes directo: & brachiis æqualiter demissis: & iunctis pedibus: & opus rigēs i. nulla ex parte flexū aut inclinatū a summis ad ima: sed quia talis statua nullam haberet gratiam: non rectam & nihil agentem sed quasi operi incumbentem præsistent formare: vnde dicit. Neq; em̄ (.s. in statua gratiam habitura) facies sit aduersa &c. dat actum. i. facit vt agere videatur. Cursum habēt quendā: lege cū Vallen. quędam. Sedent aliæ: lege cum eodem alia. Timāthes opinor cythinus Vallen. habet cytius sed non plene effigiatum. Qua Coloten teium: sic Vallen. habet. Vnde illi plurima debent accepta ferri. ¶ minime: sic quoq; Vallen. codex habet. putēq; non inepte coniungi q̄ & minime: licet minime neget: nā in summo gradu negat: neq; minus superlatiuum mihi quidē videt̄ q̄ minimū: Vnde recte dicimus minime omnium. Vtrūq; em̄ superlatiuum aduerbium vnum habet in voce comparatiuum sed non in significatione: vtpote min⁹: qd̄ ꝓ magis parū aut magis parue facit minimū, ꝓ nō facit minime: sed positiuū. nō hꝫ. Præstātissimo cōsilio: lego cū Vallen. ꝓ̄sentissimo. Per funes ingredientium: aut funambulos dicit: aut potius vt fit in supplicationibus publicis dum reliquiæ in pompa ducuntur extensis vtrinq; funibus nequi exorbitent aut alios præuertant.

ac dryopis. Vnde Cythnius possessiuum vt Caseus Cythni⁹ & pictor Cythnius. De Timante autem sic scribit Plinius libro trigesimoquinto naturalis historiæ. Nam Timanti vel plurimum affuit ingenij. Eius em̄ est iphigenia oratoris laudibus celebrata: qua stante ad aras perituracū mœstos pinxisset oēs præcipue patruum: cū tristitiæ omnem imaginem consumpsisset: patris ipsi⁹ vultum velauit quem digne non poterat ostendere. Coloten vero a Timante ea tabula fuisse superatum minime ait Plini⁹. Sed graphiden alioqui clarissimū pictorē Sami magnis suffragijs ob ipsius insolentiam in Aiace armorumq; iudicio a Timāte fuisse victum scribit. ¶ Propter q̄ mihi semper moris fuit q̄ minime alligare me ad præcepta: quæ καθολικὰ vocant. Minime cum sit negandi aduerbium: minus recte enim illa particula q̄ videtur copulari. Fere enim cū suplatiuo connecti eleganter solet. Quam minimum igitur mihi legendum videtur: eoq; magis ꝙ & si raro: nonnunq̄ tamen Fabius se vniuersalibus astringit præceptis καθολικὰ aūt vniuersalia proprie transferūtur. ¶ Et velut decretis Technicorum tutos putent. Technici ἀπὸ τῆς τέχνης: hoc est: ab arte dicuntur latine artifices: qui breuiter ac compendiose artium præcepta tradunt. ¶ Itaq; & stratum militari labore iter sæpe deserimus. Militares viæ sunt dictæ: ꝙ a militibus sternerentur: quales fuerunt Flaminia: æmylia: appia.

Minime elegāter letur.

Techni

Diuisio totius operis. Cap. XV.

Rhetoricen in latinum transferentes: tum oratoriam: tum oratricem nominauerunt: quos quidem non fraudauerim debita laude: ꝙ copiam Romani sermonis augere tentauerūt. Sed non omnia nos ducentes ex græco sequuntur: sicut ne illos quidem: quoties suis vtiq; verbis signare nostra voluerunt. & hæc interpretatio non minus dura est q̄ illa Plauti essentia atq; entia: sed ne propria quidem. Nam oratoria sic effertur, vt elocutoria. oratrix, vt elocutrix. Illa autem de qua loquimur, rhetorice talis est: qualis eloquētia. Nec dubie apud græcos quoq; duplicem intellectum habet. Nāq; vno modo fit appositum ars rhetorica: vt nauis pyratica: altero nomen rei: qualis est philosophia: amicitia. Nos ipsam nunc volumus significare substantiam: vt grammatice literatura est non literatrix, quemadmodum oratrix: nec literatoria quemadmodum oratoria. Verum in rhetorice nō fit. Non pugnemus igitur: cum præsertim plurimis alioqui græcis sit vtendum. Nam certe si physicos musicos & geometras dicam: nec vim afferam iis nominibus, indecora in latinum sermonem mutatio erit. Deniq; cum. M. Tullius etiam ipsis librorum: quos de hac re primum scripserat: titulis

Rhetoricen in latinū transferentes. Rhetoricen apte in latinum transferri non posse: idcirco q; nobis græco nomine esse vtendū concludit: ac rhetorices ipsius diuisionē subiungit. ¶ Sꝫ non omnia non ducentes ex græco sequuntur. Iterū ascripta negatio eradenda est: ac nos pronomen eius loco ascribendū: vt sit nos ducentes. ¶ Nam certe si physicos & geometras dicam: nec vim afferam his nominibus indecora in latinum sermonē mutationem. Hic sensus confusus mihi videtur: nec quid sibi velit ꝑcipitur: q̄uis incorruptus plerisq; videatur: qui hunc contextum mendis carere putantes nunq̄ corrigere aggressi sunt. Sed nisi ea particula si expungatur: ac loco illi⁹ & copula reponatur: nūq̄ integer sensus elicietur. Vt omittā ꝙ & musicos in vetusto legim⁹ exemplari hoc modo. Nam certe & physicos

græco nomine vtatur:profecto non est verendum ne temere videamur oratori maximo de nomine artis suæ credidisse. Igitur rhetorice (iam enim sine metu cauillatiōis vtemur hac appellatiōe) sic (vt opinor) optime diuidetur:vt de arte:de artifice:de opere dicamus. Ars erit quæ disciplina percipi debet:ea est bene dicendi scientia. Artifex est qui percipit hāc artem:id est orator:cuius est summa bene dicere. Opus quod efficitur ab artifice id est bona oratio. Hæc omnia rursus diducuntur in species. Sed illa sequentia suo loco. Nunc quæ de prima parte tractanda sunt ordiar.

Nam pugnemus:manifeste scribendum est Non. Cū præsertim multis: Vallēn. habet plurimus:Nam certe si:non esse radenda particula si:sed vbi misero errore mutationē & mutatione legitur:legēdū est mutatio erit. Sic em̄ Vallēn. habet Nā certe si physicos, musicos & geometras dicā:nec vim afferam nosb⁹ his:indecora in latinum sermonē mutatio erit. De rhetorica ad Herenniū sensi semper non esse Ciceronis vt in eū probaui non solum ex phrasi:sed q̄ si Ciceroniana sit iuueni illi exciderit:cū in ea exemplum adducatur de Cicerone filio Terentiç matri litē mouente q̄ nimirū post patris mortē acciderit:si modo accidit:Sed non potuerit Cicero pater iuuenis:diuinare se filiū habiturū qui id facere possit. Verum hoc loco Fabius quē in approbationē adducit videri potest aliter sentire:cū dicat:quos de hac re primū scripserat. vt primū dixerit:qa posterius alios scripsit:Sed non ideo primum dixit q̄ postea alios scripserit:Verum vel q̄ primus vel q̄ nullos antea scripserat. At si verum est nusq̄ meminisse rhetoricæ ad Herennium. credam etiam post ipsum Quintilianum scriptos cuiuscunq; sint:libros. Opus: venustius subauditur est q̄ ascribatur:quia præposuit artifex est.

Quid sit rhetorice: & quis eius finis. Cap. XVI.

Ante omnia quid sit rhetorice. quç finitur quidem varie:sed quæstionem habet duplicem aut enim de qualitate ipsius rei, aut de compræhensione verborum dissensio est. Prima: ac præcipua opinionum circa hæc differentia:q̄ alii malos quoq; viros posse oratores dici putant:alii (quorum nos sententiæ accedimus) nomen hoc artemq; de qua loquimur:bonis demum tribui volunt. Eorum autem:qui dicendi facultatem a maiore: ac magis expetenda vitæ laude secernunt: quidam rhetoricen vim tantum:quidam scientiam:sed nō virtutem:quidā vsum: quidam artem quidem, sed a scientia, & virtute disiunctam: quidam etiam prauitatem quandam artis id est κακοτεχνίαν nominauerunt. Hi fere aut in persuadendo:aut in dicendo apte ad persuadendum positum orandi munus sunt arbitrati:id enim fieri potest ab eo quoq; qui vir bonus non sit. Est igitur frequentissimus finis rhetoricen esse vim persuadendi. Quod ego vim appello: pleriq; potestatem: nonnulli facultatem vocant:quæ res nequid afferat ambuiguitatis:vim dico τὴν δύναμιν. Hæc opinio originem ab Isocrate (si tamen re vera ars:quæ circunfertur eius est) duxit. Qui cum longe sit a voluntate infamantium oratoris officia finem artis temere compræhendit dices esse rhetoricē p̄suadēdi opificē idest πειθοῦς δημιουργόν.

& musicos & geometras: dicam. Hoc autē Fabij dictum diligēter notent: qui nominibus græcis vti reformidant. ac naturales q̄ physicos dicere malunt. ¶ Deniq; cum. M. Tulli⁹ etiam ipsis librorum quos de hac re primum scripserat Titulis græco nomine vtatur. Duo solum extant Ciceronis libri de arte rhetorica scripti:in quibus diffuse de inuentione tractat. De his vero hoc loco Quintilianus intelligit. Nam rhetoricam ad Herenniuz Ciceroni falso ascribi patet cū alijs argumentis quç superius in transcursu attigimus:tum q̄ Fabius nunq̄ de illa mētionem facit:minime taciturus:si Ciceronis id opus fuisse existimasset. ¶ Ars erit. quæ disciplina præcipi debet. Percipi scribenduz est:Nam artes discendo percipimus:atq; consequimur. ¶ Opus qd efficitur. est verbum videtur ascribendum. vt legatur opus est quod efficitur ab artifice.

Ante omnia quid sit rhetorice:quæ finitur quidez varie. Finire: ac definire idez interdum significant vt finis & definito. q̄q̄ finis summum:ac vltimum etiam significat: quod græce τέλος dicitur. Nam quando pro definitione ponit ὅρος vocatur. ¶ Aut enī de qualitate ipsius rei. aut de cōpræhensione verborū dissensio est. Alij bonam. alij malam artem oratoriam esse dicūt:sicq; circa rei qualitatem dissentiūt. Alij pluribus. alij paucioribus eaz verbis definiūt:itaq; in cōpræhensione verborū sunt discordes. vt clare paulo post patebit. ¶ Hi fere aut in persuadendo. aut in docendo aperte ad persuadendum. Videtur quidem plerisq; sic esse integer sensus. Sed non sine mēdis est. Nā neq; docendo legendum est:sed dicendo. neq; aperte:sed apte. siue apposite. Nā nōnulli dixerūt finem rhetorices esse dicere appo

…torices ad …niū libri q̄ …on sint.

…re ac defi… …dem.

Neq; .n.mihi pmiseri eadē vti declinatiōe:qua Enni⁹.M.Cethegū suadai medullā vocat. Apud Platonē quoq; Gorgias in lib.q nōīe eius inscript⁹ est:idē fere dicit: sed hāc Plato illi⁹ opinionē vult accipi non suam. Cicero pluribus locis scripsit oratoris officium esse dicere apposite ad persuadendum. In rhetoricis etiam:quos sine dubio ipse non probat:finem facit persuadere. Verum & pecunia persuadet: & gratia: & auctoritas dicentis: & dignitas:postremo aspectus etiam ipse sine voce:quo vel recordatio meritorum cuiusq;:vel facies aliqua miserabilis: vel formæ pulchritudo sententiam dictat. Nam & M. Aquilium defendens Antonius:cum scissa veste cicatrices: quas is pro patria pectore aduerso suscepisset,ostendit:non orationis habuit fiduciam:sed oculis Populi Romani attulit vim:quem illo ipso aspectu maxime motum in hoc:vt absolueret reum,creditū est. Seruium quidem Galbam miseratione sola qua non suos modo liberos paruulos in cōcionē produxerat:sed Galli etiam Sulpitii filium suis ipse manibus circumtulerat: elapsum esse: cum aliorum monumentis,tū Catonis oratione testatū est. Et Phrynen non hyperidis actione q̄q̄ admirabili: sed conspectu corporis:quod illa speciosissimum alioqui diducta nudauerat tunica:putant periculo liberatam. Quæ si omnia persuadent:non est hic:de quo locuti sumus:idoneus finis. Ideoq; diligentiores sunt visi sibi: qui cum de rhetorice idem sentirent: existimarunt eam, vim dicendo persuadendi. Quem finem Gorgias in eodem:de quo supra diximus libro velut coactus a Socrate facit. A quo nō dissentit Theodectes:siue ipsius id op⁹ est:quod de rhetorice nomine ei⁹ inscribitur:siue, vt creditum est, Aristotelis:in quo est, finem esse rhetorices:ducere homines dicendo in id:quod actor velit. Sed ne hic quidem satis comprahensum. Persuadent enim dicendo:vel ducunt in id: quod volunt alii quoq;:vt meretrices:adulatores:corruptores. At cōtra non persuadet semper orator:vt interim nō sit proprius hic finis eius:interim sit communis iis qui ab oratore pcul absunt.

Bonis demum.j.solis aut duntaxat. Vbi demū neq; pronomini is ea id:neq; aduerbio ita iūctū:solū significat. κακοτεχνία dicitur mala ars.aut in dicendo apte:sic Vallen.codex habet. Frequentissimus finis.j.diffinitio. Eadem declinatione.sic Vallen. & reliqui fere. Nā Aldus declaratiōe impressit.sed sequar Vallen.vt sit eadem declinatione.j.deductione. Carmina quoq; enniana Laurētius adscripsit:sed pollis tollis & prosuada suadai scripsit. quorum posteri⁹ recte scriptum videtur.legam autem sic. Additur orator Cornelius suauiloquēti Ore Cethegus Marcus:& paulopost. Is dictus cūctis ollis popularibus olim Quitum viuebant homines atq; æuum agitabant Flos delibatus populi suadai medulla. In rhetoricis.s.de inuentione quos veteres vocāt:eosq; cum dicat sibi iuueni elapsos Cicero certum est q̄ non probet: multoq; minus ad herennium probasset si ab eo editi fuissent. In primo autem & secundo de oratore & alibi non probat rhetoricos suos vt adnotauit Valla. Existimarunt eā.s.rhetoricen sup.esse vim persuadendi dicendo:vt dicendo p̄ticula faciat differentiā.

Demum.

site ad persuadendum: vt inferi⁹ patebit. ¶ Si tamē re vera ars quæ circunfertur eius est. Cicero in libro de oratore testatur: se nūq̄ Isocratis artē vidisse. Quare Fabius quoq; merito de ea dubitat. πειθοῦς δημιουργόν. πειθω dea fingitur esse persuadēdi: de qua in Bruto sic Cicero ait. Pitho quā greci vocāt. cuius effector est orator. Hanc Suadā appellauit Ennius Ei⁹ aūt Cethegū medullā fuisse vult. vt quā deā in Periclis labris scripsit eupolis sitā esse:huius hic medullam nostrū oratorē fuisse dixerit. ¶ Qua Enni⁹. M. Cethegū suadā medullā vocat Ennij vers⁹ a. M. Tullio in Bruto repetiti hi sūt. Additur orator Cornelius suaui loquenti ore Cethegus Marcus: Is dict⁹ ollis popularibus olim. Qui tū viuebāt homines atq; ęuū agebāt. Flos delibatus populi Suada medulla. ¶ Verū & pecunia persuadet & gratia. Definitio oīs ita demum est propria definitæ rei si cum ea conuertat: ac nulli alij rei cōuenire possit. vt definito hoīs nulli alij q̄ homini ɔuenire pōt. Qđ si ita est: hmōi difinitiōes nō erūt bn̄ assignatę cū alia quoq; præter oratorem persuadeant: qđ multis exēplis Fabius ipse cōprobat. ¶ Nā & Marcum Aquiliū defendēs Antoni⁹ De.M. Aquilio hæc refert. T.Liuius.M.Aquilius cōsul in Sicilia bellum seruile concitatum confecit. Is cū de pecunijs repetūdis causam diceret:ipse rogare iudices noluit. M. Antoni⁹: qui pro eo orabat tunicā a pectore eius discidit: vt honestas cicatrices ostenderet:quibus cōspectis indubitāter absolutus est. Cicero eius rei solus auctor. In secundo quidem de oratore libro hoc narrat Cicero. Se i apertius adhuc septima in verrem actione sic dicens. Venit enim mihi in mentem in iudicio. M. Aquilij quantum auctoritatis:quantum momenti oratio. M. Antonij habuisse existimata sit:qui vt erat in dicendo non solum sapiens sed etiam fortis, causa prope perorata ipse arripuit. M. Aquilium. constituitq; in conspectu omnium:tunicamq; eius a pectore abscidit: vt cicatrices populus Romanus: iudicesq; aspicerēt aduerso pectore exceptas.

Pitho.

Definit[io] propria

M. Aq[uilii de]fensio.

M. A[...]

Simul & de illo vulnere: quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat: multa dixit eoq; adduxit eos: qui erant iudicaturi: væhementer vt vererentur: ne quem virum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet: cum ſibi ipſe non pepercisset: hic non ad populi Romani laudē ſed ad iudicum crudelitatem videretur eſſe ſeruatus. ℂ Sergius quidem Galbā. Cū L. Scribonius tribunuſplebis rogationē promulgaſſet: vt Luſitani qui in fœdere Populi Romani dediti a Sergio Galba in Galliā veniſſent: in libertatem reſtituerentur. M. Cato eam acerrime ſuaſit. Extat oratio in annalibus eius incluſa. qua Fuluius Nobilior: etiā ab eo in ſenatu laceratus. Reſpondit ipſe Galba: qui cum ſe damnari videret. complexus duos filios prętextos & filiū Galli Sulpitij: cuius tutor erat ita miſerabiliter pro ſe locutus eſt: vt ea rogatio antiquaret. ℂ Et Phrynen nō Hyperidis actione. Phryne meretrix fuit Athenis: quę impietatis accuſata ab Hyperide clariſſimo illius ętatis oratore fuit defenſa. ℂ A quo non diſſentit Theodectes: ſiue ipſius eſt id opus: qđ de rhetorice nomine eius inſcribitur: ſiue vt creditum eſt: Ariſtotelis. Merito dubitat Fabius. Nam opus illud dono ſibi vt caro diſcipulo ab Ariſtotele datum: ſub nomine quidem ſuo edidit Theodectes: Sed Ariſtoteles cupiditate gloriæ ductus: non potuit ſibi id non vendicare: cum diceret ſibi de rhetoricis præceptis in Theodectis libris diligentiſſime ſcriptum eſſe. ℂ Perſuadēt enī ducendo: vel ducunt in id: quod volunt: alij quoq; dicendo non ducendo eſt legendum. Eadem autem ratione hæc definitio confutatur: qua & ſuperior φ videlicet alijs etiam q̄ rhetorice conueniat. ℂ At contra non perſuadet ſemper orator. Definitio ita affixa eſt rei definitæ: vt ab ea nunq̄ ſeparari poſſit. vt Definitio hominis nunq̄ ab homine ſeparatur. Homo enim eſt ſemper animal rationale mortale. Definitio vero finiſq; rhetorices ſi perſuadere eſſe dicatur, interdum ab ea ſeparetur. Interdum enim dicendo non perſuadet. Relinquitur ergo perſuadere non eſſe rhetorices idoneum finem.

ℂ Et ſententiam ſuam retinere in id qđ velit. Emendate in alijs exemplarib⁹ legitur. Et ſententiam eius ducere in id quod velit. Illud enim eſt pſuadere. Hermagoræ qui finē eius eſſe ait: perſuabiliter dicere & alij ſūt. Alijs vt legatur ac ſunt verbum eradatur ſenſus expoſcit. ℂ Non iiſdē tñ verbis explicant. Quibuſdā quidē tamē particula ſenſui conuenire videt. Sed mihi certum eſt tantum eſſe legendum: vt ſit. Non iiſdem tantū verbis. ℂ Popularem autem comprehendendo perſuasionē. Tantum quod ſenſui deeſſe videt. eſt aſcribēdū vt legat. Popularē aūt tantū. ℂ Cautius Theodor⁹ Gadareus. A Gadaris vrbe iudeæ Gadareus fuit appellatus. Cū autem diutius Rhodi eſſet profeſſus Rhodi⁹ vocari maluit. Eū cū in illā iſulā receſſiſſet: ſtudioſe audiſſe dicit Tiberi⁹ Cęſar. ℂ Nā hoc τριβὴ ſignificat τριβὴ pprie dicitur vſus: mora: exercitatio: Vñ pædotriba quo nōnulli ex nr̄is vtūtur: q pueros exercet. ℂ Plerią; aūt dū pauca ex gorgia Platonis. Gorgias Leōtin⁹ Empedoclis Agrigentini diſcipulus fuit: Iſocratiſq; illi⁹ pſtātiſſimi rhetoris pceptor. Is Athenas profect⁹ cū profiteret ſe de oībus quæcūq; rogaret reſpōſurū: cū Socrate cōgreſſus de arte oratoria diſpu-

i⁹ galba q

yne quæ.

arę⁹ The
.s vnde.

otriba qd
gias qui.

Atqui non multum ab hoc fine abeſt Apollodorus: dicens iudicialis orationis primum & ſuper omnia eſſe perſuadere iudici: & ſententiam eius ducere in id quod velit. Nam & ipſe oratorem fortunæ ſubiicit: vt ſi non perſuaſerit: nomen ſuum retinere non poſſit. Quidam receſſerunt ab euentu: ſicut Ariſtoteles: qui dicit: rhetorice eſt vis inueniendi omnia in oratione perſuaſibilia. Qui finis & illud vitium: de quo ſupra diximus: habet: & inſuper: q nihil niſi inuentionem complectitur quę ſine elocutione non eſt oratio. Hermagoræ qui finem eius eſſe ait perſuaſibiliter dicere: & aliis: qui eandem ſententiam non iiſdem tamen verbis explicant: ac finem eſſe demonſtrant: dicere quæ oporteat omnia ad perſuadendum: ſatis reſponſum eſt: cum perſuadere non tantum oratoris eſſe conuicimus. Addita ſunt his alia varie: Quidam enim circa res omnes: quidam circa ciuiles modo verſari rhetoricen putauerunt: quorum verius vtrum ſit in eo loco: qui huius quæſtionis proprius eſt dicam. Omnia ſubiecisse oratori videtur Ariſtoteles: cum dixit vim eſſe dicendi: quid in quaq; re poſſit eſſe perſuaſibile. Et Patrocles: qui non quidem adiicit in quaq; re: ſed nihil excipiendo idem oſtendit: vim enim vocat inueniendi: quod ſit in oratione perſuaſibile: qui fines & ipſi ſolam complectūtur inuentionem. Quod vitium fugiens †Eudorus vim putat inueniendi: & eloquendi cum ornatu credibilia in omni oratione. ſed cum eodē modo credibilia: quo perſuaſibilia etiam non orator inueniat: adiiciendo in omni oratione magiſq; ſuperiores concedit: ſcelera quoq; ſuadentibus pulcherrimæ rei nomen. Gorgias apud Platonem ſuadendi ſe artificem in iudiciis: & aliis cœtibus eſſe ait: de iuſtis quoq;: & iniuſtis tractare: cui Socrates perſuadendi: non docendi concedit facultatem. Qui vero non omnia ſubiiciebant oratori ſolicitius ac verboſius: vt neceſſe erat: adhibuerunt diſcrimina: quorum fuit Ariſton Critolai peripatetici diſcipulus: cuius hic finis eſt. ſcientia videndi: & agendi in quæſtionibus ciuilibus per orationem popularis perſuaſionis

Theodorus

hic ſcientiam:quia peripateticus eſt:non vt ſtoici virtutis loco ponit.popularem autem compræhendendo tantum perſuaſionem etiam contumelioſus eſt aduerſus artem orandi:quam nihil putat doctis perſuaſuram.Illud de omnibus:qui circa ciuiles demum quæſtiones oratorem iudicant verſari, dictum ſit: excludi ab iis plurima oratoris officia:illam certe laudatiuam totam:quæ eſt rhetorices pars tertia.Cautius Theodórus Gadaræus vt iam ad eos veniamus qui artem quidem eſſe eã, ſed non virtutem putauerunt,Ita enim dicit(vt ipſis eorum verbis vtar:qui hoc ex græco tranſtulerunt)ars inuentrix:& iudicatrix & enunciatrix decente ornatu ſecundum menſionẽ eius quod in quoq; poteſt ſumi perſuaſibile in materia ciuili. Itemq; Cornelius Celſus:qui finem rhetorices ait dicere perſuaſibiliter in dubia vel ciuili materia.Quibus ſunt nõ diſſimiles : qui ab aliis traduntur : qualis : eſt ille. Vís dicendi : & eloquendi de rebus ciuilibus ſubiectis ſibi cum quadam perſuaſione: & quodam corporis habitu eorum : quæ dicet pronunciatione.Mille alia:ſed aut eadem:aut ex eiſdem compoſita : quibus item cum de materia rhetorices dicẽdum erit reſpondebimus. Quidam eam neq; vim:neq; ſciẽtiam:neq; artem putauerunt: Séd Critolaus vſum dicendi.Nam hoc τριβὴ ſignificat . Atheneus fallendi artem.Pleriq; autem dum pauca ex Gorgia Platonis,a prioribus imperite excerpta legere,contenti:nec hoc totum nec alia eius volumina euoluunt in maximum errorem inciderunt:creduntq; eum in hac eſſe opinione : vt rhetoricen non artem:ſed peritiam quandam gratiæ ac voluptatis exiſtimet: & alio loco ciuilitatis particulę ſimulachrum:& quartam partem adulationis:q; duas partes ciuilitatis corpori aſſignet medicinam & quam interpretantur exercitaricem: duas animo legalem,atq; iuſtitiam.adulationem autem medicinæ vocet:coquorum artificium:& exercitatricis mangonum:qui colorem fuco:& verum robur inani ſagina mentiantur:legalis cauillatricem:iuſtitię rhetoricen.

Et ſentẽtiam ſuam retinere.Inepta penitus locutio vnde cum Valleñ. legam⁹ vt Raphael:& ſententiam eius.ſ.iudicis ducere &c.Nã & ipſum.lego cũ Valleñ.nam & ipſe Ariſtoteles dicit in primo lib.rhetoricæ.Et alij ſunt.cum Valleñ.lego:& alijs qui &c. Non iiſdem tamen verbis :ſic cum Valleñ.non tantũ legam:quia vult eãdem ſententiam a diuerſis ſed alijs verbis expreſſam. Theodorus vim:in Valleñ.eſt Eudórus.Popularem autem compræhendendo tantum &c.ſic & Valleñ. Ciuiles demum.j ſolum. Laudatiuam.j. demõſtratiuã. Secundum mentionem:ſcribo cum Valleñ.menſionem a metiendo.j.menſuram.Quibus ſunt non diſſimiles:ſubaudi fines:qui.ſ.fines.j. diffinitiones ab alijs traduntur: vt ille. Vis &c.j. Rhetorice eſt vis &c. Mille alia. Abſolute dicit.de finibus tamen ſeu diffinitionibus loquens.Nanq; hoc τριβὴ ſignificat. Sic Aldus cum Raphaele.

tauit.Eã diſputationẽ Plato Socratis diſcipulus literis commendauit:Gorgiamq; dialogum ipſum appellauit.In quo quidẽ Plato non oẽs vituperat oratores:ſed eos dũtaxat : qui ſine vllo delectu quicquid libuerit:ſiue bonum ſit:ſiue malum:quacũq; ratione auditoribus perſuadere conantur:Gorgiæ autem leontini dialogi collocutores ſunt Callicles Gorgiæ ipſius diſcipulus. Socrates.Cherephon Polus alter Gorgiæ diſcipulus : & gorgias ipſe. ¶ Et alio loco ciuilitatis particulæ ſimulachrum: Particulæ legendum eſſe conſtat. Contra gorgiam vero rhetoreſ illa a ſocrate dicta fuere. Ciuilitas autem quæ græce πολίτεια dicitur: eſt ratio quædam ciuiliter: ac recte honeſteque viuendi: cui⁹ ſpecies quinq; a Platone eſſe dicuntur.Aliam enĩ Δημοκρατίαν hoc ẽ popularem vocat:quam in iis eſſe ciuitatibus ait: in quibus ad imperiũ multitudinis geritur res ciuiq; nutu magiſtratus eliguntur: & pro illius arbitrio leges feruntur.Aliam ἀριστοκρατίαν vbi neq; diuites:neq; pauperes : neq; nobilitate vel gloria illuſtres dominantur: verum ii ſoli. qui ſunt in ciuitate optimi rem administrãt. Aliam ὀλιγαρχίαν quãdo a cenſibus magiſtratus eliguntur. Diuites enim pauperibus ſunt pauciores.Aliam μοναρχίαν quæ in regnum tyrãnidemq; diuiſa eſt. Regnũ autem aliud ſecundum legem eſſe: vt Carthaginenſium: quippe quod annũ eſſet. Aliud ſecũdum gen⁹ vt Lacedæmoniorum : & Macedonum:habent enĩ regni ſtirpem aliquã. Tyrannidem vero dici cũ im pulſi:& vi adacti ciues iugum dominatiõis admittunt. Ciuilitatem autem ex quatuor partibus conſtare ait:medicina & gymnaſtica:hoc eſt exercitatrice : quæ corpori attribuuntur.Iuſtitia & legibus.quæ animo,Porro medicinæ quinq; ſpecies eſſe ſcribit. Aliam quippe dici ἰατρικήν :quæ morbos medicamenti exhibitione curet:aliam chirurgicam: quæ ſectione & vſtione ſanet:tertiam diæticen:quę ſola victus ratione. & ordine morbos arceat.Quartam νοσογνωμονικήν:id eſt morbos coniectantem:quæ ex celeri morborum diſcretione ægris ſuccurrat. Quintam βοηθητικήν hoc eſt ad

Regnũq
plex.

Medicin
quot.Iu
genera q

iustricem quæ strenuo auxilio doloribus continuo liberet. Iustitiæ autem tria genera esse ait: eorumq; primum circa deos: alterum circa homines. tertium circa defunctos versari. Legis præterea duplicem esse distributionem: alteram quippe scriptam: alteram non esse scriptam: priorem illam esse ciuilem. Quæ vero non est scripta: eam a natura & vsu proficisci: vt nudum in forum pergere: ac veste fœminea vti nulla scripta lege prohibetur. Sola id naturalis lex vetat. ℭ Adulationem autem medicinæ vocet: vt coquorum artificium: & exercitatricis mangonū. Vt particula. vtpote sensui molesta expungatur.

Quę omnia sunt quidem scripta in hoc libro dictaq; a Socrate: cuius persona videtur plato significare qd sentiat. Sed alii sunt eius sermones ad coarguendos qui contra disputant compositi: quos ἐλεγτικοὺσ vocant: alii ad pręcipiēdū qui Δογματικοὶ appellantur. Socrates autem: seu Plato: eam quidem: quæ tum exercebatur: rhetoricē talē putat: nā & dicit his verbis τοῦτομ τὸμ τρόπομ ὅμ ὑμεῖσ πολιτεύεσθε. Nō veram autem & honestam intelligit. Itaq; disputatio illa contra Gorgiam ita clauditur: ὀυκοῦμ ἀμάγκη τὸμ ῥητορικὸμ Δίκαιομ εἶμαι τὸμ Δὲ Δίκαιομ βούλεσθαι Δίκαια καὶ πράσσειμ ad quod ille quidem conticescit: sed sermonem suscipit Polus iuuenili calore inconsideratior: contra quem illa de simulacro: & adulatione dicuntur. Tum Callicles adhuc concitatior: qui tamen ad hanc perducitur clausulā τὸμ μέλλοντα ὀρθῶσ ῥητορικὸμ ἔσεσθαι Δίκαιομ ἄρα Δεῖ εἶμαι καὶ ἐπισήμομα τῶμ Δικαίωμ: vt appareat platoni nō rhetoricē videri malum: sed eam veram: nisi iusto: ac bono non contingere. Adhuc autem in phędro manifestius facit hanc artem consummari citra iustitiæ quoq; scientiam non posse: cui opinioni nos quoq; accedimus. An aliter defensionē Socratis: & eorum: qui pro patria ceciderant laudem scripsisset. quæ certe sunt oratoris opera sed in illud hominum genus: quod facultate dicendi male vtebatur inuectus est. Nam & Socrates inhonestam sibi credidit orationem: quam ei Lysias reo composuerat: & tum maxime scribere litigatoribus: quæ illi pro se ipsi dicerent: erat moris: atq; ita iuri: quo non licebat pro altero agere: fraus adhibebatur. Doctoresq; eius artis parum idonei Platoni videbantur: qui rhetoricen a iustitia separarent. & veris credibilia præferrent. Nam id quoq; dicit in phædro. Consensisse autem illis superioribus videri potest etiam Cornelius Celsus: cuius hæc verba sunt. Orator simile tantum veri petit. Deinde paulo post. Non enim bona conscientia: sed victoria litigantis est pmium. Quæ si vera essent, pessimorum hominum foret hæc tam perniciosa nocentissimis moribus dare instrumenta: & nequitiam præceptis adiuuare. Sed illi rationem opinionis suę viderint. Nos autem ingressi formare perfectum oratorem: quem in primis esse bonum virum volumus: ad eos: qui de hoc opere melius sentiunt reuertamur. Rhetoricen artem quidam eandē ciuilitatem esse iudicauerunt. Cicero scientiæ ciuilis partē vocat. ciuilis autem scientia idem quod sapientia est. Quidam etiam philosophiæ: quorum est Isocrates. ¶Huic substantię maxime conuenit finitio: rhetoricen esse bene dicendi sciētiam. Nā & orationis omnes virtutes semel complectitur: & protinus mores etiam oratoris: cum bene dicere non possit: nisi bonus. Huic eius.

ma.

ℭ Quos ἐλεγτικοὺσ vocant. Alij ad præcipiendū qui Δογματικοὶ appellātur ἐλεγτικοὶ sermōes ad verbum redargutiui transferuntur ἐλέγχω enim redarguo significat Δογματικοὶ autem possunt dici decretiui Δογμα nanq; interpretatur placitum sentētia præceptum opinio decretum. ℭ Nam & dicit his verbis. τοῦτομ τὸμ τρόπομ ὅμ ὑμεῖσ πολιτεύεσθε. id est eo modo: quo vos rempublicam administratis. ℭ Itaq; disputatio illa cōtra gorgiam ita clauditur ὀυκοῦμ ἀμάγκη τὸμ ῥητορικὸμ Δίκαιομ εἶμαι. τὸμ Δὲ Δίκαιομ Δίκαια βούλεσθαι καὶ πράττειμ. id est. Igitur necesse est oratorem esse iustum. Iustum autē iusta velle & facere. ℭ Tū callicles adhuc cōcitatior: qui tamen ad hanc producitur clausulam. Perducitur est legendum. Nam a Socrate argumētando ad hāc clausulam atq; conclusionem fuit perductus. τὸμ μέλλοντα ὀρθῶσ ῥητορικὸμ ἔσεσθαι Δίκαιομ ἄρα Δεῖ εἶμαι καὶ ἐπιστήμονα τῶμ Δικαίωμ. hoc est. Eum qui recte futurus est orator iustum oportet esse ac peritum: eorum quę iusta sunt. ℭ Vt appareat Platōi nō rhetoricen videri malum. Non particula in suum locum transferenda videtur hoc est post rhetoricen: vt sit rhetoricen nō videri malum. ℭ Adhuc aūt in Phædro manifestius facit hanc artem consūmari citra iustitiæ quoq; scientiam non posse. Phędrus itē est Platonis dialogus a Phædro ipsius discipulo cognominatus. In quo quidem dialogo Plato Lysian pręstantissimū oratorē exagitat: vt q non veritatē ipsam atq; iustitiā: sed quæ vulgo grata erāt: sectaret: anteponitq;

Idem valet Chryſippi finis ille ductus a Cleante, ſcientia recte dicendi. Sunt plures eiuſdem: ſed ad alias quæſtiones magis ptinent. Idem ſentiret finis hoc modo compræhenſus perſuadere quod oporteat: niſi ꝙ artem ad exitū alligat. At bene Areus dicere ſecundum virtutem orationis. Excludūt a rhetorice malos: & illi qui ſcientiam ciuilium officiorum eam putauerunt: ſi ſcientiam virtutem iudicant: ſed anguſte intra ciuiles quæſtiones coercent. Albutius non obſcurus profeſſor atq; auctor: ſcientiam bene dicendi eſſe conſentit: ſed exceptionibus peccat adiiciendo circa ciuiles quęſtiones: & credibiliter: quarum iam vtriq; reſponſum eſt. Probabilis & illi voluntatis, qui recte ſentire: & dicere rhetorices putauerunt. Hi ſunt fere fines maxime illuſtres: & de quibus præcipue diſputatur. Nam omnes quidem perſequi nec attinet nec poſſum: cum prauum quoddam (vt arbitror) ſtudium circa ſcriptores artium extiterit nihil iiſdem verbis: quæ prior aliquis occupaſſet finiendi: quæ ambitio procul aberit a me. Dicam enim non vtiq; quæ inuenero: ſed quæ placebunt: ſicut hoc, rhetoricen eſſe bene dicendi ſcientiam: cum reperto quod eſt optimum: qui quærit aliud peius velit. His approbatis ſimul manifeſtum eſt illud quoq;: quem finem vel quid ſummum & vltimum habeat rhetorice: quod τέλος dicitur: ad quod omnis ars tendit. Nam ſi eſt ipſa bene dicendi ſcientia, finis eius & ſummum eſt, bene dicere.

Rhetorice quid.

Veram autem & honeſtam: ſic Valleñ. & omnes quos vidi prẹter Aldinum habent: Aldinus habet: non veram autem & honeſtam: quem ſequor. quia prępoſitum eſt: Eam quidem quæ tum exercebatur: rhetoricen talem putat: quod bene ſequitur: non verā autem & honeſtam. Non rhetoricen videri malum: non mutem illud non: licet vt Raphael ſentit alibi locari poſſet: quia plus agere videtur in principio poſitum: licet in ſolum verbum agat: malum autem abſolute dixit. i. rem malam. ſicut Bonum eſt mihi lex oris tui a noſtris dicit̃. Scripſiſſet. Valleñ. quidem codex habet ſed emendatus manu ipſius librarij qui reliqua ſcripſit. Pro ſe ipſi. Sic fere Cicero loqui ſolitus: plus autem habet talis locutio: q̃ ſi pro ſeipſis dicatur. Nam & alios pro ſe dicentes inducere poterant ſed ipſe quod dicitur in propria perſona pro ſe dicebat Cum bene dicere nō poſſit niſi bonus: Videtur quibuſdam contrarium: nam & Caiphas bene dixit: prophetizans cum eſſet pontifex: expedit vnum mori ne tota gens pereat. Sic prædicator verbi dei in occulto ſaltem malus: ſæpe bene dicit ac prædicat. Sed ſcimus multiplicē eſſe bonitatem: artis: morum: officij: vtilitatis: naturę: verum vnuſquiſq; qua bonitate bene dicit: ea bonus dici poteſt: vt Caiphas qa ad malum finem contra Chriſtum ſententiam protulit male dixit & malus erat: quia vero rem veram & humanę ſaluti neceſſariam bene. i. vtiliter & vere dixit. bonus. i. vtilis & verus erat. Sic prædicator malæ vitæ ſi auditores conuertit ad bonam vitam: bene prædicat: quia vtiliter: & bonus eſt: quatenus vtilis. Quorum eſt Iſocrates: ſic & Valleñ. habet ne omnia exemplaria culpemus. Sed quod Raphael prætermiſit. idem habet. Quidam etiā philoſophiæ. habet & cætera a Raphaele adnotata: vt orationis omnes virtutes: præter illud quod minime neceſſarium eſt. vult enim Raphael addendum eſſe finem: cum dicitur qui recte ſcire & dicere rhetorices putauerūt. Quod ſic dictum eſt: vt regis eſt gubernare iuſte regnum: intelligitur enim officiū. Vbi vero in Raphaelis codice erat: cum paruum quoddam &c. Valleñ. habet: cum prauū quoddam &c. quem Aldus & cæteri ſequuntur.

Periclem atq; Iſocratē alijs oratoribus: propterea ꝙ eloquentiam cum philoſophia ſapientiaq; coniūxerunt. Aſſerit autem legitimum: ac verum oratorē oportere cauſas rerum cognoſcere: morumq; leges: ac verborum vires: & naturas ingeniorum: verbaq; certa quadam ratione componere ingenijs audiētium communis boni perſuadendi gratia accommodata: curareq; vt ea: quę dicit: potius deo ſint accepta q̃ hominibus grata. ¶ An aliter defenſionem Socratis & eorū: qui pro patria ceciderant: laudem ſcripſiſſent. Scripſiſſet vt ad Platonem referatur conſtat eſſe legendum. Nam Plato orationem ſcripſit: quæ dicitur Apologia Socratis: quam Seneca in declamationibus ait: nec patrono nec reo dignam: & ſi alios qui Plato eloquētiſſimus foret. Alteram item ſcripſit orationē qua mos eſt eos in cōciōe laudari: qui ſunt in prælijs interfecti: vt in oratore Cicero inquit: quæ ſic probata eſt: vt ea quot annis eodē die recitari in concione ſoleret. Nemo autem ignorat Socratem impietatis accuſatum fuiſſe atq; damnatum. Qz facilitate dicendi male vtebatur. facultate pro facilitate legendum eſt. ¶ Nam & Socrates in honeſtam ſibi credidit orationem: quā ei Lyſias reo compoſuerat Lyſias vt Laertius refert. cum Socrati: quam pro ipſo ſcripſerat Apologiam recitaſſet: Bona eſt inquit: & præclara oratio Lyſia: mihi tamen ea minus congruit. Percontanti Lyſiæ: Cur ſi bona eſt: tibi non cōgruit. Nōne reſpondit Socrates: & indumenta: & calciamenta ſpecioſa eſſe poſſent. neq; tamen mihi conuenire? ¶ Quidam autem philoſophię quorum eſt ſocrates. Qz uis Socrates fere legatur: tamen cum ſocrates nihil reliquerit ſcriptum Iſocrates proculdubio etiam refragantibus exemplaribus eſt legendum. ¶ Nam & oratoris omnes virtutes ſemel complectitur. Loco oratoris mihi orationis legendum eſſe videtur. ¶ At bene artis dicere ſecundum virtutem orationis. Hic locus ita eſt corruptus

Orat quali beat.

Nota dictu

vt bene sensus percipi non possit. Sic autem fortassis posset emendari: si loco artis areus legatur vt sit. At bene areus dicere secundum virtutem orationis: At intelligamus areum sentire finem rhetoricæ: esse dicere secundum virtutẽ orationis. Areus autem rhetor fuit: qui vt in prologo tertij ipse Fab. refert: multa de arte oratoria scripsit. ℂ Probabilis & illi voluntatis: qui recte sentire: & dicere rhetorices putauerunt. Finẽ: vt ascribam⁹ & sensus: & orationis integritas poscit. hoc modo qui recte sentire & dicere finem rhetorices putauerunt.

s q fuerit.

Sequitur quæstio: an vtilis rhetorice. Cõfutatis primum ijs quæ contra dici possẽt: colligit rhetorica & eloquẽtia nihil homini melius datum esse. Nam & socrati obijciunt comici docere eum quomodo peiorẽ causam meliorem faciat. Aristophanes in comœdia quæ inscribitur ρεφελαι hoc est nebulæ socratẽ fingit hoc pollicẽtem. ℂ Illud idem eupolis in protagorã scri. Et contra Thysiã & Gorgiã si[m]ilia dicit Pla. pollicen. Hęc i gorgia Platõis leguntur. ℂ Nã & dux flaminius. Is contra auspicia temeritate sua cum hannibale apud trasumenum lacum congressus: pulcherrimum sibi commissum perdidit exercitum. ℂ Et gracci. Saturnini. glauciæ magistratus. Tib. &. C. gracci. &. L. Apuleius saturninus tribuni plebis. fuere turbulentissimi: atq; reipublicæ Romanæ perniciosissimi. C. vero Seruilius glaucia longe post natos homines improbissim⁹: vt Cic. scri. in Bruto cum ex summis & fortunæ: & vitæ sordib⁹ in prætura consul factus esset: si rationem eius habere licere iudicatum esset. Is prætor eodem die: quo Saturninus tribunus plebis Mario & Flacco consulib⁹ publice est interfect⁹: homo simillimus atheniẽsis hyperboli: cui⁹ improbitatẽ veteres atticorũ comœdię notauerũt. ℂ Nũ igitur negabitur deformẽ pyrrhi pacẽ cæcus ille appius. Cæcus ille appius legendũ esse nemo dubitet: cuius historia notissima sit. ℂ Aut nõ diuina. M. Tullij eloquentia & contra leges agrarias: popularis fuit: hoc est populo grata. qd sane mirandum est cum in priuatã cuiusq; diceret vtilitatem. De quo & Plini. li. vij. Te dicente legem agra

inij du- ntus.

ili⁹ qs.

An vtilis sit rhetorice. Cap. XVII.

Equitur quæstio: an vtilis rhetorice: nã quidam væhementer in eam inuehi solent: & quod sit indignissimum in accusatione orationis vtuntur orãdi viribus, eloquentiam esse quæ pœnis eripiat scelestos: cuius fraude damnentur interim boni, consilia ducantur in peius: nec seditiones modo: turbæq; populares: sed bella etiam inexpiabilia excitentur, cuius deniq; tum maximus sit vsus cum pro falsis contra veritatem valet. Nam & Socrati obiiciunt comici: docere eum quomodo peiorem causam meliorem faciat: & contra Thysiã: & Gorgiam similia dicit polliceri Plato. Et his adiiciunt exempla græcorum Romanorumq;: & enumerant: qui perniciosa non singulis tantum: sed rebus etiam publicis vsi eloquentia turbauerunt statꝰ ciuitatum: vel euerterunt. eoq; & lacedæmoniorum ciuitate expulsam: & Athenis quoq; vbi actor mouere affectus vetabatur: velut recisam orandi potestatem. Quo quidẽ modo nec duces erũt vtiles: nec magistratus: nec medicina: nec deniq; ipsa sapiẽtia. Nam & dux Flaminius: & Gracci: Saturnini: Glauciæ magistrat⁹. & in medicinis venena: & in iis qui philosophorum nomine male vtuntur grauissima nonnunq̃ flagitia depræhensa sunt. Cibos aspernemur: attulerũt sæpe valetudinis causas: nunq̃ tecta subeamus, super habitantes aliquando procumbunt. Non fabricetur militi gladius: potest vti eodem ferro latro. Quis nescit, ignes, aquas, sine quibus nulla sit vita: & (ne terrenis immorer) solem lunamq; præcipua siderum aliquando etiam nocere? Num igitur negabitur deformem Pyrrhi pacem cæcus ille Appius dicendi viribus diremisse? Aut non diuina. M. Tullii eloquentia & contra leges agrarias popularis fuit? & Catilinæ fregit audaciam? Et supplicationes: qui maxim⁹ honor victoribus bello ducibus datur: in toga meruit? Nonne perterritos militum animos frequenter a metu reuocat † orator: & tot pugnandi pericula ineũtibus laudem vita potiorem esse persuadet? Nec vero me lacedæmonii: aut athenienses magis mouerint: q̃ populus Romanus: apud quẽ summa semper oratoribus dignitas fuit. Equidem nec vrbium conditores recte aliter effecturos fuisse: vt vaga illa multitudo coiret in populos: nisi docta voce commota. nec legum repertores sine summa vi orandi consecutos: vt se ipsi homines ad seruitutem iuris astringerent. Quin ipsa vitæ præcepta: etiam si natura sunt honesta: plus tamen ad formandas mentes valent: quoties pulchritudinem rerum claritas orationis illuminat. Quare etiam si in

Eloquentiæ mala.

Oratio.

vtrãq; partẽ valent arma facũdiæ nõ tamen est æquũ id haberi malũ: quo bene vti licet. Verũ hæc apud eos forsitan quærãtur: qui summã rhetorices ad persuadendi vim retulerũt. Si vero est bene dicẽdi sciẽtia: quã nos finẽ sequimur: vt sit orator ĩ primis vir bonus: vtilẽ certe esse eã confitendũ est. Et hercle deus ille princeps parens rerũ: fabricatorq; mũdi, nullo magis hominẽ seperauit a cęteris q̃ qdẽ mortalia essent aĩalibus: q̃ dicẽdi facultate. Nã corpora qdẽ magnitudine: viribus, firmitate, patiẽtia, velocitate pstãtiora in illis mutis videmus, eadẽ minus egere acquisitę extrinsecus opis. Nã & ingredi citi⁹: & pasci & tranare aquas citra docentẽ natura ipsa sciũt. Et pleraq; cõtra frigus ex suo corpore vestiunt: & arma iis ingenita qdã: & ex obuio fere victus: circa quæ oĩa multus hoĩbus labor est. Rationẽ igitur nobis pcipuã dedit: eiusq; nos socios esse cũ diis immortalibus voluit. Sed ipsa ratio neq; tã nos iuuaret: neq; tã esset in nobis manifesta: nisi q̃ cõcepissem⁹ mẽte promere etiã loquẽdo possemus: qđ magis deesse cęteris aĩalibus: q̃ intellectũ: & cogitationẽ quãdã videmus. Nã & moliri cubilia: & nidos texere: & educare fœtus: & excludere, quin etiã reponere in hyemẽ alimẽta, opera qdã nobis inimitabilia: qualia sunt cærarũ: & mellis efficere, nõ nullius fortasse rationis est: sed qa carẽt sermone q̃ id faciũt muta atq; irrationabilia vocant. Deniq; hoĩes: qbus negata vox est: quantulũ adiuuat animus ille cęlestis? Quare si nihil a diis oratiõe melius accepimus, quid tã dignũ cultu ac labore ducamus: aut in quo malimus pstare hoĩbus: q̃ quo ipsi hoĩes cęteris aĩalibus pstent? Eo qdẽ magis q; nulla in parte plenius labor gratiã refert. Id adeo manifestũ erit: si cogitauerimus: & vnde & quousq; iã puecta sit orãdi facultas: & adhuc augeri põt: nã vt omittã defendere amicos, regere consiliis senatũ: populũ: exercitũ in q̃ vult ducere: q̃ sit vtile cõueniatq; bono viro: nõne pulchrũ: vel hoc ipm est ex cõmuni intellectu verbisq;: quibus vtãtur oẽs: tantũ assequi laudis & gloriæ: vt nõ loqui & orare: sed qđ Pericli contigit fulgurare: ac tonare videaris?

Eloquẽtiæ laus.

Cur solis h
minibus
mo datus

riã: hoc est alimẽta sua abdicarũt trib⁹. Eqdẽ nec vrbiũ cõditores reor aliter affecturos fuisse. Effecturos legẽdũ ẽ. Hoc aũt idẽ & Ciceto i prologo rhetoricorũ: tũ i primo de oratore scri. ¶ Et hercle de⁹ ille pnceps parẽs rerũ Aristo. i primo politicoꝝ: ẽt cãm assignat cur hoĩb⁹ solis sermo sit datus ex oĩb⁹ aĩantib⁹, quę qdẽ & ipsa vocẽ habẽt doloris lętitięq; idicẽ. Sed carẽt sermone. Iccirco aũt homini datũ ẽẽ ait: qa natura ciuilis ẽ: ad ea: q̃ cõferũt: q̃q; nocẽt: q̃ iusta quæq; iniusta sunt significãda. ¶ Rationẽ igit nobis ꝑcipuã dedit: hypophora est: q̃ ab iis q dissentiũt fieri posset: eã ãt statiʒ soluit subiiciẽs ipam rationẽ eloquentia potissimũ enitere. ¶ Opa q̃dã nobis imutabilia. Inimitabilia legẽdũ ẽ: q̃uis exẽplaria refragent: hoc ẽ q̃ nos imitari nõ possemus. ¶ Et vñ & quosq; iã ꝓuecta sit orãdi facultas. Quousq; u a scripta legẽdum esse nemo dubitat.

ASCENSIVS.

¶ Sequit quæstio. Accepta definitiõe ꝑmissa: nullũ ẽẽ dubiũ nullaq; q̃stio an rhetorice sit vtilis: sed qa non oẽs: eã acceptauerũt, cõtra eos ꝓbat rhetorices vtilitatẽ: q aliter senserũt. Cicero aũt in ꝓlogo de inuẽtione ꝓfitet eloquẽtiã sine sapiẽtia ꝑniciosam sæpe fuisse. Per sapiẽtiam aũt excludit malitiã: nã vt paradoxon eius docet: mali oẽs stulti sunt: cõtra q; boni sapiẽtes. In accusatione orõnis. Hoc argumẽtũ belle sumpsit Hermolaus Barbarus in epistolã Ioannis Pici Mirãdulę. Oĩa aũt crimina q̃ obiiciunt eloquẽtię: nõ negat eius esse: sed dũ ea quispiã perperã vtit. vnde inter media bona reponit eloquentia: vt qua & bene & male vti contingat. Et reuera si eloquentia: media est: videtur & oratio media ẽẽ: et si illa media etiã orator medius: vt non minus fulciatur orationis & eloquentiæ viribus contra bonos ac contra malos perorans: vnde mihi illa particula in finitione oratoris: orator est vir bonus: non tam dicere quid orator sit: q̃ adhortari qualis esse debeat videtur. Neq; tamen negauero & oratorem & rhetorem abuti officio suo: nisi bene & ad vtilitatem moralem vtatur. verũ de hoc hactenus. Sed bella etiam inexpugnabilia: lego cũ Vallensi inexpiabilia i. implacabili odio concepta. Recisam restrictam amputata parte qua nimiũ lasciuiebat. Et in medicinis venena: Vallensis habet medicis: quem sequar: quia non artem sed ea abutentes taxat vnde additur & in iis qui philosophorum &c. Cibos subaudit etiam. Attulerunt: subaudit enim. Similiter in sequentibus eadem subaudiũtur: sed ne fieret inculcatio eiusdẽ soni: multa honestius in subauditione sunt. Sup habitantes duæ sunt particulæ: & intelligitur vt dixi enim post super: aut nã a fronte eiusdẽ. potest subaudit: nam aut enim &c. Cæcus ille Appius sic Vallẽ. Popularis. i. placens populo cũ esset contra populum. Si pueris ista explanarem: dicerem: legem agrariam: de diuidendis agris æquis portionibus omnibus ciuibus Romanis sæpe cum seditione motam nunq̃ tamẽ perlatam Cicerone viuẽte. Reuocat oratio: melius Vallẽ. habet orator: vt sequentia ꝓbant. Nec me. Laurẽtianus habet Nec vero me &c. Quo bene vti licet. Videtur tamẽ deus quodammodo vti malis: vt peccatis hominũ bene: vt dum per coitus turpitudinẽ humiliatos: de superbiæ morbo sanat. Sed in talibus non medicina bona est: sed virtus cõuertẽtis eã in bonũ. Acquisitę extrins

secus opis: id graphice Plinius in principio septimi naturalis historię: vbi docet homini ab natura datū pter flere nihil. nō ingredi &c. Plenius. i. perfectius & copiosius labor gratiā. i. mercedē cui⁹ gratia fit, refert. Et vn de. q. d. a minimo: & quousq; qa ad summū vsq;. Oratorie aūt exponit beneficiū: vt ille Terētianus in andria feci ex seruo vt esses libertus mihi. Quod plerich contigit: id attestatur Aristophanes (vt adnotauit Valla) in comoedia. Erat autem Pericles dux Atheniēsi. eloquentia summa praeditus.

RAPH.

¶ Transeam⁹ igitur ad eā quęstionē quae sequitur. An rhetorica sit ars. Rhetoricā esse artē: & argumentis: & summorū virorū auctoritatibus cōprobat Fabi⁹. ¶ Sed cū his philosophi: & stoici peripatetici plerīq; cōsentiūt. Et copula est ad scribēda: vt legam⁹: & stoici: & peripatetici. ¶ At me dubitasse. Ac per c scribendū est: qua particula qdem frequēter in sensuū copulationib⁹ vtimur: nō modo dictionū. ¶ Sicut Polycratem cū Busirim: Polycrates sophista fuit: q vt apud Laertium legitur: orationem: qua Socrates fuit accusatus: cōposuisse a plerisq; credit⁹ est. ¶ Vt in libris de oratore dicit Antonius. Nisi vt particula eradat: ac eius loco: & copula reponat sensus itegritas violat. ¶ Doctores artis sero iā: & circa Thysiā & Coraca primū repertos: Corax & Tisias siue Thysias: vt scribunt graeci: siculi fuerunt: quorum Corax omniū primus compēdiosam artem de proemijs, narratione, contētione, ac conclusione cōposuit: eāq; mille drachmis docere coepit. Ad eam igitur discendā Thysias se contulit hoc pacto: vt post eā q̄ i foro causam vicisset: mercedem solueret. Cū vero artem perdidicisset: atq; in doctorem esset ingratus in ius vocatus fuit. Apud iudices igit Corax hoc dilēmate vsus est. Si vinces bone Thysia omnino mihi ex cōuētione debebis. Sin vinceris: ita quoq; te mihi ex condemnatione soluere oportebit. Thysias vero eā complexionem in praeceptorē sic inuertit: imo vero si vicero bone magister: nihil tibi ex absolutione debebo. Sin vict⁹ fuero: omnino ex conuentione nihil me tibi soluere oportebit.

An rhetotice sit ars. Cap. XVIII.

Finis nō erit si exspatiari pte ī hac: & īdulgere voluptati velim. Trāseamus igiť ad eā q̄stionē q̄ sequiť an rhetorice ars sit. Q̄ď qdē adeo ex iis q pcepta dicēdi tradiderūt: nemo dubitauit: vt etiā ipsis librorū titulis testatū sit: scriptos eos de arte rhetorica. Cicero vero etiā eā: q̄ rhetorice vocet: eē artificiosā eloquētiā dicat. Q̄ď nō oratores tātū iudicauerūt: vt studiis aliqd suis pstitisse videāť: sed cū iis philosophi: & stoici: & pipatetici plerīq; cōsentiūt. Ac me dubitasse cōfiteor: an hāc ptē q̄stionis tractandā putarē. Nā qs est adeo nō ab eruditiōe mō: sed a sensu remot⁹ hoīs: vt fabricādi qdē: & texēdi: & e luto vasa ducēdi artē putet: rhetoricē āt maximū ac pulcherrimū (vt supra dixim⁹) opus ī tā sublime fastigiū existimet sine arte venisse. Eqdē illos: q cōtra disputarūt: nō tā id sensisse qď dicerēt: q̄ exercere ingenia materię difficultate credo voluisse: sicut Polycratē cū busirim laudaret: & Clytēnaestrā: q̄q̄ is: qď his dissimile nō eēt: cōposuisse orōnē: q̄ ē habita cōtra Socratē diciť. ¶ Quidā naturalē eē rhetoricen volūt: & tñ adiuuari exercitatiōe nō diffitenť: vt ī libris Ciceronis de oratore dicit Antonius: obseruationē quādā eē nō artē. Q̄ď nō ideo: vt p vero accipiam⁹ est positū: sed vt Antonii psona seruet qui dissimulator artis fuit. Hāc aūt opinionē habuisse Lysias videť, cuius sentētię talis defensio ē: q; īdocti, & barbari, & serui p se cū loquunť aliqd dicāt sīle pricipio, narrēt, probēt, refutēt & (qď vim habeat epilogi) depcenť. Deīde adiiciūt illas verborū cauillationes: nihil qď ex arte fiat ante artē fuisse, atqui dixisse hoīes p se: & ī alios semp: doctores artis sero iā & circa Thysiā & Coraca primū reptos: orōnē igiť ante artē fuisse: eoq; artē nō eē. Nos porro qñ coeperit huius rei doctrina nō laboram⁹ exqrere: q̄q̄ apud Homerū etiā pceptorē phoenicem tū agēdi tū etiā eloquēdi: & oratores plures: & oē ī tribus ducib⁹ orōnis gen⁹: & certamina quoq; pposita eloquētię īter iuuenes īuenim⁹, qn caelatura clypei Achillis, & lites sūt: & actores. Illud eñi admonere satis est: oīa: q ars cōsūmarit a natura initia duxisse. Aut tollať medicina: q ex obseruatione salubriū atq; his cōtrarior repta ē & vt qbusdā placet tota cōstat expimētis. Nā & vulnus deligauit aliqs anteq̄ hęc ars eēt: & febrē qete & abstinētia nō qa rōnē videbat: sed qa id valetudo ipa coegerat: mitigauit. Nec fabrica sit ars: casas. n. primi illi sine arte fecerūt. Nec musica, cātať ac saltať p oēs gētes aliquo mō. Ita si rhetorice vocari debet sermo q̄cūq;: fuisse eā anteq̄ eēt ars cōfitebor. Si vero nō qsqs loquiť oratorē: & tū nō tāq̄ oratores loqbanť: necesse ē oratorē factū arte:

Prima obiectio.

Secũda obiectio.

nec ante artẽ fuisse fateanť. Quo illud quoq; excludiť: qđ dicũt: nõ esse artis id qđ faciãt q nõ didicerint: dicere aũt hoĩes: & qui nõ didicerint. Ad cui⁹ rei cõfirmationẽ afferũt Demadẽ, remigẽ, & æschynẽ hypocriten oratores fuisse, falso. Nã neq; orator esse q nõ didicit, põt: & hos sero potius q̃ nũq̃ didicisse qs dixerit: q̃q̃ Aeschynes ab initio sit versatus ĩ lrĩs: quas pater eius ẽt docebat. Demadẽ neq; nõ didicisse certũ sit: & continua dicẽdi exercitatio potuerit tãtũ quãtuscũq; postea fuit fecisse. Nam id potissimũ discẽdi genus est. Sed adhuc pstãtiorẽ: si didicisset, futurũ fuisse dicere licebit. Nec eñ oratiões scribere est ausus: vt eũ multum valuisse dicẽdo sciamus. Aristoteles: vt solet: q̃rendi gratia q̃dã subtilitatis suę argumẽta excogitauit in Gryllo: sed inde & de arte rhetorica tres libros scripsit: & in eorũ primo nõ artẽ solũ eã fatetur: sed ei porticulã ciuilitatis: sicut dialecticis assignat. Multa Critolaus cõtra: multa Rhodius Athenodorus. Agnon qdẽ detraxit sibi inscriptione ipsa fidẽ: qua rhetorices accusatiõe pfessus est. Nã de Epicuro q disciplinas oẽs fugit: nihil miror. Hi cõplura dicũt: sed ex paucis locis ducta. Itaq; potẽtissimis eorũ breuiter occurrã ne in ĩfinitũ q̃stio euadat.

¶ Scriptos eẽ de arte rhetorica. Vallen̄. habet scriptos eos de arte: quẽ sequar: qa subiũgiť vbũ eẽ: raro aũt idẽ vbũ repetit. Et stoici & pipatetici: sic quoq; Vallen̄ tenet. Vt ĩ libris &c. sic & Vallen̄ & Aldin⁹ codices hñt: nec putẽ sensuȝ violatũ: si pticula vt fungať officio aduerbij silitudinis: & nõ eius modi quo antedicti exẽplũ subnectimus: sensus eñ ẽ: sic quosdã voluisse rhetoricen naturalẽ: vt Antonius voluit eẽ obseruationẽ nõ artẽ. in quo sensu bene ponať pticula et: sed qa in bonis exẽplis poniť vt: credã sic defendi posse. Sero iã. ĩ Vallen̄. nõ ẽ pticula iã neq; magnope necessaria videť. Et circa Thysiam & Coraca. i. eoꝝ tpa etiãsi ab ipsis: sic eñ supra Fabi⁹ eo gñe loquẽdi vsus est. Orõnẽ aũt: Valla rectius legit: Orationẽ igiť. Quin cęlatura sic quoq; Vallen̄. habet: Ald⁹ aũt Quin ĩ cęlatura sed malim legere: quin de cęlatura: vt sit, & lites sunt & actores ĩ Iliados decimo octauo: de cęlatura clypei. i. de clypeo cęlato: verũ qa neq; in clypeo lites cęlatas putẽ: neq; de cęlatura actores fuisse: legã cũ Vallen̄. ĩ septio casu: cęlatura. i. ob cęlaturã: qa tã artificiose cęlatus erať clypeus: motę sunt lites ab actorib⁹ Vlysse & Aiace. Aut tollať medicina. s. de numero artiũ. Nec musica. sup. sit ars. Cantať subaudiť eñ: sed qa iã pposuerat: casas eñ primi illi: mireř tñ cur nõ dixerit: nã cantatur ac saltatur: nisi sciã libentius subaudire q̃ exprimere semel dicta. vt a fronte hui⁹ capitis adnotaui. Quo illud quoq; excludiť: secũda est obiectio aut cauillatio, aut vt Valla adnotauit quæstio.

Quæ cũ audissent iudices clamarũt. κακου κορακοσ κακον ωον. hoc ẽ mali corui malũ ouũ. Ac si dicerent acuti doctoris acutus discipulus. Corax nãq; apd grecos diciť coruus. Est ãt elegãtia qua sępenũero græci vtũť. Circa Thysiã & Coraca: hoc ẽ ipsos Thysiã & Coraca. Quẽadmodũ gręci dicũt οι περι τον πλατωνα. i. Plato. Cẽq̃ apud Homerũ etiã pceptorẽ phœnicẽ. Apud Homerum phœnix Achillis pręceptor sic ingť. τουνεκα με προεηκε διδασκεμεναι ταδε παντα. μυθων τε ρητηρ εμεναι πρηκτηρα τε εργων hoc ẽ: cui⁹ gratia missuȝ ad docẽdũ hæc oĩa: atq; vt sim & verboꝝ & factorũ pceptor. ¶ Et oẽ ĩ tribus ducib⁹ orõnis genus. Nestore Menelao & Vlysse. Tria eñ sunt orõnis genera: vnũ subtile qđ ισχνον vocãt gręci: idq; ab Homero tribuiť Menelao: alterũ grãde atq; robustum quod αδρον diciť: quo Vlysses pditus fuisse narrať. Tertiũ alij mediũ alij floridũ hoc est ανθηρον appellarũt: quo Nestorem potissimũ ornauit Homerus: vt ex duodecimo ipse Fabius scribit. Eoruȝ vero primũ ad docẽdũ: secũdũ ad mouẽdũ: tertiũ ad delectandũ spectat. ¶ Quin cælatura clypei. Sic qdẽ recte legi videť. Sed cũ in clypeo Achillis Thetidis rogatu a Vulcano fabricato non solũ lites: actoresq; fuisse ab Homero in decimo octauo Iliados libro scribanť: sed cælũ qnoq;: & terra: & mare: multaq; alia fortasse loco illius quin pticulæ: & copula inq; pposítio recte ascriberenť: hoc modo. Et in cælatura clypei. ¶ Et vt qbusdã placet tota constat experimẽtis. Cor. Celsus hoc cõprobat in primo de medicina libro. Apud quos inquit Serapion primus omniũ nihil hanc rationalẽ disciplinã pertinere ad medicinã professus in vsu tantũ & exprimẽtis eã posuit: quem Apollonius: & Glaucias: & aliquãto post Heraclites Tarentinus: & alij quoq; nõ mediocres viri secuti ex ipsa professione se εμπειρικουσ appellauerũt. ¶ Ad cuius rei confirmationẽ afferũt Demadem remigem: & Aeschynẽ Hypocratẽ oratores fuisse falso. Hypocritã: hoc est histrionẽ legendũ esse facile est videre. Nam ita Aeschynes actor fabularũ fuit: Vt Demades nauta: qui relictis vilibus artificijs ad agẽdas causas se contulerũt. Id qđ Aeschyni Demosthenes obijcit in oratione pro Ctesiphonte. Demadis vero oratoris sapiens dictũ a Valerio Maximo refertur. Nolẽtibus eñ Atheniensibus diuinos honores Alexãdro decernere: qui Iouis Hãmonis filius haberi volebat: videte inquit: ne dũ cæiũ custoditis: terrã amittatis. ¶ Nam id potentissimũ dicẽdi genus est. Discendi s litera ascripta legendũ est. ¶ Vt eũ multũ inualuisse discẽdo sciamus. ¶ In præpositio ad suũ locum reducenda videtur: vt in dicendo legatur. Aristoteles vt solet quærendi gratia quædam subtilitatis suæ argumenta excogitauit in Gryllo hoc est in eo dialogo qui Gryllus inscribitur. Nã vt narrat Laertius: Gryllus Xenophontis fuit filius qui apud Mantineam inter equites fortissime dimicans honesta morte defunctus est. De huius adolescentis laudibus cum alij multa scripsere: tum Aristoteles dialogum composuit: quem Gryllum ab eius nomine appellauit.

No.pu[...] dictum

Oratiõ genera.

Medicin[...] perimen[...] constat. Emperic[...]

No.pul[...] dictum.

Dialog[...] lus de g[...] script⁹ fu[...]

¶ Item orator cū falso vte-
retur pro vero sit eē falsuꝫ.
Itidē pro illo item: & vtet
re syllaba expūcta: & scit c
litera ascripta legendū est.
¶ Perq̄ sit exiguus eloquē
tiæ locus: qa prope in sola
delectatione ponat. Qui a
litera expūcta mihi legēdū
videtur q̄uis exēplaria re-
fragētur. ¶ Inde hoc. nullā
esse artē contrariā. Sibi da-
tiuus ascribendus est: vt le
gatur cōtrariā sibi. ¶ Nul
lam artē destituere: qd̄ effe
cerit. Destruere legēdū esse
constat. Quæ enim ab ac-
cusatore efficiūtur: ea a pa
tronis destrui solēt. ¶ Ad-
eo vt vix admirabili quo-
dam casu possit accidere:
ex vtraq; parte orator idest
vir bonus dicat. Vt parti-
cula iterū mihi ascribenda
videtur: vt legamus: vt ex
vtraq; parte. ¶ Tamē quo
niam hoc quoq; in rerum
natura cadit: vt duo sapiē
tes aliquando iustæ causæ
in diuersum trahunt. Na-
turam litera m ascripta:
& duos & trahant: vt sub-
iūctiui sit modi est legēdū.
¶ Nec enim positum a se
argumētum soluit orator
sed ne rhetorice quidē: qa
apud eos: qui in persuadē-
do finem putant. Non va
cat: flagitijs hic locus vt
mihi quidem videtur. Sen
sus enim integritas nō qa
sed prçterq̄ exposcit. Nam
qui finem in persuadendo
ponūt: ij quod in vna cau
sa probarunt argumentū:
idem illud in alia: si e re sua
fuerit: improbabunt. Qd̄
sane a bono viro est perq̄
alienum.

ASCENSIVS.

¶ Ego rhetoricen nōnunq̄
dicere falsa pro veris cōfite
bor. Et paulo post de ora-
tore. Nō ergo falsā habet
ipse opinionē: sed fallit aliū
&c. Quç cū ita sint quærā a
Fabio: quomō igit̃ orator
vir bon⁹ sit: si & falsa sciēs
dicit & fallit? Forte dicet nō
oē mēdaciū pniciosuꝫ: nec
oēꝫ dolū malū. quoq; pri⁹
diuus Augustin⁹ neget: po
sterius admitti pōt: sed exē
pla etiā de dolo malo sunt

¶ Prima his argumētatio ex materia est. Omnes enim artē aiūt habere materiā: qd̄ est verum, rhetorices nullam esse propriam qd̄ esse falsum in sequētibus probabo. Altera calumnia. nullam artē falsis assentire opinionibus quia constitui sine præceptione non possit: quç semper vera sit, rhetoricen assentiri falsis: nō esse igitur artem. Ego rhetoricē nonnūq̄ dicere falsa pro veris con fitebor: sed non ideo in falsa quoq; esse opinione concedam: quia longe diuersum est sibi ipsi quid videri: & vt alii videatur effi- cere. Nam & imperator falsis vtitur sępe: vt Hannibal cū inclu sus a Fabio sarmentis circū cornua boum deligatis: incensisq; p noctē in aduersos montes agens armenta speciē hosti abeuntis exercitus dedit: sed illū fefellit: ipse qd verū esset: nō ignorauit. Nec vero Theopompus Lacedæmonius: cū permutato cū vxo re habitu e custodia: vt mulier euasit: falsam de se opnionem ha buit: sed custodibus præbuit. † Itidē orator cū falso vtitur pro vero scit esse falsum: eoq; se pro vero vti: non ergo falsam habet ipse opinionē: sed fallit alium. ¶ Nec Cicero cū se tenebras offu- disse iudicibus in causa Cluentii gloriatus est: nihil ipse vidit. Et pictor cū vi artis suæ efficit: vt quædā eminere in opere: qdā recessisse credamus: ipse ea plana esse non nescit. Aiunt etiā oēs artes habere finem aliquē propositū ad quē tendant: hūc modo nullum esse in rhetorice: modo non præstari eum qui promitta tur: mentiuntur. Nos enim esse finem iam ostendimus: & quis esset diximus, præstabit hunc semper orator: semper enim bene dicet. Firmū aūt hoc qd̄ opponit̃ aduersus eos fortasse sit q per suadere finē putauerunt. Noster orator: arsq; a nobis finita non sunt posita in euentu. Tēdit qdē ad victoriā q dicit: sed cū bene dixit etiā si nō vincat: id qd̄ arte cōtinetur effecit. Nā & guber nator vult salua naue in portū peruenire: si tamē tēpestate fue- rit abreptus: nō ideo minus erit gubernator: dicetq; notū illud dū clauū rectū teneā. Et medicus sanitatē ęgri petit: si tamē aut valetudinis vi: aut intēperātia ægri alioue quo casu summa nō cōtigit: dū ipse oīa secūdū rationē fecerit: medicinæ fine nō exci dit. Ita oratori bene dixisse finis est. Nā est ars ea: vt post paulū clarius ostēdemus, in actu posita: nō in effectu. Ita falsum erit il lud quoq; qd̄ dicit̃: artes scire quādo sint finē cōsecutę: rhetori- cen nescire. Nā se qsq; benedicere intelligit. Vti etiā vitiis rhe- toricen qd̄ ars nulla faciat, criminant̃: qa & falsum dicat: & affe ctus moueat: quorū neutrū est turpe: cū ex bona rōne pficiscit̃: ideoq; nec vitiū. Nam & mendaciū dicere etiā sapiēti aliquādo cōcessum est: & affectus si aliter ad æquitatē perduci iudex non poterit: necessario mouebit orator. Impiti eñ iudicant: & q fre- quēter in hoc ipm fallēdi sunt: ne errēt. Nā si mihi sapiētes iudi ces denī: sapiētū conciones: atq; oē cōciliū, nihil inuidia valeat: nihil gratia: nihil opinio psumpta falsiq; testes, pq̄ sit exigu⁹ elo quētię locus & pp̄e ī sola delectatione ponat̃. Sin & audiētiū mo biles animi & tot malis obnoxia veritas: arte pugnādū est: & ad hibenda q̄ prosunt. nec eñ q recta via depulsus est: reduci ad eā

Tertia obiectio.
Quarta.
Item
Quinta.
Sexta.
Septima.

nisi alio flexu pōt. Plurima vero ex eo cōtra rhetoricē cauillatio
Octaua est: ꝙ ex vtraq; causę pte dicat. Inde hoc, nullā eē artē sibi cōtra
Nona. riā: rhetoricā eē cōtrariā sibi. Nullā artē destruere qđ effecerit:
Decima. accidere hoc rhetorices opi. Itē aut dicēda eā docere: aut nō dicēda, ita vel p hoc nō esse artē ꝙ nō dicēda pcipiat: vel p hoc ꝙ cū dicēda pceperit: etiā cōtraria his doceat. Quę oīa apparēt de ipsa rhetorice dici q̄ sit a bono viro: atq; ab ipsa virtute seiūcta, alioq̄ vbi iniusta causa est: ibi rhetorice nō est: adeo vt vix ex admirabili quodā casu possit accidere: vt ex vtraq; pte orator: id ē vir bonus dicat. Tamē quoniā hoc quoq; in rerū naturā cadit: vt duos sapiētes aliquādo iustę causę ī diuersum trahāt qn̄ etiā pugnaturos iter se eos si ratio ita duxerit credūt: respōdebo ppositis: atq; ita qdē vt appareat: hæc aduersus eos quoq; frustra excogitata: q malis moribus nomē oratoris indulgēt. Nā rhetorice nō ē cōtraria sibi. cā em̄ cū cā: nō illa secū ipa cōponit. Nec si pugnēt iter se q idē didicerit: iccirco ars: q̄ vtriq; tradita ē: nō erit: alioqn nec armoꝝ: qa sępe gladiatores sub eodē magro erudit iter se cōponūt, nec gubernādi: qa naualibus pliis gubernator est gubernatori aduersus. Nec impatoria qa impator cū im-
Ad nonā. peratore cōtēdit. Itē nō euertit opus rhetorice qđ efficit: nec. n.
Prętereā. positū a se argumētū soluit orator. Sed ne rhetorice qdē. †Quia apud eos: q in psuadēdo finē putāt: aut si qs (vt dixi) casus duos inter se bonos viros cōposuerit: verisimilia q̄rent. Nō aūt siqd ē altero credibili⁹: id ei cōtrariū est, qđ fuit credibile. Nā vt cādido cādidius: & dulci dulcius nō est aduersum: ita nec pbabili pbabili⁹. Nec pcipit vnq̄ nō dicēda: nec dicēdis cōtraria: sed q̄ in
Ad decimā. quaq; cā dicēda sunt. Nō semp aūt etiā si frequētissime veritas tuēda erit: sed aliqn̄ exigit cōis vtilitas: vt etiā falsa defendātur.

vt dū iudicib⁹ tenebras offudit Cicero. dicat qđ ad bonū sit finem id bonū videri posse: ad bonū aūt finē Ciceronē offudisse tenebras: vt. s. Cluentiū innocētē absoluat. Vt aūt maiorē admittā: minor nō est vero similis. Nā si innocētē defendit aut virū bonū: qd op⁹ erat tenebris? dicat forsan, aliter innocētē nō potuisse videri: quia etiā veris & iustis causis opus est arguto patrocinio. Vtrunq; dicat difficilior mihi videt hæc cauillatio q̄ quas obijcit: soluet tn̄ i septia obiectiōe: vt ibi videbimus. Sibi ipsi qd videri: Vallen. nō habȝ sibi & credā redundare: Nā & impator falsis vtit sępe: sed is dicere pōt: dolus an virtus qs in hoste reqrat? Itē orator cū falso vtit pro vero. sic lego cū Vallēsi vtitur iquā nō vtet: nā si vtet pponeret, adderet sciet nō scit: nō male tn̄ pro item legatur: itidē. Quū via artis lego cum Vallen. vi artis. Hāc aūt pictoris fraudem sine malo esse cōcedā: non itidē causidici technā. Qđ arte cōtinet efficit: lego cū Vallen. effecit qa pmittit dixit, nō dicit. Dū clauū rectū teneā: subaudit: nihil ē quo culper: si fluctus & aura cursu me excusserit: aut qd simile: erat aūt adagiale aut illustris authoris dictū. Sūmā nō cōtigit: lego cū Vallen. sūma nō cōtigit: vt ptigit absolutū sit: qa alioue casu dixit. Sūma āt ad quā tēdit medic⁹ ē curatio. Fine nō excidet: sic Raphael & Aldus: Vallen. aūt finē excidit habet: qđ nō placet: qa excidet media breui ab ex & cado virtute ppositionis ablatiuū regit. Quorū neutrū est turpe. Ego cū theologis nostris & pcipue diuo Augustino: dicā fallū dicere & nō falli semp eē turpe. Id em̄ faciūt mētiētes: mētiri aūt semp est turpe: qa peccatū: qđ honestū eē negt. dixi & nō falli: qa q falsū diceret: & putaret se verū dicere: nō mētiret quia nō diceret cōtra mētē suā: & si ignorātia eius eēt excusabilis: ipse quoq; facile excuset: at orator vt supra dictū est dū fallit nō fallit: vn̄ hic addit. Nā & mēdaciū dicere etiā sapiēti aliqn̄ cōcessum ē. qđ nequaq̄ probē. Fallere tn̄ etiā verbis aliqn̄ licere nō inficias eā: dū mō ea vera sint: licet nō intelligant ab eo quē falli expediat. Vt vero licet fictione & simulatione ex bona ratiōe vti: nā & Christus finxit se lōgius ire: & Dauid simulauit se furere: sic affectiones mouere ad bonū finē nō damnē. In hoc ipm: ad hoc ipm: in eū finē. Atq; oē cōsiliū: scribo cū Vallēsi cōciliū vt sit & oē cōciliū sapiētū detur: & nō stultorū. Quia prope. Vallen. neq; quia neq; q habet: verū et: idq; placet. Arte pugnandū est. admittā dū mēdaciū absit. Nā os qđ mentit occidit animā: & Perdes oēs q loquūtur mēdaciū. Neq; vero p cōseruāda vita corporis: pdēda est aię bona valetudo: nedū vita. Quia apud eos q in psuadēdo finē putāt &c. sic Vallen. codex habet & recte meo iudicio, nā quoties ab eodē discedit Raphael fere hallucinatur. Probat em̄ ꝙ ne rhetorice quidē cōtrariū dicat aut a se positū argumentū soluat: quia nō cōtraria sed verisimilia q̄retur apud eos qui in persuadendo finē putāt: aut q boni viri sunt & bonam causam se defendere putant: dū em̄ ambo persuadere & vincere conabūtur verissimilia adducent & ita credibilia: nō autē siquid est altero credibilius &c. Quia igitur mens authoris est: nūq̄ ex arte debere contraria dici: non legam prǽterq̄ apud eos: sed Quia &c. probat enim qđ pmisit, non excipit ab eo quicq̄.

RAPH.

Vndecima cauillatio. ¶ Ponūtur hæc quoq; in secūdo Ciceronis de oratore lib. contradictiones: artē earū rerū esse: q̄ sciātur: oratoris omnē actionem opinione nō sciētia cōtineri: quia & apud eos dicat: q nesciāt: & ipse dicat aliquādo quę nesciat. Ex his alterū. i. an sciat iudex: de

¶ Ne ij quidē: q ignē aut aquā. De rerū pricipijs varię fuerūt philosophorum opiniones. Alij nāq; ignē eē rerū oim principiū asse- Opinior rerū pric

quo dicatur: nihil ad oratoris artē: alteri respōdendū. Ars earū rerū est: q̄ sciunt: rhetorice est ars bene dicendi: bene aūt dicere scit orator. Sed nescit an verū sit, qd̄ dicit! ne hi qdē: q ignē aut aquā: aut quatuor elemēta: aut corpora insecabilia eē: ex qb⁹ res oēs initiū duxerūt, tradūt: nec q īterualla siderū: & mēsuras solis: ac terrę colligūt: disciplinā tn̄ suā artē vocāt. Qd̄ si ratio efficit: vt hęc nō opinari: sed ꝓpter vim ꝓbationū scire videātur: eadē ratio idē pstare oratori pōt. Sed an causa vera sit: nescit. Ne medicus qdē: an dolorē capitis habeat: q hoc se pati dicet: curabit tn̄ tāq̄ id verū sit: & erit ars medicina. Quid! ꝙ rhetorice nō vtiqꝫ ꝓpositū habet semp vera dicēdi: sed semp verisimilia: scit aūt eē verisimilia q̄ dicit. Adiiciūt his, q cōtra sentiūt, ꝙ sępe q̄ ī aliis litibus īpugnarūt actores causarū, eadē ī aliis defendāt. qd̄ nō artis: sed hoīs est vitiū. Hęc sunt pcipua, q̄ cōtra rhetoricen dicant: alia & minora: & tn̄ ex his fontibus deriuata. Cōfirmat aūt eā eē artē breuiter. Nā siue (vt Cleātes voluit) ars est potestas viā, ac ordinē efficiēs: eē certā viā, atqꝫ ordinē ī bene dicēdo nemo dubitauerit. siue ille ab oībus fere approbatus finis obseruat: artē cōstare ex pceptionibus cōsentiētibus & coexercitatis ad finē vtilē vitę: iā ostēdim⁹ nihil nō horū ī rhetorice eē. Quid! ꝙ & inspectione. & exercitatione, vt artes cęterę cōstat! Nec pōt ars nō eē, si est ars dialectice, qd̄ fere cōstat, cū ab ea specie magis q̄ genere differat: Sed nec illa omittenda sunt: qua in re alius se inartificialiter alius artificialiter gerat, in ea eē artē: & in eo, qd̄ qui didicerit, melius faciat: q̄ q nō didicerit eē artē. Atq nō solū doctus indoctū: sed etiā doctior doctū in rhetorices ope superabit. nec essent eius aliter tā multa pcepta: tāqꝫ magni, qui docerent. Idqꝫ cū oībus confitendū est: tum nobis pręcipue. qui rationem dicendi a bono viro non separamus.

Duodecima

Rhetorice est ars.

Ars qd̄ sit.

Generalis diuisio artiū. & ex qbus sit rhetorica. Cap. XIX.

Vm sint aūt artiū alię positę in inspectione: id est cognitione, & ęstimatione rerū. qualis est astrologia nullū exigēs actū: sed ipso rei cuius studiū habet, intellectu cōtēta. quę θεωρητική vocat. alię in agendo. quarū in hoc finis est, & ipso actu pficit: nihilqꝫ post actū opis relinqt: q̄ practice dicit. qualis est saltatio. alię in effectu, q̄ opis (qd̄ oculis subiicit) cōsūmatione finē accipiūt: quā poeticen appellamus. qualis est pictura: fere iudicādū est rhetoricen in actu cōsistere. Hoc em̄ qd̄ est officii sui pficit: atqꝫ ita ab oībus dictū est. Mihi aūt videt etiā ex illis cęteris artibus multū assumere. Nā & pōt aliquādo ipsa res p se īspectione esse cōtēta. Erit em̄ rhetorice, in oratore etiā tacēte: et si desierit agere vel ꝓposito: vel aliquo casu impeditus: nō magis definet esse orator q̄ medicus: q curādi fecerit finē. Nā est aliqs: ac nescio an maxim⁹ etiā ex secretis studiis fructus: ac tū pura voluptas lfarū: cū ab actu. i. ope recesserūt: & cōtēplatione sui fruūtur. Sed effectiuę quoqꝫ aliqd simile

ruerūt: vt Leucippus. Alij humorē: vt Thales Milesius. Alij atomos hoc ē corpora insecabilia: vt Democritus. Alij quatuor elementa. Alij alia. ¶ Nec q interualla siderū: geometrę quibusdā rōmb⁹ cognoscūt q̄tū inter se sidera distēt: magnitudinēqꝫ solis ac lunę: terręqꝫ metiunt eaqꝫ ita asserūt: vt nihil dubitare videant. ¶ Ars ē potestas viā ad ordinē efficiēs. Ac legēdū eē nemo nō videt. ¶ Eē certā viā: atqꝫ ordinē i bene dicēdi nemo dubitauerit. Aut in bene dicendo legat: aut in ꝓpositio eradatur. ¶ Nec pōt ars nō esse: si est ars dialectice: qd̄ fere ꝯstat: cū ab ea specie magis q̄ genere differat. Ex sententia stoicoꝝ Logice tres amplectitur disciplinas grāmaticen: dialecticen: rhetoricē: genere igitur rhetorice: & dialectice sunt eędem. Specie vero diuersę.

ASCENSIVS.

¶ Nō artis sed hoīs est vitiū: id tn̄ multi admiserūt: vsqueadeo vt teste Cicerōe: quidā ne cōtraria dixisse arguantur: nūq̄ orōnes suas scripto mādari ꝑpessi sint. Alia sup. sūt & minora &c. Approbat⁹ finis. i. finitio & descriptio artis. Nihil nō horū. i. oia hęc. Q̄ genere: qa subiectū generale habēt. s. sermonē aut logon.

RAPH.

¶ Cum sint aūt artiū alię positę. Diuisionē artiū idcirco Fab. infert: vt cui pti rhetorice subiicienda sit ostēdat. Cū em̄ ꝓbarit rhetoricen esse artē: nūc eā colligit potissimū in actu cōsistere coqꝫ actiuā & administratiuā eē dicēdā q̄uis mixta ex oībus ptibus eē videat. Quę rhetorice vocatur. Theoretice legēdū est: q̄ ad verbū trāsfert cōtēplatiua. Eā autē vulgus imperitorū Theoricā corrupte vocat. Cū Theorica dicatur ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν hoc ē a speculādo queadmodū πρακτική hoc ē practice ἀπὸ τοῦ πράττειν hoc ē ab agēdo: & ποιητικὴ hoc ē poetice:

discipli-
gice am
tur.

ctice.

ica gd
ractice.

scriptis orónib⁹: vel historiis: qđ ipm op⁹ in pte oratoria merito ponim⁹, cõsequet. Si tñ vna ex tribus artib⁹ habẽda sit: qa maximus eius vsus actu cõtinet: atq; est ĩ eo frequẽtissima: dicat actiua: vel administratiua. Nã & hoc eiusdẽ rei nomen est.

ἀπὸ τοῦ ποιεῖν hoc est ab efficiendo. ¶ Nã & pôt aliquãdo ipa res p se in cõspectione eẽ cõtẽta. Aut in pposito aut con qđ magis mihi placet: expũgẽda videt: vt inspectione legat.

ASCENSIVS.

¶ Quæ theoretice vocat. Vallen. codex habet theorice forte a theoria q̃ est speculatio: sed Aldin⁹ theoretice eo q theoresis cõtẽplatio est. Oẽs aũt codices quos qdẽ vidi & Aldin⁹ & Vallen. & plures alij habẽt singulariter vocat: dicit &c. & recte habẽt: sed q ad elegãtiã sermõis nõ aĩaduerteret: putaret pluraliter dicẽdũ q̃ theoreticæ vocant: itẽ q̃ practicę dicunt: qa principale (vt sic cũ grãmaticis dicã) suppositũ est alię: verũ p elegãtiã notã relatiuũ ad sequẽs retorquet vt illi cõgruat: qđ auctore placuisse id pcipue docet qđ dicit: quã poeticen appellamus: cum tamen præmisent accipiunt.

¶ Vtrũ plus cõferat eloquẽtię: ars: an natura. Cap. XX.

SCio quęri etiã: natura ne plus ad eloquentiã cõferat: an doctrina: qđ ad ppositũ qdẽ nostri opis nihil ptinet. Nec eñ cõsũmat⁹ orator: nisi ex vtroq; fieri pôt: plurimũ tñ referre arbitror: quã eẽ q̃stionẽ in hoc loco velim⁹. Nã si parti vtrilibet oĩno alterã detrahas: natura ẽt sine doctrina multũ valebit: doctrina nulla eẽ sine natura poterit. Sin ex pari coeant: in mediocribus qdẽ vtrisq; maius adhuc naturę credã eẽ momẽtũ: cõsũmatos aũt pl⁹ doctrinæ debere q̃ naturę putabo. Sicut terrę nullã fertilitatẽ habẽti nihil optim⁹ agricola pfuerit: e terra vberi vtile aliqd ẽt nullo colẽte nascet. At ĩ solo fœcũdo plus cultor: q̃ ipa p se bonitas soli efficiet. Et si praxiteles signũ aliqđ ex molari lapide conat⁹ eẽt exsculpere: pariũ marmor mallẽ rude. At si illud idẽ artifex expolisset: plus in manibus fuisset q̃ ĩ marmore. Deniq; natura materię ars doctrinæ est. Hæc fingit: illa fingitur. Nihil ars sine materia. Materiæ etiã sine arte pciũ est. Ars summa, materia optima, melior.

¶ Scio q̃ri etiã. Et natura & doctrina opus eẽ ad pficiẽdũ oratorẽ colligit: cõsũmatũq; oratorẽ pl⁹ arti q̃ naturę debere, mediocrem vero naturę assent. ¶ Doctrina eẽ sine natura poterit. Nõ pticula est ascribẽda vt legamus nõ poterit. ¶ Sin ex pari coeãt: in mediocrib⁹ qdẽ vtriusq; mai⁹ Vtriusq; hic mihi ociosũ eẽ videt & supfluũ atq; id circo tollendum.

ASCENSIVS.

¶ Doctrina nulla esse sine natura poterit. Sic Vallen. habet: q̃ lectio vera est nec pticulũ nõ, cũ nulla p ea sit desiderat. In mediocribus qdẽ vtriusq;: Valla habet vtrisq;: eumq; sequar. licet vtriusq; tolerari possit: vt sit i mediocrib⁹ vtriusq; p. s. in ijs q mediocritatẽ vtriusq; & artis & naturæ assecuti sunt: sed meli⁹ in vtrisq; s. natura & arte mediocribus (si eñ ex pari coeant oportet mediocria sint vtraq;) quia si alterutri: aut citra aut vltra mediũ dederis: iam nõ coibũt ex pari. nullo ergo mõ redũdare dicet. Probat aũt belle artẽ qdẽ solã min⁹ posse q̃ naturã: cũ nihil possit sine materia pdisposita cuius natura est: vnde ars scalpendi & poliendi nihil pfecerit si detur molaris lapis q latebrosus est & poliri nequit. Naturã aũt posse quicq̃ per se eo q materia bona sine arte in precio est vt parius lapis qđ marmor candidũ est. at si ex pari iũgãtur iã arti plus precij q̃ naturę accesserit: vt parius lapis exsculptus manibus praxitelis forte decuplo pciosior fuerit q̃ rudis & impolitus.

An virtus sit rhetorica. Cap. XXI.

ILla quæstio est maior. ex mediis artibus: quæ neq; laudari p se: neq; vituperari possunt: sed vtiles, aut secus, secũdum mores vtẽtiũ fiũt: habenda sit rhetorice: an sit vt compluribus etiã philosophorũ placet, virtus. Eqdẽ illud: quod in studiis dicẽdi pleriq; exercuerunt: & exercent: aut nullã artẽ: quæ ἀτεχνία nominat: puto: (multos eñ video sine ratione: sine literis: † qua vel impudentia: vel fames duxit ruentes) aut malã quasi artẽ quã κακοτεχνίαν dicimus. Nã & fuisse multos: & esse nonnullos existimo q facultatẽ dicẽdi ad hominũ perniciẽ cõuerterũt. ματαιοτεχνία quoq; est quædã: id est supuacua artis imitatio: q̃ nihil sane: nec boni: nec mali habeat: sed vanũ laborẽ: qualis illius fuit: qui grana ciceris ex spatio distante missa in acũ cõtinuo: & sine frustratione inse-

quo

¶ Illa quęstio est maior. Ita hãc q̃stionẽ tractat Fabi⁹: vt ex sententia Stoicorum concludat rhetoricen esse virtutẽ. ¶ Multos eñ video sine oratione. Ratione o vocali de principio sublata legẽdum est. ¶ Qua vel impudentia: vel fames duxit. Quo mihi magis sensui conuenire videtur ματαιοτεχνία quoq; est quædam: id est superuacua artis imitatio ματαιοτεχνία ad verbũ trãsferri potest vanitas artis ματαιον nãq; vanũ τέχνη ars dicitur. Quas qdẽ Zeno adeo coniunxit. Zeno stoicorum princeps: quę nã inter

Rhetor... tus hab...

rebat. Quē cū spectasset Alexannder: donasse eū dicitur eiusdē leguminis modio. Qd quidē pmiū fuit illo opere dignissimū. His ergo cōparandos existimo:q in declamationibus: quas esse veritati dissimillimas volūt:aetatē multo studio ac labore cōsu mūt. Verū hęc quā istituere conamur:& cuius imaginē animo cōcepimus:q bono viro cōuenit:quę ꝙ est vera rhetorice, vir tus erit:qd ipsi qdē multis:& acutis cōclusionib⁹ colligūt. Mihi vero etiā planiore hac:ppriecꝙ nostra pbatione videt eē perspe cuū. Ab his hęc dicunt. Si cōsonare sibi in faciēdis:ac nō faciē dis virtutis est:q pars eius prudentia vocat: eadē in dicēdis:ac nō dicēdis erit. Et si virtutes sunt:ad quas nobis etiā ante q̄ do ceremur:initia qdā ac semina sūt cōcessa, natura: vt ad iustitiā cuius rusticis quoqꝫ,ac barbaris apparet aliqua imago: nos cer te sic esse ab initio formatos:vt possemus orare p bonis: et si nō perfecte:tn̄ vt inessent qdā(vt dixi) semina ei⁹ facultatis mani festū est:nō eadē autē his natura artibus est: q a virtute sunt re motae. Itaqꝫ cū duo sint genera orōnis:altera ppetua:quae rheto rice dicit:altera cōcisa:q dialectice. Quas qdē Zenon adeo cōiū xit, vt hāc cōpressę in pugnū man⁹: illā explicitę diceret similē, etiā disputatrix virtus erit:adeo de hac q speciosior:atqꝫ aptior tāto est nihil dubitabit. Sed pleni⁹ hoc idē atqꝫ apti⁹ intueri ex ipsis opibus volo. Nā qd orator i laudādo faciet: nisi honestorū ac turpiū pitus? aut i suadēdo nisi vtilitate pspecta? aut in iudi ciis:si iustitię sit ignar⁹? Quid? nō fortitudinē postulat res eadē? cū sępe cōtra turbulētas populi mias:sępe cū piculosa potentiū offensa:nōnūq vt iudicio miloniano:īter circūfusa militū arma dicēdū sit:vt si virtus nō ē:ne pfecta qdē eē possit orō. Qꝫ si ea in quoqꝫ aīaliū ē virtus:q pstat cętera vel pleraqꝫ:vt i leone ipet⁹:i equo velocitas:hominē porro rōne: atqꝫ orōne excellere caeteris certū ē:cur nō tā i eloquētia q̄ i rōne virtutē ei⁹ eē credam⁹? re cteqꝫ hęc apd Cicerone disserit Crassus. Est em̄ eloquētia vna q̄ dā de sūmis virtutibus. Et ipse Cicero: i sua psona: cū ad Brutū in eplis:tū etiā aliis locis virtutē eā appellat. At procemiū aliqñ & narrationē dicit malus homo:& argumenta:sic vt nihil sit in his regrēdū. Nā & latro pugnabit acriter:virtus tn̄ erit fortitu do:& tormēta sine gemitu feret malus seruus: tolerātia tamen doloris laude sua nō carebit. Multa fiūt eadem:sed aliter. Suffi ciant igitur haec:quia de vtilitate supra tractauimus.

Quae sit materia rhetorices. Cap. XXII.

Ateriam rhetorices quidam dixerūt esse ora tionem: quā sententiā ponit apud Platonem Gorgias:quae si ita accipit: vt sermo quacūqꝫ de re cōpositus dicatur oratio, non materia: sed opus est:vt statuarii statua: nam & oratio efficitur arte sicut statua. Si vero hac appella tione verba ipsa significari putamus:nihil haec sine rerū substā tia faciūt. Quidā argumenta persuasibilia: quae & ipsa in parte

rhetoricen ac dialecticen es set differētia interrogatus respondit:quę est inter pu gnū & manum extensam. ¶ Vt sit virtus non est: si litera t erasa est legēdum. ¶ Quid si eam quoqꝫ ani malium est virtus. Qꝫ nō quid sensus exposcit. ¶ At primā aliquando & narra tionem. Procemiū sine du bio est legendum. Est autē obiectio quę ab ijs qui dis sentiunt fieri posset.

ASCENSIVS.

¶ Ex medijs videtur sub audiri vtrum/vel ne: vt sit ex medijs ne artibus. Qua vel impudentia. sic Vallen quoqꝫ: nec damnē licꝫ quo legi possit nam sensus est: ruentes ea parte qua. i. per quā vel impudentia vel fa mes duxit sup. eos. In acū: dubitem an legendū sit in orcam: sed quia omnes sic legunt: dicam in acum in foramen acus. Cōcessa na tura. i. a natura aut per na turā. Apud Ciceronem di xerit: melius Vallēsi codex dissent habet. Cū sua perso na scribatur in. Appellet, lego cum Aldo appellat: nā cum & tum sic posita: indi catiuum postulāt. Multa fiunt eadem sed aliter. quia ad alium finem: qui ad prę mia aeterna tanti momēti est: vt bonus qui deus est aut eius honor mercedem cęlestem mercatur: malus qui auersus a deo & ei⁹ ho nore est: gehēnae supplicia. nota sunt cuiqꝫ exempla.

RAPH.

¶ Materiam rhetorices qꝫ dam dixerūt esse orationē. ateria Materia artis est: vt Cicero in primo rhetoricorꝫ inqt: in qua omnis ars & ea fa cultas: quae cōficitur ex ar te/versatur: vt si medicinae materiā dicamus morbos & vulnera: ꝙ in ijs omnis medicina versatur. Colli git autē Fabius res omnes materiam rhetorices esse. ¶ Vt omni de re quęcūqꝫ p posita: ornate ab eo copio seqꝫ dicatur. Sit verbū ad scribēdū esse facile est ex pri mo de oratore: vnde haec

sunt operis:& arte fiunt:& materia egent. Quidā ciuiles q̄stiones:quorū opinio nō qualitate:sed mō errauit. Est.n.hęc materia rhetorices sed nō sola. Quidā q̄a virtus sit rhetorice: materiā ei⁹ totā vitā vocāt. Alii q̄a nō oīm virtutū materia sit tota vita:sed plęraq̄ earū versent̄ i ptib⁹:sicut iustitia:fortitudo cōtinētia: ꝓpriis officiis:& suo fine itelligūt:rhetoricē quoq̄ dn̄t ī vna aliq̄ pte ponēdā:eiq̄ locū ī ethice negocialē assignāt.i.pragmaticō. Ego(nec id sine auctoribus)materiā eē rhetorices iudico omnes res quęcunq̄ ei ad dicendum subiectę erunt. Nā Socrates apud Platonem dicere Gorgiæ videtur non in verbis esse materiam:sed in rebus. Et in phædro palam non in iudiciis modo:& concionibus:sed in rebus etiam priuatis ac domesticis rhetoricen esse demonstrat. Quo manifestum est:hāc opinionē ipsius Platonis fuisse:& Ci. quodam loco materiam rhetorices vocat res:quæ subiectę sunt ei:sed certas demum putat esse subiectas:alio vero de omnibus rebus oratori dicendum arbitratur his quidem verbis. Q̄ꝗ̄ vis oratoris professioq̄ ipsa bene dicendi hic suscipere ac polliceri videatur:vt omni de re quæcunq̄ sit proposita ornate ab eo:copioseq̄ dicatur. Atq̄ adhuc alibi. Enimuero oratori:quæ sunt:in hominum vita(quandoquidem in ea versatur orator:atq̄ ea est ei subiecta materia)omnia quæsita:audita:lecta:disputata: tractata:agitata esse debēt. Hanc autem:quam nos materiam vocamus.i.res subiectas quidam modo infinitam:modo non propriam rhetorices esse dixerunt:eāq̄ artem circuncurrentem vocauerunt:q̄ in omni materia diceret:cum quibus mihi minima pugna est. Nam de omni materia dicere eam fatentur:propriam habere materiā:quia multiplicem habeat,negant. Sed nec infinita est: etiam si est multiplex:& aliæ quoq̄ artes maiores habent multiplicem materiam, velut architectonice. Nāq̄ in omnibus:quæ sunt in ędificio vtilia versatur:Et cælatura:quæ auro:argento:ære: ferro: opera efficit. Nam sculptura etiam lignum:ebur:marmor:vitrum:gemmas:præter ea:quæ supra dixi:complectitur. Nec ꝓtinus non est materia rhetorices:si in eadem versatur & alius. Nam si quæram quæ sit materia statuarii:dicetur æs:si quærā quæ sit excusoris.i.eius fabricæ:quam græci vocant χαλκευτικὴν similiter æs esse respondeant. Atqui plurimum statuis differunt vasa. Nec medicina:ideo non erit ars:quia vnctio & exercitatio cum palæstrica:ciborum vero qualitas etiam cum coquorum ei sit arte communis. Quod vero de bono: vtili: iusto differere philosophiæ officium esse dicunt:non obstat. Nam cū philosophum dicunt:hoc accipi volunt virum bonum. Cur igitur oratorem:quem a bono viro non separo:in eadem materia versari mirer?Cum præsertī primo libro iam ostenderim philosophos:omissam hanc ab oratoribus partem occupasse:quę rhetorices propria semp fuisset:vt illi potius in nostra materia versentur?Deniq̄ cū sit dialectices materia de rebus subiectis disputare:sit autem dialectices oratio concisa,cur non eadem per

De oratore primo.

In eodem.

De orat. iij.

sumpta sunt:videre. ¶ Velut Architectonice. Latine architectura. vocatur nā; ἀρχιτεκτων fabrorum dicitur princeps: qui latine architectus appellat̄. Hęc autem ars multiplicē; habet subiectam materiam: vt ligna:lapides: arenam multaq̄ alia. Quā gręci vocāt. χαλκευτικὴν. æraria fabrica χαλκευτικὴ græce vocatur χαλκοσ enim ęs dicitur. Vnde χαλκευσ faber ærarius excusor latine appellatur. ¶ Cur non eadē; perpetuæ quoq̄ materiæ videatur. Loco materiæ legatur materia:ita sensu exigente perpetuæ enim orationis materia: eadem quæ concisæ esse probatur. ¶ Qui nesciet: quid in lite sit. Dicet verbum librariorum negligentia prætermissum omnino est ascribendum: vt legatur. Qui nesciet: quid in lite sit. dicet. ¶ Nam aliquid de quo dicamus accepimus. Cum particula manifeste est ascribenda: vt sit. Nam cum aliquid de quo dicamus accepim⁹. ¶ Hermagoras quoq̄ dicendū. Apte dicendo legēdum esse cōstat. ¶ Itaq̄ hæc in eum locum quo de oratore dicturi sumus differamus. In vltimo oratorē iformat: vbi & de instrumēto tractabit.

Architectonice.

Archi

Archi mate

ASCENSIVS.

Quidam dixerunt rationē legendum cum omnibus orationem. Adnotauit autem Valla orationē; & verbum dici. λόγος enim & orationem siue sermonē; & verbum significat. Adnotauit præterea hoc idem dicere Boetium in topicis differentijs magnopere se iactantem: vbi vehementer peccat. Nec sine auctorib⁹ Vallēn h; nec id sine &c. habet etiam & Aldinus illud sit quod se Raphael repósuisse gloriatur. Nam socrates apud platonem &c. id in gorgia dicere adnotauit Valla Et Cicero quodam in loco. In primo vt notauit Valla de oratore. Alio.s. loco: in eodem ta

petuæ quoq; materia videatur? Solet a quibuſdam & illud poni. Omnium igitur artium peritus erit orator: ſi de omnib⁹ ei dicendum eſt? Poſſem hic Ciceronis reſpōdere verbis: apud quē hoc inuenio. Mea quidem ſententia nemo eſſe poterit omni laude cumulatus orator niſi erit omnium rerum magnarum: atq; artium ſcientiam conſecutus. ſed mihi ſatis eſt eius eſſe oratorem rei: de qua dicit: nō inſciū. Nec enim omnes cauſas nouit, & debet poſſe de omnibus dicere. De quibus ergo dicet? de quibus didicit. Similiter de artibus quoq; de quibus dicēdū erit: interim diſcet: & de quibus didicerit: dicet. Quid ergo: nō aut faber de fabrica melius: aut de muſice muſicus: ſi neſciat orator: quid ſit: de quo quæratur? plane melius. Nam & litigator ruſticus illiteratuſq; de cauſa ſua melius q̄ orator qui neſciet quid in lite ſit dicet. Sed accepta a muſico: a fabro ſicut a litigatore melius orator q̄ ipſe qui docuerit. Verum & faber: cum de fabrica. & muſicus cum de muſica: ſiquid confirmationem deſiderauerit dicet: non erit quidem orator, ſed faciet illud quaſi orator: Sicut cum vulnus imperitus deligabit: non erit medic⁹ ſed faciet vt medicus. An huiuſmodi res: nec in laudem: nec in deliberationem nec in iudicium veniunt? Ergo cum de faciendo portu hoſtienſi deliberatum eſt: non debuit dicere ſententiam orator? atqui opus erat ratione architectorum. Liuores & tumores in corpore cruditatis: an veneni ſigna ſint: non tractat orator? At eſt id ex ratione medicinę. Circa mēſuras, & numeros non verſabitur? Dicamus has geometriæ eſſe partes. Equidem omnia fere poſſe credo caſu aliquo venire in officium oratoris: quod ſi non accidet non erunt ei ſubiecta. Ita ſic quoq; recte diximus materiam rhetorices eſſe omnes res ad dicēdū ei ſubiectas. Quod quidem probat etiā ſermo cōmunis. Nā cū aliquid de quo dicamus accepimus: poſitam nobis eſſe materiā frequenter etiam præfatione teſtamur. Gorgias quidem adeo rhetori de omnibus putauit eſſe dicendū: vt ſe in auditoriis interrogari pateretur qua quiſq; de re vellet. Hermágoras quoq; dicēdo materiā eſſe ī cauſa & in quęſtionibus, omnes res ſubiectas erat cōplexus. Sed quæſtiones ſi neget ad rhetoricē pertinere, diſſentit a nobis. Si autem ad rhetoricē pertinent: ab hoc quoq; adiuuamur. nihil eſt enim quod non in cauſam, aut in quęſtiōes cadat. Ariſtoteles tres faciēdo partes orationis: iudicialem: deliberatiuam: demonſtratiuam; pene & ipſe oratori ſubiecit omnia: nihil enim non in hęc cadit. Quęſitum a pauciſſimis ēt de inſtrumento eſt. Inſtrumentum voco: ſine quo formari materia in id: quod velimus effici opus non poſſit. Verū hoc ego non artem credo egere, ſed artificē. Neq; enim ſcientia deſiderat inſtrumentum. quæ poteſt eſſe conſummata: etiam ſi nihil faciat. ſed ille opifex, vt cœlator cœlum & pictor penicilla. Itaq; hæc in eū locū: quo de oratore dicturi ſumus: differamus.

In ſecundo de oratore.

mē primo. Atq; adhuc aliſbi. In tertio de oratore. Cur non eadem perpetuæ quoq; materiæ. Sic Vallēſi. q̄dam ſed male: vnde legam cum Raphaele & Aldo materia. quia ſenſus eſt cur nō eadem materia videretur orationis perpetuæ: quæ eſt rhetorices: quæ eſt concifæ orationis quæ ad dialecticē pertinet? Ciceronis verbis. ſ. habitis in ſecūdo de oratore. Non faber aut: melius: non aut faber &c. Nam & litigator ruſticus illiteratuſq; de cauſa ſua melius &c ſubaudiri videtur aget aut dicet: ſed quia verbum ad loquelam ſpectans venuſte ſubauditur non adſcripſiſſem: niſi ab Aldo quoq; adſcriptum inueniſſem. Na3 Vallēſi. nō habet: nec poſſum induci vt Fabium adſcripſiſſe credā. de more eñi h3 quoties ſemel poſuerit quāuis ꝑticulā: eādē ī cōtinuata orōnē nō repetere: ꝓpoſuit aūt verbū dicet ibi: & de qb⁹ didicerit: dicet: q̄circa nō magis repetijt illud hoc loco q̄ in ꝓcedēti vbi dixit. Quid ergo nō aut faber de fabrica meli⁹: aut de muſice muſicus &c. Et q̄ in ſequētis vbi idē ſubauditur⁹ eſt dicēdo. Sed accepta a muſico: a fabro ſicut a litigatore: meli⁹ orator q̄ ipſe q docuerit: melius ſup. dicet aut aget. Id aūt meli⁹ iqa ad rē aptioribus verbi. dico ad rē nō ad artē. Quia q̄ artis ſunt dicunt ab oratore: non vt iudices eā ediſcant: ſed vt per eam cauſam eius pro quo dicitur meliorē agnoſcāt: ſiue accuſantis ſiue defendētis partes tueatur, vnde a litigatore dixit: quod vocabulū vtriq; cōmune eſt. Nam cum aliquid &c. ſic quoq; Vallēſi. habet. Similiter & dicendo non dicendum. Ariſtoteles tres faciendo partes: in primo rhetoricæ. Pene & ipſe: dicit inquit Valla: pene hoc eſt non omnia: & poſtea ait nihil nō: id eſt omnia: quaſi hæc ſint contraria. ſed non ita eſt. Nam ideo inquit pene ſubiecit: q; ad voluntatem Ariſtotelis hoc retulit: qui non omnia putauit ſe ſubijcere. Si ſculptura recte in textu ponitur: etiam ſculpo dicitur nedum ſcalpo. Nec protinus. j. & non ideo: ſed nota tranſeo.

ura.

¶ M.Fa.Quin.de institutiõe oratoria Liber Tertius.

¶ De scriptoribus artis rhetoricæ. Cap.I.

Voniam in libro secũdo quæsitũ est: quid esset rhetorice: & quis finis eius artẽ quoq; esse eã & vtilẽ & virtutẽ vt vires nostræ tulerunt: ostẽdimus: materiãq; ei res omnes de quibus dicere oporteret: subiecimus. Iam hinc vnde cœperit: quibus cõstet: quo quęq; in ea modo inuenienda: atq; tractãda sint: exsequar. Intra quem modum pleriq; scriptores artium constiterunt: adeo vt Apollodorus contentus solis iudicialibus fuerit. Nec sum ignarus hoc a me pręcipue: quod hic liber inchoat: opus, studiosos eius desiderasse: vt inquisitione opinionum: quæ diuersissimæ fuerunt: longe difficillimum, ita nescio: an minime legentibus futurum voluptati: quippe quod prope nudam præceptorum traditionem desideret. In cæteris enim admiscere tentauimus aliquid nitoris non iactandi ingenii gratia (namq; in id eligi materia poterat vberior) sed vt hoc ipso alliceremus magis iuuentutem ad cognitionẽ eorum: quæ necessaria studiis arbitrabamur si ducti iucunditate aliqua lectionis libentius discerent ea, quorum ne ieiuna: atq; arida traditio auerteret animos: & aures (præsertim tam delicatas) raderet verebamur. Qua ratione se Lucretius dicit præcepta philosophiæ carmine esse complexum. Namq; hac: vt est notum: similitudine vtitur. Ac veluti pueris absinthia tetra medentes, Cum dare conantur prius oras pocula circum Aspirant mellis dulci flauoq; liquore. Et quæ sequuntur. Sed nos nunc veremur: ne parum hic liber mellis: & absinthii multum habere videatur: sitq; salubrior studiis q̃ dulcior. Quin etiam hoc timeo: ne ex eo minorem gratiã ineat: q; pleraq; non inuenta per me, sed ab aliis tradita continebit: habeat etiam quosdam: qui contra sentiant: & aduersentur propterea q; plurimi auctores: quis eodem tenderent: diuersas tamen vias munierunt: atq; in suam quisq; induxit sequentes. Illi autem probant qualecũq; ingressi sunt iter: nec facile inculcatas pueris persuasiones mutaueris: quia nemo non didicisse mauult q̃ discere. Est autem vt procedente libro patebit, infinita dissensio auctorum. Primo ad ea quæ rudia: atq; imperfecta adhuc erant adiicientibus: quod: inuenissent scriptoribus: mox: vt aliquid sui viderentur afferre: etiam recta mutantibus. Nam primus post eos: quos poetæ tradiderunt: mouisse aliqua circa rhetoricen Empedocles dicitur. Artium autem scriptores antiquissimi Corax & Thysias siculi: quos insecutus est vir eiusdem insulæ Gorgias Leontinus Empedoclis (vt traditur) discipulus. Is beneficio longissimæ ætatis. (Nam centum & nouem vixit annos) cum multis simul floruit. Ideoq; & illorum (de quibus su

Auctores rhetoricæ.

¶ Raphaelis Regij in deprauatiões tertij libri oratoriæ Quintiliani institutionis annotationes.

Voniã in libro secundo quęsitum est. Ingenue fatet hoc prologo Fabius: ex quib⁹ auctoribus ea: quæ traditurus est præcepta sumpserit. Enumerat enim omnes fere: qui ad sua vsq; tẽpora aliquid dignum de arte oratoria conscripserunt. Est autem facile intellectu prooemiũ: vt qđ mendis erroribusq; careat. ¶ Ita nescio an minime legentibus futurum voluptati. Minime cum diphthongo scribendum esse: vt voluptati iungatur nemo dubitauerit: qui sciat his aduerbijs ita & vt proprium esse: vt si alterum superlatiuo iungatur alterum quoq; sit adiiciendum. Minime autẽ sine diphthongo non superlatiuum sed negãdi est aduerbiũ. Nam primus post eos quos poetæ tradiderunt: mouisse aliqua circa rhetoricen empedocles dicitur. Mercuriũ scribũt poetæ orationis fuisse auctorem. Empedoclem autem primum de rhetorica disseruisse Aristoteles ĩ fine elenchorũ scribit. ¶ Quos plato Logodædalos appellat. Logodædali ad verbũ transferri possunt sermonis variatores atq; cultores. λὸγο deniq; sermo δαιδαλλω vario dicitur: & orno.

Rhetorice tor primu

Logodæd ditantur.

ASCENSIVS.

Voniam in libro secũdo &c. Per epilogum transit ad ea q̃ in tertio libro sunt tractanda. Explicat autem primo loco veteres artis rhetoricæ scriptores: quos in dicendis auctores habere cõstituerit. Iaũ hinc. i. deinceps Nõ igitur legam: Iam hic. Vnde. i. a quibus auctoribus. Exsequar: sic antiquę etiam de mente Fabij scribitur. Licet Prisciano exequar scribatur. An minime

pra dixi)fuit ęmulus:& vltra Socratem vsq durauit. Thrasymachus calcedonius cum hoc & Prodichus Chius,& Abderites Protágoras:a quo decem milibus denariorum didicisse artem:quam edidit:Euathius dicitur:& Hippias Elæus:& quem Palamęda Plato appellat Alcidamas Eleates. Antiphon quoq & primus omnium orationem scripsit:& nihilominꝰ artem & ipse composuit:& pro se dixisse optime est creditus, etiam Polycrates:a quo scriptam in Socratem diximus orationem. Et Theodorus Byzantius:ex iis & ipse:quos Plato appellat λογοδαιδάλους.

dubitem an diphthongū habeat: licet Raphaeli sic videatur. quia vt supra dixi licet neget superlatiuā tñ vim habet Tētauimus: licet alibi temptauimus forte scribi posset vt deducatur a temno tamen cū hic nihil sit quod temnat: tentauimus scribam. Nanq iu id .i. lacessendum ingenium Raderet .i. dure efficeret & offenderet. Sic psius satyra prima, Sed quid opus teneras mordaci radere ꝟbo Auriculas? Absinthia. Vallen. habet apsinthia. Salubrior studijs q̄ dulcior: q̄q ita habent exemplaria quę vidi: & ita nunc multi loquuntur: ratio tamen loquēdi mihi expostulare videtur ꝑ dulcior dulcis. Nō eñ dicā: sū melior q̄ maior sed q̄ magnꝰ. Munire vias est eas ad iter ꝑparare. Cōtinebit videbitur multis legendum contineat. eo q sequitur: habeat q: verum illud habeat cū ineat cōnectitur: quapropter nihil mutaui. Procedente libro .s. hoc tertio. Nam cētum & noue. Hinc adnotauit Valla post cētū minorem numerū subdendum. Eleates: Vallen. tamen elates habet.

Horum primi communes locos tractasse dicitur, Protagoras, Gorgias. Prodichus:& Thrasymachus. Cicero in Bruto negat ante Periclem scriptum quicq̄:quod ornatum oratorium habeat:eius aliqua ferri. equidem non reperio quicq̄ tantæ eloquentiæ fama dignum. Ideoq minus miror esse:qui nihil ab eo scriptum putent. Hæc autem:quæ feruntur:ab aliis esse composita. His successere multi. sed clarissimus Gorgiæ auditor Isocrates q̄q de pręceptore eius inter authores nō conuenit. Nos autem Aristoteli credimus. Hinc velut diuersæ secari cœperunt viæ. Nā & Isocratis prēstātissimi discipuli fuerunt in omni studiorum genere:eoq iam seniore(octauum em̄ & nonagesimū impleuit annum)pomeridianis scholis Aristoteles ꝑcipere artem oratoriā cœpit:noto quidē illo(vt traditur)versu:ex Phyloceteta frequenter vsus. αἰσχρὸν σιωπᾶν, καὶ ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν. Turpe eē tacere:& Isocratem pati dicere. Ars est vtriusq sed pluribus eā libris Aristoteles complexus est. Eodem tempore Theodectes fuit:de cuius opere supra dictum est. Theophrastus quoq Aristotelis discipulus de rhetorice diligenter scripsit:atq hinc vel studiosius philosophi q̄ rhetores:præcipueq stoicorum:atq peripateticorum principes. Fecit deinde velut propriam Hermagoras viā:quam plurimi sunt secuti: cui maxime par:atq ęmulus videtur Atheneus fuisse. Multa post Apollonius Molon, multa Areus, multa Cecilius:& Halycarnaseus Dionysius:præcipue tamen in se conuerterūt studia Apollodorus pergamenus:qui præceptor apolloniæ Cęsaris Augusti fuit:& Theodorus gadaręus:qui se dici maluit rhodiū:quē studiose audisse:cum in eā insulam secessisset:dicitur Tyberius Cęsar. Hi diuersas opiniones tradiderunt:appellatiq inde apollodorei. & rheodorei ad morem certas in philosophia sectas sequendi. Sed Apollodori præcepta magis ex discipulis cognoscas:quorum diligentissimus in tradendo latine fuit. C. Valgius:grece Atticus. Nam ipsius sola videtur ars edita ad Matiū.

RAPHAEL.

Equidem nō reperio quicq̄ tantæ eloquentiæ fama dignum. Pericles tanta fuisse eloquētia traditur: vt nō dicere:sed tonare ac fulgurare auditoribus videretur. Noto quidem illo vt traditur versu ex Philocteta frequentius vsus: id est ex tragœdia de Philoctete Herculis socio cōposita: in qua Philoctetes ipse ait Turpe esse græcos tacere: & barbaros loq̄ permittere. αἰσχρὸν σιωπᾶν καὶ ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν. hoc est Turpe est tacere & Isocratem loqui permittere. ¶ M. Cato. post. M. Antonius ille Censorius inchoauit. Peruerse legitur. Est autem hoc ordine legēdum. M. Cato ille Censorius. post. M. Antonius inchoauit. Hic Antoniꝰ apd̄ Ciceronem in libro de oratore profitetur se libellum de arte oratoria edidisse: Plinius & ipse ab incunabulis instituit oratorē. Sed nō extat illud opus. ¶ Nō enim me cuiusdā sectę velut quadā supstitiōe imbutus addixi. Cuidā: vt legat ꝟbū illud addixi exposcit.

ASCENSIVS.

Eius aliqua ferri sup. ait Octauum enim & nonagesimum. Hinc traxit idem Valla vltra viginti & citra centum minorem numerum præponendum. Pomeridianis scholis .s. quas

quia cæteras missa ad Domitium epistola non agnoscit. Plura scripsit Theodorus, cuius auditorem Hermagoram sunt qui viderunt. Romanorum primus (quantum ego quidem sciam) cōdidit aliqua in hanc materiam. M. Cato ille censorius. post M. Antonius inchoauit. Nam hoc solum opus eius: & id ipsum imperfectum manet. Secuti minus celebres quorum memoriam si quo loco res poscet non omittam. præcipuum vero lumen sicut eloquentiæ: ita præceptis quoq; eius dedit vnicū apud nos specimen orandi: docendiq; oratorias artes. M. Tullius: post quem tacere modestissimū foret: nisi & rhetoricos suos ipse adolescenti sibi elapsos diceret: & in oratoriis hæc minora: quæ pleriq; desiderāt: sciens omisisset. Scripsit de eadem materia non pauca Cornificius: aliqua Stertinius: non nihil pater Gallio: accuratius vero priores Gallione Celsus & Lenas & ętatis nostræ Verginius: Plinius. Rutilius. Sunt & hodie clari eiusdem operis auctores: qui si omnia complexi forent: consuluissent labori meo. sed parco nominibus viuentium. Veniet eorū laudi suum tempus: ad posteros enim virtus durabit: non perueniet inuidia. Non tamen post tot ac tantos scriptores pigebit: meam quibusdam locis posuisse sententiam. nec enim me † cuiusq; sectæ: velut quadam superstitione imbutus: addixi: & electuris quæ volent faciēda copia fuit. Sicut ipse plurium in vnum confero inuenta vbicūq; ingenio nō erit locus: curæ testimonium promeruisse contentus.

Rōani scriptores rhetoricorum.

Li. de oratore.

Cornificius

Cuidam.

Quod initium rhetorices. Cap. II.

Nec diu nos moretur quæstio: quę rhetorices origo sit. Nam cui dubium est quin sermonē ab ipsa rerum natura geniti protinus homines acceperint: quod certe principium est eiꝰ rei. Huic studium: & incrementum dederit vtilitas: summā, ratio & exercitatio. Nec video quare curam dicendi putent quidam inde cœpisse: q; ii qui in discrimen aliquod vocabātur: accuratius loqui defendendi sui gratia instituerint. Hæc enim vt honestior causa: ita non vtiq; prior est: cum præsertim accusatio præcedat defensionem: nisi quis dicit etiam gladium fabricatū ab eo prius: q ferrum in tutelam sui: q̄ qui in perniciem alteriꝰ cōpararit. Initium ergo dicendi dedit natura: initium artis obseruatio. Homines enim sicut in medicina cum viderent alia salubria alia insalubria: ex obseruatione eorum effecerunt artem: ita cum in dicendo: alia vtilia: alia inutilia deprachenderent: notarunt ea ad imitandum vitandumq;: & quędam secundum rationem eorum adiecerunt ipsi quoq;: hæc confirmata sunt vsu: tum quæ sciebat quisq; docuit. Cicero quidem initium orandi conditoribus vrbium ac legum latoribus dedit: in quibus fuisse vim dicendi necesse est: cur tamen hanc primam originē putet nō video: cum sint adhuc quædam vagæ & sine vrbibus

Defendendi sui elegans locutio.

In prologo rhetoricorū

post meridies aperuit aut exercuit ἰσοκράτην. Aldiꝰ impressit ἰσοκράτη. Post M. Antonius inchoauit. Quæras si. M. Cato ante eum scripsit: quomodo Antonius inchoauit? Inchoauit quidem opus suum qđ non absoluit: sed non primus de arte rhetorica scripsit. Scripsit nō pauca Cornificius: hunc libros quatuor ad herēnium qui Ciceroni falso ascribuntur scripsisse quidam volunt: mihiq; non male opinari videntur. Non enim me cuiusdam: omnes habēt nec enim: & Aldus cuiq̄ sectæ: quod potius dicam q̄ cuidā. Vallen. autem quē omnium libentissime sequor: cuiusq̄ sectæ: vt sit ordo: nec enim addixi me sectæ. i. professioni & dogmati: cuiusq̄ .s. authoris: velut imbutus quadam superstitione. Vbicūq; ingenio &c. Vallen. habuit vbi ingenio non erit locus. Aldus & cęteri vbicūq; vtroq; aūt mō recte legi potest. Malim aūt legere: & electuris: q̄ & lecturis: aut & delecturis: vt quidā impsserūt.

RAPH.

Nec diu nos moreť qōtio. quæ rhetorices origo sit. Sic tractat hanc quæstionē Fabius: vt colligat eloquentiā a natura originem duxisse. summā: perfectionemq; ab arte. refellit autē & eorum opinionem: qui putarunt eloquentiam inde initium accepisse: q; qui accusabantur: accuratius sui defendendi gratia loqui instituerint: & Ciceronis: qui & in Prologo rhetoricorum: & in primo de oratore initium orandi vrbium conditoribus: ac legum latoribus attribuit. ¶ Summa ratio: & exercitatio: Sūmam vt sit accusatiui casus legendum: hoc est finē & cumulum.

ASCENSIVS.

Nec diu nos moretur. Subtiliter conuincit initiū rhetorices non esse a defensiōe ducendum: eo q; non constet defensionem ante accu.

sationem fuisse: immo potius contrarium: sicut vero similius est: arma inuasiua inuenta anteq̄ defensiua. Cōuincit etiam opinionem Ciceronis in prologo de inuentione asserentis ab vrbium & legum conditoribus inuentam hanc artem cum ea vti potuerant priusq̄ vrbes aut leges essent: sicut apud eas gentes quæ vrbes non habent: vt sunt scithæ & nomadæ: nonnulla est rhetoricæ artis cura. Ita non vtiq; prior est: cum præsertim &c. sic cum cæteris lego: nam Raphaelis impressio: perperam habuit: Ita non vtiq; prior est quæstio: præsertim &c. Notarunt ea. s. vtilia ad imitandum: vitandumq;. s. inutilia. Sane etiam ex hoc loco notum est gerundia neq; numerum neq; casum neq; genus habere: vt habent gerundiua nomina.

ac sine legibus gentes: & tamen qui sunt in iis nati: & legationib⁹ fungātur: & accusent aliqua ac defendant: & deniq; alium melius alio loqui credant.

RAPH.

¶ Omnis vero sermo. Neq; plures quinq; neq; pauciores esse rhetoricæ partes compluribus colligit argumentis. ¶ At si breuis est. Ac per. c. scribendum videtur. ¶ Et Cicero quidem in rhetoricis iudicium subiecit inuentioni. Cum hoc in duob⁹ rhetorices libris Ciceronis de inuentione non legatur: non possum non adduci: vt existimem libros de dispositione ac reliquis partibus rhetorices fuisse amissos: cum non extent. Neq; enim credendū est illud opus a Cicerōe imperfectum fuisse relictum. ¶ Hermagoras iudicium. partitionē. ordinem: quæq; elocutionis sunt subiecit oeconomiæ: oeconomia dispensatio domus interpretari potest. Vnde οικονομος dicitur tam pecuniæ q̄ frugum & omnium quæ domus possidet dispēsator. Hinc οικονομικου Xenophontis quo dispensator vniuersæ domus instituitur: quod quidem a M. Tullio fuit interp̄tatū. ¶ Quod si accipiamus nihil arti relinquimus. Futuri temporis vt sit relinquemus mihi legendum videtur. ¶ Inuentio autem dispositio rhetorices prima videri potest. Propria legendum esse nō prima cuiq; patet. ¶ In eo plures dissesserunt. Dissenserunt hoc est discordes fuerunt. legendum esse cōstat. ¶ Vt mūdi vel humor. vel ignis vel materia vel corpora insecabilia. Variæ sunt de mundi principiis philosophorum opiniones. Alii nāq; humorē vt Thales Milesi⁹ Alij ignem. vt Leucippus.

ri cōplures ...ronis de ...diti.

...onomia ...nterpretet.

...iniones de ...pijs natu...bus variæ.

Quinq; esse partes rhetoricæ. Cap.III.

Mnis autē orādi ratio: vt plurimi maximiq; auctores tradiderunt: quinq; partibus constat, inuentione: dispositione: elocutione: memoria: pronunciatione siue actione. Vtroq; enim modo dicitur. Omnis vero sermo: quo quidem voluntas aliqua enunciatur: habeat necesse est: & rem: & verbum. Ac si est breuis & vna conclusione finitur: nihil fortasse vltra desideret. At oratio longior plura exigit. Non enim tantum refert: quid, & quomodo dicamus: sed etiam quo loco. opus ergo est & dispositione. Sed nec omnia quæ res postulat dicere: nec suo quæq; loco poterimus: nisi adiuuante memoria. Quapropter ea pars quarta erit. Verum hæc cuncta corrumpit: ac prope modum perdit indecora: vel voce vel gestu pronunciatio. Huic quoq; igitur necessario tribuēdus est quintus locus. Nec audiendi q̄dam: quorum est Albutius: qui tris modo primas eē partes volunt: quia memoria: atq; actio natura non arte contingant: quarum nos præcepta suo loco dabimus: licet Thrasymachus quoq; idem de actione crediderit. His adiecerunt quidam sextam partem: ita vt inuētioni iudicium subnecterent: quia primum esset inuenire: deinde iudicare. Ego porro ne inuenisse quidem credo eū: qui non iudicauit. nec eī contraria: communia: stulta inuenisse dicitur quisq̄: sed non vitasse. Et Cicero quidem in rhetoricis iudicium subiecit inuentioni. Mihi autem adeo primis tribus partibus videtur esse permixtum: nam nec dispositio sine eo: nec elocutio fuerit: vt pronunciationē quoq; vel plurimum ab eo mutuari putem. Quod hoc audacius dixerim q̄ in partitionibus oratoriis ad easdem: de quibus supra dictū est: quinq; peruenit partes: nam cum dupliciter primum diuisisset in inuentionem: atq; elocutionem: res ac dispositionem inuentioni: verba & pronūciationem elocutioni dedit: quintam quoq; constituit cōmunem: ac velut custodem omnium memoriā. Item in oratore quinq; rebus constare eloquentiam dicit: in quibus postea scriptis certior eius sententia est. Non minus mihi cupidi nouitatis alicuius videntur fuisse: qui adiecerunt ordinem cum dispositionem dixissent: quasi aliud sit dispositio q̄ rerum ordine q̄t optimo collocatio. Optima: Dion inuentionem modo & dispositionem tradidit: sed vtrāq; duplicem, rerum ac verbo

borum. vt sit elocutio inuentionis: pronunciatio dispositionis: his quinta pars memoria accedat. Theodorei fere inuentionem duplicem: rerum atq; elocutionis: deinde tris partes cæteras. Hermagoras iudicium: partitionem: ordinem: quæq; elocutionis sunt: subiecit œconomiæ: quæ græce appellata ex cura rerum domesticarum: & hic per abusionem posita nomine latino caret. Est etiam circa hoc quæstio: q memoriã in ordine partiũ quidam inuentioni: quidam dispositioni subiunxerunt: nobis quartus sit ei locus maxime placet. non enim tantũ inuenta tenere: vt disponamus: nec disposita vt loquamur: sed etiam verbis formata memoriæ mandare debemus. hac enim omnia quęcunq; in orationem collata sunt: continentur. Fuerunt etiam in hac opinione non pauci: vt has non rhetorices partes esse existimarent: sed opera oratoris. Eius enim esse, inuenire: disponere: eloqui. & cætera. Quod si accipiamus: nihil arti relinquamus. Nam bene dicere est oratoris: rhetorice tamen est bene dicendi scientia: vel vt alii putant: artificis est persuadere: vis autem persuadendi artis: ita inuenire quidem: & disponere oratoris: inuentio autem & dispositio rhetorices propria videri potest. In eo plures dissenserunt: vtrum ne hæ partes essent rhetorices an eiusdem opera: an (vt Atheneus credit) elementa: quæ vocantur στοιχεῖα: sed neq; elementa recte quis dixerit: alioqui tantum initia erunt: vt mundi vel humor: vel ignis: vel materia: vel corpora insecabilia. nec operum recte nomen accipient: quæ nec ab aliis perficiuntur: & aliud ipsa perficiunt. partes igitur. Nam cum sit ex iis rhetorice: fieri non potest: vt cum totum ex partibus constet: non sint partes totius: ex quibus constat. Videntur autem mihi qui hæc opera dixerunt: eo quoq; moti: q in alia rursus diuisione nollent in idem nomen incidere: partes enim rhetorices esse dicebant laudatiuam: deliberatiuam: iudicialem. Quæ si partes sunt: materiæ sunt potius q̃ artis. Nanq; in his singulis rhetorice tota est: quia & inuentionem: & dispositionem: & elocutionem: & memoriam: & pronunciationem quæcunq; earum desiderat. Itaq; quidam genera tria rhetorices dicere maluerunt: optime autem ii quos secutus est Cicero: qui genera causarum.

alij materiam & formam vt aristoteles. Alij Atomos id est. corpora insecabilia: vt Democritus. Alij alia esse dixerunt. ¶ Quæ si partes sunt: materiæ sunt potius q̃ artis. Materia rhetorices ab Aristotele i tris partes diuisa est. demonstratiuam: deliberatiuam. iudicialẽ: quã diuisionem & Cicero & alij fere approbant. ¶ Nanq; in singulis rhetorice nota est. Tota legatur ac nota eradatur.

Rhetorices diuisio.

ASCENSIUS.

Et vna cõclusione finitur. Vallẽ. habet finitus: quo repetatur est: & subaudiatur sermo. Posset autem quæri quare author cum probet inuentionem. dispositionem memoriam & pronunciationem necessarias partes: nihil de elocutione probet: Sed cum id prætermissum ab eo: non sit vero simile: nec vllus codex appareat qui plura verba q̃ hic videmus habeat: necesse mihi videtur: vt dicamus elocutionem ab eo significari bis: semel per particulam verbum: & iterum per particulam quomodo. habeat (inquit) necesse est: rem: ad quam spectat inuentio: & verbum, ad quod elocutio. Itẽ. Nõ enim tantum refert: quid (quod inuẽtiõis est) & quo modo (quod elocutionis est) dicamus: sed etiã quo loco: quod dispositiõis est: vnde infert, opus est ergo dispositiõe. Quarum nos pręcepta suo loco dabimus. Fœcũda breuitas: qua per ea quæ dicit dat intelligere etiam quod nõ dicit: cum enim dicat se memoriæ & pronunciationis præcepta daturum: ostendit eas non esse a sola natura. Nam præcepta artis sunt. Improbat ergo qui pauciores q̃ quinq; partes ponunt. His adiecerunt quidam sextã: Improbat nunc eos qui plures constituerunt. Et Cicero quidem: totum hoc nullo fere mutato: verbo quod Raphael adducit: habetur etiam impressum in ijs commentarijs qui Vallę nomine circumferuntur. Quod hoc. i. propter hoc: aut ideo. Q̃ rerum ordine q̃ optima collocatio: Vallẽ. habet: q̃ rerum in ordinem q̃ optima &c. Quædam vetustior impressio: q̃ rerum in ordine q̃ optimo collocatio: sed parui refert quam omnium sequamur. Nihil arte relinquimus. sic Vallẽ. habet. sed forte relinquimus verior codex haberet: vt sit præteritum pro futuro eleganter positum. Propria videri potest. Sic & Vallẽ. Aldus proprie aduerbium impressit: melius si impressisset propriæ videri possunt. Alioqui. Vallẽ semper n adijcit: & quotiens totiens per n notauit: sed non sequar. Nam operum recte nomen accipiẽt &c sic Raphaelis impressio: aldina autem & Vallẽ. scriptura habet. Nec operum recte &c. quam sequar. non enim opus est: quod non perficitur ab aliquo: sed aliud perficit: inquantum enim aliud perficit etiam si totum sit: pars incipit fieri. vt lapis coctilis inquantum est ab artifice formatus & coctus: hoc est perfectus totum quoddam est: & opus dici potest: inquantum vero murũ cum alijs perficit: pars eius est: nec habet rationem operis sed partis alterius operis vtpote parietis.

Verum in Raphaelis codice errauit impressor aut vitiorum expunctor: qui pro nam ecõuerso impressit. nec subdens Nec cum sit &c. vbi imprimendum erat: nam cum sit. Neq; velim Raphaeli impressoris errata animaduertere. Materiæ sunt potius: videlicet partes: q̃ artis: nanq; rhetorice: quæ ars est: est in his singulis tota. s. in demonstratiua: seu laudatiua. & in deliberatiua ac iudiciali. Quia & inuentionẽ: videtur forte quia superfluere: sed ponitur vt probatiua: q in singulis sit rhetorice tota. quia quæcunq; earum desiderat inuentionem &c. Optime autem ij sup. dixerunt aut constituerunt: quos secutus est Cicero: qui genera causarum sup. ea dicere maluerunt.

RAPH.

Sed tria an plura sint. Confutatis his quæ contra dici possent colligit tria duntaxat esse genera causarũ. omniaq; alia in ea incidere. ℭ Hac petitione contẽti fuerunt. Pro petitione legẽdum esse partitione constat. ℭ Et ἐπιταφίους dicere erat moris. Epitaphij latine funebres dicũtur orationes: sic dicti q ad sepulturam haberentur. Nam ἐπὶ in & τάφος sepulturã significat. ℭ Quod ἐξεταστικὸν dicunt ἐξεταστικὸν inquisitiuum transfertur. ℭ Quod εὐχωλὴν dixit εὐχωλὴ votum interpretatur. ℭ Plato in sophiste iudiciali & cõcionali tertiam adiecit προσομιλητικήν. Ad verbum interpretatus est Fabius sermocinatricem. προσομιλῶ nanq; sermocinor: & alloquor significat. ℭ Nam & ἐγκωμιαστικὸν & ἐπιδεικτικὸν dicũt. ἐγκώμιον laus dicit: vnde ἐγκωμιαστικὸν laudatiuum ἐπιδεικτικὸν non tam demõstratiuum dicitur q̃ ostentatiuum ἐπιδείκνυμι nãq; vnde venit: ostento proprie significat. ℭ Et nihil tamen ab illo ἐγκωμιαστικῷ differre. Ne contraria dicere videatur Fabius non negandi aduerbium videtur ascribendum vt non nihil legatur. Nam omne ostentatiuum est etiam laudatiuum: sed non econuerso. Neq; enim omne laudatiuum est etiam ostentatiuum. ℭ Et plerũq; de vtilitatibus gratiæ loquũtur. Loco gratiæ legendum est græciæ. De græcorum nãq; panegyricis loquit quales multi adhuc extant: vt Isocratis Panathenaicus atq; Aristidis. & aliorum quorundam.

[…]aphiuz […]quid.

Tria esse genera causarum. Cap.IIII.

Ed tria an plura sint ambigitur. Nec dubie, prope omnes vtiq; summæ apud antiquos auctoritatis scriptores Aristotelem secuti: qui nomine tantum alio concionalem pro deliberatiua appellat: hac partitione contenti fuerũt. Verum & tunc leuiter est tentatum: tum apud græcos quosdam: tum apud Ciceronem in libris de oratore: & nunc maximo temporum nostrorum auctore prope impulsum vt non modo plura hæc genera: sed etiam pene innumerabilia videantur. Nam si laudandi: ac vituperandi officiũ in parte tertia ponimus: in quo genere versari videmur: cum querimur: consolamur: mitigamus: concitamus: terremus: confirmamus: præcipimus: obscure dicta interpretamur: narramus: deprecamur: gratias agimus: gratulamur: obiurgamus: maledicimus: describimus: mandamus: renunciamus: optamus: opinamur: & plura alia: vt mihi in illa vetere persuasione permanenti: velut petenda sit venia: quærendumq;: quo moti priores: rẽ tam late fusam: tam breuiter astrinxerint. Quos qui errasse putant hoc secutos arbitrantur: q in his fere versari tum oratores videbant. Nam & laudes: & vituperationes scribebãtur: & ἐπιταφίους dicere erat moris: & plurimum in cõsiliis: ac iudiciis insumebatur operę: vt scriptores artium pro solis compræhenderint frequentissima. Qui vero defendunt tria faciunt genera auditorum: vnum quod ad delectationem conueniat, alterum quod consilium accipiat: tertiũ quod de causis iudicet. Mihi cũcta† rimanti: talis quædam ratio succurrit: q omne oratoris officium: aut in iudiciis est: aut extra iudicia: eorum de quibus iudicio quæritur, manifestum genus est: ea quæ ad iudicem non veniunt, aut præteritum habent tempus, aut futurum. præterita laudamus, aut vituperamus: de futuris deliberamus. Item omnia: de quibus dicẽdum est: aut certa sint necesse est, aut dubia: certa, vt cuiq; est anim⁹ laudat, aut culpat: ex dubiis partim nobis ipsis ad electionẽ sunt libera, de his deliberatur: partim aliorum sententiæ commissa, de his lite contenditur. Anaximenes iudicialem & concionalẽ generales partes esse voluit. septem autem species hortandi: dehortandi, laudandi: vituperandi: accusandi: defendendi: exquirendi: quod ἐξεταστικὸν dicunt: quarum duæ primæ deliberatiuæ, duæ sequentes demonstratiui, tres vltimæ iudicialis generis sunt partes. Protagoram transeo: qui interrogandi: respon-

Lib.ij.

Timenti.

ἐγκώμιον

dēdi: mādādi: pcādi. qd ī ἐγκώμιον dixit ptes solas putat. Plato ī sophiste iudiciali: & cōciōali tertiā adiecit προσομιλητικὴν quā sane pmittam⁹ nobis dicere sermocinatricē: q̄ a forēsi rōne disiūgit: & ē accōmodata priuatis disputatiōib⁹: cujus vis eadē pfecto ē q̄ dialecticę. Isocrates ī oī genere inesse laudē: ac vitupatio nē existimauit. Nobis āt: & tutissimū est auctores plures seq, & ita videt rō dictare. Est igit: vt dixi vnū gen⁹: quo laus: ac vitupatio cōtinet: sed ē appellatū a pte meliore laudatiuū: idē alii demōstratiuū vocāt: vtrūq nomen ex greco credit fluxisse. Nā & ἐγκωμιαστικὸν & ἐπιδεικτικὸν dnr. Sed mihi ἐπιδεικτικὸν nō tā demōstratiōis vī hre: q̄ ostētatiōis videt: & mltū ab illo ἐγκωμιαστικῷ differre: nā vt cōtinet laudatiuū in se gen⁹: ita nō intra hoc solū cōsistit. An qsq̄ negauerit panegyricos ἐπιδεικτικοὺς eē? Atq formā suadēdi hnt: & plerūq de vtilitatib⁹ grecię loquūt vt cārū qdē gnā tria sint: sed ea tū ī negociis: tū ī ostētatiōe posita: nisi forte nō ex greco mutuātes demōstratiuū vocār. Verū id sequit: qd laus: ac vitupatio q̄lē fit qcq demōstrat, alterū ē deliberatiuū: tertiū iudiciale. Cęterę spēs ī hęc tria īcidēt gnā. Nec īueniet ex his vlla: ī q̄ nō laudare aut vitupare: suadet aut dissuadere: īrēdere qd vel depellere debeamus. Illa quoq sūt cōia cōciliare: narrare: docere: augere: diminuere: cōcitādis: cōponēdisq affectibus aīos audiētiū fingere. Ne iis qdē accesserim: qui laudatiuā materiā honestorū: deliberatiuā vtiliū: iudicialē iustorū questiōe cōtineri putāt, celeri magis ac rotūda vsi distributiōe q̄ vera. Stāt .n. quodāmō mutuis auxiliis oīa. Nā & in laude iustitia: vtilitasq tractant: & ī cōsiliis honestas: & raro īueneris iudicialē cām: in cui⁹ nō pte aliqd eoꝝ q̄ supra dixim⁹ reperiatur.

¶ Quibus cōtineat oīs ratio dicēdi. Ca. V.

Omnis aūr ofo cōstat: aut ex iis: q̄ significant: aut ex iis: q̄ significāt. i. reb⁹: & verbis. Facultas orādi cōsūmat natura: arte: exercitatiōe: cui quartā ptē adiiciūt qdā imitatiōis: quā nos arti subiicim⁹. Tria sūt āt: q̄ pstare debeat orator: vt doceat: moueat: delectet. Hęc .n. clarior diuisio q̄ eoꝝ: q totū op⁹ ī res & ī affect⁹ priūt. Nō sp āt oīa ī eā: q̄ tractabit materiā: cadēt. Erūt .n. q̄dā remotę ab affectibus: q vt nō vbiq hnt locū: ita quocūq irrūpūt: plurimū valēt. Prestātissimis auctorib⁹ placet: alia ī rhetorica eē: q̄ pbationē desiderēt: alia: q̄ nō desiderēt: cū qb⁹ ipse cōsentio. Quidā vero: vt Celsus: de nulla re dicturū oratorē: nisi de qua q̄rit existimant: cui cū maxima pars scriptorū repugnat: tū etiā ipsa ptitio: nisi forte laudare: q̄ cōstet esse honesta: & vituperare, q̄ ex cōfesso sūt turpia: nō ē oratoris officiū. Illud iā oēs fatētur eē q̄stiōes aut ī scripto: aut in nō scripto: ī scripto sūt de iure: ī nō scripto de re. Illd legale, hoc rōnale genus. Hermagoras atq eū secuti vocāt νομικὸν & λογικὸν. Idē sentiūt, q oēm qōnē ponūt in rebus & in verbis. Itē cōuenit q̄stiones eē aut infinitas: aut finitas. Infinitae sunt: q̄ remotis psonis: & tpib⁹: & locis: caeterisq silib⁹ ī vtrāq ptē tractant, qd graeci θέσιν dicūt, Cicero ppositū: alii q̄stiones

θέσις

ASCENSIVS.

¶ Sed tria an plura sint &c. Depēdet ex supiorib⁹: optime qdē dixerūt q gnā cārū cēsuerit: sed ambigit tria an plura sint &c. Epitaphios dicere. Epitaphiū absolute dr: epitaphi⁹ āt adiectiue: vt itelligat logos aut hymnus: est aūt epitaphius feralis sepulcralis. Mihi cūcta rimāti: sic oēs pter Raphaelis ipssionē q̄ timenti hz. ΕυΧωλην sic fere legūt Ald⁹ tñ ipssit ἐυκαλὴν. Et nihil tñ: Vallesi. & Aldin⁹ habēt: multū. Quale sit qd q3. alij qcq sed idē valent. sunt tñ q pperā cūq scribāt Celeri. i. parabili & subito sine deliberatiōe & iudicio īnulta distributione: ac rotūda. i. nō recisa nec membris diuisis adęquata: rotūdū eñi corp⁹ plenū est: sed vt statua ex eo fiat multa habet excidenda.

RAPH.

¶ Cui quartā ptē adiiciūt qdā imitatiōis: quā nos arti subiicim⁹. Hoc qdē ī rhetoricis ad Herenniū legit. Sed q a illi⁹ opusculi Cicero nō ē auctor: idcirco scriptoris nomē supprimitur. De imitatione vero vtpote: q̄ subiicit arti pcepta tradit Fa. Cicero ppositū. In topicis hoc Cice. inqt: vbi & q̄stiōes actiōe scietiaq distinguit: qd qdē & ī ptitionib⁹ oratoriis facit. ¶ An hoc sit ius īsidiatorē occidēdi. Hoc vt redundās videt expūgēdū: vt legat an sit ius. ¶ Nā finitiōe qdē cōphēdi nihil ī vniuersu pōt. Nisi corrigat hic loc⁹ verus elici sensus nullo mō pōt. Definitio nāq sp ī vniuersū cōphēdit id qd definit: vt finitio hoīs oēs hoies cōplectit sic igit breuissime emēdari pōt: vt nō pticula negatiua ascribat hoc mō. Nā finitiōe qdē cōphēdi nihil nō in vniuersū certū ē: hoc est: oē qd definit: ī vniuersū ad oīa: q̄ sub eo cōtinent: extēdit. ¶ Q̄ q̄ iutiles qdā oroni putāt vniuersales q̄stiones. Oratori potius q̄ oroni mihi legēdū vr. ¶ Nego ciū περίστασιν. περίστασιν transfert circūstātia. Idcirco

Defin... effectu...

vniuersales,ciuiles:alii q̄stiones philosopho cōuenīētes. Atheneus ptē causę appellat. Hoc genus Cicero sciētia & actione distinguit:vt sit sciētię,an puidētia mūdus regaƭ:actionis,an acce dēdū ad remp.administrādā. Prius triū generū:an sit: qd sit: quale sit.oīa eīn hęc ignorari possunt.Sequēs quoq;:quomō adipiscamur:qūo vtamur.Finitę aūt sūt ex cōplexu rerū: psonarū: tēporū:cęterorūq;:hę ὑποθέσεις a grecis dicunƭ:causę a nr̄is. In his oīs q̄stio videƭ circa res,psonasq; cōsistere. Amplior ē ī īfinita:inde.n.finita descēdit.Q̄d vt exēplo pateat:īfinita ē: an vxor ducēda:finita,an Catoni ducēda.Ideoq; esse suasoria pōt.Sed et remotę a psonis,ppriis ad aliqd referri solēt.Est.n.simplex:an res pu.admīstrāda.Referƭ ad aliqd:an in tyrānide admīstrāda. Sed hic quoq; subest velut latēs psona: tyrānus.n.geminat q̄stionē: subestq; & tpis & q̄litatis tacita vis:nōdū tñ hoc pprie dixeris cām.Hę āt q̄s īfinitas voco:& gn̄ales appellanƭ:qd si ē verū:finitę speciales erūt. In oī āt speciali vtiq; inest gn̄alis:vt q̄ sit prior. Ac nescio an ī causis quoq; qcqd ī q̄stionē venit qualitatis gn̄ale sit.Milo Clodiū occidit:iure occiderit īsidiatorē:nōne hoc q̄rit:an hoc sit ius īsidiatorē occidēdi?Quid? in cōiecturis:nō illa gn̄alia? an cā sceleris odiū:cupiditas:an tormētis credēdū testibus,an argumētis maior fides habēda?Nā finitiōe qdē cōphēdi nihil nō ī vniuersū certū erit. Quidā putāt etiā eas posse thesis aliq̄n noīari:q̄ psonis:causisq; cōtineanƭ: aliter tātūmō positas: vt cā fit cū Orestes accusaƭ:Thesis:an Orestes recte sit absolut⁹ Cuius generis est:an Cato recte Martiā Hortēsio tradiderit.hi thesim a cā sic distinguūt:vt illa sit spectatiuę partis:hęc actiuę. Illic.n.veritatis gr̄a tātū disputari:hic negociū agi. Q̄q̄ inutiles qdā oroni putāt vniuersales q̄stiones:qa nihil prosit: q̄ constet:ducēdā eē vxorē:vel administrādā rēp.siqs vel aetate vel valetudine īpediaƭ.Sed nō in oīb⁹ eiusmodi q̄stionibus sic occurri pōt:vt illis:sit ne virtus finis:regaƭ ne mūdus puidētia?Quinetiā in iis:q̄ ad psonā referunƭ:vt nō ē satis generalē tractasse q̄stionē:ita peruenīri ad speciē:nisi illa pri⁹ excussa nō pōt. Nā quo mō:an sibi vxor ducēda sit deliberabit Cato:nisi cōstiterit vxores eē ducēdas?Et quomō an ducere debeat Martiā q̄retur:nisi Catoni ducēda vxor est? Sūt tñ inscripti noīe Hermagorae libri qui cōfirmēt illā opinionē: siue falsus est titulus : siue hic Hermagoras alius fuit. Nā eiusdē esse qūo possunt q de hac arte mirabiliter multa cōposuit? Cū sicut ex Ciceronis quoq; rhetorico primo manifestū est:materiā rhetorices in thesis:& causas diuiserit. Q̄d rephēdit Cicero:ac thesim nihil ad oratorē ptinere cōtēdit:totūq; hoc gen⁹ q̄stionis ad philosophos refert. Sed me liberauit rephendēdi verecūdia : & q̄ ipse hos libros improbat: & q̄ in oratore:atq; iis:quos de oratore scripsit libris: & topicis precipit:vt a ppriis psonis:atq; tēporibus auocemus cōtrouersiā:qa latius liceat dicere de genere q̄ de specie: & qd ī vniuerso pbatū est:id in pte pbatū eē necesse sit. Status aūt in hoc omne genus materiae iidēq; in cām cadūt. Adhuc adiicitur alias esse

co aūt dr̄ negociū qa negociū ex circūstātiis cōstat.

ASCENSIVS.

¶ Facultas orādi cōsumaƭ natura, arte, exercitatione. natura qa inuita Minerua nullus vnq̄ ī q̄uis arte pfecerit:mlto min⁹ ī oratoria vñ supra dixit:inspiciēdos discipulos ad qd nati sint: & quosdā poti⁹ in agros fodiēdos q̄ ī oratoriū ludum mittēdos. docuitq; pl⁹ naturā q̄ artē si separatę sint posse:sin cōiūctę e cōtrario. Si obieceris de Demosthene: dicā illi nō defuisse penitus naturā: sed rudē & cui op⁹ fuerat arte. Arte iquā q̄ naturę cōiūcta rē pluris facit q̄ natura ipsa: vt ars Praxitelis in pario lapide pluris facit statuā q̄ lapis fuerat. Exercitatiōe aūt qa styl⁹ ē optim⁹ dicēdi & discēdi artifex Tria pstare debet orator: vt doceat: vñ sūma virtus oroni̇s ē pspicuitas: vt moueat: alioq̄ frustra docuerit: vt delectet nā sec⁹ nō sit q audire velit. Moueat īquā.i. afficiat iudices aut ira aut misericordia aut alia q̄uis affectiōe: seu passione. Nō tñ inq̄t oī oroni necessaria est affectio, sicut nō oīa q̄ dicunƭ pbationē desiderant. Repugnat sic Valla: & recte: qa cū & tū i dicatiuū postulāt. Quę cōstēt, lego q̄ cōstet. Idē νομικόν & λογικόν: sic Valleñ. reliq vero ordine pposte ro scripserūt. Distigit, disptiƭ. Vt sit sciētię.i. ad sciētiā ptineat: actiōis.i. ad actionē spectet. Prius. s. mēbrū diuisionis: hoc ē qd sciētiā cōtinet. est triū generū: distinguit aūt Cicero vt notauit Valla i topicis & ī ptitionib⁹. An hoc sit ius. sic quoq; Valleñ. hz: videƭ tñ illud hoc: redūdare. Cōphēdi nihil nō: sic Valleñ: vt mirer tot errata in vno exēplari euitata: & id qdē sine expūctione. An Cato recte Martiā a se repudiatā Hortēsio tradiderit. vbi Valla: Siluit (inq̄t) ppter hoīs maiestatem an Claudius Nero Liuiā Drusillam recte Augusto cesserit. Respon=

Causa. questiones in rebus ipsis, alias q̃ ad aliq̃d referantur. illud an vxor ducēda: hoc an seni ducēda. illud an fortis: hoc an fortior. Causam finit Apollodorus vt iterp̃tatione Valgii discipuli eius vtar: ita, Causa est negociū oib⁹ suis ptibus spectās ad q̄stionē: aut cā est ne

Negociū. gociū cuius finis est cōtrouersia. Ipm deīde negociū sic finit. Negociū ē cōgregatio psonarū, locorꝫ, tpm, cārū, modorꝫ, casuū, factorū instrumētorꝫ, sermonū, scriptorꝫ: & nō scriptorū. Causam nūc ītelligim⁹ ὑπόθεσιν negociū περίστασιν. Sed ipsam cām qdā siliter finiērūt vt Apollodor⁹ negociū. Isocrates cām eē ait q̄onē finitā ciuilē aut rerū cōtrouersiā ī psonarū finitarū cōplexu. Ci. his verbis. causa certis psonis locis tpibus actionib⁹ negociis cernit aut in oibus aut in plerisq̃ eorum.

Quid sit status. Cap. VI.

Ergo cū oīs cā cōtineat aliquo statu: priusq̃ dicere aggredior quō gen⁹ qdq̃ causę sit tractādū: id qd cōe ē oib⁹: qd sit stat⁹: & vñ ducat: & quot: & q̃ sint intuēdū puto: q̃q̃ id nōnulli ad iudiciales tm̃ pertinere materias putauerūt. Quorꝫ inscitiā cū oia tria gñā fuero exsecut⁹: res ipa dephēdet. Qd nos statū: id qdā cōstitutionē vocāt: alii q̄stionē: alii qd ex q̄sti

γενικώτερον. one appareat: caput. Theodor⁹ gñale caput. i. κεφάλαιον γενικώτατον ad qd referunt oīa. Quorꝫ diuersa appellatio, vis eadē ē: nec interest discētiū: qbus qcq̃ noib⁹ appellet: dū res ipa manifesta sit.

Socratis Statū greci στάσιν vocāt: qd nomē nō primū ab Hermagora traditū putat: sed alii ab Eucrate † Isocratis discipulo: alii a Zopyro Clazomenio: q̃q̃ videt Aeschines quoq̃ ī orone cōtra Ctesiphōtē vti hoc verbo: cū a iudicib⁹ petit ne Demosthenē pmittāt euagari: sed eū dicere de ipso causę statu cogāt. Quę appellatio dr ducta vel ex eo: q̃ ibi sit prim⁹ causę cōgressus: vel q̃ ī hoc cā cōsistat. Et noīs q

Status. dē hęc origo. Nūc quid sit. Statū qdā dixerūt primā cārū cōflictionē: quos recte sensisse parū elocutos puto. nō. n. stat⁹ pria cōflictio: fecisti: nō feci sed qd ex pria cōflictiōe nascit. i. gen⁹ q̄stionis, fecisti, nō feci: an fecerit: hoc fecisti, nō hoc feci: qd fecerit: q̃ ex his apparet, illud cōiectura, hoc finitiōe q̄rēdū: atq̃ ī quo ps vtraq̃ insistit: erit q̄stio cōiecturalis vel finitiui stat⁹. Quid. n. si dicat qs son⁹ ē duorū iter se corporū cōflictio: erret (vt opinor) nō. n. son⁹ ē cōflictio sed ex cōflictiōe: & hoc leui⁹: itelligit. n. vtcūq̃ dictū. Inde vero igēs male iterp̄tātib⁹ hiatus ē error: q̃ qa primā cōflictionē legerāt: crediderūt statū semp ex pria q̄stiōe ducēdū: qd ē viciosissimū: nā q̄stio nulla nō hēt vtiq̃ statū: cōstat. n. ex ītētiōe & depulsiōe: sed alię sūt pprię cārū: de qb⁹ ferēda sentētia ē: alię adductę extrisec⁹: aliqd tñ ad sūmā causę cōferētes velut auxilia qdā: vt i quo fit: cōtrouersia vna plures q̄stiōes eē dicant. Porro harū plerūq̃ leuissima q̃q̃ prio loco fungit. Nāq̃ & illud frequēs ē: vt ea qb⁹ minus cōfidimus cū tractata sint omittam⁹ iterim spōte nr̄a velut donātes iterī ad ea q̃ sunt potētiora gradū ex iis fecisse cōtēti. Simplex aūt cā etiā si varie defendit: nō pōt hr̄e pl⁹ vno: de quo pnūciet: atq̃ erit ide stat⁹ causę: qd & orator pcipue sibi obtinēdū: & iudex spectādū maxi

dendi verecūdia multo mei⁹ Vallēn. codex repͥhendēdi scriptū habet. Qd aūtē Raphael notauit: q̃q̃ inutiles q̄dā oratore putant &c. melī⁹ oratori scribi: qa Vallēn. orōni habz: & qcqd orōni inutile id & oratori iutile ē: nō duxi mutādū. Hypothesis dr cā, materia ppositū, thema, argumētū. Est ergo principalis materia dicenda: peristasis circūstātia eius.

RAPH. ¶ Ergo cū ois cā. Breuiter ppōnit Fab. q̄ sit de statu atq̃ cōstitutione cārū dicturus. Primū .n. qb⁹ noibus stat⁹ vocet: expōit. Deide statū definit. Postea vnde ducat stat⁹ ōndit. Demū quot & q̃ sint stat⁹ apte describit ¶ Theodor⁹ caput gñale. hoc loco mihi deesse videt id qd & duę dictiōes gręcę q̃ isferūt apte ōnd. t q̃q̃ γενικώτατον generalissimū trāsferat. Et Fabi⁹ ipe paulo post sic scribēs. Theodorus vt dixi capita gñalia. i. κεφάλαιον γενικώτατα: hoc ē caput gñalissimū ¶ Quę appellatio dr ducta στάσις & seditio dr. Vñ στασιάζειν significat: seditionē agere & pgredi: & stat⁹ siue statio ἀπὸ τοῦ στῆναι hoc ē psistēdo. Hoc fecisti: nō hoc feci: qs qd fecerit. Quis vt ociosū videt eradēdū. ¶ Quid si. n. dicat qs. n. pticula aut expūgēda videt aut in suū locū trāsferēda vt sit. Quid enī si dicat qs. ¶ Nec i cā Milonis circa primas q̄stiōes: q̃ sunt ante pœmiū post te iudicabo psuasisse cās. Cur ante pœmiū q̄stiones eas. Fab. positas eē dicat nō video. Sūt qdē añ narrationē sed certe post pœmiū. Atq̃ ita etiā refragātib⁹ exēplaribus mihi videt eē legēdū aut iuxta pœmiū: aut certe post pœmiū. Eas

me intelligit. In hoc. n. cã cõsistet. Cęterũ q̃stionũ possunt eẽ diuersi. Qđ vt breuissimo pateat exẽplo cũ dicit reus etiã si feci: recte feci, qualitatis vtiť statu. cũ dicit nõ feci, cõiecturã mouet. Semp aũt firmius est nõ fecisse. Ideoq; statũ eẽ ĩ eo iudicabo: qđ dicere: si mihi pl⁹ q̃ vnũ dicere nõ liceret. Recte igiť ẽ appellata causarũ prima cõflictio: non q̃stionũ. Nã ꝑ Rabirio Posthumo Cicero prima pte orõnis in hoc ĩtẽdit: vt actionẽ cõpetere ĩ eqtẽ Romanũ neget: secũda, nullã ad eũ pecuniã puenisse cõfirmat. Statũ tñ dicã in eo fuisse qđ est potẽtius. Nec in cã Milonis circa primas q̃stiones: q̃ sunt ĩ procemio positæ: iudicabo cõflixisse causam: sed vbi totis virib⁹ insidiator Clodius: ideoq; iure interfectus ostẽdiť. Et hoc est qđ ante oĩa cõstituere in aĩo suo debeat orator: etiã si ꝑ cã plura dictur⁹ est: qd maxime liq̃re iudici velit. Qđ tñ vt primũ cogitãdũ: ita nõ vtiq; primũ dicẽdũ erit.

aũt q̃stiones ante narrationẽ fuisse tractatas. Fabius ipse ĩ sequẽti volumine: vbi de narratiõe præcipit: apte respõdit his ṽbis. Nisi forte. M. Tullius ĩ orõne pulcherrima: quã pro Milone scriptã reliq̃t male distulisse narrationẽ videť trib⁹ ꝓpositis quæstionibus.

ASCENSIVS.

¶ Ergo cũ oĩs &c. Primo ostẽdit q̃bus noĩbus voceť id qđ in cã a plurib⁹ status dicit: diciťq; q̄ ab aliis status: ab aliis cõstitutio. ab aliis q̃stio. ab aliis caput. a Theodoro caput gñalissimũ aut vt Aldus impssit γενικώτερον. i. generali⁹. Sane neq; Aldinus neq; Vallen. codex habet bis caput: sic eñ vterq; cõtinet. Alij qđ ex q̃stione appareat: vt sit sensus alij vocãt statũ id qđ appareat. i. emineat ex q̃stione. Sed sic legẽdũ videreť. nõ appareat sed apparet. vñ Raphaelis & q̃dã rectior impssio adiectũ habet caput: vt sit alij vocant statũ caput q̄ appareat. i. emineat ex q̃stione: q̃ lectio ideo mihi ṽo silior videť: q̄ si nõ ponať caput: nõ nomẽ sed rẽ status ĩdicet Fabi⁹: q̃q̃ ipssio vetustior q̃ cũ Aldo γενικώτερον tenet pticulã caput nõ hʒ: nec iõ redũdat tñ q̄ subdiť Theodor⁹ caput gñale. q̄a aliud ẽ caput: aliđ caput gñale aut gñali⁹: putẽ tñ Fabiũ: neq; caput neq; gñale aut gñali⁹ posuisse sed dũtaxat grecũ: vt sit Theodor⁹ κεφάλαιον γενικώτερον &c. Nec interest discentiũ. i. nihil facit ad rẽ & vtilitatẽ discẽtiũ. Isocratis discipulo: Vallen. habet Socratis. Nũc qd. s. status, sit: sup. dicam⁹: aut dicẽdũ ẽ. Qđ ex pria cõflictiõe nasciť id est gen⁹ causę: verbi gr̃a si cõflictio pria est: fecisti: nõ feci: hoc ẽ actor dicat: fecisti: reus respõdeat nõ feci: gen⁹ q̃stionis est an fecerit: qđ cõiectura disq̃rẽdũ est. Sin ꝯflictio est. hoc fecisti, nõ hoc feci: vtpote q̄a rẽ sacrã sustulisti sacrilegiũ fecisti: nõ feci sacrilegiũ: nõ eñ e loco sacro sustuli: q̃stionis gen⁹ ẽ, qd fecerit. s. sacrilegiũ an furtũ: qđ finitione. i. definitione sacrilegij est q̃rẽdũ: & ita ĩ sĩlib⁹. Nõ eñ son⁹ est cõflictio: Aristoteles tñ: vt Valla adnotauit: in scđo de aĩa dixit: Sonus est duoꝝ corporũ solidorũ vehemẽs pcussio. Ideq; pene oẽs: & post Quĩtilianũ Diomedes Priscianusq;: & tñ reuera nõ ẽ pcussio ipa son⁹: sed ex pcussione & aeris aut aquę refractione vehemẽti creať. Quo fit aut cõtrouersia &c. legẽdũ cũ Vallen. Quo fit vt in &c. Gradũ fecisse. i. pgressũ aptasse. Possunt eẽ diuersi. s. stat⁹. Pria pte: nõ primã ptẽ orõnis lego cũ Vallen. In hoc. i. ad hoc: in hũc finẽ. Secũda. s. pte. Quę sunt ante procemiũ: lego ĩ procemio: aut diuisim q̃ sunt ante. i. a frõte. procemiũ. i. pricipiũ orõnis: vt sit q̃ sunt procemiũ ante: sed id nõ placet: oẽ eñ procemiũ ante est: forte legendũ q̃ sunt ante in procemiũ. i. vt faciant procemiũ orõnis positę. aut ꝑ ante legať ad: Nã vt ꝑ vocabulo procemiũ legã narrationẽ: non placet eo q̄ vestigia errantis librarij illic non agnoscũtur.

¶ Vnde ducatur status: & reus an actor statũ faciat. Cap. VII.

Lii statũ crediderũt primã eius: cum quo ageretur: deprecationẽ. Quã sententiã his verbis Cicero complectitur: in quo primũ consistit quasi ad repugnandũ congressa defensio. Vnde rursus alia questio an eũ semper is faciat: q respondet. Cui rei præcipue repugnat Cor. Celsus dicẽs nõ a depulsione sumi: sed ab eo qui propositionem suã confirmet: vt si hominẽ occisum reus negat, status ab accusatore nascatur: quia is velit probare, si iure occisum reus dicit translata probationis necessitate idẽ a reo fiat & fit eius intẽtio. Cui non accedo equidem: nã est vero propius qđ cõtra dicitur, nullã esse litem si is cũ quo agitur nihil respondeat: ideoq; fieri statũ a respõdẽte. Mea tamẽ sententia variũ id est: & accidit ꝑ cõditione causarũ: quia videri potest propositio aliquãdo statũ facere: vt in coniecturalibus causis: vtitur eñ coniectura magis q agit. Quo moti quidã eũdẽ a reo inficialẽ eẽ dixerũt: & in syllo-

¶ Quã sentẽtiã his verbis Cicero complectitur. In topicis hæc a Cicerone tradũtur. ¶ Videri & q̄a potest ꝓpositio. Videri verbũ in secũduʒ locũ mihi videtur referendũ. Et vero copula: vt cessans eradenda: vt legatur. Quia videri potest. ¶ Sed q̄a videť illis quoq;. Pro illis mihi illic legendũ esse videť: hoc est ĩ cõiectura: & syllogismo. ¶ Qui se ꝑ ręctori in hortis ostẽderat neq; erit ꝓductus. Erat legendũ est nõ erit. Hæc autẽ quæstio a iure cõsultis tractať in titulo. De iis q notãtur ĩfamia. Ibi eñ Caius inq̃t. Qui aũt operas suas locauit vt ꝓdiret artis ludicrę causa neq; ꝓdijt non notaťr q̄a nõ ẽ ea res adeo turpis: vt etiã consiliũ pu-

Illuc

gismo tota ratiocinatio ab eo est qui intēdit. Sed quia videtur illis quoq; necessitatē hos status exequēdi facere: qui negat (is enī si dicat nō feci, coget aduersariū coniectura vti. et si dicat nō habet legē, syllogismo) cōcedamus ex depulsione nasci statum: nihilominus enī res eo reuertet: vt mō is q agit modo is cū quo agitur: statū faciat. Sit enī accusatoris intētio, hominē occidisti. si neget reus, faciet statū: q negat. Quid si cōfitetur: sed iure a se adulterū dicit occisum? Nēpe legē esse certū est: q̄ permittat: nisi aliqd accusator respōdet: nulla lis est. Nō fuit (inqt) adulter? Ergo depulsio icipit ee actoris, ille statū faciet. Ita erit qdē status ex pria depulsiōe: sed ea fiet ab accusatore nō a reo. Quid? q̄ ea dē q̄stio pōt eūdē vel accusatorē facere: vel reū. Qui artē ludicrā exercuerit in quatuordecim primis ordinibus ne sedeat: q se pretori in hortis ostēderat: neq; erat pductus: sedit in quatuordecim ordinibus. Nēpe intētio est: artē ludicrā exercuisti: depulsio: nō exercui artē ludicrā: q̄stio qd sit artē ludicrā exercere. Si accusabit theatrali lege depulsio erit rei: si excitatus fuerit de spectaculis: & aget iniuriarū: depulsio erit accusatoris. Frequentius tamē illud accidet: qd est a pluribus traditū. Effugerūt has questiones: q dixerūt statū esse id: qd appareat ex intētione & depulsione: vt fecisti, nō feci: aut recte feci. Viderimus tñ: vtrū id sit status: an in eo status: Hermagoras statū vocat: p quē subiecta res intelligat: & ad quē pbationes etiā ptiū referātur: nostra opinio semp hec fuit: vt cū cēnt frequēter in causa diuersi q̄stionū status: in eo crederē statū cause: qd esset in ea potētissimū: & in quo maxime res verteret. Id si qs generalē q̄stionē: vel caput generale dicere malit: cū hoc mihi nō erit pugna: nō magis q̄ si aliud adhuc: quo idē intelligat: eius rei nomē īuenerit: q̄q̄ tota volumina in hāc disputationē īpēdisse multos sciā: nobis statū dici placet. Sed cū in aliis oībus inter scriptores sūma dissensio est: tū in hoc videt mihi pcipuū studiū quoq; diuersa tradēdi fuisse: adeo, nec q sit nūerus: nec q̄ noīa: nec q generales: que speciales sint status cōuenit. Ac primū Aristoteles elemēta decē cōstituit: circa q̄ versari videat oīs q̄stio, ὀνσίαν quā Plautus essentiā vocat. Nec sane aliud ē eius nomē latinū. sed ea q̄rit: an sit: qualitatē: cuius aptus itellectus est: q̄titatē: q dupliciter a posterioribus diuisa est q̄ magnū & q̄ multū sit: ad aliqd: vnde ducte trāslatio & cōparatio. Post hec vbi: & quādo: deinde facere pati: habere qd est quasi armatū ee et vestitū esse: nouissime σύγκεισθαι qd est cōpositū ee quodāmodo: vt calefacere: stare, irasci. Sed ex his omnibus prima quatuor ad status ptinere, caetera ad quosdā locos argumētorū videtur. Alii noue elementa posuerunt: personam: qua de animo, corpore, extra positis quaeratur: quod pertinere ad coniecturae & qualitatis instrumenta video. tempus: quod χρόνον vocant ex quo quaestio: an is: quem dum addicta est, mater peperit: seruus sit natus. locus: vnde controuersia videtur: an fas fuerit tyrannum in templo occidere: an exulauerit qui domi latuit. tempus iterum: quod καιρὸν ap-

niri debeat. ¶ Si accusabit lege theatrali. Lex theatralis eadē Roscia dr̄ a Roscio Othone tribūo plebi qs eā tulit. Cauebatur aūt ea lege: ne quis in primis quatuordecim ordinibus sederet: q cēsum equestrē nō haberet: hoc est quadringēta sestertia. Qd̄ si quis eā summā possidens de spectaculis fuisset excitatus: iniuriarū cū excitatore agere poterat. ουσίαν quā Plato essentiam vocat. Cū Plato nominibus latinis nunq̄ sit vsus: videtur eradendus: vt loco eius Plautus reponatur. Nā Plautus q̄uis dure essentiam vocat: quā greci ουσίαν dicunt: vt in libro primo etiā est dictū. ¶ In qua de aīo corpe ex p positis queraf. corrupte sic legit: emēdate aūt hoc mo do & extra positis. ¶ An is: quem nondum addicta est mater peperit seruus sit natus. Non particula ne sensum cōfundat: videtur eradenda: vt legatur. An is quem dum addicta est mater. Addicti autem dicūtur qui ad tempus se creditoribus vendunt. Vnde est titulus apud iuriscōsultos. De in diem addictione: quem vt pleraq; alia vulgus leguleorum corrupte legit de in diem adiectione quod quidem grande flagitium est. ¶ Tempus iterum quod καιρὸν appellant καιρὸς latine occasio dicitur. Huic ille subijcitur in pestilentia comessator: Thema est declamatorium. Accusatur enim quidam q in pestilentia tanq̄ malo publico gaudeat: indulgeat compotationibus atq; ebrietati. Comessator autem a comessari: qd̄ grece κωμάζειν dicitur: deduci videtur. Comos enim deus lasciuiae: atq; ebrietatis. ¶ Hinc est adulter loris caesus vel fame necatus. Haec quoq; declamatoria est materia: adulterū enim in adulterio deprehensum interficere licebat. Quidam adulterū loris verberauit: vel fame eum perire

Lex the
quę dica
vnde ne
sortita l

Adict̄i
dicantu

Locus i
gibus.

Comess
vnde du

pellant: hāc autem videri volunt speciem illius tēporis: vt æstatem: vel hyemem. Huic subiicitur ille in pestilentia comessator. actum. i. πράξιν qđ eo referunt: sciens cōmiserit: an insciens. necessitate, an casu & talia. numerum q cadit in speciem quātitatis: an Trasybulo triginta premia debebantur: q tot tyrannos sustulerit. causam: cui plurimæ subiacent lites: quoties factum non negatur: sed quia iusta ratione fit: factū defenditur. τρόπον cum id qđ alio modo fieri licet alio dicitur factū: hinc est adulter loris cæsus vel fame necatus. occasionē factorum qđ est apertius: q̄ vt vel intepretandū: vel exēplo sit demonstrandū: tamen ἀφορμὰσ ἔργων vocāt. Hi quoq; nullā q̄stionē extra hęc putāt.

Quidā detrahūt duas partes numerū: & occasionē: & p illo quē dixi actu subiiciūt res. i. πράγματα. Quæ ne præterisse viderer satis habui attingere. Cæterū his nec status satis ostendi: nec omnes contineri locos credo. qđ apparebit diligentius legētibus quæ de vtraq; re dicam. Erunt enim plura multo q̄ quæ his elementis cōphenduntur. Apud plures auctores legi placuisse qbusdā: vnū omnino statū esse coniecturalē: Sed qbus placuerit neq; illi tradiderūt: nec ego vsq̄ reperire potui. Rationē tamē hāc secuti dicūtur: q̄ res oēs signis colligūtur quomodolibet, qualitatis quoq; solū statū faciāt: qa vbiq; qualis sit cuiusq; rei natura q̄ri potest: sed vtrocūq; modo, sequaē summa cōfusio. Neq; interest vnū qs statū faciet an nullum: si oēs causæ sint cōditionis eiusdē. Coniectura dicta est a coniectu. i. directione quadā rationis ad veritatē: vnde etiā somniorū atq; ominū interpretes coniectores vocam⁹. Appellatum tamē est hoc genus varie sicut in sequentibus apparebit.

actum

Qui vnum.

Coniectura.

coegit. Accusatur q̄ contra legem fecerit. Lex enim permittit adulterū ense interfici ἀφορμὰσ ἔργων vocant hoc est causam operū ἀφορμὴ nāq; causa ἔργον opus dicit. ℂ Quæ ne præterisse viderer satis habui attingere. Viderer: aperte legēdū esse cōstat. ℂ Neq; interest vnū: qui statum faciat: an nullū. Quis litera s ascripta est legendū. Vnde etiā somniorū, atq; ominū interpretes cōiectores vocam⁹. Loco omniū apte ominū est legendum ab omine. i. augurio.

ASCENSIVS.

ℂ Deprecationē. i. defensionē factam deprecādo. s. precādo iudices ne ita de se statuāt aut credāt vt actor precatus est. vnde licet penitus aliud videatur orare dū est causas dicere aut accusare: vt æneι. vj. Orabūt alij causas melius: & dū est precari: vt orantes veniā: tñ reuera ab eodē fonte deducūtur: quia cū rei criminis: & accusatores potētiū supplices orabant causas: iudices subinde aut p̄cātes aut deprecātes ideo orare etiam vbi nō adoratio nec sui summissio ē dicunē. vt in genere demonstratiuo. Quia vero deoratio in vsu non est: recte posuit dep̄cationē pro defendētis oratione. An cū. s. statū. Sed quia videē illis: sic Vallen. vt demōstrētur ij de qbus dixit: quo moti quidā. syllogismo sup. vti coget. Cōcedamus ex depulsione nasci statū. Vnde vt adnotauit Valla: Vlpian⁹ lib. xliiij. de exceptionib⁹. Agere enī is videē q exceptione vtitur: nā reus in exceptione actor est. Nō fuit ingt. s. accusator: adulter. s. is q occasus est. Neq; erat p̄ductus. sic Vallen. habet. q adnotauit de lege Roscia. Asconius ingt Pedianus p̄ Cornelio: Quam legem Roscius Otho biennio ante eos firmauit: vt equitibus Romanis. xiiij. ordines spectādi gratia darent. Vnde Iuuenalis lib. vltimo. Acribus exēplis videor te claudere: misce Ergo aliqd nostris de moribus: effice summā Bisseptē ordinibus quā lex dignaē Othonis. Hoc quoq; si rugā trahit: extēditq; labellū: Sume duos eqtes: f; c tertia quadringēta. Mart. lib. v. Ingeniū studiūq; tibi, moresq; genusq;. Sūt eqtis fateor, cętera plebis habes. Bis septena tibi nō sunt subsellia tāti Vt sedeas, viso pallidus Oceano. Viderim⁹ tñ. i. opęreciū fuerit vt videremus Aristoteles. s. in categorijs seu p̄dicamētis elementa decē cōstituit: quæ alij p̄dicamēta: alij genera generalissima vocāt: cōstituit. s. οὐσίαν quā Plancus (vt habet Vallen. codex aut Plaut⁹ potius vt Aldinus essentiā vocat (vulgo nūc substātiā vocāt) qualitatē, quātitatē &c. Non ergo οὐσίασ legendū vt in Raphaelis cōmētarijs impressum est: vitio vt opinor emēdatoris: nisi Raphael ipse putant regi a noie quęstio: quū regaē a verbo constituit. Quæ vero recte reponit Raphael Vallen. codex rectissime tenet: vt extra positis: atq; ominū &c. Aldus aūt gręcū pessime imp̄ssit: nā & mutilū & trāspositū: qđ Vallen. ēt recte scripsit.

Lex Othonis.

RAPH.

ℂ Quorū illud πραγματικὸν. hoc περὶ ἐννοίασ vocat πραγματικὸν dicit negociale. περὶ ἐννοίασ. ad verbū interpretatur circa opiniones & sentētias. ℂ Ideq; ἄπορον & προληπτικὸν dicunt ἄπορον dubium προληπτικὸν: proprie transfertur p̄sumptū.

Quot & qui status. Cap. VIII.

Verūt: qui duos status facerēt. Archidemus coniecturalē & finitimū exclusa qualitate: qa si de ea queri existimabat: quid esset iniquum quid iniustū: quid dicto audientē nō esse: qđ vocat de eodē & alio. Huic diuersa sententia eorū fuit: qui duos quidem status esse volue-

Quis duos status fecerunt.

rũt:ſed vnũ inficialẽ alterũ iuridicialem. Inficialis:quẽ nos dici mus coniecturalẽ: cui ab inficiando nomen alii in totum dedeꝛunt alii in partẽ:quia accuſatorẽ coniectura,reum inficiatione vti putauerũt.Iuridicialis eſt qui δικαιολογικὸσ grece dicitur: ſed quemadmodũ ab Archidemo qualitas excluſa eſt: ſic ab his repudiata finitio. Nam ſubiiciũt eã iuridiciali:querendũq; arbitrantur:iuſtũ ne ſit ſacrilegiũ appellari:qđ obiiciatur: vel furtũ:vel amentiã.Qua in opinione Pamphilus fuit.Sed qualitatẽ in plura partitus eſt.Plurimi deinceps: mutatis tãtũ noĩbus in rem:de qua nõ conſtet:& in rẽ:de qua conſtet. Nã eſt verũ: nec aliter fieri poteſt:q̃ vt aut certũ ſit factũ eſſe quid: aut non ſit. ſi nõ eſt certũ,cõiectura ſit.ſi certũ eſt:reliqui ſtatus. Nã idẽ dicit Apollodorus:cũ queſtionẽ aut in rebus extra poſitis q̃bus coniectura explicatur: aut in noſtris opinionibus exiſtimet poſitã: quorũ illud πραγματικὸν hoc περὶ ἐννοίασ vocat. idẽq; ἄπορον & προλήπτικὸν dicũt:& dubiũ & p̃ſumptũ ſignificatur de quo liquet.Item Theodorus q de eo an ſit:& de accidẽtibus ei:quod eſſe cõſtet.i. περὶ οὐσίασ καὶ συμβεβηκότων exiſtimat queri.Nã in his oĩbus prius genus coniecturã habet, ſequens reliqua:ſed hæc reliqua Apollodorus duo vult eſſe qualitatẽ & de nomine .i.finitiuã.Theodorus quid,quale,quãtũ,ad aliquid.Sũt qui & de eodẽ:& de alio,modo qualitatẽ eſſe,modo finitionẽ velint.In duo & Poſidonius diuidit,vocẽ & res. In voce queri putat an ſignificet quicq̃ multa:quomõ rebus coniecturã:qđ κατ' ἀίδησιν vocat qualitatẽ:& finitionẽ:cui nomẽ dat κατ' ἔννοιαν & ad aliquid.Vnde alia diuiſio eſt:alia eſſe ſcripta:& alia inſcripta.Celſus Cornelius duos & ipſe fecit ſtatus generales:an ſit:quale ſit: priori ſubiecit finitionẽ:quia æque q̃ratur:an ſit ſacrilegus:qui nihil ſe ſuſtuliſſe de tẽplo dicit: & q priuatã pecuniã cõfitetur ſe ſuſtuliſſe. qualitatẽ in rẽ & ſcriptũ diuidit. Scripto quatuor partes legales:excluſa trãſlatione quãtitatẽ:& mẽtis q̃ſtionẽ cõ iecturę ſubiecit.Eſt etiã alia inꝰ duo diuidẽdi ſtatus ratio: q̃ docet: aut de ſubſtantia controuerſiã eſſe: aut de qualitate. Ipſam porro qualitatẽ:aut in ſummo genere conſiſtere:aut in ſuccedẽtibus.De ſubſtantia eſt coniectura. quæſtio enim tractatur rei an facta ſit:an fiat:an futura ſit. Interdũ etiã mẽtis:idq; melius: q̃ qđ iis placuit qui ſtatũ eundẽ facti nominauerunt tãq̃ de præterito tantũ:& tantũ de facto quereret. Pars qualitatis: quæ eſt de ſummo genere raro in iudiciũ venit:quale eſt,id ne ſit honeſtũ:qđ vulgo laudatur.Succedentiũ aũt aliæ de cõmuni appellatiõe:vt ſit ne ſacrilegus qui pecuniã priuatã ex tẽplo furatus eſt:aut de re denoĩata: vbi & factũ eſſe certũ eſt: nec dubitaꝛ qđ ſit:qđ factũ eſt.Cui ſubiacẽt oẽs de honeſtis:iuſtis:vtilibꝰ: q̃ſtiones.His etiã cęteri ſtatus cõtineri dicunꝛ: q̃a & quãtitas modo ad cõiecturã referaꝛ:vt maior ne ſol q̃ terra:modo ad qualitatẽ: quãta pœna quępiã:q̃toue p̃mio ſit affici iuſtũ:& trãſlatio verſetur circa qualitatẽ:& definitio pars ſit trãſlationis.Quin etiã contrariæ leges: & ratiocinatiuus ſtatus.i. ſyllogiſmus: & ple-

duos

Vnde & προληπτικὸσ p̃ſumptio interpretari põt. ¶ Itẽ Theodorus: qui de eo an ſit: & de accẽtibus ei quod eſt cõſtet id eſt περὶ οὐσίασ καὶ συμβεβηκότων eſſe legatur non eſt περὶ οὐσίασ καὶ συμβεβηκότων. hoc eſt de ſubſtantia:& accidentibus. ¶ In voce queri putat: an ſignificet qui quia multa. Niſi corrigatur hic locus: ſenſus non percipietur. Quid ergo loco qui & q̃ loco quia legatur: vt ſit. An ſignificet: qđ q̃ multa. ¶ Rebus:coniecturam qđ καταστικὸν vocat. Ad v̄bum transfertur ſecũdum ſenſum. Coniectura nanq; ſub aliquem ſenſuum cadit. ¶ Cui dat nomen κατ' ἔννοιαν hoc eſt ſecundum opinionem. ¶ Qui & Virginio placent. Virginius hic auctor fuiſſe putatur rhetoricorum ad Herennium: qui falſo Ciceroni aſcribuntur. Ibi enim hæc eadem eſt ſtatuum diuiſio quæ ſi Ciceronis eẽt:et certe a Fabio aſcriberetur. Mihi autem ne Virginij quidẽ eſſe opus illud videtur: tametſi his Fabij v̄bis motus id olĩ aſſeruerim. Quę enim Virginij ſentẽtia alibi a Fabio allegaꝛ in rhetoricis ad Herenniũ nõ inuenitur κατὰ ῥητὸν καὶ διάνοιαν. hoc eſt ſecũdum dictum:& volũtatem.

Virginii fuerit.

ASCENSIVS.

¶ Fuerunt q duos &c. Primo recitat eos q duos: deinde q tres & ita deinceps ſtatus fecerũt. Sane qđ male impreſſum erat i Raphaelis exẽplo coniectura reũ inficiatione vti potuerũt: reponẽdũ & diſtinguendũ eſt vt nos cũ Valla & reliq̃s fecimus: accuſatorẽ coniectura, reũ inficiatione vti putauerũt. δικαιολογικὸσ dicitur iuridicialis: δικανικὸσ iudicialis. Vel furtum vel amentiã: non dicit an furtum:an amentiam: quia interdum non de his partibꝰ inter ſe oriꝛ dubitatio: ſed de ſingulis cũ contraria: vt iuſtum ne ſit ſacrilegiũ appellari an

rūq; scripti & voluntatis æquo nitantur: nisi q hic tertius aliquādo coniecturā accipit quid senserit legis cōstitutor. Ambiguitatē vero semp coniectura explicari necesse sit quia cū sit manifestū verborū duplicē esse ītellectū de sola queritur volūtate.

¶A plurimis tres sunt facti generales status: qb⁹ & Cice. in oratore vtitur. Et omnia: quæ aut in controuersiā aut in cōtētionē veniant contineri putat sit ne: quid sit: quale sit: quorū nōmina apertiora sunt: q̄ vt docenda sint. Idem Patrocles sentit. Tres fecit. & .M. Anto. his quidem verbis, Paucę res sunt, quibus ex rebus omnes orationes nascūtur, factū, nō factū: ius iniuria: bonū malū. Sed quoniā qđ iure dicimur fecisse nō hūc solū intellectū habet: vt lege: sed illū quoq;: vt iuste fecisse videamur, secuti Antoniū apertius voluerūt eosdē status distinguere. Itaq; dixerūt coniecturalē: legalē: iuridicialē. Qui & Virginio placent. Horū deinde fecerūt species, ita vt legali subiicerēt finitionē: & alios q ex scripto dicūtur legū cōtrariarum quæ antinomia dicitur & scripti & sentētiæ vel volūtatis. i. κατὰ ῥητὸν καὶ διάνοιαν & metalepsim quā nos varie translatiuā transsumptiuā trāspositiuā vocamus συλλογισμόν quē accipimus ratiocinatiuū vel collectiuū ambiguitatis quæ ἀμφιβολία nominatur. Quos posui: quia & ipsi a plerisq; status appellantur, quibusdam legales potius questiones eas dici placuerit.

Qui tres.

Metalepsis.

inscriptū.

non. Vel furtū an non: vel amentiā an non. Qđ κατ᾽ ἀντίθεσιν vocat sic Vallen. & reliqui fere Aldus autem κατάστασιν impssit. Ego Vallam sequar. Alia inscripta. i. nō scripta cū tamen inscribor non pro nō scribor sed pro intus scribor: & qđ vulg⁹ dicit intitulor accipiat. At licet in eo sensu nō dicat inscribor: tamē inscriptū videtur manere participiū: sicut scriptum: cū tamen talia in nomina migrare Alexandrini præcipiāt: qđ in multis verū est: vt indoctus. insulsus. ineptus &c. Est etiam alia in duo diuidēdi status ratio: sic Vallen. habet: Aldinus autē & cæteri quos vidi in duos habēt: sed Vallen. sequor: quia ordo ē: Est etiā alia ratio status diuidendi .i. vt status diuidatur, aut diuidendi status in duo. s. membra: aut in duo. i. duas partes. Non autē: diuidendi in duos status: nam quæram cuius aut quorū diuidendi? Nec dubitatur quid sit qđ factum est. sic Vallen. & cæteri: expunxi igitur illud prius factū quod in Raphaelis impressione erat. quid factum sit &c. Quia & quātitatis modo: Vallen. habet. Quia & quantitas modo: similiter Aldinus: quos sequar licet cæteri aliter habeāt. Quorum nomina apertiora sunt q̄ vt dicēda sint. Vallen. habet: q̄ vt docenda sint. i. q̄ vt doceri debeant: sed parui refert: quia si dicerentur quodāmodo docerentur: sed Vallen. sequar vt in cæteris veriorem.

RAPH.

¶ Quatuor fecit. Athene⁹ προτρεπτικὴν στάσιν vel parmeticen: hoc est exhortatorium statum ἀπὸ τοῦ προτρέπειν hoc est ab exhortando. Parormeticen aūt est legendū. Nam παρορμητική dicitur concitatiua: ἀπὸ τοῦ παρορμᾶν hoc est ab impellendo vel concitando. ¶ Quia suasoriæ est proprius. Qui a litera expuncta legatur. Qui suasonę est pprius. συντελικὴν qua coniecturam significari. συντελική ἀπὸ τοῦ συντελεῖν dicitur. qđ conferre & prodesse significat. Conferunt nāq; causæ sed non necessario probant coniecturæ. ὑπαλλακτικὴν ea finitione. ὑπαλλακτική dicitur alternatiua ἀπὸ τοῦ ὑπαλλάττειν: hoc est alternādo: atq; mutando. definitio nāq; mutatione nominis cōstat: vt

finitio ex q constet.

¶Quatuor fecit Athene⁹ προτρεπτικὴν στάσιν vel παραινετικὴν .i. exhortatiuū. qui suasoriæ est proprius συντελικὴν: qua coniecturam significari magis ex iis quæ sequuntur: q̄ ex ipso nomine appareat. ὑπαλλακτικὴν ea finitio est (mutatione enim nominis constat) iuridicialē eadē appellatione græca: qua cæteri †vsus. Nā est (vt dixi) multa in nominibus differētia. Sunt qui ὑπαλλακτικὴν translationem existiment secuti hanc mutationis significationem: fecerunt alii totidem status: sed alios: an sit: qd sit: quale sit: q̄tū sit: vt Cęcilius & Theon. Aristoteles in rhetoricis etiā sic omne opus diuidit in veritatē: & petenda, ac fugienda: qđ est suasorię. & de eodem atq; alio partiendo: tamē ad hoc puenit vt an sit: quid: quale: quātū: & q̄multū sit quęrendū putet. Quodā tamē loco finitionis quoq; vim intelligit: quādo dicit quædā sic defendi: sustuli, sed non furtū feci: percussi, sed nō iniuriam feci. Posuerat & Cicero in libris rhetoricis facti: nominis: generis: actionis: vt in facto coniectura: in nomine finitio in genere qualitas: in actione ius intelligeretur: iuri subiecerat translationem. Verum hic legales quoq; quæstiones alio loco tractat: vt species actionis. Fuerunt qui facerent quinq;: coniecturam: finitionem: qualitatem: quantitatem: ad aliquid. Theodorus quoq; (vt dixi) iisdē generalibus capitibus vtitur:

Qui quatuor status po fuerint.

vsi

Lib. rheto.
Lib. j.

In ptitiōib⁹.
Quinq̄.

an sit:quid sit:quale sit:q̃tum sit:ad aliquid. Hoc vltimum maxime in comparatiuo genere versari putat:quoniam melius ac peius:maius & minus:nisi alio relata non intelliguntur. Sed in illas quoq; translatiuas(vt supra signaui)quæstiones incidũt: an huic ius agendi sit:vel facere aliquid conueniat: an contra hunc:an hoc tempore:an sic. Omnia enim ista referri ad aliquid

Qui sex.

necesse est. ¶ Alii sex status putant:coniecturam: quam genesin vocant:& qualitatẽ:& proprietatẽ.i.ἰδιότητα:quo verbo finitio ostenditur:& quantitatem:quam ἀξίαν dicunt:& comparationem:& translationem:cuius † ab hoc nouum nomen inuentũ

Adhuc. Inquam.

est μετάστασις nouũ † tanq̃ statu,alioq ab Hermogora inter species iuridiciales vsitatũ.

Qui septem

¶ Aliis septẽ esse placuit:a quibus nec translatio:nec quantitas:nec comparatio recepta est. Sed in horum trium locum subditæ quatuor legales:adiectæq; illis tribus rationalibus.

Qui octo.

¶ Alii peruenerũt vsq; ad octo: trãslatione ad septem superiores adiecta. A quibusdã deinde diuisa ratio est: vt status rationales appellarent quęstiones(quemadmodum supra dixi) legales. In illis de re:in his de scripto quęreretur. Quidam in diuersum hos status esse:illas quæstiones maluerunt. Sed alii rationales tres putauerũt:an sit:quid sit:quale sit. Hermagoras solum quatuor:coniecturam:proprietatem: translationẽ:qualitatem quã per accidentia.i.κατὰ συμβεβηκὸς vocãt: hac interpretatione:an illi accidat viro bono esse:vel malo. Hęc ita diuidit de appetendis & fugiendis:quæ est pars deliberatiua:de persona ea ostenditur laudatiua,negocialem: quam pragmaticen vocat:in qua de rebus ipsis quæritur remoto personarum complexu:vt sit ne liber qui est in assertione:an diuitiæ superbiam pariant:an iustum quid:an bonũ sit:iuridicialem in qua fere eadem:sed certis destinatisq; personis quæratur:an ille iuste hoc fecerit vel bene. Nec me fallit in primo Cicerõis rhetorico,aliam esse loci negocialis interpretationem cum ita scriptum sit,negocialis est:in qua quid iuris ex ciuili more & æquitate sit consideratur:cui diligentiæ præesse apud nos iurisconsulti existimantur. sed quod ipsi⁹ de his libris iudicium fuerit:

Regestæ

supra dixi. Sunt eñ velut † res gestæ in hos commẽtarios: quos adolescens deduxerat schola: & si qua est in his culpa tradentis est:siue eum mouit: q; Hermagoras prima in hoc loco posuit exempla ex quæstionibus iuris:siue q; græci πραγματικοὺς vocant iuris interpretes. Sed Cicero quidem his pulcherrimos illos de oratore substituit. Ideoq; culpari tanq̃ falsa præcipiat: non potest. Nos ad Hermagoram. Translationem hic primus omnium tradidit:q̃q̃ semina eius quædam citra nomen ipsum

Rhetoric. ij

apud Aristotelem reperiuntur. Legales autem quæstiones has fecit scripti & voluntatis:quam ipse vocat κατὰ ῥητὸν καὶ ὑπεξαίρεσιν.id est dictum & exceptionem: quorum prius ei cum omnibus cõmune est:exceptionis nomẽ minus vsitatum:ratiocinatiuum:ambiguitatis:legum contrariarum. Albutius eadem diuisione vsus detrahit translationem:subiiciens eam iu-

homo est animal rationale. Idem namq; est animal rationale q̃d homo. ¶ Iuridicialem eadẽ appellatione græca qua cæteri vsus. Δικαιολογικὴ namq; iuridicialis ab omnibus dicitur. ¶ Verum hic legales quoq; quæstiones alio loco tractat species actionis: vt loco at particulæ legenduz esse constat. Hoc autem in partitionibus oratorijs legitur. ¶ Et comparationẽ & translationem cuius ab hoc nouum nomen inuentum est μετάστασις nouũ tanq̃ in statu alioq ab Hermagora inter species iuridiciales ponitur vsitatum Hic locus ita erroribus scatet: vt nisi emendetur: intelligi non sit. Hoc autem modo videtur posse emendari si non ab hoc:sed adhuc & loco tanq̃ legatur inq̃ & si hoc & in ascribãtur: vt legamus. Et translationem cuius adhuc nomen nouum inuẽtum est μετάστασις. nouum inq̃ in hoc statu. In alioqui ab Hermagora inter species iuridiciales ponitur vsitatum. Metastasis nã.p si ponatur p translatione nouum est nomẽ: vt Fa. sentit. Nã trãslatio a græcis fere dicitur μετάληψις. Sin pro remotione criminis: quæ est species iuridicialis assumptiuę nomẽ est vsitatũ. ¶ Vt sit ne liber: qui est in assertione. Hoc est: An is: de cuius libertate cõtenditur iudicio sit liber: q̃diu durat iudicium. Assertio enim dicitur iudicium de alicuius libertate constitutum. Causa vero liberalis vocatur. ¶ Sunt enim velut res gestæ in hos commentarios: quos adolescens deduxerat schola: video quidem hũc locuz esse corruptum: Sed quonam pacto emendari possit mihi non liquet: nisi forte regestæ: & scholæ: vt est in vetusto: legatur a regerendo: hoc est a reponendo: Quo modo: vt legam⁹ ipsius Fabij adducor auctoritate. qui in priore lib. sic ait. Vnde fit: vt dissolu

Assertio q

ta:& ex diuersis congesta oratio cohaerere nõ possit: similisq; sit commentarijs puerorum:in quos ea:quę alijs declamãtibus laudata sunt regerunt. Regestæ igitur res sunt:quas vel legendo:vel audiendo colligimus:atq; in commentarios digerimus:quos quidem non multum habere auctoritatis satis constat. Talia sunt:q̃ nunc vulgus barbare registra appellat.

quæ.

ridiciali.In legalibus quoq; quaestionibus nullũ putat esse qui dicatur ratiocinatiuus.

Velparęneticen cum Vallẽ.& Aldino legam nõ cũ Raphaelis codice parorme ticen. Nam παραιμέω est admoneo vnde fit παραιμετικόσ admonitorius. Qui suasorię:sic quoq; Vallẽ.Iuridicialem eadẽ appellatione græca qua cæteri vsi:sic Vallẽ.& Aldin⁹:in alijs iueni vsus:sʒ vtrũq; recte legi põt:vt sit ordo Atheneus fecit iuridicialẽ.s.statuʒ:eadẽ appellatione græca qua cæteri vsi sup. sunt:aut vsus eadẽ appellatiõe qua cęteri:hoc est fecit cũ Δικαιολογικὸμ:aut Δικαιολογικὴμ.eo q; fœminino gñe gręcis dicitur. ptastasis.Sũt qui hypallactice trãslationẽ existimẽt secuti hãc mutatiõis significationẽ. Sic oẽs distingũt deinde facto pũcto.Fecerũt alij &c. Vallẽ.tñ codex nõnihil suspicionis facit: an distinguendũ sit. Secuti hãc mutatiõis significationẽ fecerunt alij &c. Vt species actiõis:nõ at species hʒ Vallẽ. An huic vis agẽdi sic oẽs præter Vallẽ.q ius agẽdi melius scripsit:ἰδιότητα.i.ppríetatẽ:vñ non scribam cũ Vallẽ. ἰδιώτητα. Et translationẽ. Hunc locum ita Vallẽ.codex:& translationẽ,cuius ab hoc nouum nomen inuentum est μετάςασιό:nouũ tãq̃ in statu,alioqui ab Hermagora inter species iuridiciales vsitatũ:vt sit,cuius.s.trãslatiõis nomẽ nouum inuẽtũ est vtpote metastasis:ab hoc.s.q illud ponit:nouũ tanq̃ in statu: vsitatum alioqui ab Hermagora inter species iuridiciales.Posset fortasse legi adhuc pro ab hoc:& inquã pro tãq̃:vt sit nouũ inquam in statu:alio &c. verũ vt adijci antur in & hoc & ponitur:non placet.De appetendis & fugiendis.Sic omnes codices etiam Vallẽ. habẽt:cum tamen Valla in elegantijs sentiat dicendum de expetendis & fugiendis:vnde miror cum hunc locum non emẽdasse aut saltẽ notasse.An diutię superbiã patiantur. legẽdũ est cum Valensi & Aldino pariant.Sunt eñ velut regestæ in hos commentarios:&c. q̃q̃ hunc locum restituisse videtur sibi Raphael tñ adhuc mihi suspectus est:nam in Vallẽ.codice nunc quidem regestæ legitur:sed s ex punctum videtur.& reuera aut res gestæ aut regesta in neutro genere:aut regesti legendum videtur. vt sit:libri illi rhetorici sunt res gestæ.i.cõgestę in hos cõmentarios &c.aut sunt regesta.i.collecta & accumulata quædam: aut libri sunt regesti vt sit participium a regeror.nisi forte non regestum substantiuæ:sed regesta in fœminino dicatur. Aldus impressit scholæ:sed & schola legi potest vt sit ablatiuus virtute præpositionis rectus a verbo composito deduxerat.Nos ad Hermagoram.s.conuertamur:aut accingamur.

Appetenda

RAPH.

¶ Nam & hippocrates clarus arte medicinæ videtur honestissime fecisse:q quosdam errores suos:ne posteri errarẽt:cõfessus est. Cor. Celsus sic de Hippocrate in viij.inquit A futuris se deceptum esse. Hippocrates memoriæ prodidit more s.magnorum virorum:& fiduciam magnarum rerũ habentium. Nam leuia ingenia:quia nihil habent: nihil sibi detrahunt. Magno ingenio multaq; nihilominus habituro conuenit etiam simplex veri erroris confessio. ¶ Sicut Catullum atq; Lucilium Dialogi sunt Ciceronis qui non extãt. ¶ Neq; ignoro multa transferri cum in omnibus ferecausis:in quib⁹ cecidisse quis formula dicitur cũ hæ sint q̃stiones ex secundo Ciceronis rhetorico:facile apparet quid sibi velit hic locus. Atq; in nostra inqt cõsuetudine multis de causis fit:vt rarius incidant translationes. Naʒ ex prętorijs exceptionibus multæ excluduntur actio=

ratis
nimi=

Scio plura inuenturos adhuc: qui legere antiquos studiosius volent.Sed ne hæc quoq; excesserint modũ vereor.Ipse me paulum in alia q̃ prius habuerim opinione nunc esse confiteor. Et fortasse tutissimum erat modo famæ studentem nihil ex eo mutare:quod multis annis non sensissem modo verum etiam probassem.Sed non sustineo esse conscius mihi dissimulanti in eo præsertim opere:quod ad bonorum iuuenum aliquam vtilitatem componimus:in vlla parte iudicii mei. Nam & hippocrates clarus arte medicinæ videtur honestissime fecisse:q quosdã errores suos:ne posteri errarent confessus est.&.M.Tullius nõ dubitauit aliquos suos libros iam editos:aliis postea scriptis ipse dãnare. Sicut Catullũ: atq; Lucilium:& hos ipsos de quibus modo sum locutus: artis rhetorices.Etenim superuacuus foret in studiis longior labor:si nihil liceret melius inuenire præteritis. Neq; tum ex iis quicq̃ quæ tamen pręcepi superuacuum fuit.Ad easdem enim particulas hæc quoq;:quæ nunc pręcipiam reuertentur.Ita neminem didicisse pœniteat.Colligere tantum eadem:ac disponere paulo significantius conor. Omnibus autem satisfactum volo:non me hęc serius demonstrare aliis q̃ mihi ipsi persuaserim.Secundum plurimos auctores seruabam tris rationales status,coniecturam:finitionem: qualitatẽ. Vnũ legalem.Hi mihi status generales erãt. Legalem in quinq; species partiebar:scripti & voluntatis, legum contrariarum collectiuum:ambiguitatis,translationis:nunc quartum ex generalibus intelligo posse remoueri.Sufficit enim prima diuisio

Retractat res.

qua diximus alios legales:alios rationales esse:ita nõ erit stat⁹: sed quæstionum genus:alioqui & rationalis status esset:Ex his etiam:quos speciales vocabam remoui translationem: frequenter quidẽ(sicut omnes:qui me secuti sunt,meminisse possunt) testatus:& in ipsis etiam illis sermonibus:me nolente:vulgatis tamen hoc complexus:vix in vlla cõtrouersia: translationis statum posse reperiri:vt nõ & alius in eadem recte dici videretur. Ideoq; a quibusdam eum exclusum.Neq; ignoro multa trãsferri cum in omnibus fere causis:in quibus cecidisse quis formula dicitur:hæ sint quæstiones:an huic:an cum hoc:an hac lege:an apud hũc:an hoc tempore liceat agere:& si qua sunt talia. Sed personæ: tempora:actiones:cæteraq; propter aliquam causam transferuntur.Ita non est in translatione quæstio:sed in eo:propter quod transferuntur.Non debes apud prætorem petere fideicommissum:sed apud consules:maior enim prætoria cognitione summa est.Quæritur an maior summa sit:facti cõtrouersia est.Non licet tibi agere mecum:cognitor enim fieri non potuisti:Iudicatio est:an potuerit.Nõ debuisti interdicere:sed petere:an recte interdictum sit:ambigitur.Quæ omnia succedunt legitimis quæstionibus.An non præscriptiones etiam:in quibus maxime videtur manifesta translatio easdem omnes species habẽt:quas eæ leges:quibus agitur:vt aut de noĩe:aut scripto:& sententia:vel ratiocinatione quæratur: deinde status ex quæstione oriatur: Translatio non habet quæstionem:de qua contendit orator:sed† per quam contendit.Hoc apertius.Occidisti hominem:non occidi:quęstio:an occiderit:status coniectura.Non est tale.Habeo ius actionis:non habes:vt sit quæstio an habeat:& inde status.Accipiat enim actionem nec ne ad euentum pertinet:nõ ad causam:& ad id quod pronũciat iudex: nõ id:propter quod pronunciat.Hoc illi simile est:puniendus es: non sum: videbit iudex:an puniendus sit.Sed non hic erit quæstio:nec hic status.Vbi ergo?puniendus es:hominem occidisti: non occidi:an occiderit. Honorandus sum:non es:non statum habet?Non id puto.Honorãdus sum:quia tyrãnum occidi: nõ occidisti.quæstio & status.Similiter.nõ recte agis:recte ago:nõ habet statum.Vbi est ergo?non recte agis ignominiosus: quęritur an ignominiosus sit:aut an agere ignominioso liceat:& quęstio est & status.Ergo translatiuum genus causæ non est vt cõparatiuum:& mutuæ accusationis. Atenim simile est illi,ius habeo:ius non habes:occidisti,recte occidi:nõ nego:sed nec hęc res statum facit.Non enim sunt propositiões:alioqui causa nõ explicabitur:sed cum suis rationibus.Scelus commisit Horatius:sororem enim occidit:non commisit:debuit enim occidere eam:quæ hostis morte mœrebat:quæstio an hęc iusta causa. Ita qualitas.at similiter in translatione:non habes ius abdicandi:quia ignominioso nõ est actio:habeo ius:qa abdicatio actio non est:quæritur quid sit actio:finiemus:noc licet abdicare syllogismus.Item cętera per omnes & rationales:& legales status.

propter

nes: & ita ius ciuile habemus constitutum: vt a cã cadat is:qui non quemadmodũ oportet:egerit.¶ Cognitor enim fieri non potuisti.Qui alium defendit in iudicio: vt inquit Asconius Pædianus aut patronus dicitur:si orator ẽ:aut aduocatus:si aut ius suggerit:aut præsentiam suã commodat amico:aut pcurator si negocium suscipit:aut cognitor si præsentis causam nouit:& sic tuetur vt suam.¶ Translatio non habet quæstionem:de qua contendit orator: sed propter quam contendit. Et si ab oĩbus propter legitur:mihi tamen minus sensui conuenire videtur: Si enim translatio haberet quæstionem:propter quã contendit orator:nimirũ ipsa per se esset status:quod quidẽ aperte negat Quintilianus.Quare per loco pter vel omnibus quæ quidem ego viderim:refragãtibus exemplaribus mihi legẽdum videtur.Habet eñ quæstionem translatio per quã contẽdit orator de principali quæstione:quod quidem aperte: quæ sequũtur exempla indicant.¶ Similiter.non recte ago. Intẽtio accusatoris pętermissa mi gi videtur ascribenda hoc modo.Nõ recte agis: quã excipiat:ḋpulsio:recte ago ¶ Ergo translatiuũ causæ genus & vt comparatiuũ & mutuæ accusatiõis.Hic sensus:vt mihi quidem videtur est corrupt⁹.Atq; ijs quæ colligũtur a Fabio cõtrarius.Si enim trãslatiuũ causæ genus est vt comparatiuum:& mutuæ accusatiõis:quæ relatio criminis dicitur:nonne vt illa per se ent stat⁹? quare sic emẽdãdum puto:vt non particula negatiua ascribat: ac est loco & copulæ legatur hoc modo.Ergo translatiuum causæ genus non est:vt cõparatiuum:& mutuæ accusationis.¶ Atenim sile est illi ius habeo.Hypophora:quæ fieri posset ab ijs:q sentiunt translationẽ per se

Patron dicatur

Cognit

Nec ignoro fuisse quosdam:qui translationem in rationali quo
qꝫ genere ponerent:hoc modo,hominem occidi iussus ab impe-
ratore:dona templi cogẽti tyranno dedi:deserui tempestatib⁹:
fluminib⁹:valetudine impeditus.i.nō p me stetit sed per illa. A
quibus etiam liberius dissentio.Nō enim actio transfertur : sed
causa facti:quod accidit pene in omni defensione. Deinde is:q
tali vtitur patrocinio:non recedit a forma qualitatis.Dicit eñ
se culpa vacare: vt magis qualitatis duplex ratio facienda sit:al
tera qua & factum defenditur:altera qua tantum reus.Creden
dũ est igitur iis:quorum auctoritatem secutus est Cicero.Tria
esse:quæ in omni disputatione quærantur:an sit:quid sit: qua-
le sit. Quod etiam ipsa nobis natura præscribit. Nam pri-
mum oportet subesse aliquid:de quo ambigitur: quod quid :
& quale sit:certe non potest existimari:nisi prius esse constite-
rit.Ideo ea prima quæstio.sed nō statim:quod esse manifestum,
etiam quid sit apparet.hoc quoqꝫ constituto, nouissima quali-
tas superest:nec his exploratis aliud est vltra.His infinitæ quæ
stiones:his finitæ continentur.Horum aliqua in demonstrati-
ua:deliberatiua:iudiciali materia vtiqꝫ tractantur.Hęc rursus
iudiciales causas & rationali parte & legali continet.Nec enim
vlla iuris disceptatio:nisi finitione: qualitate:cōiectura potest
explicari.Sed instituentibus rudes:non erit inutilis latius pri-
mo fusa ratio:& si non statim rectissima linea tensa: facilior ta-
men & apertior via.

esse statum:ex qua manife-
ste colligitur id: quod dixi:
non negationem superio-
ri sensui: vel refragantibus
exemplaribus ascribendã.
¶ Hęc rursus iudiciales cau
sas : & rationali parte: & le
gali continet . Iudiciales
legendum esse facile paret.

ASCENSIVS.

Non sensissem modo verũ
etiam approbassem. Val-
len. habet probasseꝫ : quod
sępe etiã apud Ciceronẽ ap
probare significat. Sane ex
hoc loco cōstat min⁹ eẽ sen
tire q̃ probare seu approba
re:quia qui opinione sine
ratione firma ducitur: sen-
tire videtur: qui rationem
adhibet approbat:quasi p
batione rei facta. Aliquos
suos libros:quia scit Fabi⁹
qui sint ii libri nec ignora-
uit Cicero.iuxta præcepta
vallæ in elegantiis quosdã
diceret . Omnibus autem
satisfactũ volo:nō me &c.
Vnicuiqꝫ eñ poterit vide-
ri inique egisse qui tam diu
permiserit sequaces suos er
rare.Sed id purgat: ꝙ non
prius aliter persuasus fue-
rit.Bonus eñ præceptor licet non semper vera:semper tamen quæ vera putabit,docebit. Seruabam.s.prius
aut cũ meos in scholis docerem.Partiebar:diuidebam.Est eñ partior deponentale: cuꝫ tamen etiam actiue
partio & impartio dicamus.Remoui testatus.s. obtestando.Maior prætoria cognitiōe.s.q̃ vt de ea pretor debe
at aut possit cognoscere:quia non nisi ad certam vsqꝫ summã agebatur apud prætorem:supra illam apud cō
sules : vt adnotaunt Valla. Sed per quam contendit. Vallen̄.tñ propter quã habet.Illud autem quod omissum
erat in vulgatis codicibus habetur in Laurentiano:recte ago. Et quęstiones & status.Lego & quæstio est & sta
tus.Ergo translatiuum genus causæ non est vt comparatiuum. Vallen̄.non habet negationem non . Morte
mœrebat: sic fere omnes : Vallen̄.tamen mortem mœrebat scriptum habet. Culpa vacare.s. vacuum esse:qđ
Valla censore honestius dicitur:q̃ culpa carere.

Discant igitur ante omnia quadripertitam in omnibus causis
esse rationem:quam primam intueri debeat:qui actur⁹ est. Nã
vt a defensore potissimum incipiam:longe fortissima tuendi se
ratio est:si quod obiicitur:negari potest.proxima:si nō id quod
obiicitur:factum esse dicitur:tertia honestissima: qua recte fa-
ctum,defenditur.quibus si deficiamur:vltima quidem:sed iam
sola superest salus aliquo iuris adiutorio elabendi ex crimine: qđ
nec negari:nec defendi potest:vt non videatur iure actio inten
di.Hic illę quæstiones siue actionis:siue translationis.Sunt eñ
quædam non laudabilia natura:sed iure concessa: vt in. xii.ta-
bulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit:quam legẽ
mos publicus repudiauit.& aliquid æquum:sed prohibitũ iu-
re:vt libertas testamentorum.Accusatori nihilo plura intuẽda
sunt:q̃ vt probet:factum esse:hoc esse factum:non recte factum:
iure se intendere.Ita circa species easdem lis omnis versabitur:
translatis tantũ aliquando partibus:vt in causis:quibus de prę

RAPH.

¶ Sunt enim quædam lau
dabilia natura sed iure con
cessa:negationem huic sen
sui quoqꝫ deesse facile ex ad
uersatiua sed particula col
ligitur.aut ergo illaudabi-
lia aut certe non laudabi-
lia mihi legendum vide-
tur, q̃uis exemplaria repu
gnent.Id vero quod ait Fa
bius asserunt & iuris con-
sulti:ac præsertim Iulian⁹
ad legem Aquiliam . Mul-
ta enim inquit iure ciuili
contra rationem disputan
di pro vtilitate communi
recepta esse innumerabili-
bus rebus probari potest.
¶ Vt testamentorum liber
tas. Testamenti factio in-
quit vlpianus de testamen

mio agitur:recte factum petitor probat.Hæc quatuor velut p posita formęq; actionis:quæ tum generales status vocabam: in duo(vt ostendi)genera † descendunt rationale:& legale.Rationale simplicius est:quia ipsius tantum naturæ contemplatione constat.Itaq; in eo satis est ostendisse coniecturam : finitionē qualitatem.Legalium plures sint species necesse est : propterea ꝙ multæ sunt leges:& varias habent formas:alia est cuius verbis vtimur:alia cuius volūtate:alias nobis:cum ipsi nullam habemus:adiungimus:alias inter se comparamus:alias in diuersum interpretamur.Sic nascuntur hæc veluti simulachra ex illis tribus:interim & mixta:propriā tamen faciem ostendentia: vt scripti & voluntatis:quæ sine dubio:aut qualitate: aut coniectura continentur:& syllogismus:qui est maxime qualitatis: & legis contrariæ:quę iisdem:quibus scriptum & voluntas cō stat ἀμφιβολία quę semper coniectura explicatur.finitio quoq; vtriq; generi:quodq; rerum:quodq; scripti contemplatiōe cō stat:communis est.Hæc omnia etiam si in illos tres status veniunt:tamen quia(vt dixi)habent aliquid velut proprium, vidētur demonstranda discentibus:& permittendum ea dicere:vel status legales:vel quæstiones:vel capita quædam minora:dum sciant:nihil ne in his quidem:præter tria:quę prædiximus:quęri.At quantum:& ꝙ̄ multum:& ad aliquid: & vt nonnulli putauerunt:comparatiuos:non eandem rationem habere.Sunt enim hæc non ad † varietatem iuris:sed ad solam rationem referenda.Ideoq; semper in parte:aut coniecturæ:aut qualitatis ponenda sunt:vt qua mente:& quo tēpore:& quo loco.Sed de singulis dicemus quęstionibus:cum tractare pręcepta diuisionis cœperimus.Hoc inter omnes cōuenit:in causis simplicibus singulos status esse causarum:quæstionum autem:quę velut subiacentes ad illud:quo iudicium continetur referuntur:sæpe in vnam cadere plures posse.Etiam credo aliquādo dubitari: quo statu sit vtendum:cum aduersus vnam intentionem plura opponuntur:& sicut in colore dicitur narrationis:eum esse optimum:quem actor optime tueatur:Ita hic quoq; posse dici:eum statum esse faciendum:in quo tuendo plurimum adhibere viri um possit orator.Ideoq; pro Milone: aliud Ciceroni agenti placuit:aliud Bruto:cum exercitatiōis gratia componeret orationem:cum ille iure tanꝙ̄ insidiatorem occisum:& tamē non Milonis consilio dixerit:hic etiam gloriatus sit:occiso malo ciue. In coniūctis vero posse duos vel tres inueniri:vel diuersos:vt si quis aliud se non fecisse:aliud recte fecisse defendat:vel generis eiusdem: vt si quis duo crimina vel omnia negat.Quod accidit etiam si de vna re quæratur aliqua:sed eam plures petant:vel eodem iure:vt proximitatis:vel diuerso:vt cum hic testamēto: ille proximitate nitatur.Quoties aūt aliud alii petitori opponitur:dissimiles esse status necesse est:vt in illa controuersia.Testamenta legibus facta:rata sint:Intestatorum parentum liberi heredes sint.Abdicat⁹:ne quid de bonis patris capiat.Nothus

Discedunt. discendunt.

proprietati

Causę simplices.

Coniunctę.

tis non priuati sed publici iuris est.& ideo pactis priuatorum forma eius non lęditur.℄ In duo: vt ostendi:genera discendunt. Ego discedunt legendum puto hoc est diuiduntur.℄ Instituto hærede abdicato discessit.Legendum est decessit hoc ē mortu⁹ ē.℄ Tres omnes de bonis contēdūt. Aut tres:aut omnes ociosi videntur eoq; alteri expungendi.℄ Vt Cato quadam in oratione testatus. Testatur potius mihi legendum esse videtur.℄ Vteturq; hoc argumento. Colligit hoc argumento:nihil notho nocere:si posteaꝙ̄ ipse natus est : legitim⁹ quis natus non sit. Nam per legem si solus natus esset:neq; ciuis esset:quia post legitimum non esset natus:neq; filius posset haberi:quia ante legitimum natus nō esset. Itaq; verbis legis stari non posset. Videntur autem obscuriores huius argumentationis sensus propter male opposias incuria librariorum distinctiones:sic igitur distinguantur:vt hi duo cum interrogatione legantur.℄ Cuius conditionis erit? Tantum ciuis. Atqui non erit post legitimuꝫ natus.hic est distinguendum. Filius ? hic quoq; distinguēdum & cū interrogatione legendum. ℄ Nunc quia in tria genera causas diuisi ordinem sequar.Qui nō videt sequar esse legendum ne studeat Quintiliano.

ASCENSIVS.

Sunt enī quædam non laudabilia &c.sic manifeste in Laurētiano exemplari scriptum est:quocirca non oīa exemplaria repugnant: & mihi vero sic est Raphaelem aut codeꝫ quo ego aut simili vsum. Nā ꝙ̄ Valla ad Codicem suum scripsit Raphael fere pro a se inuētis citat: sed sæpius imperfecte: vt hoc loco sic scripsit Valla. Iulianus ad legem aquiliam lib.ix. Multa enī iure ciuili contra rationeꝫ disputandi pro. vtilitate

ante legitimum natus legitimus filius sit:post legitimum natus tantum ciuis. In adoptionem dare liceat. In adoptionem dato redire in familiam liceat:si pater naturalis sine liberis decessit. Qui ex duobus legitimis alterum in adoptionem dederat: alterum abdicauerat sustulit nothum: Instituto hęrede abdicato decessit. Tres omnes de bonis contendunt: nothum:qui nō sit legitimus:graeci vocant:latinum rei nomen:vt Cato quoq; in oratione quadam testatur:non habemus:ideoq; vtimur peregrino. Sed ad propositum. Heredi scripto opponitur lex abdicatus nequid de bonis patris capiat:fit status scripti & voluntatis:an vllo modo capere possit:an ex voluntate patris:an hęres scriptus. Notho duplex fit quaestioq; post legitimos natus sit: & q non sit ante legitimos natus,prior syllogismum habet: an pro non natis sint habēdi:qui a familia sunt alienati. Altera scripti & voluntatis. Non enim esse hunc natum ante legitimum conuenit: sed voluntate legis se tuebitur:quia dicet talem fuisse:vt legitimus esset nothus:tum natus:cum alius legitimus in domo non esset. Scriptum quoq; legis excludet dicens: non vtiq; :si postea legitimus natus non sit notho nocere. Vteturq; hoc argumento finge solum natum nothum: cuius conditionis erit? tantum ciuis,atqui non erit post legitimum natus? filius,atqui non erit ante legitimos natus? q̄re si verbis legis stari non potest voluntate standum est. Nec quenq̄ turbet:q ex vna lege duo status fiant:duplex est:ita vim duarum habet. Redire in familiam volenti dicitur ab altero. Primum: vt tibi redire liceat:hæres sum:idem status:qui in petitione abdicati. Quaeritur enim an possit esse hæres abdicatus:adiicitur cōmuniter a duobus:redire tibi in familiam non licet: non enim pater sine liberis decessit. Sed in hoc propria quisq; eorum quaestione nitetur. Alter enim dicet:abdicatū quoq; inter liberos esse:& argumētum ducet ex ipsa:qua repellitur lege.superuacuum eñ fuisse prohiberi patris bonis abdicatum:si esset numero alienorum:nunc quia filii iure futurus fuerit intestati hæres oppositā esse legem:quę tñ id non efficiat:ne filius sit:sed ne hęres Status finitiuus:quid sit filius. Rursus nothus eisdem colligit argumentis:nō sine liberis patrem decessisse:quibus in petitione vsus est:vt probaret se esse filium:nisi forte & hic finitionem mouet:an liberi sint etiam non legitimi. Cadent ergo in vnam controuersiam:vel specialiter duo legitimi status:scripti & voluntatis:& syllogismus:& praeterea finitio:vel tres illi:qui natura soli sunt:coniectura in scripto & voluntate,qualitas in syllogismo:& quæ per se est aperta finitio. Causa quoq;:& iudicatio & continens est in omni genere causarum. Nihil enim dicitur:cui non insit ratio:& quo iudicium referatur:& quod rem maxime contineat. Sed quia magis haec variantur in litibus:& fere tradita sunt ab iis:qui de iudicialibus causis aliqua compo suerunt:in illam partem differantur. Nunc quia in tria genera causas diuisi:ordinem sequar.

Nothus.

cōmuni praecepta esse innumerabilibus rebus probari potest, Vnum anterii proposuisse cōtentus ero. Cum plures trabē alienaz furandi causa sustulerunt: quam singuli ferre nō possent:furti actione omnes teneri existimantur: q̄uis subtili ratione dici possit, neminem eorum teneri: quia neminē eorū verum sit eam sustulisse. Vlp. lib. xl. qui & a quibus manumissi &c. Ipsa igitur quae diuertit omnes omnino seruos suos manumittere vel alienare phibetur &c. qd quidem perq̄ durū est, sed ita lex scripta est. Addit Valla. Iulianus lib. j. de legibus. In ijs quae contra rationem iuris constituta sunt non possumus sequi regulam iuris. Vlpi. de testamentis lib. xxviij. Testamenti factio non priuati sed publici iuris est: & iō pactis priuatoruz: forma eius non ledditur. Instit. li. ij. de lege falcidia. Cū eñ lege. xij. tab. libera legendi potestas erat, vt liceret totū patrimoniū legatis erogare &c. nouissime autem lata est lex falcidia qua cauetur ne plus legari liceat q̄ dodrātem totorum bonorum. Iulianus eodem Titulo. Nō omniū quae a maioribus cōstituta sunt ratio reddi potest. Hera. Et ideo rationes eorū quae instituuntur inquiri non oportet: alioquin multa ex eis quae certa sunt subuertantur. In duo (vt dixi) genera descendūt. Sic quoq; Vallen. habet: quocirca nō mutaui: nam videtur auctor respexisse ad situm membrorum diuidentiuz quae cum sub toto a latere ponantur quodammodo descendunt: non negem tamē posse apertius legi: discedunt: aut discinduntur. Adnotauit idem Valla. de adoptione & spuriis quaedam sic. Modestin⁹ lib. j. de adoptiōibus. Adoptionis nomen est quidem generale: in duas autem species diuiditur: quarum a

ptio.

tera adoptatio similiter dicitur altera arrogatio: Adoptatur filiusfamilias: arrogantur qui sui iuris sunt. Modestinus lib. j. de statu hominum. Vulgo concepti dicuntur qui patrem demonstrare nõ possunt. vel qui possunt quidem: sed eum habent quem habere non licet qui & spurij appellantur. Seruius grãmaticus. Spurius qui ex muliere non nupta ortus est quod per ignominiam obiectum est sabinis. Sabini nanq; pudenda mulieris spuras appellãt. Hæc ex vallæ adnotatis. Seru⁹ i æneida. dicit nothos græce dici naturales filios nõ legitimos quos vulgus bastardos vocat. Vallẽ. autem habet. ordinem sequar.

Arroga | Vulgo | Spurij.

De demõstratiuo qđ constat laude & vituperatione. Cap. IX.

C potissimum incipiã ab ea; quæ constat laude: & vituperatiõe. Quod gen⁹ videtur Aristoteles: atq; eum secutus Theophrastus a parte negociali: hoc est πραγματικῶς remouisse: totamq; ad solas auditores relegasse: & id eius nominis: quod ab ostentatione ducitur proprium est. Sed mos Romanus etiam negociis hoc munus inseruit. Nam & funebres laudationes pendent: frequenter ex publico aliquo officio: atq; ex senatusconsulto magistratibus sæpe mandantur: & laudare testem: vel cõtra pertinet ad momentum iudiciorum: & ipsis etiam reis dare laudatores licet, & editi in competitores in. L. Pisonem: & Clodium: & Curionem libri vituperationem continent: & tamen in senatu loco sunt habiti sententiæ. Nec inficias eo esse quasdam ex hoc genere materias ad solam compositas ostentationem: vt laudes deorum: virorumq;: quos priora tempora tulerunt. Quo soluitur quæstio supra tractata: manifestumq; est errare eos: qui nunq̃ oratorem dicturum: nisi de re dubia putauerunt. An laudes capitolini Iouis, perpetua sacri certaminis materia: vel dubiæ sunt: vel non oratorio genere tractãtur? Vt desiderat autem laus: quæ negociis adhibetur, probationem: sic etiam illa: q̃ ostentationi componitur: habet interim aliquã speciem probationis. Vt q Romulum Martis filium educatũq; a lupa dicat: in argumentum cœlestis ortus vtatur his q̃ abiectus in profluentem non potuerit extingui: q̃ omnia sic egerit vt genitum præside bellorum deo incredibile non esset: & ipsum quoq; cœlo receptum temporis eius homines non dubitauerint. Quædam vero etiam in defensionis speciem cadent: vt si in laude Herculis permutatum cum regina lydiæ habitum: & imperata (vt traditur) pensa orator excuset. Sed proprium laudis est res amplificare, & ornare. quæ materia præcipue quidem in deos: & homines cadit. Est tamen, & aliorum animalium & carentium anima. Verum in deis generaliter primum maiestatem ipsius eorum naturæ venerabimur. Deinde propriam vim cuiusq; & inuenta: quæ vtile aliquid hominibus attulerunt. Vis ostẽditur: vt in Ioue regundorum hominum. In Marte belli. In neptuno maris. Inuenta: vt artium in Minerua. Mercurio literarum: medicinæ Apolline. Cerere frugum. Libero vini. Tum si qua ab his acta vetustas tradidit commemoranda. Addunt etiam diis honorem parẽtes: vt si quis: sit filius Iouis. Addit antiquitas: vt iis qui sunt ex chao. Progenies quoq;

Sit.

RAPH.

Ac potissimum incipiam. De genere demonstratiuo idcirco ante alia præcipit q̃ & iudiciali: & deliberatiuo tractatu sit facilius: ac paucioribus explicet. ❡. Et id eius nominis: quod ab ostentatione ducitur proprium est: hoc est του ἐπιδεικτικὸν. Nam vt paulo ante vidimus: demõstratiuum genus a græcis modo ἐπιδεικτικὸν id est ostẽtatiuum modo ἐγκωμιαστικὸν hoc est laudatiuum appellatur. Cũ igitur a negocijs prorsus remoueat atq; ad auditorũ voluptatem referatur proprie ostẽtatiuũ nominatur. ❡ Nec inficias eo esse quasdã: ex hoc genere masculinas ad solam compositas ostentationem. Materias nõ masculinas legendum esse nemo non videt. ❡ Vt genitum præside bellorum deo incredibile non esset. Sit vt legatur loco esset sensus exposcit. ❡ Quod pietas principis nostri præsentiũ quoq; temporum decus fecit: Adulatur Domitiano Fabius qui se deum voluit appellari: vt ex his Suetonij verbis clare patet. Pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam sic cœpit. Dominus & de⁹ noster hoc fieri iubet: vnde institutum posthac: vt ne scripto quidem ac sermone cuiusq̃ appellaretur aliter.

Domi | quo na | Domi | deus ap | volue

ASCENSIVS.

Ac potissimum incipiam ab ea &c. Potissimũ nunq̃ potissime in Quintiliano leges: ab ea. ❡ causa a parte negociali: hoc est πρακματικῶ: sic fere omnes præter Vallẽ. q πρακματικῶ habet. sed quia græcum est & græci ablatiuum non habẽt seq̃r Aldũ & reliquos q in genitiuo habent: vt rogatur a particula parte re-

vt apollo ac diana latonæ. Laudandum in quibusdam: ꝙ geniti immortales: in quibusdam: ꝙ immortalitatem virtute sunt cõsecuti: quod pietas principis nostri præsentium quoq; temporum decus fecit.

petenda: vt sit hoc est a parte pragmatices &c. Habet autem Vallen. materias: nõ masculinas. Et in margine hæc adnotata. Apud Romanos non solum viri in funere laudabant: sed etiam fœminę id consecutæ ꝙ ad aurũ quod erat gallis persoluendum pro redẽptione vrbis quicquid pro ornatu habebant contribuissent. Hęc enĩ sunt Liuij verba lib. quinto. Matronis grãtiæ actæ honorq; additus: vt earum sicut virorum post mortem solẽnis laudatio esset. Et addit. Adeo mihi laudabile & expetẽdum videtur genus demonstratiuum: vt nullũ opus magis a philosophis desiderẽ: & hoc tempore a theologis: vtiq; nullum opus haberi dignius videturq̃ laudare opera dei: ad quod faciendum tanta materia suppeditat: vt nulla possit ætas sufficere. Dixit autem in veste candida Cicero apud senatum in. C. Antonium &. L. Catilinã competitores consulatus. Non esset. sic & Vallen. & meo quidẽ iudicio recte. nõ loquitur de tẽpore quo romulus talia egit: vt deo genitus credi posset. Est tamẽ & aliorum animaliũ etiam carentiũ anima. nõ etiam sed & cum Vall. h. non etiam nisi sit & etiã: quia nullum animal caret anima: cum ab ea dicatur. Carentia autem anima vt lapilli & aromata non sunt expertia laudis. Verũ in deis &c. manifeste plures profitetur deos: errore temporũ suorum: nondũ enĩ sæuiente domitiano Roma palam Christianam admittebat lucẽ. ipsius eorum naturæ: ipsius naturæ eorũ. s. deorũ. de quorum natura Cicero opus edidit. Apollo & Diana progenies. i. proles latonæ. attulerunt latonæ decus: non tñ solidum aut æternũ. Verũ autem decus attulit Christus dominus matri suæ sacrosanctæ & intactæ virgini Mariæ. Quod aũt dicit quosdam factos immortales significat sic antiquitatem nõnullos in numerũ deorũ asciuisse vt nos in numerum sanctorũ. Non enim fieri potest vt qui deus natura non sit deus fiat: q̃ꝗ Mercurius qui deus fiat frustra docent. Porro q̃d de domitiano ex Suetonio recitat Raphael: adnotauerat Valla qui hoc addidit. Plinius lib. j. naturalis historiæ: Deus est. mortalis iuuare mortalem & hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iere Romani: hac nunc cælesti passu cum liberis suis vadit maximus omnis eui rector Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic est vetustissimus referendi bene merentibus gratiam mos, vt tales numinibus ascribantur. Quippe & omnium aliorũ nomina deorum: & quæ supra retuli siderum ex hominũ nata sunt meritis Iouẽ quidem aut Mineruam aliterve alios inter se vocari & esse cælesti nomen culturæ quis non interpretatiõe naturæ fateatur irridendũ? &c. Adnotauit etiam hoc Cornelij Taciti. Et ambigua de Vespasiano fama: solusq; omnium ante se principum in melius mutatus est.

RAPH.

¶ Aliquando hominẽ patria & parentes maioresq; erunt. Ante citra omnem dubitationem legendũ est eraso aliquando aduerbio ¶ Sicut M. nander. Vitio male iudicantium Menandro prælatus fuit Philemõ comicus: vt Macrobius refert. Sȝ postea pluris semper fecerũt Menãdri q̃ Philemonis comœdias. ¶ Vt Nirea imbellem. Plisthenem impudicũ a poetis accepimus. Nirea prima, cum i scripta legẽdũ est. Nireus enim: vt in tertio Iliados narrat Homerus: corpore fuit pulcherrimus: sed imbellis. Plisthenes autem dicitur fuisse agamemnonis: & Menelai per adulterium pater. ¶ Vt melio cui⁹ domus solo æquata. Hic enĩ affectatæ dominatiõis suspectus: & interfectus fuit: & ædes eius solo æquatæ. ¶ Marco. p. mãlio. Hic mãlius: quia plerosq; debitorum ære alieno liberauerat: ex arce quam a gallis defenderat fuit deiect⁹: cautũq;

der vict⁹ … rs q fue … plisth= … custus. … lij mors.

Magis est varia laus hominum. Nam primum diuiditur in tẽpora: quodq; ante eos fuit: quodq; ipsi vixerunt. In iis autẽ: qui fato sunt functi: etiam quod est insecutum. Ante hominem patria ac parentes maioresq; erũt: quorum duplex tractatus est. aut enim respõdisse nobilitati pulchrum erit: aut humilius genus illustrasse factis. Illa quoq; interim ex eo: quod ante ipm̃ fuit: tempore trahentur: quæ responsis vel auguriis futuram claritatem promiserunt. Sicut eum: qui ex thetide natus esset maiorem patre suo futurum cecinisse dicuntur oracula. Ipsius vero laus hominis ex animo: & corpore: & extra positis peti debet. Et corporis quidem fortuitorumq; cũ leuior: tum non vno modo tractanda est. Nam pulchritudinem interim roburq; prosequimur honore verborũ vt Homerus in Agamemnone: atq; Achille. Interim confert admirationi multum etiam infirmitas: vt cũ idem Tydea paruum: sed bellatorem dicit fuisse. Fortuna vero tum dignitatem affert: vt in regibus: principibusq;: nanq; est hæc materia ostendẽdæ virtutis vberior: tũ quo minores opes fuerunt: eo maiorem benefactis gloriam parit. Sed omnia: quæ extra nos bona sunt: quæq; hominibus forte obtigerũt: nõ ideo laudantur: ꝙ habuerit quis ea: sed ꝙ iis honeste sit vsus. Nam diuitiæ: & potẽtia: & gratia cũ plurimum virium dent in vtrãq; partem: certissimum faciunt morum experimentum. aut enĩ meliores propter hæc aut peiores sumus. Animi semper vera laus: sed non vna per hoc opus via ducitur. Nanq; alias ætatis

Laus hominũ a tempore.

A corpore.

A fortuna.

Bona.

Ab animo.

gradus:gestarũq rerũ ordinẽ sequi speciosius fuit vt in primis annis laudaretur indoles:tũ disciplinę:post hoc operũ: id est facto rũ dictorũq cõtextus: alias in species virtutũ [didere] diuidere laudẽ fortitudinis:iustitię cõtinẽtię:cęterarũq:ac singulis assignare: quę secũdũ quãq earũ gesta erũt. Vtra sit aũt harũ via vtilior cũ materia deliberabimus:dũ sciamus gratiora eẽ audiẽtibus: q̃ so lus qs aut primus:aut certe cũ paucis fecisse dicetur:siqd pterea su pra spẽ:aut expectationẽ,pcipue:q aliena potius cã q̃ sua. Tẽpus qd finẽ hoĩs insequitur:nõ semp tractare cõtingit: nõ solũ q viuẽ tes aliqñ laudamus:sed q rara hęc occasio est : vt referri possint diuini honores:& decreta:vt publicę statuę cõstitutę.Inter quę enumerauerim ĩgeniorũ monumẽta:q̃ sęculis pbarentur.Nã qdã sicut Menander:iustiora posterorũ:q̃ suę ætatis iudicia sunt cõ secuti.Afferũt laudẽ liberi parẽtibus:vrbes cõditoribus:leges la toribus: artes inuẽtoribus: necnõ instituta quoq auctoribus: vt a Numa traditũ deos colere:a Publicola fasces ppło submittere.

Vituperatio hominũ. Qui omnis etiam in vituperatione ordo cõstabit tantum in di uersum. Nam & turpitudo generis opprobrio multis fuit : & quosdã claritas ipa notiores circa vitia: & ĩuisos magis fecit: & in qbusdã:vt ĩ Paride traditũ est:pdicta pernicies:& corporis: & formę fortunæ qbusdã mala, contẽptũ:vt Thersitæ: at vero qbusdã bona vitiis corrupta odiũ attulerũt. Vt Nirea imbellẽ: Plistinẽ impudicũ a poetis accepimus.Et animi totidẽ vitia:quot virtu tes sunt:nec minus q̃ in laudibus duplici rõne tractantur.Et post mortẽ obiecta qbusdã ignominia ẽ:vt Melio: cuius domus solo æquata.M.q Manlio:cuius pnomẽ e familia ĩ posterũ exẽptũ est. Et parẽtes maloꝝ odimus:& ẽ cõditoribus vrbiũ infame infamię:cõtra xisse aliquã pniciosam cęteris gẽtẽ:qualis ẽ primus Iudaicę supsti tiõis auctor:& Graccorũ leges ĩuisę.Et si qd est exẽplũ deforme posteris traditũ:q̃le libidinis vir Perses ĩ muliere Samia ĩstitue re ausus dicitur primus.Sed in viuẽtibus quoq iudicia hoĩm velut argumẽta sunt morũ:& honos aut ignominia verã eẽ laudẽ vel vitupationẽ pbat.Interesse tñ Aristoteles putat:vbi qsq laudetur aut vituperetur. Nã plurimũ refert:q sint audiẽtiũ mores: q̃ pu blice recepta psuasio:vt illa maxime q̃ pbãt:eẽ in eo q laudabitur: credãt: aut ĩ eo cõtra quẽ dicemus ea q̃ oderũt: ita nõ dubiũ erit iudiciũ:qd orationẽ pcesserit. Ipsoꝝ etiã iudicũ pmiscẽda laus semp.Nã id beniuolos facit. Quoties aũt fieri poterit cũ mate rię vtilitate iũgẽda.Minus Lacedęmone studia lr̃arũ q̃ Athenis honoris merebũtur:plus patiẽtia:fortitudo. Rapto viuere qbusdã honestũ:aliis cura legũ. Frugalitas apd Sybaritas forsitan odio foret. Veteribus Romanis summũ luxurię crimẽ.Eadẽ ĩ singulis dr̃ia.Maxime fauet iudex q sibi dicẽtẽ assentari putat.Idẽ pcipit illud quoq:qd mox Cornelius Celsus ppe supra modũ ĩuasit: qa sit q̃dã virtutibus ac vitiis vicinitas: vtẽdũ pxĩa deriuatiõe ver boꝝ:vt p temerario fortẽ:p pdigo liberalẽ:p auaro parcũ voce mus: q̃ eadẽ ẽt cõtra valẽt: qd qdẽ orator.i.vir bonus nũq̃ faciet

Vrbiũ laudes. nisi forte cõi vtilitate duceretur.Laudantur ãt vrbes silr:atq hoĩes.

nequis ex ea familia Marcus appellaretur. ¶ Vt Perses in muliere Samia insti tuere ausus dicitur primus. Qdnã genus flagitij hoc fuerit: nondũ memini me legisse. ¶ Frugalitas apud Sybaritas forsitan odio fo ret. Sybaritæ populi Calabriæ fuerũt luxuriæ:ac deli tijs maxime dediti. (Sybaritæ sũt.) ¶ Sũt ciues illis: vt hoĩbus liberis decori. Pro liberis legendũ est liberi. Vt eñ filij parẽti bus sunt ornamẽto sic & ci ues vrbibus. ¶ Est laus: & magnitudo operũ. Quidã nõ pcipiẽtes q̃ dicerentur a Fabio:hũc sensum deprauarũt. Putarũt eñ Fabiũ hoc dicere: Magnitudines operũ vrbibus laudi esse: q̃ & sunt qdẽ: sed hoc vt notũ ptermittit Fabius: pcipitq quo opa soleãt laudari: qd apte sequẽtia indicãt. Quare magnitudo mihi eradẽda videtur: vt legamus. Est & operũ: hoc est publicorum ædificiorũ. ¶ Est & locorũ qualis Siciliæ apud Ciceronẽ. Quarta in Verrẽ Cicero laudat Siciliam. ¶ His quoq vsum. C. Cæsarẽ ĩ vi tuperãdo Catone notauerit Cicero. Hoc in topicis Cicero notauit. Scripsit au tẽ Cæsar in Catonẽ: cuius laudes Cicero iã vno libro complexus fuerat.

ASCENSIVS.

¶ Ante hoĩem: sic Vallen. habet: non aliqñ hoĩem qd positum est ab iis q añ aliqñ legerũt. Illa quoq. Ordo ẽ: illa quoq trahentur interim. i. iterdũ ex eo tpe qd fuit ante ipm. s. laudatũ: il la sq̃ q̃ promiserũt clari tatẽ futurã respõsis. i. oraculis : vt de Achille factis thetidi: vel augurijs vt Mario. Platoni. & m̃ltis alijs: etiã fide nostra receptis. vt illo respõso. hic erit magnus & filius altissimi vocabitur. & visione facta matri diui Thomæ Aquinatis : diui Nicolai & aliorũ plurimo rũ. Sicut eñ q ex Thetide &c. id Higinus scripsit. Et Stathius in pricipio Achilleidos ita tãgit. Magnanimũ æaciden, formidatãq

Nā p parēte est cōditor: & multū auctoritatis affert vetustas: vt iis:q terra dicuntur orti: & virtutes:ac vitia circa res gestas eadēq; in singulis. Illa ppria:q ex loci positiōe:aut munitiōe sūt Ciues illis: vt hoibus liberi decori. Est laus & operū:in quibus honor:vtilitas:pulchritudo:auctor spectari solet:honor:vt i tē-plis. vtilitas:vt i muris. pulchritudo vel auctor:vtrobiq;. Est & locorū:qualis Siciliȩ apud Ciceronē:in qb⁹ silr spēm:& vtilitatē intuemur:spēm maritimis:planis:amœnis. vtilitatē salubrib⁹: fertilib⁹. Erit etiā dictoꝝ honestoꝝ:factorūq; laus generalis:erit & rerū oīs mōi. Nā & somni:& mortis scriptȩ laudes:& quorū-dā a medicis ciboꝝ. Itaq; vt nō cōsensi hoc laudatiuū gen⁹ circa solā versari honesti q̄stionē:sic q̄litate maxīe cōtineri puto: q̄q̄ oēs tres stat⁹ cadere i hoc opus possint. His quoq; vsū. C. Cæsa-rē i vituperādo Catone notauerit Cicero. Totū aūt habet aliqd simile suasoriis:qa plerūq; eadē illic suaderi:hic laudari solent.

tonāti Progeniē: & vetitā patrio succedere cęlo diua refer &c. cū eīn Iuppiter sci ret i fatis eē maiorē patre ex Thetide suscipiēdū eius cōcubitū vitauit: ne a filio se maiore expelleret: vt ipe olim patrē expulerat suū Saturnū. Homer⁹ in Aga-mēnone: in q̄rto Iliados: i secūdo. & alibi sępe Achillē a forma laudat. in quinto Tydea ab aīositate. Bene-ficijs. cū Valla lego benefa ctis: q̄ extra nos bona: Val la habet dona: & meo iudi cio meli⁹: nā dona nō oīb⁹ bona sunt: quia solis bene vtētibus. diuidere: sępe in Vallen. videt scriptū didere: sed apice attrito. Q; vi-uētes aliquādo laudam⁹: Horatius ad Octauiū in eplis. Pręsenti tibi maturos largimur honores, iurādasq; tuū p nomē ponim⁹ aras Nil oriturū alias nil ortū tale fatētes. Liberi parētib⁹: vt August⁹ Aeneę. Cicero ma ioribus suis. Carolus Magnus Francis &c. A Numa traditū deos colere: apud Romanos qdē vt tradit lib. j. primę decadis Liui⁹. sed lōge ante eū Abel. Seth. Noe. Abrahā &c. erāt veri dei cultores. A publicola. s. Valerio apud Liuiū lib. ij. In Paride pdicta pnicies: nā Hecube sibi catulū gestare visa facem ferētē in ore vñ Troia fla graret incēsa. Notauit Valla id Homerū canere Iliados vj. Corporis & fortunę: alij formę legūt: sed qa forma corpis est: vt duo sint cū Valla fortunę legā: de deformitate aūt & pauptate Thersitę i secūdo Iliados videre ē. Plisthines aūt vt adnotauit Valla putat fuisse Agamēnonis & Menelai p adulteriū pater. Vñ Serui⁹ dicit eos falso atridas vocatos: vtpote ab auo putatiuo. Vt Melio. s. Spurio: de quo pluscula Liui⁹. Et ē cōditorib⁹ vr biū ifame: sic Vallen. nō damnē tñ q ifamię legūt. i. ad ifamiā & ifamię cā. Qualis ē prim⁹ Iudaicæ supstitiōis auctor. Sic Iuuenal' Quītiliani discipulus. satyr. xiiij. Quidā sortiti metuētē sabbata patrē: Nil pter nubes & cęli numē adorāt. Nec distare putāt hūana carne suillā Qua pater abstinuit, mox & pputia ponūt. Romanas aūt soliti ptēnere leges Iudaicū ediscūt & seruāt ac metuūt ius. Tradidit arcano quodcūq; volumie Moses &c. Vterq; aūt ipie i Mosen iuehit: q nullā supstitionē: sed legē verā a deo pscriptā Iudęis pmulgauit: qd si de Abra hamo Quītilianū sentire itellexerim⁹ nō min⁹ ipie dixerit. Vsq; eñ ad Christū lex a Mose accepta sancta fuit & bona: meliorq; Iudęis fuisset: si Christū & legē gratię recepisset. Verū vt Quītilianū purgaret hui⁹ ipietatis Laurēti⁹ Valla sic codici suo adscripsit. Nō ē mirū hoc dicere Quītilianū vel ppter Iosephū aq̄lē suū q de anti quitate Iudaica ita inepte ac ridicule scribit: vt nos q de illa re a Moyse cęterisq; edocti recte sentim⁹: prope ad nō credēdū inducamur. Hæc ille frustra cōmēt⁹: cū vero silius sit Quintilianū q Domitiano teterrimę beluæ adulari sustinuit: in Christiani nois odiū hoc exēplū adduxisse. Nā cū Christus Iudæus esset: fides Christiana Iudaica supstitio a Romanis existimabat vñ Vlpi. lib. qnq̄gesimo de Decurionib⁹ & filijs coꝝ. Eos q Iudai-cā supstitionē sequant diui Seuerus & Anto. honores adipisci nō pmiserūt: sed & necessitatē eis iposuerūt quí supstitionē coꝝ nō delerēt. Potuisset Quītilian⁹ verius exēplū attulisse de Romulo: de quo Iuuenal' i fine saty. viii. ad Romanū quēlibet nobilitate maioꝝ gloriātē dicit. Et tñ vt lōge repetas lōgeq; reuoluas Nomē ab in-fami gētē deducis asylo. Maioꝝ prim⁹ qsqs fuit ille tuoꝝ: aut pastor fuit aut aliud qd dicere nolo. hoc est pdo & grassator. Graccorū leges. s. agrarię: q̄ cōtra nobiles & ppotentes erāt. Vir Perses: quisnā is fuerit aut qd exē plū libidinis dederit: meli⁹ ē ignorare q̄ meminisse. Ipsoꝝ. s. iudiciū: & mea qdē sentētia adscribēdū ē vt legat. Ipsoꝝ ēt iudiciū pmiscēda laus semp. Ciues illis sup. sunt: qd subaudire q̄ ascribere malis. Est laus & operū: sic cū Raphaele legā licet Vallen. quoq; & Aldin⁹ magnitudo adscriptū habeāt. qd multis rōnib⁹ iducor vt credā Primū qa sic poti⁹ diceret. Est laudi & magnitudo deinde q pot i⁹ diceret: Est laus & operū i qb⁹ magnitudo honor &c. sed qa de magnitudine nō meminit i declarādo eradēdū ē. demū q si si mō addit. Est locoꝝ: sicut p-miserat Est laus operū. Cicero ad Atticū lib. xiij. sic. Qualis futura sit Cæsaris vitupatio ptra laudationē meā perspexi ex eo libro quē Hircius ad me misit: in quo colligit vitia Catonis sed cū maximis laudibus meis.

RAPH.

¶De suasoria seu deliberatiua & prosopopœia. Cap. X.

Eliberatiuas quoq; miror a quibusdā sola vti litate finitas. Ac siquid in his vnū sequi opor-teret: potior fuisset apud me Ciceronis sentē-tia: qui hoc materiæ genus dignitate maxime contineri putat. Nec dubito quin ii: qui sunt in illa priore sententia: secundū opinionē pul-

¶Deliberatiuas quoq; mi ror. De genere deliberatiuo tam aperte pcipit Fabius: vt mendis sublatis: nihil expositione sit opus. ¶Vt Fœdus Numantinū. iu-gūq; Caudinū. Notæ sunt historiæ. Nam. C. Hosti-lius Mancinus in Hispa-

cherrimam:ne vtile quidem:nisi qđ honestũ esset:existimarint.
Er est hæc ratio verissima:si concilium contingat semper bono
rum ac sapientum. Verum apud imperitos:apud quos frequẽ-
ter dicenda sententia est:populũq; ꝑcipue:qui ex pluribus con-
stat indoctis: discernenda sunt hæc : & secũdũ cõmunes magis
intellectus loquendũ. Sũt eñ multi:qui etiã quæ credũt hone-
sta:nõ tamẽ satis eadẽ vtilia quoq; existimẽt:quæ turpia esse du
bitare nõ possunt:vtilitatis specie ducti ꝓbẽt:vt fœdus Numã
tinũ:iugũq; Caudinũ. Ne qualitatis qdẽ statu: in quo: & hone-
storũ: & vtiliũ q̃stio est:cõplecti eas satis est. Nã frequẽter in iis
etiã cõiecturę locus est. Nõ nunq̃ etiã tractat̃ aliqua finitio. Ali
quãdo etiã incidere possunt legales tractatus ĩ priuata maxime
cõsilia: si quãdo ambigit̃:an liceat. De cõiectura paulo post plu-
ribus. Interim est finitio apud Demosthenem:det Halonnesum
Philippus an reddat. Apud Ciceronẽ in Philippicis: qd sit tu-
multus. Quid? non illa similis iudicialiũ q̃stio: de statua Seruii
Sulpitii? an iis demũ ponẽda sit:q in legatione ferro sunt inter-
empti. Ergo par deliberatiua (quæ eadẽ suasoria: de tẽpore fu-
cõsultans turo † cõsultat:q̃rit etiã de ꝑterito) officiis cõstat duobus: sua-
dẽdi: & dissuadẽdi. Procemio: quale est in iudicialibus nõ vbiq;
eget:quia conciliatus est ei quisq;:quem consulit. Initiũ tamen
quodcũq; debet habere aliquã procemii speciẽ: nec eñ abrupte
nec vnde libuit incipiẽdũ: quia est aliquid in omni materia na-
turaliter primũ. In senatu vtiq;: & in concionibus eadem ratio:
quæ apud iudices acquirẽdę sibi plerũq; eorũ apud quos dicen
dum sit beniuolentiæ. Nec mirum cũ etiam in panegyricis pe-
tatur audiẽtiũ fauor:vbi emolumẽtũ nõ vtilitate aliqua: sed in
sola laude consistit. Aristoteles quidẽ nec sine causa putat: & a
nostra: & ab eius:qui dissentiet:persona duci frequẽter in consi-
liis exordiũ:quasi mutuãtibus hæc nobis a iudiciali genere: nõ
nunq̃ etiam:vt minor res maior ve videatur. In demõstratiuis
vero procemia esse maxime libera existimat. Nam & lõge a ma-
teria duci hoc:vt ĩ Helenes laude Isocrates fecerit: & ex aliqua
rei vicinia:vt idem in panegyrico cum queritur : plus honoris
corporum q̃ animorũ virtutibus dari. Et Gorgias in olympico
Sallustij prologi. Suasoria. laudans eos:qui primi tales instituerũt cõuẽtus: quos secutus
videlicet Crispus Sallustius ĩ bello Iugurthino: & Catilinario
nihil ad historiã pertinẽtib[9] principiis orsus est. Sed nũc ad sua
soriã:in qua etiã cũ ꝓemio vtemur:breuiore tñ: & velut quo-
dã capite tãtũ: & initio debebimus esse cõtẽti. Narrationẽ vero
nũq̃ exiget priuata deliberatio eius dũtaxat rei: de qua dicẽda
sententia est:quia nemo ignorat id:de quo cõsulit. Extrinsecus
possunt ꝑtinẽtia ad deliberationẽ multa narrari. In cõcionibus
sępe est etiã illa:q̃ ordinẽ rei docet necessaria. Et affectus: vt q̃q;
maxime postulabit. Nã & cõcitãda: & leniẽda frequẽter est ira:
& ad metũ:cupiditatẽ:odiũ:cõciliationẽ impellendi animi. Nõ
nunq̃ etiam mouenda miseratio:siue vt auxiliũ obsessis feratur
suadere oportebit: siue sociæ ciuitatis euersionem deflebimus.

niam cõsul contra Numã
tinos missus : cum ab ho-
stibus fuisset superat[9]: ini-
quissimis cõditionibus fœ
dus percussit: vt relictis ar
mis: atq; impedimẽtis mi
lites abduceret. Quo qui-
dem fœdere ab senatu im-
probato: Mancinus hosti
bus fuit deditus. T. autẽ
Romani Samnitu iugũ mi Veturi[9] &. A. Posthumi[9]
consules cũ aduersus Sam
nites exercitum duxissent:
apud Caudinas furcas in
insidias a Pontio Herẽnio
hostiũ duce structas inci-
derunt: vt e loco vndiq; &
mõtibus: & hostibus clau
so minime egredi possent.
Quare ita depacti sunt: vt
sub iugũ mitterẽtur: & cũ
singulis vestibus abirent.
Inde vero iugũ Caudinũ
fuit appellatũ. ¶ Det Ha-
Halonne quid. lonnesum Philipp[9] an red
dat. Halonnesus insula est
de qua Athenienses cũ Phi
lippo cõtẽderũt. Extat aũt
Demosthenis oratio: quæ
περὶ ἁλοννήσου inscribit̃
cõtra Philippũ. Nã Halõ
nesus prius fuit ditionis
Atheniẽsium. Philippi ve
ro temporibus a latronib[9]
capta fuit: quos cum expu
lisset Philippus: repetenti
bus insulã Atheniẽsib[9]: q̃-
uis non redderet: qđ sui iu
ris eã diceret esse factũ: da-
turũ tamẽ se pollicet̃. Sua-
det igr̃ Demosthenes Athe
niẽsibus: vt nõ tãq̃ datã su
mant: sed tãq̃ redditã acci-
piant. Est eñi de hoc q̃stio.
Vtrũ eã det an reddat Phi
lippus. ¶ Quid nõ illa si-
milis iudicialium q̃stio de
statua Seruij Sulpitij. In
octaua Philippica hæc q̃-
stio a Cicerone tractat̃. Nã
suadet Cicero vt Seruio
Sulpitio: q in legatione ad
M. Antoniũ mortuus fue-
rat: statua erigat̃. P. vero
Seruilius sentiebat: iis tã-
tũ statuas eẽ ponẽdas: qui
ferro ĩ legatione fuissent in
terfecti. ¶ Vt ĩ Helenes lau
de Isocrates fecerit. De lau
dib[9] eloquẽtię solũ ĩ proce-
mio laudationis Helenæ
verba facit Isocrates. ¶ Et
Gorgias ĩ olympico. Ora-
tionem cõposuit Gorgias

Valet autē in cōsiliis auctoritas plurimū. Nā & prudētissimus esse haberiq̧, & optimus debet: qui sentētię suę de vtilibus atq̧ honestis credere oēs velit. In iudiciis em̄ vulgo fas habetur indulgere aliqd studio suo: consilia nemo est: qui neget: secūdum mores dari. Gręcorū quidē plurimi omne hoc officiū cōcionale esse iudicauerūt: & in sola reipublicę administratiōe posuerūt. Quin & Cicero in hac maxime parte versatur. Ideoq̧ suasuris de pace: bello: copiis: opibus: vectigalibus: hæc duo pcipue nota esse voluit: vires ciuitatis: & mores: vt ex natura tū ipsarū rerū: tum audiētiū ratio suadēdi duceretur. Nobis maior in re videt̄ varietas: nā & consultantiū, & consiliorū plurima sunt genera. Quare in suadendo & dissuadēdo tria primū spectanda erunt. Quid sit: de quo deliberetur: q sint q deliberēt: q sit: qui suadet. Rem de qua deliberat̄: aut certū est posse fieri: aut incertū. Si in certū hæc erit quæstio sola: aut potētissima: sępe em̄ accidet: vt prius dicamus, ne si possit qdē fieri, esse faciēdū: deinde fieri nō posse. Cū autē de hoc q̄ritur cōiectura est: an Isthmos intercidi: an siccari palus pontina: an portus fieri hostię possit: an Alexander terras vltra oceanū sit inuēturus. Sed in iis quoq̧: quę constabit posse fieri, cōiectura erit aliquādo: vt si q̄rat̄: an vtiq̧ futurū sit: vt Carthaginē superent Romani. Vt redeat Hannibal: si Scipio exercitū in Aphricā trāstulerit. Vt seruent fidē Samnites: si Romani arma deposuerint. Quędā & fieri posse: & futura eē credibile est: sed aut alio tēpore: aut alio loco: aut alio modo. Vbi coniecturę nō erit locus: alia sunt intuenda. Et primū: aut propter ipsam rē: de qua sentētię rogan̄ consultabit̄: aut pter alias interueniētes extrinsecus causas. Propter ipsam deliberāt P.C. an stipendiū militi cōstituāt. Hęc materia simplex erit. Accedūt causę aut faciēdi, vt deliberāt. P.C. an Fabios dedāt Gallis bellum minitātibus: aut nō faciēdi vt deliberat. C. Cæsar: an perseueret in Germaniā ire: cū milites passim testamēta facerēt. Hæ suasorię duplices sunt. Nā & illic causa deliberādi est: q bellū Galli minitētur: esse tamē q̄stio potest dedēdi ne fuerint: etiā citra hanc denūciationē: q cōtra fas: cū legati missi essent: pliū inierint regēq̧ ad quem mādata acceperāt: trucidarint. Et hic nihil Cæsar sine dubio deliberet: nisi pter hāc militū perturbationē: est tamē locus q̄rendi: an citra hūc quoq̧ casum penetrandū in germaniā fuerit. Semp aūt de eo prius loquemur: de quo deliberari etiam detractis sequentibus posset.

Leōtinus de Olympicorū ludorū laudibus: q olympicus vocat̄ panegyricus. ¶ An Isthmos intercidi. Isthmos dicit̄ angusta terra iter duo maria sita. Duo autē sunt celebres Isthmi Thracius: & Achaicus in quo ē vrbs Corinth⁹. Hūc vero pfodere: ac Pontinas paludes siccare: vt scribit Tranq̄ll⁹: destinauit Iuli⁹ Cęsar. Sed morte pueīt⁹ efficere nō potuit. Portū vero Hostiēsem pfecit Claudi⁹ Cæsar: a Diuo qdē Iulio sæpius destinatū: sed pter difficultatē omissum circūducto dextra sinistraq̧ brachio: & ad introitū profundo iā salo mole obiecta quā quo stabili⁹ fundaret: nauē ante demersit: qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus: cōgestisq̧ pilis superposuit altissimā turrim: in exēplū Alexādrinę phari: vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerēt. ¶ An Alexander terras vltra oceanū sit inuenturus. Alexander cū ex sentētia Democriti multos eē mūdos accepisset: cupiditate illos aggrediēdi flagrare cœpit. Vnde Iuuenalis. Vnus Pellæo Iuueni non sufficit orbis. Hinc rhetores suasorię argumētū sumpserūt. Dissuadēt em̄ Alexandro: ne oceanū transire animū inducat. Fere autē oēs hāc tractauerūt q̄stionē. Etiā si nauigari posset oceanus: nauigādū nō eē. Huius vero suasorię diuisiōes colores: multasq̧ sentētias Seneca literis cōmēdauit. ¶ Deliberāt patres conscripti: an stipēdiū militi constituant: hoc quoq̧ thema de historia sūptū. Nam vt in quinto narrat. T. Liuius Senatus ad conciliādos sibi plebis animos decreuit: vt miles de publico stipēdiū acciperet: cū ante id tempus de suo quisq̧ functus eo munere eēt. Nihil acceptū vnq̄ a plebe tāto gaudio tra[illegible]tur. Cōcursum itaq̧ ad curiā esse. pręhēsatasq̧ exeuntiū man⁹. & patres vere appellatos.

ASCENSIVS.

¶ Si consilium contingat semper bonorū &c. malim scribere conciliū. i. cōuētus hominū conuocatorū in quo nō omnes consultant sed quid decreturi sint alii scire cupiunt. Ne vtile quidem nisi quod honestum esset. ea est Ciceronis in tertio de officiis sentētia: vn̄ merito dicit se nō dubitare quin &c. Iugūq̧ caudinū. i. sub quod Romani apud caudinas fauces missi fuerāt ignominiæ causa fiebat enim iugū in formā furcæ seu patibuli: erectis duabus in altum hastis alligata tertia ex transuerso. cui transmissi ceruices flectebant quia nō ad iustam hominis longitudinē a terra distabat: quasi victoris adorarēt arma. Est finitio sic Vallen̄. nō definitio. Det halōnesum: bene declarat hoc Raphael. dam⁹ aūt quæ nostra sunt: reddimus aliena a nobis tamen tenta. In Philippicis. ix. & x. Sunt autem orationes in Antoniū a Cicerone scriptæ: quales Demosthenes in

Philippũ regem scripsit. Quæ eadẽ suasoria dicitur: vacat vt opinor verbũ dicitur: posset tamen legi dicta: nam verba relatiua quæ: sunt consultat & quęrit. Principale aũt verbum cui supponitur pars deliberatiua, est constat. Quia cõciliatus est ei quisq̃ quẽ consulit: sic recte: nõ qui consulit. Sensus enĩ est quisq̃ est conciliatus. i. amore & fauore coniunctus ei quẽ consulit. i. a quo consiliũ petit q̃d verũ nisi fraude id faciat. Iugurthino & Catilinario: sic rectius q̃ & Catilinę. non enim præmisit Iugurthæ. Sane principia Salustiana in dictis locis non omnino carent patrocinio. Et affectus sup. est necessarius aut adhibẽdus. Studio suo. ℂ In partes.

ℂ An Fabios dedant gallis bellum minitantibus. Hæc in teria declamatoria vna cum alijs: de quibus hoc loco meminit Fabi⁹ de historia sumpta est. Nam Romani: vt narrat in quinto Liuius: tres Fabios Clusinorũ rogatu ad regẽ Gallorum legatos miserunt: qui ei denũciarent: vt ab obsidione Clusij abstineret. Is cum superbius respondisset: initum est prælium: in quo contra ius gentium legati quoq̃ pro Clusinis arma ceperunt: atq̃ Gallorum regem trucidarũt. Quare indignati galli recta citato agmine Romam pergentes: apud Alliam fluuiũ Romanum exercitum deleuerunt: ac nullis repugnantibus vrbem totam præter capitolium occuparunt. ℂ Deliberat. C. Cæsar. an perseueret in germaniam ire. Hoc in Cæsaris ipsius commentarijs legitur.

Fabij f[...] ius gen[...] violan[...]

Roma[...] lis occu[...]

ℂ Partes suadendi quidam putauerunt honestum: vtile: necessarium: ego non inuenio huic tertiæ locum. Quãtalibet enim vis ingruat: aliquid fortasse pati necesse sit: nihil, facere: de faciendo autem deliberatur. Q̃ si hanc vocant necessitatem in qua homines grauiorum metu coguntur, vtilitatis erit quæstio: vt si obsessi: & impares: & aqua ciboq̃ defecti de facienda ad hostem deditione deliberent: & dicatur necesse est: nempe sequitur: vt hoc subiiciatur: alioqui pereundum est: ita propter id ipsum non est necesse: quia perire potius licet. Deniq̃ non fecerunt saguntini: nec in rate opitergina circũuenti. Igitur in his quoq̃ causis: aut de sola vtilitate ambigetur: aut quæstio inter vtile atq̃ honestum consistet. At enim si quis liberos procreare volet: necesse habeat vxorem ducere quis dubitat? Sed ei qui pater vult fieri: liqueat necesse est vxorem esse ducendam. Itaq̃ mihi ne consilium quidem videtur: vbi necessitas est: non magis q̃ vbi constat: quid fieri omnino non posse. Omnis enim deliberatio de dubiis est. Melius igitur: qui tertiam partem dixerunt Δυνατὸν quod nostri possibile nominant: quæ vt dura videatur appellatio: tamẽ sola est. Quas partes non omnes in omnem cadere suasoriam manifestius est q̃ vt docendum sit. Tamẽ apud plerosq̃ earum numerus augetur: a quibus ponũtur vt partes quę species sunt partiũ. Nam fas: iustũ: piũ: æquũ: mãsuetũ quoq̃. Sic enim sunt interpretati τὸ ἥμερον et si qua adhuc adiicere qs eiusdẽ generis velit, subiici possunt honestati. An sit autẽ facile: magnũ: iucundũ, sine periculo, ad quæstionẽ pertinet vtilitatis: qui loci oriuntur ex contradictione. Est quidem vtile: sed difficile: paruũ: iniucundũ: periculosum. Tamen quibusdam videtur esse nonnũq̃ de iucunditate sola consultatio: vt si de ædificando theatro: instituendis ludis: deliberetur. Sed neminem adeo solutum luxu puto: vt nihil in causa suadẽdi sequatur præter voluptatem. Pręcedat enim semper aliquid necesse est: vt in ludis honor deorũ: in theatro non inutilis laborum remissio: deformis: & incõmoda turbæ: si ibi non sit: consistatio: & nihilominus eadẽ illa religio: cũ theatrũ veluti quoddam illius sacri templum vocabimus. Sæpe vero & vtilitatem despiciendã esse dicimus: vt honesta faciamus: vt cum illis opi-

Possibile.

RAPH.

ℂ Quantalibet enim vis ingruat aliqd fortasse pati necesse sit nihil facere. Procul dubio hic aliquid deest citra q̃d integer sensus esse non potest. Ad quod enĩ referatur ille infinitus facere: nihil est. Quare mihi tres hæ dictiones forsitan sunt ascribendæ: vt legamus nihil facere si sit necesse. Hoc nãq̃ modo: & clarus: & integer erit sensus. Semp enĩ aliquid facere possum⁹: ac si nihil aliud: saltẽ nosmet ipsos vita priuare. ℂ Deniq̃ nõ fecerũt Saguntini. Sagũtinorum fides in populũ Romanũ notior est: q̃ vt hoc loco sit referenda. ℂ Nec in rate opitergina circũuenti. Opitergini: vt refert Liui⁹. C. Cæsaris auxiliares: cum C. Antonius Cęsaris legatus bello ciuili male contra Pompeianos pugnasset: atq̃ in Illirico captus esset: potius q̃ in potestatẽ hostiũ venirẽt rate sua ab hostilibus nauibus clausa inter se concurrẽtes gladijs occubuerũt. ℂ Sed qui pater vult fieri liqueat necesse est vxorẽ eẽ ducẽdã. Loco est verbi, esse: vt legatur sens⁹ exposcit: hoc modo liqueat necesse esse vxorẽ esse ducendã. Nemo enĩ de hoc dubitat: eoq̃ in consultationem non veniet. ℂ Tamen apud plerosq̃ earum numerus augetur. Sic quidem legitur. Sed a plerisq̃ fortassis rectius legeretur. ℂ Est quidẽ vtile: sed difficile: paruũ: & iniucũdum. Quidem legatur ac illa & copula expungat.

Opiter[...] citus.

terginis damus consilium: ne se hostibus dedant: q̄ᵹ perituri sint, nisi fecerint: & vtilia honestis praeferimus: vt cū suademus vt bello punico serui armentur. Sed tamen nec hic plane concedendum est: esse id inhonestum. Liberos enim natura omnes: & iisdem constare elementis: & fortasse antiquis etiam nobilibus ortos dici potest. Et illic: vbi manifestum periculū est: opponēda alia sunt pericula: vt crudelius etiam perituros affirmemus: si se dediderint: siue hostis non seruauerit fidem: siue Caesar vicerit: quod est vero similius. Haec autem: quae tantum inter se pugnant: plerūq; nominibus deflecti solent. Nam & vtilitas ipsa expugnatur ab iis: qui dicunt non solum potiora esse honesta q̄ vtilia: sed ne vtilia quidem esse: quae non sunt honesta: & cōtra. quod nos honestum: illi vanum: ambitiosum, stolidum: verbis q̄ re probabilius vocant. Nec tantum inutilibus comparantur vtilia: sed inter se quoq; ipsa: vt si e duobus eligamus: in altero quid sit magis: in altero quid sit minus. Crescit hoc adhuc. Nā in triplices etiam suasoriae incidunt: vt cum Pompeius deliberauit Parthos: an Aphricam: an Aegyptum peteret. Ita non tā tum vtrum sit melius: sed quid sit optimum quęritur. Item contra. Nec vnq̄ incidet in hoc genere materiae dubitatio rei: quae vndiq; secundum nos sit. Nam vbi contradictioni locus non est: quae potest esse causa dubitandi? Item fere omnis suasoria nihil est aliud q̄ comparatio. Videndūq;: quid consecuturi simus: & per quid, vt aestimari possit: plus in eo: quod petimus: sit commodi: an vero in eo: per quod petimus: incōmodi.

Vtrum & quid.

¶ Instruendis ludis. Pro instruendis legendum est instituendis. ¶ Sed nemini adeo. Neminem legendum esse constat. ¶ Deformis & incōmoda turbae: si ibi non sit conflictatio. Ne hic quidem locus mēdis caret. quis ferenon deprehēdantur. Facile autem tolluntur: si loco ibi: id scribatur: vt legamus. Si id non sit. ¶ q̄ sit quoq; loco sit mihi legendum videtur. ¶ Vt cū suademus vt bello punico serui armentur: Serui apud priscos poena capitali a re militari arcebantur: vt scribit Martianus quadragesimo de re militari. Ab omni militia inquit Serui prohibent. alioqui capite puniuntur. Caeterum bello punico armati fuere: vocatiq; Volones qui vltro pro dominis vellent militare. ¶ Vt cū Pompeius deliberauit. Parthos: an Aphricam. an Aegyptū peteret. Hoc in Pompeij vita narrat Plutarchus. Cum enim Pompeius in Pharsalia a Caesare superatus Mitylaenas ad vxorem confugisset: in hāc venit deliberationem: vtrū Parthos an Aphricam: an Aegyptum peteret. Tandem vero in Aegyptum ire decreuit: vbi Ptolemaei iussu fuit obtrūcatus. ¶ Si se dederint. Di syllaba ascripta dediderint est legendū. ¶ Ideoq; contra. Item legendū est facile est videre. ¶ Videndū q; quid consecuturi simus: & propter quid. sic quidē legitur. sed corrupte: vt mihi videtur. Non enī propter quid consecuturi simus aliquid vidēdum est in deliberando: sed per quid vt si per bellū: per multos labores: per magnā pecuniarū effusionē: per caedes: deniq; nostrorū ciuiū aliqua vrbe simus potituri. Quare per quid: id quod sequentia quoq; indicant legendū videtur.

¶ Quantalibet enim vis ingruat, aliquid fortasse pati necesse sit: nihil, facere. sic Valla legit, & recte: nec est quicq̄ in sentētia pulcherrima obscurum: sic enim colligitur: nullus est in deliberando ei quod necessarium sit locus: quantalibet enim vis. i. violentia & coactio ingruat: necesse sit, fortasse aliqd pati: nihil sup. necesse sit facere. i. nemo cogitur facere: autem. i. sed: deliberatur. i. deliberatio & consultatio fit: de faciendo: & non de patiendo. Verum quidem videtur q; nullus cogatur facere: quia qui cogit id facit non qui cogitur: vt si manui capti alligetur facula: & sic aedibus appellatur: non minus incendiū faceret appellens q̄ si ipse faculam teneret. loquitur enim de principali agente non de instrumento. Interdum tamen deliberatio fit de patiendo: sed vna cum ea de faciendo: vt Iudaei sabbato obsessi deliberabant an mori an pugnare praestaret. Praeterea si necessarium accipiatur pro eo quod fit per timorem qui etiam in virum constantem cadere potest: facile inuectu erit vis ad faciendum: vt ad deditionē faciendā: vbi nulla spes arcis seruandę aut vitae. vt de dedēdo capitolio consultare coacti fuissent Romani nisi se auro redemissent. Sed forte Fabius sic probet nullum cogi simpliciter ad faciendum. nam aut honestum est ad quod cogatur: aut inhonestum. si honestum nō sit obsistēdum: sin inhonestum non sit faciendum: quia potius esset moriendum: mori autem pati est. Sed vtcūq; sententiam suā tueatur author: quia ea est quam exposui, nō est inuertenda lectio: videndum enim est grammatico quid auctor dicat, non quid probare possit. Manifeste autem hoc loco declarat mentem suā Fabius de qua necessitate loquatur: subdens Q; si hanc vocēt necessitatē &c. Si ei q pater vult fieri. Non si verū sed legēdū cū Vallensi: & ita est: nō esse ne statim bis ponatur sine causa. Apud plerosq; qui talia tractant: vt apud Aristotelem in rhetorica ad Alexandrū: nec refert, apud plerosq; an a plerisq; legatur. Est quidem. sic Vallen. habet vt Raphael habendum censet. Habet etiam instituēdis ludis: sed si instruendis haberet nescio an mutarem: nam instruūtur ludi: dū apparātur. Habet & neminē. Sed si ibi nō sit: nec puto Fabium scripsisse si id nō fit: & propter sonū ineptū & propter sensum minus cohęrētē. Vult enī probare theatrū esse vtile: q a i eo est nō inutilis laborū remissio & deformis sit & icōmoda cōflictatio turbę si remissio laborū nō sit ibi. i. in theatro: posset enī et alibi: sed nō sine cōflictatione q̄ in theatro vbi sediū discre

tio nulla eſt. non ergo id ſed ibi legam: ſed ſiue ſit ſiue ſit non magni curem. Vbi vero ſcripſit Raph. Martia= nus. xl. de re militari: Valla adnotauit Marcus. Vtrum ſit melius: ſed quid ſit optimum. Hinc vt opinor Valla ſumpſit elegantiam comparatiui inter duo quorũ vtrum ſit queſitiuum: & ſuperlatiui inter plura duobus quorum quis quæ quid interrogatiuum. Quod vero multo ſudore ſe inueniſſe innuit Raph. Vallẽſi codex aperte habet & per quid: non propter quid.

ℭEſt vtilitatis: & in tempore queſtio. expedit: ſed non nunc. Et in loco: non hic. Et in perſona. non nobis: non contra hos. Et in genere agendi: non ſic. Et in modo: non in tantum. Sed perſo= nam ſæpius decoris cauſa intuemur: quæ & in nobis: & iis: qui deliberant: ſpectanda eſt. Itaq; quis exempla plurimum in con= ſiliis poſſint: quia facillime ad conſentiendum homines ducun= tur experimentis: refert tamen: quorum auctoritas: & quibus adhibeatur. Diuerſi ſunt enim deliberantium animi: duplex conditio. Nam conſultant: aut plures: aut ſinguli: ſed in vtriſ= q; differentia: quia & in pluribus multum intereſt: ſenatus ſit: an populus. Romani: an fidenates. græci: an barbari. & in ſin= gulis Catoni petendos honores ſuadeamus: an. C. Mario. De ra= tione belli Scipio prior: an Fabius deliberet. Proinde intuenda ſexus dignitas: ætas. Sed mores præcipue diſcrimen dabunt. Et honeſta quidem honeſtis ſuadere facillimũ eſt. Si vero apud turpes recta obtinere conabimur: ne videamur exprobrare di= uerſam vitæ ſectam cauendum eſt. & animus deliberantis: non ipſa honeſti natura: quam ille non reſpicit: permouendus: ſed laude, vulgi opinione: et ſi parum proficiet hæc vanitas: ſecu= turã ex his vtilitatem: aliquanto vero magis obiiciẽdo aliquos: ſi diuerſa fecerit metus. Nam præter id: q; his leuiſſimi cuiuſq; animus facillime terretur: neſcio an etiã naturaliter apud plu= rimos plus valeat malorum timor: q̃ ſpes bonorum: ſicut faci= lior eiſdem turpium q̃ honeſtorum intellectus eſt. Aliquando bonis quoq; ſuadentur parum decora: dantur parum bonis cõ= ſilia: in quibus ipſorum: qui conſulunt: ſpectatur vtilitas. Nec me fallit: quę ſtatim cogitatio ſubire poſſit legentem. Hoc ergo præcipis! & hoc fas putas! Poterat me liberare. M. Cicero qui ita ſcribit ad Brutum: propoſitis plurimis quæ honeſte ſuaderi Cæſari poſſent. Sim ne bonus vir: ſi hæc ſuadeam! minime: Sua ſoris enim eſt finis vtilitas eius cui quiſq; ſuadet. At recta ſunt! quis negat! ſed nõ eſt ſemper rectis in ſuadẽdo locus. Sed quia eſt altior queſtio: nec tm̃ ad ſuaſorias pertinet: deſtinatus eſt mi= hi hic locus duodecimo: qui ſummus futurꝰ eſt, libro. Nec ego quicq̃ fieri turpiter velim: verũ interim hæc: vel ad ſcholarum exercitationes pertinere credãtur: nã & iniquorũ ratio noſcẽda eſt: vt melius æqua tueamur. Interim ſi qs bono inhoneſta ſua= debit: meminerit non ſuadere tãq̃ inhoneſta: vt quidam decla= matores Sext. Pompeiũ ad pyraticã propter hoc ipſum: q; tur= pis ac crudelis ſit: impellunt. Sed dãdus illis deformibus color: idq; etiam apud malos nec enim eſt quiſq̃ tam malus: vt videri velit. Sic Catilina apud Salluſtium loquitur: vt rem ſceleratiſſi= mã non malitia: ſed indignatione videatur audere. Sic Atreus

RAPH.

ℭEt animus deliberantis non ipſa honeſta natura. Honeſti ꝓ honeſta: vt na= tura honeſtatis intelliga= tur: legendum eſt. ℭDe ra= tione belli Scipio prior an Fabius deliberent. Litera n expuncta deliberet legen= dum eſſe: ne dubitandum eſt quidem. Hoc vero de hi= ſtoria ſumptum. Nam vt narrat Ti. Liuius: contro= uerſia fuit inter Fabium & Scipionẽ: qua ratione bel= lum cum Carthaginenſi= bus foret adminiſtrandũ: hoc eſt. In Italia ne: an in Aphrica eſſet gerendum. ℭEt ſi parũ ꝓficiet hęc va= nitas ſecutura ex his vti= litatem. Vtilitate eraſa in litera legendum eſt. ℭAt recta ſunt. Obiectio hæc nulla eſt: niſi negatio aſcri= batur hoc modo. At recta non ſunt. Sed dandus eſt illis deformibꝰ color. Pro= babilem facti cauſam græ= ci Χρωμα: latini colorem vocant. Vnde apud Iuue= nalem adultera ſic rogat Quintilianum. Dic Quin= tiliane colorem. ℭQuibꝰ ſunt cura famæ: conſeruan= dus eſt hic vel ambitus. Aliqua ꝑfecte in quibuſdã exemplaribus legitur hoc modo. Quibus ſunt aliqua cura famæ. Qui enim ali= quam famæ curam habẽt: hoc ambitu laborant: vt boni ſaltem videantur: q̃= uis non ſint. Vel autem pro ſaltem eleganter poni= tur. ℭQuare & cum Cice= roni dabimus conſilium: vt Antonium roget. Hæc quoq; ſunt themata vul= gatarum apud priſcos de= clamationũ: quarum diui= ſiones: ſentẽtiæ: atq; colo= res a Seneca fuere collecti. Earum vero themata ſunt hæc. Deliberat Cicero: an M. Antoniũ depcet. Deli= berat Cice. an ſcripta ſua pburat: pmittẽte Antonio incolumitatẽ: ſi id feciſſet. Vel.

s inbo cõtra: malã li: mitur.

¶ Nam quæ in alijs libertas in alijs licẽtia vocatur. Hinc aperte colligitur li= bebertatẽ in bonam: licentiam vero in malam accipi partem: vnde etiã Terẽtius. Deteriores omnes sumus licentia. Aliquãdo tamen etiam in bonã accipi videtur: vt apud Sallustiũ in Iugurtino. Romam legatos ire iubet agẽdarum rerum: & quocunq; modo componendi licentiam illis permittit. Apud iurisconsultos quoq; huiusmodi inueniũtur locutiones. Data est mihi licentia eundi: & redeundi. ¶ Ideoq; lõge mihi videntur difficillimę prosopopeiæ: prosopopeiæ confictiones personarum interpretantur: qualibus non oratores modo & historici: sed poetæ quoq; frequentissime vtũtur: vt Vergilius Sinonis personam ita effingit: vt nihil ad proditoris mores adijci posse videatur. ¶ Vel q; duplicis est operis. Loco operis mihi operæ legendum videtur: hoc est laboris. Non solum enim dicẽda excogitare oratorẽ oportet: sed inuenta quoq; fictę personæ accommodare. ¶ An eodem modo cogitauit: an eandem personã inducit Cicero. Induit e litera expuncta legendũ mihi videtur.

opeia

apud Varum. Iam fero (inquit) infandissima: iam facere cogor. Quanto magis eis: quibus fuit † cura famæ: cõseruãdus est hic vel ambitus. Quare: & cũ Ciceroni dabimus consilium: vt Antoniũ roget: vel etiam: vt Philippicas (ita vitam pollicente eo) exurat: non cupiditatem lucis allegabimus. Hæc enim: si valet in animo eius: tacẽtibus quoq; nobis valet: Sed vt se reipublicæ seruet: hortabimur. Hac illi opus est occasione: ne eum talium precum pudeat: & C. Cæsari suadentes regnũ: affirmabimus stare iam rempu. nisi vno regente: non posse. Nam qui de re nefaria deliberat: id solum quærit: quomodo q̃ minimũ peccare videatur. Multum refert etiam quæ sit persona suadentis: quia anteacta vita: si illustris fuit: aut clarius genus: aut ætas: aut fortuna affert expectationem. Prouidendũ est: ne quæ dicitur ab eo qui dicit: dissentiant. At iis contraria summissiorem quẽdam modũ postulant. Nã quæ in aliis libertas est: in aliis licẽtia vocatur. Et quibusdã sufficit auctoritas: quosdã ratio ipsa ęgre tuetur. Ideoq; longe mihi videntur difficillimę prosopopeiæ: in quibus ad reliquũ suasoriæ laborem: accedit etiã personæ difficultas. Nãq; vnũ & idẽ aliter Cæsar: aliter Cicero: aliter Cato suadere debebit. Vtilissima vero hęc exercitatio: vel q; duplicis est † opis: vel q; poetis quoq;: aut historiarũ futuris scriptoribus plurimũ confert. Verũ & oratoribus necessaria. Nã sunt multę a græcis latinisq; cõpositæ orationes: quibus alii vterentur: ad quorũ conditionẽ vitãq; aptanda: quæ dicebãtur fuerũt. An eodem modo cogitauit: aut eãdẽ personã induit Cicero cũ scriberet. Cn. Pompeio: & cum. C. † Domitio cęterisve: ac non vnius cuiusq; eorũ fortunam: dignitatem: res gestas intuitus! omniũ etiam: quibus vocem dabat: imaginem expressit: vt melius quidem: sed tamen ipsi dicere viderentur!

aliqua — operis — Appio

ASCENSIVS.

¶ Non ipsa honesta natura. Vallen. quoq; honesti habet. Permouendus ad rem honestam quidem licet alio incitabulo: alioqui non fuerit oratoris officiũ illũ permouisse. Et si parum proficiet hæc vanitas secutura &c. Aldus vt Raphael monet impressit: Vallen. autem codex cui vni plurimũ accedo: habet secuturam vtilitatem: ad quam lectionem probandã inducor particula vero cum dicit aliquanto vero magis &c. nam ea ordinem esse innuit. Et si hæc vanitas quæ ex laude & opinione vulgi ad permouendos animos tyrannorum facere solet: parum proficiet: proficiet sup. obiiciendo vilitatem secuturam ex his quæ suademus: vero pro sed; proficiet aliquanto magis obijciendo aliquos metus si fecerit diuersa. s. ab iis quæ suademus. At recta sunt! Sic Vallen. totam autem sententiam peruertat illud non quod Raphael censet apponendum. Nam sensus est: dictum est q; Cicero si ea suadeat Cæsari minime sit vir bonus: at recta sunt! Respõdet quis negat recta esse! q. d. nullus: sed non est semper rectis in suadendo locus. Si enim prius dixisset At recta non sunt: quomodo subiungeret: sed non est &c. Vt videri velit. s. malus: hoc est autem qđ oratori obijci solet q; mala & turpia adhibito colore bona & honesta apparere faciat nec potest qui talia facit haberi vir bonus: nisi ad bonum finem (qui difficilis inuentu sępe est) id faciat. Quibus fuit cura famę. non admodũ videtur necessaria particula aliqua quam Raph. apponendam censet: Vallen. tamen non habet. Duplicis est operis: sic quoq; Vallen. habet: nec male si opus pro negocio & labore accipiatur: vt æneí. vj. hoc opus: hic labor est. Et cum C. Domitio. Vallen. habet Appio. Induit autem non inducit scriptum habet.

RAPH.

¶ Quæ ex historijs cõpositæ certius agentiũ nominibus continẽtur. Certis u litera expuncta nemo non videt esse legendũ. ¶ Neq; ignoro plerunq; exercitationis gratia poni & poe=

¶ Nec minus vitiosa est oratio: si ab homine: q̃ si a re: cui accommodari debuit: dissidet. Ideoq; Lysias optime videtur in iis quæ scribebat indoctis: seruasse veritatis fidem. Enimuero præcipue declamatoribus considerandum est: quid cuiq; personæ conueniat. qui paucissimas cõtrouersias ita dicunt vt aduo

cati.plerũq; filii:patres:diuites:senes:asperi:lenes:auari:deniq;
superstitiosi:timidi:derisores fiunt:vt vix comoediarum actori
bus plures habitus in pronũciando concipiendi sint:q̃ iis in di
cendo.quæ omnia videri possunt prosopopeiæ:quas ego suaso
riis subieci:quia nullo alio ab iis q̃ persona distant. ℭq̃ hoc ali
quando etiam in controuersias ducitur:quæ ex historiis com

Certis.

positæ † certius agentium nominibus continentur.Neq; igno
ro plerunq; exercitationis gratia poni & poeticas & historicas:
vt Priami verba apud Achillem:aut Syllæ dictaturam deponẽ
tis in concione.Sed hæc in partem cedent trium generum:in

Vendicare.

quæ causas diuisimus.Nam & rogare †: indicare:rationem red
dere:& alia de quibus supra dictum est:varie: atq; vt res vult:
in materia iudiciali:deliberatiua:demonstratiua solemus. Fre
quentissime tamen in his vtimur ficta personarũ:quas ipsi sub
stituimus:oratione: vt apud Ciceronem pro Cælio in Clodiã:
& Cęcus Appius:& Clodius frater:ille in castigationem:hic in

Rationem amotum.

† hortationem † morum compositus alloquitur.Solẽt in scholis
fingi materię ad deliberãdũ similiores cõtrouersiis:& ex vtroq;
genere commixtæ:vt cum apud.C.Cęsarem consultatio de pœ
na Theodoti ponitur.Constat enim accusatione:& defensione
causæ:quod est iudicialiũ proprium . Permixta autẽ est:& vti
litatis ratio.An pro Cæsare fuerit occidi Pompeium:an timen
dum a rege bellum:si Theodotus sit occisus:an id minime op
portunum hoc temporę:& periculosum:& certe longum sit fu
turum.Quęritur:& de honesto:deceat ne Cæsarem vltio Pom
peii:an sit verendum ne peiorem faciat suarum partium cau
sam:si Pompeium indignum morte fateatur.Quod genus ac
cidere etiam veritati potest.Nõ simplex autem circa suasorias
error in plerisq; declamatoribus fuit:qui dicẽdi genus in his di
uersum atq; in totum illi iudiciali contrarium esse existimaue
rũt.Nam & principia abrupta:& concitatam semper orationẽ

Iudicialis.

& in verbis effusiorem(vt ipsi vocant)cultum affectauerunt:
& earum breuiores vtiq; commentarios q̃ † legalis materiæ

Furioso.

facere elaborarunt.Ego porro vt procemio video nõ vtiq; op⁹
esse suasoriis:ppter quas dixi supra causas:ita cur initio † furio
se sit exclamandum non intelligo:cum proposita consultatione
rogatus sententiam:si modo est sanus:non quiritet:sed q̃ maxi
me potest ciuili & humano ingressu mereri assensum deliberã
tis velit.Cur igitur torrens:& vtiq; æqualiter concitata sit in
ea dicentis oratio:cum vel præcipue moderationem: rationẽq;
consilia desiderent?Neq; ego negauerim sępius subsidere in cõ
trouersiis impetũ dicẽdi procemio:narratione:argumẽtis : quẽ
si detrahas:id fere superit:quo suasoriæ constant. Verũ id quo
q; æqualius erit:non tumultuosius:atq; turbidius. Verborum
autem magnificentia non validius est affectanda suasorias de

Magis.

clamantibus:sed cõtigit † magnis.Nam & personæ fere magnæ
fingentibus placent regum,principum:populi:senatus : & res
ampliores,ita cum verba rebus aptentur:ipso materiæ nitore

ticas historias. Enim par
ticula mihi hunc sensui de
esse videtur. Superioris nã
q; dicti rationẽ reddit Fa
bi⁹. Et similiter copula est
ascribenda : ac historicas c
litera ascripta legendũ hoc
modo. Neq; enim ignoro
plerunq; exercitatiõis gra
tia poni & poeticas: & hi
storicas. Sic autem legen
dum esse facile quæ sequun
tur exẽpla declarant. ℭ Vt
priami verba apud Achil
lẽ: Priami verba ad Achil
lem quibus Hectoris cada
uer rogat: qui plene videre
cupit: legat vigesimumter
tium iliados librum. Qui
bus autẽ verbis Sylla fue
rit vsus in deponẽda in cõ
ciõe dictatura in ipsius vi
ta scribit Plutarch⁹. ℭ Vt
apud Ciceronem pro Cæ
lio in Clodiã & Cæcus Ap
pius: & Clodius frater ille
in castigationẽ: hic in ora
tionem morum composi
tus alloquitur. Qui oratio
nem Ciceronis pro Cælio
legent: facile diiudicabit &
rationem o prima litera ex
puncta: & amorum a lite
ra ascripta esse legendum.
ℭ Vt cum apud Cæsarem
consultatio de pœna Theo
doti ponitur. Hæc quoq;
materia de historia est sum
pta de qua in commenta
riis Cæsaris plura. Theo
dotus autem rhetor fuit
Chius: qui persuasit Ptole
mæo: vt Pompeium cura
ret interficiẽdum: ea vsus
sententia. Hominem mor
tuum nõ mordere. ℭ Nõ
simplex autem suasorias
error. Circa præpositio est
ascribenda: vt legatur: cir
ca suasorias. ℭ Et earũ bre
uiores vtiq; commentari
os q̃ legalis materiæ facere
elaborarũt. Legalis quidẽ
legitur: sed cum de toto iu
diciali genere verba faciat
forsitan iudicialis rectius
legeretur. Huic autem cor
rectioni Fabius ipse paulo
post accedere videtur. Sic
enim scribit: inueniet enĩ
nec in consiliis abrupta ini
tia: & concitatius sępe in iu
diciis dictum: & verba a
ptata rebus in vtroq; gene

Theod fuerit.

clarescit. Alia veris cōsiliis ratio est. Ideoq; Theophrastus q̄ maxime remotum ab omni † affectione in deliberatiuo genere voluit esse sermonem: secutus in hoc auctoritatem præceptoris sui: q̄q̄ dissentire ab eo non timide solet. Namq; Aristoteles idoneam maxime ad scribēdum demonstratiuam: proximamq; ab eo iudicialem putauit, videlicet quoniam prior illa tota esset ostentationis: hæc secunda egeret artis vel ad fallendum: si ita poposcisset vtilitas: consilia fide: prudentiaq; constarent. Quibus in demonstratiua consentio. Nam & omnes alii scriptores idem tradiderunt. In iudiciis autem consiliisq; secundum conditionem ipsius quæ tractabitur rei accommodandam dicendi credo rationem. Nam & philippicas Demosthenis iisdem quibus habitas in iudiciis orationes video eminere virtutibus. Et Ciceronis sententiæ & conciones, non minus clarum q̄ est in accusationibus ac defensionibus eloquentiæ lumen ostendunt. Dicit tamē de suasoria idem hoc modo. Tota autem oratio simplex: & grauis: & sententiis debet ornatior esse q̄ verbis. Vsum exemplorum nulli materiæ magis conuenire merito fere omnes consentiunt: cum plerūq; videantur respondere futura pręteritis: habeaturq; experimentum velut quoddam rationis testimonium. Breuitas quoq; aut copia non genere materiæ: sed modo constat. Nam vt in consiliis plerunq; simplicior quæstio est: ita sæpe in causis minor. Quæ omnia vera esse sciet: siquis non orationes modo: sed historias etiam (Namq; in his conciones, atq; sententiæ plerumq; suadendi ac dissuadendi funguntur officio) legere maluerit q̄ in commentariis rhetorum consenescere. Inueniet enim nec in consiliis abrupta initia: & concitatius sæpe in iudiciis dictum: & verba aptata rebus in vtroq; genere: & breuiores aliquando causarum orationes q̄ sententiarum. Ne illa quidem in iis vitia deprehendet: quibus quidā declamatores laborant: q & contrasentientibus inhumane cōuiciantur: & ita plerunq; dicunt: tanq̄ ab iis qui deliberant vtiq; dissentiant. Itaq; obiurgantibus similiores sunt q̄ suadentibus. Hæc adolescentes sibi scripta sciant ne aliter q̄ dicturi sint exerceri velint: & in desuescendis morentur. Cęterum cum ad uocari cœperint in consilia amicorum, dicere sententiam in senatu: suadere: siquid consulet princeps: quod pręceptis fortasse non crediderunt: vsu docebuntur.

Affectatione.

re: & breuiores aliquando causarum orationes q̄ sententiarum. ℂ Ita cur initiū furioso sit exclamandū nō intelligo. Ne hic quidem locus errore caret q̄uis sic fere legatur mihi autē pro furioso videtur: esse legēdū furiose. ℂ Cum proposita consultatione rogatus sententiam: si modo est sanus non queruret. Quiritet prima cum i litera scripta legēdum est non queritet: vt in exemplaribus scriptum deprehenditur. Est autē quiritare Quiritum fauorem summo clamore implorare. ℂ Ideoq; Theophrast⁹ q̄ maxime remotū ab omni affectione in deliberatiuo genere voluit esse sermonem. Pro affectione mihi videtur legendum esse affectatiōe. Aperte enim significat Fabius ex sententia Theophrasti: atq; Aristotelis verborum effusiorem cultum in consultationib⁹ ac deliberationibus non esse affectandum. ℂ Accommodandam dicendi credo orationem. Rationem legendum esse statis constat. ℂ Et Ciceronis sententiæ: & conciones. Ciceronis sententias Fabius vocat orationes: quas Cicero in senatu habuit: cōciōes vero quas ad populū: qualis sunt pro lege Manilia. ℂ Tota autē oratio simplex & grauis. Hæc in partitionibus oratorijs legūtur. ℂ Vsū exēplorum nonnulli materiæ magis cōuenire merito fere omnes consentiunt. Aut non particula est expūgēda: aut vlli legendum: vt sit aut nulli materiæ: aut non vlli: quod in idem recidit. ℂ Et in dissuadendis morentur. Pro dissuadendis mihi desuescendis legēdum videtur: perinde: ac si si disceret dediscendis.

are qd

cōcione differat

Certius agentium noībus. Sic Vallēn. & Aldinus & cæteri fere codices habent: quare sic legam licet Raphael aliter sentiat: vt sit quæ continentur nominibus agentiū certius sup. cęteris. Neq; ignoro plerūq; exercitationis gratia poni & poeticas & historicas: sic Vallēn. quē licet solus ita habeat: sequar. Nam sensus est. Neq; ignoro cōtrouersias poni plerūq; exercitatiōis gratia & poeticas. i. fabulosas: vt priami verba apud Achillem iliados xxiii. & historicas vt Syllæ dictaturā deponentis in concione. Non eñ historiæ: sed fabulæ & argumenta adducuntur poeticæ. bene ergo monet Raphael legendū & poeticas & historicas. Verum illud enim: quod addi vult vt sit. Neq; eñ ignoro: non addidero: cū quia Vallēn. non habet: tum q; non præcedentis causam affert: sed obiectionem tacitam purgat: quod declarat illud quod sequitur. Sed hæc in partem cadent &c. Nam & rogare: indicare &c. Vallēn. habet vendicare: sed ita videtur repositum. Hic in rationem morum: Vallēn. habet hortationem: quæ est contraria castigationi. vnde eam lectionē teneam. Nec amorū sed

morũ legam. Apud. C. Cæsarẽ consultatio vt Valla adnotauit, in commẽtarijs Cæsaris li.xij. Habet Vallẽ. Non simplex autem circa suasorias. Nam & si principia. delenda est particula si: quã nõ Vallẽ. sed Raphaelis codex habuit. Habet autem legalis materiæ. Vbi Raphaeli iudicialis placet scribi. Ego porro vti &c. Vallẽ. habet vt: sed idem volunt: nisi q vti forte verbum esse quis putet. Sane prooemio ablatiui est casus: suasorijs datiui. Ita cur initio furioso sit exclamandum. sic Vallẽ. quidem habet: sed Raphael vult legendum: Ita cur initium furiose sit exclamandum. Ego vtroq; modo & fere pro eodem legi putem. Nã cui exclamandũ est initio furioso illi initium est furiosum. & is initiũ exclamat furiose: malim tamen legere initio furiose. vt exclamandum sit gerundiuus modus. Bene autem sentit Raphael quiritet legendum: licet Vallẽ. codex queritet habeat. Quæ si detrahas. lego cum Vallẽ. quem. s. impetum. Sed contingit magnis: sic Vallẽ. alij magis legũt. Ab omni affectione: sic quoq; Vallẽ. Licet affectatione Rap. placeat. Nanq; Aristoteles &c lib. iij. rhetoricorum, vt adnotauit Valla. Cuius codex habet dicendi rationem non orationẽ. Dicit tamen. s. in libr. de partitionibus vt adnotauit Valla cuius codex habet: nulli materiæ &c. desuescẽdis idẽ codex habet.

De partibus causarum iudicialium. Cap. XI.

NVnc de iudiciali genere: quod est præcipue multiplex: sed officiis constat duobus: intentionis: ac depulsionis. cuius partes: vt plurimis auctoribus placuit: quinq; sunt: prooemium: narratio: probatio refutatio: peroratio. His adiecerũt quidam partitionem: propositionem: excessum: quarum priores duæ probationi succedunt. Nam proponere quidem: quæ sis probaturus: necesse est: sed & concludere. Cur igitur: si illa pars causæ est: non & hæc sit? Partitio vero dispositionis est species: ipsa dispositio pars rhetorices: & per omnes materias: totumq; earum corpus ęqualiter fusa: sicut inuentio: elocutio. Ideoq; eam non orationis totius partem vnam esse credendum est: sed quęstionũ etiam singularũ. Quę nãq; est quæstio: in qua non †promittere possit orator: quid primo: quid secundo: quid tertio sit loco dicturus? quod est proprium partitionis. Quã ergo ridiculum est: quæstionem quidem speciem esse probationis: partitionẽ autem: quæ sit species quæstionis partem totius orationis vocari? Egressio vero: vel (quod vsitatius esse coepit) excessus siue est extra causam: non potest esse pars causæ: siue est in causa: adiutorium: vel ornamentum partium earum est: ex quibus egreditur. Nam si quicquid in causa est: pars causę vocabitur: cur non argumentum: similitudo: locus communis: affectus: exempla partes vocentur? Tamen nec iis assentior: qui detrahunt refutationem tanq̃ probationi subiectam: vt Aristoteles Hæc enim est, quæ constituat: illa, quæ destruat. Hoc quoq; idẽ aliquatenus nouat: q prooemio non narrationem subiũgit: sed propositionem. Verum id facit: quia propositio gen⁹: narratio species videtur: & hac non semper: illa semper & vbiq; credit opus esse. Verum ex his: quas constitui partibus: non vt quicq; primum dicendum, ita primum cogitandum est. Sed ante omnia intueri oportet quod sit genus causæ: quid in ea quæratur: quid prosit: quid noceat: deinde quid confirmandum sit: atq; refellendum: tum quomodo narrandum. Expositio enim probationum est præparatio: nec esse vtilis potest: nisi prius constiterit: quid debeat de probatione promittere. Postremo intuendũ quemadmodum iudex sit conciliandus. Nec enim nisi totis cau

prętmittere

RAPH.

¶ Nũc de iudiciali genere. Iudicialium causarum diuisionem ita subijcit vt varias priscorum rhetorum de earum partibus opiniones exponat: quibusq; non assentitur: pspicue refellit. ¶ Sed officijs constat duobus intentionis: ac depulsionis. Intentio est oratio crimen debitumve alicui obijciens. Depulsio est oratio qua crimen debitumve obiectũ repellim⁹. ¶ Quę est quæstio in qua non promittere possit orator. Cum dicti superioris assignet rationem: nãq; particula; mihi ascribẽda videtur vt legatur. Quæ nanq; est quæstio. ¶ Sed ante omnia intueri oportet: quid sit causæ genus. Quod non quid legendum esse facile est videre. Nõ enim quid sit causæ genus cõsiderat orator: cum sibi agenda causa proponitur sed quod sit causæ ipsius ppositæ genus: hoc est demonstratiuum: an deliberatiuum: an iudiciale. ¶ Quid in ea quęratur hoc est: quæ sit in ea quæstio: & status. ¶ Nam vt conferri materiam omnez: & quid quoq; sit opus constare debet. Oportet verbum mihi videtur ascribendũ nec non loco ablatiuus adijciẽdus hoc modo. Naz vt cõferri materiã omnem oportet: & qd quoq; loco sit op⁹ constare. Hoc autem idem & Cicero in primo rhetoricorum præcipit. In rhetoricis autez ad Herenniũ peruerse de exordijs prius q̃ de statibus præcepta tradunt. Ex quo vel solo facile colligitur opusculuz illud non esse Ciceronis. ¶ Nec

Intentio

Depulsio

Argumẽ
rhetoric
herenni
ronis ne

sæ partibus diligenter inspectis: scire possimus: qualem nobis facere animum cognoscentis expediat: seuerum, an mitem: concitatum, an remissum, aduersum gratiæ, an obnoxiū. Nec ideo tamen eos probauerim, qui scribendum quoq; procemium nouissime putant. Nam vt conferri materiā omnem & quid cuiq; sit opus costare debet: anteq̄ dicere aut scribere ordiamur: ita accipiendum ab iis: quæ prima sunt. Nam nec pingere quisq; aut fingere cœpit a pedibus. Nec deniq; ars illa consummatur ibi: vnde oriendum est. Quid fiet alioquin si spatium componē di orationem stylo non fuerit? nonne nos hæc inuersa consuetudo deceperit? Inspicienda igitur materia est: quo præcipimus ordine, scribenda: quo dicimus.

De generibus iudicialium causarum. Cap. XII.

Aeterum causa omnis: in qua pars altera agētis est: altera recusantis aut vnius rei controuersia constat: aut plurium. Hæc simplex dicitur, illa coniuncta. Vna controuersia est per se furti, per se adulterii. plures aut eiusdē generis: vt in pecuniis repetundis: aut diuersi: vt si quis sacrilegii: & homicidii simul accusetur: quod nunc in publicis iudiciis non accidit: quoniam prætor certa lege sortitur: principum autem: & senatus cognitionibus frequens est: & populi fuit. Priuata quoq; iudicia sæpe vnum iudicem habere multis & diuersis formulis solent: nec aliæ species erunt: etiam si vnus a duobus duntaxat eandem rem, atq; ex eadem causa petet: aut duo ab vno: aut plures a pluribus: quod accidere in hæreditariis litibus interi scimus: quia q̄uis in multis personis: causa tamen vna est, nisi conditio personarum quæstiones variauerit. Diuersum his tertium genus: quod dicitur comparatiuum cuius rei tractatus in parte causę frequens est: vt cum apud centumuiros post alia quæritur & hoc: vter dignior hæreditate sit. Rarum est autem vt in foro iudicia propter id solum constituantur: sicut diuinationes: quæ fiunt de accusatore constituendo & nonnunq̄ inter delatores: vter præmium meruerit. Adiecerunt quidam numero mutuam accusationem: quæ ἀντικατηγορία vocatur: aliis videlicet succedere hanc quoq; comparatiuo generi existimantibus: cui similis erit petitionum inuicem diuersarum: quod accidit vel frequentissime. Id si & ipsum vocari debet. ἀντικατηγορία, (nam proprio caret nomine) duo erūt genera eius: alterū, quo litigatores idem crimen inuicem intentant: alterum quo aliud atq; aliud, cui & petitionum conditio par est. Cum apparuerit genus causæ: tum intuebimur: negetur ne factum, quod intenditur: an defendatur: an alio nomine appelletur: an a genere actionis repellatur: vnde sunt status.

deniq; ars illa consummatur: ibi vnde ordiendum est. Vlla legendum esse nemo dubitat.

ASCENSIVS.

Quæ est quæstio. Siue nunq; ascribatur siue non susq; deq; ferā. Vallen. non ascripsit: dubitem autē an præmittere pro pmittere sit legēdū: sed & Vallen. pmittere h3. eo q; ptientes quodāmodo pmittūt. Qd sit causę gen⁹ Vallen. h3. Quę psint. Vallen. h3 qd psit: qd noceat. Idē h3 qd cuiq; sit op⁹ cōstare debet aut decet dubiū enī est: nec qcq̄ sit videt addēdū. h3 vlla nō illa.

RAPH.

Cæterū causa omnis. Causarum iudicialium diuisionem ita subiicit Fabius: vt multa iis adiiciat q̄ a Cicerone variis in locis de hac eadē re traduntur. ¶ Quoniam prætor certa lege sortitur. Hoc est prætor determinata lege de homicidio vel sacrilegio: similibusve iudicia constituit. ¶ Priuata quoq; iudicia sæpe vnū iudicem habere multis & diuersis formulis solēt. Formulæ dicuntur conceptiones quædam petitionum qui nūc libelli vulgo appellantur: Vnde & formularii sunt dicti. ¶ Sunt diuinatiōes. q̄ fiunt de accusatore constituendo. Diuinatio: vt inquit Pędianus: dicitur oratio: in qua non de facto quęritur coniectura: sed de futuro: quæ est diuinatio: qualis est pria in verrem: vter debeat accusare Cicero: An Cecilius. ¶ Alii ideo putant diuinationem dici: q; iniurati iudices in eiusmodi causa sedeant: & quod velint decernere de vtroq; possint: alii q; res agatur sine testibus & sine tabulis: & his remotis argumenta sola sequātur iudices: & quasi diuinent. ¶ Quæ ἀντικατηγορία vocatur, ἀντικατηγορία recriminatio transferri potest. Sed dicitur mutua accusatio: cuius duas esse species Fabius pspicue exponit. ¶ Duo ergo erunt ge

Nisi conditio personarum quæstiones variauerit: vt in petitione hęreditatis

a notho.abdicato:& hęredi inſtituto ſupra viſum eſt. Sane legendum eſt variant vt Vallen̄. Habet:non narrauerit.duo ergo erunt genera eius.Redundat ergo,nec eſt in exemplo Vallen̄. eſt. Par litera s eraſa legendum eſſe manifeſtius eſt:q̄ vt ſit admonendum. ℂ An a genere actionis. Vnde ſunt ſtatus. Repellatur aſcribendum eſt:vt ſit. An a genere actionis repellatur.

nera eius. Ergo particula: vt redundans mihi videtur expungenda ℂ Cu & petitionum conditio pars

Quid,& quæ ſit quæſtio ratio:iudicatio continens:& quatenus neceſſaria. Cap.XIII.

Quæ.

Quæſtio.

His inuentis intuendum deinceps Hermagorę videt̃ †qd ſit q̄ſtio:ratio:iudicatio:cōtinēs: id eſt συνέχον vel vt alii vocant: firmamentū. Quæſtio latius intelligitur omnis:de qua in vtranq; partem:vel in plures dici credibile poteſt.In iudiciali autem materia dupliciter accipienda eſt,altero modo quo dicimus multas quæſtiones habere controuerſiam,quo etiam minores omnes complectimur:altero,quo ſignificamus ſummam illam:in qua cauſa vertitur.de hac nunc loquor:ex qua naſcitur ſtatus: an factum ſit:quid factum ſit:an recte factum ſit. Has Hermagoras:& Apollodorus:& alii plurimi ſcriptores proprie quæſtiones vocant. Theodorus(vt dixi)capita generalia:ſicut illas minores:aut ex illis pendentes ſpecialia. Nam & quæſtionem ex quæſtione naſci:& ſpeciem in ſpecies diuidi conuenit. Hanc igitur quæſtionem veluti principalem vocant ζήτημα. Ratio autem eſt:qua id quod factum eſſe cōſtat:defenditur.& cur nō

Ratio.

vtamur eodem:quo ſunt vſi fere omnes exemplo! Oreſtes matrem occidit.hoc conſtat:dicit ſe iuſte feciſſe:ſtatus erit qualitatis.quæſtio:an iuſte fecerit.Ratio q; Clytēneſtra maritum ſuum patrem Oreſtis occidit.hoc αἴτιον dicitur.κρινόμενον autem iudicatio.An oportuerit vel nocentem matrem a filio occidi.Quidam diuiſerunt αἴτιον & αἰτίαν:vt eſſet altera:propter quam iudicium cōſtitutum eſt:vt occiſa Clytemneſtra:altera qua factum defenditur:vt occiſus Agamemnon.Sed tanta eſt circa verba diſſenſio:vt alii αἰτίαν cauſam iudicii αἴτιον autem facti vocent:alii eadem in contrarium vertant.Latinorū quidam hæc initium:& rationem vocauerunt:quidam vtrūq; eodem nomine appellant.Cauſa quoq; ex cauſa:id eſt αἴτιόν ἐξ αἰτίου naſci videtur:quale eſt,occidit Agamemnonem Clytemneſtra:quia ille filiam communem immolauerat:& captiuā pellicem adducebat.Idem putant:& ſub vna quæſtione plures eſſe rationes:vt ſi Oreſtes:& alteram afferat cauſam matris necatæ:q; reſponſis ſit impulſus.Quot autem cauſas faciendi totidem iudicationes.Nam & hæc erit iudicatio:an reſponſis parere debuerit.Sed & vna cauſa plures habere quæſtiones:& iudicationes(vt ego arbitror)poteſt:vt in eo:qui cum adulteram depręhenſam occidiſſet:adulterum:qui tum effugerat:poſtea in foro occidit.Cauſa eſt vna:adulter fuit:queſtiones & iudicationes:an illo tempore:an illo loco licuerit occidere. Sed ſicut:

Iudicatio.

His inuentis. Hermagorę diligētis quidem rhetoris affectatam ſubtilitatē: ac in particulas nimium minutas conciſionem primū exponit Fabius: deinde repræhendit adeo aperte:vt nihil enarratione ſit opus. ℂ Quid ſit quæſtio. Quæ non quid mihi legendum videtur. Non enim definitionem quæſtionis rationiſq;:& quæ ſequuntur inueſtigādam oratori:vt Hermagoras:ſed eſſe intuendum quæ in cauſa propoſita ſit quæſtio, quæ ratio:& quæ ſequuntur. Vt autem hæc oratori ſunt cōſideranda:ſic rhetori definienda. ℂ Quæſtio latius intelligitur omnis. Quæſtio vt inquit Boetius:eſt in dubitationem ambiguitatēq; adducta propoſitio:vt ſi q̄ratur An terra ſit nec ne,rotunda. ℂ Et ſpeciem in ſpecies diuidi conuenit: Dialectici quidē in indiuidua ſpeciem diuidunt:in alias vero ſpecies diduci nō poſſe aiunt: niſi loco generis ponatur:vt animal corporis animati ſpecies in hominem:leonem:equum diuiditur:Homo vero in alias ſpecies diuidi non poteſt. Cæterum Fabius ſpeciem pro genere poſuiſſe videtur. ℂ Hanc igitur quæſtionem veluti principalē ζήτημα vocant: ζήτημα quæſtio dicitur ἀπὸ τοῦ ζητεῖν hoc eſt a quærendo. ℂ Hoc αἴτιον dicitur αἴτιον cauſa tranſfertur: vt αἰτία. Sunt enim euſdem rei noia diuerſa. q̄q̄ nōnulli aſſerāt ea differre. Sed Fabius eorum opinionē improbare videtur κρινόμενον ad verbum interpretatur iudicatū ἀπὸ τοῦ κρίνειν: hoc eſt a iudicando. ℂ Vt in eo:qui cum adulteram depræhenſam occidiſſet. Hoc videtur eſſe thema declamatoriū tametſi

Quæſti

cum sint plures quæstiones omnesq; suos status habeant: causæ tamen status vnus sit: ad quem referentur omnia: ita iudicatio maxime propria: de qua pronunciatur. σύμεχον autem quod vt dixi continens alii: firmamentum alii putant: Cicero firmissimam argumentationem defensoris: & appositissimam ad iudicationem. Quibusdam id videtur, post quod nihil quæritur: quibusdam id quod ad iudicationem firmissimũ affertur. Causa facti non in omnes controuersias cadit. Nam quæ fuerit causa faciendi: vbi factum negatur? At vbi causa tractatur negant eodem loco esse iudicationem: quo quæstionem: idq; & in rhetoricis Cicero: & in partitionibus dicit. Nam & in coniectura est quęstio ex illo: factum: non factum: an factum sit, vbi ergo iudicatio? vbi q̃stio: qa in eadem re prima quæstio: & extrema disceptatio. At in qualitate matrẽ Orestes occidit: recte. nõ recte: an recte occiderit: quæstio: nec statim iudicatio. quando ergo? Illa patrem meum occiderat: sed non ideo tu matrem debuisti occidere: an debuerit: hic iudicatio. Firmamentum autem verbis ipsius ponam: si velit Orestes dicere eiusmodi animum matris suæ in patrem suum: in seipsum, ac sorores: in regnum: in famam generis: ac familiæ: vt merito ab ea pœnas liberi sui potissimum petere debuerint. Vtũtur alii & talibus exemplis. Qui bona paterna consumpserit ne concionetur: in opera publica cõsumpsit: quæstio: an quisquis consumpserit: prohibendus sit. iudicatio an qui sic: velut in causa militis aurunci: qui Lusium tribunum vim sibi inferẽtem interfecit: quæstio an iure fecerit. ratio: q̃ is vim afferebat. iudicatio: an indemnatum: an tribunum a milite occidi oportuerit. Alterius etiam status quæstionem: alterius iudicationem putant. Quęstio qualitatis an recte Clodium Milo occiderit: iudicatio coniecturalis: an Clodius insidias fecerit. Ponunt & illud, sępe causam in aliquam rem dimitti: quę nõ sit propria quęstionis: & de ea iudicari: A quibus multum dissentio. Nam & illa quęstio: an omnes: qui paterna bona consumpserint: concione sint prohibendi: habeat oportet suam iudicationem: ergo non alia quęstio: alia iudicatio erit: sed plures quęstiones & plures iudicationes.

vera quoq; causa forsitan fuit. Lege enim cauetur: vt qui adulterum cum adultera depræhẽderit: dũ vtrũq; corp⁹ iterficiat sine fraude sit. Quidam adulterum cum adultera depræhensum domi interficere non potuit: adulteram autem e vestigio interfecit. Adulterum deinde in foro inuentũ occidit. ¶ σύμεχον autẽ quod: vt dixi. σύμεχον p̃prie continens interpretatur. Nam συνέχω cõtineo significat. varijs autem nominibus a latinis rhetoribus appellatur. ¶ Quibusdam id: quod ad iudicationem firmissimaz affertur. Firmissimum legenduz esse constat. ¶ Aut vbi causa tractatur. At legẽdum est: q̃uis exemplaria refragentur: ita sensu exposcente. ¶ Iudicatio: an qui si velut in causa militis Aurunci. Sic litera castigata legendũ esse facile sensus indicat: vt sit: An qui sic cõsumpserit. ¶ Velut in cã militis Auruci. Hoc thema declamatoriũ sumptum est de historia: de qua Cicero in oratione pro Milone. Extat autẽ & Fabij super hoc declamatio. Cuius hoc est thema. Bello cymbrico miles Marianus stuprum sibi inferre conantem tribunũ militum propinquũ Marij occidit. Reus est cædis apud imperatorem,

ASCENSIVS.

Quid sit quæstio. Sic Vallen. habet: & quia & quæstionem & rationem & cætera describit: quid sit poti⁹ q̃ quæ sit legam. Species autem quas specialissimas vocant in species diuidi nequeunt: sed subalternę. quæ respectu superiorum species sunt: respectu specierum inferiorum genera. Verum quia diuiduntur non vt species sed vt genera media: non negem speciem pro genere quodammodo cepisse fabium. Aitia ratio, causa, accusatio. confirmatio dicitur. Q2 responsis. i. oraculis sit impulsus. Apollo eñ respondit debere eum occidere matrẽ: vt est apud Euripidem in Orest. sic Valla. Quot autem causas sup. constituunt. Cicero sup. finit: aut dicit esse firmissimũ &c. id autem in rhetoricis vt Valla notauit facit. An qui sic velut in causa. Vallen. sic nõ si habet. Sane militem illum a Mario absolutum declarat Vale. maximus.

Quid? non in causa Milonis ipsa coniectura † refertur ad qualitatem. Nam si est insidiatus Clodius sequitur: vt recte sit occisus. Cum vero in aliquam rem missa causa: est recessum a quæstione: quæ erat constituta, hic quæstio: vbi iudicatio est. Paulũ in his secum etiam Cicero dissentit. Nam in rhetoricis (quemadmodum supra dixi) Hermagoram est secutus: in topicis ex Refertur.

¶ Quid? non in causa Milonis ipsa coniectura referatur ad qualitatem. Refertur a litera expuncta legendum videtur. ¶ In topicis ex statu effecta in contẽtionem κριμόμενον existimat Cicer. in topicis sic inquit. Sed quæ ex statu contẽtio

statu effectam contentionem κρινόμενον existimat:idq; Trebatio qui iuris erat consultus alludens: de qua re agitur appellat quibus id contineatur continentia: quasi firmamenta defensionis: quibus sublatis defensio nulla fit. At in partitionibus oratoriis firmamentum: quod opponitur defensioni quia continens quod primum fit: ab accusatore dicatur: ratio a reo: ex rationis & firmamenti quæstione disceptatio fit iudicationum: Verius igitur & breuius qui statū: & continens: & iudicationē idē esse voluerunt. Continens autem id esse: quo sublato: lis esse non possit: hoc mihi videtur vtrāq; causam complecti: & q̄ Orestes matrem: & q̄ Clytemnestra Agamemnonem occiderit. Idem iudicationem: & statum consentire semper existimant. Nec enim aliud eorum rationi conueniens fuisset. Verum hæc affectata subtilitas circa nomina rerum ambitiose laboret: a nobis in hęc assumpta solum: ne parum diligenter inquisisse de opere: quod aggressi sumus: videremur. Simplicius autem instituenti non est necesse per tam minutas rerum particulas rationem dicendi concidere. Quo vitio multi quidem laborauerūt: præcipue tamen Hermagoras: vir alioqui subtilis: & in plurimis admirandus: tantum diligentiæ nimium sollicitæ: vt ipsa eius reprę hensio laude aliqua non indigna sit. Hæc autem breuior: & vel ideo lucidior multo via: nec discentem per ambages fatigabit: nec corpus orationis in parua momenta diducendo consumet. Nam qui viderit quid sit quod in controuersiam veniat: quid in eo: & per quæ velit efficere pars diuersa quid nostra (quod in primis intuendum) nihil eorum ignorare: de quibus supra diximus poterit. Nec est fere quisq̄, modo non stultus: atq; ab oī prorsus vsu dicēdi remotus: quin sciat: & qd litē faciat: qd ab illis causa, vel continens dicitur: & quæ sit inter litigantes q̄stio: & de quo iudicari oporteat: q̄ oīa idē sūt. Nā & de eo q̄stio est: quod in cōtrouersiā venit: & de eo iudicat: de quo q̄stio est. Sed nō perpetuo intēdimus in hęc animū: & cupiditate laudis vtcunq; acqrendę: vel dicēdi voluptate euagamur: quādo vberior semp extra cām materia est: qa in cōtrouersia pauca sunt extra, oīa: & hic dicitur de iis: q accepimus: illic de quibus volumus. Nec tam hoc præcipiendum est: vt quæstionem, continens, iudicationem inueniamus (Nam id quidem facile est) q̄ vt intueamur semper: aut certe si digressi fuerim⁹ saltem respiciamus: ne plausum affectātibus arma excidāt. Theodori schola (vt dixi) oīa refert ad capita. Iis plura intelligūtur. Vno modo summa q̄stio. Itē vt status: altero cęterę: quę ad summā referanf: tertio propositio cū affirmatione: vt dicimus caput rei est apud Menādrū κεφάλαιον ἐστι. In vniuersum autem quicquid probandū est erit caput: sed id maius, aut minus. Et qm̄ quæ de his erant a scriptoribus artiū tradita verbosius etiam q̄ necesse erat exposuimus: præterea quæ partes essent iudicialium causarum dictum est: proximus liber principia id est exordia ꝯcipiet.

Continens.

Causa vel continens.

Caput.

Incipiet.

Diducere fit.

efficitur eā κρινόμενον grę ci vocant, mihi placet: quoniam quidem ad te scribo: qua de re agif vocari. Quibus aūt hæc: qua de re agitur: continetur: continētia vocentur: quasi firmamenta: quibus sublatis defensio nulla sit. ¶ Verius igitur & breuius: qui statum & continens: & iudicationem esse voluerunt. Idem pronomē forsitā est ascribēdū: vt legaf. Idē esse voluerūt. Innuit eīm Fabius statum: & continens: & iudicationē: q̄uis noīa sint diuersa: idem tñ significare. ¶ Nec corpus oratiōis in parua mometa deducēdo consumet Diducendo legēdum est: vt intelligatur diuidendo. ¶ Nec tamē hoc præcipiendum est. Tā vltimis duabus literis erasis legendum esse: q̄ particula quę sequitur: eiq; respōdet: facile declarat. ¶ Aut certa si digressi fuerimus: certe legendū esse clare patet. Admonet autem Fabius oīa quęcūq; ab oratore dicūtur ad iudicationē eē referēda.

ASCENSIVS.

Ipsa cōiectura refertur: Vallēn. habet referatur. Idem esse voluerunt. habet Laurentianus codex: nec si desit particula idem: integer sensus permanserit. Ambitiose laboret. i. volo aut p mitto vt laboret ambitiose circa nomina rerum. Tā tum diligentiæ nimium sollicitę: repete vir: vt sit vir tantū diligentiæ sollicitæ nimiū. i. tantū in hoc vituperandus q̄ nimis sollicite diligens. Diducēdo Vallēn. habet: h3 aūt nisi: vbi malim non legere. Nec est fere quisq̄ modo nisi stult⁹: vt sit modo. i. hoc tpe nisi stultus: cū potius dicā: modo. i. dūmodo sit nō stult⁹. Nec tā hoc, sic Vallēn. habet: nō tamen. Q̄ vt intuamur: sic Vallēn. sed alij intueamur scripserunt. vt Aldus i p̄ssit: vnde nō seruarur id quo i præcipit versiculus. Dic tuor inspicio: tueor defendere dico. Aut certe si digressi fuerim⁹: sic

quoq; Vallen. non certa continet. Proximus liber prima & exordia concipiet. Sic Raphaelis & vulgati aliorum codices hñt: verū Vallen. prima .i. exordia. quomodo & Aldus impressit: nisi q̄ nō concipiet sed incipiet posuit in quo ab aliis omnibus discrepat: forte non temere nisi q̄ mitior fiat hiatus. Sane mihi legendū videtur: non prima sed principia: nam statim post præfationem in principio primi capitis dicturus est auctor. Quod principium latine vel exordium dicitur &c.

Raphaelis Regii in deprauationes quarti libri oratoriæ Quintiliani institutiōis annotationes.

PErfecto. M. Victori. Attentum maxime reddit lectorem hoc ꝓlogo Fabius dicens & maiorē sibi sollicitudinē iniūctam q̄ quæ iudiciū hominum mereatur: & quæ sequuntur maiora: ac difficiliora iis esse: quæ in superioribus libris sunt tradita. Idcircoq; se merito hoc loco potissimum inuocare numen Domitiani Imperatoris: vt sibi dexter: ac propitius adesse velit. Primus autem huius præfatiōis sensus ita mihi cōfusus esse videtur: vt vix percipi possit nisi vnius verbi emēdatione illustretur: ac quę legatur nō quale. Si autē emereatur quoq; legeretur nihil ambiguitatis sensus haberet. Maiorē enim sollicitudinē sibi ait accessisse: q̄ quæ iudiciū humanū mereat. hoc est quæ nō ab hominibus: sed ab ipso Domitiano qui deus appellari volebat: sit iudicanda. ¶ Cum vero mihi Domitianus Augustus sororis suæ nepotū delegauerit curā. Falluntur hoc loco q̄dam: qui asserunt Fabium Quintilianū a Domitiano imperatore nepotibus sororis suæ curatorem datum: longāq; de tutore: atq; curatore narrationem a iurecōsultis sumunt. Hoc em̄ Fabius non ait: sed curā nepotum instituendorū sibi ab imperatore fuisse demādatam scribit. Hinc vero: vt alia omittam: aperte colligitur: expositiones eas: in quibus istiusmodi ineptiæ leguntur: minime ad Laurentiū Vallam acerrimo iudicio virū esse referendas. ¶ Q; si nemo miratur poetas maximos sæpe fecisse. Hac elegantia sæpenumero latini oratores

a pulchrā
æ linguæ
atiam.

M. Fabii Quintiliani de institutione oratoria Libri quarti: qui de exordio, narratione, egressione, propositione, partitione est. Prologus.

PErfecto Marcelle Victori operis tibi dedicati tertio libro: & iā quarta fere laboris parte transacta: nouę insuper mihi diligentiæ causa: & altior sollicitudo: † quale iudicium hominum emererer, accessit. Adhuc em̄ velut studia inter nos cōferebamus: & si parū nostra institutio probaretē a cæteris: contenti fore domestico vsu videbamur: vt tui, meiq; filii disciplinam formare satis putaremus. Cum vero mihi Domitianus Augustus sororis suæ nepotum delegauerit curam: non satis honorē iudiciorum cælestium intelligam: nisi ex hoc oneris quoq; magnitudinem metiar. Quis enim mihi aut mores excolendi sit modus: vt eos non immerito probauerit sanctissimus censor? aut studia: ne fefellisse in his videar principem: vt in omnibus: ita in eloquentia quoq; eminentissimum? Q; si nemo miratur poetas maximos sæpe fecisse: vt non solum initiis operum suorum musas inuocarent: sed prouecti quoq; longius: cum ad aliquem grauiorē venissent locum: repeterent vota: & velut noua precatione vterentur: mihi quoq; profecto poterit ignosci: si quod initio: quo primum hanc materiam inchoaui non feceram: nunc omnes in auxilium deos: ipsumq; in primis quo neq; præsentius aliud: neq; studiis magis † proprium numē est inuocem: vt quantum nobis expectationis adiecit, tantum ingenii aspiret: dexterq;, ac volens adsit: & me qualem esse credidit, faciat. Cuius mihi religionis non hæc sola ratio quæ maxima est alioqui: sed sic procedit ipsum opus: vt maiora preteritis: ac magis ardua sint quæ ingredior. Sequitur enim: vt iudicialiū causarum: quæ sunt maxime varię, ac multiplices: ordo explicetur: qd̄ prooemii officium: quę ratio narrandi: quę probationum sit fides, seu proposita confirmamus, seu contradicta dissoluimus: quanta vis in perorando: seu reficiēda breui repetitione rerum memoria est iudicis, siue affect⁹ (quod est longe potentissimū) commouendi. De quibus partibus singulis quidam separatim scribere maluerūt velut onus totius corporis veriti: & sic quoq; compluris de vna quaq; earum libros ediderunt: quas ego omnes ausus contexere prope infinitum mihi laborem prospi-

Q; quæ

Propitium

Hoc libro tractanda.

cio: & ipsa cogitatione suscepti muneris fatigor. Sed durãdum est: quia cœpimus: et si viribus deficiemur: animo tamen perseuerandum.

Perfecto &c. et iam quarta fere laboris parte trãsacta. Tres enim libri duodecim librorum quartam constituũt partem. Vnde aut iam totum confecerat opus: licet quædam melius reponeret: aut animo (quod dubitare non decet) cõceperat. Sed iam cõscripsisse in primo prologo sic patere videtur: vt libros quos ad Marcellum meum de institutione oratoria scripseram iam emittere inciperem: verũ fieri potuit vt cum hunc prologum scriberet: opus nondum absoluerit: licet absolutum esset cum primum scriberet. Hunc enim videtur scripsisse inter componẽdum: & dum adhuc rhetoris munere fungeretur: illum iam completo opere & profitendi quietem nactus. Sane quod Raphael interpretatur Quintilianũ cepisse curam nepotum sororis Domitiani ꝙ eos in oratoria instituendos receperit non ꝙ eorum curator effectus sit, mihi placet: nec tamen propterea derogauero fidem. Codici meo: qui in Vallæ fuerit: & a Valla qui tunc legendis iuris ciuilis libris erat occupatus vt in elegantijs fatetur adnotatus. Nam vir q̃tũlibet acri iudicio de sermonis latini elegantia: potuit in historia hallucinari: præsertim cum ex epistola Ausonij ad Iustinianum didicerit ipsum Quintilianum consularem virum fuisse. Neq; Raphael conuicerit eum non fuisse curatorem datum: at tamen hoc prologo non innuit ipse Fabius: itaq; nolim pertinaciter defendere interpretationem: sed codicis fidem: qui longe melius q̃ Raphael censet legendum: scriptum habet: vbi enim ille q̃ quæ iudicium hominũ mereatur Valla legit: quale iudicium hominũ emereret. Et paulo post vbi Raphael: formari satis putaremur. Valla. formare satis putaremus. Sanctissimus censor: vide quo prouecta sit adulatio! sic tamen & Martialis ad eum lib. vj. Censor maxime principumq; princeps: Cum tot iam tibi debeat triumphos: Tot nascentia templa: tot renata: Tot spectacula: tot deos: tot vrbes, Tot debet tibi Roma ꝙ pudica est. Et reuera simulauit aliquando studium morum legemq; tulit in adulteros: cum ipse, etiam incestum committeret. Vnde Iuuenalis satyra. ij. Qualis erat nuper tragico pollutus adulter Concubitu qui tunc leges reuocarat amaras Omnibus: atq; ipsis Veneri Martiq; timendas: Cũ tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam Solueret: & patruo similes effunderet offas. Sed prouecti quoq;. vt Virgil. æneid. vij. Vosq; aspirate canenti Calliope &c. Ad aliquem grauiorem venissent locum. Vnde ille Maro. Maius opus moueo. vnde præcipit in arte Flaccus: Nec deus intersit: nisi dignus vindice nodus inciderit. Neq; studijs magis proprium: sic omnes habent: sed puto propitium verius legi: iuxta illud Iuuenalis saty. vij. Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum, Solus enim tristes hac tempestate camœnas Respexit. &c. Quæ vero Raph. reponit. Ipsum q; non ipsum quoq; & similia Vallen. codex habet in quo legitur. Si quod initio quo primũ &c. vbi non est opus repetere in vt sit in initio: nec cum primum sed quo legendum: ponitur enim relatiue: respiciens initio. Sed alioqui procedit: ita habet Vallensis. videtur tamen apponenda particula ꝙ: & ita legi posse ac distingui: quæ maxima est alioqui! sed ꝙ sic procedit opus: Verum nihil immutare ausim.

vtuntur: vt verbum facio cum alio verbo: quod per se foret sensui satis coniungant: vt hoc loco fecisse: vt inuocarent: satis esset: si diceret inuocasse: Sic vero elegantius effertur. Cicero in Catone maiore. Inuitus feci: vt. C. Flaminium eijcerem e senatu. pro eo quod est. Inuitus eieci. ¶ Quo primum: sic quidẽ legit: sed cum primũ mihi elegantius legi videret. ¶ Ipsum quoq; in primis. Que nõ quoq; legendum est: ne potius sugillare imperatorem: q̃ ipsi adulari videatur. Domitianus autem & deus haberi: & nuncupari volebat: vt Suetoni⁹ refert. ¶ Cuius mihi religionis non hæc sola ratio est. Religionem vocat deorum ac Domitiani inuocationem: quam non propter hoc solum se ait hoc loco adhibuisse: ꝙ cura nepotum sororis Domitiani sibi foret commissa: sed etiam quia maiora præteritis tractare ingreditur: eoq; maiori ingenio opus esse. ¶ Alioqui: sic procedit. Sed particulam ascribendam esse: illud non aduerbium negãdi facile ostẽdit: vt legatur. Sed alioqui hoc est: sed etiam:, ac præterea. ¶ Quæ probationum sit fides. Probationis duæ sunt partes: confirmato, & confutatio. ¶ Quanta vis in perorando: concludendo. Duo autem in peroratione fieri solet. Aut enim affectus mouentur: aut breui repetitione eorum: quæ dicta sunt: iudicis memoria renouatur. ¶ Quidam separatim scribere maluerunt. Quinam ij fuerint qui separatim de singulis iudicialium causarum partibus scripserint: nõ memini me legisse. Hinc autem colligit quæ restant præteritis difficiliora esse.

Probation quot ptes

¶ De exordio. Cap. I.

Quod principium latine vel exordiũ dicitur: maiore quadã ratione græci videntur προοίμιον nominasse quia a nostris modo initium significatur: illi satis clare partẽ hãc esse ante ingressum rei: de qua dicẽdũ sit: ostendũt. Nã siue ꝓpterea qđ οἴμη: cantus est: & citharœdi pauca illa: quæ ante q̃ legitimum † carmen inchoent: emerẽdi fauoris gratia canũt: procemiũ † vocauerũt: oratores quoq;

† certamen

† Cognominauerũt

RAPH.

¶ Quod principiũ latine vel exordiũ dicitur. Quæ de exordijs a Fabio præcepta traduntur: adeo sunt perspicua: atq; aperta: dũ mendę absĩnt: vt quisq; in ea aliquã expositionẽ afferre conatur: in solẽ lucernã accẽsam inferre videatur. Primũ autẽ procemiũ rectius: significãtiusq; a græcis fuisse appellatũ q̃ a la-

ea quæ priusq̄ causam exordiatur: ad conciliādos sibi iudicum animos ploquūtur: eadē appellatione signarūt: siue q δἴμον idē greci viā appellāt: id qd ante ingressum rei ponit: sic vocare est institutū. Certe procemiū est qd apud iudicem dici priusq̄ causam cognouerit ꝓsit. Vitioseq; in scholis facimus: q exordio sic vtimur: quasi causam iudex iam nouerit. Cuius rei licētia ex hoc est: q ante declamationē, illa velut imago litis exponitur. Sed in foro quoq; contingere istud principiorū genus secundis actionibus potest: primis q̄dē raro, nūq̄ nisi forte apud eum: cui res aliūde iā nota sit: dicimus. Causa principii nulla alia est: q̄ vt auditorē: quo sit nobis in cęteris partibus accōmodatior: ꝓparemus. Id fieri tribus maxime rebus inter auctores plurimos constat: si beniuolū: attētū: docilē fecerimus: non quia ista per totā actionē nō sint custodiēda: sed quia in initiis maxime necessaria per quæ in animū iudicis: vt ꝓcedere vltra possimus: admittimur. Beniuolētiā: aut a psonis ducimus: aut a causis accipim⁹: sed personarū nō est (vt pleriq; crediderūt) triplex ratio: ex litigatore: & aduersario: & iudice. Nā exordiū duci nōnūq̄ etiā ab actore causæ solet. Q̄q̄ eñ pauciora de se ipso dicit: & parcius, plurimū tñ ad oīa momēti est in hoc positū si vir bonus credit: sic eñ continget: vt nō studiū aduocati videat afferre: sed pene testis fidē. Quare in primis existimet venisse ad agendū ductus officio: vel cognationis vel amicitię: maximeq; si fieri pōt reipu. aut alicui⁹ certe nō mediocris exēpli. Q̄d sine dubio multo magis ipsis litigatoribus faciēdū est: vt ad agēdū magna atq; honesta rōne: aut, etiā necessitate accessisse videant. Sed vt ꝓcipua in hoc dicētis auctoritas si oīs in subeūdo negocia suspicio sordiū, aut odiorū, aut ambitionis, abfuerit: ita q̄dā in iis quoq; cōmēdatio tacita: si nos infirmos & īpares agētiū e cōtrario ingeniis dixerimus: qualia sunt pleraq; Messalę procemia. Est eñ natura lis fauor ꝓ laborātibus: & iudex religiosus libētissime patronū audit: quē iustitię suę minime timet. Inde illa veterū circa occultandā eloquētiā simulatio multū ab hac nostrorū tēporū iactatione diuersa. Vitādū etiā ne cōtumeliosi: maligni: supbi: maledici in quēq̄ hominē: ordinēve videamur, ꝓcipue eoꝝ: qui lędi: nisi aduersa iudicū volūtate nō possunt. Nā in iudicē: ne q̄d dicat: nō mō palā: sed q̄d oīno intelligi possit: stultū erat monere nisi fieret. Etenī ptis aduersę patronus dabit exordio materiā interim cū honore: si eloquētiā ei⁹ ac gratiā nos timere fingēdo: vt ea suspecta sint iudici, fecerimus: Interim per cōtumeliā: sed hoc perq̄ raro: vt Asinius pro Vrbiniæ heredibus Labienū aduersarii patronū inter argumēta causæ malę posuit. Negat hęc esse procemia Corneli⁹ Celsus quia sint extra litem. Sed ego cū auctoritate summorū auctorū magis ducor: tum pertinere ad causam puto quicquid ad dicētē pertinet: cū sit naturale: vt iudices iis quos libētius audiūt etiā facilius credāt. Ipsius aūt litigatoris persona tractāda varie est. Nā tū dignitas eius allegat: tū cōmēdatur infirmitas: nonnūq̄ cōtingit relatio meritorum

posset

Beniuolentia a persona agētis.

Eloquentia occultāda.

Etiam A psona aduersę ptis.

A persona litigatoris.

tinis exordiū ostēdit. Deinde ad ꝓcepta de exordijs tradēda descendit. Procemiū aūt cōponitur ex hac prępositione græca πρὸ: q̄ ante significat: & aut οἴμη qui cantus dicit: quasi ante cantū: & tūc sine aspiratione scribit: aut οἶμος q̄ via interꝓtatur: quasi ante viā: & tunc cū aspiratione scribitur. ¶ Illa velut imago litis exponit. Thema: & argumentū declamationū imaginē litis Fabi⁹ vocat. Nam thema illud q̄d nunc ante declamationes scribitur: solebat in scholis anteq̄ aliquis declamaret prælegi: atq; exponi: ideq; auditores causam cognoscebant. ¶ Raro: Nunq̄. distinguēda sunt: nec sic copulentur. Est eñ correctio eius: quod dixerat raro. ¶ Beniuolentiam autem. Aut legendum esse non autem facile quæ sequuntur ostendunt. Beniuolentia nanq;: aut a personis aut a causis conciliatur. ¶ Sed vt præcipua in hoc dicentis auctoritas sit: vt aduerbium cum indicandi modo copulari solet et ita: nō cum subiunctiuo. Quare loco illius sit mihi est videtur esse legēdum. ¶ Et impares agētium econtra ingenijs. Econtra non dici grammatice: ne dicam latine nemo est ex eruditioribus: qui ignoret. Aut enim e contrario: aut contra latine loquentes dicunt. Contra igitur e vocali erasa legēdū est. ¶ Quem iustitia sua minime timet. Sic q̄dē recte legi putatur: vt iustitia sua ad patronū referat. Sed iustitiæ suæ legendum esse contenderim: vt intelligatur iudex euꝫ patronū libentissime audire: quem iustitiæ suæ insidiari minime timet: vt cum dicimus timeo amici sanitati: iustitia enim religioso iudici maxime chara esse solet. ¶ Etenim partis aduersæ patronus. Etiā pro illo etenim legendū esse clare patet. ¶ Et vt ea suspecta sint iudici. Et copula ē expūgēda

de quibus verecũdius dicẽdũ erit sua q̃ aliena laudanti. Multũ agit sexus, ętas, cõditio: vt in fœminis: senibus: pupillis: liberos: parẽtes: cõiuges allegãtibus. Nã sola rectũ quoq; iudicẽ ĩclinat miseratio: degustãda tamen hæc procemio nõ cõsummanda.

ℭ Græci videntur προοίμιον nominasse: cum græca sit vox recte ab Aldo grece scribitur: neutro tamẽ modo aspirationẽ poscit. Nã etiã οἶμος. i. via sine aspiratione scribit & est masculini generis. Forte fefellit Raphaelẽ q ὁδὸς quę etiã via sed gñe fœminino dicit: aspirat. Vbi vero Aldus & cęteri impresserũt procemiũ vocauerũt: Vallen. codex habet: cognominauerũt: & vbi alij poscit, alij possit scripserũt: Vallen. & Aldin⁹ habent prosit: sed Aldinus adiecit particulã dici: quã Vallen. non habet qui ita legitur. Certe procemiũ est, quod apud iudicẽ priusq̃ causam cognouerit prosit. prosit inquã dictũ aut si dicatur. & ita vt in reliquis fere Vallen. sequar: licet vt Aldus impsserim. Ista velut imago: sic cũ Vallen. distingues: nõ declamationẽ illã. Prim⁹ qdẽ raro sup. cõtingere solet: nã sup. nũq̃: aut vt Raphael sentit: imo nũq̃: nisi &c. Aldus tñ impssit: raro vel nũq̃. Non quin ista. lego cũ Vallen. nõ quia ista: eo q sequit negatio nõ sint &c. Non est triplex ratio: subaudit tãtũ aut pcise: sed multiplicior. Litigator hic accipit pro eo q litẽ intẽdit pro se: actor q p alio: litẽ mouet. Sed vt pcipua in hoc dictis auctoritas, si ois &c. sup. est aut constituit: sic em Vallen. habet verbũq; subaudit. Iustitiæ suæ minime timet. sic & Vallen. habet. Timet aũt callidũ: acrẽ. vafrũ. eloquẽtẽ & mali nois actorẽ veluti iustitię suę insidiantẽ. Etem̃, sic Vallen. habet: sed Aldinus etiã: ego vt soleo Vallen. sequar: nã cãm affert cur addiderit: pcipue eos q lędi nisi aduersa iudicũ volũtate nõ possunt: dicẽs Etem̃ partis aduersę patron⁹ dabit exordio materiã. q. d. sine offensione iudicis; interim i. interdũ: cũ honore. s. patroni aduersę ptis: si fingẽdo nos timere eloquẽtiã ac gratiã eius fecerim⁹ vt ea. s. eloquẽtia & gratia: sint suspecta iudici. (hic neutrũ concipit duo fœminina, quia res significãt inanimas) Vallen aũt pticulã & q̃ redũdat nõ habet: iterim. i. interdũ p cõtumeliã. s. eiusdẽ patroni. Inter argumẽta. i. approbamẽta, causę malę. i. iniustę: posuit: dixit em tã iniquũ hoiem nõ fuisse causę iustę aduocãdũ. Sed ego cũ, sic melius q̃ tũ: q a sequit in re grauiore tũ. Litigatoris. i. cui⁹ litẽ & ptes actor seu causidicus defendit. de qbus. s. mentis: verecũdius erit dicẽdũ laudãti sua q̃ aliena. Sed actor dũ litigatoris rẽ laudat: aliena quodãmodo laudat. Nõ cõsummãda. Vallen. habet nõ cõsumẽda: sed illud melius.

ℭ Degustanda tamen hęc procemio cõsumãda. Nõ particula a librarijs pter missa ascribẽda est: vt legatur. nõ cõsumãda. In epilogo nãq; oibus viribus mouentur affectus: q in procemio solũ degustantur: atq; attinguntur.

RAPH.

A persona aduersarij.

ℭ Aduersarii vero persona prope iisdem omnibus: sed e contrario ductis impugnari solet. Nam & potentes sequitur inuidia: & humiles abiectosq; contemptus: & turpes ac nocẽtes odium. Quę tria sunt ad alienandos iudicũ animos potentissima. Neq; hæc dicere satis est: quod datur etiã imperitis: pleraq; augenda: aut minuẽda: vt expediet: hoc enim oratoris est, illud causæ. Iudicem cõciliabimus nobis nõ tantũ laudãdo eũ: qd & fieri cum modo debet: & est tamen parti vtriq; cõmune: Sed si laudẽ eius ad vtilitatẽ nostrę causæ cõiũxerimus: vt allegemus pro honestis dignitatẽ illi suã: pro humilibus iustitiã: pro infelicibus misericordiã: pro læsis seueritatẽ: & similiter cætera. Mores quoq; (si fieri potest) iudicis velim nosse. Nã prout asperi: lenes: iucũdi: graues: duri: remissi, erunt: aut assumere in causam naturas eorũ: qua cõpetent: aut mitigare: qua repugnabunt oportebit. Accidit aũt iterim hoc quoq; vt aut nobis inimicus: aut aduersario sit amicus, qui iudicat: quę res vtriq; parti tractãda est: ac nescio an ei magis: in quã videtur propẽsior. Est em nõnũq̃ prauis hic ambitus aduersus amicos: aut pro iis: quibuscũ simultates gerant: pronũciãdi: faciẽdiq; iniuste: ne fecisse videatur. Fuerũt etiã quidã rerũ suarũ iudices. Nã & in libris obseruationũ a † Septimio editis affuisse Ciceronẽ tali causæ inuenio. Et ego pro regina Beronice apud ipsam causam dixi. Similis hic quoq; superioribus ratio est: aduersarius. n. fiduciã partis suæ iactat: patronus timet cognoscentis verecũdiã. Præterea detrahẽda: vel confirmãda opinio: si quã præcipue domo videbitur iudex attulisse. Metus etiam nonnunq̃ est amouendus: vt Cicero pro

A persona iudicis.

Septimius

ℭ Pluraq; augenda. Pleraq; legendum esse nemo non videt. Augere autem quæ causæ prosunt: ac diminuere quæ nocent: mun⁹ est oratoris maxime pprium. ℭ Illud causæ. Ea scilicet habere: quæ imperiti quoq; dicere possint. ℭ Et ego pro regina Beronice. Multæ fuerunt Beronicę Aegyptiorum regum fere vxores. Hæc vero cui⁹ causam se egisse iudicante ipsa Fabi⁹ ait: filia fuit Herodis Iudæorum regis: & Agrippæ itidem Iudæorũ regis soror: quam Titus: vt narrat Suetonius: vnice amauit. De hac vero meminit etiã Iuuenalis in satyra. Credo pudicitiã: cum inquit. Deinde adamas notissimus: & Beronices In digito fact⁹ pciosior. Hũc dedit olim Barbarus incestę: dedit hunc Agrippa sorori. Quænam vero fuerit ea causa: cui se Fabius affuisse scribit: non memini me legisse. ℭ Aduersarius em fiduciam partis suæ iactat. hoc est prædicat se iustam habere causam: iustitięq; cognoscẽtis magis

Beronic[...] & quot f[...]

Milone:ne arma Pōpeii disposita contra se putarent:laborauit.
Nonnunꝙ adhibendus:vt idem in Verrem facit:sed adhibendi Actio.ij.
modus: alter ille frequens & fauorabilis: ne male sentiat popu=
lus Romanus:ne iudicia transferātur.alter autē asper,& rarus.
quo minatur corruptis accusationē:& id quidē in concilio am=
pliore:vtcunq; tutius:nam & mali inhibentur: & boni gaudent.
Apud singulos vero nūꝙ suaserim: nisi defecerint omnia. Q2 si
necessitas exigit:non erit iā ex arte oratoria non magis ꝗ appel=
lare:etiam si id quoq; sępe vtile est:aut anteꝗ pronunciet reum
facere.Nam & minari:& deferre etiā non orator potest.Si causa A causa.
conciliandi nobis iudicis materiam dabit: ex hoc potissimum
aliqua in vsum principii:quæ maxime fauorabilia videbuntur:
decerpi oportebit.Quo in loco Virginius fallitur:q Theodoro
placere tradit:vt ex singulis quęstionib9 singuli sensus in proœ
miū conferantur. Nam ille non hoc dicit: sed ad potentissimas
quæstiones iudicem præparādum:in quo vitii nihil erat:nisi in
vniuersum id pręciperet:qđ nec omnis actio patitur:nec omnis
causa desiderat.nam protinus a petitore primo loco dum igno=
ta iudici lis est:quomodo ex quæstionibus ducemus sentētias?
nimirum res erunt indicādę prius:demus aliquas.Nam id exi=
git ratio nonnunꝙ:etiam ne potentissimas omnes? id est totam
causam? sic erit in prooemio peracta narratio.Quid vero? si(vt
frequenter accidit) paulo est durior causa:nō beniuolentia iu=
dicis petenda ex aliis partibus erit? sed nō† ante,conciliato eius nisi
animo:nuda quæstionū cōmittetur asperitas:quæ si recte sem=
per initio dicendi tractarentur: nihil prooemio opus esset.Ali=
qua ergo nonnūꝙ: quæ erunt ad conciliandum nobis iudicem
potentissima:non inutiliter interim ex quęstionibus in exordio
locabuntur.Quę sint porro in causis fauorabilia,enumerare nō
est necesse: quoniam & manifesta erunt cognita cuiusq; contro
uersiæ conditione:et omnia colligi in tanta litium varietate nō
possunt. Vt autem hoc inuenire: & augere:ita quod lædit: aut
omnino repellere:aut certe minuere ex causa est.Miseratio quo
q; aliquando ex eadem venit: siue quid passi sumus graue siue
passuri.Nec enim sum in hac opinione:qua quidam:vt eo dista
re prooemiū ab epilogo credam:q; in hoc præterita: in illo futu
ra dicantur.Sed q; in ingressu parcius & modestius prætentan
da est iudicis misericordia: in epilogo vero liceat totos effun=
dere affectus: & fictam orationem induere personis: & defun=
ctos excitare: & pignora eorum producere: quæ minus exor=
diis sunt vsitata.Sed hæc quæ supra dixi:non mouere tantum:
verum ex diuerso amoliri quoq; prooemio opus est. Vt autem
nostrum miserabilem: si vincamur exitum: ita aduersariorum
superbum:si vicerint:vtile est credi.

considere ꝗ cupiditatem ti
mere. ¶ Patronus timet
cognoscentis verecūdiam:
hoc est metuit: ne verecun
dia motus pro aduersario
contra seipsum sentētiam
ferat. ¶ Vt idem in Ver=
rem. Secundam in Ver=
rem actionem Cicero sic ex
orditur. Quod erat optan
dum maxime iud. & quod
vnum ad inuidiam vestri
ordinis: infamiamq; iudi
ciorum sedandam maxi=
me pertinebat: id non hu=
mano consilio sed prope di
uinitus datum atq; obla=
tum nobis summo reipu.
tempore videtur. Inuete=
rauit enim iam opinio per
niciosa reip. vobisq; peri=
culosa: quæ non modo a=
pud exteras nationes: sed
omnium sermone percre=
buit ijs iudicijs quæ nunc
sint pecuniosum hominē:
ꝗuis sit nocens: neminem
posse damnari: & quæ se=
quuntur. ¶ Ne iudicia
transferantur: hoc est ne iu
dicandi ius: & potestas ad
equestrem ordinem a sena
torio transferatur: quod
quidem aliquando fuit fa=
ctū. Tibe. enim Graccus:
vt Pædianus refert: legem
...manorum tulit: vt equites Romani
...de iudi= iudicarent. Iudicauerūtq;
...lo. per annos triginta sine in=
famia. Post victor Sylla le
ges tulit: vt Senatorius or
do iudicaret: & iudicauit
per decem annos turpiter.
Aurelius deinde Cotta le=
gem tulit: vt senatores: &
equites Romani ac Tribu
ni ęrarij simul iudicarent.
¶ Alter aūt asper & rarus:
quo minatur corruptis ac
cusationē. Septima in Ver
rem actione sic corruptis
iudicib9 Cicero minatur.
Deliberatū autē est: si res
opinionē meam quā de vo
bis habeo: fefellerit: non
modo eos ꝑsequi: ad quos
maxima culpa corrūpēdi
iudicij: sed etiam illos: ad
quos conscientię contagio
pertinebit. Proinde si qui
sunt: qui in hoc reo: aut po
tentes: aut audaces: aut ar
tifices ad corrūpēdū iudi=
ciū velint esse: ita sint præ=

¶ Aduersarii vero persona. Is autem aduersarius est vt dixi contra quem litiga
tur. Pleraq; augenda sup. erunt. Sic Vallen. nō pluraq; habet. In quem: lego in
quā. s. partem videtur propensior. i. inclinatior ad fauendū. quibuscum. i. cum
quibus. Pro regina Beronice: de qua adnotauit Valla. Suetonius de Tito. Nec

minus libido propter exoletorum & spadonũ greges, propterq; insignẽ reginæ Beronices amorẽ: cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Pauloq; post. Præcipueq; sumptam sibi Beronicen statim ab vrbe dimisit: inuitus inuitã. Sed non ante conciliato eius animo. i. nõ prius q̃ conciliatus sit eius animus: qđ genus locutionis si intellexisset Raphael non expungendũ censuisset non, aut nisi apponendũ. Ponitur autẽ ante aduerbi aliter & noue: nã vsitate Maro dixit ante expectatũ. i. priusq̃ expectatũ sit. Vbi vero ꝑmisit paulo est durior causa: agnosco in Vallẽ. vestigia vt asperior prius scriptũ sed ad aliorũ exemplar repositũ credam. In exordio locabuntur: non vocabuntur legendũ est. Illud autẽ animũ quod quidam sic habent: non mouere tantum animũ: in Vallẽ. nec est nec fuit vnq̃. Vtile est. s. nobis: credi ab iudice.

parati: vt disceptante populo Romano mecũ sibi rem videãt futurã. Et si me in hoc reo: quem inimicũ Siculi dederunt satis vehementem: satis perseuerantem: satis vigilantem esse cognorint: existiment in ijs hominibus: quorum ego inimicitias populi Romani salutis causa susceperro: multo grauiorem: atq; acriorem futurum. ¶ Non magis q̃ appellare: hoc est ad superiores iudices prouocare: quod quidem etiam ab ijs: qui non sunt oratores optime fieri potest. Appellare autem accusatiuum exposcit sine præpositione. Prouocare vero cum præpositione: vt prouoco ad senatum. ¶ Reũ facere: est accusare. peragere autem reum significat damnare. ¶ Quo in loco Virginius fallitur. Hinc aperte colligimus: eos decipi qui rhetoricam ad Herennium Virginio putant ascribendam: cum ea: quæ a Virginio ipso tradita Fabius ait: in eo opusculo non legantur. Nisi quis forte dicat: alia quoq; ab eo opera de arte dicendi composita fuisse. Quod nec omnis actio patitur: In primis namq; actionibus ad potentissimas quæstiones iudex præparari non potest: cum ipsi nondum causa cognita sit. ¶ Sed non ante conciliato eius animo. Sic quidem legitur: sed mendose: vt mihi quidem videtur. Nullus enim integer sensus elici potest: nisi aut non negandi aduerbium expungatur: aut nisi particula: quod quidem mihi magis placet: ascribatur: hoc modo. Sed non nisi conciliato eius animo. Nam nisi conciliato iudicis animo asperitatem quæstionum non esse tractandam Fabi⁹ præcipit. ¶ Committetur: componetur: atq; tractabitur. ¶ Siue quod passi sumus. Quid legendum est: non quod. ¶ Sed hęc: quæ supra dixi: non mouere tantum animũ. Superflue hic animũ ascriptum esse facile contẽderim: cum verbum ad quod referatur non habeat. Mouere preterea hoc loco tentare atq; tractare significat: vt intelligamus procemij opus esse non ea solum tentare atq; attingere: quibus animi commouentur: sed e contraria quoq; parte tractata amoliri: ac discutere: atq; depellere.

Appell… uoco qu… sibus iu…

Moueo… gnificat… habeat.

Ab adiũctis personis. ¶ Sed ex iis quoq;: quæ non sunt personarum nec causarum: verum adiuncta personis & causis: duci procemia solent. Personis applicantur non pignora modo: de quibus supra dixi: sed propinquitates: amicitiæ interim: regiones etiam: ciuitatesq;: et si quid aliud eius: quem defendimus: causa dici potest. Causæ. Ad causam extra pertinet tempus. vnde principium pro Cælio. Locus, vnde pro Deiotaro. Habitus, vnde pro Milone. enumerentur. Opinio, vnde in Verrem. Deinceps ne omnia †enumerem: fama iudiciorum: expectatio vulgi: nihil enim horũ in causa est: actione ad causam tamen pertinet. Adiicit Theophrastus ab †oratione principium: quale videtur esse Demosthenis pro Ctesiphonte: vt sibi dicere suo potius arbitrio liceat rogãtis: q̃ eo modo: quẽ accusator actione præscripserat. Fiducia ipsa solet opinione arrogantiæ laborare. Fauorẽ cõciliantia. Faciũt fauorẽ: & illa pene cõmunia: non tamen omittenda: vt ideo ne occupentur: optare: abominari: rogare: sollicitũ agere. De attẽtiõe cõcilianda. Quę plerũq; attentũ quoq; iudicem faciũt: si res agi videtur noua: magna: atrox: pertinẽs ad exemplũ: præcipue tamen si iudex: aut sua vice: aut reipubli. commouetur. cuius animus spe: metu: admonitione: precibus: vanitate deniq;: si id profuturum credimus: agitandus est. Sunt & illa excitandis ad audiẽdum non inutilia: si nos nec diu moraturos: nec extra causam dicturos existiment. Docilem facientia. Docilem sine dubio: & hæc ipsa præstat attentio: sed & illud: si breuiter: & dilucide summã rei: de qua cognoscere debeat indicauerimus: quod Homerus atq; Virgilius operum suorũ principiis faciũt. Nam istius rei modus est: vt propositioni similior sit q̃ expositioni: nec quomo

RAPH.

¶ Duci potest. Dici legendum est. ¶ Vnde principium pro Cælio. Orationis pro Cælio exordium a tempore est sumptum. Si quis iudices forte nũc adsit ignarus: legũ iudiciorum: consuetudinis nostræ: miretur profecto: quæ sit tãta atrocitas huiusce causæ: q; diebus festiuis: ludisq; publicis: omnibusq; negociis forẽsibus intermissis: vnũ hic iudicium exerceatur: nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur: vt eo neglecto, ciuitas stare nõ possit: & quę sequũtur. ¶ Locus: vnde pro Deiotaro. Partem quidem exordij orationis pro Deiotaro a loco sumpsit Cicero. Inquit enim. Moueor etiam loci ipsius insolentia: q; tãtam causam: quãta nulla vnq̃ in disceptatione versata est: dico intra domesticos parietes: dico extra conuentum: & eam frequentiam: in qua oratorum studia niti solent, in tuis oculis, in tuo ore: vultuq; acquiesco. Te vnum intueor: ad te vnũ omnis mea spectat oratio.

do quicq; sit actum: sed de quibus sit dicturus orator: ostendat. Nec video qđ huius rei apud oratores possit reperiri melius exemplū q̃ Ciceronis pro Cluētio. Animaduerti iudices omnē accusatoris orationē in duas diuisam esse partes: quarū altera mihi niti & magnopere confidere videbatur, inuidia iam inueterata iudicii Iuniani: altera tantūmodo cōsuetudinis causa timide: & diffidēter attingere rationē veneficii criminū: qua de re lege hæc est q̄stio cōstituta. Id tamē totū respōdenti facilius est q̃ proponēti: q̄a hic admonēdus iudex: illic docēdus est. Nec me q̄q̃ magni auctores in hoc duxerint: vt nō semper facere attentū: ac docilē iudicē velim: nō quia nesciā id: qđ ab illis dicit̄: esse pro mala causa: qualis ea sit nō intelligi. Verū quia istud nō negligētia iudicis cōtingit: sed errore. dixit enim aduersarius: & fortasse persuasit, nobis opus est eius diuersa opinione: quæ mutari non potest: nisi illum fecerimus ad ea quæ dicemus: docilem & attentum. Quid ergo? imminuenda quædā: & leuādā: & quasi contemnenda esse consentio ad remittendā intentionē iudicis: quam aduersario præstat: vt fecit pro Ligario Cicero. Quid enim agebat aliud Ironia illa q̃ vt Cæsar minus se in rem tanq̃ non nouam intenderit? Quid pro Cælio? q̃ vt res expectatione minor videretur. Verū ex eis: quæ proposui: aliud in alio genere causæ desiderari palam est.

Semp attēt⁹ & docilis faciēd⁹ iudex.

ASCENSIVS.

¶ Non pignora modo. i. nō solū liberi. Vnde videt̄ nō cōtemnēdus versiculus Pignora natorū dicunt̄ pignera rerū. Ne oīa enumeret. Valleñ. habet enumerētur. Adiicit Theophrast⁹ ab oratione: sic oēs p̄ter Aldinū qui habet ab actione: quē forte sequar: q̄a sequit̄ quē accusator actione p̄scripserat. Si tñ potius legēdū est ab oratione: accipit̄ p supplicatione nō p dictione oratoris: quā lectionē probat p̄ticula rogantis. Vanitate: laudatione vltra q̃ meruerit. Quæ plerūq; attētū quoq; iudicē faciūt: q̄q̃ Valleñ. nō habet p̄ticulā quoq;: videtur tñ Raphael argute ascribendā censere. Nam cū quæ p̄misit auctor fauorem concilient: bene addit q attentum quoq; faciunt iudicem.

Quæ mihi ad spem obtinēdę veritatis grauissima sūt ad motū animi: & ad oēm impetū dicēdi cōtētionē: q leuiora: & quę sequūtur. ¶ Habitus vnde pro Milone. Exordiū pro Milone a noua iudicij forma: habituq; sumptum esse facile videbit, qui ipsum leget. ¶ Opinio: vnde in Verrē. Cicero primam in Verrem actionē sic exorditur: vt dicat se scire quosdā mirari: q is qui per tot annos defenderit multos, læserit neminē: ad accusandū Verrē descenderit. Sic enim inq̄t. Siquis vestrū iudices aut eorū: qui adsunt forte miratur me qui tot annos in causis iudicijsq; publicis ita sum versatus: vt defenderim multos: læserim neminē: subito nunc mutata volūtate ad accusādū descēderi: si mei consilij causam rationēq; cognouerit: vna & id quod facio probabit: & in hac causa profecto neminem mihi esse præponēdum actorem putabit: & quæ sequūtur. ¶ Q̃ eo modo: quem accusator actione præscripserit i vocali in a cōuersa p̄scripserat mihi legendum videtur. Petierat aūt a iudicibus Aeschines: ne paterentur Demosthenem vagari: sed eo ordine sibi respōdere: quo ipse proposuerat, cogāt. ¶ Quæ plerūq; attentum iudicē faciūt. Sic quidē recte legi videtur: sed si quoq; particula ascriberetur: fortasse rectius legeretur. hoc modo. Quæ plerūq; attentū quoq; iudicē faciūt. Nā optare: & reliqua: quæ enumerantur: non solum iudicem conciliant: sed etiā attentū reddunt. ¶ Vt propositioni similior sit q̃ expositioni. Summa rei in breuē propositionē confertur: cū non quo modo quicq; sit gestum exponitur: sed de quibus verba futura sint significatur. vt. de Cn. nāq; Pompeij laudibus mihi est dicendum. ¶ Vt fecit pro Ligario Cicero. Ab Ironia orationem pro Ligario Cicero inchoauit hoc modo. Nouū crimen. C. Cæsar: & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te. Q. Tubero detulit. Q. Ligarium in Aphrica fuisse: & quæ sequūtur. ¶ Quid pro Cælio? Pro Cælio ita exorditur Cicero: vt de teterrimo scelere agi posse ignaris videri dicat: Deinde ita rem extenuat: vt iudicium de nullo Cælij crimine constitutum esse ostendat.

RAPH.

¶ Genera porro causarū. Cum in tertio libro genera causarum tria esse dixerit Fabius: parum scite hoc loco videtur eorum accedere opinioni: qui genera ipsa causarum quinq; esse aiunt. Sed materia rhetorices superius in tria genera causarū distincta est: hoc loco autem qualitas causarum in quinq; genera separatur. Aliæ nanq;

¶ Genera porro causarū plurimi fecerūt: honestū: humile: dubium vel anceps: admirabile: obscurū: id est ἔνδοξον, ἄδοξον, ἀμφίδοξον, παράδοξον, δυσπαρακολούθητον. Sunt quibus recte videatur adiici turpe: qđ alii humili: alii admirabili subiiciūt. Admirabile aūt vocant: qđ est p̄ter opinionē hominū constitutū. In ancipiti maxime beniuolū iudicē: in obscuro docilē: in humili attentū parare debemus. Nā honestū quidē ad cōciliationē satis per se valet. In admirabili: & turpi remediis opus est. Et eo q̄dam exordiū in duas diuidūt partes: in principiū: & insinuationē: vt sit in principiis recta beniuolētię & attētionis postulatio.

Causarū genera.

Principiū.

ū q̄lita
ot gene
ētur.

Insinuatio.

quæ quia esse in turpi genere causæ non possit, Insinuatio surrepat animis: maxime vbi frons causæ: non satis honesta est: vel quia res sit improba: vel quia ab hominibus parũ ꝓbetur: aut si facie ipa quoq; ꝑmitur: vel inuidiosa cõsistẽtis ex diuerso patroni: aut patris: vel miserabilis senis: cæci: infantis. Et qdã quibus aduersus hęc modis sit medẽdũ verbosius tradũt: materiasq; sibi ipsi fingũt: & ad morẽ actionũ persequũtur. Sed cũ hęc oriãtur ex causis: quarũ species cõsequi oẽs nõ possumus: nisi generaliter cõphẽdãtur: in infinitũ sunt extrahẽda. Quare singulis cõsiliũ ex ꝓpria ratione nascet. Illud in vniuersum ꝓceptũ sit vt ab iis q̃ lędũt: ad ea q̃ prosunt: refugiamus. Si eñ causa laboram⁹: persona subueniat. si ꝑsona, causa. si nihil qđ nos adiuuet, erit: q̃ramus † qd aduersariũ lædat. Nã vt optabile est plus fauoris mereri: sic proximũ, odii minus. In iis q̃ negari non poterũt: elaborãdũ: vt aut minora q̃ dictũ est: aut alia mẽte facta: aut nihil ad ꝑsentẽ q̃stionẽ pertinere: aut emendari posse poenitentia: aut satis iã punita videãtur. Ideoq; agere aduocato q̃ litigatori facilius: quia & laudat sine arrogãtię crimine: & aliquãdo vtiliter etiã rephẽdere potest. Nã se quoq; moueri interim fingit: vt pro Rabirio Posthumo Cicero: dũ aditum sibi ad aures facit: & auctoritatẽ; induit vera sentiẽtis: quo magis credatur: vel defendẽti eadẽ: vel negãti. Ideoq; primũ † hoc intueamur litigatoris: an aduocati persona sit vtẽdũ: quoties vtrũq; fieri potest. Nam illud ĩ schola liberũ est: in foro rarũ: vt sit idoneus suę rei quisq; defensor. Declamaturus aũt maxime positas in affectib⁹ causas propriis ꝑsonis debet induere. Hi sunt. n. q̃ mãdari nõ possunt: nec eadẽ vi † perferunt alieni animi: qua sui, motus. His etiã de causis insinuatione videt opus eẽ: si aduersarii actio iudicũ animos occupauerit: vel si dicẽdũ apud fatigatos est: quoꝝ alterũ promittẽdo nostras ꝓbatiões: & aduersas eluẽdo vitabim⁹: alterũ & spe breuitatis: & iis q̃bus attẽtũ fieri iudicẽ docuimus. Et vrbanitas opportuna reficit aĩos: & vndecũq; petita iudicis voluptas leuat tediũ. Nõ inutilis etiã est ratio occupãdi: q̃ videntur obstare: vt Cicero dicit: scire se mirari quosdã: q; is: q ꝑ tot ãnos defenderit multos: lęserit neminẽ: ad accusandũ Verrẽ descẽderit. deĩde ostẽdit hãc ipsam socioꝝ defensionẽ: qđ schema prolepsis dicit. Id cũ sit vtile aliquãdo: nũc a declamatorib⁹ q̃busdã pene semper assumitur: qui fas nõ putãt: nisi a cõtrario incipere.

qd

hic intuemur.

perfert

Prolepsis.

¶ Genera porro causarum &c. Liber impressus sub Raphaele in eos clamare solito qui noua capita perperam constituerint: hoc loco: vbi minime opus erat quasi nouũ constituit caput: cum tamẽ Aldina impressio perpetuam habeat lectionem. Sane de generibus causarum hæc Valla adnotauit. Victorinus cum differentiam inter hęc quinq; & alia tria genera causarũ scrupulose & anxie conatur ostendere: tenebras imperitiæ suæ singularis: non lucem veritatis aperuit. Nam genera illa tria sunt totius orationis: hęc autem quinq; solius procemij. Illa cõmunia vtriusq; partis: hæc propria cuiusq;. Nam causa hic accipitur: non quæ cõmunis inter me & te: sed quæ cuiusq; propria: ideo fere differt in qualitate, & prope contraria est mea & tua. Siquidem si mea causa qui te reip. læsæ accuso, est honesta. i. habetur ab auditoribus honesta: tua nimirũ est turpis. i. habetur turpis. Ideoq; ad hanc iudicum opinionẽ componendũ est exor-

causarum sunt honestæ: aliæ humiles: aliæ dubiæ: aliæ admirabiles. aliæ obscuræ. Græcis vero nominibus: quæ latinis respondeant. quinq; hæc genera a Fabio explicantur. ἔνδοξον nanq; dicitur honestum siue gloriosum: quod ἔνδοξα hoc est hominũ opinione sit: ἄδοξον humile: ac vile. quod in nulla sit hominũ opinione ἀμφίδοξον dubium παράδοξον dubium præter opinionem: & ideo admirabile: δυσπαρακολούθητον obscurum: quod difficulter quis assequi potest. ¶ Maxime vbi fors causæ. Frons vt legatur sensus exposcit. Tunc enim frons causæ parum honesta videtur: cum præ se fert quandam impudentiam ac turpitudinem. Frons autem causæ est ingressus ac principium causæ. ¶ Et quidem quibus aduersus hæc. Quidam: non quidem legendum est. & morem non mortem & extrahenda non extrahendæ. Eos autem repræhendit Fabius qui sibi materias fingunt: insinuationesq; componunt. Cum enim causæ sint infinitæ: nihil aut certe parum proderit: quomodo in duab⁹ tribusve causis vti insinuatione debeamus nisi generalia pręcepta didicerim⁹. ¶ Vt pro Rabirio Posthumo Cicero. Hoc nanq; modo exorditur: Siquis est Iudices: qui. C. Rabirium: q; fortunæ suæ fundatas: atq; optime constitutas opes potestati regiæ libidiniq; commiserit: repręhendendum putet: ascribat ad iudicium suum nõ modo meã: sed huius esse ipsius qui cõmisit sententiam & quæ sequuntur. ¶ Quod schema πρόληψις dicit. πρόληψις sentẽtiæ figura est: quæ ꝑsumptio ad verbum transferri potest. Hac autẽ figura vtũtur: qui tacitis obiectionibus occurrunt: eaq; occupãt quæ cõtra dici possent.

Frons ca

Prolepsi

dium:pcipueq; ille qui causam turpem habet:vt a se odiū iudicum auertat,causæq; suæ fauorem cōciliet, Et item in cæteris generibus:in quibus fere opinio auditorum moderatur oratori & exordiendi materiā pbet. Quid multa? Cum ea quæ sunt interdū extra causam: faciant nostrā causam vel turpē vel honestam:vt si tu accuses cōmunē patrem sacrilegij,ego defendam. Nam etiā si putetur verum esse sacrilegiū:tamē tu turpiter agere videaris:ego honeste:cū causa tua sit bona:mea autē mala:quia tu verū ego falsum defendo. Itaq; bona causa est inhonesta:& mala honesta:cū tamē nō nisi vna sit causa:quæ iudiciū cōstituit. Hæc ille: in cuius codice frons non fors est. Est aūt frons causæ qua ipsa primū apparet:facies qua agnoscitur. Et quidā:sic quoq; Valla legit:qui adnotauit temporibus suis Gasparinū Veronensem hoc fecisse. Adnotauit pterea ad illud, Vt Cicero dicit scire se mirari quosdā &c. In his verbis Cicero solœcismū admisit:vt Pedianus inquit ideo Quintilianus accusatiuū in nominatiuū mutauit.

e qd sit.

¶ Negant Apollodorum secuti tres esse (de quibus diximus) præparādi iudicis partes. Sed multas species enumerant: vt ex moribus iudicis: ex opinionibus ad causam extra pertinētibus: ex opinione de ipsa causa:q̄ sunt prope infinitę:tū iis: ex quibus oēs constāt controuersię:personis:factis:dictis:causis: tēporib⁹: locis:occasionibus ceteris: quas vera esse † fateor:sed in hęc tria reor genera recidere. Nā si iudicē beniuolū,attētū,docilē,habeo: qd amplius debeā optare nō reperio:cū metus ipse: q maxime videtur eē extra hæc:& attētū iudicē faciat:& ab aduerso fauore deterreat? Verū quoniā nō est satis demōstrare discētib⁹:q̄ sint in rōne pœmii:sed dicēdū etiā qūo pfici facillime possint:hoc adiicio:vt dicturus intueat̃:qd, apud quē, p quo, contra quē, quo tpe,quo loco, quo rerū statu,qua vulgi fama dicēdū sit, qd iudicē sentire credibile sit anteq̄ incipiam⁹,tū qd aut desiderem⁹ aut dep̄cemur: ipsa illū natura eo ducet:vt sciat qd primū dicēdū sit. At nūc omne qđ cœperint pœmiū putāt: & vt qcq; succurrerit:vtiq; si aliqua sentētia blādiat̃ exordiū. Multa aūt sine dubio ex aliis ptibus sunt:aut aliis ptibus causę cōia:nihil tū in quoq̄ melius dicit̃:q̄ qđ æque bene dici alibi nō possit. Multum gratiæ exordio est qđ ab actione aduersę partis materiā trahit: hoc ipso:q nō cōpositū domi:sed ibi:atq; e re natū: & facilitate famā ingenii auget:& facie simplicis sumptiq; ex pximo sermonis:fidē quoq; acqrit,adeo vt etiā:si reliqua scripta:atq; elaborata sint:tū plerūq; videat̃ tota extēporalis oratio: cuius initiū nihil pparatū habuisse manifestū est. Frequētissime vero pœmiū decebit:& sentētiarū:& cōpositiōis:& vocis:& vultus modestia adeo vt in genere causę etiam indubitabili fiducia se ipsa nimiū exerere nō debeat. Odit enī iudex fere litigātis securitatē: cūq; ius suū intelligat:tacitus reuerētiā postulat. Nec minus diligēter:ne suspecti simus in vlla pte vitādū: ppter qđ minime ostentari debet i[illegible]incipii[illegible]ra: quia videt̃ ars oīno dicētis contra iudicē adhiberi. Sed ipsū istud euitare summę artis. Nā id sine dubio ab omnibus: & quidem optime præceptum est. Verum aliquatenus temporum conditione mutatur:quia iam quibusdam ī iudiciis: maximeq; capitalibus: vt apud cētumuiros ipsi iudices exigūt sollicitas & accuratas actiones:cōtemniq; se:nisi dicendo etiā diligentia appareat,credunt:nec doceri tantū: sed etiā delectari volunt. Et est difficilis huius rei moderatio: quæ tamē ita tēperari potest:vt videamur accurate:nō callide dicere. Illud ex p̄ceptis veteribus manet: ne qđ insolens verbum: ne

RAPH.

¶ Nihil autem in quoq; Pro quoq; legendū est quoq̄. ¶ Adeo vt in genere causæ etiam indubitabili fiducia se ipsa nimium exercere non debeat. Sic quidem recte legi videtur. Sed nisi c litera expuncta exerere legatur: verus sensus nō percipietur. Exerere nanq; est detegere: atq; denudare. Fiduciam vero Fabius in procemio tegendam: non denudandam: atq; ostentandam esse ait. ¶ Nec minus diligenter: ne suspecti simus in vlla parte vitandum. Pro vlla legendum est illa: ne Fabius inepte præcipere videatur. Diligenter eīn vitandum est ne in illa parte. hoc est procemio suspecti iudici videamur: ne forte putet nos sibi artificiosa oratione insidiari. ¶ Maximeq; cum in locos fuerimus ingressi. Quos appellat hic Fabius locos? An locos cōmunes:propriosq; vniuscuiusq; causæ: quibus & magna vis iudicum animis affertur: & factū vnū quodq; laudatur: aut vituperatur: ac iustum: vel iniustū: maius vel min⁹: asperi⁹ aut mitius esse probatur: ac deniq; quibus iudex mouetur. Huiusmodi vero loci:vt Fabius ipse in quinto pręcipit:interdum singulis quęstionibus subiiciuntur. Nec ignoro locos vocari etiam propositionū sedes: vnde ad propositā causam conueniens trahitur propositio: vt in causa coniecturali Petitionem testium. volūtatē: potestatē: & similes: qui etiā pricipales loci a quibusdā vocantur: a quibus secūda xij etiā loci dicuntur: vnde

dicant.

audacius translatum:ne aut obsoleta vetustate:aut poetica licentia sumptum in principio depræhendatur. Nondum enim recepti sumus:& custodit nos recens audientium intentio:magis conciliatis animis:& iam calentibus hęc libertas feretur:maximeque cum in locos fuerimus ingressi:quorũ naturalis † vbertas licentiam verbi notari circunfuso nitore non patitur. Nec argumentis autẽ:nec locis:nec narrationi similis esse in procemio debet oratio. Nec tamen deducta semper: atque † circulata sed sæpe simplici,ac inelaboratæ similis:nec verbis,vultuque nimia promittens. Dissimulata enĩ:& vt græci dicũt ἀμετίφατοσ actio melius sæpe surrepit. Sed hæc prout formari animum iudicum expediet. Turbari memoria: vel continuandi verba facultate destitui:nusquam turpius:cum vitiosum procemium possit videri cicatricosa facies.& pessimus certe gubernator: qui nauem:dum portum egreditur:impegit. Modus autem principii pro causa. Nam breuius simplices:longius perplexæ:suspectæque & infames desiderant. Ridendi vero qui velut leges procemiis omnibus dederunt:vt intra quatuor sensus terminarent. Nec minus euitãda est immodica eius longitudo:ne in caput excreuisse videatur & † quo præparare debet:fatiget.

Libertas.

Circulata.

Quos.

argumenta ducuntur. Nã locus proprie est argumẽti sedes. Sed de huiusmodi locis Fabius hic nõ sentit. ¶ Dissimulata enim vt græci dicũt. ἀμετίφατοσ actio melius sæpe surrepit ἀμετίφατοσ remissa: ac sine ostentatione interpretari potest: hoc est modesta:ac sine vllo tumore. ¶ Cum vitiosum procemium possit videri cicatricosa facies: vt similitudinis aduerbium mihi ascribendum videtur: hoc modo: vt cicatricosa facies; hoc est cicatricum plena. Sũt autem cicatrices vulnerum consolidatorum signa: quę maxime faciem deturpare solent. ¶ Qui nauem impegit. Hoc est vado & harenæ illisit. Ab impingendo autem quod ex in & pango est compositum præteritum impegi declinatur.

Cicatri dicant

Impin modo natur.

ASCENSIVS.

Negant apollodorum sequuti &c. Inuestigat an plura quam tria sint oratori in procemio pręstanda. Itẽ qua ratione facillime hæc tria consequamur. Sane Vallen. habet quid primum dicendum sit non quũ primum sit. Item Multa aũt sine dubio ex aliis partibus sunt: aut &c. quorũ verborũ bona pars Raphaelis impressioni deest. Habet tñ in quoque: vbi in quoque Raphael habendum censet. Aldus autem in quaque legit. s. causa aut parte. Multũ gratiæ &c. Tractat de augenda procemiorũ gratia. Exerere nõ debeat, sic quoque Vallen. Nec minus diligenter ne suspecti simus in vlla parte vitandum: sic Vallen. Aldinus sine præpositione vlla parte habet. Raphael censet legendũ in illa parte. s. procemiali. Id aũt quod sequitur docet legendũ vlla: quia si de principiis tñ intellexisset: non addidisset propter quod minime ostentari debet in principiis cura. sed: propterea quod &c. Sane quod in elegãtiis adnotauit Valla: idẽ facere: hic verbũ iubendi quod prohibendi. Nã vbi dixit vitandum ne suspecti simus dicere potuisset curandum: annitendũ: faciendũ: aut simile. Quorum naturalis vbertas: Vallen. habet libertas. Nec tñ deducta. i. extenuata: nec circulata sic Vallen. repositum habet: habuit tñ vt alii circunlata. In eodem erat vt cicatricosa facies. sed illud vt expungendũ notauit: aut Valla aut alius quispiam. nec Aldus habet nec necessarium videtur. Modus aũt. i. mensura & quantitas. Intra quatuor sensus. i. sententias. Et quo præparare debet fatiget. sic Raphaelis & quorũdam aliorum codices hñt. Aldinus aũt fatigetur. vt sit & sup. iudex fatigetur exordio quo debet præparari. i. attentus effici. Vallen. habet. Et quo præparare debet fatiget. Cui lectioni accedam si haberet quos: vt sit. Et fatiget sup. iudices aut eorũ animos quos debet præparare: sed & quo legi potest: vt sit & fatiget eo quo debet præparare; hoc est multitudine verborum.

Sermonẽ a persona iudicis auersum: qui ἀποστροφή dicitur, quidam in totum a procemio submouent: nonnulla quidem in hãc persuasionem ratione ducti. Nam prorsus esse hoc magis secũdum naturam confitẽdum est: vt eos alloquamur potissimum: quos conciliare nobis studemus. Interim tamen est & hoc procemio necessarium, sensus aliquis: & is acrior fit atque væhementior ad personam directus alterius. Quod si accidat: quo iure: aut qua tãta superstitione prohibemur dare per hanc figuram sententiæ vires? Nec enim istud scriptores artium: quia non liceat: sed quia non putant vtile: vetant. Ita si vincet vtilitas: propter eandem causam facere debemus: propter quam vetamur. Et Demosthenes autem ad Aeschinem orationem in procemio conuertit. Et. M. Tullius cum pro aliis quibusdam, ad quos ei

RAPH.

¶ Qui ἀποστροφή dicit. ἀποστροφή auersio proprie transferri potest. ¶ Quanta superstitione. Qua pro quanta rectius legeretur. ¶ Dare hanc figuram sententiæ vires. Aut per præpositio est ascribenda: vt per hãc figurã aut ablatiuũ casus est legendum. Acriores enim fiunt sensus figuris cum verborum: tum sententiarum. ¶ Si flexũ illi mutauerit. Non illi: sed illum est legendũ: hoc est: illam conuersionẽ sermonis. ¶ Nisi cum diuina illa pro ligario Ironia. Va-

ticinatus eſſe Fabius videtur quoſdam futuros:quibus illa Ironia diuina pro ligario diſpliceret. Nã Georgio Cretenſi qui Trapezuntius malunt appellari (untij) adeo diſplicet:vt Fabium quoq́ alterum eloquentię Romanae ſpecimẽ: q̃q̃ vt ſus Mineruam reprehendens:irrideat. Sed cum diuina ſit:minime eſt mirãdum:ſi Trapezuntius elegantiae latinae ignarus eã percipere non potuit. ℭ Vt ſi praeparat⁹. Sit particulam aſcribi ſenſus integritas expoſcit:hoc modo:vt ſi ſit ꝑpat⁹. ℭ Quale cum. C. Varenus. Illa cũ particula vt redũdans videtur expungenda. ℭ Cui commodiſſime iungi initium conſequentium. Poſſit verbum librariorũ incuria praetermiſſum aſcribatur:ne ſenſus inperfect⁹ reliquatur. ℭ Affectio. Corrupte quidem ſic legitur. Emẽdate vero affectatio. Quidam enim affectant & omnibus conantur viribus: vt in tranſitu ipſo a procemio ad narrationẽ aliquis acutus ſenſus afferatur. ℭ Surripere. acculcare furtimq́ eripere tranſgreſſionis & tranſitus notitiam. ℭ Vt Cicero ſępi⁹: ſed hoc loco fecit. Aliquid mihi deeſſe huic ſenſui videtur. Aut eñ potiſſimũ: aut quid tale recte forſitan aſcriberetur. Cicero vero pro Cluentio hoc fecit. Inquit enim. Paulo longius exordium:& quae Fabius ipſe ſubiicit.

ASCENSIVS.

Interim tamen &c. hũc locum ita legam vt cum Aldo neceſſarium ponã: vt quaſi per appoſitionẽ ſenſus aliq̃s:ſubdatur ſic. Interim tamẽ eſt: et hoc pœmio neceſſariũ: ſenſus aliquis:& is acrior ſit &c. vt ſit ordo. Tñ &. i. etiã hoc eſt neceſſarium interim. i. interdũ procemio:hoc in quã videlicet aliq̃s ſenſus i. ſententia acris: & is. ſ. ſit acrior atq́ vehemẽtior: directus. i. ſi fuerit directus

vísum eſt:tum pro Ligario ad Tuberonem.Nam erat multo fu
tura láguidior: ſi eſſet aliter figurata:quod facilius cognoſcet:
ſi quis illam totam partem vaehementiſſimam:cuius haec for
ma eſt.Habes igitur Tubero:quod eſt accuſatori maxime optã
dum:& caetera,conuertat ad iudicem.Tum enim vere auerſa
videatur oratio:& langueſcat vis omnis dicentibus nobis. Ha
bet igitur Tubero:quod eſt accuſatori maxime optandum.Illo
enim modo preſſit,atq́ inſtitit: hoc tantum indicaſſet. Quod
idem in Demoſthene:ſi flexum† illi mutaueris accidet. Quid? Illum
non Salluſtius directo ad Ciceronem:in quem ipſum dicebat:
vſus eſt principio:& quidem protinus?Grauiter & iniquo ani
mo maledicta tua paterer.M.Tulli.Sicut & Cicero fecerat ĩ Ca
tilinã.Quouſq́ tandem abutere patientia noſtra?ac nequis apo
ſtrophen miretur ipſe Cicero pro Scauro ambitus reo:quę cau
ſa eſt in commentariis(Nam bis eundem defendit) proſopo
paeia loquentis pro reo vtitur.pro Rabirio vero poſthumo:eo
demq́ Scauro reo repetundarũ:etiam exẽplis.pro Cluentio(vt
modo oſtendi)partitione.Non tamẽ haec:quia poſſunt bene ali
quando fieri paſſim facienda ſunt:ſed quoties praeceptum vice
rit ratio:quomodo & ſimilitudine dum breui:& tranſlatione:
atq́ aliis tropis:quae omnia cauti illi ac diligẽtes prohibẽt,vte Si.
mur interim:†niſi cui illa diuina ꝓ Ligario ironia:de qua pau Exordiorũ vitia.
lo ante dixeram:diſplicet.Alia exordiorum vitia verius tradi
derũt.Quod in plures cauſas accommodari poteſt:vulgare di Vulgare.
citur.Id minus fauorabile:aliquando tamen non inutiliter aſſu
mimus a magnis ſępe oratoribus non euitatum.Quo & aduer Cõmune.
ſarius vti poteſt:commune appellatur.Quod aduerſari⁹ in ſu
am vtilitatem deflectere poteſt:commutabile.Quod cauſę nõ Cõmutabile
cohaeret:ſeparatum.Quod aliunde trahitur:tranſlatum.Prae Separatũ. Tranſlatũ.
terea quod longum quod contra praecepta eſt.quorum pleraq́ Longum.
non principii modo ſunt vitia:ſed totius orationis.Hęc de pro Cõtra ꝓcepta
mio quoties erit vſus:non ſemper autem eſt.Nam & ſuperua
cuũ aliquod eſt:vt ſi ſit pręparatus ſatis etiã ſine hoc iudex:aut
ſi res pręparatione nõ egeat:Ariſtoteles quidem in totum id ne
ceſſarium apud bonos iudices negat:aliquando tamẽ vti nec ſi
velimus eo licet:cum iudex occupatus:cum anguſta ſunt tem
pora:cum maior poteſtas ab ipſa re cogit incipere.Contraq́ eſt
interim procemii vis etiam non in exordio.Nam iudices & in Procemio non ſemp ei locus.
narratione nonnunq̃:& in argumentis:vt attendant:& vt faue
ant rogamus.Quo Prodichus velut dormitantes eos excitari
putabat:quale eſt cum.C. Varenus:qui a familia † anchariana Anchariana
occiſus eſt:hoc quaeſo iudices diligẽter attendite. Vtiq́ ſi mul
tiplex cauſa eſt:ſua quibuſq́ partibus danda praefatio eſt:vt]au
dite nunc reliqua:& tranſeo nunc illuc.Sed in ipſis probationi
bus multa funguntur procemii vice:vt facit Cicero pro Cluen
tio:dicturus contra cenſores:pro Murena cum Seruio ſe excu
ſat. Verum id frequentius eſt:q̃ vt exemplo confirmandum ſit.
Quoties autem procemio fuerimus vſi:tum ſiue ad expoſitio

nem tranſibimus:ſiue protinus ad probationem: id debebit in principio poſtremum eſſe:cui commodiſſime iungi initium ſequentium poterit. Illa vero frigida & puerilis eſt in ſcholis affectatio:vt ipſe trãſitus efficiat aliquam vtiq; ſententiam. Et huius velut præſtigiæ plauſum petat:vt Ouidius laſciuire in metamorphoſi ſolet:quem tamen excuſare neceſſitas poteſt,res diuerſiſſimas in ſpeciem vnius corporis colligentem. Oratori vero:quid eſt neceſſe ſurripere hanc tranſgreſſionem:& iudicem fallere?qui vt ordini rerum animum intendat: etiam commonendus eſt. Peribit enim prima pars expoſitionis ſi iudex nõdũ narrari ſciet. Quapropter:vt non abrupte cadere in narrationem:ita non obſcure tranſcendere eſt optimum. Si vero longior ſequetur ac perplexa magis expoſitio:ad eam ipſam præparandus iudex erit:vt Cicero ſæpius:ſed hoc pcipue loco fecit. Paulo longius exordium rei demonſtrandæ gratiæ repetam: quod quæſo iudices:ne moleſte patiamini. Principiis enim cognitis:multo facilius extrema intelligetis. Hæc mihi fere ſunt de exordio comperta.

Affectio.

Ouidius notatur.

ad perſonã alterius:q̃ eius ad quẽ loquimur. Aut quãta. Vallẽ. habet qua tãta. Habet etiã per hãc figuraʒ. Et Demoſthenes autẽ ad Aeſchinẽ &c. ſic oẽs hñt:eſt tñ rarus ſermo. Et aũt: qui cõſuetior ſit ſi legaẽ. Et Demoſthenes quidẽ:ſed nihil mutandũ duxi ſine auctore:nã ſi nõ eẽt particula & recte dictũ nemo dubitet: ea aũt ad ornatũ ſpectat geminata in principijs: Nã reſpicit ad illud. Et Marc⁹ Tullius &c. id addidi:ne temere q̃ non ſunt ad captuʒ noſtrũ mutem⁹. Cũ p alijs Sic Vallẽ. non tũ. Ad Tuberonẽ: repete orationem cõuertit. Hoc tñ idicaſſet: hoc.ſ.modo:indicaſſet tñ.ſ.ſi vſus fuiſſet eo. vnde nõ dixi indicauit q̃ a nõ eſt eo vſus:ſicut dixit: preſſit atq; inſtitit illo.ſ.quo vſus eſt. Si flexum illi mutaueris. Sic & Aldinus & Vallẽ. codex habet. vidi tñ alterũ impreſſum qui illũ habuit: Sed paruũ refert:nã ſi illi.ſ. Demoſtheni flexum mutaueris:mutabis & illum quẽ tenuit. Niſi cui illa diuina. ſic Raphael & quidã alij. Aldus tñ & Valla ſicui legunt: vt ſit. Sicui illa diuina ironia diſciplicet:diſciplebunt etiã multa alia. Nã alia exordiorũ vitia &c. Sane de illa ironia adnotauit Valla quæ Raphael allegat:ſed quia non plene repetã ea. Nõ ait Quintilianus ironiam eſſe in illo quod modo dicebat:habes igitur Tubero: Sed in illo aliquanto ſuperiore cũ inquit. Quid eñ agebat aliud illa ironia:hoc eſt nouũ crimen. C. Cæſar:& ante hunc diẽ inauditũ. Q; ſi negas hic eſſe ironiã:ne ratiõibus (quę tamẽ aptę ſunt) agam:lege Romanum aquilam de ſchematibus (qui neſcio an æqualis. an poſterior Quintiliano fuerit) afferentem ex hoc loco Ironiæ exemplũ. Hoc ideo non tacui q; in duobus ſuis operibus Quintilianũ de hac ipſa re trapezuntius repræhendit: profecto ſus mineruam. Q; q̃ de illo loco inter figuras Quintilianus ita ait. Nõ procul abeſt ab hac ſimulatione confeſſio nihil nocitura, qualis eſt: Habes Tubero &c. Vt ſi ſit præparatus: Vallẽ. habet. Quale eſt, cum. C. Varrenus qui a familia anchariana &c. ſic omnes quos quidem vidi pręter Laurentianum codicem qui tũ habet & anchiriana. Ego ſiquid mutare auſim, legendum putẽ. Quale eſt Ciceronis pro. C. Vareno &c. In ſcholis affectio, ſic Vallẽ. ſed melius legatur affectatio. Habet Valla vt opinor rectius ac alij quę Raphael non tetigit. Vtiq; ſi multiplex. Iungi initium ſequentium poterit. pro quibus alij habent vbi ſi multiplex. & iungi initium conſequentium poſſet. Adnotauit aũt Valla in trãſitu faciendo mirabilem gratiam Valerio maximo eſſe: qui exempla diuerſa iucunde pariter & grauiter connectit. Habet quoq; Vallẽ. codex. Oratori vero quid eſt neceſſe? q. d. nihil: vbi quidam quod in pſſerunt non ſatis accurate. Sed hoc præcipue loco.ſ. pro cluentio. Sic autem legendum puto: aut non ſępius. ſed hoc loco fecit. Veruʒ quia cõfirmat id faciendum: malim legere vt impreſſi.

De narratione. Cap. II.

MAxime naturale eſt:& fieri frequentiſſime debet:vt præparato, per hæc quæ ſupra dicta ſunt,iudice,res de qua pronunciaturus eſt: indicet. Ea eſt narratio. In qua ſciẽs trãſcurram ſubtiles nimium diuiſiones quorundã: plura eius genera facientium. Non enim ſolam volũt eſſe illam negocii (de quo apud iudices quæritur) expoſitionem:ſed perſonæ:vt Marcus Acilius Palicanus humili loco picẽs magis loquax:q̃ facundus. Loci: vt Oppidũ eſt in Helleſponto Lampſacum iudices. Temporis: vt Vere nouo gelidus canis cum mõtibus humor Liquitur. Cauſarum:quibus hiſtorici frequentiſſime vtuntur:cum exponũt:

Attilius.

RAPH.

¶ Maxĩe naturale ẽ. Quæ de narratione quoq; præcepta tradit Fabius ita ſunt aperta: vt ſi mendę abſint: nihil expoſitione opus eſſe videatur. Primuʒ aũt narrationem merito ſubijci ex ordio ait. Deinde narrationis infert diuiſionem. Tuʒ vtrum ſemper narranduʒ quęrit. Et an ſemper proœmio ſubijciẽda narratio ſit: docet. Eſt autem narratio rei: de qua pronunciaturus eſt iudex expoſitio. ¶ Vt. M. Atilius Pallicanus. De Ciceronis oratione pro Cluentio deſumptũ

Narra… ſit.

vnde bellum,seditio,pestilētia. Præter hæc alias perfectas:alias imperfectas vocant:quod quis ignorat? Adiiciunt expositionē: & præteritorum esse temporum:quæ est frequentissima:& pręsentium:qualis est Ciceronis de discursu amicorum: Chrysogonus postq̄ est nominatus:& futurorum:quæ solis dari vaticinātibus potest. Nam ὑποτύπωσιν non est habenda narratio:sed nos potioribus vacemus. Pleriq; semper narrandum putauerunt:quod falsum esse pluribus coarguitur. Sūt enim ante omnia quædam tam breues causæ:vt propositionem potius habeant q̄ narrationē. Id accidit aliquādo vtriq; parti:cum vel nulla expositio est:vel de re constat:de iure quæritur:vt apud Centumuiros:filius an frater debeat esse intestato hæres. Pubertas annis:an habitu corporis æstimetur. Aut cum est quidem † in re narratiōi locus:sed aut ante iudici nota sunt omnia:aut priore loco recte exposita. Accidit aliquando alteri:& sæpius † actori causæ,vel quia satis est proponere: vel quia sic magis expedit. Satis est dixisse:certam creditam pecuniam peto ex stipulatione,legatum peto ex testamento. diuersæ partis expositio est: cur ea non debeantur. & satis est actori:& magis expedit sic indicare:dico ab Horatio sororem suam interfectam. Nanq; † ex propositione iudex crimen omne cognoscit:& ordo:& causa facti pro aduersario magis est. Reus contra tunc rationem subtrahit: cū id quod obiicit:nec negari:nec excusari potest:sed in sola iuris quæstione consistit:vt in † eum qui cum pecuniā priuatam ex æde sacra surripuit: sacrilegii reus est: confessio verecundior est q̄ expositio. Non negamus pecuniam de templo esse sublatam:calumniatur tamen accusator actione sacrilegii: cum priuata fuerit:non sacra. Vos autem de hoc cognoscitis: an sacrilegium sit admissum. Sed vt has aliquando non narrandi causas puto:sic ab illis dissentio:qui non esse narrandum existiment:cum reus:quod obiicitur:tantum negat. In qua est opinione Cornelius Celsus:qui conditionis huius esse arbitratur: plerasq; cædis causas:& omnes ambitus:ac repetundarum. Nō enim putat esse narrationem:nisi quæ summā criminis:de quo iudicium est:continet. Deinde fatetur ipse pro Rabirio Posthumo narrasse Ciceronem: † atq; ille & negauit peruenisse ad Rabirium pecuniā:qua de re erat quæstio constituta:& in hac narratione nihil de crimine exposuit.

Iure.

Ab actore.

Et cum.

Eo.

Atqui.

est hoc exemplum. ¶ Oppidum est in Hellesponto. De quarta Cicerōis in Verrem actione sumptum est hoc narrationis principiū. Chrysogonus postq̄ est nominatus. In oratione Ciceronis pro Roscio Amerino sensus quidez hic habetur: verba vero ipsa alia leguntur. Sic enim Cicero inquit Vsq; eo animaduerti iudices eum iocari:atq; alias res agere:anteq̄ Chrysogonum nominaui:quem simul atq; attigi:statim homo se erexit mirari visus ē. Intellexi quid eum pupigisset. Iterum ac tertio nominaui:postea homines cursare vltro:& citro non destiterunt. Credo qui Chrysogono nūciarent esse aliquē in ciuitate:qui contra voluntatem eius dicere auderet:aliter causam agi:atq; ille existimauit: aperiri bonorum emptionem:vexari pessime societatem: grātiam potentiamq; eius negligi:iudices diligenter attendere:populo rem indignam videri. ¶ Nam ὑποτύπωσιν non est habenda narratio ὑποτύπωσις: designatio siue informatio dicitur:quando quid ita describitur: vt oculis cerni videatur. ¶ Quod falsum esse coarguit. Pluribus ablatiuus in quibusdam exemplaribus recte mihi ascriptus videtur hoc modo. Quod falsum esse pluribus coarguitur. Complures nāq; subiiciuntur rationes. ¶ Pubertas annis:an habitu æstimetur. Ad pubertatem æstimandam olim puerorum pudenda inspiciebantur:quam obseruationem Iustinian⁹ se sustulisse lib. quinto Codicis titu. Quando tutores vel curatores esse desinunt: his verbis testatur. Indecoram obseruationem in examinanda marium pubertate resecantes iubemus:quemadmodum fœminæ post impletos duodeciz annos omnes pubescere videntur ita mares post excessuz quatuordecim annorum pube

Vt Marcus attilius palicanus humili loco picens. Vallen. habet Acilius & humillimo loco. Vere nouo &c. Vergilianum. est exemplum e Georg. primo. De discursu amicorū. s. Chrysogoni. postq̄ eñ Cicero nominauerat Chrysogonū dicebat e vestigio amicos eius discurrere. Vt Raphael bene declarat. De Hypotyposi adnotatū est i Vallen. codice sic. Opinor Hypotyposis est illud quod in rhetoricis ait Cicero esse narrationem quæ versatur in personis. Nā inquit est huiusmodi: vt in ea simul cum rebus ipsis personarum sermones & animi perspici possint: hoc modo, Venit ad me sæpe clamitans: quid agis Mitio? cur perdis adolescentem nobis? Cur amat? Cur potat? Cur in his rebus sumptū suggeris? Vestitu nimio indulges. Nimium ineptus es. Nimium ipse est durus ꝑter æquū & bonū. Pluribus coarguitur. sic Vallen. habet. In re, sic nūc vallen. at prius iure habuit. Aldinus neq; iure neq; in re: & reuera non est magnopere

Hypotyposis.

alterutrum desiderādū. Accidit aliquando alteri & sæpius actori. Sic Aldinus habet: at Vallēn. ab actore: vt Raphael censet reponendum: sed habuit nescio quid quod est deletum post alteri. Sit tamen aldina integra est lectio ordo est: proponere. i. facere propositionem causæ sine prolixa narratione: accidit aliquādo alteri. s. partium: & sæpius actori causæ: vel quia satis est vel quia expedit sic magis. Vt satis est dixisse. peto certam pecuniā creditam. peto inquā ex stipulatione Vbi Valla. Paulus in sententiis lib. v. Obligationū firmandarū gratia stipulatiões inductæ sunt: & reliqua a Raphaele posita Cur ea nō debeant, sic Vallēn. quidam debeatur legūt, minus vere: nam ea non solam pecuniam refert: sed etiam legatum. Dico ab horatio. historiam declarat Liuius lib. ii. decadis primę. Nanque ex propositione, sic Vallēn. Aldinus & reliqui. Nanque & cum propositione. Vtraque autem lectio bona est sed aldina addit elegantiam coniunctionis & a capite bis positæ semel eum dicitur: & cum propositione: iterum cum subdit. & ordo &c. Nec si legatur cum: denotet instrumentum sed comitē: quasi dicat vna dum propositionem cognoscit: crimen quoque cognoscit. Et causa facti sic Vallēn. & reliqui fere. Vt in eum &c. Sic Vallēn. non minus grammaticę peritus quam Raphael legit. Aldus tamen in eo legit. Et vtrunque legi potest in eum i. contra eum: in eo. id est in eius causa & vt dicunt processu confessio est verecundior &c. Atque ille & negauit. Sic Vallēn. Aldinus & reliqui habent: nullus atqui: quod tamē legi posse non inficias eam: sed videtur illud atque habere nescio quid singularis elegantiæ: qualem habet &: cum dicitur & videtis annos: vt sit & tamen videtis: sic atque. i. & tamen ille & negauit &c. & in hac &c. vbi etiā eleganter præponitur &.

res existimentur: indagatione corporis inhonesta cessante. Hoc idem legitur etiam in institutiõibus titulo. Quibus modis tutela finitur. ¶ Aut cum est quidem iure narrationi locus. Sic quidem legitur: sed iure mihi ociosum: ac superfluum esse videtur. Idcirco pro iure in re esse legēdū facile contenderim. Nam interdum in re nulla est narratio. vt exposuit Fabius. Interdum est quidem in re narrationi locus: sed quia iudici res ipsa est nota: narratione supersedetur. ¶ Accidit aliquando alteri: & sæpius ad actorē causæ. Hic quoque locus tametsi ita legatur: mihi tamen corruptus esse videtur. Non enī ad actorem causæ legendū est: sed ab actore causæ: hoc est pro actore causæ. Id quod aperte exempla apposita declarant. ¶ Ex stipulatione: hic distinguendū est. Vt autem inquit Paulus in sententiis libro. v. obligationum firmandarum gratia stipulationes inductæ sunt. quæ quadam verborum solennitate concipiuntur. ita appellatæ: quod per eas firmitas obligationum obstringatur. Stipulum enim veteres firmum appellabant. ¶ Et ordo: & cuius causa facti pro aduersario magis est. Cum præpositio: vt superflua est eradenda. Causa nanque facti si exponatur pro Horatio est. Idcirco enim sororem interemit: quod eam in tanta Po. Ro. Victoria flere pro hostium cęde vidit. ¶ Et cū id: quod obiicitur. Et copula vt redundans: & superuacua est eradenda: vt legatur cū id: quod obiicitur. ¶ Vt in eum: qui cū pecuniam. In eo vt legatur grammaticæ ratio exposcit. ¶ Calumniatur tamen accusator actione sacrilegii. Nos teneri subaudiatur: si nō est ascribendum. ¶ Atque ille & negauit peruenisse ad Rabirium pecuniam. Atqui legendum videtur non atque. Opinionem enim Celsi reprobat Fabius. Confutationibus autē atqui particula maxime conuenit: Accusatus autem fuit Rabirius Posthumus quod pecuniā a rege Ptolemæo accepisset: qua senatum corrumperet.

Stipulati[...]

Sipulū ap[...] antiquos

Ego autem magnos alioqui secutus auctores: duas esse in iudiciis narrationum species existimo: alteram ipsius causæ: alterā rerum ad causam pertinentium expositionem. Non occidi hominem, nulla narratio est: conuenit. Sed erit aliqua: & interim: etiam longa circa argumenta eius criminis de anteacta vita: de causis: propter quas innocēs in periculum deducatur: aliis, quibus incredibile id quod obiicitur: fiat. Nec enim accusator hoc tantum dicit occidisti: sed quibus id probet: narrat: vt in tragoediis: cum Teucer Vlyssem reum facit Aiacis occisi: dicens inuentum eum in solitudine iuxta exanime corpus inimici cū gladio cruento: non id modo Vlysses respondet: non esse a se id facinus admissum: sed sibi nullas cum Aiace inimicitias fuisse: de laude inter ipsos certatum. Deinde subiungit. quomodo in eam solitudinem venerit: iacentem exanimem sic conspicatus gladiū e vulnere extraxerit: his subtexitur argumentatio. Sed ne illud quidem sine narratione est, dicente accusatore: fuisti in eo loco: in quo tuus inimicus occisus est: non fui: dicēdum enī vbi fuerit. Quare ambitus quoque causæ & repetundarum hoc etiam plures eiusmodi narrationes habere poterunt: † quo plura crimina. In quibus ipsa quidem neganda sunt: sed argumentis expositione contraria resistendum: & interdum singulis: in-

Narrationū species duæ.

¶ Aliis quibus incredibile id quod obiicit: fiat. Quæ copula ascribēda videt vt legatur. Aliisque: quibus. ¶ Quo plura crimina. Quæ mihi videtur esse legendū causam enim assignat: cur plures futurę sint narrationes in causis ambitus: & repetundarum. ¶ Et quibus de causis per prouinciam vniuersam: vel accusatorem: aut testem offenderit. Licet recte legi videatur plerisque: ego tamen contenderim per præpositionem eradendam: ac loco eius: vel: coniunctionem reponendam. Facile enim accidere potest: vt præses pro consule acrius tributa exigendo aliudve faciendo totam offendat prouinciam. ¶ Quem ipsi inueniri obtulerat. Muneri enim date in aliis legitur exemplaribus. Hoc autem Cice. narrat septima in verrem

terdum vniuersis. An reus ambitus male narrabit: quos parentes habuerit: quemadmodum ipse vixerit: quibus meritis fretus ad petitionem descenderit? Aut qui repetundarum insimulabitur: nonne anteactam vitam: & quibus de causis vel prouinciam vniuersam: vel accusatorem: aut testem offenderit: nō inutiliter exponet? quæ si narratio non est: ne illa quidem Ciceronis pro Cluentio prima: cuius est initium. A. Cluentius habitus: nihil enim hic de veneficio: sed de causis: quibus ei mater inimica sit: dicit. Illę quoq; sunt pertinētes ad causam: sed nō ipsius causæ narrationes: vel exempli gratia: vt in Verrem de. L. Domitio: qui pastorem: q; is aprum: quem ipsi muneri obtulerat: exceptum esse a se venabulo confessus esset: in crucem sustulit. Vel excutiendi alicui⁹ extrinsecus criminis: vt pro Rabirio posthumo. Nam vt ventum Alexandriam est iudices: hæc vna ratio a rege proposita posthumo est seruandæ pecuniæ: si curationem: & quasi dispensationem regiam suscepisset. Vel augendi: vt describitur iter Verris. Ficta interim narratio introduci solet: vel ad concitandos iudices: vt pro Roscio contra Chrysogonum: cuius pauloante habui mētionem: vel adsoluendos: aliqua vrbanitate: vt pro Cluentio contra fratres Cepasios. Interdum per digressionem decōris gratia: qualis rursus in Verrem de proserpina. In his quondam locis mater filiam quæsisse dicit. Quæ omnia eo pertinent: vt appareat: non vtiq; non narrare eum qui negat: sed illud ipsum narrare q̄d negat. Ne hoc quidem simpliciter accipiendum: quod est a me positum: super vacuam esse narrationem rei: quam iudex nouerit. Quod sic intelligi volo: si non modo factum quid sit, sciet: sed ita factum etiam: vt nobis expedit: opinabitur. Neq; enim narratio in hoc reperta est: vt tantum cognoscat iudex: sed aliquanto magis: vt consentiat. Quare etiam si non erit docendus: sed aliquo modo afficiendus: narrabimus cum præparatione quadam: Scire quidem eum in summa quid actum sit: tamē rationem quoq; facti cuiusq; cognoscere ne grauetur. Interim propter aliquē in consilium adhibitum nos repetere illa simulemus. Interim vt rei quæ ex aduerso proponatur: iniquitatem omnes etiam circunstantes intelligāt. In quo genere plurimis figuris erit variāda expositio ad effugiendum tedium audientis: Sicut me misti: & fortasse superuacuum fuerit hic commorari. Sed q̄d ego diuitius: cum tu optime noris? illud quale sit: tu scias. & his similia. Alioqui si apud iudicem: cui nota causa est: narratio semper videtur superuacua: potest videri non semper esse etiam ipsa actio necessaria.

actiōe. Vetus est inquit q̄d dicam: & propter seueritatem exempli nemini fortasse vestrum inauditum. L. Domitium prætorem in Sicilia cū aper ingens ad eum allatus esset: admiratum requisisse: quis eū percussisset: cum audisset pastorem cuiusdam fuisse: eū ad se vocari iussit: illum cupide ad prætorem quasi ad laudem: & ad præmium accurrisse. Quæsisse Domitium. Qui tantam bestiā percussisset Illum se respōdisse venabulo. Statim deinde iussu prætoris in crucem esse sublatum. ❡ Vel augendi: vt describitur iter verris. Tertia in Verrē actione sic describere iter Verris. M. Tullius ingreditur. Nam vt iste profectus est: quacunq; iter fecit eiusmodi fuit: non vt legatus po. ro. sed vt quædam calamitas p̄uadere videretur: & quæ sequuntur prolixiora q̄ vt hic sint describenda. ❡ Sed aliquādo magis: vt consentiat. Aliquanto. d. expuncta ac. t. ascripta legendum est.

ASCENSIVS.

De anteacta vita: de causis &c: alijs sup. causis. quib⁹ &c. Aldus apposuit causis: sic: alijs causis quibus: Raphael censetq; apponendam vt sit alijsq; quibus. ego vt vtrāq; particulā subaudiri non negem: ita neutrā ab auctore appositam putem: quippe qui parcissimus sit in repetendis vocabulis intellectu facilib⁹. præsertim cum Laurentianus codex neutram habeat. Sed quibus id probet. j. probare possit. Caue legas probat Quo plura crimina. sic oēs habēt: vt sit hoc. j. tanto: quo. j. quanto. In quibus. s. causis ambitus & repetūdarum: ipsa. s. crimina neganda sunt: sed resistendum argumentis. j. approbationibus criminum expositione contraria. Per prouinciam sic Valla legit. Aldus autem erasa per præpositione: prouinciam impressit: ego aut Aldum aut Raphaelem potius sequar: nam non est verosimile accusatorem aut testem per totam prouinciam offensum: quod si quando contingat: raro tamē: exempla aūt danda de iis quæ frequentius. Vel igitur prouinciam vniuersam: si mandata senatus executus fuerit, vel luxum nimium repressent: &c. Quem ipsi muneri: sic Vallēn. Contra fratres Cepasios. Vallēn. habet circa. Ad solucndos. j. recreandos: Vallēn. quoq; soluendos habet: sed Aldus resoluendos impressit: ego Vallēn. sequar.

Sed aliquanto magis vt consentiat. Sic Aldinus: & meo quidē iudicio recte vt monet Raphael: licet Vallensis aliquando habeat: quasi aliquando & non semper praestet iudicem consentire q̄ cognoscere. In quo genere plurimis figuris erat variandi expositio ad effugiendum tędium cum sint nota audienti. Sic quidē oēs: sed Vallēn. codex expunxit ea verba cum sint nota: & scripsit audientis: & id meo quidez iudicio argute. Nam si cum dicitur in quo genere: quaeras in quo gnē? Respondendū erit quo nota sunt audiēti: vnī frustra id additur.

RAPH.

- An procemio subiiciatur narratio.
- Praeiudicatione.
- Existimaret
- Vareno.
- Crimen.
- Cognitio.
- Optimus.
- Veneficii.

Alterum est de quo frequentius quaeritur: an sit vtiq; narratio procemio subiicienda. Quod qui opinantur: non possunt videri nulla ratione ducti. Nam cum procemiū icciro comparatū sit: vt iudex ad rem accipiendam fiat conciliatior: docilior: & intentior: & probatio: nisi causa prius cognita non possit adhiberi: protinus iudex notitia rerum instruendus videtur. Sed hoc quoq; interdum mutat conditio causarum, nisi forte M. Tullius in oratione pulcherrima: quam pro Milone scriptam reliquit: male distulisse narrationē videtur tribus praepositis quaestionibus: aut profuisset exponere quomodo insidias Miloni fecisset Clodius: si reum qui a se hominem occisum fatetur defendi omnino fas non fuisset: aut si iam † praeiudicio senatus damnatus esset Milo: aut si Cn. Pompeius qui propter aliquam gratiam iudicium militibus armatis cluserat: tanq̄ aduersus † ei timeretur. Ergo hae quoq; quaestiones vim procemii optinebūt cum omnes iudicem praeparauerint. Sed aliter pro † L. Muraena quoq; postea narrauit: cum obiecta diluit: quod fiet vtiliter quoties crimen non repellendum tantum: sed etiam transferēdum erit, vt prius iis defensis velut initium sit alium culpandi narratio: vt in armorum ratione antiquior cauendi q̄ ictum inferendi cura est. Erunt quędam causae, nec id raro: † crimini, quidem: de quo † cognitum est: faciles ad diluendum: sed multis anteactae vitę flagitiis: & grauibus criminibus oneratę: quę prius amouenda sunt: vt propitius iudex defensionem ipsius negocii cuius propria quęstio est: audiat: vt si defendendus est M. Caelius: nonne † optime patronus occurrat prius conuitiis: luxuriae: petulantiae: impudentiae: q̄ † veneficiis: in quibus solis omnis Ciceronis versatur oratio. Deinde cum narret de bonis paulatim: totamq; deinde explicet causam: quae est ipsius actione defensa. Sed nos ducit scholarum consuetudo: in quibus certa quaedam ponuntur: quae themata dicimus: praeter quae nihil est diluendum. Ideoq; narratio procemio semper subiungitur. Inde libertas declamatoribus: vt etiam secundo partis suae loco narrare videantur. Nam cum pro petitore dicunt & expositione, tanq̄ priores, agant: vti solent & contradictione tanq̄ respondeant: id q; fit recte. Nam cum sit declamatio forensium actionum meditatio: cur non vtrunq; protinus locum exerceat? Cuius rationis ignari ex more: cui assueuerūt: nihil in foro putant esse mutandum: Sed in scolasticis quoq; nonnunq̄ euenit: vt pro narratione sit propositio. Nam quid exponet: quae zelotypum malae tractationis accusat? aut qui cynicum apud censores: reum de moribus facit: cum totum crimen vno verbo: in qualibet actionis parte proposito satis indicetur? Sed haec hactenus. Nunc quae sit ratio narrandi subiungam.

¶ Quod qui opinentur non possunt videri: nulla narratione ducti. Pro narratione legendum esse ratiosie neminem dubitare puto. ¶ Sed aliter pro. L. Murena quoq;: postea narrauit: cum obiecta diluit. Cic. Murenā ambitus reū defendens anteq̄ narret: obiecta sibi a. M. Catone ac Seruio sulpitio ita refutat: vt ostendat se merito eam defensionem suscepisse: id quod Cato Sulpitiusq; vitio dabāt. ¶ Quod fiet vtiliter quotiens non crimen non repellēdum tantum. Non particula priore loco posita: vt cessans omnino est eradenda. ¶ Erunt quędam causae: ne cid raro: crimini quidem de quo cognitum est. faciles ad diluēdum. Emendatione indiget hic locus. Non enim crimini: sed crimen: non cognitum: sed cognitio. vt legatur sensus exposcit: hoc modo. Et erūt quędam causae: nec id raro: crimen quidem: de quo cognitio est: faciles ad diluendū. ¶ Quae prius amouenda sunt. Sic quidem recte legi videtur: sed forsitan amolienda: hoc est diluenda rectius legeretur. ¶ Q̄ veneficijs. Veneficij litera s erasa legendum esse ex oratione quoq; Ci. pro caelio apte colligi potest. ¶ Deinde cū narret de bōis paulatī. Aut cum particula videtur expungenda aut tum loco eius ascribenda. ¶ Nam cum pro petitore & expositione tanq̄ priores agant vti solent. Dicunt librariorum negligētia praetermissum est ascribendum vt legamus. Nam cum pro petitore dicunt. ¶ Idq; fit nō recte. Negatiuam particulam: vt quę sensum peruertit: expungendam esse: ex ea ratione: quae subijcitur: facile perspicitur. Cum

enim inqt declamatio nos præparet ad forenses causas agēdas: merito in vtrūq; locū & accusandi: & defendendi exercemur.

ASCENSCIVS.

Non possunt videri nulla ratiōe ducti. Sic Vallēn. habet. Sed prius opinātur non opinētur scripsit. Item aut si iam præiudicio senatus dānatus esset: quomodo & Aldus impressit: cum Raphaelis codex præiudicatione habeat. Habet autem Vallēn. armatis ꝯcluserat tanq̄ aduersus existimaretur. Quomodo etiam Raphaelis codex legitur. at Aldinus clauserat quod parui refert: nam & cludo & claudo pro eodem dicitur. & quod solitę illius diligentiæ significationem habet pro existimaretur impressit ei temeretur. Quod ideo libentius amplector: q; non sit verosimile non existimari aduersus qui iudicium armatis concluserat: sic tñ egit Cicero tanq̄ non timeretur Pompeius aduersus miloni. Vbi vero cæteri omnes hñt. Sed aliter pro. L. Murena quoq; postea narrauit: solus Valla legit. Sed ꝑ Vareno quoq; aliter postea narrauit. Quam litem orationes ipsę dirimere facile possunt. Quoties crimen non repellendum tantum &c. sic Aldinus: Vallēn autem multa desunt: nā sic habet: quoties non repetendū vt ijs defensis. Alium culpandi: sic quoq; Aldus: Valla autem aliud scripsit. Vt in armorum ratione. i. in dimicatione: antiquior. i. canor & gratior. Erunt quædam causæ (nec id raro) crimine, de quo cognitum est: faciles ad diluendum. sic Vallēn. nunc quidem: q̄uis videatur prius habuisse vt Aldinus & cæteri crimini: Raphael aūt crimen & cognitio re ponit vt sit ordo. Erunt quædam causæ faciles ad diluendum crimen de quo cognitio est. Aldo aūt ordo sit. erunt faciles crimini ad diluendum. i. vt diluatur. Vallēn. Erunt faciles ad deluēdum. i. vt diluantur crimine de quo cognitum est. i. cognitio facta. quæ lectio mihi placeret nisi valla in elegātijs præciperet gerundia passiue posita nullū casum regere: vt faceret diluendū: si dicatur ad diluēdū crimine. Verissimā itaq; lectionē puto quæ crimini habet. Nam ne Raphaelem sequar duo obstant: alterum q; non diceret Fabius crimen quidem de quo cognitio est faciles ad diluendum: sed faciles quidem ad crimen de quo cognitio est diluendum: alterum q; cum particula oneratę quæ sequitur melius quadrat si causas intelligamus diluendas vt oneratas: q̄ si crimen diluendum: cum proprie non crimen diluatur sed causa aut homo crimine. Quæ prius amouenda: sic quia omnes habent non mutem: & si mutare velim: potius abolenda q̄ amoliencla legā. Nonne optime patronus: Aldus habet optimus: Valla neutrū. Ego aldū sequar: quia sequitur prius non primū. Quæ veneficij: siquidem Vallēn. & Aldinus habēt: & Raphael cōmēdat. & tamen dubitē an veneficijs legendum sit: vt particula q̄ copulet non nomina sed verba: vt sit nonne prius occurrat conuicijs luxuriæ. petulantiæ. impudicitiæ: aut (vt alij habent) impudentiæ q̄ sup. occurrat veneficijs in quibus solis omnis Ciceronis versat oro. In qbus inquā veneficijs. Si tñ verius legat bñficij copulent datiui sic: prius occurrat cōuicijs. luxuriæ &c. q̄ conuicijs, veneficij: in quibus cōuicijs veneficij &c. Verū in veneficijs potius q̄ in cōuicijs veneficij videtur versari Ciceronis oratio. Vallēn. habet deinde cum narret: sed Aldus tum: & melius. habet autem vterq; dicunt quod Raphael omissum dicit. Habent præterea & illi & cæteri omnes negationem. Idq; fit nō recte. quam Raphael expungendam non ab re monet. Exerceant. s. declamatores: Vallēn. tamen exerceat habet: vt sit verbum nominis declamatio. Cui assuerunt alij assueuerunt sine syncope scribunt.

RAPH.

¶ Quo diligentius distinguenda sunt singula: vt qd quoq; loco prosit ostendam inscitia quorundam deprauatus est hic locus: qui dū emendare volūt omnia peruertunt: quæ nanq; particula erasa pristinæ restitui tur integritati: vt legatur vt quid quo loco prosit. Fere autem in simili locutiōis genere vbiq; exēplaria sunt deprauata. ¶ Non fecerūt illud intentionis silentium Ferunt sine cōtrouersia legendum mihi videtur. Neq; enim fecerūt vllo pacto sensui conuenire potest. ¶ Soluimus oram. Hic manifeste coarguitur error illius arrogantissimi nebulonis: quem nuper in media academia patauina cōuicimus asserentem oram in epistola Fabij ipsius ad tryphonem pro aura & vēto esse accipiendam: adq; illud verbum precemur referendam. Hic enim nul-

quid signi in epla fa: hic.

Narratio est rei factæ: aut † vt factæ vtilis ad persuadendum expositio. Vel vt Apollodorus finit: oratio docēs auditorē: quid in controuersia sit. Eam pleriq; scriptores maxime qui sunt ab Isocrate: volūt esse lucidam: breuem: verisimilem. Nec enim refert: an pro lucida perspicuam: pro verisimili probabilem: credibilemue dicamus. Eadem nobis placet diuisio: q̄q̄ & Aristoteles ab Isocrate parte in vna dissenserit: præceptum breuitatis irridens: tanq̄ necesse sit longam: aut breuē eē expositionem: nec liceat ire per medium. Theodorei quoq; solam relinquunt vltimam partē: quia nec breuiter vtiq; nec dilucide semper sit vtile exponere. Quo diligentius distuinguenda sunt singula: vt quid † quo loco prosit ostēdam. Narratio est aut tota pro nobis: aut tota pro aduersariis: aut mixta ex vtrisq;. Si erit tota pro nobis: contenti simus tribus partibus: per quas efficitur: quo iudex facilius intelligat: meminerit: credat. Nec quisq̄ repræhensione dignum putet: q; proposuerim eam: quæ sit tota pro nobis debere esse verisimilem: cum vera sit. Sunt enim plurima vera quidem: sed parum credibilia: sicut falsa quoq; frequenter verisimilia. Quare non minus laborandum est: vt iudex: quæ vera dicimus q̄ quę fingimus credat. Sunt quidem hæ: quas supra rettuli: virtutes aliarum quoq; partium. Nam & per totā actionem vitanda est obscuritas: & modus vbiq; custodiendus:

Narratio non.

Narrati proprietates.

Quoq;.

Narratio tota pro nobis

& credibilia esse oportet omnia: quæ dicuntur. Maxime tamen hæc in ea parte custodienda sunt: quæ prima iudicem docet: in qua si acciderit: vt aut non intelligat: aut non meminerit: aut non credat: frustra in reliquis elaborabimus. Erit autẽ narratio aperta: atq; dilucida: si fuerit primũ exposita verbis propriis: & significãtib⁹: & nõ sordidis quidẽ: nõ tamẽ exquisitis: & ab vsu remotis: tũ distincta rebus, personis: tẽporibus: locis causis: ipsa etiã pnũciatione in hoc accõmodata: vt iudex: quæ dicũtur: q̃ facillime accipiat. Quæ quidẽ virtus negligitur a plurimis: qui ad clamorẽ dispositæ: vel etiã forte circũfusę multitudinis cõpositi nõ ferũt illud intẽtionis silentiũ: nec sibi diserti videntur: nisi omnia tumultu ac vociferatione cõcusserint: rem indicare sermonis quottidiani: & in quẽcũq; etiã † indoctorũ cadẽtis esse existimãt: cũ interim: qđ tã q̃ facile cõtemnũt: nescias pstare velint minus: an possint. Neq; eñ aliud in eloquẽtia coacta experti difficilius reperiẽt: q̃ id qđ se dicturos fuisse oẽs putãt: postq̃ audierũt: quia nõ bona iudicant esse illa: sed vera. Tum autẽ optime dicit orator cũ videtur vera dicere. At nũc velut campũ nacti expositionis hic potissimũ: & vocem flectũt: & ceruicẽ reponũt: & brachium in latus iactant: totoq; & rerũ: & verborum: & cõpositionis genere lasciuiũt: deinde (qđ sit monstro simile) placet actio: causa nõ intelligitur. Verũ hoc omittamus: ne minus gratiæ pcipiendo recta: q̃ offensæ repliẽdẽdo praua mereamur.

Narratio aperta.

Indoctiorũ

Breuis. ¶ Breuis erit narratio ante omnia: si inde cœperimus rem exponere: vnde ad iudicem pertinet. Deinde si nihil extra causam dixerimus: tum etiam si reciderimus omnia: quibus sublatis: nec cognitioni quicq̃: nec vtilitati detrahatur. Solet eñ esse quædã partiũ breuitas: quæ longã tamẽ efficit summã. In portũ veni: nauim prospexi: quãti veheret interrogaui: de precio conueni: cõscẽdi: sublatæ sunt anchoræ: soluimus † ora † profecti sumus. Nihil horũ dici celerius potest: sed sufficit dicere: e portu nauigaui. Et quoties exitus rei satis ostẽdit priora: debem⁹ hoc esse cõtẽti, quo reliqua intelligũtur. Quare cũ dicere liceat: est mihi filius iuuenis: omnia illa superuacua: cupidus ego liberorũ vxorem duxi: natũ sustuli: filiũ educaui: in adolescentiam perduxi. Ideoq; græcorũ aliqui aliud circũcisam expositionẽ: id est σύντομον aliud breuem putauerunt: q illa superuacuis careret: hæc posset aliquid ex necessariis desiderare. Nos autẽ breuitatem in hoc ponimus: nõ vt minus sed ne plus dicatur q̃ oporteat. Nam † iterationes qdẽ: & ταυτολογίασ & περισσολογίασ quas ĩ narratiõe vitãdas qdã scriptores artiũ tradiderũt: trãseo. Sũt.n. hęc vitia nõ tñ breuitatis gratia fugiẽda. Nõ min⁹ aũt cauẽda erit q̃ nimiũ corripientes oĩa sequit̃ obscuritas. Satiusq; aliqd narrationi supesse q̃ deesse: Nã supuacua cũ tedio dicunt̃: necessaria cũ periculo subtrahunt̃. Quare vitãda etiã illa Sallustiana (q̃q̃ in ipo virtutis obtinet locũ) breuitas & abruptũ sermonis gen⁹ qđ ociosum fortasse lectorẽ minus fallat: audiẽtẽ trãsuolat: nec dũ repetat̃ expectat: cũ psertim lector nõ fere sit: nisi erudit⁹: iu-

oram prouecti

iterationis quidẽ tautologias.

Abruptus sermo.

lium est aliud verbum q̃ soluimus. Quare oram pro fune accipiamus oportet. ¶ Prouecti sumus. Profecti mihi rectius legi videt̃ hoc est discessimus. ¶ Id est σύντομον. Circũcisum p̃prie σύντομον trãsfertur. ¶ Nã iterationes & ταυτολογίασ: & περισσολογίασ: quas in narratione vitandas quidam scriptores artiũ tradiderũt: trãseo ταυτολογία transfertur idem sermo: vt περισσολογία superflua dicitur oratio. Hęc autẽ sunt vitia nõ solũ narrationis sed totius orationis solœcismo finitima. ¶ Et abruptũ sermonis genus. Qui sine illa p̃paratione fit abruptus sermo vocatur. ¶ Simplex enim vt vndiq; præcisa: & loco vt particulæ satis constat esse legendum. ¶ Quib⁹ extrema vt p̃cipi: prooemij parte. Præcepi vt pręsenti sit temporis est legendum. ¶ Quale est apud Ciceronem. Monitur Fulcinius. In oratione Ciceronis pro Cecina hæc leguntur. ¶ Interim expediet expositiones: e vocali erasa expedit vt sit tẽporis præsentis legatur.

ASCENSIVS.

¶ Narratio ẽ rei factę aut nõ factę &c. sic Aldin⁹ & reliq oẽs p̃ter Vallen̄. habẽt. qui solus habz: aut vt factę & meo qdẽ iudicio melius nã rei nõ factę p̃prie nõ est narratio sed negatio: q̃q̃ q ostẽdit nõ esse factũ quodã mõ narrat: ideoq; legẽtiũ iudicio relinquo vtrũ sequi velint. & Fabi⁹ ipse paulo ante dixit: Quę oĩa eo ptinẽt nõ vtiq; nõ narrare eũ qui negat. Cæ q̃ & Aristoteles ab Isocrate pte ĩ vna dissenserit. Tertio (vt signauit Valla) rhetoricorum. Notandũ aũt q̃q̃ subiũcti uo iũgi. Vt qđ quo loco psit ostẽdã: sic qdẽ nũc repositũ habet Vallen̄ codex: & vt agnoscere possum: etiã pri⁹ sic habuit: Nõ video tñ cur male legat̃ quoq; p̃sertim diuisis dictionibus vt sit quid & quo loco stãt

l

dicem rura plerūq; in decurias mittant de eo pronūciaturum: qd intellexerit. Vt fortasse vbiq;:in narratione tamē pcipue media hęc tenenda sit via dicēdi: quātū opus est:quātum satis est. Quātū opus est aūt nō ita solū accipi volo: quātū ad iudicādū sufficit:quia nō inornata debet esse breuitas:alioqui fit indocta nā & fallit voluptas:& minus lōga:q̄ delectāt:vidētur:vt amoenū ac molle iter:etiāsi est spatii amplioris:minus fatigat: q̄ durū arduūq; cōpendiū. Nec eñ mihi vnq̄ tāta fuerit cura breuitatis: vt nō ea:quæ credibilē faciūt expositionem: inseri velim. Simplex enim: vt vndiq; pcisa: nō tam narratio potest vocari q̄ cōfusio. Sunt porro multę cōditione ipsa rei longę narrationes: quibus extrema (vt pcepi procemii parte) ad intentionē ppara̅dus est iudex:deinde curādū: vt omni arte: vel ex spatio eius detrahamus aliqd:vel ex tedio:vt minus longa sit efficiamus:q̄ poterimus differēdo: nō tamē sine mētione eorū: q̄ differimus. Quas causas occidēdi habuerit: quos assumpserit conscios:quēadmodum disposuerit insidias probationis loco dicam. Quędā vero ex ordine ptermittēda: quale est apud Ciceronē. Moritur Fulcinius. Multa eñ quæ sunt in re: quia remota sunt a causa: prætermittam. At partitio tediū leuat. Dicā quæ acta sint ante ipsum rei cōtractū: dicā quę in re ipsa: dicā q̄ postea. Ita tres potius modicę videbūtur narrationes:q̄ vna lōga. Interim ī expediet expositiōes breui interfatione distinguere. Audistis q̄ ante acta sunt: accipite nūc q̄ insequitur. Reficiet eñ iudex priorū fine:& se velut ad nouū rursus initiū pparabit. Si tamē adhibitis quoq; his artibus in lōgū exierit ordo rerū:erit nō inutilis in extrema pte cōmonitio:qd Cicero etiā ī breui narratiōe facit. Adhuc Cæsar: Qu. Ligarius oī culpa caret:domo ē egressus nō mō nullū ad bellū:sed ne ad minimā qdē belli suspitionē: & cætera.

expedit

am soluere.

in illo Cuiq; sit articulo q̄ vox sociāda notabo; cuiq; duę sunt partes: q̄q̄ scio elegātē eē sermonē qd quo loco: vt Quę qb' ante ferā: intelligat: meminerit, credat sic cū Vallen. legam nō meminit: vt Raphael impssit Nō ferūt Vallen. habet. i. nō patiūtur. Etiā indoctorū: Vallen. habet indoctiorū. Pręstare velint min' an possint: sic cū Vallen. & Aldino: nō ac possint legēdū est. Quāti veheret. i. quāta mercede aut quāto precio. Soluimus orā: sic oīa q̄ quidē vidi exēplaria: & Vallēse & Aldinū: qd tñ in epistola prima aurā habent. Sed pro eodē accipi posse videtur: aurā & orā: quā lectionē pter ea quæ illuc adduximus etiā hoc pbare videt. q̄ Homer' dixit Vlyssi ab Aeolo vētos ī vtribus clausos datos: quos soluit quoties proficisci voluit vt sit auram aut oram soluere: aptare vela ventis: aut potius dare classibus austros .i. quoslibet vētos. Nolim tamē tam argutus esse Fabij iterpres vt id respōdisse eum dicam: nisi forte in deuerbiū venerit græcis: nec negem penitus oram pro fune aut retinaculo accipi posse: licet Baptista pius p neget: qui vtrobiq; ora legendū censet. Profecti sumus: sic Vallen. Aldus tamē prouecti sumus impssit sed Vallen. sequar cū Raphaele nā tametsi naue vehimur: nō tñ statim vt ora aut orā soluimus: prouecti sum'. i. procul vecti: sed profecti. i. e portu nauigauimus. Maro tñ dixit prouehimur portu: fere pro eo qd est vehimur e portu. Nā iterationes quidē & Tautologias &c. Vallen. habet. Nā iterationis qdē tautologias &c. vt intelligam' tautologiā & perissologiā eē iterationis figuras: aut vt subaudiam' vitia: dicamusq; tautologias & perissologias genitiui eē casus Supesse. i. plus satis esse: vt apud Gelliū etiā videre est. Habet qdē Vallen. pcepi: sed expediet: non expedit.

RAPH.

¶ Quā μεγαλοπρέπειαμ vocāt μεγαλοπρέπεια: magnificentia proprie interpretatur. ¶ Sūt q adijciant his euidentiam: quæ ἐνέργεια græce vocatur. Vitiose a plerisq; legitur: ἐνέργεια quæ non euidentia iterpretatur: sed actus atq; efficacia: ἐνάργεια: igitur legatur: quæ euidentia atq; illustratio trāsfertur. ¶ Nam pręterq̄ planā: & breuē: & credibilem vult eē euidētē moratā cū dignitate: ī ptitionib' oratorijs hęc a Cice. tradūtur.

¶ Credibilis aūt erit narratio ante oīa: si prius cōsuluerim' nostrū animū: ne qd naturę dicam' aduersū. Deīde si cās: ac rōnes factis pposuerim' nō oībus: sed de qbus qrit. Si psonas cōuenientes iis q̄ facta credi volemus: cōstituerim'. vt furti reū cupidū: adulterii libidinosum: homicidii temerariū. Vel cōtra si defendemus. Preterea loca: & tēpora: & similia. Est aūt qdā etiā duct' rei credibilis: qualis in comoediis ēt & ī mimis. Aliqua. n. naturaliter sequunt: & cohęrent: vt si bene priora narraueris: iudex ipse: qd postea sis narratur': expectet. Ne illd qdē fuerit inutile: semina qdā pbationū spgere: verū sic: vt narrationē eē meminerimus nō pbationē. Nōnūq̄ etiā tñ argumēto aliquo cōfirmabimus: qd pposuerimus: sed simplici & breui: vt ī veneficiis: sanus bibit: statim cōcidit: liuor ac tumor cōfestim est insecutus.

Narratio credibilis.

Hoc faciunt & illę ꝑparationes: cũ reus dicit̃ robustus: armatus cõtra infirmos: inermes: securos. Oĩa deniq; q̃ ꝓbatione tractaturi sumus personã: causam: locũ: tẽpus: instrumẽtũ: occasionẽ: narratione delibabimus. Aliquãdo si destituti fuerim⁹ his: fatebimur vix eẽ credibile: sed verũ: & hoc maius habẽdũ scelus: nescire nos qũo factũ sit aut quare: mirari: sed ꝓbaturos. Optimæ vero ꝑparationes erũt: q̃ latuerint: vt a Cicerone sunt qdẽ vtilissime oĩa ꝑdicta: per q̃ Miloni Clodius nõ Clodio Milo insidiatus esse videat̃. Plurimũ tamẽ facit illa callidissima simplicitatis imitatio. Milo aũt: cũ in senatu fuisset eo die: quoad senatus ẽ dimissus: domũ venit: calceos & vestimẽta mutauit: paulisper dũ se vxor: vt fit: cõparat: cõmoratus est. q̃ nihil ꝑparato: nihil festinato fecisse videt̃ Milo! qd̃ nõ solũ rebus ipsis vir eloquẽtissimus quibus moras: & lentũ ꝑfectionis ordinẽ ducit: sed verbis etiam vulgaribus: & quotidianis: & arte occulta cõsecutus est: q̃ si aliter dicta essent: strepitu ipm iudicẽ: deinde patronũ excitassent. Frigida vident̃ ista plerisq;: sed hoc ipm manifestũ: qũo iudicem fefellerint: qd̃ vix a lectore depʀẽditur. Hæc sunt: q̃ credibilẽ faciãt expositionẽ: nã ne cõtraria: aut sibi repugnãtia in narratione dicam⁹: si cui ꝑcipiẽdũ est: is reliqua frustra docet̃: etiã si qdã scriptores artiũ hoc quoq; tãq̃ occultũ: & a se prudẽter erutum tradũt. His tribus narrãdi virtutibus adiiciũt qdã magnificentiã: quã μεγαλοπρέπειαν vocanr: q̃ neq; in oẽs causas cadit (Nã quid in plerisq; iudiciis priuatis de re certa credita: locato & cõducto: interdictis, habere loci põt supra modũ se tollẽs oratio!) Nec semp ẽ vtilis: vt vel ꝓximo Miloniano exẽplo patet. Et meminerimus multas eẽ causas: in qbus cõfitendũ: excusandũ: submittẽdũ sit: qd̃ exponimus: qbus oĩbus aliena est illa magnificẽtię virtus. Quare nõ magis ꝓpriũ narrationis est magnifice dicere: q̃ miserabiliter: inuidiose: grauiter: dulciter: vrbane: q̃ cũ suo loco sint laudabilia: nõ sunt huic parti ꝓprie assignata: & velut † dedita. Illa quoq; vt narrationi: ita cũ cęteris ptibus cõmunis est virtus: quã Theodectes huic vni ꝓprie dedit: nõ eñ magnificã mõ vult eẽ: verũ etiã iucũdã expositionẽ. Sũt q adiiciãt his euidẽtiã: q̃ ἐνάργεια gręce vocat̃. Nec ego queq̃ deceperim vt dissimulẽ Ciceroni quoq; plures ptes placere. Nã ꝓterq̃ planã: & breuẽ: & credibilẽ vult esse euidẽtẽ: moratã cũ dignitate. Sed in oratione morata debent esse oĩa cũ dignitate quæ poterunt. Euidentia in narratione quantũ ego intelligo: est quidem magna virtus: cũ quid veri non dicẽdum: sed quodãmodo etiã ostendendũ est: sed subiici perspicuitati pot. st. Quã qdã etiã cõtrariam interim putauerũt: quia in quibusdã causis obscurãda veritas est: qd̃ est ridicu. ũ. Nã qui obscurare vult: narrat falsa ꝓ veris: & is q narrat: debet laborare: vt videãtur q̃ euidẽtissima.

An plura tribus requirantur.

debita

❡ Et ijs quæ narrat. Is per simplex i vt sit nominatiuus singularis: & q vt legatur sensus exposcit.

ASCENSIVS.

❡ Credibilis. hoc est verisimilis. Factis nõ oib⁹: qa interdũ nocuerit si oib⁹. & breuis eẽ nõ poterit. Vel cõtra si defenderem⁹: furti reũ liberasẽ: adulterij cõtinẽtẽ. homicidij ꝯsideratũ & mãsuetũ. Quidã duct⁹. i. q̃dã inductio ad credẽdũ ꝑ cõtinuatã narrationẽ verisimiliũ. mimis. i. fabulis ĩ gestu & imitatõe positis. Tu mor ꝯfesti ẽ isecut⁹: sic Vallen. alij cõsecutus. Securos .i. nihil timẽtes & ita icautos. Securus eñ dicit̃ seorsum a cura ẽt si isũmo sit ꝑiculo: vñ multũ differt a tuto. Delibabim⁹. i. modice attingem⁹ sicut delibãtes libamina tenuiter degustãt aut tractãt. Sed ꝓbaturos nõ fatebimur: sed ꝑmittemus, Vñ nõ semꝑ ad ꝟbũ semel positũ apta sunt q̃ sine ꝟbo ponũt̃. Q̃. i. o q̃tũ q. d. plurimũ fecisse videt̃ Milo: nihil ꝑparato &c. i. eo q nihil ꝑpati ab eo erat. Quotidianis. qbusdã cottidianis scribendũ videt̃. Is æque frustra docet̃. Sic oẽs ꝑter Aldũ q is reliq̃ frustra docet̃ impssit: & reuera in his & sequẽtib⁹ qbusdã diligẽtior q̃ in supiorib⁹ fuisse videt̃. Etiã si qdã. Notauit Valla de hoꝝ numero esse Antoniũ scdo de oratore. de re certa credita: vtpote mutuo data aut deposita. Locato & ꝯducto. Sic Ald⁹ & Valla: alij locata legũt & ꝯducta: referẽtes ad nomẽ re. qd̃ nõ ẽ op⁹. Vt vel. i. ẽt ꝓximo Miloniano exẽplo patet. Sic Vallen. & Aldin⁹ Raphaelis codici deerat ꝓximo: qd̃ si apponẽdũ ẽ vt certe est: sciemus adiectiua possessiua: qa ꝓ genitiuis possidẽtium ponunt̃ cũ aliis adiectiuis sine cõiũctiõe recte poni. vt elegãtissima Virgiliana carmina &c. Et

Securus

velut dedita: sic oẽs: dubitãt tñ qdã an debita sit legẽdũ. ἐνάργεια grece vocat̃. sic Vallen. codex hz: Aldi tñ impressio ἐνέργεια. Sed Vallen. seq̃r vt Raphael monet. nã ἐνάργης manifestus ẽ. Ciceroni quoq; &c. vt Valla adnotauit in topicis: vt Raphael ĩ ꝑtitionibus. Et is q narrat. Sic Raphael meo iudicio optime reposuit, nã Vallen. codex habet & ĩ ijs q̃ narrat: quoꝝ cõtraria est sentẽtia: Aldin⁹ aũt & is q̃ narrat: q̃ inepta est locutio.

ἐνάργε

¶Sed quatinus etiam forte quadam peruenimus ad difficilius narrationum genus: iam de his loquamur: in quibus res contra nos erit: quo loco nonnulli prætereundam narrationem putauerunt. Et sane nihil est facilius: nisi prorsus totā causam omnino non agere. Sed si aliqua iusta ratione susceperis litem: cuius artis est malam esse causam silentio confiteri? nisi forte tā hebes futurus est iudex: vt secundum id pronunciet: quod sciet narrare te noluisse. Neq; inficias eo in narratione: vt aliqua neganda, aliqua adiicienda: aliqua mutanda: sic aliqua etiam tacenda: Sed tacenda quæ tacere oportebit: & liberum erit. Quod fit nō nunq̃ breuitatis quoq; gratia: quale illud. respondit quæ ei visum est. Distinguamus igitur genera causarum. Nāq; in quibus non de culpa queritur: sed de actione: etiam si erunt contra nos themata: confiteri nobis licebit: pecuniam de templo sustulit: sed priuatam: non ideo sacrilegus est. Virginem rapuit: non tamen optio patri dabitur. Ingenuū stuprauit: & stupratus se suspendit: non tamē ideo stuprator capite: vt mortis causa puniatur: sed decē milia: quę pœna stupratori cōstituta est: dabit. Verū in his quoq; confessionibus est aliquid: qđ ex inuidia: quā expositio aduersarii fecit: detrahi possit: cū etiā serui nostri de peccatis suis mollius loquātur. Quædā em̄ quasi non narrātes mitigabimus. Nō quidē (vt aduersarius dicit) cōsiliū furti in templū attulit: nec diu captauit eius rei tēpus: sed occasione & absentia custodū corruptus: & pecunia: quæ nimiū q̃ in animis hominū potest: victus est. Sed qd refert? peccauit: & fur est. Nihil attinet id defendere: cuius pœnā nō recusamus. Interdum quasi damnemus ipsi: †Vis te dicam: vino impulsum? errore lapsum? nocte deceptū? vera sunt ista fortasse: tu tñ ingenuū stuprasti: solues decē milia. Nōnūq̃ ꝓpositione † premuniri potest causa: & deinde exponi. Cōtraria sunt oīa tribus filiis: q in mortem patris cōiurarāt: sortiti noctē singuli ꝑ ordinē, cū ferro cubiculū intrauerūt patre dormiente: cū occidere eū nemo potuisset: excitato oīa indicauerūt. Si tamē pater: qui diuisit patrimoniū: & reos parricidii defendit: sic agat. Qđ contra legē sufficit: parricidiū obiicitur iuuenibus: quorū pater viuit: atq; etiā liberis suis adest. Ordinē rei narrare †quidē nihil. necesse est: cū ad legē nihil pertineat: Sed si cōfessionē culpæ meæ exigitis: ego fui pater durus: & patrimonii: qđ iā melius ab his administrari poterat: tenax custos. Deinde subiicitur: stimulatos ab iis quorum indulgētiores parētes erant: semper tamē eū habuisse animū: qui sit euentu dep̄hensus: vt occidere patrem non possent. Nec enim iureiurando opus †fuisse: si alioqui hoc mentis habuissent: nec sorte: nisi q; se quisq; eximi voluerit. Omnia hæc qualiacūq;, placidioribus animis accipientur illa breui primæ propositionis defensione mollita. At cum queritur an factū sit: vel quale factū sit: licet omnia cōtra nos sint: quomodo †tamē euitare expositionē salua causę ratione possum⁹? Narrauit accusator nec ita: vt quæq; essent acta: tantum indicaret: sed adiecit inui-

Narratio tota cōtra nos.

Vt si

preparari

quid mihi

fuisset

tum

¶Sicut aliqua etiam tacenda: vt syllaba erasa sic legendum aperte præcedentia declarāt. ¶Consilium furti in templo attulit. Vt omittam pro templo scribendum esse templum: nō particula negatiua mihi ascribenda videtur: vt legatur consilium furti in templum non attulit. Commemorat enim ea Fabius quæ pro sacrilegii reo dici possent. ¶Quæ nimirum in animis hominū potest. Nimium r litera erasa nisi legatur: sensus integer non habetur. ¶Vt sic dicam vino impulsum. si e litera erasa legendum est. ¶Ordinē rei narrare quidē mihi necesse est. Quid loco quidē nisi legatur sensus verus percipi non poterit. ¶Quomodo tamen euitare expositionem salua causæ ratione possumus? Sic quidem legitur sed illa particula tamen cū sit aduersatiua nihil sensui conuenit. Tum vero si legatur & sensus perficietur & ad illud cum superius referetur. Quare mihi sic legendum videtur. Quomodo tum euitare. ¶Effecturos nos quidem dicimus. Dicemus: vt sit futuri temporis: mihi legendum videtur. Pollicebimur inquit nos ea quę ꝓposuimus cōprobaturos. Efficere nāq; interdū est argumentis probare. ¶Atq; constabit. Atqui & cōstat vt legatur: sensus exposcit. ¶Nāq; neq; iis quidē accedo. Ratio cōpositionis exigit vt ne particula: q; erasa legatur hoc modo. Nāq; ne iis quidem accedo.

ASCENSIVS.

¶Sed quatenus: sic quidē omnes legūt: cū tamen legendū sit. Sed quatinus .i. quoniā. verū vt patz ex elegantiis: Valla videtur nō intellexisse discrimen inter quatinus & quatenus. cū quatinus sit quia aut quoniā: rationalis coniūctio: quatenus vox cōposita notans ad quā vsq; partē aut rem aliā: vt tēpus: locū &c.

ere quid

ticet.

diam: rem verbis exasperauit: accesserunt probationes: peroratio
incendit: & plenos iræ reliquit. Expectat naturaliter iudex quid
narretur a nobis, si nihil exponimus illa esse: quæ aduersarius di-
xit: & talia qualia dixit: credat necesse est. Quid ergo eadem ex-
ponemus? Si de qualitate agetur: cuius tum demum quęstio est:
cum de re constat, eadem: sed non eodem modo: alias causas: aliā
atq; aliam rationem dabo. Verbis eleuare quædam licebit: luxu-
ria hilaritatis: auaritia parsimoniæ: negligentia simplicitatis no-
mine lenietur. Vultu deniq; voce: habitu: vel fauoris aliquid: vel
miserationis merebor. Solet nonnunq̄ mouere lachrymas ipsa
confessio. Atq; ego libenter interrogem: sint illa defensuri: quæ
non narrauerint, nec ne? Nam si nec defenderint: nec narraue-
rint: tota causa prodetur. At si defensuri sunt: proponere certe
plerunq; id: quod confirmaturi sumus oportet. Cur ego non ex-
ponamus quod & dilui potest? Vt hoc contingat vtiq; indican-
dum est. Aut quid inter probationem & narrationem interest:
nisi q narratio est probationis continua propositio: rursus
probatio narrationi congruens confirmatio. Videamus ergo:
num expositio hæc longior demum esse debeat & paulo verbo-
sior præparatione: & quibusdam argumentis dico non argu-
mentatione: cui tñ plurimū confert frequens affirmatio: effectu-
quidem. ros nos † quod dicimus, non posse vim rerum ostendi prima ex-
positione, expectent & opiniones suas differant, & bene sperent.
Deniq; vtiq; narrandum est: quicquid aliter q̄ aduersarius expo-
suit: narrari potest. Aut ea etiam procemia sunt in his causis su-
peruacua: quæ quid magis agunt: q̄ vt cognitioni accommoda-
Atq; tiorem iudicem faciant? † Atqui constat nusq̄ eorum maiorem
vsum: q̄ vbi animus iudicis ab aliqua contra nos insita opinione
flectendus est. Coniecturales autem causæ in quibus de facto quę
ritur: non tam sæpe rei: de qua iudicium est: q̄ eorum: per quæ
res colligenda est: expositionem habent. Quæ cum accusator su-
spitiose narret: reus leuare suspitionem debeat: Aliter ab hoc:
atq; ab illo ad iudicem perferri oportet. At enim quædam argu-
menta turba valent: diducta leuiora sunt. Id quidem non eo per-
tinet: vt quęratur: an narrandum: sed quomodo narrandum sit.
Nam & congerere plura expositione quis prohibet: si id vtile est
causæ? & promittere: sed & diuidere narrationem & probatio-
nes subiungere partibus: atq; ita transire ad sequentia? Namq;
ne iis quidem accedo: qui semper eo putant ordine: quo quid
actum sit: esse narrandū: sed eo modo narrare: quo expedit. Quod
fieri pluribus figuris licet. Nam & aliquando excidisse simula-
mus: cum quid vtiliore loco reducimus: & interim nos redu-
cturos reliquum ordinem testamur: quia sic futura sit causa luci-
dior. Interim re exposita subiungimus causas: quę antecesserunt.
Nec enim est vna lex defensionis: certumq; est præscriptum. pro
re, pro tempore, intuenda quę prosint. atq; vt erit vulnus: ita vel
curādū protinus: vel si curatio differri potest: interim deligādū.
Nec dixerim sæpius narrare nefas: qđ Cicero pro Cluentio fecit.

Forte quadā. i. fortuna & casu: sic Valla recte: cum Aldus & Raph. male legant forte. Cuius artis est. q. d. nullius. Secundum id: pro eo: ad vtilitatem eius. Sic aliqua etiā tacenda: ita Vallensis habet. Consilium furti in templum attulit: sic quidem Aldus impressit & vt, opinor recte: Valla tamē in templo: vt sit consilium furti in templo. s. faciendi: attulit sup. secū. sed gratior est Aldina lectio: & minus extorta constructio. Neuter autem habet negationē ante verbū attulit: neq; illic habēda est cum præponatur. Non quidem (vt aduersarius dicit) &c. quod miror Raphaelem non perspexisse. Quæ nimiū in animis, hominū potest. sic solus Aldus impressit. nam Valleñ. codex habet quidē nimiū: sed habuisse videtur aut nimirum aut nimiū q̄. quę posterior locutio elegās est & A. Gellio vsurpata, vt si dicam. Sic omnes præter Valleñ. qui rectius scripsit. Vis te dicam vino impulsum. quam lectionem probat id quod sequitur: iis qui omnino surdi non sunt aut rationis expertes. Solue decem. sic Valleñ. cum Titello habet. Aldus decem. M. Præmuniri potest causa Valleñ habet præparari. vbi vero reliqui habent propositione: Aldus impressit præpositione. Cū ferro. i. habentes secū ferreum instrumentum aut mucronem aut sicā aut pugionē aut gladiū aut qd simile. Ordinē rei narrare quid mihi &c. sic Raphael reponēdū cēset. At Valla & Aldus habent. Ordinē rei narrare quidem nihil necesse est &c. quorum lectionem probat quod sequitur: sed si confessionem &c. illud enī sed adi, expectam ne-

Estq; non concessum modo:sed aliquādo etiam necessariū:vt in causis repetūdarū oībusq; quę simplices nō sunt. Amentis est.n. superstitione pceptorū cōtra rationē causę trahi. Narrationem ideo ante pbationes ponere est institutū:ne iudex: qua de re q̄rarur:ignoret. Cur igit̄ si singula pbanda : aut refellenda erūt: nō singula etiā narrentur! Me certe:quātacūq; nostris expimētis habenda est fides:fecisse hoc in foro:quoties ipsa desiderabat vtilitas pbātibus & eruditis: & iis q iudicabāt:scio, & (qd non arrogāter dixerim:quia sunt plurimi:qbuscū egi:q me refellere possint:si mētiar) fere ponendæ a me causæ officiū exigebatur. Neq; ideo tamē nō sępius facere oportebit:vt rerū ordinē sequamur. Quædā vero etiā turpiter: conuertuntur : vt si peperisse narres:deinde concepisse,apertū testamentū,deinde signatum. In qb⁹:si id qd posterius est:dixeris:de priore tacere optimū est. Expositio superflua.

gationē melius q̄ ad intellectā refertur. Ego fui pater durus. Notauit in elegantijs Valla honestā hic esse echipsim:cum desit verbū fateor. Nec eīn iureiurādo opus fuisse. Sic solus habȝ Vallēn. & solū sequar vt subaudiatur:subijcitur aut addit:si tamē fuisset qd alij habēt pl⁹ cuiq̄ placeat quin habeat nihil obstem: nisi q; Liuianæ conciones Laurentianā lectionē probēt. Nec sorte.i. sortitione sup.opus fuisse aut fuisset. Quomodo tñ: sic Vallēn. & alij habēt: & recte quidē respicit eīn tñ ad licet:non tū ad cū. Narrauit accusator.formula est euitandę expositionis causæ. Cū de re constat,eadem sup. exponemus:est igitur accusatiui casus media breui pronūciādū:nec construendū cū nomine re. Aliā atq; aliā rationē: sic Vallēn. & quidā impssi habent/vt Aldinus:licet Raphael: aliāq; rationem legisse videatur. Verbis eleuare.i.minora ostēdere: vt quę in statera eleuātur. Sed in vitijs quæ minora sunt magis tolerātur:in bonis minus amantur. Effecturos nos quidē dicimus Aldus impressit. qd dicimus. Atq; constabit. Sic Vallēn. vt sit Atq; pro attamē positum Aldus habet Atqui constabit. Ego potius vt Raphael monuit, legā. Atqui constat. Iam eīn id qd dicit constat. Nāq; ne ijs quidē &c. sic Vallēn. Sed eo mō narrare sup. iubeo/aut volo. Quę simplices nō sunt. Vallēn. habet quęq; .i. & quę vt sint duæ particulæ. Aldus habet: omnibusq; quæ simplices &c. quem sequar. Non sæpius facere alias oportebit. quia sępius ponitur: redundat alias quod Aldus expunxit.

RAPH.

Vnde etiā mihi videt̄ dici color Color aūt apud rhetores dicit̄ factī probabilis cā qua res alias turpis: honesta monstrat̄: Vnde Fabius apd̄ Iuuenalē ab ea q̄ in adulterio fuerat dephensa:rogatur: vt colorē dicat. Dic Quintiliane colorē. Sed vtrūq; erit. Emendate in qbusdā exēplarib⁹ legit̄ vtrūcūq;. Fingēde vero meminerim⁹ ea. Fingēda recte legitur. Edito tñ alio tēpore:& loco. Tantū loco tñ particulę mihi videt̄ esse legendū. Quia tacēte filiū abdicat. Qua i vocali erasa legendū est.

ASCENSIVS.

Sed vtrūcūq; erit. Sic hȝ Vallēn codex. Id autē de duobus dicit̄ vti quodcūq; de plurimbus. Si cōtinget Vallēn. habȝ Sic cōtinget:& videt̄ subaudiri pticula vt:q̄ sępe nō inuenusse supprimit̄. Ad q̄ iterrogat̄. Val. habet q̄ iterrogat̄ : q; si legat̄ ad:subaudiēdū sit ea: vt sit nō respōdere ad ea q̄ interrogat̄. Fingēda vero &c. sic Val. Sūt aūt.s.q̄ nō cadūt in testē. q̄ nostro dicūtur aio cuius. s.ai &c. Subiecti petitoris. Subdititij,falsi,mēdacis,adulterini, Edito tñ. sic oēs habent: vt sit licet eadē omnia detulerit:tamen alio tēpore edito & loco: nō male tñ legatur tm̄. Pater in eo.s.loco. quē filius prædixerat. vxorē inue-

Sunt quædam & falsæ expositiones: quarum in foro duplex genus est:alterum quod instrumentis adiuuatur: vt P. Clodius fiducia testiū:qua nocte incestum Romæ commiserat:Interamnę se fuisse dicebat. Alterum qd est tuendū dicētis ingenio. Id interim ad solam verecūdiam pertinet: vnde etiā mihi videtur dici color: interim ad quæstionē. Sed vtrūcūq; erit : prima sit curarum : vt id quod fingimus: fieri possit:deinde:vt & personę: & loco: & tempori congruat:& credibilem rationem: & ordinē habeat. sic cōtinget etiam verę alicui rei cohęreat:aut argumento: quod sit in causa: confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt:mentiendi licentiam produnt. Curādum præcipue (quod fingētibus frequenter accidit) nequa inter se pugnent. Quędam enim partibus blandiuntur:sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis: quæ vera esse constabit: aduersa sint. In schola etiam ne color extra themata quęratur. Vtrobiq; autem orator meminisse debebit actione tota quid finxerit: quoniam solent excidere: quæ falsa sunt. Verumq; est illud : quod vulgo dicitur. mendacem memorem esse oportere. Sciamus autem si de nostro facto quęratur : vnum nobis aliquid esse dicendum : si de alieno,mittere in plures suspiciones licere. Est tamen quibusdam scholasticis controuersiis : in quibus ponitur aliquem non respondere ad quæ interrogatur: libertas omnia enumerandi: quæ respon-

Falsa.

Fingendi & mentiendi cautelæ.

Mendax sit memor.

Fingenda tute.

deri potuissent. Fingenda vero meminerimus: ea quæ nõ cadẽt in testem: Sunt autẽ quæ nostro dicũtur animo: cuius ipsi tãtũ conscii sumus. Itẽ q̃d a defunctis: nec eñ hec est: qui neget. Itẽq; ab eo cui idẽ expediet: is eñ non negabit. Ab aduersario quoq;: quia nõ est habitur⁹ in negãdo fidẽ. Somniorũ: & superstitionũ colores ipsa iam facilitate auctoritatẽ perdiderũt. Nõ est aũt satis in narratione vti coloribus: nisi p totã actionẽ consentiũt: cũ præsertim quorũdã p̃batio sola sit in asseueratione: & perseuerãtia: vt ille parasitus: qui ter abdicatũ a diuite iuuenẽ & absolutũ tãq̃ suũ filiũ asserit: habebit q̃dẽ colorem: quo dicat: & paupertatẽ sibi causam exponẽdi fuisse: & ideo a se parasiti p̃sonã eẽ susceptã: q̃a in illa domo filiũ haberet: & ideo illũ innocentẽ ter abdicauit: q̃a filius abdicãtis nõ esset. nisi tamẽ oĩbus verbis: & amorẽ patriũ atq; hũc q̃dẽ ardẽtissimũ ostẽderit: & odiũ diuitis & metũ p iuuene quẽ periculose mãsurũ in illa domo: in qua tã inuisus sit: sciat: suspitione subiecti petitoris nõ carebit. Euenit aliquãdo in scholasticis cõtrouersiis: q̃d in foro an possit accidere dubito: vt eodẽ colore pars vtraq; vtat̃: deinde eũ p se quisq; defendat. Vt in illa cõtrouersia. Vxor marito dixit: appellatã se de stupro a priuigno: & sibi cõstitutũ tẽpus: & locũ. Eadẽ cõtra

eũ

filius detulit de nouerca: edito † tñ alio tẽpore: ac loco: q̃a paret in eo: quem vxor prædixerat: filiũ inuenit: in eo quẽ filius, vxorem. illam repudiauit: qua tacente filium abdicat. Nihil dici potest pro iuuene: q̃d non idẽ sit pro nouerca. Ponentur tamen omnia cõmunia: deinde ex personarũ comparatione: & indicii ordine: & silentio repudiatę argumenta ducent̃. Ne illud quidem ignorare oportet quædam esse: quæ colorem non recipiant: sed tamen defendenda sint, qualis est ille diues: qui statuã pauperis inimici flagellis cecidit: reus est iniuriarũ. Nam factũ eius modestũ esse nemo dixerit: fortasse: vt sit tutum: obtinebit.

Narratio partim p nobis partim cõtra nos.

¶ Q; si pars expositionis pro nobis pars cõtra nos erit, miscẽda sit: an separanda narratio: cũ ipsa causæ conditione deliberãdũ est. Nã si plura sunt quæ nocẽt: quæ prosunt obruẽtur. Ita nũc diuidere optimũ erit: & iis: quæ partẽ nostrã adiuuabunt: expositis & confirmatis: aduersus reliqua vti remediis: de quibus supra dictũ est. Si plura proderunt, etiã coniũgere licebit: vt quæ obstant in medio: velut auxiliis nostris posita minus habeãt virium: quæ tamen non erunt nuda ponenda: sed vt & nostra, aliqua argumẽtatione firmemus: & diuersa: cur credibilia nõ sint adiiciamus: quia nisi distinxerimus: verendũ est: ne bona nostra permixtis malis inquinẽtur.

Cauẽda in narratiõe.

Illa quoq; de narratione p̃cipi solẽt: ne qua ex ea fiat excursio: ne auertatur a iudice sermo: ne alienę personę vocẽ dem⁹: ne argumẽtemur. adiiciũt q̃dã etiã: ne vtamur affectibus: quorũ pleraq; frequẽtissime custodiẽda: immo nunq̃: nisi ratio coegerit: mutanda: vt sit expositio perspicua: & breuis.

Excursio. affectus

Nihil q̃dẽ tã raro poterit habere rationẽ q̃ excursio: nec vnq̃ debebit eẽ nisi breuis: & talis: vt vi quadã videamur † affecti velut recto itinere depulsi. Qualis ẽ Ciceronis circa nuptias

nit: & ita vterq; fuit suspectus, quocirca illã repudiauit: qua tacẽte &c. sic Valleñ. nõ quia. Flagellis cecidit: adnotauit Valla. Paulus lib. xlvij. de iniuriis & fa. li. Si statua patris tui in monumẽto posita saxis cæsa est: sepulcri violati agi non posse: iniuriarũ posse Labeo scribit. Itẽ & hoc. flagellis seruũ, fustibus liberũ cædi multa loca in iure ciuili testantur.

RAPH.

¶ Vt quæ obstãt in medio velut auxiliis nostris posita minus habeãt virium. Pro medio legẽdũ esse mediis facile ex ipso apparet sensu. ¶ Nõ limen cubili. Pro cubili legẽdũ esse cubiculi nemo nõ videt. Sũptũ est aũt hoc exẽplũ de Ciceronis oratione p Cluentio. ¶ Sermo ꝟsus a iudice. Auersus emẽdate laliis legit̃ exẽplarib⁹. ¶ Sed. M. quoq; Tullius cõtra Nauarchos. Contra corrupte legi apte ex sexta in Verrẽ actione p̃cipit̃. Non eñ Cicero cõtra Nauarchos: sed pro nauarchis verba facit: q̃re circa legẽdũ eẽ puto. Sunt aũt nauarchi nauiũ principes: quales nũc quoq; triremibus p̃ficiũtur. ¶ Quid pro Cluẽtio Scalem balbiq; colloquiũ? nõne ad celeritatẽ plurimũ & fidẽ confert? Quid sibi hoc loco celeritas velit nõ video. Certe nihil sensui congruit. Quare credulitatẽ cõtẽderim esse legẽdũ. ¶ Cæterũ cur ego iudicẽ nolim cum ego doceo etiam mouere? Ego p nomẽ iterũ positũ videt̃ expũgendũ: ac eum ascribẽdũ vt sit cũ eũ doceo etiã mouere. ¶ Genere verborũ: sed animi quoq; cõmẽdatione. Loco verborũ verberũ esse legendũ diiudicabit: qui tertiã in Verrẽ vnde hæc sumpta sunt diligẽtius leget. ¶ Quas securus narrauerit. Sic q̃dẽ legitur. Sed narrauerit legẽdũ eẽ cõtẽderim. ¶ Quibus cõmotus nouus non est. Nouis legendũ esse ex sensu aperte percipitur.

Nauar dicantu

Sasiæ. O mulieris scelus incredibile: & pter hãc vnã: in omni vita inauditū! O libidinē infrenatam: & indomitam! o audaciam singularē! nōne timuisse: si minus vim deorū: hominūq̧ famã: at illam ipsam noctē: facesq̧ illas nuptiales! nō limē cubiculi: nō cubile filiæ: nō parietes deniq̧ ipsos superiorū testes nuptiarū! Sermo †versus a iudice: & breuius indicat interim: & coarguit magis īterim: qua de re idē: qđ de proœmio dixerã: sentio. Sicut de prosopopœia quoq̧: qua tamē non Seruius modo Sulpitius vtitur pro Aufidia. Somno ne te †languido: an graui lethargo putē pressum. Sed. M. quoq̧ Tullius circa nauarchos. Nam ea quoq̧ rei expositio est. Vt ad eas tantū dabis: & reliqua. Quid p Cluentio Staleni: Bulbiq̧ colloquiū: nōne ad †credulitatē plurimū: & fidē cōfert! Quæ ne se fecisse sine obseruatione quadã videatur (q̄q̄ hoc in illo credibile non est) in partitionib⁹ p̄cipit: vt habeat narratio suauitatē: admirationes: expectationes: exit⁹ inopinatos: colloquia personarū, oēs affectus. Argumētabimur in narratione (vt dixi) nūq̄, argumentū ponemus aliquando. Qđ facit pro Ligario Cicero: cū dicit: sic eū prouinciæ p̄fuisse: vt illi pacē esse expediret. Inseremus expositioni: & breuē: cum res poscet defensionē: & rationē factorū. Nec enim narrandū est tāq̄ testi: sed tāq̄ patrono. Rei ordo per se talis est. Q. Ligarius legatus in Aphricã cū. C. Considio profectus est. Quid ergo Marcus Tullius. Q. eñ inqt Ligarius: cū eēt adhuc nulla belli suspitio legatus in Aphricã cū. C. Considio profectus est. Alibi: non modo nullū ad bellū: sed ne ad minimã quidē suspitionem belli. Et cū esset †indicaturo satis. Q. Ligarius nullo se implicari negocio passus est: adiecit: domū spectans: ad suos redire cupiens. Ita quod exponebat: & ratione fecit credibile: & affectus quoq̧ impleuit. Quo magis miror eos: qui non putant vtendum in narratione affectibus: q si hoc dicūt non diu: nec vt in epilogo, mecū sentiūt. Sūt eñ effugiendæ moræ. Cæterū cur ego iudicē nolim: cū eum doceo etiã moueri! Cur qđ in summa parte sum actionis petiturus: nō in primo statim rerū ingressu (si fieri potest) consequar! Cū p̄sertim etiã in probationibus faciliore sim animo eius abusurus occupato vel ira vel miseratione! An non Marcus Tullius circa verbera ciuis Romani omnes breuissime mouet affectus! nō solū conditione ipsius: loco iniuriæ: genere verberū: sed animi quoq̧ cōmendatione. Sūmū enim virū ostendit: qui cum virgis cæderetur: nō ingemuerit: nō rogauerit: sed tantū ciuē se Romanū esse cū inuidia cædentis: & fiducia iuris clamauerit. Quid Philodami casum! nonne cū per totã expositionem incendit inuidia: tum in supplicio ipso lachrymis impleuit! cū flentes non tam narret q̄ ostenderet. patrē de morte filii filium de patris! Quid vlli epilogi possunt magis habére miserabile! Serum est enim aduocare his rebus affectum in peroratione: quas securus narrauerit. Assueuit illis iudex: iamq̧ eas sine motu mentis accipit: quibus commotus nouus non est: & difficile est nobis mutare habitum animi semel constitutum.

auersus Auersum.

Prosopopœia.

Languidū

celeritatē

sine obseruãtia.

indicanti

ASCENSIVS.

¶ In medio, nō in mediis cū Vallen. Aldino & reliqs legã. Nã ordo est: vt ea q̄ obstant, posita in medio. s. expositionis. velut. s. posita auxiliis nostris. i. ad auxilia nostra (sunt eñ datiui casus) habeāt minus virium. Et diuersa. s. a nostris: hoc est aduersarii narrata. Videamur affectus: sic Aldus Raph. & reliqui: Valla tñ affectu scripsit: nec video cur nō ita scribēdū sit. Nō limē cubiculi sic Val. & Aldus habēt. adnotaunt Valla sumptū ex oratione pro Cluentio. Sermo versus a iudice. Sic oēs habēt: nec video cur p̄ponere necesse sit præpositionē a cū statim apponat: q̄q̄ id fieri licere Cicero in multis documēto est. Lãguidū. sic Aldus & cęteri p̄ter Vallã q lãguido legit: vt sit putē ne te p̄ssū somno lãguido: & Lethargo graui. Pressum eñ nō oppressū idē cū Aldo legit. Circa nauarchos ambo habēt. Ad celeritatē: q̄q̄ Val. Aldusq̧ sic habēt: legã tñ potius cū Raphaele credulitatē nisi sit ad celeritatē & fidē pro ad celeritatē fidei: quod a Quintiliano dictū non credam. Sane vbi Raphael Scaleni Balbiq̧. Val. & Aldus legūt Staleni Bulbiq̧. Inobseruãtia. Ald⁹ hꝫ sine obseruãtia: Vallen. quē seqr: sine obseruatiōe. Et cū eēt idicãti satis. Val. & Ald. hñt idicaturo. Cęterū cur ego iudicē nolīꝫ cum ego doceo ēt moueri: sic Ald⁹ & Val. nec male: lꝫ vt Raph. sentit ēt recte dixisse potuerit. In sūma pte: nō habuit Vallen. pte: sed supra scriptū ē. Genere verberū: sic Vallen hꝫ: & adnotatū i tertia i Verrē actiōe id repiri. quoq̧ vtrūq̧ sibi Raphael sumit. Aduocari Vallen. hꝫ aduocare: & sic legã: habꝫ ēt narrauerit: vt subaudiat quęq̧: sic. serū. i. nimis tardū ē quęq̧ aduocare &c. Quib⁹ cōmot⁹ nouis: Vallę & Aldo nou⁹ legit: nec video cur nouis legendū censet Raphael.

Narratio venustanda decenter.

Ego vero (neq; enim dissimulabo iudicium meum q̄q̄ id quod sum dicturus, exemplis magis q̄ præceptis illis continetur) narrationem (si vllam partem orationis) omni qua potest gratia & venere exornandam puto. Sed plurimum refert: quæ sit natura eius rei, quā exponimus. In paruis ergo (quales sunt fere priuatæ) sit ille pressus: & velut applicitus rei cult⁹: in verbis summa diligentia: quæ in locis impetu feruntur: & circumiecta ę orationis copia latent: hic expressa: & (vt vult zeno) sensu tincta esse debebunt: compositio dissimulata quidem, sed tamen q̄iucūdissima: figuræ non illæ poeticæ: & contra rationem loquendi auctoritate veterum receptæ. Nam debet esse q̄purissimus sermo: & qui varietate tedium effugiat: & mutationibus animū leuet: ne in eundem casum: similem compositionem: pares elocutionum tractus incidamus. Caret enim cæteris lenociniis expositio: & nisi cōmendetur hac venustate: iaceat necesse est. nec in vlla parte intentior est iudex: eoq; nihil recte dictū perit. Prę terea nescio quomodo etiam facilius creditur quæ audienti iucūda sunt: & voluptate ad fidē ducitur. Vbi vero maior res erit: & atrocia inuidiose: & tristia miserabiliter dicere decebit. Non vt consumantur affectus: sed vt tamen velut primis lineis designentur: vt plane qualis futura sit imago rei statim appareat.

Expositionem. Positionez.

Breui interiectione.

Ne sententia quidem: velut fatigatum intentione stomachum iudicis reficere dissuaserim: maxime qdē breuiter iteriecta: qualis est illa, fecerunt serui Milonis: quod suos quisq; seruos in re tali facere voluisset. Interim paulo liberiore: qualis est illa: nubit genero socrus, nullis auspicibus: nullis auctoribus: funestis ominibus omnium. qd cum sit factum iis quoq; temporib⁹ quibus omnis ad vtilitatem potius q̄ ad ostentationem cōponebatur oratio: & erant adhuc seueriora iudicia: quanto nunc faciundum magis: cū in ipsa capitis aut fortunarum pericula irrupit voluptas: cui hominum desiderio quantum dari debeat alio loco dicam. Interim aliquid indulgendum esse confiteor. Multum confert adiecta veris, credibilis rerum imago: quę velut in rem præsentem perducere audientes videtur: qualis est illa M. Cælii in Antonium descriptio. Namq; ipsum offendunt temulento sopore profligatum: totis præcordiis stertentem: ructuosos spiritus geminare: præclarasq; cōturbernales ab omnibus spondis transuersas incubare: & reliquas circūiacere passim: quæ tamen exanimatæ terrore hostium aduentu percepto excitare Antoniū conabantur: nomen inclamabant: frustra ceruicibus tollebant: blandius alia ad aurem inuocabat: vahemētius etiam nonnulla feriebat. quarum cum omnium vocem: tactūq; noscitaret: proxime cuiusq; collum amplexu petebat: nec dormire excitatus: nec vigilare ebrius poterat: sed semisomno sopore inter manus centurionum: concubinarūq; iactabatur. Nihil his nec credibilius fingi: nec vahementius exprobrari: nec manifestius ostēdi potest. Ne id quidem præteribo: quantam afferat fidem expositioni narrantis auctoritas: quam mere

Auctoritas dicentis.

RAPH

¶ Narrationem vt si vllā partē orationis omni qua potest grā: & venere exornandam puto. Vt particula tanq̄ ociosa: ac superuacua mihi videtur expungenda. ¶ Et quia varietate tedium effugiat. Deprauatus hic loc⁹ sic emēdari potest: si & copula cū a prępositiōe ac q relatiuo eradātur ac locis ipsorum: sed q̄ reponātur: ac effugiant vt sit numen pluralis & legat hoc modo. Sed quæ varietate tediū effugiant ¶ Similem expositionem. Sensus positionez exposcit nō expositionem vt intelligamus in narratione vitāda esse similiter desinentia: similiterq; cadētia. ¶ Et voluptate ad finem ducitur. Fidem sensus exposcit non finem. Nam voluptate iudex ad credendum facile deducitur. ¶ Vbi vero maior res erit & atrocia & inuidiosa & tristia mirabiliter dicere decebit. Ne hic quidē locus mendis est vacuus. Sic autem corrigi potest: vt & copula secundo loco posita expungatur & inuidiose & miserabiliter legat hoc modo. Et atrocia inuidiose & tristia miserabiliter discere decebit. ¶ Sed vt tamē primis. Tantum non tamen sensui conuenire videtur. ¶ Maxime quidem breui iniectione. Ter syllaba ascripta interiectiōe mihi videtur esse legendum. ¶ Funestis omnibus omnium. Ominibus legendū esse facile censebit: qui pro Cluentio orationem vnde hæc sunt descripta diligentius leget. ¶ Itaq; circūstātibus ostentare volumus iudicibus prodimus. Que copulæ a. vocalis ascribat vt nomen efficiatur. Ita enī est legēdum etiam si exēplaria refragētur. ¶ Nobilitate princeps. Facile ascribatur: vt in Ciceronis p Cluentio oratiōe legit. ¶ Τοῦ γαρ φοκαικου δυσαμτοσ πολεμου. Hoc narratiōis initium Aquila orator sic interpretatur. Cum bellum Phocense conflatum esset.

ri debemus ante omnia quidē vita: sed & ipso genere orationis. Quod quo fuerit grauius, sanctius: hoc plus habeat necesse est in affirmando quoq; ponderis. Effugienda ergo in hac præcipue parte omnis calliditatis suspicio (Neq; eñ se vsq̄ custodit magis iudex) nihil videatur fictum: nihil sollicitum: omnia potius a causa: q̄ ab oratore profecta credantur. Sed hoc pati non possumus: & perire artem putamus nisi appareat: cum desinat ars esse: si apparet. Pendemus ex laude: atq; hanc laboris nostri ducimus summam. Ita quæ circunstantibus ostentare volum⁹ iudicibus prodimus. Est quædam & repetita narratio: quæ ἐπιδιήγησις dicit: sane res declamatoria magis q̄ forensis. Ideo autem reperta: vt quia narratio breuis debet esse, fusius & ornatius res posset exponi. quod fit: vel inuidiæ gratia: vel miserationis. Id raro faciēdum iudico: neq; sic vnq̄: vt totus ordo repetatur. licet enim per partes idē consequi. Cæterum qui vti ἐπιδιηγήσει volet: narrationis rem loco stringat: & contentus indicare quid factum sit: quo sit modo factum plenius se loco suo expositurum esse promittat. Initium narrationis quidam vtiq; faciendum a persona putāt: eāq;: si nostra sit: ornandam: si aliena: infamandam statim. hoc sane frequentissimum est: quia personę sunt inter quas litigatur. Sed hæ quoq; interim cū suis accidentibus ponendæ: cum id profuturum est: vt. A. Cluentius habitus fuit pater huiusce iudices: homo non solum municipii larinatis: ex quo erat: sed regiōis illi⁹: & vicinitatis: virtute: æstimatione: nobilitate facile prīceps. Interim sine his: vt. Q. Ligarius cum esset. Frequenter vero & a re: sicut pro Tullio, Cicero. Fundum habet in agro turino. M. Tullius paternum. Demosthenes pro Ctesiphōte τοῦ γὰρ φωκικοῦ συστάντος πολέμου. De fine narrationis cum his contentio est: qui perduci expositionem volūt eo, vnde questio oritur. His rebus ita gestis. P. Dolobella prætor interdixit: vt est consuetudo: de vi hominibus armatis sine vlla exceptione: tantum: vt vnde deiecisset: restitueret: deinde restituisse dixit: sponsio facta est: hac de sponsione vobis iudicādum est. Id a petitore semper fieri pōt, a defensore nō semper.

Ars non ostentanda.

Repetita narratio.

Narratiōis Initium.

Finis.

¶ His rebus ita gestis. Ex oratione Ciceronis pro Cæcinna hæc sunt a Fabio desumpta.

ASCENSIVS.

Vt si vllam partem. cessare quidem videtur particula vt: quam Aldus non habet: quia tamen Valla eaʒ habet: non videtur omnino ociosa: sed ad elegantiaʒ facere. Et qui varietate: sic Vallēñ. nec redundat & cōiūctio: nam coniungit purissimus & sup. talis: quis &c. vacet autem a sed Vallēñ. non est: nec auscultem Raphaeli. Non enim quæ sequuntur verba respiciūt ad nomē figurę: sed sermo: vnde singulariter enunciātur: effugiat & leuet. Ne eūdem casuʒ: melius Vallēñ. & Ald. in eundē casum. Similem expositionem: sic Vallēñ. Aldinus compositionem habet: quod placet quia varietate placere præcipit: licet Raphael positionem reponat in alium sensum. dubitem tamen an expositionem legendum sit. Nihil recte dictum: sic Aldus & cæteri: quos sequar: licet Vallēñ. non recte dictum: sed rectum pro vtroq; vocabulo habeat. Ad fidem ducitur: sic Val. & Aldus. Et atrocia inuidiose &c. sic quoq; Val. & Ald. Sʒ vt tantum: sic Valla habuit: sed tamē repositum est. Aldus autē quem hic sequar habet: sed vt tamen velut primis &c. Si quæras quare potius tamen q̄ tantum legam: etsi nihil sine ratiōe constituisse mihi visus sum: ea hic apta est: quia sequitur: vt plane &c. appareat. Breui interiectiōe: sic Rap. reponit: sed Val. & Ald. hñt: breuiter iniecta: quos sequor. Funestis ominibus: sic Val. & Ald. Et erant adhuc scilicet temporibus illis. Quæ tñ exanimatæ: Vallēñ. habet quę tū &c. Nisi appareat. Vallēñ. habet nisi apparet. Ita q̄, sic Val. Aldus aūt itaq; cū &c. sed Val. sequar. Id raro faciendū iudico: sic quoq; Aldus: sed Val. Id est raro faciendum. Facile princeps: sic Aldus impressit: Vallēñ. tamen facile non habet: sed quia in Cicerone legitur, ascribatur.

RAPH.

¶ Ordine ipso narrationē sequitur confirmatio. Causam assignat cur narrationi statim præcepta confirmationis cum ordine ipso sequant. Quidaʒ eñ putauerunt egressionem: nonnulli propositionem: alij partitioneʒ partes esse orationis: quorum opiniones tam perspicue Fabius refel

...ones an ...i de ora ...partib⁹

De egressione. Cap. III.

Rdine ipso narrationem sequitur cōfirmatio. Probanda sunt enim quæ propter hoc exposuimus. Sed priusq̄ ingrediar hanc partem: pauca mihi de quorundam opinione dicenda sunt. Plerisq; moris est: prolato rerum ordine protinus vtiq; in aliquem lætum atq; plausibilem locum q̄ maxime pos

sint:fauorabiliter excurrere.Quod quidem natum ab ostenta-
tione declamatoria:iam in forum venit postq̄ agere causas non
ad vtilitatem litigatorũ:sed ad patronorum iactationem reper
tum est:ne si pressæ illi(qualis sæpius desideratur)narrationis
gracilitati coniuncta argumentorum pugnacitas fuerit: dila-
tis diutius dicendi voluptatibus:oratio refrigescat.In quo vi-
tium illud est:q̄ sine discrimine causarũ atq; vtilitatis:hoc(tã-
q̄ semper expediat:aut etiã necesse sit)faciunt:eo q̄ desumptas
ex iis partibus:quarum alius erat locus:sententias in hanc cõn
gerunt:vt plurima aut iterum dicenda sint:aut quia alieno lo
co dicta sunt:dici suo non possint.Ego autem confiteor hoc ex-
spatiandi genus non modo narrationi quidem:sed etiam quæ
stionibus vel vniuersis:vel interĩ singulis opportune posse sub
iungi:cum res postulat:aut certe permittit:atq; eo vel maxime
illustrari:ornariq; orationem: sed si cohæret:& sequitur:non si
Conatur. per vim † cuneatur & quæ natura iuncta erant:distrahit.Nihil
Etsi. enim tam est consequens q̄ narrationi probatio † nisi excursus il
le:vel quasi finis narrationis:vel quasi initium probationis est.
Erit ergo illi nonnũq̄ locus:vt si expositio circa finem atrox fue
Excursiõis. rit:prosequamur eam velut spiritu erumpente protinus indi-
locus.j. gnatione.Quod tamẽ ita fieri oportebit:si res dubitationẽ non
habebit:alioqui prius est quod obiicias verũ efficere q̄ magnũ:
quia criminum inuidia pro reo est priusq̄ probatur. Difficilli-
ma est enim grauissimi cuiusq; sceleris fides.Idem fieri non inu
Secundus. tiliter potest:vt si merita in aduersarium aliqua exposueris:in
Tertius. ingratum inueharis:aut si varietatem criminũ narratione de-
monstraueris:quantum ab ea periculum intẽtetur:ostẽdas:Ve
rum hæc breuiter omnia.Iudex enim ordine audito festinat ad
probationem:q̄ primum certus esse sententiæ cupit.Præterea
cauẽdum est:ne ipsa expositio vanescat auersis in aliud animis
& inani mora fatigatis.Sed vt nõ semper est necessaria,post nar
rationem illa procursio:ita frequenter vtilis ante quæstionem
Quartus. præparatio.Vtiq; si prima specie minus erit fauorabilis:si legẽ
asperam tuebimur:aut pœnarias actiones inferemus.Est hic lo
Exordij. cus velut sequẽtis † exordiũ ad conciliandum probationib⁹ no
stris iudicem:mitigandum:concitandum.Quod liberius hic,
& væhementius fieri potest:quia iudici causa iam nota est. His
igitur velut fomentis:siquid erit asperum:præmolliemus: quo
facilius aures iudicum:quæ post dicturi erimus: admittant:ne
ius nostrum oderint.Nihil enĩ facile persuadetur inuitis.Quo
loco tñ iudicis quoq; natura noscenda est:iuri magis:an æquo
Quintus. sit appositus:Proinde enim magis aut minus hoc erit necessa-
rium.Cęterum res eadem:& post quæstionem perorationis vi
ce fungitur.Hãc partem παρέκβασιν vocant græci:latini egres
sum:vel egressionem.Sed hæ sunt plures:vt dixi:quæ per totã
causam varios habent excursus:vt laus hominum: locorumq;:
Nõ solũ ge vt descriptio regionum:expositio quarundam rerum † gestarũ
starum. sed etiam fabulosarum Quo ex genere est in orationibus con-

lit:simulq; præcipit: quo-
nam pacto his oratori sit
vtendum:vt nihil si mẽdę
absint expositione sit op⁹.
¶ Quod quidem natũ ab
ostentatione ad vtilitatem
litigatorum. Versus hoc lo
co librariorũ incuria omis
sus totum obscurat sensuz
atq; confundit:qui sane in
exemplaribus aliis emen-
date sic legitur:quod quidẽ
natum ab ostentatione de
clamatoria iam in foro vę
nit postq̄ agere causas non
ad vtilitatem litigatoruz:
sed ad patronorum iacta-
tionez,repertum est . vęnit
autem pro venditur est ac-
cipiendum:aut certe in fo-
rum legendum. ¶ Aut qa
alia alieno mõ dicta sunt:
dici suo non possint. Nisi
alia tollatur. & pro modo
legatur loco:sensus minus
percipi potest : hoc modo.
Aut quia alieno loco dicta
sunt. ¶ Non si per vim co
netur:& quæ natura iũcta
erant:distrahit. Conatur le
gendũest:ne dissimiles mo
di copulẽtur. ¶ Expositio
quarundam rerum gesta-
rum:sed etiam fabulosarũ
Non solum integritas sen-
sus exposcit:vt legatur.nõ
solum gestarum sed etiam
fabulosarum. ¶ παρέκβα-
σιό est vt mea quidem fert
opinio alicuius rei : sed ad
vtilitatem causæ pertinen
tis extra ordinem excurrẽs
tractatio. aut illa particu-
la sed redundat:& superua
cua est:aut certe aliquid de
est. Quare aut loco alicui⁹
mihi alienæ legendum vi-
detur: vel saltem ascriben-
dum:aut certe illa aduersa
tiua sed,est eradenda : vt le
gatur:vel alicuius alienæ
rei:sed ad vtilitatem causę
pertinẽtis:vel alicuius rei
ad vtilitatem causæ perti-
nentis. vtroq; enim modo
sensus procedet. ¶ Sed plu
rima sunt:quæ rebus nihil
secum cohærentibus mise
rant. Inserantur legendũ ẽ
nemo nõ videt. ¶ Interpel
latio interueuientis alicu-
ius tumultus. Ita quidem
legitur: sed loco illi⁹ inter
uenientis fortasse interuen

Veneo p v

Parecbasis

tus recte legeretur. Ea nãq; videtur enumerare Fabi⁹ quæ inter agendum alicui accidere possent: quæ quidẽ sunt interpellatio interuẽtus alicuius tumultus. ℭ Vnde quoq; Ciceroni in proœmio quum diceret p Milone digredi fuit necesse Quoq; particula in tertiũ locum videtur transferenda: vt legatur. Vnde Ciceroni quoq;. de Pædiano autẽ hoc est acceptũ: qui in orationem pro Milone ita refert: Cicero cũ inciperet dicere exceptus est acclamatione Clodianorũ: qui se continere ne metu quidem circũstantiũ militum potuerũt. Itaq; nõ ea qua solitus erat constantia dixit. Manet autem illa quoq; eius excepta oratio. Scripsit hanc vero quã legim⁹ ita perfecte, vt iure prima haberi possit. ℭ Et qui finitæ probationi commendatio adijcit. Cõmendationem legendum esse constat.

ASCENSIVS.

In forum venit: sic Vallen. & Ald. neq; illis quicq̃ deest quod ascribendũ censet Raphael. Nisi pressæ: sic Vallen. Aldus tamẽ: ne si pressæ &c. Aut quia alieno loco &c. sic Aldus vt Rapha. mouet. Vallen. aut q̃a alia alieno modo &c. sed superiores sequar. Non si per vim conet: Aldus habet continetur. Vallen. cuneat. Raph. censet conatur legendum. Etsi excursus &c. Val. melius habet nisi &c. Expositio quarũdam rerum gestarum sed etiam fabulosarum. Sic Vallen. nec necesse est præponere particulam: non solum: q̃uis sic impressent Aldus: non solum gestarum: sed etiam &c. quia dicendo sed etiam: videtur quasi per correctionem additum. Diuertit actutum. i. statim: sic impressum inueni: non in Raph. in quo erat acturũ. neq; in aldi codice: in quo est Actamen. Neq; in Vallen. scriptũ: sed Actotum. placet autẽ p̃ cæteris aduerbium actutũ. i. statim. Alicuius rei. sic Vallen. & alter codex impressus: verum Aldus vt Raph. monet, alienę impressit. Inserantur. Vallen. habet inseruntur: sicut & Aldus quos sequor. Velut commendationem adijcit: sic Aldus. Valla autem legit vel cõmendationi adijcit. Habet autẽ Valla vnde Ciceroni quoq;: & adnotata Verba asco. pædiani q̃ Rap. citat.

tra Verrem compositis. Siciliæ laus, Proserpinæ raptus: pro C. Cornelio popularis illa virtutum. Cn. Pompeii cõmemoratio. In quam ille diuinus orator velut nomine ipso ducis cursus dicendi teneretur abrupto: quem inchoauerat: sermone diuertit actutum. παρέκβασις est (vt mea quidẽ fert opinio) alienę rei: sed ad vtilitatem causæ pertinentis extra ordinem excurrens tractatio. Quapropter non video: cur hunc ei potissimum locũ assignent: qui rerum ordinem sequitur non magis q̃ illud cur hoc nomen ita demum proprium putent: si aliquid in digressu sit exponendum: cur tot modis a recto itinere declinet oratio. Nam quicquid dicitur: præter illas quinq; (quas fecimus) partes: egressio est: indignatio: miseratio: inuidia: conuicium: excusatio: conciliatio: maledictorum refutatio: similia his: quæ non sunt in quæstione: omnis amplificatio: minutio: omne affectus genus. atq; ea maxime iucundam & ornatam faciunt orationẽ: de luxuria: de auaritia: de religione: de officiis: quę cum sint argumentis subiecta similium rerum: quia cohærent egredi non videntur. Sed plurima sunt: quæ rebus nihil se cohærentibus inseruntur: quibus iudex reficitur: admonetur: placatur: rogatur: laudatur. Innumerabilia sunt hæc quorum alia sicut præparata afferimus: quædam ex occasione: vel ex necessitate dicimus: si quid nobis agentibus noui accidit: interpellatio: interuentus alicuius tumultus. Vnde Ciceroni quoq; in proœmio cum diceret pro Milone, digredi fuit necesse: vt ipsa oratiuncula: qua vsus est: patet. Poterit autem paulo lõgius exire qui pręparat aliquid ante quæstionem: & qui finitę probationi velut commẽdationem adiicit: at qui ex media erumpit: cito ad id redire debet: vnde diuertit.

Ac toto. Actamen. Alicuius.

RAPH.

Sunt qui narrationi propositionem subiungant. Propositio duobus accipitur modis. Interdum nãq; propositio quæstionem cõtinet principalem. Interdũ vim cuiusq; argumenti cõplectitur: de priore nũc Fabius tractat ℭ Quod non modo in ostendenda quæstione principali sed nõnũq̃ etiam in singulis argumentis præponi solet: maximeq; in iis quæ ἐπιχειρήματα vocant. Et si quis

…ositio …modis …tur.

De propositione. Cap. IIII.

Vnt qui narrationi propositionem subiungant: tanq̃ partẽ iudicialis materiæ: cui opinioni respondimus. Mihi autem propositio videtur omnis confirmationis initium: quod non modo in ostendenda quæstione principali: sed nonnunq̃ etiam in singulis argumẽtis proponi solet: maxime q; in iis: quæ ἐπιχειρήματα vocantur. Sed nũc de priore loquimur. Ea non semper vti necesse est. Aliquando enim sine propositione aliqua quoq; satis manifestum est quid in quæstione versetur. Vtiq; si narra

Propositio ni non semper locus.

tio ibi finem habet: vbi initium quæstio: adeo vt aliquando
subiungatur expositioni: quæ solet in argumentis esse summa
collectio. Hæc sicut exposui ita gesta sunt iudices: insidiator su
Vtilis est primo. peratus est: vi victa vis vel potius oppressa virtute audacia est.
Nomine. Sed nonnunq̃ valde vtilis est: præcipue vbi res defendi non po-
Iure. test: & de† fine quæritur vt pro eo: qui pecuniam priuatam de
templo sustulit sacrilegii agitur: de sacrilegio cognoscitis, vt iu
dex intelligat: id vnum esse officii sui quærere: an id: quod obii-
Secundo. citur: sacrilegiũ sit. Itẽ in causis obscuris: ac multiplicibus. Nec
Tertio. semper propter hoc solum: vt sit causa lucidior: sed aliquando
etiam vt magis moueat. Mouet autem si protinus subtexantur
aliqua quæ prosint: lex aperte scripta est: vt peregrinus: qui mu
rum ascenderit: morte mulctetur. Peregrinum te esse certum
Quid. est: †quin ascẽderis murum: non quæritur, quid superest: nisi
vt te puniri oporteat? Hęc enim propositio cõfessionem aduer
sarii premit: & quodammodo iudicandi moram tollit: nec indi
Quarto. Et. cat questionem: sed adiuuat. Sunt autem propositiones & sim-
plices: & duplices: †vel multiplices. quod accidit non vno mo-
do. nam & plura crimina iunguntur: vt cum Socrates accusa-
tus est: q corrumperet iuuentutem: & nouas superstitiones in
troduceret. & singula ex pluribus colliguntur: vt cum legatio
male gesta obiicitur. Aeschini: q mentitus sit: q nihil ex man-
datis fecerit: q morat⁹ sit: q munera acceperit. Recusatio quo-
Quinto. q plures interim propositiones habet: vt contra petitionem pe
cunię. Male petis: procuratori enim tibi esse non licuit: sed nec
illi: cuius nomine litigas habere procuratorem: sed neq es hę-
res eius: a quo accepisse mutuum dicor: nec ipsi debui. Multi-
plicari hęc in quantulibet possunt: sed rem ostendisse satis est.
Hęc si ponantur singulę subiectis probationibus: plures erunt
Sexto. propositiones: si coniungantur in partitionem cadunt. Est &
nuda propositio, qualis fere in coniecturalibus: cędis ago: furtũ
Septimo. obiicio. Est ratione subiecta: vt maiestatem minuit Caius Cor-
nelius: nam codicem tribunus plebis ipse pro concione legit.
Octauo. Pręter hoc vtimur propositione: aut nostra: vt adulteriũ obii-
cio: aut aduersarii: vt adulterii mecum agitur: aut communi:
vt inter me & aduersarium quęstio est: vter sit intestato; propi-
or. Nonnunq̃ diuersas quoq coniungimus. Ego hoc dico: ad-
Nono. uersarius hoc. Habet interim vim propositionis: etiam si per
se non est propositio: cum exposito rerum ordine: subiicimus:
de his cognoscitis. vt sit hęc commonitio iudicis: quo se ad quę
stionem acrius intendat: & velut quodam iactu excitatus finẽ
esse narrationis: & initium probationis intelligat: & nobis con
firmationem ingredientibus ipse quodammodo nouum audi-
endi sumat exordium.

busdam præponi recte le-
gi videri põt: mihi tamen
proponi hoc est proposi-
tionem solere fieri legendũ
esse Fabri elegantia persua
det. Epichirema autẽ va-
rie quidem interpretatur.
Sed vt ex sequenti volumi
ne colligitur pro argumen
tatione: quæ ex tribus par
tibus constet propositiõe:
assumpto: & cõclusione
a Fabio accipitur. Semper
ergo i epichirematis ppo
ni oportet. ¶ Aliquãdo eñ
sine præpositione aliqua
quoq satis manifestuꝫ est,
non solum propositione
est legendum sed illud ali-
qua ex ratione compositio
nis videtur expungenduꝫ
vt legamus. Aliquãdo eñ
sine propositione quoq.
¶ Et de fine quæritur Q̃-
uis de fine recte legi videa-
tur: tamen cũ in causa quã
subiicit Fabius: non de fi-
ne: sed de nomine quærat
per definitionem vero ex-
plicetur: pro fine forsitan
nomine est legendum: ta-
metsi omnia exemplaria
quæ viderim: refragentur.
Est autem thema declama
torum maxime notum.
¶ Sunt aũt propositiones
& simplices & duplices vel
multiplices. Et loco vel le-
gẽdum est. Multiplices au
tem sunt propositiones q̃
res plures duabus cõtinẽt.
¶ Et est autẽ nuda propo-
sitio. Est verbuꝫ in primũ
locum est transferendum:
vt legatur. Est & nuda pro
positio.

Epichire[ma] quõ inte[...]

Propo[sitiones] quotup[lices] sint.

ASCENSIVS.

In singulis arg. proponi
sic Aldus impressit. & Val
la scripsit. Aliquãdo enim
sine propositione aliqua
quoq. sic Ald. & Val. ha-
bent. Hęc sicut exposui &c.
verba sunt Ciceronis i ora
tione pro Milone: vt ad-
notauit Valla. Define. i.
de definitione: licet Val. &
Aldus legerit de iure. Qui
si ascẽderis &c. Val. & Ald.
habent: quin ascenderis. Vel multiplices: sic Vall. & Al. habent: nec magnopere curem pro vel, & reponere.
Cum Socrates accusatus est. Adnotauit Valla id haberi in Euthyphrone platonis. In oratione apologetica
eiusdem. & in libro. Xenophontis de Socrate. Obiicitur Aeschini. A Demosthene. in oratione contra eum ha
bita vt idem adscripsit codici suo. Fidem esse narrationis: legendum est finem.

De partitione. Cap. V.

Partitio est nostrarum:aut aduersarii propositionum:aut vtrarūq; ordine collata enumeratio. Hac quidam vtendum semper putāt: q & ea fiat causa lucidior:& iudex intentior ac docilior:si scierit:& de quo dicimus:& de quo dicturi postea sumus. Rursus quidā periculosum id oratori arbitrantur duabus ex causis:q nonnunq̄ excidere soleant quæ promisimus: & siqua in partiēdo prætererimus occurrere. Quod quidē nemini accidit:nisi qui plane vel nullo fuerit ingenio:vel ad agendum nihil cogitati:præmeditatiq; detulerit. Alioqui quæ tam manifesta & lucida est ratio:q̄ rectæ partitionis! Sequitur enim naturam ducem:adeo vt memorię id maximum sit auxilium: via dicendi non decedere. Quapropter ne illos quidem probauerim: qui partitionem vetant vltra tris propositiōes extendere. Quę sine dubio:si nimium sit multiplex:fugiet memoriam iudicis: & turbabit intentionem. Hoc tamen numero velut lege non est alliganda : cum possit causa plures desiderare. Alia sunt magis:propter quæ partitione non est semp vtendū. Primū quia pleraq; gratiora sunt:si inuenta subito nec domo allata:sed inter dicendum e re ipsa nata videātur: vnde illa non iniucunda schemata:pene excidit mihi:& fugerat me, & recte admones. Propositis enim probationibus:omnis in reliquum gratia nouitatis præcerpitur. Interim vero etiam fallendus est iudex: & variis artibus subeūdus: vt aliud agi:q̄ quod nos petimus:putet. Nam est nonnunq̄ dura propositio:quam iudex : si prouidet:non aliter præformidat:q̄ q ferrum medici:anteq̄ curetur aspexit: At si re non ante proposita securum: ac nulla denunciatione in se conuersum intrarit oratio:efficiet quod promittenti non crederetur. Interim refugienda non modo distinctio quęstionum est:sed omnino tractatio. affectibus perturbandus:& ab intentione auferēdus auditor. Non enim solum oratoris est docere:sed plus eloquentia circa mouendum valet. Cui rei contraria est maxime tenuis illa: & scrupulose in partes sectę diuisionis diligentia:eo tempore:quo cognoscenti iudicium conamur auferre. Quid:q; interim:quę per se leuia sunt:& infirma: turba valent! Ideoq; congerenda sunt potius: & velut eruptione pugnandum, quod tamen rarum esse debet: & ex necessitate demum. Cum ipsum hoc:quod dissimile rationi est:coegerit ratio. Prēter hęc in omni partitiōe est vtiq; aliquid potentissimū: quod cum audiuit iudex:cætera tanq̄ superuacua grauari solet. Itaq; si plura:vel obiicienda sunt:vel diluenda: & vtilis: & iucūda partitio est:vt qd quaq; de re dicturi sumus:ordine appareat. At si vnum crimen varie defendemus:superuacua:vt si ita partiamur, dicam non talem esse hunc:quem tueor:vt in eo credibile videri possit homicidium: dicam occidendi causam huic non fuisse:dicam hunc eo tempore:quo homo occisus est

Partitione neq; semper neq; nunq̄ vtendum.

Prima causa non vtendæ ptītiōis.

Cognoscēdi

Secunda.

Quādo partiti onecessaria.

Partitio est nostrarū. Partitiōis quæ ab aliis diuisio dicitur primum descriptionem assignat Fabius : deinde an ea semper sit vtendum(vt quidam putant) describit:tum quæ in partitione custodienda sunt : subiungit. ¶ Quod de ea fiat causa lucidior. & loco de præpositionis esse legēdum facile quæ subiiciuntur ostendunt. ¶ Quapropter ne illos quidem probauerim. Hoc quidem in rhetoricis ad Herennium præcipitur. Sed auctorem Fabius non nominat non taciturus si Ciceronis illud esse opus putasset. ¶ Sed inter dicendum est reipsa nata videntur. E præpositio loco est verbi reponenda videtur: vt sit e reipsa. ¶ Affectibus:turbationibus. & ab intentione auferendus auditor. Est loco & copulæ nemo non videt esse legendū. ¶ Quo cognoscēdi : iudicium conamur auferre. Cognoscenti loco cognoscendi legendum est. ¶ Et si vnum crimen varie defendemus superuacua. At legendum esse loco illius copulæ & manifeste sensus ostendit. ¶ Vt si illa partiamur. Ita legendum est non illa. ¶ Postremo iudicium pecuniæ temptatum. Loco pecunię legendū esse pecunia: ne admonitione quidem dignum esse videtur.

ASCENSIVS.

Q: de ea : sic omnes quos vidi codices habēt:sed vni Raphaeli in ea re cedā cū sciam plurimos scribas pro & Italico modo scripta describere:& multos indiscrete quod & q scribere. Vbi ergo scriptū erat q & putātes scriptum q d:scripserūt q de. Ac docilior sic Vallēn. & melius q̄ & docilior ne vox vna toties repetat. Occurrere(vt opinor) nō memorię iudicū sed dicentis. E reipsa nata. Sic Vallēn. & Aldinus. At si re non ante proposita. Sic illi quoq;. Affectibus, turbationibus, sicquidem Val-

tio alio
tiusio
patur.

mentum
torice
erenniū.
onis non

Exequaris.

trans mare fuisse. Omnia quæ ante q̃ id qđ vltimum est: † exeq̃risː inania videri necesse est. Festinat enim iudex ad id quod potentissimum est: & velut obligatum promisso patronum: si est patientior tacitus appellat: si vel occupatus: vel in aliqua potestate: vel etiam si moribus incompositus: cum conuitio efflagitat. Itaq; non defuerunt qui Ciceronis illam pro Cluentio partitionem improbarent: qua se dicturum esse promisit: Primum neminem maioribus criminibus: grauioribus testibus in iudicium vocatum q̃ Opianicum: deinde præiudicia esse facta ab iisipsis iudicibus: a quibus dãnatus sit. Postremo iudicium pecunia tentatum non † a Cluentio: sed cõtra Cluentium. Quia si probari † potest: quod est tertium: nihil necesse fuerit dicere priora. Rursus nemo erit tam aut iniustus: aut stultus: quin eum fateatur optime pro Murena esse partitum. Intelligo iudices tres totius accusationis partes fuisse: & earum vnam in reprahensione vitæ: alteram in contentione dignitatis: tertiam in criminibus ambitus esse versatam. Nam sic & ostẽdit lucidissime causam: & nihil fecit altero superuacuum.

Cicero notatur.

Pro.

Possit.

Grauior.

Ieñ. sed multo veri⁹ Aldus impressit, affectibus perturbandus: quo modo: recte sequitur. & ab intentione &c. subauditur aũt est. Quo cognoscendi iudiciũ conamur auferre: sic Valla & Aldus. Raphael cognoscenti videtur argutius reposuisse: sed dubites quomodo cognoscenti iudiciũ auferre possis. Hoc ẽ facere ne iudicet. de eo qđ nouit: cum facile sit auferre. i. impedire iudicium cognoscendi. sed quia dicit conamur quod fere frustra facimus: sequar Rap. Ex necessitate demum. i. solum. Cætera grauari. i. aspernari & grauate audiri. Construitur enim grauor cum accusatiuo. Vt quod quaq; de re: sic Aldus sed melius Vallen. vt quid quaq; &c. nisi sit legẽdum: vt quid qua de re &c. At si. sic Aldus & Valla. Defendemus. sic Valla: Aldus defendamus impressit. Superuacua sup. erit aut sit. Vt si ita partiamur. Sic Raphael legendũm bene monet. Aldinus pro ita: illa habet: Vallen. neutrum. Omnia quæ anteq̃ id quod vltimũ est exequaris &c. sic Aldus & reliqui: præter Vallam qui emunctius legit: ante id quod vltimum est: exequeris. Vel etiam si sit. Valla non habet sit: superfluũq; videtur cum premissum. sit est. Pecunia tentatum: non a Cluentio: Valla habet pro Cluentio: sed Aldus a: cũ cæteris. Si probari posset: sic Aldus & cæteri: Valla potest legit.

An liceat sic partiri: si occidi recte feci sed non occidi.

De illo quoq; genere defensionis pleriq; dubitant. si occidi: recte feci: sed non occidi: quo enim prius pertinere: si sequens firmum sit? hæc inuicem obstare: & vtroq; vtentibus in neutro haberi fidem. Quod sane in parte verum est: & illo sequenti (si modo indubitabile sit) solo vtendum: at si quid in eo: quod est fortius: timebimus: vtraq; probatione nitemur. Alius enim alio moueri solet: & qui factum putauit iniustum credere potest: qui tanq̃ iusto non mouebitur: factum fortasse non credet. Vt certa manus vno tælo posset esse contenta: † incerte plura spargenda sunt: vt sit & fortunæ locus. Egregie vero Cicero pro Milone, insidiatorem primo Clodium ostendit: tum addit ex abundanti: etiam si id non fuisset: talem tamen ciuẽ cum summa virtute interfectoris & gloria, necari potuisse. Nec illum tamen ordinem: de quo prius dixi: dãnauerim: quia quædã: et si ipsa sunt dura: in id tamen valent: vt ea molliãt: quæ sequuntur. Nec omnino sine ratione est id quod vulgo dicitur: iniquum petendũ vt æquum feras. qđ tamen nemo sic accipiat: vt omnia credat audenda. Recte enim græci præcipiunt: non tentanda quæ effici omnino non possunt. Sed quoties hac de qua loquor, duplici defensiõe vtemur: id laborandum est: vt in illam partem sequẽtem fides ex priore ducatur. Potest enim videri: qui tuto etiam confessurus fuit: mentiendi causam in negando non habere: & illud vtiq; faciendum est: vt quoties suspicabimur a iudice aliam probationem desiderari: q̃ de † quo loquimur: promittamus

Incerta.

Nota.

Quo.

RAPH.

De illo quoq; genere defensiõis pleriq; dubitant. Si occidi: recte feci. Sed nõ occidi. Huiusmodi genus defensionis κατέκσαδιμ καὶ ἀμτιπαράσαδιμ græci vocant. Apud nos quod sciam nomen non habet Per inficiationem: & obsistentiam quidã appellãt. Interduz autem ἐκσασιό. Interdum præponitur ἀντιπαράσασιό. At si qđ eo: quod est fortius timebimus. In præpositio ascribenda videtur: vt in eo legatur. Quod Cicero p Cluentio facit circa iudiciariam legem. Cicero p Cluentio asserit Cluentium ipsum corrupti iudicii accusatum beneficio legis nolle defendi his verbis. Quid ergo est queret fortasse quispiam. Displiceat ne mihi legum præsidio a capite periculum propulsare? Mihi vero iudices non displicet. Sed vtor instituto meo. in hominis honesti. prudentis. p iudicio non solũ meo consilio vti consueui: sed

multum etiam eius: quez defendo: & consilio: & voluntati obtempero. Nam vt hæc ad me causa delata est: qui leges eas: ad quas adhibemur: & in qbus versamur nosse deberem, dixi habito statim de eo qui coisset: quo quis condenaretur: illum esse liberum: te nen autem nostrum ordinē. Atq; ille me orare: & obsecrare cœpit: vt ne sese lege defenderem. Cum ego quæ mihi viderentur dicerem: traduxit me ad suam sententiam. Affirmabat enim lachrymans: non se cupidiorem esse ciuitatis retinendæ q̄ existimationis. Morē homini gessi: & quæ sequuntur. ¶ Nec immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis. Q. Hortensius. De qua Hortensii diligentia partiendi & Cicer. meminit prima in verrem actione cōtra. Q. Celsum loquens. Quid? inquit cū accusationis tuæ membra diuidere cœperit: & in digitis suis singulas ptes causæ constituere? ¶ Nam est certus suus modus. Sic quidem plerisq; recte legi videtur. Sed forsitan non suus verum eius emendate legeretur. ¶ Nec tamen plura faciunt q̄ minora Tam legendū esse q̄ particula aperte declarat. ¶ Diuisa & simplex propositio: Cū de partitione: diuisiōeq; Fabius hoc loco præcipiat: diuisio fortassis pro illo pticipio diuisa: ac vt loco illi⁹ & copulæ recte legeret: hoc modo. Diuisio vt simplex propositio. Præcipit enim. Fabius diuisionez: vt simplicem propositionem apertam: dilucidamq; esse debere. Duas antea diuisionis partes Fabi⁹ exponit: quas artium scriptores seiunctionem vocant: & distributionē. Seiunctio est enim per quam exponim⁹ quid nobis cum aduersarijs conuenit: quid in controuersia relinquatur: vt in causa Orestis accusator ita partitur. Interfectā esse

nos plene: & statim de eo satis esse facturos: præcipueq; si de pudore agitur. Frequenter autem accidit: vt causa parum verecūda, iure tuta sit: de quo ne inuiti iudices audiant & aduersi: frequentius sunt admonendi: secuturā defensionem probitatis: ac dignitatis: expectent paulum: & agi ordine sinant. Quædam interim nos: & inuitis litigatoribus simulandum est dicere. Qd Cicero ꝓ Cluētio facit circa iudiciariā legem. Nonnunq̄ quasi interpellemur ab his subsistere. Sępe aduertēda ad ipsos oratio. Hortandi vt sinant nos vti nostro consilio. Ita surrepetur animo iudicis: & dum sperat probationem pudoris: asperioribus illis minus repugnabit. Quæ cum receperit, etiam verecundię defensioni facilior erit. Sic vtraq; res inuicem iuuabit: eritq; iudex circa ius nostrum spe modestiæ attentior: circa modestiam iuris probatione procliuior. Sed vt non semper necessaria ac etiam superuacua partitio est: ita opportune adhibita plurimum orationi lucis: & gratiæ confert. Neq; enim id solum efficit: vt clariora fiant quæ dicūtur rebus velut ex turba extractis: & in conspectu iudicum positis: sed reficit quoq; audientem certo singularum partium fine: non aliter q̄ facientibus iter multum detrahunt fatigationis notata inscriptis lapidibus spatia. Nam & exhausti laboris nosse mensuram voluptati est: & hortatur ad reliqua fortius exequenda scire quantum supersit. Nihil em̄ longum videri necesse est: in quo quid vltimum sit, certum est. Nec immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis. Q. Hortensius: cuius tamen diuisionem in digitos diductam nonnunq̄ Cicero leuiter eludit. Nā est certus suus modus: & euitanda vtiq; maxime, concisa nimium & velut articulosa partitio. Nam & auctoritati plurimum detrahunt minuta illa: nec iam membra sed frusta. Et huius gloriæ cupidi: quo subtilius & copiosius diuisisse videantur: & superuacua assumunt: & quæ natura singularia sunt secant: nec tam plura faciunt q̄ minora. Deinde cum fecerunt mille particulas: in eandem incidunt obscuritatem: contra quam partitio inuēta est. Diuisa & simplex propositio quoties vtiliter adhiberi potest: primum debet esse aperta atq; lucida. Nam quid sit turpius: q̄ id esse obscurum ipsum: quod in eum solum adhibetur vsum: ne sint cætera obscura: tum breuis nec vllo supuacuo onerata verbo. Non em̄ quid dicamus: sed de quo dicturi simus ostendimus. Obtinendū etiā nequid in ea desit: nequid supersit. Superest autem sic fere cum aut in species partimur, quod in genera partiri sit satis: aut genere posito subiicitur species: vt, dicam de virtute: iustitia: cōtinentia, cum iustitia atq; continentia virtutis sint species. Partitio proponit: quid sit de quo conueniat: quid de quo ambigatur. In eo quod conuenit: quid aduersarius fateatur: quid nos. In eo de quo ambigitur: quæ dicturi simus: quæ nostrę propositiones: quę partis diuersæ. Turpissimum vero est non eodē ordine exequi: quo quicq; proposueris.

Partitionis vtilitas.

Exhaustis laboribus.

Nota.

Suus & in gestu.

De quo dicimus.

Partitio si perfecta.

prima est.

nsti dili
n ptiēdo

tio in
equid.

ASCENSIVS.

¶ Quo prius eīm. sic Aldus forte ne vocales cōiūgātur: Valla tñ: legit Quo eīm prius: pertinere sup. ostēdāt: aut dicant. nisi legatur pertineat: qđ non inueni. Hæc eīm sup. dicūt alij: aut videtur inuicē obstare. Qđ sane in parte verum est. Verum est enim: si possis ostēdere te nō occidisse: supuacue ostēdere iure cæsum nisi non solū te absoluendū: sed cęsum etiā culpandū cures. At si quid in eo qđ est fortius. s. nos non occidisse. Val. aūt & Aldus. in eo habent: alioqui legerent ei. Et illo sequenti (si modo indubitale sit) solo vtendū. sic Vallen. & bene. nā cum præpositū sit est: melius subauditur q̄ repetatur. Aldus autē impressit. cum illo sequtū: si modo indubitale est: sit solo vtendū quæ lectio etiā bona est. Vt certa manus. Similitudine corroborat dictū. Sicut manui certę. i. infallibili sufficiat vnū telū ad feriendā rem vnā: incertę pluribus vti expediat: sic expositioni certę sufficit vnū dicere: incertę conducāt plura. legā autē cū Ald. potius incertę: q̄ cū Val. incerta: licet in septimo casu positū videri possit. Causam qui nō videt nihil videt. ¶ de quo loquimur: sic Ald. sed Vallen. q̄ de qua scripsit. Sequar tñ Aldinū. quia sequitur. promittamus nos plenę & statim de eo satis esse facturos. Sensus igitur est: aliā probationē q̄ sup. eius de quo loquimur. Non eīm loquimur de pbatione: licet probemus. Sæpe aduertēda: sic Aldus & cæteri: & Valla prius: sed erasum est ad & repositū auertenda. Forte propter dictū Seruianū in illud æneι. iiij. Quo regnū Italiæ Libycas auerteret oras. Venuste nos vti verbis de loco pro ad locū. Surrepetur: impersonale verbū. Nā & exhaustis laboribus: sic Aldus & reliqui fere: Sed Valla, & meo qdē iudicio, doctius scripsit. Nā & exhausti laboris nosse mēsurā. i. quātū exhauseris voluptati est. q̄ in exhaustos laboribus non cadit. Præterea respicit ad illud Quæ bella exhausta canebat. Quantū superfit. s. laboris. Nam est certus, suus, modus. sic Aldus & plerīq; oēs. Vallen. aūt habet. Nā est suus & in gestu modus: verū q͞a de gestu hic non loquit: legā aut cū Aldo certus, suus. i. appropriatus aut vt Raph. vult: est certus ei⁹. s. ptitionis modus. at si q̄d mutari ausim, legā: Nā est certus & suus cuiq; modus. Certe in Vallen. videt prius fuisse: nā est suus cuiq; modus expūctū est autē cuiq; & eius loco & in scriptū: supscriptū aūt gestu sed alia manu. Et euitāda vtiq; maxime. Vallen. deest pticula vtiq;: qua carere locus potest. Nec tā plura. Sic Val. & Ald. Deinde cū fecerint. Val. & Ald. habēt fecerunt. Diuisio vt simplex propositio: sic Raph. legendū censet. Aldus impressit: diuisio & simplex propositio. Vallen. codex cū cæteris habet diuisa & simplex ppositio &c. quā lectionē cur recusauerit Raph, vident. Nā ratio quā affert mihi nulla videt & contra cur Vallen. placeat, optima. Nā cū ostēdent propositionē aliquando simplicē aliquādo diuisam i seu ptitā esse debere: nūc de vtraq; pcipit ea in quæ cōueniūt dicens: Diuisa & simplex. i. tā diuisa q̄ simplex propositio quoties. s. alterutra adhiberi potest primū debet esse apta atq; dilucida. Tū. i. deinde debet esse breuis &c. Nō enim de quo dicamus. Sic Vallen. Aldus tamē impressit: quid dicamus: qđ quia aptius est sequar. Ne quid supsit. i. supfluū & supra id qđ sufficiat sit. paulo ante vbi dixit. Scire quantū supersit. accepit pro eo qđ restet aut reliquū sit. Vt si dicā: meo iudicio legendū est. Vt sic dicā de virtute &c. aut si eradatur. Partitio prima est. Sic Vallen. at Aldinus habet vt Raph. precipit. In eo de quo ambigitur sic Val. recte distingunt. Quo quicq; proposuerīs. Sic Val. & Ald. alij proposuerimus legunt.

Superesse.

matrem ab Oreste: conuenit mihi cū aduersarijs: iure ne fecerit: & licuerit ne facere id in controuersia est. Distributio vero ē: qua exponimus: q͞bus de reb⁹ dicturi sumus. Hāc in duas partes diuidūt: expositionē: & enumerationē: vt sit expositio sine nūero: enumeratio vero: qua numero exponimus: quot de rebus dicturi sumus. distributio aūt oīs res habere tres debet: breuitatē: absolutionē paucitatē. Breuitas est: q̄ facit: vt nullū nisi necessariū verbū assumat. Absolutio est: q̄ facit vt oīa: quę in causam incidūt genera cōprehēdant. Paucitas est: q̄ facit: vt genera sola rerū: de quibus dicturi sumus: cōplectamur. Nec video qđnam cōmodius exēplū ad hæc oīa possit afferri: q̄ Ciceronis diuisionē pro lege Manilia. Primū inq͞t mihi videt de genere belli: deinde de magnitudine: tū de impatore deligēdo ē dicēdū. ¶ Nō. n. de quo dicimus. Quid dicam⁹ emēdate in q͞busdā legit exēplaribus. ¶ Qđ in genere ptīri sit satis: p genere: vt legat genera grāmatices ratio exposcit: vt. n. in species: sic in genera recte q̄d ptīri dicimur. Nā Cicero q̄ pro lege Manilia dictur⁹ erat in genera diuisit: vt paulo ante dixi. Ea vero genera in species deinde pt[i]tus[est]. ¶ Vt si dicā de virtute iustitia. Si pticula: vt redūdās: sensumq; perturbans videtur eradēda. ¶ Partitio prima est. Deprauatus mihi qdē videt hic sensus. Cur. n. illa sit prima partitio: cum neq; secunda sit: neq; tertia. Quare pro prima forsitan proponit vel promit recte legeretur.

Distributio quid sit & habere debeat.

¶ M. Fabii Quintiliani de institutione oratoria. Lib. V. Prologus.

[F]Verunt & clari quidē auctores: quibus solū videretur oratoris officiū docere. Nāq; & affectus duplici ratione excludendos putabant. Primū quia vitiū esset omnis animi perturbatio: deinde quia iudicē a veritate depelli misericordia vel ira: similibusq; nō oporteret: & voluptatē audiētium petere, cū vincendi gratia tātū

¶ Raphaelis Regij in deprauationes Quinti Libri oratorię Quintiliani institutionis annotationes.

[F]Verunt & clari qdē auctores. ¶ necessaria sit oratori probādi ratio: q̄ & cōfirmationē cōplectitur & refutationē: perspicue hac breui fabius ostendit pfatione. Simul pbationis ipsi⁹ diuisionē ex Aristotelis rheto

ricis sumptā aperte sic describit: vt nulli⁹ expositionis (si mēdæ absint) indigere videatᵽ. Quibus solū videreᵽ oratoris officiū docere: ex Cic. sententia: quā & Fabi⁹ in tertio sequitᵽ: tria debet p̄stare orator: vt doceat: moueat: delectet. Docere nāq̄ necessitatis est: delectare voluptatis: mouere victorię. Eoꝝ aūt auctorū vnū fuisse etiā Aristotelē facile ex ei⁹ rhetoricoꝝ p logo p̄spici pōt. In eo nāq̄ demōstrat maxime ꝓpriū eē oratoris docere. Nec voluptatē audiētium petere. Sicq̄ cū legitᵽ in oībus: quæ mihi videre cōtigit exēplaribus: sed nisi corrigatᵽ vi: debitᵽ Fabius id negare. qd affirmare intēdit. Delectare eñ audiētes dicēdo non modo superfluū esse quidā aiunt: sed vix etiā viro dignū. Quare nec ꝑticula negatiua ab aliquo semidoctorū ascripta mihi videtᵽ eradēda: ac eius loco & copula reponēda hoc modo. Et voluptatē audientiū petere.

orator p̄stare debeat.

diceretur: non modo agēdi superuacuū: sed vix etiā viro dignū arbitrabatur. Plures vero: qui nec ab illis sine dubio partib⁹ rationē orādi submouerūt: hoc tamē propriū atq̄ p̄cipuū crediderūt opus: sua cōfirmare: & quę ex aduerso ꝓponerentur refutare. Vtrūcūq̄ est (nec eñ hoc loco meā interpono sententiā) hic erit liber illorū opinione maxime necessarius: quo toto hæc sola tractātur: qbus sane: & ea: q̄ de iudicialibus causis iam dicta sunt seruiūt. Nā neq̄ proœmii: nec narrationis est alius vsus: q̄ vt iudicē p̄paret. Et status nosse: atq̄ ea: de quibus supra scripsimus: intueri, superuacuū foret: nisi ad hāc ꝑueniremus. Denique ex quinq̄: quas iudicialis materię fecimus, partibus: q̄cūq̄ alia potest aliquādo necessaria causæ nō esse: lis nulla est: cui ꝓbatio ne opus nō sit. Eius p̄cepta sic optime diuisuri videmur: vt pri⁹ quæ in cōmune ad omnes q̄stiones pertinēt: ostēdamus. Deinde quæ in quoq̄ causæ genere propria sunt exequamur.

ASCENSIVS.

Verunt & clari &c. Vt Raphael distinxit omnia quæ hoc loco tractātur prologi aut p̄fationis munere fungūtur. Ois animi ꝑturbatio. Vñ a Virgilio dictū volūt de agricola: nec miseratus egentē est: aut quia nullū in egestate putauit malū: aut q̄ nullū sit in viro forti pathos. Et voluptatē audientiū: sic Val. & Ald. Plures sup. fuerunt auctores &c. Et quæ ex aduerso: sic Aldus. Vallēs. e diuerso est.

¶ Et q̄ aduerso ꝓponerentᵽ refutare. Ex ꝓpositio ascribēda videtᵽ vt ex aduerso legatᵽ. Eoꝝ aūt q putauerūt ꝓpriū: ac p̄cipuū opus oratoris sua cōfirmare: & q ex aduerso dicerenᵽ. refutare est & Aristoteles: & auctor rhetoricoꝝ ad Herēniū. Sic eñ ingt. Tota spes vincēdi: ratioq̄ ꝑsuadēdi in cōfirmatione & cōfutatiōe posita est. Nā cū argumēta nostra exposuerim⁹ cōtrariaq̄ dissoluerim⁹: absolute nimirū mun⁹ oratoriū cōfecerimus.

Dicēdi ratio quo p̄stat.

RAPH.

¶ Ac prima quidē illa partitio. Cum hinc de probatione p̄cipere incipiat Fabius: hoc caput a præfatione videtur seiungendum: ac de probationū diuisione inscribēdum. ¶ Ideoq̄ illas ἀτέχνους id est inartificiales vocauerunt: Sic quidē l[illegible]tur in omnibus: quæ ego viderim: exemplaribus: & recte legi clarissimis quoq̄ professorib⁹ videtur. Sed ego grādi pignore deposito contenderim: aliquid flagitij librariorū incuria hic fuisse admissum: quod nūc mihi demū sunt animaduersum. Aliquid enim deesse huic loco necessariū facile ex ijs: quæ sequuntur: acutius intuenti patet. Neq̄ eñ Fabius ex illo priore genere p̄iudicia: & reliqua esse diceret qd proximū eēt: illud nāq̄ pronomē nō ad proxima: sed ab remotiora referri solere: notius est q̄ vt sit admonendum. Quare mihi

is egregie latus.

De probationum diuisione. Cap. I.

C prima quidē illa partitio ab Aristotele tradita consensum fere omniū meruit: alias esse probationes quas extra dicēdi rationē acciperet orator: alias, quas ex causa traheret ipse: & quodāmodo gigneret. Ideoq̄ illas ἀτέχνους id ē inartificiales: has ἐντέχνους. i. artificiales vocauerūt. Ex illo priore genere sunt p̄iudicia: rumores: tormēta: tabulæ: iusiurandū: testes. in qbus pars maxima contētionū forensiū cōsistit. sed vt ipsa carent arte per se ita summis eloquētiæ viribus: & † alleuanda sunt plerūq̄: & refellēda. Quare mihi videntur magnopere damnandi: qui totū hoc genus a p̄ceptis remouerūt. Nec tamē in animo est omnia: quæ aut pro his dici: aut contra dici solent, cōplecti. Non eñ cōmunes locos tradere destinam⁹: qd esset operis infiniti: sed † vim quādā: atq̄ rationē. Quibus demonstratis non modo in exequendo suas quisq̄ vires debet adhibere: sed etiam inueniendo similia: vt quęq̄ cōditio litium poscet. Nec enim de omnibus causis dicere quisq̄ potest: saltem præteritis: vt taceam de futuris.

eleuanda

viam

¶ Ideoq̄ illas ἀτέχνους. i. artificiales: has ἐντέχνους. i. artificiales: vocauerūt. Sic quidē Aldus impressit: sed vt opinor Raphaelis vigilātia fretus qua ga in superioribus libris nō est vsus: vulgatis erroribus nō vacauit. Et alleuāda sunt

plerūq; & refellēda. Sic quoq; Vallen. at Aldus eleuāda impssit: qd quia parum differt ab eo qd additur refellenda: & tñ Fabius duo dicere velle videtur: videlicet superiora si pro nobis sunt a nobis esse alleuāda. i. adiuuāda: si pro aduersa no refellenda: Vallen. sequar. Aut cōtra sup. hæc. videturq; cōtra pceptū Vallæ de geminatis particulis: iuxta qd legatur melius. quę aut pro his aut cōtra hæc dici solent: vel sic. quæ aut pro his dici &c. quomodo reposui. quinq; hęc verba similitudine duarum dictionū a librarijs prætermissa: hacte nusq; a nullo professoriū reposita mihi videnť ascribēda. Has ἐντέχνους. i. artificiales: vt legam⁹. Ideoq; illas ἀτέχνους. i. inartificiales. Has ἐντέχνους. i, artificiales vocauerūt. Sic eñi & illesa cōseruabiť Fabij elegantia & integer sensus habebiť. Nā Aristote. in primo de arte rhetorica libro sic diuidit pbationes: vt earum alias ἐντέχνους hoc est ex arte cōstātes alias ἀτέχνους hoc est artis expertes vocet. ℂ Aut cōtra dici soleť. Nota hypodiastoles ita apponatur vt cōtra dici duo esse verba videantur.

De præiudiciis. Cap. II.

Iam pͥudiciorum vis oīs tribus in generibus versatur: rebus q̄ aliqñ ex paribus causis sunt iudicatę: q̄ exēpla recti⁹ dicunť: vt de rescissis patrū testamētis: vel cōtra in filios cōfirmatis iudiciis ad ipsam cām ptinētibus. Vñ etiā nomē ductū est: qualia in Opianicū facta dicunť & a senatu aduersus Milonē: aut cū de eadē cā pnūciatū est: vt in reis deportatis: & assertione secūda: & de ptibus cētūuiraliū: quę in duas hastas diuisę sunt. Cōfirmanť pcipue duob⁹: auctoritate eorū: q pnūciauerūt: & similitudine rerū: de qbus q̄ritur. Refellunť aūt raro p cōtumeliā iudicū: nisi forte manifesta ī iis culpa erit. Vult eñ cognoscētiū quisq; firmā esse alterius sententiā: & ipse pronūciaturus exēplū nō libēter, qd in se fortasse recidat: facit. Cōfugiēdū ergo est in duobus supiorib⁹ si res feret: ad aliquā dissimilitudinē causę. Vix aūt vlla est p oīa alteri similis. Si id nō cōtinget: ac eadē cā erit, aut actorū incusanda neglīgētia: aut de ifirmitate psonarū q̄rēdū: cōtra quas erit iudicatū aut de gratia: q̄ testes corruperit: aut de inuidia: aut de ignorātia: aut inueniēdū qd causę postea accesserit. Quorū si nihil erit licet tñ dicere multas iudiciorū causas ad inique pnūciādū valere. Ideoq; damnatū Rutiliū: absolutos Clodiū atq; Catilinā. Rogādi etiā iudices: vt rē potius intueanť ipsam: q̄ iuriurādo alieno suū donēt. Aduersus cōsulta aūt senatus: & decreta principū: & magistratuū: remediū nullū est: nisi aut ī uēta q̄tulacūq; causę differētia: aut aliq̄: vel eorūdē vel eiusdē potestatis hoim posterior cōstitutio: q̄ sit priori cōtraria: q̄ si deerūt: lis nō erit.

ASCENSIVS.

ℂ Iam pͥudiciorū: sic mihi videť verior lectio q̄ aut Nā vt Raph. pcipit & Aldus impssit: aut Tamen. vt Vallen. codex habet: est eñ iā pticula aptior initijs & nulla assignať hic supiorū ratio. Ex parib⁹ causis: sic Val. & Ald. Vnde etiam nomē ductū: sic Ald⁹: Valla tñ dictū hab3. Cōtra quas erit iudicatū: sic Vallen. Aut aliqua vel eorūdē vel eiusdē potestatis hominū posterior cōstitutio. Nā posterior: priori pͥudicat. Lis non erit: quia sententia manifesta fuerit.

ℂ Tamē pͥudiciorum vis ois trib⁹ in generib⁹ versať. Tamē pticula: vt ab initio omni aliena videť eradēda ac eius loco. Nā, qua pticula sensus quoq; copulanť: est ascribēda. Prȩiudiciū āt Asconius Pædian⁹ sic desinit. Præiudiciū diciť res: q̄ cū statuta fuerit: affert iudicaturis exēplū: qd sequanť. Iudiciū est res q̄ cām litē q; determinat. ℂ Rebus q̄ aliquando ex patribus causis sunt iudicatę. Parib⁹ t sia expūcta legēdū esse cōstat. Res iudicata autē diciť: vt inqt Vlpi. libro digestorū quadragesimosecūdo de re iudicata. Quę finē controuersiarū pnūciatione iudicis accipit: qd vel cōdēnatione: vel absolutiōe cōtingit. ℂ Vt de rescissis patrū testamētis. Valeri⁹ Maximus ī septio: & de testamētis: q̄ rescissa sunt: & de testamētis: q̄ rata manserūt: duo capita inscripsit. Quare illa legat: q plura ī hui⁹ loci expositionē videre cupit. Ea vero testamenta: q̄ rescinduntť: atq; rūpunť inofficiosa a iurecōsultis appellanť. Legibus eñ cautū est: vt liberi inique: aut exhæredati aut pternissi de inofficioso testamēto agere possint: hoc colore quasi nō sanę mētis fuerint parētes: cū testamētū ordinarēt cū ex officio pietatis id nō cōdiderint. Sed hęc apd iurisconsultos diffusi⁹. ℂ Vñ etiā nomē dictū est. Ductū rectius forsitan q̄ dictū legereť: vt intelligatur deductū: atq; deriuatū. ℂ Qualia in Opianicū facta dicuntur. Ex oratione Ciceronis p Cluentio aperte colligiť: Opianicū veneficij ab ipso Cluētio accusatū duobus pͥudicijs fuisse dānatū. Nā & Scamandri Fabritioq; liberti: q accepta pecunia venenū ppararat & Fabritij patroni qui cōscius erat damnatione: Opianicus quoq; qui illud curauerat pparādū: cōdemnatus eē videbať. ℂ Et a senatu aduersus Milonē. Senatus: vt in Ciceronis oratione p Milone legiť: iudicauit eā cędē: qua. P. Clodius occisus est: contra rēpublicā fuisse factā. Hoc aūt senatus decretū contra Milonem præiudiciū esse videbatur. ℂ Vt in reis deportatis: & assertione secūda: & de partib⁹ centūuiraliū: quæ in duas hastas diuisæ sunt. Reos deportatos generaliter oēs diciq; in insulā: aliūue locū relegātur: cū ex titulo de interdictis: & relegatis: & de-

Prȩiudic... fit: & qu... dicium.

Res iud... quid fit.

Opiani... venefici... damnat...

Rei qui... bantur.

portatis:tū ex iis:q̄ ibi a priscis iurecōsultis scribūtur aperte colligitur. Qui vero cupit & deportatorū: & relegatorū aliorūue statū suū quocunq; mutantiū definitionē plene intelligere: videat Iustiniani institutiones in titulo de capitis diminutione. Huiusmodi aūt reorū iā deportatorū causæ iterū etiamnū agūtur: ac restituūtur: vt titulus de sententiā passis: & restitutis declarat & ad eū Vlpianus cū inquit. Deportatus: si restituatur dignitatē q̄dē indulgentia principis recuperabit. De assertione vero tolleda extat titulus in septimo Codicis Iustiniani: ex cuius cōstitutione a pte percipit: assertiones & bis: & ter apud priscos fuisse tractatas. Sic enim iubet imperator. Illis legibus: q̄ dudū ex secūda: & tertia vice assertorias lites examinari īcipiebāt: in posterū conquiescētibus definitionē in suis manere viribus: cū puocatio nulla oblata fuit: & q̄ sequūtur. De partibus aūt centūuiralibū etiā valerius meminit in capite de rescissis iudiciis. Idcirco aūt centūuiralia iudicia in duas hastas fortasse diuisa fuisse dicūtur: q̄ in alteris de ciuilibus: in alteris de criminalibus causis ageret: vt nūc fit Venetiis a quadraginta viris: quo᷑ alteri criminales: alteri ciuiles causas ab aliis iā decisas recognoscūt. ¶ Si id nō cōtinget aut eadē causa erit, Actionū incusanda neglgētia: aut de informitate personarū q̄rēdū. Accopula videt ascribēda: aut vero in locū suū transferēda: ac loco actionū actorū esse legendū: & pro informitate scribendū infirmitate: hoc modo. Si id nō continget: ac eadē causa erit: aut actorū incusanda negligentia: aut de infirmitate personarū q̄rendū. ¶ Contra quas erit iudicium. iudicatū legendū esse ne dubitandū quidē est. ¶ Absolutos Clodium: atq; Catilinam. Catilina repetundarum accusatus ab Aphris quā prouinciā prætor obtinuerat: absolutus est: Cicerone (vt ait Fenestella) defendēte. Cuius Pædianus nō assentitur.

RAPH.

¶ Famam atq; rumores. Fama est vt in topicis Cicero ait: vulgi: ac multitudinis quoddā testimoniū. ¶ Fraude inimicorū falsa vulgariū. Loco vulgariū legēdum esse vulgantium facile est videre.

ASCENSIVS.

¶ Pars. s. rhetorū: aut de arte dicēdi p̄cipientiū. Valleū. habuit qdē vulgarum sed in margine adscriptū vulgantium: quomo & Aldus impressit: vt sit ordo: exēpla falsa: nō deerunt vtrinq; .i. eb vtraq; parte cōtēdentium allata: fraude inimicorum vulgātium sup. ea. Nescia an tñ an legā potius vulgarium: vt sit fraude inimicorum vulgarium. i. ex vulgo assumptorum.

De Rumore & Fama. Caput. III.

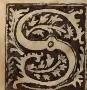

Famam: atq; rumores pars altera cōsensum ciuitatis: & velut publicū testimoniū vocat: altera sermonē sine vllo certe auctore dispersum: cui malignitas initium dederit: incremētum credulitas. q̄d nulli non etiam innocentissimo posset accidere: fraude inimico᷑ falsa vulgantiū, exēpla vtrinq; nō deerūt.

RAPH.

¶ Sicut i tormētis quoq;. Tormēta dicunt etiā q̄stiones. Vñ Vlpian⁹ de iniuriis & famosis libellis. Questionē intelligere debem⁹ tormēta: & corpis dolores ad eruēdā veritatē. ¶ Q̄d aliis patientia. Alii inqt sunt tāta patiētia: & duritia: vt facile tormēta: ossa crucia tus cōtēnāt: neq; illis veritas vllo dolor exprimi possit. Cōtra alii sūt tā molles & ifirmi: vt quoduis fateri etiā si sit falsū q̄ tormēta pati malint. Vñ illud vulgatū. Mentiet in tormentis q̄ dolorē pati potest: mentietur qui pati nō potest.

De tormentis. Caput. IIII.

Sicut in tormētis quoq;: q̄ est locus frequētissimus: cū pars altera q̄stionē vera fatēdi necessitatē vocet: altera sępe etiā cām falsa dicēdi: q̄ aliis patiētia facile mēdaciū faciat: aliis īfirmitas necessariū. q̄d attinet plura de iis? Plenæ sunt orōnes veterū: ac nouorū. Quædā tñ in hac pte erūt ꝓpria cuiusq; litis. Nā siue de habēda q̄stione agef, plurimū intererit: qs: & quē postulet: aut offerat: & in quē: & ex qua causa. siue iā erit habita: quis ei p̄fuerit: quis: & quo mō sit tortus: an credibilia dixerit: an īter se cōstātia, p̄seuerauerit ī eo q̄d cœperat: an aliq̄d dolore mutauerit. prima pte q̄stiōis an p̄cedēte cruciatu: q̄ vtrinq; tā infinita sunt: q̄ ipsa rerū varietas.

ASCENSIVS.

¶ Siue iā erit habita sup. q̄stio. repete plurimū intererit, quis ei p̄fuerit, Q̄ ipsa rerū varietas: sic Valleū. & cōcinne: cum Aldus impresserit Q̄ ipsarum rerū varietas. sed in significando parum refert.

RAPH.

¶ Contra tabulas quoq; sępe dictum: sępe dicendum est. Tabulæ pro testamentis scriptisq; aliis quæ istrumenta dicuntur in plurali dūtaxat declinantur. Vnde Vlpian⁹. De iniusto rupto irrito facto testamēto.

De tabulis & iis q̄ cōtra tabulas. Cap. V.

Contra tabulas quoq; sæpe dictū: sæpe dicēdū est: cum eas non solū refelli: sed etiam accusari sciamus esse vsitatū. Cum sit autē in his aut scelus signatorum: aut ignorantia: tutius ac facilius id q̄d secūdo loco diximus, tractatur:

ꝙ scilicet pauciores rei fiunt. Sed hoc ipsum argumenta ex causa trahit: si forte: aut incredibile est, id actum esse, quod tabulæ cōtinent: aut (vt frequentius euenit) aliis probationibus æque inartificialibus soluitur: si aut is: in quem signatū est: aut aliquis signator dicitur abfuisse: vel prius esse defunctus: si tēpora non congruūt: si vel antecedentia: vel insequētia tabulis repugnāt: inspectio ipsa etiam sæpe falsum deprȩhendit.

ASCENSIVS.

¶ Contra tabulas &c. Nihil ad hunc locum præter ea quæ ex Vallæ adnotatis attulit Raph. cōstimo afferenda.

Si binæ tabulæ proferantur diuersis temporib⁹ factæ: vnæ pri⁹ alteræ postea vtraq; tamē septem testiū signis signatæ: & apertæ posteriores vacuæ inuentæ sint. id est nihil scriptū habētes, omnino superius testamentum ruptū nō erit: quia sequens nullum est. ¶ Cum sit autē in his aut scelus signatorū: aut ignorantia: tutius ac &c. Signatores dicuntur testes: qui testamentis sua signa imprimūt: vt ex Vlpiani verbis aperte colligitur. De tabulis exhibendis lib. xliij. Exhibere hoc est materiæ ipsius apprȩhendendæ copiam facere. Exhibere autem apud prætorem oportet: vt ex auctoritate eius signatores admoniti veniant ad signa recognoscenda. Et si forte non obtemperēt testes. Labeo scribit coerceri eos a prætore debere. Signatores dicantur

De iureiurando. Cap. VI.

Iusiurandum litigatores: aut offerūt suū: aut nō recipiūt oblatū: aut ab aduersario exigūt: aut recusant cū ab ipsis exigatur. Offerre suū sine illa conditione: vt vel aduersarius iuret: fere improbū est. Qui tamē id faciet: aut vita se tuebitur: vt eū nō sit credibile peierare: aut ipsa vi religionis. In qua & plus fidei cōsequetur: si id egerit: vt nō cupide ad hoc descendere: sed ne hoc q̄dē recusare videatur: aut si causa patietur: modo litis: ꝓpter quā deuoturus se ipē nō fuerit: aut si p̄ter alia causæ instrumēta adiicit ex abūdāti: hanc quoq; cōscientiȩ fiduciā. Qui nō recipiet, iniquā cōditionē: & a multis cōtemni iurisiurandi metū dicet. Cū & philosophi q̄dā sint reperti: qui deos habere rerū humanarum curā negarent. Eum vero: qui nullo † deferēte iurare sit paratus: & se ip̄m velle de causa sua pronunciare: & q̄ id q̄d offert leue: ac facile credat ostēdere. At is: q defert alioqui agere modeste videtur: cū litis aduersarium iudicem faciat: & eū: cuius cognitio est: onere liberet: qui profecto alieno iureiurando stare q̄ suo mauult: quo difficilior recusatio est: nisi forte res est ea: quā credibile sit notam ipsi nō esse. Quæ excusatio si deerit: hoc vnū relinquetur: vt inuidiam sibi quæri ab aduersario dicat: atq; id agi: vt in ea causa: in qua vincere nō possit: queri possit. Itaq; hominē q̄dem malū occupaturū hanc conditionē fuisse: se autē probare malle: quæ affirmet: q̄ dubiū cuiq; relinquere: an peierarit. Sed nobis adolescentibus seniores in agendo facti p̄cipere solebant: ne vnq̄ iusiurandū deferremus: sicut nec optio iudicis aduersario est permittenda: nec ex aduocatis partis aduersæ iudex eligēdus. Nā si dicere contraria turpe aduocato videtur: certe turpius habēdum, facere quod noceat.

essecente

ASCENSIVS.

¶ Aut nō respuūt oblatū: sic Aldus & cæteri præter Vallen. qui aut nō recipiūt oblatum, habet. & quidem recte. Nam in processu cum quatuor hæc membra declarat auctor. dicit pro primo offerre suū. pro secūdo Qui non recipiet. Pro tertio. At is qui defert. Pro quarto. Quo difficilior recusatio est. Quia ergo: qui

RAPH.

¶ Iusiurādum litigatores aut offerant suū. Iusiurandum sæpenumero litibus adhibetur. Nam vt iquit Caius libro digestorū duodecimo, titulo de iureiurādo: Maximū remediū expediēdarū litium in vsum venit iurisiurandi religio: qua vel ex pactione ipsorū litigatorū: vel ex auctoritate iudicis decidūtur controuersiæ. ¶ Offerre suum sine vlla conditione: vt vel aduersarius iuret fere improbū est. Quis ita legat ac sensus integer esse videatur: illa tamē pro vlla ascribendū esse audacter cōtenderim. ¶ Quæ nāq; alia cōditio ferri potest? Sic aūt eē legendū ex illo pauli quoq; dicto colligi potest: de iureiurando. Manifestȩ inquit turpitudinis est: & cōfessionis nolle nec iurare: nec iusiurandū referre. ¶ Cum & philosophi quidem sint reperti. Quidam legendum est nō quidem. Philosophi autē qui negarūt deos esse: hi fere sunt: vt inquit Plutarchus de placitis philosophorum Diagoras Milesius & Theodorus Cyreneus. & Eumenus Tegeates. Epicurus vero deos q̄dē esse dixit. rerū vero humanarū curā gerere negauit. ¶ Ne vnq̄ iusiurandū deferremus: genitiuo illi⁹ casu deferremus est legendū. ¶ Cū litis aduersariū iudicem faciat. Iusiurandū: Paulus inq̄t speciem

Iusiura

Athei Philoso deos eē tes q fu

Iurisiur auctori

transactionis cōtinet: maiorēq; habet auctoritatem q̄ res iudicata.

nō recipiet:repetit,nō est legēdū aut nō respuūt.Qđ mirū est Raph. nō animaduertisse. Sine illa conditione: sic Aldus recte impressit:& Raph. optime p̄monuit:licet Vallen̄. Vlla habeat.Præter alia,causa instrumentū adijcit:sic Rap.& Vall.sed Ald.melius.præter alia causæ instrumēta adijcit ex abūdanti.Iusiurandi.Vallen̄.habet iurisiurandi sicq; habendū est.Phi quidā Vallen̄.habet: & qui fuerunt adnotatū: verū p Eumenus:habitur in eo Euemerus.habet & hoc ex Cicerone de natura deorū.Deos vllos esse Diagoras qui atheos dictus est negauit.Essent dij necne:non liquere sibi Prothagoras dixit:quodāmodo deos tollēs. Qui nullo offerēte. Vallen̄.habet deferēte:Subaudit aūt dicet.s.aduersarius eū recusans. At is q defert. hoc facit vt credā Vallā recte scripsisse nullo deferēte. Alioquin &c. nō est in Vallen̄. & Aldus p̄ter morē aliogn scripsit. Quē dubiū cuiq;.sic Aldus:sed Val.melius:q cuīq̄ scripsit, An peierarit.licet dicat̄ piurū & periurus: tñ in vsu est peiero nō periuro.Deferremus.sic Val.& Ald.vñ iterū patet supra legendū,nullo deferente.

RAPH.

¶ Maximus tamen patronis circa testimonia sudor est. Testimonia q̄ & testationes dicūtur,testiū sunt dicta.Quē q̄ testimonia proprie ad absentes referūtur. Vñ Callistratus Iuriscōsultus libro vigesimo secūdo de probationibus & p̄sumptionibus inquit. Idem diuus Hadrian⁹.L.Ruffino proconsuli Macedoniæ rescripsit testibus se non testimonijs crediturū.Et paulo post Gabinio quoq; Maximo idē princeps in hæc verba rescripsit. Alia est auctoritas p̄sentiū testiū:alia testimoniorū:quæ recitari solent. ¶ Si rep̄hensionem nō capit ipsa persona. Nō solū priuati:sed etiā magistratus interdum testimonia dicunt.Id qđ faciēdum esse pręcipit Venuleius iuriscōsultus libro digestorū vigesimosecūdo. De testibus. Curet inqt magistratus cuiuscunq; loci testari volētib⁹:& se ip̄os: & alios testes:vel signatores p̄bere:quo facilius negotia explicētur: & pbatio rerū salua sit. ¶ Est hic cōmunis locus: cū pars altera nullā firmiorē probationē eē cōtendit: q̄ quæ sit hominū sententia nixa. Licet mihi exēplaria refragētur:meo tamē periculo sciētia p sen tentia legendū esse affirmarim. ¶ Non eñ ipsos esse testes:sed iniuriatorū afferre voces. Ita quidē legitur: sed cum iniuriari verbum apud quēq̄ auctorē latinū (qđ sciam) nō inueniatur: aliter q̄ iniuriatorum legēdum esse facile contenderim. Quid? q iniuriatorū etiā si latinū esset verbū sensui tñ minime cōueniret?

¶De Testibus. Cap.VII.

Aximus tamen patronis circa testimonia su
dor est.Ea dicuntur aut per tabulas: aut a p̄
sentibus. Simplicior contra tabulas pugna. Per tabulas testimonia.
Nam & min⁹ videtur obstitisse pudor inter
paucos signatores: & pro diffidentia premi
tur absentia.Si repræhensionē non capit ipsa
persona:infamare signatores licet.Tacita præterea †quadam si Quædam significatio
gnificatione refragatur his omnibus:q nemo p tabulas dat re
stimoniū:nisi sua voluntate:quo ipso non se esse amicum ei:con
tra quem dicit:fatetur.Nec tamē protinus cesserit orator:quo
minus & amicus pro amico: & inimicus contra inimicū possit
verū (si integra sit ei fides) dicere.Sed late locus vterq; tracta
tur.Cum præsentibus vero ingens dimicatio est.†Ideoq; velut Per testes p̄sentes.
duplici cōtra eos:proq; his acie confligitur:actionū:& interro Itaq;
gationum. In actionibus primū generaliter pro testibus:atq; in
testes dici solet. Est hic cōmunis locus:cum pars altera nullam
firmiorem probationem esse contendit; q̄ quæ sit hominū scien
tia nixa:altera ad detrahendam illis fidem omnia: per quæ fieri
soleant falsa testimonia enumerat.Sequens ratio est:cum specia
liter quidem: sed tamen multos pariter inuadere patroni solēt.
Nam & gentium simul vniuersarum eleuata testimonia ab ora
toribus scimus: & tota genera testimoniorū vt de auditionib⁹:
non enim ipsos esse testes sed iniuratorū afferre voces:vt in cau
sis repetundarū:qui se reo numerasse pecunias iurant:litigato
rum non testiū habendos loco. Interim aduersus singulos diri Actio in singulos.
gitur actio. Qđ insectationis genus: & permixtum defensioni
legimus in orationibus plurimis:& separatim editum: sicut in
Vatinium testē.Totū igitur excutiamus locū,quando vniuer
sam institutionē aggressi sumus.Sufficiebant alioqui libri duo
a Domitio Afro in hanc rē compositi:quem adolescentulus se
nem colui:vt non lecta mihi tantū ea:sed pleraq; ex ipso sint co
gnita.Is verissime præcipit:primū esse in hac parte officiū ora
toris:vt totā causam familiariter norit:qđ sine dubio ad omnia
pertinet.id quomodo contingat:explicabimus:quū ad destina
tum huic parti locū venerimus. Ea res suggeret materiā inter
rogationi: & veluti tela ad manū subministrabit. Eadem doce
bit:ad quę iudicis animus actione sit p̄parādus.Debet enim vel
fieri: vel detrahi testibus fides oratiōe perpetua: quia sic dictis

Testiū duo genera.

quisq; mouetur: vt est ad credendū, vel non credendū ante formatꝰ. Et quoniā duo genera sunt testiū: aut volūtarioꝝ: aut eorū: qbus iudex publicis iudiciis lege denūciare solet: quorū alterovtraq; pars vtitur: alterū accusatoribus tantū cōcessum est.

Volūtariis testibus interrogādi ratio.

Separemus officiū dātis testes: & refellētis. Qui volūtariū pducit: scire qd is dicturus est: potest. Ideoq; faciliorē videtur in rogādo habere rationē. Sed hęc quoq; pars acumen & vigilātiam poscit: prouidēdūq; ne timidus: ne incōstans: ne imprudens sit testis. Turbantur eñ: & a patronis diuersę partis inducūtur in laqueū. Sed & plus dephēsi nocēt: q̄ firmi: & interriti pfuissent. Multū igitur domi anteuersandi: ac variis percontationibus: quales haberi ab aduersario possunt: explorandi sunt. Sic fit: vt aut constēt sibi: aut si qd titubauerint: opportuna rursus eius: a quo producti sunt: interrogatione: velut in gradū reponātur. In iis quoq; adhuc: qui cōstiterint sibi, vitādę sunt insidiæ: nam frequēter subiici ab aduersario solent: & oīa profutura polliciti diuersa respōdent: & auctoritatē habēt nō arguētiū illa: sed cōfitentiū. Explorandū igitur quas causas lędendi aduersariū afferant: nec id satis est inimicos fuisse: sed an desierint: an per hoc ipm cōciliari velint: ne corrupti sint: ne pœnitētia ppositū mutauerint. Qđ cū iis quoq;: qui ea: quæ dicturi videntur: re vera sciunt: necessariū est pcauere: tum multo magis in iis: qui se dicturos quæ falsa sunt: pollicētur. Nā & frequentior eorū pœnitentia est: & promissum suspectius: et si perseuerauerit: rephēsio facilior.

Denūciati interrogādi forma.

Eorū vero: quibus denūciatur: pars testium est: quæ reū lędere velit: pars quæ nolit. Idq; interim scit accusator interim nescit: fingamus in psentia scire: in vtroq; enim genere summis artibus interrogantis opus est: nā si babet testē cupidū lædendi: cauere debet hoc ipm: ne cupiditas eius appareat: nec statim de eo qđ in iudiciū venit: rogare: sed aliquo circuitu ad id peruenire: vt illi: qđ maxime dicere voluit: videatur expressum: nec nimiū instare interrogationi: ne ad omnia respondēdo testis fidem suā minuat: sed in tantū euocare eū: quātū sumere ex vno satis est. At in eo: qui verū inuitus dicturus est: prima felicitas interrogātis est extorquere: qđ is noluerit. Hoc non alio modo fieri potest: q̄ lōgius interrogatione repetita. Respōdebit eñ quæ nocere causę nō arbitrabitur. Ex pluribus deinde q̄ cōfessus erit: eo perducetur: vt qđ dicere nō vult: negare nō possit: nam vt in oratione sparsa plerūq; colligimus argumēta: quę per se nihil reum aggrauare videantur: congregatione deinde eorum factum cōuincimus: ita huiusmodi testis multa de ante actis: multa de insecutis: loco: tēpore: persona: cęterisq; est interrogādus: vt in aliquod responsum incidat: post qđ illi vel fateri quæ volumus necesse sit: vel iis: quæ iā dixerat: repugnare. Id si nō cōtingit: reliquū erit: vt eū nolle dicere manifestū sit: protrahēdusq; vt in aliquo: qđ vel extra cām sit: dephēdat. Tenēdus etiā diutius: vt oīa: ac plura q̄ rēs desiderat p eo dicēdo suspectus iudici fiat: quo nō minꝰ nocebit: q̄ si vera in reum dixisset.

Exponit nāq; Fabius quo modo auditionū testimonia eleuari possint. Quid vero ad hoc facit si iniuria affectorum voces a testibꝰ afferuntur? Certe nihil. cū interim etiā referat: nec idcirco tamē minꝰ testibꝰ fides adhibet. Quo mō igit legendū dicemus? An i vocali de medio expūcta iniuratorū est legendū? Testibus nāq; iuratis tum creditur: cū quæ ipsi viderunt quibusq; ipsi interfuerūt: exponūt. Qui vero audita referunt quis iurati: fides iis non est habenda. Non eñ quæ sciūt respondent: sed iniuratorum hoc est eorum: qui nō iurarūt voces solū afferūt. ¶ Vt i causis repetundarū u vocali in e cōuersa & copula loco: illiꝰ particulæ vt videtur reponēda. ¶ Sufficiebant aliog libri duo a Domitio Afro in hanc rē cōpositi: quem adolescētulus senem colui. Ex hoc quoq; loco manifeste colligit Fabiū ex Hispania nō venisse conductū a Galba ad legendā rhetoricā: vt diuus Hieronymus in libro de tēporibꝰ scribit qui fortasse patrē p filio accepit. Nam Fabij pater patronus causarum fuit egregius: cuiꝰ hoc dictū in nono in exēplū affertur. Nolo imoriaris legationi immorare. ¶ Quo mō cōtingat explicabimus. Id pnomē vt ascribat sensus integritas exposcit vt legamꝰ. Id quo mō cōtingat. ¶ Alterū excusatoribus tātū cōcessum est. Accusatoribꝰ p excusatoribꝰ legēdū esse vt putē: adducor iis: q̄ paulo post de hoc testiū genere dicūtur: qbus lege denūciari solet. Huiusmodi nāq; testibus soli accusatores vti vident. ¶ Qui volūtariū producit scire qd his dicturus est pōt. Is citra aspirationē & sit legēdū est. Tenere aūt debemꝰ iterrogationē testiū & accusatoris: & defensoris eē: & eius q producit: & eius contra quē pducitur: vt ait Pędianus: id qđ facile ex ipsius quoq;

Fabius n[on] Hispanu[s fue]rit & ind[uctus ad] rhetorica[m le]gendā cō[ductus] fuerit.

Ar si (qđ secūdo loco diximus) nesciret actor: qđ propositi testis attulerit: paulatim: & vt dicitur, pedetentim: interrogādo experietur animū eius: & ad id respōsum qđ eliciendū erit: per gradus ducet. Sed quia nōnūq̄ sunt hæ quoq; testium artes: vt primo ad voluntatē respōdeant: quo maiore fide diuersa postea dicāt: est † accusatoris suspectum testem dū prodest: dimittere.

oratoris

ASCENSIVS.

¶ Tacita præterea quædam significatio refragatur. Sic Aldus & cæteri præter Vallā qui scripsit quadam significatione: vt verbū refragatur impersonale sit. qđ eo facilius recipiā ꝙ licet impersonale verbū præcessit. Quo ipso.s.ꝙ vltro & sponte per tabulas testimoniū dederit. Itaq; velut duplici. Ald. & Val. habent Ideoq;. Hominū scientia nixa: sic Vallen. exēplar habet. Vnde admonitū Raphaelē putē licet dissimulet Aldus etiā sic impressit: sed post Raph. Eleuata.i. iudicata iniqua: vt in statera iniqui ponderis eleuantur. Adnotauit Valla id Ciceronē fecisse pro Sextio. Sed iniuratorum sic e Vallen. codice scribendum dicit Raph. licet belle dissimulet: decepit autem forte scribas etiam semidoctos quod sequitur: vt in causis repetundarum qui se reo. &c. quia tales iniuriā passi videntur. sed errant vt dixi: quia hoc secūdū est exemplum vbi gentium vniuersarum eleuata testimonia: nō prioris exempli declaratio. Raph. tñ ne id credat censet vt legendū qđ non est necesse. Permixtū defensione legimus: vt in oratiōe Ciceronis pro Cinna vt adnotauit Valla. Qui etiā de Quintiliano adnotauit quæ Raph. adduxit & plura: nam addit Martialis carmen quo attestatur Romanū esse dicens. Quintiliane vagę moderator summe iuuētæ. Gloria Romanæ Quintiliane togę. Dubitem an legendū sit permixtum: vt sit editū permixtim & separatim: q̄q̄ copulari possunt permixtū: seu (vt Aldus impressit) permistum & editū. Quādo.i. quādoquidē: vniuersam institutionē aggressi sumus. Alterū accusatoribus sic Val. & Ald. & dep̄hēsi paulo post. & supra Scite quid is &c. sed vterq; habet quid is dicturus est: nō sit. meliusq; putem. Nam de eo quem & quid dicturus est scimus, dicimus dicturus est: de eo quem an dictur⁹ sit dubitamus: & quid dicturus hęsitamus: dicturus sit dicimus. Varijs percōtationibus: Aldus imp̄ssit percūctationibus. Qui cōsisterint sibi: sic Aldus: Valla aūt pro sibi sunt scripsit: sed facili⁹ sunt subaudiat̄ q̄ sibi: vñ sibi scribā. Subijci: occulte statui aut induci tāq̄ sint ijs a q̄bus adducūtur suffragaturi cū aduersis faueāt. Sane nō pōt mihi p̄suaderi vt credā a viro bono queq̄ induci ad falsuz testimoniū mēdaciter exhibēdū. & tñ Fabius inducēdos innuit q se dicturos: q̄ falsa sunt: pollicētur. Etsi p̄seuerauerint sic quoq; Aldus impressit: sed Valla p̄seuerauerūt scripsit. Sparsa plerūq;: sic quoq; Aldus: vñ miror in Vallēsi esse posa pro sparsa. Quid p̄ponit testis: lege qđ p̄positi &c. & experietur nō experitur. Est accusatoris &c. sic Aldus ab Raphaele vt opinor admonitus imp̄ssit cū Vallen. habeat oratoris: & reuera tā defensoris q̄ accusatoris qui vterq; orator est: interest id cauere: vñ etsi seorsum de patronis qui ijdē defensores sunt locuturus est: putem tñ de oratore dixisse & ita scribendum.

Quintiliani verbis colligi potest. ¶ Sed & plus dep̄ręhendi nocet. Dep̄ręhensi legendum esse nemo non videt. ¶ Est oratoris suspectum testem dum prodest dimittere. Sic quidem legitur. Sed nisi corrigatur: parū conuenient quæ statim subijciuntur cum superioribus. Cur enim patronorum in parte expeditior: in parte difficilior sit interrogatio.q̄ oratoris: cum patroni vtiq; sint oratores? Quare mihi sic emendari posse videtur: vt loco oratoris: reponat̄ accusatoris vel certe actoris. Actor nāq; frequentissime ponitur pro accusatore.

¶ Patronorum in parte expeditior: in parte difficilior: interrogatio est. difficilior hoc ꝙ raro vnq̄ possunt ante iudiciū scire: quid testis dicturus sit. expeditior, ꝙ cū interrogādus est: sciūt quid dixerit. Itaq; in eo qđ incertū est: cura & inquisitione opus est: quis reū p̄mat: quas: & quibus ex causis inimicitias habeat: eaq; in oratione p̄dicenda: atq; amolienda sunt, siue odio conflatos testes: siue inuidia: siue gratia: siue pecunia videri volumus. Et si deficietur numero pars diuersa: paucitatē: si abūdabit conspirationē: si humiles producet vilitatē: si potentes, gratiā oportebit incessere. Plus tñ proderit causas: propter quas reū lędāt, exponere: q̄ sunt varię: & pro cōditione cuiusq; litis: aut litigatoris. Nā cōtra illa: q̄ supradiximus: simili rōne respōderi locis cōmunibus solet: quia & in paucis: atq; humilib⁹ accusator simplicitate gloriari potest: ꝙ neminē: p̄ter eos † quos putarit scire, quęsierit: & multos: atq; honestos cōmēdare aliquādo est facili⁹ Verū interim: & singulos: vt exornare: ita destruere cōtingit: aut recitatis in actione: aut nominatis testibus. Qđ iis tēporib⁹ quibus testis modo post finitas actiones rogabatur: & facilius & frequentius fuit. Quid autem in quemq; testium dicendum

Defensoris partes in interrogando.

qui possunt

[...]nsores pa[...]i dicūtur.

¶ Hactenus autē Fabius accusatori præcepta tradidit: quæ seruet in ijs rogandis testibus quibus denunciatur. Quæ vero defensoribus qui & patroni dicuntur: in ijsdē rogādis testib⁹ seruāda sint: apte subijcit. ¶ Itaq; qđ in eo incertū est. Hic quidem verborum dūtaxat facta est perturbatio quæ sensum nonnihil confundit. Castigate autem sic legitur. itaq; in eo quod incertum est. ¶ Quia vt in paucis atq; humilibus. Et copula loco illius vt particulæ videtur reponenda: hoc modo. Quia & in paucis. ¶ Q; neminē p̄ter eos qui putant scire. Quidam loco illi⁹ verbi putāt legūt possunt. Mihi vero quos & putarit: videtur esse legēdum. ¶ Qđ ijs tēporibus

sit: sumi nisi ab ipsorum personis nō potest. Reliquę interrogandi sunt partes: qua in re primum est nosse testem: nam timidus terreri: stultus decipi: iracundus concitari: ambitiosus inflari: longus protrahi potest. prudens vero: & constans: vel tanq̃ inimicus: & peruicax dimittendus statim: vel non interrogatione: sed breui interlocutione patroni refutandus est: aut aliquo: si continget: vrbane dicto refrigerādus: aut si quid in eius vitam dici poterit: infamia criminū destruēdus. Probos quosdam: & verecundos non aspere incessere profuit: nam sæpe qui aduersus insectantem pugnassent: modestia mitigantur.

Interrogatio in causa.

Omnis autem interrogatio est aut in causa: aut extra causam. In causa sicut accusatori præcepimus patronus quoq; altius: & vnde nihil suspecti sit: repetita percontatione priora sequentibus applicando sæpe, eo perducit homines: vt inuitis quod prosit extorqueat. Eius rei, sine dubio, nec disciplina vlla in scholis: nec exercitatio traditur: & naturali magis acumine: aut vsu cōtingit hæc virtus. Si quod tamen exemplum ad imitationem demonstrandum sit: solum est: quod ex dialogis socraticorum: maximeq; Platonis duci potest: in quibus adeo scitæ sunt interrogationes vt cū in plerisq; bene respondeatur: res tamen ad illud: quod volunt efficere perueniat. Illud fortuna interim pręstat: vt aliquid: quod inter se parum consentiat a teste dicatur: interim (quod sæpius euenit) vt testis testi diuersa dicat. Acuta autem interrogatio ad hoc: quod casu fieri solet: etiam ratione perducet.

Extra causam.

Extra causam quoq; multa quæ prosint interrogari solent: de vita testium aliorum: de sua quisq;: si turpitudo: si humilitas: si amicitia accusatoris: si inimicitiæ cum reo: in quibus aut dicant aliquid quod prosit: aut in mendacio: vel cupiditate lędendi depræhendantur.

Interrogādi lex.

Sed in primis interrogatio debet esse circunspecta: quia multa contra patronos venuste testis sæpe respondet: eiq; præcipue vulgo fauetur: tum verbis q̃ maxime ex medio sumptis: vt qui rogatur (is autem est sæpius: & imperitus) intelligat: aut ne intelligere se neget: quod interrogantis non leue frigus est.

Frigus.

Ille vero pessimæ artes testem subornatū in subsellia aduersarii mittere: vt inde excitatus plus noceat: vel dicendo contra reum, cum quo sederit † vel cum adiuuisse testimonio videbitur faciendo ex industria multa inmodeste: atq; intemperanter: per quæ non a se tantum dictis detrahat fidem: sed cæteris quoq;: qui profuerant: auferat auctoritatem: quorum mentionem habui: non vt fierent: sed vt vitarentur.

Collisio inter testatione & testes. Inter testem & arg. In ter teste & teste.

Sæpe inter se collidi solēt inde testatio, hinc testes: loc⁹ vtrīq;. Hæc enim pars se iureiurando: illa consensu signantium tuetur. Sæpe inter testes: & argumenta quæsitum est: inde sciētiā in testibus: & religionē: ingenia esse in argumētis dicitur: hinc testem gratia: metu: pecunia: ira: odio: amicitia: ambitu fieri: argumēta ex natura duci: in his iudicem sibi: in illis alii credere. Communia hæc pluribus causis: multumq; iactata sunt: semperq; tamen iactabuntur. Aliquando vtrinq; sunt testes & quę

quibus testis nō potest: infinitas actiōes rogabatur: & facilius: & frequentius fuit. Ita deprauat⁹ est hic locus vt sensus elici nō possit. Facile autem emendatur: si pro illa particula nō reponatur nisi & post loco illius verbi potest ac in prępositiōe expuncta finitas legatur hoc modo Quod ijs temporibus quibus testis nisi post finitas actiones rogabatur. ¶ Reliquę interrogandæ sunt partes Interrogandi legendum esse facile est videre. ¶ In longum ptrahi potest. Vt nihil ex ijs quæ sentio pteramittam aliquod epithetō huic membro mihi deesse videtur. Cum enim Fabi⁹ singulis verbis singula epitheta adiecerit. alienuz ab ipsius elegantia foret: si vltimum membrum apposito non exornasset. Quod nā vero sit ascribendū: nō facile in tanta appositorū multitudine ausim affirmare. Tametsi forsitan curiosus recte ascriberet. Nā curiosi facile in longū protrahūtur. ¶ Illud fortuna interim præstat: vt aliqd quod in se parum consentiat a teste dicatur. Inter se legendum esse non in se facile patet. ¶ In quibus aut dicāt aliquid quod prosit: vt in mendacio. Aut in mēdacio legendū esse constat. ¶ Sæpe inter se collidi solet hinc testatio hic testes. Testatio dicitur quæ scriptis fit ab ijs qui absentes sunt Vnde Calistratus iurecōsultus libro vigesimosecūdo De probationibus: & præsumptiōibus: inquit. Idē diuus Hadrianus. L. Russino proconsuli Macedoniæ rescripsit testibus se nō testimonijs crediturū: & paulopost. Gabino quoq; Maximo idez princeps in hęc verba rescripsit. Alia est auctoritas præsentium testium: alia testimoniorū quæ recitari solent. ¶ Aliquādo vtrinq; sunt testes: & quæstio sequitur. Paruz elegans: ac potius rustica mihi ista locutio videtur

Testatio dicatur.

stio sequitur: ex his vtri meliores viri. Ex causis, vtri magis credibilia dixerint. Ex litigatoribus, vtri gratia magis valuerint. His adiicere siquis volet ea: quæ diuina testimonia vocantur: ex respõsis: oraculis: ominibus, duplicem sciat corũ esse tractatum: generalem alterum: in quo inter Stoicos & Epicuri sectam secutos pugna perpetua est: regaturne prouidentia mundus. Specialem alterum contra † partem diuinationis: vt quæq; in quæstionem cadit. Aliter enim oraculorum: aliter haruspicum: augurum: coniectorum: & mathematicorum fides confirmari: aut refelli potest: cum sit rerum earum ratio diuersa. Circa huiusmodi quoq; † instrumenta firmãda: vel destruenda multũ habet operis oratio: siquę sint voces per vinum, somnium: dementiam emissæ: vel excepta paruulorum indicia: q pars alterа nihil fingere: altera nihil iudicare dictura est. Nec tñ † pręstari hoc genus potest: sed etiam: vbi non est: desiderari: solet: pecuniam dedisti: quis numerauit? vbi? vnde? Venenum arguis: vbi emi? a quo? quanti? per quem dedi? quo cõscio? Quæ fere omnia pro Cluentio Cicero in crimine veneficii excutit. Hęc de in artificialibus q̃ breuissime potui.

Diuina testimonia.

Partis diuinationem.

Inuenta.

Pñs tractari.

Testimonia desiderata.

Patronorum &c. sunt qui legere malint patroni: sed quia sequitur possunt rectius pluraliter efferas. habuit autem impressio Raphaelis plurima verba perperam: vt quod pro quid testis dicturus sit: & interrogandus sit pro est: & quod dixerit pro quid dixerit: & habuit pro habeat: & admonenda pro amolienda. & sine odio, sine inuidia &c. quater sine pro siue. Item vtilitatem pro vilitatẽ. nã humiles viles & abiectos latini dicunt. & solent pro solet quod Aldus recte vt cętera impressit. Vallen. habet: qui possunt scire: Aldus Raph. sequitur. Quod iis temporibus quibus testis non põst finitas actiones rogabatur, & facilius & frequentius fuit. Sic Val. & Ald. Ego vero legam pro non: modo. i. solummodo: nam si legatur nisi: desideretur negatio. Reliquæ interrogandi, sic Vallen. & Ald. In longum protrahi. Vallen. habet, longus. i, tardus in dicendo: potest protrahi: scilicet vt tempus terat & nihil dicat. Inter se parũ consentiat: sic Vallen. sed cum vnum sit: malim secum dicere. nisi ad partes vnius dicti referatur. Frigus: vitium inscitiæ. Et q̃stio sequitur. sic Al. Val. & cæteri neq; mutẽ. Contra partem diuinationis: sic Ald. non Valla. Instrumenta habent Val. & Ald. Præstari sic Aldus: Rap. tamen cẽset legendũ pñs tractari. Licet aũt Ald. habeat indicare, legam potius iudicare.

minimeq; Fabij candore digna. Quare hunc quoq; locum deprauatum esse facile quidẽ affirmarim. Sed difficulter correxerim: eo q citra vnius verbi adiectionẽ hic sensus mihi integer: elegansq; effici nõ potest. Forsitan vero loco illius copulæ &. præpositio ex cum quo ablatiuo recte ascriberetur hoc modo. Ex quo quęstio sequitur. ❡ Ex responsis: oraculis ominibus. i. vocali ĩteriecta ominibus est legendum. Oracula autem. vt ait Cice. in topicis. quoq; in libello diuina quoq; testimonia enumerat: ex eo sunt appellata: q inest iis deorũ oro. Omina vero ab ore sunt dicta. q ore duntaxat fiant. ❡ Specialem alterum contra partis diuinationem. Sic quidem legitur sed mẽdose: vt mihi videtur. Forsitan aũt recte sic legeret: contra partem diuinationis. Id quod aperte quæ sequuntur: ostẽdunt. Nam vt diuersæ sunt species diuinationis: ita varie solẽt & comprobari. & confutari. ❡ Circa huiusmodi quoq; instrumenta firmanda. Quid sibi velint hoc loco instrumenta parum mihi liquet: certe impropriе posita sunt: & fortassis inuenta legendum est. Nec tantum pręstari hoc genus potest: sed etiã vbi nõ est desiderari solet. Huic sensui mihi omnino aliquid deesse videtur. Deprauat⁹ certe est: nec bene pcipi potest. Fortasse autem sic legi posset. Nec tantũ præsens hoc genus tractari potest: sed etiam: vbi non est: solet desiderari. Verum non ausim tam longe a scriptis discedere.

RAPH.

De probatione artificiali. Cap. VIII.

Ars altera probationum: quæ est tota in arte constatq; rebus ad faciendam fidem appositis: plerũq; aut omnino negligitur: aut leuissime attingitur ab iis: qui argumenta velut horrida & confragosa vitantes, amœniorib⁹ locis desident: neq; aliter q̃ ii: qui traduntur a poetis gustu cuiusdã apud lotophagos graminis: & syrenum cantu deliniti voluptatem saluti prætulisse: dum laudis falsam imaginem persequũtur: ipsa propter quam dicitur: victoria cedũt. Atq cætera quę continuo magis orationis tractu decurrunt: in auxilium atq; ornamentum argumen

❡ Pars altera probationũ De artificiali probatione: quę tota ab oratore gignit: atq; excogitatur: adeo diligẽter præcipit Fabius: vt nihil omnino prætermittat: quod ad hanc partem attinere videatur. Primũ autem eos dãnat: qui relictis argumẽtis: quibus veluti neruis causæ continentur: ad communes locos: quibus nisi peracta probatione non est vtẽdum: protin⁹ decurrũt. Deinde quędam pcipit omnibus cõ

torum comparátur:neruisq; illis:quibus causa cõtinetur: adii ciũt inducti super corporis speciem:vt si forte quid factum: ira vel metu:vel cupiditate dicatur:latius quę cuiusq; affectus na tura sit:prosequemur.Iisdem laudamus:incusamus:augemus: minuimus:describimus: deterremus: querimur: consolamur: hortamur.Sed horum esse opera in rebus aut certis:aut de qui bus tanq̃ certis loquimur:potest.Nec abnuerim esse aliquid in delectatione:multum vero in commouẽdis affectibus.Sed hęc ipsa plus valent:cũ se didicisse iudex putat:quod consequi nisi argumentatione:aliaq; omni fide rerum non possumus. quorũ prius q̃ partiar species,indicandum reor:quædam in omni ge nere probationum communia.Nam nec vlla quæstio est: quæ non sit: aut in re: aut in persona. nec esse argumentorum lo ci possunt: nisi quæ rebus aut personis accidunt. Eaq; aut per se inspici solent: aut ad aliud referri.Nec vlla confirmatio nisi
Cõfirmatio aut ex antecedentibus,aut ex consequentibus:aut expugnanti bus.& hæc necesse est:aut ex præterito tempore:aut ex coniun cto:aut ex sequenti petere.Nec vlla res probari nisi ex alia po
Argumenta test.Eaq; sit oportet:aut maior:aut par:aut minor. Argumen ta vero reperiuntur:aut in quęstionibus quę etiam separatę a complexu rerum:personarumq; spectari per se possint:aut ipsa causa cum inuenitur aliquid in ea non ex communi ratione du ctum:sed eius iudicii:de quo cognoscitur proprium. Probatio
Probationũ quadruplex ratio. num pręterea omnium alię sunt necessarię:alię credibiles: aliæ non repugnantes.Adhuc omnium probationum quadruplex ratio est:vt vel quia aliquid est aliud nõ sit:vt quia dies est nox nõ est.vel quia est aliquid:& aliud sit:vt quia sol est super terrã: dies est.vel quia aliquid non est:aliud sit:vt quia nox non est:di es est.vel quia aliqd non est:nec aliud sit:vt quia non est † ratio
Rõnabile. nale nec homo est. His in vniuersum prędictis partes subiiciã.

Pars altera &c. Cum omnia Laurentiano codici accepta ferre debeat Raph. id solum spectasse videtur vt illi detrahat. Nam licet ab altera codicis parte adno tatum habeat (vt opinor Vallę ipsius manu) Nescio an scribendum sit gemmi nis addit quodãmodo rationem:nam quidam volunt loton esse cãnam facca= ri appellantq; γλυκοκάλαμον. Adnotauit pterea homerũ de lotophagis scri= psisse in odysseæ lib.ix.&.xij. Nec tacuit locũ Plinij li.xxij. Lotõ qui arborẽ &c. Quin & cęteros locos omnis adscripsit. sic. Pli. libr. vij. Eadem Aphrica q̃ ver git ad nos:insignem arborem &c. Itẽ lib.xvj. Lotos siue faba græca &c. Nec mi ror tacuisse de erratis plurimis:quippe qui paucissima habuit: maluitq; codi cẽ suum mendis vacare:q̃ purgare. Nam velut:non vel vt scripsit. & Atqui nõ atqui:& tractu non tactu. Vbi autẽ deliniti: super scriptum est deleniti:nihil tamen expunctum. vt sciamus ex de & lenio compositum. Itẽ quid factum: nõ quod factum:& latius quæ:nõ latiusq;. Item prosequemur:non prosequamus: quod tamen non putẽ Raph. erratum:licet sic in eius codice impressum Item prius q̃ partior & sic Aldus impressit:sed non male legitur partiar. Item nec es= se arg. &c. non:nõ esse &c. Item Eoq;:non Ea quæ. Nec vlla cõfirmatio,nisi aut ex antecedentibus,aut ex consequentibus &c. sic Aldus impressit: Valla non ha bet ex antecedentibus:sed vbi Aldus & cæteri repugnantibus:scripsit pugnan= tibus. Item vbi Raph. & Ald. Et hoc necesse est: Vall cõ. habet & hæc:quod pla= cet quia de pluribus loquitur Non est rationalis: Valla habet rationabile: Al= dus & cæteri rationalis.

munia probatiõibus. Tũ singularum præcepta sub iungit. ¶ Qui argumenta vel vt horrida: velut con= iunctim est legendum ne duæ particulæ:cũ sit vna: esse credantur. A locis au= tẽ metaphora est sumpta: quorum alia horrida:atq; inculta & aspa: alia amœ na:ac plana esse dicuntur. ¶ Neq; aliter q̃ ii qui tra= dũtur a poetis gustu cuius dã apud lotophagos gra= minis. Quidã q falso Lau rentius Valla ẽẽ putatur: hoc demum loco dubitat vtrum graminis an poti⁹ gemminis sit legendum:ne q; vllam suæ dubitationis affert rationem graminis vero legendum esse vel Pli nij auctoritate probatur. Is enim in.xxij. naturalis historiæ lib. loton hęrbam quoq; esse apte scribit his verbis Loton qui arborem Lotos g
putant tantum esse: vel au ctore Homero coargui pos sunt. Is enim inter hęrbas subnascentes deorum vo= luptati loton primam no minauit. gramẽ vero q̃uis Gramẽ
proprium hærbæ cuius= dam nomẽ sit: generaliter tamen quancunq; signifi= cat hęrbã. Nec ignoro Lo= ton nympham fuisse: quã a Priapo amatam narrat Lotos
Ouidius: miseratione deo rum in arborem sui nomi nis fuisse ꝯuersam q̃ vt idẽ refert Plini⁹ frequẽs ĩ Afri= ca nascit circa syrtes: atq; Lotoph
Nasamonas: vñ & loto= & vnde.
phagi ab illi⁹ arboris fru= ctu: quo vescunt: ppl'i fue= rũt appellati. Ad eos cũ vi tẽpestatis actus puenisset Vlysses: vt ĩ odysseæ decio duo decioq; narrat Home r⁹: mltos ex socijs illi⁹ fru ctus suauitate captos a mĩ sit: neq; illinc abducere po tuit. Siue igitur gemminis legatur siue graminis pa= rum discentium refert. Tã tum miror eum: qui hoc re uocauit in dubium: mirũ hactenus de tot corruptis locis silentium egisse. ¶ At qui cætera: quæ continuo magis orationis tactu de= currunt: Atqui cũ sit vna dictio: coniunctim. & tractu. r. litera ascripta legendum est ita sensu exigente. est enim

Tractus quid.

a planicie terræ quæ tractus dicitur metaphora sumpta. Hi vero sunt loci cōmunes: quibus & oratio valde or natur: & auditores maxime delectantur. ¶ Latius que cuiusq; affectus natura sit prosequamur. Quæ cum æ diphthongo scribatur: ne copulā cum sit nomen esse putetur hoc modo. Latius quæ cuiusq;. ¶ Quorum pri mis q̄ partior species indicandum esse reor. Pro primis prius esse legendum & partiar satis constat. ¶ Nam nec vlla quæstio est: quæ non sit aut in re: aut in persona non esse argumentorum loci possunt. Illud non negā di aduerbium esse expungendum: vt ipsius loco nec particula itidem negatiua reponatur notius est: q̄ vt sit

Quæstio.

admonendum. Quæstio vero est dubitabilis propositio: quæ aut circa rem: aut circa personam versetur ne cesse est: cum omnia ab re. personaq; cōpræhendātur: nihilq; quod aut res: aut persona nō sit: possit inueniri: vt vtrum palus pontina siccanda sit: & vtrū verres siculos compilarit. Locos autem argumentorū: ac sedes attributa negociorum: personasq; esse auctores omnes consentiunt. Inde enim solū argumenta ducunt: vñ

Argumentum quid.

& loci sunt appellati q; in his argumenta latere videantur. Argumentū vero est ratio rei dubię faciens fidem ¶ Ea quæ aut per se inspici solent. Que cū sit copula sine diphthōgo scribatur: ne relatiuū esse putet. Hoc aūt & Cicero in topicis tradit. Sed ex ijs inquit locis: in quibus argumenta inclusa sunt: alij in eo ipso: de quo agit hærent. alij assumuntur extrinsecus. ¶ Nec vlla confirmatio nisi aut ex consequētibus: aut ex repugnātibus. Nisi menda in hac diuisione inest: videtur Fabius ab Aristotele dissentire. Is enī in primo priorum analytico rum non solum ex consequentibus & repugnantibus. sed ex antecedentibus quoq; probationes fieri vel pul cherrima descriptione demonstrat. Quare aut primum diuisionis huiusce membrū. hoc est. Aut ex antecedē tibus: incuria librariorum prætermissum esse fatendū est: aut sub consequentibus antecedentia quoq; a Fabio compræhendi asserendum. Nā vt bonum hæc consequuntur vtile eligendum conferens: ita bonum sequitur fœlicitatem: bonā habitudinem: studiosam vitam. Id vero vt credam eo quoq; adducor: q; vbi Fabius argu

Antecedētia q̄

mentorum locos exponit: nullam de huiusmodi antecedentibus facit mentionem. Antecedentia vero ea di cuntur esse quibus positis aliud necesse est consequaf: vt quia bellū est: inimicitias esse necesse est. Hæc enī ordi nis necessitatem tenent. Consequentia enī ab antecedentibus separari non possunt. Cōsequentia vero sunt quę

Cōsequētia q̄.

cunq; id quod antecedit insequuntur. vt inimicitiæ bellum. Nam si bellum est inimicitias esse necesse est. Ha betq; hic locus illud notandum: q; interdum quæ naturaliter priora sunt in propositione tamen sunt con sequentia. Interdum & naturaliter antecedunt & in propositione priora sunt. inimicitiæ nanq; prius esse q̄ bel

Repugnātia q̄

lum solent. Cæterum ita proponere non possumus. Si inimicitiæ sunt bellum est. Sed econuerso potius. Si bellum est inimicitiæ sunt. Repugnantia vero intelliguntur quoties id quod alicui contrariorum natura liter iunctum est: rei: quo contrario comparatur: vt quoniam amicitiæ atq; inimicitiæ contraria sunt. inimi citias vero consequitur nocendi volūtas: amicitia & nocendi voluntas repugnantia sunt. ¶ Et hoc necesse est

Coniunctum tempus.

aut ex præterito tempore: aut coniuncto: aut sequenti petere. Coniunctum tempus appellat Fabius: quod a grammaticis instans seu præsens vocatur: & hoc quidem notius est q̄ vt exemplo sit demonstrandum om nem probationem sumi aut ex præterito: aut ex præsenti: aut ex tempore futuro. ¶ Nec vlla res probari nisi ex alia potest. Nihil enim ex seipso probatur: sed duntaxat ex alijs. ¶ Eaq; sit oportet aut maior: aut par: aut minor. Maior quidem vt genus. Maius enim animal homine dicitur q; plura ab homine complectatur. Par vt proprium ac definitio. Risibile nanq; & homo sic paria sunt, vt nihil sit ribile quod homo non sit: nihil ho mo quod itidem risibile non dicatur. Minor vt species genere minor esse dicitur: quia pauciora multo q̄ gen⁹ compræhendi:. homo enim de solis dicitur hominibus. Animal vero quod est genus: & de homine: & de leo ne: & reliquis prædicatur. ¶ Probationum præterea omnium aliæ sunt necessariæ: aliæ credibiles: aliæ non repugnantes. genera quidem argumentorum cum ab alijs: tū ab Aristotele traduntur necessarium: vt si pepe rit cum viro concubuit: & probabile. Si mater est. diligit filium. De non repugnanti alium qui faciat mentio nem non memini me legisse. Huius vero talea Fabio paulopost subijcitur exemplum in domo furtū factum ab eo q domi fuit. ¶ Adhuc olim probationū quadruplex ratio est. Simile tradit Boethus de hypotheticis tra

Hypotheticæ propositiones quomodo fiāt

ctans syllogismis. Sed quoniam inquit omnis simplex propositio vel affirmatiua est vel negatiua: quatuor modis per connexionem fieri hypotheticæ propositiones possunt. Aut enim ex duabus affirmatiuis: aut ex duabus negatiuis: aut ex affirmatiua & negatiua: aut ex negatiua & affirmatiua.

RAPH.

¶ Omnis igitur probatio artificialis. Tripertitā probationem artificialiū materiam Fabius esse ait: singulaq; ita excutit: vt nihil prætermittat: quod ad hāc præceptionē pertinere videatur: Primuz autem signi & argumenti differentias exponit: deinde signorum diuisionem subiūgit: tum quæ de signis præcipiuntur apent. Signum est autem: vt Cicero describit quod sub sensum aliquem cadit: & quiddā significat:

Signum q̄d sit

De Signis. Cap. IX.

Mnis igitur probatio artificialis cōstat: aut signis aut argumentis: aut exēplis. Nec igno ro plerisq; videri signa partē argumentorū: quæ mihi separandi ratio hæc fuit prima, q; sunt pene ex illis inartificialibus. cruēta enī vestis: & clamor: & liuor: & talia sunt instru menta: qualia tabulæ: rumores: testes. nec in ueniuntur ab oratore: sed ad eum: cum ipsa causa deferuntur. altera, q; signa siue indubitata sint: nō sunt argumēta: quia vbi illa sunt: quæstio non est: argumento autem: nisi in re cōtrouer sa, locus esse non potest: siue dubia, non sunt argumenta: sed ip

sa argumentis egent. Diuiduntur autem in has primas duas species: quod eorum alia sunt (vt dixi) quae necessaria sunt, quae graeci vocāt τεκμήρια, alia non necessaria, quae σημεῖα. Priora illa sunt: quae aliter habere se non possunt quae mihi vix pertinere ad praecepta artis videntur. Nam vbi est signum insolubile ibi ne lis quidem est. Id autem accidit: cum quid aut necesse est fieri factūue esse: aut certe omnino non potest fieri: vel esse factū quo in causis posito: lis non est: nisi facti. Hoc genus per omnia tempora perpendi solet. Nam & coisse eam cum viro: quae peperit: quod est praeteriti: & fluctus esse: cum magna vis venti in mare incubuit: quod coniuncti: & eum mori: cuius cor est vulneratum: quod futuri, necesse est. Nec fieri potest: vt ibi messis sit: vbi satū non est: vt quis Romę sit cum est athenis: vt sit ferro vulneratus: q sine cicatrice est. Sed quędam & retrorsus idē valent: vt viuere hominem qui spirat: & spirare qui viuit. Quędam in cōtrarium non recurrunt. Nec enim quia mouetur qui ingreditur: iccirco īgreditur: qui mouet. Quare potest & coisse cum viro quae non peperit. Et non esse ventus in mari: cum esset fluctus, nec vtiq cor eius vulneratum esse: qui perit. Ac similiter satum fuisse potest: vbi non fuisset messis: nec fuisse Romae qui non fuit athenis: nec fuisse ferro vulneratum qui habet cicatricem. Alia sunt signa non necessaria: quae εἰκότα graeci vocant: quae etiam si ad tollendam dubitationem sola non sufficiunt: tamen adiuncta caeteris plurimum valent. Signum vocāt (vt dixi) σημεῖον. q̄q id quidam indicium: quidam vestigium nominauerunt: per quod res intelligitur: vt per sanguinem caedes. At q sanguis vel ex hostia respsisse vestē potest: vel e naribus profluxisse, non vtiq qui vestem cruentam habuerit: homicidium fecerit. Sed vt per se non sufficit: ita caeteris adiunctum testimonii loco dicitur: si inimicus: si ante minatus: si eodem loco fuit. Quibus signum cum accessit: efficit: vt quae suspecta erant: certa videantur. Alioqui sunt quaedam signa vtriq parti communia: vt liuores: tumores. Nam videri possunt & veneficii: & cruditatis: & vulnus in pectore sua manu: & aliena perisse dicentibus: in quo est. Haec perinde firma habentur atq extrinsecus adiuuantur. Eorum autem: quae signa sunt quidem: sed nō necessaria, genus Hermagoras putat: nō eē virginem Atalantam: quia cū iuuenibus per syluas vagetur. Quod si receperimus: vereor ne omnia: quae ex facto ducuntur, signa faciamus. Eadem tamen ratione: qua signa tractantur. Nec mihi videntur areopagitae: cum damnauerunt puerum coturnicum oculos eruentem: aliud iudicasse: q̄ id signum esse perniciosissimae mentis: multisq malo futurae: si adoleuisset. Vnde Spurii Melii. M. q Manlii popularitas signum affectati regni fuit existimatum. Sed vereor ne longe nimium nos ducat haec via, Nam si est signum adulterae lauari cum viris: erit & conuiuere cum adolescentibus. Deinde etiam familiariter alicuius amicitia vti: aut fortasse corpus vulsum, fractum incessum: ve-

Signa necessaria.

Signa non necessaria.

quod ex ipso profectum videtur: quod aut ante fuerit aut in ipso negocio: aut si post sit secutum: & tamen indiget testimonij: & grauioris confirmationis: vt cruor: fuga: pallor: puluis: & quae his sunt similia. Videtur autem Cicero duntaxat signum descripsisse nō necessarium: vnde probabilia ducuntur argumēta. Nam vbi est signum necessariū: qđ grece τεκμήριον dicitur: ibi ne lis quidē esse potest. ☾ Argumento autem nisi in re cōtrouersia locus esse non potest. Controuersa i litera expūcta legendum est vt intelligatur dubia & contentiosa ☾ Siue dubia non sint argumenta: sed ipsa argumētis non egent. Sunt vt indicatiui modi sit legendum: ac negatio iterū posita est eradenda. Vt legatur. siue dubia non sunt argumenta sed ipsa argumētis egēt. ☾ Diuiduntur autē in has primas duas species. Hęc signorum diuisio ita confusa atq corrupta est: vt nō solū asterisco: sed Quintiliani quoq ipsius auxilio indigere videatur. Quę namq vocet priora Fabi⁹: cum alterum duntaxat diuisionis membrum exposuerit? Aut quomodo q̄ σημεῖα vocantur: vix pertinere ad artis praecepta videantur: cum sint & credibilia & multa de credibilibus praecipiantur: sed errata facilius deprahēdūtur: q̄ corrigi possint. Nos tamen vt institutum sequamur: non nihil lucis huic quoq loco afferre nitamur. Forsitan autem recte legeretur: si verborum contextus hoc modo disponeretur. Diuiduntur autem in has primas duas species: q eorū alia sunt (vt dixi) quae necessaria sunt: q̄ graeci vocāt τεκμήρια, alia nō necessaria: q̄ σημεῖα. Priora illa sunt: quae se aliter habere non possunt: quae mihi vix pertinere ad praecepta artis videntur. Sic enī tota diuisio & absoluta &

Signoru[m] [di]uisio.

Locus a[…] repositu[s]

perspicua est. Neque infitior aliter fortasse a Fabio quam ego disposuerim fuisse conscriptum. Sed omnia quæ quidem ego viderim: exemplaria sunt hoc in loco deprauata. Videtur autem Fabius nō nihil ab Ari. in hac signorum diuisione dissentire. Is enim in primo artis rhetoricę libro signa in necessaria quidem ac non necessaria: vt Fabi⁹ quoque diuidit. Sed non necessaria ἀνώνυμα hoc est sine nomine esse scribit his quidem verbis τουτῶν δὲ τὸ μὲν ἀναγκαῖον τεκμήριον. τὸ δὲ μὴ ἀναγκαῖον ἀνώνυμόν ἐστι κατὰ τὴν διαφοράν hoc est. Horum autem quod necessarium τεκμήριον. Non necessarium vero sine nomine est secundum differentiam. ❡ Alia sunt signa nō necessaria: quæ εἰκαῖα græci vocant. Vane quidem legitur hoc diuisionis membrū. quidā enim εἰκαῖα alii εἰκότα legūt: sed εἰκαῖα solum: quæ vana interpretari possunt sensui conueniunt. Nam huiusmodi signa idcirco vana ac leuia videntur: quia sola ad tollendam dubitationem non sufficiunt. εἰκότα vero non esse legendum ne dubitandum est quidem: cum εἰκότα inter argumenta non inter signa numerētur. ❡ Nec proinde firma habentur atque extrinsecus adiuuantur. Perinde legendum esse non proinde aperte videt: qui quæ inter has particulas differentia sit non ignorat. Perinde enim si sequatur atque tam significat quo modo atque quam. Nisi autem atque vel ac copula sequatur idem est quod valde. Proīde vero quare siue quapropter significat. ❡ Nō esse virginem athlantam: aspiratione erasa & a vocali ascripta Atalantam legēdum esse ne admonitione quidem est dignum. Atalantam vero nobilissimam fuisse venatricem. Iasii argiuorum regis filiam: ardenterque a Meleagro amatam: ac apri Calydonii capite donatam notius est: quam vt hoc loco sit exponendum. Eadem tamen ratione quia signa tractantur. Qua i vocali expuncta legendum est. Huiusmodi autem potius esse argumentā quam signa: contra Hermagoræ opinionem Fabi. sentit. ❡ Vnde. Sp. Melii. M. Manlii popularitas. Et copula videtur ascribenda. vt legatur &. M. Manlii. Spurius autem Melius vt in quarto narrat. T. Liuius in summa annonæ penuria largitionibus frumenti cum sibi multitudinis animos conciliasset: de rep. occupanda consilium agitare cœpit. Quo cognito senatus. L. Quintium, Cincinatum dictatorem in eum creauit: in quo Seruilius hala magister equitum missus spurium recusantem ad Dictatorem venire obtruncauit. M. vero Manlius primus omnium ex patribus popularis factus cum ære alieno oppressos liberaret: in suspicionem regni affectati incidit atque dānatus est. ❡ Aut fortasse corpus vulsum. vt loco illius aut mihi legendū videtur: & aliquis ascribendū: hoc modo vt aliquis fortasse forte nisi dixerim: vt sit primæ personę legaт. ❡ Ea quoque: quæ quia plerunque obseruata sunt: vulgo signa creduntur: Vt pronostica. Prognostica cum g litera scribantur. Prognostica enim dicunt ἀπὸ τοῦ προγινώσκειν: hoc est a præcognoscendo. Sunt enim futuræ rei signa: vnde hippocratis prognostica: quib⁹ facile ægrotorum salus morsue a peritis medicis prædici solet. ❡ Sane ita appellantur. Quia sensui modus congruit permissiuus appellentur legendum est.

stem muliebrem dixerit, mollis & parum viri signa: sicut cum signum id proprie sit quod ex eo: de quo quæritur, natum sub oculos venit: vt sanguis ex cęde: ita illa ex impudicitia fluere videantur. Ea quoque: quæ quia plerunque obseruata sunt: vulgo signa credūtur: vt prognostica. Vento rubet aurea phoebe. Et cornix plena pluuiam vocat improba voce: si causas ex qualitate cœli trahunt: sane ita appellentur: nam si vento rubet luna: signum venti est rubor: Et si vt idem poeta colligit densatus & laxatus aer facit: vt sit inde ille auium concentus: idem sentiemus. Sunt autē etiam signa parua magnorum: vt hæc ipsa cornix. Nam maiora minorum esse nemo miratur. Dixerit.

Controuersa Vallen. habet: Item siue dubia, non sunt argumenta. sed ipsa argumentis egēt. Verū vt Aldus distinxit: vt noscatur sensus & ordo. siue dubia sup. sint signa non sunt argumenta: sed ipsa egent argumentis: qui sensus si legantur coniunctim elici non posset: nā si argumenta non sint dubia: quomodo egeant argumentis? sed vt dixi: non esse argumenta & egere argumentis de signis dubiis prædicantur. Locū aūt sequentem optime Raphael reposuit. eūque Aldus secutus est. Nā Vallen. codex non minus ac cæteri hic est deprauatus & intricatus atque inuersus. Alia sunt signa non necessaria quæ εἰκαῖα sic Aldus impressit: Vallen. tñ codex habet ἴχνια forte quasi ἴχνος vestigium sit. Cęteris adiūctū Val. habet adiutum: sed repositum: nā prius erat adiunctū. quod & Aldo placet: & recte: nā melius refert ad illud per se. i. separatim positū: quam adiutū. habet aūt si eodem loco sunt: vt tria sint signa. Vnde Sp. Melii. M. que. Manlii. sic Vallen. habet: & aptius quam &. M. Manlii. Verū dixerim idem habet: sed. Aldus ad cuius impressionē hunc locū repositum dixerit: multo melius impressit: nā ordo quidē longus est sed manifestus: nā posuit sicuti cū: Vbi alii habēnt sicut aūt: vt sit deinde etiā vt in familiariter amicitia alicuis: aut fortasse corp⁹ vulsum sup. habere aut esse alicui hoc est vellicatū: incessum fractū: vestē muliebrē dixerit sup. quis signa. s. hominis mollis & parū viri, sicut (cum id ꝓprie sit signū quod natum ex eo de quo quæritur venit sub oculos: vt sanguis ex cęde) ita illa videātur fluere ex impudicitia. Appelletur habet Val.

RAPH.

❡ Nūc de argumētis. hoc enim nomine cōplectimur omnia: quæ græci enthymemata: epicheremata. apodixis vocāt. Apodixeis legendum est. Apodixis

De argumentis. Cap. X.

Nunc de argumentis. Hoc enim nomine complectimur: omnia quæ greci ἐνθυμήματα, ἐπιχειρήματα, ἀποδείξεις vocant: quamquam apud illos aliqua horum nominum differentia etiā si vis

Enthymema. vti

eodem fere tendit. Nam enthymema (quod nos commentum ſane: aut commentationem interpretemur: quia aliter non poſſumus: græco melius † vſuri) vnū intellectum habet quo omnia mente concepta ſignificat, Sed nunc de eo non loquimur, alterum quo ſententiam cum ratione: tertium quo certam quādā argumenti concluſionem: vel ex conſequentibus: vel ex repugnantibus: q̄q̄ de hoc parum conuenit. Sunt enim qui id prius epicherema dicant: pluresq̧ inuenias in illa opinione: vt id demum: quo pugna cōſtat enthymema accipi velint. Et ideo illud Cornificius contrariū appellat. Hunc alii rhetoricum ſyllogiſmum: alii imperfectū ſyllogiſmū vocauerūt: quia nec diſtinctis: nec totidem partibus concluderetē. Quod ſane non vtiq̧ ab oratore deſideratur. Epicherema Valgius aggreſſionē vocat. Celſus autem iudicat nō noſtrā adminiſtrationem: ſed ipſam rem: quam aggredimur: id eſt argumentum: quo aliquid probaturi ſumus etiā ſi nondū verbis explanatum: iam tamen mente conceptum Epicherema dici. Aliis videtur non deſtinatam: vel inchoatam: ſed perfectā orationem hoc nomen accipere: & vltimā ſpeciem. Ideoq̧ ꝓpria eius appellatio: & maxime in vſu poſita eſt: qua ſignificatur certa quædā ſentētiæ compræhenſio: quæ ex tribus partibus conſtat. Quidā Epicherema rationem appellauerūt. Cicero melius raticionatiuū: q̄q̄ & ille nomen hoc duxiſſe magis a ſyllogiſmo videtur. Nam & ſtatū ſyllogiſticū ratiocinatiuum appellat: exēpliſq̧ vtitur philoſophorū. Et quoniam eſt quædam inter ſyllogiſmū: & epichirema vicinitas: poteſt videri hoc nomine recte abuſus. ἀπόδειξις eſt euidens probatio: ideoq̧ apud geometras γραμμικαὶ ἀποδείξεις dicuntur. Hāc & ab epicheremate Cæcilius putat differre ſolo genere cōcluſionis: & eſſe apodixin imperfectū epicherema: eadem cauſa qua diximus: & enthymema ſyllogiſmo diſtare. Nam & epicherema ſyllogiſmi pars eſt. Quidā ineſſe epicheremati apodixin putant: & eſſe partem eius confirmantē. Vtrūq̧ autem: q̄q̄ diuerſi auctores: eodem modo finiunt: vt ſit † ratio per ea quæ certa ſunt † fidem dubiis afferens. Quæ natura eſt omnium argumentorū. Neq̧ enim certa incertis declarantur. Hæc omnia generaliter πίστεις appellant: quod etiāſi propria interpretatione dicere fidem poſſumus: apertius tamē probationē interpretabimur. Sed argumentū quoq̧ plura ſignificat. Nam & fabulæ ad actus ſcenarum compoſitæ argumenta dicūtur: & orationum Ciceronis velut thema ipſe exponat: Pędianus inquit, argumētum tale eſt. Et ipſe Cicero ad Brutum ita ſcribit. Veritus fortaſſe: ne nos in Catonem noſtrum trāſferremus, illi mali † quid: & ſi argumentum ſimile non erat. Quo apparet omnem ad ſcribendum deſtinatam materiā ita appellari. Nec mirū: cum id inter opifices quoq̧ vulgatum ſit: Vnde Virgilius argumētum ingens. Vulgoq̧ paulo numeroſius opus dicitur argumentoſum. Sed nunc de eo dicendum argumento eſt: quod probationem, indicium, fidem, aggreſſionem eiuſdem rei nomina facit

Epicherema.

Apodixis.

Oratio. incertis fidē nō dubiā afferens.

Argumētū.

Quod eſt.

Aen. vii.

autem dicitur demonſtratio. hoc eſt euidens probatio ἀπὸ τοῦ ἀποδείξειν hoc eſt a demōſtrādo. Enthymema vero deducitur ἀπὸ τοῦ ἐνθυμεῖσθαι: quod eſt mente concipere: aladuertere: cōciderarē, cogitare comminiſci. Vnde & commentū ſiue cōmentationē Fabi⁹ ἐνθυμήμα interpretatur. Epicherema autem deriuatur ἀπὸ τοῦ ἐπιχειρεῖν hoc ē ab aggrediēdo ſiue conando. Vnde a Valgio aggreſſio interꝑtatur. ¶ Alterum quod ſententiā cū ratione: quo manifeſte legēdū ē. d litera eraſa. Huius autem exemplū eſſe poteſt. Nā in omni certamine: qui opulentior eſt: etiā ſi accipit iniuriā tamen q̄a plus poteſt facere videtur. ¶ Tertium quod certam quandā argumenti concluſionē. Hic quoq̧. d. litera eraſa quo legendū eſt. Enthymema vero vt inquit Fabius: vbi de vſu argumentorum diſſerit: dicitur & argumentū ipſum & argumentatio. hoc eſt argumēti ipſius explicatio. Sed de hoc vt ipſe inquit paruꝫ inter auctores conuenit. Quidam enī id demū enthymema vocant: quod ex contrariis conſtat: quorū e numero cornificium quoq̧ eſſe ait: qui enthymema cōtrarium interpretatur. Eſt autem contrariū vt in rhetoricis ad Herennium legitur. quod ex reb⁹ diuerſis duabus alterā facile & breuiter confirmat hoc pacto. Nā qui ſuis rationib⁹ inimicus fuerit ſemper: cū quomō alienis rebus amicum fore ſperes? Hinc vero quidā coniectant Cornificiū illius rhetoricæ ad Herennium auctorem fuiſſe. Sed cornificio cōplura alia attribuuntur: quæ in illo opuſculo nō inueniuntur. ¶ Hunc alij rhetoricū ſyllogiſmū: alij imperfectuꝫ ſyllogiſmū vocauerūt: q̄a diſtinctis: nec totidē partibus concluderetur: vt nec particula negatiua iterato aſcribatur ſenſus aperte

Enthymema vnde nomen ſortiatur.

Epicherema vnde deriu[atur].

Argumētū rhetoricæ ad Herenniū Cornificij ſit.

parum distincte: vt arbitror. Nam probatio: & fides efficit non tantum per haec quae sunt rationis: sed etiā per inartificialia. Signum autē: quod ille indiciū vocat: ab argumentis iam separaui. Ergo cū sit argumentum ratio probationem praestans, qua colligitur † aliud per aliud: & quae qđ est dubiū per id quod dubiū nō est: confirmat: necesse est esse aliquid in causa: quod probatione non egeat. Alioqui nihil erit: quod pbemus: nisi fuerit: qđ aut sit verū: aut videatur: ex quo dubiis fides fiat. Aliquid

Omnia quae graeci &c. quapropter Aldus quem imitamur in hoc: recte graecis impressit characteribus: secūdum quos quia ϵ vt i pronunciamus & κ vt c: epichiremata pronūciemus sed et etiā in e interdū vertimus vt enosigeus cytherea. Interpretamur. Valla habet interpretemur: cūq; sequar: quia sensus est quod nos interpretemur si vti velimus. Graeco melius vsuri: Valla habet vti: vt sit melius est vti graeco. s. vocabulo. Vel ex consequentibus vel ex repugnantibus: nō meminit eius quod ex antecedentibus fiat. sicut nec supra: Vbi tamē ab Aldo adscriptū est. Hic aūt ꝑtermissum. Quia nec distictis. sic Val. & Ald. Certa quaedā sententię comprahensio: vt Aldus: vel cōpraensio vt Valla scripsit. Vtcūq;: sic Aldus post Raph. impressit: & non male: licet Vallen. habeat vtrunq;: & vt sit ratio: vbi Aldus īpressit oratio. Quinetiā paucioribus sed aptioribus verbis describi videt in codice Vallen. sic eīn habetur. vt sit ratio per ea quę certa sunt fidē dubijs afferens. Iuxta quę adnotauit Valla. Cicero ad Hortēsiū dicit de apodixi: q est ratio quae ex rebus perceptis ad id adducit: quod non percipiebatur. Quod etiā si Vallen. habet. Velut thema ipse exponit: alij exponat: Aldus exponens legit. Illi mali quid est. sic aldus: Valla illi mali qd: Raph. illinc legendū esset. Quod probationē. sic etiā Valla nullum nominās: Vnde non ausim quęq̄ subijcere. Qua colligitur aliquid Valla habet aliud per aliud: & quae quod est dubiū nō etiā q̄ &c. Nihil erit quod probemus: sic Vallen. sed melius censet Raphael quem Aldus sequitur quo scribens.

exigit: hoc mō. Quia nec distinctis. nec totidē partibus cōcluderetur. distat nā q dialecticus syllogismus ab enthymemate: quod in syllogismo dispositis ex ratione alicuius triū figurarum ab Aristotele traditarum omnibus propositionibus cōclusionē inferimꝰ hoc modo. Omnis homo est animal. Omne animal est substātia. Igitur omnis homo est substantia. In enthymemate vero aut aliquā propositionū praetermittimus: aut conclusionem: neq; ordinem propositionum: vt in syllogismo seruamus. Quale est illud Ciceronis in Clodiū. Eius mortis sedetis vltores: cuius vitā si putetis per vos restitui posse nolitis. ¶ Idē q propria eius appellatio. & maxime ī vsu posita est: qua significatur certa quaedam sententiae cōpressio: q ex tribus partibus constat Comprąhensio: vt legatur sensus exposcit. Videt autē Fabius magis eorū sententiae accedere: qui epichirema argumentationem esse dicunt: Nā epicherema alij argumentū: alij argumentationem significare putāt. Argumentum autē est: vt Cicero in partitionibus inquit probabile inuentum ad faciendum fidem. Argumētatio vero argumenti explicatio: quam in rhetoricorū primo Cicero: & ratiocinationē vocat: & modo tripertitam: modo quadripertitā: modo quinq; pertitā esse posse ait. ¶ Cicero melius ratiocinatiuū. Non ratiocinatiuum sed ratiocinationem Cice. hoc genus argumentationis: vt dixi appellat: vtitur aūt exemplis philosophorum. Nam ratiocinatione probat mundū prouidentia regi. Est enim celebrata haec apud philosophos q̄stio. Vtrum mundus prouidentia regatur: Epicurei nāq; dicebant omnia casu euenire. ¶ Apodixis est eadē probatio. Apodixis ad verbū demonstrato transfertur. Est autem argumentationis genus proprium philosophorum: quod Aristoteles quidē in primo posteriorū analyticorū multis colligit verbis constare ex veris & primis & immediatis & notioribus & prioribus & caussis conclusionis. Nā syllogismus frequenter ex probabilibus. Demonstratio semper struitur ex necessarijs ¶ Ideoq; apud geometras γραμμικαὶ ἀποδείξεις dicuntur: hoc est lineares demonstrationes vt in primo quoq; scripsimus γραμμὴ nāq; linea dicitur. Corrupte vero in quibusdā exemplaribus γραμματικαὶ leguntur. ¶ Vtrunq; autem ī q̄ diuersi auctores eodem modo finiunt. Hic quidem sensus parū acute intuenti nihil deprauatus esse videtur: cū praesertim in omnibus exemplaribus quae mihi videre contigit sic legatur. Sed cū nequaq̄ eodez modo ἀπόδειξις quo epicherema definiatur r liquida in c mutā conuersa vtcunq; pro illo vtrunq; mihi legendū videtur. Cuius enim de epicheremate variae sint scriptorum opiniones. vt aperte Fabius monstrauit: eodē tamen modo a diuersis finitur auctoribus. ¶ Haec omnia generaliter πίστεις appellant πίστις latine dicitur fides. Vnde πιστεύω credo. ¶ Quod etiam propria interpretatione dicere fidē possumus. Si particula mihi videtur ascribēda vt legatur. Quod etiā si propria interpretatione. ¶ Inquit argumentum tale est. Argumentū illi verbo inquit forsitā recte praeponeretur: hoc modo. Argumentum inquit tale est. ¶ Veritus fortasse: ne nos in Catonem nostrū transferamus illi mali quid. illinc legendum esse satis patet. ¶ Sed nunc de eo dicēdum argumento est: quod probationem: iudicium: fidem: aggressionem: eiusdez rei nomina facit: parū distincte vt arbitror. Quempiā hoc loco: vt aperte sequentia indicant: reprahendit Fabius. Sed quis nā sit: cum eius nomen in aliquo exemplarium. quae mihi videre contigit ascriptum non sit: recte non percipitur. Celsum autem fortasse more suo notat. Quod si est ita legi posset. Quod Celsus probationem: indicium: fidem: aggressionem eiusdē rei nomina facit. ¶ Quia colligitur aliquid per aliud. Qua i vocali expuncta legendum est. ¶ Alioqui nihil erit quod probemus. Sic quidem recte plerisq; legi videtur. Sed litera derasa quo forsitan legendum est. Nam Fabius aperte praecipit: aliquid oportere esse in causa: quod certuz sit: per quod dubia probari possint. Quo ita legatur: vt intelligamus per quod probare possimus.

…erema
…mētatio
…gumēto
…o differat
…ixis gd

Pro certis habenda.

¶Pro certis habemꝰ aũt primũ q̃ sensibus percipiũtur: vt quæ vidimus: audiuimꝰ: qualia sunt signa. Deinde ea: ĩ q̃ cõi opinione cõsensum est: deos esse: pstandã pietatẽ parẽtibus. Præterea quæ legibus cauta sunt: q̃ persuasione etiã si nõ omniũ hominũ: eius tamẽ ciuitatis: aut gentis: in qua res agitur, in mores recepta sunt: vt pleraq̃ in iure nõ legibus: sed moribus constant. Si quid inter vtrãq̃ partẽ cõuenit: si qd pbatũ est: deniq̃ cuicũq̃ aduersarius nõ cõtradicit. Sic eñ fiet argumẽtũ: cũ puidentia mũdus regatur: administrãda est repu: vt, administrãda respu. erit, si liquebit mũdũ puidẽtiã regi. † Debẽt etiã nota esse recte

Debet

argumẽta tractaturo: vis & natura omniũ rerũ: & quid quæq̃ earũ plerũq̃ efficiat. Hinc eñ sunt quæ εἰκότα dicunt. ¶Credibiliũ autẽ genera sunt tria: vnũ firmissimũ † q̃a fere accidit: vt liberos a parentibus amari. Alterũ velut propensius. Eũ qui recte valeat: in crastinũ puenturũ. Tertiũ tanq̃ non repugnãs. In domo furtũ factũ ab eo: qui domi fuit. Ideoq̃ Aristoteles in secũdo de arte rhetorica libro diligentissime est executus: quid cuiq̃ rei: & qd cuiq̃ homini † soleat accidere: & quas res: quosq̃ homines; quibus rebus: aut hominibus vel conciliasset: vel alienasset ipsa natura: vt diuitias quid sequatur aut ambitũ: aut superstitionẽ. quid boni probẽt: qd mali petant. quid milites: qd rustici. quo quæq̃ modo res vitari: vel appeti soleat. Verũ hoc exequi mitto. Non enim longũ tãtũ: sed etiã impossibile: aut potius infinitũ est. Præterea positũ in cõmuni omniũ intellectu. Siq̃s tñ desiderauerit: a quo peteret ostẽdi. Omnia aũt credibilia in q̃bus pars maxima cõsistit argumẽtatiõis, ex huiusmodi fontibus fluũt: an credibile sit a filio patrẽ occisum: incestũ cũ filia cõmissum: & cõtra veneficiũ in nouerca: adulteriũ ĩ luxurioso. Illa quoq̃ an scelus palã factũ: an falsum dixerit ppter exiguam summã: quia suos quisq̃ horũ velut mores habet. Plerũq̃ tamẽ nõ semper: alioqui indubitata essent nõ argumẽta. Excutiamus nũc argumentorũ locos: q̃q̃ quibusdã ii quoq̃: de q̃bus supra dixi: videntur. Locos appello: non vt vulgo nũc intelligũtur: vt in luxuriem: & adulteriũ: & similia: sed sedes argumẽtorũ: in quibus latẽt: ex quibus sunt petẽda. Nam vt in terra non omni generãtur omnia: nec auem: aut feram reperias: vbi quæq̃ nasci: aut morari soleat ignarꝰ: & pisciũ quoq̃ genera alia planis gaudẽt: alia saxosis: regionibus etiam littoribusq̃ discreta sunt: nec helopẽ nostro mari: aut scarum ducas: Ita non omne argumẽtum vndiq̃ venit. Ideoq̃ non passim quærẽdum est. Multus alioqui error est: † & exhausto labore: qd non ratione scrutabimur: nõ poterimꝰ inuenire nisi casu. At si † sciemus vbi quodq̃ nascatur cum ad locum ventum erit: facile qd in eo erit: peruidebimus. In primis igitur argumenta sępe a persona ducenda sunt: cum sit: vt dixi: diuisio: vt omnia in hæc duo partiamur: res atq̃ personas: vt causa: tẽpus: locus: occasio: instrumentũ: modus: & cætera rerũ sint accidentia. Personis autem non quicquid accidit exequendũ mihi est: vt plerique fecerũt: sed vnde argumẽta sumi

Credibiliũ tria genera.

quod solet

Impossibile.

Credibiliũ fontes.

Loci argumentorũ.

in

sciemus

Arg. a persona.

¶Pro certis habemus aũt quæ sensibus pcipiunt: vt vel minima quæq̃ annotemus. Percipiũtur legendũ est nõ pcipiũtur. ¶Deinde ea q̃ cõmuni opinione cõsensum est. In ppositio etiã refragãtibus exẽplaribus ascribenda videt: vt legat. Deinde ea: in quæ cõmuni opinione consensum est. ¶Præterea q̃ legibus tanta sunt: q̃ persuasione etiã si nõ omniũ hominũ: eius tñ ciuitatis: aut gẽtis ĩ qua res agit: in mores recepte sunt. Hic quoq̃ locus mẽdis nõ caret: q̃ sic facile tollitur: si psuasione litera m expũcta hoc modo q̃ psuasione etiã si nõ omniũ hominũ. De iure aũt qđ sola constat cõsuetudine loquit Fabius: de qua Iulian. li. i. digestorũ inquit. Inueterata consuetudo pro lege nõ immerito custodit: & hoc est ius: qđ moribus dicitur constitutum. ¶Sic enim fiet argumentum. Cum puidentia mũdus regatur: administrãda resp. sit: si liquebit mundũ prouidẽtia regi: Confusus ita est & sensus. & ipse verborum contextus vt plene percipi nõ possit: nisi aliqd adijciat. Tametsi autẽ inuitꝰ faciot iam sępius dixi: vt verborũ aliqd adijciã detrahãve aut immutẽ. Quattuor tñ has dictiones saltẽ contenderim ascribendas. Administranda est respu. vt hoc modo legatur: cum prouidẽtia mundus regatur administranda est resp. vt administrãda resp. sit: si liquebit mũdũ prouidẽtia regi. Sic enim & oratio cõgrua & sensus erit perspicuus. ¶Debẽt etiã nota esse n litera crasa debz legat. ¶Nihil. n. sunt quæ εἰκότα dicuntur. Quonã pacto quæ εἰκότα dicunt: sunt nihil? An hic quoq̃ sensus ĩ oĩbꝰ quæ mihi videre licuit: exẽplaribꝰ: & deprauatꝰ est & a pfessorꝰ nullo: qđ grande flagitiũ ẽ: hactenꝰ fuit emẽdatꝰ? Fieri certe ñ põt vt εἰκότα sint nihil. cũ Aristot. tũ in rhetoricis: tũ in scđo

Consuetudo pro lege.

possunt. Ea porro sunt genus (Nam similes parẽtibus: ac maioribus suis, filii plerũq; credũtur. Et nõnũq̃ ad honeste: turpiter q; viuendum: inde causæ fluũt) Natio: nam & gẽtibus proprii mores sunt: nec idem in barbaro, romano, græco, probabile est. Patria: quia similiter etiam ciuitatũ leges: instituta: opiniones habẽt differẽtiã. Sexus: vt latrociniũ facilius in viro: veneficiũ in fœmina credas. Aetas: quia aliud aliis annis magis cõuenit. Educatio & disciplina: quoniã refert a qb⁹: & quo quisq; modo sit institutus. Habitus corporis. Ducit̃ eñ frequenter in argumẽtũ spẽs libidinis: robur petulãtiæ. His cõtraria in diuersum.

Natione.
Patria.
Sexu.
Aetate.
Educatiõe.
Habitu.

¶ Percipiũtur: sic Val. Al. & cæteri habẽt. Bene aũt monet in ꝓponẽdã vt sit in quæ, nã Vallẽsi. quoq; deest. habet aũt quæ ꝑsuasione, nõ ꝑsuasionẽ. Itẽ adnotata Iuliani verba q̃ Raph. citat & multo plura: addidit eñ. Nã cũ ipsæ leges nulla alia ex causa q̃ q̃ iudicio populi recepti sunt merito & ea q̃ sine vllo scripto populus probabit tenebũt oẽs. Nã qd interest: vtrũ suffragio populus voluntatẽ suã declaret: an rebus ipsis & factis? Quare rectissime & illud receptũ est vt leges nõ solũ suffragio legislatoris, sed etiã tacito cõsensu omniũ ꝑ desuetudinẽ abrogẽtur. Recte aũt sentire videt̃ Raph. ea verba ascribẽda: vt, administrãda resp. sit: si &c. quæ Vallẽsi. desunt: sed Aldus ab Raph. admonitus apposuit. Ego tñ erit pro sit reponere mallem: quia sequit̃ liquebit, nõ liqueat. Vbi vero Raph. ꝓcepit & Aldus obseruauit: debet scribendũ: Vallẽsi. debent scripsit: nec vt opinor male: nã vis & natura singularia duo æquipollẽt plurali: & cũ sint inanima cõcipiũtur a genere neutro. Sed argute Raph. hinc vbiectiã Vallẽsi. Nihil habet legẽdũ censet. Adscripsit aũt Valla: Aristoteles in vtraq; arte ikos tractat: qđ ait esse probabilẽ propositionẽ: a Cicerone in rhetoricis breuis cõplexio appellat̃. Quæ verba an sint tanta sugillatione digna videãt docti. Vnũ firmissimũ: qa fere accidit. sic Valla: nec male: licet Aldus Raph. secutus qđ impressit. Vallẽsi. enim ostenditur causa quare firmissimũ sit, quia fere. i. quasi semper accidit. In crastinũ peruenturũ, dubitẽ an legendũ sit peruisturum. Et quid cuiq; homini solet: sic Vallẽsi. nõ soleat. & qui sequatur: sed reposui quid sequat̃. Nã si legatur diuitias qui sequatur: deest verbũ aut bis ponendũ sit sequat̃: sed mallem quid legendo distinguere: vt sit quid sequat̃ diuitias: aut qđ ambitũ, aut qđ superstitionem. Præterea posito: Val, habet positũ: & desiderauerit: ostendi. i. indicaui. Fontibus fluũt: placet ita legatur, tametsi Vallẽsi. fluũt habet. Itẽ an falsum dixerit vt Aldo placet: licet Vallẽsi. habeat. an factũ propter &c. an factũ sup. sit scelus. Suos quisq; horum sunt qui dubitent an quicq; horũ legendũ sit. sed quisq; legam. Sicut nõ argumenta: quia sic Vallẽsi. habet: & Aldus nõ castigauit: licet a Raph. admonitus. Et reuera si argumentũ est (vt in ꝑtitionibus dicit Cicero) probabile inuentũ ad faciendũ fidẽ: aut vt vulgo definiri solet: ratio rei dubiæ faciens fidẽ: quæ indubitata sunt argumẽta nõ sunt: licet syllogismi aut augmẽtationes sint. Videtur. s. loci. Nã vt in terra nõ omni generãtur omnia. Sic Val. habet: & Aldus impressit: nõ auscultans Raph. qui stultas & contra leges logicorum ad probãdam negationis iterationem ponit propositiones dicens: vt eñ in omni terra omnia generãtur: ita in nõ omni terra. i. in aliqua terra oĩa non generantur. Nã neq; verũ est q; in omni terra omnia generãtur: Imo in nulla terra omnia: nisi omne collectiue accipiatur: qđ tñ adhuc de rigore non esset verum: quia in cæteris quoq; elemẽtis generãtur quædã: neq; q; in aliqua terra omnia non. i. nulla generãtur: sed forte putauit dicere nõ omnia. i. quædã non: ad quẽ sensum sufficeret dicere: non omnis fert omnia tellus: quia negatio ꝓposita agit in totũ sequẽs. Vnde sequit̃. Ita nõ omne argumẽtũ vndiq; venit. Vbi miror Raph. nõ ꝓcepisse legẽdũ: nõ, vndiq; &c. Et exhausto labore. sic Valla. Aldus autẽ: in exhausto labore. At si sciemus: Vallẽsi. habet scierimus.

priorũ analyticorũ εἰκὸς dicat esse ꝓbabilẽ ꝓpositionẽ. Sic eñ ipsm definit εἰκός ἐστι πρότασις ἔνδοξος. ὃ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλὺ ἴσασιν οὕτως γινόμενον ἢ μὴ γινόμενον ἢ ὂν ἢ μὴ ὂν τοῦτ' ἐστιν εἰκός, οἷον τὸ μισεῖν τοὺς φθονοῦντας τὸ φιλεῖν τοὺς ἐρωμένους. Id est εἰκός est propositio ꝓbabilis. Qđ enim sic fere fieri vel nõ fieri: aut esse vel nõ esse scitur id est εἰκός vt liuidos odio rapi & amatos amare. Quid? Fabius nonne statim credibiliũ hoc est εἰκότων subiicit diuisionem? Quare nihil eradendũ esse ac eius loco hinc aduerbiũ reponẽdũ vel refragãtibus explanibus audacter contendemm: vt legatur. Hinc enim sunt quæ εἰκότα dicũtur. Hæc enim correctio ita sensui cõgruit. vt nihil magis. Probabilia nãq; argumẽta facile ab eo excogitabũtur atq; tractabũtur, cui vis & natura rerũ omniũ percepta fuerit. Siquidẽ εἰκότα ex vi & effectu rerum ducuntur. Fallitur vero quidam qui esse Laurentius Valla falso asseritur: qui putat εἰκότα a Cicerone complexionẽ vocari. Id vero aperte falsum est. Cõplexione enim necessaria argumẽta explicantur: non autem credibilia: qualia sunt εἰκότα. Nam cõplexio est argumentatio in qua vtrum concesseris: reprehenditur hoc modo. Si improb⁹ est: cur vteris. Si prob⁹: cur accusas? ¶ Credibiliũ autem genera sunt tria. Credibilia: vt diximus a græcis εἰκότα vocãtur. Credibilia autẽ sunt: quæ sine vllo teste auditoris opinione confirmantur: hoc modo. Nemo est: qui non liberos suos incolumes: & beatos esse cupiat. ¶ Vnũ firmissimũ: qa fere accidit. Non quia: sed qđ legendũ esse ne admonitione quidẽ dignũ esset: nisi a plerisq; ita legeretur. ¶ Ideoq; Aristoteles in secũdo de arte rhetorica libro diligentissime est executus: quid cuiq; rei: & quid cuiq; homini solet accidere. Soleat rectius q̃ solet legeretur. Aristoteles autem fere secundum de arte rhetorica librum in describendis ætatum moribus affectibusq; consumpsit: hisq; quæ cuiusmodi mores: affectusq; consequi solent vt faciles amari: pertinaces odio haberi solent: atq; arrogantes. ¶ Vt diuitias qui sequatur. Hic quoq; locus corrupte legitur. Non eñ qui sed quid d litera ascripta legendum mihi videtur. Superbia nãq; ac petulantia diuitias ambitum largitio: dedecus: superstitionem rerum humanarum contemptus sequi solet. ¶ Omnia autẽ cre-

[...]mplexio
[...]d sit.
[...]edibilia
[...]e sint.

dibilia: in quibus pars maxima cõsistit argumẽtationis ex huiusmodi fontibus sunt. ¶ Quis fluunt quoq; legi posse putetur tñ vt in metaphora persistat: fluũt mihi legendũ videt. ¶ Plerũq; tñ nõ semp: alioqui indubitata essent nõ argumẽta. Mendũ huic quoq; loco inesse fatendũ est. Quo nãq; modo: q̃ indubitata sunt: nõ sint argumẽta? Cũ argumẽtorũ alia pbabilia: alia dicant necessaria? An igit illa nõ pticula: vt verũ sensum puertens: forsitan est expũgẽda. Sic.n. leget. Alioq indubitata essent argumẽta. Si enĩ natura ita cõparatũ esset: vt oĩs nouerca venefica foret: nõ minus hoc esset indubitatũ argumẽtũ. Si nouerca est: veneficiũ cõmisit: q̃ illud ẽi peperit: cũ viro coiuit. Quare sic, vt dixi, legatur: vt indubitata argumẽta esse necessaria intelligãtur. ¶ Locos appello nõ vt vulgo nũc intelligũtur: vt luxuriẽ & adulteriũ: & similia. Et si fortasse hic sensus mendacare re videtur tñ in ppositionẽ loco vt pticulæ ascribẽdã facile affirmarim: vt legat. In luxuriem: in adulteriũ. & similia. Neq; enĩ aut luxuria: aũt adulteriũ: aut similia sunt loci. Sed ea q̃ in huiusmodi vitia dicunt: loci communes appellant. Huic aũt meæ correctioni diffinitio loci cõmunis ab Aphthonio assignata astipulat. Sic enĩ scribit κοινὸς ἐστὶ τόπος, λόγος αὐξητικὸς τῶν προσόντων τινὶ καλῶν ἢ κακῶν. Id est loc⁹ cõmunis est oratio amplificatiua eorũ: q̃ alicui insunt: bonorũ vel maloꝝ. De his vero cõibus locis hic non tractatur. Sed de locis: in qbus argumẽta latere vident: qui τόποι græce dicunt. Vnde τοπικα. Aristotelis & Ciceronis in qbus: vnde ducãtur argumẽta: traditur: appellata fuere. Huiusmodi aũt locos oratori debere ẽe perceptos & Cicero testat his verbis. Vt igit earũ rerũ: q̃ abscõditæ sunt demõstrato & notato loco facilis inuentio est: sic cũ peruestigare argumẽtũ aliquod volum⁹: locos nosse debemus. Sic enĩ appellatæ ab Aristotele sunt hę quasi sedes: e qbus argumẽta promũtur: itaq; licet definire locũ esse argumẽti sedẽ. Argumẽtum autẽ rationẽ: q̃ rei dubiæ faciat fidem. ¶ Nã vt in terra nõ omni generãtur omnia. Sensus integritas exigit: vt nõ negãdi aduerbiũ iterũ ascribatur: vt legat. Nã vt in terra nõ omni nõ generãtur omnia. Vt enĩ in omni terra omnia generantur: ita in non omni terra .i. in aliqua terra omnia nõ generãtur. ¶ Nec Helopem nostro mari: aut Scarũ ducas Scarum u expũcta legẽdũ est. Est autẽ piscis: q vt scribit Plinius: omniũ solus dicit ruminare: herbisq; vesci nõ aliis piscibus: mari Carpathio maxime frequẽs, promõtoriũ Troadis lectũ sponte nũq̃ transit. Inde aduectos Claudio principe. Optatus Elius præfectus classis inter Hostiensem: & Cãpaniæ orã sparsos dissemina uit: Quinquẽnio fere cura ẽ adhibita: vt capti redderent mari. Helopẽ vero idẽ Plini. ex sentẽtia Ouidi. ait esse nostris incognitũ vndis: ex quo apparet falli eos: qui eundẽ acipenserem existimauerunt. L. quoq; Columella idẽ lib. x. rei rusticę scribit. Helops inqt: qui Pamphylio profundo: nec alio pascitur. Scarus q totius Asiæ Græciæ littore Sicilia tenus frequentissimus nũq̃ in Lygusticũ: nec p Gallias enauit ad Hibericũ mare. Itaq; ne si capti qdẽ pferant in nostra viuaria diuturni possunt possideri. ¶ At siscitem⁹ r līa expũcta sciem⁹ legẽdũ est. ¶ Vt oĩa in hęc duo partiamur res, atq; psonas. Oĩs res. vt Cicero quoq; in primo rhetoricoꝝ inqt argumẽtãdo cõfirmat: aut ex eo qđ psonis: aut ex eo qđ negotiis ẽst attributũ. Ac psonis qdẽ attributa sunt vndecim: nomen, natura, victus, fortuna, habitus, affectio, studia, cõsiliũ, facta, casus, orationes: q̃ breui⁹ qdẽ a Fabio explicantur: q & cognitu facilia sunt: & multi de his plenius, verbosiusq; scripere. Ac primũ naturæ descriptione omissa: eas dũtaxat ptes exẽplis declarat: vnde argumenta duci possunt: hoc est genus, nationẽ, patriã, sexũ, ętatẽ: habitũ corporis. In natura enĩ cõsiderant cõmoda & incõmoda ab natura data animo, aut corpori. hoc modo formosus an deformis: acutus an hebetior. ¶ Vt causa, tẽpus, locus, occasio, instrumentum, modus, & cætera. rerũ sunt accidẽtia. Sint legẽdũ esse vt cõiunctio satis ostẽdit. ¶ Natio. Argumẽta a nationibus sumi asserit etiã Vlpianus iurecõsultus. libro. xxi. de edilitio edicto. Pręsumptũ etenim inqt quosdã seruos bonos esse, quia natione sint nõ infamata: quosdã malos videri: quia natione ea sunt: q̃ magis est infamis. ¶ Aetas, aliud alii amicis magis cõuenit. Pro amicis: legẽdum esse annis latere puto neminẽ. ¶ Educatio, ac disciplina, quoniã refert, quo quisq; modus sit institutus. Modo legendũ esse nõ modus qui non videt: frustra Quintiliani pceptis dat operã. Educatio autẽ & disciplina ad victũ referuntur. Nã in victu: vt Cicero præcipit: considerare oportet apud quos: & quo more: & cuius arbitratu sit educatus: quos habuerit artium liberaliũ magistros: quos viuẽdi pceptores. qbus amicis vtatur: quo in negotio: quęstu: artificio: sit occupatus: quo mõ rẽ familiarẽ administret: qua cõsuetudine domestica sit. ¶ Habitus corporis: Habitũ Fabius p habitudine: q̃ ad naturã spectat: hoc loco accipit: nõ pro eo habitu quẽ sic Cicero definit. Habitũ appellamus animi aut corporis constantẽ: & absolutã aliqua in re perfectionẽ: aut virtutis: aut artis alicui⁹ perceptionẽ: aut quãuis scientiã: & item corporis aliquã cõmoditatẽ: non a natura datam: sed studio: & industria partam.

Loci diffinitio.

Topica Aristotelis v[...] nomẽ t[...]

Scarus [...] qui: & helops.

Personi[...] attribu[...]

Argume[...] nationi[...] muntur[...] Educati[...] disciplin[...] quę refer[...]

Habitus[...]

¶ Fortuna: nec enim tã idẽ credibile est in diuite ac paupere: ppinquis amicis cliẽtibus: abũdãte: & his oĩbus destituto. Cõditionis etiã distãtia est: nã clarus an obscurus: magistrat⁹ an priuatus: pater an filius: ciuis an peregrinus: liber an seruus: maritus an cęlebs. Parens liberorum: an orbus sit plurimum distat. Animi natura: etenĩ auaritia, ira, iracũdia, misericordia, crudelitas, seueritas, aliaq; iis similia afferũt frequẽter fidẽ: aũt detrahunt: sicut victus luxuriosus: an frugi: an sordidus quæritur. Studia quoq: nãq; rusticus: forensis: negociator: miles nauigator: medicus: aliud atq; aliud efficiũt. Intuẽdũ etiã qd affectet quisq;: locuples videri an disertus: iustus an potens. Spectan-

A fortuna.
Conditione.
Natura animi.
Victu.
Studiis.
Affectibus.

¶ Fortuna: nec enĩ tamen idẽ credibile est i diuite: ac paupere. Tamẽ particulæ vltima syllaba est eradẽda: vt tam legatur. In fortuna autem: vt idem Cicero scribit: quæritur seruus an liber: pecuniosus an tenuis: priuatus an cũ potestate: et si cũ potestate: iure an iniuria: felix: clarus: an contra: quales liberos habeat. Ac si de nõ viuo qrit: etiã quali morte sic affect⁹ erit cõsiderãdũ. ¶ Cõditionis

n ii

autē distantia est. Autē particula est expungenda: vt eius loco etiā reponi possit hoc modo. Cōditiōis etiā distātia est. Cōditio aūt fortunæ subijcienda videtur. Qz enī quis clarus sit vel obscurus magistratus vel priuatus in manu fortunę esse censetur. ℂ Liber an seruus: incestus maritus an cęlebs, Incestus quia sensum non cōgruit: mihi expungēdū videtur. Neq enim incestus ad conditionē refert. ℂ Studia quoq, Studium est vt Cicero definit: animi assidua, & vęhemēs ad aliquā rē applicata magna cū voluntate occupatio vt philosophiæ, poeticæ, geometriæ, literarū. ℂ Ex pteritis enī existimari solent psentia: quis existimari possere rectē legi videatur: fortassis tñ æstimari rectius legeretur: videtur autē Fabi⁹ nō nihil cū ab alijs rhetorib⁹ tum a Cicerone dissentire. Is enim facta, casus, & orationes tribus ex tēporibus cōsiderāda esse ait: qd fecerit: qd ipsi acciderit: qd dixerit: aut qd faciat: qd ipsi accidat: quid dicat: aut qd facturus sit: qd ipsi casurū sit: qua sit vsurus oratiōe. ℂ His adijciūt qdā cōmotionē. Hęc affectio ab alijs maximeq a Cicerone appellatur: sicq definit. Affectio est animi aut corporis ex tēpore aliqua de causa cōmotio: vt lętitia, cupiditas, metus, morbus, debilitas. In rhetoricis aūt vitiose cōmutatio legit. ℂ Sicut habitus quidā animi: quo cū tractat amicus inimicus. Ne hic qdē sensus carere mēdis videt. Illa enī cū ppositio: vt redūdans est expungēda: & an particula ascribēda: vt legatur. Quo tractatur amicus: an inimicus. Consiliū autem sic a Cicerone definit. Consiliū est aliquid faciēdi: aut nō faciendi excogitata ratio. ℂ Qz libris sybillinis haruspicūq respōsis Domitiano dari trib⁹ Cornelijs dicebat. Dominatio legendum esse facile cum ex

…ū quid.

…tio qd sit

…ilium …it.

tur ante acta dictaq. Ex pteritis enim æstimari solent psentia. His adiiciūt quidā cōmotionē: hāc accipi volūt † tēporariū animi motū: sicut irā: pauorē. Cōsilia aūt & psentis & pteriti & futuri tēporis: quæ mihi etiā si personis accidūt: referenda tamen ad illā partē argumentorum videtur: quā ex causis dicimus: sicut habitus qdā animi: quo tractatur amicus an inimicus. Ponūt in persona & nomē: qd quidē ei accidere necesse est: sed in argumētū raro cadit: nisi cū aut ex causa datū est: vt sapiēs: magn⁹: plenus: aut & ipm alicuius cogitationis attulit causam: vt Lentulo cōiurationis: q libris sybillinis haruspicūq respōsis dominatio dari tribus Corneliis dicebat: seq eū tertiū esse credebat post Syllā, Cinnāq: quia & ipse Cornelius erat. Nā & illud est apud Euripidē: frigidū sane: q nomē Polynicis: vt argumentū frater morū incessit. Locorū enī ex eo frequens materia qua Cicero in Verrem nō semel vsus est. Hæc fere circa personas sunt: aut his similia. Nec enim complecti omnia: vel in hac parte: vel in cæteris possumus cōtenti rationē plura quęsituris ostēdere. Ab ab actis dictisq. Tēporariū animi motu.

ℂ Nunc ad res transeo: in qbus maxime sunt personis iūcta quæ agimus: ideoq prima tractāda. In omnibus porro quæ fiunt: quęritur: aut quare: aut vbi: aut quādo: aut quomodo: aut per quę facta sunt. Ducūtur igitur argumēta ex causis factorū: vel futurorū: quorū materiā: quā ὕλην alii: δύναμιν alii nominauerūt: in duo genera: sed quaternas vtriusq diuidunt species. Nam se re versatur ratio faciendi circa bonorū adeptionē: incrementū: conseruationem: vsum: aut malorum euitationē: liberationem: imminutionē: conuersionem: quæ & in deliberādo plurimū valent. Sed has causas habent recta. Praua contra ex falsis opinionibus veniūt. Nam est his initiū ex iis: quę creduntur bona: aut mala: inde errores existunt: & pessimi affectus: in quibus sunt ira: odium: inuidia: cupiditas: spes: ambitus: audacia: metus: cætera eiusdem generis. † Accedunt aliquando † fortuita: ebrietas: ignorantia, quæ interim ad veniam valēt: interim ad probationem criminū. Vt si quis dum alii insidiatur: aliū dicitur interemisse. Causę porro nō ad conuincendū modo: qd obiicitur: sed ad defendendum quoq excuti solent: cū quis se recte fecisse honesta causa contendit: qua de re latius in tertio libro dictum est. Finitiones interim ex causis pendent. An tyrānicida: qui tyrannū: a quo depręhensus in adulterio fuerat: occidit. An sacrilegus, qui vt hostes vrbe expelleret: arma tēplo affixa detraxit.

Arg. a rebus actis.

A causis factorum vel futurorū.

A prauis.

Accidunt fortuna

Causæ.

A finitione.

ℂ Ac.i.q̄ paupere. Conditionis etiam. sic Vallēn. Incestus maritus nequaq̄ in Vallēn. codice est: sed Maritus an cælebs: sed errore eorum qui cælibem castum & cęlitum vitam ducētem definiūt factum est vt incestus maritus scriberetur: tāq̄ cęlibi contrarius: cū cęlebs sit etiā minime castus: dūmodo non sit maritus sunt enī contrarij maritus & cęlebs. etiam si neuter castus: vel incestus. Ex pręteritis enim æstimari. sic Vallēn. Quo tractatur amicus, inimicus, sic Vallēn. Sed Raph. adscribendū censet an. Dominatio autē in omnibus: in nullo quod sciā Domitiano legitur: sed vt multa emendasse videretur, erratū librarij citat Raph. cum tamē inuerse impressum esset. In Phœnissis: totū hunc locū Valla ascripsit: vt q̄ gratus in eum sit Raph. agnoscamus. Valla autē interpretatur. Vere autem nomē Polynicem pater posuit tibi, diuina præscientia contētionū

cognomen. habet Vallen. locorū.i.iocationū non locorū em̄ ex eo frequens materia. Rationē.i. viā & modū. Nāq̧ & in deliberādo &c. sic Vallen. vt subaudiatur ea aut ipsa. Quæ credūt.s. mortales, sed Raph. credūtur scribendum censet. Errores vocat. id Raph. Vallm̄ debet. Sicut et quæ ex Martiano allegat. Accedūt aliquādo fortuna. Vallen. habet: accidūt aliqn̄ fortuita. qd̄ sequi malum. Sallustij Catilinario colligit: tū ex tertia Ciceronis I Catilinam actione: in qua Cicero ipse populo Romano exponit: quid dixerint Allobrogū legati i senatu introducti. inquit autē: Galli iusiurandū sibi: & literas a Lentulo Cethego & Statilio ad suā gentem datas esse dixerunt: atq̧ ita sibi ab his: & a. L. Cassio esse pscriptū vt equitatū in Italiam q̄primū mitterēt: pedestres sibi copias non defuturas. Lentulum autē confirmasse ex fatis Sybillinis: haruspicūq̧ responsis se esse tertium illum Cornelium: ad quem regnū vrbis hui⁹: atq̧ imperiū peruenire esset necesse. Cinnam ante se & Syllam fuisse eundēq̧ dixisse fatalē hunc esse annū ad interitū huius vrbis: atq̧ imperij: qui esset decimus annus post Virginū absolutionē: post Capitolij aūt incēsionē vigesimus. ¶ Nā & illud erat apud Eurypidem frigidum sane: q̧ nomē Polynicis vt argumentū frater motū incessit. Pro illo verbo erat: aut est: aut extat mihi reponendū videtur. Morū autē legendū esse ne dubitandū quidē est. In Phœnissis vero Eteocles merito fratrē appellatū fuisse Polynicem ait: q̧ esset valde cōtentiosus. πολυ nāq̧ multū νεικοσ cōtentio dicitur. Verba aūt quib⁹ fratrē incessit Eteocles: hęc sunt: ἔξιθι Χώρασ᾽: ἀληθῶσ δ᾽ ὄνομα πολυνείκην πατὴρ ἔθετο σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον hoc ē. Egredere e regione. Vere nāq̧ nomē Polynicen pater imposuit tibi diuina prouidētia rixarū cognomentū. ¶ Qua Cicero in Verrē nō semel vsus est. Cicero Verrē interdū appellari ait: q̧ omnia verrat. Interdū malū Sacerdotē a siculis vocari: qui tā nequā verrē: hoc est porcum reliquisset. Nam Sacerdoti Verres successerat. ¶ Nūc ad res transeo. Negotijs attributa in quattuor genera a Cicerone distribuūtur: partim nāq̧ sunt continētia cū ipso negotio: partim in gestione negotij cōsiderātur: partim adiūcta negotio: partim gestū negotiū consequūtur. Hanc autē diuisionē & Fabius sequitur: Primū nāq̧ continentia cū ipso negotio: hoc est circūstantias quinque: causam, locū, tēpus, modū, facultatē: ac deinceps reliqua exequitur. ¶ Ducuntur igitur argumēta ex causis factorū: vel futurorū: quorū materiā: quā hylen alij: dynamin alij nominauerūt: ὕλη materia dicitur. Δύναμισ autē potentia. Causa vero est: qua ad aliquid faciēdū impellimur. Ea autē distribuitur: vt Cicero scribit: in impulsionē & ratiocinationē. Impulsio est: quæ sine cogitatione per quādā affectionē animi facere aliquid hortatur: vt amor, ægritudo, iracūdia, violentia: & omnino oīa: in quibus animus ita videtur affectus fuisse. vt perspicere consilio: & cura nō potuerit: & id: qd̄ fecit: impetu quodā animi potius q̄ cogitatione fecerit. Ratiocinatio aūt est diligens: & cōsiderata faciēdi aliquid: aut nō faciendi excogitatio. Ea dicitur interfuisse: cū aliquid certa de causa vitasse: aut secutus esse animus videtur: vt si amicitiæ causa qd factū dicitur: si inimici vlciscendi: si metu: si gloriæ: si pecunię: si deniq̧: vt oīa generatim amplectamur alicuius retinēdi, augendi, adipiscēdi ve cōmodi: aut cōtra reijciēdi: diminuēdi: deuitandi incōmodi causa. Nam in horū genus alterutrū illa quoq̧ incident: in quibus aut incōmodū aliquod maioris vitandi incōmodi causa suscipitur: aut cōmodū aliquod maioris adipiscēdi commodi pteritur. ¶ Nāq̧ & in deliberādo plurimū valēt. Licet sic fere legatur: mihi tamē nāq̧ pticula: vt sensui ipsi min⁹ cōgrua expūgēda: & quæ relatiuū eius loco videtur ascribendū: vt legat. Quæ & in deliberādo plurimū valēt. Nā in cōsultationibus hæc oīa tractari solēt: vt si ad suscipiendū bellū contra Turcos summū pontificē hortaremur: his locis vti possemus: cū & quæ nō habet bona adepturū: & que habet amplificaturū, conseruaturū, vsurū. Contraq̧ mala: si qua impēdēt vitaturū: ab ijs: quæ adsunt: se liberaturū: vel ea diminuturū: vel in bona conuersurū. ¶ Sed has causas habēt recta: praua cōtra ex falsis opinionibus veniūt: Recta noiare videt Fabius ea: q̄ vere bona: aut mala sunt. Praua q̄ nō sunt quidē: sed esse putātur bona, aut mala. ¶ Quæ credūt bona, aut mala. Credūtur legēdū esse patet, ¶ Inde errores existūt: & pessimi affectus: Errores vocat Falsas opiniones: vt Cicero de officijs. Declarauit id modo Temeritas. C. Cæsaris: qui oīa iura diuina, & humana puertit ppter eū: quē sibi ipse: opinionis errore, finxerat principatū. ¶ Accedūt aliqn̄ fortuna Homines aut pposito peccāt: aut impetu, aut casu. vt scribit Martianus iuriscōsultus libro quadragesimo octauo. titulo de pœnis. Proposito delinquūt latrones: q rationē habēt. Impetu aūt cū p ebrietatē ad manus, aut ferrū venit. Casu vero cū in venando telū in ferā missum hominē interficit. Hæc aūt ad veniā valēt: cū reus se peccasse fatetur. Ad pbationē vero criminū: cū factū negat. ¶ Finitiones interim ex causis pendēt: hoc est pendētes: infirmæq̧ & instabiles sunt ppter causas: vt ea, q̄ in aere pēdere videmus. Nisi em̄ causæ essent: definitiones ipsę firmissimę viderent neq̧ de illis quicq̄ dubitaretur: sed propter causas huiusmodi in quæstionē reuocantur.

Polynicis nomen

Negotijs attribuun[tur]

Materia quid causa

Impulsio

Ratiocin[atio]

Recta q̄ & q̄ etiā p[ra]ua.

Errores.

¶ Ducuntur argumenta & ex loco. Spectatur em̄ ad fidē pbationis: montan⁹: an planus: maritimus, an mediterraneus: cōsitus an incultus: frequēs an desertus: ppinquus an remotus: opportunus cōsiliis an aduersus. Quā ptē videmus vehemētissime p Milone tractasse Ciceronē. Et hęc qdē: & similia ad coniecturā frequentius pertinēt. Sed interim ad ius quoq;, priuatus an publicus: sacer an prophanus: noster an alienus. Vt in persona magistratus: pater, peregrinus. Hinc enim quæstiones oriūtur. Priuatā pecuniam sustulisti: verū quia de templo nō furtū: sed sacrilegiū est. Occidisti adulterū: qd̄ lex permittit: sed quia

A loco

RAPH,

¶ Quā partē videmus vehemētissime p Milone tractasse Ciceronē. p Milone sic a loco ducit argumenta Tulli⁹. Videam⁹ nūc id qd̄ caput est. Loc⁹ ad isidias ille ipse vbi cōgressi sunt: vtri tādē fuerit aptior? Id vero iu dices etiā dubitādū: & diu⁹ tius cogitādū est. Ante fundū Clodij: quo in fundo p pter insanas illas substructiōes facile hoīz milia versa

in lupanari, cædes est. Iniuriam fecisti: sed quia magistratui, maiestatis actio est. Vel contra, licuit: quia pater eram: quia magistratus. Sed circa facti cõtrouersiã argumẽta pstant: circa iuris lites materia quæstionũ. Ad qualitatẽ quoq; frequẽter pertinet locus. Neq; enim idem vbiq; aut licet: aut decorũ est. Quinetiã in qua ciuitate quicq; quæratur interest. Moribus eñ & legib⁹ distant. Ad cõmendationẽ quoq; & inuidiã valet. Nam & Aiax apud Ouidiũ inquit. Ante rates agimus causam: & mecũ cõfertur Vlysses: & Miloni inter cætera obiectũ est: q Clodius in monumentis ab eo maiorum suorũ esset occisus. Ad suadendi momenta idem valet: sicut tempus: cuius tractatum subiungam. Eius autẽ (vt alio loco iam dixi) duplex significatio est. Generaliter enim & specialiter accipitur. Prius illud est. Nũc: Olim: Tũc: sub Alexandro: cũ apud Ilion pugnatũ est: deniq; pteritũ: instans: futurũ. Hoc sequẽs habet: & constituta discrimina: æstate: hyeme: noctu: interdiu. & fortuita: in pestilentia: in bello: in conuiuio. Latinorũ quidã satis significari putauerũt: si illud generale tẽpus: hoc speciale vocarent. Quorum vtrorũq; ratio: & in consiliis quidem & in illo demõstratiuo genere versatur: sed in iudiciis frequentissima est. Nam & iuris quæstiones facit: & qualitatem distinguit: & ad coniecturã plurimũ cõfert. Vt † cũ interim probationes inexpugnabiles afferat: quales sunt: si dicatur (vt supra posui) signator: qui ante diem tabularũ decessit: cõmisisse aliquid: vel cũ infans esset: vel cũ adhuc omnino natus nõ esset. Præter id: q omnia facile argumenta: aut ex iis: quæ ante rẽ facta sunt: aut ex cõiũctis rei: aut cõsequentibus ducũtur. Ex antecedentibus. Mortem minatus es: noctu existi: proficiscẽtem antecessisti. Causæ quoq; factorũ pteriti sunt temporis. Sed tempus subtilius quidã q̃ necesse erat diuiserũt: vt esset ĩcti: sonus auditus est: adhærentis clamor sublatus est. Insequentis sunt illa: latuisti: profugisti: liuores: & tumores apparuerunt. Iisdem temporum gradibus defensor vtetur ad detrahendam ei: quod obiicitur: fidem. In his omnis factorum: dictorũq; ratio versatur: sed dupliciter. Nã fiunt quædã: quia aliud postea futurũ est: quędã: quia aliud ante factũ est: vt cũ obiicitur reo lenocinii speciosæ marito: q speciosam adulterii damnatã quandam emerit: aut parricidii reo luxurioso: q dixerit patri: nõ me amplius obiurgabis. Nam & ille: non quia emit: leno est: sed quia leno erat: emit. nec hic, quia sic erat locutus, occidit: sed quia erat occisurus, sic locutus est. ¶ Casus autem qui & ipse præstat argumentis locum: sine dubio est ex insequentibus. Sed quadam proprietate distinguitur: vt si dicam melior dux Scipio q̃ Annibal vicit Annibalem. Bonus gubernator nunq̃ fecit naufragium. Bonus agricola magnos sustulit fructus. Et contra. sumptuosus fuit: patrimoniũ exhausit: turpiter vixit: vel omnibus inuisus est. Intuendæ sunt pcipueq; in coniecturis & facultates. Credibilius est enim occisos a pluribus pauciores: a firmiorib⁹ imbecilliores: a vigilãtibus dormiẽtes: a pparatis inopinantes.

Meta. xiij.

A tempore.

qui

A casu.

A facultatibus.

rentur valentiũ aduersarii: & quæ sequũtur. ¶ Sed interim locos quoq; priuat⁹ an publicus. Mendose locos legunt. Sed ne si locus quidem legatur: corrigitur hic sensus. Redundaret eñ locus. Quare illa particula Iterim erasa in pposítio videtur ascribenda: & loco fortasse litera s erasa legendum est: hoc modo. Sed interim in loco quoq;: vt verbum illud spectatur: hic quoq; intelligatur. Sic autem esse legendum etiam: quæ sequũtur: ostendunt: vt in persona: pater: magistratus peregrinus. ¶ Sed circa facti controuersiam argumenta præstant. Hoc est in coniecturali statu: in quo factum negatur. In iuris autem litibus de facto constat: ac de iure dũtaxat quæritur. ¶ Et Miloni inter cætera obiectum est: q Clodius. Hoc aperte ex Ciceronis oratione pro Milone colligitur. Aut eo inquit mors atrocior erit. P. Clodii: q is in monumentis maiorũ suorũ sit interfectus. Hoc enim sæpe ab illis dicitur. Perinde quasi Appius ille Cęcus viã munierit: nõ qua populus vteretur: sed vbi impune sui posteri latrocinarentur? Itaq; in eadem ista Appia via cũ ornatissimũ equitem Romanũ M. Papyrium occidisset: nõ fuit istud facinus puniendũ? Homo eñ nobilis in suis monumentis equitẽ Romanũ occiderat. Nũc eiusdẽ Appię nomẽ q̃tas tragœdias excitat? quę cruentata antea cęde honesti atq; innocentis viri silebat: eadẽ nũc crebro vsurpatur: posteaq̃ latronibus & parricidæ sanguine imbuta est. ¶ Hoc sequẽs habet: & cõstituta discrimina: ęstate: hyeme: noctu: interdiu & fortuna in pestilẽtia. Sic quidẽ legit̃ in oib⁹ q̃ mihi videre cõtigit exẽplarib⁹. Sed qd sibi hoc loco fortuna velit: non video: nisi q & sensui & verboꝝ cõtextui ita repugnat: vt alter minus percipiat: alter incon

Appia
te stra
erit.

Quorum contraria in diuersum valent. Hæc & in deliberando intuemur: & in iudiciis ad duas res solem⁹ referre: an voluerit quis: an potuerit. Nā & voluntatē spes facit. Hinc illa apud Ciceronem cōiectura. Insidiatus est Clodius Miloni: nō Milo Clodio. Ille cū seruis robustis: hic cū mulierū comitatu. ille equis: hic in rheda. ille expeditus: hic penula irretitus. Facultati autē licet instrumentū cōiungere. Sunt eñ in parte facultatis: & copiæ. Sed ex instrumento aliquādo etiam signa nascuntur: vt speculum in corpore inuentum. His adiicitur modus: quē τρόπον dicūt: quo queritur: quēadmodū quid sit factū ꝉ isq; cū ad qualitatē scriptūq; ptinet: vt si negem⁹ adulterū veneno licuisse occidere, sed ferro oportuisse: tū ad cōiecturas quoq;: vt si dicā bona mēte factū: ideoq; palā, mala: ideo ex īsidiis, noctu, ī solitudine.

Ab instrumento.

A modo. idq;

ASCENSIVS.

¶ Spectātur eñ. Val. & Ald. habēt: Spectatur eñ &c. Sed interim ad ius quoq; Priuatus an publicus &c. Sic Val. & Ald. & est sensus: ad ius quoq; pertinēt. Vt in persona sup. ptinēt ad ius: magistratus. pater &c. Et fortuita. Sic Valleñ. codex habet: vñ Raph. admonitus tā feliciter gloria͛. Quinctiā supra: vt adnotaui fortuita habet, vbi reliquis est fortuna. ¶ Hoc speciale vocarēt. Sic recte legi opinor. Sed Val. & Ald. habēt. hoc speciale tēpora vocarēt. particulā aūt tēpora adiectā puto: ab ijs q putauerūt authorē velle discrimē ponere iter generale & speciale tēpus: vt hoc pluraliter tēpora: illud singulariter tēpus dicatur: qđ ridiculū est. Sed sic accipiat Fabius: vt illud. s. prius dictū: vocarēt tēpus generale: hoc. s. posterius dictū, speciale subaudi tēpus: qđ tñ qdā frustra reposuerunt. Et in cōsilijs. i. in deliberatiuo, aut cōmisisse aliqd. sic Raph. reponit: Val. an habet: sed Ald. meli⁹ vtrūq; expūxit: & vbi legit Val. & Raph. Vt cū interim Ald. hȝ Vt q iterim. Mortē minatus est. Si oōēs quos quidā legi: pter Valleñ. q meli⁹ mortē minatus es legit. Nā hæc oīa vni ab vno obijciuntur. sequit aūt: noctu existi. &c. In ijs oībus, Val. & Ald. melius habent: In his ois &c. Vel oib⁹. Val. nō habet vel: Aldus habet etiā qđ. sic: q vel oibus &c. Inopinātes: sic quoq; Ald⁹ sed Val. inopinatos scripsit. Idq; tū ad qualitatē scriptūq; ptinet: sic Val. qa seqtur alterū tū: Aldus habet idq;, vt. sit idq;. s. queri: sed Raph. malit isq; legere: vt respiciatur ad nomen modus. Vt si negemus adulterū veneno licuisse occidisse sed ferro oportuisse, sic Valleñ. saltē repositus est. Aldus impressit Si negemus adulterum veneno occidisse: cū ferro licuisset occidere: sed vel oportuisset. Ego Valleñ. sequar. Tū vel ad coniecturas. quia sequitur quoq; redundat particula vel: quam Valla non adscripsit.

gruus fiat: neq; eñ vllū est verbū: ad qđ referri possit. Quonā igitur pacto emēdabitur hic locus? Nempe fortuna est forsitan eradenda: ac ei⁹ loco fortuita sunt reponenda: opposita nāq; sunt fortuita & constituta. ¶ Hoc vero tēpus qđ speciale a quibusdā vocari Fabius ait: occasionē Cice. appellat quā & ipse ita definit. Occasio est pars temporis habēs in se alicuius rei idoneā faciēdi aut nō faciendi opportunitatē. Hæc distribuuntur ī tria genera: publicū, cōmune, singulare. Publicū est: qđ ciuitas vniuersa aliqua de causa frequentat: vt ludi. dies festi. bellū Cōmune qđ accidit oībus eodē fere tēpore: vt messis: vindemia: calor: frigus. Singulare aūt ē: qđ aliqua de causa priuatim solet alicui accidere: vt nuptiæ: sacrificiū: funus, conuiuiū, somn⁹. ¶ Si dicatur: vt supra quoq; posui. Signator qui ante diem tabularū decessit: an cōmisisse aliquid. Hic quoq; locus accurata emēdatione indigere videtur: quæ sic adhiberi potest si an pticula expūcta: aut disiunctio reponatur hoc modo. Signator q ante diē tabularum decessit: aut cōmisisse aliquid vel cum infans esset. ¶ Vt cū obijcit reo lenocinij speciose marito. Qui dicantur facere lenociniū perspicue describit Vlpianus titulo de postulādo. Lenocinium inquit facit: qui quęstuaria mancipia habet. Sed & qui in liberis hunc quęstū exercet: in eadē causa est: siue principaliter hoc negotium gerat: siue alterius negociationis accessione vtatur. Idem ad legem Iuliam de adulterijs. Lenocinij quidem crimen lege Iulia, de adulterijs pscriptum est cum sit eadem in maritum pœna statuta: qui de adulterijs vxoris quid ceperit: & item in eum: qui in adulterio depræhensam retinuerit. ¶ Idq; ad qualitatem. Sic quidē legitur. Sed forsitan: isq; cum recte legeretur. ¶ Vt si negemus adulterū ferro occidisse: cum veneno licuisset occidere: menda huic sensui inesse dephenditur quæ mihi facile tolli posse videtur: si illi ablatiui ferro & veneno sibi inuicē cesserint locis: vt legatur: vt si negemus adulterum veneno. occidisse: cū ferro licuisset occidere. Nam adulterū cū adultera dephensum ferro impune interficere licebat: nō autē veneno quidam ergo veneficij accusatus: negat se adulterū veneno necasse cū ferro occidere licuisset. ¶ Sed vel oportuisse. Litera t ascripta oportuisset mihi legēdū videtur. ¶ Tum vel ad coniecturas quoq;: illa vel particula a sensu non agnoscitur: eoq; est expungēda. Hinc autem colligitur id: qđ paulo ante dixi. Isq; cū esse legendum: vt intelligamus modū cū ad qualitatem scriptūq; pertinere: tum ad coniecturas quoq;.

Occasio

Lenocin exercere

¶ In rebus autem omnibus de quarum vi aut natura queritur: quasq; etiam citra complexum personarū: cęterorūq; ex quibus fit causa: per se intueri possumus: tria sine dubio rursus spectanda sunt: an sit: quid sit: quale sit. Sed quia sunt quidam loci argumētorum iis omnibus cōmunes: diuidi hæc ꝉ tria genera nō

An sit, quid sit, quale sit. in tria

RAPH.

¶ Ex qbus fit causa. Fit loco illi⁹ subiūctiui sit mihi legēdū videt. Causa eñ fit ex cicūstātiarū cōplexu: citra quē non causa: sed questio dicitur. ¶ Diuidi hæc tria genera non possunt. Sic quidē recte legi videtur.

possunt. Ideoq; locis potius: vt quesq; incurrẽt: subiiciẽda sunt. Ducuntur ergo argumenta ex finitione: seu fine: nã vtroq; modo traditur. Eius duplex ratio est. Aut eñ simpliciter q̃ritur: sit ne hoc virtus: aut antecedente finitione: q̃d sit virtus. Id aut vniuersum verbis complectimur: vt rhetorice est bene dicendi scientia. aut per partes: vt rhetorice est recte inueniendi, & disponendi & eloquendi cum firma memoria: & cum dignitate actionis scientia. Praeterea finimus aut vi: sicut superiora: aut ἐτυμολογία vt assiduum ab asse dãdo: & locupletem a locorũ, pecuniosum a pecorum copia. Finitioni subiecta maxime vidẽtur genus: species: differens: proprium. Ex his omnibus argumenta ducuntur. Genus ad probandam speciem minimũ valet: plurimum ad refellendam. Itaq; non quia est arbor: platanus est. At quod non est arbor vtiq; platanus non est. Nec quod nõ est virtus: vtiq; potest esse iustitia. Itaq; a genere perueniendum est ad vltimam speciem: vt homo est animal: non est satis (id enim genus est) mortale, etiamsi species est: cum aliis tamen communis finitio. rationale: nihil supererit ad demonstrãdum id: quod velis. Contra species firmam probationem habet generis: infirmam refutationem. Nam quod iustitia est: vtiq; virtus est: quod non est iustitia: potest esse virtus: vt si est fortitudo: continentia: constantia. Nunq̃ itaq; tolletur a specie genus, nisi omnes species: quae sunt generi subiectae: remoueantur: hoc modo. Quod neq; immortale est: neq; mortale: animal non est. His adiiciunt propria: & differentia. propriis confirmatur finitio: differentibus soluitur. Proprium autem est: aut quod soli accidit: vt homini sermo: risus. aut quod vtiq; accidit: sed nõ soli: vt igni calefacere. Et sunt eiusdem rei plura propria: vt ipsius ignis lucere: calere. Itaq; quodcunq; proprium deerit: soluet finitionem: non vtiq; quodcunq; erit: confirmabit. Saepissime autem quid sit proprium cuiusq; quaeritur: vt si per ἐτυμολογίαν dicatur: tyrannicidae proprium est tyrannum occidere: negemus. Non enim si traditum sibi eum carnifex occiderit: tyrannicida vocatur. Nec si imprudens: vel inuitus. Quod autem proprium non erit differens erit: vt aliud est seruum esse: aliud seruire: qualis esse in addictis quęstio solet. Qui seruus est si manumittatur: fit libertinus: non itidem addictus. & plura, de quibus alio loco. Illud quoq; differens vocant cum genere in speciem diducto species ipsa discernitur. Animal genus: mortale species: terrenum vel bipes, differens. Nondum enim proprium est: sed iam differt a marino vel quadrupede. quod non tam ad argumentum pertinet q̃ ad diligentem finitionis comprahensionem. Cicero genus & speciem: quam eandem formam vocat a finitione diducit: & iis quae ad aliquid sunt, subiicit: vt si is: cui omne argentum legatum est: petat signatum quoq;, vtatur genere. At si quis cum legatum sit ei: quae viro materfamilias esset: neget deberi ei: quae in manum non conuenerit: specie. quoniam duae formae sint matrimoniorum.

Ex finitione seu fine.

are

A genere.

A specie.

Proprium.

Proprio.

Differens.

efinitio od & ex quib' nstet.

ocuples q[...] & a[...]duus pp ll tur. s, quid sit.

Sed acutius intuenti in p[ro]positionem a sensu desiderari liquebit: vt legat. Diuidi in haec tria genera non possunt. Nam loci quidã argumentorum: quia statibus omnibus sunt communes: cõmode in omnes stat' distribui nõ possunt. ¶ Ducuntur ergo argumẽta ex finitione, seu fine: nã vtroq; modo traditur. Definitio finis interim: ac finitio appellatur. Est autẽ definitio: vt Cicero ait: oratio quae id: quod definitur: explicat quid sit. Constat autem ex genere & differentiis. Sed Fabius etiam descriptiones sub finitiõe cõpraehendit. A finitione vero ducitur argumentum. Sit enim in quęstione positum vtrũ iuris ciuilis cognitio sit vtilis. Nam sic argumentabor. Ius ciuile est aequitas constituta iis: qui eiusdem ciuitatis sunt ad res suas obtinendas. Eius autem aequitatis vtilis cognitio est: vtilis ergo est iuris ciuilis scientia. ¶ Ita vt vniuersam vim verbi complectimur. Aut legendum esse loco illius vt particulae facile ex altera disiunctiua: quae subiicitur apparet. Sed aliud quoq; & quidez maius flagitium mihi in hoc sensu inesse videtur. Non enim vniuersam: sed in vniuersum forsitan est legẽdum: vt in vniuersum & per partes tanq̃ opposita disiungãtur. ¶ Aut etymologia: vt si assiduus ab aere dando. Etymologiae magis conuenit vt asse legatur. Id quod ex Ciceronis topicis facile comprobatur. Hoc enim eodem exẽplo & Cicero vtitur. Cum lex inquit aeliascentia assiduo vindicem assiduum esse iubet: locupletem iubet locupleti. Locuples enim est assiduus vt ait Lucius Aelius appellatus ab asse dãdo. As autem genus fuit apud priscos nummi maioris: non solum tota hereditas: quę in duodecim distribuebatur partes.

Ex quibus fit causa. sic Aldus Rap secut⁹ impssit: Vallen̄. aũt codex sic scriptũ habet vt & sit & fit legi posse videatur. Diuidi hęc tria genera. Sic Vallen̄. Aldus aut qui eius nomine ad dictata Raph. codicem castigandũ recepit: imprimendum curauit hæc in tria: cũ Rap. sentiat legendũ, in hæc tria &c. Ego Vallam sequar. Aut præcedente finitione: Vallen̄. habet antecedente: sicq; reposui: non q magni referre puto sed q in cæteris verior est: vt in eo quod sequit: id aut vniuersum verbis cõplectimur. Vbi Rap. Ita aut &c. Vt si assiduũ ab assedando. Vallen̄. non est particula si nec esse debet: habet aũt vt cæteri ab ęre dando: cũ tñ in margine notatum sit. Cicero in topicis. Is est em̄ assiduus vt ait. L. Aelius appellatus ab assedando. Varro autem lib. iij. de origine linguæ latinæ. Itaq; qui adest assiduus ferre quæ oportet. &c. Descriptiones differentiæ & proprij meli⁹ a dialectico q̃ a Raphaele petantur. Nã differentiæ finitio ab eo posita etiã proprio conuenit: & proprij, quibusdã accidentibus. Nec quod non est virtus &c. hoc sic reponendũ a Vallen̄. codice didicit. Itaq; a genere. Vallen̄. & Ald. habent genere non a genere. Non est satis. s. vt diffinitio dicatur. Mortale etiã si species est: cũ alijs tamen cõmunis finitio. Mortale reuera non est differentia specifica animalis: omne em̄ animal natura sua mortale est: sed errore gentilium quo & porphirius irretitus fuit: putat deos quosdã animalia immortalia: & nos quoq; credim⁹ post resurrectionẽ homines immortales fore: q̃q̃ quod semel mortuum est nõ syncere imortale dicas. Constituãt aũt secũdũ porphyrium mortale & immortale duas sub animali species nõ quidẽ specialissimas ambas, sed alterani vel forte, vtrasq; subalternas. Nã animal mortale est quodcũq; nõ est deus: animal tamen est: immortale secundũ eum quod deus: cuius secundũ ethnicos etiaʒ plures erant species. Rationale, ea sola differentia satis est: licet dicat porphi. sum⁹ rationales nos & dij: sed mortale nobis additũ: separat nos ab illis. Quod ergo dicit ad vltimam speciem: intelligo ad differentiã specificam. Id qđ velis: Vallen̄. habet quid velis. Quæ in manum nõ cõuenerit. specie sup. vtat: quod non intelligentes. apposuerunt: sed neget: quod in Vallen̄. neq; est neq; recte sit: nec Aldus Raph. sequi solitus apposuit.

Etymologia quomodo ... leratur.

Etymologia vero ab alijs interpretatio nominis. A Cicerone tũ veriloquiũ: qđ nomen tamen reformidat: tum notatio appellat: q, a sunt verba rerum notę: vñ & Aristoteles idẽ hoc σύμβολον appellat quod latine est nota. Ad verbũ autẽ veriloquiũ transfertur ἔτυμον nanq; verũ λόγος locutio dicitur. ❡ Et locupletem a locorũ. Cicero quoq; de rep. li. ij. ait a pecore pecuniosos: & a possessionibus locoruʒ locupletes appellatos. ❡ Finitioni subiecta maxime videtur genus species. differens: proprium. Genus est (vt definit Aristoteles) quod de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit pdicatur: vt arbor de platão: & myrto: & reliquis arboribus dicitur. Species vero est quæ de pluribus numero differẽtibus prædicatur: vt platanus. & myrtus. Differẽs est: quã alij differentiã vocant: quo vnũ quodq; ab alio differt: vt homo a Brutis ratiõe distat. Propriũ vero est quod soli accidit: vt homini risus. Ex his autẽ omnibus definitiones struuntur: vt homo est animal rationale: mortale risus: & disciplinæ capax. ❡ Nec quod est virtus vtiq; non potest esse iustitia. Tametsi ita fere legitur: mihi tamẽ non particula e suo loco in alienum translata videtur. Nam vt hoc quoq; exemplo probetur: genus ad refellendam speciem plurimũ valere legendũ est hoc modo. Nec quod nõ est virtus vtiq; potest esse iustitia. ❡ Quod immortale est: neq; mortale animal nõ est. Mendose sic legitur: emendate aũt si neq; particula iteruʒ ascribatur hoc modo. Quod neq; immortale est: neq; mortale animal non est. ❡ Propriũ autem est. Fabius quidẽ duobus, Porphyrius vero quatuor modis propriũ distinguit. Sic em̄ scribit: vt quo modo possumus in latinuʒ vertamus. Propriũ aũt quatuor diuidũt modis: Etenim qđ soli alicui formæ accidit: q̃uis non omni: vt hoi medico eẽ: vel geometræ. Et qđ oi q̃dẽ speciei accidit: etiã si nõ soli vt hoi esse bipedi, & qđ soli & oi: & aliq̃n: vt homini in senectute canescere. Quarto vero mõ qđ & soli: & omni: & semper vt homini esse risibili. Q̃uis em̄ non semper rideat: tamen risibilis dicitur: nõ q semper rideat: sed quia natura semper ridere potest. Hoc namque ei semp ingenitũ inest: sicut equo hinnibilẽ esse. hæc aũt præcipue propria dicunt: vnde etiam conuertũtur. Si quidem̄ equus, hinnibile, & siquid hinnibile equus. Si quid homo risibile. & siqd risibile homo. ❡ Qui seruus est si manumittatur: fit libertin⁹: nõ idẽ addictus: & plura de q̃bus alio loco. Quis nõ crederet hũc sensum mendis carere? Sed certe non caret. itidem enim hoc est similiter nõ idem legendum est. Fabius aũt in septimo huius operis volumine pluribus serui & addicti differentias exponit: videamus ergo inquit propria differentiaq; liberorũ: quæ libro quinto leuiter in transitu attigerã. Seruus cum manumittitur fit libertinus Addict⁹ recepta libertate fit ingenu⁹. Seru⁹ inuito dño libertatẽ nõ cõseq̃tur addict⁹ cõseq̃tur. Ad seruũ nulla lex pertinet, Addictus legẽ habet. Propria liberi: q̃ nemo habet nisi liber: prænomẽ: nomen: cognomen tribum, habet hæc addictus. Apud iurisconsultos vero est titulus: De in diem addictione: quẽ tamen turba leguleiorũ corrũpit legendo. De in diem adiectione. quod quidẽ grande flagitium est. In eo autem titulo copiose de addictis disputatur. Est aũt addicere ad tempus aliquid obligare. Vnde addicti qui ad tempus alicui sunt obligati. ❡ Illud quoq; differens vocãt: cũ genere in speciẽ deducto species ipsa discernitur: e vocali in i cõuersa diducto legendũ est. vt pro diuiso accipiatur. Nã genus in species per differentias distribuntur: vt animaliũ aliud rationale: aliud irrationale. Quod vero Fabius ait mortale speciem esse minime verũ esse videtur. Quo nãq; modo mortale species animalis esse possit: cũ multa animalia specie differẽtia cõplectatur: Mortales enim & homines: & equi & leones dicũtur. Sed Fabius mortale animal pro homine fortasse accipit: vt vulgo dicim⁹ mortales pro hominibus. ❡ Cicero genus & speciem quã eandẽ formã vocat a finitione diducit: & ijs quæ ad aliquid sunt subijcit. Cicero in topicis inquit argumenta etiã duci ab ijs rebus: quæ quodãmodo affectæ sunt ad id de quo quæritur. His ergo genus & species a Cicerone subijciũtur. Sic em̄ præcipit. Ducũtur etiã argumẽta ex ijs rebus: quæ quodammodo affecta sunt ad id: de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributũ est. Nã alia cõiugata appellamus: alia ex gñe: alia ex forma: alia ex similitudine. ❡ Vt si is: cui oẽ argentũ legatũ est: petat signatũ quoq;, vtatur genere. Apertius est apud Ciceronẽ hoc idẽ exemplũ. Sic enim explica-

Genus.

Species.

Differentia.

Proprium.

Propriũ ... modis di... datur.

Addictus ... uo in quo ... rat.

Addicere q...

Mortales.

plom...
... orquot ...dis haberi erat.
...ta antiquo ...ntus.

tur Quoniam omne argentū mulieri legatū est non potest ea pecunia:quæ numerata domi relicta est:nō esse legata. Forma enī a genere:quo ad nomen suū retinet:nunq̄ seiungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet:legata igitur videtur. At si quis cū legatum sit ei:quæ viro materfamilias esset:neget deberi ei:quæ in manū non conuenerit. Sed neget specie:quoniā duæ formæ sint matrimoniorū. Hoc quoq; ex Ciceronis ipsius topicis clarius percipitur. Si Fabiæ inquit pecunia legata est a viro:si ea vxor materfamilias esset:si ea in manū non conuenerat:nihil debetur::genus enī est vxor:eius duæ formæ sunt: vna matrūfamilias. Hæ sunt:quæ in manū conuenerunt. Altera earum:quæ tantūmodo vxores habentur. Qua in parte cū fuerit Fabia:legatum ei non videtur. Boethus hoc exēplū exponens inquit Vxorum species sunt duæ: vna matrumfamilias:altera vsu. Sed cōmuni generis nomine vxores vocātur. Fit vero id sæpe: vt species iisdē nominibus nuncupentur:quibus & genera. Materfamilias vero non poterat esse nisi quæ cōuenisset in manū. Hęc autem erat certa species nuptiarū. Tribus enim modis vxor habebatur vsu:farreatiōe: coēptione. Sed farreatio solis pontificibus conueniebat. Quę aūt in manum per coemptionē conuenerāt:hę matresfamilias vocabantur. Quæ vero vsu: vel farreatione minime:coemptio vero certis solennitatibus peragebatur:& sese in coemendo interrogabāt inuicē:vir ita:an mulier sibi materfamilias esse vellet. Illa respondebat velle. Itē mulier interrogabat:an vir sibi paterfamilias esse vellet. Ille respondebat velle. Itaq; mulier viri cōueniebat in manum:& vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem:& erat mulier materfamilias viro loco filiæ. Quā solennitatem in suis institutionibus Vlpianus tradit.

KAPH.

¶ Diuisione aūt adiuuari finitionem docet. In topicis hoc quoq; sic Cice. ostēdit. Atq; etiam definitiones aliæ sunt partitionū : aliæ sunt diuisionū . Partitionum cū res ea :quæ proposita est:quasi in mēbra discerpitur: vt si quis ius ciuile dicat id esse:qđ in legib⁹: senatusconsultis: rebus iudicatis : iurisperitorū auctoritate:edictis magistratuum:more: æquitate, cōsistat. Diuisionū autem definitio formas omnes cōplectitur:quæ sub eo genere sunt quod definitur: hoc modo. Abalienatio est eius rei:quæ mācipi est:aut traditio alteri nexu:aut in iure cessio:inter quos ea iure ciuili fieri pōt. Quibusdam deide iterpositis , diuisiōis partitionisq; differētiā hoc modo subiungit . In partitione: inquit quasi mēbra sunt: vt corpis caput: humeri:manus:latera:crura pedes:& cætera. In diuisione formæ sunt:quas græci ἰδέας vocant.: nostri si qui hæc forte tractant :species appellant:non pessime id quidē:sed inutiliter ad mutādos casus in dicēdo. Nolim enī ne si latine quidem dici possit: specierū & speciebus dicere:& si his casibus vtendū est. At formis & formarum velim. Cum autem vtrunq; verbo idem significetur:commoditatē in dicēdo non arbitror negligēdā. ¶ Quę populi hęc Δημοκρατία. ¶ Quę pau

...cierum. ...ciebusq; ..., vtendum

Diuisione autem adiuuari finitionē docet:eamq; differre a partitiōe:q; hęc sit totius in partes:illa generis in formas. Partes incertas esse:vt quibus constet respublica. formas certas: vt quot sint species rerum publicarum. quas tres accipimus:quæ populi:quæ paucorū:quæ vnius potestate regerētur:& ille quidem non his exemplis vtitur:q; scribens ad Trebatiū ex iure ea ducere maluit:ego apertiora posui. Propria vero ad cōiecturę quo q; pertinēt:partē:vt proprium est boni rectę facere:iracundi verbis excādescere:†ac contra,quędā in quibusdam vtiq; nō sunt:& ratio q̄uis ex diuerso eadē est. Diuisio:& ad probandū simili via valet:& ad refellendum † Probāri interim satis est vnū habere hoc modo:vt sit ciuis,aut natus sit oportet:aut factus. negāti vtrunq; tollendū est:nec natus:nec factus est. Fit hoc & multiplex. Idq; est argumentorū genus ex remotione:quo,modo efficitur totum falsum:modo id quod relinquitur verū. Totū falsum est,hoc modo. Pecuniam te credidisse dicis:aut habuisti ipse:aut ab aliquo accepisti:aut inuenisti:aut surripuisti:Si neq; domi habuisti:neq; ab alio accepisti:nec cætera:non credidisti. Reliquū fit verū sic:Hic seruus:quem tibi vendicas:aut verna tuus est:aut emptus:aut donatus:aut testamento relictus:aut ex hoste captus:aut alienus. Deinde remotis prioribus:supererit alienus. Periculosum:& cū cura intuendum genus: quia si in proponendo vnum quodlibet omiserimus: cum risu quoq; tota res soluitur. Tutius quod Cicero pro Cecinna facit:cū interrogat:si hæc actio nō sit,q̄ sit. Simul enī remouentur omnia. Vel cū duo † ponentur inter se cōtraria:quorū tenuisse vtrumlibet sufficiat:quale Ciceronis est. Vnum quidē certe nemo erit tam inimicus Cluentio:qui mihi nō concedat:si constet corruptum illud esse iudicium:aut ab Habito:aut ab Oppianico esse corruptum:si doceo non ab Habito:vinco ab Oppiano:si ostendo ab Oppianico:purgo Habitū. Fit etiā ex duobus: quorū necessaria est alterutrū eligēdi aduersario potestas:efficiturq;: vt † vtrū ele gerit:noceat. Facit hoc Cicero pro Oppio. Vtrū cum Coctam appetisset:aut cū ipse sese conaretur occidere:telum ei

A diuisione.
Coniectura
At.
Probationi
Ex remotione.
Proponens.
Vtrunciq;.

e manibus ereptum est: & pro Vareno. Optio vobis datur: vtrũ velitis casu illo itinere Varenũ vsum esse: an huius persuasu: & inductu. Deinde vtraq; facit accusatori cõtraria. Interim duo ita proponũtur: vt vtrũlibet electũ: idem efficiat: quale est. Philosophandũ est: etiam si non est philosophandũ: & illud vulgatum. Quo schema: si intelligitur! quo si non intelligitur! & Mẽtietur in tormentis: qui dolorẽ pati potest: mẽtietur, qui nõ potest. Vt sunt autem tria tempora; ita ordo rerũ tribus momentis consertus est. Habent eñ omnia initium: incrementũ: summam: vt iurgiũ: deinde cædes: & strages. Est ergo hic quoq; argumentorũ locus inuicẽ probantium.

Ab initio.

Nã ex initiis summa colligitur: quale est. Non possum togã prætextã sperare, cũ exordium pullũ videam, & contra. Non dominationis causa Syllã arma sumpsisse: argumentũ est dictatura deposita.

Ab incremẽto.

Similiter ex incremẽto in vtranq; partẽ ducitur rei ratio: cũ in coniectura: tũ etiam in tractatu æquitatis: an ad initiũ summa referenda sit. i. an ei cædes imputanda sit: a quo iurgium cœpit.

Vt quia propriũ sic Vallen. sed Aldus Rap. sequitur verũ neq; si quia expungatur & pro verbis esse credatur: reponatur excãdescere: sensus adhuc plenus erit: nam coniecturæ ex proprio vult ponere exemplũ: vt fortasse reponendũ sit hoc modo. Vt quia propriũ est boni, recte facere: iracũdi ex animo fari: illius factis huius verbis credatur: sed nõ sum tã vecordi aio: vt id sine auctore faciã. ¶ At contra. Valla habet ac contra. i. & e cõtrario: quædã in quibusdã vtiq; non sunt vt malignũ facinus in viro bono: Lentum consiliũ in iracũdo: & ratio. s. argumentandi est eadem: q̃uis ex diuerso. Probationi. sic Val. melius Ald. probanti: Raph. secutus: quem & ipse sequar: licet refellenti pro neganti subijcere possim: & forte illud ad tollendũ suppleat qđ desit. Nã nemo tollit nisi neget aut refellat. Non sum occupatus in exponendis vocabulis: quia id non recepi: notũq; est alios nasci ciues: vt in libera ciuitate ex liberis parẽtibus. alios fieri: vt ob egregium meritũ ciuitate donatos. Ideoq; & &c. Melius Val. & Ald. Idq; est argumentorũ genus ex remotione: quo, modo. i. iterim aut interdũ: modo id quod. sic Vallen. Nec cætera. Val. & Ald. habent: & cætera: pro quibus nescio qs ineptulus supposuit in margine, nec certã credidisti. cũ sit legendum: non credidisti: nam illud nec cætera (quod plus virium habet q̃ & cætera: qđ tñ vulgari modo abbreuiatũ indicat loquendi modũ) sic supplet nec cætera fecisti: hoc est neq; inuenisti: neq; surripuisti. ¶ Tutius quod Cicero. Sic Val. & Ald. vel cum duo ponentur &c. sic Val. Al. & omnes: paruiq; refert sic ne an proponentur, legamus. ¶ Fit etiã ex duobus, quorũ necessaria est alterutrũ eligendi aduersario potestas: sic Vallen. nisi q breuiter & dubie scriptũ habet necessaria: quod si est necesse legẽdũ subductũ videtur verbũ fiat: vt sic potestas fiat, ¶ Quale est, philosophãdum est: etiã si non est philosophandũ. Ad quod dictũ Valla. Apud Pędianum hoc est in lib. de diuinatione. Vnde ego hunc locũ corruptũ emẽdaui. Ille eñ ita ait, Philosophandũ est: etiã si non est philosophandum. hæc illi. Sane Rap. ne Vallæ id acceptum ferret: aut quia dictũ non intellexit: alia quęsiuit pædiani verba hoc aũt dictum sic potest probari. Non esse philosophandum nemo probauerit: nisi rationibus ex philosophia ductis: qui ergo id probauerit opus est vt philosophatus sit: qui probare non potuerit: non fuerit audiendus: ergo philosophandũ est &c. Similiter quodãmodo dici posset. Studẽdum est eloquẽtiæ: etiam si non est eloquentiæ studendum: quia id nemo conuicerit nisi viribus eloquentiæ. Quo si non intelligitur: sic Vallen. & est sensus. quo. i. ad quid est vtile: si non intelligitur. Et mentietur &c. hoc Rapha. prius exposuit. Mentietur quia veritas ei extorqueri nequibit qui patiens dolorũ est: mentietur qui nõ est patiens: vt tormẽta euadat. Hñt eñ oĩa exordiũ: Valla adscripsit initium. Argumentorum locus sic Vallen. quoq;. Ex initijs. hoc Vallen. Lectionẽ cõprobat. Exordiũ aũt Vallẽsi nõ est: sȝ ne ex odiũ qdẽ. verũ eodiũ vox impfecta: sed Alterius manu pluscula de exodio adnotata sunt q̃ Rap. ridet.

corum: hæc ὀλιγαρχία. ¶ Quæ vnius: hæc μοναρχία a gręcis vocatur. ¶ Iracundi verbis esse credatur. Emendate in quibusdã exẽplaribus excandescere scriptum esse loco illorũ verborum esse credatur animaduerti. Est enim iracundi proprium verbis excandescere. Mihi tamẽ adhuc aut verborum aliquid deesse videtur: aut quia particula vt cessans expungẽda. ¶ Aut contra quædam in quibusdam vtiq; non sunt. u. vocali expuncta: ne quid vel minimũ prætermittaȝ: At sensus exposcit. ¶ Et ratio q̃uis ita ex diuerso eadẽ est. Ita particula vt redundans a sensu repellitur. Sic autẽ est distinguendũ: ne duo diuersa præcepta confundantur. ¶ Probationi satis est interi vnũ habere hoc modo: vt sit ciuis: aut nat' sit oportet aut factus: vtrũq; tollẽdum est. Hic quoq; aliquid flagitij: quod hacten' non fuit repræhensum: inesse contẽderim. Cui enim vtrunq; tollendum sit: nõ apparet. Tametsi autẽ inuitus facio: vt aliqd: quod in exemplaribus non inueniatur: censeam ascribẽdũ: tamen ne ab instituto recedam: id quod sentio pmã: ac doctorum iudicio subijciam. Neganti igitur dandi casus participium sensus perspicuitas exigere mihi videtur: vt legatur. Neganti vtrunq; tollendum. Qua ratione probanti quoq; non probationi forsitan legendum est. ¶ Ideoq; & argumentorũ genus ex remotione. Hoc genus argumentorum ab alijs vocat. A partium enumeratione. Cuius Cicero tale apponit exemplũ. Si nec censu: nec vindicta: nec testamento liber factus est: non est liber. Neq; vlla est earum rerum Non est igitur liber. ¶ Modo id: quo reliquitur verũ. Pro quo legendum esse qđ apte patet. ¶ Tutius Ci. qđ pro Cecinna facit: peruersus est verborum ordo. Sic enim est legenduȝ. Tutius

quod Ci. pro Cecinna facit. Sic autē pro Cecinna Pisonē Ebutii aduocatū Cice. interrogat. Age nunc si ne tuorum quidem quis q̄ loco motus erit: atq; omnes in ędibus asseruati: ac retenti: tu solus ꝓhibitus: & a tuis ædibus vi atq; armis perterritus: vtrum hanc actionē habebis: qua nos vsi sumus? an aliā quāpriā: an omnino nullā? & q̄ sequūtur. ¶ Vel cū duo ponentur inter se contraria. Proponētur loco illius verbi ponentur & a vocali in e mutata sufficiet emendate forsitā legeretur. ¶ Fit etiā ex duobus: quorum necesse est alterū: verū eligēdi aduersario potestas. Sic quidem lectus percipi nō potest hic sensus. Quis enim verū eligendi potestatē aduersario faceret? Quod si hoc modo corrigatur: vt vtrū e vocali in i mutā conuersa legatur: ac verbū velit ascribatur: facile intelligetur. Sic aūt esse legendū etiam exempla: quæ subiiciuntur aperte demonstrāt: quis vtrū libet quoq; sensui conuenire possit. ¶ Quale est philosophandum etiam si non est phylosophandum. Prædicanus in diuinatione inquit illa: nec oxymora nec κακοζηλα hoc est nec fatue acuta. nec male affectata esse iudicanda. Neoptolemi autē esse dictum constat e tragœdia sumptum: quo significatur philosophiæ quidem operam esse dandam: sed in eius studio totam vitam non esse consumendam. ¶ Quo schema si intelligitur? Quasi non intelligitur Quasi corrupte legitur. Quo si vero emendate. Schematis aūt non esse vtendum hoc dicto probatur. Nam schemata aut intelliguntur. aut non. Si intelligūtur nihil magis prosunt q̄ simplex: apertaq; oratio. Si non intelliguntur. quid prodesse possunt cū non intelligantur. De huiusmodi aūt figuris plene a Fabio in nono tractatur: vbi etiā de controuersiis figuratis præcipitur. ¶ Est ergo hic quoq; argumentū locus inuicem probantium. Argumentorū legendum esse: qui non videt grammaticis reddatur erudiendus. ¶ Nam ex initii summa colligitur. s litera ascripta initiis est legendum vt intelligamus finē ex initio probari. ¶ Nō possum togā prætextā sperare cū exordiū pullū videā: Recte qdē sic legit: quis qdā exodiū putēt esse legēdū. Credo vt quid exodiū significet se non ignorare ostentarent. Neq; enim aut præcepto aut dicto illi quo ipsum præceptum illustratur exodium quod finem: exitūq; significat: vllo pacto conuenire potest. Quo nāq; modo ex initiis togam prætextam non esse futuram colligere possim: si exodium legatur? Exordium vero ita sensui cōgruit: vt nihil magis. Siquidē exordium cum aliarū rerū tum vero textilium: quales sunt prętextæ: principium dicitur. Et quosdā omnia suis ineptiis confundentes eiusmodi nugas Laurentio Vallę acerrimi iudicii viro ascribere nihil pudet. ¶ Similiter incremento in vtrāq; partem ducitur rei ratio: ex prępositio est ascribenda: vt ex incremento legatur.

emata

ordiū qd sit

KAPH.

Est argumentorum locus ex similibus. Si continētia virtus, vti q; & abstinētia. Si fidē debet tutor: & procurator. Hoc est ex eo genere quod: & ἐπαγωγήν græci vocant. Cicero inductionem. Ex dissimilibus. Non si lætitia bonum, & voluptas. Non quod mulieri idem pupillo. Ex contrariis. Frugalitas bonum: luxuria enim malum. Si malorum causa bellum est: erit emendatio pax. Si veniam meretur: qui imprudens nocuit: nō meretur prēmiū qui ipmdēs profuit. Ex repugnātibus. Qui est stult⁹: sapiēs nō est. Ex consequentibus: siue adiunctis. Si iustitia est bonum: recte iudicandum. Si malum perfidia: non est fallendum. Idem retro, Nec sunt his dissimilia. Ideoq; huic loco subiicienda: cum & ipsa & naturaliter cōgruant. Quod quis non habuit: non perdidit. Quem quis amat: sciens non lædit. Quem quis hęredem suum esse voluit, carū habuit: habet: habebit: Sed cū sint, indubitata vim habent pene signorum immutabiliū: sed consequentia dico ἀκολουθά. Est enim consequens sapientiæ bonitas, illa sequentia ἐπαγόμενα: quę postea facta sunt: aut futura: nec sum de nominibus anxius. Vocet enim vt voluerit quisq; dum vis rerum ipsa manifesta sit: appareatq; hoc temporis: illud esse naturę. Itaq; non dubito hæc quoq; consequentia q̄uis ex prioribus dent argumentum: ad ea quæ sequuntur: quorum quidā duas species esse voluerūt. Actionis: vt ꝓ Oppio. Quos educere inuitos in prouīciā non potuit: eos inuitos retinere qui potuit? Temporis, in Verrem. Si finem prætoris edicto afferunt kalēdæ Ianuarii: cur non initium quoq; edicti nascatur a kalēdis Ianuarii? Quod vtrūq; exemplum tale est: vt idem in diuersum: si retro agas: valeat. Consequens est enim eos: qui inuiti duci non potuerūt: inuitos non potuisse retinere. Illa quoq;: quæ ex re-

A similibus

A dissimilibus.

A cōtrariis.

A repugnātibus.

Cōsequētib⁹ cōiūctisve.

¶ Est argumentorum locus ex similib⁹. Similia dicuntur: in quibus eadē qualitas eē perspicitur: qualia sunt: quæ a Fabio subiiciūtur. ¶ Si fidem det tutor: & procurator. Ita quidem legitur: in omnibus: quę mihi videre contigit: exemplaribus: verū non det: sed debet legendum esse facile ex Ciceronis topicis: vnde hæc sumpta sunt: perspici potest Sic enim ibi Cicero scribit. Sunt enim similitudines: quæ ex pluribus collationibus perueniūt: quo volūt: hoc modo. Si tutor fidem præstare debet. Si socius. Si cui mandaris. Si q iudiciū accepit: debet & ꝓcurator. ¶ Hoc est ex eo genere: quod ἐπαγωγήν gręci vocant Cice. inductionē In iisdē topicis Cicero ita præcipit. Hæc ex pluribus perueniens: quo vult: appellatur inductio: quę græce ἐπαγωγή nominat: qua plurimū est vsus in sermonibus Socrates. ¶ Ex dissimilibus. Dissimilitudinē Cicero differentiam vocat. Sequitur inquit similitudinem differentia rei maxime cōtraria superiori. Sed est eiusdem dissimile: & si-

ilia quæ
ntur.

imilia.

bus mutuam confirmationē præstantibus ducuntur: quæ proprii generis quidam videri voluit: & vocant ἐκ τῶν προσάλληλα, Cicero ex rebus sub eandem rationē venientibus: †fortiter cōsequētibus iunxerim. Si portorium rhodiis locare honestū est: & Hermocreonti conducere: & quod discere honestum: & docere. Vnde illa non hac ratione dicta: sed efficiens idem Domitii Afri sententia est pulchra: Ego accusaui: vos dānastis. Est inuicem consequens: & quod ex diuersis idem ostendit: vt qui mundum nasci dicit: per hoc ipsum & deficere significat: quia deficit omne quod nascitur. Simillima est his argumentatio: qua colligi solent ex iis quæ faciunt ea quæ efficiuntur: aut cōtra: quod genus a causis vocant. Hæc interim necessario fiunt: interim plerunq: sed non necessario. Nam corpus in lumine vtiq umbram facit: & vmbra vbicunq est: ibi corpus esse ostendit. Alia sunt: vt dixi: non necessaria: vel vtrinq: vel ex altera parte. Sol colorat: non vtiq qui est coloratus: a sole est. Iter puluerulētum facit: sed nec omne iter puluerem mouet: nec quisquis est puluerulentus, ex itinere est. Quæ vtiq fiunt: talia sunt. Si sapientia bonum virum facit bonus vir est vtiq sapiēs. Ideoq boni est honeste facere: mali, turpiter. & qui honeste faciunt: boni: qui turpiter: mali recte iudicantur. At exercitatio plerunq robustum corpus facit: sed non quisquis est robustus exercitatus: nec quisquis exercitatus robustus est. Nec quia fortitudo præstat, ne mortem timeamus: quisquis mortem non timuerit: vir fortis erit existimandus. Nec si capitis dolorē facit: inutilis hominibus sol est, & hæc ad hortatiuum genus maxime pertinēt. Virtus facit laudem: sequenda igitur: voluptas infamiam: fugienda igitur. Recte autem monemur causas non vtiq ab vltimo esse repetēdas: vt Medea. Vtinā ne in nemore pelio. Quasi vero id eam fecerit miseram: aut nocentem: q illic ceciderit abiegna ad terrā trabes: & Phyloctetra Paridi. Si impasses tibi ego, nūc nō essem miser. Quo modo puenire quo libet retro causas legentibus licet.

Forte.

Ab efficientibus & effectis siue.
A causis.

Ab euentis.

Si fidem debet tutor. sic Vallen. codex manifeste habet: q̄q̄ id tacet Raph. Vbi autem vulgo legitur innumerabiliū. & Raph. legendū censet insolubiliū. Ald. argutius & vero similius scripsit immutabiliū. Fortiter consequentibus iunxerim. Sic Val. & Al. sicq reponendum Raph. censet: nisi q forte legit vbi illi hn̄t fortiter. non videtur aūt forte personæ docentis, congruere. Ordo aūt est. Ego iunxerim consequentibus fortiter. i. firmiter. quæq. i. etiam illa: quę ducuntur ex rebus præstātibus mutuam confirmationē: quæ quidā volunt videri pprij generis. i. speciei distinctæ a cōsequentibus & vocant ἐκ τῶ πρὸς ἀλλήλα. Cicero, sup. vocat. probabilia aut constantia ex rebus venientibus sub eandem rationē. Ego accusaui. &c. Valla adnotauit sic Ouidi. m. xiij. An falso palamedem crimine turpe est Accusasse mihi: vobis dānasse decorū? Hunc locum non attulit Quintilianus: quia non est absolutus cum fuerit dicendum: an palamedem mihi turpe est accusasse: vobis decorū damnasse? Hactenus ille: e cuius verbis confirmare nequeas, an Ouidius ex domitio: an domiti9 ex Ouidio an neuter ex altero: sed vterq ex seipso id dixerit. Adnotauit & hoc platonis libr. viij. de rep. ἀλλ᾽ ἐπεὶ γενομένῳ παντὶ φθορά ἐστιν. Nec si dixerit mundū natum ex nostris id dixerit: nō enī natum sed creatum credimus. Quæ vtiq talia fiūt talia sunt. Non video quid in his verbis desideretur: at neq si legantur vt Val-

mile inuenire. Eius generis hęc sunt. Non quemadmoduz quod mulieri debeas: recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas: ita qd̄ pupillo: aut pupillæ debeas: recte possis eodem modo soluere. ℂ Ex cōtrarijs. Contraria sunt quæ in eodem posita genere longissime a se distant: vt bonum & malum. ℂ Ex repugnantibus. Repugnātia dicunt quæ ita copulātur. vt id qd̄ alicui contrariorum naturaliter iūctū est: reliquo cōtrario cōparetur: vt quoniam amicitiæ: atq inimicitiæ contraria sunt: inimicitias vero consequitur nocēdi voluntas: amicitia & nocendi voluntas repugnantia sunt. ℂ Ex consequentibus: siue adiunctis. Alium quidem locū ab adiunctis Cicero facit: alium a consequētibus. Et ab adiūctis quidem locuz propriū esse oratorum ait. In eo enī quęri quid ante rem: quid cum re: quid post rem euenerit. Ante rem aūt quæri quę talia sunt: apparatus: colloquia: locus constitutus: cōuiuium. Cū re vero peduz strepit9: crepitus hominuz corporum vmbræ: & si qd eiusmodi. At post rem pallor: rubor: titubatio: & si q̄ alia signa conturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis: gladius, cruentus: cæteraq: quæ suspicionē facti possunt mouere. Hinc aperte colligimus ea a Cicerone adiuncta vocari: quæ vnicuiq rei finitimam habeant naturā: vt timori pallor adiūctus est. Hæc aūt talia sunt: vt sæpius quidem vicinis sibi adhærescant: neq tamen ex necessitate ijs: quibus vicina sunt: adesse cogātur. Nā sæpe timori pallor assistit: nō tn̄ semper veluti cū dissimulatione premitur metus. Ideo verissimilia ex adiunctis argumēta nascuntur. Locum vero a cōsequētibus & antecedentibus & repugnantibus proprium esse dialecticorum ait. Ionegeq ab adiunctis esse diuer

Cōtraria

Repugnā

Ab adium

Adiūcta dicantur.

sum asserit. Nam coniun-cta inquit: de quibus paulo ante dictum est: non semper eueniunt. Consequētia autem semper. Ea enim dico consequentia. quæ rē necessario consequuntur. Itēq; & antecedentia: & repugnantia. Quicquid eīn sequitur quanq; rem: aut antecedit: id cohæret cū re necessario: & quicqd repugnat id eiusmodi ē: vt cohærere nū q̄ possit. Hæc quidem Tullius Fabius vero & consequentia cum adiunctis copulat: & consequentium duo eē genera ait: alia naturæ: alia temporis: neq; se de nominibus anxiū esse. dum ipsa vis rerū intelligatur. ℂ Sed cum sint in dubitata vim habent pene signorū innumerabilium. Quid sibi velit hoc loco genitiuus iste innumerabiliū: ingenue fateor: mihi non liquet. Sensui certe non congruit. Quare deprauatus esse hic quoq; loc⁹ videtur. Insolubilium autem fortasse legendū est. ℂ Illa sequentia pagomena: quæ postea facta sunt ἐπαγόμενα in quibusdam exemplaribus rectius mihi legi videtur. Ad verbum enim ἐπαγόμενα illata transferunt παραγόμενα vero deriuata dicuntur. Signat aūt differentiam Fabius inter ea: quæ consequentia vocant: & q̄ sequentia, Consequentia eīn adiuncta adhærentiaq; dicuntur: nullumq; definitū respiciūt tempus: sequentia vero dicūtur postea facta aut futura. deniq; futurū tempus respiciunt. Ab vtrisq; aūt argumēta ducunt. ℂ Itaq; non dubito hæc quoq; consequentia. Aut adiungere: aut certe simile verbū sensus exposcere videtur. ℂ Et vocant ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα. Cicero ex rebus sub eādem rationē venietibus. ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα. hoc est ex ijs quæ se inuicem tenent. Cicero autem cum alibi tum in primo rhetorico. de his plene tractat. Sic eīn scribit. In ijs rebus: quæ sub eandem rationem cadunt: hoc modo probabile est. Nā si rhodijs turpe non est portorium locare: nec Hermacreonti quidem est turpe conducere. ℂ Forte ex consequentibus iunxerit. Nisi aut quis nominatiuus: aut quid tale ascribatur: aut certe iunxerun: vt sit primæ personæ legatur neq; sensus: neq; oratio integra videbitur: certe verbum illud iunxerit: ad quē nominatiuū cōmode possit referri non habet. ℂ Ego accusaui: vos dānastis. Hæc sententia a Domitio Afro de decimotertio metamorphoseos libro videtur esse accepta. Nam ibi Vlysses sic ait. An falso Palamedem crimine turpe est: accusasse mihi vobis dānasse decorum? ℂ Vt qui mundum nasci dicit per hoc ipsum & deficere significet: vt sit modi indicatiui: significat est legēdū. Solus autem Plato ex omnibus philosophis vt inquit Aristoteles: mūdū generare ausus est: ex quo colligitur ipsum quæ a Moyse de mūdi principio literis prodita sunt: perlegisse: eoq; nouum philosophis dogma inuexisse: atq; vt veritati cōsonum approbasse. ℂ Quod genus a causis vocant. Causa est: qua præcedente aliqd efficitur non tempore: sed proprietate naturæ: vt diei causa est ortus solis. Effecta vero sunt: quæ aliquibus efficiuntur causis non tempore præcedentibus: sed natura. Quatuor aūt causarum species dicuntur esse: efficiens: forma: materia: finis: a quibus maxima argumentorū copia in omni disputatiōe: vt inquit Cicero sumi potest. Nam & ipse hunc locum copiose describit. Proximus est inquit locus efficientiū rerum: quæ causæ appellantur. Deinde rerum effectarū ab efficientibus causis. Causarum igitur genera sunt duo: vnum: quod vi sua id quod sub ea vt subiectum est: certe efficit. vt ignis accendit. Alterum: quod naturā efficiendi non habet: sed sine quo effici non possit: vt si quis æs causam statuæ velit dicere: q; sine eo effici non possit: & quæ sequuntur. ℂ Quæ vtiq; talia fiunt: talia sunt. Hoc præceptum obscurius esse videt: q̄ vt Quintiliani candori conueniat. Superuacuū deinde: neq; admonitione dignū iudicari potest. Quis eīn vel rudis dubitet: ea quæ talia fiunt: talia esse? Quare tametsi inuitus facio: vt aliquid verborū ascribam: quæ in nullis legerim exemplarib⁹: tamen ne ab instituto recedam: tria hæc verba sentio apponenda. Qualia quæ faciunt: vt legatur: Quæ vtiq; talia fiunt: talia sunt qualia quæ faciunt. Meæ vero emendationi etiā: quæ subijciuntur. exempla assipulant. Hunc autem locū Cicero ab effectis vocat: sicq; eum exponit. Coniūctis inquit huic causarum loco ille: qui efficitur ex causis: vt eīn causa quid sit effectū indicat. sic quod effectum est: quæ fuerit causa: demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis: sæpe etiam philosophis: sed ijs: qui ornate: & copiose loq possunt: mirabilem copiā dicendi: cum denunciant: quid ex quaq; re sit futurū. Earū eīn cognitio cognitionē euentorū facit. ℂ Recte autē monemur causas non vtiq; ab vltimo esse retinendas. Sensus integritas retinendas aspernatur: repetendas autem recte forsitan legeretur. Hoc autem Cicero quoq; in primo rhetoricorū admonet dicit. Remotio est: quod vltra q̄ satis est petitur: huiusmodi est. Q; .P. Scipio si Corneliā filiā Sēpronio Gracco non collocasset: atq; ex ea duos filios graccos procreasset: tantæ seditiones natæ non essent. Quare hoc incommodum Scipioni ascribendum videtur. Huiusmodi est illa quoq; conquestio: Vtinam ne in nemore Pelio securibus cæsæ cecidissent abiegnæ a terrā trabes. Longi⁹ eīn repetita est q̄ res postulabat. ℂ Et phyloctetæ Paridi. Si par esses tibi. Corrupte quidē sic legitur: Emendate vero si imperasses tibi. Hæc vero exēpla de priscorum tragœdijs sumpta esse cōstat de Medea: atq; Phyloctetæ conscriptis: quæ Fabulæ notiores sunt: q̄ vt hic sint enarrandæ. ℂ Quo modo peruenire quo libet retro causas legētibus licet. Pro legentibus quidā agētibus legunt. Sed legentibus sensui magis conuenire videtur: vt intelligamus colligentibus.

lēn. ea habet & vocat locum ab euentis. Quæ vtiq; fiunt talia sunt. Nā sensus est. Cum ea quæ faciūt nec semper nec omnia talia faciunt: vt iter puluerulentū facit: sed nec omne: nec semper. Nam iter super petrā non facit puluerulentum: nec super puluerem humefactum: at quæ fiunt, vtiq; .i. omnino & necessario talia sunt: hoc est ab effectis & euentis trahitur certum argumentū: vt si sapientia bonum virū facit sapiens est necessario vir bonus. Esse repetendas Vallen. Habet: Q; illic cecidere abiegna ad terrā trabes. Sic Vallen. habet: & recte nam adnotauit Petrus Crinitus de honesta disciplina li. xv. cap. vj. citans Acciniarum carmen in uiolatum quod corrupte in rhetoricis ad herenniū legebatur: nomē trabes in ntō singularis veteribus vsurpatuz sicut plebes. canes. duces. sepes & multa alia. Carmen aūt Acciniȷ de argo naui est tale. Vtinam ne in nemore pelio securibus Cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes.

Trabes. in ntō singulari.

nio plato ad mētem. ysi de mū-

sa quid sit

sarū gene rot.

RAPH.

ℂ His illud adijcere ridiculum putarem: nisi eo Cicer

His illud adiicere ridiculum putarem nisi eo Cicero vteretur:

quod coniugatum vocant:vt Eos qui rem iustam faciant iuste facere:quod certe nõ eget probatione.Quod compascuũ est:cõ pascere licere.Quidam:hæc:quæ vel ex causis:vel ex efficienti bus diximus† alieno nomine vocant ἐκβάσεις .i.exitus.Nã nec hic aliud tractatur:q̃ quid ex quoq̃ eueniat. Apposita vel cõpe ratiua dicũtur:q̃ maiora ex minorib⁹:minora ex maiorib⁹:paria ex parib⁹ pbãt. Cõfirmaẽ cõiectura ex maiore. Siqs sacrilegiũ fa cit:faciet & furtũ.Ex minore.Qui facile ac palã mẽtitur:peierabit. Ex pari.Qui ob rem iudicandam pecuniam accipit:& ob dicẽ dum falsum testimoniũ accipiet.Iuris cõfirmatio est huiusmo di.Ex maiore.Si adulterũ occidere licet:& loris cædere.Ex mi nore.Si furem nocturnum occidere licet:quid latronẽ?Ex pari. Quæ poena aduersus interfectorem patris iusta est:eadem ad uersus matris.Quorũ omniũ tractat⁹ versatur in syllogismis. Illa magis finitiõibus:aut qualitatibus prosunt.Si robur corpo ribus bonum non est:minus sanitas. Si furtum scelus:magis sa crilegium.Si abstinentia virtus:& continentia.Si mundus pro uidentia regitur:administranda est respublica.Si domus ædifi cari sine ratione nõ potest:quid agendũ in naualium cura & ar morum?Ac mihi quidem sufficeret hoc genus:sed in species se catur.Nã ex pluribus ad vnũ:& ex vno ad plura(Vnde est q̃d semel & sępius)& ex parte ad totum:& ex genere ad speciem:ex eo quod continet ad id quod cõtinetur:vt ex difficilioribus ad faciliora:& ex longe positis ad propiora:& ad omnia:quæ cõtra hæc sunt eadem ratione argumenta ducuntur.Sunt eñ & hęc maiora & minora:aut certe vim similem obtinẽt:quæ si prose quamur:nullus erit ea cõcidendi modus.Infinita est enim rerũ comperatio:iucũdiora † grauiora:magis necessaria:honestiora vtiliora.sed omittamus plura:ne in eam ipsam:quã vito loqua citatem:incidam.Exemplorũ quoq̃ ad hæc infinitus est nume rus. Sed paucissima attingã.Ex maiore pro Cecinna.Qui ex ercitus armatos mouet:is aduocationem togatorũ non videbi tur mouisse?Ex faciliore in Clodium & Curionem.Ac vide: an facile fieri tu potueris:cum is factus non sit:cui tu concessisti. Ex difficiliore.Vide quæso Tubero:vt qui de meo facto non du bitem:de Ligarii audeam confiteri.Et ibi.An sperandi Ligario causa non sit:cum mihi apud te locus sit:etiam pro altero dep candi.Ex minore pro Cecinna.Ita ne vero scire esse armatos sat est:vt vim factam probes:in manus eorũ incidere non est satis? Ergo:vt breuiter contraham summã:ducuntur argumenta a personis:causis:locis:tempore(cuius tres partes diximus præ cedens:coniunctũ:insequens)facultatibus(quibus instrumẽ tũ subiecimus)modo id est:vt quicq̃ sit factũ:finitione:gene re:specie:differentibus:propriis:remotione:diuisione:initio:in crementis:summa:similibus:dissimilibus:pugnantibus:conse quentibus:efficientibus:effectis:euentis:iugatis:cõperatione: quæ in plures diducitur species.Illud adiiciẽdum videtur:du ci argumenta non a confessis tantum:sed etiam a fictiõe:quam

A coniugatis. Alio. Ab apposit[is] cõparatiuis. Ad cõiecturã. A maiori. A minori. A pari. Ex iure. A maiori. A minori. A pari. Ad finitiões. A minori. A maiori. A pari. Multiplices cõparationis species. Gratiora. Exempla. A maiori. A faciliori. A difficiliori. A minori. Argumento rũ genera. Affictione.

ro vteretur:quod coniuga tum vocant. Atqui:ne ri diculuz hoc putes Fabi & Aristoteles in topicis locuz a cõiugatis tradit. Cõiuga ta aũt sunt quęcũq̃ ab vno nomine varia prolatione flectuntur:vt a iustitia ius stum iuste:vel vt Cicero de scribit. Coniugata dicũtur quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdẽ autẽ gene ris verba sunt:quæ orta ab vno varie cõmutantur:vt sapiens:sapiẽter:sapiẽtia. Hæc verborum cõiugatio συζυγία græce dicitur:ex qua huiusmodi est argumẽ tum. Si cõpascu⁹ ager est: ius est cõpascere. ¶ Quidã hęc q̃ vel ex causis:vel ex ef ficientibus diximus:alie no nomine vocant ἐκβάσεις. Corrupte diximus & alieno mihi legi videntur. Emendate vero diximus: & alio legẽtur. ἐκβάσις autem ad verbum trasfer tur egressio:vł egressus:exi tus:euentus. ¶ Appositi ua:vel comparatiua dicũ tur:quæ maiora ex mino ribus:minora ex maiorib⁹ paria ex paribus confirmã tur. Vt confirmant actiue legatur:ibiq̃ distiguatur: sensus integritas exposcit: Hunc autem locum Cice ro comparationem vocat. ¶ Si domus ædificari sine ratione non potest qd agẽ dum:si naualium cura & armorum:vnius particu læ deprauatione totus sæ penumero sensus confun ditur:quod quidẽ hic facile perspici potest. Naz si par ticula loco in præpositiõis posita totum implicat sen sum:qui aliter perspicuus est. In ergo si expuncta lega tur:hoc modo. Quid agen dum in naualium cura & armoruz: ¶ Sed in species secatur. In cõparatione Ci ce. hæc inquit esse spectãda numeruz:speciem vim:& quãdam ad res alias velut affectionẽ:quæ omnia ex[em] plis a Fabio explicantur. Aut difficilioribus ad faci liora. Aut difficta inter tot copulas haud q̃q̃ recte po ni mihi videtur. Quare est

Cõiuga[ta] dicantu[r]

græci καθ' ὑπόθεσιν vocant. Et quidem ex omnib⁹ iisdem locis: quibus superiora: quia totidem species esse possunt fictæ: quot veræ. Nam fingere hoc loco: id est proponere aliquid: quod si verum sit: aut soluat quæstionem aut adiuuet. Deinde id: de quo quæritur: facere illi simile. Id quo facilius accipiant iuuenes: nōdum scholam egressi: primo familiaribus magisq; vsitatis exemplis ostendā. Lex est: qui parētes non aluerit vinciatur. Non alit quis: & vincula nihilominus recusat. Vtitur fictione: si miles: si infans sit: si reip. causa absit. Et illa contra optionem fortium, si tyrannidem petat: si templorum euersionem. Plurimūq; virium ea res habet contra scriptum. Vtitur his Cicero pro Cecinna. Vnde tu: aut familia: aut procurator tuus: si me villicus tuus solus deiecisset? Si vero ne habeas quidem seruum præter eum: qui me deiecerit: & alia in eodem libro plurima. Verum eadē fictio valet & ad qualitates. Si Catilina cum suo consilio ꝉ nefariorum hominū: quos secum eduxit: hac de re posset iudicare: condemnaret Lucium Murænam. & ad amplificationē. Si hoc tibi inter cœnam in illis immanibus poculis tuis accidisset. Sicut & si resp. vocem haberet.

Nefandorū

expungenda: ac eius loco ex præpositio reponenda: vt legatur ex difficiliorib⁹ ad faciliora. ℂ Nullus erit ea concedendi modus. Loco concedendi legatur concidendi hoc est in minutas partes diuidendi. ℂ Quas græci καθ' ὑπόθεσιν ad verbum per suppositionē trāsferri potest. ὑπόθεσις nāq; interdum causam interdū significat suppositionēq;. Vnde & propositiones hypotheticæ dicūtur: in quibus neq; esse: neq; non esse aliquid simpliciter dicitur: verum sub cōditiōe: vt si hoc est: illud non est. ℂ Id quod facilius accipiant iuuenes nondū scholā egressi primo familiarib⁹ magis q̄ vsitatis exemplis ostendā. Duabus mēdis hic implicatur sensus: quarum altera librariorum incuria videtur esse admissa: altera imperiti alicui⁹ temeritate adiecta. Nam & quo litera rasa legendum est. & q; loco illius q̄ videtur esse reponēdū hoc modo. primo familiaribus magisq; vsitatis exēplis ostendam. Exēpla enī quæ subijcit Fabius ex declamatiōib⁹ sumpta sunt: quæ & familiares: & vsitatæ iuuenibus scholasticis erāt. ℂ Simile si infans. Sic quidē recte legi videtur: cū hactenus quod sciam: flagitiū inesse nō sit animaduersum. Quod quidem eo magis est mirādū: q; illud simile nihil ad propositū facit. Nihil enī dictum est: cui simile aliquid possit inferri. Nō igitur simile. Sed s litera duntaxat ascripta & diuisionis signo apposito: si miles vel refragātib⁹ exēplarib⁹ legēdū esse affirmari. Nā vt īfantes qui nō aluissent parentes non vincirent: ita nec milites. quippe qui reipu. causa abfuissent. ℂ Et illa, contra optionē fortium: si tyrannidem petat. S. litera t. rasa legatur Inde sensus inchoetur. hoc modo. Si tyrannidem petas. ℂ Si vero ne habeas quidem seruū. Et copula qua duo exempla de oratione Ciceronis pro Cecinna sumpta cōiungantur videtur ascribenda hoc modo. Et si ne habeas quidem seruum. ℂ Si hoc tibi inter cœnam. De secūda in Antonium inuectiua desumptum est hoc exemplum. ℂ Sic & si respu. vocē haberet. Illud sic aduerbium videtur esse vt redundans eradendum. Nihil enim sensui est necessarium. Nam fictiōis aliud exemplum subijcit Fabius de Ciceronis oratione sumptum.

...ositiões.
...heticæ
...cantur.

bene re-
...i.

Vt eos qui rē iustā faciūt iuste facere. Aristo. in politicis. Impossibile est iuste agere non iusta agētibus. Videtur tamē discrimē: inter bona agere aut dicere: & bene: nam qui ex malo ꝑposito agit aut dicit: licet bona sint quæ agit & dicit: male agere & dicere videtur: quia iuste a deo dānat. Verum non propter opus aut dictum sed voluntatem: bene enī agit & dicit. sed male vult. Persistendū est autem in genere bonitatis: nā qui orationē dñicā bona voluntate diceret: sed male ꝓnunciaret: diceret bona & bene: & tamen male: quia imperite. ℂ Diximus habet Vallen. sed alieno nomine: & recte. nā alienū id nomen probat q; non sit appropriatū. Nā (inquit) nec hic aliud tractatur q̄ quid ex quoq; eueniat. & id Aldus alieno impressit habet aūt Vallen. Apposita: vbi Aldus & Raph. Appositiua: & vbi illi legunt confirmant: Vallen. habet probant. Confirmatur: quā lectionē ego germanā & verā puto. Aut difficilioribus. Vallen. habet: vt ex difficilioribus. Iucundiora. gratiora. Vallen. habet: grauiora: idq; sequar: nā grauiora tangentur dum vtiliora docet. Concidendi habet Vallen. nō concedendi. Et Ergo vt breuiter contrahā: nō ego. Id quo facilius accipiant & magisq; apertissime habet Laurentianus codex. Si miles. sic optime reposuit Raph nā Vallen. etiā simile fuit. Si tyrānidem petas: sic quidē Vallen. habet: Aldus tū petat impressit: paruiq; meo iudicio refert: nec sentētia declarat quæ obscurior videtur: sed sic elucidanda. Et illa. s. fictio. aut dicenda contra optionem. i. electionem fortium (vt ænei. i. Pars optare locū tectis) si quis enī quia fortis sic optari volet: dicetur ei si tyrānidem petas: si tēplorum euersionē: optari debeas quasi fortis? q. d. minime. Si me villicus tuus solus &c. Ad hoc Valla. Vlp. li. i. de verborum significatione. Vnicus seruus familiæ appellatione non continetur: ne duo quidē familiā faciunt. Nefariorū. Vallen. habet nefandorum. Sic nō reddās: sed ab auctoris persona positum noscetur: nō de corpore exempli esse.

Has fere sedes accepimus probationū in vniuersum: quas nec generatim tradere sat est: cum ex qualibet earum innumerabi-

ℂ Eadem sunt & potentissimæ & minimæ: quia cōmunibus ex præceptis inuenienda sunt. Nō solum

lis argumentorū copia oriatur:nec per singulas species exequi patiatur natura rerū: quod qui sunt facere conati:duo pariter subierunt incōmoda:vt & nimiū dicerēt:nec tamē totū. Vnde plurimi cū in hos inexplicabiles laqueos inciderunt:omnē etiā quē ex ingenio suo poterāt habere conatū:velut astricti certis legū vinculis perdiderūt:& magistrū respicientes:naturā ducē sequi desierūt. Nam vt per se nō sufficiet scire omnes probationes:aut a personis, aut a rebus peti: quia vtrūq; in plura diuiditur:ita ex antecedētibus:& iūctis:& insequentibus trahenda esse argumenta:qui acceperit protinus:in hoc sit instructus:vt quid in quaq; causa dicendū sit:ex his sciat: praesertim cū plurimae probationes in ipso causarū cōplexu reperiātur: ita vt sint

Eoq; sunt

cum alia lite nulla cōmunes:† haeq; sint & potētissimae:& minime obuię quia cōmunib⁹ ex pręceptis propria inueniēda sunt,

A circūstantia.

Hoc genus argumentorum sane dicamus ex circūstantia: quia περίστασιν dicere aliter nō possumus: vel ex iis:quae cuiusq; causae propria sunt:vt in illo adultero sacerdote: qui lege qua vni⁹ seruandi potestatem habebat: se ipse seruare voluit:propriū est controuersiae dicere. Non vnū nocentem seruabis:quia te adultero dimisso adulteram occidere nō licebit. Hoc enim argumētum lex facit:quae prohibet adulteram sine adultero occidi. Et illa.in qua lata est lex:vt argentarii dimidium ex eo quod debebant:soluerēt:creditum suū totum exigerent. Argentarius ab argentario solidum petit. Proprium ex materia est argumentū creditoris. Idcirco adiectum esse in lege:vt argentarius totum

In omnes

exigeret. Aduersus enim alios nō opus fuisse lege cum †omnes praeterq̄ ab argentariis totum exigendi ius haberēt. Cū multa autem nouantur in omni genere materiae:tum praecipue in his quaestionibus:quae scripto constant: quia vocum est in singulis ambiguitas frequens: adhuc in coniunctis magis. Et haec ipsa plurium legum:aliorūve scriptorum:vel congruentium:vel repugnantium complexu varientur: necesse est: cum res rei:aut ius iuris quasi signum est. Non debui tibi pecuniam:nunq̄ me appellasti:vsuram nō accepisti, vltro a me mutuatus es. Lex est: qui patri proditionis reo nō affuerit:exhaeres sit. Negat:nisi si pater absolutus sit:qd signi! Lex altera. Proditionis damnatus: cū aduocato exulet. Cicero pro Cluentio. P. Popilium: & Tiberiū Guttam dicit nō iudicii corrupti:sed ambitus esse damnatos:quid signi! ꝙ accusatores eorum:qui erant & ipsi ambitus damnati:e lege sint:post hanc victoriam restituti. ¶ Nec minus

Probādū qd propositionis est.

in hoc curae debet adhiberi:quid proponendū: q̄ quomodo sit: quod proposueris:probandum. Hic omnino vis inuentionis: si non maior:certe prior. Nam vt tela superuacua sunt nescienti quid petat:sic argumēta:nisi pręuideris:cui rei adhibenda sint. Hoc est:qd comprehendi arte non possit. Ideoq; cū plures eadē didicerint:generibus qdē argumentorū similibus vtētur:alius tamē alio plura:quibus vtatur: inueniet. Sit exēpli gratia ꝓposita cōtrouersia:quae minime cōmunes cū aliis q̄stiones habet.

sensus huius verba minus congrue sunt iūcta:sed etiā ipse sibi cōtrarius esse videtur. Quonāq; modo si potentissimę sunt ꝓbationes minimę eē possint: aut cōtra! Emēdari autē sic mihi posse videtur: si nō ea: sed eo legatur: ae minime sine diphthōgo scribatur: & obuię nominatiuus ascribatur: ac inueniendę legatur: hoc modo. Eoq; sunt & potentissimae & minime obuiae:quia communibus ex pręceptis inueniēdae sunt. ¶ Vel ex iis:q̄ cuius causę propria sunt. cuiusq; legēdū esse apte cōstat. ¶ Potestatē habeat b lr̄a ascribat: vt habebat ita sensu exigēte legatur. Est aūt cōtrouersia declamatoria. ¶ Quia aū adultero dimisso: adulteram occidere nō licebat. Hoc idē & Paulus iurisconsultus cōfirmat in sententiis libro secūdo de adulteriis. Inuentā inqt in adulterio vxorē maritus ita demū occidere potest: si adulterū domi suae dep̄hendat.

Adulterā q casu occide liceat.

¶ Aduersus enim alio nō opus fuisse lege: Alios pro alio legendū esse ne admonitione quidem est dignū. ¶ Cū oēs ꝑter q̄ ab argētariis totū exigendi ius haberent. Sic quidē recte legi videtur:sed in ꝑpositio forsitan est ascribēda: vt legat: Cū in oēs. Argentarij autē sunt:qui gręco noīe trapezitę etiā vocātur:quos vulgo campsores appellāt:nō quidē minutulos qui pecunias solū permutant:sed q multorum acceptas pecunias custodiūt:cū opus fuerit reddituri. Minuti autē illi a nostris nūmularij. a graecis collyuistae vocant.

Argentarij dicantur.

Nūmular dicantur.

¶ Vsuram accepisti. Non particula negatiua sensui necessaria:in aliis exēplaribus est recte ascripta: vt legatur vsurā non accepisti. ¶ Q; accusatores eorū: qui erāt ipsi ambitus damnati:e lege sint posthac victoriam restituti. Post hāc vt ad victoriā referatur: non posthac legēdū esse patet. Modestinus aūt iurisconsultus

Cum Thebas euertiſſet Alexander: inuenit tabulas: quibus cētum talenta mutuo Theſſalis dediſſe Thebanos continebatur. Has: q͞a erat vſus cōmilitio Theſſalorū donauit iis vltro: poſtea reſtituti a Caſſandro: repoſcūt Thebani Theſſalos. Apud Amphictyonas agitur. Centū talenta & crediſſe eos conſtat: & nō recepiſſe. Lis omnis ex eo ꝙ Alexander ea Theſſalis donaſſe dicitur, pendet: conſtat quoq; illud: non eſſe iis ab Alexandro pecuniam datā. Quæritur ergo: an perinde ſit: q͞d datum eſt: ac ſi pecuniā dederit. Quid proderūt argumentorum loci: niſi hæc prius videro: nihil eū egiſſe donando: non potuiſſe donare: non donaſſe? Et prima quidē actio facilis: ac fauorabilis repetētium iure: q͞d vi ſit ablatum. Sed hinc aſpera: & vehemens quæſtio ex oritur de iure belli dicentibus Theſſalis: hoc, regna, populos, fines gentium: atq; vrbiū contineri. Inueniendum contra eſt: quo diſtet hæc cauſa a cæteris: quæ in poteſtatem victoris venirent nec circa probationē res hæret: ſed circa propoſitionem. Dicamus primū in eo: q͞d in iudicium deduci poteſt: nihil valere ius belli: nec armis erepta: niſi armis poſſe retineri. Itaq; vbi illa valeant: non eſſe iudicem: vbi iudex ſit: illa nihil valere. Hoc inueniendum eſt: vt adhiberi poſſit argumentum. Ideo captiuos ſi in patriam ſuam redierint: liberos eſſe: quia bello parta non niſi eadem vi poſſideātur. Proprium eſt & illud cauſæ: q͞d Amphictyones iudicant: vt alia apud cētumuiros: alia apud iudicem priuatū in iiſdē quæſtionibus ratio ſit. Tum ſecūdo gradu non potuiſſe donari a victore ius: quia id demū ſit ei⁹: quod teneat. Ius quod ſit incorporale appręhendi manu non poſſe. Hoc reperire difficilius: q̄ cum inueneris argumentis adiuuare. vt alia ſit conditio hæredis: alia victoria: quia ad illum ius: ad hūc res tranſeat. Proprium deinde materiæ: ius publici crediti tranſire ad victorem non potuiſſe: quia quod populus crediderit: omnibus debeatur: & q͞diu quilibet vn⁹ ſuperfuerit: eſſe eum totius ſummæ creditorem. Thebanos autem non omnes in Alexandri manus fuiſſe. Hoc non extrinſecus probatur: quæ vis eſt argumēti: ſed ipſum per ſe valet. Tertii loci pars prior magis vulgaris. Non in tabulis eſſe ius: Idq; multis argumentis defendi poteſt. Mens quoq; Alexandri duci debet in dubiū. Honorarit eos an deceperit. Illud iam rurſus materiæ propriū: & velut nouæ cōtrouerſiæ: ꝙ reſtitutione recepiſſe ius: etiam ſi q͞d amiſerint: Thebani videntur. Hic & q͞d Caſſander velit: quęritur. Sed vel potentiſſima apud Amphictyonas æqui tractatio eſt.

Quilibet.

itaq;

Honorarit.

ſultus libro. xlviij. ad legē Iuliā de ambitu ſic ſcribit. Qua lege q͞s eſt damnatus ſi aliū cōuicerit: in integrū reſtituitur. ¶ Ideoq; cū plures eadē didicerit: generib⁹ argumentorum ſimilibus vtentur. ¶ Eius hic integer ſit ſenſus: Fabij tamen elegantia: vt quidē particula aſcribatur: mihi expoſcere videtur: vt legat̃ hoc modo generibus quidē argumentorū. Q͞d vt ſentiā ea: quæ infert exceptione maxime adducor. Frequenter eñi ita vtimur hac particula q͞dē: vt exceptio ſequat̃. ¶ Apud Amphyctionas agitur: Amphictyones: vt & Plini⁹, & Cicero ponūt: publicū erat græciæ concilium. ¶ Hæc regna populos. Hoc legendū eſſe non hæc facile eſt ex cōtextu videre: vt ad ius referatur. ¶ Ideo ſi captiuos in patriā ſuā redierint liberos eē. prępoſtero ordine ſic legit̃. Legēdum eſt autē hoc modo. Ideo captiuos ſi in patriam ſuā redierint. ¶ Itaq; multis argumentis defendi poteſt. Idq; loco illi⁹ itaq; particulæ mihi legendum videtur.

ASCENSIVS.

¶ Eoq; ſunt &c. Vallenſis habet: hęq; ſint & potētiſſimę & minimę obuiæ: quia cōmunibus ex ꝓceptis propria īueniēda ſunt &c. ſecūdū quā lectionē ſint approbatur: vt reſpondeat illis: reperiantur ita vt ſint: & propria. ſ. præcepta inuenienda. quæ lectio quia ꝓpior veræ viſa a nobis repoſita eſt: qui tamen Raphaelis malit: reponat eā. Similiter q͞d Ald. & Raph. habent. Non vnū nocentem ſeruabas: quia ante adultero dimiſſo adulteram occidere non licebat: Valla meo quidē iudicio multo melius habet: Non vnū nocentē ſeruabis. ſ. ſi te ſeruabis: ſed duos: q͞a te adultero dimiſſo: adulterā occidere nō licebit. Cętera fere vt ꝓcipit habendū Raph. Val. habet: vt cuiuſq; habebat. Alios &c. habet tamē Cū oēs nō in oēs: quia forte ſenſus eſt: cū oēs. ſ. creditores qui cūq; eſſent: haberēt ius exigendi. ſ. creditū: ꝓterq̄ ab argentarijs. Vſurā nō accepiſti: ſic Valleñ. Hic oīno vis inuentionis &c. Valleñ. habet. hic ſi nō vis inuentionis maior: certe prior: ſed parui refert. Habet Valleñ. Hoc regna &c. Hoc. ſ. iure belli. Quæ ad poteſtatē. Valleñ. habet in poteſtate: ſed Aldus melius in poteſtatem quia ſequitur venirent non eſſent. Ideo captiuos &c. ita Valleñ. habet. Et adnotata quædā ſcitu non indigna: quæ quia Raphael vt inde accepta diſſimulet non plene recitat duxi reponēda. De Amphictyonibus itaq; ſcripſit ſic. Plin. lib. xxxv. Siquidē Amphictyones quod eſt publicum gręcię cōcilium hoſpitia ei gratuita decreuere. Cicero ſecūdo Rhetoricorum. Amphyctiones cōmune græciæ conciliū. Adſcriptū quoq; habet hęc. Epidau

rus, Athenæ, Prasium, Aegina, Nauplia, Orchomenus, Hermione: hæ septem vrbes cõuentũ celebrabant. Amphictyonũ, ab Amphictyone Deucalionis filio nũcupatũ. Successere autẽ Argiui pro Nauplijs & Lacones pro Prasijs. Adnotauit pterea de rebus corporalibus & incorporalibus hæc. Paulus de diuisione rerũ & qualitate. Quędã pterea res corporales sunt: quædã incorporales. Corporales sunt q̃ sua natura tangi possunt veluti fundus, homo, vestis, auiũ, argentũ: & deniq; aliæ res innumerabiles. Incorporales sunt quę tangi nõ possunt: qualia sunt q̃ in iure cõsistũt: sicut hæreditas, vsusfructus, vsus, obligationes, quoquo modo cõtractę. Nec ad rem ptinet q̄ in hæreditate res corporales cõtinẽtur. Nã & fructus qui ex fundo percipiũtur corporales sunt: & id qđ ex aliqua obligatione nobis debetur, plerũq; corporale est, veluti: fundus, homo, pecunia. Nã ipsum ius successionis, & ipm ius vtendi, & ipm ius obligationis incorporale est. Eadẽ in institut. &c. Habet aũt. Quia ad illũ ius &c. Vbi quibusdã ad eũ legitur. Habet quoq; vt cæteri (quos quidẽ vidi) oẽs: itaq; multis argumẽtis: vbi Raph. reposuit idq; melius &c. Sane vbi oẽs habẽt: honorant eos an deceperit. sentire videtur Valla: aut is q codicẽ eius scholijs depinxit: scribendũ honorauerit: scriptũ est eñ sic: forte scribẽdum est honerarit hoc est q̄ eos Alexander honerauerit ad reddẽdũ totũ pretium Thebanis, quasi pudori eorũ remisisset qđ debebãt reddere: Vt Papinianus lib. xxxv. ad legẽ Falcidiã Si filio suo duos substituerit, & alteri⁹ portionẽ honorauerit: tractari solet, an ex sola sua persona Falcidiã possit idẽ inducere substitutus &c. & alibi in iure ciuili millies. Scribitur aũt honus p h. vt Varro lib. j. de origine linguæ latinę: Honos ab honesto honere Itaq; honestũ dicitur honeratũ. & dictũ honus est honos qui sustinẽt remp. &c. Aul. Gellius lib. ij. Sic lachrymas, sic sepulchrũ, sic ahenũ, sic incohare, sic eluhari, sic hallucinari, sic honera, sic honustũ dixerũt. In his verbis oĩbus literæ seu spiritus istius nulla ratio visa est: nisi vt firmitas & vigor vocis quasi quibusdã neruis additis tẽderetur. ¶ Ad expositionẽ aũt illius: Non in tabulis esse eius adscripsit: vt si dicã. Ergo quisquis tabulas aut occuparit aut habuerit ius habebit: non ille penes quẽ tabulæ non fuerint: eritq; hac ratione: fur dñs rei: non ille a quo tabulæ surreptę sunt. Hoc argumentũ erit a proprio.

Corporali

Incorpora

Honus.
Honos.

Aspirata quis.

¶ Hæc nõ icc irco dico: q̄ inutilem horum locorũ: ex quibus argumenta ducũtur: cognitionẽ putem: alioqui nec tradidissem: sed ne siqui cognouerint ista: si cætera negligãt: perfectos se protinus atq; consummatos putent: & nisi in cæteris: quæ mox pręcipiẽda sunt: elaborauerint: mutam quandam scientiam consecutos intelligãt. Nec enim artibus editis factũ est: vt argumẽta inueniremus: sed dicta sunt omnia: anteq̃ pręciperẽtur: mox ea scriptores obseruata: & collecta ediderunt. Cuius rei probatio est: q̄ exemplis eorum veteribus vtuntur: & ab oratoribus illa repetũt: ipsi nullum nouũ, & qđ dictum non sit, inueniunt. Artifices ergo illi qui dixerunt. Sed habenda iis quoq; gratia est: per quos labor nobis detractus est. Nam quæ priores beneficio ingenii singula inuenerunt, nobis & non sunt requirenda: & notata omnia. Sed non magis hoc sat est: q̃ palæstram didicisse: nisi corpus exercitatione: continẽtia: cibis: ante omnia natura iuuetur. Sicut contra: ne illa quidem satis sine arte profuerit. Illud quoq; studiosi eloquẽtiæ cogitẽt: neq; omnibus in causis ea quę demonstrauimus: cuncta posse reperiri: neq; cum proposita fuerit materia dicendi: scrutanda singula: & velut ostiatim pulsanda: vt sciant: an ad probandum id: qđ intendimus: forte respondeant: nisi cum discunt: & adhuc vsu carent. Infinitam enim faciet ipsa res dicendi tarditatẽ: si semper sit necesse: vt tentantes vnũquodq; eorũ: quod sit aptũ: atq; conueniẽs experiẽdo noscamus. Nescio an etiã impedimento futura sint: nisi & animi quędã ingenita natura: & studio exercitata velocitas recta nos ad ea: quæ conueniũt causæ ferant. Nam vt cantus vocis plurimũ iuuat sociatã neruorũ cõcordia: si tamen tardior manus: nisi inspectis: dimensisq; singulis: quibus quæq; vox fidibus iungenda sit: dubitet: potius fuerit esse contentum eo quod simplex canẽdi natura tulerit. Ita huiusmodi pceptis debet qdẽ apta esse: & citharæ modo intenta ratio doctrinæ: Sed hoc exercitatione

RAPH.

¶ Sed ne siqd cognouerint ista. Si qui: litera d erasa legẽdum est. Nec eñ artib⁹ editis factũ est: vt argumẽta inueneremus. Sẽsus exigit vt inueniremus legat. ¶ Artifices quoq; illi: q dixerũt. In alijs exẽplaribus ergo ascriptũ legitur. & recte quidẽ. Sed vitiose quoq; est ptermissum. Nã ea quoq; particula sensu integro necessaria videtur vt legatur. Artifices ergo illi quoq; qui dixerũt. ¶ Sic cõtra. ne illa quidẽ satis sine arte profuerint. Emendatione indigere videtur hic sensus: quę quidẽ ita demũ adhiberi potest: si ut sylla ba ascribat: quo sicut legatur. hoc modo. sicut cõtra. ¶ Vt sciant An probandũ id qđ intẽdim⁹ forte respõdeant. Ad prępositionẽ huius integritas sensus ascribi exposcit: vt legatur. Vt sciant an ad probandum. ¶ Infinitã enim faciet ipsa res discẽdi tarditatẽ. Dicẽdi s litera expuncta legendum est. ¶ Sic oratoris cogitatione nihil moretur: hæc varietas argumẽtorũ & copia. Pro cogitatione legendũ esse cogitationẽ supuacuũ esset admonere: nisi ita legeretur. Sic aũt est distinguẽdũ: vt illi nominatiui varietas & copia ad verbũ illud moret referãtur.

multa consequendum: vt quemadmodum illorum artificum: etiā si alio spectent: manus tamē ipsa consuetudine ad graues: acutos:mediosq; horū sonos fertur: sic oratoris cogitationē: nihil moretur hæc varietas argumētorum: & copia quasi offerat se: & occurrat. Et vt literæ, syllabæq; scribentiū cogitationē nō exigunt: sic rationes sponte quadam sequantur.

¶ Hæc enim non &c. Vallen. non est particula enim: videturq; redundans. Habet ne si qui &c. sed inuenerimus. Vbi Aldus reposuit vt Rap. inueniremus. Habet etiam. Artifices ergo: sicq; habendum existimo. Sensus autem est: Artifices ergo fuerunt illi qui dixerūt: s. causas. i. oratores: nec putē apponendā particulam quoq;: ea enim ponitur in sequēti particula. Habet præterea Sicut cōtra. Et dicēdi tarditatem. Recta. sup. via: debet quidem apta esse. Vallen. habet aptata. Habet etiam cogitationem: & ita distincta verba vt Raph. vult: sed addidit particulam sed, scribendo: sed quasi &c. Item habet cogitationem & rationes: & vbi est sponte addidit quadam: vt omnia quæ Raph. reposuit & plura vni exemplari debeamus. Verum licet Valla & Ald. habeāt q̄ q̄ collationē separet: sequar tamen Raph. & qui legam: aut vt qui capite sequenti.

¶ De exemplis. Cap. XI.

Ertium est genus ex iis: quę extrinsecus adducuntur in causam: græci vocant παράδειγμα quo nomine & generaliter vsi sunt in omni similium appositione: & specialiter in iis: quæ rerum gestarum auctoritate nitūtur. Nostri fere similitudinem vocari maluerūt: quod ab illis parabole dicitur: hoc alterum exemplum: q̄q̄ & hoc simile est: & illud, exemplum. Nos quo facilius propositū explicemus: vtrūq; παράδειγμα esse credamus: & ipsi appellemus exēplū. Nec vereor: ne videar repugnare Ciceroni: qui collationem separet ab exemplo. Nam idem argumentationē diuidit in duas parteis: inductionem: & ratiocinationem: vt plerīq; græcorū in παραδείγματα & ἐπιχειρήματα dixeruntq; παράδειγμα ῥητορικὴν ἐπαγωγήν. Nam illa: qua plurimum est Socrates vsus: hanc habuit viam: cum plura interrogasset: quæ confiteri aduersario necesse esset: nouissime id: de quo quærebatur: inferebat: vt simile concessisse: id est inductio. Hoc in ratiocinatione fieri non potest. Sed qd̄ illic interrogatur: hic fere sumitur. Sit igitur illa interrogatio talis. quod est pomum generosissimū? nonne quod optimum? concederetur. Quis equus generosissimus? nonne qui optimus et plura? in eundem modum: deinde cuius rei gratia rogatum est: quid homo? nonne is generosissimus, qui optimus? fatendum erit. Hoc in testium interrogatione valet plurimum: in oratione perpetua dissimile est: etenim sibi ipse respondet orator: quod pomum generosissimum? puto qd̄ optimū. & qs equus? qui velocissimus. ita hominū non qui claritate nascēdi: sed q virtute maxime excellet. Omnia igitur ex hoc genere sumpta necesse est: aut similia esse: aut dissimilia: aut cōtraria. Similitudo assumitur interim & ad orationis ornatum. Sed illa cū res exiget. Nunc ea: quæ ad probationē per-

Inductio.

Similitudo.

¶ Quasi offerat se: & occurrat. Sed particula idcirco ab imperitis est omissa: qa male superiora distinxerāt Verum nisi ascribatur sensus non percipitur. Sic ergo legatur. Sed quasi offerat se: & occurrat. ¶ Et vt literæ: syllabæq; scribentiū cogitatione non exigunt: sic ratione sponte sequantur. Pro cogitatiōe sensus orationisq; integritas exposcit cogitationem. Pro ratione vero rationes legē dum esse: vel refragrantibus exēplaribus contenderim. Rationes autem pro argumentis accipiuntur. Argumentum nāq; est: vt diximus ratio rei dubiæ faciens fidem.

Argumētū quid.

¶ Tertiū est genus: ex iis quæ extrinsecus adducuntur in causam græci vocāt παράδειγμα. Est verbū: vt redundās ex capitis huius initio videt eradendū. ¶ Nec vereor: ne videar repugnare Ciceroni: q̄q̄ collationem separet ab exemplo. Sic quidem legitur: sed mēdose: vt sentio. Q̄q̄ ēm particula nō ociari modo: verum sensui quoq; confusionē afferre videtur. Eradenda est igitur ac eius loco. Qui relatiuum ascribēdum: vt legatur Qui collationem separet ab exemplo. Cicero autem in primo rhetorico. sic præcipit. Cōparabile est quod in diuersis reb⁹ similem aliquā rationem continet. Eius sunt partes tres imago: collatio: exemplum. Imago est oratio demōstrans corporum: aut naturarum similitudinem. Collatio est oratio rem cum re ex similitudine conferens. Exemplum est quod rem auctoritate: aut casu alicui⁹ hominis: aut negotij confirmat: aut infirmat. ¶ Dixeruntq; παράδειγμα ῥητορικὴν ἐπαγωγήν hoc ē dixerunt exemplum rhetoricam inductionem. Hoc autem & Aristoteles tum in rhetoricis: tum in primo posteriorum analyticorū præcipit cū inquit.

…mago.

…llatio. …emplum …id.

tinent:exequar. Potentissimũ autem est inter ea: quæ sunt huius generis: quod proprie vocamus exemplum:id est rei gestæ: aut vt gestæ vtilis ad persuadendum id:quod intenderis:commemoratio. Intuendum igitur totum simile sit: an ex parte:vt aut omnia ex eo sumamus:aut quæ vtilia erunt. Simile est. Iure est occisus Saturninus:sicut Gracci. Dissimile. Brutus occidit liberos proditionem molientes. Manlius virtutem filii morte mulctauit. Contrarium. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem sociis abstulit. Et probandorum & culpandorum ex his confirmatio eosdem gradus habet. Etiã in iis: quæ futura dicemus: vtilis similium admonitio est: vt si quis dicens Dionysium idcirco petere custodes salutis suæ: vt eorum adiutus armis tyrannidem occupet: hoc referat exemplum:eadem ratione Pisistratum ad dominationem peruenisse. Sed vt sunt exempla interim tota similia:vt hoc proximum:sic interim ex maioribus ad minora: ex minoribus ad maiora ducuntur. Si propter matrimonia violata vrbes euersę sunt:quid fieri adultero par est? Tibicines cum ab vrbe discessissent: publice reuocati sunt:quanto magis principes ciuitatis viri: & bene de rep. meriti:cum inuidiæ cesserint: ab exilio reducendi?

Præceptum exemplorum vsurpãdorũ.
A simili.
A dissimili.
A cõtrario.
Exẽpli a toto simili.
A maiorib⁹.
A minorib⁹.

¶ Tertium est genus. Sic habet codex noster: licet Raph. illud est vt redundans expungendum censeat: vt sit ordo tertium genus ex iis &c. græci vocant. Verũ vt opinor Quintilianus ipse & qui ita scribendum putauerunt neutiq̃ redundans: sed ad elegantiam pertinẽs censuerunt: vt sit similis locutio Vergilianæ. Est in secessu longo locus: insula portũ efficit. Est locus hesperiam graii cognomine dicunt: vt subaudiatur quem aut quam. Sic hoc loco subaudiendum relinquent: quod græci vocant. quomodo eruditi locuti sunt plurimi. Vnde nec Aldus expungendum censuit. Quod. s. exempli genus: ab illis parabole dicitur. Vnde adnotauit Valla. Hieronymus ad Gelasiam quæstione. vj. Parabolen hoc est similitudinem: quæ ab eo vocatur q᷑ alteri παραβάλλεται: hoc est assimilatur & quasi vmbra præuiũ veritatis est. Habet autem concessisse vt sit: inferebat concessisse id de quo quęrebatur: vt simile. s. concesserat. Habet autem inferret: quo modo legam sic: vt cum plura interrogasset: quæ confiteri aduersario necesse esset: nouissime id, de quo quęrebatur inferret vt simile concessisse. Quis equus generosissimus? nonne qui optimus? sic vera est lectio: habet tamen Vallen. Quid equus? qui generosissimus nonne qui optimus? Ita hominum: sic Ald. & Val. Vt sit ita is hominũ erit optimus qui &c. Pyrrhus est interfectus: habet Vallen.

Parabolę.

ὥσ ἀυτοσ δὲ καὶ οἱ ῥητορικοὶ συμπείθουσιν. ἢ γὰρ διὰ παραδειγμάτων: ὅ ἐστιν ἐπαγωγή, ἢ διὰ ἐνθυμημάτων ὅπερ ἐστὶ συλλογισμοσ. Id est. Similiter autem & oratores persuadent. Aut enim per exempla: quod est inductio: aut per enthymemata: quod quidem est syllogismus. ¶ Nouissime id de quo q̃rebatur: inferebat vt simile conecessisset. Vni⁹ particulę defectu totus hic confunditur sensus: qui certe illustratur: si cui datiu⁹ ascribatur hoc modo: vt cui simile concessisset. Frequentissime autẽ vt particula cum relatiuo cũ apud alios plerosq;: qui post Ciceronem floruerunt: tum apud Fabium iunctũ inuenitur: pro vtpote: quo fere non vtitur Fabius. Inductio autẽ: vt Cicero definit est oratio: quę rebus nõ dubiis captat assensionẽ eius qui cũ instituta est: quibus assensionibus facit: vt illi dubia quędam res propter similitudinẽ earum rerũ: quibus assensit: probet: velut apud Socraticum Aeschinem demonstrat Socrates cũ Xenophontis vxore & cum ipso Xenophonte Aspasiã locutam. Ratiocinatio vero: est oratio ex ipsa re probabile aliq̃d eliciẽs: q̃d expositum: & per se cognitũ sua se vi: & ratiõe cõfirmet. ¶ Q̃d equus generosissimus? Quid legendũ est: non q̃d. ¶ Aut enĩ sibi ipse respondet orator. Aut particula quæ in sensus principio est: vt iterum saltem apponatur: ratio exposcit q̃d quia nõ fit: mendose legi puto. Emendatur autẽ si aut particula eradatur ac eius loco & copula reponatur. hoc modo. Et enim sibi ipse respõdet orator. ¶ Dissimilitudo assumitur interim: & ad orationis ornatum. Sic quidẽ legitur: sed corrupte vt mihi videtur. Non enim dissimilitudo ad orationis ornatũ adhibetur: sed similitudo: vt Fabius ipse in octauo apte ꝑcipit. Præclare vero inq̃t ad inferendã rebus lucẽ repertę sunt sĩlitudines: quarũ alię sunt q̃ ꝓbationis gratia inter argumẽta ponũtur. Aliæ ad exprimendã rerũ imaginẽ cõpositæ: q̃d est huius loci propriũ: & quæ sequũtur. Quid q᷑ Fabius eo ordine singula exequitur: quo etiã ꝓposuit. Quare similitudo vel refragãtibus exẽplaribus mihi legendũ videtur. Est aũt similitudo oratio traducẽs ad rẽ quãpiã aliquid ex re dispari simile. Ea sumitur aut ornandi causa: aut probãdi: aut apertius dicendi: aut ante oculos ponẽdi. ¶ Vt si quid dicens Dionysiũ. Si quis legendũ esse ne admonitione quidẽ est dignũ. Dionysius aũt Siciliæ fuit tyrannus: qui vt narrat Cornelius Nepos: manu fortis: & bello peritus fuit: & id q̃d in tyranno non facile reperitur: minime libidinosus: non luxuriosus: nõ auarus: nullius rei deniq; cupidus: nisi singularis: perpetuiq; imperii ob eãq; rem crudelis. Huic filius Dionysius omni turpitudine inquinatus in tyrannide successit: qui tandem Syracusis pulsus Corinthi pueris ludũ aperuit: vt refert Cicero libro tertio quæstionũ Tusculanarum. Sed de patre Fabius sentit Pisistratus vero Athenarum fuit Tyrannus: de quo Iustinus in secũdo multa scribit. Hic cum & ingenio: & doctrina: & eloquẽtia plurimũ polleret: effecit vt sibi satellites ad corporis tutelam publice decernerentur: quibus acceptis arcem simul: & libertatem occupauit.

Vt cũ rel[atiuo] pro vtpo[te].
Inductio quid sit.
Ratiocin[atio] quid.
Similit[udo] quid.
Dionysi[us] fuerit.
Pisistrat[us] qui.

RAPH,

¶ Non tantũ afferet momẽti Horatius & Torquatus: quantũ illa mulier: cuius manu Pyrrhus interfectus. ¶ Cuius est verbum sæpenumero eleganter prętermittatur: hic tamen est verbum mihi ascribẽdum videtur. hoc modo. Pyrrhus est interfect⁹. Horatij autem Coclitis fortitudo: qui vnus hostium impetum: dum a tergo pons a suis euerteretur: sustinuit: deinde se in Tyberim armatum coniecit ad suosq; tranauit: si cui est ignota: is legat secundum Liuij librum: vbi huius viri gesta copiose narrantur. Ex septimo quoq; eiusdem auctoris volumine percipiet T. Manlium: qui primus Torquatus fuit appellatus: cum Gallo quodam eximia corporis magnitudine in singulare certamẽ descendisse: eoq; interfecto Torquem aureum ablatũ collo suo circundedisse: indeq; Torquatum cognominari cœpisse. Quænam vero fuerit ea mulier a qua Pyrrhus rex Epirotarum fuit interfectus non memini me legisse. Nam & Cor. Nepos: & Iustinus: & Plutarchus scribunt quidem Pyrrhum Epirotarum regem: cum aduersus Antigonum Argos obsideret: a vetula quam non nominant: tegula vtraq; manu e tecto demissa fuisse interfectum. ¶ Quod ipsum est ex maioribus ad minora. Nisi corrigatur hic sensus minus videtur esse verus. Neq; enim maior est fœminæ virtus q̃ viri. Sed quia rarior idcirco admirabilior. Quare vt pro maioribus legendum est minoribus: ita minora in maiora videntur commutanda. ¶ Simile est hoc p Muræna. Hoc pronomen vt superuacuũ mihi videtur expungendum. ¶ E cõtrario vero exemplo censoriam notam. e præpositio vt superuacua expungatur: contrario illq; exem

Horatius Cocles.

Torquatus.

rrhi Epiro um regis rs.

¶ Ad exhortationem vero præcipue valent imparia. Admirabilior in fœmina q̃ in viro virtus. Quare si ad fortiter faciendũ accendatur aliquis: non tantum afferet momenti Horatius & Torquatus: quantum illa mulier cuius manu Pyrrhus est interfectus: & ad moriẽdum non tam Cato & Scipio: q̃ Lucretia: quod ipsum est ex †maioribus ad minora. Singula igitur horũ generum ex Cicerone (Nam vnde potius?) exẽpla †ponamus! Simile est hoc pro Muræna. Etenim mihi ipsi accidit: vt cũ duobus patriciis: altero ĩprobissimo: altero modestissimo atq; optimo viro peterem: superaui tamen dignitate Catilinam: gratia Galbam. Maius minoris pro Milone. Negant intueri lucem esse fas ei: qui a se hominem occisum esse fateatur: in qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant! nempe in ea: quæ primum iudicium de capite vidit. M. Horatii fortissimi viri: qui nondum libera ciuitate: tamen populi Romani comitiis liberatus est: cum sua manu sororem esse interfectam fateretur. Minus maioris: Occidi non Spurium Melium: qui annona leuanda: iacturaq; rei familiaris: quia nimis amplecti plebem videbatur: in suspicionem incidit regni appetendi: & cætera: deinde. Sed eum (auderet enim dicere cum patriam periculo liberasset) cuius nefandum adulterium in puluinaribus: & totus in Clodium locus. Dissimile ex se plures causas habet: fit enim genere: modo: tẽpore: loco: cæterisq;: per quæ fere omnia Cicero præiudicia: quæ de Cluentio videbantur facta: subuertit. Contrario vero exemplo censoriam notam laudando censorem Aphricanũ: qui eum: quem peierasse conceptis verbis palam dixisset: testimoniũ etiam pollicitus: si quis contradiceret: nullo accusante traducere equum passus esset. Quæ quia erant longiora: non suis verbis exposui. Breue autem apud Vergiliũ contrarii exemplũ est. At non ille satum: quo te mentiris Achilles: Talis in hoste fuit Priamo: Quędam autem ex iis: quæ gesta sunt: tota narrabimus: vt Cicero pro Milone. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu Caii Marii: propinquus eius imperatoris: ab eo interfectus est: cui vim afferebat. Facere enim probus adolescens periculose q̃ perpeti turpiter maluit: atq; hunc ille summus vir scelere solutum periculo liberauit. Quædam significare satis erit: vt idem ac pro eodem. Neq; enim posset ille Hala Seruilius: aut. P. Nasica: aut. L. Opimius: aut me consule senatus non nefarius haberi: si sceleratos interfici nefas esset. Hæc ita dicentur: prout nota erunt: vel vtilitas causæ: aut decor postulabit. Eadem ratio est eorum: quę ex poeticis fabulis ducuntur: nisi q; iis minus affirmationis adhibetur: cuius vsus qualis esse deberet: idem optimus auctor: ac magister eloquẽtię ostẽdit. Nã huius quoq; generis eadẽ in oratione reperietur exemplũ. Itaq; hoc iudices nõ sine causa etiam fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt: eum qui patris vlciscendi causa matrem necauisset: variatis hominũ sententiis: non solum diuina: sed etiam sapientissimę deæ sen

Ab imparibus.

ex minorib⁹ ad maiora.

promamus

Simile.

Maius.

Minus.

Dissimile.

Cõtrariũ.

Aen. ij.

Exemplorũ præcepta.

Ex poeticis.

Aesopi fabulæ. tentia liberatum. Ille quoq; fabulæ: quæ etiam si ab Aesopo originem non acceperunt (Nam videtur earum primus auctor Hesiodus) nomine tamen Aesopi maxime celebrantur: ducere animos solent: præcipue rusticorum: & imperitorū: qui & simplicius, quæ ficta sunt audiunt: & capti voluptate facile iis qui bus delectantur: consentiunt. Siquidem & Menenius Agrippa plebem cum patribus in gratiā traditur reduxisse: nota illa de membris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula: & Horatius: (in epistolis.) ne in poemate quidem humilem vsum huius generis putauit Olim quod vulpes ægroto cauta leoni. ἄινον græci vocant: & αἰσώπου ποιητόν & vt dixi λόγους μυθικούς. Nostrorum quidā non sane recepto in vsum nomine apologationē. Ex parœmia. cui confine est παροιμίας genus illud: qđ est velut fabella breuior: & per allegoriā accipit: nos nostrū inqt onus: vos clitellas.

ASCENSIVS.

¶ Quod ipsum est ex maioribus ad minora. Sic Vallen. Aldus tamē Raph. secutus imprimendū curauit ex minoribus ad maiora: quē sequar: licet contra resolui posset sic. Si Lucretia exēplo sui multū animauit ad consciscendā sibi necē: non cōtinuo tantūdē fecerint Cato & Scipio. Quo modo procedamus a maiore ad minus negatiue. Nā vnde potius? per parenthesim insertū est: nā ordo est Ponamus: aut (vt legere ausim si exēplar arrideret) promamus singula exēpla bonorum generū ex Cætero. Nam vnde sup. promamus aut ponamus potius? q. d. ex nullo. Simile est hoc, sic Val. & Ald. E cōtrario vero exēplo. sic Ald. & priusq̄ repositus esset Vallen. Raph. tñ Contrario legit. Ego vero legendū puto: A cōtrario vero exemplo sup. subuertit &c. aut Contrarij vero exēplo: quia sequitur Breue autē apud Virgiliū contrarij exemplū est. Vbi Vallen. vt in cæteris oīb[9] Virgiliū scripsit: & sunt magni nominis auctores qui Politianū nō sequuntur in Vergilij scriptione: Nam marmorarijs certe modicū fidei est adhibendum qui a pscripto sæpe aberrant. In Vallen. est a contrario: Itē vtilitas & ducuntur. Sed nescio quō scriptū habeat Meneuius: vbi & Liuio & Quintiliano nūc scribitur Menenius. Præterea in Vallen. nō est in illis versibus Qđ dixit: sed Olim qđ vulpes &c. Neq; ponendū est in illis versibus cū vnus sit versiculus: nec dixit: cū in Horatio sit Respondit, referā. Vbi vero Aldus & cæteri recte μυθικούς impresserunt scriptum habet Vallen (nescio quo errore) λιβυκούς. Præterea vbi Raph. parœmias, Aldus & Val. παροιμίας in nominādi casu scripserunt: vt sit appositio: legam libentius cum Raph. Est autē parœmia prouerbium: Clitellæ. Clitellæ sunt velut cellæ humiles in dorso iumentorum quibus onera imponūtur: decentq; asinos mulos & id genus vilia iumenta. Vnde nos nostrū honus q. d. honorificum portamus aut portabimus: vos clitellas.

plo censoriam notam Cicero pro Cluentio euertit: cū inquit: video igitur iudices animaduertisse Censores in iudices quosdam illius iudicij Iuniani: cum istam ipsam causam subscriberent. Hic primū iudices illud cōmune proponā nunq̄ animaduersionibus censorijs hanc ciuitatē ita contentam: vt rebus iudicatis fuisse. Neq; in re nota consumam tempus exēplis. Ponam illud vnū. C. Getam cū a. L. Metello & Cn. Domitio cēsoribus ex senatu eiectus esset: censorem ipsum postea esse factum: & cuius mores a cēsoribus erāt rephensi: hūc postea & populi Romani: & eorum: qui in ipsum animaduerterant moribus pfuisse: & quæ sequuntur. ¶ Hæc ita dicentur prout nota erūt vel vtilitatis causæ: aut decor postulabit. Correcte in alijs exemplaribus legitur vtilitās loco vtilitatis. ¶ Eadem ratio est eorum quæ ex poeticis fabulis dicūtur. i vocali in u conuersa ducūtur esse legendum videtur. ¶ Siquidem & Meneni[9] Agrippa T. Liuius in secūdo primę decadis libro secessionē plebis in sacrum montem ob fœneratorum crudelitatē copiose describit: simulq; (Cur pleb sacrū mo secessent.) vt oratiōe Menenij Agrippæ optimi: ac facūdissimi viri: qui ad eam ab senatu orator fuerat missus: ita cum patribus in gratiā redijt: vt sibi quoq; magistratus sacrosanctos creare liceret: qui sibi aduersus consules auxilio essent. Sicq; primū duo tribuni plebis fuere creati. ¶ Qđ dixit vulpes ægroto cauta leoni. Aliter apud Horatium in primo epistolarū legitur. Olim qđ vulpes ægroto cauta leoni Respondit: referam. ἄινον græci vocant & αἰσώπου ποιητὸν vt dixi λόγους μυθικούς. ἄινον greci fabulā vocant: vt est apud Hesiodū αἰσώπου ποιητὸν autē trāsfertur ab Aesopo factū. Nā vt secūdo scribit. A. Gellius. Aesopus ille e Phrygia fabulator (Aesopus fuerit.) haud immerito sapiens existimatus est: cū quæ vtilia monitu suasuq; erāt nō seuere: neq; imperiose pcepit, & censuit: vt philosophis mos est: sed festiuos delectabilesq; apologos est cōmētus: & q̄ sequunt, Enni[9] aūt huius modi apologos in satyris scite admodū & venuste: vt idē Gellius refert: versib[9] q̄dratis cōposuit quorum hi duo memorię sunt cōmēdādi. Hoc erit tibi argumētū semp in prōptu sitū, Ne qđ expectes amicos qđ tu per te agere possis. λόγοι vero μυθικοὶ sermōes fabulosi dicunt. μυθος. n. fabulā significat. ¶ Cui cōfine est παροιμίας genus illud. παροιμία pūerbiū dr. ¶ Non nostrū inqt onus. Nos loco negat. onus videt reponēdū: hoc mō. Nos nostrū inquit onus vos clitellas. Significatur autē hoc prouerbio neutrā partē sine labore abituram.

¶ Proximas exemplo vires habet similitudo: pcipueq; illa quæ ducitur citra vllam translationū mixturam ex rebus pene paribus: vt qui accipere in cāpo consueuerūt: iis candidatis: quorū nūmos suppressos esse putāt: inimicissimi solent esse: sic huius

¶ Proximas exēpli vires: loco exempli legendū esse videtur exēplo. Sic aūt est distinguendū ne sensus natura distincti cōfundātur. ¶ Quæ ducitur citra vllā

modi iudices infesti tum reo venerāt. Nam παραβολὴ: quā Cicero collationē vocat: longius res: quæ cōparantur: repetere solet: nec hominū modo inter se opera similia spectantur: vt Cicero pro Muræna facit. Q; si e portu soluētibus: qui iam in portū ex alto inuehuntur: prædicere summo studio solent: & tempestatum rationem: & prædonum: & locorum (ꝙ natura fert: vt iis faueamus: qui eadem pericula: quibus nos perfuncti sumus ingrediantur) quo me tandem animo esse oportet; prope iam ex magna iactatione terram videntem in hunc: cui video maximas tempestates esse subeundas! Sed παραβολὴ a mutis atq; etiam inanimis interim huiusmodi ducitur. Et quoniam similium alia facies in tali ratione: admonendum est rarius esse in oratione illud genus: quod εἰκόνα græci vocant (in quo exprimitur rerum: aut personarum imago: vt Cassius: quis istam faciem planipedis senis torquens) q̃ id: quo probabilius fit: quod intendimus: vt si animum dicas excolendum similitudine vtaris terræ: quæ neglecta sentes atq; dumos: exculta fructus creat. aut si ad curam reipublicæ horteris: ostendas apes etiam formicasq; non modo muta: sed etiam parua animalia in commune tamen laborare. Ex hoc genere ꝯ dictum est illud Ciceronis. Vt corpora nostra sine mente: ita ciuitas sine lege, suis partibus: vt neruis ac sanguine: & membris vti non potest. Sed vt hoc corporis humani pro Cluentio: ita pro Cornelio equorum pro Archia saxorum quoq; est vsus similitudine. Illa (vt dixi) propiora: Vt remiges sine gubernatore: ita milites sine imperatore nihil valere. Solent tamen fallere similitudinum species. Ideoq; adhibendum est his iudicium. Neq; enim vt nauis vtilior noua q̃ vetus: sic amicitia. Vel vt laudanda quæ pecuniam suam pluribus largitur: ita quæ formam. Verba sunt in his similia: largitionis & vetustatis: vis quidem longe diuersa pecuniæ & amicitiæ. Itaq; in hoc genere maxime quæritur: an simile sit: quod infertur. Etiam in illis interrogationibus Socratis: quarum paulo ante feci mentionem: cauendum: ne incaute respondeas: vt apud Aeschinem socraticum male respōdit Aspasia Xenophontis vxor. Quod Cicero his verbis transfert. Dic mihi quæso Xenophontis vxor: si vicina tua melius habeat aurum q̃ tu habes: vtrum ne illius: an tuum malis! illius inquit. Quid! si vestem: & cæterum ornatum muliebrem, precii maioris habeat q̃ tu habes: tuum ne: an illius malis! respondit illius vero. Agesis inquit: si virum illa meliorem habeat q̃ tu habes: vtrum ne tuum virum malis: an illius! hic mulier erubuit: merito, male enim responderat: se malle alienum aurum q̃ suum. Nam est id improbum. At si respondisset: se malle aurum suum tale esse: quale illud esset: potuisset pudice respondere: malle se virum suum talem esse: qualis melior esset.

A parabole

Ab imagine

ductum

¶ Proximas exemplo vires. Vallensis habet Proximas exēpli vires: sed parui refert nisi ꝙ Vallensis antiquiorem putem lectionem. habet autem translationū. In cāpo. s. Martio Romæ: vbi comitia fiebant. Tū reo venerāt. Nō est in

trāslationem mixturam. Translationū legendū esse patet. ¶ Nā parabole quā Cicero collationē vocat lōgius res quæ parantur repetere solet. Comparantur vt legamus sensus exposcere videtur. ¶ Et tempestatum rationē: & prædonū: & locorum natura affert. Q; particula librariorum incuria omissa videtur et reponenda: ac fert legendū non affert hoc modo: Qđ natura fert. Sic autē in oratione pro Muręna legitur. ¶ Quod εἰκόνα græci vocant. εἰκὼν latine dicitur imago: quā in primo rhetorico. sic Cicero definit vt paulo ante dixi. Imago est oratio demōstrās corporū aut naturarū similitudinē ¶ Vt Cassius: Qui istam faciem lani pedi senis torquens: Hoc quidē dictum menda non caret. Sed quia nō extat opus: vnde est sumptū: ne corrigi quidem facile potest: nisi forte planipedij legamus: perinde ac si diceret comici senis. Planipes nāq; genus est poematis comœdiæ simile: q Mimus a græcis vocatur. ¶ Q̃ id: quod probabilius sit quod intēdimus. Quo litera d erasa legendum est hoc modo. Quo probabilius. ¶ Aut si ad curam reipublicæ hortens: ostendes apes etiam formicasq;. ostendas legendum vt modi similes copulētur. Apes autem eam reipublicæ speciem imitantur: quæ μοναρχία dicitur. Regem enim creant: penes quem sit summa rerum. Formicæ vero δημοκρατίαν sequi videtur. Nam ad tempus iudices sibi cōstituere a pleris q; dicūtur: q reipublicę ꝑsint ¶ Illa vt dixi ꝓpiora: vt remi sine gubernatore: ita milites sine imperatore nihil valere. Remiges nō remi legendum ēē satis ex ipso patet sensu. ¶ Velut laudāda: vel atq; vt particulæ nota subdiuisionis sunt distinguēdæ ne vna dictio: cum sint duæ: esse videatur. ¶ Etiā si in

Valleñ. venerãt: vt subaudiatur per zeugma a superiore fuerant. habet paranť vbi Aldus parẽtur: Raph. comparentur impressit & comparantur imprimẽ‑dum præcepit. Præcipere summo studio solent. Sic Valleñ. & Ald. vbi h̃ iph. non absurde impressit prædicere. magis eñ prædicũt q̃ præcipiunt. Quod na tura affert, sic Valleñ. Legã tñ: q; natura fert. i. quia natura facit. Quis istã faciẽ lanipedi senis torquens: sic Valleñ. sed cerno vestigia lanipedis: Aldus aũt pla nipedis impressit. Quo probabilius fit: etiã Valleñ. habet & ostendas. Ex hoc genere dictũ est. Aldus impressit ductũ est. Valleñ habet reniges et vel vt diu sas particulas. Item Etiam in illis: nõ etiã si in illis: sed Aspasie vbi reliqui: vt in rhetoricis Ciceronis nũc legitur Aspasia leguntur. Itẽ respõdit: illud vero: Age sis (inquit) si virum illa meliorem. I tẽ: merito, male eñ &c. Item. Nã est id im probum: non hoc, habet.

illis interrogatiõib⁹ Socra tis. Si particula vt sensum perturbans eradenda vide tur. ℂ Age si inquit. Sis p̃ si vis in primo Ciceronis rhetorico. vñ hoc sumptũ est legitur: quemadmoduʒ meliorem non maioreʒ vt statim infertur. ℂ Merito enim male respõderat. Eñ particula in tertium locuʒ videtur transferenda: vt le‑gatur: merito. Male eñ re‑sponderat: se malle alienum aurũ q̃ suum. ℂ Nam est id hoc improbum. Alterum horum pronominum est eradendum.

Scio quosdam inani diligentia per minutissimas partes ista se‑
cuisse: & aliquid esse simile minus vt simia homini: & marmo‑
ra deformata prima manu: aliqd plus, vt illud. Non ouum tam
simile ouo. Et dissimilibus in esse simile: vt formicæ & elephan‑
to genus: quia sunt animalia. Et similibus dissimile: vt canibus
Cõtrariorũ modi. catulos: & matribus hœdos: differunt enim ętate. Contrariorũ
quoq; aliter accipi opposita: vt noctẽ luci: aliter noxia: vt aquã
frigidam febri: aliter repugnantia: vt verũ falso: aliter separata:
vt dura non duris. Sed quid hæc ad prasens propositũ magno
Arg. ex iure simili. pere pertineant, non reperio. Illud est annotãdum magis: argu
mẽta duci ex iure: simili: vt Cicero in topicis. Ei cui dom⁹ vsus
fructus relictus sit: nõ restituturũ hæredem: si corruerit: qa nõ
restituat seruum: si is decesserit. Ex contrario nihil obstat: quo‑
A contrario minus iustũ matrimonium sit mente coeuntium: etiã si tabulę
signatę non fuerint. Nihil enim proderit signasse tabulas: si mẽ
A dissimili. tem matrimonii non fuisse constabit. Ex dissimili quale est Ci
ceronis pro Cecinna: vt si quis me exire domo coegisset armis:
haberem actionem: si quis introire prohibuisset, non haberem.
Dissimilia sic deprahenduntur: non si is qui argẽtum omne le
gauit: videri potest signatã quoq; pecuniã reliquisse: ideo etiã
quod est in nominibus dari voluisse creditur. Αμαλογίαμ qui‑
dam a simili separauerunt: nos eam subiectam huic generi pu
tamus. Nam vt vnum ad decem: † sic decem ad centum: simile
Et. certe est: & vt hostis: sic malus ciuis. q̃q̃ hæc vlterius quoq; pro
cedere solent. Si turpis dominæ consuetudo cum seruo: turpis
domini cũ ancilla: si mutis animalibus finis voluptas: idem ho‑
mini. Cui rei facillime occurrit ex dissimilibus argumentatio.
Non idem est dominum cũ ancilla coisse: quod dominam cum
Ab auctori‑tate. seruo. Nec si mutis finis voluptas: rationabilibus quoq;. Immo
ex contrario: quia mutis; ideo non rationabilibus. Adhibetur
extrinsecus in causam: & auctoritas. Hæc secuti græcos: a qui‑
bus κρίσεις dicuntur: iudicia aut iudicationes vocant: non de
quibus ex causa dicta sentẽtia est (Nam ea quidem in exemplo‑
rum locum cedunt) Sed si quid ita visum gentibus: populis: sa‑
pientibus viris: claris ciuibus: illustribus poetis referri potest.
Ne hæc quidem vulgo dicta: & recepta persuasione populari si

ℂ Et vt marmora defor‑mata: vt particula: vt sen‑sum perturbans. ac super‑uacua mihi videť expũgẽ da. ℂ Nõ ouũ tam simile ouo. Plauti dictũ est: sum‑ptum de comœdia: quæ in scribiť Captiui duo. ℂ Vt Cicero in topicis. Eum: cui domus vsus fruct⁹ legat⁹ sit: non restituturum hære‑di: si corruerit. Non libra‑riorum culpa: sed correcto ris alicuius ne dicam cor‑ruptorẽ: parũ eruditi: pror susq;: & iudicio: & diligen‑tia carentis hunc sensum p̃ uersum esse manifeste Cice ronis ipsi⁹ verba declarãt. Hoc eñ eodem exemplo lo cũ a simili exponit. Si ędes hæ inquit exesæ corruerint vitiumue fecerint: quaruʒ vsus fructus legatus est: hę res restituere nõ debet: nec reficere non magis q̃ seruuʒ restituere: si is cui⁹ vsus fru ctus legat⁹ esset deperisset. Restituere Putauit aũt iste loci huius corruptor: restituere verbũ id demum significare quod reddere cũ pro eo: quod est instaurare atq; reficere fre‑quentissime accipiať: Quo errore ductus ei in eum: & hæredem in datiuum hæ‑redi peruertit. Sic igiť emẽ‑date legetur: vt Cicero I to picis ei: cui dom⁹ vsus fru ctus legatus sit: non restitu turũ hęredem: si corruerit. ℂ Quominus iustum ma trimonio sit mente coeun‑tium: & etiam si tabulæ si gnatæ non fuerint. Matri‑moniuʒ pro matrimonio legendum est: necnon & co pula: vt cessans videtur ex pungenda. Colligitur autẽ

ne vſu fuerint teſtimonia. Sunt enim quodãmodo vel potentiora: etiam ꝙ nõ cauſis accommodata: ſed liberis: & odio: gratia: mentibus: ideo tantum dicta factaq; : quia aut honeſtiſſima: aut veriſſima videbantur. An vero me de incommodis vitæ differẽtem nõ adiuuabit earum perſuaſio nationum: quæ fletibus natos: lætitia defunctos proſequuntur? Aut ſi miſericordiam cõmendabo iudici: nihil proderit ꝙ prudentiſſima ciuitas atheníenſium: non eam pro affectu: ſed pro numine accepit? Nõ illa ſeptem præcepta ſapientum non ne quaſdã vitæ leges exiſtimamus? Si cauſam veneficii dicat adultera: non Marci Caronis iudicio damnata videatur: quí nullã adulteram non eandem eſſe veneficam dixit? Iam ſentẽtiis quidẽ poetarũ non orationes modo ſunt refertæ: ſed libri etiam philoſophorum Qui ꝗꝗ inferiora omnia præceptis ſuis: ac literis credunt: repetere tamen auctoritatem a plurimis verſibus non faſtidierunt. Neq; eſt ignobile exemplum: Megarios ab athenïẽſibus cum de ſalamine cõtenderent: victos Homeri verſu: qui tamen ipſe in nõ omni editione reperitur: ſignificans Aiacem naues ſuas athenïẽſibus iũxiſſe. Ea quoq; quę vulgo recepta ſunt: hoc ipſo ꝙ incertum auctorem habent: velut omniũ fiũt: quale eſt. Vbi amici: ibi opes. & conſciẽtia mille teſtes. Et apud Ciceronem. Pares autem (vt eſt in vetere prouerbio) cum paribus facillime congregãtur. Neq; enim duraſſent hæc in æternum niſi vera omnibus viderentur. Ponitur a quibuſdam: & quidem in parte prima deorũ auctoritas: quæ eſt ex reſponſis: vt Socratem eſſe ſapientiſſimũ: id rarum eſt. Tamen vtitur eo Cicero in libro de haruſpicum reſponſis. Et in concione contra Catilinã: cum ſignum Iouis columnæ impoſitum populo oſtendit. Et pro Ligario cum cauſam Caii Cæſaris meliorem: quia dii hoc iudicauerint: confitetur. Quæ cum propria cauſæ ſint: diuina teſtimonia vocantur: cum aliunde acceſſuntur argumenta. Nonnunꝗ contingit iudicis quoq; : aut aduerſarii: aut eius: qui ex diuerſo agit dictũ aliquod aut factum aſſumere ad eorum: quæ intendimus fidẽ. Propter quod fuerunt qui exempla: & has auctoritates probationum inartificialium eſſe arbitrarentur: ꝙ ea non inueniret orator: ſed acciperet. Plurimum autem refert. Nam teſtis: & quæſtio: & his ſimilia de ipſa re: quæ in iudicio eſt: pronunciant. Extra petita niſi ad aliqua præſentis diſceptationis vtilitatem ingenio applicantur: nihil per ſe valent.

A iudicio gẽtis.
Ciuitatis.
Sapientis
Clari ciuis.
Poetæ.
Vulgi.
Deorũ oraculis.
Aduerſarij vel iudicis.

hoc ex ea iuris regula. Nuptias vero non concubitꝰ: ſed conſenſus facit. ❡ Non ſi quis argentum legauit: videri poteſt ſignatã quoq; pecuniã reliqſſe: ideo etiam quod eſt: in nominibꝰ noluiſſe creditur. Deprauatus hic quoq; locꝰ facile ex Ciceronis topicis: vñ hoc exẽplum eſt ſumptũ: emẽdatur. Sic enim locũ a differentia Cicero narrat. Nõ ſi vir vxori legauit argentũ omne: quod ſuum eſſet: idcirco ꝗ in nominibus fuerunt: legata ſunt: multum enim refert in arca ne poſitum ſit argẽtũ: an in tabulis debeat. Quare hic quoq; legẽdũ eſt. Non ſi is q argentum omne legauit: videri poteſt ſignatã quoq; pecuniam reliquiſſe: ideo etiam: qđ eſt in nominibꝰ voluiſſe creditur. Nullo autẽ pacto ſiquis & noluiſſe ſenſui congruunt. ❡ Analogiã quidã a ſimili ſuperauerũt Separauerunt legendũ eſſe ne admonitione quidẽ eſt dignum. Analogia vero ꝓportio trãſſertur. ❡ Nam vt vnum ad decem & decẽ ad centum ſimile eſt certe. Loco & copulæ ſic aduerbium ſenſus expoſcere videt: vt legamus. Nã vt vnũ ad decem ſic decem ad centuȝ. ❡ Turpis domino cũ ancilla, Pro domino ſenſus integritas expoſcit vt dñi reponatur. ❡ Hæc ſecuti gręcos a quibus κριδειό dicuntur iudicia: aut: iudicationes vocantur: de quibus ex cauſa dicta ſentẽtia eſt. Mẽdis non carent hi ſenſus: ꝗ facile ſic tolluntur. ſi vocẽ legatur: vt actiuum ſit: ac nõ particula negatiua aſcribatur: vt legatur nõ de quibus ex cauſa dicta ſentẽtia eſt. Non autem aduerbiuȝ aſcribẽdum eſſe ac ile ex ea quæ ſequitur exceptione: ꝑcipitur. Nam res iudicatæ ad exempla referuntur: nõ ad auctoritatem: vt aperte exponit Fabius. Nam ea inquit in exemplorum locum cedunt. Deinde ſubijcit. Quæ ad auctoritatem referantur: hoc modo: ſed

Vt aquam frigidam febri. Aldus frigidaȝ ſolum habet: Vallẽſ. ſuperſcriptũ in vt ſit i febri: quia aqua frigida nõ eſt noxia febri: ſed homini in febri. Verũtamẽ dicimus: aquam frigidã contrariã febri. ſ. medicinã. Idẽ Aldus impreſſit Ei cui domus &c. & hæredem: cum Vallẽſ. cõtra habeat: intellexeritq; forſitan: ſi domus corruerit non eſſe reparandam ab vſufructuario: cum ſenſus ſit vt ex Cicerone bene & docte conuincit Raph. hæredẽ non reſtituturũ eã vſufructũ habẽti. Ecõtrario. Val. & Ald. habent ex cõtrario. Item matrimoniũ ſit mẽte coeũtiũ, etiã ſi &c. Item Non ſiqui &c. & intelligitur facile licet non ſcribatur is. Item voluiſſe vterq; habet. Verum vbi Aldus & Raph. legunt ἀπολογίαν. Vallẽſ. habet ἀποεπιο v quidam ſeparauerunt &c. habet aũt & decem ad centum: ſed quia ſequitur, ſic malus ciuis: ſequar Raph. ꝗꝗ Aldus ſecutus non eſt. Aldus &

Val. habent domini posset tamen cō̄strui vt legatur dn̄o: sic cō̄suetudo cum ser uo est turpis dominę: consuetudo cū ancilla est turpis dn̄o. Vallen̄ autē distin= xit vt impressum a nobis est: & ita melius reor distinctum q̄ vt Raph. sentit di stinguendū: quod probat particula em̄: secundo loco poni solita. Vt aūt cætera taceam: Megareos est in codice Vallen̄.

si quid ita visum gentibus. Huiusmodi aūt probatio: quæ ab auctoritate sumit= & artis expers: & i testimo= nio collocata esse a Cicero= ne dicitur. Sic enim in topi cis scribit. Testimonium autē nunc dicimus omne: quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendā fidem. Per sona autē nō qualiscūq; testimonij pondus habet. Ad faciendā em̄ fidem auctoritas quæritur. Sed auctorita= tem: aut natura: aut tempus affert. Naturę auctoritas in virtute inest maxime: In tēpore autem multa sunt: quæ afferunt auctoritatem: Ingeniū: opes: ætas: fortuna: ars: vsus: necessitas concursus etiā rerum fortuita= rū. ¶ Ne hæc quidem vulgo dicta & recepta persuasione populari sine vsu fuerint testimonia. Sic quidem di stinguitur: sed male: vt mihi videtur. Ita nanq; est distinguendū vt Testimonia sequentis sensus initiū sit hoc modo. Testimonia sunt em̄ quodāmodo. ¶ Earū persuasio nationū. Thraciæ sunt illæ nationes: vt Valerius Maximus refert. ¶ Nā illa septē præcepta sapientū. De numero sapientū qui olim floruisse dicuntur magna est apud græcos discordia. Sed Thaleti hoc sapiens ascribitur dictū. Nosce teipsum. Chiloni Lacedæmonio. Nihil nimis. Pittaco Mitylenæo. Tēpus nosce. Bianti Prienæo. Plurimi sunt mali. Cleobulo. Fortunæ mu tationes fortiter perferre disce. Peniādro Corinthio. Exercitatio totū pōt Anacharsidi scythæ. A lingua, ven= tre, pudēdis abstine. ¶ Si causam veneficij dicat in adultera: in præpositio sensum perturbās expūgat. ¶ Nō orationes modo sunt refectæ: c littera eradatur: vt loco eius r lig da reponat. Refertæ em̄ hoc est plenæ legēdū est. ¶ Neq; est ignobile exemplū Megarius ab Atheniensibus cū de salamine contēderent victus Homeri ver su. Megarus quidē legi potest: vt si accusatiuus græcus tametsi Megareos cōtenderim esse legendū victus ve= ro nisi in victos cōuertat sensui cōtextuiq; nō cōuenit. Hoc idē aūt exemplū: & Aristoteles in primo rhetori= corū affert ex primo iliados ἐκ σαλαμῖνος δ᾽ αἴας ἄγεν δυοκαιδεκα νῆας. στῆσε δ᾽ ἄγων ἵν᾽ ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες. hoc est Aiax vero Salaminius egit. xij. naues. Stetit aūt vbi atheniensiū locatæ erant pha= langes. Est aūt Megara vrbs iuxta Isthmū media inter peloponnēsum. Atticā: & Bœotiam: cuius nauale erat enisæa. Dicta est aūt Megara a Megaro Apollinis filio. Multæ vo sunt vrbes hoc noīe appellatæ. Nā & in thes salia: & in ponto: & Illirico: & in Sicilia Megara est quæ antea Hyble vocabatur: vnde Megareus trisyllabū no men patriū deriuat. Salamis aūt insula est cū vrbe atticæ adiacens. ¶ Vbi amici: ibi opes. Hoc dicto & Plau tus vtitur in truculento: verū est verbū qđ memorat vbi amici: ibidem opes. ¶ Ponitur a quibusdā: & quidē in parte prima deorū auctoritas. Horū e numero: & Cicero est: qui in topicis sic scribit. Diuina hæc fere sunt testimonia. Primū oratiōes. Oracula em̄ ex eo ipso appellata sunt: q; inest ijs deorū oratio. Deinde res: quib9 in sunt: quasi quædā opera diuina primū ipse mundus: eiusq; omnis ordo: & ornatus: deīde aerei volat9 aui um: atq; cantus deinde eiusdē aeris sonitus: & ardores: multarūq; rerū in terra portēta: atq; etiā per exta inuē ta præsensio. ¶ Tamen vtitur eo Cicero in libro de haruspicū responsis: Cicero in ea oratione haruspicū respō sa exponit in Clodiū: ostendit. p deorū prouidentia Romanū imperiū natū esse: auctū: atq; conseruatū: ¶ Et in concione contra Catilinā. Actione tertia in Catilinā sic Cicero ait. Quibus ego si me restitisse dicā: nimiū mihi sumā & non sim ferēdus: Ille ille Iuppiter restitit. Ille capitoliū: ille hæc tēpla; ille hanc vrbē: ille vos om nes saluos eē voluit. Dijs ego immortalibus ducibus hāc mentem voluntatēq; suscepi: atq; ad hęc tanta in= dicia perueni. ¶ Dictū aliquid aut factū. Cū dictū factūq; substātiua sint: aliquod nō aliqđ est legendū. ¶ Pro pter quod fuerūt qui exēpla: & has auctoritates. Ex ijs est etiā Cicero: vt ex eius topicis clare patet. Sic em̄ in= quit. Quæ aūt sumuntur extrinsecus: ea maxime ab auctoritate ducuntur. Itaq; græci tales argumentatiōes ἀτέχνους vocant: id est artis expertes.

Auctorit... afferant.

Septē sc... bus ascri...

Megara... corum. Salamin...

Oracul... & vnde...

De vsu argumentorum. Cap. XII.

Aec fere de probatiōe vel ab aliis tradita: vel vsu percepta in hoc tempus sciebā: nec mihi fiducia est: vt ea sola esse contendā. Quinim= mo hortor ad quærendum: & inueniri posse fateor: quæ tamen adiecta fuerint: non mul= tum ab his abhorrebunt. Nunc breuiter quē admodum sit vtendum his subiungā. Tradi tum fere est argumentū oportere esse confessum Dubiis em̄ p= bari dubia qui possunt? Quædam tamen: quæ in alterius rei p bationem ducimus: ipsa probanda sunt. Occidisti virū. Eras em̄ adultera, Prius de adulterio conuincendum est: vt cū id cœpe= rit esse pro certo: fiat incerti argumentū. Spiculū tuū in corpo re occisi inuentum est. Negat suum. Vt probationi prosit: pro= bādum est. Illud hoc loco monere inter necessaria est: nulla esse firmiora: q̄ quæ ex dubiis facta sunt certa. Cædes a te facta est:

RAPH.

¶ Hæc fere de probatione vel ab alijs tradita: vel vsu præcepta: Percepta scribē= dū esse facile est videre. Hic autem quemadmodum ar gumētis vti debeat orator apertissime Fabius ostēdit posteaq̄ vnde ducātur mō strauit. ¶ Cruentā vestem habuisti cū hęc sic ratio: p= positionis em̄ causalis con iunctio recte forsitan ascri= beretur: hoc modo. Cruētā enim vestē habuisti. ¶ Ita q; si non possunt valere: q a magna sunt. Sēsus inte gritas exposcit: vt non p ti cula negatiua ascribatur. Hoc modo. Quia magna non sunt. ¶ Si etiā non vt fulmine. Nihil quidem hic

verborum deest. Sed etiam copula in primum locum est transferenda: hoc modo etiā si nō vt fulmine. ¶ Vt cupiditas cā sceleris fuit: quæ sit vis eius. Si particula: vt ascribatur: sensus exposcit: vt legatur vt si cupiditas cā sceleris fuit. ¶ Et velut carne spoliatos act⁹ ostēderint recte in alijs exēplaribus artus legit̄. ¶ Aduersus inferiorem: partem an superiorem t litera expuncta parem legendū ē: qui nō videt frustra arti oratoriæ studet. ¶ His quidez probatiōes adijciūt: quas παθητικαό vocant: ductas ex affectis. Quidā nō quidem legendum est παθητικαὶ vero probationes ad verbum transferunt passiuę: hoc est: quæ ab affectu & passione animi proueniunt. Nā πάθοσ latine affectus passioq̧ dicitur: quod vltimū verbū in rarissimo est priscorū vsu. ¶ Quint⁹ varius succonensis ait. De huius varij patria nō conueniunt inter se auctores. Alij nanq̧ Hispanū vocāt: vt Pædianus in oratiōe p Scauro Qu. Vari⁹ Hispanus. M. Scaurum principē Senatorē socios i arma ait cōuocasse. M. Scaur⁹ princeps Senator negat. Testis nemo est, vtri vos Quirites conuenit credere? Qua voce ita omnium commutauit animos: vt ab ipso etiam tribuno dimitteretur. Alij Veronensem vocant: vt Valerius in capite de fiducia sui. Nec desunt exēplaria in quibus hic quoq̧ Veronensis legit̄. ¶ Quid igitur inquit tu nō fecisses: ego feci. Quod legendū esse clare patet. De hoc χo Aristoteles. quoq̧ secundo rhetoricorum mentionem facit. Fuit enim iphicrates. Atheniensium dux clarissimus tāto consilio: tantaq̧ prudentia: vt & probus Aemylius: & Plutarchus referūt: vt & in re militari multa correxerit: & nunq̄ eius culpa rē male gesserit athenięses: Antiphon χo Athe

aetic pro nes. … nt⁹ vari⁹ … ates qui … on.

Secundi Præcepti Exempli. | Tertium. | Quartum. | Quintum. | Sextum. | Septimum | Octauum. | Nonum. | Decimum. | Vndecimū. Affirmatiōe

cruentam enim vestem habuisti. Non est tam graue argumentum: si fatetur: q̄ si conuincitur. Nam si fatetur: multis ex causis potuit cruenta esse vestis. Si negat: hic causæ cardinē ponit: in quo si victus fuerit: etiam in sequentibus ruit. Non enim videtur in negando mentiturus fuisse: nisi desperasset id posse defendi: si confiteretur. Firmissimis argumentoru[m] singulis instandū. Infirmiora congreganda sunt: quia illa per se fortia non oportet circūstātibus obscurare: vt qualia sunt appareāt. Hęc imbecilla natura mutuo auxilio sustinentur. Itaq̧ si nō possunt valere: quia magna non sunt: valebunt quia multa sunt: quę ad eiusdem rei probationem omnia spectanr. Vt siquis hæreditatis gratia hominem occidisse dicatur. Hęreditatem sperabas: & magnam hæreditatem: & pauper eras: & tum maxime a creditoribus appellabaris: & offenderas eum: cuius heres eras: & mutaturum tabulas sciebas. Singula leuia sunt: & cōmunia. Vniuersa vero nocent: etiam si non vt fulmine: tamen vt grandine. Quædam argumenta ponere satis non est: adiuuāda sunt: vt si cupiditas causa sceleris fuit: q̄ sit vis eius: ira quantum efficiat in animis hominū talis affectio. Ita & firmiora erūt ipsa: & plus habebunt decoris: si non nudos: & velut carne spoliatos artus ostēderint. Multum etiam refert si argumento nitemur odii: vtrum hoc ex inuidia sit: an ex iniuria: an ex ambitu: vetus an nouum: aduersus inferiorem: parem: an superiorē: alienum: an propinquū. Suos habent omnia ista tractatus: & ad vtilitatem partis eius: quam tuemur referenda sunt. Nec tamen omnibus semper: quæ inuenerimus: argumentis honerandus est iudex: quia & tedium afferunt: & fidem detrahunt. Neq̧ enim potest iudex credere satis esse ea potentia: quæ non putamus ipsi sufficere: qui dicimus. In rebus vero apertis argumentari tā sit stultum: q̄ in clarissimum solem mortale lumen inferre. His quidā probationes adiiciunt: quas παθητικὰσ vocant: ductas ex affectibus. Atq̧ Aristoteles quidem potētissimum putat ex eo qui dicit si sit vir optimus: quod vt optimum est: ita longe quidem sed sequitur tamen videri. Inde enim illa nobilis Scauri defensio. Quintus Varius sucronēsis ait: Aemylium Scaurū remp. Po. Ro. prodidisse. Aemylius Scaurus negat. Cui simile quiddā fecisse Iphicrates dicitur: qui cum Aristophōtem: quo accusante: similis criminis reus erat: interrogasset: an is accepta pecunia rempu. proditurus esset: isq̧ id negasset: Quod igitur (inquit) tu non fecisses: ego feci? Intuēdum autem: & qui sit apud quem dicimus: & id: quod illi maxime probabile videat̄: requirendū. Qua de re locuti sumus: & in procemii: & in suasoriæ p̄ceptis. Altera ex †asseueratiōe probatio est. Ego hoc feci? tu mihi hoc dixisti? Et oh facinus indignū: & similia: q̄ non debēt deesse quidem orationi: & si desunt multum nocent: non tamē habēda sunt inter magna præsidia: cum hoc in eadē causa fieri ex vtraq̧ parte similiter possit.

Vel ab vsu pcepta habet Vallẽ. Quia magna sunt. Sic Vallẽ. Dubitẽ an sit scribendũ quia magna non sunt: licet Aldus Raph. sequaẽ: nisi in probando dicat: Singula leuia sunt. Vt cupiditas. Neq; Val. neq;. Ald. si habent: nec apponerem qa facile subaudiẽ. Habet parem nõ partem. Sane subobscurũ videẽ illud quod tamen omnes eodẽ modo habẽt. Quod vt optimũ: ita longe quidẽ: sed sequitur tñ: videri. cuius mihi sensus videtur: qd̃ scilicet esse optimũ virũ; est optimũ s. argumentũ ad stãdũ verbis eius: ita videri aliquẽ optimũ esse virũ: sequitur quidem longe. i. cũ difficultate: sed tñ sequiẽ. Hoc est qui vir optimus est:
Suetonẽ. non sine difficultate talis habetur. habeẽ tñ. i. tãdẽ ita videtur vt est. Q. Varius succonensis. Notauit Valla ab Asconio eundẽ dictũ Hispanũ: a Valerio maximo Veronẽ. legã aũt sucronẽ. qa sucro flu. est Hispanię iuxta Valẽtiam: vñ a
Qui & quis Valerio Valẽtin⁹ forte dict⁹. Habet Vallẽ. Qd̃ igiẽ nõ qd. Itẽ intuẽdũ autẽ & q̃ sit apud quẽ &c. q̃ ẽ vera lectio. vt ĩ bucolico. Attñ iste deus q̃ sit &c. Et rursus necq̃ sim q̃ris alexi: vbi q̃ p quis: qa seqtur s: qs aũt p qualis: passim poniẽ: vt Eunuchũ quẽ dedisti nobis? quas turbas fecit? Itẽ Quis nou⁹ hic nr̃is successit sedib⁹ hospes. Quẽ sese ore gerẽs &c. Altera ex affirmatiõe. Sic Valla & Aldus: q̃ lectio si admittaẽ oporet ironia subsit s3 siue p ironiã. siue p amarã ĩterrogationẽ dicanẽ: vim negãdi habebũt: vñ legã aut cũ Ra. asseueratiõe: aut acclamatiõe.

niẽsis fuit orator. ¶ Intuẽdum autẽ & quis apud quẽ dicimus. Nõ quis sed qualis vt legatur sensus exposcit: ac sit verbũ ascribatur hoc modo: & q̃lis sit apud quẽ dicimus. ¶ Qua de re locuti sumus: & proœmij & suasorię præceptis. Et copula priore loco posita eradatur: ab in locũ eius inpositio reponatur: vt legamus. In proœmiij & suasorię pręceptis. ¶ Altera ex affirmatione probatio est. Quænã sit hæc probatio ex affirmatione: non satis mihi liquet. Neq; eñ magis ex affirmatione probatio constat: q̃ ex negatione. Interdũ nãq; affirmãdo: interdũ probamus negãdo. Quare si quo niti possem exẽplari vetusto: pro affirmatione censerẽ asseueratione esse legendũ. Est eñ asseuerare inter ipsa argumenta probationesq; admiscere vim animi atq; motũ. Sed quid vetusta requiro exẽplaria? quãdo Fabius ipse hoc idem alibi alijs verbis præcipit? Sic eñ ait Cũ præsertim quorũdã probatio sola sit in asseueratione & perseuerãtia. Quare vel reluctantibus exemplaribus quęcunq; mihi videre contigit asseueratione pro affirmatione contẽdenm esse legendum: Id quod exẽpla quoq;: quæ subijciuntur facile demõstrant: quorũ duobus interrogatio tertio inest exclamatio: quæ exornationes maxime asseuerationi conueniũt. ¶ Cũ in hoc eadem causa. In pręposition in tertium locũ videtur transferenda: vt legatur. Cum hoc in eadem causa. Asseruare

Duodecimũ Illę firmiores ex sua cuiusq; persona probationes: quæ credibilem rationem subiectam habent: vt vulneratus: aut filio orbatus non fuerit alium accusaturus q̃ nocentem: quando si negocium innocẽti facit: liberet eum noxa qui admiserit. Hinc & patres aduersus liberos & aduersus suos quisq; necessarios auctoritatem petunt. Quęsitum etiam: potentissima argumenta prí
Decimũ tertium. mo ne ponenda sint loco: vt occupent animos: an summo: vt inde dimittant: an partita primo: summoq; vt homerica dispositione in medio sint infirma: an a minimis crescant. Quæ prout ratio causæ cuiusq; postulabit: ordinabuntur, vno (vt ego censeo) excepto: ne a potẽtissimis ad leuissima decrescat orõ. Ego
Breuiter Fabius q̃ alij prolixe. hæc breuiter demonstrasse contentus ita posui: vt locos ipsos: & genera q̃ possem apertissime ostẽderem. Quidã executi sunt verbosius: quibus placuit proposita locorum communium materia: quo queq; res modo dici posset ostẽdere. Sed mihi supuacuum videbatur. Nam & fere apparet quid in † inuidiam: quid
Iniuriam. in auaritiam: quid in testem inimicum: quid pro teste amico dicendum sit. Et de omnibus his omnia dicere infinitũ est: tã Herculẽ q̃ si controuersiarum: quę sunt: quæq; futurę sunt quęstiones: argumenta: sententias tradere velim. Ipsas autem argumẽtorum velut sedes, non me quidem omnes ostendisse confido: plurimas tamen. Quod eo diligentius faciendũ fuit: quia declamationes quibus ad pugnã forensem velut prępilatis exerceri solebamus: olim iam ab illa vera imagine orandi recesserunt: at
Declamationũ eneruatio. q; ad solam compositę voluptatem neruis carent, non alio medius fidius vitio dicentium: q̃ quo mancipiorum negociatores formę puerorũ virilitate excisa lenocinantur. Nã vt illi robur

RAPH.

¶ Hinc & patres aduersus liberos q̃sq; necessarios auctoritatẽ petunt. Duo verba huic sensui desunt: quæ reponenda videnẽ: hoc modo: hinc & patres aduersus liberos & suos quisq; necessarios auctoritatem petũt ¶ An summo vt idẽ dimittant. Inde legendũ esse clare patet. Vt intelliganẽ animi a firmissimis argumẽtis ita debeer dimitti: vt postea non audiant leuiora. ¶ Vt Homerica dispositio ne in medio sint ĩfirma. Nestor apud Homerũ ita aciẽ instruit vt infirmiores milites ĩ medio collocet. ¶ Aut a minimis crescant. An loco aut legendum esse facile ex ipso percipitur sensu: vt vnum sit e quæstionis mẽbris. ¶ Ego hoc demõstrasse contentus: hæc legendũ esse liquet. ¶ Nã fere apparet quid in iniuriã. Sic quidem recte legi videtur sed rectius forsitã in inuidiã legeretur. ¶ Quod eo diligentius faciendũ fuit: quia declamatiões ad pugnã forẽsem velut præpilatis exerceri solebamus. Quibus relatiuum librariorũ negligẽtia prętermissum omnino Infirma i[n me]dio collo[canda]

ac lacertos:barbā q; ante omnia:& alia:quæ natura propria maribus dedit:parum existimant decora:quęq; fortia:si liceret:forent:vt dura molliunt:ita nos habitum orationis ipsum virilē & illam vim stricte:robustēq; dicendi tenera quadam elocutionis cute operimus:& dum leuia sint:ac nitida:q̄tum valeant nihil interesse arbitramur. Sed mihi naturam intuēti nemo nō vir spadone formosior erit. Nec tam auersa vnq̄ videbitur ab opere suo prouidentia:vt debilitas inter optima inuēta sit. Nec id ferro speciosum fieri putabo:quod si nasceretur monstrum erat †Licet iuuet ipsum effœminati sexus mendacium: nunq̄ tamen hoc cōtinget malis moribus regnū:vt si qua preciosa fecit:fecerit:& bona. Quapropter eloquentiā licet hanc(vt sentio enim dicā)libidinosam †resupina voluptate auditoria p̄bēt: nullam esse existimabo:quæ ne minimū quidē in se indiciū masculini & incorrupti: ne dicam grauis & sancti viri ,ostēdet. At vero statuarum artifices:pictoresq; clarissimi: cū corpora q̄speciosissima fingēdo:pingendoue effingere cuperent:nunq̄ tamē in hunc inciderunt errorem: vt Bagoam aut Megabyzum aliquem in exemplū operis assumerent sibi:sed Doryphoron †illū: aptum:vel militiæ:vel palæstræ ,aliorū quoq; iuuenum bellicorum:& athletarum corpora †decorare existimauerūt. Nos qui oratorem studemus effingere non arma:sed tympana eloquentiæ demus! Igiť & ille quē instituimus:adolescēs: q̄maxime pōt cōponat se ad imitationem veritatis:initurusq; frequenter forensium certaminum pugnam:iam in schola victoriam spectet & ferire vitalia:ac tueri sciat:& præceptor id maxime exigat: & inuētum pręcipue probet. Nā vt ad peiora iuuenes laude ducuntur:ita laudari in bonis gaudent. Nunc illud mali est: q; necessaria plerunq; silentio transeunt. Nec in dicendo videtur inter bona vtilitas. Sed hæc & in alio nobis tractata sunt opere:& in hoc sępe repetēda. Nunc ad ordinē inceptū reuertamur.

[Right margin: Prouidētia. .i. deus. — Libidinem. — resupinā. — Legā vilū — Decora vere]

est reponendum: vt legať. Quia declamationes quibus ad pugnam forensem velut præpilatis exerceri solebamus. Præpilata vero iacula dicūtur obtusiora: q bus in pugnarum simulachris milites vti solent. Liuius lib. xxxvj. Tertio die rudes inter se in modū iustæ pugnæ concurrerunt præpilatisq; missilibus iaculati sunt. ℂ Atq; ad solā compositæ voluntatē, n litera in p conuersa voluptatem legendum esse constat. ℂ Parum existimant decora i vocali ascripta existimāt legatur. Nā existimare significat iudicare quod maxime sensui congruit. ℂ Sed mihi naturā intueri nemo nō vir spadone formosior erit. Pro illo infinito intueri datiuus intuenti: vt reponatur: & sensus & ratio loquendi exposcit. ℂ Libidinem iuuet ipsum effœminatum sexus mendaciū. Effœminati q̄dē recte in aliis legitur exēplaribus. Sed p illo accusatiuo libidinem fortassis licet aduersatiua coniunctio recte ascriberetur. ℂ Quæ ne minimū quidem in se iudiciū masculini. Indicium esse legendū aperte sensu mōstratur. ℂ Vt Bogoam aut Megabyzum aliquem. Nomina quidē sunt propria fortasse spadonum. Sed de his nihil alibi me legisse memini præterq̄ apud iustinum de eo Megabyzo: qui cū Dario in magos coniurauit. ℂ Sed doryphoron illum vel militiæ vel palæstræ vt aptum ascribatur: quē admodum in aliis quoq; legitur. exēplaribus sensus exposcit. Doryphoros vero hastam ferens interpretať: de quo Pli. li. xxxiiij. Polycletus Sicyonius Doryphoron viriliter puerum fecit. ℂ Aliorum quoq; iuuenū bellicorū. Tametsi in exemplaribus: quæ quidē ego viderim sic legatur: sensus tamen integer hinc nullus idcirco habetur: quia aliquid necessarium de esse videtur Forsitan autem quo ablatiuus recte ascriberetur hoc modo. Quo aliorum quoq; iuuenum bellicorū & athletarum corpora decorare existimauerūt. ℂ Et ferire vitalia: aut tueri sciat: & præce

[Left margin: pilata q̄. — timare q̄d — abyzus. — phoros — terpretet]

Valla habet: & aduersus suos quisq; necessarios: vnde Raph. tam feliciter diuinauit. vt honerica &c. Ad q̄d Valla. In quarto iliados vbi dicitur Nestor imbecilliores in medio collocasse. Ego hęc breuiter. sic Vallen̄. Quid in iniuriā, sic Vallen̄. & Ald. nō inficias tn̄ eam quin in inuidiam legi posset: eo q; sequitur: in auaritiam. Quibus ad pugnam &c. sic Vallen̄. & ad solam compositæ voluptatem & parum existimant decora. & Sed mihi naturā intuenti. Item Effœminati sexus. Item libidinem iuuet. vt sit: iuuet q̄tūuis libidinē: non absurde tamē legatur licet. Item, vt sentio eñ dicam non dicamus. Habet quoq; resupinam voluptate: vbi malim legere resupina vt referatur ad auditoria. dictumq; sit resupina auditoria: pro eo quod est resupini. .i. molles & effœminati auditores. Habet Vallen̄. indiciū. Vbi aūt legiť. Vt Bachiā aut Megabundū: legā aut cū Aldo Bacchiā aut Megabyzū: aut cū Vallen̄. Bagoā: q adnotatū habet q; Bagoa erat dari j & postea Alexādri scortū. habet Vallen̄. illū aptū &c. Adnotauit q; Vt scripsit Thucydides: Doryphorō polycletus effinxit quam statuā sibi magistrā ait fuisse Lysippus. Pli. li. xxxiiij. Polycletus Sicyonius Doryphoron viriliter puerum fecit. ideo autē dixit illū: quia: hoc quoq; nomine vocatus est ille nephandus de quo Suetonius ait. Conficeretur a Doryphoro liberto: cui etiam sicut ipsi Sporus: ita ipse denupsit. Vbi vero omnes legunt decorare Vallen̄. habet decora vere: q̄d placet. habet igitur & ille: quod item probo.

[Right margin: Bagoa.]

ptor id maxime erigat. Cum vtrũq; pręstare debeat orator: vt & vitalia ferire: hoc est: aduersariorum argumẽta destruere: ac infirmare: & sua construere: atq; confirmare sciat: loco illius disiunctionis aut hæc copula ac videtur reponenda & r litera in x conuersa exigat est legendum. ℭ Ille igitur: & quem instituimus adolescentẽ. Et copula: vt superuacua expungatur. ℭ Sed hæc & in alio nobis tractata sunt opere. Hoc Fabij opus in quo de causis corruptæ eloquentiæ differit: vt ante etiam diximus: non extat.

De refutatione. Cap. XIII.

Efutatio dupliciter accipi potest. Nã & pars defensoris tota est posita in refutatione: q̃ q̃ dicta sint ex diuerso debẽt vtriq; dissolui: & hæc est proprie: cui in causis quart⁹ assignatur locus. Sed vtriusq; similis conditio est. neq; vero ex aliis locis ratio argumentorum in hac parte peti potest: q̃ in confirmatione. Nec locorum: aut sententiarũ: aut verborum: & figurarũ alia conditio est. Affectus plerunq; hæc pars mitiores habet. Non sine causa tamen: difficilius semper est creditum (Quod Cicero sæpe testatur) defendere: q̃ accusare. Primũq; est res illa simplicior. Proponitur enim vno modo: varie dissoluitur: cũ accusatori satis sit plerunq; verum esse id: quod obiecerit. Patronus neget: defendat: transferat: excuset: deprecetur: molliat: minuat: auertat: despiciat: derideat. Quare indirecta fere: atq; (vt sic dixerim) clamosa est actio. Hinc mille flexus: & artes desiderantur. Tum accusator præmeditate pleraq; domo affert. Patron⁹ etiam inopinatis frequenter occurrit. Accusator dat testem. Patronus ex re ipsa refellit. Accusator criminum inuidia: & si falsa sit: materiam dicẽdi trahit, de parricidio: sacrilegio: maiestate: quæ patrono tantũ neganda sunt. Ideoq; accusationibus etiam mediocres in dicendo suffecerunt. Bonus defensor nemo nisi qui eloquentissimus fuit. Nam vt quod sentio semel finiam: tanto est accusare q̃ defendere: q̃to facere q̃ sanare vulnera facilius. Plurimum autem refert: & quid protulerit aduersarius: & quo modo. Primum igitur intuendũ est id: cui responsuri sumus: proprium sit eius iudicii: an ad causam extra accersitum. Nam si est proprium: aut negandũ: aut defendendum: aut trãsferendum. Extra hæc in iudiciis fere nihil est. Deprecatio quidẽ quæ est sine vlla specie defensionis rara admodum: & apud eos solos iudices: qui nulla certa forma pronunciandi tenentur: q̃q̃ illę quoq; apud Caium Cęsarẽ: & triũuiros p diuersarum partium hominibus actiones: etiam si precibus vtuntur: adhibent tamen patrocinia: nisi hoc non fortissime defendẽtis est dicere. Quid aliud egimus Tubero: nisi vt quod hic potest: nos posse mus. Q; si q̃do apud principem: aliumve: cui vtrum velit liceat, dicemus: Dignum quidem morte eum pro quo loquemur: †clemẽti tamen seruãdũ esse: vel talem. Primũ omnium nõ erit res nobis cum aduersario: sed cum iudice: deinde forma deliberatiuæ magis materiæ: q̃ iudicialis vtemur. Suadebimus enim vt laudem humanitatis potius q̃ voluptatem vltionis concupiscat. Apud iudices quidem secundum leges dicturos sententi-

Patroni partes.

Deprecatio.

Clementia.

RAPH.

ℭ Refutatio dupliciter accipi potest. Hæc quoq; quę de refutatione differit Fabius: si mendę tollantur facillima perceptu esse videtur. Primũ autem refutationẽ dupliciter accipi posse ostẽdit: deinde iisdem ex locis argumenta sumi in refutatione: ex quibus in confirmatione. Postea difficilius eẽ defendere q̃ accusare multis colligit argumentis: ac demum: quibus modis q̃ ab aduersariis dicta sunt refutari possint: p̃cipit. ℭ Et hoc est proprie cui ĩ causis quartus assignatur locus. Hæc legendum esse clarius patet: q̃ vt admonendũ sit. Ea refutatio autẽ qua vtriq; dicta ex diuerso dissoluũtur: quartuʒ sibi fere in oratione vendicat locũ. ℭ Nã vt quod sentio semel finiaʒ tanto est accusare q̃ defendere q̃ facere: q̃ sanare vulnera facili⁹. Quãto facere legẽdum esse facile est ex ipso cõtextu videre. ℭ Deprecatio quidem: quę est sine illa specie defensionis: rara admodum. Pro illa legendum esse vlla clar⁹ patet. ℭ Nisi hoc fortissime defendentis est dicere. Non particula recte in quibusdam aliis exẽplaribus est ascripta: vt legatur. Nisi hoc non fortissime defendentis est dicere. ℭ Q; si quando apud principem: aliumve: cui vtrũ velit liceat: dicemus: dicendum erit. Duo vltima verba: vt q̃ sint a candore elegantiaq; Fabij aliena: & ab aliquo imperitorum iudicioq; carentium ascripta: ac sensum deniq; contextũq; confundentia: mihi videntur: vel refragantibus exẽplaribus transuerso calamo allinẽda. Non enim q̃d nobis dicẽdõ sit cum apud principem agimus præcipit Fabius: sed id p̃bat: q̃d superius proposuit: dep̃cationem sine vlla defensiõis

Refutatio duplex.

am de confessis præcipere ridiculum est. Ergo quæ neq; negari: neq; transferri possunt: vtiq; defendenda sunt: qualiacunq; sint: aut causa cedendum. Negandi duplicem ostendimus formam: aut non esse factum: aut non hoc esse: quod factū sit. Quæ neq; defendi: neq; transferri possunt: vtiq; neganda. Nec solum si finitio potest esse pro nobis: sed etiam: si nuda inficiatio super est. Testes erunt. Multa in eos dicere licet. Chirographum. de similitudine literarum differēdum. Vtiq; nihil erit peius q̄ cōfessio. Vltima est actionis controuersia: cum defendēdi: negādi ue non est locus: translatio. Atqui quædam sunt: quæ nec negari: nec defendi: nec transferri possunt. Adulterii rea est: quæ cū anno vidua fuisset: enixa est: lis non erit. Quare illud stultissime præcipitur: quod defendi non possit: silentio dissimulādum si quidem est id: de quo iudex pronunciaturus est. At si extra causam sit adductum: & tamen coniunctum: malim quidem dicere: nihil id ad quæstionem: nec esse in his morandum: & minus esse q̄ aduersarius dicit: tamen velut huic simulationi obliuionis ignoscam. Debet enim bonus aduocatus pro rei salute breuem negligentiæ repræhensionem non pertimescere. Vidēdum etiam: an simul nobis plura aggredienda: an amoliēda singula. Plura simul inuadimus: si aut tam infirma sunt: vt pariter impelli possint: aut tam molesta: vt pedem conferre cū singulis non expediat. Tum enim toto corpore enitendum: & vt sic dixerim: detecta fronte pugnandū est. Interim si resoluere ex parte diuersa dicta difficilius erit: nostra argumenta cum aduersariorum argumentis conferemus: si modo hoc: vt valentiora videantur: effici poterit. Quæ vero turba valebunt: diducenda erunt: quod paulo ante dixi. Eras hæres. & pauper: & magna pecunia appellabaris a creditoribus: & offenderas: & mutaturū tabulas testamenti sciebas. Vrgēt vniuersa. At si singula quæq; dissolueris: iam illa flamma: quæ magna congerie conualuerat: diductis: quibus alebatur: cōcidet. Vt si vel maxima flumina in riuos diducantur: qualibet transitum prębent. Itaq; propositio quoq; secundum hanc vtilitatem accommodabitur: vt ea nūc singula ostendamus: nunc complectamur vniuersa.

Cū defendēdum est. Cū negandū

Cū trāsferēdum. Cū nihil est medij est.

Extra cām adductum.

Cū plura aggredimur.

Cū singula.

Et hæc est proprie. sic Aldus. Vallen̄. tamen hoc habet: forte ita ab auctore scriptum vt totum qđ ante dixerat referat. Hinc mille fletus: Vallen̄. habet flex⁹. Ex ipso refellit: Vallen̄. habet ex re ipsa. Quāto facere q̄ sanare. Sic Vallen̄. manifeste habet. Habet Primū igit̄ nituendū. Et sine vlla specie defensionis. Item nō fortissime defendentis. Rara admodum. subaudi est in iudicijs: a superiore em̄ intelligitur. Dicemus: dicendum erit. sic Valla: nec videtur quicq̄ superfluum: Nam ordo est: si dicemus: dicendum erit quod sequitur verum Aldus expunxit dicemus: & Raph. sentit dicendum & erit expungenda. Clæmentia tamen. Vallen̄. habet clæmēti tamen. quod placet vt in gratiam iudicis dicatur: Aldus tamen clæmentia impressit: paruiq; refert cum de clæmentia iudicis loquatur. Aut causa cedendum. sic Ald. & Val. nec opus est vt ascribatur præpositio a. Chirographū. sup. erit hec est si erit chirographū l testimoniū. Val. & Al. hn̄t differendū: & recte: q̄a p̄cessit licet: vt vtrūq; impsonaliter dicat̄. Valla habet. i. relatio: sed credā scriptū p̄eo qđ est tralatio. Atq; q̄dā. Vallen̄. habet Atq q̄dā &c. Valla h̄ & em̄ cōiūctū. Nihil id ad q̄stionē: sic Vallen̄. & intelligit̄: facere aut pertinere: vnde nō est abijcienda particula id. habet impelli possunt. At habet, secundum & cætera quæ Raph. reponit.

Specie raram admodū esse: Ideoq; subijcit primū omniū non erit res nobis cum aduersario: sed cum iudice. ¶ Vtiq; defendēda sint qualiacunq; sunt: aut a cā cedēdū. Sint verbū modi subiūctiui ac sūt idicatiui vtrūq; in alterius locū trāsferenda videtur: & a præpositio expungenda: vt legatur: vtiq; defendēda sunt qualiacūq; sint: aut causa cedēdum. ¶ Chirographū. De similitudine literarum differendum. Emendate in quibusdam exemplaribus differemus legi aiaduerti. ¶ Vltima est actionis controuersia cum defendendi: negandiue non est locus. i. relatio Translatio mihi legendū videtur. Ad translationem em̄ tunc confugimus: cum neq; negare factū: neq; defendere possum⁹: vt aliquo iuris remedio e crimine: qđ neq; negari neq; defēdi potest: elabamur. ¶ Atq; quędā sunt. At illa particula q; expuncta legendū est. ¶ Si quidem est id: de quo iudex pronunciaturus est. Nota hypodiastoles distinguēda sunt si quidem ne vnū verbum esse credatur cū duo esse manifeste ex ipso sensu p̄cipiatur. ¶ At si extra causam sit adductū: & tamen coniunctū: malim quidē dicere: nihil ad quæstionē. varie quidem legitur hic locus: vnde facile apparet esse deprauat⁹. Alij nanq; locotillius tamen legūt tātū. Mihi tamē potius placet: vt intelligamus extra causam quidem esse adductū: sed tamē cum causa esse cōiunctum. ¶ Vt pariter impelli sint. Possint mihi legēdum videtur: q̄uis sit quoq; eleganter: legi posse non inficier. Sū em̄ verbum cū infinito more græcorū frequēter iungitur in ea significatiōe qua possū. S; a Fabij stylo fere hęc figura ē aliena. ¶ Vt si singl'a q̄q; dissolueris. At māifeste nō vt legēdū ē p̄z. ¶ Itaq; p̄positio quoq; secūdū hāc vtilitatē accōmodabit̄: Secūdū legēdum esse nemo nō videt.

…quō elegā… infinito …atur.

cum omnia semel. ¶Nam interim qđ pluribus collegit aduersarius: satis est semel proponere: vt si multas causas faciendi: qđ arguit: reo dicet accusator fuisse: nos non enumeratis singulis semel hoc intuendū negamus: quia non quisquis causam faciendi sceleris habuit: & fecerit. Sępius autē accusatori congerere argumenta: reo dissol uere expediet. Id autem: qđ erit ab aduersario dictū: quomodo

Cōtra falsū. refutari debeat: intuendū est. Nam si erit palam falsum: negare satis est: vt pro Cluentio Cicero eum: quem dixerat accusator:

Palam aut cōtrariū aut stultum. epoto poculo cōcidisse: negat eodem die mortuū. Palam etiam contraria: & superuacua & stulta rephendere nullius artis est. Ideoq; nec rationes eorū: nec exēpla tradere necesse est. Id quoq;

Obscurum. (obscurū vocant) qđ secreto: & sine teste: aut argumento dicit factū, satis natura sua infirmū est. Sufficit enim φ aduersarius

Oratoris officium. non probat. Item si ad causam non pertinet. Est tamen interim oratoris efficere: vt quid aut contrariū esse: aut a causa diuersum: aut incredibile: aut superuacuū: aut nostrę potius causę videatur esse coniūctum. Obiicitur Oppio: φ militum cibariis detraxerit asperum crimen: sed contrariū ostendit Cicero: quia iidem accusatores obiecerūt Oppio: φ is voluerit largiēdo corrumpere exercitū. Testes in Cornelium accusator lecti a tribuno codicis pollicetur. Facit hoc Cicero superuacuū: quia ipse fateatur. Petit accusationē in Verrem Quintus Cęcilius: φ fuerat quęstor eius: ipsum Cicero vt pro se videretur: effecit. Cętera

Loci cōes a coniectura finitione qualitate. quę proponūtur cōmunis locos habent. Aut em̄ coniectura excutiūtur: an vera sint. Aut finitione: an ppria. Aut qualitate an inhonesta, iniqua, improba, inhumana, crudelia, & cętera: q̄ ei generi accidūt. Eaq; nō modo in ppositionibus: aut rationib⁹ sed in toto genere actionis intuēda: an sit crudelis: vt Labieni in Rabiriū lege perduellionis. Inhumana: vt Tuberonis Ligarium exulē accusantis: atq; id agentis: ne ei Cęsar ignoscat. Superba vt in Oppiū ex epistola Cottę reū factū. Proinde pcipites: insidiosę: impotētes dephēdūtur. Ex quibus tamē fortissime inuaseris: qđ est: aut omnib⁹ periculosum: vt dicit Cicero p Tullio. Quis hoc statuit vnq̄: aut cui concedi sine summo omniū periculo potest: vt eū iure potuerit occidere: a quo metuisse se dicat ne ipse posterius occideretur? Aut ipsis iudicibus vt p Oppio monet pluribus: ne illud actionis genus in equestrē ordinē ad-

Cōtemnēda mittāt. Nōnūq̄ tamē quędā bene contemnūtur: vel tāq̄ leuia: vel tāq̄ ad causam nihil pertinētia. Multis hoc locis facit Cice-

Confutatio. ro. Sed hęc simulatio interim hucusq; procedit: vt q̄ dicēdo refutare nō possumus: quasi fastidiēdo calcemus. Quoniam vero

Similium. maxima pars eorū similibus cōstat: rimandū erit diligētissime: quid sit in quoq; qđ assumitur dissimile. Id in iure facile dephēditur. Est em̄ scriptū de rebus vtiq; diuersis: tātoq; magis ipsa rerū differentia potest esse manifesta. Illas vero similitudines: q̄ ducūtur ex mutis animalibus: aut inanimis: facile est eludere.

Exēplorū. Vetera indubitata. Exēpla rerū varie tractāda sunt si nocebūt: quę sīt dubia erūt fabulosa dicere licebit: sin † vera: maxime qdē dissimilia. Neq; em̄

¶Ideoq; nec rationes eorū: exēpla tradere necesse est: nec particula a librariis omissa est reponēda: vt legatur nec exēpla. ¶Itē si ad causam nō pertinet. Sic quidē recte legi videtur. Sed loco illius pticulę si forsitan qđ rectı⁹ legeretur. Perspicuus certe magis foret sensus. Qđ em̄ ad causam nō pertinet satis sua natura infirmū est. ¶Testes in Cornelium accusator lecti a tribuno codicis pollicet. Cornelius hic maiestatis fuit accusatus: φ cū tribunus plebis esset: ipse p rostris codicē legisset: non vt moris erat scribę legēdū tradidisset. Dixerūt autē in eū: vt inqt Pędianus: infesti testimonia principes ciuitatis: qui plurimū in senatu poterāt. Qu. Hortēsius Qu. Catullus. Qu. Metellus Pius. M. Lucullus. L. Lepidus. Dixerūt aūt hoc vidisse cū Cornelius codicē pro rostris ipse recitaret. qđ ante Corneliū nemo fecisse existimaretur. ¶Ipsum Cicero: vt pro se videretur: efficit. Vt sit pteriti temporis i vocali in e cōuersa effecit legendū esse videtur. Cicero aūt prima in Verrē actione hoc facit. Quapropter inqt si tibi iudiciū postulas dari: qđ tecū vna fecerit: cōcedo: si id lege pmittitur. Si n autē de accusatione dicimus: cōcedas oportet: iis: q nullo suo peccato impediūtur: quo min⁹ alterius peccata demōstrare possint. Ac vide quātū interfuturū sit inter meā: atq; tuā accusationē. Ego. n. quę tu sine Verre cōmisisti Verri crimini datur⁹ sum: φ te nō phibuerit: cū summā ipse haberet potestatē. Tu cōtra ne q̄ ille quidē fecit: obiicies: ne qua ex pte coniūctus cū eo reperiare. ¶An finitione: an ppria. Aut finitione legēdum esse patet. ¶An sit crudelis vt Labienis in Rabiriū s litera expūcta Labieni legaſ. T. nāq; Labieni accusatio crudelis a. M. Tullio demōstratur pro. C. Rabirio

fieri potest vt paria sint omnia:vt si Nassica post occisum Graccũ defendatur exẽplo Halæ:a quo Melius est interfectus.Meliũ regni affectatorẽ fuisse. a Gracco leges modo latas esse populares.Halã magistrũ equitũ fuisse. Nassicam priuatũ eẽ dicatur. Si defecerint omnia tum videndũ erit: an obtineri possit:ne illud quidẽ recte factũ. Quod de exẽplis idẽ etiã de iudicatis obseruandũ.Quod autẽ posui referre quo quicq; accusator modo dixerit:huc pertinet:vt si est minus efficaciter locutus: ipsa ei⁹ verba ponãtur:si acri & vehementi vsus fuerit oratione:eandẽ rem nostris verbis mitioribus proferamus:vt Cicero de Cornelio.Codicẽ attigit:& protinus cũ quadam defensione: vt si pro luxurioso dicendũ sit.Obiecta est paulo liberalior vita. Sic & p sordido parcum:& pro maledico liberum dicere licebit. Vtiq; nunq̃ committendum est : vt aduersariorum dictum cum sua cõfirmatione referamus: aut etiã loci alicuius executione adiues:nisi † cũ eludẽda:Apud exercitum mihi fueris,inquit: tot annis forũ nõ attigeris:abfueris tã diu: & cũ tã lõgo interuallo veneris: cũ iis qui in foro habitarunt: de dignitate contendas!

Iudicatorũ refutatio.

cũ eludẽdo

¶ Nec exempla:sic Vallẽ. habet.sed si ad causam non pertinet vbi quod legit Raph.habet fere cætera quæ Raph.reponit:vnde posthac ea pcipue dicã q̃ aut non habet:aut melius aut peius habet.Quis ergo statuit: Vallẽ. habet.Quis hoc statuit. Non habet illud id:sed quia sententiam illustrat apponatur. Nec habet dubia in anteriore particula vt Raph. recte ponit: sed ne vera quidem: immo vetera quocirca legendum putem:quæ si vetera erunt fabulosa dicere licebit:sin indubiata,maxime quidẽ dissimilia. Obiecta est paulo liberalior vita sic melius q̃ in Vallẽ liberior vita:quia sequitur:& pro maledico liberum. Aut etiam loci alicuius executione sic Vallẽ. Aldus tamen ioci impressit sed non sequar:quia iocus executus aut excussus nõ fuerit:vt locus ab accusatore bene adductus.

Perduellionis reo. ¶ In humana vt Tuberonis. hoc Cice. aperte ostẽdit p Qu. Ligario cum inquit. Si enĩ in exilio est: sicuti est: quid amplius postulatis! an ne ignoscatur! hoc vere multo acerbi⁹: multoq; duri⁹. Quod nos domi petimus precibus & lachrymis prostrati ad pedes nõ tã nostræ causæ fidentes: q̃ huius humanitati id ne impetrem⁹ oppugnabis: & in nostrũ fletũ irrũpes ! & nos iacentes ad pedes supplicũ vocẽ prohibebis ! Si cũ hoc domi faceremus : qđ & fecim⁹ & vt spero nõ frustra fecimus: tu repente irruisses: & clamare cœpisses. C. Cæsar caue credas. caue ignoscas. caue ne fratrũ pro fratris salute obsecrantiũ misereare: nõne omnẽ humanitatẽ exuisses! ¶ Vt dicet Cicero p Rullio. Dicit ac Tullio recte ĩ aliis legitur exẽplaribus. Hæc aũt Ciceronis oratio nõ extat: sicut nec pro Oppio qdẽ. ¶ Vt cũ iure potuerit occidere. Cuius oratio vnde hæc sũt descripta nõ extet: ex sensu tamẽ ipso aperte colligitur c literam e vocalẽ cõuersa eum esse legendũ. ¶ Quid fit in quoq;: qđ assumitur: dissimile: hic est distinguendũ: q̃uis exẽplaria refragentur. Id autẽ pronomen ita videtur ascribendũ: vt sequentis sensus sit initiũ: hoc modo. Id in iure facile dephenditur. ¶ Exempla rerum varie tractanda sunt: si nocebunt: quæ si vera erunt fabulosa dicere licebit. sin dubia maxime quidem dissimilia. Deprauatus est hic locus. vt mihi quidẽ videtur verborũ transpositione solũ. Nam vtraq; hæc vera & dubia alterius locũ occuparũt. Hoc autẽ ordine emẽdate legetur. Quæ si dubia erũt fabulosa dicere licebit. Sin vera maxime quidẽ dissimilia. nec ignoro quosdã aliorũ exemplariũ correctores vera in vetera cõmutasse. Quod an sensui congruat viderint ipsi. Mihi certe sic legendum vt dixi: videtur: nisi forte indubitata pro illo nominatiuo dubia legaẽ. tunc enim vetera recte legeretur. Si enĩ vetera essent: potius fabulosa propter vetustatẽ: q̃ dissimilia dicerentur. Vera autẽ si sint non aliter q̃ si dissimilia dicantur possunt refutari. ¶ Aut etiam ioci alicuius executione adiuues. Pro executione quidam legãt excussione: quod an recte legatur viderint ipsi. Mihi quidem executione recte legi videtur: ioci vero corrupte. Neq; enim sensui congruit. Loci autem fortassis emẽdate legeretur: id quod exemplo quod subiicitur aperte demonstratur. Locum enim a Seruio Sulpitio tractatum ita exequitur Cicero pro Muræna ambitus reo: vt ipsum eludat.

Cicero= ationes tent.

¶ Præterea in contradictionibus : interim totum crimen exponitur:vt Cicero pro Scauro cõtra Bostarem facit:velut orationem diuersę partis imitatus. Aut pluribus propositionibus iũctis:vt pro Vareno cum iter per agros: & loca sola faceret cum Populeno in familiam ancharianam incidisse dixerunt: deinde Populenũ occisum esse: illico Varenum vinctum adseruatum: dum hic ostẽderet:quid de eo fieri vellet. Quod est vtile:si erit incredibilis rei ordo:& ipsa expositione fidem perditurus. Interim per partes dissoluitur:qđ contextu nocet:& plerũq; id est tutius. Quædã contradictiones natura sunt singulæ. Id exẽplis

Crimẽ totũ exponitur.

Pluribus propositionib⁹ iunctis.

Crimen per partes dissoluitur.

¶ Præterea de cõtradictionibus interim totũ crimẽ exponitur. Inuitus quidẽ facio: vt aliquid verborũ aut adiiciã contextui: aut detraham. Sed cum liberũ cuiq; suũ relinquatur iudicium: nõ ab re fuerit: quid de hoc quoq; loco sentiam explicare. Quid enim sibi velit illa præpositio de mihi non liquet. Ociosa certe est ac sensuz ita perturbat:

Cõmunia.

non eget. Cõmunia bene apphendũtur nõ tantũ: quia vtriusq; sunt partis: sed quia plus prosunt respondenti. Neq; enim pigebit, qđ sæpe monui referre: cõmune, qui prior dicit cõtrariũ facit. Est enim contrarium quo aduersarius bene vti potest. At enim non verisimile est tantũ scelus M. Cottam esse cõmentũ! Quid? hoc verisimile est tantum scelus Oppium esse conatum! Artificis autẽ est inuenire in actione aduersarii: quę inter semet ipsa pugnent: aut pugnare videantur: quæ aliquando ex rebus ipsis manifesta sunt: vt in causa Cæliana: Clodia aurũ se Cælio commodasse dicit: qđ signũ magnæ familiaritatis est: venenum sibi paratum: qđ summi odii argumentum est. Tubero Ligariũ accusat: q; is in Aphrica fuerit & q̃ritur: q; ab eo ipse in Aphricam non sit admissus. Aliquãdo vero præbet eius rei occasionẽ minus considerata ex aduerso dicentis oratio: quod accidit: pręcipue cupidis sententiarum: vt ducti occasione dicendi nõ respiciant: quid dixerint: dum locum pręsentẽ: nõ totam causam intuētur. Quid tam videri potest contra Cluentium q̃ censoria nota! Quid tã contra eũdem q̃ filiũ ab Egnatio corrupti iudicii: quo Cluentius Oppianicũ circũuenisset: crimine exhæredatum! At hæc Cicero pugnare inuicẽ ostendit. Sed tu Acci cõsideres: censeo diligẽter: vtrũ Censoriũ iudiciũ graue velis esse: an Egnatii: si Egnatii: leue est: qđ Cẽsores de cæteris subscripserũt. Ipm ẽm Egnatiũ: quẽ tu grauẽ esse vis: de senatu eiecerũt. Sin autẽ censoriũ: hũc Egnatiũ: quẽ pater cẽsoria subscriptione exhæredauit: cẽsores in senatu: cũ patrẽ reiecissent: retinuerũt.

Rephensu sa alia vitia.

Illa magis vitiose dicũtur: q̃ acute rephẽdũtur: argumentũ dubiũ p necessario: cõtrouersum p cõfesso: cõmune pluribus pro proprio: vulgare: supuacuũ, serius constitutũ: cõtra fidẽ. Nam & illa accidũt parũ cautis: vt crimen augeãt: qđ pbandũ est: de facto disputẽt: cũ de auctore q̃ratur: impossibilia aggrediãtur: pro effectis relinquant vixdũ incohata: de homine dicere: q̃ de causa malint: hominũ vitã rebus assignẽt, vt siqs decemuiratũ accuset: nõ Appiũ, manifestis repugnẽt: dicãt qđ aliter accipi possit: summã q̃stionis nõ intueãtur: nõ ad ppposita respondeãt. Qđ vnũ aliquãdo recipi potest: cũ mala causa adhibitis extrinsecus remediis tuẽda est: vt cũ peculatus Verres reus fortiter: & industrie tutatus cõtra Piratas Siciliã dicit. Eadẽ aduersus cõtradictiones nobis oppositas pcepta sunt. Hoc tamẽ amplius q; circa eas multi duobus vitiis diuersis laborant. Nã qdã etiã in foro tãq̃ molestã rẽ & odiosam ptereũt: & iis plerũq;: quæ cõposita domo attulerũt, cõtenti sine aduersario dicũt: et si licet multo magis in scholis: in quibus nõ solũ cõtradictiones omittũtur: verũ etiã ipsę materiæ: sic plerũq; fingũtur: vt nihil dici pro altera parte possit. Alii diligẽtia lapsi verbis etiã: vel sentẽtiolis omnibus respondendũ putãt: qđ est & infinitũ: & superuacuũ. nõ enim causa rephẽditur: sed actor. quẽ ego semper videri mallẽ sic disertũ: vt si dixerit: qđ rei p fuerit: ingenii credat laus esse nõ causæ. Si q̃n forte nõ lędat: causę nõ ingenii culpa.

Vitiũ nolentiũ contradictionib' occurrere.

Vitiũ nimis occurrentiũ.

vt nisi eradatur verus ac integer haberi nõ possit: q præsertim cum exemplis: quæ inferũtur conueniat. Neq; inficior in ppositione loco illius de commode ascribi posse. Nam in contradictionibus interim totum crimen exponitur: id qđ probant exempla: quæ subiiciuntur de Ciceronis orationib' (quæ nõ extãt) descripta. Interim per partes dissoluitur. ¶ Qđ est vtiq; si est incredibilis rei ordo: & ipsa expositione fidem perditurus. Nisi aut vtile: aut faciendũ: aut qd tale ascribatur: sensus integritas non habetur. Quare sic puto legendũ. Quod est vtiq; faciendũ. ¶ Commune: qui prior dicit cõtrarium: quo aduersarius bene vti potest. Facit verbũ librariorũ incuria i hoc omissum in aliis exemplaribus recte est ascriptũ. Sic ẽm legitur. Cõmune qui prior dicit cõtrariũ facit: quo aduersarius bene vti potest. ¶ Qđ accidit pcipue cupiditas sentẽtiarum. Cupidis legendum est. ¶ Quod Cluentius Opianicũ circũuenisset. Quo litera d erasa legatur ita sensu exigẽte. ¶ Quẽ pater censoria subscriptione exhæredauit. Et subscriptione & eiicerẽt in oratione Ciceronis p Cluẽtio: vnde hæc sunt descripta: emendate legit. ¶ Illa magis vitiose dicũtur: qđ acute reprehendũtur, q̃ loco qđ relatiui sensus exposcit. ¶ Cõmune pro pluribus: pro proprio vulgare. Corrupte sic & legitur & distinguit. Hoc aũt modo castigate: vt pro ppositio expungat: et legat: Cõmune pluribus p pprio: hic aũt est distinguendũ. ¶ Seruis ꝯstitutũ: Pro seruis legẽdũ ẽ serius certũ est. ¶ Manifestis nõ repugnãt: dicãt qđ aliter accipi possit. Nõ pticula ne sensum in cõtrariũ peruertat: expũgẽda: ac repugnẽt: & dicãt legẽdũ esse mihi videtur. hoc modo. Manifestis repugnent. dicant qđ aliter accipi possit.

¶ Non ad pposita respondent. Proposita & respondeãt. sine cõtrouersia est legẽdũ. ¶ Et industrie tuti⁹ cõtra Piratas Siciliam dicatur. Tutatus recte ĩ alijs exẽplaribus legitur. ¶ Nã quidã etiam foro tãq̃ molestiam rem: & odiosam prætereũt. In præpositio mihi ascribẽda videtur: vt in foro legatur. ¶ Etenim plerũq; quæ cõposita domo attulerunt: cõtenti sine aduersario dicunt. Enim particula sensum perturbãs expungatur: ac loco eius ijs ablatiuus reponatur: vt legatur: & ijs plerũq;. ¶ Qđ est infinitũ & superiora. Hic quidẽ corrupte. In alijs vero exemplaribus castigate legitur superuacuũ non autem superiora.

ASCENSIVS.

¶ Præterea de cõtradictionibus. Sic Vall. sed melius Ald. vt Rap. in contradictionibus reposuit. Ego tñ puto de cõtradictionibus in margine scribendũ inscitia librarij insertũ. Vinctũ adseruatũ: sic Val. & Ald. Raph. aũt codex habuit obseruasse. Qđ est vtiq;. sic & Valleñ. sed Aldus pro vtiq; vtile impressit. Communeq; prior dicit cõtrariũ facit. Est eñ cõtrariũ quo &c. sic Val. & Ald habet Valleñ. codex in gtõ Egnati p Egnatij: more antiquo. Adnotauit aũt Ciceronẽ dũ esset iunior aliqñ ĩ vitia illa q̃ Fabius enumerat incidisse: vt pro Quintio & pro Sex. Roscio. & Lactantiũ nõ raro. Habet Nã quidã etiam foro sine in: Item Etenim: vbi Aldus Raph. sequntur: & ego vtrũq; non inuitus. habet præterea et scilicet: vbi alij Et si licet &c. Cætera habet vt Raphael reponit.

¶ Itaq; illę repręhẽsiones: aut obscuritatis: qualis in Rullũ fuit: aut infantiæ in dicẽdo: qualis in Pisonẽ: aut inscitiæ rerũ: verborũq;: & insulsitatis etiã: qualis in Antoniũ est, accõmodãtur iustis odiis: suntq; vtiles ad cõciliandũ iis: quos inuisos facere volueris, odiũ. Alia respondẽdi patronis ratio: & aliquãdo non eorũ ratio modo: sed vita etiã: vultus deniq;: incessus: habitus recte incusari solet. Vt aduersus Quintiũ Cicero: nõ hæc solum: sed ipam etiã ptextã demissam ad talos insectatus est. Presserat eñ turbulẽtis cõcionibus Cluẽtiũ Quintius. Nõnũq̃ eleuãdæ inuidiæ gratia: quę asperius dicta sunt: eludũtur: vt a Cicerone Triarius. Nã cũ Scauri columnas per vrbẽ plaustris vectas esse dixit. Ego porro inqt: qui albanas habeo columnas: clitellis eas apportaui. Et magis hoc in accusotores cõcessum est: quibus cõuiciari aliquãdo patrocinii fides cogit. Illa vero aduersus oĩes & recepta: & nõ inhumana cõquestio: si callide qd acuisse: breuiasse: obscurasse: distulisse dicitur. Defensionis quoq; pmutatio repĥẽditur sæpe: sicut Accius aduersus Cluẽtiũ Aeschines aduersus Ctesiphontem. Cũ ille Ciceronẽ lege vsurũ modo: hic minime de lege dicturũ Demosthenẽ q̃rit. Declamatores vero in primis sunt admonẽdi: neu cõtradictiões eas ponãt: qb⁹ facillime respõderi possit: neu sibi stultũ aduersariũ fingãt. Facim⁹ aũt q maxime vberes loci: popularesq; sentẽtię nascunt: materiã dicẽdi nobis quo volum⁹ ducẽtib⁹: vt nõ sit ille inutilis versus. Nõ male rñdit: male eñ prior ille rogarat. Fallet hęc nos ĩ foro cõsuetudo: vbi aduersario nõ ipsi nobis respõdebimus. Aiũt Acciũ interrogatũ: cur causas nõ ageret: cũ apud eũ in tragoediis tãta vis esset optime rñdendi: optime hãc reddidisse rationẽ: q illic ea dicerent: q̃ ipe vellet: in foro eẽnt dicturi aduersarii: q̃ minime vellet. Ridiculũ est ergo in exercitationib⁹: q̃ foro pparant pri⁹ cogitare qd rñderi: q̃ qd ex diuerso dici possit. Et bon⁹ pceptor nõ min⁹ discipulũ laudaf debet: si qd p diuersa: q̃ siqd p sua pte acriter excogitauit. Rursus aliqd in scholis pmittẽdũ semp: in foro raro. Nã loco a petitore prio cõtradictõe vti: q possum⁹: vbi vera res agit: cũ aduersari⁹ adhuc nihil dixerit! Incidũt tñ pleriq; ĩ hoc vitiũ: vel cõsuetudine declamatoria: vel ẽt cupiditatę dicẽdi: dãtq; de se rñdẽtib⁹ venustissimos lusus: cũ mõ se ve

Rephensio inimicum decens.

Patronum decens.

Eludenda.

Accusatorẽ decens.

Omnes decens.

Declamãdi & vere agẽdi discrimẽ.

Accij respõsum.

¶ Qualis in Rullũ. Cicero in Rullum sic scribit. Concionem in primis aduocari iubet. Sũma cum expectatione concurritur. explicat orationẽ sane longam: & verbis valde bonis: vnũ erat quod mihi vitiosum videbatur: q tanta ex frequentia inueniri nemo potuit: qui intelligere posset quid diceret. Hoc ille: vtrũ insidiarum causa fecerit: an hoc genere eloquentiæ delectetur: nescio. ¶ Qualis in Pisonem. Ciceronis in Pisonẽ verba sunt hæc. Pauci ista tua luculenta vitia nouimus, pauci tarditatem ingenij: stuporem: debilitatẽq; linguæ: nunq̃ erat audita vox in foro: nũq̃ periculum factum consilij: nullum non modo illustre: sed ne notum quidem factum: aut militiæ: aut domi. ¶ Qualis in Antonium. Secunda in Antonium actione hæc leguntur. Iam inudeo magistro tuo: qui te tanta mercede: quantam iam proferam: nihil sapere docuit. Quid est minus non dico oratoris: sed hominis: q̃ obijcere aduersario: quod ille si verbo negarit: longius pgredi non possit qui obiecerit! & quæ sequũtur. ¶ Vt aduersus Quintiũ Cicero. Quintius iste tribun⁹ plebis fuit. qui turbulentis cõcionibus Cluentium vexauerat: In eum pro Cluẽtio hæc quoq; Cicero dixit. At q idẽ quãto in odio postea suis illis ipsis fuit: p quos in altiorẽ locũ ascenderat:

ro nihil dixisse: nec tam stulte dicturos: modo bene admonitos ab aduersario: & agere gratias: q adiuti sint: iocantur. Frequentissime vero id qđ firmissimū est: nūq̄ iis responsurū aduersariū fuisse: quæ proposita nō essent: nisi sciret: illa vera esse: & ad fatēdū cōscientia esset impulsus: vt pro Cluentio Cicero. Nā hoc p sępe dixti: tibi sic renūciari: me habere in animo causam hāc p̄sidio legis defendere: ita ne est! ab amicis imprudentes videlicet prodimur: & est nescio quis de iis: quos amicos esse arbitramur nobis: qui nostra cōsilia ad aduersariū deferat. Quisnā tibi hoc renūciauit! quis tā improbus fuit! cui autē ego narraui! nemo (vt opinor) in culpa est: nimirū tibi istud lex ipsa renunciauit.

ℂ Itaq; illę rephēsiones aut obscuritatis &c. aut infantię &c. sic legendū puto vt repetał particula aut: quæ sola in capite poni recusat. Sane q̄ Raph. adnotauit Vallen̄. codex habet oīa: nisi q dixti scripsit: vbi ille dixisti reposuit. Sane Ald⁹ Acciū geminato cc scribit: quem sequar q Acti dure sonet.

neq; iniuria. Facite enim vt non solum mores eius & arrogantiam: sed etiam vultum: atq; amictū: atq; illam vsq; ad talos demissam purpurā recordemini & quę sequūtur. ℂ Nō vnq̄ eleuandæ inuidiæ gratia: Nūq̄ legendū est: ne sensus in contrariū puertatur: ac Fabius a seipso dissentire videał hoc modo: Nō nū q̄ eleuandę inuidię gratia. ℂ Illa vero aduersus oēs: & recepta: & non humana cōquestio. In pticula ascribēda videł: vt legał nō inhumana. Talis eñ cōquestio humana est. ℂ Si calli delqd aquisse breuiasse. ℂ Quis nulla videtur exēplaria quæ mihi suffragētur. Tacuisse tamē ita mihi legendū esse videtur vt breuiasse. ℂ Sicut Appius aduersus Cluentiū: Cluentij accusator nō Appius: sed Accius a Cicerone vocał. Sic eñ inqt. Nūc quoniā ad oīa: q̄ abs te dicta sunt. T. Acci de Oppianici damnatione respōdi: ꝯfiteare necesse est: te opinione multū fefellisse: qđ existimaris me causam A. Cluentij nō facto eius: sed lege defensurū. Nā hoc sępe dixisti: tibi sic renūciari: me habere in animo causam hāc p̄sidio legis defendere. Ita ne est! Ab amicis videlicet imprudētes prodimur: & est nescio qs de ijs quos amicos nobis arbitramur: q nostra cōsilia ad aduersariū deferat. Quisnā hoc tibi renūciauit! quis tā improbus fuit! Cui ego aūt narraui! Nemo: vt opinor: in culpa est. Sed nimirū tibi istud lex ipsa renūciauit. Sed nū tibi ita defendisse videor: vt tota in causa mētionē nullā fecerim legis! & q̄ sequūtur: ex qb⁹ apte colligił quomō pmutatio defensionis sępe rephēdał. Sed aptius adhuc ex ijs q̄ Aeschines in Demosthenē a iudicibus petit. Sic. n. inqt: vt Leonardi Aretini potius: q eā orationē nup interp̄tatus est verbis vtar: q̄ græcis: q̄ quia a librarijs nō pcipiūtur: facile corrūpunł. Q si vobis audire placet Demosthenē: iubete ip̄m eūdē ordinē in excusando seruare quē ego in accusando. Nō eñ vitā Demosthenis prius discussi: neq; publica eius crimina: q̄q̄ vberē ad dicendū haberē materiā enodaui. Sed primo leges ostēdi: vetātes eū coronari: qbus red dēdis rationibus publice administratorū obnoxius esset. Deinde Ctesiphontē decreuisse coronā Demostheni de hoc ipso obnoxio redargui: nec ascripsisse cū rationē reddiderit. Sed vos: ac leges oino ꝑuipēdisse. Futuras etiā cauillationes aduersus ista dicēdas refutaui: quarū: vt memineritis oro. Secūdo vobis narraui leges de p̄conijs faciēdis: qb⁹ aperte cauetur: ne is q a populo coronatur: extra cōcionē pronūcietur. Ctesiphon aūt nō legē solū t trāsgressus: sed tēqus: & locū p̄conij faciēdi: nō in cōcione sed in theatro: neq; dū concio habereł: sed dū tragœdiæ agerētur pronūciari coronādū decreuit. Post hæc pauca de priuatis criminibus. multa de publicis locutus sū. Eodē igił ordine respōdere Demosthenē iubeatis. Ad legē: q̄ de obnoxijs est primū de p̄conijs secūdū: tertiū & maximū: quo dono sit dignus. Q si a vobis petał: vt alio dicēdi ordine vti sibi permittatis: ac in fine orationis suæ responsurū se legibus promittat: ne concedatis: neq; ignoretis hanc esse artē quādā ad iudiciū euertendū. Nō eñ quia tūc respondere velit: sed quia nō habet quid respondeat aliarū rerū iniectione vos in obliuionē rerū: ac criminis adducere conatur: & quæ sequūtur. ℂ Nā hoc p sępe dixi tibi sic renunciari. Dixisti legendū esse non solū ex sensu: sed ex oratione quoq; Cluentiana facile percipi potest.

Ciceron... Acciū v... — Aeschin... tio in D... sthenem...

ℂ At quidā contradictione nō cōtenti: totos etiam locos explicant. Scire se hoc dicturos aduersarios: & ita persecuturos: qđ factum venuste tēporibus nostris elusit Vibius Crispus vir ingenii iucundi: & elegātis. Ego vero inquit ista non dico. Quid eñ attinet illa bis dici! Nonnunq̄ tamen aliquid simile contradictioni poni potest: si quid ab aduersario testationibus compręhensum in aduocationibus iactatum. Respondebimus enim rei ab illis dictæ: non a nobis excogitatę: aut si id genus erit causæ: vt proponere possimus certa: extra quę nihil dici possit: vt cum res furtiua in domo depræhensa sit: dicat necesse est reus: aut se ignorante illatam: aut depositam apud se: aut donatam sibi: quibus omnibus etiā si proposita nō sint: responderi potest. At in scholis recte: & † probationibus & cōtradictionibus occurre-

Stulte p̄occupātes taxat.

Quādo contradictionib⁹ vt veris vtiliceat.

interpellationibus.

ℂ Quod factū venuste tēporibus nostris elusit Vibius Crispus vir ingenij iucundi: & elegantis. Huius Crispi dictum venustū refert Suetonius in vita Domitiani his verbis. Inter initia principat⁹ quotidie secretum sibi horarū sumere solebat: nec quicq̄ aliud q̄ muscas captare ac stylo p̄acuto configere: vt cuidam interrogāti. Est ne qs intus cū Cęsare: non absurde respōsum sit a Vibio Crispo: Ne musca qdem. ℂ Dicat necessarie ē reus:

Vibius. Crispus

mus:vt in vtrũq; locum:id est primũ & secundũ simul exerceamur:qđ nisi fecerimus:nũq̃ vtemur contradictione. Non enim erit cui respondeamus. Est & illud vitiũ nimiũ solliciti:& circa omnia momēta luctantis. Suspectam enim facit iudici causam: & frequenter: quę statim dicta omnē dubitationem sustulissent dilata ipsis praeparationibus fidem qerdunt: quia patronus & aliis crediderit opus fuisse. Fiduciam igitur orator prę se ferat, semperq; ita dicat:tãq̃ de causa optime sentiat. Qđ (sicut oĩa) in Cicerone praecipuũ est. Nam illa summa cura securitatis est similis: tantaq; in oratione auctoritas:vt probationis locũ obtineat dubitare nobis non audentibus. Porro qui scierit:qd pars aduersa:quid nostra habeat valentissimũ: facile iudicabit: quibus maxime rebus:vel occurrendum sit:vel instandum. Ordo quidem in parte nulla minus affert laboris. Nam si agimus: nostra confirmanda sunt primũ:tum quae nostris opponuntur refutanda. Si respondemus: prius incipiendum est a refutatione. Nascuntur autem ex iis:quae contradictioni opposuimus: aliae contradictiones. Eunt q; interim longius: vt gladiatorũ manus quae secũdae vocantur:fiunt & tertię:si prima ad euocandũ aduersarii ictum prolata erit. Et quartae si geminata captatio est: vt bis etiam cauere:bis repetere oportuerit. Quae ratio & vltra ducit. Sed illã etiam:quã supra ostendi:simplicem ex affectibus atq; ex affirmatione sola probationē recipit refutatio:qualis est illa Scauri:de qua dixi supra. Quin nescio:an etiam frequentior vbi quid negatur. Videndum praecipue vtriq; parti:vbi sit rei summa. Nam fere accidit:vt in causis multa dicantur: de paucis iudicetur. In his probandi:refutandiq; ratio est:sed adiuuãda viribus dicentis:& adornanda. Q̃libet eñ sint ad docendũ qđ volumus accõmodata:tamē erũt infirma:nisi maiore quodã oratoris spiritu implentur. Quare & illi cõmunes loci de testibus:de tabulis:de argumētis: aliisq; similibus magnã vim animis iudicũ afferũt. Et ii proprii:qbus factũ qdq; laudamus:aut cõtra, iustũ vel iniustũ docemus:maius aut min⁹: asperius aut mitius. Ex his aũt alii ad ꝓbationē singulorũ argumētorũ faciũt: alii ad pluriũ:alii ad totius causae inclinationē. Ex qbus sunt:q prępar ēt animũ iudicis:sunt q cõfirmēt. Sed p̃paratio quoq; aut cõfirmatio aliquãdo totius causae est: aliquãdo ꝑtiũ. Et ꝑinde: vt cuiq; cõueniũt subiiciēda. Ideoq; miror īter duos diuersarũ sectarũ velut duces nõ mediocri cõtētione q̃situ: singulisne q̃stionibus subiiciēdi essent loci:vt Theodoro placet:an prius docēdus iudex q̃ mouēd⁹:vt p̃cipit Apollodorus: tãq̃ perierit hęc ratio media & nihil cũ ipsius causę vtilitate sit deliberãdũ. Hęc pręcipiũt:q ipsi nõ dicũt in foro. Vt artes a securis:ociosisq; cõpositae ipsa pugnę necessitate turbētur. Nãq; oẽs fere q legē dicēdi quasi q̃dã mysteria tradiderũt certis nõ inueniēdorũ modo argumentorũ locis: sed condendorũ quoq; nos p̃ceptis alligauerũt:de quibus breuissime p̃locutus quid ipse sentiã.i.quid praeclarissimos oratores fecisse videam: non tacebo.

Sollicitudinis nimiae vitium.

Fiduciã ꝓ se ferat orator.

Ordo probationis & refutationis in agendo.

Probationē esse solius refutationis.

Quae videnda sint.

Quid quo referatur.

Necesse in aliis exemplaribus recte legitur. ❡ At in scholis recte & plenaribus contradictionibus occurremus. Deprauatum hũc sensum quidam sic emendant: vt pro plenaribus legant interpellationibus. & copula iterum adiecta. Ac isti quidem latinam: elegantemq; dictionē pro inepta inusitataq; reposuerunt: verum sensui minime conuenientem. Quonamq; pacto inter declamandum interpellationibus quis vtatur? cum fere sine aduersario dicatur; & interpellare sit loquentem sermone impedire: ac vt vulgo loquimur: interrũpere? quod quidem & turpe & a bono viro: hoc est ab oratore alienum esse iudicatur. Quonam igitur modo legendum esse dicemus? An vt minimũ a similitudine verbi fere in vetustis exemplaribus descripti recedamus: plenius forsitan a Fabio fuit scriptum? Nam in foro parcius vtendum esse contradictione: in scholis vero plenius & copiosius cõtradictionibus ipsis occurrēdum esse Fabius praecipit: vt pariter: & contradictiones excogitare: & eas soluere assuescamus. hoc enim est in primũ, ac secundum locum exerceri. ❡ Quod sicut in Cicerone omnia pręcipuum est. Verborum ordinem hic esse perturbatum facile autum sensu diiudicatur. In ordinem autem sic rediguntur. Quod (sicut omnia) in Cicerone praecipuum est. ❡ Vt gladiatorum manus: quae secundae vocãtur fiunt & tertiae: si prima ad vocãdum aduersium ictum prolata erit. Euocandum forsitan est legendum. Tametsi hęc gladiatorum consuetudo mihi est ignota. ❡ Sed illam etiam quã supra ostēdi simplicem ex affectibus atq; ex affirmatione sola probationem recipit refutatio. Pro affirmatione legendum esse asseueratione

ASCENSIVS.

¶ At in scholis recte, & plenaribus & contradictionibus. Sic quoq; Vallen. codex: sed mendose: nec placet qđ Raph. reposuit plenius: nā vult vtriusq; litigātium partes ab vno occupari: nec qđ Aldus supposuit: interpellationib⁹. Quocirca aut petitionib⁹, aut postulationibus, aut probationibus mallem reponere: aut demū propositionibus. Nam cōtendentiū alter proponit alter contradicit: declamatori vtrūq; licet. Si prima ad vocandū. Sic & Vallen. habet: non ad euocandū. Sed illā &c. atq; ex affirmatione &c. Sic & Vallen. & Ald. habet. non asseueratione vt Raph. reposuit. Habet autem Vallen. ad dicendum accōmodata: vbi Ald. secundū Raph. ad docendū. Habet etiam factum quoq;, non quodq;. Caetera vero vt raphael monet.

idq qđ paulo ante pluribus ostēdi: hic quoq; ex iis: quę a Fabio subiiciūtur: manifeste colligitur. Inqt enī Quin nescio: an etiā frequētior: vbi qd negatur. ¶ Quę libet enim sint ad dicendū accōmodata. Docendū vt legat sensus exposcit: hoc est probandū. ¶ Et ii proprii: quibus factum quoq; Laudamus. Quodq; d ad scripta legendū est. ¶ Itaq; minor inter duos diuersarum sectarū velut duces. Miror emendate in aliis exēplaribus legitur. ¶ Nāq; omnes fere qui legē dicendi. Imperite hic sensus illius indicis interpositione. Quibus constet epicherema: fuit separatus. Cum enim exponat Fabius: quomodo artes a securis: ociosisq; compositae ipsa pugnae necessitate turbentur: quis non videat etiam si in capita diuidendum foret hoc opus: rationē a propositione non esse distrahendam? Capitis autem initium ille sensus foret. Igitur enthymema.

¶ Quibus cōstet epicherema: & quo mō refellatur. Ca. XIIII.

Enthymema. Species eius Prima.

Gitur enthymema: & argumētū ipsum: id est rē: quae pbationi alterius adhibet: appellāt: & argumēti elocutionē. Eā vero (vt dixi) duplicē: ex cōsequētibus: qđ habet ppositionē: coniūctāq; ei protinus pbationē: quale p Ligario. Causa tū dubia: q erat aliqd in vtraq; pte: qđ probari posset: nūc etiā melior ea iudicāda est: quā dii adiuuerūt. Habet enī rationē: & ppositionē: nō habet cōclusionē. Ita est ille imperfectus syllogismus. Ex pugnantibus vero: qđ etiā solū enthymema quidā vocant: fortior multo probatio est. Tale est Ciceronis pro Milone. Eius mortis sedetis vltores: cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis. Quod quidem etiam aliquādo multiplicari solet: vt est ab eodē: & pro eodē reo factum. Quē igitur cum aliqua gratia noluit: hunc voluit cū aliquorū querela? quē iure: quē loco: quē tēpore non est ausus: hūc iniuria: iniquo loco: alieno tēpore: cū periculo capitis nō dubitauit occidere. Optimū autē videtur enthymematis genus cum proposito dissimili vel cōtrario, ratio subiūgitur: quale est Demosthenis. Non enī siquid vnq̄ contra leges factū est: idq; tu es imitat⁹: iccirco te cōuenit poena liberari: quin ecōtrario damnari multo magis. Nā vt si quis eorū damnatus esset: tu haec nō scripsisses: ita damnatus si tu fueris: nō scribet alius. ¶ Epicherematos: & quatuor: & qnq;: & sex etiā factę sunt ptes a qbusdā: Cicero maxime qnq; defendit: vt sit ppositio: deinde ratio eius: tum assumptio: & eius pbatio: qnta cōplexio. Quia vero īterim & ppositio nō egeat ratiōis: & assumptio pbationis: nōnūq̄ etiā cōplexione opus nō sit: quadriptitā: & biptitā quoq; fieri posse ratiocinationē. Mihi & plurimis nihilominus auctorib⁹ tres solūmodo videtur. Nā ita se habet ista natura: vt sit: de quo q̄rat: & per qđ pbet: tertiū adiici pōt: velut cōsensum duorū antecedētiū. Ita erit prima intētio: secūda assumptio: tertia cōnexio. Nā cōfirmatio primę ac secūdę ptis exornatio eisdē cedere possunt quibus subiiciūtur. Sumamus ex Cicerone qnq; partiū exēplū.

Secunda.

Tertia.

Epicherematos partes.

Cicero Rheto. i.

IDEM RAPH.

¶ De argumētatione hoc est argumenti explicatione: atq; elocutione: quae a graecis tum epicherema: tum enthymema tum syllogismus appellatur. hoc in capite plene tractatur. ¶ Expugnantibus: nota hypodiastoles distinguatur: ne vnū verbū esse putetur: sed ex repugnātibus intelligatur. ¶ Quem iure quem tempore. Duo hic commata deesse aperte ex Miloniana percipit: vbi sic legitur. Quem iure: quē loco: quem tempore: quē impune non est ausus. ¶ Quod e contrario damnari multo magis. Quin legendum esse loco quod ex Demosthenis oratione contra Aristocratem aperte colligitur. Sic enim in ea legitur ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι. hoc est. Sed e contrario multo magis damnari. Quin vero particula maxime in inuersionibus vti solent oratores. Ex hoc autem Demosthenis dicto illa iuris ciuilis regula collecta est a Paulo Digestorum libro primo de legibus. Quod contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequētias. ¶ Cicero quinq; maxime defendit: vt si propositio. Sit legendum est. In primo autem rhetorico. hęc a Cicerone traduntur. ¶ Quia interim & propositio non egeat rationis.

Quin la qñ o vtantu

Melius gubernātur ea:quæ consilio regūtur:q̄ quæ sine cōsilio administrātur.Hāc primā ptē numerāt.Eā deinceps rationib⁹ variis:& q̄copiosissimis verbis approbari putāt oportere. Hoc ego totū cū sua ratione vnū puto:alioq si ratio ps est: est aūt varia ratio:plures ptes esse dicanẽ.Assumptionē deinde ponit.Nihil aūt oīm rerū melius q̄ oīs mūdus administratẽ.Hui⁹ assumptionis q̄rto ī loco iā porro īducūt approbationē:de quo idē q̄d supra dico.Quinto īducūt loco cōplexionē:q̄ aut infert solū q̄d ex oībus ptib⁹ cogitẽ hoc mō.Cōsilio igitẽ mūd⁹ administratẽ:aut vnū in locū cū cōduxerit:breuiter expositionē: & assumptionē adiūgit q̄d ex his cōficiatẽ ad hūc modū.Q̄ si meli⁹ geruntẽ q̄ cōsilio:q̄ q̄ sine consilio administrantẽ: nihil aūt oīm rerū melius q̄ oīs mūd⁹ administratẽ:cōsilio igitẽ mūdus administratẽ. Cui pti cōsentio.In trib⁹ aūt:quas fecim⁹:ptib⁹ nō est forma semp eadē: sed vna:in q̄ idē cōcluditẽ:q̄d intēditẽ.Anima īmortalis est.Nam quicq̄d ex se ipō mouetẽ:īmortale ē:Anima aūt ex se ipa mouetẽ: Immortalis igitẽ est anima.Hoc fit nō solū ī singulis argumētis: sed ī totis causis:q̄ sunt simplices:& ī q̄stionib⁹.Nā & hę primā habēt expositionē.Sacrilegiū cōmisisti. Nō q̄sq̄s hoīem occidit cędis reus tenetẽ:deinde rationē.Sed hęc est in causis: & q̄stione longior:q̄ in singulis argumētis:& plerūq̄ summa cōplexione: vel p enumerationē:vel p breuē cōclusionē testantẽ:q̄d effecerit. In hoc genere ppositio dubia est.De hac eñ q̄ritẽ. Altera est cōplexio nō par intētioni: sed vim habēs parē. Mors nihil ad nos. Nā q̄d est dissolutū:sensu caret:q̄d aūt sensu caret:nihil ad nos. In alio genere nō eadē ppositio est:q̄ connexio.Oīa animalia meliora sunt q̄ inanima.Nihil aūt melius est mūdo:Mūdus igitur animal.Hic potest videri de re cōtētio.Potuit eñ sic cōstitui ratiocinatio. Aīal est mūd⁹. Oīa.n.aīalia meliora sunt q̄ inanima.

Forma ptiū epichirematis prima.

Secunda forma.

Tertia.

Vero pticula similisve mihi sensui deesse videtẽ: ideoq̄ ascribenda vt legatur. Quia vero interim. ¶ Nō nūq̄ etiā cū plane opus nō sit. Hic locus aperte quidē est deprauatus: q̄uis ita legatur. Sic aūt mihi corrigi posse videtur:si duabus illis particulis: cū plane erasis cōplexione ascribatur. hoc modo. Nō nūq̄ etiam complexione opus non sit quadripertitū. ¶ Nam cōfirmatio primæ, ac secūdæ partis exornatio eisdē cedere possent. Possunt legitur rectius q̄ possent. Cum Fabio autē sentit: & Boetius: qui in secundo dialecticorū libro multis collegit argumentis ratiocinationē tripertitā dūtaxat: esse. Itaq̄ Aristoteli: ac Theophrasto & omnibus deniq̄ peripateticis placuisse demōstrat ¶ Hoc ego totū in sua ratione vnū puto. Cum præpositio loco in præpositionis: vt reponatẽ sensus exigit. ¶ Anima immortalis est. Hæc argumentatio a Platone sūpta videtẽ: qua animæ īmortalitas pbatẽ. ¶ Mors nihil ad nos. Epicuri est hoc argumentū.

...ocinatio ...ta est.

ASCENSIVS.

¶ Igitur enthymema &c. Hoc principiū capitis cōstituit Raphael: cū Valkū codex habeat illic Nāq̄ aut tāq̄ oēs fereq̄ &c. Habet Val. quē iure: quē loco: quē tempore &c. sed alia quædam quæ recte Raph. reposuit etiam deprauata habet: deest enim vero: habet cū plane. in sua &c. habet: cui parti consentio non consilio: vt impressum offendi.

RAHP.

¶ Cæterū hæc propositio aut confessa est: aut proxima: aut probāda. Bimembris est hæc diuisio. Quare: vt proxima legendū est non: aut. Ea enim propositio. Omnia enim animalia meliora sunt q̄ inanima: confessa est. Quæ vero sequitur. probatione indiget. ¶ Vt qui beatam vitam videre volet philosophetur oporteat. Hæc propositio indiget emendatione. Si enim viuere vitā Atticos imitati elegāter dicimus: non video cur videre hoc loco legēdū sit: cum præsertim beata vita sub oculorū sensum nō cadat.

¶ Cæterū hæc ppositio aut confessa est vt proxima: aut probāda: vt q beatā vitā viuere volet philosophetur oportet. Nō eñ cōceditur. Cætera sequi, nisi cōfirmata prima pte, nō possunt. Est & assumptio interim ł confessa: vt Oēs aūt volūt vitā beatā viuere. Interim pbanda: vt illa. Q̄d est dissolutū sensu caret: cū soluta corpore anima. an sit immortalis: vel ad tempus certum maneat: sit in dubio. Quā assumptionē, alii rationē vocant: alii epicherema. Epicherema autem nullo differt a syllogismis: nisi q̄ illi & plures habent species: & vera colligunt veris: Epicherematis frequētior circa credibilia est vsus. Nā si contingeret semper controuersa confessis probare: vix esset in hoc genere vsus oratoris. Nam quid ingenio est opus: vt dicas bona ad me pertinent? Solus enim sum filius defuncti: vel solus hæres: cum iure bonorū possessio testati secūdū tabulas testamēti detur. Ad me igitur pertinēt. Sed cum ipsa ratio in quæstionē venit: efficien-

concessa

Epicherema & Syllogismus a quo differūt.

dum est certum id quod probaturi sumus:quod incertum est: vt si ipsa forte intentione dicatur:aut filius non es:aut non es legitimus:aut nō es solus.Itemq; aut hæres non es:aut non iustum testamentum est:aut capere non potes:aut habes cohæredes.Efficiendum est iustum:propter quod bona adiudicari nobis debeant.Sed tum est necessaria illa summa connexio: cum interuenit oratio largior.Aliquando sufficiunt intentio:ac ratio.Silent leges inter arma:nec se expectari iubent.Cum ei:qui expectare velit:ante iniusta pœna luenda sit:q̄iusta repetenda. Ideoq; id enthymema:quod est ex consequentibus: rationi simile dixerunt.Sed & singula queq; interim recte ponuntur:vt ipsum illud.Silent leges inter arma: & a ratiōe fas est incipere. Deinde concludere vt idem.Q̄2 si.xii.tabulæ nocturnum furē quoquo modo:diurnum autem:si se telo defenderet:iterfici impune voluerūt:quis est:qui quoquo modo quis interfectus sit: puniendum putet? Variāt autem hic adhuc:& rursus rationē tertio loco ponunt.Cum videant aliquando gladium nobis ab ipsis porrigi legibus.Prioris autem partis duxit ordinem:Insidiatori autem & latroni:quæ potest inferri iniusta nex?Hęc intentio.Quid comitatus nostri?quid gladii volunt? Hæc ratio. Quos habere certe non liceret: si vti illis nullo pacto liceret. Hęc ex intētione & ratione cōnexio.Huic generi ꝓbationis tribus occurritur modis:id est per omnes partes.Aut enim expugnatur intentio:aut assumptio:aut cōclusio:nonnunq̄ oīa.Sed oīa hæc tria sunt.intentio expugnat̄.Iure occidi eū:qui insidiatus sit.

Expugnat intentio. Nam prima statim pro Milone quæstio est.An ei sit fas lucem intueri:qui a se hominem necatum esse fateatur.

Assumptio. Expugnatur assumptio omnibus iis:quæ de refutatione diximus.Et ratio quidem nonnunq̄ est vera:cum eius propositio vera non sit.

Ratio falsa. Interim verę propositionis falsa ratio est.Virtus bonum est verum est.siquis rationem subiiciat:q̄ ea locupletes faciat:verę intentionis falsa sit ratio.

Cōnexio vera neganda. Connexio aūt vera negatur: cum aliud colligit q̄ id:quod ex prioribus conficitur:aut nihil ad quæstionem dicitur pertinere.Non est vera sic. Insidiator iure occiditur.Nam qui curauit:vt vim afferat vt hostis: debet etiam vt hostis repelli.Recte igitur Clodius:vt hostis occisus est.Nō vtiq;.Nondum enim Clodium insidiatorem ostendimus.Sed sit vera connexio.Recte igitur insidiator: vt hostis occiditur. Nihil ad nos.Nondum enim Clodius insidiator apparet.Sed vt potest esse vera connexio:& tamen falsa intentio & ratio: Ita si illa vera sunt:nunq̄ est falsa connexio.

Vt proxima Vallen.habet.Sed interim cōfessa vbi Raph.non male legit cōcessa nisi q̄ sæpe passiue vtitur Fabius vsitatim cōtrouersa cōfessis probare. Habet adtempus certa:vbi melius certū haberet.habet intestati:vbi testati habēdum Raphael conuincit. Valla tamen adnotauit illud Vlpiani lib.xxx. Dig. Siquis omissa causa ab intestato:testamēti vel alio modo possideat hereditatē. Non quærimus qui prætermissa causa testamenti ab intestato hæreditatē possident: vtrum iure legitimo possideant, an non. Caius. Si duo hæredes instituti ambo omissa causa testamenti ab intestato possideant hæreditatem:Paulus

Viuere itaq; legatur nō videre:& oportet a expūcta. ℂ Vt est assumptio interim concessa. Vt particula erasa & copula videt̄ ascribenda:hoc mō. Est & assūptio ptio: vt intelligatur assumptionem quoq; non solū probationem:interim concessaʒ esse:interim ꝓbādā. ℂ Vel ad tempus certa maneat. Certum pro certa recte in aliis legitur exemplaribus Hæc aūt stoicorū de anima fuit opinio. Vt dicerent eā ad certum tempus circa se pulchrum cadaueris vagari. ℂ Nisi q̄ illi:& plures habent species. Quas species vocat Fabius:ab aliis præcipueq; a dialecticis modi appellantur. Videtur autē Fabius de solis demonstratiuis sentire syllogismis. illi nanq; vera semper colligunt veris. Cæterum & dialectici syllogismi circa credibilia fere versantur. & sophistici ex iis: q̄ apparēt credibilia:q̄uis nō sint:cōponūtur. ℂ Et vera colligūtur veris. Sic quidem Fabius. Aristoteles vero in secūdo priorum analyticorum aperte demonstrat syllogismo frequenter ex falsis colligi verum. ℂ Nam si confingeret semper controuersiam confessis probare. Cō trouersia confessis opponitur. Quare controuersa legendum est non controuersiam. ℂ Cum iure bonorū: possessio intestati secundū tabulas testamenti detur. Sicquidem recte legi putatur. Sed nisi corrigatur hic sensus:sibi ipsi videbitur esse contrarius Quo nanq; pacto bonorum possessio Intestati secūdum tabulas testamēti:quæ nullæ sunt iure dari potest? Intestati enī dicuntur:qui nullo condito testamento decendunt: vt igitur sibi congruat sensus:vel repugnantibus exēplaribus testati in priuatiua particula erasa legatur. ℂ Itēq; autem non hæres es. Propter cacophoniam non es hæres legendum ita vt verbū es vocabulo ꝑponat. ℂ Ad q̄d sufficiūt inte=

Stoicorum aīa opinio.

Modi.

Intestati dicantur.

tio. & oratio. Hic ſenſus ita eſt deprauat⁹: vt vix mihi pcipi poſſit: nõ quin videatur ex oratione prima litera expungenda: vt ratio legatur. Sed quia ne ſic quidẽ explicatur ſenſus. Prima eñ duo verba huius ſenſus ocioſa videntur. neq; ad aliquid referuntur. Quare eorum loco aliquãdo mihi videtur reponendũ: vt legat. Aliquãdo ſufficiunt intentio & ratio. Huius aũt regulę exemplũ ſubijcitur: ex quo aperte percipit: ſic omnino eſſe legẽdũ vt dixi. Cũ eñ breuior ratio interuenit connexione eſt ſupledẽdũ. Id quod fit in illa Ciceronis pro Milone argumentatione. Silent eñ leges inter arma.

Si filius meus a matre ſua ſcriptus fuerit: & ego teſtamenti cauſa omiſſa bonorum poſſeſſionẽ eius filij nole petiero &c. Inteſtati ergo perinde eſt atq; ab inteſtato: hęc ille adducit: ſed parũ ad rem: quia non ab inteſtato ſed teſtamento hæreditatem vendicat: vnde cõtra dicendũ paulo poſt docet ſi nõ iuſtũ teſtamẽtũ ſit: habet quidẽ intentio ac ratio. ſed ad quod ſufficiũt: vbi Rap. Aliqñ ſufficiũt aptius legit. Prioris aũt partis. Sic Valleñ. & ſũt verba Ciceroniana: q̃ poſſent pro reo dici: q .ſ. fuerit primipilaris: quã purgationẽ ĩpugnat qđ ſequit. Inſidiatori aũt & latroni quæ poteſt inferri iniuſta nex. ſic Valla vbi alij perperã. hñt lex. Nex. Habet aũt vt cęteri: Sed vt poteſt vera eſſe intentio & ratio: & tñ falſa cõnexio ita ſi illa falſa ſunt nunq̃ eſt vera cõnexio: ſed quia dialecticorũ lex eſt. Ex falſis verum: de veris nil niſi verũ: ſequar Raphaelis caſtigationẽ: licet Aldus ſic repoſuerit. Sed vt poteſt eſſe vera intentio & ratio, & tñ falſa connexio: Ita ſi illa vera ſunt nunq̃ eſt falſa cõnexio Prior eñ pars nõ recipitur: vbi vera eſt forma argumentationis: vt ſcilicet aſſumptũ ſit verũ & conſequens falſum: vbi autẽ non vera eſt forma: etiã ex veris falſa inferri videtur. animal eſt homo: omnis aſinus eſt animal. igitur oĩs aſinus homo: præmiſſę ſunt verę & connexio. i. cõcluſio falſa: quia peccatur in forma cũ maior ſic indefinita. Exemplum facile dari põt vbi intentio & ratio falſæ ſint & cõnexio vera: Iure cæſus eſt Iulius Cęſar: Parricida eñ fuit: nam patrem occidendũ curauit. vbi intentio & ratio falſæ: & tamen connexio vera: quia tyrãnus fuit.

¶ Sed & ſingula: quæ interim recte ponuntur. Quoq; loco illius quæ relatiui videtur eſſe legendum. ¶ Deinde concludere: ibidem. Sic quidẽ legitur. Sed ibidẽ aduerbiũ: vt ſenſui nõ aptũ mihi videtur expungendũ: ac eius loco hæc duo verba reponenda: vt idem. Exẽplo enim euſdẽ Ciceronis præceptum: qđ tradidit: declarat Fabius. ¶ Q; ſi duodecim tabulæ nocturnũ furẽ quoquo modo: Hoc idẽ & Cai⁹ ad legem Aquiliam ſcrib. cũ inquit. Lex duodecim tabularũ furẽ nocte præhenſum occidere permittit: vt tñ id ipſum cũ clamore teſtificetur. Interdiu aũt depræhenſum: ita permittit occidere ſi is ſe telo defendat. ¶ Priori autem partis duxit ordinem. Hic ſenſus præterq̃ ꝙ prioris legendũ eſt: mihi deprauatus videtur: nec quid ſibi velit ſatis percipitur. ¶ Hæc ex intentione & ratione connexio. Ex loco eſt verbi legendum eſſe certum eſt. ¶ Connexio aũt vera. Aut non aũt legendũ eſſe patet. ¶ Sed vt poteſt eſſe vera intentio & ratio: & tñ falſa connexio: ita ſi illa falſa ſunt: nunq̃ eſt vera connexio. Niſi hic quoq; locus ab imperitorũ aliquo eſt deprauatus: ab Ariſtotele diſſentit Fabi⁹ minuſq; vera ſunt quæ tradit Ariſtoteles: nãq; in ſecũdo priorũ analyticorũ libro demonſtrat: ex veris propoſitionibus falſam nullo pacto colligi poſſe concluſionẽ: ex falſis aũt interdũ verã poſſe cogi. His vero cõtraria a Fabio præcipiuntur: niſi vt dixi fortaſſe ſint peruerſa. Quod ſi eſſet: facile hoc præceptũ hoc modo corrigeretur. Sed vt poteſt eſſe vera cõnexio: & tñ falſa intentio & ratio: ita ſi illa vera ſunt nunq̃ eſt falſa connexio. Sic eñ & vera præcipiet: nec ſummis viris Fabius videbitur repugnare.

RAPH.

¶ Enthymema ab alijs oratoribus ſyllogiſm⁹. ab alijs pars ſyllogiſmi dicitur. Oratorius: b litera craſa: q̃uis exemplaria nobis non aſtipulentur: legendũ eſſe patet. ¶ Nanq; ego: vt in oratione ſyllogiſmo quidẽ aliquãdo vti nefas duco. Sẽſus integritas negationem deſiderat: vt legatur nõ duco. ¶ Aut certe confertã eſſe aggreſſiõe ex enthymematum ſtipatione minime velim. Pro aggreſſione mihi legẽdũ videtur aggeſſionũ hoc eſt epicheirematũ. Epicherema nanq; aggreſſio interpretatur. Præterea & copula loco ex prępoſitiõis eſt reponẽda. ¶ Quarum alteram τοπικὴν alteram κριτικὴν vocant: Dialectica hoc eſt ratio diſſerendi in duas diuiditur partes τοπικὴν hoc eſt localem: quę tractat de inuẽtione. & κρι

Enthymema ab aliis oratorius ſyllogiſm⁹: ab aliis pars dicitur ſyllogiſmi: propterea ꝙ ſyllogiſmus vtiq; concluſionem: & propoſitionem habet: & per omnes partes efficit: quod propoſuit: Enthymema tñ intentũ intelligi contentum ſit. Syllogiſmus talis. Solum bonũ virtus. Nam id demũ bonũ eſt: quo nemo male vti poteſt. Virtute nemo male vti poteſt. Bonũ eſt ergo virtus. Enthymema ex conſequentibus. Bonum eſt virtus: qua nemo male vti poteſt. Et contra. Non eſt bonum pecunia. Nõ eñ bonũ: quo quiſq; male vti poteſt. Pecunia poteſt quis male vti. Non igitur bonum eſt pecunia. Enthymema ex pugnantibus. An bonum eſt pecunia: qua quiſq; poteſt male vti? Si pecunia: quæ eſt in argento ſignato: argentum eſt: qui argentum omne legauit: & pecuniam quæ eſt in argento ſignato legauit. Argẽtum autem omne legauit. Igitur & pecuniam: quæ eſt in argẽto legauit. Habebit formam ſyllogiſmi. Oratori ſatis eſt dicere. Cum argentum legauerit omne: pecuniam quoq; legauit quæ eſt in argẽto. Peregiſſe mihi videor ſacra tradentium artes. Sed conſilio locus ſupereſt. Nãq; ego: vt in oratione ſyllogiſmo quidem aliquando vti nefas non duco: ita conſtare totã aut certe cõfertam eſſe aggreſſionũ & enthymematũ ſtipatione minime

Entymema Syllogiſm⁹.

ymema it.

nerema interptet

ce. ce.:

velim. Dialogis enim: & dialecticis disputationibus erit simili- or: q̃ nostri operis actionibus: quæ quidem inter se plurimum differunt. Nanq; illi homines docti: & inter doctos verum quærentes: minutius & scrupulosius scrutantur omnia: & ad liquidum confessumq; perducunt: vt qui sibi, & inueniendi: & iudicandi vendicẽt partes: quarum alterã τοπικὴν: alteram κριτικὴν vocant. Nobis ad aliorum iudicia componenda est oratio: & sępius apud omnino imperitos: atq; aliarũ certe ignaros literarũ loquendum est: quos nisi delectatione allicimus: & viribus trahimus: & nonnunq̃ turbamus affectibus: ipsa quæ iusta: ac vera sunt tenere non possumus. Locuples: & speciosa vult esse eloquentia: quorum nihil consequetur: si conclusionibus certis: & crebris: & in vnam prope formam cadentibus concisa: & contẽptum ex humilitate: & odium ex quadam seruitute: & ex copia satietatem: & ex amplitudine fastidium tulerit. Feratur igitur non semitis, sed campis: non vti fontes angustis fistulis colliguntur: sed vt latissimi amnes totis vallibus fluat: ac sibi viã si quãdo non acceperit: faciat. Nam quid illam miserius legem: vel ut præformatas infantibus literas persequentibus: & vt gręci dicere solent: quem mater amictum dedit: sollicite custodientibus? Propositio: ac conclusio: ex consequentibus, pugnãtibus: non inspiret: non augeat: non mille figuris variet: ac verset vt ea nasci: & ipsa prouenire natura non manu facta. & arte suscepta magistrum fateri vbiq; videantur? Quis vnq̃ sic dixit orator? nonne apud ipsum Demosthenem paucissima huius iuris vel artis reperiuntur: quæ appræhensa græci magis (nam hoc solum nobis peius faciunt) in cathenas ligant: & inexplicabili serie connectunt: & indubitata colligunt: & probant confessa: et se antiquis per hoc similes vocant. Deinde interrogati nunq̃ respondebunt: quem imitentur. Sed de figuris alio loco. Nũc illud adiiciendum. Ne iis quidem cõsentire me qui semper argumenta sermone puro: & dilucido: & distincto: cæterum mini me lato ornatoq; putant esse dicenda. Nanq; ea distincta quidem: ac perspicua debere esse confiteor. In rebus vero minoribus etiam sermone: ac verbis q̃ maxime propriis: & ex vsu. At si maior erit: materia: nullum ornatum iis (qui modo non obscuret) subtrahendum puto. Nam & sæpe plurimum lucis affert ipsa translatio: cum etiam ipsi iurisconsulti: quorum summus circa verborum proprietatem labor est: littus esse audeãt dicere† quo fluct⁹ alludit. Quoq; quid natura magis asperum hoc pluribus condiendum est voluptatibus: & nimis suspecta argumentatio dissimulatione. & multum ad fidem adiuuat audientis voluptas. Nisi forte existimamus Ciceronem hæc male in ipsa argumentatione dixisse. Silere leges inter arma: & gladium nobis interim ab ipsis porrigi legibus. His tamen habendus modus: vt sint ornamento non impedimento.

Eloquentia qualis esse vdit.

Adagium.

Grecorum errarum.

Ornatũ recipiunt argumenta.

Iuriscõsultorũ proprius sermo. Q̃a fluctus eludit.

Ab aliis oratorius &c. vt sic legas Rap. assipulat exẽplar Vallense. Peregisse

τικὴν hoc est iudicialẽ: In qua tradũtur regulæ discernẽdi verum a falso. ℭ Propositio. ac conclusio ex cõsequentibus pugnantibus. ita deprauatus est hic locus vt nec sensus percipiatur vllus: nec facile corrigi possit. ℭ Quis vnq̃ sic vixit: orator Dixit: legendũ esse apertius est q̃ vt admonendus sit. ℭ Nonne apud ipsum Demosthenez paucissima huius viri vel artis reperiuntur? Sic quidem legitur cum maximo Fabij dedecore: cui adeo ineptę locutiones ascribuntur. Quis enim vel insulsus tali vteretur oratione? Nonne apud Demosthenez paucissima huius viri vel artis? Profecto nemo nisi rusticus plane q; imperitus. Et illi quidẽ genitiui viri vel artis a sensu alieni: Fabij elegãtia respuunt. Ac forsitan eorũ loco modi emendate legeretur hoc pacto. Paucissima huiusmodi. Illæ vtiq; duæ dictiones vel artis de margine in contextum videntur esse translatæ. Aliquis enĩ cum videret illum genitiuũ viri minus sensui cõuenire in margine ex cõ modo suo scripsit vel artis. ℭ Nam hoc solum nobis peius non faciunt. Illud nõ negandi aduerbium mihi videtur esse expũgendum græcos enim quosdam repræhendit Fabius: qui aggressionum: & Enthymematum stipatiõe suas orationes replicant quibusdã Demosthenis orationibus innuẽtes. ℭ Cũ etiã ipsi iurisconsulti: quorũ summ⁹ circa verborum proprietatem labor. est. De priscis q̃dem iurecõsultis vere hoc dicitur. Plerũq; vero nostrorum tẽporũ iurisperiti ita verborum proprietatẽ negligũt: vt nec latie: nec grãmatice loqui sciant ac eorũ scripta: q latine locuti sũt: non percipientes: peruertant. Non ita quidẽ Labeo Antistius: qui vt refert. A. Gellius libro decimoquarto. Iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio

Labeo Antistius.

exercuit: & consulentibus de iure publice responsitauit: Sed caeterarũ quoq; bonarum artium non expers fuit: & in grãmaticã: atq; dialecticam: literasq; antiquiores: altioresq; penetrauit: latinorumq; verborũ origines: rationesq; percalluit: eaq; praecipue scientia ad enodãdos plerosq; iuris laqueos vtebatur. ¶ Qua fluctus alludit. Hoc quoq; de Ciceronis topicis videt̃ sumptum esse. Sic enim ibi legitur solebat igitur Aquilius collega: & familiaris meus: cũ de litoribus ageretur: quae omnia publica esse vultis: quaerẽtibus ijs: ad quos id pertinebat: qd esset litt⁹ ita definire: quo fluctus alluderet: hoc est q̃ si qui adolescẽtiam florem aetatis senectutem occasũ vitae velit definire. Trãslatione enim vtens discedebat a verbis proprijs rerum: ac suis. ¶ Nisi forte existimamus Ciceronẽ hęc male ipsa argumentatione dixisse. In praepositio ascribenda videtur: vt ipsa in argumentatione legatur. Haec vero sumpta esse de oratione pro Milone quis ignorat?

mihi videor sacra: tradentium artes: sic Raph. & Aldus & melius meo iudicio q̃ Vallen. q sacras habet: vt referat̃ ad artes: cũ p se plenũ sit: sacra. s. praecepta aut sacramẽta aut cõsecrata dogmata. Hʒ aũt Vallen. saltẽ repositũ: Nãq; ego vt sine oratione syllogismo quidẽ aliqñ vti nefas duco: sed illud quidem & aliqñ astipulantur castigationi Raphaelis quã & Aldus seruat: & bene: quia adiectiuum totam ad rationẽ nõ ad orationem pertinet. Q: nostri. s. oratorij operis. Nã qd illa miserius lege &c. sic oẽs fere legũt: praeter Vallã. Cuius codice agnosco hãc lectionẽ vt opinor ipsius manu repositam: Nã quid illam miserius legẽ velut pformatas infantibus literas persequẽtibus: & vt graeci dicere solent: quẽ mater amictũ dedit sollicite custodientibus. Quã lectionẽ ideo libentius amplector q; proprie non lex ipsa misera: sed eam persequentes cẽsendi sunt. Et ideo licet audacule sic reposui. Propositio ac conclusio ex consequentibus, pugnantibus: nõ inspiret &c. sic omnes legunt: nec video cur deprauatum ac tantopere obscurũ hunc dicat locũ Raphael: vt nullus sensus percipiat̃. Nã mihi quidẽ apertus videtur sensus: vt singulis pene verbis significet legem praescriptam a rhetoricis: quã miseri oratores ad vnguẽ obseruent: quorũ prima est ppositio ac cõclusio sup. consient. ex consequẽtibus. pugnãtibus &c. Oratio sup. non inspiret sup. se. s. non infletur. nõ augeat sup. se: non mille figuris variet ac verset: vt ea quę dicat Orator videantur nasci & prouenire ipsa natura: nõ facta manu: & suscepta arte: videatur fateri vbiq; magistrũ: vnde infert Quis vnq̃. Huiusmodi iuris vel artis. Quod prius legẽ vocauit: nũc ius vocat: & iuris est in Laurẽtiano codice: qa vero Raphael viri scriptũ inuenit: expunxit: eũq; Aldus vt fere in omnibus seqtur. pterq̃ in tribus primis libris: in quibus opinari licet nondũ Raphaelis: codicem vidisse: Nã hoc solum nobis peius faciunt sic Vallen. neglonetur Raph. expunxisse non. Quo fluctus alludit. Sic Raph. Aldus aũt Qua fluctus alludit. Vall. qã fluct⁹ elidit: quẽ sequar: si ita in iure repe natur. Quoq; quid natura &c. Quoq; duae particulae: hoc est Et quo. s. quanto quid. s. aliquid est natura. s. per naturã magis asperum: hoc. s. tanto &c.

rs vñ di-

Alluit poti⁹ legam.

¶ Raphaelis Regij in deprauatiões sexti libri oratoriae institutiõis Quintiliani annotationes.

Aec. Ma. Victori de tua volun tate maxime ingressus. Sane p q̃ accommodatã praefationem hunc volumini Fabi⁹ praeponit. Tractatur⁹ eñi de poratiõe: in q̃ potissimũ mouẽtur affectus: se maximo: tum vxoris tum filiorum morte oppressum moerore ostendit. Itaq; flẽs de fortuna sua conquerit̃. vt lector quoq; ab humanitate non alienus lachrymas emittere cogatur. Cõpositione enim maxime ac commodata: hoc est commatica: atq; dissoluta vtit̃. Ceterum tot mendis hic plogus scatet: vt lachrymis ipsum Fabi⁹ corrupisse videri possit. Id vero facile ex prima periodo quatuor deprauationibus infecta percipi potest. Nam primum sua pro tua legitur: deinde quae pro qua: aut quod: vt

M. Fabii Quintiliani de institutione oratoria Libri. VI. Procemium, in quo de fortuna sua queritur.

Aec Marcelle Victori ex tua volũtate maxime ingressus: tũ si qua ex nobis ad iuuenes bonos peruenire posset vtilitas: nouissime pene & necessitate quadam officii delegati mihi, sedulo laborabam: respiciens tamen illam curam meae voluptatis: qui filio: cuius eminens ingenium: sollicitam quoq; parentis diligentiam merebatur: hãc optimam partem relicturus haereditatis videbar: vt si me (quod aequum & optabile fuit) fata intercepissent: praeceptore tamẽ patre vteretur. At me fortuna id agentem diebus ac noctibus: festinantemq; metu meae mortalitatis: ita subito prostrauit: vt laboris mei fructus ad neminem minus q̃ ad me pertineret. Illum eñi de quo summa conceperam: & in quo spem vnicam senectutis reponebam: repetito vulnere orbitatis amisi. Quid nunc agã: aut quem vltra esse vsum mei diis reprobantibus credam? nam ita forte accidit: vt eum quoq; librum: quẽ de causis corruptę eloquẽtiae emisi: iã scribere aggressus: simili ictu ferirer. †Tũc igitur optimum fuit infaustum op⁹: & quicquid hoc est in me: infoelicium literarum: sup immaturum funus consumpturis

Nunc.

viscera mea flammis iniicere: Neq; hanc impiam viuacitatem nouis insuper curis fatigare. Quis. n. bonus parens mihi ignoscat: si studere ãplius possum: ac non oderit hanc animi mei firmitatẽ: si quis in me est alius vsus vocis: q̃ vt incusem deos: superstes omnium meorũ: nullam terras despicere puidẽtiam tester: si non meo casu cui tamen nihil obiici: nisi q̃ viuã pôt: at illorum certe: quos vtiq; immeritos mors acerba dãnauit: erepta mihi prius eorũdẽ matre: quę nondũ expleto ætatis vndeuicesimo anno: duos enixa filios: q̃uis acerbissimis rapta fatis: felix decessit. Ego vel hoc vno malo sic eram afflict⁹: vt me iam nulla fortuna posset efficere felicem. Nã cũ omni virtute: quę in fœminas cadit: functa insanabilẽ attulit marito dolorẽ: tum ætate ea puellari: pſertim meę cõparata: potest & ipsa numerari inter vulnera orbitatis: liberis tamen superstitibus oblectabar. Et qđ nephas erat sequa: sed optabat ipa: me saluo maximos cruciatus pcipiti via effugit. Mihi filius minor quintum egressus annũ: vt in malis agerem: prior alterũ ex duob⁹ eruit lumẽ.

Haec Marcelle victori ex tua voluntate &c. Sic Vallẽ. & Ald. non de tua voluntate. Est quidem principium hoc subobscurũ: sed Raph. videtur reddere obscurius cũ non repetat vt solet verba: vnde dubiũ relinquit: vbi sit illud sua: p quo tua: & illud q̃ p quo qua aut quod & cui a propositionem præponat: nã vbi ipsius impressio habet: quæ filio Vallẽ. codex habet qui filio. & vbi illa a parentibus: hic parentis: & meo quidẽ iudicio melius. Nã Ordo est. O Marcelle victori (sic eñ non Marce scribẽdũ erat) ego ingressus hæc. i. has institutiones oratorias: maxime. i. pręcipue & primo loco. ex tua volũtate: tũ. i. secundo loco (vbi male sum scriptũ offendi) si qua vtilitas posset peruenire ex nobis ad iuuenes bonos: nouissime. i. vltimo e tribus loco: hoc est tertio ingressus hæc pene &. i. etiam necessitate quadã officij mihi delegati. s. a domitiano: qui vt in prolo tertij. libri patuit: curam nepotũ sororis suæ ipsi delegauerat: ego inquam ingressus his de causis hæc: laborabã sedulo. i. diligenter sine dolo; respiciens tñ illã curã voluptatis meæ hoc subobscure dictum si sic dixit: sensus autẽ est: respiciens tñ. i. licet laborabam. i. cũ labore id faciebam. curam illã esse partem voluptatis meæ: meę inquã q̃ videbar relicturus. hanc optimã partem hæreditatis filio sup. meo: cuius ingenium eminens merebatur quoq;. i. etiam sollicitam diligentiã parentis. i. patris, vt si fata intercepissent me. i. si mors me præripuisset: quod fuit æquũ: quia prior mũdus ingressus erat: & optabile: quia diutius in filio q̃ in se viuere poterat. Vnde ille: Mortuus est pater & nõ est mortuus: similem enim sui reliquit filiũ. Cætera clariora sunt: quæ tamen aliquando hoc modo explanare constitui. Quem de causis corrupte eloquentiæ emisi: iã scribere aggressus, ictu simili ferier. hoc est cõ aggressus esset scribere ad filij eruditionem librum de causis corruptæ eloquentiæ: quem postea emisit: percussus est simili ictu: quia filium vnũ amisit: sicut nunc dum oratorias institutiões scribebat: alterum amisit. Cõsumpturis viscera mea: quia de lũbis paternis decisus filius: viscera quodãmodo patris sunt.

Nunc. Nunc igitur. optimum fuit. hęc est vera & germana lectio: nec mutanda: q̃a vt Valla in elegantijs adnotauit nũc sæpe tempus indicat nõ quod est nobis pręsens: sed quod tunc pñs. vt in arte poe. hora: Sed nũc non erat ijs locus &c. Sed nequid meo iudicio adscripsisse cuiper: scribamus cũ Aldo Tunc: cũ in Vallẽ. in locum tũc inductũ sit Nũ. habet autem paulo ante: dijs repugnantibus vbi reprobantibus impressum est. Quis acerbissimis rapta fatis: felix decessit: sic Vallẽ. Nec licet subobscur⁹ sit loc⁹ sequar lucernã Raphaelis quæ in maiores tenebras inducere lectorem videtur. Siquis tñ eũ sequi malit: habet in commẽtarijs locum ex sententia eius penitus repositũ. Ego vero ideo Vallẽ. sequor q̃ vt sæpe attestatus sum: propiorem veræ lectioni credam: quæ ideo mihi hoc loco magis vera q̃ obscura est videtur. Nã solent summi auctores nõnunq̃ turbationem al verbis intricatis depingere: vt Maro æneı. ij. Iuuenes fortissima frustra pectora (si vobis) &c. videat totum locũ qui mente nõ tenet. Reponam

in quibusdam scriptum est exemplaribus: vtroq; aũt ratio significatur: quæ propositiõi subijcitur. Tum a ppositio videt ascribẽda: vt a parẽtibus legatur: præceptore õce ptore legendũ esse ne admonendi quidẽ sumus ¶ Nã ita accidit forte: in quibusdam exemplarib⁹ recte mihi ascriptum videtur hoc modo. naz ita forte accidit. ¶ Emisi quoq; loco illius amisi legendũ esse patet. ¶ Nũc igitur optimum fuit. Tunc vt legatur aperte præteriti temporis verbũ ostendit. ¶ Consumpturis quoq; : est legẽdũ vt flãmis cohæreat. ¶ Ac non oderit hãc animi mei infirmitatem: in præpositione erasa firmitãtem mihi legẽdũ videtur: itaq; sensus exposcit itegritas. Qui eñ deos incusat animi infirmitate laborat. Qui vero fortunæ ictus æquo fert animo: is firmus cõstansq; habet. ¶ Hoc ego vel vno malo sic erã afflict⁹: tamet si non ignoro nihil facile eẽ immutandum citra alicuius in primis antiqui exẽplaris astipulationẽ: tamẽ de hoc quoq; loco quid sentiã eo minus explicare verebor: q̃ nihil latinorũ verborum: aut detrahẽdum. aut adijciendũ: aut denıq; corrigendũ est: verum sensus translati de suo loco in alium maximã efficere cõfusionem videntur. Quatuor eñ versibus & amplius interiectis vnus sensus natura copulat⁹ ita sepat: vt duo effecti videant: quorũ prior q̃dẽ facile percipit: alter vero obscurior est: vtpote qui & corruptus sit: & ab eo separatus: cui maxĩe deberet esse coniunctus: nã hic sensus. Liberis tamen superstitibus orbitabar: & quæ sequuntur: cũ eo mihi copulandus videtur: q̃ dıcitur. Quis acerbissimis rapta fatis infœlix decessit. Orbitabar prætera verbũ vt quod nõ modo supuacuũ: sed ne latinũ quidẽ est: proculdubio est eradẽdum neq; tamẽ loco illius oble=

ctabar verbū sane latinū: vt in quibusdam exemplaribus est immutatū a sensu agnoscitur: sed vt superfluum prorsus repellitur: quod idcirco ascriptū fuisse ab aliquo literatorum videt: q sensus: vt dixi a suo loco in alienū trāslatus nequaq̄ percipiebatur: Meli⁹ aūt cum vxore q̄ secū actū esse Fa. ait: cū ipsa & liberis superstitibus & marito saluo decesserit. Cum itaq̧ illi ablatiui absolute ponātur nullo verbo indigere videtur. Meæ vero correctioni priscū illud exēplar: qđ in magnificētissima Medicū bibliotheca spectatur: quo neq̧ orbitabar neq̧ aliud verbū illis ablatiuis ascriptum: tametsi idē sensuuꝫ ordo qui in alijs quoq̧ est exemplaribus: astipulaē: Hoc ordine igitur hi sensus mihi describendi videtur. Quæ nondū expleto ętatis vndeuicesimo anno: duos enixa filios: q̄uis acerbissimis rapta fatis decessit: liberis tamē superstitibus & quod nefas erat: fera sed optabat ipsa: me saluo maximos cruciatus præcipiti via effugit. Hoc ego vel vno malo sic erā afflictus: vt me iā nulla fortuna posset efficere fœlicem. Nam cum omni virtute: quæ in fœminas cadit: functa sit: insanabilem attulit marito dolorē: tū ætate tam puellari præsertim meæ cōparata pōt & ipsa numerari inter vulnera orbitatis. Mihi filius minor & quę sequūtur. Decesserit quidem vt legatur illa q̄uis aduersatiua cōiūctio: quę subiunctiuo iungiē: exposcere videtur. ¶ Mihi filius minor quintū egressus annū: nec prior alterū ex duobus eruit lumen. Corruptus hic quoq̧ locus aperte videtur: qui alibi sic emendatur: vt nec particula expūgatur: ac loco eius hęc quatuor verba ascribantur: vt in malis agerē hoc modo. Mihi filius minor quintum egressus annum: vt in malis agerem alterū ex duobus eruit lumen.

ergo hunc ad exēplar Laurentianum: qđ habet felix decessit: vt subaudiatur: tñ: sic q̄uis rapta fatis acerbissimis: tñ decessit felix q superstes marito & liberis. Ego vel hoc vno &c. Sic Vall. & significātius a pronomine ego incepit q̄ si hoc modo hoc ego &c. indicat aūt negando se vlla fortuna fieri posse felicem: illā decessisse felicē. Nā cum. s. ita sit: q ipsa functa omni virtute q̄ cadit in fœminas: attulit marito insanabilē dolorē cū ætate ea puellari præsertim cōparata meę: .s. ætati (quia illi pater esse potuit) potest &. .i. etiam ipsa numerari inter vulnera orbitatis: vt .s. iā tria sint: tñ: licet orbus vxore filiæ loco habenda: ego oblectabar liberis superstitibus. Ex quo ordine patet non esse legendū functa sit: gacū & tū indicatiuo gaudent. Cęterū sequentia verba plus obscuritatis habere videnē: etiā adscriptis illis verbis q̄ in antiqua impssione inueni: vt in malis agerem: & vt legatur sæua: vbi alij fera: alij fera legūt. Explanari tñ vtcūq; sic pōt. Et sup coniūx: effugit via præcipiti. .i. cito ducente ad mortem. maximos cruciat⁹. .s. in morte liberorū obeūdos: me saluo. .i. eo q erā saluus: quod nefas erat: quia æquius fuisset seniorem prius mori sed ipsa sęua optabat: amatorie vocat sæuam q se saluo obierit: quasi clementer secū egisset si defunctū secuta fuisset. Filius minor. .s. duorū: hoc est posterius natus: egressus annū quintū: eruit mihi prior (cū esset vt dixi posterius natus) alterū lumē. .i. oculū ex duobus vt agerem. .i. viuerē in malis. .i. aduersitatibus. Videbatur eñ duobus liberis saluis: vtroq; adhuc oculo gaudere: sed mortuo minore luscus factus est: quod allegoricos dicit.

le vt locus
epositus.

RAPH.

¶ Quos ingenio igniculos Pro ingenio ingenij legendum est. ¶ Quā substantiā placidæ. Et qđ scio vix posse credi tantū: altæ mentis ostendit. Pręstantiam sensus magis exigere videtur q̄ substantiā & ostēderit nō ostendit. Studijsq; iātū nō coacti. Studij litera s erasa legatur. ¶ Vt prorsus possit hic esse tanti fluminis l. litera a post u vocalē referatur: vt fulminis legaē: hinc etiam non hic legendū videtur: vt intelligaē ab his virtutib⁹. ¶ Q. obseruatū fere est celerius occidere festinatā maturitatem. Cato vt l. vij. refert Pli. dicere solebat Senilem iuuentā pręmaturæ mortis esse signū. ¶ Nec videlicet: c litera expuncta ne est legēdū. ¶ Te ne cōsolari nuper adoptione ad omniū spes honoruꝫ prius admodū. Consulari legēdū esse cōstat: genitiu⁹ quoq; honorū loco bonorum sensui maxime conue

onis pul
ī dictum.

Non sum ambitiosus in malis: nec augere lachrymarum causas volo. Vtināq; esset ratio minuendi. Sed dissimulare qui possum? quid illi gratiæ in vultu: quid iucunditatis in sermone: quos ingenii igniculos: quam †substātiā placidæ & (quod scio vix posse credi tantum) altæ mentis ostenderit. Qualis amorē quicunq; alienus infans mereretur. Illud vero insidiantis: quo me validius cruciaret: fortunæ fuit: vt ille mihi blandissimus: me suis nutricibus: me auiæ educanti: me omnibus: qui sollicitare solent illas ætates. anteferret. Quapropter illi dolori: quē ex matre optima: atq; laudem omnem supergressa paucos ante menses cœperam: gratulor. Minus enim est quod flendū meo nomine: q̄ quod illius gaudendum est. Vna post hæc Quintiliani mei spe ac voluptate nitebar: & poterat sufficere solatio. Non enim flosculos sicut prior: sed iam decimum ętatis ingressus annum: certos: atq; deformatos fructus ostēderat. Iuro per mala mea: per infœlicem conscientiam: per illos manes: numina doloris mei: has me in illo vidisse virtutes ingenii: non modo ad percipiendas disciplinas: quo nihil præstantius cognoui: plurima expertus studiiq; iam tum non coacti (sciunt præceptores) sed ꝓbitatis: pietatis: humanitatis: liberalitatis: vt prorsus possit hinc esse tanti fulminis metus: q obseruatū fere est: celerius occidere festinatam maturitatem & esse nescio quá: quæ spes tantas decerpat: inuidiam. ne videlicet: vltra q̄ homini da

Præstantiā.

Quintiliani. ī. alterius filii indoles

tum est:nostra prouehātur.Etiam illa fortuita aderant omnia: vocis iucunditas:claritasq;:oris suauitas:& in vtracq; lingua tanq̄ ad eam demum natus esset: expressa proprietas omnium literarum.Sed hęc spes adhuc,illa maiora:constantia,grauitas, contra dolores etiam ac metus robur.Nam quo ille animo!qua medicorum admiratione mensium octo valitudinem tulit!Vt me in supremis consolatus est!q̄ etiam deficiens:q̄q; non noster ipsum illum alienatæ mentis errorē circa solas literas habuit! Tuos ne ego:o meæ spes inanes,labentes oculos:tuum fugientem spiritum vidi!tuum corpus frigidū exangue complexus: animam recipere:curāq; communem haurire amplius potui! dignus his cruciatibus quos fero: dignus his cogitationibus: Te ne consulari nuper adoptione: ad omnium spes honorum patris admotum:te auunculo prętori generum destinatum: te omnium spe† atticę eloquentiæ candidatū:superstes parens tantum†ad poenas:& si non cupido lucis certe patiētia vindicet te reliqua mea ætate.Nam frustra mala omnia ad crimen fortunę relegamus.Nemo nisi sua culpa diu dolet.Sed viuimus & aliqua viuendi ratio quærenda est:credendumq; doctissimis hominibus:qui vnicum aduersorum solatium literas putauerūt. Si quando tamen ita resederit præsens impetus : vt aliqua tot luctibus alia cogitatio inseri possit:non iniustę petierim moræ veniam.Quis enim dilata studia miretur!quæ potius non abrupta esse mirādum est!tum si qua minus fuerint effecta iis: quæ leuius adhuc afflicti cœperamus: imperitiæ aut fortunæ remittantur.Quæ si quid mediocrium alioqui in nostro ingenio virium fuit:vt non extinxerit: debilitauit tamen.Sed vel propter hoc nos cōtumacius erigamus:q; illam:vt perferre nobis difficile est:ita facile contemnere.Nihil enim sibi aduersus me reliquit:& infœlicem quidem :sed certissimam tamen attulit mihi ex his malis securitatem†Bonis autem cōsolari nostrū laborem vel propter hoc †cęcum est:q; in nullū iam proprium vsum perseueramus.Sed omnis hæc cura ad alienos:vt alienis vtilis(si modo quid vtile scribimus)spectat. Nos miseri sicut facultates patrimonii nostri:ita hoc opus aliis præparamus:aliis relinquemus.

Acutæ. Pœnis.

Boni autem consulere. Certum.

Non sum ambitiosus in malis.i.captator gloriæ ex cumulo malorū:Quid illi s.minori.gratiæ.i.charitos venustatis cōplacētię &c. Vallen. etiā habet igenio: vt sit ostenderint ingenio:sed legam ingenij habet etiam substantiā : vbi nescio an præstet ponere cū Aldo præstantiā:vt substantiā pro fundamento solido posuerit. Et quod: Vallen. habet & quā. Ego vtroq; modo legi posse putē:sed si qd addā tantū:siquam: tantam:& vtrūq; legā per parēthesim:quasi respexerit ad id Virgilianā in buco.Nec sit mihi credere tantū: vt sit ordo:quam substātiam aut præstantiā placidæ & altæ mentis ostenderit:quod.s. ostendisse substantiā tam altæ mentis scio posse vix credi tantū.i.tam magnū:aut quam &c. Solent ex industria auctores in pręfationibus esse graues & elaborati:ideoq; difficiliores intellectu: vt Liuius.Plinius & cæteri. Vna posthæc Quintiliani. Hactenus de minore natu qui tamen prior decesserit. Nunc de Quintiliani qui maior erat & diutius vixerat:nā decennium attigit:raptu quęsturus est. Sane quia hunc nominat facile inducar vt credā:superiorem quoq; nominasse: vt vbi est Mihi filius minor:scribendum sit Marcus aut Marcellus:aut si quod aliud illi

nire videtur. Ad consulatū autem a rhetorices professione euectus est Quintilianus:de quo Iuuenalis. Si fortuna volet fies de rhetore consul. ¶ Te omniū spe acutæ eloquētiæ candidatum:acuta eloquentia:quę Fabij ætate sola in precio erat:in sententiarum potissimū acumine consistit. In ea quantum valuerit Fabius facile tum ex eius scriptis colligitur tū ex proœmio Diui Hieronymi sic in Danielē scribētis. Post acumina Quintiliani: Ciceronis fluuios:lenitatem Plinij.grauitatem Frontonis:alphabetū discerē. Trebelli⁹ quoq; pollio de posthumio iuniore loquens sic de acuta Fabij eloquentia scribit. Fuit autem quod solum memoratu dignū est in declamationibus disertus : vt eius controuersiæ Quintiliano dicantur inscriptæ:quem declamatorem Romani nominis acutissimum: vel vnius capitis lectio prima statim frōte demōstrat. ¶ Superstes parens tantum pœnis:Ita corruptus est hic locus : vt sensus non percipiantur. Verbum enim aut amisit: aut certe huiusmodi deesse videtur citra quod sensus integer esse non potest. Si quā do tamen ita resedit pręsens impetus. Resederit legēdū esse certum est. ¶ Quæ si qd mediocrium alioqui in nostro ingenio virium fuit : vt nō extinxerit. Quis cor rupte sic legatur adduci tamen non possum: vt quorundam correctionem probē:qui putant quatuor hęc verba esse ascribenda. Debilitata iam vitio mēs. q̄ certe:neq; sensui:neq; grāmaticæ cōueniunt rationi. Cæterum aliquod fortasse verbum librariorum incuria prætermissum:quale est debilitauerit:aut concusserit: simile cuȝ hoc aduerbio certe est ascribendum. Sic enim & apertus & integer sensus erit vt si nō extinxerit certe debilitauerit. ¶ Qua illa: vt perferre nobis diffi=

Quītilian[us con]sulatus.

Acumē elo[quen]tiæ in quo [con]stat.

Declama[tiones] cuius sint

cile est. Pro qua legat: vel quia vel q̃ sensus exposcit. ℂ Bonis autẽ consolari nostrum laborem. Varie legitur hic locus. In vetusto nãq; exẽplari cõsulere scriptũ est Quo mõ si legamus boni quoq; s litera crasa legendum erit. Nã boni ꝯsulere: vt Fabius ipse in primo ait significat bonũ iudicare.

fuerit nomẽ. dicit aũt Quintiliani mei vt Vetus æneĩ. j. Quid meus Aeneas in te committere tantum &c. meus. s. filius. & hic mei filij. Non enim flosculos sicut prior. j. qui prior obijt: alioqui nõ minorẽ dixerit: q̃ q̃ vt dixi in loco illius minor nomen ponendũ arbitror. Sciunt præceptores. s. quid intersit inter studiũ coactum & voluntarie susceptum. Hinc esse: Vallẽ. habet hic esse: malo tamẽ hinc legere. Q̃ obseruatũ: id a Valla adnotatum adscripsit Raphael. Tu ne cõsulari sic. Vall Prius admotum. Supra scriptum habet Vallẽ. codex: patris loco prius: idq; sequat. Te omnium spe atticæ eloquentiæ candidatum. Sic Aldus: idq; potius recipiam: q̃ acutæ eloquentię licet ea Quintiliano ascribatur. Candidatũ. initiatum. Tantum pœnis. Aldus expressius habet ad pœnas: sed parui refert nam pœnis: est ad pœnas. Resederit Vallẽ. habet: & adhuc afflictę non affecti cœperamus. Vt non extinxerit: debilitauit tamen. Sic Aldus: Vallẽ. aut: debilitauit iam mens: sed errore librarij pro tamen: iã meus scriptũ est. Boni autẽ consulere. Sic Ald. Valla autem: Bonis autem consolari. qđ sequar. Nã post rem ꝑ malã consolamur non consulimus. Alij præponamus: alijs relinquemus. Sic Vall. Aldus parabamus: quod melius q̃ ꝑparabimus Vt Raph. & alij impresserunt: pręstat tñ Vallẽ. ga tã tunc erat illi verum dicere: ꝑparamus in præsenti: & relinqm⁹ in futuro.

RAPH.

ℂ Peroratio sequebat. Cõclusioni fere totũ hũc librũ dedicauit Fabi⁹: in quo de affectibus q̃ quisq̃ alius dif fusius tractat. Est aũt peroratio: vt Ci. definit: exitus & determinatio totius orationis. Hæc habet tres partes: enumerationem. indignationẽ: conq̃stionẽ: quarũ enũeratio: quã renumerationem quidã vocant res disperse: ac diffuse dictas breuiter vnũ in locum cogit. Indignatio vero & conquestio ad effectus referuntur. ℂ Aut in rebus aut in effectib⁹: affectib⁹ legẽdũ eẽ nemo nõ videt. ℂ Rerũ repetitio etiã congregatio: q̃ græce dicit ἀναϰεφαλαίωσις. a quibusdam latinorũ renumeratio & memoriã iudicis reficit. Hoc quoq; sextum volumen deprauationibus non carere documento fuit procemium. Sed hic quidem locus facile corrigitur. Nam loco etiã & copula videtur reponenda. ἀναϰεφαλαίωσις autem ad verbum recapitulatio trãsfertur: si hoc nomẽ latinum esset. ϰεφάλαιον enĩ caput dicitur in ea significatione: q̃ non nulli capitulo vtuntur noie in vsum nõ sane a doctis sic recepto. Enũeratio vero est: vt idẽ Ci. definit per quam res disperse: & diffuse dictæ vnũ in locũ cogũtur: & reminiscẽdi causa sub vnũ aspectũ subijciuntur. ℂ Et apertis excitanda sentẽtijs. Aptis pro apertis mihi legendũ videtur. ℂ Alioq nihil

…rotatio & …s partes.

De conclusione seu peroratione. Cap.I.

Eroratio sequabatur: quã cumulum quidã: conclusionem alii vocant. Eius duplex ratio est posita: aut in rebus: aut in affectibus. Rerũ repetitio & congregatio: quæ græce dicitur ἀναϰεφαλαίωσις a quibusdam latinorũ enumeratio: & memoriam iudicis reficit: & totam simul causam ponit ante oculos: & etiam si p singula minus† mouerat: turba valet. In hac q̃ repetem⁹ q̃ breuissime dicenda sunt: & quod græco verbo patet: decurrẽdum per capita. Nã si morabimur: non iam enumeratio: sed altera quasi fiet oratio. Quæ autem enumeranda videntur: cum pondere aliquo dicenda sunt: & aptis excitanda sententiis: & figuris vtiq; varianda: alioqui nihil est odiosius recta illa repetitione: velut memoriæ iudicũ† diffidentis. Sunt aũt innumerabiles: optimeq; in Verrem Cicero: si pater ipse iudicaret: quę diceret cum hæc probarentur: & deinde subiecit enumerationẽ. Aut cum idem: & in eundem per inuocationem deorũ spoliata a prætore tẽpla dinumerat. Licet & dubitare num quid nos fugerit: & quid responsuri sint aduersarii his & his. Aut quam spem accusator habeat omnibus ita defensis. Illa vero iucũdissima: si contingat aliquod ex aduersario ducere argumentũ: vt si dicas. Reliquit hanc partem causæ: aut inuidia premere maluit: aut ad preces confugit: & merito: cũ sciret hęc: & hæc. Sed nõ sunt singulę species prosequẽdæ: ne sola videãtur: quę forte nunc dixero: cum† occasiones: & ex causis: & ex dictis aduersariorum: & ex quibusdam fortuitis quoq; oriantur. Nec referenda modo nostra: sed postulandum est etiã ab aduersariis vt ad quędam respondeant. Id autem si & actionis superérit locus: & ea proposuerimus: quæ refelli non possunt. Nã prouocare quæ inde sint fortia: non arguentis est: sed monentis. Id vnum epilogi genus visum est plerisq; atticorum: & philosophis fere omnibus: qui de arte oratoria scriptum aliquid reliquerunt. Id sensisse atticos credo: quia athenis affectus mouere etiã per præconem prohibebat orator. Philosophos minus miror: apud quos

Enũeratio.

Moueret.

Diffidenti.

Accusatiões Aduersarij qñ vrgẽdi vt respondeant

Affectus p̃hibentes.

…umeratio.

…dignatio. …nquestio.

…umeratio …d.

vitii est loco affici, nec boni mores videntur: sic a vero iudice auertere: nec conuenire bono viro vitiis uti. Necessarios tamen affectus fatebuntur: si aliter obtineri vera: & iusta: & in commune profutura non possint. Caeterum illud constitit inter omnes etiam in aliis partibus actionis: si multiplex causa sit: & pluribus argumentis defensa utiliter ἀνακεφαλαιώσιν fieri solere. Sicut nemo dubitauerit multas esse causas: in quibus nullo loco sit necessaria: si breues: & simplices fuerint. Haec pars perorationis accusatori: patronoque aeque communis est. Affectibus quoque eisdem fere utuntur: sed rarius hic, ille saepius: ac magis. Nam huic concitare iudices: illi flectere conuenit. Verum & accusator habet interim lachrymas ex miseratione eius rei: quam ulciscitur. Et reus de indignitate calumniae conspirationis vehementius interim queritur. Diuidere igitur haec officia commodissimum: quae plerunque sunt: ut dixi: prooemio similia: sed liberiora: plenioraque. Inclinatio enim iudicum ad nos petitur initio parcius tum admitti satis est: & oratio tota superest. In epilogo vero est: qualem animum iudex in consilium ferat: & iam nihil amplius dicturi sumus: nec restat: quo seruemur. Est igitur utrisque commune conciliare sibi: auertere ab aduersario iudicem: concitare affectus: & componere. Et breuissimum quidem hoc praeceptum dari utrique parti potest: ut totas causae suae vires orator ante oculos ponat. Et cum viderit quid inuidiosum: fauorabile: inuisum: miserabile, aut sit in rebus, aut videri possit: ea dicat: quibus si iudex esset: ipse maxime moueretur. Sed certius est ire per singula. Et quae conciliant quidem accusatorem: in praeceptis exordii iam diximus. Quaedam tamen: quae illic ostendere satis est in peroratione implenda sunt magis: si contra impotentem: inuisum: perniciosum suscepta causa est: si iudicibus ipsis: aut gloriae damnatio rei: aut deformitati futura absolutio. Nam egregie in Vatinium Caluus. Factum inquit ambitum scitis omnes: & hoc vos scire omnes sciunt. Ci. quidem in Verrem etiam emendari posse infamiam iudiciorum damnato reo: dicit quod est unum ex supradictis. Metus etiam: si est adhibendus ut facit idem: hunc habeat locum fortiorem quam in prooemio. Qua de re quid sentirem: alio libro iam exposui. Concitare quoque inuidiam: odium: iram: liberius in peroratione contingit: quorum inuidiam gratia: odium turpitudo: iram offensio iudicis facit. Si contumax, arrogans: securus sit: quia non ex facto modo: dicto ve aliquo: sed vultu: habitu: aspectu moueri solet. Egregieque nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis videbatur: graece quidem: sed in hunc sensum: Erubescit Caesarem timere. Summa tamen concitandi affectus accusatori in hoc est: ut id: quod † obiecit aut quam atrocissimum: aut etiam si fieri potest: quam maxime miserabile esse videatur. Atrocitas crescit ex his: quid factum sit: a quo: in quem: quo animo: quo tempore: quo loco: quo modo: quae omnia infinitos anfractus habent. Pulsatum querimur: de re primum ipsa dicendum: tum si senex: si puer: si magistratus: si probus: si bene de rep. meritus: etiam si percussus sit a vili aliquo: contemptoque: vel ex contrario a potente nimium: vel ab eo a quo minime oportuit. Et si die forte solenni: aut iis temporibus: cum iudicia huius rei maxime exercerentur: aut in sollicito ciuitatis statu. Item in theatro, in templo, in con-

Anacephaleosi etiam alibi utendum. Ubi non utendum.

Praeceptum breue.

Quae in iudice facienda.

obiiciat

Atrocitatis incrementa.

Duci quid dicatur.

Areopagitae mos.

est odiosius recta illa repetitione velut memoriae iudicum diffidentis. ¶ Quis diffidentis quoque legi possit: ut ad oratorem referatur: styli tamen elegantia diffidenti litera s erasa ut legatur exposcere videtur. Id autem & Cice. praecipit: cum inquit. Hoc si semper modo tractabitur perspicue ab omnibus artificio quodam tractari intelligetur. Sin varietate & satietatem & hanc suspitionem vitare poterit. ¶ Illa vero iucundissima: si contingat aliquod ex aduersario dicere argumentum. Ducere mihi recte legi videtur: dicere vero corrupte. Nam duci argumentum: & materia proprie dicitur. Cum aliunde sumitur. ¶ Cum accusationes: & ex causis: & ex dictis aduersariorum. accusationes nihil ad hunc sensum occasiones vero maxime facere videntur. ¶ Quia Athenis affectus. Hoc in primo artis rhetoricae lib. & Aristoteles scribit: quod sic est interpretatum. Quare si quemadmodum in nonnullis ciuitatibus solet: maximeque in iis: quae bonis legibus gubernantur: sic in omnibus quoque iudiciis esset: nihil profecto haberent: quod dicerent. Nam cum omnes ita oportere legibus esse constitutum arbitrentur: quidam etiam vetant: ac prohibent praeter rem quicquam dicere ut & Areopagitae recte id ita putantes. Non enim oportet in iram: aut in inuidiam: aut in misericordiam impellendo a recto iudicem flectere: ne similes ei simus: qui eam: qua usurus sit: prius regulam inflectit. ¶ Ex miseratione eius rei: quem ulciscitur. Aut rei tollendum: aut quam est scribendum: quod sane rectius videtur. ¶ Inclinato enim iudicum ad nos petitur initio. Inclinatio i vocali ascripta pro inclinato legendum est. ¶ Quae patri offuisset. Affuisset quidem hoc est auxilio in iudicio fuisset sensui conuenit: offuisset vero id est nocuisset repugnat.

cione crescit inuidia. Et si nõ errore nec ira: vel etiã si forte ira: sed iniqua ꝙ patri affuisset: ꝙ respõdisset: ꝙ honores cõtra pete ret. Et si pl⁹ etiã videri potest voluisse q̃ fecit. Plurimũ tñ affert atrocitatis modus. Si grauiter: si cõtumeliose: vt Demosthenes ex pte percussi corporis: ex vultu feriẽtis: ex habitu inuidiã Midię q̃rit. Occisus ẽ: vtrũ ferro: an igne: an veneno. Vno vulnere: an plrib⁹. subito an expectatiõe tort⁹: ad hãc ptẽ maxime ptinet.

Inuidiæ.

…mosthenis …usatio in …diam.

¶ Ex habitu inuidiã Medeæ q̃rit. Midiæ scribendũ est. Midiã enim accusauit Demosthenes: ꝙ coronatus pugno ab eo fuisset percussus.

ASCENSIVS.

¶ Rerũ repetitio & ꝯgregatio &c. Sic Vall. & Ald. & inquã nõ etiã habẽt. Itẽ in affectibus: & enumeratio nõ renumeratio: & recta. nã in anacephaleosi: hoc est recapitulatiõe vt vulgo dicũt prius dicta enumerant: nõ numerata renumerant. ¶ Minus mouerat. Sic Ald. sed Vall. moueret habet. Item aptis sentẽtijs. Itẽ diffidẽtis: nec reponã diffidẽti. Itẽ ducere argumẽtũ. Itẽ cũ accusationes: vbi occasiones reposuit Aldus: vt Raph. monuit: ego dubitẽ en occursiones potius scribat. Quę inde sint fortia. Vallẽ. habet quę desint: dubito an legẽdũ sit: q itidẽ &c. Sed rarius hic. s. patronus: posteri⁹ dict⁹ & ita propior dictti. Ille. s. accusator prius noiatus & ita lõgior affectus. Solẽt eñ p hic mõstrari nostra & nobis vicina: p ille & illic &c. a prima & secũda psona distãtia: vt p iste & istic &c. ad secũdã psonã ptinẽtia illiq; vicina. vñ mirũ ẽ qđ sequit. Nã hunc cõcitare iudices: illi flectere cõuenit. Hunc iquã accusatori. Illi vero patrono. Vnde putẽ cõtrario modo legẽdũ sic. Nã illi cõcitare iudices: hunc flectere cõuenit. Nisi forte qa ille accusatorẽ demõstrãs posteri⁹ dictũ est: ideo in relatione patronũ demõstret. Ex miseratione ei⁹ rei quẽ vlciscit: sic Vallẽ. Nec video cur aut rei expũgã aut quã legã: est eñ a ntõ reus: nõ res. miseramur aũt potius reũ q̃ rem. Initio parcius, sic etiã Ald. Vallẽ. autẽ partim: habet. In epilogo vero est. s. sitũ aut positũ: hoc est in potestate epilogi est. Sicut dicimus quãtũ in me est. i. quãtũ possum. Erubescis, sic Vall. aliqui erubescit legũt. Q patri affuisset. sic Vallẽ. sed dubitem an parti potius q̃ patri legendũ sit. eo ꝙ sequitur: ꝙ respondisset, habet etiam Midiæ &c.

¶ Vtitur frequẽter accusator: & miseratiõe: cũ aut eius casum: quẽ vlciscitur: aut liberorũ: aut parẽtũ solitudinẽ cõq̃rit. Etiã futuri tẽporis imagine iudices mouet. Qui maneãt eos casus: q de vi & iniuria q̃sti sunt nisi vindicẽtur: fugiẽdũ de ciuitate: cedẽdũ bonis: aut oĩa q̃cũq; inimicus fecerit pferẽda. Sed sępius id est ccusatoris: auertere iudicẽ a miseratione q̃ reus sit vsurus: atq; ad fortiter iudicãdũ cõcitare: Cui⁹ loci est etiã occupare: q̃ dicturũ: facturũve aduersariũ putes. Nã & cautiores ad custodiã suę religionis iudices facit: & gratiã respõsuris aufert: cũ ea prędicta sunt ab accusatore: iã si p reo petent: non sint noua: vt Seruius Sulpiti⁹ cõtra Aufidiã: ne signatoꝝ ab ipsis discrimen obiiciat sibi, pmonet. Nec nõ ab Aeschine: q̃li sit vsurus Demosthenes actiõe: pdictũ est. Docẽdi interĩ quoq; iudices: qd rogãtibus respõdere debeãt: qđ est vnũ repetitiõis gen⁹. Periclitãtẽ vero cõmẽdat dignitas: & studia fortia: & susceptę bello cicatrices & nobilitas: & merita maioꝝ. Hoc qđ pxĩe dixi: Cicero atq; Asinius certatĩ sunt vsi p Scauro: patre hic: ille p filio. Cõmẽdat & cã periculi: si suscepisse inimicitias ob aliquod factũ honestũ videt: pcipue bonitas: humanitas: misericordia. Iuste. n. tũc petere ea q̃sq; videt a iudice: q̃ alii ipse pstiterit: Referẽda hęc ps quoq; ad vtilitatẽ reip. ad iudicũ gloriã: ad exẽplũ: ad memoriã posteritatis. Plurimũ tñ valet miseratio: q̃ iudicẽ flecti non tñ cogit sed motũ quoq; animi sui lachrymis cõfiteri. Hæc petẽtur: aut ex iis: q̃ passus est reus: aut ex iis: q̃ tũ maxime patit: aut ex iis: q̃ dãnatũ manẽt: q̃ & ipa duplicant cũ dicim⁹: ex qua illi fortuna: & in quã recidẽdũ fit. Affert in iis: momẽtũ & ætas: & sexus: & pignora: liberi dico: & parẽtes: & ppinq. q̃ oĩa tractari varie solent. Nõnũq̃ etiã & ipse patronus has partes subiit: vt Ci. pro Milone. O me miserũ: o te infelicẽ. Reuocare me tu in patriam:

Miserationẽ accusator cõcitat.

Iudices docendi.

Periclitantẽ cõmẽdãtia.

Patron⁹ affectus mouet.

RAPH.

¶ Aut liberorũ aut parẽtũ sollicitudinẽ conqueritur. Solitudinẽ sensus exigit: sollicitudinẽ vero aspnat. ¶ Hoc apud pxime dixi. Apud ppositio hic est ociosa: quare expungenda & loco eius qđ est reponẽdum. ¶ Hęc petentur aut ex ijs: quæ passus est reus aut ex ijs quæ quãtũ maxime patitur. Huius vltimi diuisionis membri verba peruersa hoc modo corriguntur: vt legamus tum loco illius quantũ & q̃ maxime hoc pacto, Aut ex ijs q̃ tũ q̃ maxime patit. ¶ Ex qua illa fortuna: & in quã recidendũ sit. Pro illa legendũ est illi. ¶ Renouare me tu in patriam Milo potuisti. Reuocare emendate legitur in oratione p Milone. ¶ Quales litigatorem decet: vel patronũ. Vnde tamen res mouẽt aut cũ ipsi loquimur aut cũ ipsos loqui fingimus. Tot mendis implicitus est hic locus: vt neq; integer sensus elici possit neq; cõmode emẽdari: nõ ꝙ non videã decent numero plurali esse legendũ. Sed quia nudæ loco illius vnde videtur esse legendũ & ipsas vt referatur ad res nõ ipsos hoc modo. Nudę tamen res mouent: aut cũ

Milo potuisti per hos: ego te in patria per eosdē retinere nō po-
tero? Maximeq; si (vt tūc accidit) nō cōueniēt ei: q accusatur
preces. Nā quis ferret Milonē pro capite suo supplicantē: qui a
se virū nobilē interfectū: quia id fieri oportuisset: fateretur? Er-
go & ille captauit ex illa pstantia animi fauorē: & in locū lachry
Prosopopoeia. marū eius, ipse successit. His pcipue locis vtiles sunt prosopo-
decent poeiæ. i. ficte alienarū personaū orationes: quales litigatorē † de
Ipsi cet: vel patronū: nudæ tamē res mouēt: aut cū † ipsis loqmur:
Affectus ex personis. aut cū ipsas loqui fingimus. Ex personis quoq; trahit affectus.
Non em̄ audire iudex videtur aliena mala deflētes: sed sensum
ac vocē auribus accipere miserorū: quorū etiā mutus aspectus
lachrymas mouet. Qtoq; essent miserabiliora: si ea dicerent ipsi:
tanto sunt quadā portione ad afficiēdū potētiora: cū velut ipso
rū ore dicūtur: vt scēnicis actoribus eadē vox: eadē pnūciatio
plus ad mouēdos affectus sub persona valet. Itaq; idem Cicero:
q̄q̄ pces nō dat Miloni eūq; potius animi pstātia cōmēdat: accō
modauit ei tamē & verba: & cōueniētes etiā forti viro conqstio
nes. frustra ingt mei suscepti labores. O spes fallaces: o cogitatio
Lachrymarū qs mod⁹. nes meas inanes. Nūq̄ tamē debet esse longa miseratio: nec sine
causa dictū est Nihil facili⁹ q̄ lachrymas inarescere. Nā cū etiā
veros dolores mitiget tēpus: citi⁹ euanescat necesse est illa: quā
dicēdo effinximus imago: in qua si moramur: fatigatur lachry-
mis auditor: & requiescit: & ab illo: quē cœperat impetu: ad ra-
tionē redit. Nō patiamur igitur frigescere hoc opus & affectū
cū ad summū pduxerimus: relinquamus: nec speremus fore: vt
aliena quisq̄ diu ploret. Ideoq; cū in aliis: tū maxime ī hac parte
debet crescere oratio. Quia quicquid nō adiicit: prioribus etiā
detrahere videtur: & facile deficit affectus: qui descendit.

ipsi loquimur: aut cū ipsas loqui fingimus. ¶ Tanto sunt quadam portione ad efficiendū potentiora. Afficiendum legatur. ¶ Accōmodauit ei tamen & verba conuenientes etiam viro forti conquestiones. Et copula iterum est ascribēda: vt legatur. Et cōueniētes. ¶ Vt aliena aliquis q̄diu deploret. Q̄ particulā expungendam esse facile sentiet: q nō ignorat q̄ l augumenti significatione nō positiuo: sed superlatiuo copulari solere. ¶ Ideoq; cū aliis. In præpositio ascribatur: vt cū in aliis legatur.

ASCENSIVS.

¶ Aut liberorum aut parētum sollicitudinē cōqueritur. Sic q̄dē Vallen. habet: sed mallem cū Aldo auscultare Raphaeli: vt legā solitudinē. i. destitutionem ab amicis & l solas terras aufugiā. Habet autem recte: aut ex iis quæ tū maxime: vbi non est opus reponere q̄: quia meli⁹ illic ponitur maxime: q̄ illud q̄ maxime sed opinatur Raphael q̄tū sic diuidēdum. Habet etiā ex qua illi fortuna &c. Contra i gratię ac beneficij augmētum dixit Simo Terētian⁹: feci ex seruo vt esses libert⁹ mihi. Habet Reuocare: habet Quales litigatorē decet vel patronū. Nudę tamē res mouēt: aut cū ipsis loquimur: aut cū ipsas loqui fingimus: sicq; Aldus impssit. Forte q decēt minus receptū illi visum est vocabulū: licet ecclesiastici dicāt: talis partus decet deū: dicendo aūt: quales decet: subaudit habere aut afferre: aut s. le verbū. Habet tñ Aldus aut cū ipsi loqmur: forte q loquor tibi: rarū quoq; visum: sed nō aspernādū: vnde Vallen. habet aut cū ipsis. s. reb⁹ loqmur. Et reuera nō videt prosopopoeia nisi aut ad res inanimas loq̄mur: aut eas loq faciam⁹. Legat aūt q̄sq; vt volet: mihi admonuisse visum satis est. Habet Valla ad efficiēdū. s. q̄d volunt potētiora: sed legā afficiendū cū Aldo quoq;. Non sine causa dictū est Nihil facilius &c. Id dictū esse a Cicerone & in rhetoricis & in ptitionib⁹ adnotauit Valla. Vt aliena quisq̄ diu ploret. sic Vallen. Aldus vero impressit: vt aliena mala aliquis diu deploret. Sed sequar Vallen. Nā certū est bona non plorari: & pro quisq̄ diu: videtur suppositum aliquis q̄diu. Habent etiam Vallen. & Ald. cum in aliis &c.

Adhuc de affectibus mouendis. Cap. II.

Affect⁹ facto mouendi.

Non solū autē dicendo: sed etiā faciēdo quædā
lachrymas mouem⁹: vnde & producere ipsos
qui periclitentur: squalidos: atq; deformes: &
liberos eorū ac parentes instituūt: & ab accu-
satorib⁹ ostēdi cruētū gladiū: & lecta e vulne-
ribus ossa: & vestes sanguine perfusas videm⁹:
& vulnera resolui: ac verberata corpora nudari. Quarū rerum
ingens plerūq; vis est: velut in rem psentē: animos hominū du-
centiū. Et populū Romanū egit in furorem ptexta Caii Cæsa-
ris prolata in foro cruenta. Sciebatur interfectum eum: corpus

RAPH.

¶ Et lecta est vulneribus ossa: e præpositio loco est verbi reponenda videtur. ¶ Velut in rem psentē animos hominū dicentiū. Loco dicentiū legatur ducentiū. Ita nāq; sens⁹ exposcit. ¶ Fuit quōdam inter hæc omnia potentissimū: Cicero in oratione pro Flacco testatur: Murenā se defendentē ob metum ne Catilina remp. occuparet fuisse absolutū. ¶ Equidem repugnātis eas patronoi &

deniq; ipsum impositum lecto erat: Vestis tamen illa sanguine madens: ita repręsentauit imaginē sceleris: vt non occisus esse Cæsar: sed tum maxime occidi videretur. Sed non ideo probauerim: qd factum & lego: & ipse aliquando vidi: depictam tabulam supra Iouem in imaginem rei cuius atrocitate iudex erat cōmouendus. Quæ enim est actoris infantia: qui mutam illam effigiem magis q̄ orationē pro se puter locuturam! At sordes: & squalores: & propinquorum quoq; similem habitum scio pro fuisse: & magnū ad salutem momentum preces attulisse. Quare & obsecratio illa iudicum per carissima pignora vtiq;: si & reo sint liberi: coniunx: parentes vtilis erit. Et deorum etiam inuocatio: velut ex bona conscīētia profecta videri solet. Stratum deniq; iacere: & genua complecti: nisi tamen persona nos: & anteacta vita: & rei conditio prohibebit. Quædam enim tam fortiter tuenda q̄ facta sunt. Verum sic est habēda auctoritatis ratio: ne sit inuisa securitas. Fuit quondā inter hæc omnia potentissimū: quo Lucium Murenā Cicero: accusantibus clarissimis viris: eripuisse præcipue videtur: persuasitq; nihil esse ad p̄sentem rerum statum vtilius q̄ pridie kal. ianuarias ingredi consulatum. Qd genus nostris temporibus totum pene sublatum est: cum omnia curæ: tutelæq; vnius īnixa periclitari nullo iudicii exitu possint. De accusatoribus & reis sum locutus: quia in periculis maxime versatur affectus. Sed priuatæ quoq; causę vtrūq; habent perorationis genus: & illud: qd est ex enumeratione probationū: & hoc: qd ex lachrymis: si aut statu periclitari: aut opinione litigator videtur. Nam in prauis quidē litibus has tragœdias mouere tale est: quale si personā Herculis & cothurnos aptare infantibus velis. Illud ne indignū quidē admonitione: ingens in epilogis meo iudicio verti discrimen: quomodo se dicenti: qui excitatur: accommodet. Nam & imperitia: & rusticitas: & rigor: & deformitas afferunt interim frigus: diligēterq; hæc sunt actori prouidenda. Equidem repugnanteis eos patrono: & nihil vultu cōmotos: & intempestiue ridentes: & facto aliquo vel ipso vultu risum mouentes sæpe etiam vidi: p̄cipue vero cū aliqua: velut scęnice fiunt. Transtulit patronus aliquando puellam: quę soror esse aduersarii dicebatur. (Nam de hoc lis erat) in aduersa subsellia: tāq; in gremio fratris relicturus. At is a nobis præmonitus decesserat. Tum ille alioqui vir facundus inopinatę rei casu obmutuit: et infantē suā frigidissime reportauit. Alius imaginem mariti pro rea proferre magni putauit: at ea sępius risum fecit. Nā et ii: quorum officii erat: vt traderēt eā: ignari qui esset epilogus: quoties respexisset patronus: offerebāt palam: et prolata nouissime deformitate ipsa. Nā †senis cadaueri infusa, p̄teritā quoq; orationis gratiā perdidit. Nec ignotū quid Glyconi: cui Spiridion fuit cognomen: acciderit. Huic puer quē in ius productū: quid fleret: interrogabat: ex pædagogo se vellicari respondit. Sed nihil illa contra Cepasios Ciceronis fabula efficacius ad pericula epilogorum.

Infantia.

Squalor preces.

Obsecratio.

Inuocatio. Prostratio.

De priuatis causis.

Ceris cadauer attulerant infusum.

nihil vultu cōmotos. Deprauat⁹ quidē est hic loc⁹. Sed si eos legimus emendatur: vt eos qui excitandi sunt intelligamus: hoc est iudices: qui si oratori repugnabūt: aut intempestiue ridebūt: minime afficient. ¶ Præcipue vero cum aliqua velut scenice fiūt: alias cadūt: hæc duo vltima verba impite satis mihi ascripta fuisse videtur: ab eorū aliquo: q in librorū marginibus scribere solēt q̄ aliter quoq; posse legi putant: librariorū aūt īpitia de margine i cōtextū ipm sunt trāslata. Quare oino sunt eradēda. ¶ Sed nihil illa cōtra Cepasios Ciceronis fabula. Qui illā fabulā videre totā cupit legat p Cluentio orationē in qua ea ē descripta his verbis: agitur cā: paucis verbis accusat vt de re iudicata Canutius incipit lōgo & alte repetito proœmio respondere Cepasius. Primo attēte audiebatur eius oratio. Erigebat animū iā demissum: & opp̄ssum Oppianicus: gaudebat ipse Fabricius: nō itelligebat aios iudicū: nō illi⁹ eloquētia: sed defensionis ipudētia p̄moueri. Posteaq̄ de re cœpit dicere ad ea: q̄ erāt in cā addebat etiā ipse q̄dā vulnera: hęc q̄q̄ sedulo faciebat: tn̄ iterdū nō defendere: sed p̄uaricari accusationi videbat. Itaq; cū callidissime se dicere putaret: cū illa verba grauissima ex intimo artificio deprōpsisset. Respicite hoim fortunas. Respicite dubios: variosq; casus. Respicite. C. Fabritij senectutē, cū hoc respicite ornādæ orōnis cā sępe dixisset: respexit ipse. At illi Ca. Fabritius a subsellijs demisso capite discesserat. Hinc iudices ridere. Stomachari atq; acerbe ferre patron⁹ causam sibi eripi: & se cætera de illo loco Respicite Iudices: nō posse dicere: nec quicq̄ prius est factū: q̄ vt illū persequeretur: & collo obtorto ad subsellia reduceret: vt reliqua posset perorare.

ASCENSIVS.

¶ Non solū aūt dicēdo. Vallen̄. & Aldinus codices habent hic nouū caput cū titulo de affectibus. Sed quia de affectibus egit ab eo fere loco Affectibus quoq; iisdē fere vtunt̄: nō facerē hic nouū caput: sed cū superioribus cōtinuarē: nisi quo in plura capita distinctū sit opus: eo facilius putarem: scirēq; desideraturos Aldinos titulos in fronte op̄is. Et lecta e vulneribus ossa. Sic Vallen̄. Aios hoim ducentiū: sic idē. Q̄ orationē p se &c. Vallen̄. habet pro se. Et sup̄i⁹ paulo: vbi codex Raph. habet. At vestis tn̄ illa &c. nō adscriptū est At: qa redūdat. Quasi si p̄sonā &c. Vallen̄. habet quale si p̄sonā & Eqdē repugnātes eos: nō eas. Et intēpestiue ridētes: sic Val. & bene Aldus tn̄ imp̄ssit residētes. Cū aliqua velut scęnice fiūt: eo in sentētiā Raphaelis: licet Vallen̄. habeat: alias cadūt sed nota quadā expūgēdū indicat̄ s vt sit alia cadūt, q̄ sentētia licet aliqd coloris habeat: nō ē tn̄ recipiēda. Transtulit patron⁹. Exēplū est narrationis velut scenicę: q̄ infelicē sortita est exitū. Alius imaginē &c. Exēplū est eius q imaginē ad mouēdā affectionē imprudēter intulerat. Nā senis cadaueri infusa. Sic quoq; Aldus sed Vallen̄. codex multū cruciatus retinuit: nā ceris cadauer attulerāt infusum. Sic enī in stēmate imagines cereæ locari solebant. Ex pædagogo vellicari. i. a pædagogo pungi aut pilis trahi: qđ faciebat pædagogus vt fleret: patronus autem interrogans quid fleret: sperabat responsurum calamitatem patris.

¶ Omnia tamē hæc tolerabilia quibus actionē mutare facile est. At qui a stylo non recedūt; aut cōticescūt ad hos casus: aut frequētissime falsa dicūt. Inde est enī. Tendit ad vestra genua supplices manus: & hæret in cōplexu liberorum miser, & reuocat ecce me: etsi nihil horū is: de quo dicitur: faciat. Et e scholis hęc vitia: in quibus omnia libere fingimus: & impune: quia pro facto est quicquid volum⁹: nō admittit hoc idē veritas fori. Egregieq; Cassius dicenti adolescentulo. Quid me toruo vultu intueris seuere? non me Hercules inquit faciebā: sed sic scripsisti. Ecce & q̄potuit truculentissime eū aspexit. Illud præcipue monendum: ne quis nisi summis ingenii viribus ad mouendas lachrymas aggredi audeat. Nam vt est lōge vehemētissimus hic cum inualuit affectus: ita si nihil efficit: tepet: quē melius infirmus actor tacitis iudicum cogitationibus: reliquisset. Nam & vultus: & vox: & ipsa illa excitati rei facies: ludibrio etiam plerūq; sunt hominibus: quos nō permouerunt. Quare metiatur: ac diligēter æstimet vires suas actor: & quantū onus subiturus sit: intelligat. Nihil habet ista res medium: sed aut lachrymas meretur: aut risum. Non autē cōmouere tantū miserationem: sed etiā discutere epilogi est propriū: cum oratione continua: quæ motos lachrymis iudices ad iustitiā reducat: tum etiā quibusdā vrbane dictis: quale est. Date puero panē: ne ploret: & corpulento litigatori: cuius aduersarius: item puer circa iudices erat ab aduocato latus. Quid faciā? Ego te baiulare nō possum. Sed hæc tamē nō debēt esse mimica. Ita neq; illum probauerim qui inter clarissimos sui tēporis oratores fuit: qui pueris in epilogum productis: talos iecit in mediū: quos illi diripere cœperunt. Nāq; hæc ipsa discriminis sui ignorantia potuit esse miserabilis. Neq; illum: qui cū esset cruentus gladius eius ab accusatore prolatus: quo is hominē p̄babat occisum subito ex subselliis: vt territus fugit: & capite ex parte velato: cū ad agendū ex turba prospexisset: interrogauit: an iam ille cum gladio recessisset. Fecit enim risum: sed ridiculus fuit. Discutiēdæ tamē oratione huiusmodi scęnę. Egregieq; Cicero: & cōtra imaginē Saturnini pro Rabirio grauiter & contra iuuenē: cuius subinde vulnus in iudicio resoluebatur pro Vareno multa dixit vrbane. Sunt & illi leniores epilogi: quibus aduersario satisfacimus

Miseratio discutiēda. Risum excitantia.

RAPH.

¶ Non me Hercules quid ni faciam. Emēdate hoc in aliis exemplarib⁹ legitur. Nō me hercle inquit faciebam. ¶ Illud p̄cipue monēdū ne quid. d litera in s cōuersa ne quis est legēdum. ¶ Nam vt est longe vehementissimus hic animi inualuit affectus. Loco animi cū temporis aduerbiū est reponendum ¶ Quare metiatur ac diligēter existimet vires suas actor. Aestimet legēdum esse censebit qui qd ęstimare quid existimare significet: nō ignorabit. ¶ Itaq; ne illū p̄bauerim. Quidē particulā styli elegantia exposcit vt legat̄. Itaq; ne illū quidē. ¶ Et capite velato cū id agendū ex turba prospexisset. Hęc q̄dem sic: in aliis vero q̄busdā exēplaribus ad agendū legitur. Sed neutro modo mihi sensus p̄cedere videt̄. Fortasse vero aut ad agentes aut qd ageret̄ qđ mihi magis placet recti⁹ legeret̄. ¶ Forte sit ei⁹ p̄sona talis. Si coniūctio videtur ascribēda vt legatur. Si forte sit eius persona talis. ¶ Cum Domitiæ vxori suæ pecuniaria lite: & in p̄ępositio ascribēda & vxoris lr̃a s adiecta legendū videt̄. ¶ De fortuna quoq;: q̄ vter abūdabat adiecit: vterq; legendū esse apte patet: & vobis pro nobis. ¶ Sūt qui hos μερικοὺσ ἐπιλογουσ vocent quo p̄tē orationē significāt. Per p̄positio ascribēda videtur vt peroratio nem legamus. Nam μερικοὶ ἐπιλογοὶ particulares dicuntur perorationes.

si forte sit eius persona talis: vt illi debeatur reuerentia: aut quũ amice aliquid cõmonemus: & ad concordiã hortamur: qđ est genus egregie tractatũ a Passieno: cũ Domitiæ vxoris suæ: pecuniariam litẽ aduersus fratrem eius Aenobarbũ ageret. Nam quũ de necessitudine multa dixisset: de fortuna quoq; qua vterq; abundabat: adiecit: Nihil vobis minus deest: q̃ de quo cõtenditis. Omnes autem hos affectus: etiã si quibusdã videntur in procemio: atq; in epilogo sedẽ habere: in q̃bus sane sunt frequẽtissimi: tamẽ aliæ quoq; partes recipiunt: sed breuiores: vt cũ ex iis plurima sint reseruãda. At hic: si vsq̃, totos eloquẽtię aperire fontes licet. Nã ex iis: si bene diximus reliqua: possidemus iã iudicũ animos: & cõfragosis: atq; asperis euecti: tota pãdere possu musvela: & cũ sit maxima pars epilogi amplificatio: verbis atq; sentẽtiis vti licet magnificis: atq; ornatis. Tũc est cõmouendũ theatrũ: quũ ventũ est ad ipsum illud: quo veteres tragœdiæ: comœdięq; clauditur, plaudite. In aliis aũt partibus tractãdus affectus erit: vt q̃sq; nascetur. Nã neq; exponi sine hoc res atroces: & miserabiles debẽt. Cũ de qualitate alicuius rei q̃stio est: probationibus vniuscuiusq; rei recte subiũgitur. Vbi vero cõiũctã ex pluribꝰ causam agimus: etiã necesse erit vti pluribus: quasi epilogis: vt in Verrẽ Cicero fecit. Nã & Philodamo: & Nauarchis: & †cruciatis ciuibꝰ Romanis: & aliis plurimis suas lachrymas dedit. Sũt q hos μερικοὺς ἐπιλόγους vocẽt quo partitam perorationẽ significãt. Mihi nõ tã partes eius q̃ species videnſ. Siqdẽ hæc epilogi: & perorationis nomina ipsa aperte satis ostẽdunt: hanc esse consummationẽ orationis.

Ornatis & magnificis ĩ epilogo vtẽdum.

Vbi affectu vtendum.

crucis

ASCENSIVS.

℄ Inde est cãm. Exẽpla sunt eorũ qui dictata domi eo q̃ mutare nesciũt dictẽtes: cum ea quæ ab aliis faciẽda sperarant non fiũt, falsa dicũt: & quæ minime fiũt: fieri ridicule attestanſ. Nõ admittit hoc ideo veritas: addunt quidã fieri. Hic cũ inualuit affectus. Sic Vallen. Et ipsa illa excitandæ rei facies. Vallen. habet excitati rei: vt sit a nõ reus. Vnde Aldus impssit: excitandi rei. Ac diligẽter æstimet vires suas actor: sic quoq; Vallen. nõ existimet neq; auctor: vt impressuz offendi. Sed hæc tñ non debẽt esse mimica. i. mimos decẽtia: sic legendũ est non inimica. Itaq; ne illũ. Vallen. habz. Ita neq; illũ: quo modo nõ desideraſ pticula quidẽ: Sic aũt legẽdũ eẽ pbat qđ sequiſ: Neq; illũ q cũ eẽt eructus &c. vbi Vallen. habet ad agendũ: in eo vt opinor sensus: vt sit ad agẽdã cãm: Aldus tñ id agẽdũ impssit: quomõ malim imprimere id agẽdo. Huiusmodi scænæ. i. scenicę & ioculares actiones. Leniores epilogi. Vallen. habet leuiores. i. faciliores. habet aũt si forte sit eius persona talis &c. Cõ Domitię vxori suæ in pecuniaria lite aduersus fratrẽ eius ęnobarbũ adesset. Sic Vallen. Vbi Aldinus impssit cũ Domitię vxoris suę pecuniariã litẽ aduersus fratrẽ eiꝰ Aenobarbũ ageret: quã lectionẽ sequar potiꝰ q̃ Raphaelis. Plurima sint reseruãda. Vallen. habet: plurima sit res eruenda. Aldus priorẽ sequiſ lectionẽ: vt reseruãda sint recipienda in aliũ locũ. Possidebimus. Vallen. habet possidemus: & melius: qa addiſ iã: & sequiſ possumus nõ poterimus. Et cruciatis ciuibus Ro. Vallen. habet: crucis, et peroationis.

RAPH.

℄ Quis autẽ pars hæc iudicialiũ causarũ sit summa. Diffusius se de vtrisq; affectibus tractaturum pollicetur: ac primũ quantum valeant in animis iudicũ exponit: deinde diuisionẽ affectuũ subiũgit. ℄ Quo nihil maius afferri oranti potest. Sic quidem hic legitur. Recte vero a quibusdam hoc modo, Quo nihil maius afferre vis orãdi potest. ℄ Atq; frugem aliquam perducere queat. Ad præpositio ascribatur hoc modo. Atq; ad frugem aliquã perducere queat. Atq; hæc est qđ dominetur in iudiciis. Hoc & dominaſ legendũ esse nemo nõ videt.

De diuisione affectuũ: & q̃uo mouendi sunt. Cap. III.

Vãuis autẽ pars hæc iudicialiũ causarum sit summa, pcipueq; constet affectibus: & aliqua de his necessario dixerim: non tamẽ potui: ac ne debui qdẽ locũ istũ in vnã speciẽ cõcludere Quare adhuc opus superest: cũ ad obtinẽda: q̃ volumus, potentissimũ: tũ supradictis multo difficilius mouẽdi iudicũ animos: atq; in eũ: quẽ volumus: habitũ formãdi: & velut transfigurãdi. Qua de re pauca: q̃ postulabat hæc materia: sic attigi: vt magis qđ oporteret fieri: q̃ quo id modo cõseq possimus: ostẽdere. Nũc altius oĩs rei repetẽda ratio est. Nã & per totã (vt diximus) cãm: locus est affectibus: & eorũ nõ simplex natura: nec in trãsitu tractãda: quo nihil afferri maius orãti põt. Nã cętera forsitan tenuis quoq; & angusta ingenii vena: si mõ: vel doctrina: vel vsu sit adiuta: generare: atq; ad frugẽ aliquã pducere queat. Certe sũt: sempq; fuerũt: nõ pa-

Vide Raph. Mouendorũ affectuum laus.

rũ multi: qui satis perite: quæ essent: ꝓbationib⁹ vtilia reperirẽt: quos eqdẽ nõ cõtemno: sed hactenus vtiles credo: neqd ꝑ eos iudici sit ignotũ: atq; (vt dicã qd sentio) dignos a qbus causas diserti docerent: Qui vero iudicẽ rapere: & in quẽ vellet habitum animi posset ꝑducere: quo dicto flendũ: & irascẽdũ esset: rarius fuit. Atq; hoc est: qd dominat̃ in iudiciis: hæc eloquẽtiã regñt. Nãq; argumẽta plerũq; nascunt̃ ex causa: & ꝓ meliore ꝑte plura sunt semper: vt q per hęc vicit tãtũ nõ defuisse sibi aduocatũ sciat. Vbi vero animis iudicũ vis afferẽda est: & ab ipsa veri cõtẽplatione abducẽda mens: ibi ꝓpriũ oratoris opus est. Hoc nõ docet litigator: hoc libellis nõ cõtinet̃. Probationes eñ efficiũt sane: vt causam nostrã meliorẽ eẽ iudices putẽt. Affectus ꝑstãt: vt etiã velint. Sed id: quia volũt: credũt quoq;. Nã cũ irasci: fauere, odisse: misereri, cœperũt: agi iam rẽ suã existimãt: & sicut amãtes de forma iudicare nõ possunt: qa sensum oculorũ ꝑmit amor: ita omnẽ ingrẽdę veritatis rationẽ iudex amittit occupatus affectibus: æstu fertur: & velut rapido flumini obsequit̃. Ita argumẽta: ac testes qd egerint: ꝓnũciatio ostẽdit. Cõmotus aũt ab oratore iudex qd sentiat: sedẽs adhuc atq; audiẽs confitetur. An cũ ille: q plerisq; ꝑorationibus petit̃: fletus erũpit: nõ palã dicta sentẽtia est? Huc igit̃ incũbat orator: hoc opus ei⁹: hic labor est: sine quo cętera nuda: ieiuna: infirma: ingrata sunt. Adeo velut spiritus opis huius atq; anim⁹ est in affectibus. ¶ Horũ aũt: sicut antiqtus traditũ accepim⁹: duæ sunt species: alterã græci πάθοσ vocãt: quã nos recte vertẽtes ac ꝓprie affectũ dicim⁹: alterã ἦθοσ cui⁹ noĩe: vt ego qdẽ sentio: caret sermo Roman⁹: mores appellant̃: atq; inde ꝑs quoq; illa phię ἠθικὴ moralis est dicta. Sed ipsam rei naturã spectãti mihi nõ tã mores significari vident̃: q̃ morũ q̃dã ꝓprietas. Nã ipsis qdẽ oẽs habitus mẽtis cõtinẽtur. Cautiores volũtatẽ cõplecti: q̃ noĩa ĩterꝓ̃tari maluerũt. Affect⁹ igit̃ hos cõcitatos: illos mites: atq; cõpositos eẽ dixerũt. In altero vehemẽter cõmotos: in altero lenes. Deniq; hos imparare: illos ꝑsuadere. hos ad ꝑturbationẽ: illos ab beneuolẽtiã ꝑualere. Adiiciũt qdã peritorũ πάθοσ tẽporale eẽ. Qd vt accidere frequẽtius fateor: ita nõnullas credo eẽ materias: q̃ cõtinuũ desiderẽt affectũ. Nec tñ min⁹ artis: aut vsus hi† leuiores habẽt: viriũ: atq; impetus nõ tãtũdẽ exigũt. In causis vero etiã plurib⁹ versant̃: imo secũdũ quẽdã intellectũ ĩ oĩb⁹. Nã cũ nisi ex illo & hoc loco nihil ab oratore tractet̃: qcqd de honestis: & de vtilib⁹: deniq; faciẽdis & nõ faciẽdis dicit̃: hoc vocari potest. Quidã cõmẽdationẽ: atq; excusationẽ ꝓpria huius officii putauerũt: nec abnuo esse: ista in hac parte: sed non cõcedo: vt sola sint: qn illud adhuc adiicio πάθοσ atq; ἦθοσ. Sed interim ex eadẽ natura: ita vt illud maius sit: hoc minus vt amor πάθοσ charitas ἦθοσ. Interdũ diuersa inter se: sicut ĩ epilogis. Nãq; πάθοσ concitat ἦθοσ solet mitigare propria tñ mihi vis noĩs & exprimẽda natura est: quatin⁹ appellatione ipa nõ satis significari videt̃: ἦθοσ qd ĩtelligim⁹: quodq; a docẽtibus desideramus: id erit: qd ante omnia bonitate cõmẽ-

Amor excæcat.

Antiquitus. Affectuũ species. Pathos. Ethos.

Leniores.

¶ Et sicut amantes de forma iudicare non possent: quia sensum oculorum premit amor. Possunt vt iudicandi sit modus legẽdum est. Platonis aũt hęc est sententia ὁ τύφλουται γὰρ inquit το φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. hoc est. Obcęcatur enim amans circa rẽ amatam. ¶ Et velut rapido flumini cõsequitur. Obsequitur legẽdũ est. ¶ Quã nos recte vertentes ac proprie affectũ dicimus. πάθοσ quidem varie transfertur. Quidã eñ nuper passionem nõ sane ab antiqs nomine recepto interpretari cœperunt. Fabius affectum recte verti sentit. Cicero vero in tertio Tusculanarũ libro πάθη esse ꝑturbationes scribit his verbis. Quę græci appellãt πάθη ego poterã morbos: & id verbũ esset de verbo: si in consuetudinẽ nostrã caderet. Nam inuidere: gestire: misereri: lætari hęc omnia græci morbos appellant: motus animi rationi non obtemperantes. Nos aũt hos eosdem motus concitati animi recte: vt opinor perturbationes dixerim⁹: morbos aũt non satis vsitate. Hieronymus quoq; in Esaiam: atq; Danielem scribit πάθοσ perturbationẽ q̃ passionẽ rectius trãsferri. Quos vero affectus Fabius vocat. Cicero interdum perturbationes interdum affectiones appellat. ¶ Nã ipsis qdã oẽs habit⁹ mẽtis cõtinẽtur. Quidẽ legatur nõ quidã. ¶ Cautiores voluptatem cõplecti q̃ noĩa interꝓ̃tari maluerũt voluntatẽ legendũ est: hoc est intellectum ac significationẽ: nõ autẽ voluptatẽ. ¶ Affectus igitur hos concitatos: illos mites: atq; cõpositos esse dixerunt. In hoc quidẽ sensu nihil desiderandũ esse quibusdã forsasse videtur. Sed duo illa ꝟba gręca πάθοσ & ἦθοσ vt ascribãtur: sensus exposcit. Nam Fabius ex quorũdã sentẽtia exponit affectus cõcitatos esse πάθοσ.

Platon dictum

πάθοσ

Morbos mi quæ appella

mites vero ἤθος. Quare mihi sic legēdū videtur vt ascribantur hoc modo. Affectus igitur hos concitatos πάθος illos mites atq; cōpositos ἤθος eē dixerūt. ℂ Hos ad probationē illos ad beniuolentiā ꝑuālere. Probationem sensus aspernatur. Perturbationē vero amplectit. Quare vel refragantibus exēplaribus perturbationē ꝓ probatione legendū esse facile cōtēderim. ℂ Nec tamen minus artis aut vsus hi leuiores habēt. Cuis leuiores quoq; legi possit: tamē leniores: hoc est mitiores magis sensui cōuenire videntur. ℂ Nā cū ex illo: & hoc loco nihil ab oratore tractet: qcqd de honestis: & de vtilibus deniq; faciēdis: & nō faciēdis dicatur: hoc vocari potest. Hic qdē locus adeo est deprauatus vt neq; corrigi: neq; sensus elici possit: nō qa mēdæ aliquæ facile tolli nō possint: vt dicit s litera expūcta legatur. Sed quia aliqd adijci necessariū videtur: qd mutuus facio: nullo præsertim mihi astipulante exēplari. Hāc autem dictionem nisi ascribēdam puto: vt legatur. Nam cum nisi ex illo & hoc loco nihil ab oratore tractetur: quicquid de honestis: & de vtilibus deniq; faciendis: & nō faciendis dicatur: hoc vocari potest. ℂ Nec ab vno esse ista in hac parte. Emendate in alijs quibusdā exēplarib⁹ legitur abnuo pro illis ab vno. ℂ Hi enim ꝑferūt eorū ipsorū: a qbus lędimur charitatē. Se ꝓnomē ascribendū mihi videtur & lædūtur legendū. hoc modo. Hi eñ ꝑ se ferunt eorū ipsorū: a qb⁹ lędunt charitatē. ℂ Sed motus adhuc minoris: veniā petere adolescentię defendere amores nonnūq̄. Hic distinguendū est alioq sensus cōfundūtur. ℂ Sed nō his locis tātū: verū aliquāto magis proprię sunt virtutis simulationis satisfaciendi: rogandi. Mēdæ ex hoc loco sic tolli

dabitur: nō solū mite ac placidum: sed plerūq; blandū: & humanū: & audiētib⁹ amabile: atq; iucūdū: in quo exprimēdo summa virtus ea ē: vt fluere oīa ex natura rerū: hominūq; videant: quo mores dicētis ex oratione perluceāt: & quodāmodo agnoscant: qđ est sine dubio: inter cōiūctas maxime personas: quoties perferimus: ignoscimus: satisfacimus: monemus procul ab ira: ꝓcul ab odio. Sed tamē alia patris aduersus filium: tutoris aduersus pupillū: mariti aduersus vxorē moderatio est. Hi eñ † ꝑferūt eorū: a qbus lædūtur: charitatē: neq; alio modo inuisos eos faciūt: q̄ q amare ipsi vidētur. Alia cū senex adolescentis: alia cū conuiciū honestus inferioris fert. Hic eñ tantū concitari: illic etiam affici debet. Sunt & illa ex eadē natura: sed motus adhuc minoris: veniā petere, adolescentiæ defendere amores. Nonnūq̄ etiā lenis alieni caloris derisus ex hac forma venit. Sed non his a locis tantum: verum aliquāto magis proprię sunt virtutes simulationis: satisfaciendi: rogandi: & εἰρωνεία quę diuersum ei qđ dicit: intellectum petit. Hinc etiam ille maior ad concitandum odiū nasci affectus solet: cum hoc ipso: quo nos aduersariis submittimus: intelligitur tacitę impotentię exprobratio. Nāq; eos graues: & intolerabiles id ipm demōstrat: q cedim⁹. Et ignorāt cupidi maledicēdi: aut affectatores libertatis plus iuidiā q̄ cōuiciū posse: nā inuidia aduersarios: cōuiciū nos iuisos facit. Ille iā pene medius affectus est ex amoribus: & ex desideriis amicorū: & necessariorū. Nā & hoc maior est: & illo minor. Non parū significāter etiā illa in scholis ἤθη dixerimus: qbus plerūq; rusticos supstitiosos: auaros timidos: secūdū cōditionē ꝓpositorum effingimus. Nā si ἤθη mores sunt: cū hos imitamur ex his ducimus orationē. Deniq; hoc oē, bonū & comem virū poscit: q̄s virtutes cū etiā in litigatore debeat orator, si fieri pōt, approbare: vtiq; ipē: aut habeat aut hēe credat. Sic ꝓderit plurimū causis: qbus ex sua bonitate faciet fidē. Nā q dū dicit: mal⁹ videt: vtiq; male dicit. non. n. videt iusta dicere: alioq ἦθος videret. Quare & ipm ēt dicēdi gen⁹ i hoc placidū debet eē: ac mite: nihil supbū nihil elatū saltē ac sublime desideret. Proprie: iucūde: credibiliter dicet sat ē. Ideoq;: & medi⁹ ille orōnis mod⁹ maxime cōuenit.

pręseferunt.

Ironia.

Inuidia.
Cōuiciū.

ℂ Quare adhuc opus superest. i. opera labor & negocyū restat cū. s. ita sit q potētissimum: tū supradictis difficilius multo: opus videlicet mouēdi animos iudicū &c. Quo nihil afferri maius oranti potest: sic etiā Vallēsi. habuit: sed repositū nescio a quo vt Raph. vult quē etiā Ald. sequit. Ego antiquā lectionē teneā; vt dicat id oranti difficillimū. Nā cætera forsan &c. hoc eñ veterem ꝓbat lectionē. Atq; ad frugē: potest legi: adq; frugē. Habet Vallēsi. atq; hoc est. Et ab ipsis veri cōtemplatione abducenda mens: ibi propriū oratoris opus est. Qđ si est nescio qūo orator vir bonus sit q a vero abducit: & ad falsum credendū inducit. Hoc causarū libellis: nō est Vallēsi. causarū: nec eē vt opinor debet: nā de libellis rhetoricis per cōtēptū loquitur. Sed ipsum rei naturam spectanti hi: lego spectanti quia sequitur mihi. Affectus igitur hos. s. quos græci πάθη dicūt: cōcitatos: illos. s. quos ἤθη vocāt: quæ tñ vocabula non sunt ascribenda: quia vt dicit Seruius pronomina pro noībus nō cū noībus sunt ponēda. Neq; Aldus adscripsit. Scribā ēt cū Vallēsi. leuiores. i. minoris momēti: poti⁹ q̄ leniores: vt Raphael monet. Hi eñ ꝑ ferūt eorū ipsorū a qb⁹ lędunt charitatē. Sic Vallēsi. hʒ. Aldus tñ præ se ferūt impssit: qđ nō damno: sed nō ignoro sępe præ fero pro præ

me fero: & præferunt propriç scferunt a doctis vsurpatum. Addam illud ab Aldo fere Caritatem scribi: neq; id improbem: cũ sit vox latina: nã Χάρισ vnde deductũ volunt prim ã corripit: obseruatũ tñ vt pro pciofo carũ: pro amato charum scribatur. Locũ aũt illũ vbi propriç & virtutes legit Raph. legi cũ Vallen. põt. Sed non his ex locis tñ: verũ aliquãto magis propria sunt virtutis simulationis. satisfaciendi: rogandi & ἱεςωυεια ὁ quæ &c. Quia tamen Aldus Raph. sequitur neminẽ reuocauero ab eius lectione. Nã sic ἤθη. lego cũ Vallẽsi ἤθη: & vt si non sic legatur sensus mihi exposcere videtur. Lego quoq;: quia sic Vallen. habet: medius ille orationis modus.

posse videtur si legatur: virtutes hoc modo: verũ aliquãto magis propriç sunt virtutes simulationis satisfaciendi rogandi. ¶ Secundum conditionem propositionum. Loco propositionum rectius propositorũ legeretur: hoc est thematũ Nam Cicero thema propositum interpretatur: vt Fabius ipse testis est. ¶ Nam si ἤθη mores sunt: cũ hos imitamur: Sic. e. litera ascripta vt legatur sensus exposcit. ¶ Ideoq; & medius ille orationis modus. Loco oratoris legendum esse orationis videtur. Sunt enĩ tres orationis modi qui a græcis characteres dicuntur grauis: mediocris: quem medium Fabius vocat: & attenuatus: qui & humilis vocatur.

Thema quid interpretetur

Orationis modi quot.

Pathos. hic psequitur

Diuersum est huic quod πάθοσ dicitur: quodq; nos affectũ proprie vocamus: & vt proxime vtriusq; differentiã signem: illud comœdiæ hoc tragœdiæ simile. Hæc pars circa iram: odiũ: metũ: inuidiã: miseratione fere tota versat. Quæ quibus ex locis ducenda sunt: & manifestum omnibus: & a nobis in ratione proœmii: atq; epilogi dictum est. Et metum tamen duplicem intelligi volo: quem patimur: & quem facimus: & inuidiam. Namq; altera inuidum: altera inuidiosum facit. Hoc autẽ hominis: illud rei est: in quo & plus habet operis oratio. Nam quædã videntur grauia per se parricidium: cædes: veneficium: quædam efficiẽda sunt. Id autem contingit cũ magnis alioqui malis grauius: esse id quod passi sumus, ostenditur. Quale est apud Vergil. O fœlix vna ante alias priameia virgo: Hostilem ad tumulum troiæ sub mœnibus altis: Iussa mori. Q̃ miser enĩ casus Andromacheç: si comparata ei fœlix Polyxena! Aut cũ ita exaggeramus iniuriam nostram: vt etiam quæ multo minora sunt intoleranda dicamus. Si pulsasses defendi non poteras: vulnerasti. Sed hæc diligentius: cũ ad amplificationem venerimus dicemus. Interim notasse contentus sum: non id solum agere affectus: vt quæ sunt ostendãtur acerba ac luctuosa: sed etiã vt q̃ toleranda haberi solent grauia videantur: vt cum in maledicto plus iniuriæ: q̃ in manu: in infamia plus pœnç dicim⁹: q̃ in morte. Namq; in hoc eloquentiæ vis est: vt iudicem non ad id tantũ cõpellat: in quod ipsi⁹ rei natura duceretur: sed aut qui nõ est: aut maiorẽ q̃ ẽ faciat affectũ. Hæc est illa: q̃ Δεινωσισ vocat: rebus indignis: asperis: inuidiosis: addens vim oratio. Qua virtute: præter † alias: plurimũ Demosthenes valuit. Si mihi tradita sequi præcepta sufficeret: satisfeceram huic parti: nihil eorum: quæ legi: vel didici: quod modo probabile fuit omittendo. Sed mihi in animo est: quç latent penitus ipsa huius loci aperire penetralia: quæ quidem non aliquo tradente: sed experimẽto meo ac natura ipsa duce accepi. Sũma enĩ (quãtũ ego qdẽ sentio) circa mouendos affectus in hoc posita est: vt moueamur ipsi. Nam & luctus: & irç: & indignationis: aliquando ridicula fuerit imitatio: si verba: vultũq; tantum, non etiam animum accommodauerimus. Quid enim aliud est causç vt lugentes vtiq; in recẽ

Metus duplex.

Inuidia duplex.

Grauia p se. Efficienda.

Enei. iij.

Alios.

Penetralia. Affectuũ mouẽdorũ summa.

RAPH.

¶ Vt etiã: quæ multa minora sunt. Multo legendũ esse patet. ¶ Sed hæc diligẽtius: cum ad eã amplificationẽ venerimus dicem⁹ Eã accusatiuus vt cessans videt expũgendus. ¶ Hęc est illa: quæ dinosis vocat Δεινωσισ p ει diphthõgũ a græcis scribitur: transfertur autẽ grauitas: de qua ab Hermogene multa tradũtur. ¶ Irasceretur si nihil ipse qui in iram concitatse: idq; exigit simile patietur. Se pronomen cũ a sensu repellatur: eradẽdum videt. ¶ Siccis agentis oculis lachrymas dabit. Loco agentis: vt agens legat sẽsus exposcit. ¶ Has qsq; bñ cõcepert Quisquis & conceperit mihi videtur legenduz. ¶ Has qdẽ dicunt ἐυφαντασιωτόμ. Qui sibi res: voces: actus: secundũ verum optime finget. Has eradendum esse: atq; hũc reponẽdum aperte: Qui relatiuuz quod sequitur declarat ἐυφαντασιωτὸσ autem dicitur: qui bene aliquid imaginatur. ¶ Nã vt inter ocia animorũ. Corrupte quidẽ sic legitur hic locus. Illam enĩ vt particulã sensus asignatur. Forsitã aũt vel & ipsa monosyllaba loco illius emendate reponeret. exponit enĩ Fabius quo modo facultas imagines concipiendi nobis facile cõtingat ¶ Hoc enĩ vitium ad vtilitatem non transferimus. Transferemus vt futuri sit temporis: cũ interrogatio necest legendũ. ¶ Extrem⁹ deniq; expirãtis hiatus insidet. Citra non negãdi ad-

Dinosis.

ti dolore disertissime quędã exclamare videantur! & ita nonnũ
q̃ indoctis quoq; eloquentiam faciant! q̃ q; illis inest vis mẽtis:
& veritas ipsa morum. Quare in iis: quæ verisimilia esse volu-
mus: simus ipsi similes eorum: qui vere patiuntur affectib⁹: & a ta
li animo proficiscatur oratio: qualem facere iudicem volet. An
ille dolebit: qui audet me cum hoc dicam non dolẽtem! irasce-
tur si nihil ipse: qui in iram cõcitat: idq; exigit: simile patietur!
†Siccis agens† oculis lachrymas dabit! fieri non potest. Nec — *Siccus agen tis oculis.*
incendit: nisi ignis: nec madescimus nisi humore: nec res vlla — *Madesco.*
dat alteri colorem: quem ipsa non habet. Primum est igitur: vt
apud nos valeant ea: quæ valere apud iudicem volumus: af-
ficiamurq;: ãteq̃ afficere conemur. At quo modo fiet: vt afficia
mur! Neq; enim sunt motus in nostra potestate. Temptabo eti — *Motus I no bis excitã di. ratio.*
am de hoc dicere. Quas phãtasias græci vocant: nos sane visio
nes appellemus: per quas imagines rerum absentiũ ita repræsen-
tantur animo: vt eas cernere oculis: ac præsentes habere videa-
mur. Has quisquis bene cœperit: is erit in affectibus potentissi
mus. Hunc quidam dicunt εὐφαρτασιωτὸν: qui sibi res: voces:
actus secundum verum optime finget: quod quidem nobis vo
lentibus facile continget. Nam vt inter ocia animorũ: & spes in
anes: & velut somnia quædam vigilantiũ: ita nos hæ: de quibus
loquimur: imagines persequuntur: vt peregrinari: nauigare: p̃-
liari: populos alloqui: diuitiarum: quas non habemus: vsum vi-
deamur disponere: nec cogitare: sed facere. Hoc animi vitiũ ad
vtilitatẽ† non transferemus! Vt hominem occisum queror: nõ — *Nostram.*
omnia: quæ in re præsenti accidisse credibile est: in oculis habe-
bo! non percussor ille subitus erumpet! non expauescet circũuẽ
tus! exclamabit! vel rogabit! vel fugiet! non ferientem: non cõci
dentem videbo! nõ animo sanguis: & †pallor: & gemitus: extre- — *Pauor.*
mus deniq; expirantis hiatus insidet! Insequetur ἐμάργεια: quæ
a Cicerone illustratio: & euidentia nominatur: quæ non tã dice
re videtur q̃ ostendere: & affectus non aliter q̃ si rebus ipsis in-
tersimus: sequentur. An non ex his visionibus illa sunt! Excussi
manibus radii reuolutaq; pensa: leuiq; patens in pectore vuln⁹
& equ⁹ ille in funere pallantis positis isignib⁹. Quid! nõ idẽ poe
ta penitus vltimi fati cepit imaginem! vt diceret. & dulcis mo-
riens reminiscitur argos. Vbi vero miseratiõe opus erit: nobis
ea: de quibus querimur accidisse credamus: atq; animo nostro
persuadeamus. Nos illi simus: quos grauia: indigna: tristia pas-
sos queramur. Nec agamus rem quasi alienam: sed assumamus
parũper illum dolorẽ. Ita dicemus: quę in simili nostro casu di-
cturi essemus. Vidi ego sæpe histriones: atq; comœdos cũ ex ali
quo grauiore actu personam deposuissent: flentes adhuc egre-
di. Q̃ si in alienis scriptis sola pronunciatio ita falsis accendit af
fectibus: quid nos faciemus: qui illa cogitare debemus: vt mo-
ueri periclitãtium vice possimus! Sed in schola rebus quoq; ip
sis affici conuenit: easq; veras sibi fingere: hoc magis: q̃ illic
vt litigatores loquimur frequentius q̃ vt aduocati. Orbum agi

uerbium hic sensus integer non habetur. Quare ascribendũ videtur & cũ interrogatione legendũ hoc modo Extremus deniq; expirantis hiatus nõ insidet! ¶ Insequẽtur ἐμάργεια quæ a Cicerone illustratio & euidentia nominatur. ευεργεια a quibusdã vitiose legit. Cũ vt alibi quoq; diximus: nõ illustratio: sed actus atq; efficacia transferatur. ¶ Quæ non tam dicere videt. Quę vt ad ἐμάργειαν referatur legendũ est. ¶ Et quos ille in funere Pallantis positis insignibus. Corruptũ quidem esse hunc sensum facile est videre qui emendat: si quos accusatiuum expungamus: ac equus illius loco ascribatur hoc modo: & equus ille in funere Pallantis positis insignibus. Sic enim de eo scribit Vergili⁹ post bellator equus positis insignibus æthõ. It lachrymans guttisq; humectat grãdidus ora. ¶ Et diceret vt dulcis moriens reminiscitur argos Et copula vtq; particula altera alterius locum occupauit: legendũ est enim vt diceret. Et dulcis moriẽs. ¶ Atq; in animo nostro persuadeamus. In præpositio eradenda est atq; id pnomen illius loco scribendum. ¶ Vt moueri periclitãtiũ vice possum⁹. Possimus legẽdum esse vt cõiunctio ostẽdit. ¶ Quorum inducere personas nõ attinet. c. expuncta inducere legendũ est: ita & sensu & loquendi consuetudine exigente.

ASCENSIVS.

Et vt proxime: Vallẽ. habet proprie: sed placet: quia modestius est. proxime. Et inuidiam: repete duplicez intelligi volo. Nãq; alterũ inuidũ: qui. s. inuidet: alterum inuidiosum: cui inuidetur, facit. Vbi manifeste discrimen signat inter inuidum & inuidiosum. Hoc autem. s. esse inuidũ: est hominis. s. solius: illud. s. esse inuidiosum est rei: est tamẽ & hominis sed ppter rem vt diuitias aut virtutes q̃

mus:& naufragum:& periclitãtem quorum induere personas non attinet:nisi affectus assumimus Hæc dissimulanda mihi non fuerunt: quibus ipse q̃tulcũq; sum: aut fui peruenisse me ad aliquod nomen ingenii credo. Frequenter motus sum:vt me non lachrymæ solum deprahenderent:sed pallor:& vero similis dolor.

in eo sunt. In quo & pl⁹ habet operis ratio:in Vallen. codice repositum est oratio:sicq; Aldus impressit. Si pulsasses, defendi nõ poteras: vulnerasti. Sẽsus est. Tu non poteras defendi si pulsasses.s. solũ & citra vulnus:quomodo nunc defendi poteris qui vulnerasti? Cũ ad eã amplificationẽ:sic quoq; Vallen. vt sit sensus:ad eã amplificationẽ ad quã spectat huiusmodi amplificatio:placet tñ vt eam expũgamus. Plus pœnæ dicimus sup. esse: aut ducimus Qua virtute pręter alias.s. virtutes:sic Vallen. habet: Aldus tñ pręter alios.s. oratores:legit:nec absurde verũ vtrũq; tolerari põt:nã & plures in Demosthene fuerunt virtutes:& in multis supauit multos. Qui in irã concitat. Non est additũ in Vallen. se qa non se sed iudicẽ cõcitat in iram orator. Siccis agentis oculis. Sic Val. & Al. quod miror.:præsertim de Aldo q̃ Rapah. non sit secutus:aut saltem sic impressent. Siccus agentis ocul⁹ lachrymas dabit? Nec madescimus: videtur legendũ madesimus:sed quia oẽs sic hñt nihil immutẽ. Nec res vlla dat alteri colorem. Attamẽ sol & ignis dant nigrorẽ: verum habent in virtute effectiua. Has quisquis bene ceperit sic & Vallen. Nã vt inter ocia animorũ:& spes inanes velut somnia &c. sic & Rap. & Al. sed Vallen. habet persequentiũ. quod aptius videtur q̃ prosequentiũ quod cæteri hñt. Sensus aũt & ordo est Nã vt.i. quẽadmodum & spes inanes & velut somnia quędã vigilantiũ:quæ tñ non sunt vera somnia:persequũtur nos inter ocia animorũ:ita hę imagines de quibus loqmur persequũtur nos. Hoc ai vitiũ ad vtilitatẽ non transferemus? Vallen. citra interrogationem habet:sed nostrã non, nõ:verũ vt sit simile illi quod sequitur ponã non cũ interrogatione. Ad hominẽ &c. Vallen. habet vt hominẽ: & intelligit si: vt sit: vt si hominẽ &c. Præterea Vallen. habet in principio negationẽ quã Raphael postponendã censet. Scripsit eñi sic. Non aio sanguis & pallor nõ (vt alij habent pauor) & gemitus:extremus denic; expirantis hiatus insidet? Insequet ἐνάργεια. Sic Vallen. Aldo tñ ἐνέργεια est. Adnotauit aũt Valla Ciceronẽ in tertio de oratore & in lucullo id dicere cũ inqt, propterea q̃ nihil esset clarius enargia vt græci:perspicuitatẽ aut euidentiam nos si placet nominemus. Et equus ille in funere Pallantis:sic Vallen: in quo adnotatum est illud excussi manibus esse in.ix. æneí Leuiq; pateus &c. in.x. De equo pallantis in.xj. Illud. Et dulcis moriens &c. in.x. eiusdẽ opis. habet vt diceret. Habet atq; aio nostro persuadeamus:sicq; Ald. impressit:non id animo. Enargia.

De risu. Cap.IIII.

Risus effect⁹

Risus apte mouẽdi difficultas.

Huic diuersa virtus:quæ risum iudicis mouẽdo:& illos tristes soluit affectus:& animum ab intentione rerum frequẽter auertit:& aliquãdo etiam reficit:& a satietate:vel a fatigatione renouat. Quanta sit autem in ea difficultas:vel duo maximi oratores:alter græcę: alter latinæ eloquentiæ principes docẽt. Nã pleriq; Demostheni facultatem huius rei defuisse credunt. Ciceroni modũ. Nec videri potest noluisse Demosthenes: cuius pauca admodũ dicta nec sane cæteris eius virtutibus respõdẽtia palam ostendũt:nec displicuisse illi iocos:sed non cõtigisse. Noster vero nõ solũ extra iudicia:sed etiam in ipsis orationib⁹ habitus est nimius risus affectator. Mihi quidẽ:siue id recte iudico:siue amore immodico præcipui in eloquentia viri laboro: mira quędã videtur in eo fuisse vrbanitas. Nam & in sermone quotidiano multa:& in altercationibus:& interrogandis testibus plura q̃ quisq̃ dixit facete:& ipsa illa:quæ sunt in Verrem dicta frigidi⁹:aliis assignauit:& testimonii loco posuit:vt quo sunt magis vulgaria:eo sit credibilius illa ab oratore non ficta: sed passim esse iactata. Vtinam Quintus:& libertus eius Tiro & alius quisquis fuit:qui tres hac de re libros edidit:parcius dictorum numero indulsissent:& plus iudicii in eligẽdis:q̃ in cõgerendis studii adhibuissent. Minus obiectus calũniantibus fo

Vrbanitas Ciceronis.

RAPH.

¶ Huic diuersa virt⁹. Quãta vis sit risus:quãtaq; ĩ eo apte mouendo sit difficultas primũ exponit. Deide vnde potissimũ habeatur facultas mouẽdi risus. Tũ quibus noĩbus appellet risus:ac vnde ducatur sic apte describit: vt mendis sublatis nulla enarratiõe op⁹ esse videatur. ¶ Minus abiectus locus calũniantib⁹ foret: vi legat obiectus sensus exposcit. De his aũt iocorũ Ciceronis libris Macrobius in secundo Saturnalium meminit his verbis. Cicero aũt quãtum in ea re valuerit: qs ignorat? qui vel liberti eius libros: quos de patroni iocis composuit:quos quidaʒ ipsius putant esse:legere curauit? Quis item nescit consularẽ eum scurrã ab inimicis appellari solitũ:quod in oratione etiã sua vatinius posuit? ¶ Nescio an errabili. Enarrabili castigate legit. ¶ Neq; hoc ab vlla explicari puto, vllo esse legendũ notius est q̃ vt sit admonẽdum. ¶ Sed interdum quo

Ciceronis [urbani]citas.

ret: quí tamen nũc quoq; vt in omni eius ingenio facilius quid reiici: q̄ quid adiici possit: inuenient. Affert autē summā rei difficultatem. Primum q ridiculum dictū plerūq; falsum est: hoc semp humile: sępe ex industria deprauatum. Præterea nunq̄ honorificum: cum varia hominum iudicia in eo: quia non ratione aliqua: sed motu animi quodā: nescio an enarrabili indicatur. Neq; hoc ab vllo satis explicari puto: licet multi temptauerint. Vnde risus: quidē non solum facto aliquo dictove: sed interdū quodam etiā corporis tactu † lacessitur! Præterea non vna ratione moueri solet. Neq; eñ acute tantū: ac venuste: sed stulte: iracunde: timide dicta: ac facta ridentur. Ideoq; anceps eius rei ratio est: q a derisu non procul abest risus. Habet enim vt Cicero dicit: sedem in deformitate aliqua: & turpitudine: quæ cum in aliis demōstrantur: vrbanitas: cum in ipsum dicentem recidūt stultitia vocatur. Cū videatur autē res leuis: & quæ a scurris: mimis: insipientibus deniq; sępe moueatur: tamē habet vim nescio an imperiosissimam: & cui repugnari minime potest. Erumpit enim inuitis sępe: nec fultus ope: nec vultus modo: ac vocis exprimit confessionem: sed totum corpus vi sua concutit: Rerum autem sæpe (vt dixi) maximarum momenta vertit: cum odium: iramq; frequentissime frangat. Documento sunt iuuenes tarentini: qui multa de Pyrrho rege securius inter cœnam locuti: cum rationē facti reposcerētur: & neq; negari res: neq; defendi posset: risu sunt: & opportuno ioco elapsi. Nāq; vnus ex iis immo inquit: nisi lagena defecisset: occidissemus te. eaq; vrbanitate tota est inuidia criminis dissoluta. Verū hoc quicquid est: vt non ausim dicere: carere omnino arte: quia nōnullā obseruationem habet: suntq; ad id pertinētia & a græcis: & a latinis cōposita præcepta ita: plane affirmo præcipue positum in natura: & in occasione. Porro natura non tātum in hoc valet: vt acutior quis: atq; habilior sit ad inueniendum. Nam id sane doctrina posset augeri, sed inest proprius quibusdam decor in habitu atq; vultu: vt eadem illa minus dicente alio videantur vrbana esse. Occasioni vero & in rebus est tanta vis: vt sæpe adiuti ea non indocti modo: sed etiam rustici salse dicant: & in eo † cui aliquid † dicitur prior: Sunt enim lōge venustiora omnia in respōdendo q̄ in prouocādo: Accedit difficultati: q eius rei nulla exercitatio est, nulli præceptores. Vtiq; in conuiuiis: & sermonibus multi dicaces. Sed quia in hoc vsu quotidiano proficim^9 oratoria vrbanitas rara, Nec ex arte propria: sed ad hanc cōsuetudinem accommodata. Nihil autem vetabit: & componi materias in hoc idoneas: vt controuersiæ permixtis salibus fingerentur: vel res proponi singulas ad iuuenum talem exercitationē. Quin illæ ipsæ: q̄ dictæ sunt: ac vocantur: quas certis dieb^9 festæ licentiæ dicere solebamus: si paulum adhibita ratione fingerentur: aut aliquid in his serium quoq; esset admixtum, plurimum poterunt vtilitatis afferre: quę nunc iuuenum: vel sibi ludentium exercitatio est.

Difficultatis causæ.

arcessitur

Li. ij. de oratore.

Risus vis.

Natura qd ad risum valeat.

Occasio Quid.

Quisquis dicent.

Dicta vel dicteria.

dam etiā corporis tractu lacessit. r. litera erasa tactu: & lacessatur: vt subiūctiui sit modi: mihi legēdum videtur. ¶ Præterea non vt narratione moueri soleat. Corruptus hic quidem est loc^9: vtpote ex quo nihil integri sensus elici potest. Sed quo modo emendari possit mihi sane non liquet. nisi forte ita corrigamus vt vna ratione legamus hoc modo. Præterea non vna ratione moueri soleat. Sic aūt esse legēdum aperte quę sequuntur. indicio sunt. Neq; eñ inquit acute tantum ac venuste: sed stulte: iracūde: timide dicta: ac facta rident. ¶ Cum videatur aūt res leuis: & q̄ ab scurris. mimis. insipientibus deniq; sæpe moueatur: tum habet vim nes. io an imperiosissimaȝ. Tamen vt loco tum particulæ: cū pro q̄uis cū subiūctiuo iuncta manifeste exposcit repugnari etiam nō repugnare ē legēdū. ¶ Erūpit etiam inuitus sæpe nec fult^9 ope. Cū superioris dicti hæc sit ratio. enim loco etiam & inuitis mihi legēdā videtur. hoc modo. Erūpit eñ inuitis sępe. ¶ Documento sunt iuuenes Tarentini: qui multa de Pyrro rege securius inter cœnā locuti: cū rationem facti reposceret. Castigate in qbusdam exemplaribus reposcerentur. legitur. Hoc autem & Valerius Maximus narrat libro quinto: vbi humanitatis exēpla refert. ¶ Verum hoc quicquid est vt nō ausim dicere carere omni arte. Pro omni fortasse omnino rectius legeret. ¶ Quia nullam obseruationem habet. Non aduerbium ascribendum esse: vt ex duabus negatiōib^9 affirmatio vna efficiatur facile ex ipso percipitur sensu: hoc modo. Quia non nullā. ¶ Nā id sane doctrina possit augeri. Posset rectius legitur q̄ possit. In quo p præpositio vt ascribatur iudicio auriū sentitur: vt legatur in habitu: atq; vultu. ¶ Et in eo qs aliquid dicatur Prior. Cor-

...entinorū ...lutio.

...gationes vnā affir- ...ionem ef- ...nt.

ASCENSIVS.

Minus obiectus locus. Sic quoq; Aldus: Sed Laurētianus codex Minus obiectus calūniantibus foret: vt de Cicerone loquatur. Nec video cur locus apponi debeat: cū non locus sed Cicero calūniæ pateat. Primū q; ridiculū dictū plerūq; salsum est: hoc semper humile. Sic Aldus. Valla autem: plerūq; salsum est: ac semper humile. Corporis tactu: Vallen. habet tractu: sed nihil mutem. Lacessitur. i. prouocatur. Sūt qui legāt arcessitur. & sic Aldus impressit. neq; legam lacessatur aut arcessatur vt Raph. sentit legendū. Sane tactu. i. molli titillatione excitatur sæpe risus. Preterea nō vna ratione moueri solet: sic Vallen. vnde Rap. tam fausta diuinatio: si solet non soleat reposuisset. Cū videatur aūt &c. sic etiā Aldus vt Ra. monuit impressit: at Vallen. codex habet in indicatiuo: sic Cum videtur aūt res leuis: & quæ a scurris mimis insipientibus denique sæpe moueatur. tum habet: &c. sed Rap. placet. Sicut in sequenti. Erumpit enī etiam inuitis sæpe: vbi Valla habet: erūpit etiā inuitus &c. Sed habet omnino: & nōnullam: vt Raphael reposuit. Et in eo quisquis aliquid dixerit prior. Sic Vallen. & etiā Aldinus codex habet: nec sequitur Raph. vt assolet: quocirca vt opinor putauit veram lectionem: vt sit. & in eo. s. salse ex occasione dicēdo: est quisquis dixerit aliquid prior qd auctor ipse improbat addens Sunt enī longe venustiora &c. Quāobrem ego quidem sic legā: & ideo ne quis aliquid dixerit prior: aliquid inquam ridiculi. Sunt enī &c. Aut sic. Et in eo cui aliquid dicitur prior: vt sit: & in eo est prior. i. potior cui aliquid dicitur, ad quod. s. respondeat: licet aūt suspicari sic auctorem scripsisse sed more vetusto quoi pro cui: & ideo ab imperitis p quoi quis suppositum: sed iudicet de hoc vt cuiq; datum est. Nec ex arte ppria sic quoq; Aldus: sed Vallen. habet: Nec ex parte ppria: habet etiā. sed ad hāc cōsuetudinē cōmendata. in quo malim Aldum sequi: qui impressit accommodata. Nihil autē vetabat: potius vetabit legam. Quin illæ ipsæ q̄ dictę sunt ac vocātur. Sic Vallen. in cuius margine adnotatum est dictæ siue dicterię: cū tamē dicteria potius dicantur faceta dicta: vt tamen legātur dictæ: suadet relatiuum quas &c. Raphael tamen legit: quæ dicta sunt: sed quæram ab eo quid demonstrent illa pronomina. illæ ipsæ: cū nullū substantiuū significans rem demonstratam addatur: nisi dictæ legantur. Plurimum poterant: aptius possent: aut vt Vallen. poterunt: legetur.

Dictæ.

Pluribus autem nominibus in eadē re vulgo vtimur: quę tamē si diducas: suā propriam quandam vim ostendent. Nam & vrbanitas dicitur: q̄ quidē significari video sermonem †præferentem in verbis: & sono: & vsu propriū quendam †gustum vrbis: & sumptam ex conuersatione doctorum tacitam eruditionem. Denique cui contraria sit rusticitas Venustum esse: quod cū gratia quadam & venere dicatur apparet. Salsum in consuetudine pro ridiculo tantum accipimus: natura non vtiq; hoc est: q̄q̄ & ridicula oporteat esse salsa. Nā & Cicero. Omne quod salsum sit ait esse atticorum: non quia sunt maxime ad risum cōpositi. Et Catullus cū dicit. Nulla in tam magno est corpore mica salis: † hoc dicit nihil in corpore eius esse ridiculū: Salsum igitur erit quod non erit insulsum: velut quoddam simplex orationis condimentum quod sentitur latente iudicio: & velut palatum excitat: quod & a tedio defendit orationem. Sane tamen: vt ille in cibis paulo liberalius aspersus: si tamē nō sit immodicus: affert aliquid propriæ voluptatis: ita hi quoq; in dicendo habent qddam: quod nobis faciat audiendi sitim. Facetum quoq; non tantum circa ridicula opinor consistere. Neq; enim diceret Horatius facetum carminis gen⁹ natura cōcessum esse Virgilio: decoris hanc magis: & excultæ cuiusdā elegantiæ appellationem puto. Ideo in epistolis Cicero hęc Bruti refert verba: ne illi sunt pedes faceti: ac delitiis ingredienti mollius: quod conuenit cū illo Horatiano: molle atq; facetum Virgilio. Ioci vero accipi=

Vrbanitas. Præfe. Gestum. Rusticitas. Venustum. Salsum. Non hoc. Insulsum. Ille. f. sal. Facetum. Faceti qd. locus.

supte hic: sed ne alibi quidē correcte legitur hoc modo. Et in eo quisquis aliqd dixerit prior: mihi vero loco & copulæ: vt particula reponenda ac loco illius in p positionis cū & eo pnomē expungendū videtur hoc modo vt cū quis aliquid dixerit prior. Neq; nō video etiā: vt in eo: q aliqd dixerit prior posse legi. videt autē esse occasionis exemplum. Hoc idem autem & Cicero in secundo de oratore scribit. Omnino inqt probabiliora sūt: q̄ lacessiti dicim⁹: q̄ quæ priores. Nā & ingenij celeritas maior est quæ apparet in respondendo: & humanitatis est responso. ¶ Quin illæ ipsę: quę dicta sunt: ac vocātur. Dicta proprio iā noīe appellātur ea: quę salsa sunt: vt Cicero in secūdo de oratore inquit.

Dicta. Salsa q... pellentu...

RAPH.

¶ Quæ tamen si deducas. diducas hoc est separes legendum est. ¶ Qua quidē significari video sermonē preferentē in verbis. se ascribendum est. vt legamus p seferentē. ¶ Venustum esse quod cū gratia quadam ex venere dictum apparet. Castigate in alijs quibusdā legitur exēplaribus ita vt & copula loco ex ppositionis & dicatur non dictū legatur hoc modo: Venustū esse quod cū gratia quadā: & venere dicatur apparet. ¶ Neq; enim diceret Horatius facetū Catonis gen⁹ natura concessum esse Vergilio. Quid sibi velit Catonis mentio hoc loco: nō video. Quare loco Catōis sensus exigit vt legatur orationis. Sicq; legendum esse facile percipitur ex vndecimo Horatij sermone. Molle atq; Facetū Vergilio annuerunt gaudētes rure camœnæ. ¶ Dicacitas a dicendo quæ est omni generi cōmune ducta est. Quod recte in quibusdā legit exēplarib⁹.

Dicacit... de dicta...

mus: quod est contrarium serio. Nā & fingere: & terrere: & promittere interim iocus est. Dicacitas sine dubio a dicendo: qđ est omni generi commune: ducta est, proprie tamen significat sermonem cum risu aliquos incessentem. Ideo Demosthenem vrbanum fuisse dicunt: dicacē negant. Proprium autem materię: de qua nunc loquimur: est ridiculum. Ideoq̧ hæc tota disputatio a græcis περὶ γελοίου inscribitur. Eius prima diuisio tradiť eadem: quæ est omnis orationis: vt sit positum in rebus: aut in verbis. Vsus autem † maxime simplex. Aut enim ex aliis risum petimus: aut ex nobis: aut ex rebus mediis. Aliena, aut reprehēdimus: aut refutamus: aut eleuamus: aut repercutim⁹: aut eludimus. Nostra ridicula indicamus: & vt verbo Ciceronis vtar dicimus aliqua † subabsurda. Nāq̧ eadem: quæ si imprudentibus excidant: stulta sunt: si simulamus venusta credūtur. Tertium est genus: vt idem dicit: in decipiendis expectationibus: dictis aliter accipiendis: cæterisq̧: quæ neutram personam cōtingunt: Ideoq̧ a me media dicūtur. Item ridicula: aut facim⁹: aut dicimus. Facto risus conciliatur interim admixta grauitate vt Marcus Cæcilius prætor: cum sellam eius curulem cōsul Isauricus fregisset: alteram posuit loris intētam. Dicebatur autem consul a patre aliquando cæsus flagris. Interim sine respectu pudoris: vt in illa Pyxide Cęliana. Quod neq̧ oratori: neq̧ vlli graui viro conueniat. Idē autem † si vultu: gestuq̧ ridiculo dictum sit: in quibus est quidem summa gratia: sed maior cum captare risum non videtur. Nihil enim ex iis: quę dicunt salsa: dicunt insulsius. Q̄ſq̄ autem gratię plurimum dictis seueritas affert: fitq̧ ridiculum id ipsum: quia qui dicit non ridet: est tamen interim: & aspectus: & habitus oris: & gestus non inurbanus: cum iis modus cōtingit. Id porro: quod dicitur: aut est lasciuum aut hilare: qualia Galbę pleraq̧: aut cōtumeliosum: qualia nuper Iunii Bassi: aut asperum: qualia Cassii Seueri: aut leue: qualia Domitii afri. Refert iis vbi quis vtatur. Nam in cōuictibus: & quotidiano sermone lasciua humilibus: hilaria omnibus conueniunt. Ludere nunq̄ velimus: longeq̧ absit propositum illud potius amicum q̄ dictum perdidi. In hac quidem pugna forensi malim mihi lenibus † interdicere: q̄q̄ & contumeliose: & aspere dicere in aduersarios permissum est: cum accusare etiam palā: & caput alterius iuste petere concessum sit. Sed hic quoq̧ tamē inhumana videri solet fortunę insectatio: vel quia culpa caret: vel quia recidere etiam in ipsos (qui obiecerūt) potest. Primum itaq̧ considerandum est: & quis & qua causa: & apud quem: & in quem: & quid dicat. Oratori minime conuenit distortus vultus: gestusq̧: quę in mimis rideri solēt. Dicacitas etiā scurrilis: & scęnica huic personę alienissima est. Obscęnitas vero nō a verbis tm̄ abesse debet: sed etiā a significatiōe. Nā siquando obiici potest: non in omni loco exprobranda est. Oratorē pręterea: vt dicere vrbane volo: ita videri affectare id plane nolo. Quapropter ne dicet quidem salse quoties poterit: &

Serium.
Dicacitas.
Ridiculum.
Diuisio prima ridiculi maxime simplex.
Subabsurde
Facto risus conciliatur.
De.
Vbi q̄b⁹ vtē dum sit.
Vti licere.
Ridendi modi oratori sit nandus.

¶ Ideoq̧ quæ hæc tota disputatio a gręcis περὶ γελοίου inscribitur. hoc est de ridiculo. ¶ Etenim prima diuisio traditur. Cū nullius propositionis ratio assignetur: illa particula, etenim mihi redūdare videtur. Eius autem genitiuus loco etenim ascribēdus hoc modo. Ei⁹ prima diuisio. ¶ Aliena autem reprehendimus. Aut loco autem legendū esse aperte ex sensu pcipitur. ¶ Nostra ridicula indicamus. a vocali in e conuersa ridicule legendum videtur. ¶ Vt in illa Apodixe Cæciliana. Pyxide Cęliana pro apodixe Cęciliana legendū esse aperte ex oratione Ciceronis p Cælio percipitur. Sic enim ibi legitur: Hic etiam miramur si illam commentitiā pyxidē obscœnissima sit fabula consecuta. Nihil est enim: quod in eiusmodi mulierem cadere nō videatur & quæ sequuntur. ¶ Idem autem si vultu. Recte in quibusdā exēplaribus. De vultu legitur si erasa. ¶ Nihil enim ex iis: quæ dicunt salsa dicuntur insulsius. Ita quidem corruptus est hic loc⁹ vt quod maxime approbat Fabi⁹ damnare videatur. Quonam pacto nihil eo sit insulsius: cum maior q̄ cęteris gratia inest? Fieri certe non potest. Errores autē tolli posse videntur: si & dicuntur passiue: & dicit singulariter & salsius non insulsius legatur hoc modo. Nihil enim ex iis quæ dicūtur salsa: dicit salsius. ¶ Autem q̄q̄ gratiæ plurimum. Cum autē coniunctio nūq̄ primum in oratione obtineat locum: in secundum referatur: hoc modo. Q̄ſq̄ autem. ¶ Qualia nuper Iunii Bassi Iunius Bassus orator fuit egregius. Quare Iunii Bassi puto legendum. Horum autē oratorū: de quibus hoc loco meminit Fabius: nulla aut scripta: aut dicta extant. Quare talia fuisse: qualia Fabi⁹ ait credamus. ¶ In hac quidē pugna forensium malim mihi lenibus interdicere. Cor

fuerit.

dictum potius aliquando perdet: q̃ minuet auctoritatem. Nec accusatorem autem atroci in causa: nec patronum in miserabili iocantem feret quisq̃. Sunt etiam iudices quidam tristiores: q̃ vt risum libenter patiantur. Solet interim accidere: vt id: qđ in aduersarium dicimus: aut in iudicem conueniat: aut in nostrum quoq; litigatorem: q̃q̃ aliqui reperiuntur: qui ne id quidem: quod in ipsos recidere possit: euitent Quod fecit Longus Sulpitius: qui cū ipse fœdissimus esset: eum: contra quē iudicio liberali aderat: ne faciē quidē habere liberi hominis, dixit. Cui respondens Domitius apher: tu inqt ex animi sentētia Longe. Qui malam faciem habet: liber non est.

Quæ tamen si diducas &c. sic Vallen̄. Sermonem præferentē. Sic Vallen̄. Nec opus est addere sc: vt sit præ se ferentē. nā satis intelligitur. Propriū quendā gustum: vrbis. sic Aldus. malim tñ legere cū Vallen̄. quendā gestū: si in verbis gestus esset: cū cōtra dicamus. hoc sapit vrbanitatē: quod aūt sapit gustū habet: quocirca gustū legā. Venustū esse: ꝙ cū gratia quadā & venere dicatur apparet. Sic Vallen̄. & Ald. hoc dicit. Nihil &c. sic oēs legendū tñ videtur non hoc dicit. Sane tamen ille. s. sal. Est em̄ masculini generis. Facetum orationis genus. melius Valla vt & Aldus legit: carminis genus: nā ꝓposuit Horatius: forte eposi: quod carmen est: & Vergilius carmine scripsit. Nostra ridicula. Sic Val. Aldus tñ Raphaelem secutus ridicule impressit: sicq; legā: verum consequenter addā: dicimus aliqua subabsurde: vbi habetur subabsurda. Idē autem de vultu & c. sic Raphaelem secutus Aldus impressit: tñ apud Vallā hic locus sic legitur idem autē si vultu gestuq; ridiculo dictū sit: hoc est idem fit si. s. salsum dictū vel dictū sit vultu & gestu ridiculo: quia id graui viro nō conuenit Raph aūt intelligit: Idem sit dictū. i. idem iudicium &c. de vultu gestuq; ridiculo. Quia vero prior sensus nō est malus sequar veterem lectionē. Addit Vallen̄. in quibus est quidē gratia: sed maiorem captare risum nō videtur: quō etiā Aldus impressit: nisi ꝙ addidit summa: sic in quibus est quidē summa gratia &c. In quibus. s. vultu: & gestu est quidē summa gratia: sed non videnī: legā sed si maiorē aūt sed dū: quocirca placet mihi castigatio Rap. vt pro maiorem: legatur. maior cum. Subdit Vallen̄. Nihil em̄ ex ijs quæ dicūt salsa dicunt insulsius. Vbi Aldus: Nihil em̄ ex ijs quæ salsa dicuntur: insulsius. quod non sequar: at ne Raphaelem quidem qui totū locū pro captu suo inuertit: reponendo sic. Nihil em̄ ex ijs. quæ dicuntur salsa dicitur salsius: quæ lectio & a vero & a mente auctoris plurimū abhorret: vult em̄ probare maiorē gratiā inesse in dicto salso si risum captare non videatur. Nihil enim qui talem gratiā captāt: dicunt insulsius. i. nimis ridicule: ex ijs quę dicūt salsa. Hoc est ridicula grauiter et citra risum dicunt vnde addit. ❡ q̃ aūt gratiæ plurimū dictis. i. salsis & risum captantibus seueritas affert: fitq;. i. & q̃ ī idipsum fit ridiculū: q a q dicit nō ridet &c. vbi scimus ꝙ qui dicto captat risum: nō vult ipse fieri ridiculus: aut dictū suū: idem ridiculum est qđ propter ineptitudinem ad derisionē sui cōcitat. vnde nihil min⁹ studet orator q̃ vt dictum suū sit ridiculum: Ridiculus aūt est indoctus dum impertinēter seria dicit: & vir grauis dū iocosa sine gratia. Interdicere. Aldus Habet vti licere vt sit malim mihi licere vti lenibus q̃ ludere. i. irridere quēq̃. Placet tamē interdicere: quia in Vallen̄ est vti dicere pro inter corrupte vt scriptū. ❡ q̃ & contumeliose &c. sic Aldus: & Raph. quos sequar: licet Vallen̄. nōnunq̃ habet: verum cum Vallen̄ legā iuste: aut non iniuste: vbi illi habēt iniuste petere: qđ nulli cōcessum est. Liberi hominis: dixit Ascriptū est ab Aldo illud dixit: quod Vallen̄. nō habet. & Raph. subauditum censet: sed quia orationis numeros non turbat malui cum Aldo ascribere: q̃ sensum subobscurum relinquere. Tu inquit ex animi sententia lōge. ordo est o longe tu loq̄ris ex animi sententia: quia liber nō es: qui em̄ malā faciē habet vt tu: liber non est.

rupte in quibusdam exemplaribus non interdicere: sed vti licere legitur: forensi autem loco forensium mihi videtur esse legendum. hoc modo. In hac quidem pugna forēsi malim mihi lenib⁹ interdicere vt subintelligatur q̃ amicum perdere. ❡ Nonnunq̃ & cōtumeliose & aspere dicere in aduersarios permissum est. ❡ vt legatur loco illarum negationū nōnūq̃: sensus exposcit: integritas. ❡ Vel quia redire etiam in ipsos. Sic quidem legitur sed recidere sensui: ac loquendi cōsuetudini maxime conuenire videtur. ❡ Primū itaq; considerandū est & q̄s in qua causa & apud quē. Loco in propositiōis & copula videtur reponenda hoc modo & quis: & qua causa. ❡ Aut nostrum quoq; litigatorē. In præpositio ascribatur: vt legatur. Aut ī nostrum quoq; litigatorem. ❡ Ad eum contra quem iudicio liberali aderat: ne faciem quidē haberi liberi hominis. Ad pręposítio mihi expungenda videtur & habere non haberi legenduz. Hoc modo. Eū contra quē iudicio liberali aderat: ne faciem quidem habere liberi hominis. Extrinsec⁹ autem verbum dixit. quod frequentissime eleganter prætermittitur: subaudienduz est. Liberale vero iudicium dicitur: in quo de alicuius agitur libertate. Apud iurisconsultos vero etiam titulus est. De liberali causa: ad quem Paulus sic scribit: ordinata liberali causa liberi loco habetur is: qui de statu suo litigat: & item. Ordinato liberali iudicio interī pro libero habetur: & sicut ipse ageret: ita cum eo agi potest Faciem vero liberi hominis turpes: ac deformes ideo non habere dicūtur: ꝙ vt idem Paulus de statu hominum scribit: non sunt liberi: qui contra formam humani generis: conuerso more procreantur veluti: si mulier monstruosum: aut prodigiosum enixa sit.

Liberale … cium qu…

Mōstru… ri non su…

Vitandum etiam ne petulans ne superbū: ne loco: ne tempori alienum: ne præparatum, & domo allatum videatur: quod dici

RAPH.

❡ Ne tempore alienū. Tempori: vt sit dādi casus mihi

mus. Nam aduersus miseros: sicut supra dixeram: inhumanus est iocus. Sed quidam ita sunt receptæ auctoritatis: & notæ verecundiæ: vt nocitura sit in eos dicendi petulantia. Nã de amicis iam præceptum est. Illud non ad orandi fere consilium: sed ad † homines pertinet. Lacessat hoc modo: quem lædere sit periculosum: ne aut inimicitię graues insequantur: aut turpis satisfactio. Male etiam dicitur: quod in plures conuenit: si aut nationes totæ incessantur: aut ordines: aut conditio: aut studia multorum. Ea: quæ dicit vir bonus: omnia salua dignitate: ac verecundia decẽt. Nimium enim risus precium est: si probitatis cõpendio constat. ℂ Vnde autẽ concilietur risus: & quibus ex locis peti soleat: difficillimũ est dicere. Nam si species omnes persequi velimus: nec modũ reperiemus: & frustra laborabimus. Neq; numerosi minus sunt loci: ex quib⁹ hęc † ducta: q̃ illi ex q̃bus † ea quas sententias vocamus: ducuntur: neq; alii. Nã hic quoq; ẽ inuẽtio: & elocutio: atq; ipsius elocutiõis vis alia in verbis: alia in figuris. Risus igitur oriuntur: aut ex corpore eius in quem dicimus: aut ex animo: qui factis ab eo dictisq; colligitur aut ex iis quę sunt extra posita. Intra hæc enim est omnis vituperatio q̃ si grauius posita sit: † seuera est: si leuius ridicula. Hęc autem ostẽduntur: aut narrantur: aut dicto notantur: Rarum est autem: vt oculis subiicere cõtingat: vt fecit. C. Iulius: qui cũ Heluio mancipi sæpius obstrepenti sibi diceret: iam ostendam qualis sis: isq; plane instaret interrogatione: qualem se tandem ostensurus esset: digito demonstrauit imaginem galli in scuto cimbrico pictã cui manceps tum simillimus est visus. Tabernę autem erant circa forum: ac scutum illud signi gratia positum. Narrare quæ salsa sint: in primis est subtile: & oratorium: vt Cicero pro cluẽtio narrat de Cepasio: atq; Fabricio ac Marcus Cęlius de illa. C. Lælii collegæ p̃ eius in prouinciam festinantium contentione. Sed in his omnibus cum elegans: & venusta exigitur tota expositio: tum id est festiuissimũ: quod adiicit orator. Nam & a Ciceronẽ: sic est Fabricii fuga illa condita. Itaq; cum callidissime se putaret dicere: & cum illa verba grauissima ex intimo artificio deprompsisset: Respcite inquit hominum fortunas: respicite varios durosq; casus: respicite. C. Fabricii senectutem: cum hoc respicite, ornandæ orationis causa sæpe dixisset: respexit ipse. at Fabricius a subselliis demisso capite discesserat: & cætera quę adiecit. Nam est notus locus: cum in re hoc solũ esset fabritium a iudicio recessisse. Et Cęlius cum omnia venustissime finxit: tum illud vltimum sic subsecutus: quo modo trãsierit: vtrum rate: an piscatorio nauigio: nemo sciebat. Siculi quidem: vt sunt lasciui: & dicaces: aiebant: in delfino sedisse: & sic tanq̃ ariona transuectum. In narrando autem Cicero cõsistere † facetias putat: † dicacitatem in † iaciẽdo. Mire fuit in hoc genere venustus Afer Domitius: cuius orationibus cõplures huiusmodi narrationes insertæ reperiuntur: sed dictorum quoq; ab eodẽ vrbane sunt editi libri. Illud quoq; genus est positũ nõ

omnia

Risus vnde cõlibetur & quot eius species.

ex † dicta

Seria est. Sin.

Oculis subiiciendo.

Narrando.

dicacitatem facetias faciendo.

legẽdum videtur. Nã alienum interdũ cũ ablatiuo cum a vel ab præpositionibus copulatur. Interdũ cũ datiuo. ℂ Sed ad omnes p̃tinet. Non omnes sed omnia legendum esse facile est videre ℂ Ea quæ dicit vir bonus omnia salsa dignitate decent. Salua pro salsa rectæ in quibusdã legitur exẽplaribus. ℂ Neq; numerosi minus sunt loci ex quib⁹ hæc ducta: q̃ illi: ex quibus quas sententias vocamus: ducuntur. Dicta legendũ esse non ducta acutius intuenti patet. Ex vero non eas legẽdum esse nemo nõ videt. Hoc autẽ ex secundo de oratore libro: vt plęraq; alia sumptũ eleganter per alia verba suum efficit Fabius. Sic autem apud Ciceronem legitur. Sed hoc memento te quoscũq; locos attingam: vnde ridicula ducantur: ex iisdem locis fere etiam graues sentẽtias posse duci. ℂ Risus igitur oriũtur aut in corpore eius: in quem dicimus. Ex corpore in quibusdam recte scribit exẽplaribus. ℂ Quæ si grauius posita sit: seuera sit: si leuius: ridicula. Mẽdis nõ vacat hic locus: quæ sic tolli posse videntur: si pro seuera seria legatur: & est loco sit: & sin loco si coniunctionis: iterũ positæ. Hoc modo: Quæ si grauius posita sit seria est. Sin leuius ridicula. ℂ Rarum est autẽ oculis subiicere contingat: vt ascribatur ne sensus minus integer videatur. Sic enim in quibusdam legitur exẽplaribus. Rarũ est autẽ: vt oculis. ℂ Etiam ostendam qualis sis. Iã loco illius etiã vt legatur sensus exposcit. ℂ Isq; plane instaret interrogatione qualem se tamẽ ostensurus esset. Tandem non tamen esse legendum facile censebit qui non ignorat Tandẽ affectui; atq; indignationi interdũ seruire quoq; secundũ de oratore: vnde hæc sumũtur: diligẽter legit. ℂ Tabernæ autẽ erant citra forũ: ac scutum illum signi gratia positũ.

in hac veluti iaculatione verborum: & inclusa breuiter vrbanitate: sed in quodã longiore actu: qđ de Crasso contra Brutum Cicero in secundo de oratore libro: & aliis qbusdã locis narrat. Nã cũ Brutus in accusatione Caii Planci ex duobus lectoribus ostendisset contraria Luciũ Crassum patronũ eius in oratione: quam de Colonia Narbonensi habuerat suasisse iis: quæ de lege Seruilia † dixerat: tres excitauit & ipse lectores: iisq; patris eius dialogos dedit legẽdos: quorũ cũ in priuernati vnus: alter in albano: tertius in Tiburti sermonẽ habitũ cõplecteret: regrebat: vbi essent eæ possessiones. Omneis autem illas Brutus vendiderat: & cũ paterna mãciparet ṕdia: turpis habebatur. Similis in apologis quoq;: & quibusdam etiam interim historiis exponendis gratia consequi solet. Sed acutior est illa: atq; velocior in vrbanitate breuitas. Cuius quidem duplex est forma: dicendi, ac respondendi: sed ratio cõmunis in parte. Nihil enim in lacessendo dici potest: quod nõ etiã in repercutiẽdo. At propria quędã sunt respondentiũ: illa etiã ira concitati afferre solent. Hæc plerũq; in altercatione: aut in regandis testibus requiruntur.

dixerit

Dicendo.
Respõdẽdo.

℄ Ne tempori. sic Valleñ. Sed ad omnia pertinet: sic quoq; Aldinus codex: sed non Valleñ. qui ad homines habet. et reuera declaratio de hominibus est quos lædere periculosum ostẽdit. Præterea si ad omnia pertinet: quomodo ad orandi consiliũ nõ pertinet? Sed queras quomodo si ad homines pertinet: ad orãdi consilium non pertineat. Sed facile respondebo: nihil obstare arti quominus lacessamus potentes: sed hominibus: hoc est nobis periculosum esse. Lacessat subaudi vt orator lacessat eum quem periculosum sit lædere: hoc modo ne &c. Omnia salua &c. sic Valleñ Ex quibus hæc ducta: sic Valleñ. Sed Aldus Raphaelem secutus dicta impressit. sed quia sequitur ducuntur: nihil mutem. Ex quibus ea: sic Valleñ. sed Aldus impressit eæ: quod nõ sequar. Nam illud quas sententias: eleganter dictum est: cum relatiuũ sequenti conformetur. Aut ex corpore. sic Valleñ. qui habet seuera est: vbi Aldus seria sit impressit: Vterq; autem habet si leuius: non sin leui⁹: vnde non mutem. Rarum est autẽ vt oculis &c. sic Valleñ. Cum Helio: Valleñ & Ald. habent Heluio. Valleñ. habet tãdem & circa forum & illud. Habet Valleñ. condita cum signo mediæ acuendæ vt a condior non a condor deductum noscatur. Sic subsecutus. Sic Vall. & Ald. Dicacitatem in iaciendo sic Aldus impressit: sed Valleñ. faciendo habet. Mihi autem videtur transponendum: vt sit in narrando consistere dicacitatem putat: in faciendo facetias. de lege Seruilia dixerit. Sic Vall. & Aldus. sed Raphael dixerat mauult.

Circa: & illud recte. Citra & in illum legitur corrupte. ℄ Aut. M. Cæli⁹ de illa. C. Lelij. Ac copula loco aut mihi videtur reponenda. ℄ Tum id festiuissimũ: qđ adiicit orator. Est verbum recte in quibusdã exemplaribus ascriptũ legitur hoc modo. Tum id est festiuissimũ. ℄ Nam & a Cicerone sic est Fabritij fuga illa credita. Sic quidẽ legitur: sed credita nihil ad propositum condita vero penultima ṕducta sensui q̃ pulcherrime mihi conuenire videtur. Quare cõdita vel repugnantibus exẽplarib⁹ videtur esse reponendum. ℄ Respicite inqt hominũ fortunã respicite. C. Fabritij senectutem. Quędã hoc loco esse prætermissa aperte ex oratione Ciceronis ṕ Cluẽtio: vnde hęc sunt decerpta: perspicitur. Sic eñi ibi legitur. Respicite inqt hominũ fortunas: respicite dubios variosq; casus: respicite. C. Fabritij senectutem. cũ hoc respicite ornandæ orationis causa: sæpe dixisset: respexit ipse. At Fabricius a subselliis demisso capite discesserat. Cętera quæ sequũtur: qa sunt maxime ridicula: subiicere non grauabor. Hic inqt iudices ridere, stomachari atq; ægre ferre patronus: causam sibi eripi: & se cętera de illo loco Respicite iudices nõ posse dicere. Nec quicq̃ prius est factũ: q̃ vt illũ persequeretur: & collo obtorto ad subsellia reduceret. ℄ Tum illud vltimũ sic subsecutus. Hic loco illi⁹ sic corrupte in quibusdã legit̃ exẽplaribus: vt ad illud verbũ transierit quod seqtur referatur. Initium eñi sensus videtur esse subsecutus quo modo transierit. ℄ In narrando autem Cicero consistere facetias putat: dicacitatem in faciendo. Hũc locum deprauatũ esse neminẽ puto non videre. Quo nãq; modo dicacitas in faciendo a Cicerone consistere dicatur: cum vt paulo ante vidimus: a dicendo deducatur: & significet sermonem cum risu aliquos incessentem? Quare pro faciendo forsitan legendũ est iaciendo id qđ facile ex iis: quæ post duos versus inferuntur: colligi potest. Sic eñi Fabi. inquit. Illud quoq; genus est positũ non in hac veluti iaculatione verborũ. Hoc idem ex secũdo quoq; de oratore percipi potest: vbi sic ṕscipitur Duo sunt genera facetiarũ: quarũ alterũ re tractatur: alterum dicto: Re si quando id tãq̃ fabella narratur: & paulo post. In dicto autem ridiculum est id: quod verbi: aut sententiæ quodam acumine mouetur. ℄ Sed dictorum: quoq; ab eorum vrbane. Loco eorum eodem legendum esse constat. ℄ Iis quæ de lege Seruilia dixerit: i vocali in a conuersa dixerat est legẽdum. ℄ Nihil enim quod in lacessendo dici potest non etiam in repercutiendo. Quod relatiuũ ex alieno in suũ locum videtur transferẽdum hoc modo. Nihil enim in lacessendo dici potest quod non etiam in repercutiendo.

Facetiarũ genera quot

℄ Cũ sint aũt loci plures: ex qbus dicta ridicula ducantur repetendum est mihi: non omneis eos oratoribus conuenire. In primis autem ex amphibologia: neq; illa obscura: quæ Atellanæ

amphibolia

℄ Neq; illa obscura: quæ Atellaniæ more captent. atellanico atellanęue mihi legẽdũ videt. In Atellanis

Atellanæ vnde.

autem fabulis: quæ ab Atella Campaniæ vrbe dictæ sunt: obscœniora dicta iactabantur: seq; inuicē iocantes ridentesq; captabant. ¶ Cū is candidatus: q Coci filius habebatur corā eo suffragium ab eo peteret. Pro eo recte alio in quibusdā legitur exēplaribus hoc modo: corā eo suffragium ab alio peteret. ¶ Ego quoq; tibi fauebo. Iure ablatiuus mihi nō videtur ascribendus id: qđ in qbusdā legitur exēplaribus: vt ex iure verbo ambiguo potius q̄ ex quoq; copula: ioci lepiditatē Cicero sit venatus. Cum enim iure merito frequenter significet: de iure carniū Ciceronem intellexisse volunt quo patrē coquum cādidato exprobraret. Sed mihi hoc nimium scurrile & a Ciceronis lepore alienū videtur. Sine iure autē illo etiā in vetusto exēplari legitur. Illius autem Ciceronis dicti quod &. A. Gellius & Macrobius: & Suetonius memoriæ prodiderunt: nō meminit Fabius. Cū enim mater. M. Bruti Seruilia preciosum ære paruo fundum a Cæsare abstulisset subijciente hastæ bona ciuiū: nō effugit dictū tale Ciceronis. Et quidē quo meli⁹ emptum sciatis. Tertia deducta est. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia eademq;. C. Cassij vxor: quam (vt scribit Suetonius) existimabatur Seruilia mater Cæsari cōciliare: Hoc aūt Fabius tacuisse videtur: q̄a nimis scurrile: obscœnūq; videbatur. ¶ Sed q̄a raro bello respōdeāt. Pro bello q̄s nō videat legendū esse belle? ¶ Miror quid sit q pater tuus homo cōstātissimus te nobis variū reliquit. Ab animo ad corpus transitū fecit: Varius enim interdū mutabilis: interdū dicitur versicolor: vt illā Vergilij. Quid lynces bacchi variæ: qua in significatione Cicero variū accepit: varij enī dicuntur qui variorum stigmatis versicolorē habent

more captent: nec qualia vulgo iactantur: vilissimo quoq; conuersa in maledictū fere ambiguitate. Ne illa quidem: quæ Ciceroni aliquādo: sed nō in agendo exciderūt: vt dixi cum is candidatus: q Coqui filius habebatur: corā eo suffragiū ab alio peteret. Ego quoque tibi iure fauebo. Non quia excludēda sint omnino verba duos sensus significātia: sed quia raro belle respondeant: nisi cū prorsus rebus ipsis adiuuātur. Quare nō hoc modo pene & ipsum scurrile Ciceronis est in eundē: de quo supra dixi: Isauricum. Miror quid sit: q pater tuus homo constātissimus te nobis variū reliquit. Sed illud ex eodē genere p̄clarū: cū obiiceret Miloni accusator in argumentū factarū Clodiio insidiarū: q bouillas ante horam nonam diuertisset: vt expectaret: dum Clodius a villa sua exiret: & idētidē interrogaret: quo tēpore Clodius occisus esset: respōdit sero: qđ vel solū sufficit: vt hoc genus non totum repudietur. Nec plura modo significari solent: sed etiam diuersa: vt Nero de seruo pessimo dixit. Nulli apud se plus fidei haberi: nihil ei: neq; clusum: neq; signatum esse. Peruenit res vsq; ad ænigma quale est Ciceronis in Pletorium Fonteii accusatorem: cuius matrē dixit: dum vixisset ludū postq̄ mortua esset magistros habuisse: dicebantur autē: dū vixit: infames fœminæ ad eā cōuenire solitæ: post mortem eius bona venibāt. q̄q̄ hic ludus per translationē dictus est: magistri per ambiguitatē. In metalepsin quoq; cadit ratio dictorum: Vt Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum (quæ amicis dabantur) exiguitatem: heminaria esse dixit. Nam congiarium cū sit cōmune liberalitatis atq; mensuræ: a mēsura ducta imminutio est rerū. Et hæc tā frigida q̄ est nominū fictio: adiectis: detractis: mutatis literis: vt Acisculū: quia esset pactus pacisculū: & placidū nomine: quia is acerbus natura esset Acidū: & Tulliū: cū fur esset: Tollium dictos inuenio. Sed hæc eadem genera commodius in rebus: q̄ in nominibus respondent. Afer enim venuste Manlium suram multum in agēdo discursantē: salientem: manus iactantē: togam deiicientem: & reponentem non agere dixit: sed satagere. Est enim dictum per se vrbanum satagere: etiam si nulla subsit alterius verbi similitudo. Fiūt & detracta: & adiecta aspiratione: & binis coniunctis verbis similiter sæpius frigida: aliquando tamen recipienda: eademq; conditio est in iis: quæ a nominibus trahuntur. Multa ex hoc Cicero in Verrem: sed vt ab aliis dicta. modo futurū: vt omnia verreret: cum diceretur Verres: modo Herculi: quem expilauerat: molestiorem apro erimanthio fuisse: modo malum sacerdotem qui tam neq̄ Verrem reliquisset: quia sacerdos Verri successerat. Præbet tamen aliquando occasionem quædam felicitas hoc quoq; genere bene vtendi: vt pro Cecinna Cicero in testem Sex. Clodium Phormionem. Nec minus niger inquit: nec minus confidens q̄ est ille Terentianus Phormio. Acriora igitur sunt & elegātiora: quę trahūtur ex vi rerum. In his maxime valet similitudo: si tamen ad aliqd inferius: leuiusq; referatur: qua

bene ab alio vt locum habeat quoque

Diuersa significātia.

Aenigmatica.

Metaleptica

Nominū fictione.

Rerū fictione.

Adiectione.

iam veteres illi iocabātur: qui Lentulum spintherē & Scipionē
Serapionē esse dixerūt. Sed ea nō ab hominibus modo petitur:
verū etiā ab animalibus: vt nobis pueris Iunius Bassus: homo
in primis dicax asinus albus vocabat: & Sarmētus: seu Publius
Blessus Iuniū hominē nigrum: & macrū: & pandū fibulam fer=
ream dixit: quod nunc risus petendi genus frequentissimū est.

ASCENSIVS.

¶ Ex amphibologia: Valleñ. repositū est: ex amphibolia. Cum attellanę more
sic Aldus. Valleñ. aūt attellanio: vbi legerē potius attellanico: Corā eo suffra=
giū ab eo peteret. Sic Valleñ. Aldus tñ Raphaelē secutus impssit ab alio peteret
an recte ipse viderit: mihi certe nequaq̄ videtur. Nā si ab alio petijt: cur Cicero
respōdit Lego igitur bis eo: sed ad diuersa refero: vt sit corā eo. s. coquo: ab eo. s.
Cicerone. Ego coque tibi fauebo. sic Val. Sed Aldus adscripsit iure: qđ nō videt
inuenustū: vt sit duplex captatio risus ex amphibolia: nā & coque & iure am=
phibolian habet. vt aut quoq aut coque dictū intelligas & iure aut pro decoc
ctione: aut pro æquitate. Sane, quia post q ſ & g: v sæpe perit: coque & quoq
fere eodē modo pronūciātur. Quinetiā vt in go & in guo: eandē rationē in for
mando pterito sequūtur: vt vnguo vnxi: vt rego rexi: ita in quo & in co: vt co=
quo coxi: sicut dico dixi. & ideo alijs scribitur cocus: alijs coquus: vnde vocati
uus coque. Esset aūt scurrile: si diceret se iure. i. ob iuris lautitiā illi fauturū: quo
circa non ascriberē: nisi magis scurrile esset qđ a Valla adnotatū Raphael recu=
sauit. Scurrile aūt id dictū esse approbat Fabius subdens. Quare nō hoc modo
pene & ipsum &c. Sane in eo qđ bis in eadē pagella recitat Raphael: tertia dedu
cta: gemina quoq est amphibolia: nam tertia potest intelligi pars possessionis
deducta. i. detracta: & Tertia filia Seruiliæ: deducta a matre ad Cæsarem ab eo
Sero. stupranda. Præterea Varium putem agnomen isaurici fuisse: ad quod allude=
bat Cicero. Sero aūt significat & nimis tarde: vt sero sapiunt Phryges. & vespe
ri: serus autem tardum & vespertinū: vt deniq quid vesper serus vehat: itaq
non est dicendū bonū sero: sed tolerabile esset si dicatur bonū serum: si serotinū
tempus significet: sed quia inusitatum & aliud sonat non reciperem. Neq clu=
sum. Raphael. neq inclusum Valleñ. neq occlusum Aldus habet: ego Ra=
phaelis voculam recipio: vt sit clusum. i. clausum: q̄q̄ Cicero vnde sumptū est
occlusum habet & absignatum: vnde Aldū opinor occlusum impressisse. Po=
test enim fieri & vero simile seruo malo & furaci occlusa & obsignata fuisse mul
ta i hoc est contra eum clausa & signata: & tamen nihil illi clausum aut signatū
mansisse: quū omnia recluderet & resignaret hoc est signo violato aperiret. In=
cusans Augusti congiariorum quæ amicis dabantur exiguitatem: heminariā
esse dixit: sic Aldus impressit: Referens forte ad exiguitatem: sed Raphael licet
in impressione eius mendum inueniat: dicens heminaria scribendum: ad cō=
giaria rettulit: cum sint qui heminariū legant ad Augustum referentes: quod
quia cōtumeliosius est sequamur Raph. Sane vt adnotauit Valleñ. in quo Au
Congiariū. gustę & Heminariam leguntur: Congiarium est qđ a principe aliquo doni gra
tia in populū datur. Item mensura quædā: vt Paulus de fundo instructo & in
str. legato: Item vrnę æreæ & cōgiaria sextaria. De nominū fictione tria ponit
ex ordine exempla: adiectionis literæ: vt paciscculus qui Aciscculus. detractione
literarū: vt Acidus qui placidus: immutatione literæ: vt qui Tullius Tollius a
tollendo dicatur: detractę autē & adiectæ aspirationis: & duorū verborum pro
vno nullum ponit: at ne cōmentarius quidem. Sunt tamen facilia excogitatu:
vt si iniqui patris filium dicas malo omine genitum: pro malo homine: detra
has aspirationem. Et si contra dicas bubonis querelā noctu audire esse mali ho
minia pro ominis: Addas aūt si halam/alam dicas: aut contra. vel si te hamo
pro amo dicas/aut contra: amo captū pro hamo. de coniunctis vt siquid pro
ter minus: terminus dicatur: aut qui magis ter apparuit: magister apparuisse
dicatur. Sed istęc sane frigida sint.

faciem. Illud autem Cice=
ronis: vt nimia scurrile ta
cuit qđ est apud Suetoniū
in Cæsaris vita. Tum qui
dem plerisq vilitatem mi
rantibus: facetissime Cice=
ro. Quo melius inquit em
ptum sciatis: Tertia dedu
cta est. Existimabat enim
Seruilia etiam filiam suā
Tertiam Cæsari cōciliare.
¶ Respondit sero. Quid=
nam in hoc nomine am=
biguitatis? An & tarde si=
gnificat sero cum est aduer
biū: & vesperi cum est abla
tiui casus huius nominis
serum: quod vt eleganter pro vltima diei hora poni — Sero & serum quid important.
tur: ita sero aduerbiū bar=
bare ab ijs vsurpatur: qui
salutantes bonum sero di=
cunt. Quibus quidem ego
respondere consueui: Ma=
lum cito: vt qui precantur
vt sero bonis frui possint:
cito ipsi mala experiātur.
¶ Vt Nero de seruo pessi=
mo dixit. Imperatori Ne=
roni hoc dictum non esse
attribuendum aperte ex se
cundo Ciceronis de orato
re percipitur. Ridiculum
est inquit illud Neronianū
vetus in furacem seruum.
Solum esse cui domi nihil
sit. nec obsignatum nec oc
clusum. Quod idem in bo
no seruo dici solet. ¶ Quæ
est Ciceronia in Pletorium
l inter scribatur: vt quale
ita sensu exposcēte legatur.
¶ Vt Fabius Maxim⁹ in=
cusans Augustę congiario
rum: quæ amicis dabātur
exiguitatem heminariam
esse dixit. Deprauatū hūc
eē locū pauci admodū ani
maduertūt: cum duobus
& maximis quidē flagitijs
sit inquinatus: Quæ mihi
sic tolli posse videtur: si lo=
co Augustæ Augusti: & He
minaria in litera de fine e=
rasa legatur: vt enī congia
rium a congio mensurę ge — Cōgiariū v
nere deducitur: sic ab hemi
na itidem mensura: Heminarium deriuatur. Quod non perspicientes huius diuini operis corruptores: &
Augusti in Augustæ: & Heminaria in Heminariā: vt inter se conuenirent peruerterūt. Et miramur si in diffi
cilioribus grauiora quoq perpetrata sunt flagitia. ¶ Nam congiariū cōmune liberalitatis: atq mensuræ: a
mēsura ducta imminutione rerū. Ne hæc qdē verbi explanatio erroribus vacua est: sic aūt emēdari posse vi=
detur: vt cū pticula acsit verbū ascribant: & imminutio legat vltima syllaba in est verbū cōuersa: hoc modo.
Nam cum cōgiarium cōmune sit liberalitatis: atq mensuræ: a mensura ducta imminutio est rerū. Exponit
autē Fabius: quo modo per metalepsin dictū sit: est enim metalepsis: vt inquit Diomedes grāmaticus per — Metalepsis.

…nina quid.

translationem dictionum proprietatis dilatio: vel dictio gradatim a nomine ad propriam significationem descendens. vt speluncis abdidit atris. Ex atris enim nigræ intelliguntur. Ex nigris tenebras habentes: ac per hoc in præceps profundę. Sic Fabius non congiaria: sed heminaria esse dixit ex paruitate mensuræ exiguitatẽ munerum significans. Nam Hemina congio minor est mensura. Heminaria ergo per metalepsin parua intelliguntur: vt enim a congio congiarium sic ab Hemina heminarium declinari posse dicimus. ℂ Et tam frigida. Hæc pronomen ascribendum est: hoc modo. Et hæc tam frigida. ℂ Modo futurum: vt omnia verteret cũ diceretur ei verres. Verreret legendũ: ac ei datiuus videtur: vt redundãs expũgendus. ℂ Modo Herculem ei quẽ expilauerat: molestiorẽ apro erymanthio fuisse. Peruersus mihi videtur hic sensus. Neq̃ eñ Hercules Verri: sed contra Verres Herculi: quẽ expilauit fuit molestus, Quare vel exẽplaribus refragantibus corrigamus hoc modo: vt & Herculi & eũ legamus: hoc modo. Modo Herculi eũ quem expilauerat. ℂ Quæ iam veteres illi iocabantur: qui Lentulum Spintherem & Scipionem Syrationem esse dixerũt. Qua e vocali ere… & Serapionem non Syrationem legẽdum esse contenderim. Nam vt qua legatur sensus exposcit. Serapio autem vocitatũ fuisse Scipionem testatur Valerius Maximus in capite de similitudine formæ. Eximię vero inquit nobilitatis adolescens Cornelius Scipio: cum plurimis: & clarissimis familiæ suę cognominibus abundaret: in seruilem Serapionis appellationẽ vulgi sermone impactus est: qđ huiusce nominis victimario per q̃ similis erat: Lentulus autem vt idem ait: ex quodam affe clarum cognomen spintheris traxit.

ℂ Adhibetur autem similitudo interim palam: interim inseri solet parabolæ cuius est generis. id Augusti: qui militi libellum timide porrigenti: noli inquit dubitare: tã̄q assem elephanto des. Sunt quædã etiã verisimilia. Vnde Vatinius dixit hoc dictũ: cũ reus agẽre in eũ Caluo, candido frontẽ sudario tergeret: idq̃ ipsum accusator in inuidiam vocaret: q̃uis reus sum inquit: & panem candidũ edo. Adhuc est subtilior illa ex simili trãslatio: cũ qđ in alia re fieri solet in aliã mutuamur. Ea dicatur sane fictio: vt Chrysippus cum in triumpho Cæsaris † eborea oppida essent translata: & post dies paucos Fabii Maximi lignea: thecas esse oppidorum Cæsaris dixit. Et Pedo de Mirmillone: qui rętiarium consequebatur: nec feriebat. Viuũ inquit capere vult. Iũgitur amphiboliæ similitudo: vt. L. Galba: qui pilã negligenter petenti: sic inquit petis tã̄q Cæsaris candidatus. Nam illud petis ambiguum est: securitas similis. quod hactenus ostendisse satis est. Cæterum frequentissima aliorũ generum cũ aliis mixtura est: eaq̃ optima: quæ ex pluribus cõstat. Eadem dissimilium ratio est. Hinc eques Romanus: ad quem in spectaculis bibentẽ: cum misisset Augustus: qui ei diceret: ego si prandere volo: domũ eo, tu enim inquit non times: ne locum perdas. E contrario nõ vna species. Neq̃ eñ eodẽ modo dixit Augustus p̃fecto: quẽ ignominia notabat: subinde interponenti p̃cibus. Quid respondebo patri meo? dic me tibi displicuisse: quo Galba penulam roganti: non possum commodare: domi maneo: cum cœnaculum eius perplueret. Tertium adhuc illud: siquidem: vt ne auctorẽ ponam: verecundia ipsius facit. Libidinosior es q̃ vllus spado: quo sine dubio: & opinio decipitur. Sed ex contrario: & hoc ex eodem loco est: sed nulli priorũ simile: qđ dixit Mar. Vestinius cũ ei † nũciatũ esset: aliquãdo desinet putere. Onerabo librum exemplis: similẽq̃ iis: qui risus gratia componuntur: efficiam: si persequi voluero singula veterũ. Ex omnibus argumẽtorũ locis eadẽ occasio est. Nã & finitione vsus est Augustus de Pantomimis duobus: qui alternis gestibus contendebãt: cum eorum alterum saltatorem dixit: alterũ interpellatorem, & partitione Galba: cum penulam roganti respondit: non pluit: non est opus

Eburnea. | Perpluens. | Probrũ vel fœdũ facin⁹ aut lucrũ. | Ex finitione | Ex p̃titione.

ℂ Adhibetur aũt similitudo interim palam: interim serio solet parabolę. Corruptus esse hic sensus manifeste videtur. Palã eñ & serio sunt disparata: neq̃ vllã inter se habẽt relationẽ: quã interim aduerbium exposcit. Quare serio forsitã est eradẽdũ: ac loco eius inseri verbũ totidẽ syllabarũ reponẽdũ hoc modo. Adhibetur autẽ similitudo interim palam: interim inseri solet parabolę. ℂ Adhuc subtilior illa similis translatio. Ex præpositio est ascribenda: vt ex simili legatur. ℂ Vt Chrysippus cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata: & post dies paucos Fabii maximi lignea: thetas esse oppidorum Cęsaris dixit. Thecas legendum esse facile est videre. Sunt autẽ Thecæ repositoria rerum: vnde bibliotheca librorũ repositorium dici potest. ℂ Sic inquit petis tã̄q Cæsaris candidatus. Candidati Cæsaris dicebantur: vt ego quidem sentio: quos Cæsar extollebat: ac in adipiscẽdis magistratibus iuuabat. Isti autem Cæsaris fauore freti negligẽti⁹ ambibant: petebantq̃ magistratus. Sunt quidẽ & qui candidati principis dicũtur q in senatu solis principibus literas legebãt: de q̃bus & Vulpian⁹ de officio quęstoris sic scribit: etenim cãdidati pricipis erãt quęstores: qui nũq̃ prouincias sortiebãtur. ℂ Tu eñ inq̃t

…xæ quæ. | …didati …aris qui.

Ex omnib⁹ tropis.

tibi: si pluit ipse vtar. Proinde genere: specie: propriis: differentibus: iugatis: adiunctis: consequentibus: antecedentibus: repugnantibus: causis: effectis: comparatione parium: maiorum: minorum similis materia præbetur. Sicut in tropos quoq; omnes cadūt. An nō plurima καθ' ὑπερβολὴν dicūtur: quale refert Cicero de homine prælongo: caput eum ad fornicē Fabium offendisse. Et quod. P. Oppius dixit de genere letulorū: cum assidue minores parentibus liberi essent in nascendo. Interim † vtrūq;.

vtcūq;
Ironia.

Quid ironia? nonne etiā: quæ si verissima loci prope genus est? qua vrbane vsus est Afer: cum Didio Gallo: qui prouinciā ambitiosissime pecierat: deinde impetrata ea tāq̄ coactus querebatur: age inquit aliquid: & reipublicę causa elabora. Quaq; Cicero vsus est cum Vatinii morte nunciata: cuius parū certus dicebatur auctor: Interim inquit vsura fruar. Idem per allegoriā Marcum Cælium melius obiicientē crimina q̄ defendentē: bonam dextrā: malam sinistrā habere dicebat. Emphasi Iulius dixit ferrum Actium Nauiū incidisse. Figuras quoq; mētis: quæ σχήματα διανοίας dicuntur: res eadem recipit omneis: in quas nonnulli diuiserunt species dictorum. Nam & interrogamus: & dubitamus: & affirmamus: & minamur & optamus. Quędā vt miserantes: & quædam vt irascentes dicimus. Ridiculū est autē omne: qđ aperte fingitur. Stulta rephendere facillimū est. Nam per se sunt ridicula. Sed rem vrbanā facit aliqua ex nobis adiectio. Stulte interrogauerat exeūtem de theatro Carpathiū TitYus maximus an aspectasset: fecit Carpathius dubitationē eius stultiorem dicendo non. Sed in orchestra pila lusi. Refutatio cū fit in negādo: redarguēdo: defendēdo: eleuando: ridicule negauit Mānius Curius. Nā cū eius accusator in Sipario oīb⁹ locis: aut nudū eū in neruo: aut ab amicis redemptū ex alea pinxisset: ergo ego (inquit) nūq̄ vici. Redarguimus interim aperte vt Cicero Iuliū Curtiū multū de annis ætatis suæ mētiētē. Tū ergo cū vna declamabamus: nō eras natus. Interim & simulata assensione: vt idē Fabię Dolobellæ dicēti: triginta se annos habere. Verū est inqt. Nā hoc iā viginti annis audio. Belle īterī subiicit ꝑ eo: qđ neges aliud mordacius: vt Iunius Bas. q̄rēte Domitia Passanii: ꝙ incusans ei⁹ sordes calceos eā veteres diceret vēdere solere. Non me hercules inqt hoc vnq̄ dixi: sed emere te solere. Defensionem imitatus est eques Romanus: qui obiicienti Augusto: ꝙ patrimoniū comedisset: meum inquit putaui.

Allegoria.
Emphasi.
Refutatio negando.
Redarguēdo
Defendēdo.

ASCENSIVS.

¶ Eborea oppida. Sic. Vallē. In quo adnotauit Valla. Eborea magis q̄ eburnea dicimus in prosa. Vt apud Vulpianū de legatis tertio: Q; si in codicib⁹ sint mēbraneis vel chartaceis, vel etiā eboreis vel alteri⁹ materię: vel in ceratis codicillis. Et paulo post. Et alias Armariū: sicut dicimus eboreā bibliothecā emit. Hæc ille. In carmine aūt dicit etiam eburnū: vt & pectine pulsat eburno. Habet thecas: Habet Et Pedo de Mirmillone: sicut & Aldus: vbi in codice Raphaelis impressum erat Empedocles. Sane mirmillo & rętiarius officiorū aut ludionū inter se in arena dimicantiū nomina sunt: Mirmillo eñ in galea piscem habebat quē rętiarius ręte ferens captare volebat vt simul hominem caperet: canens Piscem peto te non peto cur cui fugis galle. Vbi aūt in caput Mirmillonis ręte inijcere poterat statim eū cepit. vñ licitū erat adūtantē rętiariū vi repellere. cū

Mirmillo.
Rętiarius.

non times ne locū perdas. Illa coniunctio enim: vt supervacua mihi videtur expūgēda. ¶ Qđ sine dubio & opinio decipitur. Quo litera d expuncta legatur. ¶ Quod dixit. M. Vestin⁹ cum nunciatū esset aliquādo desinet putere. Hunc q̄dem sensum aliqua deesse video: sed quæ ea sint diuinare mihi non licet. ¶ An non plurima dicūtur: quæ refert Cicero de homine ꝑlongo: caput eum ad Fornices Fabianū offendisse. Hunc quoq; deprauatum esse locū tum ex sensu ipso: tum ex secundo de oratore libro facile perspici potest. Nam Cicero hunc eūdem locum exponēs ita scribit. Etiam illa: quæ minuendi aut augendi causa dicuntur: incredibilem admirationem afferunt: velut tu Crasse in concione ita tibi ipsum magnū videri Memmium: vt in forum descendens caput ad Fornicē Fabij demitteret. Ex his Ciceronis verbis hunc sensum sic emendādum coniector: vt græce καθ' ὑπερβολὴν ascribatur: græca enim a librarijs fere literarum græcarum imperitis facilius ꝑtermitti solent: hoc est per hyperbolen: qua & incrementum: & decremētum significatur. Quale præterea non quæ legendum videtur hoc modo. An non plurima ꝑ hyperbolen dicuntur: quale refert Cicero & cætera. Fornix autē Fabianus: vt Pædianus scribit: arcus ē iuxta Regiam in sacra via a Fabio Censore constructus: qui deuictis Alobrogibus Alobrox est nominatus. Ibiq; scuta eius posita fuere. ¶ Interim vtrunq;. Quid sibi velint hæc duo verba mihi non percipitur. Nihil certe sensum adiuuant. Sed omnino supuacua videtur: nisi q locū ioci eius quē de genere Lentulorum P. Oppi⁹: dixit: occupasse videntur. Dictum nāq; illud ita corruptum: atq; cōfossum est: vt non habeat.

Fornix F[...]
uus qui.

lu.

¶Quid ironia? nōne etiā quæ sit verissime loci ꝑpe genus est. Emēdate in qui busdā exēplarib⁹ verissima & ioci legit. Hoc vero & Ci cero ꝑcepit cū inqt. Vrba na etiā dissimulatio est: cū alia dicuntur ac sentias. ¶Quæ vrbane vsus est Afer cū Didio Gallo: vt qua le gatur sensus exposcit q̄uis exēplaria nobis nō assipu lent. Quaq; Cice. vsus sit est videt legendū: ne modi dissimiles copulent. Em phasia Iulius dixit ferrū. Tatiū incidisse. Emphasi

igitur retiariū nō feriret mirmillo: scōmate irrisit eū Pedo dicens: viuū capere vult: cū sit Retiarij illaqueare mirmillonē: cuius dimicationis vtilitas a grecis inuēta est. Tu em: inqt. Sic Val. & Ald. Vñ nō expungā illud em: qd a milite in Augustū dicit. qd idē est ac si diceret: domū is secure: tu em nō times &c. Cum ei nūciatū esset: deest aliquid haud dubie: quale esset; fordū esse lucrū: aut putidū obsoniū aut quid simile. Interim vtrūq;: locus tā corruptus: vt nisi melius in ueniatur exēplar: restitui posse desperē. Facile aūt esset diuinare aliquid qd sen sui congrueret: quale sit. Lentuli interim patrē æquare vertitur; interim matrē interim vtrūq;. Iulius dixit. Seruū tatiū incidisse. sic Raphaelis codex. Ferrum inductitiū incidisse. Sic Aldinus. Ferrū actiū Nauiū incidisse: Sic repositū est in Vallen. & est allusio ad actiū nauiū q in probatione augurij cotē nouacula incidit. Aliqua ex nobis adiectio. Sic etiā Vallen. Carpathium Tityus maxi mus sic Ald. & Vallen. nisi q; Campathiū habet. Nō me hercules hoc vnq̄ dixi sed dixi. illud secundū dixi quia sed ponitur expungendum est: nec in Vallensi codice conspicitur: intelligitur tamen. Meum putaui: mordax in eum qui aut tyrannū aut regem agebat responsum.

ohasis qd

quidē a vocali expūcta legēdū est: sed ne sic qdē mihi percipitur hoc dictū. Emphasis aūt est: vt ipse Fabius in nono describit: cū ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: vt apud Vergiliū. Non licuit thalami expertē sine crimine vitā Degere more feræ? Quæq̄ em de matrimonio q̄ritur Dido tamen huc erupit eius affectus: vt sine thalamis vitam non hominū putet: sed ferarum. ¶Sed rem vrbanā facit aliqua ex nobis abiectio. Adiectio vt legatur sensus exposcit: nō aūt abiectio. ¶Facit Cāpatius dubitationē ei⁹ stultiorē dicēdo: sed in orchestra Pila lusi. Non negādi aduerbiū mihi ascribēdū videt q̄uis exēplaria dissentiāt: vt legatur. Dicēdo nō. Sed in orchestra pila lusi. ¶Refutatio cū sit in negando: in arguēdo: defendēdo. In ꝑpositione expūcta redarguendo legendū esse aperte: quæ sequūtur demōstrant. ¶Nā & cū eius accusator in sipario omnibus locis: aut nudū

riū quid.

ruo qui

eum in neruo. Et copula vt sensui onerosa expungatur. Siparium autem: vt inquit Sex. Pompeius genus est veli minuti: quod populo obijciebatur: dum fabularum actus commutabātur. In neruo autem esse dicitur qui vincti & ligati sunt. ¶Interim vt simulata assensione. Et copula loco vt est reponenda.

¶Quia Cicero est vsus in vatiniū. Qua legendū est i vocali erasa. ¶Dies em inquit longiores sunt. Em coniunctio hinc quoq; vt redundans eradēda videt. ¶Repcutiēdi multa sunt genera: vetustissimum qd est similitudine aliqua ver bi adiuuatur. Venustissi mū: ac loco est verbi etiam in quibusdam legitur exē plaribus hoc modo venu stissimū quod etjam. ¶Vt Tracallatus. Tracallus re cte alibi legitur. ¶Numqd ergo illud accedo: ego r ex punēta legendū est. Num quid enim illud satis indi gnationis præ se ferre vide tur. ¶Mēdaciū quoq; mē dacio: vt Galba dicēte qua dā victoria esse vno in Si cilia quinq; pedes longam murenam emisse. Depra uatū hūc locū quidā se cor rexisse putantes vnius lite ræ immutatiōe nihil emē dationis penitus attule rūt. In quibusdā em codici bus asse legitur loco illi⁹ eē infiniti. Sed ne vna quidē mēda sic mihi videtur esse sublata. Neq; enim recti⁹ asse q̄ esse legi contende

¶Eleuandi ratio est duplex: vt aut veniam quis: aut iactantiam minuat. Quemadmodum. C. Cęsar Pomponio ostendenti vul nus ore exceptum in seditione Sulpitiana: quod ipse se passum pro Cæsare pugnantem gloriabatur: nunq̄ fugiens respexeris! inquit. Aut crimen obiectum: vt Cicero obiurgantibus: q; sexa genarius popiliam virginē duxisset. Cras mulier erit inqt. Hoc genus dicti: consequēs vocant quidam: atq; illi simile: quod Ci cero Curionem semper ab excusatione ætatis incipientem: faci lius quottidie procemiū habere dixit: quia ista natura sequi: & cohærere videantur. Sed eleuandi genus est etiam causarū rela tio: qua Cicero est vsus in Vatiniū: qui pedibus æger: cū vellet videri cōmodioris valitudinis factus: & diceret se iam bina mi lia passuū ambulare: dies †em inquit longiores sunt. Et Augu stus nūciantibus Tarraconensibus: palmam in ara eius enatam: apparet inqt q̄ sæpe accendatis. Transtulit crimen Cassius Se uerus. Nam cum obiurgaretur a prætore: q; aduocati eius. L. Varro Epicureo Cæsaris amico conuiciū fecissent: nescio inqt: qui conuiciati sint & puto stoicos fuisse. ¶Repercutiendi mul ta sunt genera: venustissimū: qd etiā similitudine aliqua verbi adiuuatur: vt Thracallus: dicēti †Suellio. si hoc ita est: is in exi liū: si nō est ita †redii inquit. Elusit Cassius Seuerus: obijciente quodā q; ei domo sua Proculeius interdixisset: respondēdo. Nū quid ego illuc accedo? Sic eluditur & ridiculū ridiculo: vt Di uus Augustus: cum ei Galli torquem aureum centum pondo dedissent: & Dolobella per ioců tentans tamē ioci sui euentum dixisset: Imperator torque me dona. Malo te inquit ciuica do

Eleuando.

Pedibus æger.

hi

Repercutiē di genera.

Sudio redis

Cõfessionis simulatio. / cingantur

nare: Mendacium quoq mendacio: vt Galba dicente quodam victoriato se vno in Sicilia quinq pedes longam Murenã emisse, nihil inquit mirum. Nam ibi tam longę nascuntur: vt iis piscatores pro restibus † vtantur. Contraria est neganti confessionis simulatio. Sed ipsa quoq multum habet vrbanitatis. Sic Afer cum ageret contra libertum Claudii Cæsaris: & ex diuerso quidam conditionis eiusdem: cuius erat litigator: exclamasset. Præterea tu semper in libertos Cæsaris dicis: Nec me hercule inquit quicq̃ proficio Cui vicinum est: non negare quod obiicitur: cũ & id palam falsum est: & inde materia bene respondendi datur: vt Catulus dicenti Philippo quid latras? Furem video inquit. In se dicere nõ est fere: nisi scurrarum: & in oratore vtiq minime probabile. Qđ fieri totidẽ modis: quot in alios potest. Ideo hoc q̃uis frequens sit: transeo. Illud vero etiam si ridiculum et indignũ: tamen est homini tolerabile: qđ aut turpiter: aut impotenter dicitur. Qđ fecisse quẽdam scio: qui humiliori libere aduersus se loquenti colaphum inquit tibi ducam: & formulam scribo: q caput durum habeas. Hic enim dubium est: vtrum ridere audientes an indignari debuerint. ¶ Superest genus decipiẽdi opinione: aut dicta aliter intelligẽdi: quæ sunt in omni hac materia vel venustissima. Inopinatũ: & a lacessente poni solet: quale est qđ refert Cicero. Quid huic abest: nisi res & virtus? Aut illud Afri. Homo in agẽdis causis optime vestitus. Et in occurrendo: vt Cicero audita falsa Vatinii morte: cum Ouiniũ libertum eius interrogasset: recte ne omnia? dicẽti recte: mortuus est inquit. ¶ Plurimus autẽ circa simulationem & dissimulationẽ risus est: quæ sunt vicina: & prope eadẽ. Sed simulatio est certã opinionẽ animi sui imitãtis: dissimulatio aliena parũ se intelligere fingẽtis. Simulauit Afer cũ in causa subinde dicẽtibus: celsinã † ditẽ cognouisset: quę erat potẽs fœmina. Quis est inquit iste? Celsinã enim videri sibi virum finxit. Dissimulauit Cicero cũ Sex. Annalis testis reũ lęsisset: & istaret idẽtidẽ accusator ei: dic Marce Tulli nũqd potes de Sexto Annali? Versus tunc dicere cœpit de libro Ennii annali sexto. Qui potis ingentis causas euoluere belli. Cui sine dubio frequẽtissimã dat occasionẽ ambiguitas: vt Cassel io: qui cõsultori dicẽti: nauẽ diuidere volo: perdes inquit. Sed auerti intellectus etiam aliter solet: cũ ab asperioribus ad leniora deflectitur: vt q interrogatus: quid sentiret de eo: qui in adulterio dep̃hensus esset: tardũ fuisse respondit. Ei confine est: qđ dicitur per suspicionẽ: quale illud apud Ciceronẽ: q̃rẽti q vxor sua e fico se suspẽdisset: rogo des mihi surculum ex illa arbore: vt inserã. Intelligitur eñ qđ non dicitur. Et hercle omnis salse dicẽdi ratio in eo est vt aliter q̃ est rectum: verũq dicatur: qđ fit totum fingendis aut nostris: aut alienis persuasionibus: aut dicẽdo qđ fieri non potest. Aliena finxit Iuba: qui querenti: q ab equo suo esset aspersus: qd tu inquit me hippocentaurũ putas? Sua. C. Cassius: qui militi sine gladio discurrẽti: heus cõmilito pugno bene vteris inquit.

Decipiendi ratio.

Inopinatũ lacessendo.

Occurrẽdo.

Simulãdo.

dicere.

Aliena fingẽdo.

Sua fingẽdo

rim. Illi vero duo ablatiui nõne penitus superuacui atq a sensu alieni videtur? Quanã igitur ratione corrigẽdus est hic sensus? Mihi quidem super hoc diu ac sæpe cogitanti recta tandẽ, ni fallor lectio occurrit. Nã quodã pro quadã scribendum: & pro victoria legendum victoriato: & ex infinito esse primã syllabã puto expungendam: vt legatur vl refragãtibus omnibus: quæ quidẽ ego viderim: exẽplaribus: hoc modo. Vt Galba dicente quodam victoriato se vno in Sicilia quinque pedes: longam Murenam emisse: est autẽ victoriatus: vt apud Plyniũ legitur: nummus cũ victoriæ signo pcussus. ¶ Vt iis piscatores p restibus cingãtur. Restibus puto ego esse legendum non testibus: neq vestibus: vt quidam corrigere se credentes deprauarũt. Restes vero funes dicuntur crassiores: quibus piscatores præcipue vti consueuerũt: vtãtur præterea magis q̃ cingantur legendum est. ¶ Et ex diuerso quidam conditionis eiusdem ciuiũ erat litigat' exclamasse fertur. Correcte in quibusdam legitur exẽplaribus hoc modo. Et ex diuerso quidam conditionis eiusdem: cuius erat litigator. ¶ Cum vitium est non negare: qđ obijcitur. Hocquoq præceptum ita est deprauatũ: vt integer sensus elici nullo pacto possit: nisi corrigatur hoc modo: vt cum loco illius cum & vicinum non vitium legatur. ¶ Colophum inquit tibi ducã: & formulã scribo. Colaphũ legendum esse patet. Colaphum autẽ ducere est pugno aliquẽ pcutere. ¶ Formulã vero scribere est: qđ nunc vulgo dicitur libellum mittere. ¶ Plurimus aũt circa simulationem risus est. Duo hic verba incuria librariorũ omissa reponẽda videt: hoc modo: Plurimus autẽ circa simulationẽ & dissimulationẽ

Victori[…] quid.

Restes q[…]

Colaph[…] re qd s[…] & qd f[…] scribere

risus est. Sic autē legēdum esse facile indicant quæ sequuntur. ❡ Simulauit Afer cum in causa subinde dicē tibus. Celsinam dicere cognouisset. Aut dicere videt expūgendū: neq; enim habet quo referatur: aut certe diceret est legendū. ❡ Dic M. Tulli inquit potes de Sex. Annali. Inquit verbū expungatur: ac nūquid: vt in quibusdā exemplaribus scriptū est: legatur hoc modo. Dic. M. Tulli. Nūquid potes de Sex. Annali. ❡ Vt Cascho: qui cōsultatori discēti. Consultori ta syllaba expuncta legendū est. ❡ Et confine est: qđ dicitur per suspitionē quale. Loco & copulæ ei datiuus mihi videtur esse reponēdus. Hoc aūt etiā Cicero in secundo de oratore ait. Salsa sunt inquit etiā quæ habēt suspicionē ridiculi absconditā. Quo in genere est illud siculi: cui cū familiaris qdā quereretur: ꝙ diceret vxorē suam suspendisse se de ficu. Amabo te iquit: Da mihi de ista arbore: quos serā surculos. ❡ Qđ ab equo suo esset aspersus. Sic quidē recte legitur. Corrupte autē sputo: vt qdā deprauarūt. Neq; em̄ sputū dicto: qđ subijcitur: congruit: quo suba innuit quendam de se iniuste queri: q̄uis ab equo suo sit aspersus: cum hippocētaurus nō sit. ❡ Qui mihi ti sine gladio decurrēti. Emendate discurrēti mihi legi videt ❡ Et esset facilius responsio. Facilis legēdum esse nemo non videt. ❡ An primipilaris ei testator suaderet ordinare supma iudicia. Quid sibi velit testator hoc loco nō liquet mihi. Certe nihil sensus confert. Quare nō testator: sed testamento mihi legendū videtur. ❡ Iucundissima sunt autem: & ex iis omnibus lenia: & copula videtur expungenda: ac lenia non lenia legendum. ❡ Vt aperiam de ingrato litigatori cōspectū eius vitanti in foro per nomenculatorem missum ad eū

Et Galba de piscibus: qui cum pridie ex parte † adusti: & versati postero die appositi essent: festinemus: alii subcœnant: inquit. Tertium illud Ciceronis (vt dixi) aduersus Curium. Fieri em̄ certe non poterat: vt cum declamaret: natus non esset. Est & illa ex ironia fictio qua vsus est. C. Cæsar. Nam cum testis diceret a reo femina sua ferro petita: & esset facilis † rephēsio: cur illā potissimū partem corporis vulnerare voluisset: Quid em̄ faceret inquit: cum tu galeam & loricam haberes? Vel optima est simulatio contra simulantē qualis illa Domitii Afri fuit. Vetus habebat testamentū & vnus ex amicis recentioribus sperans aliqd ex mutatione tabularū, falsam tabulā intulerat: cōsulens eū: an primipilaris ei † testamēto suaderet ordinare supma iudicia: noli inquit facere: offendis illū. Iucūdissima sunt autē ex his omnibus lenia: & (vt sic dixerim) boni stomachi: vt Afer ingrato litigatori conspectum eius vitanti in foro per nomenculatorē missum ad eum. Amas me inquit: ꝙ nō te vidi? & dispensatori: qui cum ad † aliqua non respōderet: dicebat subinde: nō comedi panem: & aquā bibo: pasce: & redde qđ debes: quæ ὑπαγωγὰς vocant. Est gratus iocus: qui minus exprobrat q̄ potest: vt idem dicenti candidato: semper domū tuam colui: cū posset palam negare: credo inquit: & verum est. Interim de se dicere ridiculum est: & qđ in alium: si absentem diceret: vrbanū non erat: quoniā ipsi palam exprobratur: mouet risum: quale Augusti est: cū ab eo miles: nescio quid improbe peteret: veniret cōtra Martianus quem suspicabatur: & ipsum aliquid iniuste rogaturum. Non magis inquit faciam commilito quæ petis: q̄ quod Martianus a me petiturus est.

a ded

responsio

Simulatio cōtra simulantem

testator

reliqua

ASCENSIVS.

❡ Eleuandi. i. diminuendi: Vt nunq̄ fugiens respexeris? q. d. scio ꝙ sæpe: vnde non probas te pugnantem accepisse vulnus: cum fugiens accepisse potueris. Aut crimen obiectum. sup. eleuādo. Non genus. Vallen̄ habet rectius: Hoc genus. Qui pedibus æger. Atqui Valla in elegantijs dixit Quintilianum non ita locuturum vt Sallustium: sed pedibus ægris: cum tamen hic quoq; in eius codice scriptum sit æger. Dies enim inquit. licet Raphael illud enim expungendum censeat: & Vallen̄. loco eius hi habeat: tamen mihi aptissime positum videtur: habet enim eā vim vt intelligā Ciceronem respondisse. facile credo aut nihil miror dies enim longiores sunt. Quæ sæpe accendatis: ita Vallen̄ non accendatis. q d. apparet ꝙ rarissime accendatis. & ita eleuauit illorum studium Venustissimū qđ etiā: sic Vallen̄. Dicenti Suillio Vallen̄. habet Suelio Ald. Sudio. Si non est ita redis inquit. Sicquidem omnes habēt: sed meo iudicio: aut redeo aut redij legēdum est. quia illud: Si hoc ita est: is in exilium: dictum est Suelij cui respondens Thracalus inquit: si non est ita, redij. Victoriato sr vno: locus diligentissime ab Raphaele repositus: nam & Vallen̄. asse erat. Sed apertissime habet Cui vicinum est. Illud vero &c. sic est legendum. Illud vero etiamsi ridiculum & indignū: tamen est hol tolerabile. Vbi Aldus impressit: est indignū homine tolerabili: quo sensu viderint sequaces. Colaphum autem ducere & formulā scribere q̄ solū id qđ Raphael affert significare credit: delitias dicti illi⁹ nō intelligit. Mortuus est inqt. Opinor decesse: igit vt sit igit mortuus est: aut: mortuus igit est: quia eo viuo recte oīa habere nō possent. Celsinā dicere: sic oēs: sed mallē legere diu aut ditem. Vt Cassedio. Vallen̄. habet Cassio Cœlio. E fico: sic oēs habēt: sed in Cicerone vnde sumptū: de ficu legit. Hippocentauri, infernā partē fingūtur equinā habere ꝙ centauri primi in equis bellasse legunt: & ideo cū crura sua in potestate habeant ipsis imputādū putatur si ab eis quis aspergatur: qđ equiti qui equi crura regere nequit ignoscēdū est. Alij subcœnāt. i. sunt qui ab altera parte quę subtus est piscem absumunt.

Aeger pedibus.

Amas me inquit quod te non vidi. Corrupto huic loco sic mihi emendatio afferri posse videtur. vt aperiam verbum ac de præpositio expungantur: & Afer eorũ loco reponatur vt legatur vt Afer ingrato litigatori. Domitij namq; Afri dictis hoc quoq; perq̃ simile videtur. ℭ Et dispensatori qui cum reliqua non responderet. Ad præpositio mihi ascribenda videtur vt ad reliqua legatur. ℭ Quæ ὑπαγωγὰ vocant. Eleganter huiusmodi dicta ὑπαγωγὰ. hoc est sub actiones græci vocãt. Nam qui ijs vtitur quodãmodo subigit eũ: quẽ ridet. ℭ Est gratus locus. l. literæ in i vocalem conuersione emendatur hic sensus: vt iocus legatur.

RAPH.

Versus vrbani.

Adiuuant vrbanitatem: & versus commode positi: seu toti vt sunt: quod adeo facile est: vt Ouidius ex tetrasticho macri carmine librum in malos poetas composuerit: quod fit gratius: si qua etiam ambiguitate conditur: vt Cicero in Actium hominem callidum & versutum: cum is in quadam causa suspectus esset: nisi qua Vlysses rate euasit laerti⁹. Seu verbis ex parte mutatis: vt in eum: qui cum antea stultissimus esset habitus: post acceptam hæreditatem primus sententiam rogabatur: cuius

Facilitas.

hereditas est: quã vocant sapientiam: pro illo † facultas est. Seu fictis notis versibus. Simile est quod παροιμία dicitur: & prouerbia opportune aptata: vt de homine in aquam lapso: & vt alleuaret rogãti: tollat te qui non nouit. Ex historia etiam ducere vrbanitatem eruditum: vt Cicero fecit: cum ei testem in iudicio Verris roganti dixisset Hortensius: non intelligo hęc ęnigmata: atqui debes inquit: cum sphyngem domi habeas. Acceperat autem ille a Verre sphyngem æneã: magnæ pecunię. Sub

Sphynx a Verre data.

Stultissimi.

absurda illa constant † stultis simili imitatione: & quæ nisi fingãtur stulta sunt: vt qui mirantibus: q humile candelabrum emisset: pransorium erit inquit. Sed illa similia absurdis sunt acria: q tanq̃ sine ratione dicta feruntur: vt Seruus Dolobellæ: cum interrogaretur: an dominus eius auctionem proposuisset: domũ inquit vẽdidit. Depræhensi interim pudorẽ suum ridiculo aliquo explicant: vt qui testem dicentem: se a reo vulneratum interrogauerat: an cicatrices haberet: cum ille ingentem in femore

Oportuit.

ostendisset: latus ingt † opportuni⁹. Cõtumeliis quoq; vti belle datur: vt Hispo obiicienti bis acerba crimina accusatori: mẽtiris inquit. Et Fuluius propĩquus legato interroganti: an in tabulis: quas proferebat: chirographus esset: & verus inquit domine. ℭ Has aut accepi species: aut inueni frequentissimas: ex q bus ridicula ducerentur. Sed repetam necesse est: infinitas esse tam salse dicendi q̃ seuere: quas pręstat persona: locus: tempus: casus deniq;: q est maxime varius. Itaq; hæc ne omisisse viderer attigi. Illa autem quæ de vsu ipso: & modo iocandi complexus sum: adeo infirma: sed plane necessaria. His adiicit Domitius

Domitius marsus.

Marsus: qui de vrbanitate diligentissime scripsit: quędã non ridicula: sed cuilibet seuerissimę orationi conueniẽtia eleganter dicta: & proprio quodã lepore iucũda: quæ sunt quidem vrbana: sed risum tamen non habent. Neq; enim ei de risu: sed de vrbanitate est opus institutum: quã propriã esse nostrę ciuitatis:

Vrbs.

ait & sero sic intelligi cœptam: postq̃ vrbis appellationem: etiã si nomen proprium nõ adiiceretur Romam tamen accipi sit re

Vrbanitas.

ceptum: eãq; sic finit. Vrbanitas est virtus: quędam in breue dictũ coacta: & apta ad delectãdos: mouendosq; homines in omnẽ

ℭ Adiuuant vrbanitatem & versus commode positi seu tot vt sunt. Toti legendum esse facile ex ipso percipitur sensu. ℭ Vt Ouidius ex tetrasticho Macri carmine librum in malos poetas cõposuit: vt coniunctio cum subiunctiuũ exposcit: Cõposuerit est legendũ. ℭ Nisi quia vlysses interuasit lẽtius. Emendate in quibusdam codicibus legitur loco horum verborum interuasit lentius rate euasit laertius. ℭ Cuius hæreditas est quam vocant sapientiam. Est non esset legendum esse facile expositio quæ sequiẽ ostendit. Pro illo facilitas est. Exponit autem Fabi⁹ quomodo verba sint ex parte mutata: versus namq; vt coniectare possum. Neq; enim ignoro vnde sit sumptum: sic erat scriptus. Cuius facilitas est quã vocãt sapientiam. Pro illo autẽ facilitas subijcitur Hæreditas. ℭ Similes quod παροιμία dicitur. Simile litera. s. crassa legatur. Sensus autem initium non clausula videtur esse: vt peruerse in exẽplaribus fere distinguitur. Est autem verbum videtur ascribendum: vt legatur. Simile est quod paroemia dicitur. ℭ Vt homine in aquam lapso. De præpositio ad sensus integritatẽ ascribẽda videtur: vt legaẽ vt de homine in aquam lapso: est autẽ hoc prouerbiũ de Plano dictũ: vnde Horati⁹. Nec semel irrisus triuijs: attollere curat Fracto crure planum: licet illi plurima manet Lachryma. p sanctum iuratus dicat osirim: Credite, non ludo: crudeles tollite claudũ. Quęre peregrinum vicinia rauca reclamat. ℭ Ex historia etiam docere vrbanitatem eruditum. Ne hic quidem locus mihi probaẽ. Fabiũ

affectum:maxime idonea ad resistendum:vel lacessendum:pro ut quæq; res ac persona desiderat.Cui si breuitatis exceptionē detraxeris:omnis orationis virtutes cōplexa sit. Nam sicut ista: reb9 & psonis:quod in vtrisq; oporteat dicere:præfectæ eloquētię est.Cur autem breuem eam esse voluerit,nescio quidem.At quam in eodē libro dicat fuisse:& in multis narrandi vrbanitatem paulopost ita finit:Catonis(vt ait)opinionem sequutus. Vrbanus homo erit:cuius multa bene dicta responsaq; erūt:& qui in sermonibus,circulis,conuiuiis,item in concionibus omni deniq; loco ridicule:cōmodeq; dicet.Risus† eruet quicunq; haec faciet orator. erunt Quas si recipimus finitiones:quicquid bene dicetur:& vrbane:dicti nomen accipiet.Cęterum illi:qui hoc proposuerat:consentanea fuit illa diuisio:vt dictorum vrbanorum:alia seria:alia iocosa:alia media faceret.Nam eadem est omnium bene dictorum.Verum mihi etiam iocosa quędam uidētur posse non satis vrbane referri.Nam meo quidem iudicio:illa est vrbanitas:in qua nihil absonum:nihil agreste:nihil inconditum:nihil peregrinum:neq; sensu:neq; verbis:neq; ore gestu ve possit depræhendi:vt non tam sit in singulis dictis:q̄ in toto colore dicendi:qualis apud græcos,atticismos ille redolēs athenarum proprium saporem.Ne tamen iudicium Marsi hominis eruditissimi subtraham:Seria partitur in tria genera,honorificum:contumeliosum:medium.Et honorifici ponit exemplum Ciceronis quoq; pro Ligario apud Cæsarē.Qui nihil soles obliuisci:nisi iniurias. Et contumeliosi:quod Attico scripsit de Pōpeio & Cæsare.Habeo quem fugiam:quem sequar non habeo: & medii:quod ἀκοφθεγματικὸν vocat:& est cum ita dixit: neq; grauem mortem accidere forti viro posse:neq; immaturā consulari:neq; miseram sapienti:quę omnia sunt optime dicta.Sed cur proprie nomen vrbanitatis accipiant:nō video.Q̄d si nō totus(vt mihi videtur)orationis color meretur:sed etiam singulis dictis tribuendum est:illa potius vrbana esse dixerim: quæ sunt generis eiusdem:quę ridicula dicuntur:& tamen ridicula non sunt:vt de Pollione Asinio seriis:iocisq; pariter accommodato dictum est:esse eum omnium horarum. Et de actore facili dicente ex tempore, ingeniū eum in numerato habere:etiā Pōpeii:quod refert Marsus in Ciceronem diffidentem partibus: transi ad Cęsarē:me timebis.Erat enim si de re minore:aut alio animo:aut deniq; nō iam ab ipso dictum fuisset: quod posset inter ridicula numerari.Etiā illud:quod Cicero†Cerelię scripsit: reddens rationem:cur illa.C.Cęsaris tempora tam patienter tolleraret. Hęc aut animo Catonis ferenda sunt:aut Ciceronis stomacho.Stomach9 enim † ille habet aliquid ioco simile.Hęc quę mouebant dissimulanda mihi non fuerunt:in quibus:vt errauerim legētes tamen nō decepi indicara diuersa opinione: quā sequi magis probantibus liberum est.

Vrbanitas scd̄m Fabiū

Seria di gña

Cotelię

Illic.

enim non docere:sed ducere scriptum reliquisse contendenm.Elegantissimus nāq; erit sensus:si legetur. Ex historia etiam ducere vrbanitatem eruditum. ℂ Sub absurda illa constant stultissimi imitatione. Stultissimi superlatiuum nihil sensui cōgruit. Stultis autem simili imitatione fortasse legēdum est hoc modo. Stultis simili imitatione ℂ Vt seruus Dolobellæ cum interrogaret. passiue interrogaretur videtur legēdum. ℂ Latus inquit oportuni9. Emēdate a quibusdā oportuit legitur vt intelligam9 latus oportuit vulnerari. ℂ Iis quoq; vti belle datur. Quid referat illud iis pronomē relatiuum ingenue fateor mihi nō percipitur Forsitan vero pro iis legēdum est iurgiis aut certe cōuiciis. Exempla quidem: quæ subiiciuntur conuicia sunt: vt mentiris & domine. ℂ Vt Hispo obiicienti bis ardore crimina accusatori mentiris inquit pro ardore acerba in quibusdam legitur codicibus. ℂ Adeo infirma .r. litera expuncta infima mihi legendū videtur. ℂ Quam propriā esse nostræ ciuitatis. Ait verbū vt ascribatur sensus exposcit. ℂ Nam sicut ista rebus & personis: quod in vtrisq; oporteat dicere perfectæ eloquentiæ est. Corruptus hic sensus qua nam ratione emendari possit mihi sane non occurrit. ℂ Et quod in sermonibus. Qui nō q̄d aperte legendum eē cōstat. ℂ Risus erunt quicūq; hęc faciet orator. Erit in quibusdam legitur codicibus. Sed ne sic quidem mendæ tollūtur. Quo autem modo removeri possint: mihi non liquet nisi forte quæcunq; legantur. ℂ Quasi recipimus finitiones. s. ascribat vt quas si legatur ita sensu exigente. ℂ Qualis apud græcos Atticismos ille reddens Athenatum propriū saporem. ℂ Quis reddēs fere legatur & recte legi videatur ego tamen nō reddens: sed

Seu toti sunt. sic Raph. Seu toti vt sunt: sic Ald. seu tot vt sunt. sic Vallēs. Sed

Raphael Aldum tutatur. Vt de homine in aquā lapso &c. sic Vallen. Cęterū Horatius: non de homine in aquā lapso: sed de plano. i. deceptore se claudum fingēte in epistolis ait vsurpatum: Teutonicis adagiū est: Te novi: nec te; qui bene norit emet. Quæ nisi fingantur. Quia siquis sibi reuera pransoriū candelabrū emeret: quo in mendic vtaſ stultus esset. Cū interrogaret: sic omnes quos vidi: codices habent: Sed Ra. interrogaretur legendum videtur. Vt sit acute ab eo responsum. domū vendidit. s. suam: quomodo auctionem igitur proposuisset: cui nihil reliqui sit? Latus inquit opportunius. Sic Vallen. & recte meo quidem iudicio licet Raphaeli auscultet Aldus. Nā sensus est: opportunius ostendas cicatricem in latere q̄ in femore: q latera nō femora cōcuti facile possunt, Iis quoq: Dominus. lego contumeliis. Sed notandū dominū p contumeliam olim vocatum: cum sit tyrānicum nomen: quod nunc oēs fere sibi arrogatum gaudēt. Adeo infirma non expungam r: quia adeo superlatiuū non postulat: nec Aldus expunxit nec Valla. Risus erunt quicunq hæc faciet orator: sic omnes hñt: Vt sit: quicunq orator faciet hæc: erunt risus. Nam eadem. s. diuisio. Atticismos ille redolens: sic Aldus Raph. secutus: Vall. tñ reddens habet: verum Raph. auscultem. Qđ Cicero Cerelię scripsit. Sic Aldus: Vallen. Corelliæ. Rap. Cotelię. Oēs etiaꝫ habent stomachus ille. s. Ciceronis: & tamen Raphael non ab re admonere videtur vt legatur illic. i. in illo dicto.

redolens legendum esse cō tenderim. Atticismos autē Atticismo dicatur. linguæ atticæ proprietas: elegātiaq dicitur. ❡ Et honorifici ponit exemplum Cicerōis quoq pro ligario apud Cæsarem. Quoq copula vt ociosa mihi videt expūgēda. ❡ Et medii qđ ἀποφθεγματικὸν vocat & est ita cū dixerit neq grauem mortem accidere: forti viro. Deprauatus est hic locus: qui sic emendari posse videtur: si ita cum particulæ post ponatur: ac dixit legatur non dixerit hoc modo. Et medii quod ἀποφθεγματικὸν vocat & ē cum ita dixit ἀποφθεγματικὸν autem dicterium interpretari potest. ἀπόφθεγμα nanq dictū acutum transfertur. vnde Plutarchi ἀποφθέγματα. Apophthegma. ❡ De Pollione Asinio. vt Aduerbium mihi ascribendū videtur. Sic enim nihil sensui decrit si legatur: vt de pollione Asinio. Exemplis nanq declarat Fabius nonnulla esse vrbana: quæ tamen nō sint ridicula. ❡ Aut deniq iā ab ipso dictum fuisset. Iam particulę loco negandi aduerbium recte in aliis scriptum est quibusdam exemplaribus. hoc modo. Aut deniq non ab ipso dictum fuisset. ❡ Stomachus enim ille habet aliquid. Illic non ille vt legatur verus exigit sensus.

De altercatione. Cap. V.

Ltercationis præcepta poterant videri tunc inchoanda: cum omnia: quæ ad continuā orationem pertinent: peregissem. Nam est vsus eius ordine vltimus. Sed cum sit posita in sola inuentione: neq habere dispositionem possit: nec elocutionis ornamenta magnopere desideret: aut circa memoriam & pronunciationem laboret: priusq̄ secundam quinq partium: hanc quæ tota ex prima pendet: tractaturus: non alieno loco videor: quā scriptores ideo fortasse alii reliquerūt: quia satis cæteris præceptis Perfectum. in hanc quoq videbatur esse † pspectū. Constat eñi aut intentione: aut depulsione: de quibus satis traditum est: quia quicquid in actione perpetua circa probatiōes vtile est: idem in hac breui atq concisa profit: necesse est. neq alia dicuntur in altercatione: sed aliter: aut interrogando: aut respondēdo. Cuius rei fere omnis obseruatio in illo testium loco excussa nobis est. Tamē: quia latius hoc opus aggressi sumus: neq perfectus orator sine hac virtute dici potest: paululū impendamus huic quoq peculiaris operæ: quæ quidem in quibusdam causis ad victoriam: vel plurimum valet. Nam vt in qualitate generali: in qua recte ne factum quid: an contra sit: quæritur: perpetua dominatur oratio: & quæstionem finitionis: actionis plerunq satis explicat: & omnia pene in quibus de facto constat: aut coniectura artificiali ratione colligitur. Ita in his causis: quę sunt frequētissimę: quæ vel solis extra artem probationibus vel mixtis continentur: asperrima in hac parte dimicatio est: nec alibi dixeris: magis mucrone pugnari. Nam & firmissima quæq memo

RAPH.

❡ Altercatiōis pcepta. Cur subiungat altercationis pcepta: rationem primum reddit Fabius: deinde ad pcepta ipsa de altercatiōe tradenda redit: est autem altercari verbis contendere: Altercari ❡ Prius quæ secundū quinq partium. q̄ loco quæ copula quis non videat esse legendum? ❡ Quia satis cæteris præceptis in hāc quoq videbatur esse perfectuꝫ In quibusdā quidem exemplarib⁹ legitur perspectū. Sed mihi recte prospectuꝫ legendum esse videtur: vt intelligamus esse prouisum. Prospicere enim significat Prospicere significet. prouidere. ❡ Perpetua dominatur oratio. Dominatur mi syllaba interiecta legēdum esse facile est videre. ❡ At quidam litigatoribus vsi vllum modo declamandi, sudorem pręstitisse contenti. Deprauatum hunc esse locum facile ex eo quoq percipi potest q duobus modis legitur. Sed neutro recte: vt mihi quidem videtur. Quidam eñi loco illius vsi vix legentes putant se correxisse: quod an sint assecuti doctorum sit iudicium: Mihi quideꝫ illud vix sensui repugnare

riæ iudicis inculcanda sunt: etiā præstandū quicquid in actio- ne promisimus: & refellenda mendacia. Nusq̄ est deniq̄ qui co- gnoscit intentior. Nec immerito quidam: q̄q̄ in dicendo medio cres: hac tamen altercandi præstantia meruerunt nomen patro norum. At quidam litigatoribus suis illum modo ambitiosum declamandi sudorem præstitisse contenti: cum turba laudātiū destituunt subsellia: pugnāq̄ illam decertatoriā imperitis ac sæ pe pullatæ turbæ relinquunt. Itaq̄ videas alios plerūq̄ iudiciis priuatis ad † altercatiões vocari: alios ad probationem. Quæ si diuidenda sunt officia: hoc certe magis necessarium est: puden dumq̄ dictu: si plus litigantibus prosunt minores. In publicis certe iudiciis vox illa præconis: præter patronos ipsum: qui ege rit: citat. Opus est igitur in primis ingenio veloci ac mobili: ani mo præsenti & acri. Non enim cogitandum: sed dicendum sta- tim est: & prope sub conatu aduersarii manus exigenda. Qua- re cum in omni parte huiusce officii plurimum facit: totas nō diligenter modo: sed etiam familiariter nosse causas: tum in al- tercatiōe maxime necessarium est: omnium personarum: instru mentorum: temporum: locorum habere notitiam: alioqui & ta cendum est sæpe: etiam aliis subiicientibus: plerunq̄ autem stu dio loquendi fatue modo accedendū: quod nunq̄ accidit: ni no- stra credulitate aliena stultitia erubescamus. Neq̄ tantū hoc ip sis monitoribus clarescit. Quidam faciūt aperte q̄ rixemur. Videas enim plerosq̄ ira percitos exclamantes: vt iudex audiat contrarium id esse quod admoneatur: sciatq̄ ille: qui pronūcia turus est in causa malum: quod tacetur. Quare bonus alterca- tor vitio iracundię careat. Nullus enim rationi magis obstat af fectus: & fert extra causam: & plerunq̄ deformia conuicia face- re: ac mereri cogit: & ipsos nonnunq̄ iudices incitat melior mo deratio: ac nonnunq̄ etiam patientia. Neq̄ enim refutanda tan tum: quę e cōtrario dicuntur: sed contemnenda: eleuanda: ridē da sunt: nec vsq̄ plus loci † reperit vrbanitas: odium mordet & pudor: contra turbantes audendum: & impudentiæ fortiter re sistendum. Sunt enim quidam prędurί in hoc oris: vt obstre- pāt ingēti clamore & medios sermões intercipiāt: & oīa tumul tu cōfundāt: quos vt nō imitati: sic acriter propulsare oporte- bit: & ipsorum improbitas retundenda: & iudices: vel præsidē- tes magistratus appellandi frequenter: vt loquendi vices seruē tur. † Nam est res animi iacētis: & mollis supra modum frōtis: fallitq̄ plerunq̄: q̄ probitas vocatur: quę est imbecillitas. Valet autem in altercatione plurimum acumen: quod sine dubio ex arte non venit. Natura enim nō docetur: arte tamē adiuuatur. In qua pcipuū est semp id in oculis habere: de quo quæritur: & quod volumus efficere. Quia propositum tenentes in rixā nō ibimus: nec causæ debita tempora conuiciando cōtenteremus: gaudebimusq̄: si hoc aduersarius facit. Omnia tempora fere pa rata sunt meditatis diligēter, quęcūq̄ aut ex aduerso dici: aut respōderi a nobis possint. Nonnunq̄ tamen solet hoc quoq̄ esse

Actiones. Vitio careat. Recipit. Non. Acumen.

videtur. Forsitan vero sic est emendandus: vt suis nō vsi & illum non vsum le- gatur. hoc modo. At quidā litigatoribus suis illū mo- do declamandi sudorem p̄ stitisse contenti. ℂ Pugnā- q̄ illam decertoriam impe ritis: ac sæpe pullatæ tur- bæ relinquunt. Decertato riā ta syllaba interiecta le- gendum mihi videtur non decertoriā: vt in quibusdā legitur codicibus. Pullatæ quoq̄ legaē e vocali de me- dio expuncta. Pullatā aūt turbam pragmaticos vo- cat. Nam oratores purpu rati incedebant. ℂ Itaq̄ vi deas alios plerūq̄ insidiis priuatis ad actiones voca ri. Varia est huius quoq̄ lo cis lectio. insidijs autem nullus est in hoc sensu loc⁹. In quibusdam exēplaribus mendose legitur subsellijs: Mihi iudicijs maxime sen sui conuenire videtur: eoq̄ magis: q̄ iudicijs parū ab insidijs numero: similitu- dineq̄ literarū distat & vt semel finiam: iudicijs legē dum esse ex ijs: quæ sequun tur aperte colligitur: cū eīn duo sint genera iudiciorū publicū & priuatum: vtri- usq̄ meminit Fabi⁹. ℂ Ad actiones quoq̄ minus be- ne mihi legi videtur. Ad al tercationes vero fortasse est legendum: sicq̄ sensus inte gritas exposcit. ℂ Sed etiā familiariter nos nosse cau sas. Nos pronomen hoc lo co nec compositionis ratio admittit: nec sensui est ne- cessariū. ℂ Alioquin & ta- cendum est ergo sæpe: & ali js subijcientibus plerunq̄ aūt studio loquendi fatue modo accedendum. Hic lo cus adeo est corruptus: vt nullus integer sensus perci pi possit. sic tamē mihi cor rigi posse videtur: si ergo & autem cōiunctiones expū gantur & distinctio mute- tur hoc modo. Alioq̄ & ta- cendum est sæpe & alijs sub ijcientibus plerūq̄ studio loquendi fatue modo acce dendū. ℂ Quod nunq̄ acci dit i nostra crudelitate alie- na stultitia erubescamus.

artis genus:vt quædam in actione dissimulata subito in altercando proferantur:& inopinatis eruptionibus: aut ex insidiis cirissimo facto simillimum.Id autem tantũ faciendũ:cũ est aliquid:cui responderi non statim possit.Potuerat autem:si tempus ad † disponendum fuisset.Nam quod fideliter firmum est: a primis statim actionibus arripere optimum est: quo sæpius diutiusq̃ dicatur.Illud vix saltem præcipiendũ videtur:ne turbidus & clamosus tantum sit altercator:& quales † facti sunt: qui literas nesciunt.Nam improbitas licet aduersario molesta sit:iudici inuisa est. Nocet etiã diu pugnare in iis: quæ obtinere nõ possis.Nam vbi vinci necesse est expedit cedere:quia siue plura sunt:de quibus queritur.facilior erit in cęteris fides: siue vnum:mitior solet irrogari pœna verecundię.Nam culpã pręsertim deprehensam pertinaciter tueri culpa altera est. Dum stat acies multi in † re consilii atq̃ artis est:vt errantem aduersariũ trahas:& ire q̃ longissime cogas:vt vana interim spe exultet.Ideo quędam bene dissimulantur instrumenta. Instant eñ & sæpe discrimen omne committũt:quod deesse nobis putant: & faciunt probationibus nostris auctoritatem postulando. Expedit etiam dare aliquid aduersario.quod ꝑ se putet:quod appræhendens maius aliquid cogatur dimittere: duas interim res proponere:quarum vtrãlibet male sit electurus:quod in altercatione fit potentius:q̃ in actione: quia in illa nobis ipsi respondemus:in hac aduersarium quasi confessum tenemus. Est in primis acuti videre:quo iudex dicto moueatur:quid respuat,quod ex vultu sæpissime:& aliquando etiam dicto aliquo factove eius depræhenditur:& instare proficiẽtibus:& ab iis:quę non adiuuant:q̃ mollissime pedem oportet referre. Faciunt hoc medici quoq̃:vt remedia perinde perseuerent adhibere: vel desinant:vt illa recipi vel respui vident. Nonnunq̃ si rem euolue re propositam facile non sit:inferenda est alia quęstio:atq̃ in eã: si fieri potest:iudex auocandus.Quid enim cum respondere nõ possis:agẽdum est:nisi vt aliud inuenias:cui aduersarius respõdere non possit?In plerisq̃ iudex est auocandus:vt dixi:qui circa testes est locus:& personis modo distat:q̃ hic patronorum inter se certamen:illic pugna inter testem:& patronum. Exercitatio vero huius rei longe facilior.Nam est vtilissimum: frequenter cum aliquo:qui sit studiorum eorundem:sumere materiam vel veræ:vel etiam fictæ controuersię:Et diuersas partes altercationis modo tueri:quod idem etiam in simplici genere quęstionum fieri potest.Ne illud quidem ignorare aduocatum volo:quo quæq̃ ordine probatio sit apud iudices proferẽda:cuius rei eadem † in argumentis ratio est:vt potẽtissima prima & summa ponantur.Illa enim ad credendum pręparant iudicem:hęc ad pronunciandum.

Respõdẽdũ.

Fatui:

Ren.

Cum.

Priusq̃ non prius quæ habet Vallẽ.& prospectum.Et quæstionem finitionis actionis plerũq̃ satis explicat &c legã aut finitione & actione:aut finitiones & actiones explicant. At quidam litigatoribus suis &c.sic Vallẽ.Sed habuit de

hunc quoq̃ locum esse deprauatũ hinc facile cognosci potest:q̃ non vno legitur modo.In quibusdam enim exemplarib⁹ sic est scriptũ. Quod nõnunq̃ accidit. vt nra crudelitate aliena stultitia erubescamus. Sed ne sic quidem mendæ sunt depulsæ.Mihi vero hoc modo emẽdari posse videtur: vt ni pro nisi loco in prępositionis legatur: ac credulitate ꝑ e prima syllaba scribatur hoc modo. Qđ nũq̃ accidit ni nostra credulitate aliena stultitia erubescamus.⸿ Neq̃ tantũ his ipsis monitoribus clarescit. Ne hinc quidem sensus integer elicietur:nisi pro his hoc legatur. Neq̃ tantum hõc ipsis monitoribus clarescit. Monitores autẽ eos accipiam⁹:quos græci pragmaticos vocant:qui iura ac fori cõsuetudines oratoribus submissa voce suppeditabant.Quibus non esse fidendum Fabius ait:q̃ nõ contenti ipsi:scire:in quib⁹ erret orator:efficiũt clamãtes:vt iudices quoq̃ idem percipiant. ⸿ Et fere extra causaʒ:& plerũq̃ deformia cõuicia facere:ac meren cogit. Fere quideʒ sic legitur: q̃uis sensui nihil congruat Mihi aũt loco eius fert verbuʒ bellissime quadrare videtur: cum presertim vna dũtaxat litera in simillimã immutetur. hoc modo & fert extra causam:Iracũdia nanq̃ hominem a proposito sæpenumero deducit. ⸿ Nec vsq̃ plus loci recipit vrbanitas. Pro illo verbo recipit:si legeretur reperit: magis & sensui & rationi dicendi conueniret. ⸿ Nõ est res animi iacentis & mollis supra modũ frontis: falliq̃ plerũq̃ q̃ probitas vocatur quæ est imbecillitas. Nisi corrigatur hic locus inter se repugnantia continere videbit. Imbecillitas nanq̃ est res animi iacẽtis. Quare loco non aduerbij: nam cõiunctio videtur reponenda: vt legatur. Nam est res animi iacentis. Aliquid autẽ aliud quoq̃ huic

Monitores qui ijdẽ sunt Pragmatici

sensui mihi deesse videtur. Neq; enī hinc percipitur: quæ sit res animi iacentis. ¶ Valet autem vt altercatione. In pręposítio loco vt legatur: vt in quibusdā recti exēplaribus est scriptū. ¶ Et quod volumus efficeret volumus i vocali expūcta legatur. ¶ Nec causa debita tempora. Causæ e vocali ascripta legat. ¶ Omnia tēpora fere parata sunt meditatis diligenter quęq; aut aduerso dici: aut respōderi a nobis possint. Ex pręposítio ascribenda est: vt ex aduerso legatur: idquod in quibusdam exemplaribus scriptum inuenitur. ¶ Potuerat aūt si tempus ad disponendū fuisset. Respondendum sensus integritas expoſcit non disponendū. ¶ Quod appræhendens minus maius aliquid cogat dimittere. Minus cōparatiuū: vt ociosum: ac prorsus superfluū: mihi videtur expungendū. ¶ Vt remedia proinde perseuerent adhibere: vel desinant vt illa recipi vel respui vident. Perinde legendū sit an proinde facile cū plurimum differant: ex sensu percipitur: vt iam quoq; sæpius diximus. ¶ In plerisq; iudex est auocandus: vt dixi: qui circa testes & locos & personas modo distat. Hic locus ita erroribus est confusus vt mihi quidē neq; percipi neq; corrigi possit. ¶ Exercitio vero huius rei. Pro exercitio: vt legatur exercitatio: ne admonendū est quidem. ¶ Cuius rei eadem in argumentis ratio est. Aut in præpositio solum eradēda videt vt legatur. cuius rei eadem argumentis ratio: aut loco eius cum præpositio reponenda. hic modo: cum argumentis.

certoriam: & repositum est decretoriam: in quo Raph. sequat vt Aldus. Similiter in vocabulo iudicijs pro insidijs. Nam & in Vallen. insidijs scriptū est cū tamen in margine adnotatū sit. Illud Venuleij lib. xxij. de testibus. In testimonium accusator citare non debet eū qui iudicio publico reus erit. Hoc. s. probādi officium magis necessariū est. Minores. s. altercantes. Et alijs subijcientibꝰ. licet & pro etiā legi potest tamen etiā apertiorē affert sensum. Præterea licet Vallen. habeat fere extra causam: legam tamen fert. Ad disponēdum sic Vallen. habet: nec Aldus mutauit. Verum vbi oēs legunt potuerat: in Vallen. est potuerit. Et quales facti sunt. Sic quidem omnes hāt: legā tñ libentius: aut fatui: aut fere. Nam fatui a fando dicti quibusdam videntur. Multi in re cōsilij. Vallen. habet in rem. s. ad vtilitatē. Qd appræhendens minus: non est in Vallen. minus: nec Aldus impressit: vnde merito expungendum censet Raph. In plerisq; iudex est auocandus vt dixi q circa testes est locus: Sic in Vallen. est repositū: nisi ꝙ aduocandus est vbi auocandus mihi placet. Sensus autem est vt dixi eo loco qui locus circa testes est. Est in Vallensi Exercitatio. Eadem in argumentis sic & Aldus & Vallen. Raphael tamen aut eadem argumentis aut cum argumentis legendum contendit.

De iudicio & consilio. Cap. VI.

His pro nostra facultate tractatis non dubitassem transire protinus ad dispositionem: quæ ordine ipso sequitur: nisi vererer: ne quoniam fuerunt: qui iudicium inuentioni subiungerent: præteriisse hunc locum quibusdam viderer qui mea quidem opinione adeo partibꝰ operis huius omnibus cōnexꝰ ac mixtus est: vt ne a sententiis quidem: aut verbis saltem singulis possit separari: nec magis arte traditur: q̃ gustꝰ aut odor. Ideoq; nos quid in quaq; re sequendum: cauendumq; sit: docemus: ac deinceps docebimus: vt ad ea iudicium dirigatur. † Præcipuum igitur: ne quid effici non potest: aggrediamur: vt cōtraria vitemus & communia: nequid in eloquendo corruptum obscurūq; sit. Referatur oportet ad sensus: qui non docentur. Nec multum a iudicio credo distare consilium: nisi ꝙ illud ostēdentibus se rebus adhibetur: hoc latentibus: & aut omnino nōdum repertis: aut dubiis. Et ꝙ iudicium frequentissime certū est. † Consilium vero est ratio quędam alte petita: & plerūq; plura perpendens: & comparās: habensq; in se: & inuentionem: & iudicationē. Sed ne hęc quidem pręcepta in vniuersum spectanda sunt. Nam ex re sumitur: † cui locus ante actionem est frequenter. Nam Cicero summo cōsilio videtur in Verrē vel cōtrahere tempora dicēdi maluisse: q̃ in eum annū: quo erat. Q. Hortensius consul futurꝰ incidere. Et in ipsis actionibus primum: ac potētissimū obtinēt locum. Nā quid dicendū: quid tacendū: quid diffitendum sit: exigere consilii est. Negare sit satius: an defendere. † Vbi proce-

Præcipiam

Iudiciū qd distet a Consilio.

Cuius.

RAPH.

¶ His pro nostra facultate tractatis. Eorū cōfutat Fabius in hoc capite opinionem: qui iudicium inuentioni subiunxerunt: q̃ q; oratori consilium sit necessariū ostendit. ¶ Præcipiā communia. Non verb tā tū hoc loco: sed versus quoq; ipsi sunt transpositi: ac perturbati. Sic autem [illegible] nt in ordinem redigendi. Præcipiam igitur ne quod effici nō potest: aggrediamur vt contraria vitemus: & communia: nequid i el[illegible]ēdo corruptū: obscurūq; sit. Referatur oportet ad sensus q non docentur. ¶ Nisi ꝙ illud ostendētibus rebus adhibetur. Se pronomē ascribendum mihi videtur. & si facile suppleri possit: hoc modo ostēdētibus se rebꝰ. ¶ Cuius locus ante actionem est frequenter. Cui mihi magis placet q̃ cuius. ¶ Et ipsis actionibus primum: ac potissimum optinet locū. In pposítio mihi ascribenda videtur. vt legatur & in ipsis actionibꝰ. ¶ Quid diffidēdum sit. sic quidem recte legi putatur. Sed ego vnius literæ mutatione. Diffitendum con-

mio vtendum: & quali. Narrãdum ne: & quomodo. Iure prius pugnandum: an ęquo. Qui sit ordo vtilissimus: tum omnes colores: aspere, an leniter: an etiã submisse loqui expediat. Sed hęc quoq;: vt quisq; passus est locus: monuimus: idemq; in reliqua parte faciemus: pauca tamen exempli gratia ponã: quibus manifestius appareat: qd sit qđ demõstrari posse pręceptis nõ arbitror.

Olynthiaca secunda.

Laudatur cõsiliũ Demosthenis: q cũ suaderet bellũ Atheniensibus parum id prospere expertis: nihil adhuc factum esse ratione monstrat. Poterat enim emendari negligentia. At si nihil esset erratum: melioris in posterum † spei non erat ratio.

Rei.

Olynthiaca tertia.

Idẽ cum offensam vereretur: si obiurgaret populi segnitiem in asserenda libertate reipu. maiorum laude vti maluit: qui rem fortissime administrassent. Nam & faciles habuit aures: & natura sequebatur: vt meliora probanteis: peiorum pœniteret.

Ciceronis arguta l vna oratione cõsilia multa.

Ciceronis quidem vel vna pro Cluẽtio q̃libet multis exemplis sufficeret oratio. Nam quod in eo consilium maxime mirer? primã ne expositionem: qua matri: cui[9] filiũ permebat auctoritas: abstulit fidem? An q idẽ corrupti iudicii crimen transferre in aduersarium maluit q̃ negare propter inueteratam (vt ipse dicit) infamiam? An q in re inuidiosa legis auxilio nouissime est vsus? quo genere defensionis etiam offendisset: nondum pręmollitas iudicum mentes. An q se ipsum inuito Cluentio facere testat[9] est? Quid pro Milone? q non ante narrauit: q̃ prærudiciis omnibus reum liberaret? q insidiarum inuidiam in Clodium vertit? q̃q̃ re vera fuerat pugna fortuita. q factum: & laudauit: & tamen voluntatem Milonis remouit? q illi preces non dedit: & in earum locum ipse successit? Infinitum est enumerare: vt Cottæ detraxerit auctoritatem. Vt pro ligario se opposuerit. Cornelium ipsa confessionis fiducia eripuerit. Illud dicere satis habeo: nihil esse nõ modo in orãdo: sed in oĩ vita, pri[9] cõsilio: frustraq; sine eo tradi cęteras artes: plusq; vel sine doctrina prudẽtiã: q̃ sine prudẽtia facere doctrinã. Apparet etiã orationẽ accõmodare locis: tẽpibus: personis esse eiusdẽ virtutis. Sed hic quia latius fusus est locus mixtusq; cũ elocutiõe, tractabitur cũ præcipere de apte dicendo cœperimus.

Consilioni: hi prius.

contenderim esse emendandu: q̃uis exemplaria huic meæ correctioni non accedant. Est autem diffiteri negare: ac non fateri. ℭ Nẽgare sit satis: an defendere. Satius emendate in quibusdã legitur exẽplaribus. ℭ Ac si nihil esset erratum melioris in posterum rei nõ erat ratio. At particulam sensus exigit non ac: vt superior aduersetur & spei loco rei legendũ videtur. ℭ Nã faciles habuit aures. Et copula eleganter est ascripta in aliis exemplaribus. A vero pręposito est eradenda. hoc modo. Nã & faciles habuit aures: & natura sequebatur. ℭ Nam quid in eo consilium maxime mirer? Quod legendum esse nemo non videt. ℭ Q: non ante narrauit q̃ præiudiciis omnibus rerum liberaret. Reum loco rerum esse legẽdum: qui non videt instruendus grãmaticis reddatur.

Diffit

ASCENSIVS.

Præcipiam igitur &c. Vallen. codex habet. Præcipuum igit &c. Vt sit illud igitur est præcipuum. i. maxime obseruãdũ pręceptũ. q̃ lectio mihi cõcinior videt q̃ Raphaelis: licet Aldus eã sequatur. Sane in Vallen. nihil est inuersum: aut ab ordine quem Raphael sectatur motum. Cuius loc[9] sic Vallen. sed cũ Aldo Raphaele sequamur. Primũ ac potissimum. Vallen. & Ald. habent potentissimũ. idq; sequar. Habent etiam ambo: quid diffitendũ. Itẽ satius sit: non satis sit. Habent ad hoc ambo. melioris in posterum spei: qđ & Raphael cõmẽdat. Taceo q At si non ac si habent. Quinetiam habent. Nam & faciles &c. & quod & Reum: & cætera fere quæ pro magno miraculo se inuenisse iactat. Quinimmo vbi Raphaeli impressum est: vitio quidem impressoris: pugna fortuna: Vallen. & Aldinus codices habent fortuita. Sed vbi etiã Aldus impressit. Aptare etiam orationem &c. Vnus Vallen. habet. Apparet etiam orationem accommodare locis &c. quod sequar: alioqui legam est non esse. quod miror Aldum non animaduertisse. Qui vero consilia Ciceronis & Demosthenis propius inspicere vellet: operęprecium esset eorum orationes sic legere vt intelligat. Quis autem id nõ receperim elegantias sermonis explicare: tamẽ vt hæc pagella oppleatur: meminerit lector: quod ab Laurentio Vallensi diligenter adnotatũ est: Offensam fere actiue significare: hoc est eius esse qui offendit: quapropter dicit auctor: Idem cum offensam vereretur. i. ne populum atheniensem offendat. Vt meliora probanteis: sic scribendum, vt noscatur accusatiui in numero pluratiuo casus. Q̃libet. i. q̃tũlibet multis. Præterea non sine ratiõe dixisse videtur auctor: vt ipse dicit: nõ vt ipse dixit: quia cum scripta exte: eius oratio: toties dicere & tandiu. quoties & q̃diu ea legetur videtur. Sane q dicit Raphael instruendum esse grammaticis: videtur ipse ab illis adhuc instituendus: vt discat quid sit instruere.

Et hæc in Sextum librum.

M.Fabii Quintiliani institutionū oratoriarum liber septimus.
Qui est de dispositione: & primo de eius vtilitate. Cap.I.

E inuentione(vt arbitror) satis dictum est. Neq enim ea demum: quę ad docendum pertinēt executi sumus: verū etiā motus animorū tractauimus. Sed vt opera extruentib⁹ satis non est: saxa: atq materiam: & cætera ædificanti vtilia congerere: nisi disponendis eis collocandisq artificum manus adhibeatur: sic in dicendo q̄libet abundans rerum copia cumulum tantū habeat: atq cōgestum: nisi illas eadē dispositio digestas: atq inter se cōmistas deuinxerit. Nec immerito secunda quinq partium posita est: cū sine ea prior nihil valeat. Neq ēm q̄q fusis oībus mēbris statua fit: nisi collocētur. Et siquā in corpibus nostris: aliorumve animalium partē permutes & transferas: licet † habeat eadē omnia: prodigiū fit tamen. & artus etiā leuiter loco moti perdunt quo viguerunt, vsum: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare: qui ipsam rerū naturā: stare ordine putant quo confuso peritura sint omnia. Sic oratio carens hac virtute tumultuetur necesse est: & sine rectore fluitet: & ne cohæreat sibi: multa repetat: multa transeat: velut nocte in ignotis locis errans: nec initio: nec fine proposito, casum potius q̄ consilium sequatur. Quapropter totus hic liber seruiat dispositioni: quæ quidem: si certa aliqua via tradi in omnes materias vllo modo posset non tā paucis cōtigisset. Sed cū infinitę litium formæ fuerint futuræq sint: & tot sæculis nulla reperta sit causa: quæ esset tota alteri similis: sapiat oportet actor: & vigilet: & inueniat: & iudicet: & consilium a se ipso petat. Neq inficias eo quędā esse: quę demōstrari possint: eaq nō omittam.

Dispositiōis Laus.

Habeant.

...xata & loco ...ota mēbra.

...tonicorū ...uo.

Raphaelis Regij in deprauationes libri Septimi oratorię istitutiōis. Quintiliani annotationes.

DE inuētione(vt arbitror) satis dictum est. Dispositiōis vim: laudesq hac breui præfatione ita cōplectitur Fabius: vt inuentionem sine ea nihil fere prodesse ostendat. Totum vero hoc volumen dispositiōi dicauit: de qua etiam copiosius q̄ alius quisq diligentiusq tractat. Et artus etiā leniter loco moti pdūt: quo viguerūt vsū. Leuiter per u scriptum sensui congruit. Leniter autē minime. Neq enim membrorum aliquod leniter: ac citra maximum dolorem loco moueri potest. Membra autem loco mota luxata appellantur. Nec mihi, videntur errare: qui ipsam rerum naturam stare ordine putant: quo confuso pitura sunt omnia. Sint legendum esse ne admonendum quidem est. Platonici autem omnia ordine cōstare putant. Quæ quidem si certa aliqua vi. A vocali ascripta via legēdū est.

ASCENSIVS.

DE inuētione(vt arbitror) satis dictum est. In hac præfatione nullum est parergon: loquitur enim de repsa: ostendens q̄ vtilis q̄q necessaria sit oratori dispositio. Sane nihil reponit hoc loco Raphael, quod non idem sit in Vallēsi codice. Nam & leuiter & sint: & viā: in eo sunt.

De dispositione facienda. Cap.II.

It igitur(vt supra significaui) diuisio rerum plurium in singulas: Partitio singularum in partes: discretus ordo: & recta quædā collatio prioribus sequētia annectens. Dispositio vtilis rerum: ac partium in loco distributio. Sed meminerimus ipsam dispositionem plerūq vtilitate mutari: nec eadem semper primam quæstionem ex vtraq parte tractandam. Cuius rei vt cætera exempla prætercam: Demosthenes quoq: atq Aeschynes possunt esse documento in iudicio Ctesiphōtis diuersum secuti ordinem. Cū accusator a iure: quo videbat̄ potētior cœperit:

Diuisio.

Partitio.

Dispositio.

RAPH.

Sit igitur: vt supra significaui diuisio rerum plurīū in singulas. partitio singularum in partes discret⁹ ordo. & recta quędā: & locatio prioribus sequentia annectens. Cum hic de dispositione pręcipere incipiat Fabius cur ij qui hoc opus in capita putarunt distinguēdum: has definitiones a ꝓlogo non separarint: ac de dispositiōe inscripserint nō video. Illud certe affirmare ausi; aut nusq̄ aut hic quoq caput esse debere: cū hunc

patronus omnia: vel pene omnia ante ius posuerit: quibus iudicem quæstioni legũ præpararet. Aliud enim alio docere prius expedit: alioqui semper petitoris arbitrio diceretur. Deniq; in accusatione mutua: vt vacuũ se vterq; defendat: priusq̃ aduersarium arguat: omniũ rerum necesse est ordinẽ esse diuersum.

Itaq; quid ego sim.

†Igitur: quod ego sum secutus: quod partim præceptis, partim vsurpatum ratione cognouerã, promam: nec vnq̃ dissimulaui. Erat mihi curæ in controuersiis forensibus nosse omnia quæ in causa versarentur. Nam in schola certa sunt: & pauca: & ante

Themata proposita.

declamationem exponuntur: quæ θέματα græci vocant: Cicero proposita. Cum hæc in conspectu quodanmodo collocaueram: non minus pro aduersa parte: q̃ pro mea cogitabam. Et primum quod non difficile dictu est: sed tamen ante omnia intuendum constituebam: quid vtraq; pars vellet efficere. Tum per quid. Hoc modo cogitabam: quid primum petitor diceret. Id aut confessum erat: aut controuersum. Si confessum: non poterat ibi esse quæstio. Transibam ergo ad responsum partis alterius: idem intuebar: nonnunq̃ etiam: quod inde obtinebatur: confessum erat. Vbi primũ cœperat nõ conuenire: quæstio oriebatur. Confessum erat: Id tale est. Occidisti hominem: occidi: cõuenit: transeo. Rationem reddere debet reus quare occiderit. Adulterum inquit cũ adultera occidere licet: legem esse certũ est. Tertiũ iam aliquid videndũ est: in quo pugna consistat. Nõ fuerunt adulteri. Fuerunt: quæstio: de facto ambigitur. Coniectura est. Interim †ergo & tertiũ: cõfessum est, adulteros fuisse.

Vero

Sed tibi inquit accusator illos non licuit occidere. Exul enim eras: & ignominiosus. de iure queritur. At si protinus dicenti, occidisti respondeatur: non occidi: statim pugna est. Sic explorãdũ est: vbi controuersia incipiat: & cõsiderari debet: quæ primã quæstionẽ facit. Intẽtio simplex. Occidit Saturninũ Rabirius. Cõiũcta, lege de siccariis cõmisit. L. Varenus: Nam. C. Varenũ occidendo: &. Cn. vulnerando: & Salarium item occidendo cædit. Nam sic diuersæ propositiones erunt: quod idem de petitionibus dictum sit. Verum ex coniuncta propositione: plures esse quæstiones ac status possunt: si aliud negat reus: aliud defendit: aliud iure actionis excludit. In quo genere agẽti est dispiciendum: quid quo loco diluat. Quod pertinet ad actorẽ. Non

Quid quo loco sit diluendum.

plane dissentio a Celso: qui sine dubio Ciceronem est secutus. Instat tamen huic parti vehementius: vt putet primo firmũ aliquid esse ponendũ: summo firmissimũ: imbecilliora medio: quia & initio mouendus sit iudex: & summo impellẽdus. At pro reo plerũq; grauissimũ quidq; primũ † mouẽdũ est: ne illud spectãs

diluendũ

iudex reliquorũ defensioni sit auersior. Interim tñ & hoc mutabitur: si leuiora illa palã falsa erunt: grauissimi defensio difficilior: vt detracta prius accusatoribus fide aggrediamur vltimũ: iã iudicibus omnia vana esse credẽtibus. Opus erit tñ p̃fatione: qua & ratio reddatur dilati criminis: & p̃mittatur defensio: ne id: q̃d nõ statim diluemus: timere videamur. Anteactę vitę cri-

de dispositione p̃cepta tradere incipiat. Mendæ autẽ ex hoc sensu tolluntur: si & copula iterato posita eradatur: atq; col syllaba loco eius ascribatur: vt collocatio legatur. Exponit vero Fabius differentiã: quæ est inter diuisionẽ: & partitionem: quã etiã in quinto ex Ciceronis sentẽtia attigit. Nam diuisio est generis in species. partitio autẽ est totius in partes distributio. Genus vero plura cõplectitur: vt animal: hominẽ: leonẽ: equũ: & cõplures alias species comp̃hendit. Totũ autẽ res q̃dã est vna: vt statua quæ tamẽ ex pluribus partibus constituit. Docte ergo diuisio dicitur esse rerũ plurĩũ in singulas discret' ordo. Partitio aũt singularũ in partes. De ea vero diuisione copiosissime in hoc libro disserit Fabius: quã græci tũ διαίρεσιν tum παρεγχείρησιν vocãt. Nam singularum constitutionũ q̃stiones in proprios locos diuidit: quibus vnaquęq; cõtrouersia explicatur: qua re nihil vtilius: magis q; necessarium declamare volẽtibus tradi potest. Cæterũ Georgius Trapezuntius de hac diuisiõe latinorũ neminẽ verbũ fecisse scribit: cũ de ea re toto volumine diligentissime p̃cipiat Quintilianus. Cęterum ita sunt fere omnia deprauata: vt minime sit mirandũ: si Trapezuntius homo græcus ea p̃cipere non potuit: q̃ ne a latinis q̃dẽ intelligerẽtur: nisi mendæ forẽt sublatæ. ¶ Cuius rei: vt cætera exẽpla præteream: Demosthenes quoq;: atq; Aeschines possunt esse documento in iudicio Ctesiphõtis diuersum secuti ordinẽ. Quia hic sensus iis p̃ sertim: q nõ legerũt Demosthenis p Ctesiphõte orationẽ: videt fortasse obscurior: paucula q̃b' maxime perspicu' fiat subiicere nõ grauabor. Cũ Ctesiphon Demosthenẽ: vt optime de rep. meritum Dionysiorum die in Dionysii ipsius

Diuisio q̃d quid partiti

Trapezunti liuor.

Demosthe a Ctesipho coronatus.

mina: plerunq; prima purganda sunt: vt id: de quo laturus est sententiam iudex audire propitius incipiat. Sed hoc quoq; pro Vareno Cicero in vltimū distulit: non quid frequentissime: sed quid tum expediret intuitus.

☙ Collocatio in Vallen. est. Sed illud mutua non: qđ tamen quia tantopere ad scribendū Raphael cōtēdit adscripsimus. Habet aūt omniū rerū necesse est ordinē eē diuersum: vbi Raph. diuersum legit: Aldusq; impssit. ☙ Igit qđ ipse sum secutus: qđ partim pceptis ptim vsurpatū ratōe cognouerā promā: sic Vallen. Aldus aūt sic. Igitur quod ego sum secutus qui ptim &c. Raphael vero sic. Itaq; quid ego sim secutus quod ptim pceptis &c. Si nō confessum. Sic Vallen. quoq; sed male: legā ergo vt Raqh. & Aldus. Si confessum, nō poterat ibi esse quæstio. Nōnūq̃ etiā qđ inde obtinebatur. Sic Raphael & Ald. Vallen. tñ qđ inde obijciebatur: habet: Interim ergo & tertiū. Sic Raph. & Aldus: sicq; poti⁹ legā q̃ cū Vallen. Interim ego & tertiū: q̃uis malim legere: Interiꝫ vero & tertiū cōfessū ē. Quid quo loco diluat. Sic manifeste habuit licet sciolus qspiā supscripserit quo ve loco &c, Pręterea ad actorē nō ad doctorē. Primū mouēdū est. sic oēs habēt: legā tñ amouēdū aut diluēdū est. Scribā etiā purgāda licet Vallen. sit ipugnāda.

Theatro in omniū grecoꝝ conspectu: q ad celebranda Dionysia cōuenerāt: coronandū cēsuisset: ab Aeschine Demosthenis inimico fuit accusatus: q diceret eū cōtra leges fecisse. Demosthenē nāq; opi publico pfuisse: neq; vllā reddidisse rationē. Legē aūt extare: q̃ eos: q reddēdis administrationis suæ rationibus obnoxij sint: phibeat coronari. Alterā pterea legem esse: qua cauetur: vt q a populo Atheniensi coronandus cēseatur: in concione coronetur. qui vero a senatoribus in senatu. Alibi aūt nō licere quēq̃ coronandū declarari. Ad hæc laudes: qb⁹ sit Demosthenē prosecutus: falsas esse. Neq; eñ recte ab eo reip. negocya administrati: sed ipm & munera accipere: & multorū maloꝝ ciuitati causam esse Hoc vero ordine vsus est Aeschines: vt primū de legibus ipsis verba faceret: deinde de rep. male administrata. Exigebat aūt vt eodē ordine Demosthenes responderet. Ipse vero a reip administratione initiū sumpsit: & rursus in fine ad eam ex arte orationem cōuertit. In medio aūt quæ legibus ipsis opponenda erant collocauit. Ad illud autem iudicium cōcursus dicitur e tota græcia esse factus: vt scribit Cicero: qui etiam vtrasq; orationes e græco in latinum vertit. Sed temporū infelicitate amissę nuper a Leonardo Aretino fuerunt interpretatæ. ☙ Deniq; in accusatione: vt vacuū se vterq; defendat: priusq̃ aduersarium arguat: omniū rerum necesse est ordinem esse diuersum. Ego aliquid in hoc sensu desidero: quod in exemplaribus non inuenitur: quodq; hactenus huic loco necessariū esse minime est animaduersum: quod sane q̃ grande flagitium est: cum nullus integer sanusve sensus: nisi id quod deest: ascribatur elici possit. Quo nāq; modo in accusatione necesse est rerum ordinem esse diuersum: vt vacuū se vterq; defendat prius q̃ aduersarium arguat? Certe hoc non est necesse cum defensor accusatoris ordinem in respondendo sequi interdum pulcherrime possit. Quonam igitur pacto corrigendus est hic locus? An mutua nomen: vt in illis disputationibus nostris: quæ circūferuntur diximus: est ascribendum? Nam in mutua accusatione: quæ ἀντικατηγορία dicitur: necesse est ordinem esse diuersum. Quare mutua adiectiuum: vel refragantibus exemplaribus ascribendum mihi videtur: legatur: vt Deniq; in mutua accusatione. In mutua nāq; accusatione id est necessarium: quod in simplici accusatione contingens. Sed de hoc vel nimiū: cum ex verbis quoq; ipsius Fabij sic esse legendum diligenter intuenti facile appareat: præcipueq; ex his: quæ inferius de mutua præcipit accusatione. Quo in genere inquit semper prior debebit esse defensio. Primum. quia natura potior est salus nostra q̃ aduersarij pernicies. Deinde q plus habebimus in accusatione auctoritatis si prius de innocentia nostra constiterit. Postremo q ita demum duplex causa erit: & quæ sequuntur. ☙ Itaq; quod ego sum secutus partim præceptis. partim vsurpatum ratione cognoueram promam. Mendis non vacat hic locus: q̃uis sensus videatur apertus. Emendatur autem si sim legatur: ac quod relatiuum ascribatur hoc modo. Itaq; quid ego sim secutus: quod partim præceptis: partim vsurpatum ratione cognoueram: promam. ☙ Si non cōfessum poterat ibi esse quæstio. Sic quidem & publice quoq; legitur: sed non sine maximo errore qui sane ex ijs quæ sequuntur: facile depræhenditur. Transibam inquit ad responsum partis alterius. Quid enim opus est transire ad responsum alterius partis: si ibi potest esse quæstio? Quęstionis nāq; pars altera vtriq; parti semper est tuenda. Quare illud non aduerbium in tertium locū mihi videtur referendum. hoc modo. Si confessum: nō poterat ibi esse quæstio. ☙ Interim & ego tertium confessum est. Ergo legendum esse ac illi copulæ & præponēdum facile est videre: hoc modo. Interim ergo & tertium confessum est. ☙ Coniuncta. hic distinguendum est. Sic enim intelligitur: coniuncta quæstio est. Statim autem huius exemplum infertur. Lege de sicarijs commisit. L. Varenus. Est autem hæc peculiaris iurisconsultorum locutio lege committere: hoc est in legem. Lege vero Cornelia de siccarijs ac veneficijs tenetur: vt inquit Marcellus ad legem Corneliam: qui hominem occiderit: cuiusve dolo malo incendium factum erit: quive hominis occidendi furtive faciendi causa cū telo ambulauerit. ☙ Aliud a iure actionis excludit: A præpositio mihi excludenda ex hoc contextu videtur. Tunc eñ iure actionis excludimus crimen: quod neq; negari: neq; defendi potest cum aliquo iuris remedio elabimur: vt non videatur iure actio intendi: vt in tertio Fabius ait. ☙ In quo genere agenti est dispiciendū quid quoq; loco diluat. legendum sæpe monui quid quo loco diluat. ☙ Quod pertinet ad doctorem non plane dessentio a Celso. Quidam doctorem in actorem commutant & recte quidem. Nam actor proprie dicitur qui prior agit: siue sit accusator: siue petitor. ☙ Anteactæ vitæ crimina plerunq; prima impugnanda sunt. Ne huic sensui contraria sint: quæ sequuntur: impugnanda expungatur ac eius loco purganda reponatur hoc modo. Ante vitæ crimina plerunq; prima purganda sunt: vt id de quo laturus est sententiam iudex: audire propitius incipiat.

Intētio simplex quō sit tractanda.

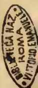
¶ Cum simplex intētio erit: videndū est: an vnū aliquid respondeamus: an plura. Si vnū, in re quęstionē instituamus: an in scripto. Si in re negandū sit: quod obiicitur: an tuendum. Si in scripto: in qua specie iuris pugna sit: & in ea de verbis, an volūtate: quæratur. Id ita consequemur: si intuiti fuerimus quæ sit lex quæ litem faciat: hoc est: qua iudicium sit constitutū. Nam quędam in scholasticis ponūtur ad coniūgendam modo actæ rei seriem: vt pater expositum: qui agnouerit: solutis alimentis recipiat. Minus dicto audientem filium liceat abdicare. Qui expositum recepit: imperat ei nuptias locupletis propinqui: ille ducere vult filiam pauperis educatoris. Lex de expositis ad affectū pertinet. Iudicium pendet ex lege abdicationis. Nec tamen semper ex vna lege quæstio est: vt in ἀντινομίᾳ. His spectatis apparebit circa quæ pugna sit. Coniūcta defensio est: qualis pro Rabirio. Si occidisset recte fecisset: sed non occidit. Vbi vero multa contra vnā propositionē dicimus: cogitandū ex primū quicquid dici potest: tum: ex iis quo quicq; loco dici expediat ordinādū: in quo nō idem sentio: qd de propositionibus paulo ante: quodq; de argumentis probationū loco concessi: aliquando nos incipere a firmioribus. Nā vis quæstionū percrescere debet: & ad potētissima ab infirmissimis peruenire: siue sunt eiusdē generis: siue diuersi. Iuris autē qōnes solent esse nōnūq; ex aliis: atq; aliis conflictationib⁹: facti semp idē spectant: in vtroq; genere similis ordo est. Sed prius de dissimilibus: ex qbus infirmissimū qoq; primū tractari oportet. Ideoq; quasdā qōnes executi donare solemus: & cōcedere. Neq; eñ trāsire ad alias possum⁹: nisi omissis prioribus. Q d ipm ita fieri opoztet: nō vt damnasse eas videamur: sed omisisse: qa possim⁹ etiā sine eis vincere. Procurator alicuius pecuniā petit ex fœnore hæreditario: potest incidere qōo: an huic esse pcuratorē liceat: finge nos postq̃ tractauimus remittere: vel etiā cōuinci. qref, an ei cuius noīe litigat procuratorē habēdi sit ius. Discedamus hinc quoq;: recipit materia qōnē: an ille cuius noīe agit, hæres sit fœneratoris: an ex asse hæres. Hæc quoq; concessa sint. Quęret an debeat. Contra nemo tā demens fuerit: vt id: qd firmissimū duxerit se habere: remittat & ad leuiora transcēdat. Huic in schola simile est. Nō abdicabis adoptatū: vt hūc quoq;, non virū fortē: vt & fortē nō quicūq; voluntati tuę non paruerit: in alia omnia subiectus sit: non propter opinionem: & vt non propter talem opinionē. Hęc iuris quæstionū differentia est. In factis autē ad idē tēdētia sunt plura. Ex qbus aliqua citra summā qōnē remitti solēt: vt si is cū quo furti agitur: dicat: proba te habuisse: proba te perdidisse: proba te furto perdidisse: proba te mea fraude. Priora eñ remitti possunt vltimū non potest. Solebam & hoc facere præcipue: vt vel ab vltima specie (Nam ea fere est: quæ continet causam) retrorsum qrere vsq; ad primā generalē qōnē: vel a genere ad extremam speciem descēderem: etiam in suasoriis: vt deliberat Numa: an regnum offerētibus Romanis recipiat. Primū id est

Defensio seu quæstio coniuncta.

Iuris quæstiones.

¶ Si vnū: iure qōnē instituamus an in scripto. Pro iure in re in qbusdam exēplaribus emēdate legit. ¶ Si iur negādū sit qd obiicitur: aut tuendū. In re hic quoq; p iure & an legendū est loco aut disiūctiuę. hoc modo. Si in re negandū sit qd obiicitur an tuendum. ¶ Et in ea de verbis: ac voluntate q̄ratur. An loco ac copulæ legatur. ¶ Vt in ἀντινομίᾳ hoc est in cōtrariis legibus. Nā græci ἀντινομίαν vocāt qd nos cōtrarias leges appellamus. ¶ Quodq; de argumentis probationū loco concessi. Quid sibi vult illud loco pbationū? Nōne oīa argumēta sunt loco pbationū? ac potius pbationes? An sic est intelligendū loco pbationū hoc est: vbi de pbationibus est tractatum? Nā in quinto hoc idē Fabius tradit his v̄bis. Quæsitū etiā potētissima argumenta primo ne ponenda sint loco: vt occupēt aīos: an sūmo: vt inde dimittāt: an ptīa: primo sūmoq;: vt Homerica dispositōe in medio sint īfirma: aut a minimis crescant. Quę prout ratio causę cuiusq; postulabit: ordinabūt: vno vt ego cēseo excepto: ne a potētissimis ad leuissima decrescat oratio. ¶ Nā ius qōnū: vis legat: vt ptās firmitasq; intelligat. ¶ Finge nos postq̄ tractauim⁹ remittere. Eā ascribam⁹: vt ī aliis legit exēplarib⁹: vt hic quoq; legat eā remittere. ¶ Cōtra nemo tā demēs fuerit: vt cū id: qd firmissimū duxerit se habere & remittat illud: & leuiora trāscēdat. Mēdis scatet hic sensus: q̄ sic qdē posse tolli vident: si cū ac & cōiūctiones atq; illud pnomē expūgātur: ad vero ɔpositio ascribat hoc mō. Cōtra nemo tā demēs fuerit: vt id qd firmissimū duxerit se habere remittat: & ad leuiora transcendat. ¶ Huic i schola sile ē: ñ abdicabis adoptatū: vt hunc quoq;, non virū fortē: vt & fortē nō quicūq; volūtati

Antinon

genus:an regnãdũ:an in ciuitate aliena:an Romę:an laturi sint Romani talẽ regẽ.Similiter & in cõtrouersiis.Optet eñ vir fortis alienã vxorẽ. Vltima species est:an optare possit alienã vxorẽ.Generale est:an quicqd optauerit:accipere debeat:inde an ex priuato:an nuptias:an maritũ habẽtẽ. Sed hoc nõ quẽadmodũ dicitur ita & q̃rit.Primũ eñ occurrit fere:qđ est vltimũ dicendũ:vt hoc:nõ debes alienã vxorẽ optare.Ideoq3 diuisionẽ perdit festinatio.Nõ oportet igitur offerẽtibus se contentũ esse.Quęratur aliqd qđ est vltra,si ne viduã quidẽ:adhuc plus:si nihil ex priuato.vltimũ retrorsum:qđ idẽ a capite primũ est:si nihil iniquũ. Itaq3 propositione visa:qđ est facillimũ: cogitemus: si fieri potest:quid naturale sit primũ responderi.Id si tã q̃ res agatur: & nobisipsis respõdendi necessitas sit: intueri voluerimus: occurrit.Si id nõ cõtigerit: seponamus id qđ primũ se obtulerit: & ipsi nobiscũ sic loquamur. Q3 si hoc nõ esset: id iterũ: & tertiũ:& dũ nihil sit reliq.Itaq3 inferiora quoq3 scrutabimur:q̃ tractata faciliorẽ nobis iudicẽ in summa quæstione facient.

eius nõ paruerit:vt in alia omnia subiectus sit nõ pp̃ter opinionẽ:nõ propter talẽ opinionẽ. Adeo confusus est hic locus:totq3 flagitiis implicitus vt mihi intelligi nõ posse videat̃:nisi emẽdatio aliqd afferat claritatis. Ac primũ qdẽ mẽbrũ recte legit̃:secũdũ vero illud:vt & fortẽ emẽdat̃ si illa vt pticula ex primo in tertiũ locũ trãsferat̃:ac loco eius tuæ legat̃:hoc mõ & fortẽ vt nõ qcũq3 volũtati tuę nõ paruerit. Tertio vero mẽbro quinq3 hæ dictiones mihi deesse vidẽtur:q̃ nisi ascribãtur neq3 sensus integer habebit̃:neq3 figura qua vtit̃ Fabius: custodiet̃. Cũ eñ hæ q̃stiones p gradationẽ explicent̃ necesse est:vt vltima prioris mẽbri verba:in principio sequentis repetãtur:id qđ in prioribus mẽbris factũ ẽẽ patet. Quare in hoc quoq3 tertio mihi superioris mẽbri vltima verba repetẽda videntur:hoc modo:& q nõ paruerit:vt nõ in alia oĩa subiectus sit. Illud eñ non negãdi aduerbiũ hic quoq3 est p̃termissum. Hę vero q̃stiones ad eã spectant causam quam paulo ante exposuit Fabius in quarto membro:vt particula solum desideratur:hoc modo:nõ pp̃ter opinionẽ:vt nõ propter talẽ opinionẽ. ℭ Priora eñ remitti possunt:vltima non possunt. Rectius in quibusdã legitur exemplaribus vltimũ non potest. Omnes enim quæstiones præter vltimam remitti possunt. ℭ Primũ idem genus ad regnandũ. Id est non idem & an loco ad p̃positionis legendũ est hoc modo. Primũ id est genus. An regnandum. Hoc autẽ idẽ & Aristoteles. Topicorum.ij.censet esse faciundũ. Quæret aliquid vltra t litera expuncta:quęre in quibusdam recte legitur exemplaribus.

ℭ Si vnũ in re &c. Sic Vallen̄. & an tuendũ. et an volũtate. et Nã vis quęstionũ. Recipit natura quęstionẽ. in Vallen̄. expuncta dictiõe natura legitur materia: Aldo tamen natura impressa est. Vt hunc quoq3: non virum fortem: vt & fortẽ (hoc est vt demus q etiã fortem) nõ quicunq3 voluntati tuæ nõ paruerit. Et vt (.s. demo q) in alia oĩa subiectus sit:nõ pp̃ter opinionẽ:& vt pp̃ter opinionẽ: non propter talẽ opinionẽ. Sic ptim ex codice Laurẽtiano partim ex aliis mihi legendum videtur. Neq3 legam & fortẽ vt:sed vt & fortem. licet Raph. iubeat. Neq3 legam quære vt Aldus impressit Raphaeli auscultare solitus: sed cũ Vallen̄. sic. Quęratur aliquid quod est vltra: si ne vidua quidẽ: adhuc plus, si nihil ex priuato &c. Ideo autem lego quęratur quia præcessit oportet: præterea si ne viduam quidem recte legi nemo non videt.

ℭ Nõ dissimile huic est: & illud p̃ceptũ: vt a cõibus ad pp̃ria veniamus. Fere.n.cõia generalia sunt. Cõe est:tyrãnũ occidit: pp̃riũ,viriatũ tyrãnũ occidit:mulier occidit:vxor occidit. Solebã & excerpere qd mihi cũ aduersario cõueniret: si mõ id p me erat:nec solũ p̃mere cõfessionẽ:sed ptiẽdo multiplicare:vt ĩ illa cõtrouersia. Dux q cõptitorẽ patrẽ ĩ suffragiis vicerat:captus est. Eũtes ad redimẽdũ eũ legati obuiũ habuerũt patrẽ reuertẽtẽ ab hostib9:legatis dixit:sero itis. excusserũt illi patrẽ: & aurũ in sinu eius inuenerũt:ipsi pseuerarũt ire:quo intẽderãt: iuenerũt ducẽ crucifixũ:cuius vox fuit. Cauete pditorẽ. Reus est pater. Quę cõueniũt? pditio nobis pdita est:& pdita a duce:q̃rimus pditorẽ:te iisse ad hostes fateris:& iisse clam:& ab his incolumẽ rediisse:aurũ retulisse:& aurũ occultũ habuisse. Nam qđ fecit:id nõnũq̃ potẽtius fit in pp̃positione: q̃ si animos occuparit prope aures ipsi defensioni p̃cludũtur. In totũ aũt congregatio criminũ accusantẽ adiuuat:separatio defendẽtem. Solebam id

ℭ Cõmune tyrãnũ occidit. Quis est verbũ elegãter sæpenumero p̃termittat̃: tñ hoc loco mihi ascribẽdũ videtur: vt legamus. Cõe est. ℭ Te isse ad hostes fateris & isse claret. Clam aduerbium sensus exposcit: verbũ vero claret aspernatur. ℭ Quæ si animos occupauit: prope aures ipsi defensioni p̃cludũtur. Occuparit legendũ mihi videtur. ℭ Solebã id qđ fieri in argumẽtis dixi ĩ tota facere materia pp̃positis:extra q̃ nihil esset oĩbus. Sic qdẽ recte legi plerisq3 videt̃: ego vero vt particulã ascribendã puto: & superesset nõ superesse legẽdũ. hoc modo:

quod fieri & in argumētis dixi: in tota facere materia vt ꝓpositis extra q̄ nihil esset oībus, deinde cęteris remotis solū id superesset qd credi volebā: vt in prævaricationū criminib⁹ vt absoluat reus: aut innocētia ipsi⁹ fit: aut interueniēte aliq̄ ꝑtāte: aut vi: aut corrupto iudicio: aut difficultate ꝓbatiōis: aut ꝑuaricatione. Nocētē fuisse cōfiteris: nulla potestas obstitit: nulla vis: corruptū iudiciū nō q̄reris. nulla ꝓbādi difficultas fuit: qd superest: nisi vt ꝑuaricatio fuerit. Si oīa amoliri nō poterā: tñ plura amoliebar. Hominē occisum eē cōstat, nō ī solitudine: vt a latronibus suspicer: nō ꝑdę grā: qa inspoliat⁹ est: nō hæreditatis spe: qa paup fuit. Odiū igit̄ in cā, qs inimicus? Quę res aūt faciliorē diuisioni viā pstat: eadē īuētioni quoq₃ excutere q̄cqd dicit̄ pōt & velut reiectione facta ad optimū puenire. Accusatur Milo: q Clodiū occiderit: aut fecit: aut nō. Optimū erat negare: si nō potest: occidit. Ergo aut iure: aut iniuria. Vtrūq₃ iure: aut volūtate: aut necessitate. Nā ignorātia ptēdi nō pōt. Volūtas anceps est. Sed qa id hoīes putāt: adiūgēda defensio: vt id ꝓ rep. fuerit necessitate: subita igit̄ pugna nō ꝑparata: alter igit̄ insidiatus est. Vter? profecto Clodi⁹. Videsne: vt ipa rerū necessitas deducat ad defensionē? Adhuc, aut vtiq₃ voluit occidere īsidiatorē Clodiū: aut nō. Tutius si noluit. Fecerūt ergo serui Milonis neq₃ iubēte: neq₃ sciēte Milone. At hęc tā timida defensio detrahit auctoritatē illi: qua recte dicebam⁹ occisum. Adiiciet̄ qd suos q̄sq₃ seruos facere voluisset. Hoc eo est vtilius: q₃ sæpe nihil placet: & aliqd dicendū est. Intueamur ergo oīa: ita apparebit, aut id: qd optimū est: aut id: qd minime malū. Propositione aliqñ aduersarii vtēdū: & eē nōnūq̄ cōem eā suo loco dictū est. Multis milib⁹

Vtra ps prior dicere debeat.

versuū scio apud quosdā eē q̄sitū: qūo īuenirem⁹: vtra pars deberet prior dicere: qd ī foro: vel atrocitate formularū: vel modo petitionū: vel nouissime forte diiudicat̄. In schola q̄ri nihil attinet: cū in declamationib⁹ iisdē narrare: & cōtradictiones soluere tā ab actore q̄ a †possessore cōcessum sit. Sed in plurimis con

defensore

Declamatio triū filiorū.

trouersiis ne inueniri qdē pōt: vt in illa. Qui tres liberos habebat oratorē, philosophū, & medicū: testamēto quatuor ptes fecit: & singulas singulis dedit: vnā ei⁹ eē voluit: q esset vtilissim⁹ ciuitati. Cōtendūt: qs primus dicat incertū est: ꝓpositio tamen certa. Ab eo. n. cuius ꝑsonā tuebimur: incipiēdū erit. Et hęc qdē de diuidēdo in vniuersum ꝑcipi possunt. At quo modo īueniemus etiā illas occultiores q̄stiones? scilicet quo modo sentētias: verba: figuras: colores: ingenio: cura: exercitatione: non tñ fere vnq̄ nisi imprudētē fugerint: si (vt dixi) naturā seq ducē velit. Sed pleriq₃ eloquētiæ famā affectātes cōtēti sunt locis speciosis modo: vel nihil ad ꝓbationē cōferētibus. Alii nihil vitātes, ea q̄ in oculos occurrūt exquirēda putāt. Qđ quo facilius appareat

difficillimā

vnā de schola controuersiā nō ita sane †difficilem: aut nouā ꝓponā in exēplū. Qui reo proditionis patri non affuerit exhæres sit. Proditionis damnatus cū aduocato exulet. Reo proditionis patri disertus filius affuit: rusticus nō affuit, damnatus abiit:

vt propositis extra quæ nihil esset oibus. Deinde cęteris remotis solū id superesset qđ credi volebā. ¶ Aut intus veniente aliqua potestate. Interueniente legēdū esse quis non videt? Pręuaricari aūt est vera crimina abscondere vt scribit Marcianus ad senatusconsultū turpilianū. Accusatorum inquit temeritas trib⁹ modis detegitur: & tribus pœnis subiicitur. Aut eñi calumniātur aut ꝑuaricant: aut tergiuersantur. Calūniari est falsa crimina intēdere. Præuaricari est vera crimina abscondere. Tergiuersari in vniuersū₃ ab accusatione desistere. Vlpianus vero de verborum significatione inquit: pręuaricatores eos appellamus: qui causam aduersarijs suis donant: a varicando eñi præuaricatores dicti. Callistratus vero li. xlvij. de ꝑuaricatoribus sic describit. Præuaricator est quasi varicator: qui aduersam partem adiuuat prodita causa sua: qđ nomen Labeo a varia certatiōe tractū ait. Nam qui præuaricatur ex vtraq₃ parte cōsistit. Quin imo ex aduersa. Et velut reiectione facta ad optimū puenire. Similitudo ex iudicijs sumpta est: vbi cum iudices suspecti sunt: reijciuntur partim a reo: partim ab actore. ¶ Multis milibus versuū scio apud quosdam quæsitū esse quo modo inueniremus vtra pars deberet prior dicere. In ea demū hoc præceptū est iudicia, in quibus incertū est vtra pars prior agere debeat. Tria vero ea: esse dicuntur: cum alijs iureconsultis: Tum a Caio libro digestorum quinto de iudicijs: vbi quis agere vel conueniri debeat. In tribus inquit istis iudicijs familiæ herciscundæ: cōmuni diuidundo: finium regundorū queritur quis actor intelligatur: quia par causa omnium videtur. Sed magis placuit: eum videri actorem: qui ad iudiciū prouo

Præuaricari quid sit.

Calūniari & quid tergiuersari.

Tribus iudicijs qs actor dicatur.

cassset Vlpianus aūt subijcit. Sed cum ambo ad iudiciū ꝓuocarint sorte res decerni solet. Quænā aūt eēt ea formularum atrocitas ostendit Iustinianus libro Codicis secundo: titulo de Formulis: & impetrationibus actionū sublatis. Iuris Formulæ inqt aucupatione syllabarū insidiātes cū actorū actibus radicitꝰ amputētur. ℂ At quomodo inuenīemꝰ etiā illas occultatiores q̄stiones? Cū interrogatione est legendū: huic aūt q̄sito statiʒ respōsum infert. ℂ Alij nihil vitare: ac q̄ in oculos occurrūt exquirēdo putāt. Corruptus hic mihi sensus videtur: nō q̄ pro exqrendo nō appareat legēdū esse exquirenda: sed q̄a pro illo infinito vitare: sensus integritas vitātes: & ea pro accopula exigere videtur: hoc modo. Alij nihil vitantes ea q̄ in oculos occurrūt exquirēda putāt. ℂ Actio ꝑ rustico. Actio quidem legitur: sed ago forsitan rectius legeretur: aut actio est mihi.

cum aduocato in exiliū. Rusticus cū fortiter fecisset ꝑmii nomine impetrauit restitutionē patris, & fratris. Pater reuersus intestatus decessit: petit rusticus partē bonorū: orator totū sibi vendicat. Hic illi eloquētes qbusq; nos circa lites raras sollicitiores ridiculi videmur, inuadēt ꝑsonas fauorabiles. Actio ꝑ rustico cōtra disertū: pro viro forti cōtra imbellē: pro restitutore cōtra ingratū, pro eo q parte contētus sit: cōtra eū: q fratri nihil dare ex paternis velit. Quę oīa sunt in materia: & multū iuuāt, victoriā tamē nō tradūt. In hac q̄renē sentētię: si fieri poterit ꝑcipites vel obscuræ. Nā ea nūc virtus est: & pulchre fuerit cū materia tumultu & clamore trāsactū. Illi vero qbus propositū qdē melius: sed cura in proximo est: hæc velut innatantia videbūt, excusatū esse rusticū: q nō interfuerit iudicio nihil collaturus patri: sed ne disertū quidē habere: qd imputet reo cum is damnatus sit. Dignū esse hæreditate restitutorē: non auarū: impium: ingratum: qui diuidere nolit cum fratre: eoq; sic merito.

ASCENSIVS.

ℂ Cōmune est: q̄q̄ est desideratur in Laurētiano: tñ placet ascribi: verū in eoq̄ subditur potius Aldū sequar: q̄ reliquos: Nā vbi oēs habēt: propriū, virum tñ tyrānū vnus Aldus habet Viriatū tyrānū: q̄ mihi vera lectio videtur. Nā q̄stio suboriri potest an Viriatus cēsendus sit tyrannus. Fuit eñ Lusitanus pastor: deinde venator e venatore latro effectus: & mox iusti exercitus dux factus totā Lusitaniā occupauit. M. Ventidiū prætorē fuso eiꝰ exercitu cepit. Cn. Plauciū prætorē fugauit tantūq; terrorē Romanis intulit vt aduersus eū cōsularē ducē & exercitū mitterent: quibus victis tandē a proditoribus consilio Cepionis interemptus est & ab exercitu suo multū imploratus tumulatusq; nobilissime. Vt recitat Liuius. Quocirca apte delegit Viriatū aut eius similē de quo controuersia sit. Proditio nobis prodita est: & prodita a duce: sic Vallen̄. Raph. & prędicta a duce. Aldus bis ꝑdicta impressit: ego Vallen̄. sequar: quia verius proditio prodita q̄ prædicta videtur: non enim prædicta fuit anteq̄ facta: sed prodita post factum. Habet etiam Vallen̄. clā non claret. Habet occupauit vbi; Raph. & Aldus occuparit maline. sed quia sequntur præcluduntur legam occupauit: aut post occuparit præcludantur. Habet ad hoc interueniente: non intus veniente. Vbi vero Ald. & Raph. habent: quicquid dici potest: melius habetur in Vallen̄. quicquid dicitur, potest. At vbi omnes habent: tam ab actore q̄ a possessore: dubitem an legi possit a propulsore aut defensore. Nō ita sane difficillimā: ita quoq; Vallen̄. habet. supra tamē notatū est: difficilē qd sequar. Actio. pro rustico. Sic omnes etiā Aldus: quocirca nō mutem: intelligitur autē: est aut oritur. ℂ In hoc q̄ritur Vall. habet in hac. s. actione. Dignū esse hæreditate restitutorē: non auarum &c. sic solus Vallen̄. reliquis eñ deest negatio: qua omissa penitus inuertitur sententia & ratio. Viriatus.

ℂ Hanc communem omnium legem adornabit: vt iustam: Hic mihi videtur distinguendum: ac leuiter aduerbium ascribendum q̄uis in quibusdam exemplaribus leniter legatur: hoc modo. Hanc cōmunem omnium legem leuiter adornabit: vt iustam. ℂ Nempe sequatur: vt quęramus. Ego hoc sensus initium esse puto: & quidem corruptum: non autem clausulam sensus prioris: vt pleriq; parum certe diligenter intuentes sibi persuadent. Facile vero sic corrigitur: vt sequetur nō sequatur: ac vt loco

ℂ Quæstionē quoq; illam primā scripti & volūtatis † qua nō expugnata, nō sit sequētibus locus. At qui naturā sequeē: illa cogitabit profecto: primo hoc dicturū rusticum. Pater intestatus duos nos filios reliquit: partē iure gentiū peto. Quis tā imperitus! quis tā procul a literis! qn sic īcipiat: etiā si nescierit qd sit propositio! Hāc cōmunē omniū legē leuiter adornabit: vt iustā. Nēpe sequeē, vt q̄ramus: quid huic tā æque postulationi respōdeatur. At id manifestū est. Lex est: q̄ iubet exhæredē eē eū: q patri proditionis reo nō affuerit: tu aūt nō affuisti. Hāc ꝑpositionē necessario seqtur: legis laudatio: & eius q nō affuerit vituperatio. Adhuc versamur in cōfessis: redeat animꝰ ad petitorē: nū qd nō hoc cogitet necesse est: nisi qs sit plane hebes. Si lex obstat nulla lis est inane iudiciū est: atq & legem esse: & hoc, quod puniat a rustico factū, extra dubitationē est. Quid ergo dicemus! Rusticus erā; Sed lex erat, omnes complectitur: nihil proderit. qua de nunc pugna.

Quęramus ergo: num infirmari ĩ aliqua parte lex possit. Quid aliud (sæpius dicam) natura permittit: q̃ vt cum verba contra sint: de volũtate quęratur! Generalis igitur quæstio: verbis an volũtate sit stãdũ. Sed eũ in cõe de iure omni disputãdũ semp: nec vnq̃ satis iudicatũ est. Quærendũ igit̃ in hac ipsa: qua cõsistimus: an aliqd inueniri possit: qd scripto aduersef. Ergo qsqs nõ affuerit: exhæres erit! quisquis sine exceptione! Iã se illa vel vltro offerent argumẽta. Filius infans & æger nõ affuit: & qui aberat: & qui militabat: & q in legatione erat. Iã multũ acti est. Posset aliqs nõ affuisse: & hęres esse. Transeat nũc idẽ ille: q cogitauit: vt ait Cicero: tibicinis latini modo ad disertũ. Vt ista cõcedã: tu nec infans es: nec æger eras: nec absuisti: nec militasti. Nõ aliud occurrit q̃ illud. Sed rusticus sum. Cõtra qd palã est, dicet. Vt agere nõ potueris: assidere potuisti. & verũ est: quare redeũdũ est rustico ad animũ legũ latoris. Impietatẽ punire voluit: ego aũt impius nõ sum. Cõtra q̃ disertus. Tu impie fecisti, inqt cũ exhæredationẽ meruisti: licet te postea: vel pœnitentia: vel ambitus ad hoc genus optionis adduxerit. Præterea ꝑpter te damnatus est pater. Videbaris.n. de causa ꝓnũciasse. Ad hęc rusticus. Tu vero ĩ causa dãnationis fuisti. Multos offenderas. Inimicitias domui cõtraxeras. Hęc cõiecturalia. Illud quoq: qd coloris loco rusticus dicit patris fuisse tale cõsilium: ne vniuersam domũ periculo subiiceret. Hæc prima q̃stione scripti & volũtatis cõtinẽtur. Intẽdamus vltra animũ: videamusq: an aliqd inueniri ꝑterea possit: quo id mõ fiat, sedulo imitor q̃rentẽ: vt q̃rere doceã: & omisso speciosiore illo styli genere ad vtilitatẽ me summitto discẽtiũ. Oẽs adhuc q̃stiones ex ꝑsona petitoris ipsi⁹ duximus. Cur nõ aliqd circa patrẽ q̃rimus! Dictũ vero est: cui quis nõ affuerit: exhęres erit. Cur nõ conamur & hic q̃rere! nũ cuicũq: non affuerit! Facimus hoc sæpe in iis controuersiis: in quibus petũtur in vincula: q parẽtes suos nõ alunt: an eũ: q testimoniũ in filiũ impietatis reũ dixit, an eũ qui filiũ lenoni vẽdidit. In hoc: de quo loquimur patre: qd apphẽdi potest! damnat⁹ est. Nunqd igit̃ lex ad absolutos tantũ patres pertinet! dura prima fronte q̃stio. Nõ desperemus: credibile est: hoc voluisse legũ latorẽ: ne auxilia liberorũ innocẽtibus deessent. Sed hoc dicere rustico vereciidũ est: qa innocẽtẽ fuisse patrẽ fatef. Dat aliud argumẽtũ cõtrouersia. Damnatus proditionis cũ aduocato exulet. Vix videt̃ posse fieri: vt pœna filio in eodẽ patre et si affuerit: et si nõ affuerit cõstituta sit. Pręterea lex ad exules nulla pertinet. Nõ ergo credibile est de nõ aduocato damnati scriptum.

Scholastica An possint eni bona esse vlla exulis† rustic⁹ in vtraq: parte dubiũ facit. Disertus: & verbis inhærebit: in qbus nulla exceptio est: & propter hoc ipm pœnã esse cõstitutã eis: q non affuerint: ne periculo exilii deterreantur ab aduocatione: & rusticũ innocenti nõ affuisse dicet. Illud protinus non indignũ quod annotetur: posse ex vno statu duas generales fieri q̃stiones. An quisqs: An cuicũq:. Hæc ex duabus personis q̃sita sunt. E tertia autem:

aduersatiuæ particulæ scribatur: hoc modo nempe sequetur: vt quęramus quid huic tam æquę postulationi respõdeatur. Sic autem sensus apertus est. Nam post inuentam ac exornatam propositionem tã iustam: consequens est: vt q̃ramus quid ei possit respõderi. ¶ Nisi quia sit plane hebes. Loco quia quis est legendum hoc modo. Nisi qs sit plane hebes. ¶ Atq: & legem esse: atqui legẽdum est: atq: copula crasa. ¶ Quærẽdum in hac ipsa: qua consistimus: an aliquid inueniri possit. Igitur in quibusdã exemplaribus mihi recte ascriptũ videtur hoc modo. Quærendum igitur. ¶ Transeat nunc idem ille: qui cogitauit: vt ait Cicero: Tibicini latini modo ad disertum. Tibicinis legendũ esse extra dubitationẽ est. Hoc autẽ ait Cicero in oratione pro Murena iurisperitos irridens. Tibicines vero latini a tibijs dextris transibant ad sinistras. Tibiarum nãq: apud priscos aliæ dextræ: aliæ vocabantur sinistrę: vt in Terentiũ Donatus scribit. ¶ Nec affuisti f litera in b conuersa absuisti legendũ est. ¶ Cõtraq: disertus. Quæ cum diphthongo scribatur: vt relatiuum sit non copula. ¶ Videbas enim de causa pronunciasse. videbaris si ne controuersia legendum est. ¶ Et omisso speciosiore illo genere ad vtilitatem me summitto discẽtium. Styli genitiuo sensus indigere videtur: id quod tamẽ in quibusdam legitur exẽplaribus: hoc modo & omisso speciosiore illo styli genere. ¶ Omnes adhuc quæstiones ex persona petitoris ipsius diximus: vt duximus legatur sensus exposcit. ¶ Faciamus hoc sępe in ijs controuersijs: in quibus petuntur in vincula: qui parentes suos non alunt: vt eum: qui testimoniũ in filium peregrinãtis dixit eũ: qui Lenoni filium

Tibiar[...] apd an[...]

quæ est aduersarii nulla oriri quæstio potest: quia nulla sit ei de sua parte controuersia. Nondum tamẽ cura deficiat. Ista enim omnia dici possent etiã non restituto patre. Nec statim eo tendamus: ꝙ occurrit vltro a rustico restitutum. Qui id subtiliter quęret: aliquid spectabit vltra. Nam vt genus species sequitur: ita speciẽ genus ꝓcedit. Fingamus ergo ab alio restitutũ: ratiocinatiua atq; collectiua quæstio orietur. An restitutio ꝑ sublatione iudicii † stet: & perinde valeat: ac si iudicium non fuisset. sit
Vbi tentabit rusticus dicere: ne impetrare quidem aliter potuisse suorum restitutionẽ vno pręmio: nisi patre perinde ac si accusatus nõ esset: reuocato: quæ res aduocati quoq; poenam tã῀q̃ is nõ affuisset: remiserit. Tum venim⁹ ad id qđ primũ occurrebat a rustico restitutũ esse patrem. Vbi rursus ratiocinamur: An restitutor accipi debeat pro aduocato: quãdo id pręstiterit: quod aduocatus petiit: nec improbũ sit pro simili accipi quod plus est. Reliqua iam æquitatis † sunt. Vtrius iustius sit deside est
riũ. Id ipsum adhuc diuiditur: etiã si vterq; sibi totum vendicaret: nũc vtiq; cũ alter semissem: alter vniuersa: fratre excluso. Sed his tractatis etiam habet magnũ momentum apud iudices patris memoria: cum præsertim de bonis eius quæratur. Erit ergo coniectura: qua mente pater intestatus decesserit. Sed ea pertinet ad qualitatẽ. Alterius status instrumentũ est. Plerũq; autem in fine causarũ de æquitate tractabitur: quia nihil libentius iudices audiunt. Aliquando tamen hunc ordinẽ mutabit vtilitas: vt si in iure minus fiducię erit: æquitate iudicem ꝓparemus. ℭNihil habui amplius: qđ in vniuersum ꝓciperẽ. Nũc eamus per singulas causarum iudicialium partes: quas vt persequi ad vltimã speciem: id est ad singulas lites: controuersiasq; nõ possum: Ita de generalibus scribere licet: vt quæ in quẽ statũ frequentissime incidant: tradam. Et quia natura prima quęstio est: factũne sit: ab † hac ordiar. hoc

ℭQuęstionẽ quoq; illã primã scripti & voluntatis: qua nũc est pugna: non sit sequentibus locus. Sic Valleñ. vt sit. Locus non sit sequentibus quoq; illam primã quæstionẽ scripti & volũtatis: qua pro de qua aut super qua est nũc pugna. Quæ constructio est rotunda satis & euidens: sed sensus obscurus. Quis enim locus non sit sequẽtibus illam quæstionẽ? Aldus autem & Raphael sic legunt: qua non expugnata: nõ sit sequẽtibus locus: hoc sensu & ordine: vt a superiore repetatur verbũ videbũt aut nouũ potius substituant: quale sit. agent quidem vtcũq;: aut difficulter expugnabũt: aut si quod aliud videbitur aptius. Leuiter adornabit vt iustam: sic Valleñ. Adhuc versamur. Valleñ. at hic versamur &c. Habet Quęrendũ igitur. Habet ꝑiculũ æger quã alii non habent: filius infans & æger: non affuit & qui aberat &c. quomodo etiã paulo post legendum sit: nec infans nec æger eras &c. vbi bene habet nec abfuisti. Item Vt agere nõ potueris. Item quo id modo fiat sedulo: vbi Aldus distingit. Sedulo imitor quærentem. Item duximus. Sed sequentẽ locũ neq; Valleñ. neq; Aldinus codex recte habet meo quidẽ iudicio Aldus eñ impressit vt eũ qui testimoniũ in filiũ peregrinitatis reum dixit. eũ qui filiũ Lenoni vendidit &c. vbi Valleñ. vt ea quæ testimoniũ in filium peregrinationis reum dixit &c. quæ certe sunt absurda: miror q; Aldũ aut potius eum quo repositore Aldus visus est: a Raphaele hoc loco defecisse: Verum vbi Raphael reposuit an eũ: reponi potuit: nũ qui non eũ: vt sit nũ in vincula petatur qui non. s. alunt: eũ. s. patrẽ: qui dixit &c. & similiter num qui non eũ. qui filiũ lenoni vendidit? Sed quia talia facile intelligũtur: & sit inculcatio pronominis qui tã cito repetẽdi: legamus an eum: vt sit an eum sup.

vendidit. Deprauatus quidem est hic locus tametsi plerisq; non videat. Quid nãq; sibi vult illud peregrinantis? Nimirũ impietatis locũ mihi occupasse videtur: eoq; expellendum: aceius loco impietatis reponendũ. Sed ne sic quidẽ mihi integer sensus esse videtur: illa enim vt particula sensum nihil adiuuam⁹ & ipsa alterius locũ forsitã inuasit. Quare expũgẽda mihi videtur: & an dubitatiua coniũctio loco eius reponenda: atq; iterato ascribenda: hoc modo. Facim⁹ hoc sæpe in iis controuersiis in quibus petuntur in vincula qui parentes suos non alunt. An eũ qui testimoniũ in filium impietatis reum dixit? an eum qui Lenoni filiũ vẽdidit: vt intelligamus: an qui nõ alũt eum parentẽ: qui testimoniũ in filiũ dixit: impietatis reũ: sint vinciendi. Tũc enim videretur iniquũ: si filius vlla poena afficeretur: quia nõ aluisset patrẽ in se adeo crudelem. Idem dicatur de eo qui filiũ vendidit lenoni: indign⁹ enim videtur qui a filio alatur. ℭIn eo: de quo loquimur patre? quod apphendi potest. Quid loco illius quod legẽdũ esse certũ est. ℭDat aliud argumentũ controuersiæ: e vocalis eradatur: vt controuersia legatur. ℭVix videtur posse fieri: vt poena filio in eodem patre: et si affuerit: et si nõ affuerit constituta sit. Ita quidem legitur: sed vt ego sentio vitiose. Nullus eñ inde sensus integer elici potest. Sic autẽ emendari posse videtur: vt in præpositio expũgatur: ac eadẽ pro eodẽ & patri pro patre legatur hoc modo: vix videt posse fieri: vt poena filio eadem patri: et si affuerit: et si nõ affuerit: ꝯstituta sit. ℭPręterea lex nulla ad exules ꝑtinet. Hoc quidẽ ex variis iurisconsultorum scriptis colligitur: a quib⁹ Exules ii esse proprie dicũtur: quibus aqua & igni iterdictũ

xules qui
icantur.

patrem qui non aluerit in vincula petendus sit: qui testimonium &c. Vallen.
habet: dat aliud argumentum controuersiæ: vt subaudiatur lex. Aldus tñ con
trouersia impressit. Vix em̃ fieri potest vt pœna eadẽ filio: patri ei si affuerit & si
non affuerit cõstituta sit: sic Aldus Raphaelem secut⁹. At Vallen. habet vt im=
pressimus & quã Raphael antiquam sed corruptã censet lectionem: quã tñ cur
potius sequar in causa est: q̧ non eadẽ pœna filio: sed pœna in eodẽ patre sit con
stituta. Nã si reo proditionis dãnato affuerit filius exulet cũ eo: si non affuerit ex
hæres sit. non igitur eadẽ pœna sit filio. sed pœna diuersa in eodẽ patre dãnato
proditionis: siue affuerit siue nõ affuerit: qd̃ non videtur vero simile legislato=
rem voluisse. vt. s. obliget quẽpiã ad impossibilia: qualia sunt adesse & nõ adesse
se patri proditionis reo: An possint em̃ bona vlla esse exulis rusticus &c. sic Al=
dus: sed Vallen. scholastica habet: vt sit scholastica declamatio: quia tñ statim
opponitur disertus: legã cũ Aldo & Raph. Vallen. habet vt genus species sequi
tur. Reliqua iã æquitatis est. sic Vallen. vt sit reliqua controuersia. Semissem. j.
dimidium bonorũ. habet Vallen. mutabit: sed vt omnes quæ in quẽq̧ statũ fre
quentissime incidant. vbi præter omnes libentius legã: quæ in quẽ statum: nul
la em̃ in quemq̧ statum incidunt. Ab hac exordiar: ad hac. s. quæstione: vt Ra=
ph. & Aldus sentiunt: at Vallæ qui legit ab hoc: sensus est ab hoc. s. factumne.
quod per coniecturam inuestigat.

est: vt sentit Paulus libro.
xlviij. digestorum De pu=
blicis iudicijs: Per has em̃
pœnas inquit eximitur ca=
put de ciuitate. Nã cætera
nõ exilia: sed relegatiões p
prię dicũtur. Tunc em̃ ciui
tas retinet. Vulpian⁹ quo=
q̧ hoc idẽ sentit de legatis:
& fideicõmissis. iij. Hi qui=
bus aqua. & igni interdictũ
est. j. deportati fideicõmis=
sum relinquere no possunt.
quia nec testamenti faciẽdi
ius hñt. Sunt em̃ apolides.
¶ Non ergo credibile est de
aduocato dãnati scriptum
Plerisq̧ nulla hic esse men=
da videt. Qd̃ si est hic sen=
sus nihil rusticum iuuat.

Quid em̃ ad rusticum si nõ sit scriptũ de aduocato dãnati: cũ ipse non fuerit aduocatus. Quare mihi multa ri
manti non particula negatiua iterato ascribenda videtur hoc modo. Nõ ergo credibile est de non aduocato
dãnati scriptũ. Sic nanq̧ optime defenditur rusticus. Nihil em̃ videtur ea lex: qua cauetur. vt qui patri prodi
tionis reo non affuerit: exhæres sit: nocere ei: qui patri proditionis dãnato nõ affuit. Ea nanq̧ lex eos solum
punit qui patri proditionis reo non adsunt: si absoluatur. ¶ An possint em̃ bona vlla esse exulis scholastica in
vtraq̧ parte dubium facit: Ne hic quidẽ sensus integer mihi sanusq̧ videtur. Quid em̃ scholastica hoc loco fa
ciat: non video. Q̧ si paulo longius a dictionũ similitudine mihi recedere permitterem: pro scholastica rusti=
cus: vt sensus exigere videtur scribendũ esse affirmarem. Exulũ vero bona consueuisse publicari callistratus li=
bro digestorũ quadragesimo octauo De bonis dãnatorum scribit his verbis. Supplicij dãnatiõe bona publi
cantur: cũ aut vita adimitur aut ciuitas: aut seruilis conditio irrogatur. Papinianus quoq̧ eodẽ libro De in
terdictis: & relegatis verba traiani refert idẽ significantia. Scio inquit relegatorũ bona auaritia superiorũ tem
porum fisco vendicata: sed aliud clementię nostræ conuenit. ¶ Nã vt genus speciem sequitur. Species aperte
constat esse legendũ. species nanq̧ genus seqtur nõ contra speciem genus vt em̃ si homo est: animal est: ita non
cõtinuo si est animal: est homo. ¶ An restitutio pro sublatiõe iudicij fiet. Sit recte in quibusdam legitur exem=
plaribus. ¶ Et proinde valeat ac si iudiciũ non fuisset. Proinde expungatur: ac perinde legatur. ¶ Vbi tẽpta=
uit rusticus dicere: ne impetrare quidẽ. Temptabit legendũ est: vt futurum sit tẽporis. ¶ Reliqua iam æquitatis
est. Sunt videtur esse legendũ. ¶ Aliquando tamẽ hunc ordinẽ mutauit vtilitas: mutabit futuri tẽporis ver=
bum sensus exposcit. ¶ Ita in generalibus scribere licet. In præpositio mihi eradenda videtur: ac loco eius de
ascribẽda hoc modo. Ita de generalib⁹. ¶ Et quia natura prima est quæstio factũ ne sit ab hoc ordiar. Ab hac et
se legendum ne admonitione quidem est dignũ: vere autẽ natura hæc quæstio prima est: Nam priusq̃ inuesti
genus quid sit aliquid. aut quale: scrutandum est diligenter: an sit: vt in secũdo analyticorum posteriorum
præcipit Aristoteles.

Exulũ bo
publicabã

Genus sp
sequitur.

De coniectura. Cap. IIII.

Cõiecturæ diuisio.

CONiectura omnis: aut de re: aut de animo est. Vtriusq̧ tria tẽpora preteritũ: præsens: futurũ. De re: & generales quæstiones sunt: & definitæ. i. & quę non cõtinentur: & quę cõtinẽtur. De animo quæri nõ potest: nisi vbi persona est: & de facto cõstat. Ergo cũ de re agitur aut quid factũ sit in dubiũ venit: aut qd fiat: aut quid sit futurum: vt in generalibus. An atomorum cõcursu mũdus sit effectus. An prouidentia regatur. An sit aliquando casurus. In definitis: an parricidiũ cõmiserit Roscius. An regnum affectet Manlius. An recte Verrem sit accusaturus. Q. Cælius. In iudiciis præteritũ tempus maxime valet. Nemo em̃ accusat: nisi quæ facta sunt. Nã & quæ fiant: & quę futura sint: ex præteritis colligũtur. Quæritur & vnde quid ortũ: vt pestilẽtia: an ira deũ: an itẽperie cęli: an corruptis aquis: an noxio ter

Pręteritum tẽpus in iudicijs.

RAPH.

¶ Coniectura omnis: aut de re: aut de alo est. Cõiecturalis cõstitutionis diuisionem ita aperit Fabi⁹ vt nihil quod ad eam pertineat prætermittat. Miror autẽ eos: qui hoc opus in capita distinxerunt hanc coniecturæ diuisionem a superioribus vel hoc indice. De coniecturę diuisiõe apposito: non seiunxisse: cum pręsertim & finitionis: & qualitatis diuisionem in duo capita separarint. ¶ De animo quęri potest: nisi vbi persona est. In quibusdam exemplaribus recte negatio ascripta est hoc modo. De animo queri non potest. ¶ An atomorũ cõcursu mundus

ocriti opi
mūdo &
tomus
tetur.

ri de pro
a opinio

is & chri
rū de mū
inio.

taīqd fit

fit effectus. Quęstio est physica quā Democritus potissimū iuexit. Is em̄ atomos hoc est: corpora quędā insecabilia: primordia rerū esse putauit. Atomus autē insecabile pōt interpretari ab a pticula priuatiua & τεμνω seco ac diuido. ℭ An prouidētia regatur. Hoc in dubiū Epicurus primus omnium reuocauit. Deos em̄ nihil mortalia curare sibi psuasit. ℭ An si aliquādo casurus. t litera adiiciatur: vt sit legatur. Hęc quoq; quęstio cū a priscis philosophis tum a Christianis tractat: qui sentiunt mundū & originem habuisse: & aliquando occasurū. Omnia nanq; orta occidāt necesse ē. ℭ Cū de aliquo hoie quærit quid sit. Quis non quid legendū esse constat. Neq; enim ambigitur: an homo sit quisq̄ sed id demū. quis sit: An Figul⁹: an Sosipater. ℭ Quomodo an vltra oceanū: nec quid sit: nec quale sit: sed qs sit. Paulo ante qd loco qs. nunc contra quis loco qd pueſe ſcriptū est. Sed ne sic quidem mēdis purgatur hic locus: An nāq; particula in suum locū referenda videt ac post sed coniunctionē collocanda: vt legatur: Quomodo vltra oceanū nec quid sit nec quale sit sed an quid sit. Ac ne cui sibi ipsi Fabius repugnare videatur hoc vltimū quid ponitur p aliqd. Illud prius pro definitione. ℭ Qua mēte Pyrrhus fœdus petat. Quæritur per cōiecturā: & qualitatem circa modū speciem: numerum. Asterisco signandus est hic loc⁹ nisi corrigat. Null⁹ em̄ integer sensus elici pōt Qd si q̄litas legeret illo accusatio expūcto pspicu⁹ fuerit sensus. Qualitatē aūt accipiam⁹ qdcūq; accidēs: quo quidē modo quātitatē quoq; cōplectit qd apte quę subiiciunt exempla declarant. ℭ Maius bellū troianū an Peloponnēsium. Peloponnesiacū mihi videt esse legēdū: Hoc sūt in principio statim sui operis Thucydides tradit. ℭ Interim sepera

ræ halitu. Et quæ causa facti: vt quare ad troiā quinquaginta reges nauigauerint: iureiurando adacti: an exēplo moti: an gratificantes atridis. Quę duo genera non multum inter se distāt. Ea vero: quæ sunt præsentis tēporis: si non argumentis quę necesse est pręcessisse: sed oculis depręhendēda sunt: non egent cōiectura: vt si apud lacedæmonios quęratur: An athenis muri fiant. Sed & illud potest videri extra hoc propositū cōiecturæ genus: cū de aliquo homine quęritur quis sit: vt est quæsitum cōtra Vrbiniæ hęredes: si is: qui tanq̄ filius petebat bona: Figulus esset: an Sosipater: nā & substantia eius sub oculos venit: vt nō possit quæri: an sit. Quomodo vltra oceanum: nec quid sit: nec quale sit: sed an quid sit. Verū hoc quoq; genus litis ex præterito pendet. An hic sit ex vrbinia natus Clusinius Figulus. Fuerunt autē tales nostris etiam tēporibus controuersiæ: atq; aliq̄ in meum quoq; patrociniū inciderunt. ℭ Animi cōiectura non dubie in omnia tēpora cadit. Qua mente Ligarius in africa fuerit. Qua mēte Pyrrhus fœdus petat. Quomodo laturus sit Cęsar: si Ptolemæ⁹ Pōpeiū occiderit. Quęrit per cōiecturā: & quātitas & qualitas circa modū: speciē numerū: An sol maior q̄ terra. Luna globosa: an plana: an acuta. Vnus mundus an plures. Itemq; extra naturales quæstiones. Maius bellū troianū: an peloponnesiacū. Qualis clypeus Achillis. An vnus Hercules. In iis autē: quę accusatione: ac defensione constant: vnū est genus: in quo quęritur: & de facto: & de auctore: quod interim cōiunctam quęstionem habet: & vtrūq; pariter negatur. Interim separatam: cū & factum sit: nec ne: & si de facto cōstet: a quo factum sit: ambigitur. Ipsum quoq; factū aliquando simplicem quæstionem habet: an homo perierit. Aliquādo duplicē veneno: an cruditate perierit. Alterum est genus de facto tantū: cū sit id certū sit: non potest de auctore dubitari. Tertium de auctore tantum cum factū constet: sed a quo factum sit: in controuersiam venit. Et quod tertio loco posui nō est simplex. Aut enim reus fecisse tantūmodo se negat: aut alium fecisse dicit. Sed ne in alterū quidem transferendi criminis vna forma est. Interdū enim substituitur mutua accusatio: quā gręci ἀντικατηγορίαν vocant: nostrorum quidā concertatiuam. Interdū in aliquam personam: quæ extra discrimen iudicii est: transfertur & alias certā alias incertam. Et cū in certā: aut in extrariā: aut ipsius qui periit voluntatem. In quibus similis: atq; in ἀντικατηγορία personarū: causarum: cęterorum comparatio est: vt Cicero pro Vareno in familiam ancharianam: pro Scauro circa mortē Bostaris in matrem auertens crimen, facit. Est etiam illud huic cōtrariū comparationis genus: in quo vterq; a se factum esse dicit. Et illud: in quo non personę inter se: sed ipsę res collidunt: id est nō vter fecerit: sed vtrū factum sit. Cum de facto: & de auctore constat: de animo quęri potest. Nunc de singulis. Cū pariter vtrūq; negatur hoc modo adulterium nō commisi. Tyrānidem non affectaui. In cędis ac veneficii causis frequēs illa diuisio: nō est factū:

Animi cōiectura.

& ſi eſt factum:ego non feci.Sed cũ dicimus proba hominẽ occiſum:accuſatoris tantum partes ſunt:a reo nihil dici contra prę ter aliquas fortaſſe ſuſpiciones poteſt:quas ſpargere q̃maxime varie oportebit:quia ſi vnum aliquid affirmaris probandũ eſt: aut cauſa periclitãdum. Nã vt cum inter id : quod ab aduerſario:& id quod a nobis propoſitũ eſt:quęritur:videtur vtiq; alterum verum:ita euerſo quo defendimur:reliquũ eſt:quo premimur. At cũ quęrimus de ambiguis ſignis cruditatis:& veneni:nihil tertium eſt. Ideoq; vtraq; pars:quod propoſuit:tuetur Interim autem ex re quęritur:veneficiũ fuerit:aut cruditas: cũ ex ipſa aliqua citra perſonã quoq; argumenta ducũtur. Refert enim cõuiuiũ pręceſſerit:an triſtitia,labor an otium:vigilia an quies. Aetas quoq; eius:qui perierit diſcrimẽ facit. Intereſt ſubito defecerit: an lõgiore valitudine conſumptus ſit. Liberior adhuc in vtrãq; partem diſputatio:ſi tantum ſubita mors in quęſtionem venit. Interim ex perſona probatio rei petitur: vt propterea credibile ſit:venenum fuiſſe:quia credibile eſt:ab hoc factum veneficium:vel contra.

De animo quęri nõ poteſt:niſi vbi perſona eſt. Sic Vallen̄. & Ald. Item an ſit aliquando caſurus. Vallen̄ aũt habet:cũ de aliquo homine quęritur quid ſit & dubitem an rectius q̃ quis ſit.quia de Vrbini æ filio potius dubitabaẽ quid eſſet:q̃ quis eſſet:hoc eſt vtrũ Figulus an Soſipater : ſi quidẽ figulus appellatiuũ ſit: ſed ſi propriũ legã quis eſſet. Quęriẽ per cõiecturã & qualitas. Sic Aldus poſt Raphaelem. Vallen̄. aũt & qualitatẽ habet. Mihi aũt nõ minus quantitas q̃ qualitas videaẽ debere reponi aut vtrũq; vt ſit quãtitas & qualitas. Nã mod⁹ ꝑ mẽſura: vt hic accipiẽ & numer⁹ q̃titates ſunt:ſpecies qualitas. Et cũ incertã&c. ſic quoq; diuiſit Aldus:ſed vt Vallen̄. appoſuit vitã: quã particulã reor cũ Raphaele non apponẽdum: Nã ad volũtatẽ ſpectat adiectiuũ extranã: h; etiã Ald⁹ q pertt. & Vallen̄. cæterorũ:ſed ſubaudiri videẽ & aut q;: vt ſit & cæterorũ vel cæterorũq;. ¶ Ita ex aduerſo vnũ eſt &c. nullus mihi ſenſus in ſic repoſitis a Raphaele videtur: vnde Aldũ & Vallen̄. ſequar: quib⁹ legitur ita euerſo quo defendimur (aut vt Vallen̄. habet: defenderemur) reliquũ eſt. i. integrũ manet: quo premimur. Laborantiũ habet Valla: vt cõiungatur cũ noīe triſtitia: ſed aptius videtur q̃d repoſuit Raphael & ſecutus eſt Aldus. Labor an otium.

tũ. Separatã: vt ad q̃ſtionẽ referatur legendũ. Nã interdum & de facto. & de facti q̃ ntur auctore. Interdũ de facto cõſtat: de auctore vero quæritur: vel cõtra. ¶ Et cũ incertã: aut in extrariã vitã: aut in ipſius: qui petit volũtatem. Errores quidẽ huius loci facile depræhẽduntur: ſed quonã pacto poſſit emẽdari nõ ita apparet. Quod ſi vitã expungere nobis permitteremus: vt ocioſã: facile reliqua corrigerenẽ. Nã in certã diuiſim nota hypodiaſtoles appoſita: & perit loco illius petit cũ cædis ſit exemplũ: videtur eſſe legẽdum. Incertæ aũt perſonæ idcirco nullũ ſubijcit. exemplum: q; nullã recipit diuiſionem nullãq; ptę ſe fert difficultatem: hoc modo: & cũ incertã: aut in extrariã aut in ipſius: qui perit voluntatem. ¶ Certorum cõparatio eſt. Cæterorũ emendare in quibuſdã legitur exẽplaribus. ¶ Vt Cice. pro Vareno. Si ꝑ Vareno oratio: ac pro Scauro extaret: facilius perciperentur: quæ a Fabio traduntur. ¶ Nũc de ſingulis hic eſt diſtinguendũ : vt extrinſecus tractãdum eſt: vel ſimile verbũ ſubaudiaẽ. ¶ Cũ pariter negatur hoc modo. Quis ſic legi ſolitũ ſit: mihi tñ corrupt⁹ hic locus eſſe videtur. Qui quidẽ vt ego ſentio ita põt emẽdari: ſi vtrunq; aſcribatur: vt legatur: Cũ pariter vtrũq; negatur. Sic aũt eſſe legendũ facile ex ijs: quæ paulo ante præcipit Fabius colligi põt. In ijs autem inquit. quæ accuſatione: ac defenſiõe conſtant vnũ eſt genus: in quo quæritur: & de facto de auctore: q̃d interim coniũctã quæſtionem habet: vt cũq; pariter negatur. Sic igitur hic quoq; legendũ videtur: ſingulis em̃ membris factæ diuiſionis exempla ſubijciũtur. ¶ Nã vt cũ inter id quod ab aduerſario: & id q̃d a nobis propoſitũ eſt quæritur : videtur vtiq; alterũ verũ: ita ex euerſo quo defendimur: reliquũ eſt quo præmimur. Aduerſo pro euerſo conſtat quidem eſſe legẽdũ. Sed ne ſic quidẽ e ſenſu tolliẽ obſcuritas: quæ ex deprauationibus oritur. niſi vnũ: ac eſt verbũ aſcribatur hoc modo. Ita ex aduerſo vnũ eſt,: quo defendimur: reliquũ quo premimur. ¶ Cũ ex aliqua ipſa citra perſonã. Hic verba dũtaxat tranſpoſita ſunt: q̃ ſic in ordinẽ rediguntẽ. Cũ ex ipſa aliqua citra perſonã quoq; argumenta ducũtur. ¶ Refert em̃ cõuiuiũ preceſſerit: an triſtitia laborãtiũ: vigilia an quies. Quid ſibi velit hoc loco participiũ illud laborãtiũ mihi nõ liquet: Senſum certe perturbat. Quare nõ eradendũ quidem: ſed in tria verba mihi videtur diſtinguendũ o vocali dũtaxat aſcripta: hoc modo: labor an otiũ. Sic em̃ pulcherrime cum ſequentibus quadrat. Tametſi exẽplaria q̃ quidem ergo viderim: huic emendationi refragentur.

Cõ de reo & de facto q̃ritur.

Cum vero de reo:& de facto quęritur:naturalis ordo eſt: prius factum eſſe accuſator probet:deinde a reo factũ:ſi tamẽ plures in perſonam probationes habuerit:conuertet hunc ordinem. Defenſor autem prius negabit eſſe factum:quia ſi in hac parte vicerit:reliqua non neceſſe habet dicere. Victo ſupereſt:vt tueri ſe poſſit. Illic quoq; vbi de facto tantum controuerſia eſt: q̃d

Cũ de facto tñ quęritur

RAPH:

¶ Manifeſtum quis potionem dederit: quæ ſi veneni fuit: nulla quæſtio de auctore. Parum acute intuẽti hic quidem mendis carere videtur: eoq; hacten⁹ corrupte fuit lectus. Nã illa quatuor verba. Quæ ſi veneni fuit:

si probetur:non possit de auctore dubitari:similiter argumēta: & ex persona:& ex re ducuntur.sed in vnam facti quæstionem: sicut in illa controuersia(Vtendum est enim & his exemplis: quæ sunt discentibus magis familiaria)Abdicatus medicinæ studuit:cum pater eius ægrotaret:desperantibus de eo cæteris medicis:adhibitus sanaturū se dixit:si is potionem a se datam bibisset.Pater acceptæ potionis epota parte dixit:venenum sibi datum:filius quod reliquum erat exhausit:pater decessit.Ille parricidii reus est.Manifestū quis potionē dederit:nulla quęstio de auctore:tantum an fuerit venenum ex argumētis a persona ductis colligetur.Superest tertium:in quo factum esse cōstat aliquid:a quo sit factum quæritur:eius rei superuacuum est ponere exemplum:cum plurima sint huiusmodi iudicia:vt si hominem occisum esse manifestum est:vel sacrilegium commissum.Is autē qui arguitur fecisse neget.Ex hoc nascitur ἀντικατηγορία.Vtiq̧ hoc factum esse cōuenit:quod duo inuicem obiiciunt.In quo quidem genere causarum admonet Cęlsus fieri id in foro nō posse:quod neminem ignorare arbitror.De vno enim reo consilium cogitur:etiam siqui sunt:qui inuicem accusent:alterum iudicium pręferre necesse est.Apollodor[9] quoq̧ ἀντικατηγορίαν duas esse controuersias dixit:& sunt reuera secundum forense ius duæ lites.Potest tamen hoc genus in cognitionem venire senat[9]:aut principis.Sed in iudicio quoq̧ nihil interest actionum:vtrum simul de vtroq̧ pronuncietur:an de vno seorsum.Quo in genere semp prior debebit esse defensio.Primum quia natura potior est salus nostra q̄ aduersarii pernicies.Deniq̧ q̧ plus habebimus in accusatiōe auctoritatis:si prius de innocentia nostra constiterit.Postremo:q̧ ita demū duplex cā erit.Nā q dicit:ego nō occidi:habet reliquā partē:vt dicat:tu occidisti.at q dicit,tu occidisti supuacuū habet postea dicere:ego nō occidi.Hæ porro actiōes cōstāt cōparatiōe:ipa cōparatio non vna via ducitur.Aut enim totā causam nostrā cū tota aduersarii causa componimus:aut singula argumēta cum singulis.Quorum vtrum sit faciendū non potest:nisi ex ipsius litis vtilitate cognosci:vt Cicero singula pro Vareno cōparat in primo crimine.Est enim superior cum persona alieni:cū persona matris temere comparetur.Quare optimū est si fieri poterit:vt singula vincantur a singulis.Sed siquādo in partibus laborabimus:vniuersitate pugnandum est:siue inuicem accusant:siue crimen reus citra accusationem in aduersariū vertit:vt Roscius in accusatores suos:q̄uis reos non fecisset:siue in ipsos quos sua manu periisse dicemus:factum deflectitur:non aliter q̄ in iis:quę mutuam accusationem habent.Vtriusq̧ partis argumenta inter se comparātur.Id autem genus:de quo nouissime dixi:non solum in scholis sępe tractatur:sed etiam in foro.Nam id est in causa Nęuii†appiniani solum quęsitum.Pręcipitata ne esset ab eo vxor:An se ipsa sua spōte iecisset.†Cui[9] actionem equidē solam in hoc tēpus emiseram:quod † ipsum fecisse

Cū de reo tm̄ quęritur.

Mutua accusatio.

Cōparatio quib[9] viis ducatur.

Arpiniatī.
Quam.
Me.

non modo sensum non iuuare sed magno quoq̧ impedimento esse videtur:ne ipsum plene percipiamus. Cū igitur penitus superuacua sint:vel refragantibus exēplaribus tradenda sunt:vt legatur. Manifestū quis potionē dederit:nulla quæstio de auctore. ¶ De vno reo consiliū cogit. Enī coniunctio incuria librariorū omissa omnino est reponēda. Sic enī in quibusdā quoq̧ exēplarib[9] legit. De vno enī reo cōsiliū cogitur:hoc est super vno nanq̧ reo iudicium constituitur. Cogere nanq̧ consilium est iudices a diudicandum congregare. ¶ Etiā & siqui sunt qui inuicem accusent : alterum iudiciū præferre necesse est. Etiā copula cū a sensu non agnoscat mihi prorsus expungenda videtur:ac se pnomen ascribendū vt legamus. Qui se inuicem accusent. ¶ An etiam si de vno fertur. Hunc sensum:corruptū esse patet. Quonā pacto aūt sit emendādus difficile est videre. Fortasse autē sic corrigetur si loco illi[9] copulæ etiā sententia legatur & feratur a vocali ascripta hoc modo: an sententia de vno feratur. ¶ Nā q ni dicit ego nō occidi:habet reliquā partem:vt dicat:tu occidisti. Superuacuū habet postea dicere ego non occidi. Manifeste hic aliquid sensui necessariū deest:quod vt a librariis prætermitteretur illud verbū sępius repetitum in causa fuit. Mihi vero hæ quinq̧ dictiones hoc in loco desiderātur. At qui dicit. Tu occidisti. Itaq̧ a Fabio scriptū fuisse puto. Nā qui dicit ego nō occidi habet reliquā partē vt dicat tu occidisti. At qui dicit tu occidisti superuacuū habet postea dicere ego non occidi. ¶ Est enī superior persona alieni cū psona matris temere cōparatur. Cū particula ascribenda & cōparetur legendū videt:hoc modo. Est enī superior cū persona alieni cū psona mīis temere cōparet. Hæc aūt p Vareno:vt dixi:

...re consili...
...quid sit.

seductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor. Nam cæterę quæ sub nomine meo feruntur: negligentia excipientiũ in quæstum notariorum corruptę minimã partem mei habẽt. Est & alia duplex coniectura huic ἀντικατηγορία non diuersa, de premiis: vt in illa controuersia. Tyrãnus suspicatus a medico suo datum sibi venenũ torsit eum: & cũ id dedisse se negaret: accersit alterũ medicum: ille datum ei venenũ dixit sed se antidotum daturũ: & dedit ei potionẽ: qua epota tyrãnus decessit. De premio duo medici contendunt. Nã vt illic factum in aduersarium transferentiũ: ita hic sibi vendicãtium personæ: causæ: facultates: tempora: instrumenta: testimonia cõparantur. Illud quoq; & si non est ἀντικατηγορία: simili tamen ratione tractatur: in quo citra accusationem quæritur: vtrum factum sit. Vtraq; enim pars expositionem suam habet: atq; eã tuetur: vt in lite vrbiniana: petitor dicit. Clusinium figulũ filium Vrbiniæ acie victa: in qua steterat: fugisse: iactatũq; casibus variis retentũ etiã a rege: tandẽ in Italiam: ac patriam suam marginos venisse: atq; ibi agnosci. Pollio contra seruisse eũ Pisauri dominis duobus, medicinã factitasse: manumissum alienę se familię venali immiscuisse: ac rogãtem: vt eis seruiret emptũ. Nonne tota lis constat duarũ causarum comparatione & coniectura duplici: atq; diuersa? Quæ autem accusantium: atq; defendentiũ: eadem petentiũ: & inficiantium ratio est.

Actionem vnã a Fabio emissam.

Duorũ ad se factũ inclinatio.

Vtrũ factũ sit.

In personam probationes habuerit: cõuertit &c. sic quidem omnes: sed rectius legi opinor: si in personam legatur: & conuertet. Quæ si veneni fuit. Sic omnes etiam Aldus: & tamen redundare penitus ea verba videntur: in eo autem quod sequitur: tamen an fuerit veneniũ: potius legam tantum. i. dũtaxat. Etiã si qui sunt qui inuicem accusent. Sic Vallen. nec opinor ascribendum se: tũ quia facile subaudiri solet. vt paulo ante. Is autem qui arguitur. fecisse neget: subaudit se: tum vero: quia si ascribatur falsam videatur reddere propositionẽ: duo enim inuicem: hoc est mutuo accusant: dum vterq; alterum neuter tamen se accusat: vnde inuicem accusare dici possunt: sed non se. An etiam si de vno fertur. Raph. reponit an sententia de vno feratur. Ego credam reponẽdum: an de vno seorsum. s. pronuncietur. At qui dicit: tu occidisti: argute reponit ea verba Raphael: nam Vallen. desunt: & necessaria sunt. Cum persona alieni &c. sic Vallen. Siue inuicem accusant: ecce iterum non adscriptum pronomen se. Næuij arpiniani. sic Vallen. Aldus autẽ impressit appiniani: & Raphaelis codex habet appiani. Cuius. s. causæ: actionem: sic Vallen. Raphael autem censet Quã actionem scribendum: sicq; Aldus impressit. Quod ipsum fecisse. Sic Aldus: & bene meo quidem iudicio: tum q dum vnum est verbi finiti & infiniti (vt grãmatici dicunt) suppositum: frustra in accusatiuo exprimatur vt fateor fecisse: subauditur enim me: tum q ipsum pro me sæpe accipiatẽ: est enim trium personarum: vt in Bucol. Mar. Et ipsum Ludere quæ vellẽ calamo permisit agresti. Hoc tamen loco accipiã potius. Quod ipsum. s. emisisse eã actionem &c. Vallen. autem habet: quod me fecisse. ❡ Non diuersa. Sic Aldus: sed Vallen. deerat negatio non: quæ tamẽ ascripta est. Habet autem recte scriptũ antidotũ. Habet itẽ vt Aldus Clusiniũ figulũ: vbi Raphael si modo recte scriptũ sit: Clusiũ reponẽdũ cẽset.

Ipsum.

Ciceronis oratio non extat. ❡ Vt Roscius in accusatores suos. Qui plene hoc nosse cupit legat Cicerõis orationẽ p Roscio parricidij reo. Illic eñi ostẽdit, M. Tullius nõ a Roscio patrẽ: sed ab ipsis accusatoribus fuisse interfectum. ❡ Quis reos nõ fecisset. Accusasset: nã reũ facere est accusare. ❡ Cuius actionẽ: Sic quidẽ recte legi videẽ vt cuius causę intelligatur. Sed quã loco cuius fortasse rectius legereẽ hoc mõ. Quã actionem. hoc est. Quã orationem: q̃uis actio pnũciatio quoq; dicatur. ❡ Quod ipsum effecisse seductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor. Me ascribendũ: & fecisse non effecisse legendũ puto. ❡ Est & alia duplex cõiectura huic ἀντικατηγορία diuersa. Datiuus ille græcus cum latino pronomine est copulatus. Non autem negandi aduerbium: vt integer: verusq; sensus habeaẽ mehi videẽ ascribẽdũ: q̃uis exẽpla refragentur hoc modo. huic ἀντικατηγορία non diuersa. Sic autem esse legendum: facile quæ sequũtur: ostendunt. Nam vt illic inquit factum in aduersarium transferentium: ita hic sibi vendicantium: & cętera. ❡ Sed se Antidotum daturũ Antiodotũ scribendũ. vt sit quadrisyllabũ. Antidotũ pprie transferẽ cõtra datũ. Sed in frequẽtissimo ẽ vsu p medicinis q̃ cõtra venena exhibenẽ. Vñ Mithridatis antidotũ. ❡ Vt in lite vrbiniana petitor dicit Clusinum Figulũ filiũ vrbinię. Clusiũ in q̃busdã recte legiẽ exẽplaribus. Eius autẽ litis actiones non extant.

Reũ face

Antidot

RAPH.

❡ Q; læsum & vulneratuz reum sperauere hic inuidia opprimi posse. Hac legẽdũ esse non hic. ne dubiũ quidẽ est vllum. ❡ Contra quã loci oriunẽ sępe a psona prior dicit argumenta defensor: & interim generaliter. Siequidem recte legi videtur. Sed

Loci cõiecturales a psona

Ducitur coniectura primum a præteritis. In his sunt personæ: causæ: consilia. Nam is ordo est: vt facere voluerit: potuerit: fecerit: Ideoq; intuẽdum ante omnia qualis sit: de quo agitur. Accusatoris autem est efficere: vt si quid obiecerit: non solum turpe sit: sed etiam crimini: de quo est iudicium: q̃ maxime conueniat. Nam si reum cædis impudicum: vel adulterum vocet: le-

dat quidem infamia:minus tamen hoc ad fidem valeat:q̃ si au dacem:petulantem:crudelem:temerarium ostenderit. Patrono si fieri poterit:id agendum est:vt obiecta vel neget:vel defen dat:vel minuat. proximum est:vt a præsenti quæstione separet. Sunt enim pleraq; nõ solum dissimilia:sed etiam aliquando cõ traria:vt si reus furti prodigus dicatur:aut negligẽs. Neq; eñ videtur in eundem & cõtemptus pecuniæ:& cupiditas cadere. Si deerunt hæc remedia:ad illa declinandum est:non de hoc q̃ ri:nec eum:qui aliquando peccauerit:vtiq; cõmisisse omnia. & hanc fiduciam fuisse accusatoribus falsa obiiciendi:q; læsum:& vulneratum reũ sperauere hac inuidia opprimi posse. Alia pro positio est accusatoris:contra quam loci oriuntur sæpe a perso na:& interim generaliter. Incredibile esse a filio patrem:ab vxo re virum occisum:ab imperatore proditã hostibus patriam. Fa cile respondetur:vel q̃ omnia scelera in malos cadant:ideoq; sę pe deprehensa sint:vel q̃ indignum sit:crimina ipsa atrocitate defendi. Interim proprie:q̃d est varium. Nã dignitas & tuetur reum:& nõnunq̃ ipsa in argumentum facti conuertitur:tanq̃ inde fuerit spes impunitatis: sed perinde paupertas:humili tas:opes:vt cuiq; ingenio vis est:in diuersum trahuntur. Probi vero mores:& anteactę vitæ integritas nunq̃ non plurimũ pro fuerint. Si nihil obiicietur:patronus quidem in hoc vehemen ter incumbet. Accusator autem ad præsentem quæstionem: de qua sola iudiciũ fit:cognitionem alligabit:dicens neminẽ nõ ali quãdo cœpisse peccare:nec per ἐγκαίνια ducẽdũ scelus primũ. Hoc in respondendo. Sic autem præparabit actione prima iudi cum animos:vt noluisse potius obiicere:q̃ non potuisse creda tur. Eoq; satius est omni se anteactę vitæ abstinere conuicio:q̃ leuibus:aut friuolis:aut manifesto falsis reũ incessere:quia fides cæteris detrahitur:& qui nihil obiicit:omisisse credi potest ma ledicta tanq̃ superuacua. qui vana cõgerit:cõfitetur vanum in anteactis argumentũ:in quibus vinci q̃ tacere maluerit. Cęte ra quę a personis duci solẽt in argumentorũ locis exposuimus. ¶ Proxima est ex causis probatio:in quibus hęc maxime spectã tur:ira:odium:metus:cupiditas:spes. Nã reliqua in has species cadunt:quorum siquid in reum cõueniet:accusatoris est effice re,ad quicquid faciẽdũ causę valere videantur:easq; quas in ar gumentum sumet augere. Si minus.illuc conferẽda est oratio: aut alaquas fortasse latẽtes fuisse.aut nihil ad rem pertinere cur fecerit:si fecit:aut etiã dignius esse odio scelus:q̃ non habuerit causam. Patronus vero quoties poterit:instabit huic loco:vt ni hil credibile sit factum esse sine causa. Quod Cicero vehemen tissime multis orationibus tractat:pręcipue tamen pro Vare no:qui oĩb⁹ malis premebat̃: nã & dãnat⁹ est. At si pponit̃ cur factum sit:aut falsam causam:aut leuem:aut ignotã reo dicet. Possunt esse aliquę interim ignotæ:An hęredẽ habuerit. An ac cusaturus fuerit eũ:a quo dicitur occisus. Si alia defecerint,nõ vtiq; spectãdas esse causas. Nã quę posse reperiri:q̃ nõ metuat:

Loci a perso na.

A causis.

quatuor hęc verba. Prior di cit argumenta defensor con tendetium ab imperitorũ ali quo a margine in contextũ fuisse trãscripta. Cete ptur bant sensum alias perspicu um. obliniãtur ergo sicq; le gatur. Cõtra quã loci oriun tur sæpe a psona & interim gñaliter. loci vero illi sunt: qui a Fabio subiiciunt̃: & generales & speciales. ¶ In credibile est a filio virũ oc cisum. Et sensus patrẽ exigit pro virũ & ita in quibusdam legitur exẽplaribus: sed ab vxore quoq; ascribendũ vi detur vt legamus a filio pa trẽ ab vxore virũ occisum. ¶ Sed proinde paupertas hu militas:opes: vt cuiq; inge nio vis est in diuersum tra huntur. Vbiq; fere in exem plaribus perinde in illud p inde:cũ lõge differant est p mutatũ. Perinde enim hic quoq; legendũ est. ¶ Nec p ἐγκαίνια ducẽdũ scelus pri mũ. Si ἐγκαίνια legẽdũ est: ea prępositio p oino est ex pungẽda. Nã ἐγκαίνια dũ taxat in plurali declinãtur. Dicunt̃ aũt tẽplorũ dedica tiones aut earũ celebritates ¶ Et qa nihil obiicit: omi sisse credi potest maledicta tanq̃ supuacua. A vocalis expungenda est vt qui legat̃ ¶ Qđ Cicero mł̃tis oratio nibus: In ꝓpositio ascriben da videt̃: vt in multis ora tionibus legat̃. ¶ Qui in oĩ bus malis premebat̃ In ꝓ positio hic ociosa: in sensum superiorẽ transferat̃. ¶ At si proponit̃ cur factũ sit: aut falsam causam: aut leuem: aut ignotam pro reo dicet. Non a Fabio sed ab eorum aliq̃uo sibi qui oĩa arrogãt: atq; immutare nulla cur id faciant: reddita ratione per mittũt: eã præpositionẽ p fuisse ascriptã cõtenderim. Qui eñ Quintilianus sic scripsisset: cũ insulsissimus appareat sensus? Quis nã q̃ patron⁹ nõ pro reo dicit? Profecto nemo: cũ etiã pa troni qui p̃uaricant̃: se p reo dicere simulent. Ne igit̃ Fa bio tales ascribant̃ ineptiæ: pręposito ipsa prorsus: vt sensus veritatẽ: integritatẽq;

oderit: speret. Plurimos tamen hæc salua innocentia facere. Neq; illud est omittendũ: nõ omnis causas in omnibus personis valere. Nam vt alicui sit furandi causa paupertas: nõ erit idem in Curio Fabricioq; momentũ. ℭ De causa prius an de psona dicẽdum sit quæritur: varieq; est ab oratoribus factum: a Cicerone etiam prælatę frequẽtissime causæ. Sed mihi: si † sine vllo litis cõuicio proponeretur: secundũ naturam videtur incipere a persona. Nam hoc magis generale est: rectiorq; diuisio. Aut † nullũ crimen credibile: aut † hoc? Potest tamẽ id ipsum: sicut † plerũq; vertere vtilitas. Nec tantũ causæ voluntatis sunt quærendæ: sed interim & erroris: vt ebrietas: & ignorãtia. Nã hęc: vt ĩ qualitate crimen eleuãt: ita in cõiectura premũt: & persona quidẽ nescio: an vnq̃ vtiq; in vno actu rei possit incidere: de qua neutra pars dicat. De causis frequẽter q̃ri nihil attinet: vt in adulteriis: in furtis quia illas per se ipsa crimina secum habent. Post hæc intuenda videtur: & consilia: quę late patent: an credibile sit reũ sperare id a se scelus effici posse: an ignorari cũ fecisset: an etiam si ignoratũ nõ esset absolui: vel poena leui trãsigi: vel tardiore: vel ex qua minus ĩcõmodi cõsecuturus: q̃ ex facto gaudii videretur: an etiam tanti putauerit poenã subire. Post hæc an alio tempore: & aliter facere: vel facilius: vel securius potuerit: vt dicit Cicero pro Milone, enumerans plurimas occasiões: quibus ab eo Clodius impune occidi potuerit. Preterea cur potissimum illo loco: illo tẽpore: illo modo sit aggressus: & ipse diligẽtissime tractatur pro eodẽ locus. An etiam: si nulla ratione ductus est: impetu raptus sit: & absq; sentẽtia. Nã vulgo dicitur: Scelera non habere consilium. An etiam consuetudine peccandi sit allectus.

Neutro litis cõditio præpõderet in nullo. In hoc. Pleraq;

Hac inuidia legitur in Vallen. Vbi etiã leguntur illa verba prior dicit &c. quæ quia Aldus expunxit nõ duxi ascribenda. Legitur etiã a filio patrẽ non virũ: placet aũt licet nõ habeat vt addatur: ab vxore virũ occisum. Vel q; ingeniũ sic &c. Vallen. scriptũ & Raphaelis codex impressum habet: sed Aldinus melius: indignum sit. Habet Vallen. perinde paupertas. &c. Cognitionem allegabit: sic Raphael & Aldi impressio: verũ Vallen. codex rectius habet scriptũ alligabit. Impressit Aldus pro ἐγκαίνια: sicq; Vallen. habet: licet supra scriptũ per encenia idq; sequar. sunt enĩ ἐγκαίνια dedicatio cuiusq; rei: vel festũ pro de dicatione. Vnde idem est ac si dicat accusator etiãsi primũ sit peccatũ: nõ tñ ducendũ esse p festa dedicationũ: tanq̃ rem sacrã: ac impunẽ. habet Vallen. & qui nihil obiicit. Quod Cicero vehementissime multis orationibus tractat: non desiderẽ in hoc loco præpositionem in licet Aldus adscripserit Nã Cicero non tractat in orationibus: cũ id non in orationibus sed in rhetoricis tractari debeat: sed orationibus r quia orando in vsum inducit. Neq; Vallen. adscriptũ habet: at ne in sequẽte q dem: oĩbus malis: Oderit? speret? reliqua duo: irascatur: cupiat: nõ sunt in Vallensi: nec putẽ ascribenda: licet Aldus ascripserit. cũ nõ sit necesse oẽs affectiones explicare: sed satis sit per explicatas reliquas intelligere. Sed mihi si neutro litis cõditio p̃põderet. Sic in Raphaelis exẽplari legit at Aldinũ & Vallense hñt: Sed mihi si sine vllo litis conuicio proponeret: aut vt in Aldino est præponeretur. Argute aũt disputare videtur Raphael vt legatur aut in nullo aut in hoc: sed idẽ mihi sensus seruari posse videtur sine p̃positione qui adiecta ea: Nam demonstrando reũ parui refert an dicam hoc crimẽ. s. qd hic: cõmisit: an in hoc s. qui cõmisit. Sicut plerumq;. sic Vallen. nec mutẽ: naz sensus est. sicut plerũq; sup. vertit: hoc est sicut fere aut frequenter vertit. Etiãsi ignoratũ nõ esset. Sic notatũ in Vallensi codice est: sed illud non, erat p̃postere scriptũ.

confundens cradat emẽdateq; sic legatur. Aut ignotã reo dicet. Causis enĩ sic quoq; respõdere solemus: cum dicimus eas reo fuisse ignotas. Neq; enĩ quisq̃ ea causa mouet ad aliq̃d faciendum quã ignorat. ℭ Nã quẽ posse reperiri: qui non metuat: oderit: speret. Nisi vererer: ne cui videar audacior: censerez huic sensui duo verba irascat cupiat esse ascribenda. vt oẽs huiusmodi affectus cõprehenderent. Cum interrogatione aũt sine controuersia legendũ est. ℭ Nã hoc magis generale: rectiorq; diuisio. Aut nullũ crimẽ credibile: aut hoc. Inuitus equidẽ facio: vt q̃cq̃ immutem: vereorq; ne mihi id vitio vertat: sed cũ siq̃d sentẽtiam ostedero: liberũ tñ vnicuiq; relinquatur iudiciuz: amore pulcherrimi operis nõ grauabor omnẽ istoruz subire calũniã. Hęc quidem diuisio. aut nullũ crimẽ credibile: aut hoc, mendis parũ acute intẽnti carere videtur: ego vero nõ ad personã referri: vt vult Fabius: sed ad rem facile contenderim. Quid enĩ ad personã: si aut nullũ crimen est credibile: aut hoc? Profecto nihil. Quare fortasse in nullo: & in hoc vel refragãtibus exẽplaribus est legẽdũ. hoc modo. Aut in nullo crimen credibile: aut in hoc. Sic enim manifeste ad personã hęc referet diuisio. ℭ Põt tñ idipsum: sicut plerumq; vertere vtilitas. Cũ plerumq; sit aduerbiũ: sensus aũt nomen exigat: plera q; etiã refragantibus exẽplaribus: legendũ esse affirmarim. ℭ An etiã si ignoratum esset absolui. Emẽdate in alijs exẽplarib' legitur nõ esset.

RAPH.

An potuerit Excussa prima parte an voluerit: sequitur an potuerit. Hic tra-

ℭ Inspiciuntur vtiq; difficultates. occasiones: q̃ sunt

plurimæ:& copula ascribē da videtur. ℂ Quæstio: an fecerit: incipit a secundo tē pore: id est præsenti: ac dein de cōiuncto. Et si præceptū hoc mendis carere videtur: si tamē sibi cōstare Fabius cēsendus est paulo cōfusius depræhendetur. Coniun ctum nāq; tēpus cū alibi tū in quinto: vbi de probatio ne artificiali differit: pro p̄ senti accipit: hic aliud eē a p̄ senti sentire videtur: nec sa tis patet: quod tēpus cōiū cto attribuat. Quod si in se quenti illud quod ex inter uallo subiicitur: coniuncto ascriberetur: & sensus pspi cuus esset & Fabi⁹ cādidus hic quoq; esse videretur. Cū enim coniunctū tempus p psenti proprie ponatur: vtpote quod & prætetito: & futuro iungatur: tamen pro futuro quoq; poni po test. Nam futurū præsenti adhæret. Quare mihi Fa bius videtur vt secundum pro præsenti ita coniunctū pro insequenti exposuisse: simulq; eorū exempla sub fecisse. hoc modo. Quæstio an fecerit incipit a secundo tempore: id est præsenti: ac deinde a cōiūcto: hoc est, in seq̄ti quorum sunt son⁹: clamor: gemitus: latitatio: metus: similia. Sic autē esse legēdū etiam ille genitiu⁹: quorū aperte ostendit. Præ sens vero tempus scite Fa bius vocat secūdum. Nam præteritum primū esse dici tur. instans secundū. Futu rum tertium. ℂ Sed verba magis nocent aut minus. magis psunt nostra q̄ alie na: magis prosunt & min⁹ nocent aliena q̄ nostra. Ita depratiatus est hic locus vt apparet vt falsa ac cōtraria sint: quæ exactis colligun tur sensib⁹. Sine cōtrouer sia namq; falsum est nostra verba magis pdesse q̄ alie na: alioqui statim non sub iiceretur: magis prosunt & minus nocent aliena q̄ no stra. Quare minime minor si pauci admodū e professo ribus hoc op⁹ legere aggres si perlegere ab auditoribus deserti potuerunt: cum fere

...tū tēpus

...ī tēpus

...n cur se-
...dicaſ.

etatur locus: tempus, vt furtum in loco clauso vel recluso: fre quenti tempore: vel diurno cū testes plures: vel nocturno cum maior difficultas. Inspicuuntur vtriq; difficultates & occasiões quæ sunt plurimæ. Ideoq; exemplis nō egent. Hic sequens loc⁹ talis est: vt si fieri nō potuit sublata lis sit. Si potuit: sequatur quæ stio: an fecerit. Sed hęc etiam ad animi cōiecturā pertinent. Nā & ex his colligitur an sperauerit. Ideo spectari debent & instru menta vt Clodii ac Milonis comitatus. Quæstio an fecerit. Inci pit a secundo tempore: id est pręsenti: ac deinde coniuncto hoc est insequenti: quorū sunt sonus clamor: gemitus: latitatio: me tus: similia. His accedunt signa: de quibus tractatum est. Ver ba etiam & facta: quæq; antecesserunt: quęq; insecuta sunt. Hęc aut nostra sunt: aut aliena. Sed verba magis nocent aut minus: magis nocent & minus prosunt nostra q̄ aliena: magis prosunt & minus nocent aliena q̄ nostra. Facta autem interim magis p sunt nostra: interim aliena: vt si quid quod pro nobis sit aduer sarius fecit. Semper vero magis nocent nostra q̄ aliena. Est & il la in verbis differentia: q; aut aperta sunt aut dubia: seu nostra: seu aliena sunt: infirmiora in vtrūq; sint necesse dubia. tamē no stra sępe magis nocent: vt in illa cōtrouersia. Interrogatus fili⁹: vbi esset pater: dixit vbicūq; est viuit: at ille in puteo mortuus est inuentus. Aliena quę sunt dubia: nunq̄ possunt nocere: nisi aut incerto auctore: aut mortuo. Nocte audita est vox: caueto tyrānicidā: & interrogatus: cuius veneno moreretur: respōdit: non expedit tibi scire. Nā si est: qui possit interrogari: soluet am biguitatem. Cū autem dicta: factaq; nostra defendi solo animo possint: aliena varie refutantur. De vno quidē maxime genere cōiecturaliū controuersiarum locuti videmur: & in omnes ali quid de his cadit. Nam depositi: furti: creditæ pecuniæ: & a fa cultatibus argumēta veniunt: an fuerit: quod deponeretur: & a personis: an illū deposuisse apud hunc: vel huic credidisse cre dibile sit. an petitorem calūniari: an reum inficiatorem esse: vel furem. Sed etiam in furti reo sicut in cædis: quęritur de facto: & de auctore. Crediti: & depositi duę sunt quęstiones: sed non nunq̄ iunctæ: an datum sit: an redditū. Habent aliquid proprii adulterii causę: q; plerūq; duorū discrimē est: & de vtriusq; vi ta dicendū: q̄q̄ & id quæritur: an vtrūq; pariter defendi opor teat. Cui⁹ rei cōsilium nascetur ex causa. Nā si adiuuabit pars altera: coniūgā: si nocebit: separabo. Ne quis autem mihi putet temere excidisse: q; plerūq; duorū crimen esse adulteriū: nō sem per dixerim: potest accusari sola mulier incerti adulterii. Mune ra domi inuēta sunt: pecunia: cuius auctor non extat: codicilli: dubium ad quē scripti. In falso quoq; ratio similis. Aut eñ plu res in culpā vocantur: aut vnus: & scriptor quidē semper tueri signatorem necesse habet: signator scriptorē non semper. Nam & decipi potuit. Is autē: qui hos adhibuisse: & cui id factum di citur: & scriptorē & signatores defendet. Idem argumentorū lo ci in causis proditiōis: & affectatę tyrānidis. Verum illa schola

A loco
Tempore
Facultate
occasione

A verbis

A factis

Depositi furti
Creditæ pecu
niæ q̄stiones

Adulterii

Falsi

Proditionis
Tyrannidis
affectatæ

rum consuetudo ituris in forū potest nocere: q oīa: quæ in themate nō sunt: pro nobis ducim⁹. Adulteriū obiicis: quis testis? quis iudex? qđ pciū? qs conscius? Venenū, vbi emi? a quo? quādo? quanti? per quē dedi? Pro reo tyrānidis affectatæ: vbi sunt arma? quos contraxi satellites? Neq; hæc nego esse dicenda: & ipsis vtendū pro parte suscepta. Nam & in foro siquādo aduersarius probare non poterit: desiderabo. Sed in foro tantū illā facultatē olim desiderauim⁹: vbi nō fere causa agitur: vt nō aliqd ex his: aut plura ponanť. Huic simile ē: q in epilogis qdā: qb⁹ volūt liberos: nutrices: parētes: accōmodāt: nisi q magis cōcesseris ea: q̄ nō sint posita: desiderare: q̄ dicere. De aīo quo mō q̄rať satis dictū est: cū ita diuiserim⁹: an voluerit: an potuerit: an fecerit. Nā qua via tractať: an voluerit: eadē quo aīo fecerit. Id. n. ēst an male facere voluerit. Ordo quoq; rerū aut affert: aut detrahit fidē: multo. n. magis res put cōgruūt: aut repugnāt: sed hæc nisi in ipso cōplexu causarū nō dephēdūtur. Quærēdū tñ semp quid cui connectatur: & quid cui consentiat.

Ordo.

¶ ¶ Incipit a secūdo. i. a p̄senti: ac deinde a cōiūcto. i. insequēti. Sic Raphael recte reposuit: quia duoꝝ tēpoꝝ simul exēpla ponere voluit auctor dicēs quorū sunt sonus. Qui vero postposuerūt in sequēti viderūt latitationē & metū ad sequēs tēpus ptinere. Sed sic dixisset Fabius: quoꝝ sunt secūdi gđē sonus, clamor, gemitus, insequētis vero latitatio & similia q̄ lectio qa lōge reponēda sit: min⁹ placet, quare Raphaelē sequar. Sequētē etiā locū recte reposuit: magis nocent & minus prosunt nostra &c. qa etiā in Vallen. deprauatus erat. Bene itē reposuit magis pro nobis. Vel hūc credidisse: sic Ald. & Raph. sequar Vallen q huic habet: qa accusatiu⁹ illū supponiť a fronte vtriq; verbo. Nā & in foro aliquando aduersarius probare non poterit: desiderabo. sic oēs habēt: legā tñ potius siquādo Nam in Vallensi superscriptū est vbi pro quādo. Sequar autē Raphaelē legendo: quid cui non cuiq; licet Ald. & Val. ita habeant.

plures corrupti sensus dephendātur esse q̄ integri habeantur. Sed mihi diutius scrutanti sic tandem emendari posse videtur: si tria hæc verba ascribantur. nocent & minus: vt legatur. Sed verba magis nocent: aut minus. magis nocent & minus prosunt nostra q̄ aliena: magis psunt & minus nocēt aliena q̄ nostra. Ita nāq; & perspicuus & integer est sensus. Nec ignoro in alijs exemplarib⁹ sic legi: vt falsa præcipere Fabius coarguatur. ¶ Tamē nostra sæpe nobis nocent. pro nobis legēdum est magis. ¶ Cum autē dicta factaq; nostratia. Legēdum mihi videť nostra. ¶ Crediti & depositi duæ quæstiones sed nunq̄ iunctæ. Hic sensus mihi emendatione indigere videtur: eoq; est obscurior: ac minus verus cum non nunq̄ iunctæ esse possint illæ duæ quæstiones: an datum sit: an redditum. Sic autem corrigi potest vt sunt verbum ac non negandi aduerbium ascribatur. hoc modo. Crediti & depositi duæ sunt quæstiones sed non nūq̄ iūctæ. ¶ Pecunia: cuius auctor extat. Non particula sensui est necessaria: vt legatur non extat. ¶ In falso quoq; similis ratio est. Hoc est. in crimine falsi: quo accusari solēt qui aut instrumenta corrumpunt aut iurati falso aliquid affirmant vel negant. **Falsi crime[n]** ¶ Quærendum tamen semper quid cuiq; connectatur quid cuiq; consentiat. Sępius iam dixi. Quid cui congruat latine eleganterq; dici. Quare hic quoq; cui non cuiq; legatur hoc modo. Quid cui connectatur.

De finitione. Cap. IIII.

Sequitur coniecturā finitio. Nā qui nō potest dicere nihil fecisse: pximū habebit: vt dicat: nō id fecisse qđ obiiciať. Itaq; pluribus legib⁹ idē: qbus cōiectura versať: defensionis tantū genere mutato: vt in furtis: depositis: adulterijs. Nō. n. quēadmodū dicim⁹: nō feci furtū: nō accepi depositū: nō cōmisi adulteriū: ita, nō est hoc furtū: nō est hoc depositū sed mutuatio: non est hoc adulteriū. Interim a qualitate ad finitionē descēdiť: vt in actionibus dementiæ: malę tractationis: reipu. læsę. In qbus si recte facta esse q̄ obiiciuntur: dici nō potest: illud succurrit: nō est hoc demētē esse: male tractare: rēpu. lædere. Finitio igitur est rei ppositæ propria & dilucida & breuiter cōprensa verbis enūciatio. Cōstat maxime: sicut est dictū: genere: specie: differētibus: ppriis. vt si finias equū (Noto eñ maxime vtar exēplo) Gen⁹ est aīal. Species mortale:

Finitio quid sit & qualis.

¶ Sequitur cōiecturam finitio. Definitionis quoq; diuisionē ita describit Fabius: vt si mendæ absint: perceptu facillima videať. Primū autem ostēdit quē admodum cōiecturam sequitur finitio. Deinde finitiōis assignat definitionē. Tum diuisionem finitiuarum causarum subiungit. ¶ Itaq; pluribus legibus idē: qbus cōiectura versať defensionis tātum genere mutato. Sic qdē hactenus & a clarissimis pfessorib⁹ lectū est: verū vt mihi videtur nō sine flagitijs: qb⁹ totus cōfundiť sensus. Ea vero mihi diligētius intuēti sic tolli posse videnť: vt p pluribus plerūq;: ac eisdē

Differentia irrationabile: Nam & homo mortale erat. Propriū hinniēs. Hæc adhibetur orationi pluribus causis. Nam Tū est certū de nomine. Sed q̄ritur q̄ res ei subiiciēda sit. Tū res est manifesta: sed de nomine nō constat. Cū de re dubiū est: interim cōiectura est: vt si q̄ratur: quid sit deus. Nā q id neget deū esse spiritū oībus partibus immixtū: nō hoc dicat falsam esse illius diuinæ naturæ appellationē: sicut Epicurus qui humanā ei formā locūq; inter mūdos dedit. sed nomine vterq; vno vtit: vtrū sit in re coniectat. Interim: qualitas tractatur: vt qd sit rhetoricæ: Vis persuadēdi: an bene dicēdi sciētia. Quod genus est in iudiciis frequentissimū. Sic eñ q̄ritur: an dephensus in lupanari cum aliena vxore adulter sit: quia nō de appellatione: sed de vi facti eius ambigitur. An omnino peccarit. Nā si peccauit nō potest aliud esse q̄ adulter. Diuersum est genus cū cōtrouersia cōsistit in nomine qđ pendet e scripto: nec versatur in iudiciis: nisi propter verba: quæ litem generant. An qui se interficit: homicida sit. An qui tyrānū in mortem compulit: tyrannicida. An carmina magorum veneficiū. Res eñ manifesta est: sciturq; nō idē esse occidere se: quod aliū. Non idem occidere tyrannū: qđ compellere ad mortem. Non idem carmina ac mortiferam potionē. Quæritur tamē an eodem nomine appellāda sint. Q̄q̄ autem dissentire vix audeo a Cicerone: qui permultos secutus auctores dicit: finitionē esse de eodē: & de altero (Semper eñ neganti aliquod esse nomen dicendū qd sit potius) tamē in eandē treis habeo velut species. Nā interim cōuenit sic q̄rere. An habendū sit adulteriū in lupanari: cū hoc negamus nō necesse est dicere quid id vocetur: quia totū crimē inficiamur. Interim q̄ritur an hoc furtū: an sacrilegiū: nō quin sufficiat nō esse sacrilegiū: sed quia necesse sit dicere qd sit aliud. quo in loco vtrūq; finiēdū est. Interim q̄ritur in rebus specie diuersis: an & hoc eodē modo sit appellādū: cū res vtraq; habeat suū nomē: vt amatoriū: venenū. In oībus huius generis litibus q̄rit: an etiā hoc: q̄a nomē de quo ambigit: vtiq; in alia re certū est. Sacrilegiū est rē sacrā de tēplo surripere: nū & priuatā? Adulteriū cū aliena vxore domi coire an & in lupanari? Tyrānicidiū occidere tyrannū: an etiā in mortem cōpellere? Ideoq; συλλογισμὸσ de quo postea dicam velut infirmior est finitio: quia in hac q̄ritur: an idem sit huius rei nomen: qđ alterius. Illo an perinde habenda sit hæc atq; illa.

Primus modus. Secūdus. Deus qd.

nō idē legatur hoc modo. Itaq; plerūq; legibus iisdē: quibus cōiectura versatur. ¶ Illud succurrit nō est male tractare rempub. verbis lædere. Sic qdē legitur: sed corrupte vt pleraq; alia. exemplis enim exponit Fabius quo pacto a qualitate ad finitionem descendatur. Superiusq; exposita repetit exempla. Quare mihi tria hæc verba videntur ascribenda hoc dementem esse: ac ille ablatiuus verbis ab aliquo imperito rum adiectus oblinēdus: vt legatur. Non est hoc dementem esse: male tractare rempublicam lædere. Sic enim singula singulis superius positis respondebunt. hoc est dementiæ: male tractationi. læsæ reipublicę. Ex quo illud quoq; apparet illum verbis ablatiuum ab aliquo indocto quidem sed temerario fuisse adiectum: qui rē publicā ad illud male tractare non ad lædere putauit referendam. Sunt autem themata declamatoria sane q̄ vulgata. Dementiæ nāq; patres a filiis accusantur. Male tractationis viri ab vxoribus. læsæ rei pu. Imperatores a ciuib⁹. ¶ Finitio igitur rei propositæ propria & dilucida & breuiter compressa breuis enunciatio. est verbū mihi videtur ascribēdum & pro compressa comprehensa legendum. hoc modo. Finitio igitur est. ¶ In plurib⁹ causis: in præpositio eradatur: propter plures causas intelligatur. ¶ Tū res est manifesta & qđ nomini constat. hic est distinguendum. Adeo vero corrupt⁹ est hic locus vt vix possit emēdari: nō quia sensus ex sequētibus saltem non percipiatur: sed q̄ quibus verbis sit explicandus non liquet. Idem nāq; sensus pluribus modis exprimi potest. vt hic. Nā tū sic explicaretur. Tū res est manifesta: sed quo nomine appellanda sit nō constat. tū sic. Sed de nomine nō constat.

¶ Itaq; pluribus legibus idē. Sic quoq; Vallen. sed cum de finitione loquatur: legatur cum Raphaele & Aldo: Itaq; plerūq; legibus iisdem quibus coniectura versatur. i. tractatur finitio. Non est hæc mutuatio: sic Aldus: Vallen. non est hoc mutuatio. Hoc. s. quod mutuationē vocas: Raphaelis autem codex vitio impressoris habet: non est hæc mutatio: Ego vero scribendū puto: non est hoc depositum. quia depositum longe a mutuo dato differt cum depositū maneat in potestate dantis: mutuū transeat in potestatem accipientis. Præterea meo quidem iudicio scribēda est cōtinuo bis negatio sic. Ita non, nō est hoc furtū &c. Causa vero q̄ me moueat vt id sentiam est q̄ præmisit defensionis tantum genere mutato: nam si vna dūtaxat negatio ponatur: nō mutatum sed idē ostendatur genus. Sensus enim esset: ita sup. dicimus: nūc vero vt mutatum noscamus sensus est: ita non: sup. dicimus: non est hoc furtum: quæ lectio etiam ex

eo mihi probatur q nō: vt de facto cōtrouersia est in his: ita de nomine ambigitur: quia manifestum est quid sit furtum vocandum: licet de sacrilegio disceptatio est. Legamus igitur bis non: aut potius sic Non enim quemadmodum dicimus: non feci furtum &c. Argute autē adscripsit Raphael: ea verba: nō est hoc dementē esse &c. verū sciemus: negationē agere etiā in duo sequentia: vt sit: non est hoc male tractare: non est hoc remp. lædere. Breuiter cōpressa: sic quoq Vallen. sed superscripsit expressa: melius cōprensa aut cōprehensa legetur. cum Raph. Nam si peccauit non potest aliud esse q̄ adulter: hoc dictū confirmat lectionem meam superiorem: vt q̄q̄ factum negari potest: tamen si de facto cōstat: nomen non potest: in furto deposito adulterio. Q̄q̄ autē dissentire &c. sic Vallen. Non quin sufficiat non esse sacrilegiū. Sic quidē omnes: sed videtur legendū: nō quin sufficiat esse sacrilegiū: quia cū grauius sit sacrilegiū q̄ furtū simplex: videtur sufficere accusatori si sacrilegiū esse dicat: nihil tamen mutatū per me sit. In omnibus autē huius generis &c. sic Vallen.

quod quidem mihi magis probatur. Nam in definitione interdum de nomine interdū de re quæritur. Cum enim constat de nomine: quæstio est de re: cū res est certa: quæritur de nomine. est igitur bimembris hæc diuisio. Quare loco illius copulæ & legatur sed: loco illius quod reponatur de præpositio: ac nō negatiua particula ascribatur. hoc modo. Sed de nomine non constat. ¶ De re dubium interim coniectura est. Huic sensui mihi aliquid deesse videtur: quo connecti possit. Neq enim sunt plures sensus. Sic autem coniungi potest: si cum aduerbiū in principio ascribatur hoc modo. Cū de re dubiū est interim coniectura est. Alterū nāq membrū assignatæ diuisionis exponitur. ¶ Nomine vterq vno vtit. Sed particula vt ascribatur elegantiæ ratio exposcit. Quoties enim ita vnū negatur: vt aliud affirmetur sed particula affirmationi solet apponi: vt non hoc dixit. falsum esse nomē: sed nomine vterq vno vtitur. ¶ Vt quid sit rhetorice vis persuadendi ac benedicendi scientia. An loco ac copulæ legendū esse ne admonitione qdē dignū est. ¶ Q̄q̄ haud dissentire vix audeo a Cicerone. Haud negationem expungendā ac loco eius autem copulam reponendam facile sensus ipse declarat. Hoc vero in Topicis Cicero præcepit his verbis. Ad definitionem autem pertinet ratio ac scientia diuidendi. Atq huic generi finitimū est illud qd appellati de eodem & altero diximus: qd genus forma quædam est definitionis: si enim quæratur idem ne pertinacia ac perseuerātia: definitionibus id est iudicandū. ¶ Semper negāti aliquod esse nomē dicendū quid sit potius tamē eandē tris habeo velut species. Cū sit initiū parentheseos hoc est interpositi sensus ēm coniūctio ascribēda videtur hoc modo. Semp ēm neganti aliquod esse nomen dicendū quid sit potius. ¶ Tamē eādē tris habeo velut species. Hæc qdē oratio vt cōgrua defendi nō potest: nisi in ꝓpositio: vt in eādē legat: ascribat. ¶ In oibus huius generis litibus q̄rit an etiā hoc. Recte in qbusdā exēplarib⁹ aūt pticula est ascripta hoc mō. In oibus aūt hui⁹ gn̄is litibus. ¶ Illo an ꝓinde habēda sit hæc atq illa. in ꝓpō sensui necessaria mihi videt ascribēda ac ꝓinde legēdū nō ꝓinde. hoc mō. In illo an ꝓinde habēda sit hæc atq illa. Syllogismus aūt latine collectio rōcinatioq vocat. Syllogis

¶ Est & talis finitionum diuersitas: vt quidam sentiunt. Num idem diuersis verbis comprehendatur: vt rheorice bene dicēdi scientia: & eadē bene inueniēdi: & bene enūciandi & dicēdi secūdū virtutē orationis: & dicēdi quid sit officii. Atq prouidēdū an si sensu nō pugnāt comphēsione dissentiāt. Sed de his disputatur: nō litigatur. Opus est aliquādo finitione obscuriorib⁹ & ignotioribus verbis: qd sit clarigatio. Erit & interim notis noie verbis: vt qd sit penus: qd littus. Quę varietas efficit: vt eā qdā cōiecturę: qdā qualitati: qdā legitimis quęstionib⁹ subiecerint. Quibusdā ne placuit qdē oīno subtilis hęc: & ad morē dialecticorū formata cōclusio: vt in disputationib⁹ potius p argumēta verboꝝ cauillatrix: q̄ ī oratoris officio multū allatura momēti. Licet. n. valeat ī sermōe tantū: vt cōstrictū ī vinculis suis habeat eū q respōsur⁹ est: & vel tacere: vel etiā īuitū id qd sit cōtra: cogat fateri: nō eadē est tn̄ ei⁹ ī causis vtilitas. Persuadēdū. n. iudici est: q etiā si verbis deuictus est: tn̄ nisi ipsi rei accesserit tacit⁹ dissentiet. Agēti vero q̄ tāta ē hui⁹ ꝑcisę cōphēsionis necessitas! An si nō dixero homo est aīal: rōnale: mortale: nō potero expositis tot corpis aīq ꝓprietatibus latius orone ducta: vel a diis eū vel a mutis discernere! Quid! q nec vno mō diffinit res eadē: sed latiore varioq tractatu vt facit Cicero vt oēs oratores plerūq fecerūt. Rarissima. n. apd eos repiet illa ex cōsuetudine phorꝝ ducta seruit⁹ (ē. n. certe seruit⁹) ad certa se verba astrīgēdi: idq

Dialectica cauillatrix.

¶ Est & talis ditiisionum diuersitas vt quidam sentiunt: num iisdē verbis cōprendatur. Nisi corrigat hic locus: quę sequūtur exēpla: nequaq̄ sensui conuenire videbuntur. Neq ēm plures rhetorice definitiones iisdem assignātur verbis. Quare aut diuersis aut certe variis ablatiuu3 sentio ascribendū. ac ideo p iisdem legendū. Definitionū pręterea loco diuisionū sensus exposcit. cū non de diuisione: sed de definitiōe tractetur hoc modo. Est & talis definitionum diuersitas vt quidā sentiunt num idem diuersis verbis cōprehendatur. ¶ Atq prouidēdū. vt si sensu non pugnat comphensione dissentiūt. Pugnāt vt sit numeri pluralis legēdū ē ne admonēdū qdē est. Sed aliud quoq hic mihi sensus desiderare videtur. An enim particula loco vt & dissentiant restē legerentur hoc modo. Atq prouidēdū an si sensu

non pugnãt: comp̃hẽsione dissentiat. Quid sit clarigatio. Clarigare ẽ res raptas clara voce repetere: vt ex his Plinij v̄bis vbi de verbena loquitur: aperte colligitur. Ac semper inquit ex legatis cum ad hostes clarigatum mitterẽtur .i. res raptas clare repetitũ: vn⁹ vtiq; verbenarius vocabatur. Seruius autem in Vergilium copiosius hoc idẽ exponit sup illo versu principio pugnæ. Hoc de Romana inquit tractum est solẽnitate. Cum enim vellebant bellum indicere pater patratus: hoc est princeps fecialium: proficiscebatur ad hostium fines: & præfatus quædam solẽnia clara voce dicebat se bellũ indicere p̃pter certas causas: aut quia socios læserãt: aut quia nec abrepta animalia nec captiuos reddiderant. Et hęc clarigatio dicebatur: a claritate vocis post quã clarigationẽ hasta in eorum fines missa indicebat pugnæ principiũ.

[...]gare quid

[...]enarius.

[...]ugnæ in[...]ctio.

¶ Erat vt iterum notis nomine verbis. Cur hic sensus perceptu est difficilis? Nempe quia est corrupt⁹. Emendatur autem si erit loco illius erat: ac & copula pro etiam loco vt reponat: hoc modo. Erit & interiꝫ notis nomine verbis. Nam interdum opus est finitione etiaꝫ verbis quo ad appellationem notis: quo ad significationem vero obscuris: qualia sũt quæ subijciuntur. Nam & penus & littus cum nomine nota sint: non paruam tamen circa res ipsas habẽt differentiam. Vnde grammaticus ille apud. A. Gelliũ in quarto ingenue p̃fitetur se ignorare penoris definitionem: cũ verbũ ipsum sibi non ignotum esse contendat. Est autem penus quicquid in annuũ reponitur victuꝫ. Vnde penariũ penus repositorium dicit Vlpianus de penu legata Q. Muti⁹ scribit libro scd'o iuris ciuilis penu legata cõtineri q̃ esui: potuiq; sunt.

[...]nus qd.

faciendum in libris Ciceronis de oratore vetat. M. Antonius. Nam est etiam periculosum: cũ si vno in verbo sit erratum tota causa cecidisse videatur. Optimaq; est illa via: qua vtitur Cicero pro Cecinna: vt res proponatur: verba nõ periclitentur. Et enim recuperatores, nõ ea sola vis est q̃ ad corpus nostrũ, vitãq; peruenit: sed etiã multo maior ea q̃ periculo mortis iniecto: formidine animũ perterritũ loco sæpe & certo statu demouet. Aut cũ finitionem p̃cedit probatio: vt in Philippicis Cicero: Seruiũ Sulpitiũ occisum ab Antonio colligit: & in clausula demũ ita finit. Is ei profecto mortẽ attulit: qui causa mortis fuit. Non negauerim tamen hæc quoq;: vt expedit causæ, esse facienda. Et si quãdo firma comp̃hendi poterit: & breui complexu verborum finitio esse: id tum elegans: tum etiã fortissimũ: si modo erit illa inexpugnabilis. Eius certus ordo est quid sit: an hoc sit. & ĩ hoc fere labor maior est: vt finitionem confirmes: q̃ vt in rem finitionem applices. In eo quid sit duplex opus est. Nam & nostra confirmanda: & aduersæ partis destruenda finitio. Ideoq; in schola: vbi nobisipsis fingimus cõtradictionem: duos ponere debemus fines: quales vtrinq; esse optimi poterũt. At in foro prouidẽdũ: num forte supuacua: & nihil ad causam pertinẽs: an ambigua: an cõtraria: an cõmunis sit finitio. quorũ nihil accidere: nisi agẽtis culpa potest. Vt recte autem finiamus: ita fiet: si prius in animo constituerimus: quid velimus efficere. Sic enim accommodari ad voluntatem verba poterunt: atq; vt a notissimo exemplo: quo fit res lucidior: non recedamus: Qui priuatam pecuniam de tẽplo surripit: sacrilegii reus est: culpa manifesta. Quæstio est: an huic crimini nomẽ quod est in lege, conueniat. Ergo ambigitur: an hoc sacrilegium sit. Accusator quia de templo sit surrepta pecunia: vtitur hoc nomine. Reus quia priuatam surripuerit: negat esse sacrilegium: sed furtum fatetur. Actor ergo ita finiet. Sacrilegium est surripere aliquid de sacro. Reus ita finiet: Sacrilegiũ est surripere aliquid sacri. Vterq; alterius finitionem impugnat. Ea duobus generibus euertitur: si aut falsa est: aut parum plena. Nam illud tertium: nisi stultis nõ accidit: vt nihil ad quæstionem pertineat. Falsa est: si dicas. Equus est animal rationale: nã est equus animal: sed irrationale. Quod autem commune cum alio est: desinet esse proprium. Hic reus falsam dicit esse finitionem accusatoris. Accusator autem non potest dicere falsam rei. Nam est sacrilegium surripere aliquid sacri: dicit parum plenam. Adiiciendum enim ait ex sacro.

Quid sit.

Finitio vitiosa.

Finitionis euersio.

¶ Est & talis &c. Sequar cum Aldo Raphaelis repositionem hoc loco. Erit et interim (scilicet opus) notis nomine verbis: vt quid sit penus &c. Sunt qui scribant vt Aldus videbis quid sit penus: sed in Vallen. non est verbum videbis. Erratum autem illud Quid enim vniuersos &c. in Vallen. & in omnibus antiquis exemplaribus quæ videre potui conspicitur. Solus Aldus Raphaelem secutus reposuit vt nos impressimus. Siquis tamen potius quicq̃ addendum q̃ delendum existimet: legat sic. Quid? q; nec vno modo definitur res eadem: vt facit Cicero. Quid enim? vti videmus in scholis vniuersos latrone varioq; tractatu: vt omnes oratores plerũq; fecerunt. Vallen. vt cætera taceam habet recuperatores: & peruenit. Item non potest.

Littus vero est: vt ait Celsus de verborum significatione: quousq; maximus hybernus fluctus a mari peruenit: Idq;. M. Tullium: cum arbiter esset primū cōstituisse ait. ¶ Quæ varietas efficiat. Effecit ac eam pro ea legendum esse facile ex ipso percipitur sensu. ¶ Licet enim valeat in sermone tantum: vt constrictū in vinculis suis habeat eum: qui responsurus est: vel carcere vel etiam inuitum id: quod sit contra: cogat fateri: nō eadem est tamen eius in causis subtilitas. Inuitus quidem facio: sæpius dicam: vt aliquid immutem. Sed vbi sensus laborat: acumēq;: ac elegantia Fabij periclitatur: ei quoquo modo succurrendū videtur cū pſertim quidā ita inuertant: vt & ipsi ridiculi sint: & Fabij dicta obscuriora fiant. Sic enim in quibusdā legitur exemplaribus. licet enī valeat in sermone tantū: vt cōstrictū in vinculis suis habeat eū: qui respōsurus sit vel crucem: vel etiā vncum id: quod sit contra cogat fateri: non eadem tamē est eius in causis vtilitas. Quid enī ad hunc sensum crux & vncus? Mihi certe & risum & stomachū mouēt. In huius vero loci emendationē primū & copula est ascribēda: & duo illa verba Carcere: & subtilitas etiā refragātibus exēplaribus: mihi videtur immutanda nō quidē in dissimilia: sed simillima verba. Pro carcere nāq; tacere inuitū: & vtilitas non subtilitas a sensus integritate exigūtur hoc modo. Et vel tacere vel etiā inuitū id: qđ sit contra cogat fateri: nō eadē est: tñ eius in causis vtilitas. ¶ Qui etiā si verbis deuictus est. ii litera ascripta deuinctus pulcherrime sensum custodit. Dialectica nāq; acumina colligare ac deuincire disputātes videtur. ¶ Quid? qđ nec vno modo definitur res eadem vt facit Cicero. Quid enī vulgo vniuersos latiore: varioq; tractatu: vt omnes oratores plerūq; fecerūt. Quid mihi hoc loco sit faciundū ignoro: Nam vt aliquis inde sensus eliciatur: aut adijciēda quædā: aut saltē quatuor hæc verba. Quid enī vulgo vniuersos. expungēda videtur. Sed cū facilius sit q̄ supuacua apparēt expūgere: q̄ q̄ sint ascribēda diuinare: eadē quatuor verba trāsuerso calamo allinātur: atq; sed copula interim ascribatur ac tria illa verba: vt facit Cicero. post illū ablatiuū tractatu transcribātur: dū emēdatius aliquod exemplar inueniatur. hoc modo. Quid? qđ nō vno modo definitur res eadē: sed latiore varioq; tractatu: vt facit Cicero: vt omnes oratores plerūq; fecerūt. ¶ Etenim recuperatores nō ea sola vis est: imperiti alicuius temeritate factū est: vt recuperatores in recuperatoris genitiuū immutetur: cū esse casum vocādi ex oratione Ciceronis pro. A. Cecinna aperte colligatur. Sūt autē recuperatores iudices rerū: quibus iniuria quis priuatus fuerat recuperandarū. ¶ Is et pfecto mortē attulit. Hoc idē & iurisconsulti decernūt. Iulianus ad legē Aquiliam. Occidisse dicitur vulgo quidē qui mortis causam quolibet modo pbuit. Sed lege Aquilia is demū teneri visus est: qui adhibita vi: & quasi manu causam mortis pbuisset: tracta videlicet interptatione vocis a cædēdo: vel a cæde: Vlpianus ad legē Corneliam de sicarijs. Nihil interest occidat quis: an causam mortis pbeat. ¶ Et in hoc fere maior labor est: vt finitionē confirmes: q̄ in rem finitionē applices. vt particula eleganter huic aduerbio q̄ subijcitur: cum non ad nomen: sed ad verbū refertur. Quare hoc loco quoq; & Fabij elegātia: vt particulam exposcit: & ita in quibusdam legitur exemplaribus: q̄ vt in rem finitionem applices. ¶ An in foro puidendum. At loco an particulæ vt legatur: sensus exposcit hoc modo. At in foro. ¶ Quod autem cōmune cū alio est: desinet esse proprium. De parum plena definitione hoc dicitur. Nisi enim sit propria definitio rei definitæ parum plena est atq; imperfecta: neq; cum re definita conuerti potest. id quod in primis exigitur in definitione. ¶ Accusator autem potest dicere falsam rei. Nisi non aduerbium ascribatur: ratio quæ subijcitur: repugnare propositioni videbitur. Est enim sacrilegium sine controuersia surripere aliquid sacri. vtrum autem sit sacrilegium de sacro res priuatas subripere Seuerus & Antonius Imperatores: vt scribit Martianus ad legem Iuliam peculatus missa ad Cassiū Festum epistola: declararunt. Res inquiūt priuatorū: si in ædem sacram depositæ: subreptæ fuerint: furti actionē non sacrilegij esse decernimus. Paulus quoq; ad eādē Iuliam legem. Sūt autē inquit sacrilegi: qui publica sacra compilarint. At qui priuata sacra vel ædiculas incustoditas tentauerint: amplius q̄ fures minus q̄ sacrilegi puniri merentur. Quare quod factum: quodve admissum in sacrilegij crimen cadat: diligenter considerandum videtur.

Littus

Recup… res qui…

Sacril… quid…

¶ Maximus autē vsus in approbando refellendoq; fine propriorū ac differentiū: nōnūq̄ etiā etymologiæ. Quæ tamen omnia: sicut in cæteris confirmat æquitas: nonnunq̄ etiam coniectura mentis. Etymologia maxime rara est. Quid enī est aliud tumultus: nisi perturbatio tāta: vt maior timor oriatur? Vnde etiam nomen ductū est tumultus. Circa propria ac differētia magna subtilitas: vt cū q̄ritur: an addictus: quē lex seruire: donec soluerit: iubet: seruus sit. Altera pars finit ita. Seruus est: qui est iure in seruitute. Altera: qui in seruitute est eo iure: quo seruus: aut vt antiqui dixerūt: q seruitutē seruit. Quæ finitio etiā si † cōstat æquo: nisi tñ ppriis & differētibus adiuuetur: inanis est. Dicet enī aduersarius seruire eū seruitutē: aut eo iure: quo seruū. Videamus ergo ppria: differētiaq; liberorū: q̄ libro q̄nto leuiter in trāsitu attigerā. Seruus cū manu mittit̄ fit libertinus: addictus recepta libertate est ingenu⁹. Seruus inuito domino libertatē nō cōsequet̄ addict⁹ soluēdo citra volūtatē dñi cōsequet̄. Ad seruū

Etymologię

distat aliquo

¶ Quid enim est aliud tumultus. Ex octaua Ciceronis Philippica sumptū est etymologię exēplū. ¶ Quę finitio etiā si distat aliquo. Ita qdē legit̄: sed citra vllū sensum Fabio dignū. Quare duo verba mihi vidētur corrigēda: vt pro illo distat constat: pro aliquo legatur æquo. hoc modo. Quæ finitio etiā si constat æquo. Sic enī & perspicuus & iis quæ sequūtur: maxime cōueniēs erit sensus. ¶ Dicet enī aduersarius seruire eū seruitutem aut eo iure quo seruum videamus. Distinctio minus scite apposita totū perturbat hūc sensum Videamus enī ad sequētis sensus initium est reijcien-

nulla lex pertinet: addictus legem habet. Propria liberi: quę nemo habet: nisi liber prænomen: nomen: cognomen: tribum: habet hæc addictus. Excusso quid sit, prope peracta est quæstio: an hoc sit. Id enim agimus: vt sit causæ nostræ conueniens finitio. Potentissima autem est in ea qualitas: an amor: an insania. Huc pertinebunt probationes: quas Cicero dicit proprias esse finitiones ex antecedentibus: consequentibus: adiunctis: repugnātibus: causis: effectis: similibus: de quorum argumentorum natura dictū est. Breuiter autem pro Cecinna Cicero initia: causas: effecta: antecedentia: consequentia complexus est. Quid igitur? fugiebant propter metum? Quid metuebant? vim videlicet: potestatis. Igitur principia negare potestis: cum extrema concediris? Sed similitudine quoq; vsus est. Quæ vis in bello appellatur: ea in ocio non appellabitur? Sed ex contrario argumenta ducuntur: vt si quæratur: an amatorium, venenum sit nec ne: quia venenum, amatorium non sit. Illud alterum genus: quo sit manifestius adolescentibus meis (Meos enim semper adolescentes putabo) hic quoq; fictæ cōtrouersiæ vtar exēplo. Iuuenes: qui conuiuere solebant: constituerunt: vt in littore cœnarent. Vnius: qui cœnæ defuerat: nomen tumulo: quem extruxerant: inscripserunt. Parer eius a transmarina peregrinatione cum ad littus idem appulisset: lecto nomine suspendit se. Dicuntur hi causa mortis fuisse. Hic finitio est accusatoris. Per quem factum est: vt quis perierit: causa mortis est. Rei est. Qui fecit quid sciens: per quod perire homini necesse esset. Remota finitione † accusarori sat est dicere. Causa mortis fuistis. Per vos enim actum est: vt homo periret: quia nisi vos illud fecissetis: viueret. Contra, non statim per quem factum est: vt quis periret: is damnari debet: vt accusator, testis, iudex rei capitalis. Nec vndecunq; causa fluxit: ibi culpa est, vt si quis profectionē suaserit: † vt ad amicum accedat trans mare: & is naufragio perierit. Ad cœnam inuitarit: & is cruditate illic contracta decesserit. Nec fuerit in causa mortis solum adolescentium factum: sed credulitas senis et in dolore ferundo infirmitas, deniq; si fortior fuisset aut prudentior, viueret. Nec mala mente fecerunt: & ille potuit vel ex loco tumulum: vel ex opere tumultuario suspicari non esse monumentum. Qui ergo puniri debēt: in quibus omnia sunt homicidę præter manum? Est interim certa finitio: de qua inter vtrāq; partem conuenit: vt Cicero dicit. Maiestas est in imperio: atq; in omni populi Ro. dignitate. Quæritur tamen: an maiestas minuta sit: vt in causa Cornelii quæsitū est: sed hic etiam similis videri potest finitiue: tamē quia de finitione nō ambigitur: iudicatio est qualitas: atq; ad eū potius statū reducenda: ad cuius forte quādam venimus mentionē: sed & erar ordine proximus locus.

An hoc sit.

Appulisset.

accusatoris

aut ad amicū accedat

Finitio certa.

ASCENSIVS.

¶ Quæ finitio etiam si distat aliquo. Sicquidem Vallēū. habet vt sit sensus: q̄q̄ facit definitū differre in aliquo ab alijs rebus: tamē nisi proprijs & differētibus adiuuetur: inanis est. qui sensus non est oīno impertinens: q tamē Raphaelem

dum. hoc modo: videam⁹ ergo propria differentia q̄ liberorum. ¶ Seruus inuito domino nō cōsequetur. Sensus libertatem ascribi poscit: & ita in quibusdam legitur exēplaribus. Seru⁹ inuito domino libertatem nō cōsequetur. Sed mihi alter sensus maxime necessarius in omnibus exemplaribus quæ quidē ego legerim: ꝑtermissus: hic deesse videtur. Cum eñ Fabius. differentia inter addictū & seruū exponat: si seruus inuito domino nō potest cōsequi libertatem: Addictus sane etiā inuito domino eā consequetur soluēdo. Hoc autem verbū consequetur repetitum in erroris causa fuisse videt. Ita nāq; a Fabio scriptum forsitan fuit. Seruus inuito domino libertatem nō consequetur. Addictus soluēdo citra voluntatē domini consequet. ¶ Propria liberi: quæ nemo habet nisi liber. Proprioȓ nominū apud Romanos: vt cū alij: tū Diomedes grāmaticus scribit: q̄tuor sunt species: ꝑnomē cognomen: nomē: & agnomen. Prænomen est: quod nominibus gentilitijs pręponit: vt est Marcus: Publius. Cognomen est gentilium id est: quod gentē: vel familiam declarat: vt Porcius: Cornelius. Nomen est qđ vniuscuiusq; ꝓpriū: & nominibus gentilitijs subiūgit vt Cato Scipio. Agnomē est qđ extrinsecus adijci solet ex aliqua ratione: vt Aphrican⁹ Numātinus. Sed ꝓ agnomine fere cognomē vsurpat: vt Scipio: cui Aphrican⁹ fuit cognomē. Quæ vero nunc cognomina sunt: auctore Q. Sceuola: vt scribit Iulius paris: olim ꝑnomina fuerūt. ¶ Excuso quid sit. Excusso duplicato ss scribendū est: ne videatur esse verbum: cū sit participiū. ¶ Id enim agimus: vt sit causæ nostræ cōueniens finitio potentissima. Male adhibita distinctione hic quoq; confunditur sensus.

vt facit Aldus sequi malit faciat. Bene etiã distinxit Vallen. Videamus &c. Sed delunt ea q̃ Raphael bene adiecit: nisi subaudiẽda ea Fabius ĩpe cẽsuit: quo breuior sit: repetens scz alibi a se dicta. Neq; vero, Aldus neq; Valla distinxit vt Raphael. Potentissima est aũt vterq; enĩ coniũbat nomẽ potẽtissima cũ nõie finitio. qđ si sequẽti iungẽdũ est: legã Potentissima aũt est: nõ potentissima est aũt. Proprias esse finitiones: sic Val. & Ald. & tamẽ cum Raphaele finitionis lego. Vallen. aũt adscripta habet ea verba propter metũ: vt & Aldus sed ꝑmonitus. Solus autem Aldus pro Potestis igitur: impressit sic. vim videlicet potestatis. Igitur &c. Idq; sequar: sed addã vt ipse potestis: sicut a me impssum est: cũ alijs sic legat. Vim videlicet. Potestis igit̃ pñcipia negare: cũ extrema cõcedatis: vbi Aldus habet cõceditis. Vallen. aũt ea in ocio: qđ & Aldus sequit̃. Amatoriũ aũt neqs ignoret substãtiue capit̃ ideoq; nõ adijcit̃ ad venenũ cũ dicit̃ an amatoriũ venenũ sit. Estq; gen⁹ potionis aut cibi ad amãdũ incitãtis: qđ græce philtron dicit̃. Impssit aũt Aldus male Reus est: q fecit &c. Nã legẽdũ est: Rei est & subauditur a supiore: finitio. Pręmisit enĩ: Hic finitio est accusatoris. ℂ Accusatoris est dicere: sic Vallen. nõ male: licet Aldus impresserit: accusatori satis est dicere. Prætereа vbi Raphael imprimendũ censuit & Aldus impressit, aut ad amicũ accesserit: legam vt ad amicũ accedat trans mare: nam profectio non quæcũq; periculosa est. Si tñ duplex sit exemplũ sequitur Ald. Ad cuius &c. sic Vallen.

Potentissima enim sequentis sensus est initium hoc modo. Potẽtissima est autẽ in ea qualitas. ℂ Quas Cicero dicit proprias esse finitiones. Finitionis: vt genitiuus sit legẽdum esse ne admonitione quidem dignũ esse videtur. ℂ Quid igitur fugiebant? quid metuebant? Duo hic verba ascribenda esse & ex oratione Ciceronis percipitur: & ita in quibusdam exemplaribus legitur. Quid igitur fugiebant? propter metũ. ℂ Quæ vis in bello appellatur ea in loco non appellabitur? Pro loco ocio mihi legendum videtur: atq; ita Ciceronem scriptum reliquisse puto. ℂ Remota finitione accusatoris: sat est dicere. Accusatori litera s erasa legatur. ℂ Vt siquis profectionem suaserit: vt ad amicum accesserit trãs mare. A vocali ascripta aut loco illius vt mihi legendum videtur. Nam & is qui suasit profectionem: & amicus ad quem quis trans mare accessit causa mortis videri possunt: cum tamen nequaq̃ sint. ℂ Tamen quia definitione non ambigitur iudicatio est qualitas. De finitione diuisim legendum est: vt sint duæ partes. ℂ Ad eius forte quidem venimus mentionem. Loco eius legendum est cuius & quadam pro illo quidem hoc modo. Ad cuius forte quadam venimus mentionem.

De qualitate. Cap. V.

Est autem qualitas alia de summo genere: atq; ea quidem nõ simplex. Nã & qualis sit cuiusq; rei natura: & quæ forma, q̃ritur: an immortalis anima: an humana specie deus. & de magnitudine: ac numero quãtus sol: an vn⁹ mũdus. Quæ omnia coniectura quidem colliguntur: quæstionẽ tamẽ habent in eo: qualia sint. Hæc & in suasoriis aliquando tractari solent: vt si Cæsar deliberet: an Britanniã impugnet: quæ sit oceani natura: an Britannia insula (Nam tum ignorabatur) quanta in ea terra: quo numero militum aggrediendа: in consilium ferendũ sit. Eidẽ qualitati succedũt facienda: ac non faciẽda: appetenda: vitanda: quæ in suasorias quidem maxime cadũt: sed in cõtrouersiis quoq; sunt frequẽtia: hac sola differentia: quia illic de futuris: hic de factis agitur. Item demõstratiuę partis omnia sunt in hoc statu, factũ esse cõstat: quale sit factũ q̃ritur. Lis est omnis: aut de prẽmio: aut de pœna: aut de quãtitate. Igitur primũ genus causæ: aut simplex: aut cõparatiuũ. Illic quid æquũ: hic quid æquius: aut qđ æquissimũ sit: excutitur. Cũ de pœna iudiciũ est: a parte eius: qui causam dicit: aut defensio est criminis: aut imminutio: aut excusatio: aut vt quidã putant: deꝑcatio. Defensio longe potentissima est: qua ipsum factũ: qđ obiicitur: dicimus honestũ esse. Abdicatur aliquis: q; inuito pãtre militarit: honores petierit: vxorẽ duxerit: tuemur quod fecimus. Partẽ hanc vocãt hermagorei κατάρτιληψιν. ad intellectũ id nomẽ referẽtes latini (ad verbũ translatum nõ inuenio) absolutã appellãt. Sed enim de re sola quæstio

Qualitas

De pœna iudicium.

Epicuri o[...] nio de de[...]

Sol terra maior est

ℂ Est autem qualitas alia de summo genere: atq; ea quidem nõ simplex. Qualitatẽ Fabius ita vult summum esse genus: vt etiam quantitatem complectatur id quod exemplis: quę inferuntur: aperte declaratur. Primum autem ostendit q̃ late pateat qualitas. Ita nãq; tria causarum genera complectitur: vt deliberatiuę: demonstratiuęq; causæ hoc potissimum statu contineantur: magnaq; pars iudicialium in hoc versetur. Deinde qualitatis ipsius diuisionem diligentissime: vt omnia: exponit. ℂ An humana specie deus. Epicurus hãc inuexit quæstionem. Deum enim humana facie: formaq; præditum esse censuit: eiq;: vt paulo ante vidimus: locum inter mũdos assignauit. ℂ Quãtus sol. Geometrica ratione colligunt astrologi solem multo q̃ terra sit esse maiorem. ℂ Et an vnus mundus. Et copula vt redundãs expũgenda videtur. Democritus aũt physicus infinitos esse mũdos: professus est. ℂ Partem hãc vocãt Her-

iusta sit ea nec ne. Iustum omne continetur natura: vel cōstitutione. Natura quod fit secundū cuiusq; rei dignitatē. Hæc sunt pietas: fides: continentia: & talia. Adiiciūt & id qđ sit par, verū id non temere intuendū est. Nam & vis cōtra vim: & talia nihil habēt aduersum eū: qui prior fecit iniuste. & nō quoniā res pares sunt: etiā id est iustū qđ antecessit. Illa vtrinq; iusta: eadem lex: eadē conditio: ac forsitan ne sint quidē paria: quæ vlla parte sunt dissimilia. Constitutio est in lege: more: iudicato: pacto. Alterum est defensionis genus: in quo factū per se improbabile: assumptis extrinsecus auxiliis: tuemur: id vocāt † προσλεπτικὴν latini hoc quoq;. nam ad verbū transferunt. Assumptiua enim dicitur causa. In quo genere fortissimū est: si crimen causa facti tuemur: qualis ē defensio Orestis: oratio Milonis ἀντέγκλημα dicitur quia omnis nostra defensio: cōstat eius accusatione: qui vindicatur. Occisus est: sed latro: excæcatus: sed raptor. Est & illa ex causis facti ducta defensio priori cōtraria: in qua neq; factū ipsum per se: vt in absoluta quæstione defenditur: neq; ex cōtrario facto: sed ex aliqua vtilitate aut reipublicæ: aut hominū multorum: aut etiam ipsius aduersarii: nonnunq̃ & nostra: si modo id erit quod facere nostra causa fas sit: quod sub † extrario accusatore & legibus agente ꝓdesse nunq̃ potest: in domesticis disceptationib⁹ potest. Nam & filiis pater in iudicio abdicationis & maritus vxori: si malæ tractationis accusabitur & patri filius si dementię causa erit: nō inuerecūde dicet multū sua interfuisse: in quo tamē incōmoda vitātis melior: q̃ cōmoda petētis est causa. q̄bus similia etiā in vera rerū q̄stione tractātur. Nā q̄ in scholis abdicatorū: hęc ī foro exhęredatorū a parētib⁹: & bona apud cōsules repetētiū ratio est. q̄ illic malæ tractationis: hic rei vxoriæ: cū q̄ritur vtrius culpa diuortiū factū sit. q̄ illic demētię: hic petēdi curatoris. Subiacet vtilitati etiā illa defensio: si prius aliquid futurū fuit. Nā in cōparatione malorū boni locū obtinet leuius: vt si Mancinus fœdus Numātinū sic defendat: q; periturus nisi id factū esset: fuerit exercitus Roman⁹. Hoc genus ἀντίσασιν græce nominatur: cōparatiuū nostri vocant.

Iustum. natura.

Cōstitutio. Factū improbabile auxiliis defensū

κατ' ἀντίθεσιν

κατ' ἀντίστασιν

extraneo

¶ Et an vnus mūdus: sic Vallen. Nec viget ratio expungendæ coniūctionis. Quanta in ea. s. insula: terra sup. sit. κατ' ἀντίληψιν. Sic in Vallensi codice ad scriptum est eadem manu qua in contextu κατὰ διάνοιαν. quam vocem posteriorem ego intrusam puto: ab iis qui cum vacuū locū inuenirēt (quia pauci græce scribunt) & putantes id quod sequitur esse eius greci quod omissum esset interpretamentū: scripserunt κατὰ διάνοιαν quod est ad intellectū. Cæterum quia vox referētes nō spectat ad Hermagoreos: sed ad latinos: legā sequens sic: Ad intellectū id nomē referentes latini (ad verbū translatū nō inuenio) absolutam appellant. Hæc sunt pietas, fides, &c. Sunt q legāt hic. i. in hac re sunt &c. Bene autē mutauit Raphael: illud peruersum: in par. Verum: q̄uis Aldus par quidem impresserit: sed aduersum pro verū supposuerit. Quod autē dicit Raphael temere pro fere accipiendū: id quidem alibi concedam: sed hic malim pro temerarie & inconsulte accipere. Nā illud comicū par pari referas: & illud iuridicū: vim vi repellere licet. non habent locū pro eo qui prior fecit iniuste: et ideo id non temere intuendū. Etiam id est iustum quod antecessit. Sic Vall. & Raph. Aldus autē impressit iniustū: quod nō placet: quia licet iuste quis vim vi repellat: nemo tñ iuste vim inferat. Et ideo licet res sint pares: vt eruenti oculū eruere similiter oculū: par est: sed qui prior eruit nō ita iuste vt q posterior facit.

magorei κατὰ διάνοιαν ad intellectū id nomen referentes. Qui κατὰ διάνοιαν putāt scribendū: nō recte intellectū accipiunt. Nam intellectus non solū pro parte illa animæ principali ponit: sed pro significatione quoq; frequētissime accipitur: vt hoc loco. Quare ii mihi maxime ꝓbant: qui κατ' ἀντίληψιν esse scribendū sentiunt. Nā ἀντίληψιν ad verbū latine exprimi nō potest. Trāsferretur autē susceptio contra aliquē. Nam ἀντὶ cōtra siue ꝓ significat ληψίς susceptio dicitur: hoc eniʒ statuit quod nobis obiicitur: ita suscipimus vt iustum ostendamus & nullo extrinsecus assumpto remedio. Ideoq; a latinis absoluta appellatur. Sola vero omniū statuum qualitas in varias species separatur. Nam neq; coniectura: neq; finitio species habent: sed modis quibusdā distinguuntur. ¶ Natura quod fit secundum eiusq; rei dignitatem. Cuiusq; legendum esse patet. ¶ Adiiciunt & id: quod sit peruersum. Quomodo peruersum iis: quæ natura sunt iusta adiici possit. viderint ii: qui nihil in istis exemplaribus perinde atq; ipsorum auctorū manu scriptis: immutandum putant. Ego vero ab instituto non recedens huncquoq; sensum citra omnem dubitationem corruptum: non sine diuturna cogitatione me emendasse credo. Non enim peruersum: q̄uis in omnibus quæ quidem ego viderim: exemplaribus: ita legatur. Sed par verum legendum esse proculdubio affirmarim. Sed ita vt verum sequentis sensus initium sit hoc modo. Adiiciat & id: quod sit par. verum id non temere intuendum est. Sic autē legendum esse & sequentia facile indicant: & ex secūdo Ciceronis rhetorico. aperte colligitur: vbi iuris partes itidem enumerantur.

κατ̓ ἀντίστασιν sic Aldus. κατ̓ ἀντίθεσιν. Sic Raphal & in margine Vallen. q in contextu habet προσληπτικὴν vt opinor a προσλαμβάνω qđ est assumo. Quã ob rem putem hũc locũ neq; ab Raphale neq; ab Aldo recte legi: sed a Valla qui habet. Id vocãt προσληπτικήν Latini hoc quoq;: Nã ad verbũ trãstulerunt: assumptiua enĩ dicitur causa. quod sub extrario sic Vallen. Al. extraneo Si spei aliquid. sic Aldus & Val. sed melius Raph. si peius aliquid: qđ probat id quod sequitur. Habet Vallen. Vt si Mancinus &c.

Quædam autem inquit: genera iuris tam certa consuetudine facta sunt. Quod genus pactũ: par: iudicatum. Pactum est quod inter aliquos conuenit: quod iã ita iustũ putat: vt iure præstari dicatur. Par qđ in oĩ re æquabile est. Temere autẽ hoc loco fere significat. ¶ Id vocant κατ̓ ἀντίθεσιν. latine hoc quoq; nõ ad verbũ trãsferunt. Latini legendũ est. Ad verbũ autẽ transferretur secundũ oppositionẽ. Nam ἀντίθεσις oppositio dicit. His enĩ quę per se sunt improbabilia: alia extrinsecus opponũtur: quibus probabilia efficiũtur. ἀντέγκλημα dicitur. A quibusdã recriminatio cõmode trãsfert. Ab alijs relatio criminis: a quibusdã translatio appellatur. ¶ Est & illa ex causis facti ducta defensio priori est contraria. Est verbũ iterato positũ eradatur ne sensum confundat. Eã vero græci ἀντίστασιν. latini cõparationẽ vocant. ¶ Sed in aliqua vtilitate aut reipubl. in præpositio est expungẽda ac loco eius: aut nihil aut certe ex præpositio ascribẽda videtur: hoc modo. Aut ex aliqua. ¶ Quod sub extraneo accusatore & legibus agente prodesse nunq̃ põt. Alij extrario legũt. Extrarius aũt accusator qui sit multi quęrũt. Eum ego extrarium accusatorẽ dici puto: qui nõ sit familiaris ac domesticus. Id qđ apte quę inferuntur declarant. ¶ Filio si dementiæ causa erit. hic sensus mihi videtur deprauatus. Nã vt statim subijcit Fab. Parentes in scholis interdũ a filijs dementiæ accusari fingebantur. Quo igitur modo pater filio dicet sua interfuisse dementẽ se fuisse. Quapropter ego puto patri ascribendũ & pro filio filius legẽdũ hoc modo. Filius patri si dementiæ causa erit. ¶ Et bona apud cõsules repentinũ ratio est. Qui non videt repetentium non repentinũ legendũ esse: vtilius grãmaticæ q̃ rhetoricæ studeret ¶ Hic rei vxoriæ cũ quærit vtrius culpa diuortium factum sit. Rei vxorię iudiciũ est: vt inquit Boetius in topica Ciceronis: quotiens post diuortium de dote cõtentio est. ¶ Vt si Marius fœdus Numantinũ sic defendat. Mancinus in causa fœderis Numantini non Marius fuit. Recte igit Mãcinus legat. Hæc autem historia notior est q̃ vt hoc loco sit enarrãda.

Pactũ qui

Par.

Extrari⁹ q

Res vxor

Translatio criminis.

Hæc circa defensionem facti: quę si neq; per se ipsam: neq; adhibitis aliis auxiliis dabitur proximũ est in alium transferre crimen: si possumus. Ideoq; etiam in hos qui iã scripti sunt status: visa est cadere translatio. Interdũ ergo culpa in hominẽ relegatur: vt si Graccus reus fœderis numãtini cuius metu leges populares tulisse in tribunatu videtur: missum se ab imperatore suo diceret. Interim deriuatur in rem: vt si is qui testamẽto qd iussus non fecerit: dicat per leges id fieri nõ potuisse: hoc μετάστασιν dicũt. Exclusis quoq; his excusatio superest: ea est aut ignorantiæ: vt si quis fugitiuo stigmata scripserit: eoq; ingenuo iudicato: neget scisse se liberum eũ fuisse: Aut necessitatis: vt cũ miles ad cõmeatus diem nõ affuit: dicit se fluminibus interclusum: aut valetudine. Fortuna quoq; sæpe substituit culpę. Nõ nũq̃ male fecisse nos: sed bono animo dicim⁹. Vtriusq; rei multa & manifesta exempla sunt. Iccirco non est eorũ necessaria expositio. Si omnia quæ suprascripta sunt deerunt: videndum an minui culpa possit: hic est ille qui a quibusdam dicitur status quantitatis. Sed ea cũ sit aut pœnę aut honoris: ex qualitate facti constituitur. Eoq; nobis sub hoc esse statu videtur sicut ei⁹ quoq; quæ ad numerũ refertur a græcis. Nam & ποιότητα & ποσότητα dicunt: nos vtrunq; eadem appellatione complectimur. Vltima est deprecatio: quod genus causæ plerique negarunt in iudicium vnq̃ venire: quin Cicero quoq; pro Quinto Ligario idem testari videtur cũ dicit. Causas Cæsar egi multas: & quidem tecũ: dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum. Certe nunq̃ hoc modo. Ignoscite iudices: errauit, lapsus est: nõ putauit: si vnq̃ post hac & cætera. In senatu vero & apud populum: & apud principẽ: & vbicunq; iuris clemẽtia est: habet

μετάθεσιν

Imminutio culpæ.

Deprecatio.

RAPH.

¶ Hoc μετάστασιν dicunt. Hæc latinę tũ relatio criminis: tũ translatio tũ remotio appellatur. ¶ Vt si quis seruo fugitiuo stigmata scripserit. Stigmata dicuntur notę ac signa & characteres: quæ non solum seruis fugitiuis: sed equis etiã inuruntur vt dignoscãt. ¶ Eoquoq; ingenuo iudicato neget scisse se liberũ eũ fuisse. Nõ quoq;: sed q; copulã exposcit sensus. Sicq; in alijs legitur exemplaribus. Eoq; ingenuo iudicato neget scisse se liberũ eũ fuisse. ¶ Vt cuz miles ad cõmeatus diẽ non affuit. dicit se fluminib⁹ interclusum: aut valetudine. Dicat non dicit legendũ est. Qui miles autem ad diem cõmeatus nõ veniat inquit Modestinus iurisconsultus: perinde in eũ statuendũ est: ac si emansisset vel deseruisset. ¶ Nã ποιότητα & ποσότητα dicunt: hoc est & q̃litatem & quantitatem vocant. ¶ Si exhæredatũ a se filiũ pater testatus fuerit elogio. Elogium est testificatio de aliquo siue ignominię siue honoris cã. Ignominię: vt hoc loco. Honoris: vt Mar. Tullius. Quid elogia sepulchorum? ¶ Sed etiã in formulis cum pœnarię sint

Stigmata

Elogiũ q

locum deprecatio,in qua plurimum valent ex ipso qui reus est: Deprecatio pœnæ
hæc tria in vita præcedere:si innocens:si bene meritus:si spes in
futurum innocēter victuri:& in aliquo vsu futuri.Præterea si
vel aliis incōmodis:vel præsenti periculo:vel pœnitētia videa
tur satis pœnarum dedisse.Extra,nobilitas:dignitas: ꝓpinqui
amici.In eo tamen qui cognoscit plurimū ponendū:si laus eum
misericordis potius q̄ reprehensio dissoluti cōsecutura est. Ve
rum & in iudiciis etiā si non toto genere causæ:tamen ex parte
magna hic locus sæpe tractatur.Nā & diuisio frequens est eti
am si fecisset:ignoscendū fuisse.Idq; in causis dubiis sæpe præ
ualuit:& epilogi oēs in eadē fere materia versari solent.Sed nō
nunq̄ etiam reus hic totius summā constituit si exhæredatū a
se filium pater testatus fuerit elogio:propterea ꝙ is meretricē
amauerit.Nā omnis hic quæstio:an huic delicto pater debue
rit ignoscere:& centūuiri tribuere debeant veniam.Sed etiam
in formulis cū pœnariæ sunt actiōes : nos ita causam partimur
an cōmissa sit pœna:an exigi debeat.Id aūt qđ illi viderūt verū
est:reū a iudicibus hoc defensionis modo liberari non posse.De
premiis aūt quęrūtur duo:an vllo sit dignus qui petit:an tāto. De premiis
ex duobus vter dignior.ex pluribus quis dignissimus. Quorū
tractatus ex ipso meritorū genere ducitur.Et intuebimur nō
rem tantū:siue alleganda:siue comparanda erit:sed personam
quoq;. Nam & multum interest tyrānū iuuenis occiderit:an se
nex.vir an fœmina.alienus an coniunctus.Est & ad locū multi
pliciter,in ciuitate tyrānis assueta;an libera semper.in arce,an
domi.& quo,modo factū sit:an ferro:an veneno. & quo tēpore,
bello an pace. an cum depositurus esset eā potestatem,an cū ali
quid noui sceleris ausurus.Habetur in meritis gratia,periculū Meritis.
quoq; ac difficultas.Similiter liberalitas a quo pfecta sit refert.
Nam in paupere gratior q̄ in diuite:dante beneficium q̄ reddē
te:patre q̄ orbo.Item quā rem dederit:& quo tēpore:& quo ani
mo:id est nū in aliquam spem suā,similiter alia.Et ideo qualitas
maxima oratoris recipit opera:quia in vtrāq; partē plurimū est
ingenio loci:nec vsq̄ tantū affectus valent.Nam coniectura ex
trinsecus quoq; adductas frequenter probationes habet : & ar
gumēta ex materia sumit:vt quale quicq; videatur † eloquētia Eloquentiæ
opus est:hic regnat:hic imperat:hic sola vincit.Huic parti sub
iungit Virginius causas abdicationis:dementiæ malæ tracta
tionis,orbarum nuptias indicentium.Nā † fere sic accidit inuē et iudicii.
tiq; sunt qui has materias officiorū vocarent. Sed alios quoq;
nonnunq̄ leges hæc recipiunt status.Nam & coniectura est ali
quando in plerisq; horum:cū se vel non fecisse vel bona mente
fecisse contendunt.Cuius generis exempla sunt multa.Et quid
sit dementia & mala tractatio finitur. Nā iuris leges plerunq;
quęstiones præcurrere solent.Er ex quibus causis nō fiat statu
tum.quod tamē facto defendi non poterit:iure nitetur & quot
& quibus causis abdicare non liceat:& in quę crimina malę tra
ctationis actio detur:& cui accusare demētiæ nō permittitur.

ormulę

tere pœ
ificet qd

actionis. Sūt & actiōes mi
hi legendū videtur hoc mo
do cum pœnariæ sunt actio
nes. Formulæ autem sunt
quæ modo libelli modo q̄
relæ a vulgo dicuntur : vn
de formularii harum cōscri
ptores appellātur. ¶ An cō
missa sit pœna. Frequentis
sim⁹ est apud iuriscōsultos
hic loquēdi modus. Est au
tem cōmittere pœnā incide
re in pœnam legibus statu
tam. ¶ Patre quia morbo.
Corrupte quidē sic legitur:
sed ne ab iis quidem emen
datur: qui pro morbo legūt
auūculo. Corrigitur autē si
pro quia scribatur q̄ & orbo
in litera de morbo expūcta
hoc mō. Patre q̄ orbo. Nā
liberalitas multo est grati
or in patre q̄ in orbo vtpo
te qui filiis careat. ¶ Et quo
animo id est non in aliquā
spem suā. Nū ita exposcen
te sensu loco negatiui aduer
bii mihi legendum videtur
hoc modo. Nū in aliquam
spem suā. ¶ Etiā coniectu
ra extrinsecus quoq; addu
ctas frequenter probatiōes
habet & argumenta ex ma
teria sumit quale quicq; vi
deatur: eloquētia opus est.
Hi sensus mihi deprauati
videtur: eoq; obscuriores sūt
Sed quonā modo emenda
ri possint: nunc mihi nō oc
currit nisi fortassis. Nā par
ticulam pro illa etiam pu
temus scribendā vt legat.
Nam coniectura: ac vt par
ticulam ascribendam: hoc
modo vt quale quicq; videa
tur: Significat autē Fabius
maiore opus esse eloquētia
in qualitate q̄ in coniectura
tractāda. ¶ Huic parti sub
iungit virginius causas ab
dicationis: clæmentiæ ma
læ tractationis : orbarum
nuptias indicentium. De
mentiæ loco clęmentiæ le
gendum esse ne admonitio
ne quidē est dignū. qđ autē
est vltimo loco de iure prisc
co sumptum est. Nā orbæ
olim cum liberet ex cognatis
nuptias indicebāt vt aper
te ex Phormione Terentii
percipi potest. ¶ Nā iuris
leges plerunq; quæstiones
præcurrere solent. Hic sen

ASCENSIVUS.

μετάσταση dicunt. Sic Raphael Aldus μετάθεσιν Vallen. vtrunq;. Reliqua omnia quę in hūc locū. adnotauit Raph secutus est Aldus. Vallen. parū oberrat: nā vbi Raph. cū pœnariæ sunt actiões: Vallen. habet cū pœnaria sit actio. Habet aūt manifeste patre q̄ orbo. Illud aūt Et locū: sic perficitur. Et locū intuebimur &c. qđ verbū a supiore repetitur. Nō habet vt: ibi vt quale quicq; videatur eloquētia est aptus: Vbi putem nō ascribendū vt: sed dubitē an eloquētiæ legā. vt sit opus. i. munus & officiū est: quale quicq; videatur. Nā & fere sic accidit. Aldus adscripsit iudiciū: q̄ vox reliquis deest. Nā iuris leges &c. Licet subobscurus sit sensus: omnes tñ sic scripserūt. Vallen. habet. Et ex quibus causis nō fiāt status. sicq; libētius legā: vt sit exēplū vnū de legibus iuris. sicut & sequētia. sus ingenue fateor mihi nō percipitur: corruptus autē videtur. Nā iuris genitiu⁹ nihil sensui iuuat nisi ad q̄stiones referatur: vt legam⁹ hoc ordine. Nā iuris q̄stiones plærūq; leges præcurrere solēt. ¶ Et ex quibus causis non fiat statutus. Stat⁹ quidē in aliis legitur exēplaribus sed ne sic quidem mihi integer perspicuusq; videtur hic sensus. Statutum autem cōtenderim esse legēdū hoc modo. Et ex quibus causis nō fiat statutū: vt intelligamus statutū esse quibus ex causis mala tractatio non fiat.

Abdicationum formæ

Abdicationum formę sunt duę: altera criminis perfecti: vt si abdicetur raptor: adulter. altera imperfecti. velut pēdentis & adhuc in cōditione positi: quales sunt: in quibus abdicatur filius: quia non pareat patri. Illa semper asperā abdicantis actionē habet. Immutabile est eñ qđ factum est: hęc ex parte blandam: & suadenti similem. Mauult. eñ pater corrigere q̄ abdicare. At ꝑ filiis in vtroq; genere summissam: & ad satis faciendū compositam: a quo dissensuros scio: qui libenter patris figuram lædūt, qđ non ausim dicere: nunq̄ esse faciendū (potest eñ materia incidere: quę hoc exigat) cęterum videndū est quoties aliter agi potest. sed de figuris in alio libro tractabimus. Nō dissimiles autem abdicationū actionibus sunt malę tractationis actiões. Nā & ipsæ habent eādem in accusationibus moderationē. Dementiæ quoq; iudicia: aut propter id qđ factū est: aut propter id qđ adhuc fieri vel nō fieri pōt, instituūtur: & actor in eo: quod factū est: liberū habet impetum: sic tamē: vt factum accuset ipsius patris tanq̄ valitudine lapsi misereatur. In eo vero: cuius libera mutatio est: diu roget: & suadeat: & nouissime dementiā rationi queratur obstare: nō mores: quos q̄to magis in prȩteritū laudauerit: tanto facilius probabit morbo esse mutatos. Reus quoties causa patietur: debebit esse in defensione moderatus. quia fere ira: & concitatio furori sunt similia. Omnibus his commune est: qđ rei nō semper defensione facti: sed excusatione: ac venia frequenter vtuntur. Est eñ domestica disceptatio: qua & semel peccasse: & per errorem: & leuius q̄ obiiciatur: absolutio ni nōnunq̄ sufficit. Sed alia quoq; multa controuersiarū genera in qualitatē cadunt: Iniuriarū: q̄q̄ eñ reus aliquando fecisse negat: plerunq; tamen hęc actio facto atq; animo cōtinetur. De accusatore constituendo: quę iudicia diuinationes vocātur (In quo genere Cicero quidē: qui mandantibus sociis Verrem accusabat: hac vsus est diuisione) spectandū a quo maxime agi velint ii: de quorū vltione quæritur: a quo minime velit is: qui accusatur. Frequentissime tamen hæc sunt questiones: vter maiores causas habeat: vter plus industriæ aut virium sit facturus ad accusandum: vter id meliore fide sit facturus. Tutelę prȩterea: in quo iudicio solet quæri: an alia de re q̄ de calculis cognosci oporteat. An fidem prȩstare debeat tantū: non etiam cōsilium:

Margin notes: Maletractationis. — Dementiæ. — Iniuriarum actio. — De accusatore cōstituendo. — Tutelæ. Actio.

RAPH.

¶ Sed de figuris ī alio libro tractauimus. In. viii. de figuris: ac figuratis cōtrouersiis differit Fab. Quare tractabimus legēdū. Pater autem ea vtitur figura in abdicādo filio: vt simulet se malle illum corrigere q̄ abdicare. ¶ Nā & ipsam eandem habent in accusationibus moderationem. Ipsæ nō ipsam mihi legendū videtur. ¶ Demētiæ quoq; iudicia: aut propter id qđ adhuc fieri ex iis. q̄ sequūtur & apparet primū diuisionis membrum librariorum incuria omissum esse: ascribendum hoc autē. Aut ꝑpter id qđ factum est: vt legamus demētiæ quoq; iudicia aut propter id quod factū est: aut ꝑpter id quod adhuc fieri: vel non fieri potest instituunt. ¶ Est enim domestica disceptatio: in qua & semel peccasse: & leuius q̄ obiiciatur absolutio nōnunq̄ sufficit. Nisi absolutioni legatur: vt sit dandi casus: nullus hinc sensus elicitur. Nā ad absoluendū: & error: & leuitas criminis: & semel dūtaxat peccasse i domestica disceptatione sufficit. ¶ Iniuriarum. Controuersiarum supplicatur. enumerat nanq; Fab. alias quoq; controuersias: q̄ in qualitate versantur: frequentius tamen actio iniuriarum coniecturalis est. Facta eñ fere negātur. Interdum tamē ex facti qualitate: animiq; diiudicātur. ¶ De accusatore constituendo quæ iudicia diuinationis vocantur. Sic quidē plerisq; recte legi videt: sed diuinatiōes ego cōtēderim

& euentus. Cui simile est malæ gestę procurationis: in foro negociorum gestorũ: nam & mandati actio est. Pręter hæc finguntur in scholis: & scripti maleficii: in quib⁹ aut hoc quęritur: an scriptum sit: aut hoc: an maleficium sit: raro vtrũq;. Malæ gestę legationis apud gręcos: & veris causis frequens: vbi iuris loco quæri solet. An omnino aliter agere q̃ mãdatũ sit, liceat: & quousq; sit legatus. quoniã alii in renunciando sunt: vt is: qui testimonium in Verrem dixerat: post perlatã legationẽ. Plurimum tamen est in eo: quale sit factum Reip. læsæ. Hinc mouẽtur quidem mille iuris cauillationes: quid sit rempu. lædere: & læseritne: an profuerit: & ab ipso: an propter ipsum læsa sit. In facto tamen plurimum inest. Ingrati quoq;. In quo genere quęritur: an is cum quo agitur, acceperit beneficium. quod raro negãdum est. Ingratus est enim qui negat: an q̃tum acceperit reddiderit. an protinus: qui non reddiderit ingratus sit: an potuerit reddere: an id: quod exigebatur: debuerit. quo animo sit. Simpliciores illę iniusti repudii: sub qua lege controuersię illud propriũ habent: q᷑ a parte accusantis defensio est: & defendentis accusatio. Pręterea cũ quis rationem mortis in senatu reddit: vbi vna quęstio est iuris: an is demum prohibendus sit: qui mori vult: vt se legũ actionibus subtrahat. Cętera qualitatis. Finguntur: & testamenta: in quibus de sola quęratur voluntate: vt in controuersia: quã supra exposui: in qua de parte patrimonii quarta: quam pater † dignissimo ex filiis reliquerat: contendunt philosophus: medicus: orator. Quod item accidit: si orbæ nuptias indicant pares gradu: & si inter propinquos de idoneo quęratur. Sed mihi nec omnes persequi materias in animo est. Fingi enim adhuc possunt: nec communes sunt earum quæstiones: quia positionibus mutantur. Hoc tantum admiror Flauium: cuius apud me merito summa est auctoritas cum artem scholę tãtum componeret: tam anguste materiam qualitatis terminasse. Quantitas quoq; (vt dixi) plerũq; etiam si non semper tamen plerũq; eidem subiacet: seu modi est: seu numeri. Sed modus aliquãdo constat ęstimatione facti: quanta sit culpa: quantumve beneficium. aliquando iure: cum id in controuersiã venit: qua quis lege puniendus: vel honorandus sit. Stuprator decem milia dare debeat: quę pœna huic crimini cõstituta est: an quia stupratus se suspendit: capite puniri: tanq̃ causa mortis: quo in genere fallunť: qui ita dicunt: tanq̃ inter duas leges quæratur: Nam de decem millibus nulla controuersia est: quæ nec petuntur. Iudicium redditur: an reus causa sit mortis. In coniecturam quoq; eadem species cadit: cũ perpetuo: an quinquennali sit exilio multandus in controuersiam venerit: num prudẽs cædem cõmiserit quęritur. Illa quoq;: quę ex numero ducitur: pendet ex iure: an Thasybulo triginta pręmia debebãtur: & cũ duo fures pecuniam abstulerũt: separatim quadruplum quisq; an duplum debeat. Sed hic factũ quoq; ęstimatur: & tamen ius ipsum pendet ex qualitate.

Procurationis malæ gestæ
Scripti maleficij.
Malæ gestæ legationis.
Reip. læsæ.
Ingrati.
Iniusti repudij.
Mortis in senatu.
Testamentũ.
Ciuitati vtilissimo.

esse legendum. Nã iudicia in quibus de constituendo agitur accusatore: diuinationes idcirco vocantur: vt inquit Pędianus: q᷑ res agatur sine testibus: & sine tabulis & his remotis argumenta sola sequãtur iudices & quasi diuinent. ¶ Spectãdũ q᷑ quid maxime agi velint ii. quorum de vltione q̃ritur Quę copula: vt ociosa: ac sensui onerosa prorsus videtur eradenda: & loco illius quid a quo esse legẽdum aperte ex prima Ciceronis in verrem actione patet. Sic nãq; Cicero inq̃t. Ego sic intelligo iudices: cuȝ de pecuniis repetundis nomẽ alicui⁹ defertur: si certamẽ inter aliquos sit: cui potissimũ delatio detur: hæc duo in primis spectari oportere quem maxime velint actorem esse ii quibus factæ esse dicantur iniuriæ & quẽ minime velit is qui eas iniurias fecisse arguatur. ¶ Vter id meliore fide sit allaturus Sensui nõ congruit allaturus: expũgatur itaq;: ac loco eius id: quod in quibusdam legitur exemplaribus facturus reponatur. ¶ Quoniam aliæ in renunciando sunt. Mihi ingenue fateor: non percipitur hic sensus. Nisi fortassis alij legãtur: vt intelligamus alios esse a legatis eos qui referũt: & renunciãt senatui: aut populo ea quæ in legatione gesserunt. tunc enim nõ sunt legati: sed priuati. ¶ Quod a patre accusantis defensio ẽ. A parte sine vlla dubitatione legẽdum est. ¶ Præterea cũ quis rationẽ mortis in senatum reddidit. In senatu. m litera expuncta legendũ esse ne admonendum quidem est. Reddit pręterea: vt præsentis sit tẽporis mihi legendum videtur. Est autem scholastica cõtrouersia in qua fingitur eũ: quẽ vitæ sit pertesum: reddere rationes in senatu: cur mori velit ¶ Quod idem accidit: si orbæ nuptias indicant pares gradu. Item non idẽ mihi legendum videtur. Indicant autem penultima lon

Diuinationes quæ iudicia appellentur.
Controuersia scholastica.

ASCENSIVS.

Aut propter id quod factū est, aut propter &c. Prior pars huius diuisionis Laurentiano codici deerat: sed superscripta est. Habet Vallēn. Apte. In senatu. Reddit. Parūq; tota hęc obscuritatis habet. Quātitas (vt dixi plerūq;) etiā si nō semper, tñ plerūq; eidē subiacet: sic Aldus distinguit. Vallēn. aūt sic. Quātitas vt dixi: plerūq; etiā si nō semper plerūq; tñ &c. vbi repetio dictionis plerūq; nōnihil mihi ad ornatum facere videtur: vnde nō expūgerē eam. sed Vallēn. habet pro eidem recto: sed intrusum nescio abs quo. ga proferendum: cū idē sit quod denunciēt. ❡ Hoc tātum admiror Flauiū. Quisnam is fuerit Flauius: qui tam anguste qualitatis materiam terminauit non meminime legisse. ❡ Quantitas quoq;: vt dixi plerunq; etiam si non semper plerunq; recte tamen eidem subiacet: Plerūq; iterato positum: ac illud recte aduerbium mihi videtur eradēdum. Redundat enim ac nihil sensum adiuuat hoc modo. Quantitas quoq; vt dixi: plerunq; etiam si non sempe: tamen eidem subiacet.

De actionis quęstione. Cap. VI.

Qui neq; fecisse se negabit: neq; aliud eē quod fecerit: dicet: neq; factum defendet: necesse est in suo iure consistat. In quo plerunq; actionis est quęstio: quę non semper eadem est: vt quidam putauerunt. Nam & iudicium antecedit: qualia sunt pręturę curiosa consilia: cum de iure accusatoris ambigitur: & in ipsis frequentissime iudiciis versatur: Est enim duplex eius disceptationis conditio: q aut intentio: aut præscriptio habet controuersiam. Ac fuerunt: qui præscriptionis statum facerent: tanq̄ ea non iisdem omnibus: quibus cęterę leges quęstionibus contineretur. Cum ex præscriptione lis pendet: de ipsa re quęri non est necesse. Ignominioso† filius pręscribit: de eo loco iudicatio est: an liceat. Quoties tamen poterimus: efficiendum est: vt de re quoq; bene sentiat. Sic enim iuri nostro liberius indulgebit: vt in sponsionibus: quæ ex interdictis fiunt: etiam si non proprietatis est quæstio: sed tantum possessionis: tamen non solum possedisse nos: sed etiam nostrum possedisse docere oportebit. Sed frequētius etiam quæritur de intentione. Vir fortis optet quę volet: nego illi dandum quicquid optauerit: non habeo præscriptionem: sed tamen voluntate contra verba præscriptionis mo do vtor. In vtroq; autem genere status idē fit. Porro lex omnis aut tribuit: aut adimit: aut punit: aut iubet: aut vetat: aut permittit. Litem habet: aut propter seipsam: aut propter alteram. Quæstio est aut in scripto: aut in volūtate. In scripto: aut apertum est: aut obscurū: aut ambiguum. Qđ de legibus dico: idē accipi volo de testamentis: pactis: stipulationibus: omni deniq; scripto: idē de voce. Et quoniam quatuor eius generis quæstiones vel status facimus: singulos percurram.

Præscriptionis cōtentio

Patri filius.

Ex intentione lis.

Habet Vallēn. cōtineretur. Habet etiam: de ipsa re quæri. habet ignominioso filius pręscribit: nec apponitur patri: forte q intelligitur: nā nō est filius nisi patri aut matri: sed matrem excludit genus: cum dicitur ignominioso: quia tamē Aldus apposuit nolui penitus tollere: sed malui in margine q̄ in cōtextu scribere: cum videatur si ad elegantiā Quintiliani respexero redundans. Habet idē: Fortis optet quæ volet. idq; sequar. habet idem fit. Cætera vero Raphaelis diligentiæ debemus.

RAPH.

❡ Qui neq; fecisse se negauit: neq; aliud esse: qđ fecerit: dicet. Negabit ne dissimilia copulētur tēpora: mihi legendū videtur. Qui vero hoc caput inscripserūt de qualitate iudiciali: in manifestū lapsi sunt errorē: cum de actionis quæstione: quę ab aliis trāslatio quoq; appellatur: hoc loco tractet Quintilia. ❡ Iudicium antecedit: qualia sunt curiosa præturæ consilia. Aliquid verborū sensus integritati deesse videtur. Ascribendas aūt has pticulas puto. Nā & vt sit bimembris diuisio hoc modo. Nā & iudicium antecedit: & in ipsis frequētissime iudiciis versat. Interdum nāq; actionis quæstio præcedit iudiciū cū quęritur vtrū quis agere possit: hoc enī ante determinat pętor q̄ iudiciū instituat. Interdum in ipsis versat iudiciis hoc est vna cū principali causa tractatur. ❡ Tanq̄ ea nō iisdem omnibus: quibus cęterę leges quęstionib⁹ cōtinerentur. Singulariter cōtineretur. est legendū: vt ea ad pręscriptionē referat. ❡ Cū ex præscriptione lis pendet de ipsa requiri non est necesse. Male percipitur hic sensus: vt qui sit deprauatus. Quo nāq; modo de præscriptione nō quęritur: si de ipsa præscriptione lis pendet? Ita nāq; oppositis frontibus sibi ipsi repugnaret hoc loco Fabius: Sic vero corrigi posse puto: si quęri legatur: & re ab ipso verbo separetur hoc modo. Cū ex præscriptione lis pendet de ipsa re quæri non est necesse. Sic aūt esse legendum apte exēplū qđ subiicit ostēdit. Si enī filius ignominioso patri præscribit: qđ ipsi agere nō liceat: nihil necesse

est quærere de crimine: quod pater in filium intendit. sed de hoc solo iudicatio est: An ignomioso agere liceat. ¶ Ignominioso filius præscribit: de eo loco iudicatio est: an liceat. Nõ nihil mihi verborũ ad huius perfectionem sensus desideratur. Et patri quĩcẽ datiuũ puto ascribendũ. Pro loco autẽ solo legendũ: hoc modo. Ignominioso patri filius præscribit: de eo solo iudicatio est an liceat. Q̃ si cui fortasse nimiũ audax videor: is nihil aut mutando: aut adijciendo sensum Fabij acumini conuenientem eliciat. ¶ Quoties tamẽ poterimus efficiendũ est: vt de reo quoq; bene sentiat. Ex superiorũ corruptione hic sensus est deprauatus: Facile aũt corrigit: si re illa o vocali crasa legatur: hoc modo: vt de re quoq; bene sentiat. Nã cum ex præscriptiõe lis pendet: q̃uis de re ipsa quæri nõ sit: necesse: tamen efficiendũ est: vt iudex: non solũ de iure nostro: sed etiã de re ipsa bene sentiat. ¶ Vt in sponsionibus quæ ex interdictis fiunt. Sic quidem legitur sed pro spõsionibus forsitan possessionibus est legendum. Frequentissime eñ præscriptiões circa possessiones longi temporis versantur: varia autem sunt apud iurisconsultos interdicta: quibus amissa possessio recuperatur. ¶ Vt fortis optet quid volet. Quid q̃d vel certe. Q̃d non quid legendũ esse videtur. ¶ In vtroq; aũt genere status idem sit. Rectius in quibusdam exẽplaribus fit legitur. ¶ Porro lex omnis. Modestinus quoq; de legibus sic scribit: Legis virtus hęc est

x q̃d faciat. imperare: vetare: permittere: punire. ¶ Litẽ habet: aut propter se ipsam: aut propter alterã quæstionẽ: ita quidem legitur: sed mendose: vt mihi videtur. Non eñ quæstionẽ: sed quæstio est ita contenderim esse legendum vt sensus sit initium. Nã lex aut propter se ipsam aut propter alteram legem habet litem: id quod in cõtrarijs accidit legibus. Quæstio autem in legitimis controuersijs aut est in scripto. aut in voluntate. Quare hoc mõ & legatur & distinguaẽ. Litẽ habet aut propter se ipsam aut propter alterã. Quæstio est aut in scripto.

De statu ex scripto & voluntate. Cap. VII.

Cripti: & voluntatis frequentissima inter cõsultos quæstio est: & pars magna controuersiæ iuris hinc pendet quo minus id in scholis accidere mirũ est: vbi etiam ex industria fingitur. Eius genus vnum est: in quo & de scri- Vna spẽs.
pto: & de voluntate quęritur. Id tum accidit: Primo mõ.
cum est in lege aliqua obscuritas: & in ea aut vterq; suam interpretationem cõfirmat: aut aduersarii subuertit: vt hic fur quadruplum soluat. duo surripuerunt pariter decem milia: petuntur ab vtroq; quadragena: illi postulant: vt vi-
gena conferant. Nã & actor dicit: hoc esse quadruplũ quod pe- Secundo.
tat: & rei hoc: quod offerant. Voluntas quoq; vtrinq; defenditur: aut cũ de altero intellectu certum est: de altero dubium. Ex meretrice natus: ne concionetur. Quæ filium habebat: prostare cœpit. Prohibetur adolescens concione. Nã de eius filio: quę ante partum meretrix fuit certum est: an eadem huius causa
sit: dubium est: quia ex hac natus: & hæc meretrix est. Solet & Tertio.
illud quæri: quo referatur quod scriptũ est: bis de eadem re ne
sit actio: id est hoc bis ad actorem: an ad actionem. Hæc ex iure Secũda spẽs
obscuro. Alterum genus est ex manifesto quod qui solum vide-
runt, hunc statum plani: & voluntatis appellauerunt. In hoc al- Quõ occurratur scripto
tera pars scripto nititur: altera voluntate. Sed contra scriptum primo mõ q̃
tribus generib⁹ occurritur. Vnũ est: in quo id seruari semp̃ nõ nõ simplex.
posse ex ipso patet. liberi parentes alant: aut vinciantur. Nõ eñ alligabitur infans. Hinc erit ad alia transitus: & diuisio. Nũ quisquis nõ aluerit? num hic? ¶ Propter hoc proponũt quidã tale ge-
nus controuersiarũ: in quo nullum argumentum est: quod ex Nũ propter hoc?
lege ipsa peti possit. Sed de eo tantum: de quo lis est: quærendũ Proponunt
sit. Peregrinus: si murum ascenderit capite puniaẽ. Cum hostes murum ascendissent peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium. Non erunt hic separatæ quæstiones: an quisquis? an hic? quia nullum potest afferri argumẽtum contra scriptum vehe-

RAPH.

¶ Scripti: & voluntatis frequentissima inter cõsultos quæstio est. Iuris genitiuus iure ve ablatiuus: videtur ascribendus: vt iurisconsultos legamus. Adeo autem id quod Fabius inquit verum est: vt quorũdam leguleorum inscitia factũ sit: vt nõ leges modo priscæ: quarum fere nulla extat: ac edicta prætorũ Romanorum interdictaq; : sed responsa quoq; : ac expositiones fere omnes iurisconsultorũ. quas totius antiquitatis elegantiæq; imperiti leges vocãti in dubium q̃uis aptissima sint reuocentur ¶ Fur quadruplũ soluat. Aut hæc lex corrupta: aut quæ inferuntur deprauata sunt iudicanda. Neq; eñ vigena milia recte cõputãti decem miliũ quadruplũ vnq̃ videbunẽ. Quare non quadruplũ sed duplum mihi videtur esse legendũ. Sic eñ & quadragena actor recte petet: cum singulos vigena soluere debere ex lege sentiat: & rei vigena decem miliũ: quæ surripuerunt: duplũ esse cõtẽdant De fure aũt nõ manifesto: qui duplũ dũtaxat soluere cogebatur: hæc lex lata esse videtur. Fures eñ manifesti quũ in furto depræhendebantur: quadruplũ reddebant. ¶ Quia ex hac natus & meretrix est. Hæc ratio quidem aperte est deprauata: aliquid que verborum in ea desideratur. Forsitan aũt ea hęc sunt ascri-

mētius eo quod in lite est: sed hoc tantum: an ne seruādæ quidē ciuitatis causa? Ergo: & æquitate: & voluntate pugnandum.

Secundo. Fieri tamen potest: vt ex aliis legibus exēpla ducamus: per quæ appareat semper stari scripto non posse: vt Cicero pro Cecina facit.

Tertio. Tertium cum in ipsis verbis legis reperimus aliquid per quod probemus aliud legum latorem voluisse: vt in hac controuersia. Qui nocte cū ferro depræhensus fuerit: alligetur. Cum annulo ferreo inuentum magistratus alligauit. Hic quia est verbū in lege, depręhensus: satis etiam significatum videtur non contineri lege nisi noxiū ferrum. Sed vt qui voluntate nitetur: scriptum quoties poterit: infirmare debebit: ita qui scriptū tuebitur adiuuare se etiam voluntate tentabit.

Quid vtraq̃ pars facere debeat. Testamentis quid acci dat.

In testamentis & illa accidunt: vt voluntas manifesta sit: scriptum nihil sit: vt in iudicio curiano: in quo nota. L. Crassi & Sceuolæ fuit contentio. Substitutus hæres erat: si posthumus ante tutelę suę annos decessisset. Nō est natus. Propinqui bona sibi vendicabāt. Quis dubitaret: quin ea voluntas fuisset testantis: vt is non nato filio hæres esset qui mortuo? sed hoc non scripserat. Id quoq; quod huic contrarium est: accidit nuper: vt esset scriptum: quod appareret scriptorem noluisse: qui sestertium nūmum quinq; milia legauerat: cū emendaret testamentū: sublatis sestertiis nummis, argēti pondo posuit. quinq; milia remanserunt. Apparuit tamē quinq; pondo dari voluisse: quia ille in argēto legato modus: & inauditus erat: & incredibilis. Sub hoc etiam statu generales sunt quęstiones. Scripto: an voluntate standū sit: quæ fuerit scribentis volūtas: tractatus omnes qualitatis: aut coniecturæ: de quibus satis dictum arbitror.

Inter cōsultos: nō adscripsit Aldus iuris aut iure: s; ne Vallen. qd̃ē. Fur quadruplū soluat. Hęc lex & bn̄ scripta: & antiquo iuri cōsona mihi videt: sed Raphael nō intellexisse nodū difficultatis: sublata eñ sunt a duob⁹ tm̄ decē milia: repetūtur quadragena hoc est ab vtroq; quadragita: & rei offerūt vigena: hoc ē singuli vigiti: q̃ quadraginta q̃ ad decē quadrupla sunt efficiūt: dicūtq; se dādo vigena: quadruplū dare: nā e decē q̃ simul furati sūt: quina dūtaxat habuerūt: quorū vigena quadrupla. Sed actor ambos toti⁹ sūmę reos facit & quadruplū petit: cū vterq; sit decē miliū fur: licet quiq; miliū dūtaxat possessor. quā rē Ald⁹ & Val. intelligētes quadruplū scripserūt nō duplū. ¶ Quia ex hac natus anteq̃ meretrix esset. Sic Raph. & Aldus. quæ lectio videtur plausibilior q̃ Vallen. quam tamen sequimur. Plausibilior autem videtur eo q̃ explicat alterum duorum mēbrorum ab auctore propositorum. Prioris enim membri quod est cum de altero intellectu certū est: exemplum est de eius filio quę ante partum meretrix fuit. Posterioris autē quod est. cum de altero dubiū est: hoc voluit: sed auctor ipse iam declarauit mēbrū p̄ exemplum dicens: an eadem huius causa sit dubium est: huius. s. nati anteq̃ mater meretrix esset. Quapropter ne bis idem dicat Vallen. sequar lectionem: coq; libētius q̃ causam reddit quare dubium sit dicit eñ quia ex hac natus: & hæc meretrix est: quod argumentum fallaciæ innititur a diuisis ad cōiuncta: videlicet hic natus est ex hac: & hæc est meretrix: ergo natus ex meretrice. ¶ Quod qui solum &c. sic etiam Aldus. Sed Vallen. qui solum viderūt hoc: statum plani &c. quam lectionem si (vt opinor) Aldus vidisset nō mutasset ¶ Num quisquis non aluerit: nū hic? sic Raph. Aldus autem an quisquis non aluerit. Vallen. aūt. Non quisquis non aluerit: non hic: non propter hoc. Deest autem ei verbu; proponūt: & si auctor talē distinctionem facere voluisset: vt proponunt caput sententię sit: opinor dicturum fuisse. Quidā autem proponunt. legamus ergo vt Raphael. etiam in reliquis huius capitis.

benda anteq̃ esset illo verbo est eraso: hoc modo quia ex hac natus anteq̃ meretrix esset. ¶ Qui solum viderunt hunc statum plani & volūtatis appellauerūt. Quod relatiuū hic sensus exigere videtur: vt legatur hoc modo: Quod qui solum viderunt hunc statum plani & voluntatis appellauerunt. ¶ Vnum est in quo id seruari nō posse ex ipso patet semper Hunc quidem sensui nihil deest quod sit necessariū: semper aūt e suo loco in alienum videtur esse trāslatū. Sic nanq; opinor disponēdum: vt post infinitū seruari collocetur: hoc mō: Vnū est in quo id seruari semper nō posse ex ipso patet. ¶ Nā quisquis nō aluerit: nō hic. Num loco illarum nam ac non particularum legendū esse ex ipso facile percipitur sensu: vt sit diuisio. Num quisquis non aluerit. Num hic? vt de quo agitur subintelligamus. ¶ An quisq; an hic. Quisquis non quisq; vt legat̄ sensus exposcit. ¶ Tertiū cum ipsis verbis legis reperimus aliqd. In p̄positio mihi videtur adiicienda vt legatur: Tertiū cū in ipsis verbis legis. ¶ Hic quia est verbum in lege, depræhensus, satis etiam significatum videtur nō contineri lege nisi noxium ferru;. Hinc aperte colligitur deprǽhendi de vetitis proprie dici. ¶ Sed & vt qui voluntate nitetur. Illa & copula mihi videtur vt redūdās eradenda. ¶ Si posthum⁹ ante tutelæ suę annos decessisset. Is añ tutelę suę annos decedere dicitur: qui āte pubertatem moritur: hoc est ante quartumdecimum annum in masculis: duodecimū vero ī fœminis. Vlpianus de legatis: & fideicōmissis tertio. Cum filiofamilias ita legatur. cum in tutelam suam peruenerit: pubertatis tempus significatur. Paulus eodem titulo. Si filiæfamilias ita legatu; sit: cum in tutelam suam peruenerit: tunc debebitur cu; viripotēs facta fuerit. Bo-

rius in topica Ciceronis libro tertio. In tutela sua est cũ quis testamentum iure iam facere potest: Vlpianus de testamentis. Qua ætate testamentum vel masculi vel fœminæ facere possint videamus. Et verius est in masculis quartumdecimum annum spectandum esse: in fœminis vero duodecimum completum. ❡ Quæ ille in argento legato modus: & inauditus erat: & incredibilis. Quia aut certe q relatiuo quæ erasо proculdubio legendum est.

RAPH.

❡ Proximũ est de legib⁹ cõtrariis dicere: q̃a inter omnes artium scriptores constat in antinomia duos esse status scripti: & voluntatis Constat legendum esse non consistit etiã si exemplaria quædã nobis non astipularentur: ex sensu tamen ipso facile perciperemus. Antinomia vero legum contrarietas ad verbum interpretatur. ❡ Quia si diuersum iussisset: alterum altero abrogaretur Corrupte iussisset mihi legi videtur: ius esset vero pulcherrime quadrat. Sicq; existimo esse legẽdum. ❡ Duorum tyrãnicidarum raptarũ. Duarum quoq; mihi ascribẽdum videtur: vt legatur duarũ raptarum. In scholis nãq; frequẽs erat hæc cõtrouersia. Rapta raptoris aut mortẽ aut indotatas nuptias eligat. Quidam intẽpesta nocte rapuit duas: quarũ altera mortem: altera indotatas nuptias mauult. ❡ An qualitas vtra istorum sit petitio. Aut copulam loco an particulæ reponendã quidẽ esse: & qualitatis legendum facile constat. Sed mihi adhuc in hoc sensu aliquid desiderat. Iustiorq; loco istorum legendũ videtur. hoc modo. Aut qualitatis vtra sit iustior petitio. ❡ Diuersæ quoq; leges cõfligũt: aut similes: aut duæ. Sic quidẽ legit: sed corrupte. Aut nãq; disiunctiua particula inter opposita duntaxat ab eruditis nõ iter disparata prorsus solet collocari. Similes autem & duæ aperte disparata significant. Quare aut coniũctio iterato posita obliuẽda videtur: ac non duę sed diuersæ ita esse legendũ vt sit intrũ sensus. hoc mõ. Diuersæ quoq; leges confligunt aut similes. Diuersæ: vt intelligamus diuersas a Fabio repeti: quo earũ subiiciat exemplum. Nam &

De contrariis legibus. Cap. VIII.

Roximũ est de legibus cõtrariis dicere: quia
inter omnes artium scriptores constat in an- *Antinomia*
tinomia duos esse scripti, & volũtatis status:
neq; immerito: quia cũ lex legi obstet: vtrinq;
contra scriptum dicitur: & quæstio est de vo
luntate. in vtraq; id ambigitur: an vtiq; illa
lege sit vtendum. Omnibus autem manife-
stum est: nunq̃ esse legem legi contrariam iure ipso: quia si di- *Iussisset.*
uersum †ius esset: alterũ altero abrogaretur: sed eas casu colli- *Leges pares*
di: & euentu. Colliduntur autem aut pares inter se: vt si optio *colliduntur,*
tyrãnicidæ: & viri fortis comparentur: vtriq; data quod velit, *primo mõ.*
petẽdi potestate. Hic meritorum: temporis: præmii collatio est.
Aut secum ipsæ: vt duorum fortium: duorum tyrãnicidarum
duarum raptarum: in quibus non potest esse alia quæstio q̃ tẽ- *Secundo.*
poris: vtra prior sit: aut qualitatis: vtra iustior sit petitio, Di- *Tertio.*
uersæ quoq; leges confligunt: aut similes, diuersæ, quibus etiã
citra aduersam legem contradici possit: vt in hac cõtrouersia.
Magistratus ab arce ne discedat. Vir fortis optato quæ volet:
†vel alia nulla obstãte, quæri potest: an quicquid optarit: acci- *Hic.*
pere debeat: † & a magistratu multa dicentur: quibus scriptum *At in.*
expugnatur: Si incendium in arce fuerit: Si in hostes recurren- *Similes.*
dum contra quas nihil opponi potest: nisi lex altera. Tyrannici *Quarto.*
dæ imago in gymnasio ponatur: contra mulieris imago in gym
nasio ne ponatur. Mulier tyrannũ occidit. Nam neq; mulieris
imago vllo alio casu poni potest: neq; tyrannicidæ vllo alio casu
summoueri. Impares sunt: cum alteri multa sunt quæ opponi *Quinto*
possunt: alteri nihil: nisi quod in lite est: vt cum vir fortis impu *cũ lges sint*
nitatem desertoris petit. Nam contra legem viri fortis (vt su-
pra ostẽdi) multa dicuntur, aduersus desertores scripta nõ po
test: nisi optione subuerti. Item aut cõfessum est ex vtraq; par- *Cõfessum ex*
te ius: aut dubium: si confessum est: hæc fere quæruntur. Vtra *vtraq; pte.*
lex potentior. Ad deos pertineat, an ad homines. ad remp. an ad
priuatos. De honore, an de pœna. de magnis rebus, an de par-
uis. Permittat: an vetet: an imperet. Solet tractari: & vtra sit an
tiquior: † sed velut potentissimum: vtra minus perdat: vt in de *Et velut po*
sertore: & viro forti: q illo non occiso: lex tota tollatur: occiso sit *tentissima.*
reliqua viro forti alia optio. Plurimum tamen est in hoc vtrum
fieri sit melius: atq; equius: de quo nihil præcipi: nisi proposita
materia potest. Si dubium: aut alteri: aut inuicem vtriq; de iu- *In iure du*
re sit controuersia: vt in re tali. Patri in filium: patrono in liber- *bio gd q̃al*
tum manus iniectio sit. Liberti hęredem sequantur. Liberti filiũ
quidã fecit hęredẽ: inuicẽ petitur manus iniectio, & patronus

Duplices leges.

Senatuscō.

negat ius patris illi fuisse: quia ipse in manu patroni fuerit. Duplices leges sicut duæ collidūtur: vt nothus ante legitimū natus legitimus sit: post legitimū tantū ciuis. Quod de legib⁹, idē de senatuscōsultis dictū: quæ si aut inter se pugnēt: aut obstēt legibus: non tamen aliud sit eius status nomen.

ASCENSIVS.

¶ Quia inter omnes artiū scriptores constat. Sic Vallen̄. Verū habet. quia si diuersum iussisset vt referat ad legē: sequar tn̄ Raphaelē. Vt si optio tyrānicidę & viri fortis: cōparent. Sic Valł. & Ald. vt sit & viri fortis optio cōparent. In Raphaelis tn̄ exēplo legi cōparet. Duorū fortiū duorꝫ tyrannicidarū raptarū: sic Vallen̄. Aldus p errorē eius q ad emēdationē Raph. nō recte reposuit: impressit duarū tyrānicidarū. cū Raphael velit legi; duarū raptarū: vt bis duorꝫ & semel duarū legatur qd̄ nō displicet malim tn̄ semel legere vt sit aut cōceptio generū aut zeugma a supiore: sic. duorū fortiū: tyrānicidarū: raptarū. scꝫ duorū & duarū. habet Vallen̄. vnde Rap. haud dubie sumpsit aut qualitatis, vtra iustior sit petitio. Vel nulla alia &c. licet reposuerim ex sententia Raphaelis: dubitē tn̄ an potius sic legā: hic nulla alia obstāte q̄ri pōt an quicqd optarit accipere debeat at in magistratu &c. i. in cōtrouersia de magistratu multa dicētur &c. Similes cōtra quas &c. Nō est in Vallen̄. siles: sed videt cōpendiola locutio: dū dicit: Cōtra quas nihil opponi pōt nisi lex altera q̄ sic pficit. Leges ꝯtra q̄s nihil opponi pōt nisi lex altera: sunt huiusmodi. Vbi nequaq̄ ponerē siles nisi ītelligerē s. siles sunt supioribus: nā si altera lex opponit nequaq̄ inter se siles sunt. Cōtra mulieris &c. Id in Vallen̄. qdē est in margine: sed eadē manu scriptū: vt nō debeat pro omisso cauillari Neqꝫ tyrānicidę vllo alio casu submoueri. Hoc de fœmina tyrānicida dicit. Aduersus desectores scripta &c. Vallen̄. hꝫ aduersus desertores scripta nō pōt nisi optionē subuertit. vt sit: aduersus scripta desertoris: sed nō pcedit: vn̄ legā desertores: vt sit lex scripta aduersus desertores nō pōt subuerti nisi optione. s. viri fortis. Nā si is q fortiter egerit in cōseruāda aut recuperāda libertate optionē habeat optādi reū criminis ad impunitatē quēcūqꝫ voluerit: eius optione subuertet lex capitalis in desertores lata. Itē cōfessum: aptius legat q̄ cōcessum. Ad deos ptineat, an ad hoies. Sic legā: nā nō inculcandā toties pticulā an: vt & pponat & in medio ponat: ostēdūt sequētia: in qbus semel ponit: de honore an de pœna: de magnis &c. Vallen̄. habet: pmittat. Habet item Sed velut potētissimū: sup. est in lite cōfirmāda vtra. s. legū manus pdat. sicqꝫ potius legā q̄ cū Raph. & Ald. & velut potētissima. Duplices leges sicut duæ &c. sic Vallen̄.

diuersarum: & similiū legum exempla inferuntur. ¶ Et in magistratu multa dicentur: quibus scriptum expugnatur. In magistratu quidē corrupte legitur. Mihi vero a magistratu: hoc est p magistratu emēdandū videt. Nā p magistratu: qui cōtra legē ex arce discesserat: ea oīa: quæ subijciūtur: dici possent. ¶ Cōtra quas nihil opponi potest. Huic sensui mihi aliqd deesse videt & forsitan similes foret ascribēdū. hoc modo. Similes cōtra quas. Exposuit eīn Fabius: quo modo diuersę leges cōfligāt. Hoc loco ostēdit quo modo similes leges pugnēt: qd̄ qdē aperte ex eo qd̄ infertur exēplo colligit: q̄uis illud quoqꝫ sunt deprauatū. ¶ Tyrānicidæ imago in gymnasio ne ponat mulier tyrānū occidit. Cōfusus est adeo hic locus: q̄eius vt integer a plerisqꝫ legatur: vt quæ sequūtur ad hāc causaꝫ ptinētia: intelligi nō possint: nisi corrigat. Qui aūt emendari possit: cū altera legū tota hic desit: altera mēdis nō careat. An q̄ lex adest: ita est emendanda: vt illud prohibentis aduerbiū eradat: hoc modo. Tyrānicidę imago in gymnasio ponat. Quæ vero ptermissa librariorū incuria deest talis mihi existimatur fuisse. Mulieris imago in gymnasio ne ponat. Verbū aūt ponat repetitū erroris cām fuisse affirmarim. Contra aūt aduerbiū etiā videt ascribēdū: hocqꝫ mō legēdū. Tyrānicidæ imago in gymnasio ponat. Cōtra Mulieris imago in gymnasio ne ponat. ¶ Impares sunt: cū alteri multa sunt: q̄ opponi possunt: alteri si nihil: nisi in lite est. Si particula vt sensum ptuibās: expūgatur: vt legatur. Alteri nihil: nisi qd̄ in lite est. ¶ Aduersus desertores scripta nō potest: nisi optionē: subuertit. Nullus fere sensus est in hoc capite: q mendis prorsus careat. Hic aūt ita est deprauatus: vt nihil pcipi possit: nisi hoc mō corrigat: vt optione & subuerti literis m & t expūctis legat. hoc mō. Aduersus desertores scripta nō pōt nisi optione subuerti. Desertores aūt dicunt: q locū in acie deserūt: q legib⁹ capite sunt puniēdi. ¶ Permittet: an vetet. Permittat vt modi cōueniāt legēdū esse patet. ¶ Patri in filiū: patrono in libertū manus iniectio. Manus iniectio: vt ex varijs iurisċōsultorū dictis colligit: vtqꝫ Seruius grāmaticus exponit: dicitur quoties nulla iudicū expectata auctoritate rē nobis debitā vēdicamus. ¶ Duplices leges sunt: sicut duæ collidūtur. Sūt verbū vt sensui molestū eradatur: vt legat. Duplices leges sicut duæ collidūtur. Duplices. aūt dicūtur leges: q̄ in duo mēbra diuidūtur: qualis ea est: q̄ subijcitur: Nothus ante legitimū natus legitimus sit post legitimū tantū ciuis. ¶ Quæ sic: aut inter se pugnēt aut obstēt legibus. Vt sensus percipi possit. Si litera c expuncta legatur.

Desertor dicātur. Manus ctio quæ portet. Duplices ges quā cantur. Syllogi quid sig cet.

¶ De syllogismo seu ratiocinatione. Cap. IX.

Ratiocinatio qualis sit

Syllogismus habet aliquid simile scripto: & voluntati: quia semper pars in eo altera scripto nititur. Sed hoc interest: q̄ illic contra scriptū dicitur: hic sup scriptū. illic qui verba defendit hoc agit: vt fiat vtiqꝫ qd̄ scriptū est: hic ne aliud q̄ scriptū est. Eius nonnulla

¶ Syllogismus habet. Syllogismus a Cicerone ratiocinatio transfertur: hoc autem statu id quod incertū est: ac non scriptum ex eo: quod scriptum est: probatur: vt aperte Fab:⁹ docet. ¶ Sed hoc interest q̄ illic contra scriptum dicitur: hic supra scriptum. Super

etiam cum finitione cognatio. Nā sæpe: si finitio infirma est: in
syllogismū delabitur. Sit eñ lex. Venefica capite puniatur. Sæ-
pe separanti amatorium dedit: eundem repudiauit: per propin
quos rogata: vt rediret: non est reuersa: suspendit se maritus:
mulier veneficii rea est. Fortissima est actio dicentis amato-
rium venenum esse: id erit finitio: quæ si parum valebit fiet syl
logismus: ad quem velut remissa priore contētione veniemus:
an perinde puniri debeat: ac si virum veneno necasset. Ergo hic
status ducit ex eo: quod scriptū est: id qd incertū est: qd quoniā
† ratiocinatione colligitur: ratiocinatiuus dicitur. In has au- tōne
tem fere species venit. An quod semel ius est idem & sæpius. Primus modus.
Incesti damnata: & præcipitata de saxo vixit: repetitur. An qd Secūdus.
in vno: in pluribus. Qui duos vno tempore tyrannos occidit
duo præmia petit. An quod ante: & postea. Raptor profugit: Tertius.
rapta nupsit: reuerso illo petit optionem. An quod in toto: Quartus.
idem in parte. Aratrum accipere pignore non licet: Vomerem
accepit. An quod in parte: idem in toto. Lanas vehere tarento Quintus.
non licet: oues vexit. In his syllogismis scripto alter nititur: al-
ter non satis cautum esse dicit. Postulo: vt præcipitetur ince-
sta: lex est: & rapta optionem petit: & in oue lanæ sunt. Simili-
ter alia: sed quia responderi potest: non est scriptū: vt † sæpius Bis damnatus
præcipitetur damnata: aut quādocunq rapta optet: aut tyran
nicida duo præmia accipiat: nihil de vomere cautum: nihil
de ouibus. Ex eo quod manifestū colligitur quod dubium est.
Maioris pugnæ est ex scripto ducere: quod scriptum non est. Ex scripto nō scriptū.
An quia hoc & hoc. Qui patrem occiderit culeo insuatur: ma-
trem occidit. Ex domo in ius educere ne liceat. Extra taberna-
cula eduxit. In hoc genere hæc quæruntur. An quoties propria
lex non est: simili sit vtendum. An id de quo agitur: eidem quo
scriptū est: simile sit. Simile autem & maius est: & par: & minus.
In illa priore. An satis lege cautum sit. An etsi parum cautū est
† & hoc sit vtēdum. In vtroq de volūtate legum latoris: sed de hac sit
æquo tractatus potentissimi.

¶ Eius nonnulla etiam cum finitio cognatio est. Sic Aldus. Sed Raphael repo
suit coniūctio vbi in Vallensi est coniectio. Aldum autem sequar: eo q nō sine
ratione a Raphaele desciscere soleat. Eundem repudiauit. Ergo etiam vir ab Repudiū.
vxore repudiari potest. Quod quoniam ratione colligitur. Sic Vall. & Ald. licet
Raphael ratiocinatione legendum censeat. Præcipitata de saxo: vixit: repeti-
tur. s. ad supplicium. Sic Vallen. quem sequar: licet Raphael impressit: Viua re
petitur. Aratrum accipere pignore. Sic omnes: videtur tamē legendū pignori.
In his syllogismis &c. argute reponit Raphael. Similiter alia. aut in alijs legi
potest. Vallen. habet vt sæpius præcipitetur: quod placet licet vt bis præcipite
tur legi possit. Habet autē damnatus: sub quo etiam damnata concipi potest:
sed quia de damnata adulterij sermo est: legā damnata. Aut quādo rapta optet.
sic etiam Aldus: scribendum autem est quandocūq. Quia non est cautum in
lege: vt quandocūq rapta optet raptori nubat. Et hoc sit vtendum. hoc. s. iure
parum cauto lege. Sic Vallen. sed Raph. & Ald. hac legunt.

legendum esse facile cōsen-
tiet: qui scierit supra & in-
fra ad locū referri. ¶ Eius
non nulla cū finitione con
iectio est. Vt legatur coniū
ctio: me admonendum qui
dē videtur. ¶ Quod quo-
niam ratione colligitur. ra
tiocinatiuum dicitur. Ra-
tiocinatione: vt puto legē
dū est. Nam syllogismus
græce: latine ratiocinatio
dicitur. ¶ In his syllogis-
mus e scripto nititur alter
satis cautū esse dicit. De-
prauatus hic locus sic emē
dari posse videtur si & syl-
logismis vt sit casus ablati
ui legatur: & e præpositio
vt superflua expūcta & al-
ter dictio iterū ascribatur
& nō negandi aduerbium
hoc modo. In his syllogis-
mis scripto alter nititur: al
ter nō satis cautum esse di-
cit. Sic autem legendū esse:
aperte quæ inferuntur exē-
pla declarant. Nam accu-
sator scripto nititur cū in-
quit. Postulo: vt præcipi-
tetur incesta. lex est enim
quę hoc iubet. Defensor cō
tra non satis cautum esse
ait: cum in lege scriptum
non sit: vt damnata bis p̄-
cipitet. ¶ Similiter alias.
Expuncta s litera alia le-
gēdū est. ¶ Sed quia respō-
deri potest: non est scriptū:
vt viuus præcipitetur dā-
natus. Corrigāt mihi hūc
locum velim qui nihil pu
tant in exemplaribus im-
mutandū cum Viuus nec
sensui cōgruat nec legi qua
iubetur: vt damnatæ ince
sti de saxo præcipitentur.
Quare non viuus: sed bis
& damnata mihi legendū
videtur hoc modo vt bis
præcipitetur damnata.
¶ Aut quandoq rapta op
tet. Quæ copula eradatur:
vt quādo legatur. hoc mo
do: aut quādo rapta optet.
¶ Maioris pugnæ ē ex scri
pto ducere id quod non est
scriptum. Iulianus de legi
b9 quomodo a scriptis ad
ea: quæ scripta nō sunt ius
ducatur: aperte his verbis describit. Non possunt inquit omnes articuli sigillatim: aut legibus aut senatus-
consultis compræhendi. Sed cum in aliquo casu sententia eorum manifesta est: is qui iurisdictioni præest ad
similia procedere: atq ius dicere debet. ¶ An et si parum cautum est: & hoc sit vtendum. Et copula expun-
genda & hac pro hoc legendum videtur: vt ad legem referatur.

¶ De ambiguo seu Amphibologia. Cap. X.

Amphibologia fit singulis vocibus vno modo.

Amphibologiæ species sunt innumerabiles: adeo vt philosophorū quibusdā nullū videatur esse verbū: qđ non plura significet: genera ad modū pauca. Aut em̄ vocibus accidit singulis: aut coniūctis. Singula afferūt errorē: cum pluribus rebus: aut hominibus eadē appellatio est ὁμωνυμία dicitur: vt gallus. Vtrū em̄ auē: an gētem: an nomen: an fortunā corporis significet incertū est. & Aiax Telamonis: an Oilei filius. Verba quoq; quædā diuersos intellectus habent: vt cerno. quæ ambiguitas plurimis modis accidit. Vnde fere lites pcipue ex testamentis cū de libertate: aut etiam de hæreditate cōtendūt ii: quibus idem nomen est: aut quid sit legatū quæritur. Alterū est: in quo alia integro verbo significatio est: alia diuiso: vt ingenua: & armamentū: & coruinū: ineptæ sane cauillationes: ex qua tamen græci controuersias ducūt. Inde ἀυλητρίσ illa vulgata cum quæritur: vtrum aula quæ ter ceciderit: an tibicina: si ceciderit: debeat publicari. Tertia est ex cōpositis: vt si quis corpus suū in occulto loco poni iubeat: circa quod monumentū multum agri ab hæredibus in tutelam cineris rum vt solet leget. sit † latus occultum. Sic apud græcos contendit λέωμ & πάρταλεωμ: cū scriptura dubia est: bona omnia Leonti: an bona πάρταλεοντι relicta sint. In coniūctis plus ambiguitatis est. Fit autem per casus: vt Aio te æacida Romanos vincere posse. Per collocationem: vbi dubium est: quid quo referri oporteat: ac frequētissime cum id quod mediū est: vtrinq; possit trahi: vt de Troilo Vergilius. Lora tenens tamē. hic vtrū φ teneat tamē lora: an q̄uis teneat: tamē trahatur queri potest. Vnde cōtrouersia illa. Testamento quidā iussit poni statuā auream hastā tenentē. Quęritur, statua hastam tenēs aurea esse debeat: an hasta esse aurea in statua alterius materiæ. Fit per flexū idem magis: Quinquaginta: vbi erāt centū: inde occidit Achilles. Sæpe vtri duorum antecedentium sermo subiunctus sit: in dubio est. Vnde est controuersia. Hæres meus vxori meæ dare damnas esto argenti: quod elegerit: pondo centum. Vter eligat quætitur. Verum id: quod ex his primū est: mutatione casuū: Sequens diuisione verborum: aut translatione emēdatur. Tertium adiectione. Accusatiui geminatione facta amphibologia soluitur ablatiuo: vt illud Lachetem audiui percussisse Demeā: fiat a Lachete percussum Demeā. Sed ablatiuo ipsi: vt in primo diximus: inest naturalis amphibologia. Cœlo decurrit aperto. Vtrū p apertū cœlū: an cū cęlū apertū esset. Diuisio respiratione: & mora cōstat. Statuā deinde aureā hastā: vel statuā aureā: deinde hastā. Adiectio talis est. argentū qđ elegerit ipse: vt hæres intelligat: vel ipsa vt vxor. Adiectione facta amphibologia: qualis fit † nos † flentes illos dephēdim⁹: detractione soluet. Pluribus verbis emendandū: vbi est id: qđ quo referat: dubiū est: & ipm est ambiguū. Hæres meus dare illi damnas esto omnia sua.

Secundo.

Ex cōpositis vocibus.

Littus occasu cultum.

Per casus.

Per collocationem.

Per flexum.

Per situm.

Amphibologiarum solutiones.

nunc flentis.

¶ Amphibologiæ species sunt innumerabiles adeo: vt philosophorū quibusdam nullū videatur esse verbū: qđ non plura significet. A. Gellius libro vndecimo. Egesippus inqt oē verbū ambiguū natura esse. Amphibologia autē ad verbū sermonis ambiguitas interpretari pōt. Ambiguū fere trāsfertur. ¶ ὁμωνυμία dicitur. A latinorū quibusdam æquiuocatio transfertur. ¶ An fortunā corporis significet incertū est. hoc est: an castrati dicātur. Nā gallis: hoc est Cybeles sacerdotibus testiculi testa Samia excidi solebāt. ¶ Alia diuisio. Diuiso vt legat nō diuisio ne admonitione qđ dē est dignū. ¶ Ex qua tñ græci cōtrouersias ducunt. Inde ἀυλητρίσ illa vulgata. Pro qua mihi videt quo legendū esse. ἀυλητρίσ aūt si est solū verbū latine tibicina dicitur. Nā ἀυλὸσ tibia est. Sin duo verba ἀυλητρισ interptatur aula ter. Hæc autē lex in scholis fingebatur. ἀυλητρίσ si ceciderit: publicetur. Quædā Tibicina cecidit: quā publicare cū vellēt: ipsa de tibicina scriptā esse legē negat, sed de aula q̄ ter ceciderit. Hoc autē exēplo & Diogenes Laertius vtit in vita Zenonis. veluti inqt cū dicimus ἀυλητρίσ cecidit. incertū em̄ est de muliere tibicina: an de domo dicam⁹. ¶ Tertia est ex ɔpositis: vt si qs corp⁹ suū i occulto loco pōi iubeat. circa qđ monumētū multū agri ab hæredib⁹ i tutelā cinerū vt solet leget. Sit littus occasio cultū. Hic loc⁹ nō solū indiget Asterisco: sed Fabij quoq; ipsi⁹ auxilio. Nā ita est corrupt⁹: vt verus sensus integerq; non pcipiat: nisi forsitā p illo littus scribat latus & occasio eradat: ac loco eius hoc reponat: hoc mō sit lat⁹ hoc cultū: vt intelligamus amphibologiā eē i illis hoc cultū. Aliud n. significat si ɔiūcti: aliud si diuisi legat. Sed citra aspirationē priscorū more: ac

Amphibologia quid interpretetur.

Gallus.

Auletris

In qđ genus incidit Cicero loquēs de .C. Fannii soceri instituto. Quē quia cooptatus in augurū collegiū nō erat: nō admodum diligebat: pšertim cū ille .Q. Sceuolā sibi minorem natu generū prætulisset. Nam id sibi & ad socerum referri: & ad Fanniū potest. Productio quoq̧ ī scripto & correptio, in dubio relicta causa est ambiguitatis: vt in hoc Cato: aliud enim ostendit breuis secunda syllaba casu nominatiuo: Aliud eadem syllaba producta casu datiuo: aut ablatiuo. Plurimæ præterea sunt aliæ species: quas persequi nihil necesse est. Nec refert quo modo facta sit amphibologia: aut quo resoluatur. Duas enim res significari manifestū est: & quod ad scriptū: vocemve pertinet in vtrāq̧ par est partem. Ideoq̧ frustra precipitur: vt in hoc statu vocem ipsam ad nostram partem conemur vertere. Nam si id fieri potest: amphibologia nō est: Amphibologiæ autem omnis in his erit quæstio, aliquādo vter sit secundū naturam magis sermo: semp vtrū sit æquius: vtrū is: q̄ sic scripsit ac sic dixit: sic voluerit. quarū in vtrāq̧ partē satis ex his quæ de coniectura & qualitate diximus: præceptum est. In Bruto

potius imperitorū scriptū fuisse videtur. ℭ Sic ptēdit apud græcos leon. Pantaleon cū scriptura dubia est bona omnia leonti: an bona Pantaleōti relicta sunt. Et copula mihi ascribēda videtur: & sint esse legendū hoc modo. Sic apđ græcos cōtēdit. Leon & Pantaleon & q̄ sequūtur: & apud græcos qđē hæc cōtrouersia facilis est: ac notissima. Quidā eīm cui duo erant liberi: quorū alter Leon: alter vocabatur Pantaleon: sic bona sua testamēto reliquit. Bona mea Pantaleon habeat. Dubiū vero facit in hac cōtrouersia nomen illud cōpositū Pantaleon. Nā πάντα dicuntur oĩa. Qui ergo Leon appellatur diuisim legit hoc mō παντα hoc est omnia Leon habeat. Qui vero Pantaleon vocatur: coniūctim censet esse legendū: vt ipse solus bona a testatore relicta habeat. ℭ Aio te Aeacida Romanos vincere posse. Notior est hæc amphibologia q̄ vt sit exponēda. Incertū est eīm an Romani Pyrrhū an Pyrrhus Romanos sit superaturus. Huius autē carminis meminit etiā Cicero in secūdo de diuinatione. Herodotū inquit: cur veraciorē dicā Ennio? Nū ille minus potuit de Crœso: q̄ de Pyrrho fingere Ennius? Aio te Aeacida Romanos vicere posse. ℭ Per collocutionē. Reiecta collocutione legendū esse collocationē facile ex ijs: q̄ sequūtur colligit. ℭ Fit p flexū idē magis Flexū cōmutationē vocis accipiam⁹. Nā vbi distinguendū est: vox in pronūciando flecti solet: vt siquis recte hūc versum pronūciet. Quinquaginta vbi erant centū inde occidit Achilles. post centum flecteret vocem alias sensus cōfunderetur: videreturq̧ Achilles centum occidisse eo in loco: in quo dūtaxat quinquaginta erant: quod quidē fieri nō potest. Iccircoq̧ Fabius inde particulā versui interponit: vt aperte doceat vbi vox sit flectenda. Hæres meus vxori meæ dare damnas esto argenti: quod elegerit: pondo cētum: vter eligat quæritur. Frequētissime quidē etiā apud iurisconsultos sic legitur. damnas esto: sed nequaq̄ latine. Quare & hic & illic puto eorū culpa: qui notas antiquorū nō perceperūt: damnas p illo damnatus esse scriptū. Notis aūt priscos scripsisse iuriscōsultorū opera pšertim: testis est Iustinianus: q hoc fieri addita cōstitutione vetat. ℭ Vtrū per apertū cœlū: an cū apertū esset. Loco esset verbi: mihi est legendum videtur. ℭ Adiectio talis est. Argentū qđ elegerit ipse: vt hæres intelligatur. vel ipsa vxor: vt particula iterato mihi videtur ascribēda. hoc modo: vel ipsa vt vxor. ℭ Productio quoq̧ in scripto: & correctio ī dubio relicta causa est ambiguitatis. Correptio a corripiendo: vt productioni opponatur: aperte legendū est. Quid est autem qđ ait in scripto Fabius: cū in voce id magis euenire posse videatur? Neq̧ eīm voce discernimus quātæ sint syllabæ primæ: & nōlatiui

Flexus.

ntiquorū
rot.

ℭ Amphibologia. In Vallen. repositū est amphibolia. Cerno. i. video aut decerno: aut farinā cribro. Ex qua tn̄ græci. Sic Val. & Ald. vt sit ex qua significatione diuersa in cōposito & in diuiso. Vbi vero Aldus impressit: sit litus hoc cultū: & Raph. imprimendū cēset sit latus occultū. vt legaf ab auaro hęrede pro hoc cultū diuisis dictōib⁹ occultū dictiōe cōposita: Vallen. hʒ: sit litus hoc casu cultū. Vbi etiā in hoc casu amphibologia est: nā & occasu & hoc casu legi pōt. Verū siue occasu sit cultū siue hoc casu: vtroq̧ modo cultū erit: at si legaf sit littus aut latus occultū: pro hoc cultū: diuersa sit sentētia & repugnans. nā occultū nō est cultū. Aio te æacida &c. Sūt qui frustra cōtendāt: nō cōuenire vt Apollini ascribatur hoc respōsum: cū ille semp græce oracula dederit. Verū q̄a eadē vis est siue græca siue latina, siue quacūq̧ alia lingua dicaf: bene potuit Ennius ex oraculo græco vertisse: dubietatis nodus est: vter accusatiuorū regatur a parte anteriore verbi vincere: te an Romanos. Nā si dicatur. Te facile Aeacida Romani vincere possent: aut Tu facile æacida Romanos vicere posses: nulla sit amphibolia. Vallen. habet p collocationē. Fabius aūt ideo inde pticulā interponit vt versiculus sit integer: & flexus manifestior. Vallen. & Aldus: damnas habent: nō damnatus. An cū aptū esset. sic Vallen. Ald⁹ cū Raphaele cōsentiēs impssit cū aptū est: qđ sequar q̄a decurrit pšentis est tpis. Vel ipsa vt vxor: sic Vallen. vt vxor inquā intelligaf. Nā cū dicif Hęres meus det vxori decē pondo argenti qđ elegerit, dubiū est an qđ hęres: an qđ vxor elegerit: si vero adijciaf ipse: certū sit q̧ de hęrede loquaf: si ipsa q̧ de vxore. Qualis sit: nūc flentis &c. sic Ald⁹ & cęteri. legā tn̄ flentes: & forte legēdū sit nos: vt sit Nos flentes illos dep̄hēdimus: videf facta amphibolia adiectione pticulæ illos: nā dubiū est: an nos flentes dep̄hēdimus illos: an nos dep̄hēdim⁹ illos flentes. Detracta aūt pticula illos: nos flētes dep̄hēdimus: certū est q̧ dep̄hēsi sint flētes: nā aliter p v̓bū dep̄hēdim⁹ absolute positū nihil significem⁹. Catus ne te Raphael fallat ī Horatio priorē corripit.

Cato & datiui Cato. Sed apud priscos: vt in primoquoq; diximus: facile sola pronunciatione vocales longe
distinguebātur a breuib⁹. In scripto aūt nisi apice notētur difficulter possint discerni: vt Cato quādo noīatiu⁹
est: contracto apice notatur. quādo datiuus alio: & longiore. hoc modo Cato. ¶ Aliū em̄ ostēdit breuis secūda
syllaba casu noīatiuo. Plurimæ preterea sunt aliæ species. Et aliū in aliud videtur cōuertendū: & alter sensus
librarioꝝ negligētia ꝑtermissus: qui in qbusdā legitur exēplaribus: est reponēdus: hoc modo. Aliud, em̄ ostē-
dit breuis secūda syllaba: casu noīatiuo. Aliud eadē syllaba ꝑducta casu datiuo: aut ablatiuo. Catus aūt vnde
& Cato prudentē significare notū est. Catus vero ꝑducit primā. Cato eādē corripit. ¶ Et qd ad scriptū vocēve
pertinet. in vtrāq; parē partē. Cuius ita legatur nisi tamen corrigatur hic locus sensus percipi integer nequaq̄
potest. Emendatur autem si parē in par est: vt sint duæ dictiones: conuertamus hoc modo. In vtrāq; par est
partem. ¶ Ac si dixit. Sic legendum esse facile est ex ipso sensu videre.

Catus qd significet.

¶ Quæ sit inter status cognatio: & quæ diuersitas. Cap. XI.

Est autē quædā inter hos status cognatio. Nam
& in finitione: quę sit volūtas nominis q̄ritur:
& in syllogismo: qui secūdus a finitione status
est: spectatur: quid voluerit scriptor: & ex con
trariis legibus duos esse scripti: & volūtatis sta
tus apparet. Rursus & finitio quodāmodo est
amphibologia: cū in duas partes diducatur intellect⁹ nominis.
Scriptū & volūtas habet in verbis vocis q̄stionē: qd idē: in anti-
nomia petitur. Ideoq; oīa hęc qdā scriptū & volūtatē esse dixe-
rūt. Alii in scripto: & volūtate amphibologiā eē: q̄ facit q̄stionē.
Sed distincta sunt. Aliud est em̄ obscurum ius: aliud ambiguū.
Igitur finitio in natura ipsa noīs q̄stionē habet generalē: & quæ
esse etiā citra complexū causæ possit. Scriptū: & voluntas de eo
disputat verbo: qd est in lege. Syllogismus de eo: qd nō est. Am
phibologiæ lis in diuersum trahit. Legū contrariarū ex diuerso
pugna est. Neq; immerito: & recepta est a doctissimis hæc diffe
rētia: & apud plurimos ac prudētissimos durat. Et de hoc qdē
genere disceptationis: etiā si non omnia tradi: tamē aliqua po-
tuerūt. Sūt alia q̄ nisi proposita: de qua dicendū est materia: viā
docendi non ꝑbeant. Nō em̄ causa vniuersa in q̄stiones ac locos
diducēda est. Sed ipsę hæ partes habēt rursus ordinē suū. Nā &
in procemio primū est aliquid: & secūdū ac deinceps. Et quęstio
omnis: ac locus habet suā dispositionē: vt thesis etiā simplices.
Ac si forte satis erit diuidēdi peritus: qui cōtrouersiā in hęc di-
duxerit: An omne pręmiū viro forti dandū sit: an ex priuato: an
nuptiæ: an ea: quæ nupta sit: an hæc. Deinde cū fuerit de prima
quęstione dicendū passim: & vt † quicq; in mentē veniet: miscue
rit? non primū in ea scierit esse tractandū: Verbis legis: standū
sit: an voluntate. Huius ipsius particulæ aliquod initiū fecerit.
Deinde proxima subnectēs struxerit orationē: vt pars hominis
est manus: eius digiti: illorū quoq; articuli. Est & hoc: qd scri-
ptor demōstrare nō possit: nisi certa definitaq; materia. Sed qd
vna faciat aut altera? quī mo cētū ac mille in re infinita: atq; ma
teria? Pręceptoris est: in alio: atq; alio genere quotidie ostēdere:
quis ordo sit rerū: & q̄ copulatio: vt paulatim fiat vsus: & ad si-
milia trāsitus. Tradi em̄ oīa: q̄ ars efficit: nō possunt. Nā qs pi-
ctor oīa: q̄ in rerū natura sunt: adumbrare didicit? Sed percepta
semel imitandi ratione † assimilabit quicqd acceperit. Quis em̄

Præcepta disponēdi.

quicquid

Assimulabit

¶ Nam & in finitione quę
sit voluntas nominis quę-
ritur: & in syllogismo: qui
secūdus a finitione status
est: quo spectatur quid vo
luerit scriptor. Quo abla-
tiuus: vt superuacuus mi
hi videtur eradēdus: tam-
etsi in omnibus exempla-
ribus ita legatur. Quo au-
tem modo syllogismus a fi
nitione sit secundus: mihi
non liquet. Nā ordine ipso
finitionem qualitas sequi-
tur. Nisi dicamus. Vt ac
potestate syllogismum a fi
nitione esse secundū. Nam
vbi definitio infirma est:
in syllogismum delabitur:
vt paulo ante visum est.
¶ Quod idem antinomia
petitur. In præpositio mi-
hi ascribenda videtur: hoc
modo. Quod idem in an-
tinomia petitur. ¶ Non
enim causa vniuersa in q̄-
stiones: ac locos ducenda
est. Diducenda hoc est: di-
uidenda mihi legendū vi-
detur. ¶ Et quęstio omnis
ac locus habet suam dispo
sitionē: vt thesis etiā sim-
plices: si forte satis erit di-
uidendi peritus: qui cōtro
uersias in hæc dixerit: an
omne præmiū viro forti
dandum sit. Hic locus qui
dem proculdubio ita est de
prauatus: atq; confusus:
vt neq; sensus elici: neq; fa
cile mihi corrigi possit ci-
tra vnius saltem verbi im
mutationem: ac alterius
adiectionem. Nā & dixerit
verbū forsitan ī diduxerit
est cōmutandū. & ac copu
la ascribenda: vt inde lon-
ga illa periodus inchoetur
hoc modo. Ac si forte satis
erit diuidendi peritus: qui
controuersiam in hæc di-
duxerit: An omne prēmiū
viro forti dandū sit: an ex
priuato: an nuptiæ: an ea:

nõ habet vasculum aliquod:quale nũq̃ viderat facit? Quædam vero non docentium sunt:sed discentium. Nam medicus quid in quoq; valetudinis genere faciẽdũ sit:quid quibus signis prouidendũ,docebit. Vim sentiendi pulsus venarũ:caloris:motus: spiritus meatum:coloris distãtiã:quæ sua cuiusq; sunt ingeniũ dabit. Quare plurima petamus a nobis:& cũ causis deliberem⁹: cogitemusq; homines ante inuenisse artẽ q̃ docuisse. Illa eñ potẽtissima est:quæq; vere dicitur œconomica:totius causę dispositio:quæ cõstitui:nisi velut in re pñte nõ potest. Vbi assumẽdũ procemiũ:vbi omittendũ:vbi vtendũ expositione cõtinua: vbi partita:vbi ab initiis incipiendũ:vbi more Homerico a mediis:vel vltimis:vbi oĩno nõ exponendũ:quãdo a nostris:quãdo ab aduersariorũ ppositionibus incipiamus,quãdo a firmissimis probationibus:quandoa leuioribus:qua in causa proponendæ procemiis questiones. Qua pparatione pmuniendæ:quid iudicis animus accipere possit statim dictũ:quo paulatim deducendus. Singulis:an vniuersis opponenda refutatio. Reseruãdi per orationi:an per totam oratione diffundendi affectus. De iure prius:an de æquitate dicendũ. An anteacta crimina:an de quibus iudiciũ est prius obiicere:vel diluere cõueniat. Si multiplices causæ erunt:quis ordo faciẽdus:quæ testimonia: tabulæve cuiusq; generis in actione recitandæ:quæ reseruandæ. Hæc est velut ĩperatoria virtus copias suas partiẽtis ad casus prceliorũ: retinẽtis ptes,pptet castella tuẽda:custodiẽdasve vrbes:petẽdos cõmeatus:obsidẽda itinera:mari deniq;:ac terra diuidẽtis. Sed hæc in oratione præstat omnia,cui affuerint natura: doctrina: studiũ. Quare nemo expectet:vt alieno tãtũ labore sit disertus. Vigilandũ ducat,iterũ enitendũ:pallendũ est:faciẽda sua cuiq; vis:sua ratio:nõ respiciẽdũ ad hæc:sed in promptu habẽda:nec tãq̃ tradita:sed tãq̃ innata. Nam viã demonstrare velociter ars potest:si qua est:verũ ars satis pstat:si copias eloquẽtiæ ponit in medio. Nostrũ est vti eis scire. Reliqua partiũ est demũ dispositio. Et in his ipsis primus aliquis sensus: & secũdus: & tertius: qui non modo:vt sint ordine collocati elaborandũ est:sed vt inter se iuncti:atq; ita cohęrentes:ne cõmissura perluceat:corpus sit nõ membra:qđ ita cõtinget:si & quid quaq; conueniat viderimus:& vt verba verbis applicemus:non pugnantia: sed quæ inuicẽ cõplectantur. Ita res diuersæ distantibus ex locis: quasi inuicẽ ignotæ nõ collidentur:sed aliqua societate cũ prioribus ac sequentibus se,copulaq; tenebũt: ac videbitur non solũ composita oratio sed etiam continua. Verũ longius fortasse progredior fallẽte transitu:& a dispositione ad elocutionis pręcepta labor:quod proximus liber inchoabit.

Imperatoris officijs oratoris officia cõparantur.

Dispositio.

quæ nupta sit: an hæc:deinde cũ fuerit de prima quęstione dicendũ: passim: & vt quicquid in mentem venierit:miscuerit? Cum interrogatione quidem quæ in negationẽ resoluitur mihi cludendũ esse videtur. Perinde ac si dicat.qui peritus fuerit diuidẽdi nihil miscebit:sed oĩa ordinate dicet. ¶ Sed quid vna faciat: aut altera? quinimmo cẽtum: ac mille in refinita quę materia præceptoris est. Hic quoq; sensus flagitijs non vacat:quibus ita implicatur: vt nõ percipiatur. Nã & duo ĩeo verba corrupte leguntur: & distinctione sublata diuersi confundũtur sensus. Illi nãq; dictioni finita in præpositio est ascribenda: vt infinita legatur:ac loco illius quæ relatiui atq; copula mihi videtur reponenda: itaq; distinguendũ: vt & cum interrogatione legatur:& ille præceptoris genitiuus sequentis sensus initiũ cõstituatur:hoc modo. Quinimo centũ ac mille in re infinita atq; materia? ¶ Sed percepta imitandi ratione assimilabit quicquid perceperit. Semel recte in q̃busdã legitur exẽplaribus hoc modo sed semel percepta. Tertia vero a fine syllaba hui⁹ verbi assimilabit per u est scribenda. Assimulare nãq; per i latinũ non est. ¶ Quid quibusve signis p̃uidendum: ve particula ociosa:ac supetuacua mihi videtur expungenda. ¶ Quare plurima petim⁹ a nobis & cum causa deliberamus:emendate a quibusdã legitur petamus: & diliberemus. ¶ Vbi more Homerico e medijs. A medijs legendum esse patet, ¶ Singulisi an vniuersis opponendi refutatio. Opponẽda loco opponẽdi legẽdũ est. ¶ Sed hæc in oratione præstat: cui omnia affuerint natura doctrina studiũ. Sic quidẽ parũ acute intuenti recte legi videt. q̃uis & verba sint transposita:& min⁹ iteger sensus.

¶ Quo spectatur &c. sic habet Vallen. & cætera fere quę Raph. melius reponit. Aldus aũt fere Raphaelẽ sequitur. tñ legit illũ locũ. Et quęstio oĩs ac loc⁹ habet suã dispositionẽ: vt thesis etiã simplex, si forte satis erit diuidẽdi peritus q̃ controuersiã in hęc deduxerit. An oẽ &c. Quasi nomen simplex sit suppositũ verbi fecerit postponẽdi. Vbi Raphaelis codex habet: vt thesis etiã simplices: deinde

Raphael legendum censet si forte &c. vt ipse recitat. Sane vbi assimulabit censet legendū Vallen. & Aldinus codices habēt assimilabit: qđ quidē verbū nescio an apud quēpiā idoneū alíubi legerim: sed quia assimulare longe aliud significare solet nō ausim in locū illius substituere. Coloris distātiā. Vallen. habet coloris. distātia q̄ sua cuiusq; sunt. Prius aūt scripsit: meatus (vt opinor) in genitiuo.

Neq; eniȝ omnia illi recte adesse dicētur: qui hisce tribus sit peritus: natura: doctrina: studio. Quare oīa ante illud cui relatiuū collocanda videntur. hoc modo. Sed haec in oratione pręstat omnia: cui affuerint natura: doctrina: studiū. His autē tribus eloquentia cōparatur: natura arte exercitatione. ℂ Nā viā demōstrare potest velocitas: si qua est. Velocitas qđē legitur: sed parū mihi sensui cōuenire videt. Forsitan aūt eius loco & velociter aduerbiū: & ars nomē cōmode reponeret. hoc modo. Nā viā demōstrare velociter ars potest si qua est. ℂ Reliqua em̄ artium est demū dispositio: Corruptus mihi videtur hic sensus. Nā illa pticula em̄ redūdare videtur: eoq; oblinenda: & partiū loco artium esse legendū. ℂ Ita res non diuersæ distantibus ex locis quasi inuicē ignotæ collidētur. Non negandi aduerbium mihi iuxta verbum collocandū videtur hoc modo quasi inuicem ignotæ non collidentur. ℂ Sed aliqua societate sed non prioribus: ac sequētibus se copula tenebūt. Deprauatus hic sensus sic emendari potest: si duæ illæ particulæ: sed non eradantur: ac loco earum cum præpositio atq; copula reponatur. hoc modo. Sed aliqua societate cum prioribus ac sequentibus se copulaq; tenebunt.

ℂ M. Fabii Quintiliani in oratoriarum institutionum Librum octauum: Procemiū:

His fere: quæ in proximos quinq; libros collata sunt: ratio inueniendi: atq; inuenta disponēdi continetur: q̄ vt per omnes numeros penitus cognoscere: ad summā sciētiæ necessarium est: ita incipientibus breuius: ac simplicius tradi magis cōuenit. Aut em̄ difficultate institutionis tam numerosę atq; perplexę deterreri solēt: aut eo tēpore quo pręcipue alenda ingenia: atq; indulgentia quadā enutriēda sunt: asperiorū tractatu rerū atterūtur. Aut si hæc sola didicerint: satis se ad eloquentiā instructos arbitrātur: aut quasi ad certas quasdā dicēdi leges alligati: conatū omnē reformidāt. Vnde existimāt accidisse: vt q diligētissimi artiū scriptores extiterūt: ab eloquētia lōgissime fuerit. Via tn̄ opus est incipiētibꝰ: sed ea plana: & cū ad ingrediēdū: tū ad demōstrādū expedita. Eligat itaq; peritꝰ ille p̄ceptor ex oībꝰ optima: & tradat ea demū in p̄sentia: q̄ placēt: remota refutandi cætera mora. Sequūtur em̄ discipuli quo duxeris. Mox cū robore discēdi crescet etiā eruditio. Iidē primo solū iter credāt eē: in qđ inducētur: mox illud cogituri etiam optimū. Sūt aūt neq; obscura: neq; ad percipiendū difficilia: quæ scriptores diuersis opinionibus pertinaciter tuendis inuoluerūt. Itaq; in toto artis huiusce tractatu difficilius est iudicare qđ doceas: q̄ cū iudicaris docere: p̄cipueq; in duabus his partibꝰ perq̄ sunt pauca: circa quæ si is: q instituitur: nō repugnauerit: pronū ad cętera habiturus est cursum. Nēpe em̄ plurimū i hoc laboris exhausimꝰ: vt ostēderemus: rhetoricē bene dicēdi sciētiā: & vtilē: & artē: & virtutē esse. Materiā eius res oēs: de quibus dicēdū esset. Tum & eas in tribus fere generibus demōstratiuo: deliberatiuo: iudicialiq; reperiri. Orationē porro omnē constare rebus: & verbis. In rebus intuendā inuentionē: in verbis elocutionē: in vtrisq; collocationē: quæ memoria complecteretur: actio cōmendaret.

Repetitio omniū ante dictorum.

ℂ Raphaelis Regij in deprauationes Octaui libri oratorię istitutionis Quintiliani annotationes.

His fere: quę in p̄ximos quinq; libros collata sunt: ratio inueniendi: ac inuenta disponendi cōtinētur. n litera ex puncta cōtinetur legendū esse: ne admonitione qđē dignū videt. Breuiter autē elegantissimeq; Fabius in hac p̄fatiōe repetit ea oīa: quæ de inuētione: ac dispositione p̄cepta sunt. Seq; de elocutione tractaturū pollicetur: quā ita cōmendat: vt pulcherrimā maximeq; oratori necessariā esse dicat. Iuuenesq; arti oratorię deditos hortatur: vt totis ingenij viribus huic parti incūbere velint. ℂ Quam: vt per omnes numeros penitꝰ cognoscere: & ad summā scientiæ necessariū est. Et copula: vt ociosa: ac sensum turbās videtur expūgenda. ℂ Aut em̄ difficultate institutionis tā numerosę. In particula expūgatur: vt numerosæ legat. ℂ Aut si hęc sola didicerūt. Didicerint vt modi sit subiūctiui legendū esse: ne admonendū quidē est. ℂ Sūt autē neq; obscura neq; ad pręcipiendū difficilia. Percipiendū sensui conueniret: ne admonēdū quidē esset: nisi præcipiēdū legeretur. ℂ Et in quibusdā intentionem modo depulsionem. Porro oēȝ inficiatione duplici. Adeo corruptꝰ: con-

Oratoris officium docendi, mouendi: delectandi partibus contineri. Ex quibus ad docendũ expositio: & argumẽtatio: ad mouendũ affectus pertineret: quos per omnẽ quidẽ causam: sed maxime tamen in ingressu ac fine dominari. Nam delectationem q̃uis in vtroq; sit eorũ: magis tamẽ ꝓprias in elocutione partes habere. Quæstiones alias infinitas: alias finitas: quæ personis: locis: tẽporibus cõtinerẽtur. In omni porro materia tria esse q̃renda: an sit: quid sit: quale sit. His adiiciebamus demonstratiuam laude: ac vituperatione cõstare. In ea: quæ ab ipso: de quo diceremus: quæ post eũ acta essent: intuendũ. Hoc opus tractatu honestorũ: vtiliũq; cõstare. Suasoriis accedere tertiã partẽ ex coniectura: posset ne fieri: & an esset futurũ: de quo deliberaretur. Hic ꝓcipue diximus spectandũ: quis: apud quẽ: quid diceret. Iudicialiũ causarũ: alias in singulis: alias in pluribus cõtrouersiis consistere: & in quibusdã sufficere modo intentionẽ modo depulsionẽ: porro depulsionẽ omnẽ inficiatione duplici: factũne & an hoc factũ esset, præterea defensione: ac detractatione cõstare. Quęstionẽ: aut ex facto: aut ex scripto esse. Facto de rerũ fide: proprietate: qualitate. Scripto de verborũ vi: aut volũtate: in q̃bus vis tũ causarũ: tũ actionũ inspici soleat: quęq; aut scripti: & volũtatis: aut ratiocinatiuę: aut ambiguitatis: aut legũ cõtrariarũ specie cõtinetur. In omni porro causa iudiciali quinq; esse partes, quarũ exordio cõciliari audiẽtẽ: narratione causam ꝓponi: cõfirmatione roborari: refutatione dissolui: peroratione aut memoriã iudicis refici: aut aĩos moueri. His argumentandi: & afficiẽdi locos: & q̃bus generib⁹ cõcitari: placari: resolui iudices oporteret adiecim⁹. Accessit ratio diuisionis. Credere modo: qui discet velit certã quãdã viã esse: in qua multa etiã sine doctrina præstare debeat per se ipsa natura: vt hæc: de quibus dixi: nõ tã inuẽta a ꝓceptoribus: q̃ cũ fierent obseruata esse videantur.

ASCENSIVS.

His fere &c. Vallẽ. codex i hoc procemio cæteris verior est: nã cõtinet in eo legitur: vbi Aldinus cõtinentur habet: Item expũcta & copula ad summã. Item tam numerose. didicerint ad percipiendũ. Cęterũ locũ incurabilẽ & a Raphaele depositũ ad Vallense exẽplar ita restituimus vt parũ deesse videatur ab integritate. Sane cũ dicit: & in quibusdã intẽtionẽ modo &c. Sic legendũ puto: & in q̃busdã sufficere modo intẽtionẽ: modo depulsionẽ. Porro depulsionẽ omnẽ inficiatione duplici: factũ ne & an hoc factũ esset. pręterea defensione ac detractatione cõstare. Ideo aũt sic lego principiũ ꝙ in tertio libro de partibus causarũ iudicialiũ sic scripsit. Nũc de officiali genere qđ est ꝓcipue multiplex: sed officijs cõstat duob⁹ intẽtionis ac depulsionis. Pro altercatione autẽ reposui detractatione: quia sic in Vallensi est.

fususq; est hic locus: vt fulgenti sole: nedum asterisco indigere videatur. Nullus enim sensus prorsus elici potest nisi corrigatur: quod quonam pacto fieri possit citra omniũ fere verborũ immutationẽ non video. Tãtum vero mihi permittere non ausim: cum præsertim nullũ viderim exẽplar in quo nõ ita legatur. Vereor enim: ne cum vnũ immuto verbum quibusdam videar audacior: quibus hunc locum aperte deprauatum sine immutatione corrigendũ relinquo ¶ Præterea defensione & altercatione cõstare. Altercatione quidem legitur sed non sine flagitio vt ego q̃dem sentio. Neq; enim depulsio vnq̃ altercatione cõstat: qđ notius est: q̃ vt sit exponendũ. Quare pro altercatione aut actiõe: aut translatione vt existimem legendum esse faciunt ea: quę i tertio volumine sunt præcepta. Nam vt a defensione inquit potissimũ incipiã: longe fortissima tuẽdi se ratio est: si quod obijcitur: negari potest. Proxima si non id quod obijcitur: factũ esse dicitur. Tertia honestissima: qua recte factũ defenditur. Quibus: si deficiamur: vltima quidem: sed iam sola superest salus: aliquo iuris adiutorio elabendi ex crimine: qđ nec negari: nec defendi potest: vt non videatur recte actio intendi. Hinc illæ q̃stiones: siue actionis: siue translationis. Hæc Fabi⁹ ex quibus aperte cõstat depulsionem nũq̃ altercatione interdum actione translationeve constare. ¶ Quęstionem aut ex scripto esse: aut ex facto. De rerum fide. Sicquidem legitur. Sed mihi in præpositio cum facto reponenda videtur: vt inde initium sumat sensus. hoc modo. In facto de rerum fide proprietate: qualitate. Cum ex facto causa constat: interdum quæritur de rerum fide ac probatione: An sit factum aliquid: eaq; erit coniectura: interdum de proprietate: in qua explicanda: desinitio est necessaria. Interdum: an iuste aliquid sit factum: in quo est qualitas. ¶ Aut rerum contrariarum specie continetur. Loco rerum: legum mihi videtur reponendum. ¶ In omni porro causa iudiciali quinq; esse partes quarum exordio conciliari audientem: narratione proposita confirmari refutationem: aut memoriam iudicis refici: aut animos moueri. Hic quoq; locus est deprauatus: q̃uis plenus integer videatur. Quinq; autem hæc: vel similia verba videntur ascribenda: causam proponi confirmationem dissolui. Peroratione. hoc modo: quarum exordio conciliari audientem. Causam narratione ꝓponi. Confirmatione proposita confirmari: confutatione dissolui. Peroratione: aut memoriam iudicis refici: aut animos moueri.

¶Plus exigunt laboris: & curæ quæ sequuntur: Hic enim iam elocutionis rationem tractabimus partem operis: vt inter omnes oratores cõuenit, difficillimã.

Elocutio difficillima.

Nam & M. Antonius: cuius supra habuimus mentionem: ait a se disertos visos esse multos: eloquentem autem neminem.

Eloquens nemo.

Disertis satis putat dicere quæ oporteat. Ornate autẽ dicere propriũ esse eloquentissimi. Quę virtus si vsq; ad eum in nullo reperta est: ac ne ĩ ipso quidẽ aut L. Crasso: certũ est: & in his & in prioribus eam desideratã: quia difficillima fuit. Et. M. Tullius inuentionem quidem: ac dispositionem prudẽtis hominis putat: eloquentiã oratoris. Ideoq; p̃cipue circa partis huius præcepta elaborauit. quod eum merito fecisse etiam ipso rei, de qua loquimur nomine, palam declaratur.

Eloq̃ q̃d sit.

Eloqui eñ hoc est: omnia quæ mente conceperis, promere atq; ad audientes perferre: sine quo superuacua sunt priora: & similia gladio condito: atq; intra vaginam suã hærenti. Hoc itaq; maxime docetur: hoc nullus: nisi arte asseq; potest: huc studium adhibendũ: hoc exercitatio petit: hoc imitatio: hic omnis ætas cõsumitur: hoc maxime orator oratore præstantior: hoc genera ipsa dicendi alia aliis potiora. Neq; eñ asiani: aut quocunq; alio genere corrupti res non viderunt: aut eas non collocauerunt: neq; quos aridos vocamus, stulti: aut in causis cæci fuerunt: sed his iudicium in eloquendo ac modus: illis vires defuerunt: vt appareat in hoc & vitium: & virtutẽ esse dicendi. Non ideo tamen sola est agenda cura verborũ. Occurram enim necesse est: & velut in vestibulo protinus appręhensuris hãc cõfessionem meam resistã iis: qui omissa rerũ (qui nerui sunt in causis) diligentia, quodã inani circa voces studio senescũt: idq; faciunt gratia decoris:

Decor.

quod est in dicendo: mea quidem opinione, pulcherrimũ: sed cum sequitur: non cum affectatur. Corpora sana & integri sanguinis: & exercitatiõe firmata, ex iisdẽ his speciem accipiunt: ex quibus vires. Nanq; & colorata: & astricta & lacertis expressa sunt. sed eadem: siquis vulsa: atq; fucata muliebriter comat: fœdissima sunt ipso formæ labore.

Cultus effœminans.

Et cult9 concessus atq; magnificus addit hominibus: vt græco versu testatum est: auctoritatem.

Elocutio vitiosa.

At muliebris & luxuriosus non corpus exornat: sed detegit mẽtem. Similiter illa trãslucida & versicolor quorũdam elocutio res ipsas effœminat: quæ illo verborum habitu vestiuntur. Curã ergo verborum: rerum volo esse solicitudinem. Nã plerunq; optima rebus cohærent & cernuntur suo lumine. At nos quærimus illa tanq̃ lateant semper: seq; subducant. Ita nunq̃ putamus circa id esse: de quo dicendũ est: sed ex aliis locis petimus: & inuẽtis vim afferimus. Maiore animo aggrediẽda eloquẽtia est: quæ si toto corpore valet: vngues polire: & capillum reponere non existimat ad curam suam pertinere. Sed euenit plerunq;: vt hac diligentia deterior etiam fiat oratio.

Optima in elocutione.

Primum quia sunt optima: minime accersita: & simplicibus: atq; ab ipsa veritate profectis similia. Nam illa: quę curam fatentur: & ficta: atq; cõposita videri etiam volunt: nec gra

¶Plus exigunt laboris: & curæ: quæ sequuntur. Nimium imperite ne dicam fatue: ac stulte hic prolog9 ab istis: qui oĩa in alienos libros sibi permittũt: neq; vllam suæ temeritatis assignãt rationẽ: velĩ dice ascripto in duas partes fuit separatus. Cũ eñ hoc in volumine de elocutione pręcipiat Fabius: hac præfatione & ea de quibus hacten9 præcepit breuiter cõmemorat: & q̃ difficilis q̃q; varia: ac necessaria oratori sit elocutio ita ostendit: vt maxie in hac studiosis elaborandum esse dicat. Hoc vero isti non percipientes: ea potissimum a prologo auulserunt: quorum causa prologus ipse potissimum fuit institutus. Siquidem Fabius hanc præfationem idcirco adhibuit: vt elocutionem: & commendaret: & quinq; partium: quibus eloquentia constat: difficillimam esse, eoq; plus laboris exigere mõstraret. Quare illo indice (De virtute elocutiõis) penitus eraso: vel refragantibus: quęcũq; mihi videre cõtigit: exemplaribus: ita sensus copulẽtur vt in eodem prologo esse videantur. ¶Ornate autem dicere proprium est eloquẽtissimi. Esse vt legatur ex ipso sensu facile apparet. Hęc autẽ a. M. Antonio in primo de oratore libro copiose referuntur. ¶Quæ virt9 si vsq; ad eum in nullo repta est: ac ne quidem: aut. L. Grasso. Cũ inter ne & quidẽ semper aliquid verborum soleat interponi duo verba quæ in quibusdam exemplaribus leguntur: hic videntur ascribenda: vt legatur. Ac ne in ipso quidem. ¶Et. M. Tullius inuentionem quidẽ: ac dispositionẽ prudentis hominis putat: eloquẽtiam oratoris. Idq; præcipue circa partis hui9 elaborauit. Præcepta in quibusdã exemplaribus emendate legitur hoc modo circa præcepta partis huius. In oratore aũt ad Brutum sic inquit Cicero. Nã & inte

tiam consequuntur: & fidem amittũt: propter id ꝙ sensus obũbrant: & velut læto gramine sata strangulant. Nam & quod recte dici potest: circumimus amore verborum: & quod satis dictum est repetimus: & quod vno verbo patet: pluribus oneramus: & pleraq; significare melius putamus q̃ dicere. Quid! ꝙ nihil iam proprium placet: dum parum creditur disertum: qđ & alius dixisset! A corruptissimo quoq; poetarum figuras: seu translationes mutuamur. Tum demum ingeniosi scilicet si ad intelligendos nos opus sit ingenio. Atq; satis aperte Cicero prę ceperat in dicendo vitiũ vel maximũ esse: a vulgari genere orationis atq; a cõsuetudine cõmuni abhorrere. Sed ille & dur⁹ & ineruditus: nos melius: quib⁹ sordẽt oĩa: quę natura † dictauit: qui nõ ornamẽta quęrim⁹: sed lenocinia. Quasi vero sit vlla verborum: nisi rei cohærentium virtus: quæ vt propria sint: & dilucida: & ornata & apte collocẽtur: si tota vita laborãdũ est: omnis studiorum fructus amissus est. Atq; plerosq; videas hærentes circa singula & dũ inueniunt: & dum inuẽta ponderant: ac dimetiuntur. Qđ etiã si iccirco fieret: vt semper optimis vterẽtur: abominãda tamen hęc infœlicitas erat: quę & cursum dicẽdi refręnat: & calorẽ cogitationis extinguit mora & differẽtia. Miser eñ &(vt sic dicã) pauper orator est: qui nullũ verbum æquo animo perdere potest. Sed ne perdet quidem: qui rationẽ loquẽdi primũ cognouerit: tum lectione multa: & idonea copiosam sibi verborum supellectilem compararit: & huic adhibuerit artem collocandi: deinde hæc omnia exercitatione plurima roborarit: vt semper in promptu sint: & ante oculos. Nanq; & hoc qui fecerit ei res cum nominibus suis occurrent. Sed opus est studio præcedente: & acquisita facultate: & quasi reposita: Nãq; ista quærendi: iudicandi: comparandi anxietas: dum discimus: adhibenda est: non cum dicimus. Alioqui sicut qui patrimonium non parat unt † subinde quærũt: ita in oratione qui non satis laborarunt. Si præparata vis dicendi † fuerit: eruntin officiosi: non vt ad requisita respondere: sed vt semper sensibus inhęrere videantur. Atq; vt vmbra corpus sequitur: tamen in hac ipsa cura est aliquid satis. Nam cũ latina: significãtia: ornata: apte sint collocata: quid amplius laboremus! Quibusdam tamen nullus finis calumniandi est: & cum singulis pene syllabis commorandi: qui etiam cum optima sint reperta: quęrunt aliquid quod sit magis antiquum: remotum: inopinatum: nec intelligunt iacere sensus in oratione: in qua verba laudantur. Sit igitur cura elocutiõis q̃ maxima: dũ sciamus tamẽ nihil verborum causa esse faciendũ: cũ verba ipsa rerũ gratia sint reperta: quorũ ea sunt maxime probabilia: quę sensum animi nostri optime promũt: atq; in animis iudicum: quod nos volumus: efficiunt. Ea debent pręstare sine dubio: & admirabilem: & iucundã orationem. Verũ admirabilem non sic quo modo prodigia miramur: & iucundam orationem: non deformi voluptate: sed cũ laude ad dignitatem coniuncta.

Ditauit.

Eloquẽtiæ cõparãdæ ratio.

Subdiem.

Nõ fuerit.

enera dicen= vatia.

uenire: & iudicare quid dicas: magna illa quidẽ sunt: & tanq̃ animi instar in corpore. sed ꝑpria magis prudẽtiæ q̃ eloquentiæ. ❡ Hoc nullũ nisi arte assequi posse. Castigate in quibusdam legitur exẽplarib⁹: hoc nullus nisi arte asseq̃ pt. ❡ Hic studiũ adhibendũ. u. vocali ascripta hunc legendũ videtur. ❡ Hæc genera ipsa dicẽdi alia aliis potiora. Hoc vt ablatiui sit casus nõ hęc est legendũ. Genera autem dicẽdi varia sunt: vt ipse in duodecimo exponit. Neq; eñ putandum est Fabium de tribus dicendi figuris q̃ & genera dicũtur sentire: cũ illæ sint in suo quæq; genere perfectæ: De ipsis autem generibus sic Fabius ipse inquit. Et antiqua quidem illa diuisio inter atticos atq; Asianos fuit: cũ hi pressi & integri: contra inflati illi & inanes haberẽtur. In his nihil superflueret. Illis iudicium maxime modusq; deesset. ❡ Nã plerũq; optime rebus cohęrent. Optima legendũ est: vt ad verba referatur. ❡ Vngues polire: & capillũ reponere nõ existimauit ad curam suã pertinere. Existimat: vt sit tẽporis pręsentis: mihi videtur esse legendum. ❡ Tum demũ ingeniosi scilicet: si ad intelligendos nos opus sit ingenio. Videmur verbũ puto esse ascribẽdũ: hoc modo. Tũ demũ ingeniosi videmur. ❡ Atq; satis aperte Cicero præceperat in dicendo vitiũ vel maximũ esse a vulgari genere oratiõis atq; a consuetudine cõis sensus abhorrere. Alicuius ineruditi temeritate hic quoq; locus est deprauatus qui mihi hac ĩdigere correctione videtur: vt cõmuni litera. s. erasa. ac sensus expungatur. Sic autem esse corrigendum facile ex prologo de oratore colligitur: vbi sic Cicero inquit. In dicẽdo autem vitiũ vel maximũ est a vulgari: atq; a cõmuni cõsuetudine abhorrere. ❡ Sed ille & durus atq; inerudit⁹ nos melius: quibus sordẽt

ASCENSIVS.

¶ Plus exigunt laboris &c. Non video tñ magnũ flagitiũ admisisse qui vt in Vallẽsi codice est: hãc partem a superiori distinxit: cũ auctor ipse fateatur superiora esse transacta: elocutionẽ sequi. Habet Vallen̄. esse eloquẽtissimi. Ac ne in ipso quidẽ. & præcepta partis huius. Item assequi potest. Erat aũt in eo: hoc studiũ adhibendũ: vt sit hoc. i. ad hoc studiũ est adhibẽdum: sed repositũ est vt Aldus impressit postea: huic studiũ &c. verũ cũ subdit: hoc exercitatio petit: hoc imitatio. subobscurus videt̃ mihi sensus: an sit exercitatio petit hoc. i. ad hoc qđ dicimus: hoc est eloqui: an exercitatio petit. i. exigit hoc. s. studiũ: an deniq; hypallage sit: exercitatio petit hoc: pro hoc petit exercitationẽ: & imitationẽ. Certe nõ videt̃ mihi velle dicere q; exercitatio petat studiũ: cũ sit quodãmodo studium: sed q; hoc. s. eloqui: de quo sermo est: petit exercitationẽ: quia ipsum nemo sine exercitatione & imitatione assequitur. Potius tñ q̃ per hypallagen legam: scribam hoc exercitationẽ petit. hoc imitationẽ. Habet Vallen̄. hoc genera ipsa dicendi. Tum demũ ingeniosi scilicet. Neq; Ald. neq; Vall. ad scripsit verbum viderunt: sed Vallen̄. superscriptum est sumus. vt sit scilicet sumus: Atq; a consuetudine cõis sensus: sic Aldus & Vallen̄. sequar tñ Raphaelem. Quæ natura ditauit: sic Raph. & Vall. Aldus autẽ dictauit: quod magis translatiue dictũ foret. Sicut qui patrimoniũ non pararũt subinde quærunt: subinde. i. interdũ. ita legitur in Vallensi. Aldus aũt & Raph. hñt sub diẽ. i. paulo audiẽ. qđ nõ est verosimile. In Vallensi non est negatio: si præparata vis dicendi fuerit: quã Aldus Raphaelem secutus adscripsit: dubitẽ tñ nũ recte: nã qui non satis laborarunt in adolescentia cũ operã rhetorice darent: si tñ præparatã habuerint vim dicendi erũt inofficiosi: quia non ad requisita respondebũt: eo q; pręparata abillis aliena sunt a requisitis. Vallen̄. aũt sic habet facta periodo laborarũt. Si præparata vis dicendi fuerit erit in officio, sic vt non ad requisita respondere: sed vt semper sensibus inhærere videatur: atq; vt vmbra corpus sequi. Quę lectio mihi placet potius q̃ Aldi aut Raphaelis. Tamen in hac ipsa cura. s. laborandi satis. tempore studiorũ. ¶ In Vallen̄. est non deformi voluptate.

Nota lectio nẽ Vallen̄.

omnia: quę natura ditauit. Et copula aut expũgenda aut loco atq; iterũ est ascribenda hoc modo. Sed ille & durus: & ineruditꝰ. Est vero pulchra Ironia: q̃ significatur a Cicerone non esse recedendum. ¶ Quasi vero sit illa verborũ nisi rei cohęrentium virtus. Pro illa legatur vlla ita sensu exigente. ¶ Quod si iccirco fieret. Etiam copula ascribenda eẽ videtur: vt legat̃. Qđ et si idcirco fieret. Sic autẽ legẽdũ eẽ facile ex iis q̃ sequuntur apparet. ¶ Nãq; & hoc qui fecerit sibi res cũ noibꝰ suis occurrerent. Cũ sui p nomine nunq̃ trãsitiue sed aut reciproce aut retransitiue latine loquẽtes vtãtur sibi datiuꝰ videtur eradẽdꝰ: ac ei ipsiꝰ loco reponẽdus: & occurrent legendum hoc modo. Nanq; & hoc qui fecerit ei res cuʒ nominibus suis occurrent. ¶ Nãq; ista quærendi indicandi. Loco indicandi legendũ est iudicandi. Nam inuentis iudiciũ solet adhiberi. ¶ Si præparata vis dicendi fuerit. Negandi aduerbiũ hic sensus mihi exigere videtur: vt legamus. Si præparata vis dicendi nõ fuerit. ¶ Nã cum latina, significantia, ornata apte sint collocata quid amplius laboremus? Elocutio tria in se debet habere elegantiam: cõpositionẽ: dignitatem. Cũ vero elegantia sit: quæ facit: vt vnũquodq; apte dici videatur: verba & latina & significantia exposcit: dignitas vt sint ornata: exigit. Est eñ dignitas quę reddit ornatam orationem varietate distinguens. Cõpositio vero efficit: vt vnũquodq; apte collocetur. ¶ Et iucundã orationem non deformi voluntate, Voluptate n litera in p mutata videtur esse legendum.

Cicerõis I

Modus l di pulche mus.

Elocutio se hr̃e deb Dignitas Composi

Quæ in elocutione spectanda. Cap. I.

Phrasis. Elocutio.

IGitur quã græci φράσιν vocant: latine dicimus elocutionem. Eam spectamꝰ verbis: aut singulis: aut coniunctis. In singulis intuendũ est: vt sint latina, pspicua, ornata: & ad id: qđ efficere volumus: accõmodata. In coniũctis: vt emendata: vt collocata: vt figurata. Sed ea quæ de ratione latine atq; emendate loquendi fuerunt dicenda: in libro primo: cũ de grammatice loqueremur: executi sumus. Verum illic tantum ne vitiose essent, præcepimus: his non alienum est admouere: vt sint q̃ minime peregrina: & externa. Multos enim quibus loquendi ratio non desit: inuenies quos curiose potius loqui dixeris: q̃ latine: quo modo & illa attica anus Theophrastum hominem alioqui disertissimũ: annotata vnius affectatione verbi hospitem dixit: nec alio se id depręhendisse interrogata respondit: q̃ q; nimium attice loqueretur. Et in Tito Liuio miræ facundiæ viro putat inesse Pollio Asinius quandam patauinitatem. Quare si fieri potest: & verba omnia: & vox huius alumnum vrbis oleant: vt oratio

Patauinitas.

RAPH.

¶ Igitur quã græci φράσιν vocant hoc quidem a prologo ita est seiungendum: vt hoc indice ascripto: Quę in elocutione spectanda: caput efficiatur. Hinc enim Fabius de elocutione præcipiendi exordium sumpsit φράσιν autẽ ἀπὸ τοῦ φράζειν hoc est ab eloquendo deducta elocutio interpretatur. ¶ Hic non alienũ est admonere: vt sint q̃ minime peregrina & extrema. Externa legẽdum esse facile ex sensu percipitur. ¶ Multos enĩ quibus loquendi ratio non desit: inueniã quos curiose potiꝰ loqui dixeris q̃ latine. Inuenias legendũ esse ne admonitione quidẽ est dignum. ¶ Quo modo & illa attica anꝰ Theophrastum hominem alioqui disertissimũ annotata vnius affectione verbi hospitem

Romana plane videatur: non ciuitate donata.

ASCENSIVS.

¶ Igitur quā græci φράσιν &c. hoc loco Vallen. oīa quæ Raph. reponēda præcipit reposita habet: præterq̄ q non fecit hic caput, sed ibi. Plus exigunt &c.

dixit: nec alio deprehendisse rogat respondit q̄ q nimium attice loqueretur. Pro affectione legendū est affectatiōe: & rogata vt sit participiū. Theophrastus aūt vt Atheniēsis videretur atticum sermonē nimiū affectabat. Nā Eresius fuit Melāti fullonis filius qui primū in patria Leucippi fuit auditor. Inde Athenis cū Platonem audisset: se ad Aristotelem contulit: a quo & Theophrastus a diuina eloquētia fuit appellatus cū antea Tyrtamus diceretur: & scholæ peripateticæ relictus successor. De ea vero attica anu meminit etiā Cicero in Bruto his verbis. Vt ego iam mirer illud Theophrasto accidisse: qui dicitur cum percontaretur ex ancilla quadā: Quāti aliquid: & respondisset illa: atq addidisset hospes nō potes minoris: tulisse eū moleste: se nō effugere hospitis speciē: cū ætatē ageret Athenis. optimeq loqueret omniū. Sic opinor in nostris est quidā vrbanorū sicut illic atticorū sonus. ¶ Quare si fieri potest & verba oia. & vox huius alumnum vrbis oleant. Emendate in quibusdā exemplaribus sic legitur huius alumna vrbis esse debent.

eophrast fuerit.

RAPH.

¶ Perspicuitas in verbis præcipuam habet proprietatē hoc est perspicuitas maxime verbis efficitur ꝓpriis. Singula aūt membra propositæ diuisionis ita exequitur Fabius: vt si mendę absint: nihil extrinsecus expositiōe ad ea percipiēda opus esse videatur. ¶ In quo vitio cauendo nō mediocriter quidā errare solent: qui omnia: quæ sunt sine vsu etiā si causæ necessitas postulet: reformident. Sic quidem legitur: sed nō sine mēda: vt puto. Loco enim sine præpositionis in præpositio reponēda videtur hoc modo: quę sunt in vsu. Nā quosdam verba: quæ sunt in quotidiano vsu refugere ait. Meę autē correctiōi exēplum quoq: quod infertur q̄uis sit corruptū astipulatur. ¶ Vt ille: qui in actiōe hibericas herbas se solo nequaq̄ intelligente dicebat. Nequaq̄ negādi aduerbiū sensus respuit. Ne quicq̄ vero amplectitur: sicq a Fabio scriptū fuisse crediderī: Spartū aūt est herba in hibernia nascens ex quo & rudentes & sportulę etiā nūc conficiuntur. Spartum vero vulgare est verbū ¶ Nec video quare clarus orator duratos muria pisces: nitidius esse crediderit q̄ ipsū quod videbat. Quisnā hic fuerit orator nec ipse tradit nec ego me legisse memini. Quisquis fuerit ꝑ duratos muria pisces credo salsamēta voluisse significare. Muria autem genus est liquaminis admoduȝ salsi garo

De perspicuitate. Cap. II.

Erspicuitas in verbis præcipuam habet proprietatem: sed proprietas ipsa nō simpliciter accipitur. Primus enim intellectus est sua cuiusq rei appellatio: qua non semper vtimur. Nā & obscœna vitabimus: & sordida: & humilia. Sunt autē humilia infra dignitatem rerum: aut ordinis. In quo vitio cauēdo nō mediocriter quidā errare solent: qui omnia: quæ sunt in vsu: etiā si causæ necessitas postulet: reformidant: vt ille: qui in actione hibericas herbas se solo nequicq̄ intelligēte dicebat: nisi irridēs hanc vanitatem: Cassius seuerus spartum eum dicere velle indicasset. Nec video quare clarus orator duratos muria pisces nitidius esse crediderit: q̄ ipsum: id quod videbat. In hac autem proprietatis specie: quę nominibus ipsis cuiusq rei vtitur: nulla virtus est: atq ei contrarium est vitium: id apud nos improprium ἄκυρον apud græcos vocatur: quale est, tantum sperare dolorem. Aut quod in oratione Dolabellæ emendatum a Cicerone annotaui: † mortem ferre: aut qualia nunc laudātur a quibusdam: quorum est † de cruce verba ceciderunt. Non tamen quicquid non erit proprium: protinus & improprii vitio laborabit. Quia primum omniū multa sunt: & græce: & latine: non denominata. Nam & qui iaculū emittit, iaculari dicitur. Qui pilam aut sudem, appellatione priuatim sibi assignata caret. & vt lapidare quid sit manifestū est: ita glebarum testarūq iactus non habet nomē. Vnde abusio: q̄ κατάχρησις dicitur: necessaria. Translatio quoq in qua vel maximus est orationis ornatus verba non suis rebus accōmodat. Quare proprietas non ad nomen sed ad vim significandi refertur: nec auditu: sed intellectu perpendenda est. Secundo modo dicitur proprium inter plura quæ sunt eiusdem nominis, id vnde cætera ducta sunt: vt vertex est cōtorta in se aqua: vel quicquid aliud similiter vertitur: Inde propter flexum capillorum pars est summa capitis: & ex hac qđ est in montibus eminentissimum. Recte inquam dixeris hæc omnia vertices: proprie tamen: vnde initium est. Sic soleæ:

Propetatis primus intellectus.

Vitāda humilia & sordida.

Improprii vitium.

Mortem.

Decernet.

Abusio necessaria.

Translatio.

Secūda propriorum species.

ētū herba sit.

ria qđ sit.

Tertia. & turdi pisces:& cætera.Tertius est huic diuersus modus:cum res communis pluribus,in vno aliquo habet nomen eximium: vt carmē funebre proprie nænia:& tabernaculum ducis augustale.

Quarta. Item quod cōmune est & aliis nomen,intellectu alicui rei peculiariter tribuitur:vt

Vrbs. vrbem Romā accipimus:&

Venalia. vænales nouicios:& corinthia æra:cum sint vrbes aliæ quoq;:& venalia multa:& tam aurum;& argētum;q̄ æs corinthiū. Sed ne in his quidem virtus oratoris inspicitur.

Quinta spēs. At illud iam non mediocriter probandum:q hoc etiam laudari modo solet:vt proprie dictum:id est:quo nihil inueniri possit significantius:vt Cato dixit:Caium Cæsarem ad euertendam rempu.sobrium accessisse: vt Vergilius.Deductum carmen:& Horatius.Acrem tibiam. Annibalemq; dirum.

Sexta. In quo modo illud quoq; est a quibusdam traditum:proprii genus ex appositis:quæ epitheta dicūtur:vt dulce mustum:& cum dētibus albis:de quo genere alio loco dicendum est.

Septima. Etiā quæ bene trāslata sunt:propria dici solent.

Octaua. Interim autem quæ sunt in quoq; præcipua:proprii locum accipiunt:vt Fabius inter plures imperatorias virtutes: cunctator

Nona. est appellatus. Possunt videri verba;quæ plus significant;q̄ eloquuntur in parte ponenda perspicuitatis.Intellectum enim adiuuant.Ego autem libentius emphasim rettulerim ad ornatū oratiōis:qui nō:vt intelligat;efficiat;sed vt plus intelligatur.

¶Perspicuitas in verbis præcipuā habet proprietatem. Hoc est pręcipua pars perspicuitatis est proprietas verborū : hoc est dictionū. In hac fere parte vt in reliquis Aldus Raphaelē sequitur. Vallen. aliter fere habet:sed parū fideliter:nā habet sine vsu: vbi Raphael & Ald. in vsu: pro quo forsan sine cultu legi posset: sed Rap. sequar:etiā in nequicq̄:q̄uis sint qui negent nequicq̄ dici: velintq; nequiq̄ vt nequaq̄ dici:quibus non accedā:dūmodo pro frustra ponitur:quia sensus est nec ad quicq̄.i.ad nullū vsum. Habet Vallen. & Aldus dolabellæ:quæ lectio est antiquior q̄ dolobellæ. habent etiā ambo:mortem ferre: vbi dubitē an legendum sit: morē ferre. pro quo vsitatum est morē gerere: Itē:de cruce verba ceciderunt. quod in quo sensu aut qui dixerint:mihi quoq; non liquet. cōminisci aūt possum: per metaphorā dictum:de ijs qui nō nisi coacti vera dicūt: vt qui de cruce verba de mittunt confessionis aut pœnitentię seræ:idq; potius q̄ de rebus arduis intelligā dictum. Id vnde cætera ducta sunt. Sic Raphael:meo quidem iudicio recte legit vnde miror Aldū non secutum:Nā is vt Vallen. habet impressit:& vnde cætera dicta sunt. quæ verba constructum verborū imperfectum linquūt.

Vertex. ¶ Vt vertex est cōtorta aqua. Sic quidē Vallen. habet. sicq; habē

Vortex. dum arbitror:tametsi pro aquarū reuerticulo vortex: pro cęterarum rerum vertex dici soleat:nā cum capitis & montis sit haud dubie vertex quomodo erit eadem denominatio aut quomodo ea oīa dicentur vertices: nisi etiā aquarū sit a vertendo vertex dicendus? Neq; tamen ignoro veteres pro e solitos o pronūciare in hoc pręcipue verbo. vt aduortite pro aduertite: & vorsum ac aduorsum: pro versum & aduersum:sed hoc loco:quia ab eodem ducitur nomē: & idē esse significatur eodem modo scribendū putē. Est autem zeugma ab inferiore:nam repetitur verbū est cum dicitur. Inde propter flexū capillorū pars summa capitis: Item cū additur. Et ex hac.s.summa parte capitis. quod in mōtibus eminentissimum:sup. vertex est: Vt vero sequentem particulā a præcedentibus segregem:legā. Recte inquā dixeris &c. Alioqui malim legere: inde propter flexū capillorum partē summā capitis:& ex hac quod in montibus eminentissimū recte dixeris vertices:proprie tamen vnde initiū est. Quæ lectio satis concinna est:sed quia nō est verisimile:ea duo verba hęc oia non esse authoris:addā illud inquam quod ab loco suo deerrauerat. Sic soleæ & turdi pisces:& cætera.i. cæte

Augustale. ręres quas significant. Nam soleæ calceamenta quoq; sunt. & turdi aues Bene

Augustum. legitur in Vallen. nænia. Augustale aūt ab Augusto dicitur. Augustū autem qđ

æmuli. ¶ Aut quod in oratione dolobellæ emendatū a Cicerone annotaui mortem ferre : aut qualia nunc laudantur a quibusdā:quorum est decernere verba ceciderūt. Ingenue fateor hęc improprietas mihi in his exēplis nō percipitur. Nā mortem ferre cur proprie nō dicatur non video:cum & Terentius & oratores fere hoc genere locutionis vtātur. Eius mortem fert tam familiarit. Quare hic quoq; locus fortasse est corruptus:quod vt credā:efficit q in quibusdam exemplaribus pro illo decernere legitur. De cruce verba ceciderunt. Hic vero locus ita relinquatur corrigendus : qui nihil putāt in exemplaribus esse mutandū. ¶ Secundo modo dicitur propriū inter plura:quæ sunt eiusdē nominis:& vnde cætera dicta sunt. Loco & copulæ recte in quibusdā exemplaribus id legitur:& i vocali cōuersa in u ducta hoc modo quæ sunt eiusdē nominis: id vnde cætera ducta sunt. ¶ Ex hoc inq̄ in mōtibus eminētissimū. Sic quidem legitur:sed forsitan mendose. Nā illud inq̄ nihil sensui cōuenit. Sic aūt fortasse posset emendari:si illam ex prępositionē in & copulā ei similem cōuerteremus & loco illius inq̄ quod relatiuū cum est verbo scriberemus hoc mō. Et qđ hoc est in mōtibus eminētissimū. ¶ Vt carmē funebre proprie nænia. Vt nęnia legat : sensus ipse aperte exposcit. Nęnia enim proprie dicitur carmē: quod in funere cantatur:cū carmen ipsum pluribus sit commune. ¶ Et corinthia æra. Corinthus q̄uis & dictio & vrbs sit græca:tamē per iota scribitur. Est autē corinth⁹:vt scribit. L. Florus Achaiæ caput, græciæ decus:inter duo maria ionium & ægeū q̄si spectaculo exposita. Eā Mumm⁹ exercitu hostium sub ipsis Isthmi faucibus fuso ab incolis desertam cepit. direpta primū:deinde tuba p-

Nænia
Corith[illegible]
locorū:
ta de ip[illegible]
cidio.

corinthiū

cinente deleta est. Quid signorum quid vestiū: q̄ dve tabularum raptū: incēsum atq; corruptū sit: quantas opes abstulent: & cremarit hinc scias: q; quicquid corinthij æris toto orbe laudaē: incendio superfuisse cōperimus. Nam & æris notam preciosiorē ipsa opulentissime vrbis fecit iniuria: quia incendio permixtis plurimis statuis: atq; simulachris: æris: auri: argentiq; venæ in cōmune fluxerunt: Non solū aūt æra: sed & signa quoq;: & vasa corinthia dicuntur. Plinius libro trigesimoquarto Signis: quæ vocāt corinthia plerīq; in tātū capiūtur: vt secū circunferant: vt Hortensius orator spingē a Verre reo oblatā: propter quā Cicero illo iudicio in altercatione neganti ea se enigmata intelligere respondit debere: qm̄ spingē domi haberet. Iabolenus de legatis tertio Cui Corinthia vasa legata essent & bases huic quoq; quæ eorum vasorum collocandorum causa parata sunt deberi: Trebatius respondit.

na & Vasa
nthia.

est augurio cōsecratū. Quo nihil inueniri possit significāti⁹. i. quod fœcūdius & copiosius rem significet: vt accessisse sobriū ad euertendā remp. significat totis ingentij iudicijq; viribus id fecisse. & deductum carmen in buco. Vergilij. est aut extenuatum vt vulgo exponitur per metaphorā a lana: quæ deducit dū subtilior redditur: aut potius ab altis rebus ad inferiores ductū: est eñ deducere deorsum ducere: qui sensus nunc mihi placet potius q̄ Seruij licet eū aliquando secutus sim: quia ita est contextus: Cū canerē reges & prælia. cynthius aurē vellit & admonuit: pastorem tityre pingues pascere oportet oues: deductū dicere carmen. deductum inquā a regibus & prælijs ad res pastorales. Acris autē tibia significanter dicit: quia in prælia accēdit & affectus impellit. Annibal aūt significātius dirus: q̄a deorū ira videt in Italiā missus: qđ & phasma illi oñdit. Deductum carmen. Dirus. Annibal.

RAPH.

¶ Exhisq; inde cōtraxerit: quæ non intelligūtur. Corrupte quidē sic mihi legi videtur. Forsitan aūt loco illorū ex & his ea pronomen bene reponeretur acu in a conuersa intelligātur legeretur: hoc modo: eaq; inde contraxerit: quæ nō intelligātur. ¶ Fallunt eñ verba vel religionibus quibusdā magis familiaria vel artiū propria: vt atabulus ventus & nauis saccaria. Religionib⁹ quidē legitur. Sed flagitiose vt ego quidē puto. Nam regionibus legendum esse facile exempla declarant: Neq; eñ Atabul⁹ aut nauis saccaria nomina sunt religionibus familiaria sed regionibus atq; artibus. Nam Atabulus ventus est Apuliæ familiaris sic dictus i q; nocumentum afferat ἀπὸ τοῦ ἄτην βάλλειν hoc est a damno immittendo. Nauis vero saccaria arti nauicularię videtur esse familiaris. Nauis eñ saccaria a vehendis saccis denoīata eē videt. ¶ Et in malacho sanū: Hoc quoq; exēplū vt mihi videtur corruptum iis relinquatur corrigēdū: qui nihil ab exēplaribus putāt recedendū. Mihi certe ingenue fateor: nec percipi: nec corrigi pōt. ¶ Sicut in his q̄ homonyma dicūtur. ὁμώνυμα dicetur æquiuoca: q̄ vna voce multa significant: vt taurus. ¶ Nec transiectio tarda: vt in hyperbaton finis

bulus ven
qui & vn=
uet.

¶ At obscuritas fit etiam verbis ab vsu remotis: vt si commentarios quis pontificum: & vetustissima fœdera: & exoletos scrutatus auctores id ipsum petat ex eis vt quæ inde cōtraxerit nō intelligantur. Hinc enim aliqui famam eruditionis affectant: vt quædam soli scire videantur. Fallunt etiā verba: vel regionibus quibusdā magis familiaria: vel artium propria: vt atabul⁹ ventus: & nauis saccaria: & in alio loco sane q̄ vel vitāda apud iudicem ignarū significationum earum: vel interpretāda sunt. Sicut in his: quæ homonyma dicuntur: vt taurus animal sit: an mons: an signū in cœlo: an nomen hominis: an radix arboris, nisi distinctum nō intelligitur. Plus tamē est obscuritatis in contextu: & continuatione sermonis: & plures modi. Quare nec sit tam longus: vt eū prosequi non possit intentio: nec transiectione tā tardus: vt in hyperbatō finis eius differatur: q̄bus adhuc peior est mixtura verborū: qualis in illo versu. Saxa vocant Itali: mediis quæ in fluctibus aras. Etiam interiectione: qua & oratores: & historici frequenter vtuntur: vt medio sermone aliquē inserant sensum: impediri solent intellectus: nisi quod interponitur breue est. Nā Vergilius illo loco: quo pulū equinum describit: cum dixisset. Nec vanos horret strepitus: cōpluribus insertis: alia figura quinto demum versu redit, tū si q̄ sonū procul arma dedere: Stare loco nescit. Vitanda in primis ambiguitas: non hæc solum: de cuius genere supra dictum est: quæ incertū intellectum facit: vt Chremetem audiui percussisse Demeam: Sed illa quoq;: quæ etiam si turbare non potest sensum: in idem tamen verborum vitium incidit: vt siquis dicat: visum a se hominem librum scribentem. Nā etiam si librum ab homine scribi pateat: male tamen composuerat: feceratq; ambiguum: quantum in ipso fuit. Est etiam in quibusdā turba inanium verborū qui dum cōmunem loquendi morem reformidant: ducti specie nitoris circumeunt omnia copiosa loquacitate: quæ dicere volunt: ipsam deinde illam seriem cū alia simili iungentes miscentesq; vltra q̄ vllus spiritus durare possit: extendunt. In hoc ma

Obscuritatis Modus. primus. — Secundus. — Tertius. — Obscuritas i contextu. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. — Quinta. — Sexta. — Septima.

lum etiam a quibusdam laboratur: neq; id nouum vitiũ est: cũ iam apud Titum Liuium inueniam fuisse preceptorem aliquẽ: qui discipulos obscurare q̃ dicerent: iuberet: græco verbo vtẽs σκότισον. Vñ illa scilicet egregia laudatio tanto melior: ne ego quidem intellexi. Alii breuitatis æmuli necessaria quoq; orationi subtrahunt verba: & velut satis sit scire ipsos quæ dicere velint: q̃tum ad alios ptineat: nihil putãt. At ego ociosum sermonem dixerim: quẽ auditor suo ingenio † intelligit. Quidã emutatis in peruersum dictis de figuris idem vitium consequũtur. Pessima vero sunt ἀδιανόητα hoc est: quæ verbis aperta: occultos sensus habẽt: vt conductus est cæcus secus viã stare: & q suos artus morsu lacerasset: fingitur in scholis supra se cubasse. Ingeniosa hęc & fortia: vt ex ancipiti diserta credantur: perficiunt. At peruasit quidem iã multos ista persuasio: vt id iam demum eleganter: atq; exquisite dictum putent: quod interpretãdum sit. Sed auditoribus etiam nonnullis grata sunt hæc: quæ cum intellexerint: acumine suo delectantur & gaudent: nõ quasi audiuerint: sed quasi inuenerint. Nobis prima sit virtus perspicuitatis: propria verba: rectus ordo: nõ in longum dilata conclusio: nihil neq; desit: neq; superfluat. Ita sermo & doctis probabilis: & planus imperitis erit. Hæc est loquendi obseruatio. Nã rerum perspicuitas quo modo præstanda sit diximus in præceptis narrationis. Similis autem ratio est in omnibus. Nã si neq; pauciora q̃ oportet: neq; plura: neq; inordinata aut ĩdistincta dixerimus: erũt dilucida: & negligenter quoq; audientibus aperta. quia id ipsum in consilio est habendum: nõ semper tam esse acrem iudicis intentionem: vt obscuritatem apud se ipse discutiat: & tenebris orationis inferat quoddam intelligentiæ suę lumen: sed multis eum frequenter cogitationibus auocari: nisi tã clara fuerit quæ dicemus: vt in animũ eius oratio vt sol in oculos: etiamsi in eam non intendatur: incurrat. Quare non vt intelligere possit: sed ne omnino possit non intelligere curãdum. Propter quod etiam repetimus sæpe: quæ non satis percepisse eos: qui cognoscunt putamus. Quæ causa vtriq; nostra culpa dicta obscurius est † qua causa ad planiora: & cõmunia magis verba descendimus: cum id ipsum optime fiat: quod nos aliquãdo non optime fecisse simulamus.

Octaua.

Nõ itelligit

Nona.
Decima.

Perspicuitatis virtutes & formæ.

ea.

¶ Ex hisq; &c. melius repositum in Vallen͂. sic est: ex iisq; petat: vt q̃ indecõtraxent non intelligãtur. ¶ Et in malacho sanũ. Vallen͂. habet: & in alio loco, sane quæ &c. Sicq; putẽ a Fabio scriptum: de Horatio nimirum locuto. qui in libr. primo sermonum dicit. Incipit ex illo montes appulia notos Ostentare mihi: quos torret atabul⁹ & quos &c. Et quia idẽ dixit in eodẽ: Malchinus tunicis demissis ambulat: forte pro exemplo alius loci. scriptũ erat: Malchinus: qđ imperiti in contextũ intruserunt. Nec transiectio &c. Vallen͂. habet nec transiectione tarda. Quia vero nec particula præposita & geminata poscit consimilẽ formã dicendi ego legã. Nec transiectione tam tardus vt in hyperbaton finis eius differatur. Notum est nũc frequentius traiectionem scribi: sed antiquis manebãt præpositiones cõponẽtes in multis integrę. ¶ Quibus adhuc peior &c. sic Vallen͂. qui habet extẽdunt non ostendũt vt mendose impressum erat in repositionibus Raphaelis. Sane hoc vitiũ (vt annotauit Valla) in literis papalibus prę eius differatur. Duabus literis erasis. Traiecto & deferatur mihi legendũ videtur. Hyperbatõ vero est trãsgressio quædã verborũ ordinem turbans: quod tñ interdũ decoris gr̃a assumit: vt aĩaduerti iudices omnẽ accusatoris orationẽ in duas diuisaʒ esse partis. Nam in duas partis diuisam esse rectum erat. Sed durũ: & īcõpositum. ¶ Quibus adhuc prior est mixtura verborum. Peior legendũ esse contenderim: q̃uis prior in exemplaribus depræhẽdatur. Nã mixtura verborũ. & confusio peior est: & magis obscurat orationẽ q̃ traiectio. Hæc autem verborum mixtura græce dicitur σύγχυσις quæ est species hyperbati ex omni parte cõfusi: quale est illud Vergilianũ. Tris notus abreptas ĩ saxa latẽtia torquet: Saxa vocant Itali medijs quæ in fluctib⁹ aras. ¶ Etiam interiectiõe: qua & oratores. ¶ Hæc græce dicitur παρένθεσις recepto iaʒ a latinis vocabulo: q̃ ad verbum transfertur interpositio. Nam Vergilius illo loco: quo pulũ equinũ: describit cũ dixisset. Nec vanos horret strepitus. Pulus equinus p simplex l scribit. πῶλος enĩ a gręcis dicit. Pullus vero gallinę per duplex. In tertio vero georgicõ hęc leguntur. Nec vanos horret strepitus: illi ardua ceruix. argutũq; caput: breuis aluus: obesaq; terga. Luxuriatq; toris animosum pectus, hõesti Spadices glaucíq;, color deterrim⁹ albis Et giluo: tũ si qua sonũ pcul arma dedere: Stare loco nescit. ¶ Vltra q̃ vllus spirit⁹ durare possit: extẽdit. Qui non videt extendunt esse legendũ is se ad grãmatices rudimenta conferat perdiscenda. ¶ Gręco verbo vtẽs σκότισον: hoc est obscura. Nam σκοτίζω significat obscuro. σκότος nãq; tenebrę dicuntur. ¶ At ego ociosum sermonẽ dixerim: quẽ auditor suo ingenio intelligit. Non particulam nega

Hyperbat

Aenei. pri

Pulus qu
batur.

tiuam hic mihi sensus exigere videtur: vt legam⁹ nõ intelligit. Ociosus nãq; dicitur sermo qui non percipitur vtpote: qui nihil auditorum animis operetur. ❡ Pessima vero sunt ἀδιανόητα hoc est: quæ verbis aperta occultos sensus habent; vt conductus est cæcus secus viam stare. & quę suos artus morsu lacerasset; fingitur in scholis super secubasse: ἀδιανόητα ad verbum possunt transferri non intelligibilia. Nã διανοέω significat itelligo: vnde ἀδιανόητον intelligibile & ἀδιανόητον non intelligibile. Ea vero enigmata mihi parum percipiũtur. ❡ Vt obscuritatez apud se ipsam discutiat: & tenebris orationis inferat q̃dam intelligentiæ suæ lumen. Vt ipse legatur loco illius accusatiui ipsam: & sensus. & ratio exigit. Quoddã ꝑterea nõ quiddã legẽdũ esse patet. ❡ Propter q̃d etiã reperimus sæpe quæ nõ satis percepisse eos qui cognoscunt putamus: repetimus legendum esse facile ex ipso percipitur sensu.

cipue cognoscit. Vnde illa scilicet egregia laudatio: verba sunt Fabij per ironiã loquentis de laudatione nota tunc cũ extabant opera eius rhetoris qui laudando oratione discipuli: dicebat: tãto melior sup. est oratio tua cęteris. q; nec ego quidẽ intellexi: sup. ec. ❡ At ego ociosum sermonẽ dixerim: quẽ auditor suo ingenio intelligit. Sic Vallen. & meo quidẽ iudicio bene: licet Raphael: nõ intelligit scribendũ ꝑcepit & Aldus ita impressent. Vult eñ ociosum esse sermonẽ: quẽ auditor intelligit suo ingenio: etiã si nihil dixerit orator: & nõ ex verbis loquẽtis. Simile aũt in proœmio huius dixit. Tũ demũ ingeniosi scilicet si ad intelligẽdos nos opus sit ingenio. Illud aũt Conductus est cęcus &c. mihi intelligit vt obscuritas sensus sit in voce cõductus: quę interdũ significat cũ alio ductũ: interdũ ꝑcio ductũ: prætereã cæcus & secus nõ aliud in⁹ q̃ oculis quid significẽt percipiũt sensus igit est aut q; cũ alio sit ductus cęcus vt stet secus viã: scz ad mẽdicandũ: aut vt sit ꝑtio cõductus stare secus viã a fatuo cõductore: cũ in nulla re secus viam vtilis sit nisi vt mendicet. Et qui suos artus. Sic Vallen. Ald. & quędã antiquior impressiõ: Raphael aũt legit. Et quę &c. Sensus aũt ambiguitas: põt esse in secubasse: an sint duæ an vna vox: & forte in lacerasset: sed vbicũq; est: captũ meũ fugit: non qui nesciã quid sit secubare: & quid supra se cubare: sed qui ꝑspicuum sensum elicere nequeã. ❡ At persuasit quidẽ: sic Aldus: melius aũt Valla persuasit scripsit. Apud se ipsa discutiat. Sic Vallen. vt sit ipsa intẽtio iudicis. Aldus autem Raphaelis consilio impressit ipse: vt sit ipse iudex. Quæ causa vtiq; nostra est culpa dicta obscurius. qua causa &c. sic Aldus habet & sequentia vt nos impressimus: sed obscuram continent sententiam.

De ornatu. Cap. III.

Enio nunc ad ornatum: in quo sine dubio pl⁹ q̃ in cæteris dicẽdi partibus sibi indulget orator. Nam emendate quidem: ac lucide dicentium: tenue præmium est: magisq; vitiis carere: q̃ vt aliquã magnã virtutem adeptus esse videaris. Inuentio cũ imperitis sæpe communis: dispositio modicæ doctrinæ credi potest: & quę sunt artes altiores plerũq; occultantur: vt artes sint. Deniq; omnia hęc ad vtilitatem causarum solam referẽda sunt. Cultu vero atq; ornatu se quoq; commendat ipse: qui dicit: & in cæteris iudicium doctorum: in hoc vero etiam popularẽ laudẽ petit. Nec fortibus modo: sed etiam fulgentibus armis: præliatus in causa est Cicero Cornelii: nec consecutus esset docendo iudicem tantum: & vtiliter demũ: ac latine: perspicueq; dicẽdo vt populus Ro. admirationem suã nõ acclamatiõe tantum: sed etiam plausu confiteretur. Sublimitas profecto: & magnificentia. & nitor: & auctoritas expressit illum fragorem. Nec tã insolita laus esset prosecuta dicentẽ: si vsitata: & cęteris similis fuisset oratio. Atq; ego illos credo: qui aderant: nec sensisse quid facerent: nec sponte iudicioq; plausisse: sed velut mente captos: & quo essent in loco ignaros erupisse in hunc voluntatis affectũ. Sed ne causæ quidem parum confert idem hic orationis ornatus. Nam qui libenter audiunt: & magis attendunt: & facilius credunt. Plerunq; ipsa delectatione capiuntur: nonnunq̃ admiratione auferuntur. Nam & ferrum affert oculis terroris aliq̃d & fulmina ipsa nõ tã nos cõfunderẽt: si vis eorũ tantum: nõ etiã ipse fulgor timeretur. Recteq; Cicero his ipsis ad Brutum ver-

Dilucidæ Orationis laudes.

RAPH.

❡ Nec fortibus modo: sed etiam fulgentibus armis ꝑliatus in causa est Cice. Cornelij cuius secutus esset docendo iudicẽ tantum & vtiliter demum: ac latine perspicueq; dicendo. Varie legitur hic locus in exemplaribus: qua ex re facile colligitur esse corrupt⁹. In aliis nanq; legit cõsecutus. Hic vero cuius secutus. Quorũ neutrum sensui conuenire videtur. Quod si leuiter in mutandis verbis emendare deprauata licet: cuius loco duæ dictiones qui nõ cũ syllaba as mihi ascribendæ videntur hoc modo Qui non assecutus esset & quæ sequuntur. Sic eñ perspicuus est sensus nec quicq̃ verborum tollitur quæ oblita: ac potius erasa in quibusdã exemplaribus sensum minus aptum minusq; absolutum reddunt. Quidã eñ vir insignis cum aliter hũc locum corrigere nesciret: decem verba ex hoc sensu eradere sibi permisit: quod quidem nimium magnæ est arrogãtię. Sic eñ legit. Nec fortibus modo sed etiã fulgentibus armis præliatus in causa est Cicero Cornelij consecutus dicendo: vt po

bis quadã in epistola scribit. Nam eloquentiã quę admirationẽ non habet: nullã iudico. Aristoteles quoq́ eandẽ petendã maxime putat. Sed hic ornatus (repetã. n.) virilis, fortis: & sanct⁹ sit: nec effœminatã lęuitatẽ: nec fuco eminẽtẽ colorẽ amet: sanguine & viribus niteat. Hoc autẽ adeo verũ est: vt cũ in hac maxime parte sint vicina virtutibus vitia: etiã qui vitiis vtuntur: virtutis tamẽ his nomẽ imponãt. Quare nemo ex corruptis dicat: me inimicũ esse culte dicẽtibus. Non nego hãc esse virtutẽ: sed illis eã nõ tribuo. An ego fundũ cultiorẽ putẽ: in quo mihi quis ostẽderit lilia: & violas: & amœnos fontes surgentes: q̃ vbi plena messis: aut graues fructu vites erũt? Sterilẽ platanũ: tonsasq́ myrtos q̃ maritã vlmũ: & vberes oleas pꝛoptauerim? Habeãt illa diuites: licet quid essent: si aliud nihil haberẽt? Nullus ne ergo etiã fructiferis adhibẽdus est decor? quis negat? Nã & in ordinẽ certaq́ ĩteruallã redigã eas arbores. Quid eñ illo quincunce speciosius? qui in quãcũq́ partẽ spectaueris: ꝛ rectus est? Sed protinus in id quoq́ prodest: vt terrę succũ æqualiter trahãt. Surgẽtia in altũ cacumina oleæ ferro coercebo, in orbem se formosius fundet: & protinus fructũ ramis pluribus feret. Decentior equus: cuius astricta sunt ilia: si idẽ velocior. Pulcher aspectu si athlęta: cuius lacertos exercitatio expressit. idẽ certamini paratior. Nũq̃ vera species ab vtilitate diuiditur. Sed hoc quidẽ discernere modici iudicii est. Illud obseruatione dignius ꝙ hic ipse honestus ornatus pro materiæ genere debet esse variatus. Atq́ vt a prima diuisione ordiar: nõ idẽ demõstratiuis: & deliberatiuis: & iudicialibus causis cõueniet. Nãq́ illud genus ostẽtationi cõpositũ solã petit audientiũ voluptatẽ. Ideoq́ oẽs dicẽdi artes aperit: ornatũq́ orationis exponit: vt q̃ nõ insidietur: nec ad victoriã: sed ad solũ finẽ laudis: & gloriæ tendat. Quare quod erit sentẽtiis populare: verbis nitidũ: figuris iucũdũ: translationibus magnificũ: cõpositione elaboratũ: velut institor quidã eloquẽtiæ intuẽdũ: & pene pertractãdũ dabit. Nã euẽtus ad ipm nõ ad causam refertur. At vbi res agit: & vera dimicatio est: vltimus sit famę locus. Præterea non debet quisq̃: vbi maxima rerũ momẽta versãt: de verbis eẽ sollicitus. Neq́ hoc eo pertinet: vt in his nullus sit ornatus: sed vti pressior: & seuerior: eo min⁹ cõfessus: pcipue ad materiã accõmodatus. Nã & suadẽdo sublimius aliqd senatus: cõcitatius populus: & in iudiciis publicę: capitalesq́ causæ poscũt accuratius dicẽdi genus. At priuatũ cõsiliũ: causasq́ paucorũ: vt frequẽter accidit calculorũ purus sermo: & dissimilis curę magis decuerit. An nõ pudeat certã creditã pecuniã periodis postulare: aut circa stillicidia affici: aut in mancipii redhibitione sudare? Sed ad ppositũ.

ASCENSIVS.

¶ Nam emendate quidem ac lucide &c. sic Vallen. alij legunt dilucide: sed quia sequitur dicentium: ne repetatur syllaba di sequar Vallen. ¶ Cum cõsecutus esset dicendo vt populus Romanus admirationem suam non acclamatione tantũ sed etiam plausu consiteretur: Sic Vallen. quem secutus est is qui a Raphaele carpitur. Nos autẽ ad Aldinũ exemplar reposuimus: nam Raphael reposuit populus Romanus admirationẽ suam non acclamatione tantũ sed etiam plausu consiterentur. Hoc vero mihi non corrigere: sed corrũpere libros esse videtur. Accusatus aũt fuerat Cornelius: ꝙ cũ esset gaditanus contra leges: ac instituta maiorũ a Cn. Pompeio imperatore in ciuitatẽ Romanam fuisset ascriptus: Hunc defenderũt cum alij clarissimi quoq́ oratores: tum Pompeius ipse: vt ex ipsa Ciceronis oratiõe aperte colligitur. ¶ Sed ne causæ quidem parũ conferat a litera expuncta confert legendũ est. ¶ Si vis eorum tantum non etiam ipse fulgor tantũ timeretur. Tantum iterato positum videtur: vt redũdans omnino eradendum. ¶ Nec effœminatam lenitatem: & fuco eminentem colorẽ manet: sic quidem legitur: pręterq̃ ꝙ in quibusdã exemplaribus scriptũ est: & fuco eminentium colorum manet: sed corrupte. Neq́ enim & copula dissimiles casus connectere solet. Hic vero vnius verbi leui immutatione corrigitur hic sensus qui nullo pacto a solœcismo defendi antea poterat. Manare nãq́ cũ absolutum sit cum accusatiuo citra præpositionẽ iungeretur qd vix poetæ permitteretur: nedũ oratori. Quare loco illius maneti hoc verbũ amet totidẽ syllabarũ nec ei dissimile ita & sensu & ratione loquẽdi exigente reponatur: lęuitatem etiam per u scribatur hoc est mollitiẽ: ac loco illius copulæ & nec locetur hoc modo. Nec effœminatã lęuitatẽ: nec fuco eminẽtem colorẽ amet. Est enim trãslatio a mulierib⁹ sumpta: quę & vellendo corpora molliora: lęuioraq́ reddũt: & fucando rubicũdiora. ¶ Quare nemo ex corruptis dicat me inimicũ eẽ culto dicẽtib⁹. s lrã de medio elidatur: vt dicẽtib⁹ legatur. ¶ Non esse hãc virtutẽ: sed illis eã nõ tribuo.

Marginal notes: quid rectius est. — Cornelij accusatio.

non affecutus: vbi Aldus nec consecutus. ¶ Nec sponte iudicioq; placuisse. lego cum Vallen. plausisse. ¶ Sed ne causæ quidẽ parum conferat &c. sic Vallen. vt sit conferat si adsit. Raphael & Aldus legunt. confert. s. dum adest. Habet etiã nec effœminatam leuitatem & fuco eminentem colorem amet. Vbi Raphael vult nec repeti: cum parui referat: siue & siue nec ponatur secundo loco: nam negatio præcedens in vtrũq; sequentium agat. vt idem sit siue dicam. Ornatus sit virilis, nec effœminatam leuitatem & eminẽtem colorem amet: siue: nec eminentem colorem amet. Culte dicentibus: sic Vallen. Nam hanc esse virtutem (sup. fateor) sed illis eam non tribuo: sic Vallen. Aldus autem vt nos impressimus. Redigam eas arbores. s. frugiferas: Vallen. autem habet meas arbores. Habet Vallen. vt Raphael reposuit: Qui in quãcũq; partem spectaueris rectus est. Vbi Aldus antiquam lectionẽ instaurans impressit. Quid in quãcũq; partem spectaueris rectius est? quę lectio mihi placet. Habet Vallen. fundet & feret & cuius astricta sunt ilia. Habet ostentationi compositũ. Item præterea non debet quidem &c. Vbi Raphael vult reponi quisq̃ pro quidem. Aut in mancipij redhibitione sudare. Sic habet Vallen.

Castigate in quibusdã exẽplaribus nego verbum est ascriptũ hoc modo. Non esse hanc virtutem nego. ¶ Quid illo quincunce speciosius? qd in quãcũq; partem spectaueris rectũ est. Enim particula mihi videtur ascribenda: & qui litera d erasa: & rectius i vocali expũcta: vt legatur sensus exposcit: hoc modo. Quid enim illo quincunce speciosius: qui in quãcũq; partẽ spectaueris rect⁹ est. Quin-
incunx cunx aũt hoc loco dicitur
d sit. spatiũ quinq; vnciarũ qd
cia. inter hortorũ arbores consueuit relinqui: vt & Xenophon in Pædia Cyri: & Cice. in senectute testatur. Vncia aũt non solum ponderibus: sed etiam mensuris adhibetur. Hæc autem de secundo geor. Vergilij lib. sumpta videntur. Sic enim illic scribitur. Omnia sint parib⁹ numeris dimensa viarũ. Non animũ modo vti pascat prospectus inanem, Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas. ¶ In orbem se formosius fundant. Et protinus fructũ ramis pluribus feret: fundet mihi legendũ videtur: vt modi similes: & numeri copulentur. ¶ Decentior equus: cuius astrictus ilia astricta legendum esse: ne admonitione quidem dignũ videtur. Sunt autem verbum est ascribẽdum: hoc modo. Cuius astricta sunt ilia. ¶ Illud obseruatione dignius, hic ipse honestus orator materiæ genere debet esse variatus. Vt ornatus non orator legatur ac pro pręposito ascribatur: sensus exposcit: hoc modo: q; hic ipse honestus ornatus pro materiæ genere debet esse variatus. ¶ Nãq; illud genus ostentationis compositum. Ostentationi litera s expuncta legatur. Demonstratiuũ autem genus ad ostentationem maxime videtur esse comparatum. ¶ Præterea non debet quisq̃ vbi maxima rerum momenta versantur: de verbis esse sollicitus. Quidem sane in alijs quoq; legitur exemplaribus. Sed quisq̃ loco quidem vt legatur sensus exposcit. ¶ Ad priuatum consilium causas paucorum vt frequenter accidit calculorum: vnius literæ immutatione sæpenumero totus confunditur sensus. Quod quidem inde facile colligi potest. Nisi enim d litera in t ipsi cognatam mutetur vt At legatur ac q; copula ascribatur: integer sensus non percipietur. hoc modo. At priuatum consilium causasq;. ¶ An nõ pudeat certam creditam pecuniam periodis postulare? aut circa stillicidia affici? aut mancipia redhibitione suadere. Deprauatum ita est hoc vltimũ membrum: vt nullus inde integer sensus eliciatur. Quid est enim suadere mancipia redhibitione? Sic autem mihi corrigendum videtur: vt in præpositio ascribatur: & a vocali in i conuersa mancipij legatur: suadere expungatur: ac eius loco sudare haud dissimile verbum: & vna dũtaxat litera breuius reponatur: hoc mo-
dhibitio do. At in mancipij redhibitione sudare: hoc est in agendo tanta vti vehemẽtia: vt sudorem emittas: Est au-
d sit. tem redhibitio actionis nomen: quæ & redhibitoria actio vocatur. Ea vero actio intentatur contra eum: qui
riodus qd. quid corrupti vitio commutauerit siue vendiderit: vt cogatur: & precium restituere. & retro quod tradiderat accipere: hoc est enim redhibere: vt ex titulo de ædilitio edicto: & redhibitoria: & q̃to minoris actione facile colligi potest. Periodus vero est cum sensus longiore verborum ambitu circũducitur: cui quidem: vt ipse Fabius ait: plurima nomina dat Cicero ambitum: circuitum: compræhensionem: continuationem: circũscriptionem. Genera eius duo: alterum simplex: cum sensus vnus longiore ambitu circũducitur: alterum quod constat membris incisis: quæ plures sensus habẽt. Modus eius a Cicerone aut quatuor senarijs versibus aut ipsius spiritus modo terminatur.

¶ Et quoniam orationis tam ornatus q̃ perspicuitas: aut in singulis verbis est: aut in pluribus positus: quid separata: quid cõiũcta exigãt: cõsideremus. q̃q̃ rectissime traditũ est: perspicuitatẽ propriis: ornatũ translatis verbis magis egere. Sciamus inornatũ esse qd sit impropriũ. Sed cum idem frequentissime plura significẽt: qd συνωνυμία vocatur: iã sunt aliis alia honestiora: sublimiora: nitiora: iucũdiora: vocaliora. Nã vt syllabæ e literis melius sonãtibus clariores sunt: ita verba e syllabis magis vocalia: & quo plus quęq; spiritus habet: auditu pulchrius. Et qd facit syllabarũ: idẽ verborũ quoq; inter se copulatio: vt aliud alii iũctũ melius sonet. Diuersus est tamẽ vsus. Nã reb⁹ atrocibus verba etiã ipso auditu aspera magis cõueniẽt. In vniuersum qdẽ optima simpliciũ credũtur: quę aut maxime exclamãt: aut sono Inornatũ.

¶ Sed cum idem frequentissime plura significet. Numero plurali significent est legendum vt intelligamus idem a pluribus significari: quæ synonyma dicũtur: vt ensis: gladius: spatha: mucro: eiusdẽ rei nomina sunt. ¶ Et quo plus quæq; spiritus habet auditu pulchrius. Aut audiatur: aut quod magis probo pulchrior mihi legendum videtur. ¶ Clara illa: atq; sublimia plerunq; materiæ cernenda sunt. Modo vt ascribatur sensus

sunt iucundissima. Et honesta quidē turpibus potiora semper: nec sordidis vnq̄ in oratione erudita locus. Clara illa: atq̄ sublimia plerūq̄ materiæ modo cernēda sunt. Q̄d eñ alibi magnificū, tumidū alibi. Et q̄ humilia circa res magnas: apta circa minores videtur. Et sicut in oratione nitida notabile est humilius verbū & velut macula: ita a sermone tenui sublime: nitidūq̄ discordat: fitq̄ corruptū: q̄a in plano tumet. Quædā nō tā rōne q̄ sensu iudicātur: vt illud: Cæsa iūgebāt fœdera porca. fecit elegās fictio nōis: q̄d si fuisset porco vile erat. In q̄busdā ratio manifesta est. Risimus: & merito nuper poetā: q dixerat. Prætextā in cista mures rosere camilli. At Virgilii miramur illud sæpe exiguus mus. Nā epitheton exiguus aptū propriū efficit: ne plus expectaremus: & casus singularis magis decuit: & clausula ipsa vnius syllabę nō vsitata addidit gratiā. Imitat⁹ est itaq̄ vtrūq̄ Horatius. Nascet̄ ridiculus mus. Nec augēda semꝑ oratio: sed submittēda nōnūq̄ est. Vim rebus aliq̄n ipsa verboꝝ humilitas affert. An cū dicit in Pisonē Cicero: Cū tibi tota cognatio in sarraco aduehat̄: incidisse videt̄ in sordidū nomē? nō eo contēptū hominis: quē destructū volebat auxisse? & alibi. Caput opponis cū eo † conificans. Vnde † interim grati idiotis loci qualis est ille apud M. Tulliū. Pusiū q cū maiore sorore cubitabat: & Flauius qui cornicū oculos confixit: & p Milone illud: heus tu Ruscio: & Erutius Antoniaster. Id tñ in declamationib⁹ est notabilius: laudariq̄ me puero solebat: da patri panē. & in eodē, etiā canem pascis. Res q̄dē p̄cipue in scholis anceps: sed freq̄uēter causa risus: nūc vtiq̄ cū hæc exercitatio ꝓcul a veritate seiūcta laboret incredibili verboꝝ fastidio: ac sibi magnā ptē sermōis absciderit. ¶ Cū sint autē verba ꝓpria: ficta: trāslata: ꝓpriis dignitatē dat antiq̄tas. Nāq̄ & sanctiorē & magis admirabilē faciūt orationē quibus nō † q̄libet fuerat vsurus: eoq̄ ornamēto acerrimi iudicii P. Vergilius vnice est vsus. Olli eñ & ganā & † mis & ponē pellucet: & aspergūt illā q̄ etiā in picturis est gratissima, vetustatis † imitabilē arti auctoritatē. Sed vtēdū modo: nec ex vltimis tenebris repetēda. Satis est vetus: quid necesse est queso dicere? Oppido que sunt vsi paululū tēpore nostro superiores: vereor vt iā nos ferat quisq̄. Certe antigerio: cuius eadem significatio est nemo nisi ambitiosus vtetur. Ærūnas q̄d opus est? tāq̄ paruū sit si dicat̄. q̄d horridū reor tolerabile autumo: tragicū: prolē ducēdā: vniuersam eius prosapiā: insulsum. Quid multa? totus pene mutatus est sermo. Quædā tñ adhuc vetera vetustate ipsa gratius nitent. quædā etiā necessario interim sumūtur. Emācipare & fari & multa alia etiam audentius inseri possunt: Sed ita demum si non appareat affectatio. In qua mirifice Vergilius. et

Corinthiorum amator iste verborum:
Iste iste rhetor. nāq̄ quatinus totus
Thucydides, tyrannus: atticæ febres.
Tau gallicum: minæ & spinæ: male illi sit.
Ita omnia ista verba miscuit fratri.

Mus.

Oratio interdum submittenda.

conificans in Timocrati dictis de quodam.

Propria verba.

quibuslibet fuerat vsus. mi

imitabilē.

Thucydidis.

exposcit: & ita in quibusdā legitur exemplaribus: vt sit materiæ modo. ¶ Et quo humilia circa res magnas. Pro quo legendū esse quæ ne admonendum quidem videtur. ¶ Et alibi caput: opponis cum eo conificans. Conū dicitur vt ait Varro quod cogitur: in ea cumen versus. Inde verbū vulgare conifico. ¶ Vnde interim grati idiotis: de quo qualis est ille apud M. Tullium Pusio: Aut hic aliquid sensui necessariū deest aut certe duæ hæ dictiones: de quo sunt expungendæ. Cubitabat prætere recte in aliis legitur exemplaribus loco illius dormitabat. Sic eñ in oratione pro Cælio scriptum est. ¶ Et Fabius qui cornicum oculos confixit. Ita quidem legitur: sed Flauius legendum esse facile ex oratione pro Muræna vnde hæc sumpta sunt: colligi potest. Inuent⁹ est (in quit Cicero) scriba quidā. Cn. Flauius: qui cornicū oculos confixerit: & singulis diebus edicēdos fastos populo proposuerit: & ab ipsis iurisconsultis eorū sapientiam compilarit. ¶ Et pro Milone heu tu Rusio. He⁹ & Ruscio legatur: est autem nomen serui: qui per quæstionem de cæde Clodii interrogatur. ¶ Et Erutius Antoniaster: ex oratione pro Vareno sumptum est hoc exemplum: vt ait Priscianus. Nomina autem huiusmodi terminationis & similitudinem: & imitationē significant: quæ quidem humilia: ac vulgaria sunt. ¶ Id tamē cum in declamationibus est notabilius. Cum particula: vt cessans: & ociosa expūgatur. ¶ Sed frequenter causa risus: nunc vtiq̄ cū hæc exercitatio procul a veritate seiuncta laboret incredibili verborum fastidio: ac magnā partē sermonis absciderit. Loco si coniunctionis sibi datiu⁹ videtur esse reponendus: sic q̄ quibusdā in exēplaribus legitur.

Conum quod cogitur dicatur.

Nota quod imitationē significant.

Cimber hic fuit: a quo fratrē necatū hoc Ciceronis dicto notatum est. Germanū Cimber occidit. Nec minus noto Sallustius epigrāmate icessitur. Et verba antiqui multū † furare Catonis Crispe Iugurthinę conditor historiæ. Odiosa cura. Nā est cuilibet facilis: & hoc pessima: ꝙ rei studiosus: nō verba rebus aptauit: sed res extrinsecus arcessit: quibus hæc verba conueniant.

furate

ASCENSIVS.

¶ Plura significent. Sic Vallen. quoq. & Auditu pulchrius. qd̄ potius legam q̄ pulchrior licet Aldus sic Raphaeli assensus impresserit. Nā nihil sensus est. Et quo quęq syllaba plus spiritus habet: eo verbū pulchrius auditu est. Optima .s. verba: simpliciū .s. hominū qui ex animo loquūtur. Non habet Vallen. materiæ modo: sed materiæ cernēda sunt: vt sit cernēda sunt materiæ. i. illi applicāda. Habet Val. & quæ humilia. Fecit elegans fictio nois. Vt hoc intelligas: opus est scias qd̄ Seruius dicit animaliū noia antiqs fuisse cōia: sicut fere græcis sunt: vt lupus, camelus, leo, elephas. Nam lupa, camela, lea, aut leena: sicut porca: vsupatitia & fictitia sunt. In græcis nota sunt ἵπποσ equus & equa κάμηλοσ camelus vtriusq sexus. ὄνοσ asin⁹ & asina. λύκοσ lupus & lupa. Addā hoc ea animaliū noia q̄ olim erant cōia pro fœminis nō facere abus: quia non dicimus lupabus, camelabus, vrsabus. vt equabus, mulabus. q̄q̄ lupa iā satis tritum: vt æneid. i. Inde lupæ fuluo nutricis tegmine lętus. Seruius aūt ad illud æneid. viij. Cæsa iūgebāt fœdera porca dicit sic. Falso ait porca. nā ad hoc genus sacrificij porcus adhibebatur. Nā epithetū exiguus aptum. i. adiūctū & appositū. Imitatus Horatius in arte poetica. Sarraco. i. vehiculo quo ligna ferri & lapides solent. Nec scribetur vt ab Aldo serraco. Cum eo coniscans: dubitē an legēdum sit coniscans. Nam Calepinus dicit sic. Coniscare apud Quintilianū significat arietare & fronte frontem percutere. Et satiati agni ludunt blandeq coniscant. Præterea non conū genere neutro sed conus masculino exponitur. Nihil autem dicit Raphael de illis verbis: Vnde interim grati idiotis. pro quibus Valla scripsit & Aldus impressit: vnde in Timocrati dictis: quā lectionem ego reciperem: si dictum Timocrati qd̄ græcum suspicer adscriptū esset. Ego vero antiquā sequor lectionē sed pro de quo lego ioci: vt sit. Vnde interim grati idiotis ioci: qualis est &c. aut si præstat legere: vnde in Timocrati dictis: addā de quodam qd̄ tamen mere diuinē. & illud qualis melius respicit ad iocos q̄ ad dicta: cum sic debeat dici: quale est illud &c. Habet Vallen. cubitabat & Rusio (sed Aldus impressit Ruscio). Item. Id tamen in declamationibus &c Item ac sibi magnam: sed Aldus neq sineq sibi impressit. Habet autem Valla quibus non quibuslibet fuerat vsus: vbi Raph. & Ald. vsurus argutis legunt: licet sensus stare posset si vsus legeretur maxime legendo non quilibet sed quibuslibet. Adnotauit Valla: Olli positū a Vergilio æneid. i. Quianā eiusdē. v. Mis autem vbi posuerit non adnotauit: neq memini apud Vergiliū loci in quo mis legatur: nisi forte antiqua sit lectio: quid mis æneas &c. aut pro mis mi legendum sit quod æneid. vj. bis ponitur. noua mi facies: & mi genus ab Ioue summo. Pone autem æneid. ij. Pone subit coniunx. & aliter ponitur. Vbi vero vulgo legitur pollucent: melius impressit Aldus: pellucent & aspergunt: vbi Vallen. ad aspergendam. Præterea vbi Raphaelis codex habet: imitabilem arti auctoritatem: Vallen. & Aldinus habent: inimitabilem. quod magis cōgruit ad illud quibus non quibuslibet fuerint vsus: aut: non quilibet fuerit vsurus. quia inimitabilia & grauiorem & gratiorē habent auctoritatē q̄ omnibus exposita. dubitem autem vtrum potius legam an grauissima vt Vallen. an gratissima vt Ald. & Raph. Satis est vetus quæso quid necesse est dicere. sic Aldus vt sit sensus: vox quæpiam est satis vetus: quæso quid necesse est dicere sup. eam? Vallen. autem sic. Satis est vetus quid necesse est quæso dicere: vt sit quæso est verbum satis vetus: quid necesse est dicere. q. d. nihil. ¶ Paululum superiores: non dicit paululo: vel ꝙ in vsu non est: vel potius ꝙ aduerbia tam in um q̄ in o comparatiuis sociantur: vnde Iuue. Quantum sublimior athlas &c. Oppido videtur dictum pro abunde quasi quod satis sit oppido: pro quo antiquos antigerio dixisse auctor est hic Quintilianus: cum tamen antigerio ab ante, gerendo deductum videatur: vt sit quasi anteq̄ res geratur. quocirca a Calepino scribitur antegerio. Aldus tamen antigerio impressit. Sane pro intellectu auctoris meminerimus verba timendi & vetandi idem efficere cum negatione & sine ea. quemadmodum caue vt facias. Caue facias & caue ne facias. Item vereor vt iam nos ferat. & ne iam nos ferat &c. ¶ Erumnas quid opus est &c.

Porca.

Conisco.

Conus.

Paululū superiores.

Oppido.

Antigerio.

¶ Quibus nō quilibet fuerat vsus. Ne hic quidē sensus integer habet nisi duæ literæ u & r ascribantur: quo vsurus legat nō vsus: hoc est quib⁹ qlibet vti ausus nō fuisset. ¶ Quæ etiā in picturis est grauissima: vetustatis imitabilem arti auctoritatem: grauissima quidem legitur. Sed vnius literæ mutatione si legeretur gratissima magis sensui conueniret. ¶ Satis est vetus quæso. quid necesse est quæso dicere. Corrupte quidem sic legitur. Nam quæso verbum iterum ascriptum videtur expungendum. hoc modo. Satis est vetus quæso qd dicere necesse est. ¶ Erumnas quid op⁹ est? tāq̄ parū sit si dicatur: qd̄ horridū reor tolerabile autumo: tragicū prolem dicendam: vniuersam eius prosapiam insulsum. Hic locus ita est & deprauatus & cōfusus: vt nec recte percipiat: nec facile corrigi possit. ¶ Quædā et necessario interim sumūtur. Etiā nō esse legat. ¶ Enumcupare & fari multa alia etiā audiētibus inseri possunt. Emācipare qdē vetus est verbū: sed quo necessario vtimur. Quare emancipare potius q̄ enūcupare legēdū videtur ac ꝙ copula & aut grata ascribēdum aut audiētibus i vocali erasa legēdū hoc modo. Emācipare & fari multaq alia etiā audiētib⁹ grata inseri possunt. ¶ In qua mirifice Virgilius & Corinthiorū amator Thucydides Britannus. Totus hic locus adeo est cōfusus vt nullus sensus elici possit. Sūt autē verba Cimbri cuiusdam: a quo fratrē occisum hoc iocoso dicto. Cicero. notauit Cimber Germanū occidit. Hoc vero dictum ex ambiguo sumptū est. Nam cimber & gentile nomen est & proprium viri. germanus interim gentē significat: interim fratrem. Sūt autem Cimbri germanis finitimi. Itaq ambiguitate sermonis iocatus est Cicero.

ipare qd̄
m sit.

er quod
n sit.

Hūc locum Aldus impressit vt eum Raphael recitat: I Vallen. aūt habetur: nō parum nec paruū sed paruus: nec insulsum sed insulsus: quæ mutatio parum explanat sensum: sequar tamen nisi tragicum in eo & non tragicus legatur. Verum quia Raphael vt depositum derelinquit: nullūq; sensum hunc locum habere putat: dicam quod sentio. Si dicatur inquit Erumnas quid opus est (quia erumnis quid opus est dicendum est) sit tāq̄ paruum. i. paruuli dictum. Si dicatur: quod horridum reor / tolerabile autumo / sit tragicum: si dicatur: prolem ducendam vniuersam eius prosapiam. sit insulsum. Etiam audientibus: legā audentius: quia vt addam grata non placet: licet Aldo placuerit. In quam mirifice Vergilius: sup. incidit vt Raphaelis codex habet aut in qua. s. affectatione mirifice sup. sunt aut se habent: aut ait sequentia: nam videtur innuere sequens epigramma iambicum trimetrum esse a Virgilio editum in Cimbrum nomine non natione: qui miscuit fratri hæc omnia verba. s. verborū significata. Alij quia in Vallen. codice additū: et. sic Virgilius, & Corinthiorum &c. Volunt sensum esse Virgilium in operibus suis notis affectasse mirifice antiqua verba: & iste rhetor. s. Cimber verba quæ in epigrammate sunt: quod vt pueri legere sciant principio versuum maiusculam literam adscripsi. & ad Aldinum exemplar reposui: vt vero qualitercūq; intelligant: verba Corinthia sunt grecanica / blanda sed deceptoria Thucydidis tyrannus. est ab eo laudatus tametsi perniciosus (vbi tamen qdam) legunt Britannus: atticæ febres. sunt mortiferæ: per cicutam Socrati infusæ: tau gallicum minet. i. crucem minetur: aut mortem: sicut græci per θ necem significabant rei: vnde Persius: nigrum scis figere thita. Sic quidem impressit Aldus Tau gallicum minet prosinet, male illi sit: sed quia difficile est indicare quid sit prosinet: & metrū sic seruare legem cum Vallēsi: minę & spinę. vt Tau gallicū recti sit casus vt cætera: quæ omnia dicātur de Cimbro. vt. s. sit Tau gallicū. i. ita formidabilis vt tau gallicum per qd galli mortem significabant vt opinor crucis nam ita Tau & gręcis & latinis formatur. minę & spinę minæ in verbis: spinæ in rebus. male illi sit. ita omnia ista verba miscuit fratri. i. horū verborū rē fratri propinauit: fuit eīn illi tyrānus: atticæ febres. tau gallicū. minæ & spinæ. Hunc sensum recipio qui plus q̄ nullus licet minus q̄ integer forsan est. In disticho in Sallustiū dicto multum aduerbium significat abunde. copiose.

¶ Et verba antique multum furare Catonis. Antiqui legendum esse qui non videt studio rhetorices refictο se grammaticis reddat instruendum. Sallustium autem multa a Catone sumpsisse: scribit etiā Suetonius in vita Augusti. Ita vt verbis inquit: quę Crispus Sallustius excerpsit ex originibus Catonis vtaris. Asinius vero Pollio in quadam epistola: si referenti. A. Gellio credimus: Sallustium repręhensione dignum dicit q̄ in primo historiarum eos qui maris transitum fecerant: transgressos appellaunt: quos transfretasse dici solitum est. Nam transgressus a pedum gradu appellatur: idcircoq; non potest nauigantibus conuenire. ¶ Odiosa cura nam est cuilibet facilis. & hoc pessimū. Pessima rectius in quibusdam legitur exēplaribus: vt ad curam referatur quę propter hoc est pessima. — Sallustij error.

¶ Non alia libertate q̄ primi illi homines. Quius exemplaria refragentur: tamen qua ablatiuus videtur ascribēdus vt legatur. Non alia libertate q̄ qua primi homines rebus appellationes dederūt. ¶ At veteres ne expectorat quidem timuerunt. & sane eiusdem noctæ est examinat. Pro nocte legendum esse notæ nemo ignorat. Expectorare vero esse pectore elicere: vt Nonius exponit. Accius in Phœnissis. Incusant vltro a fortuna opibusq; omnibus desertum: abiectum afflictū ex animo expectorant. Et Crassus apud Ciceronē libro de oratore tertio. Tū pauor sapiētiam omnem mihi exanimato expectorauit. ¶ At in tractu & declinatione. Tractu legendum esse cōstat. Tractum vero ac declinationē hoc loco pro dictionū productione & deriuatione accipim⁹. ¶ Sed a nob⁹ quoq; deriuata sunt quędā: vt a — Expector quid sign

¶ Fingere vt primo libro dixi: græcis magis concessum est: qui sonis etiam quibusdam & affectibus non dubitauerūt nomina aptare: non alia libertate: q̄ qua illi primi homines rebus appellationes dederunt. Nostri autem in iungendo: aut in deriuādo paulum aliquid ausi: vix in hoc satis recipiūtur. Nā memini iuuenis admodū inter Pomponiū & Senecam etiam præfationibus esse tractatum: an gradus eliminat in tragœdia dici oportuisset. At veteres ne expectorat quidē timuerūt. Et sane eiusdē notæ est examinat. At in tractu & declinatione talia sunt: qualia apud Ciceronē beatitas & beatitudo: quę dura quidē sentit esse: verūtamē vsu putat posse molliri. Nec a verbis modo sed a nominibus quoq; deriuata sunt q̄dā: vt a Cicerone † subuculatū: & ab Asinio fimbriatū & † fibulatū. Multa ex gręco formata noua ac plurima a Sergio Flauioq; quorū dura quędā ad modū videtur: † vt eus & essentia: quæ cur tātopere aspernemur nihil video: nisi q̄ iniqui iudices aduersus nos sumus. Ideoq; paupertate sermonis laboramus. Quædam tamen perdurant. Nam & quæ vetera nunc sunt: fuerunt olim noua. Et quædam in vsu perq̄ recentia: vt Messala primus reatum: munerarium Augustus primus dixerunt. Rearum nemo ante Messalam: munerarium nemo ante Augustum dixerat. Piraticā quoq; vt musicā & fabricam dici adhuc dubitabant mei præceptores. Fauorem & vrbanū Cicero noua credit. Nam & in epistola ad Brutum:

sullatum
figulatum
vtiq;

Eum inquit amorem: & eum (vt hoc verbo vtar) fauorem in consiliũ aduocabo. & ad Appiũ pulchrũ. Te hominẽ non solum sapiẽtem verũ etiam (vt nũc loquitur) vrbanũ. Idem putat a Terentio primũ dictum esse obsequiũ. Cæcilius ad Cisennam: Albenti cœlo. Ceruicem videtur Hortensius primus dixisse. Nam veteres pluraliter appellabãt. Audendũ itaq;. Neq; enim accedo Celso: qui ab oratore verba fingi vetat. Nam cũ sint eorũ alia (vt dicit Cicero) natiua, i. quæ significata sunt primo sensu: alia reperta quæ ex his facta sunt: vt iam nobis ponere aliqua quæ illi rudes homines primiq; fecerũt: fas non fit: at deriuare: flectere: cõiũgere: quod natis postea cõcessum est quãdo desiit licere? Et siquid periculosius finxisse videbimur quibusdam remediis præmuniendum est. Vt ita dicam. Si licet dicere, quodãmodo. Permittite mihi sic. Quod idem etiam in iis quæ licentius translata erunt: proderit: quæ non tuto dici possunt: In quo non fallit iudicium nostrum sollicitudine ipsa manifestũ erit. Qua de re græcum erit illud elegãtissimũ: quo præcipitur ita προεπιπλήσσειν τῇ ὑπερβολῇ. ❡ Translata probari nisi in cõtextu sermonis non possunt. Itaq; de singulis verbis satis dictũ: Translata.
quæ vt alio loco ostẽdi: per se nullã virtutẽ habent. Sed ne inornata sunt qdẽ: nisi cũ sunt ĩfra rei de qua loquẽdũ est dignitatẽ: excepto si obscœna nudis noĩbus enũciẽtur, qd viderint q non Obscœna
putãt esse vitanda: qa nec sit vox vlla natura turpis: et si qua est vitanda.
rei deformitas: alia quoq; appellatione quacũq; ad intellectũ eũdẽ nihilominus perueniat. Ego Romani pudoris more contentus: vt iam respondi talibus verecundiã silentio vindicabo.

Ciceronẽ sullatũ: & Asinio fimbriatũ & fibulatum. A noĩbus proprijs hæc puto deriuata: Figulatũq; idcirco esse legendũ. Q2 si sullaturit a. Sylla siue Sulla & fimbriaturit legeretur: cũ eo cõueniret qđ in decimo ad Atticum Cicero scribit Cn. noster biennio ante cogitauit. Sylla turit animus eius & proscripturit. Sic vero legendum esse aperte ex iis colligitur quæ Fabius ipse refert paulo post vbi de onomatopœia præcipit. vix inquit illa quæ πεποιημένα vocant quæ ex vocibus in vsu receptis, quocũq; modo declinãtur nobis permittimus qualia sunt sullaturit & proscripturit. ❡ Multa ex græco formata noua ac plurima a Sergio Flauioq; dura quemadmodum vidẽtur vtraq; ens & entia. Corrupte quidem sic legitur. Sed corrigi potest: si quorum genitiuus ascribatur: & quem accusatiuus eradatur: ac loco eius quædam nominatiuus reponatur: nec nõ vtraq; expũgatur vt aduerbio ascripto hoc modo. Quorum dura quædam admodum videntur vt ens & entia. ❡ Numerarium Augustus primus dixerunt. Munerarium emendate in alijs legitur exẽplaribus. ❡ Reatum nemo ante messalam Munerarium nemo ante Augustum dixerat. Tametsi ĩ his sensibus nulla inest deprauatio: mihi tamen a Fabij candore elegantiaq; alieni videntur: ac de margine imperitia alicuius in præceptoris Fabij contextũ translati. Neq; enim consueuit Fabius ea statim repetere quæ aperte scripsit. Quid autẽ apertius dici potest q̃ hoc: vt Messala primus reatum Munerariũ Augustus primus dixerũt? vt autẽ hoc eleganter est pceptũ ita illud inepte est appositũ. Reatum nemo ante messalam. Munerarium nemo ante Augustum dixerat. Quare de contextu in marginẽ mihi duo sensus videntur referendi. ❡ Vt in hoc verbo vtar. In præpositio expungatur. Huiusmodi vero remedijs solemus vti cũ aut dura aut noua sunt verba quibus vtimur: vt hoc verbo vtar: vt nũc loquũtur: vt ita dicã. si licet dicere: permittite mihi sic dicere. ❡ Idẽ putãt a Terentio primũ dictũ esse obsequiũ. Putat legẽdum esse nemo non videt. Hoc autẽ Cicero ait in dialogo de amicitia. Quod quia falsum est. Nam & Plautus & Neuius eo verbo vsi sunt: idcirco Fabius inquit eum putare. Nam fere qui putant decipiũtur. ❡ Albenti cœlo. Sereno aere: qđ etsi in raro est vsu: m. ix. tamẽ Cæsaris cõmẽtariorũ legitur. Cæsar exploratis regionibus albenti cœlo omnis copias castris educit. ❡ Ceruicem videtur Hortensius primus dixisse. Hoc & Varro libro de analogia primo scribit his verbis ab eo quod alij dicũt ceruices: id Hortensius in poematis ceruix. Ex quo aperte colligitur Seruiũ de hoc nomine falsa præcepisse: cum in secũdũ æneidos inquit. Ceruix in numero singulari collũ significat. Si plurali vtamur: superbiã ostẽdimus: vt in Verrinis Frãge ceruices. ❡ Neq; enim accedo

❡ At in tractu. Vallen. & Aldinus habẽt tractatu: sed pro eodẽ. ❡ Vt a Cicerone sullatũ: & ab Asinio fimbriatũ & figulatũ. Sic Raphael, sicq; in Vallen. repositũ est: Verum Aldus legit: subuculatum: a subucula. Ego potius a proprijs Sulla Fimbria & figulo facta nomina & verba putem: nam vt Raphael Volaterranus testatur antiquis Sulla non Sylla scribebatur. vnde sullare verbum a quo sullaturit Cicero deduxit. Posset etiam dici a sulla sullatus: vt a consule consulatus. Quorum dura quædam admodum videntur: vtiq; ens & essentia sic Vallen. Aldinus vt ens & essentia: vterq; autem melius q̃ entia quia ens & entia solo numero differunt. Reatum nemo ante messalam &c. Hæc verba: non sunt repetitu necessaria: quia tamen colorem habent neq; Valla neq; Aldus. ea expunxit: quare per me non delebuntur. Idem putat: sic Vallen. loquitur autem de Cicerone. ❡ Verba fingi vetat. sic quoq; Vallen. & de singulis habet: sed ne inordinata quæ sunt quidem: vbi Aldus post Raphaelem: sed ne inornata sunt quidem &c. habet etiam vitanda.

Celso qui ab oratore verba iugi vetat. Fingi legēdū esse nō, iugi facile & ex sensu & ex iis q̄ sequuntur percipitur. ¶ Nam cū sint eorū alia vt dicit Cicero natiua Huiusmodi verba quæ a Cicerone natiua appellatur: Varro libro de origine linguæ latinæ primo vocat primigenia: de qbus idē qđ & Cicero & Fabius scripsit his verbis. Primigenia dicūtur verba vt lego: scribo: sto: sedeo: & cętera, quę nō sunt ab alio verbo, sed suas habēt radices. Contra verba declinata sunt: quæ ab alio oriuntur: vt lego legis legi legam. ¶ Qua de re græci eant illud elegātissimū: quo pcipitur ita πρὸ ἐπι πλωσειν τῆ ὑπερβολῆ: hoc est præmonere transgressione nos vti vocabulis minus vsitatis προεκπλήττω em significat ante percutere. ¶ Itaq̧ singulis verbis satis dictū. De præpositione sensus sine controuersia exigit vt de singulis legamus. ¶ Sed ne inornata quæ sunt quidē. Recte in exemplaribus quibusdam quæ relatiuū non est ascriptum. ¶ Qđ viderint qui non putant esse vitandam in litera expuncta vitanda legatur. Quidā autē e pluris hoc est Epicurei ac Cynici vnāquāq̧ rem suo nomine appellandam censebant ut quod iocans Cicero in epistolis ad Pætum scribit.

Coniūcti sermonis ratio

Clam hinc igitur ad cōiuncti sermonis rationem transeamus. Cuius ornatus in hæc duo prima diuiditur: quā concipiamus elocutionē: qūo efferamus. Nā primū est vt liqueat, augere qđ velimus: an minuere: concitate dicere an moderate: læte an seuere: abūdāter an presse: aspere an leniter: magnifice an subtiliter: grauiter an vrbane. Tum quo trāslationis genere: quibus figuris: qualibus sentētiis: quo modo: qua postremo collocatione id qđ intēdimus efficere possimus. Cæterū dicturus qbus ornetur oratio: prius ea q̄ sunt huic cōtraria laudi, attingā. Nam prima virtus est vitio carere. Igitur ante oīa ne sperem⁹ ornatā orationē fore q̄ pbabilis nō erit. Probabile autē Cicero id genus dicit qđ nō plus minusve est q̄ decet. Nō qa comi expolirique nō debeat (Nā & hæc ornatus pars est.) sed qa vitiū est vbique qđ nimiū est. Itaq̧ vult in nobis esse auctoritatē, in verbis, sentētias vel graues vel aptas opinionibus hominū ac moribus. His em̄ salvis licet assumere ea qbus illustrem fieri orationē putat. Delectant translata, supralata: ad nomen adiūcta, duplicia: & idem significātia: atq̧ ab imitatione rerū nō abhorrentia. Sed quoniā vitia prius demōstrare aggressi sumus: vel hoc vitiū sit qđ κακόφατον vocatur: siue mala consuetudine in obscœnū intellectū sermo detortus est: vt ductare exercitus: & patrare bellū apud Sallustiū dicta sancte & antique ridenē a nobis si diis placet quā culpā nō scribētiū qdē iudico: sed legentiū: tn̄ vitādā, quatinus verba honesta moribus perdidimus: & euincentibus etiā vitiis cedendū est: siue iūctura deformiter sonat: vt si cū hoībus notis loqui nos dicimus: nisi hoc ipm hoībus mediū sit in pfata videmur incidere: qa vltima prioris syllabæ lr̄a q̄ exprimi nisi labris coeūtibus nō potest aut intersistere nos īdecētissime cogit: aut continuata cū insequēte in naturā eius corrūpitur. Aliæq̧ cōiūctiones aliqd simile faciūt: quas persequi longū est, in eo vitio qđ vitandū dicimus cōmorantes. Sed diuisio quoq̧ affert eādē iniuriā pudori: vt si † intercapedine nominatiuo casu qs vtaē. Nec scripto modo id accidit: sed etiā sensu. Pleriq̧ obscœne intelligere: nisi caueris cupiūt: vt apud Ouidiū. Quæq̧ latēt meliora putat. Ac ex verbis quæ lōgissime ab obscœnitate absunt: occasionem turpitudinis rapere. Siquidem Celsus cacophaton apud Vergiliū putat. Incipiūt agitata tumescere: qđ si recipias nihil loqui tutū est. Deformitati proximū est humilitatis vitiū ταπείνωσιν vocāt: qua rei magnitudo vel dignitas minuitur:

Nimiū vitiosum.

Delectātia.

intercapedinis.

Humilitatis vitium.

¶ Nam prima virtus est vitio carere. Sitētia est Horatiana. Virtus est vitium fugere & sapientia prima Stultitia caruisse. ¶ Probabile autem Cicero id genus dicit qđ nō pl⁹ minus ve est q̄ dicit. Hoc vltimū verbum esse expungendū: ac eius loco decet reponendū facile ex Ciceronis partitionibus colligitur vbi hoc præcipitur. ¶ Itaq̧ in nobis esse auctoritatem in verbis. Hinc illam præpositionem in cū nobis ablatiuo esse eradendam: ac loco eius vult verbum: etiā repugnantibus exemplaribus reponendum: tum ex sensu: tum ex ipsis partitionibus aperte cognoscitur hoc modo. Itaq̧ vult esse auctoritatē in verbis: sentētias vel graues vel aptas opinionib⁹ hominū. ¶ Delectant translata supra lata ad nomen adiūcta duplicia. Quid sibi hoc loco velint suprala = ta & duplicia non video. ¶ Sed quoniam vitia prius demonstrare aggressi sumus: vel hoc vitium sit quod κακόφατον vocatur sine mala consuetudine. Loco sine præpositionis legendum esse siue a parte ex altero quod subiicitur membro apparet. κακόφατον autem id est vitium quod vulgus grammaticorum corrupte cacemphaton vocat. Interpretatur autem male hoc est turpiter dictum. Vitia vero ornatui cōtraria quinq̧ esse dicuntur. Cacophaton. æschrologia. Tapinosis. cacozelia cacosyntheton. Cacophaton quidē est vitio compositiōis inue

Primigen... declinata... quę dicant...

Probabi...

Cacopha... Aeschrolo... Tapinosi... quæ sint...

vt saxea est verruca in summo montis vertice. Cui natura contrarium: sed errore par est: paruis dare excedentia modum nomina: nisi cum ex industria risus inde captatur. Itaq; nec parricidã nequã dixeris hominẽ: nec deditũ forte meretrici nefariũ: quod alterũ parum: alterum nimiũ est: proinde quędam hebes: sordida: ieiuna: tristis: ingrata: vilis oratio est. Quæ vitia facillime fiũt manifesta contrariis virtutibus. Nam primũ acuto: secundũ nitido: tertium copioso: deinceps hilari: iucundo: accurato diuersum est. Vitanda & μείωσιν: cũ sermoni quidẽ deest aliquid: quo minus plenus sit: q̃q̃ id obscurę potius q̃ inornatæ orationis vitiũ est. Sed hoc quoq; cum a prudẽtibus fit: schema dici solet sicut ταυτολογία. i. eiusdem verbi aut sermonis iteratio. Hęc enim q̃q̃ non magnopere summis auctoribus vitata interim vitiũ videri potest: in quod sæpe incidit etiam Cicero securus tã paruæ obseruationis sicut hoc loco. Non solũ igitur illud iudicium iudicii simile iudices non fuit. Interim mutato nomine ἐπανάληψις dicitur: atq; est & ipsum inter schemata quorum exempla illo loco reddam: quo virtutes erunt.

Miosis.

Tautologia

Epanalepsis.

dijs placet.

secunda suspicio vt illud apud Teren. Arrige aures Pamphile & illud Vergilianũ. At ramum hũc aperit ramum qui forte latebat. Sed Fabius subcacophati nomine æschrologiã quoq; complectitur. Est enim æschrologia vitio cõpositionis inuerecũda oratio: aut compositio verborum obscœnæ significationis: vel vnius verbi obscœna significatio & pronunciatio: vt numerum cum nauibus æquat: & apud Sallustium. ductabat exercitus. ℭ Vt ductare exercitus & patrare bellum apud Sallustium dicta sancte & antique ridentibus si dijs placet. Nobis aut quibusdam aut quid tale ascribẽdum videtur. Neq; eñ ridentib⁹ ad deos refertur: verum illud si dijs placet est Ironia idignationis plena. Quare sensus exigere videtur vt ridentibus nobis legatur. Quia vltima prioris syllabæ litera quæ exprimi nisi laboris coeũtibus non potest aut intersistere nos indecentissime cogit: aut non cogitata cũ insequente in natura eius corrũpitur. Mendæ ex hoc sensu tolluntur si & labris ovocali expuncta legatur: & pro cogitata continuata. & pro natura naturam vt sit accusandi cas⁹. ℭ Vt si intercapedines nominatiuo casu quis vtatur. Intercapedinis quidem vt esset: genitiuus scripsit Fabius: sed quorundam peruerso iudicio in nominatiuum pluralem genitiuus ipse fuit commutatus: quomodo: si legatur: nullũ est hoc exemplum. Quare citra vllum dubium: intercapedinis est legendũ. Nã intercapedinis nominatiuus est intercapedo: quem si quis diuideret ac priores syllabas tres efferret: deinde: pedo nimirum in obscœnitatem incideret: Pedo eñ per se verbum est obscœnũ. Quam obscœnitatem Fabius vitans eum nominatiuũ apponere in cõtextu noluit. ℭ Vt apud Ouidium. Quæq; latent meliora puta: ex verbis quæ longissime ab obscœnitate. Puto est legendum: atq; ac copula mihi ascribenda videtur: vt sit ac ex verbis. Eorum autem Ouidij verborum sensum peruerse quidam ad pudenda virginis Daphnes: quæ in .j. metamorpho. describitur: putant referendum: cum Ouidius non tam de ea parte corporis senserit q̃ de reliquis membris quæ vestibus tegebantur. ℭ Deformitati proximum est humilitatis vitium. ταπείνωσιν vocant. Tapinosis latine transfertur humilitas.

ℭ Plus minusve est q̃ decet. Sic recte Raphael. Nam Aldus dicet: Vallen. dicit habet. Et Itaq; in nobis: vbi ascribi vult: sed nõ delebo: in nobis: nam vult Cicero in nobis esse auctoritatẽ: in verbis sentẽtias &c. ℭ Supralata mihi videnẽ hyperbolicos dicta: duplicia: nõ vnũ significantia: idẽ significãtia synonyma. ℭ κακόφατον Aldus impssit licet reclamet Raphael κακέμφατον & Vallen. κακέφατον. Obscęni interpretes illud arrige aures, Pamphile: & ramũ aperit qui forte latebat de virga virili exponũt. Ductari ad meretriculas pertinet: vñ obscœni exponũt ductare per subagitare exercitũ: & patrare bellum per pędicare formosum e um tamẽ patrare non sit tantũ agere quo pater natura & generatione fias: sed etiã quo auctoritate: vnde pater patratus. Vallen. habet labris: sed cætera huius clausulæ vt cæteri ante Rap. Aldus in natura corrumpitur impressit: sed malo in naturam legere: quia sensus est in naturam corrumpitur. i. dum corrumpitur transit: proferturenim cũ hominibus aut cũ difficultate & dissonãtia si in cũ os clauditur & in hominibus subito aperitur. aut corrupte: si pro cum hominibus cominibus dicatur. Vt intercapedinis noĩatiuo Sic Vallen. Aldus tamẽ impressit intercapedine: qđ non displicet: vt sit si vtamur intercapedine in noĩatiuo: dicendo intercapedo. Bene tamẽ dicetur si vtamur nominatiuo intercapedinis. Verum sciemus antiquos voces quas vulgo materialiter positas dicunt declinasse: vt si intercapedinem ĩ noĩatiuo dicas &c. Queq; latent meliora putat. s. apollo. sic Vallen. & Aldus non puto. Incipiunt agitata tumescere. s. pudẽda vt cęlsus interpretatur: neq; ad mariã referat Maro. Similiter obscœne interpretãtur quidam illud Bucolicum. Ipse ego cana legam tenera lanugine mala. Vt ex eo est verruca: bene hoc Aldus reposuit a quo saxea est verruca: impressum est. Bene item Raphael cui natura contrarium: nam vtrũq; male habet Vallen. Proinde quæ hæc habet: Vallen. & Aldus habent: pro q; hęc: sed est aliud mendum a Raphaele non perceptum & ab Aldo non emendatum: dum dicitur sordida tristis &c. Nam acutum non opponitur sordido: & tamen dicitur. Nam primũ acuto: secundum nitido &c. quocirca non dubitem quin pro habet, hebes legi debeat sic Proinde aut præterea quædam hebes, sordida, ieiuna, tristis, ingrata, vilis oratio est. In Vallen. est vitata non vsitata.

Tapinosis. Est vero Tapinosis contra dignitatẽ magnæ rei humilis expositio: vt illud horatianũ: Pelidæ stomachum cedere nescij. Stomachus enĩ cũ interdũ pro leui indignatione ponatur: væhementẽ irã eo in loco significat. & Vergilij illud. Multa malus simulans vana spe lusit amantẽ. Sceleratus enim criminis atrocitati magis conuenisset q̃ malus. ¶ Vt ex ea verruca in summo montis vertice. Sic quidẽ legitur in omnibus quæ ego viderim exẽplaribus. Sed non sine menda vt ego quidẽ sentio. Nullus enĩ elicit sensus. Fortasse autẽ loco in præpositionis pro alia propositio reponenda est: vt sit pro summo montis vertice. Nã si verruca quæ est caruncula durior extans atq; imminens in multorũ corporibus: quã nunc vulgus porrũ appellat: poneretur pro vertice montis ab aliquo nimirũ is in tapinosin incideret: videtur aũt hoc exẽplũ de originibus Catonis esse sumptum. Censeo inquit si rem seruare vis faciundũ vt quadringentos aliquos milites ad verrucã illam ire iubeas eãq; vti occupent imperes. ¶ Cui non cõtrarium. Natura loco illius non particulæ castigate in quibusdã legitur exemplaribus: hoc modo. Cui natura cõtrariũ. ¶ Vitatum. μειωσισ. Vitatur legẽdũ est: indeq; inchoandus est sensus: μείωσισ aũt minutio transfertur. ¶ Sicut Tautologia. Tautologia legendũ esse ne admonendũ quidem est. Rectius aũt ταυτολογία græcis literis q̃ latinis scribitur. ¶ Hæc enĩ q̃q̃ nõ magnopere summis auctoribus vsitata: interim vitium videri potest. Nisi corrigatur hic sensus: videbitur hic Fabius sibiipsi esse contrarius: vna aũt s litera duntaxat erasa facile emẽdari potest vt vitata legat̃: nõ vsitata. Exemplũ autem quod sequitur ex oratione Ciceronis pro Cluentio est sumptũ. ¶ Interim mutato noĩe ἐπανάληψισ dicitur: ἐπανάληψισ transfertur reassumptio. Est enĩ ἐπανάληψισ eiusdem verbi reassumptio: qua figura vti solẽt oratores quoties cœpto sermoni longius aliquid interponitur. Tũc enĩ cõmode repetuntur quæ iã dici cœperant. vt in rhetoricis ad Herẽnium. Si persuasus fuerit auditor: deinde pluribus interpositis repetit idem per diuersa verba. Ergo si fidem factam putabimus. Interdũ enim eadem verba repetuntur: interdum quæ idem valeant. Eadem reassumpsit Cicero pro lege Manilia. Quæ ciuitas ante vnq̃ fuit non dico Atheniẽsiũ: & quæ sequuntur: deinde repetit. Quæ ciuitas antea vnq̃ tam tenuis.

Tautol[ogia]

Epanale[psis]

¶ Peior hac ὁμοιολογία est: quæ nulla varietatis gratia leuat tedium: atq; est tota coloris vnius: quæ maxime depræhẽditur: carens arte oratoria. Eaq; & in sententiis & figuris & impositione longa: non animis solum: sed etiam auribus est ingratissima. Vitanda μακρολογία .i. longior q̃ oporteat sermo: vt apud Liuium. Legati non impetrata pace retro domum: vnde venerant abierunt. Sed huic vicina periphrasis virtus habetur. Est & πλεονασμὸσ vitium: cũ superuacuis verbis oneratur oratio. Ego meis oculis vidi. Satis est enĩ vidi. Emẽdauit hoc etiam vrbane in Hirtiũ Cicero. Cui cũ † pansam declamãs filiũ a matre decẽ mẽsibus in vtero latũ esse dixisset. Quid? aliæ inquit in penula solent ferre? Nonnunq̃ tamen illud genus cuius exemplum priore loco posui affirmationis gratia adhibetur. Vocẽq; his auribus hausi. At vitium erit: quoties ociosum fuerit: & superierit: nõ cum adiicietur. Est etiã quæ περιεργία vocatur: cũ sit superuacua (vt sic dixerim) operositas: vt a diligenti curiosus & a religione superstitio distat: atq; vt semel finiam verbum omne: quod neq; intellectũ adiuuat: neq; ornatũ: vitiosum dici potest. Κακόζηλον id est mala affectatio: per omne dicendi genus peccat. Nam & tumida: & exilia: & prædulcia: & abundãtia: & arcessita: & exultãtia sub idem nomen cadunt. Denique κακόζηλον vocatur quicquid est vltra virtutem: quoties ingeniũ iudicio caret: & specie boni fallitur omniũ in eloquentia vitiorum pessimum. Nam cætera † vitantur: hoc petitur. Est autem totum in elocutione. Nam rerũ vitia sunt stultum: cõmune: cõtrarium: superuacuum. Corrupta oratio in verbis maxime improprijs: redundantibus: cõpræhensione obscura: compositione fracta: vocũ similium: aut ambiguarum: puerili captatione consistit. Est autem omne κακόζηλον vtiq; falsum etiam si non omne falsum κακόζηλον. Etenim dicitur aliter q̃ se natura ha-

Homœo[logia]

Pleonasm⁹.

Passienum.

Cacozelia

Parũ vitantur.

RAPH.

¶ Peior hac ὁμοιολογία est quæ nulla varietatis gratia leuat tedium ὁμοιολογία transfertur similitudo sermonis. ὅμοιοσ nãq; similis. λόγοσ dicit̃ sermo. Fit autẽ ὁμοιολογία cũ in eosdem casus aut tempora aut numeros: aut etiã pedes cõtinue quis incurrit: cui præcipere solemus mutandas esse figuras vitãdæ similitudinis gratia ¶ Sed huic vitia periphrasis virtus habetur. Vicina legendũ esse nemo ignorat. ¶ Cũ passiuum declamans filiũ. Passienũ puto esse legendũ ¶ At vitiũ erit quoties occisum fuerit. Ociosum emendate in quibusdã legitur exemplaribus. ¶ Est etiã quæ περιεργία vocatur cũ superuacua vt sic dixerim operositas. Aut cũ præpositio est expungenda. aut cura: qđ magis placet ascribenda vt legatur. Cũ superuacua cura: vt sic dixerim opositas κακόζηλον .i. mala affectatio. κακοζελία est: vt inqt Diomedes per affectationẽ decoris corrupta sententia cũ eo ipso dedecoratur oratio: quo illã voluit auctor ornare. ¶ Nam cætera vitantur: hoc petitur. Paruũ aduerbiũ emendare in quibusdam est ascriptũ exemplaribus hoc modo. Nam cætera parũ vitantur: hoc

bet:& q̄ oportet:& q̄ sat est. Totidem aūt generibus corrumpi tur oratio quot ornatur. Sed de hac parte & ī alio nobis a opere plenius dictum est: et in hoc sæpe tractabitur:& adhuc sparge tur omnibus locis. Loquētes enim de ornatu:subinde quæ sunt vitāda:similia virtutibus vitia dicemus. Sunt inornata & hęc, quod male dispositum est: id ἀνοικονόμητον.qđ male figuratū: id ἀσχημάτιστον.quod male collocatum:id κακοσύνθετον vocant. Sed de dispositione diximus. De figuris & compositione dice mus. σωραισμὸν quoq; appellatur quędam mixta ex varia ratio ne linguarum oratio:vt si atticis:doricis:ionicis:æolica etiam di cta confundas. Cui simile vitium est apud nos:si quis sublimia humilibus:vetera nouis:poetica vulgaribus misceat. Id enī ta le est monstrū:quale Horatius in prima parte libri de arte poe tica fingit. Humano capiti ceruicem pictore equinā Iungere si velit:& cætera ex diuersis naturis subiiciat. Ornatum est quod perspicuo ac probabili plus est. Ei⁹ primi sunt gradus in eo qđ velis exprimendo concipiendoq;. Tertius qui hæc nitidiora fa ciat:quod proprie dixeris cultū. Itaq; ἐνάργειαν cuius in præce ptis narrationis feci mentionem:quia plus est euidentia: vel vt alii dicunt: repræsentatio q̄ perspicuitas:& illud quidem patet: hęc se quodāmodo ostendit inter ornamenta ponamus. Magna virtus est res de quibus loquimur:alere atq; vt cerni videātur enunciare. Non enim satis efficit:neq; vt debet plene dominat oratio:si vsq; ad aures volet:atq; ea sibi iudex de quibus cognos cit narrari credit: non exprimi:& oculis mētis ostendi. Sed quo niam pluribus modis accipi solet:nō equidem in omnes eā par ticulas secabo:quarum ambitiose a quibusdā numerus augetur: sed maxime necessarias attingam. Est igitur vnū genus:quo to ta rerum imago quodāmodo verbis depingitur. Constitit in di gitos extemplo arrectus vterq;:& cætera quæ nobis illam pu gilum congredientium aciem ita ostendūt vt non clarior futu ra fuerit spectātib⁹. Plurimū in hoc genere sicut in cæteris emi net Cicero. An quisq̄ tam procul a concipiendis imaginibus re rū abest:vt cum illa in verrē legit. Stetit soleatus prætor populi Ro. cum pallio purpureo:tunicaq; talari muliercula nixus in littore:non solū ipsum os intueri videat:& locū & habitum:sed quædam etiam ex his quę dicta non sunt sibi ipse adstruat? Ego certe mihi cernere videor:& vultū & oculos & deformes vtri usq; blanditias:& eorum qui aderant,tacitā auersationem:ac ti midam verecundiam. Interim ex pluribus efficitur illa quā cō namur exprimere facies:vt est apud eūdem. Nāq; ad omnium ornandi virtutum exemplum vel vnus sufficiat in descriptiōe cōuiuii luxuriosi. Videbar videre alios intrātes:alios vero exeū tes:quosdā ex vino vacillātes:quosdā hesterna potatiōe oscitā tes. Humus erat immunda, lutulenta vino:coronis languidu lis:& spinis cooperta piscium. Quid plus videret q̄ † intrasset? Sic vrbium captarum crescit miseratio. Sine dubio enim qui di cit expugnatam esse ciuitatem:complectitur omnia quæcunq;

Ornatum.

Interesta.

petitur. ℂ Corrupta orōin verbis maxime in ppriis redundantibus. cōpressio ne obscura. Impropriis per m. legatur vt vna sit dictio Cōpræhensione quoq; legē dum est pro cōpressione. ℂ Et adhuc spargitur oib⁹ locis. Spargetur vt futuri sit tēporis mihi legendū vide tur. ℂ Sūt in ornatu & hoc Quod male dispositum est ἀμοικονόμητον. Deprauatus hic locus facile corrigit si u vocalis in a vertat vt I ornata. & o in æ diphthon gū vt hæc legatur hoc mo do. Sunt inornata & hæc. ἀνοικονόμητον autem ad verbū transfertur indispo situ οἰκονομία nāq; dom⁹ ac rei familiaris dispositio. dicitur. ℂ Quod male col locatū, id κακοσύνθετον vocant. κακοσύνθετον ad verbū transfertur male cō positū. Est enim κακοσύν θετον indecens structura verborum: vt versaq; iuuē cum Terga fatigamus ha sta κοινισμός quo appellat quædā mixta ex varia ora tione linguarū oratio. Ra tione optima litera expun cta legendum est. Est autē κοινισμὸς nomen qđ ἀπὸ τοῦ κοινίζειν. hoc est a cō municando declinat cōmu nio & mixtura quædā ex va ria linguarum ratione con stans. ℂ Vetera nouis: Vete ra legendum esse nemo nō videt ℂ Itaq; enargian cu ius in pręceptis narratiōis feci mentionem. Diximus etiā nos in præceptis nar ratōis ἠνάργειαν nō ἐνέρ γειαν esse legendū ℂ Non equidē in omnes eā particu las locabo. Ita quidem legi tur: sed corrupte fortassis. Nihil enī locabo illud sen sui congruit. Quare loco il lius contenderim vel repu gnantibus exēplaribus se cabo esse legendū. Id enim & sensus & grāmatica ratio exposcit. ℂ Quorum ambi tiose. Loco quorum legēdū est quarū vt ad particulas referamus. ℂ Vt cum illam in verrē legit. m. sra expun cta illa potius q̄ illam legē dum esse videtur. De septi

synthetō

...dμόσ

talis fortuna recipit: sed in affect⁹ mimus penetrat breuis hic velut nuncius. At si aperias hæc quæ verbo vno inclusa erant apparebūt effusæ per domos ac tēpla flammæ: & ruentiū tectorum fragor: & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus: aliorum fuga incerta: alii in extremo complexu suorū cohærentes: & infantium, fœminarumq; ploratus: & male vsq; in illū diem seruati fato senes: tum illa prophanorum sacrorūq; direptio: efferentium prędas repetentiūq; discursus: & acti ante suū quisq; prędonem catenati: & conata retinere infantem suum mater: & sicubi maius lucrum est pugna inter victores. Licet em̄ hæc omnia (vt dixi) complectatur euersio: minus est tamen totum dicere: q̄ omnia. Cōsequemur autem vt manifesta sint: si fuerit verisimilia: & licebit etiam falso affingere quicquid fieri solet. Contingit eadem claritas etiam ex accidētibus. Mihi frigidus horror Membra quatit: gelidusq; coit formidine sanguis. Et trepidæ matres p̄ssere ad pectora natos. Atq; huius summæ iudicio quidem meo: virtutis facillima est via. Naturā intueamur. Hāc sequamur. Omnis elegantia circa opera vitæ est. Ad se refert q̄s q; quæ audit: & id facillime accipiunt animi: qd̄ cognoscunt.

ma autem in verrē actiōe hęc sunt descripta. ¶ Quosdā hæsterna potione oscitātes: huius erat immunda. Potatione pro potione legē dū esse: & humus loco huius ex oratiōe Ciceronis p Gallo: vnde hæc sumpta sunt aperte colligit̄. ¶ Coronis quoq; p cottonis legatur. ¶ Apparebunt effusæ per modos ac templa flāmæ: domos legendum esse ne librarij quidē ignorāt.

ASCENSIVS.

¶ Sed huic vicina. Sic Vallen̄. Cū passiuum. sic quoq; idez: sed male: vnde sequar Aldū. Cun cum in pausam aut vt ipse lpressit pausam Quoties ociosum. sic Vallen̄. Cætera parū vitantur. sic Vallen̄. Aldus t̄n nō adscripsit parū: quod opinor ideo in Vallensi adscriptū est: quia si plene vitarentur non cōmitterentur. Verū quia sensus auctoris est q; cætera quia agnoscūtur vitia: vitātur: hoc aūt quia speciē honesti habet, appetitur: non ascribā parū. Impressit Aldus compressione: sed Valla emendauit cōpræhensione: & spargetur. & inornata & hæc. Κοιρισμὸς. Melius Val. & Al. σωρεισμὸς. Habet etiā Vallen̄. ἐνάργειαν. vbi Aldus ἐνέργειαν impressit. Bene Raphael & Aldus secabo: vbi Vallen̄. locabo habet. Similiter: quarū vbi Vallen̄. quorum. Vt cū illa in Verrē. sic Aldus: Vallen̄. autem neq; illa neq; illā habet: sed cū in Verrem legit. Stetit soleatus &c. Habet non solum ipsum os: & hęsterna e potatione & humus erat immunda. & Coronis languidulis. Sed habet intrasset: vbi Aldus reposuit: interesset: qd̄ non magnopere curē imitandū. Habet effusæ per domos. Item & acti ante suum quisq; prædonem catenati.

¶ Præclare vero ad inferendam rebus lucem repertæ sunt similitudines: quarum aliæ sunt quæ probationis gratia inter argumenta ponuntur: aliæ ad exprimendam rerum imaginem cōpositæ: quod est huius loci propriū. Inde lupi ceu raptores atra in nebula: & Misit aui similis: q̄ circū littora, circū piscosos scopulos humilis volat æquora iuxta. Quo in genere idem præcipue custodiendum: ne id quod similitudinis gratia asciuimus: aut obscurum sit aut ignotum. Debet enim quod illustrādæ alterius rei gratia assumitur: ipsum esse clarius eo quod illuminat. Quare sane poetis quidem permittamus huiusmodi exempla. Qualis vbi hibernam lyciam xanthiq; fluenta Deserit: aut delō maternam inuisit apollo. Nō idē decebit oratorē vt occultis aperta demonstret. Sed illud quoq; de quo in argumentis diximus similitudinis genus ornat orationem: facitq; sublimem: floridam: iucundam: mirabilem. Nam quo quæq; longius petita est: hoc plus affert nouitatis: atq; inexpectata magis est. Illa vulgaria videri possunt & vtilia tantum ad conciliandum fidē vt terram cultu: sic animum disciplinis meliorē vberiorēq; fieri. Et vt medici abalienata morbis membra præcidunt: ita turpes ac perniciosos etiam si nobis sanguine cohæreant: amputādos. Iam sublimius illud pro Archia. Saxa atq; solitudines voci respondent, bestiæ sæpe immanes cātu flectuntur: atq; cōsistūt

RAPH.

¶ Quo in genere id ē præcipue custodiēdū: nota subdiuisiōis ascribatur: ne idē legatur: sed id est. ¶ Fecitq; sublimem: floridā. Facit ne diuersa tempora iungātur legēdum est. ¶ Quæ me iuuene vbiq; cantare solebāt. Cātari passiuum sensus exposcit. ¶ Quæ ἀνταπόδοσις dicitur. ἀνταπόδοσις græce dicit̄ ex aduerso redditio ¶ Sequit̄ in primo georgicō post longam de bellis ciuilibus aut extremis conquestionez. Atq; copula loco aut disiunctionis videt̄ reponēda: ac pro extremis legendum esse externis facile ex carminibus ipsis Vergilij colligitur. Sic em̄ scribit. Quippe vbi fas versuz atq; nefas: tot bella per orbem: Tam multę scelerum facies: non vllus aratro Dignus honos: squallēt abductis arua colonis: Et curuę rigidum falces conflantur in ensem: Hinc mouet Eu-

Antiapo

& cætera. Quod quidem genus a quibusdam declamatoria ma xime licentia corruptum est. Nam & falsis vtuntur. Nec illa iis quibus tandem similia videri volunt applicant: quorum vtrūq; in iis est: quæ me iuuene vbiq; cantari solebant. Magnorum flu minum nauigabiles fontes sunt: & generosioris arboris statim planta cum fructu est. In omni autem parabola aut pręcedit si militudo: & res sequitur: aut pręcedit res: & similitudo sequit: sed interim libera & separata est: interim qđ lōge optimū est: cū re cuius est imago cōnectitur collatiōe inuicē respōdente: qđ fa cit redditio contraria: quę ἀνταπόδοσις dicitur. Pręcedit simi litudo illa cuius modo feci mentionem: Inde lupi ceu raptores atra in nebula. Sequit in primo georgicō post longam de bellis ciuilibus atq; externis conqstionē. Vt cū carceribus se se effu dere quadrigę. Addunt se in spatia & frustra retinacula tēdēs: Fertur equis auriga: neq; audit currus habenas. Sed hęc sunt si ne antapodosi. Redditio aūt illa rē vtrāq; cōparat & velut sub iicit oculis: & pariter ostēdit. Cuius pręclara apud Vergilium multa reperio exēpla: sed oratoriis potius vtendū est. Dicit Ci cero pro Murena. Vt aiunt in gręcis artificibus eos auloedos es se: qui citharoedi fieri nō potuerūt. sic nos videmus qui orato res euadere non potuerūt eos ad iuris studiū deuenire. Illud p eodem iā pene poetico spiritu: sed tamen cū sua redditione qđ est ad ornatum accōmodatius: Nā vt tempestates sępe certo ali quo cœli signo cōmouētur. sępe ex improuiso: nulla ex certa ra tione: obscura aliqua ex causa concitantur: Sic in hac comitio rum tēpestate populari sæpe intelligas: quo signo cōmota sit sę pe ita obscurū est vt sine causa excitata videat. Sunt & illę bre ues. Vagiq; per syluas ritu ferarum. Et illud Ciceronis in Clo dium. Quo ex iudicio velut ex incēdio nudus effugit. Quibus similia possunt cuicūq; etiā ex quotidiano sermone succurrere. Huic subiacet virtus non solū apte ponendi rē ante oculos: sed circuncise atq; velociter. Ac merito laudatur breuitas integra: sed ea minus pstat quoties nihil dicit nisi qđ necesse est βραχυ λογίαν vocant: quę reddetur inter schemata. Est vero pulcher rima: cū plura paucis cōplectimur: quale Sallustii est. Mitrida tes corpore ingēti perinde armatus. Hoc male imitātes sequtur obscuritas. Vicina prędictę, sed amplior virtus est ἔμφασις al tiorem prębens intellectū: q̄ quę verba per se ipsa declarant. Ei9 duę sunt species altera q̄ plus significat q̄ dicit: altera quę etiā id qđ nō dicit. Prior est & apud Homerum: cū Menelaus graios in equū ascēdisse ait. Nam verbo vno magnitudinem eius oste dit: & apud Vergilium. Demissum lapsi per funē. Nam sic quo q; altitudo demonstrata est. Idē Ciclopa cū iacuisse dicit per an trum: pdigiosum illud corpus spatio loci mēsus est. Sequēs po situm est in voce: aut omnino suppressa: aut etiam abscissa. Sup primitur vox: vt fecit pro Ligario Cicero. Qz si in tanta fortu na bonitas tāta nō esset: quā tu p te inquā obtines. Intelligo qđ loquar. Tacuit enim illud qđ nihilominus accipimus nō deesse

Parabola. les.

Emphasis.

phrates illic germania bel lum. Vicinę ruptis inter se legib9 vrbes Arma ferunt. sæuit toto mars impius or be. Vt cū carceribus. ¶ Sed eam mīn9 præstat quoties nihil dicit nisi qđ necesse ē. βραχυλογίαν vocāt. Ea vt legatur sensus exigit: nō eam βραχυλογία autem transfertur breuitas sermo nis. ¶ Absciditur per ἀπο σιώπησιν hoc est reticen tiā: quam alii precisionem q̄le est illud Vergilii. Quos ego. sed motos pręstat com ponere fluctus. ¶ Virū es se oportet. Intelligitur virū esse fortem oportere etiam si non apponatur. ¶ Et ho mo est ille. Fragilis intelli gitur ac mortalis & qui fa cile errare potuerit. ¶ Et vi dendum est. hoc est prouī dendum. ¶ Nam ipsa illa ἀφέλεια simplex & inaf fectata habet quendam pu rum qualis etiam fœminis amatur ornatum. In præ positio mihi ascribenda vi detur: vt in fœminis lega tur. ἀφέλεια latine simpli citas in oratione. In victu frugalitas dici pōt. ¶ Præ cipue tamen eius opera. δεινώσις in exaggeranda indignitate. ¶ Cuius præci pue legatur: ego tamen vel repugnantibus exemplari bus: præcipua contēderim esse legendum. Præcipua enim ornatus opera sunt: δείνωσις φαντασία & q̄ sequuntur. δείνωσις autē hoc est grauitas ac vehemē tia late patet δεινός gra uis dicitur ac vehemens & aptus interdum difficilis ac molest9. ¶ φαντασίαι in concipiendis visionib9. hoc est rerum imaginibus: quæ facile ab omnibus pro bentur: φαντασία vero imaginatio siue potius vis imaginandi vocatur. ἐξερ γασίαι in efficiendo velut opere proposito. hoc est in probando ac concludendo quæ volumus ἐξεργασία vero transfertur ad verbuz effectio a quibusdam expo sitio ¶ Cui adiicitur ἐπε ξεργασία hoc est ad expo sitionem expolitio ac repe

achylogia.

osiopisis.

ekia quid

ginatio nā pacto vocetur.

homines qui ad crudelitatem eũ impellerent. Abſcinditur per ἀποσιώπησιν: quæ quoniã eſt figura reddetᷓ ſuo loco. Eſt in vulgaribus quoq; verbis emphaſis. Virũ eſſe oportet: & homo eſt ille: & videndum eſt. Adeo ſimilis eſt arti pleruq; natura. Nõ tamen ſatis eloquentiæ eſt ea: de quibus dicat: clare atq; euidẽter oſtendere. Sed ſunt multi & varii excolendæ orationis modi. Nam ipſa illa ἀφέλεια ſimplex & inaffectata habet quẽdã purum: qualis etiã in fœminis amatur, ornatũ. Et ſunt quædã velut e tenui diligentia circa proprietatẽ ſignificationẽq; munditiæ. Alia copia locuples: alia floribus lęta: virium non vnũ genus. Nã quicquid in ſuo genere ſatis effectum eſt valet. Præcipua tamen eius opera δείνωσις in exaggeranda indignitate & in cęteris altitudo quędã. φαντασία in concipiendis viſionibus ἐξεργασία in efficiendo vel in opere propoſito: cui adiicitᷓ: ἐπεξεργασία repetitio probatiõis eiuſdẽ: & cumulus ex abundati ἐνέργεια confinis iis eſt ab agẽdo ducta: & cuius propria ſit virtus non eſſe quæ dicuntur ocioſa. Eſt & amarum quiddam qđ fere in cõtumelia poſitum eſt: quale Caſſii. Quid facies cum in bona tua inuaſero? hoc eſt cum te docuero neſcire maledicere? & acre vt illud Craſſi. Ego te conſulẽ putem: cũ tu me non putes eſſe ſenatorẽ? Sed vis oratoris omnis in augendo minuẽdoq; conſiſtit. Vtriq; parti totidẽ modi ex quibus pręcipuos attingemus: reliqui ſimiles erunt. Sunt autẽ poſiti in rebus & verbis. Sed quę ſit rerũ inuentio ac ratio tractauimus: nunc quid elocutio attollat aut deprimat dicendum.

De amplificatione. Cap. IIII.

Amplificatio in nõie.

Prima eſt igitur amplificãdi vel minuẽdi ſpecies in ipſo rei nomine: vt cum eum qui ſit cęſus: occiſum: eum qui ſit improb⁹ latronem: contraq; eũ qui pulſauit attigiſſe: qui vulnerauit, lęſiſſe, dicimus. Vtriuſq; pariter exemplũ eſt: pro. M. Cœlio. Si vidua, libere, ppter-ua, petulanter diues: effuſe: libidinoſa, meretricio more viueret: adulterũ ego putarem: ſi qs hanc paulo liberius ſalutaſſet? Nam & impudicam meretricẽ vocauit: & eũ cui longior cũ illa fuerat vſus: liberius ſalutaſſe. Hoc genus increſſit ac fit manifeſtius: ſi ampliora verba cum ipſis nominib⁹: pro quibus ea poſituri ſumus: conferãtur: vt Cicero in Verrẽ. Non enim furem, ſed raptorẽ: non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ: nõ ſacrilegũ, ſed hoſtem ſacrorum religionũq;: non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificẽ ciuium ſociorumq; in veſtrum iudiciũ adduximus. Illo enim modo: vt ſit multum hoc etiã plus vt ſit efficitur. Quatuor tamẽ maxime generib⁹ video: conſtare amplificationẽ incremento: cõparatione: ratiocinatione: congerie. Incrementum eſt potentiſſimũ: cũ magna videntur etiã quæ inferiora ſunt. Id aut gradu vno fit: vt plurib⁹ per id venitᷓ non mõ ad ſummũ: ſed interim quodãmodo ſupra

In adiũcto verbo.

Quatuor amplificãdi modi. Primus.

tatio probatiõis eiuſdem. ¶ ἐνεργεία confinis eſt iis ab agendo ducta ἐνεργεία ἀπὸ τοῦ ἐνεργεῖν. hoc eſt ab agendo deriuatur. tranſfertur actus ſiue efficacia. ¶ Eſt & amarum quiddã cum fere in contumelia poſitum eſt. Emendate loco illius cũ legitur quod. hoc modo. Quod fere in contumelia poſitũ eſt. ¶ Et quę ſit rerum inuentio. Sed loco illius copulæ & legitᷓ ca ſtigate i qbuſdã exẽplarib⁹.

ASCENSIVS.

¶ Quo in genere id eſt: ſic Vallẽ. Et: facitq; ſublimẽ Et cantari ſolebant. Vbi vero eſt: & vtilia tñ ad conciliandã fidem: ſupra ſcriptũ habet tamen pro tantum. Habet: de bellis ciuilibus atq; externis. Itẽ Sed ea minus præſtat. Vbi vero omnes diſtinguũt ſic. ſequitᷓ obſcuritas vicina pdictę. Ego ſic diſtinguã. ſequitᷓ obſcuritas. Vicina pdictę, ſed amphor virt⁹ ẽ emphaſis &c. In equũ deſcẽdiſſe. ſic quoq; Vallẽ. ſ; Ald⁹ impſſit aſcẽdiſſe: Vallẽ. h; qualis etiã in fœminis &c. Itẽ: pcipua tñ &c. Parum tñ refert ſiue pcipua, ſiue pcupue legatur.

RAPH.

¶ Si vidua libere: propterue: petulãter: diues effuſe: libidinoſa meretricio more viueret: adulterium ego putarem ſi quis hanc paulo liberius ſalutaſſet. Proterua nõ propterue & adulterum i vocali expuncta: & paulo pro pauco in oratione pro Cœlio emendate legitur. ¶ Id autẽ vno gradu fit aut pluribus. Loco autem copulæ aut diſiunctio eſt reponenda. ¶ Facinus eſt vincire ciuẽ Romanum. Hoc Ciceronis exemplum niſi corrupte legitur in ſeptima in verrem actione: vnde eſt deſcriptũ aperte hic eſt deprauatum Nam & prope aduerbium eſt prætermiſſum & paſſiua infiniti modi verba in actiuam vocem fuere commutata. Apud Ciceronem nanq; ſic eſt ſcriptum Facinus eſt vinciri ciuẽ Rom.

summum. Omnibus his sufficit vel vnū Cicerōis exemplum. Facinus est vincire ciuē Romanū: prope scel⁹ verberare: parricidium necare: quid dicā in crucem tollere? Nam & si tātū verberatus esset: vno gradu increuerat: ponēdo etiā id esse facin⁹: quod erat inferius. Et si tātum occisus esset: per plures gradus ascēderat. Cū vero dixerit prope parricidium necare: supra qđ nihil est adiecit: quid dicam in crucem tollere? Ita cum id quod maximum esset occupasset: necesse erat in eo quod vltra est verba deficere. Fit & aliter supra summū adiectio: vt apud Vergilium de Lauso. Quo pulchrior alter non fuit excepto Laurentis corpore Turni. Summum est enim quo pulchrior alter non fuit. Huic deinde aliquid supra positum est. Tertius quoq; est modus ad quem non per gradus itur & quod non est plus q̄ maximum: sed quo nihil maius est. Matrem tuam cecidisti: quid dicam amplius? matrem tuam occidisti. Nam & hoc augendi genus est: tātū aliquid efficere: vt nō possit augeri. Crescit oratio minus aperte: sed nescio an hoc ipso efficacius, cum citra distinctionem in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur: vt de vomitu in Antonium Cicero. In cœtu vero populi Romani negocium publicū gerens magister equitū. Singula incrementum habent. Per se deforme: vel non in cœtu vomere: in cœtu etiam non populi: etiam non Romani: vel si nullum negocium ageret: vel si non publicū: vel si non magister equitū. Sed ali⁹ diuideret hęc: & circa singulos gradus moraretur. Hic in sublime etiā currit: & ad summū peruenit non nixu sed impetu. Verum vt hęc amplificatio in superiora tēdit: ita quę fit per comparationem: incrementum ex minoribus petit. Augendo enim qđ est infra: necesse est extollat id quod supra positum est: vt idem atq; in eodem loco. Si hoc tibi inter cœnam & in illis immanibus poculis tuis accidisset: quis non turpe duceret? In cœtu vero populi Ro. Sed & ī Catilinā. Serui me hercle mei: si me isto pacto metuerent: vt te metuūt omnes ciues tui: domū meam relinquendam putarem. Interim proposito velut simili exemplo efficiendum est: vt sit maius id quod a nobis exaggerandum est: vt idem pro Cluentio. Cū exposuisset Milesiā quandam a secūdis hæredibus pro abortu pecuniā accepisse: q̄to est inquit Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Siquidē illa cū suo corpori vim attulisset: se ipsa cruciauit: Hic autem idē illud effecit per alieni corporis vim atq; cruciatum. Nec putet quisq̄ hoc: q̄q̄ est simile: illi ex argumentis loco quo maiora ex minoribus colligūtur: idem esse. Illic enim probatio petit: hic amplificatio. Sicut in Oppianico: non id agitur in illa comparatione: vt ille male fecerit: sed vt peius. Est tamen q̄q̄ diuersarum rerū quædam vicinia. Repetam itaq; hic quoq; idē: quo sum illic vsus exemplum: sed non in eundem vsum. Nam hoc mihi ostendendum est augendi gratia: non tota modo totis: sed etiam partes partibus comparari: sicut hoc loco. An vero vir amplissimus. Pub. Scipio pō. max. Tib. Graccum mediocr-

Secundus. Tertius. Quartus. Per cōparationem. Primo modo. Secundo. Tertio cōparādo partes partibus.

Scelus verberari: ppe parricidium necari. Quid dicā in crucē tolli? Verbo satis digno tā nefaria res appellari nullo modo potest. & q̄ sequunt. ℂ Hic in sublime etiam currit & ad summū non peruenit nixu & impetu. Mendose ita legitur verulq; sensus nō percipitur. Sic autē emēdari potest: vt non negandi aduerbū postponatur: verbo: ac loco: & copulę: sʒ aduersatiua ascribat: hoc modo: & ad summum peruenit nō nixu sed impetu ℂ Si hoc tibi inter cœnam: & in illis in manibus poculis tuis accidisset qs nō turpe diceret. Immanibus. m. duplici legendū esse: & duceret: vt sit actiuū ex secunda philippica: vnde hoc sumptum est exemplū facile est videre. ℂ Vt idem pro Cluentio cum exposuisset molestiam quandam. Milesiaʒ in oratione Ciceronis inueniet scriptā qui eā euoluet nō molestiā. Sic eīm ibi legitur. Memoria teneo Milesiam quādā mulierēʒ cū essem in Asia: q ab hæredibus secundis accepta pecunia partū sibi ipsa pecunia medicamentis abegisset: rei capitalis esse dānatam. Neq; iniuria: quæ spem parētis: memoriam nominis: subsidium generis: hæredē familiæ: designatum reipu. ciuem sustulisset. Quanto est Oppianic⁹ in eadē iniuria maiori supplicio dign⁹? ℂ Quę si quis dilatare velit: plenos per singula locos habent: habeat singulariter procul dubio est legendum.

ASCENSIVS.

ℂ In Vallēn. oīa quorum Raphael in principio meminit recte habētur: prosternit: paulo: adulterum. Similiter: id aut vno &c. & prope parricidiuʒ. Sed nec ipse nec Aldus passiue legit vicit. verberari. necari tolli. forteq; credant rectius & verius actiue legi. Habet Vallēn. non peruenit nixu sed impetu: quod non minus significat q̄ quod Raphael reponit & Aldus seq-

criter labefactantem statũ reip. priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atq̃ incendio vastare cupientem nos consules perferemus! Hic & Catilina Gracco: & status reip. orbi terrarum: & mediocris labefactatio cædi & incendiis & vastatiõi: & priuatus consulibus comparatur: quæ si quis dilatare velit plenos per singula locos habeat.

tur: qa illud sed: innuit verbum peruenit repetẽdum: vnde non mutassem: nisi Aldus mutasset. Habȝ Vallẽs. imanibus & dr̃et: quæ legi possent immanibus & duceret licet frequentius diceret. Sed in Catilinam. Vallẽs. habet & I Catilinã.

Aldus Sed & &c. Milesiam quandã. Vallẽs. habet mulierẽ quãdam. quod licet in Cicerone sit Milesiam: nõ cõtinuo dãnem. cũ possit Fabius ita cõmutasse: sequar tamen cũ Aldo Raphaelem. habet Vallẽs. se ipsa cruciauit: quod sequor: quia ita Ciceronem fere locutum noui. Quædam vicina in Vallẽs. habet vicinia. Habet autem plenos singula locos habent: sine per: vt suppositum verbi habent sint singula: quo modo & sententia & congruitas stabit: Aldus tamen reposuit habeat.

Per ratiocinationem. ¶ Quas dixi per ratiocinationẽ fieri amplificationes: videamus an satis proprio verbo significauerim. Nec sum in hoc sollicit⁹: dum res ipsa volentibus discere appareat. Hoc suum tamẽ secutus: q̃ hæc amplificatio alibi posita ẽ: alibi valet: vt aliud crescat aliud augeatur: inde ad id quod extolli volumus ratio deducitur. Obiecturus Antonio Cicero merũ & vomitum. Tu inquit istis faucibus: istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate. Quid fauces & latera ad ebrietatem! minime sunt ociosa. Nam respicientes ad hæc possumus æstimare: q̃tũ ille vini in Hippiæ nuptiis exhauserit: qđ ferre & coquere nõ posset illa gladiatoria corporis firmitate. Ergo si ex alio colligitur aliud: nec improprium nec inusitatum nomen est ratiocinationis: vt qđ ex eadem causa inter status quoq̃ habemus. Sic ex insequentibus amplificatio ducitur. Siquidẽ tanta vis fuerit vini erumpẽtis: vt nõ casum afferret aut volũtatẽ: sed necessitatem vbi minime deceret vomendi: & cibus non recens: vt accidere interim solet: redderetur: sed qui vsq̃ in posterũ diem redũdaret. Idem hoc præstant quæ antecesserũt. Nam cũ Aeolus a Iunone rogatus: cauũ conuersa cuspide montem Impulit in latus: ac venti velut agmine facto, Qua data porta, ruũt: apparet q̃ta sit futura tempestas. Quid! cũ res atrocissimas: quas quæ in summam ipsi extulimus inuidiam eleuamus cõsulto: quo grauiora videantur quæ secutura sunt! vt a Cicerone factũ est: cũ illa diceret. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina: metũ virgarũ Nauarchus nobilissimæ ciuitatis se p̃cio redemit: humanũ est. Alius ne securi feriretur: pecuniã dedit: vsitatũ est. Nonne vsus est rõcinatione: qua colligerent audiẽtes: quantũ illud esset quod inferebaẽ: cui cõparata hæc humana viderentur: atq̃ vsitata! Sic quoq̃ fit ex alio aliud augeri: vt cũ Annibalis bellicis laudibus ãpliat virt⁹ Scipionis. & fortitudinẽ gallorũ germanorũq̃ miramur: quo fit maior. C. Cæsaris gloria. Illud quoq̃ est ex relatione ad aliquid: qđ non eius rei gratia dictũ videtur: amplificationis genus. Nõ putant indignũ troiani principes graios troianosq̃ propter Helenæ speciẽ tot mala, tãto tẽporis spatio sustinere: q̃nam igitur illa forma credenda est! Non enĩ hoc dicit Paris qui eam rapuit: non aliquis iuuenis, aut vnus e vulgo: sed senes & prudentissimi & Priamo assidentes. Verũ & ipse rex decennii

Habeamus

Secundo modo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

RAPH.

¶ Vt quod ex eadem causa inter status: quoq̃ habem⁹ a vocali ascripta habeam⁹ rectius legeretur. ¶ Siquidem tanta vis fuerit vini erumpentis Fuit e & r literis expunctus mihi legẽdũ videtur. ¶ Vt est a Cicerone factuȝ cũ illa diceret. Leuia sunt in hoc reo. Ex septima verrinarum manifeste apparet crimina nominatiuum esse ascribendũ: hoc modo leuia sunt in hoc reo crimina. ¶ Nõne vsus est ratione. Pro ratione mihi ratiocinatione legendũ esse videtur. ¶ Quod nõ ei⁹ rei gratia dictuȝ videretur: videtur re syllaba expũcta legendum est. ¶ Et excusat etiam sibi atq̃ malorum causam negat. Atq̃ copula ante illũ datiuũ sibi est trãsferenda. ¶ Nec mihi videtur in Symposio. Plato cũ Alcibiadẽ cõfitentem de se quid a Socrate pati voluerit narrat non vt illum culparet: hæc tradidisse. corrupte quidem sic legitur q̃uis nõ videatur. Nisi enĩ illud non negandi aduerbiũ de contextu tollatur: videbit affirmare Fab. idqđ vult negare Symposium quod interpretari potest cõpotatio: dialogus est Platonis in quo Alcibiades fatetur se adeo Socrati deditũ fuisse: vt muliebria quoq̃ ab eo fuerit passurus: si Socrates ipse eo flagitio fuisset delectat⁹. ¶ Quin ex instrumẽto quoq̃ heroum illorum magnitudo existimãda nobis datur. æstimanda q̃ existimanda rectius legeretur. ¶ Et Cn. Põpeii de seruis

Symposiũ interprete

bello exhaustus amissis tot liberis: imminente summo discrimi ne: cui faciem illam ex qua tot lachrymarum origo fluxisset: in uisam atq; abominādam esse oportebat: & audit hæc: & eam fi liam appellans iuxta se locat: & excusat etiā atq; sibi esse malo rum causam negat. Nec mihi videtur in Symposio Plato: cum Alcibiadem confitentem de se quid a Socrate pati voluerit nar rat: vt illū culparet: hæc tradidisse: sed vt Socratis inuictam cō tinentiam ostenderet: quæ corripi speciosissimi hominis tam obuia voluptate non posset. Quin ex instrumēto quoq; heroū illorum magnitudo æstimāda nobis datur. Ad hoc pertinet cly peus Aiacis: & hasta pelias achillis. Qua virtute egregie est vsus in Cyclope Vergilius. Nam qđ illud corpus mente conci piam: cuius Trūca manum pinus regit? Quid? cū vix loricam duo multiplicem connixi humeris ferrent: quantus † Demoleos qui indutus eam cursu pallantes troas agebat? Quid. M. Tulli us de. M. Antonii luxuria tantum saltem fingere potuisset: quā tum ostendit dicendo? Conchyliatis Cn. Pompeii peristroma tis seruorum in cellis stratos lectos videres. Conchyliata peri stromata & Cn. Pōpeii de seruis & cellis nihil potest dici vltra: & necesse est tamen vltra infinito plus in domino cogitare. Et hoc simile est illi quod ἔμφασιν dicitur: sed illa ex verbo: hoc ex re coniecturam facit: tantoq; plus valet: q̄to res ipsa verbis est firmior. Potest ascribi amplificationi congeries quoq; verborū ac sententiarum idem significantium. Nam etiam si nō per gra dus ascendant: tamen velut aceruo quodam alleuantur. Quid enim tuus ille tubero districtus in acie pharsalica gladius age bat? cuius latus ille mucro petebat? q̄ sensus erat armorum tuo rum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Sile est hoc figuræ: quā συναθροισμόν vocāt: sed illic plurium rerum est congeries: hic vnius multiplicatio. Hęc etiam crescere solet verbis omnibus altius atq; altius insurgen tibus. Aderat ianitor carceris: carnifex prætoris: mors terrorq; sociorum & ciuium Romanorum lictor sextius. Eadem fere est ratio minuendi. Nam totidem sunt ascēdentibus quot descen dentibus gradus: Ideoq; vno ero exēplo contētus eius loci quo Cicero in oratione Rulli hoc dicit. Pauci tn̄ qui proximi asti terant: nescio quid illum de lege agraria voluisse dicere suspi cabantur. Quod si ad intellectum referas minutio est: si ad obs curitatem incrementum. Scio posse videri quibusdam speciem amplificationis hyperbolen quoq;. Nam & hæc in vtranq; par rem valet: sed quia excedit hoc nomen in tropos differenda est. Quos continuo subiungerem: nisi esset a cæteris separata ratio dicendi: quæ constat non propriis: sed translatis. Demus ergo breuiter hoc desiderio iā pœne publico: † ne omittamus eā quē plærīq; præcipuum ac pene solum putāt orationis ornatum.

Socra.

Demoleos.

Emphasis.

Per cōgeriē verborum. Vno modo.

Imminutio nis ratio.

Nec.

ynathroi[s] mos.

& cellis nihil potest dici vl tra. De præpositio expun genda ac loco eius & copu la: & pro seruis seruoruz & in præpositio ascribēda vi detur: hoc mō. Et Cn. Pō peij & in seruorū cellis ni hil potest dici vltra. ℂ Cu ius latus ille mucro peteba tur. Actiue petebat in ora tione pro Ligario legitur. ℂ Quā συναθροισμόν vo cant. συναθροισμός con geries atq; congrego lati ne dici potest. συναθροίζω nā. p vnde est declinatum: cōgrego congeroq; signifi cat. ℂ Quos continuo sub iungerem nisi esset a cæte ris separata ratio dicendi: quæ cōstat nō propriis sed translatis. Ingenue fateor: hic sensus tametsi videtur perspicuus mihi parū per cipitur. Forsitan autem ali quid flagitij hic quoq; fuit admissum. quod iis relin quatur emendandum: qui se grandia in hoc opus cō mentaria edituros esse ia ctāt. ℂ Ne omittamus eā e. litera ascripta: nec mihi legendum videtur.

ASCENSIVS.

ℂ Vallen̄. habet. Vt quod ex eadem causa inter status quoq; habemus: quod nō mutē licet Aldus impresse rit habeamus: quia illud vt, ponitur p vtpote. Habet idem Siquidem tanta vis fuit. quod sequar dummo do siquidem composita sit vox. Non habet crimina: sed quia in oratione Cicero nis ea vox est ascribat. Ha bet ratione: vbi Aldus im pressit ratiocinatione. Ha bet dictum videtur. habet sine negatione nō (nam in nec particula satis negatio nis. est) narrat: vt illum cul paret. Aestimāda præter ea non existimanda in Val len̄. est: & in margine adno tatum id quod sequitur ha beri in iliados li. vj. & xv. & æneī. iij. & alterū æneī. v. habet & pelias Achillis: nō & hasta pelias: quæ lectio si vera est: pelias nomē erat hastæ: ego tamen patronymicum pro possessiuo positū puto: sicut apud Ouidium de Remedio amorū: Vul neris auxilium pelias hasta tulit. Quantus demoleos: sic omnes: sed in Vergilio fere demoleon legitur. Vbi vero etiam Aldus impressit cum vix loricā duo multiplicem cōnixi humeris ferunt. legam ferrent. Conchy

hata perístromata & Cn. Pompeij de seruis & ęllis &c. sic & Aldus & Vallen. quare non sequar Raphaelem. Quos. s. tropos continuo subiungerem nisi ratio dicendi quæ constat non proprijs sed translatis: qualis est quam nunc tractat esse separata a cæteris. s. rationibus dicendi figuratis. Demus ergo breuiter hoc desiderio iam pene publico. ne mittamus. Sic Vallen. & melius q̃ vt reposuit Raphael & impressit Aldus: nec omittamus: nam demus hoc: quęram quid sit hoc? certe ne omittamus: hoc est vt non omittamus.

De generibus sententiarum. Cap. V.

Sententia quid sit.

Sententiam veteres quod animo sensissent vocauerunt. Id cum est apud oratores frequentissimũ: tum etiam in vsu quotidiano quasdã reliquias habet. Nã & iuraturi ex animi nostri sententia: & gratulantes ex sententia dicimus. Non raro tamen & sic locuti sunt: vt

Sententię sensa.

sensa sua dicerent. Nam sensus corporis videbantur: sed cõsuetudo iam tenuit: vt mente concepta sensus vocaremus. Lumina autem præcipue in clausulis posita sententias: quæ minus crebra apud antiquos: nostris temporibus modo carent. Ideoq́ mihi de generibus earũ: & de vsu arbitror pauca dicenda. An-

Sentẽtiæ proprię dictæ.

tiquissimę sunt: quæ proprie q̃uis omnibus idem sit nomen: sententiæ vocantur: quas græci γνώμας appellant. Vtrũq́ tamẽ nomen ex eo acceperũt: q̄ similes sunt consiliis aut decretis. Est autẽ hæc vox vniuersalis: quæ etiã citra complexũ causæ possit esse laudabilis. Interim ad rem tantũ relata. vt Nihil est tam populare q̃ bonitas. Interim autẽ ad personã: quale est afri Domitii. Princeps qui vult omnia scire: necesse habet multa ignoscere. Hanc quidã partẽ Enthymematis: quidã initiũ aut clausulã epicherematis esse dixerũt: & est aliquando: non tamẽ semper.

Sentẽtia simplex.

Illud verius, esse eã aliquãdo simplicẽ vt eã quã supra dixi. ali-

Sententia adiecta rõe.

quãdo ratione subiecta. Nã in omni certamine qui opulentior: etiam si accipit iniuriã: tamen quia plus potest: facere videtur.

Sententia duplex.

Nonnũq̃ duplicẽ. Obsequiũ amicos: veritas odiũ parit. Sunt & qui decẽ genera fecerũt: sed eo modo quo fieri vel plura possunt per interrogationẽ: comparationẽ: inficiationẽ: similitudinem: admirationem: & cætera huiusmodi. Per omnes enim figuras tractari potest. Illud notabile ex diuersis. Mors misera non est: aditus ad mortem miser est. Ac rectę quidem sunt tales. Tam deest auaro quod habet q̃ q̄d non habet. Sed maiorem vim accipiunt ex mutatione figuræ: vt Vsq̃adeo ne mori miserum est? Acrius enim hoc: q̃ per se, mors misera non est. Et translatione a communi ad proprium. Nam cum sit rectum: nocere facile est: prodesse difficile: vehementius apud Ouidium Medea dicit. Seruare potui: perdere an possim rogas? Vertit ad personã Cicero: nihil habet Cæsar nec fortuna tua maius: q̃ vt possis: nec natura melius: q̃ vt velis seruare q̃plurimos. Ita q̃ erãt rerũ propria fecit hominis. In hoc genere custodiẽdum est: & id quidem vbiq́: ne crebrę sint: ne palã falsæ: quales frequenter ab his dicitur qui hęc catholica vocant: & quicq̄d pro causa videtur: quasi indubitatũ pronũciãt: & ne passim & a quocũq́ dicãtur. Magis enĩ decet eos: in quibus est auctoritas: vt rei pondus etiã

RAPH.

Sẽtẽtiam veteres quod animo sensissent vocauerunt. Sententia tribus accipitur modis. Interdũ enĩ sententia dicitur id q̄d animo sentimus. Interdum significat decretum: vt cum a iudice latam dicim⁹ sententiam. Interdum sententia est oratio sumpta de vita quæ aut quid sit: aut q̄d esse oporteat in vita breuiter ostendit. Idcirco autem hæ sententiæ dicũtur q̄ decretis atq́ consilijs simi-les esse videtur. Interim ad rem tantum relata. Nihil est tam populare q̃ bonitas: vt particula q̃ in assignandis exemplis vti solemus: mihi ascribenda videtur hoc modo: vt, nihil est. At rectę quidẽ sunt tales t litera in c mutata ac est legendum: ita sensu exigente. Vehementius apud Ouidium Medea dicit seruare potui pdere an possum rogas? Possim legendum est. Tragœdiã autem de Medea scripsit Ouidius quæ maxime in decimo a Fabio commendatur. Sed nunc ea non extat. Quid enim ferat puerũ quis vt legatur: ne præcipiendum quidem est. Est enĩ epiphonema. ἀπὸ τοῦ ἐπιφώνειν. hoc est ab acclamando ἐπιφώνημα dicit. Est & quod appellatur a nouis noema ἀπὸ τοῦ νοεῖν hoc est ab intelligendo νόημα deducitur id est intellectus cognitio cõsiliũ: sed id proprie νόημα dicitur: quod q̃uis non exprimatur: intelligit: vt Fab. exẽplo quoq́ apposito exponit. Vocatur aliquid & clausula quasi est q̄ã conclusionem dicimus. Quasi aduerbium sensui conuenire non videtur. quare loco eius quæ relatiuum puto ascribendum: si tamen coniũctione nõ crasa. hoc modo: quæ si est. Quare

Sentẽtia tribus modis capitur.

Epiphonema quid sit.

Noema.

prius de facto nostro fateamini. Vt vestro legatur ne admonitione quidē est dignū. ❡ Sed nunc aliud volūt. aliud quidem legitur: verum sensus vt illud legatur: mihi exposcere videt. ❡ Et prope nefas dicunt i vocali in u cōuersa ducūt est legendum. ❡ Pro spathale Crispus quā hæredē amator istituerat decessit: vt aduerbiū & q relatiuus mihi in hoc loco desiderātur: cū sine relatiuo itegra nō sit oratio: nisi legat: vt pro spathale Crispus quā hęredē amator qui institueerat: decessit cū haberet annos duodeuigiti. ❡ Leges diligentissimę pudoris custodes decimas vxorib⁹ dari quartas meretricibus. Aut iubent aut simile verbum videtur ascribēdum: aut certe loco illi⁹ dari: dāt est legendū. Qđ si Tracalli oratio extaret: facile ex illa colligereretur hic locus.

ASCENSIVS.

❡ Vt nihil est tā populare &c. sic Vallen. Nā in omni certamine &c. Id Sallusti⁹ in Iugurtha. Obsequiū amicos &c. Terēti⁹ i Andria. Nōnūq̄ duplicē: repete verius est esse sentētiā: nō duplicē rationē: nā exēplū qđ subiicit sentētiā duplicē nō rōnē habet. Mors misera nō est. Epicuri sentētia. Tā deest auaro &c. Senecę. vsqueadeo ne mori miserū &c. Aenei. xij. Seruare potui. in tragœdia Ouid. Nihil habet Cęsar &c. I orōne p Ligario. Siliter. Quorū igit impunitas &c. Habet Vallen. an possim rogas? Itē. Quis eni ferat &c. Tātæ molis erat &c. ęnei. j. Facere eni &c. Ciceronis est p Milone. Et recte sup. ita vocet. Quare prius de facto &c. Cice. p Ligario. Habet Vall. apte de facto vestro. Sed nūc illud volūt. Sic Aldus & Raph. Vallen. tñ aliud habet. Verū habet ducūt. Habeo quē fugiā. Ciceronis est in ep̄lis ad Atticū lib. x. In Vallen. nullū quoq̧ verbū est illic Leges diligentissimę &c.

persona confirmet. Quis enim ferat puerum aut adolescentulum aut etiā ignobilem si iudicet in dicendo: & quodammodo præcipiat? Enthymema quoq̧ est omne qđ mente concipimus proprie tamē dicitur: quæ est sententia ex cōtrariis. propterea φ eminere videtur inter cæteras: vt Homerus poeta. Vrbs Roma. De hoc in argumētis satis dictū est. Non semper autē ad pbationē adhibetur: sed aliquando ad ornatū. Quorū igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est: eorū te ipsorū ad crudelitatem acuet oratio? non quia sit ratio dissimilis: sed quia iam per alia vt id iniustum appareret effectū erat: & addita in clausula est epiphonematis modo non tam probatio: q̄ extrema quasi insultatio. Est enim epiphonema rei narratæ vel probatę summa acclamatio. Tantæ molis erat Romanam condere gentem? Facere enim probus adolescens periculose q̄ perpeti turpiter maluit. Est & quod appellatur a nouis noema: qua voce omnis intellectus accipi potest. Sed hoc nomine donarunt ea quæ non dicunt: verum intelligi volunt: vt in eum quem sæpius a ludo redemerat soror agentē cum ea talionis: φ ei pollicem dormiēti recidisset. Eras dignus: vt haberes integrā manū. Sic enim auditur vt depugnares. Vocatur aliquid & clausula quę si est qđ conclusionem dicimus: & recte & quibusdam in partibus necessaria est. Quare prius de facto vestro fateamini necesse est: q̄ Ligarii culpam vllam repræhendatis. Sed nunc †illud volunt: vt omnis locus: omnis sensus in fine sermonis feriat aurem. Turpe autem & prope nefas ducunt respirare vllo loco: qui acclamationem non petierit. Inde minuti corruptiq̧ sensiculi & extra rem petiti. Neq̧ enim possunt tam multæ bonæ sententiæ esse: q̄ necesse est multæ sint clausulæ. Iam hæc magis noua sententiarum genera ex inopinato: vt dixit Vibius Crispus in eū qui cum loricatus in foro ambularet: prætendebat se id metu facere. Quis tibi sic timere permisit? Et insigniter Aphricanus apud Neronem de morte matris. Rogant te Cæsar Galliæ tuæ vt felicitatem tuam fortiter feras. Sunt & alio relata: vt Afer Domitius cum Cloantillam defenderet: cui obiectum crimen: φ virum qui inter rebellantes fuerat: sepelisset: remiserat Claudius: in epilogo filios eius alloquēs. Matrem tamen inquit pueri sepelitote. Et aliunde petita. i. in alium locum ex alio translata: pro spathale Crispus: quam qui hæredem amator instituerat: decessit: cum haberet annos duodeuiginti. O hominem diuinū: qui sibi indulsit. Facit quasdam sententias sola geminatio qualis est Senecæ in eo scripto: quod Nero ad senatum misit occisa matre: cum se periclitatum videri vellet. Saluum me esse adhuc nec credo nec gaudeo. Melior cum ex contrariis valet. Habeo quem fugiam: quem sequar non habeo. Quid? φ miser cum loqui non posset: tacere non poterat? Ea vero fit pulcherrima cum aliqua comparatione clarescit. Trachallus contra Spathalen. Placet hoc ergo? leges diligentissimæ pudoris custodes: decimas vxoribus dari: quartas meretricibus iubent?

Enthymema.

Epiphonema.

Noema.

Clausula.

aliud

Noua sententiarum genera

¶Sed horum quidem generum & bonæ dici possunt & malæ.
Illę semper vitiosæ vti verbo patres conscripti. Sic enim incipiē
Vitiosa genera. dum est mihi vt memineritis patrum. Peius adhuc quo magis
falsum est & longius petitum. Contra eādem sororem gladiato
ris cuius modo feci mentionē. Ad digitū pugnaui. Est etiam ge
neris eiusdem nescio an vitiosissimū quoties verborū ambigui
tas cū rerum falsa quadā similitudine iūgitur. Clarum auctorē
iuuenis audiui cū lecta in capite cuiusdā ossa sententiæ gratia
tenenda matri dedisset: infelicissima fœmina nondū extulisti fi
liū: & iam ossa legisti. Ad hoc pleriq; minimis etiā inuētiūculis
gaudent: quæ excussę risum habēt, inuētę facie ingenii blandiū
naufragijs tur. De eo qui ī naufragus & ante agrorū sterilitate vexatus in
scholis fingitur se suspendisse. Quē nec terra recipit nec mare,
pendeat. Huic simile in illo de quo supra dixi: cui pater sua mē
bra laceranti venenū dedit. Qui hæc edit: debet hoc bibere. &
in luxuriosum qui ἀποκαρτέρησιν simulasse dicitur. Nec te la
queū. Habes qđ faucibus tuis irascaris. Sume venenū: decet lu
xuriosos bibendo mori. Alia vana vt suadentis purpuratis: vt
Alexandrum Babylonis incendio sepeliant. Alexandrū sepelio:
hoc quisq; spectabit e tecto? quasi vero id sit in re tota indignis
simū. Alia nimia: vt de germanis dicentē quēdā audiui. Caput
nescio vbi impositum: & de viro forti. Bella vmbone propellit.
Sed finis nō erit: si singulas corruptorū prosequar formas. Illud
potius, qđ est magis necessariū. Duæ sunt diuersæ opiniones:
aliorū sententias solas pene spectātiū: aliorū oīno damnātiū: quo
rū mihi neutrū admodū placet. Dēsitas earū obstat inuicē: vt in
satis oīb9 fructibusq; aruorū: quorū nihil ad iustā magnitudinē
adolescere potest: qđ loco in quē crescat caret. Nec pictura ī qua
nihil circūlitū est eminet. Ideoq; artifices etiā cū plura in vnam
tabulā opa cōtulerūt: spatiis distinguūt: ne vmbre ī corpora ca
dāt. Facit res eadē cōscissam quoq; orationē. Subsistit .n. oīs sen
tētia. Ideoq; post eā vtiq; aliud est initiū. Vñ soluta fere oratio
& e singulis nō mēbris: sed frustis collata structura caret: cū illa
rotūda: & vndiq; circūcisa insistere inuicē nequeāt. Præter hoc
etiā color ipse dicendi q̄libet clarus multis tñ ac variis velut
maculis cōspergitur. Porro vt affert lumē clauus purpurę loco
insertæ † insertus, ita certe neminē deceat intertexta pluribus notis ve
stis. Quare licet hęc enitere: & aliquaten9 extare videātur: tñ &
lumina illa nō flāmę: sed scintillis inter fumū emicātib9 similia
dixeris: q̄ ne appareāt qdē: vbi tota lucet oratio: vt in sole side
ra ipsa desinūt cerni: & q̄ crebris paruisq; conatibus se attollūt:
inęqlia tm̄ & velut cōfragosa: nec admirationē cōsequunt̄ emi
nētiū, & planorū gratiā pdūt. Hoc quoq; accidit: q̄ solas captāti
sentētias, multas necesse ē dicere leues: frigidas: ineptas. Nō. n.
pōt eē delectus: vbi nūero laborat̄. Itaq; videas & diuisionē pro
sentētia poni: & argumētū si tm̄ in clausulę calce pficiet. Occi
disti vxorē ipe adulter: nō ferrē te etiā si repudiasses. diuisio est.
Vis scire venenū eē amatoriū: viueret homo: nisi illud bibisset.

¶Inuētæ facie ingenio blā diūtur. Pro ingenio vt ingenij legatur sensus exigit. ¶De eo qui naufragus & ante agrorū sterilitatē vexatus. naufragijs & sterilitate ablatiuos sensus exposcit. ¶Et in eo q apocarteresim simulasse, dicit ἀποκαρτέρησιν ό latine dicatur tolerantia ἀπὸ τοῦ ἀποκαρτέρειν hoc est a tolerādo. Sūt aūt hæ materiæ declamatoriæ. Decet luxurioso bibendo mori. Luxuriosos legēdū esse etiam pueri vident. ¶Alia vana suadentis purpuratis: vt Alexandrum incendio Babylonis sepelient: vt particula videtur ascribenda & sepeliant legēdū hoc modo. Alia vana vt suadētis purpuratis: vt Alexandrū incendio Babylonis sepeliāt. Purpurati autem dicebantur principes in exercitu Alexandri purpureis vestibus vtentes: qui quo modo Alexander sepeliendus esset: vt scribit Plutarchus disceptarunt vnde etiam declamatio suasoria fuit sic̄ta. ¶Horum nihil ad iustam magnitudinem adolescere potest. Loco horum mihi quorum videtur esse legendum. ¶Subsistet enī omīs sentētia. Subsistit vt sit præsentis temporis est legendum. ¶Præter hoc etiam color ipso dicendi q̄libet claris: multis tamen ac varijs velut maculis cōspergitur. Sic quidem legitur sed corrupte. Pro claris enim clarus vt legatur sensus exposcit. ¶Est quoddā genus quo veteres non vtebātur. hypophora hoc est obiectio eorum qui sententijs negabāt esse vtēdū. ¶Et quā vsq; nos vocant vetustatem. Ad propositio loco & copulæ mihi reponēda videtur: est aūt obiectionis solutio. ¶Nā si illā extremā mutat Demosthenes. Multa loco ei9 verbi mutat mihi legēdū videtur. dicit aūt extrinsec9 facile subaudit. ¶Quomodo potest pbare Ciceronē qui nihil putet ex Catone

Tolerantia græce. Apocarteresis

Purpurati Alexandri citu qui di bantur.

Gracciſq; imitandum. ℭ Quis imitãdum legatur: tamen ne ſibi ipſi Fabius repugnare videatur immutãdum eſt legendũ: hoc eſt cõmutandum. ℭ Et ſi neceſſe ſit veterem illum honorem dicẽdi malim q̃ nouam iſtam licentiam. Honorem quidem hactenus legerunt omnes. Sed forſitan loco eius horrorem ſimilem tot q; ſyllabarũ accuſatiuũ recte ſcriberem⁹. Priſcus enim ſermo horridus fuiſſe dicitur: & aſper vt etiam victus. ℭ Quare ſicut poſſum⁹ adijciam⁹ virtutibus. Tametſi quare ab omnibus legatur: ſen ſui tamẽ mihi me cõgrunt. Quẽ vero accuſatiuũ ipſi⁹ integritas ſenſus expoſcit: vt nitorẽ referat. ℭ Simus tamẽ diſſimiles. Emẽdat e in quibuſdã exẽplarib⁹ tñ legitur non tñ. ℭ Sed me, cum de illorum officio loquerer dilata pars hæc eſt: a præpoſitio aſcribatur vt a me legatur.

argumentũ eſt. Nec multas pleriq; ſentẽtias dicunt: ſed omnia tã q̃ ſentẽtias. Huic quibuſdã contrariũ ſtudiũ qui fugiũt ac reformidãt omnẽ hãc in dicẽdo voluptatẽ: nihil † probantes niſi planũ et humile: et ſine conatu. Ita dũ timẽt: ne aliquãdo cadãt: ſemper iacẽt. Q d enĩ tãtũ in ſentẽtia bona crimen eſt? nõ cauſæ prodeſt? nõ iudicem mouet? non dicentẽ cõmendat? Eſt quoddam genus quo veteres non vtebantur? et quã † vſq; ad nos vocant vetuſtatem? Nam ſi illam extremã, multa Demoſthenes quę ante eum nemo. Quo modo poteſt probare Ciceronem: qui nihil putet ex Catone Gracciſq; immutandum? Sed ante hos ſimplicior adhuc ratio loquẽdi fuit. Ego vero hæc lumina orationis: velut oculos quoſdã eſſe eloquentiæ credo. Sed neq; oculos eſſe toto corpore velim: ne cætera membra ſuũ officiũ perdant. Et ſi neceſſe ſit veterem illum horrorem dicendi malim q̃ iſtam nouam licentiã. Sed patet media quędã via: ſicut in cultu victuq; acceſſit aliquis citra reprehenſionẽ nitor: † Quem ſicut poſſumus adiiciamus virtutibus. Prius tamen ſit vitiis carere: ne dũ volumus eſſe meliores veterib⁹: ſimus † tamẽ diſſimiles. Reddam nũc quã proximã eſſe dixerã partẽ de tropis: quos motus clariſſimi noſtrorũ auctores vocãt. Horũ tradere pcepta et grammatici ſolent. Sed a me cum de illorũ officio loquerer dilata pars hęc eſt quia de ornatu orationis grauior videbatur locus: et maiori operi ſeruandus.

approbãtes

vos vocatis

Lumina orationis ſententiæ.

Quare

Tantum.

Tropus.

ASCENSIVS.

ℭ Vti verbo. P. C. in Vallẽ. eſt. a verbo. P. C non vti verbo quod tamen Aldus impreſſit. Adhuc pleriq; &c. Vallẽ habet ad hoc. i præterea/habet facie ingenij. Non habet vt ſuadentis: ſed pro illis particulis: ſuadẽdis quã non recipiam. Hoc quiſq̃ ſpectabit e tecto: Vallẽ. habet a tecto. Senſus autẽ eſt cũ indigniſſimũ ſit quẽq̃ videre e tecto Alexandrum Magnũ: ſepeliri: tecta omnia eſſe comburẽda. De Germanis: ſic etiam Aldus: ſed Vallẽ. habet germanicis. Sed neq; quorũ, neq; horũ: quorũ reuera neutrũ eſt neceſſariũ ſic legenti. Vt in ſatis omnib⁹ fructibuſq; nihil ad iuſtã magnitudinẽ &c. habet Val. ſubſiſtit. ſed claris. multis tamẽ &c. Habet, clauus purpurę loco inſertę: vbi videtur rectius poſſe legi inſertus: vt ſit clauus purpurę inſertus loco. ſ. ſuo & debito: Aldus tamẽ etiã inſertę impreſſit. Habet vt Aldus: nõ flãmę ſed ſcintillis. Vbi qdã nõ flãmis impſſerũt. Habet vterq;. inęqualia tm̃: nõ tñ. Siliter ambo habẽt: nõ ferrẽ te etiã ſi. Habet aũt Vallẽ. nihil pbãtes: quo mõ Cicero ſæpe locutus eſt: vbi Aldus impſſit approbãtes. Et quã vſq; nos vocãt. Raphael ſic reponẽdũ cẽſet. Ad quã vſq; vos vocatis. Vallẽ. aũt habz Et ad quã vſq; nos vocatis vetuſtatẽ? Aldus vero. Et quã vos vocatis vetuſtatẽ? quæ lectio nõ eſt mala. Ego tñ mallẽ legere & ad quos vſq; vocatis vetuſtatẽ. aut Et quã vſq; ad nos vocant vetuſtatẽ? Habẽt Aldus & Vallẽ. multa Demoſthenes &c. Vallẽ. apte habet Qui nihil putet ex Catone Gracciſq; mutãdũ: vbi p eodẽ legi poteſt immutandũ. Habet quoq; horrorẽ: qd bellatule diſſimulat Raphael. Habet aũt. Quare ſicut poſſumus adijciamus virtutibus. vt ſubaudiat eũ: Aldus tñ impreſſit pro quare quem. Vallẽ. habet Simus tm̃ diſſimiles. Habet Vallẽ. Sed a, me cum de illorum &c.

RAPH.

ℭ Tropus eſt verbi vel ſermonis a propria ſignificatione in aliam cum virtute mutatio. Scaurus grammaticus aliter tropum definit. Tropus eſt inqt modus ornandæ orationis & dictio tranſlata a propria ſignificatione ad non propriã: decoris aut neceſſitatis: aut cultus: aut emphaſeos gratia. Tropus autẽ ἀπὸ τοῦ τρέπειν. hoc eſt a vertendo dicitur. Nã per tropos verba a propria ſi=

...opus qd ſit ...uotupiα.

ℭ De Tropis. Cap. VI.

Ropus eſt verbi vel ſermonis a propria ſignificatione in aliam cũ virtute mutatio. Circa quẽ inexplicabilis & grãmaticis inter ipſos & philoſophis pugna eſt: quæ ſint genera: quæ ſpecies: qui numerus: qs cui ſubiiciatur. Nos omiſſis quę nihil ad ‡ inſtituẽdũ oratorẽ pertinẽt cauillationibus: neceſſarios maxime atq; in vſum receptos exequemur. Hoc modo in his annotaſſe cõtenti: quoſdã gratia ſignificationis, quoſdã decoris aſſumi &, eſſe alios in verbis ppriis: alios in trãſlatis: vertiq; formas nõ verborũ modo: ſed etiã

Inſtruendũ.

Troporum diuiſio.

sensuũ:& cõpositionis.Quare mihi videtur errasse qui nõ alios crediderũt tropos:q̃ in quibus verbũ ꝓ verbo poneretur. Neq̃ illud ignoro in iisdẽ fere q̃ significandi gratia adhibẽtur:esse & ornatũ: sed nõ idẽ accidet cõtra:eruntq̃ quidã tñ ad speciẽ accõmodati.Incipiamus igitur ab eo:q̃ cũ frequẽtissimus est:tũ lõge pulcherrimus,translatione dico:quæ metaphora græce vocat: Quæ qdẽ cũ ita est ab ipsa nobis cõcessa natura: vt indocti quoq̃ ac nõ sentiẽtes:ea frequẽter vtãtur;tũ ita iucũda atq̃ nitida: vt in oratione q̃libet clara: proprio tamẽ lumine eluceat. Neq̃ enĩ vulgaris esse:nec humilis:nec insuauis,recte modo ascita sit potest.Copiã quoq̃ sermonis auget † permutando:aut mutuãdo:quæ nõ habet:quodq̃ difficillimũ est,pstat: ne vlli rei nomẽ deesse videaẽ.Transferẽ ergo nomẽ aut verbũ ex eo loco in quo propriũ est:in eũ in quo aut ꝓpriũ deest:aut translatũ ꝓprio melius est.Id facimus:aut q̃a necesse est:aut quia significãtius:aut (vt dixi) quia decentius. Vbi nihil horũ pstabit:qd̃ transfereẽ: improprium erit.Necessitate rustici dicũt gemmã in vitibus. Quid enim dicerent aliud? & sitire segetes:& fructus laborare. Necessitate,nos durũ hominẽ aut asperũ.Nõ enĩ propriũ erat: qd̃ daremus his affectibus nomẽ.Iam incẽsum ira:& inflãmatũ cupiditate:& lapsum errore,significãdi gratia. Nihil enĩ horũ suis verbis:q̃ his accersitis magis ꝓpriũ erat.Illa ad ornatũ. Lumen orationis:& generis claritatẽ: & cõcionũ procellas: & eloquẽtiæ † flumina:vt Cicero ꝓ Milone Clodiũ fontẽ gloriæ eius vocat:& alio loco segetẽ ac materiã. Quædã etiã parũ speciosa dictu per hanc explicantur. Hoc faciũt nimio ne luxu obtusior vsus Sit genitali aruo:& sulcos oblimet inertes. In totũ autem metaphora breuior est q̃ similitudo: eoq̃ distat: q̃ illa cõparatur rei quã volumus exprimere:hæc pro ipsa re dicitur.Cõparatio est enĩ cũ dico fecisse qd hominẽ:vt leonẽ.trãslatio est cũ dico de homine† leo ẽ. Huius vis oĩs maxime quadruplex videtur: cũ in rebus animalibus aliud ꝓ alio ponitur: vt de agitatore: gubernator magna contorsit equũ vi.Et vt Liuius Scipionẽ a Catone adlatrari solitũ refert.Inanima ꝓ aliis generis eiusdẽ sumũtur:vt classiq̃ immittit habenas: aut ꝓ rebus aĩalib⁹ inanima: ferro an fato † virtus argiuũ occidit.aut cõtra. Sedet inscius alto Accipiẽs sonitũ saxi de vertice pastor.Præcipueq̃ ex his oritur mira sublimitas q̃ audaciæ ꝓxima periculo trãslationis attollit: cũ rebus sensu carẽtibus actũ quẽdã & animos dam⁹:qualis est. Pontẽ indignatus araxes. Et illa Ciceronis. Quid enĩ tuus ille Tubero district⁹ in acie pharsalica gladius agebat? Cui⁹ latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorũ tuorũ? Duplicatur interĩ hęc virtus apud Vergiliũ:ferrũq̃ armare veneno.Nã & veneno armare:& ferrũ armare trãslatio est. Secanẽ hęc in plures:vt a rõnali ad rõnale:& idẽ de irrationalib⁹: et hoc inuicẽ .q̃bus similis ratio est a toto et a ptib⁹:sed iã nõ pueris pcipim⁹:vt accepto genere species intelligere nõ possint. Vt modic⁹ aũt atq̃ opportunus eius vsus illustrat orõnẽ:ita frequẽs et obscurat et

Metaphoræ laus.
permittẽdo
Metaphoræ lex.
Modus primus ex necessitate.
Secũdus ornatus causa.
fulmina
Tertius honestatis.
Metaphora quid a Similitudine distet.
Leonem
Prima forma metaphoræ.
Secunda.
metus
Tertia.
Quarta.
Duplex metaphora.

gnificatione in aliã vertũtur. τρόπος vero etiã modus transfertur. Tropi aũt fere quatuordecim eẽ dicũtur. Metaphora: Catachresis: Allegoria: Aenigma: Metalepsis: Metonymia: Synecdoche: Onomatopoeia: Periphrasis: Anastrophe: Hyperbaton: Pleonasmos: Eclipsis: Parapleroma. Quidam tamen pauciores: alij dicunt esse plures: vt ipse quoq̃ Fabi⁹ scribit. Quæ sint genera. Nõnulli ex tropis sunt generales: vt hyperbaton qd̃ ex sententia Diomedis in quinq̃ species distribuitur: anastrophen: diacopen vl̃ tmesin: dialysin vel parenthesin: synchysin: hysterologian ❡ Quis cuiq̃ subijciatur. q̃ expuncta cu hic quoq̃ legẽdũ videt. ❡ Hęc modo in his annotasse cõstãti. Pro constanti a sensu exigũtur cõtẽti. ❡ Vertiq̃ formas nõ verboꝝ modo: sed etiã sensuũ & cõpositiones. Cõpositiõis genitiu⁹ exigitur a sensu: vt ad formas referatur. ❡ Quę in q̃bus verbũ pro verbo poneretur. Q̃ legẽdũ esse nemo non videt. ❡ Quæ metaphora græce vocatur. Metaphora dicitur ἀπὸ τοῦ μεταφέρειν hoc est a trãsferendo. Est autẽ metaphora rerũ verborũq̃ translatio a propria significatione ad nõ propriã similitudinis: decoris: aut necessitatis: aut cultus: aut emphaseos gratia. ❡ Copiã quoq̃ sermonis auget: per mittendo aut mutuando. Vt permutãdo legatur natura exigit translationis. ❡ Ferro an fato metus argiuũ occidit. Metus an numerus legendũ sit facile ex tragœdia vnde sumptum est colligeret si extaret. Sed omnino aut numerus vt in quibusdã legitur exẽplaribus: aut certe virtus scribendũ est. ❡ Actũ quẽdã & animo damus. Animos legendũ esse nemo ignorat. ❡ Nam & venenũ armare: ferrum & armare: & copula ante ferrum est collo=

Tropi.xiiij.
Hyperbati species.
Metaphora quid sit & vnde dicatur.

cida: vt legatur: & ferrũ armare. ℂ Vt id de quo mõ dixi saxea est verruca & sordida. Corrupte sic legitur. Sic vero puto corrigẽdum vt saxea eradatur: ac ei⁹ loco ex ꝑpositio: ac ea pnomẽ reponatur hoc modo. Ex ea est verruca. Ibi autẽ est distinguẽdũ: vt subijciatur. Et sordidæ p sordida. Sic enim intelligẽtur & sordidę translationes: hoc autem eodem exemplo & superius vbi de Tapinosi loquebatur vsus est.

tędio complet. Continuus vero in allegoriã & ænigmata exit. Sũt etiã quædã & humiles translationes: vt id de quo modo dixi: saxea est verruca: & sordida. Nõ em̃ si Cicero recte sentinam reip. dixit fœditatẽ hominũ significãs: icirco probe illud quo ꝗ veteris oratoris persecuisti reipu. vomicas. Optimeꝗ; Cicero demõstrat cauẽdũ ne sit deformis translatio qualis est (nã ipsis eius vtar exẽplis) Castratã morte Aphricani rẽp. & stercus curiæ glauciã. Ne nimio maior: aut qđ sæpius accidit minor. Ne dissimilis quorũ exẽpla nimiũ freqũeter dephẽdet: q scierit hęc vicia esse. Sed & copia quoq; modũ egressa vitiosa est: pcipue in eadẽ specie. Sũt & duræ .i. a lõginqua similitudine ductę: vt capitis niues: & Iuppiter hybernas cana niue conspuit alpes.

Metaphora vtenda præceptum. Humilis. Sordida. Maior. Minor. Dissimilis. Redũdans. Dura.

ASCENSIVS.

ℂ Quis cui subijciatur. Sic Valleñ. Ad instruendũ oratorẽ. Aptius dicturus fuisse videtur si instituendũ dixisset. Adnotasse cõtẽti. Sic quoq; Valleñ. Qui adnotauit vbi de reciprocatione loquif: vtroq; modo recte dici Grãmmaticis inter ipsos & inter se. Habet & cõpositiõis. Et q̃ ingbus &c. Sed nõ idẽ accidet contra, erũtq; &c. Sic Raphaelis & Aldi impssio: at Valleñ. scriptura sic legit & distinguit. Sed nõ idẽ accidet, Cõtra erũt &c. Ego legã cũ Aldo: vt q; p quia: erũtq; qdã: pro Quia qdã erũt. Quę metaphora græce: hoc loco relatiuũ ad seqñẽs cõiungit Fabius. Quæ metaphora: p qui tropus metaphora &c. Recte modo as. ita sit: Valleñ. nõ erat sit, qđ Aldus adscripsit: nec male. Valleñ. habet qdẽ pmittẽdo: qđ nescio: an in pmutãdo cõmutãdũ sit: nã in metaphora est q̃dã pmissio q̃ sermonẽ ditat: vñ dicimus sępe: vt pmittar sic loqui. Est etiã pmutatio a pp̃ria significatione ad nõ propriã. Fructus laborare: qa de rusticis loquif legã fructus alioqui fluctus potius. Laborant aũt dũ in periculo sunt. Nos durũ hominẽ & asperũ sup. dicimus. a supiore. Qđ daremus his affectibus nomen. sic. Val. nõ affectionibus. Eloquentię flumina: sic quoq; Valleñ. Vbi Aldus & Raph. fulmina. Hoc faciũt &c. id Virg. geor. iij. Breuior est silitudo. Videf subaudiri q̃: nisi sit est quędã silitudo breuior: sed qa alterã ab altera separat. Legã q̃. Quũ dico de homine leonẽ: sic Valleñ. Alij vt Aldus leo est. Liuius id facit decadis quartę lib. vij. vt Valla adnotauit. Classiq; immittit habenas. æneĩ. vj. Metus argiuũ: sic Valleñ. cui lectioni ratio metri astipulatur: & sensus nõ repugnat. Nã si virtus occidit: occidit & metus quem faciebant. Sedet inscius &c. æneĩ. ij. Pontum indignatus araxes. Aeneĩ. viij. Quid em̃ tuus: pro ligario. ferrũq; armare veneno. æneĩ. vij. Nam & venenũ. armare & ferrũ armare &c. melius in Valleñ. Nam & veneno armare. Non enim dixit Vergilius venenũ armari. sed ferrum veneno. in quo duplex metaphora est. Aldus venenum non satis caute legit. Saxea verruca: optima est lectio quæ superiorẽ cõprobat: sed qa illã nõ agnouit Raphael: hãc non probat. Habet aũt & Ald⁹ & Valleñ. Saxea est verruca: & sordidę. Cicero recte sentinã. In Catilinã & Sallustiũ. Nã ipsius eius vtar exẽplis. elegãs sermo. Est aũt in tertio de oratore Ciceronis dictum. Capitis niues Hora. car. iiij. Iuppiter hibernas: idem in arte poetica: sed vt alterius & repręhensibile recitat.

RAPH.

ℂ Quod aliquãdo pene iã magis de synecdoche dicã. Aliquãto mihi legendũ videtur. Synecdoche autẽ cũ in alienũ locum venit pl⁹ valet eo quẽ expellit. Trãsfertur vero synecdoche intellectio: quæ fit cũ res tota de parte cognoscitur: aut de toto pars. Est aũt & tropus & figura. ℂ Vel omnia econtra liberiora poetis q̃ oratorib⁹. Præpostere hic sunt verba collocata. Sic autem in ordinem redigũtur si e præpositio eradatur. Neq; em̃ ecõtra latine dicitur. Sed aut cõtra: aut ecõtrario: oĩa ꝑterea intertiũ locũ transferantur. hoc modo: vel cõtra omnia liberiora poetis q̃ oratorib⁹ ℂ Populo inqt imposuimus & oratores visi sum⁹.

ℂ In illo vero plurimũ erroris: ꝗ ea quę poetis: q & oĩa ad voluptatẽ referũt: & plurima vertere, etiã ipsa metri necessitate, cogũtur: permissa sunt: cõuenire qđã etiã prosæ putãt. At ego in agẽdo: nec pastorẽ populi auctore Homero dixerim: nec volucres pẽnis remigare: licet Vergilius in apibus: ac Dędalo speciosissime sit vsus. Metaphora em̃ aut vacãtẽ occupare locũ debet: aut si ĩ alienũ venit pl⁹ valere eo quẽ expellit. Qđ aliquãto pœne iã magis de synecdoche dicã. Nã trãslatio pmouẽdis animis plerũq;: & signãdis rebus: ac sub oculos subiiciẽdis reperta est. Hęc variare sermonẽ põt: vt ex vno, plures ĩtelligam⁹: pte totũ: specie genus: pcedẽtib⁹ sequẽtia: vel cõtra: oĩa liberiora poetis q̃ oratoribus. Nã psa vt mucronẽ p gladio: & tectũ p domo recipiet: ita nõ puppim p naui: nec abietẽ p tabellis. & rursus vt p gladio ferrũ: ita nõ p equo quadrupedẽ. Maxime aũt in orando valebit numerorũ illa libertas. Nã & Liuius sæpe sic dicit. Romanus p̃lio victor: cũ Romanos vicisse significat. Et cõtra Cicero ad Brutũ populo inqt imposuim⁹: &, oratores visi sumus cũ de se tm̃ loqueref. Qđ genus nõ orationes modo ornat: sed etiã

Altera metaphorę lex. Synecdoche. Numerus vnitatis p plurium. Ecõtrario.

quotidiani ſermonis vſus recipit. Quidam ſynecdochen vocát cum & id in contextu ſermonis: quod tacetur accipimus. Verbum enim ex verbo intelligitur: quod inter vitia ἔκλειψις vocatur. Arcades ad portas ruere. Mihi hanc figuram eſſe magis placet: illic ergo reddetur. Aliud etiā intelligiť ex alio. Aſpice aratra iugo: referunt ſuſpenſa iuuenci. Vnde apparet noctem appropinquare. Id neſcio an oratori conueniat: niſi in argumentando: cum rei ſignū eſt. Sed hoc ab elocutionis ratione diſtat.

Metonymia

Nec procul ab hoc genere diſcedit metonymia: quæ eſt nominis pro nomine poſitio: cuius vis eſt pro eo qđ dicitur cauſam propter quā dicitur ponere. Sed vt ait Cicero hypallagen rhetores dicunt.

Hypallage.

Hæc inuenta ab inuentore, & ſubiecta ab obtinentibus ſignificat vt, Cererem corruptā vndis: & Receptus terra neptūnus claſſes aquilonibus arcet. Quod fit retro durius. Refert autē inquantū dictus tropus oratorē ſequatur. Nā vt Vulcanū pro igne vulgo audiuimus: & vario marte pugnatū: eruditus eſt ſermo: & Venerē q̄ coitū dixiſſe magis decet: ita Liberum & Cererem pro vino & pane licentius: q̄ vt fori ſeueritas ferat. Sicut ex eo qđ cōtinet id qđ cōtineť: vſus recipit: vt bene moratas vrbes: & poculū epotū: & ſeculū felix. At id qđ cōtra eſt raro audeat quis niſi poeta. Iam proximꝰ ardet Vcalegon. Niſi forte hoc potius eſt a poſſeſſore qđ poſſidetur: vt hominē deuorari, cuius patrimonium cōſumitur. quo modo fiūt innumerabiles ſpecies. Huius eñ ſunt generis: cū ab Annibale cæſa apud cānas ſexaginta milia dicimus. Et apud Tragicos ab Egialao: & carmina Vergilii veniſſe: & venire cōmeatus: qui afferātur: & ſacrilegiū dephenſum: nō ſacrilegū: armorū ſcientiā habere nō artis. Illud quoq; & poetis & oratoribus frequēs: quo eū qui efficit ex eo qđ efficitur oſtēdimus. Nā & carminū auctores. Pallida mors æquo pulſat pede Pauperum tabernas regūq; turres. Et. pallenteſq; habitāt morbi: triſtiſq; ſenectꝰ. & orator p̄cipitē iram: hilarem adoleſcētiā: ſegne ocyū dicit. Eſt etiā huic tropo quædā cū ſynecdoche vicinia. Nā dico vultus hominis pro vultu. Dico pluraliter qđ ſingulare eſt: qđ ſingulare eſt, pluraliter. Sed non id ago: vt vnū ex multis intelligatur (Nam id eſt manifeſtum) ſed nomen immuto vt cū aurata tecta, aurea: pu ſillū a vero diſcedo, quia nō eſt niſi pars auratura. Quæ ſingula per ſequi minutioris eſt curæ: etiam nō oratorem † inſtruentibus.

inſtituētibꝰ.

¶ Auctore Homero Iliados primo & alibi ſæpe. Remigare de apibus Virgil. geor. iiij. & æneí. vj. Remigiū alarū dicit: & dædala fingere tecta. geor. iiij. Qđ aliquanto pene iam magis &c. Sic Raphael quē ſequar. Nam Aldus aliquādo habet. Vallēñ. aūt. Quin aliquā potentiā magis de Synecdoche dicā &c. Quod non recipio. Aut ſub oculis ſubiiciendis. Sic Ald. & Raph. ſed vterq; male: bene aūt Vallēñ. ſub oculos. Habet Vallēñ. Contra ſed Tranſpoſitū verū ſignatum quo modo reponi debeat: Aldus e contra. Literæ aūt e expūcta videtur. Nam ſpatii tantū vacat. Arcades ad por. r. æneí. xj Vallēñ. & Aldus habent reddetur. Habet diſcendit. ſed cū nota n literæ expūgendæ. Aſpice aratra &c. ægloga. ij. Quæ eſt nominis pro nomine poſitio. Sic Val. & Ald. Vnde demiror Raph. tā cito deſperaſſe. Nam & ſic: & hoc modo corrigi potuit: vt legatur. quæ eſt tropus nominis pro nomine poſiti. Sed lectioni integræ nō opus eſt repoſitione.

Imponere populo eſt decipere populum. Imponere nāq; cum datiuo ſignificat fallere. vnde impoſtores dicūtur deceptores. ¶ Illic ergo redditur. reddetur legēdum eſſe vel metacenre apparet. Sic autē ait in ſequēti libro vbi de figuris precipit. Synecdoche eſt cū ſubtractū aliquod verbum ſatis ex cæteris intelligitur: vt Cælius in Antoniū. Stupere gaudio græcus: ſimul eñ auditur cœpit. ¶ Nec procul hoc genere deſcēdit metonymia quæ eſt nominis tropus pro nomine poſitio. Niſi tollātur errores non percipietur hic locus. Adeo autem eſt deprauatus vt difficulter admodū corrigi poſſit. Non enim ſolum illud verbum deſcēdit eſt mutandum in diſcedit id qđ facile apparet: ſed alia caſtigatu difficiliora ineſſe flagitia videtur: quę iis qui nihil putant immutandum corrigenda relinquantur. Metonymia ad verbum tranſfertur tranſnominatio. A quibuſdam denominatio interp̄tatur. Eſt autē denominatio quę a propriis & finitimis rebus trahit orationē: qua poſſit intelligi res: quæ nō ſuo vocabulo ſit appellata: vt ſine cerere & libero friget Venus. ¶ Sed vt ait Cicero hypallagen rhetores dicunt: hypallage ſubalternatio diciť ἀπὸ τοῦ ὑπαλλάγγειν hoc eſt: a ſubalternando. ¶ Sicut ex eo quod cōtinetur vſus recepit bene moratas: & poculum epotum: & ſeculū felix. Recte in quibuſdam exemplaribꝰ aſcriptæ ſunt vrbes hoc modo bene moratas vrbes: pro ciuitatibus & vino & hominibꝰ. ¶ Niſi forte hoc potiꝰ eſt a poſſeſſore q poſſidet. Caſtigatione indiget hic locus: vt verus eliciatur ſenſus. Qđ itaq; poſſidetur: non aūt qui poſſidet mihi legēdum videtur: q̄q̄ exemplaria refragētur. ¶ Et carmina Vergilii veniſſe cōmeatus qui afferantur. Venire

Imponere

Impoſtor

Metonymia

Denominatio quid ſit

infinitus mod⁹ mihi ascribendus videtur: qđ verbū eorum inscitia est prætermissum: quib⁹ absurdum visuȝ est hæc duo verba vęnisse & venire simul cē collocata non intelligētibus: Vænisse a væneo. Venire vero a venio declinata eē. Carmina eñ Vergilij dicūtur vęnisse hoc est vendita fuisse. Contentū autē pro cōtinente positū est. Non enim carmina sed liber in quo scripta sunt carmina: venditur: commeatus aūt dicūtur venire cum afferātur. Cōmeatus aūt necessaria dicūtur ad victū. ¶ Et sacrilegium dephēsum: nō sacrilegium. ex hoc vltimo i vocalis expungatur: vt sacrilegum legamus. ¶ Vt

Sed (vt ait Cicero) hypallagen rhetores dicunt. Sic Raph. Aldus esse dicunt. Valleñ. esse quidē in contextu: sed eā in vertice habet. Ego Raph. sequar. Sicut ex eo qđ continet id quod continetur vsus recepit: bene moratas vrbes: & poculū epotū &c. sic in Valleñ. partim repositū partim positū est. Nam continet id quod superpositū est vrbes suo loco. Quæ lectio vera est: nā Raphaelis imperfecta: & Aldi inuersa. desunt eñ Raphaeli verba quæ suprascripta dixi continet id qđ & Aldus impressit. Ex eo qđ cōtinetur id qđ continet: cū contra sit ex eo qđ continet id qđ continetur. vt vrbes cōtinent ciues (nā vrbes ædificia sunt ciuitates proprie ciuiū cohabitationes & ciues ipsi) poculū, potū. cū ergo dico vrbes bene moratas per id qđ continet cōtentos ciues intelligo: & cū poculum epotū: id qđ in poculo contentū erat. At id qđ contra est. i. ab eo qđ cōtinetur id qđ cōtinet: vt æneí ij. Iam proximus ardet Vcalegon. i. domus eius. Nisi forte a possessore qđ possidetur sup. intelligatur aut accipiatur. Sic bene Raph. quē & Aldus sequitur. Nam Valleñ. erat qui possidet: quo saluo legi posset: Nisi forte ab eo qđ possidet id qđ possidetur. Cęsa sexaginta milia: hoc modo numeri pro numeratis ponūtur. propter quā vt opinor licentiā vitādā ita tralatū est: duodecim milia signati. quia nō milia signata: sed cōtenti sub milib⁹ signati sunt. Pallida mors pallentes facit. Hora. car. j. Item tabernas pauperū. i. pauperes tabernarū incolas &c. Et, Pallentesq; habitant morbi. simili ratione: æneí. vj. Vt cū aurata tecta, aurea sup. dico: pusillū ab eo discedo. Valleñ. habet a vero discedo: quia non est nisi pars auratura: aureū eñ est ex solido auro: auratū auro tectum & incrustatū: vnde non nisi partem aurei habet auratum. Vrbes. Ciuitates.

cum aurata tecta: aurea: pusillum ab eo discedo quia non est pars auratura. Ingenue fateor: mihi non percipitur hæc ratio. Auratura nāq; pars esse videtur. Quare vt particulam puto ascribendam hoc modo. Quia nō est pars vt aurata. Signare nāq; videtur Fab. differentiam quæ est inter auratum & aureum. Auratum enim dicitur auro ornatum: aureum vero ex auro confectum.

¶ Antonomasia quę aliqd pro nomine ponit poetis vtroq; modo frequentissima. Antonomasia pronominatio ad verbū transfertur a quibusdā. Est autem antonomasia quę sicuti cognomine quodā extraneo demonstrat id qđ suo nomine nō potest appellari. Sumitur autēȝ ab animo corpore: & externis rebus. ¶ Non multa peccas inqt illo fortissimo viro senior magister. Qui Ciceronis orationem pro Muręna leget: vnde hoc sumptū est: facile intelliget illū fortissimū virū pro Murena & seniorē magistrū p Cicerone positū fuisse. ¶ Onomatopœia qdē id est fictio nominis græci inter maximas habita virtutes nobis vix permittitur. Græcis loco græci legēdū esse nemo nō videt. Onomatopœia vero ad verbum fictio nominis trāsfertur. A quibusdā nominatio dicitur qua cui rei nomē aut nō sit aut satis idoneū nō sit: eam nosmet idoneo verbo nominemus: aut imitationis: aut significationis gratia. Inde enim sunt rudere: vagire: murmurare: sibilare.

¶ Antonomasia quæ aliquid p nomine ponit poetis quoq; modo frequentissima: & per epitheton quia detracto eo: cui apponitur valet pro nomine. Titides pelides: & ex his quæ in quoq; sunt præcipua: diuum pater atq; hominū rex. Et ex factis quibus persona signatur: thalamo quæ fixa reliquit Impius. Oratoribus etiam si rarus eius rei nonnullus tamen vsus est. Nam vt Titiden & Peliden non dixerint: ita dixerunt impiū pro parricida. Euersorem quoq; Carthaginis & Numantiæ pro Scipione. Et Romanæ eloquentiæ principē pro Cicerone posuisse non dubitent. Cicero ipse certe vsus est hac libertate. Nō multa peccas inquit: † illo fortissimo viro senior magister. Neutrū eñ nomē positū est: & vtrūq; intelligitur. Onomatopœia quidē, id est fictio noīs gręcis inter maximas habita virtutes: nobis vix permittitur. Et sunt plurima ita posita ab iis: qui sermonē primi fecerūt aptantes affectibus vocē. Nā mugitus: & sibilus: & murmur inde venerūt. Deinde tāq̄ cōsummata sint oīa nihil generare audemus ipsi: cū multa quotidie ab antiqs ficta moriātur. Vix illa quæ † πεποιημένα vocāt: q̄ ex vocib⁹ in vsum receptis quocūq; modo declinātur nobis permittimus: qualia sunt sullaturit & proscripturit: atq; laureati postes p illo: lauro coronati ex eadē fictione sunt. Sed hoc feliciter eualuit, at cōtra: vio pro eo infelicius. In græcis obelisco coludumo &c. dure etiā iungere vetamur qui tolerāter videre septētriones videmur. Eo magis necessaria καταχρήσιο: quā recte dicimus abusionem: quæ non habētibus nomē suū, accōmodat qđ in pximo est: sic, equū diuina palladis arte ædificāt. & apud tragicos: & iā leo pariet: at pater ē. Mille sunt hęc: & acceptabula qcqd habet: & pyxides

Antonomasia. ille Onomatopœia. παραγόμενα.

Parricida.

cuiuscunq; materiæ sunt: & parricida matris quoq; aut fratris interfector. Discernendűq; est hoc totum a translatione genus: q abusio est, vbi nomen defuit: translatio vbi aliud fuit. Nam poetæ solent abusiue etiã in his rebus: quibus nomina sua sunt: vicinis potius vti: quod rarum in prosa est. Illa quoq; quidam καταχρήσεις esse volűt: cum pro temeritate virtus: aut pro luxuria liberalitas dicit. A quibus hæc quidem dissonantia sunt: q in his nő verbum pro verbo ponitur: sed res pro re. Neq; eñ putat quisq̃ & luxuriam & liberalitatem idem significare: verű id quod fit: alius luxuriam esse dicit: alius liberalitatem: q̃uis neutri dubium sit: hæc esse diuersa. Super est ex his quæ aliter

Metalipsis.

significant μετάληψις. i. transumptio quæ ex alio in aliud velut viam præstat: tropus & rarissimus & maxime improprius: græcis tamen frequentior: qui centaurum chirona. & νήσους θοὰς ὀξείας dicunt. Nos quis ferat: si verrem suem: aut Lælium doctum nominemus? Est enim hæc iu metalepsi natura: vt iter id quod transfertur: sit medius quidam gradus nihil ipse significans: sed præbens transitum: quem tropum magis affectam⁹: vt habere videamur: q̃ vt vllo in loco desideremus. Nam eius frequentissimum exemplum est Cano canto: dico: ita cano: dico. Item est medium illud cano nec diutius in eo morandum: nihil enim vsus admodű video nisi vt dixi in mediis. Cætera iã non significãdi gratia: sed ad ornandam modo non augendam orationem assumuntur. Ornat enim epitheton: quod recte di-

Epitheton.

cimus appositum: a nonnullis sequens dicitur. Eo poetæ & frequentius: & liberius vtuntur. Nãq; illis satis est conuenire verbo cui apponitur: & itaq; dentes albi: & humida vina in his nő repræhendimus. Apud oratorem: nisi aliquid efficitur: redundat: Tum autem efficitur si sine illo quod dicitur min⁹ est qualia sunt. O scelus abominandum. O deformem libidinem. Exornatur autem res tota maxime translationibus: cupiditas effrenata: & insanæ substructiones. Et solet fieri aliis adiunctis epitheton tropis. Vt apud Vergilium: turpis egestas: & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huiusce virtutis: vt sine appositis nuda sit: & velut incõpta oratio: ne oneretur tamẽ mul-

Iudices iudicare possis.

tis. Nam fit longa & impedita: vt in quæstionibus eam iudices similem agmini totidem lixas habenti: quot milites quoq;. In

Eend. tis.

quo & numerus est duplex: nec duplum virium, q̃q̃ non singula modo: sed etiam plura verba apponi solent: vt Coniugio Anchisa Veneris dignitate superbo. Sed hoc quoq; modo duo verba vni apposita: ne versum quidem decuerint. Sunt autem quibus non videatur hic omnino tropus, quia nihil vertat. Necesse est eñ semper vt id quod est appositum si a proprio diuiseris per se significet: & faciat antonomasian. Nam si dicas ille qui carthaginem & numantiam euertit: antonomasia est: si adieceris, Scipio: appositum. Nő potest ergo non esse iunctum.

¶ Ex his quæ in quoq; sunt præcipua. Sic etiã Aldus. At Vallen̄. Ex his quoq; sunt præcipua: diuum pater atq; hominum rex. Sed Aldű sequar: nã mihi sen=

¶ Vexilla quę παραγόμενα vocant hoc est denuata ¶ Qualia sunt sullaturit & proscripturit. Verba hu⁹ terminationis cupiditatẽ significant. Est enim sullaturire syllam qui sulla latine dicitur: desiderare: vt p scripturire proscriptionem cupere. Hæc autem verba vt paulo ante dicimus declinauit Cicero in epistola ad Atticum a sylla & proscriptione. Sullaturit animus eius & proscripturit. ¶ Atq; laureati postes. At qui legendű esse cõtẽderim etiam si in exemplarib⁹ atq; copula habeatur. ¶ Sed hoc fœliciter eualuit ad oĩa & vio co ferimus in græcis obidis. Hic locus ita est a literarum græcarű imperitis corruptus atq; cõfusus vt null⁹ omnino sensus dici possit. Existimo autẽ Fabium id exẽplis gręcis comprobasse quod iã sæpius dixit græcos nobis in fingendis nominibus multo esse fœliciores. Quo nã autem modo corrigi possit: mihi sane non liquet. ¶ Eo magis necessaria catachresis: quã recte dicim⁹ abusionẽ. Abusio ẽ vt ĩ rhetoricis ad Herenniű legitur: quæ verbo simili & propinquo pro certo & proprio abutitur: vt si dicamus vires hominis breues sunt & longum in homine cõsilium. ¶ Si cæcű ogra putant; ædificãt & apud tragicos. Hic quoq; locus labem traxit: vt superiori vicinus. Sic eñ est deprauatus: vt non asterisco sed sole ipso indigere videatur. Mihi certe neq; percipitur neq; emendari potest ¶ Acceptabula. ab acceptando dicűtur: proprie autem canceris ascribűtur. Sed quicquid aliquid tenet hoc nomine appellari potest. ¶ Et pissides cuiuscunq; materiæ sunt. Pyxides scribendum a pyxo quã latini buxum appellamus. Sunt autẽ pyxides vascula ex pyxo cõfecta: sed ex alia quoq; materia confecta sic dicűtur. ¶ Discernendum quæ hoc totum translatio

Sullaturio.

Abusio qd

Acceptabu quæ.

Pyxide qu

sus est per Antonomasian dici q̄ in quoq; genere sunt præcipua: vt pater inter diuos: rex inter homines. Thalamo quæ fixa reliquit Impi⁹. æneí. iiij. quasi iō impius q̄ fixa reliquit: scʒ ad talem vsum. Nam vt Titiden & Pelidē: sic per n inquā in fine non per m scribenda sunt. Posuisse non dubitēt. Vallēn. habet po suerūt. quod verius puto: sed mutare vix ausim. Non multa peccas inquit ille, sic Vallēn. inqt, ille fortissimo &c. sic Aldus. Illo fortissimo sic Raphael. ℂ Dein de quasi cōsumpta sint oīa &c. sic oēs hñt. Ego tamen malim legere consummata. Nā illud tanq̄: innuit causam esse quare nō audeamus ipsi generare: q̄ oīa sint cōsumpta: quæ nulla est. nā si oīa sint consumpta multo magis debeamus audere generare: at si oīa sint consummata: frustra generemus noua: & tñ noua esse generāda probat quia vetera multa interciderūt. Vt illa quæ paragomena. Val. & Ald hñt πεποιημενα. Habet Vallēn. Atq; laureati: non atqui Sicq; impressit Aldus: qui asterisco notauit eū locum Sed hoc fœliciter euasit adomia & vio eo ferimus in græcis obidis ocoluditiuno bono eo dure atq; iungere, qui tollentem & videre septētriōes videmur &c Quomodo etiā in Vallēn. scripta sunt: nisi q̄ iungear p iungere habet. Ex qua scriptura vt opinor integer sensus elici nō potest. Sunt qui legant latina quidē sic. At contra vio pro eo infelicius. loco illorū: adomia & vio eo ferimus. vt sit sensus a via quidā infelicius conati sunt formare: vio verbū pro eo: nā dicūt obuio. as. are: quo docti nō vtūtur: sed dicūt obuiam eo. & obuiū me fero aut obuius: vt æneí. j. Cui mater media sese tulit obuia sylua. deinde legunt. In græcis vt supra scripsimus desperato sensu: & addunt. dure etiā iūgere vetamur qui tolerantev videre septentrionem videmur. Tolerante hoc est non ex arte sed ex permissione: est eñ vox dure iūcta & cōposita: eo q̄ triones. vt, Varrōi placet rusticorū sit vocabulū quo boues vocant quasi teriones. Illud autem si cæcū ogra vt Aldus impressit: aut ecumogra vt Valla scripsit: ego sic legā (vnicuiq; suā si melior. sit lectionem recipiēs) Sic. equū diuina palladis arte Aedificant. vt æneí. ij. Instar mōtis equū diuina palladis arte Aedificāt. Aedificari eñ proprie est ædium nō equorū. Et iā leo paret at pateræ. vt sit leo pro lea aut lena quæ non erāt in vsu. Difficillimum est in tanta inuersione aliquid aptū cōminisci: sequentia huius lectionis ad Aldinum exēplar reposuimus. Nā Raphael non omnia reposuit.

nis genus: quod abusio nomen defuit. Ttranslatione vbi aliud defuit. Sic quidē legitur hic locus sed non sine flagitijs quātuʒ ego sentio. Neq; enim quā signet Fabius differentiam inter abusionem & translationē percipere ex his verbis possumus: & nisi corrigantur Loco autē translationis a translatione mihi legendū videtur: ac præpositio ex vltimo verbo expūgēda hoc modo. Discernendūq; hoc totum a translatione gen⁹: q̄ abusio est vbi nomen defuit. Translatio vbi aliud fuit. ℂ Superest ex his q̄ aliter significāt metalepsis id est trāssumptio: quę alio tropo in aliud velut viam præstat. & rarissimus & improprius. Hic locus manifeste quidē cognoscitur esse deprauatus. sed quo modo sit corrigendus non ita apparet. Est aūt metalepsis p translationem dictionum proprietatis dilatio: vel dictio gradatim a noīe ad propriam significationem descēdēs. vt Vergilius. Speluncis abdidit atris. ex atris eñ nigræ intelligunt ex nigris tenebras habētes ac p hoc in præceps profundæ. ℂ Græcis tamen frequentior qui sciēt aurū qui haronem hoc cona insulæ νησους θοας dicunt. Ne hic quidem locus literarum græcarū imperitia incorrupt⁹ potuit cōseruari. Quia ita est corrupt⁹ vt verba ipsa iam neq; græca neq; latina videantur. Fortassis autē sic emendaretur: si pro illis scient aurū legeremus centaurū: & pro illis qui haronē cona scribamus chirona hoc modo qui centaurum chirona. Loco vero illius insulæ & copula videtur reponenda. Quæ copulet. Alterum exēplum quod sic potest explicari. θοας nāq; νησους id est veloces insulas Homerus appellat. quia θοον & acutū & velox significat. Insulas aūt οξειας nomine a figura appellatas per metalipsin θοας vocauit in illo versu ενθεν δε νησοισι επιπροεηκε θοῃσι Hoc est inde ad insulas peruenit acutas. ℂ Quē illo in loco desideremus. Quem expungamus & loco eius ita exigente & sensu & latinitate has duas dictiunculas q̄ vt reponamus. hoc modo. ℂ vt vllo in loco desideremus. ℂ Nec diutius in eo morādū: nisi vsus admodū video mihi vt dixi in comœdijs. Deprauatus quidem est hic locus: sed facile emendetur. Si nisi ac nihil sibi inuicē cedant locis: ac eñ particula ascribatur: & medijs eo syllaba expuncta legatur. Neq; eñ vsq̄ dixit Fabi⁹: huius tropi vsum esse in comœdijs. Vt igitur cū exemplo superius posito conueniat medijs mihi videtur legendum hoc modo. Nihil eñ vsus admodū video. nisi vt dixi in medijs. ℂ Cætera iam nō significandi gratia: sed ad ornandā non augendā orationem. Modo mihi ascribendum videtur: q̄uis in exēplaribus nō legatur. hoc modo: sed ad ornandū modo non augendū orationem. ℂ Ornat eñ epitheton: & latine & ad verbū appositum transfertur epitheton. ℂ Nāq; illi satis est. s. litera ascripta legatur illis vt ad poetas referatur. ℂ Et solet fieri alijs adiunctis epitheton tropis vt apud Vergilium turpis egestas: vna cū epitheto hic est metonymia: ab effectu nāq; turpis dicitur egestas. ℂ Verūtamen talis est oratio, huiusce virtutis. O vocali erasa ratio vt legatur ab ipsa sensus exposcitur integritate. ℂ Nam longa & impedita vt in quæstionibus eā iudices similē agmini totidē lixas habenti quot milites quoq;. Hic quidem locus ita est in quibusdā exēplaribus deprauatus: vt sensus nequaq̄ percipi possit. Sic enim legitur. Ne tamen multis sint leta etiā impedita vt in quæstionibus eā iungas similem agmini totidem lixas habenti quia similiter quoq; & numerus est duplex nec duplū virium. Sed mihi satis est exemplar semel susceptum pro viribus emendare. In quo quidem hic locus mendis vacare videtur. ℂ Nō potest ergo esse iunctum. Sic quidē legitur q̄uis nullus integer verusue sensus eliciatur. Nā epitheton semper nomini oportet esse iunctū. Quare iterum negatio mihi ascribenda videtur hoc modo. Non potest ergo non esse iunctum. Non potest nāq; appositum non esse iunctum nomini. alioqui non appositum: sed antonomasia erit.

Marginal notes: alepsis qd — etonqd / eratur.

RAPH.

ℂ Ad allegoriam quam inuersionem interpretamur. Hęc allegorię definitio mi=

ℂ At ἀλληγορία quam inuersionem interpretamur: aliud verbis: aliud sensu ostendit: ac etiam interim contrarium. Prius: Allegoria.

vt,O nauis referunt in mare te noui fluctus: o quid agis fortiter occupa portum. Totusq́ etiam ille Horatii locus: quo nauim pro republica: fluctuũ tẽpestates pro bellis ciuilibus: portum pro pace atq́ concordia dicit. Tale Lucretius. Inuia pieridum paragro loca. & Vergilius. Sed nos immẽsum spatiis confecimus æquor. Et iã tempus equum spumantia soluere colla. Sine translatione vero in buccolicis. Certe equidem audieram qua se subducere colles Incipiunt: mollíq́ fugũ demittere cliuo Vsq́ ad aquã: & veteris confracta cacumina fagi: Omnia carminibus vestrum seruasse menalcã. Hoc enim loco præter nomen cætera propriis decisa sunt verbis. Verum non pastor Menalcas: sed Vergilius est intelligendus. Habet vsum talis allegoriȩ frequenter oratio: sed raro totius: plerũq́ apertis permixta est.

Allegoria tota.

Tota apud Ciceronem talis. Hoc miror eñ querorq́ quẽq̃ hominem ita pessundare alterum verbis velle: vt etiã nauem perforet: in qua ipse nauiget. Illud comixtũ frequẽtissimum.

Mixta vni.

Equidem cæteras tẽpestates: & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper miloni putaui esse subeundas. Nisi adiecisset dũtaxat fluctibus concionũ esset allegoria: nunc eam miscuit. Quo in genere & species ex arcessitis verbis venit: & intellectus ex propriis. Illud vero longe speciosissimum genus orationis: in quo trium permixta est gratia: similitudinis: allegoriȩ & translationis.

Mixta duobus.

Quod fretum! quẽ Eurypum! tot motus: tantas: tam varias habere creditis agitationes: cõmutationes: fluctus: quantas perturbationes: & quantos æstus habet ratio comitiorum! Dies intermissus vnus aut nox interposita sępe: & perturbat omnia: & totã opinionem parua nonnunq̃ commutat aura rumoris.

Lex translationis.

Nã id quoq́ in primis est custodiendũ vt quo ex genere cœperis translationis, hoc desinas. Multi aũt: cum initium a tempestate sumpserũt: incendio aut ruina finiunt: quæ est incõsequẽtia rerum fœdissima. Cæterũ allegoria paruis quoq́ ingeniis & quotidiano sermoni frequentissime seruit. Nã illa agẽdis causis iam detrita. Pedẽ conferre, & iugulum petere: & sanguinem mittere inde sunt. nec offendũt tamen. Est enim grata in eloquendo nouitas & cõmutatio: & magis, inopinata, delectant.

Cooptatiõe

Ideoq́ iam in his amisimus modũ: & gratiã rei nimia† captatione cõsumpsimus. Est in exemplis allegoria: si non prædicta† ratione ponãtur: Nã vt Dionysium corinthi esse: quo grȩci omnes vtuntur: ita plura similia dici possunt.

In oratione.

Hæc allegoria quæ est obscurior: ænigma dicitur: vitium meo quidem iudicio: siquidem dicere dilucide virtus: quo tamen & poetæ vtuntur.

Aenigma.

Dic quibus in terris: & eris mihi magnus apollo: Tris pateat cœli spatium nõ amplius vlnas: & oratores nõnunq̃ vt Cæcilius. Quadrantariam Clytẽnęstram & in triclinio coam: & in cubiculo nolã. Nãq́ & nunc quædam soluuntur: & tũ erãt notiora cum dicerentur: & ænigmata sunt tamen nec ea nisi quis interpretetur intelligas. In eo vero genere quo cõtraria ostẽdũtur Ironia est: illusionem vocãt: quæ aut pronunciatione intel-

Ironia.

hi corrupte legi videt̃. Nã allegoria præpositione illa ad expunctã vt nominandi sit casus: & itegritas sensus & rõ definiendi exposcit: vt etiam cõniũctio est eradenda & ostendit legendum non ostendat: cum modi indicandi esse debeat. hoc mõ Allegoria quaz inuersionem interp̃tamur: aliud xbis: aliud sensu ostẽdit. ac etiam interim cõtrarium. Nam loco illius aut particulæ ac copula reponenda videtur: Prius vero vt redundans ac superuacuum fortassis est oblinendũ. allegoria vero dicitur. ἀπὸ τοῦ ἀλλοαγορεύειν hoc est ab aliud dicẽdo. Est eñ allegoria oro: aliud dicens: aliud significans. Cuius species sunt septem Ironia: antiphrasis: ænigma: charientismos: parœmia: sarcasmos. asteismos. ❡ Tale Lucretius. Via Pieriduz peragro loca. Inuia legẽdũ esse facile ex quarto Lucretij patet, ❡ Nam id quoq́ in primis est custodiẽdum vt tempestate. Qui versus integer est hic pr̨termissus in quibusdã exẽplaribus recte est ascriptus. hoc modo Nam id quoq́ in primis est custodiendum vt quo ex genere cœperis translationis hoc desinas. Multi eñ cum initium a tempesta'e sumpserunt: incendio aut ruina finiunt. ❡ Nam illa in agẽdis causis iam detrita. pedem conferre: & iugulum petere: & sanguinem mittere inde fit. loco illius fit: sunt mihi legendum videtur. Pedẽ autem cõferre dicũtur oratores cũ argumenta aduersariorum cõfutare aggrediũtur. Iugulũ petere cũ valido aliquo argumento vtuntur: quo aduersarioruz causa euertat̃. sanguinẽ vero mittere: cuz aduersariorum argumẽta ita soluuntur: vt causa ip̃sa stare non possit. ❡ Est in exemplis allegoria si non pr̨dicta ratione ponãtur. Varie legitur hic sensus. Quidã eñ nõ particulã abraserunt putantes eã parũ sen

Allegoria interpreta

Allegoria.
Allegoriæ species.

Pedẽ confe apud orato qd portẽde qd iugulũ tere.

Sanguinem tere.

fui cõuenire. Sed ne sic qui dem illustrat sensus: quin potius magis obscuratur. Neq; enim vllam rationẽ prædixit Fabius qua exem plis in allegoria vteremur. Ego vero vnius literę o ad iectione hunc locum mihi contexisse videor vt pro il- lo ratione legatur oratione in tamen præpositiõe ascri pta hoc modo. Si non præ dicta in oratione ponãtur. Nam exempla nisi prædi- cantur & exponãtur vt quę per allegoriam dicũtur: nõ percipiuntur quale est hoc quod infertur exemplum. ℂ Nã & Dionysium Cori- thi esse quo græci oẽs vtun tur: ita plura similia dici pos- sunt: vt loco & copulæ legẽ dum esse ex ea particula ita facile apparet. Hoc aũt ex emplo græci significant ali quem facile ex magnis opi bus in magnas miserias la bi posse. Nã Dionysius Sy racusarum Tyrannus a ci uibus ex vrbe eiectus corin thũ cõfugit: vbi abiectissi- m⁹ & ludũ puer; aperit & mi serrimã vitã egit. ℂ Hæc allegoria quæ obscurior est ęnigma dicit̃. αἴνιγμα ἀπὸ τοῦ αἰνίττεσθαι hoc est ab obscure loquẽdo innuẽdoq; deriuatur. est enim ęnigma obscura sententia per occul tam rerũ similitudinem vt mater me genuit: eadẽ mox gignitur ex me. Vt Cęcilius Quadrantariam clytẽnæ- stram: & in triclinio Coam in cubiculo nolam. Hęc ęni gmata: quæ ne sibi quidem Fabius satis nota eẽ ait: mi hi sane non percipiuntur id quod ingenue cuidam inter disputandũ Paduæ respon di: cũ mihi ea proposuisset exponenda. ℂ In eo vero ge nere quo contraria ostendũ tur. Ironia est. Ironia ἀπὸ τοῦ εἰρωνεύεσθαι deriuat̃ hoc est a dissimulando. Est em̃. Ironia oratio pronũcia tionis grauitate negligens sensum verborum: vt Me duce Dardanius spartã ex- pugnauit adulter? Nisi em̃ grauitas pronunciationis adiuuent confiteri videat̃ quod negare contẽdit. ℂ Et

Dionysij cala mitas.

Aenigma quid est.

Ironia.

ligitur: aut persona: aut rei natura. Nam si qua earũ verbis dis- sentit: apparet diuersam esse orationi voluntatem: q̃q̃ in pluri- mis id tropis accidit: vt intersit qd de quo dicatur. quia: quod dicitur alibi: verum est: aut laudi simulatione detrahere, aut vituperationi laude concessum est. Quale est. ꝙ. C. Verres præ tor vrbanus, homo sanctus & diligens subsortitionem eius in eo die non haberet. Et contra. Oratores visi sumus, & populo imposuimus. Aliquando cum risu quodam cõtraria dicũtur: † iis quæ intelligi volunt, quemadmodum ad Clodium. Integri- tas tua te purgauit: mihi crede: pudor eripuit: vita anteacta ser uauit. Præter hæc vsus est allegoriæ: vt tristia dicamus meliori bus verbis: aut bonæ rei gratia quædam cõtrariis significem⁹: aliud textu: q̃ & enumerauimus. Hæc siquis profecto ignorat: quibus græci nominibus appellent σαρκασμὸν. ἀστεισμὸν. ἀντίφρασιν παροιμίαν dici sciat: Sunt etiam qui hæc non species allegoriæ: sed ipsa tropos dicunt, acri quidem ratione: ꝙ illa obs curior sit: & in his omnib⁹ aperte appareat quod velim⁹. Cui ac cedit hoc quoq; ꝙ genus est diuiditur in species nihil habet pro prium: vt arboris species sunt pinus & olea & cupressus: & ip- sius per se nulla proprietas. Allegoria vero habeat aliquid pro- prium, quod quo modo fieri potest nisi ipsa species est? Sed ad vtendum nihil refert.

Vsus.

ℂ At allegoria: quã inuersionẽ interpretamur: aliud verbis aliud sensu ostẽdit: ac etiã interim contrariũ. Prius. Sic Vallen̄. sed quędam reposita vidẽtur. Neq; illud prius videtur mihi vt redundans oblinendũ: nã cum duo posuerit alle- goriæ membra: vnum vbi aliud verbis aliud sensu ostendit: alterum vbi con- trarium: prius sup. est. Vt O nauis referunt aut referẽt. Posterius in Ironia. ha bet Vallen̄. Inuia Pieridũ &c. Adnotauitq; esse apud Lucre. lib. iiij. Sed nos im mensum. apud Verg. geor. ij. Equidẽ cæteris &c. apud Ciceronẽ in oratiõe p Mi lone: Quod fretum &c. pro Murena. habet Vallen̄. locum Nã id quoq; &c. inte grũ vt impressimus. Nam habet: Multi autẽ vbi Raphael legit. Multi enim. Aldus vero Vallen̄. sequitur. Sed Raphaelẽ legentem inde sunt: vbi Vallen̄. ha bet inde fit: vt referatur solũ ad sanguinẽ mittere: sed Raph. quoq; sequor. Vbi vero Raph. & Aldus impresserunt nimia cooptatione. i. applicatione. Vallen̄. scripsit: captatione. vt sit nimia captatione gratiæ. amisimus gratiam: qđ pla cet. quia captatiõe gratiæ non amittit̃ aut cõsumitur gratia. ℂ Est in exemplis allegoria si non prædicta ratione ponantur. Sic quidẽ antique legit̃: sicq; legaz nec sequar Vallen̄. qui habet si prędicta ratiõe ponãtur: nec Aldũ qui vt Rapha el: si non prædicta in oratione ponantur. Nam mihi sensus est: Allegoria est in exemplis si ponãtur non prædicta ratione. i. apposita ratione quare ponãtur: nam prædicta ratione esset aperta historia: non prædicta multa parũ differũt ab ęnigmate: Nam qui dicat Dionysium aut aliquẽ vt Dionysium corinthi eẽ quo græci omnes vtãtur & nõ prædicat rationem: ꝙ illic sit ludi magister: quo omnes vti possunt aut pro se aut pro suis: fere ænigmaticũ faciat sermonem. Quadrantariã clytẽnæstram &c. quia sermo ęnigmaticus est fuerit œdipodi sol uendus. Ne tamen nihil dicam. Clytemnęstram accipio pro fabula seu tragoe- dia: eãq; quadrantariam: quasi quadrante cõparabilem: In trichnio coam. i. ta citam: aut coa veste ornatã: sed poti⁹ tacitã vt ad vulgarẽ sermonẽ alludat: in cu biculo vbi tacendũ est: nolã. i. cymbalũ sonorum intempestiue crepitans. Sunt qui allegoricos de Clodia quadaz dictum velint. Sed vt non desperẽ si Cæcilij scripta haberem sensum cõgruũ excipere: ita hũc esse verũ sensum profiteri nõ ausim. Illud vero quod Raphael sibi ignotũ ingenue fatet̃: sic legã. Quia qđ di- cit̃ alibi verum est: & laudis simulatione detrahere: & vituperationis laudare cõ cessum est. vt sit: Quia verum est quod dicitur alibi. s. ꝙ cõcessum est aut detra- here. s. cũq̃ simulatione laudis. aut laudare. s. quẽq̃ simulatiõe vituperatiõis:

vtrūq; eī̄ sit dum ironicos loqui intelligimur. Posset etiā sic legi: & aut laudi si= mulatione detrahere aut vituperatiōe laude cōcessum est. qui sensus aptus est. Subsortitionē eius in eo die: sic plures. Aldus in eo dicere nōnulli in eo codice le gunt. cuius lectionis locus Ciceròis arbitret sit. Aliquādo cū risu quodā cōtraria dicūtur: vsuq; intelligi volunt. sic Vallē. iis quę intelligi volūt. sic Aldus: quo modo dixisset: contraria dicunt: aut iis quæ intelligi volumus. Raph. q̄ legit sed nō est tā apta locutio: cōtraria q̄ volunt: vt: contraria: iis q̄ volunt. ¶ Quę vero Raphael per antiphrasin dicta vt plures censet, Augustinus dathus & sex alia recte dici & citra Antiphrasin contendit: Nā bellum a belluis deductū vult iuxta illud: Candida pax homines: trux decet ita feras. Et Lucum a Luce diui= na. i. a numine: leo latere. Parcas a partu: sicmoñē a monēdo nō a mouēdo &c.

laudi aut simulatiōe detra here: aut vituperationi lau dare cōcessum est. Mihi pa rum hæc verba sic se haben tia percipiūtur. ¶ E cōtra oratores visi sumus t litera ascribatur: vt & contra lega tur. E contra eī̄. vt iam sę pius annotauimus latine non dicitur. ¶ Aliquā. do cū risu quodā contraria dicun tur: quę intelligi volūt: quę admodū in Clodiū Quem expungendū esse ac q̄ loco eius reponendū facile contenderim. ¶ Præter hæc vius est allegoriæ vt tristia dicamus melioribus verbis aut bonæ rei gratia. quædā contrariis significemus: aliud textu: quæ & enumerauimus. Melioribus verbis quædā dicūtur per charientismō. est eī̄ charientismos tro= pus quo dura dictu gratius proferūtur. vel dictio per ea quæ grata sunt auribus aliud significans: vt cū inter= rogamus. Nū quis nos quæsierit: & respondet bona fortuna. Quo intelligitur neminē nos quæsisse. Contra= riis vero quędā significamus per antiphrasin. est enim antiphrasis dictio econtrario significans: vt bellū dici tur q̄ minime sit bonum & Lucus q̄ minime luceat: & parcæ: q̄ nemini parcant. Textu aūt. hoc est composi tione quædam significantur per sarcasmon asteismon: parœmian. Sarcasmos eī̄ est plena odio atq; hostilis irrisio per iram enūciata. Quale est illud Vergilianū. En agros & quā bello troiane Petisti Hesperiā metire ia= cens. Asteismos vero est oratio multiplex numerosæq; virtutis. Nam asteismos putatur quicquid simplicita te rustica vacat. Quale est illud Qui Bauium non odit amet tua carmina Mœui. Atq; idem iungat vulpes & mulgeat hircos. Paroemia est vulgaris prouerbii enūciatio rebus ac tēporibus accommodata. cū aliud signi ficatur q̄ quod dicitur: vt Durū est contra stimulū calcitrare. ¶ Cui accidit hoc quoq;: accedit hoc est adiicitur mihi legendū videt. ¶ Allegoria vero habeat aliquid propriū quo quo modo fieri pōt. nisi ipsa species est. Ni= si quod legatur pro quo rectus non percipietur sensus. hoc modo. Quod quo modo fieri potest.

Charientismo quid.
Antiphrasis
Sarcasmos
Asteismos
Parœmia.

¶ Adiicitur his μυκτηρισμὸς simulatus quidem: sed non latens derisus. Pluribus autem verbis cū id quod vno aut paucioribus certe, dici potest explicatur. Periphrasin vocāt circuitum loquē di: qui nōnunq̄ necessitatem habet quoties dictu deformia ope rit: vt Sallustius. Ad requisita naturæ. Interim ornatum petit solum qui est apud poetas frequentissimus vt Tēpus erat quo prima quies mortalibus ægris Incipit: & dono diuum gratissi ma serpit. & apud oratores non rarus: semper tamen astrictior. Quicquid enim significari breuius potest: & cum ornatu lati us ostēditur περίφρασις est: cui nomen latine datum est: non sa ne orationis aptum virtuti circunlocutio. Verū hęc vt cū deco rem habet periphrasis: ita cum in vitium incidit. περισσολογία dicitur. Obstat eī̄ quicqd nō adiuuat. Hyperbaton quoq; id est verbi transgressionē: quā frequēter ratio cōparationis & decor poscit: non immerito inter virtutes habemus. Fit enim frequē= tissime aspera & dura & dissoluta & hians oratio: si ad necessi= tatem ordinis sui verba redigantur: et vt quodq; oritur: ita p ximis etiam si vinciri nō potest alligetur. Differenda igitur q̄= dam & præsumenda, atq; vt in structuris lapidum impolitorū loco quo conuenit quisq; ponendus. Non enim recidere ea nec polire possumus: quæ coagmentata se magis iungant. Sed vtē= dum iis qualia sunt: eligendæq; sedes: nec aliud potest sermonē facere numerosum: q̄ opportuna ordinis mutatio: neq; alio κατέβην χθὲς εἰς πειραιᾶ. Platonis inuēta sunt quatuor illa ver= ba: quibus in illo pulcherrimo operum in Piræum descendisse significat plurimis modis scripta: q̄ eum quoq; maximi face= re experiret. Verum id cum duobus verbis fit. Ἀναστροφὴ dicitē

Periphrasis
Oratoris.
Perissologia
Hyperbatō.
Anastrophe

RAPH.

¶ Adiicitur his mysteriis modus simulatus quidem sed non latens derisus. Hic locus non librariorum in= curia: sed eorū temeritate qui citra vllā opinionis suę rationem oia quæ non per= cipiūt: sibi inuertere pmit= tūt: mihi videtur esse depra uatus: tametsi absq; mēda sic legi a plerisq; putet. Ne= q; eī̄ aut modus: aut my= steria quicq̄ huic sensui con ueniunt. Quare modus cū mysteriis eradēdus ac loco eorū vna dictio græca hoc est: Mycterismos mihi ascri benda videtur. Naz myčte rismos tropus est Sarcasmo similis. Est enim mycteris= mos cū quodā risu & cōtra ctione narium subdola illu sio: id quod recte intuēti ex Fabii quoq; vbis facile col ligitur: si hoc modo legam⁹ Adiicitur his mycterismos simulatus quidē: sed non la tens derisus. ¶ Periphrasin vocant. Periphrasis in rhe toricis ad Herennium trās fertur circuitio. Est aūt ora tio rem simplicem assum= ptā circumscribens elocutio vt scipionis prouidētia Car thaginis opus fregit. ¶ Hy perbaton quoq; id est verbi

Mycterismos quid.
Periphra
Hyperbat quomodo feratur & fit.

reuersio quaedam: qualia sunt vulgo mecum: secum apud oratores & historicos: quibus de rebus. At cum decoris gratia cōtrahitur longius verbum, proprie hyperbati tenet nomē. Animaduerti iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse parteis. Nam in duas parteis diuisam esse rectū erat: sed durum & incomptum. Poetae quidem etiam verborum diuisionem faciunt & transgressionem Hyperboreo septem subiecta trioni, quod oratio nequaq̄ recipiet. At id quod est & ꝑpter quod cū dicitur, tropus fit: quia cōponēdus est e duob⁹ intellectibus. Alioqui vbi nihil ex significatione mutatum est & structura sola variatur: figura potius verborum dici potest: sicut multi narrationem: longis mutant hyperbatis. Ex confusis q̄ vitia accidunt suo loco diximus: Hyperbolen audacioris ornatus summo loco posui. Est hęc dementiēs superiectio. Virt⁹ ei⁹ ex diuerso par augendi atq; minuendi fit pluribus modis. Aut enim plus facto dicimus: sicut Vomens frustis esculentis gremium suum: & totum tribunal impleuit. Geminiq; minantur In coelum scopuli. Aut res per similitudinem attollimus. Credas innare reuulsas Cycladas. Aut per comparationem: vt Fulminis ocyor alis. Aut signis quasi quibusdam. Illa vel intactae segetis per summa volaret Gramina: nec teneras cursu lęsisset aristas. Vel trāslatione: vt ipsum illud volaret. Crescit interim hyperbole alia insuper addita: vt Cice. in Antonium dicit. Quae carybdis tam vorax? carybdin dico: quę si fuit: fuit animal vnū. Oceanus medius fidius vix videtur tot res tam dissipatas tam distātibus in locis positas: tam cito absorbere potuisse. Exquisitam vero figuram huius rei deprehendisse apud principem lyricorum Pindarum videor in libro quem inscripsit hymnos. Is nanq; Herculis impetum aduersus Meropas: qui in insula Co dicuntur habitasse: nō igni: nec ventis: nec mari: sed fulmini dicit similem fuisse: vt illa minora hoc par esset. quod imitat⁹ Cice. illa composuit in Verrem. Versabatur in sicilia longo interuallo non Dionysius ille nec Phalaris (tulit enim illa quondam insula multos & crudeles tyrānos) sed nouū quoddā monstrū ex vetere illa immanitate: quae in iisdem versata locis dicitur. Non enim carybdim tam infestam: neq; scyllam nauibus: q̄ istū in eodem freto fuisse arbitror. Nec pauciora sunt genera minuendi. Vix ossibus hęrent. Et quod Cic. in quodam ioculari libello. Fundum Varro vocat: quem possim mittere funda. Ni tamen exciderit: qua caua funda patet. Sed huius quoq; rei seruetur mensura quędam: quis est enim omnis hyperbole vltra fidem: non tamen esse debet vltra modum: nec alia magis via in κακοζηλίαν itur. Piget referre plurima hinc orta vitia cū pręsertim minime sint ignota & obscura. Monere satis est mētiri hyperbolē: nec ita: vt mendacio fallere velit. Quo magis intuendū est quousq; deceat extollere: quod nobis non creditur. Peruenit hęc res frequentissime ad risum: qui si aptus est vrbanitatis: sin aliter, stultitię nomē assequitur. Est autem in vsu vulgo quoq;

ὑπέρβατον.

Intellectus.

ὑπερβολή

De mensuris Hyperboles in augendo modus.

Primus.
Secundus.
Tertius.
Quartus.
Quintus.
Sextus.

Acti. vi.

In minuendo.

transgressionem: quoniam frequenter ratio cōparationis & decor poscit. Mendose sequidem sic legitur. Emendatur autē si qm cōiūctio eradat: ac ei⁹ loco quā relatiuū reponamus. hoc mō. Quā frequenter ratio cōparationis & decor poscit. Hyperbaton vero est transgressio quae verborū perturbat ordinem traiectione aut peruersiōe. Traiectiōe sic. Omnes inuidiose eripuit tibi bene viuēdi casus facultates. Peruersione sic. Hoc vobis arbitror deos immortales dedisse pietate pro vestra. ¶ Deferenda igitur quaedā & praesumenda. Differēda legendum esse facile est videre. ¶ Atq; vt instructuris lapidū impolitior loco quo cōuenit quicq; ponendū. Nisi impolitiorum legatur vt sit genitiu⁹ in manifestissimū soloecismum videbitur Fabius incidisse. Impolitiorū itaq; vel refragātib⁹ exēplarib⁹ legēdū ꝑtēderi. ¶ Neq; alio κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ Platonis inuenta sunt quatuor illa verba: quibus in illo pulcherrimo operum in Piręum descendisse significat: plurimis modis scripta quod eū quoq; maximi facere expectetur. ¶ particula est quidē ascribēda, hoc modo. ¶ q eū quoq;. Sed ne sic quidem mihi integer sensus esse videtur. Scripsit autem plato opus pulcherrimū περὶ τῆς πολιτείας. hoc est de ciuilitate cuius principium varie scriptū post mortem eius inuentum est. Initium autē eius opis hoc est. κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος. Hoc est descendi heri in pireum cū glaucone Aristonis. ¶ At id quod est propter quā dicit: tropus fit. Ingenue fateor mihi nō percipitur horum verborū sensus. ¶ Aliquando vbi nihil ex significatione mutatū est. Recte in quibusdā exēplaribus aliq̄ legitur pro illo aduerbio aliq̄ādo. ¶ Sicut multi ex iis narrationē longis mutant hyperbatis. Eius vt ociosa

s platōis
um.

& inter ineruditos:& apud rusticos:videlicet q natura: est omnibus augendi res vel minuendi cupiditas insita. Nec quisq̃ vero contentus est. Sed ignoscitur:quia non affirmamus. Tū est hyperbole virtus:cū res ipsa de qua loquendum est:naturalem modum excessit. Conceditur em̄ amplius dicere:quia dici quātum est nō potest:meliusq ultra:q̃ citra stat oratio. Sed de hac satis:quia eundem locum plenius in eo libro quo causas corruptæ eloquentiæ reddebamus:tractauimus.

¶ In Vallen̄ est sed vt opinor repositū nomē mycterismos. Ad requisita naturæ. Interim ornatū petit &c Sic Aldus & Raphael. idq sequar licet Vallen̄. Habeat: At reliqua sunt naturæ intima. Adnotauit aūt esse in historijs Salustij q̃ non extant. Porro per reqsita naturæ:facile curationē corporis & egestionē intelligimus. Obstat em̄ inquit qd &c. sic Raphaelis codex. quē non sequar. Ostat em̄ quod &c. sic Vallen̄ nō male sed Aldum sequar:qui impressit. Obstat em̄ qc quid &c. Oēs hn̄t. differēda igitur quędā. Sed solus Vallen̄. quē licet solū sequar Lapidum impolitorū loco quo conuenit quisq locādus. Vbi Aldus Raphaelē secutus impolitiorū loco quo cōuenit quicq locādū:quę locutio nec cōgrua quidem est:nō q magni referat siue impolitorū siue impolitiorū legat:sed qa qcq lapidū non dicimus. Habet idē Vallen̄. & solus:quæ coagmentata. Nā Aldus legit quo:abs quo quærā quid referat ea:nū lapidū. Cę q cū:sic Raph. Vallensi aūt erat. quo deū. qd non sequar. Ideo aūt Raphael q̃ abscribendū cēset q pmissum est. Neq alio &c. q̃ locutio q̃ expostulat. Ad id qd est &c. sic quoq Aldus. Vallen̄. habet at & vterq habet intellectibus sic. At id qd est propter qd est dicit tropus sit:quia cōponendus esse duob' intellectibus:cōponēdus inquā trop' Raphael impressit intellectus: vt sit:qa intellectus cōponēdus est. s. ex eo qd est & propter qd est. Quæ sententia nō est oīno obscura:sed huic loco minus apta: vnde videt aliūde iserta. vt vero aptior sit cōtext' addā particulā cū sic. Atcū id qd est:& ppter qd est dicit &c. hn̄t Val. & Ald. Alioqui. Est hęc de cęsuris supiectio. sic Vallen̄. forte p eo qd est de cēsuris. qa hypb · le supiicit aliquid cēsuris. i. iudicijs rigidis. Cōis lectio hz: de mēsuris:qa mensurā excedit vt sole lucidior oro Raphael quē Aldus sequit demētiēs reposuit. Sit lectori iudiciū qd horū pbet. Ego qdē legā debitis mēsuris supiectio nisi postea fateat mētiri hypbolē vn̄ Raphaeli accedo. Adnotauit Valla: Vomens frustis:haberi Philip ij. Geminiq minātur. ænei. j. Credas innare. ænei. viij. Et fulminis ocyor. ænei. v. Illa vel intactę. ænei. vij. Quæ carybdis Philip. ij. Scribit aūt ab Aldo sine h carybdis. Fundū Varro vocat:sic Aldus. quē possim &c. Sic Vallen̄. nā Aldus:quo impressit. Qua caua. Sic Aldus & Valla. Sensus aūt est. Varro in etymologia vocat fundū a funda quasi ingt iocādo Cicero fundus sit quē possim mittere funda nisi tn̄ fundus exciderit ea parte qua funda caua patet. Habet Vallen̄. q si apt' est:indeq sumpsit Raphael.

¶ M. Fabii Quintiliani de institutiōe oratoria Liber Nonus.

¶ In quo differant figuræ a tropis. Cap. I.

Vm sit proximo libro de tropis dictum, sequitur pertinēs ad figuras quæ schemata græce vocantur: locus:ipsa rei natura cōiunctus superiori. Nā pleriq has tropos esse existimauerunt:quia siue ex hoc duxerint nomen:q sint formati quodam modo:siue ex eo q vertāt orationē: vnde & motus dicitur: fatendum erit esse vtrūq eorum etiam in figuris. Vsus quoq est idem. Nā & vim

Tropi.

ac supuacua mihi videt expūgēda vt legat. Sicut multi narrationē longis mutāt hyperbatis ¶ Ex confusis q̃ vitia accidunt u vocali in a cōuersa accidāt videt legēdū ¶ Hypbolē audacioris ornatus summo loco posui. Hyperbole dicit ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλειν:hoc est a supiaciēdo. Est em̄ hypbole oro fidē veritatis excedēs augendi minuendi ve gr̄a: vt niue cādiddior & tardior testudine. ¶ Est em̄ hęc de mēsuris supiectio. Alibi de cæsuris legit sed ne sic qdē citra mēdas. Fortassis aūt demētiēs recte. hoc est valde mētiens: omnis em̄ hyperbole manifeste demētitur. De mensuris certe vel de cæsuris nihil ad hypbolē. ¶ Is nāq Herculis impetū aduersus Meropas:q in insula coo dicuntur habitasse. Co altera vocali expūcta legēdū est. Cos em̄ insula est dorica cū vrbe eiusdē nois nō a Cote dicta vt putat Tortelli':sed a Co Meropis gigātis filia. Vn̄ & cous bissyllabū & Coi' trisyllabū declinātur. vt Hippocrates cous & Apelles co' de quo Ouidius Si venerē co' nūq̃ pinxisset Apelles: Illa sub æquoreis mersa fuisset aquis. ¶ Qui si actus est vrbanitatis. Sin aliter stultitiæ nomen assequitur. Aptus mihi legēdum videtur non actus.

Hyperbole v… de dicatur.

Cos q̃ insula… sit & quos v… ros celeberri… mos pdux…

¶ Raphaelis Regij i deprauationes Noni Libri oratoriæ institutionis Quintiliani Annotationes.

Vm sit proximo libro de tropis dictū. Figuras maxi. ne cū tropis esse cōnexas primū ostendit dein de eorum signat differētiam. Postremo de figuris & sentētiarū & verborū præcepta tradit. ¶ Nā pleriq has tropos esse existimauerunt:quia siue ex hoc duxerint nomen q sint formati quodā mō. τρέπω vn̄ τρόπος deducitur duo significat & vertere & formare. Siue igitur a vertēdi siue a formandi significatione ducat

Tropos.

in figuris quoq; vtrunq; in esse fatendum est. ❡ Et cum Ironia tam inter figuras sententiæ q̃ inter tropos reperiatur. Et copula vt cessans expungetur. Hoc autẽ Fabius inferius aperte ostendit: quod de Ironia hoc loco attigit. ❡ Figura est sicut ipso nomine patet confirmatio quædã: vt cõformatio legatur & ratio & sensus exposcit. Nã & figura forma quædam est & non minus figuris in negatiõe vtimur q̃ in affirmatiõe ❡ Epitheton quomã plerũq; Antonomasiæ partem cõiunctione eius fit tropus. Sic quidem legitur. Sed nisi emendetur hic locus verus elici non potest sensus. sic autem mihi videtur corrigẽdus: vt partem eradamus ac loco eius pars nomẽ cũ est verbo reponatẽ. hoc modo. Epitheton quomã plerũq; antonomasiæ pars est. Epitheton autem vt in superiore libro dictum est eo detracto cui apponitur valet pro nomine. vt in illo Didonis apud Vergilium. Thalamoque fixa reliquit Impi⁹. ❡ Trãsfert tamen verbũ aut partẽ eius a suo loco in alienum. Pars verbi in oratione trãsferri nõ potest nisi per τμησιν vel διάλυσιν vt septẽ subiecta trioni. ❡ Horum nihil i figuras cadit. Q̃uis recte sic legi plerisq; videatur ego tamen contenderim citra non negandi aduerbiũ nihil integri sensus haberi posse. Omnia enim ea quæ hactenus præcepit Fabius tropis atq; figuris sunt cõmunia. Quod quidem vt itelligatur: non negandi aduerbium est ascribẽdũ hoc modo. Horum nihil nõ in figuras cadit. ❡ Et scio q̃ multiplicẽ q̃q; scrupulosam habeant dispositionem. Exemplaria quidem dispositionẽ habent: sed forsitã disputationem est legẽdum. ❡ Aut etiã pedes cõtinuos qs aut certe nimium frequenter incurrit. Continue legendum esse nemo non videt. ❡ Q̃d fit a simplici ac in promptu posito dicendi modo poetæ

s verbi in
ione trans
nequnt.

rebus adiiciunt: & gratiam prestant. Nec desunt qui tropis figuræ nomen imponant: quorum est Caius. Aristorius. Proculus. Quin adeo similitudo manifesta est: vt eam discernere non sit in promptu. Nam quo modo quædam in iis species plane distant: manente tamen generali illa societate: q̃ vtraq; res de recta & simplici ratione cum aliqua dicendi virtute deflectitur: Ita quædam per q̃ tenui limite diuiduntur: cum Ironia tam inter figuras sententiæ q̃ inter tropos reperiatur. περίφρασιν autem & ὑπερβατόν & ὀνοματοποιΐαν & ἐπίθετον clari quoq; auctores figuras verborum potius q̃ tropos dixerunt. Quo magis signanda est vtriusq; rei differentia. Est igitur tropus sermo a naturali & principali significatiõe translatus ad aliam ornandæ orationis gratia. vel (vt plerique grammatici finiunt) dictio ab eo loco in quo propria est translata in eum: in quo ꝓpria non est. Figura est (sicut nomine ipso patet) conformatio quædam orationis remota a cõmuni & primum se offerente ratione. Quare in tropis ponantur verba alia pro aliis: vt in μεταφορᾷ. μετωνυμίᾳ & ἀντονομασίᾳ μεταλήψει συνεκδοχῇ καταχρήσει ἀλληγορίᾳ ὑπερβολῇ plerunq;. Ἀλληγορίæ nanq; & rebus fit & verbis: ὀνοματοποιΐα fictio est nominis. Ergo hoc quoq; ꝓ aliis ponitur: quibus vsuri fuimus: si illud non fingeremus περίφρασις: etiam si frequenter & id ipsum in cuius locum assumitur: nomẽ complecti solet: vtitur tamen pluribus pro vno. Ἐπίθετον quoniam plerunq; antonomasiæ pars est cõiunctione eius fit tropus. In hyperbato cõmutatio est ordinis. Ideoq; multi tropis hoc genus eximunt. Transfert tamen verbum: aut partem eius a suo loco in alienum. Horum nihil in figuras cadit. Nam & propriis verbis: & ordine collocatis fieri figura potest. Quo modo autem ironia alia fit tropi: alia schematis: suo loco reddã. Nomine enĩ fateor esse cõmunia hæc: & scio q̃ multiplicem habeant q̃q; scrupulosam disputationem. Sed ea non pertinet ad præsens meum propositum. Nihil enim refert quo modo appelletur vtrũlibet eorum: si quid oratiõi prosit, appareat. Nec mutatur vocabulis vis rerum. Et sicut homines si aliud acceperũt q̃ quod habuerant nomen: iidem sunt tamen: ita hęc de quibus loquimur siue tropi siue figuræ dicentur: idem efficient. Non enim nominibus prosunt: sed effectibus: vt statum coniecturalem: an inficialem: an facti: an substãtię: an de substãtia nominemus nihil interest: dum idem quæri sciamus. Optimum ergo, in his sequi maxime recepta: & rem ipsam quocunq; appellabitẽ modo intelligi. Illud tamen notandum coire frequẽter in easdẽ sententias & tropon & figuram. Tam enim translatis verbis: q̃ propriis figuratur oratio. Est autem nõ mediocris inter auctores dissensio: & quæ vis nominis eius: & quot genera: & q̃ multæ sint species. Quare primum intuẽdum est quid accipere debeamus figuram. Nam duob⁹ modis dicitur, vno qualiscunq; forma sententiæ: sicut in corporibus in quibus quoquo modo sunt composita: vtiq; habitus est aliquis: Altero quod proprie

Troporũ cũ figuris cõuenientia.

Differentia. Trop⁹ qd sit

Figura qd sit

Non in.

Figura qd accipere debeamus.

schema dicitur:in sensu vel sermone aliqua a vulgari et simplici specie cū ratione mutatio:sicut nos sedemus:incūbimus:respicimus. Itaq; cū in eosdē casus:aut tēpora: aut numeros: aut etiā pedes,cōtinuo quis aut certe nimiū frequēter incurrit:pcipere solemus variādas figuras eē vitādę similitudinis gratia.In quo

Figura generaliter accepta.

ita loquimur:tāq̄ oīs sermo habeat figurā.Itēq; eadē figura dicimus cursitare:qua lectitare.i.eadē ratiōe declinari.Quare illo intellectu priore et cōmuni nihil nō figuratū est. Quo si cōtēti sumus nō imerito Apollodorus: si tradenti Cęlio credimus: in cōphensibilia partis huius pcepta existimarit. Sed si habitus quidā:et quasi gestus sic appellādi sunt:id demū hoc loco sche-

Schema qd proprie.

ma dici oportebit:qd sit a simplici ac in prōtu posito dicēdi modo poetice vel oratorie mutatū.Sic .n.verū erit aliā eē orationē ἀσχηματισον.i. carentem figuris qd vitiū nō inter minima est: aliā ἐσχηματισμένην.i.figuratā. Verū id ipsum anguste tamē et Cœlius terminauit:q id solū putauerit schema:quo aliud simulatꝰ dici q̄ dicitꝰ:qd sane vulgo quoq; sic accipi scio. Vnde et figuratę cōtrouersię quędā: de qbus paulo post dicā:vocantur.

ce vel oratione imitatum. Emēdate in qbusdā exēplaribus legitur imutatum. ¶ Verū id ipsum anguste tñ & Zoilus terminauit. Cœlius non Zoilus legatꝰ. Nā Cœlius Apollodori artem interpretatus est. ¶ Vnde & figuratę cōtrouersię dicuntꝰ. Figuratæ cōtrouersiæ vocentꝰ in qbus p quādā suspitionē qd nō dicimꝰ accipi volumus: nō vtiq; cōtrariū vt in Ironia: sed aliud latēs & auditori quasi inueniēdum: vt si deliberent Atheniēses de Pericle Lacedæmonijs dedendo eū reposcētibus. Ipse aūt videatur hoc suadere: sed ea cōmemoret q̄ magis dissuadeāt hoc est merita in patriā: susceptos pro repu. labores: pericula q̄ p ciuiū salute adierit: qbus conueniēs eē vt in hoc quoq; patrię ita poscēti obtēperet.

Figuræ cō[tro]uersiæ qu[æ]

ASCENSIVS.

CVm sit proximo libro &c. Descriptura s figuras distinguit eas a tropis:quā distinctionē vulgo parū obseruatā videmꝰ. Nā & Tropos figuras vocāt. Quorū est Caius Aristarchus. Vallen̄. & Aldus hñt Actorius:& q̄dā in ijs species plane distant. manente tamen generali illa societate: vbi Raphaelis impressio habuit: Et q̄dā specie plane distant, manēte tñ generaliter societate. Vterq; etiā habet: conformatio quędā orōnis &c. Horū nihil in figuras cadit. Sic Vall & Ald. sicq; qd sequitꝰ legendū pbat: Nā & proprijs verbis & ordine collocatis fieri figura potest. in tropis aūt fere aut trāslatitia sunt verba aut ab ordine suo mota. Quocirca demiror Raphaelē dixisse: supradicta eē tropis & figuris cōia: & ideo legēdū Horū nihil nō in figuras cadit. Nō eñ fateor eē cōia hec. Sic Ald. & Raph. Vallen̄ aūt sic. Nomē eñ fateor eē cōe: sed scio q̄ multiplicē habeāt q̄q; scrupulosam disputationē: q̄ lectio mihi placet: qa idē est nomē ironiæ q̄ est tropus & q̄ figura: sed disputatio. i. discussio rerū difficilis est: legā tñ potius sic. Nomine eñ fateor esse cōia hæc: & scio &c. Sic eñ nō mutabitꝰ nisi nō in nomine. Nā disputationē Vallen̄. expresse habꝫ. Aut etiā pedes cōtinuos. sic Vallen̄ quidē habet sed Raphaeli accedā: nā sequitꝰ aut certe nimiū frequēter incurrit: qd si esset: frequētes: continuos legā: q̄q̄ satis p vocabulū eosdē explicantꝰ. Vallen̄. habet: mutatū non imitatū: nec immutatū. Habet anguste & Cœlius terminauit: vnde supra legam: si tradenti Cœlio credimus: nam de eodem loquitur.

RAPH.

Figura.
Genus eius.

¶Ergo figura sit arte aliqua nouata forma dicendi. Genus eius vnū quidam putauerūt in hoc ipso diuersas opiniones secuti. Nam hi quia verborū mutatione sensus quoq; verterēt: omnes figuras in verbis esse dixerūt: Illi quia verba rebus accōmodarent, omnes in sensibus. Quorū vtraq; manifesta cauillatio est. Nam † et eadē dici solent aliter atq; aliter: manetq; sensus elocutione mutata; † & figura sententiæ plures habere verborū figuras potest. Illa est eñ posita in cōcipiēda cogitatione: hæc in enūcianda: sed frequētissime coeūt: vt in hoc. Iā iam Dolabella neq; me tui: neq; tuorū liberū. Nā oratio a iudice auersa in sentētia: iāiā et liberū in verbis sunt schemata. Inter plurimos eñ quod sciā cōsensum est duas eius esse partes διανοίας.i.mētis vel sensus vel sentētiarū. Nā iis oībus modis dictū est: et λέξεως.i.verborū vel dictionis vel elocutionis vel sermonis vel oratiōis. Nā et variatꝰ et nihil refert. Corneliꝰ tñ Celsus adiicit verbis et sententiis figuras colorū nimia pfecto nouitatis cupiditate ductus. Nā quis ignorasse eruditū alioqui virū credat colores et sentē-

vt ita et

Figuræ ptes duæ.

¶ Nam hi quia verborū mutatiōe sensus quoq; verterunt. verterent sine controuersia legendum est. ¶ Nam & eadem dici solent aliter atq; aliter. Loco & copulæ: vt aduerbiū videtur esse reponendū. ¶ Iā iam Dolobella neq; metiū neq; tuorum liberum. Me tui non metiū legendum si non ex sensu: at ex quarta in Verrē: vnde hoc sumptum est exemplum facile apparet. ¶ Simulanti variantiq; conatus in altera atq; integra incutere datur. Corrupte quidem sic legitur. Emendate vero in terga & incurrere. Est enim hæc similitudo a gladiatoribus sumpta. ¶ Sed quæ essent clarissima ad mouꝰ

rias sensuũ eẽ! Quare sicut oẽm orationẽ: ita figuras quoq; versari necesse est ĩ sensu et in verbis. vt vero natura priꝰ ẽ cõcipere aĩo res q̃ enũciare: ita de iis figuris ante loquẽdũ est: q̃ ad mẽtẽ pertinẽt, quarũ qdẽ vtilitas tũ magna. tũ multiplex in nullo nõ ofonis ope vel clarissime lucet. Nã etsi minime videt̃ ptinere ad probationẽ qua figura qcq; dicat̃: facit tñ credibilia q̃ dicimꝰ: & in aĩos iudicũ q̃ nõ obseruat̃ irrepit. Nãq; vt in armorꝝ certamine: & aduersos ictꝰ & rectas ac simplices manꝰ tũ videre: tũ etiã cauere ac ppulsare facile ẽ: auersę tectęq; minꝰ sunt obseruabiles & aliud ostẽdisse q̃ petas artis ẽ: sic ofo q̃ astu caret põdere mole & ĩpulsu pliat̃. Simulãri variãtiq; conatꝰ ĩ latera atq; ĩ terga incurrere dat̃: & arma aduocare & velut nutu fallere. Iã vero affectus nihil magis ducit. Nã si frons: oculi manꝰ multũ ad motũ aĩorꝝ valẽt: q̃to plꝰ ofonis ipsiꝰ vultꝰ ad id qđ ĩtẽdimꝰ efficere cõpositꝰ! Plurimũ tñ ad cõmẽdationẽ facit: siue ĩ cõciliãdis agẽtis moribꝰ: siue ad pmerẽdũ actioni fauorẽ: siue ad leuãdũ varietate fastidiũ: siue q̃dã vel decẽtius indicanda vel tutius. Sed ante q̃ q̃ cuiq; rei figura cõueniat oñdo: dicẽdũ ẽ neq̃ q̃ eas eẽ tã multas: q̃ sint a qbusdã cõstitutę. Neq;.n. me mouẽt noĩa illa q̃ fingere vtiq; græcis prõptissimũ ẽ. Ante oĩa igit̃ illi q totidẽ figuras putãt quot affectꝰ, repudiãdi: nõ qa affectꝰ nõ sit q̃litas q̃dã mẽtis: sed qa figura quã nõ cõiter sed pprie nominamꝰ, nõ sit simplex rei cuiuscũq; enũciatio. Quapꝓter ĩ dicẽdo irasci: dolere: misereri: timere: cõfidere: cõtẽnere nõ sunt figuræ, nõ magis q̃ suadere: minari: rogare: excusare. Sed fallit parũ diligẽter intuẽtes: q ĩueniũt ĩ oĩbꝰ his locis figuras: & eorꝝ exẽpla ex ofonibus excerpũt. Neq;.n. ps vlla dicẽdi est: q̃ nõ recipe eas possit. Sed aliud est admittere figurã: aliud figurã esse. Neq;.n. verebor explicandę rei gratia frequẽtiorẽ eiusdẽ noĩs repetitionẽ. Quare dabũt mihi aliquã in irascẽte: depcãte: miserãte figurã scio: sed nõ ideo irasci: misereri: depcari figura erit. Cicero qdẽ oĩa oratiõis lumina in hũc locũ cõgerit mediã quãdã (vt arbitror) secutus viã: vt nec oĩs sermo schema iudicaret̃: nec ea sola q̃ haberẽt aliquã remorã ab vsu cõmuni fictionẽ: sed q̃ essent clarissima & ad mouẽdũ auditorẽ valerẽt plurimũ: quẽ duobus ab eo libris tractatũ locũ ad literã subieci: ne fraudarẽ legentes iudicio maximi auctoris. In tertio de oratore ita scriptũ est. In perpetua autẽ oratione: cũ & cõiũctionis lenitatẽ & numerorũ quã dixi rationem tenuerimus: tũ est quasi luminibus distinguẽda & frequẽtanda oĩs oratio sententiarũ atq; verborũ. Nam & cõmoratio vna in re pmultũ mouet: & illustris explanatio rerũ q̃ quasi gerant̃ sub aspectũ pene subiectio: q̃ & in exponẽda re plurimũ valet: & ad illustrãdũ id qđ exponit̃: & ad amplificãdũ: vt iis q audiẽt: illud qđ augebimꝰ: q̃tũ efficere ofo poterit tm̃ esse videat̃. Er huic cõtraria sępe pcisio est. Et ad plus intelligẽdũ q̃ dixeris significatio: & districte cõcisa breuitas: & extenuatio: et huic adiũcta illusio a pceptis Cæsaris nõ abhorrẽs: et ab re digressio: in qua cũ delectatio: tũ reditus ad rẽ aptus et cõcinnus eẽ debebit:

Laus figura rũmentus.

Figuras nõ esse plurimas.

Locus Ciceronis recitatus.

ntẽtio a ser
one in quo
erat.

dum auditorem valerent plurimũ. Ac copula similis vel mihi videtur ascribẽda vt legatur. Ac ad mouẽdum. ¶ Et ab re digressio in qua cum fuerit delectatio. Illud verbum fuerit: vt superuacuum mihi videtur esse eradendũ. ¶ Tũ augendi minuendive causa: veritatis superlatio & rogatio atq; traiectio. Transposita hoc loco verba ordinem perturbant. Nam superlatio atq; traiectio cum pro hyperbole ponantur: separandæ non videntur. Quare ita legatur veritatis superlatio atq; traiectio: & rogatio. sic enim rogationi quoq; percontatio finitima erit. Si quis autem harum figurarum quærit definitiones legat & ad Herennium rhetoricos & Romanũ aquilam: qui diligẽter de vtrisq; figuris scripsit. ¶ Quæ est per iucunda tum in orationes non cõtentione sed sermone tractatur. Cũ & s litera erasa oratione legendum esse apparet ex tertio de Oratore vnde hæc sunt descripta. Differt autem contentio a sermone. Nam sermo est oratio remissa ac finitima quotidianę locutioni. Contentio vero est oratio acris ad confirmandum confutandũq; accommodata. ¶ Sæpe etiam ad commouendos orationis personarum animos ficta inductio. Hoc quoq; loco verba sunt trãsposita. Sic est autem disponendus hic contextus. Sępe etiam ad commouendos animos orationis personarum ficta inductio. Si igitur dicet ille quem expetimus. Sit in Ciceronis oratore legitur.

ASCENSIVS.

¶ Nam hig verborũ mutatione sensus quoq; vertetent: sic Vallẽ. Raphael: quas mutatione: quem sequar quia in eadẽ forma dicendi sequitur: illi quia &c. Nam vt eadẽ: sic recte Raphael: Vallẽ em̃ et habet: cũ sequatur ita: sed Vallẽ

propositioq; quid sis dicturus:& ab eo quod est dictū seiunctio: & reditus ad propositum:& iteratio:& rationis apta conclusio: tum augendi minuendive causa veritatis superlatio:atq; traiectio:& rogatio:atq; huic finitima quasi percōtatio: expositioq; sentētiæ suæ:tum illa quæ maxime quasi irrepit in hominū mētes alia dicentis ac significantis dissimulatio:quę est periucūda cū in oratione non contentione:sed sermone tractatur. Deinde dubitatio:tū distributio:tū correctio: vel ante vel postq̄ dixeris vel cū aliquid a te ipso reiicias:pmunitio est etiā ad id qđ aggrediare & reiectio in aliū:cōmunicatio: quæ est quasi cū his ipsis apud quos dicas deliberatio:morū ac vitæ imitatio: vel in personis vel sine illis magnū quoddā ornamentū orationis & aptū ad animos conciliandos vel maxime: sæpe autē etiā ad cōmouēdos personarum ficta inductio:vel grauissimū lumen augendi: descriptio erroris inductio:ad hilaritatē impulsio: aut occupatio:tum duo illa quæ maxime mouent: similitudo & exemplū: digestio:interpellatio:contētio:reticentia:cōmēdatio:vox quędam libera atq; etiā effrenatior augēdi causa:iracūdia:obiurgatio:promissio:depcatio:obsecratio:declinatio:breuis a ppositio: nō vt superior illa digressio:purgatio:cōciliatio:læsio: optatio: atq; execratio. His fere luminibus illustrant orationē sentētiæ.

non habet ita: sed & particulam venuste repetitam sic. Nam & eadem dici solent aliter atq; aliter:, maneatq; sensus, elocutiōe mutata: & figura sententię plures habere verborum figuras potest. quam lectionē non minus libenter suscipiam. Iamiam Dolabella sic vt dixi antiqui scribebāt & sic Vallen̄. habet: neq; me tui, neq; tuorum liberum, quos miseros in egestate & paupertate reliquisti, miserere potest. Sic legitur locus ille tot⁹: sed huic loco non est totus necessarius. Adnotauit autē Vallensis id haberi in tertia in Verrem actione: Raphael in quarta. Colores & figuras sensuū esse: Vallen̄. habet sensus esse: sed parui refert: nisi q̄ statim sequitur: in sensu (nō in sensibus) & in verbis: quod Vallen̄. accidit. Vel clarissime lucet. Sic Vallen̄. quod suauius sonat q̄ elucet propter e præcedens: Tum videre: sic legam quia sequitur: tum etiam cauere. Incurrere datur: sic Aldus & Vallen̄. habent iidem: & ad mouendum auditorem valerent &c. Quantum efficere oratio poterit: sic Aldus quoq;: sed Vallen̄. possit. Et in qua cum fuerit delectatio &c. sed placet vt expungatur verbū fuerit: quia cū & tū vno verbo eoq; īdicatiuo gaudēt. Propositioq; sup. esse debebit. Sępe etiā ad cōmouēdos sic Vallen̄. & Aldus. & subauditur a superiore animos: vnde sicuti ipsi nec animos nec orationis adscribam.

Orationis autē ipsius tāq̄ armorū est:vel ad vsum cōminatio & quasi petitio:vel ad venustatē ipsā tractatio. Nā & geminatio verborū habet interdū vim: leporē alias: & paululū immutatū verbū atq; deflexū: & eiusdē verbi crebra tum a primo repetitio:tum in extremū cōuersio: & in eadē verba impetus & concursio:& adiūctio: & progressio: & eiusdē verbi crebrius positi quędā distinctio & reuocatio verbi:& illa quæ similiter desinūt aut quæ cadūt similiter:aut quæ paribus paria referūt:aut quę sunt inter se similia. Est etiā gradatio quædā & cōuersio: & verborū cōtinua trāsgressio:& cōtrariū:& dissolutū:& declinatio: & rephensio:& exclamatio:& īminutio:& qđ in multis casibus ponitur:& qđ de singulis rebus ppositis ductū refertur ad singula:& ad ppositū ratio subiecta:& item in distributis supposita ratio:& permissio:& rursus alia dubitatio:& īprouisum quiddā:& dinumeratio& alia correctio:&† disputatio:& continuatū:& interruptū:& imago:& sibi ipsi responsio: & immutatio: & disiūctio:& ordo:& relatio:& digressio:& circūscriptio. Hæc enim sunt fere: atq; horū similia:vel plura etiam esse possunt: quæ sentētiis orationē: verborūq; cōformationibus illuminēt. Eadē sunt in oratore plurima: nō omnia tamen & paulo magis distincta:qa post orationis & sentētiarū figuras:tertiū quēdā locū subiecit ad alias (vt ipe ait) quasi virtutes dicēdi pertinētē.

Dissipatio.

RAPH.

Vt ab eo quo agit. dispositio ascribenda est: vt de quo agitur legat. Vt ante occupet: quod putat opponi. Loco illius verbi putat: potest videtur reponēdum. Vt aliud alii tribuetis dispertiat. Tribuēs legendum est.

ASCENSIVS.

Orationis aūt ipsi⁹ &c. Adhuc sunt verba Ciceronis & ideo quia libri de oratore integri sunt. minus castigationis idigētia. Lepore alias. i. alio tempore: est enim aduerbiū, ab antiquis vltima circūflexa scribi solitū: Quo multi abutūtur pro aliter: cū lōge differāt. Et paululū immutatū: lege cū Aldo & Vallensi immutatū verbū. Similiter quæ similiter desinūt: non desinent: quia sequitur cadūt. aut quæ paribus paria referūt: sic Vallen̄. quē sequat licet Aldus referuntur impressent. correctio & dispu

Et reliqua, quæ ex collatione verborũ ſumuntur quaſi lumina magnũ afferũt ornatũ orationi. Sunt eñi ſimilia illis q̃ in amplo ornatu ſcenę: aut fori appellãtur inſignia: nõ quia ſola ornẽt: ſed ꝗ excellãt. Eadẽ ratio eſt horũ q̃ ſunt oratiõis lumina: & quodã modo inſignia: aut cũ duplicant̃ iterãturꝙ verba: aut breuiter cõmutata ponũtur: aut ab eodẽ verbo ducit̃ ſępius oratio: aut in idẽ conicit̃: aut in vtrũꝙ: aut adiũgit̃ idẽ iteratũ: aut idẽ ad extremũ refert̃: aut cõtinẽter vnũ verbũ nõ in eadẽ ſentẽtia ponit̃: aut cũ ſimiliter vel cadunt verba vel deſinũt: aut cũ multis modis cõtrariis relata contraria: aut cũ gradatim ſurſum verſus redit̃: aut cũ dẽptis cõiũctionibus diſſolute plura dicũtur: aut cũ aliqd pͥtereũtes cur id faciamus oſtẽdimus: aut cũ corrigimus noſmetipſos quaſi rephẽdẽtes: aut ſi eſt aliqua exclamatio: vel admirationis vel cõqueſtionis: aut cũ eiuſdẽ noĩs caſus ſępius cõmutant̃. Sentẽtiarũ maiora ornamẽta ſunt: qbus quia frequẽtiſſime Demoſthenes vtit̃: ſunt q putent idcirco eius eloquentiã maxime eſſe laudabilẽ. Eniuero nullus fere ab eo locus ſine quadã cõformatione ſentẽtiæ dicit̃: nec aliud quicq̃ eſt dicere niſi oẽs, aut certe plęraſꝙ, aliqua ſpecie illuminare ſententias. Quas cũ tu optime, Brute teneas: qd attinet noĩb[9] vti: aut exẽplis? tãtũ mõ notet̃ locus. Sic igit̃ dicet ille quẽ expetimus: vt verſet ſępe multis modis eadẽ & in vna re hæreat: in eadẽꝙ cõmoret̃ ſententia. Sępe etiã vt extenuet aliqd: ſępe vt irrideat: aut declinet a propoſito: deflectatꝙ ſentẽtiã: vt proponat quid dictur[9] ſit: vt cũ trãſegerit iã aliqd definiat: aut ſe ipſe reuocet: vt qđ dixerit iteret: vt argumẽtũ ratione cõcludat: vt interrogãdo vrgeat: vt rurſus quaſi ad interrogata ſibi ipſe reſpõdeat: vt cõtra ac dicat accipi & ſentiri velit. vt addubitet qd potius: aut quo modo dicat: vt diuidat in ptes: aut aliqd relinquat: vt negligat: vt ante pͥmuniat: vt in eo ipſo in quo rephẽdat̃: culpã in aduerſariũ cõferat: vt ſępe cũ iis q audiũt: nõnũq̃ etiã cũ aduerſario quaſi deliberet: vt hominũ mores ſermoneſꝙ deſcribat vt muta q̃dã loquẽtia inducat: vt ab eo qđ agit̃: auertat aĩos: vt ſępe in hilaritatẽ riſumve cõuertat: vt ante occupet qđ † putat opponi: vt cõparet ſimilitudines: vt vtat̃ exemplis: vt aliud alii tribuẽs diſptiat: vt interpellatorẽ coerceat: vt aliqd reticere ſe dicat: vt denũciet qd caueat: vt liberi[9] qd audeat: vt iraſcat̃ etiã vt obiurget aliquãdo: vt dep̃cet̃: vt ſupplicet: vt medeat̃: vt a ꝓpoſito declinet aliquãtulũ: vt optet: vt execret̃: vt fiat iis apud quos dicit familiaris: atꝙ alias etiã dicẽdi quaſi virtutes ſequat̃ breuitatẽ: ſi res petet. Sępe etiã rẽ dicẽdo ſubiiciet oculis: ſępe ſupra feret rẽ q̃ ferri poſſit: ſignificatio ſępe erit maior q̃ oratio: ſępe † hilaritas, ſæpe vitæ naturęꝙ imitatio. Hoc in genere (nam quaſi ſiluã vides) oĩs eluceat oportet, eloquentiæ magnitudo.

Sententiarũ ornamẽta.

poteſt

hilaritatis

ratio: ſic Ald. ſed in Valleñ. eſt diſſipatio qđ videt correctioni magis opponi. Et continuatũ & interruptũ: ſic Valleñ. Aldus aũt: & qđ cõtinuatũ, &c. Eadem ſunt in oratore plurima: hoc eſt in libro de oratore: ſunt eñ hæc verba Quintiliani: vſꝙ Et reliqua: q̃ rurſus ſunt Ciceronis. Nõ q̃a ſola ornẽt. Sic Valleñ. Ald[9] aũt nõ ꝗ ſola &c. ſed vterꝙ bene. Valleñ. tñ recipio. Ducit̃ ſępe oĩo. Ald. & Val. habẽt ſępi[9] qđ concinnius ſonat. Aut cũ multis modis ꝯtrariis relata ꝯtraria: Ald[9] nõ habet cũ Valleñ. nõ habet multis modis: ſit Ciceronis locus iudex. Sẽtẽtiarũ ornamẽta maiora. Sic quoꝙ Valleñ. Aldus autẽ impreſſit Sed ſentẽtiarum qđ nõ ſequat: q̃a ſi cõiũctionẽ præpoſuiſſet Cicero At nõ ſed ante ſen poſuiſſet. Et vere nullus fere. Aldus habꝫ. Et vero: Valleñ. quẽ ſequar Eniuero: Nec quicq̃ aliud. Aldũ ſequar qui legit: Nec aliud quicq̃. Aliquã ſpem illuminare: legã cum Ald. & Vall. aliqua ſpecie. Vt verſet ſępe multis modis eadẽ & in vna re hæreat &c. Sic etiã Valleñ. At Aldus: Vt verſet ſæpe multis modis eãdẽ vnã rem: & hęreat &c. Cũ iis qui audient: Val. & Ald. habẽt q audiũt. Vt ab eo de quo agit̃. Sic Raph. reponit: Sed Ald[9] & Valleñ habẽt: Vt ab eo qđ agit̃. qđ ſequar: quia cõcinnius eſt. Quod putat opponi. Sic Ald. & Valleñ. nõ male tñ legeret̃ qđ põt opponi: vt Raphael ſentit: aut qđ putat poſſe opponi. Habent ambo: tribuẽs: nõ tribuentis. Sępe ſupra fiet res q̃ fieri poſſit: ſic in Raphaelis legit̃ codice. In Aldino Sæpe ſupra ferit q̃ fieri poſſit: In Valleñ. Sępe ſupra feret q̃ fieri poſſet. Quarũ lectionũ primã nõ recipiã: quia ſuperioribus oĩbus pſona verbi eſt orator: Secũdam non probẽ: quia præcipiendo non vtimur præſenti indicatiui modi. Tertiã ſic mutẽ: Sępe ſupra feret rẽ q̃ ferri poſſit. i. loquatur per hyperbolen. Referã tñ ad locũ Ciceronis: neꝙ ſi illũ integrũ putarẽ hæc adiicerem. Sæpe hilaritatis: Valleñ. & Aldus. habent Sæpe hilaritas. Sæpe vitæ naturæ &c. ſic Valleñ. Aldus autẽ naturæꝙ vt, opinor ex Cicerone repoſuit. Sunt enim in finẽ vſꝙ capitis omnia Ciceronis verba.

¶De figuris sententiarum. Cap.II.

Ergo cui latius complecti conformationes verborum ac sententiarum placuerit: habet quod sequatur: nec affimare ausim quicq̃ esse meli⁹: sed hæc ad propositi mei rationem legat. Nam mihi de his sententiarum figuris dicere in animo est: quæ ab illo simplici modo indicandi recedunt: quod idem multis doctissimis viris video placuisse. Omnia tamen illa etiam quæ sunt alterius modi lumina: adeo sunt virtutes orationis vt sine iis nulla intelligi vere possit oratio. Nam quo modo iudex doceri potest: si desit illustris explanatio: propositio: promissio: finitio: seiunctio: expositio: sententię

fuæ orationis

†siue rationis apta cõclusio: præmunitio: similitudo: exemplũ: digestio: distributio: interpellatio: interpellantis coerctio: contẽtio: purgatio: læsio? Quid vero agit omnino eloquentia detractis amplificandi minuendiq; rationibus? quarum prior deside rat illam plusq̃ dixeris significationem.i. ὑπερβολήν & superlationem veritatis: & traiectionem. Hæc altera extenuationẽ deprecationẽq;. Qui affectus erũt vel cõcitati, detracta voce libera:

effrenatione

†effrenatiore iracundia: obiurgatione: optatione: execratione? vel illi mitiores: nisi adiuuantur commẽdatione: conciliatione: ad hilaritatem impulsione? Quæ delectatio? aut quod mediocriter saltem docti hominis iudicium? nisi alia repetitione: alia commemoratione infigere, digredi a re: & redire ad propositũ suũ scierit? remouere a se: in aliũ traiicere: quæ relinquenda: quæ cõtemnẽda sunt iudicare? Motus est in his orationis atq; actus: quibus detractis iacet & velut agitante corpus spiritu caret. Quæ cum adesse debent: tum disponẽda atq; varianda sunt: vt auditorem: qđ in fidibus fieri videmus: omni sono permulceãt. Verum ea plerũq; recta sunt nec se fingunt: sed cõfitentur. Ad

proxima

mittũt autem (vt dixi) figuras: quod vel ex † proximo doceri potest. Quid enim tam cõmune q̃ interrogare: vel percontari? Nam vtroq; vtimur indifferenter: cum alterũ noscendi: alterũ arguẽdi gratia videatur adhiberi. At ea res vtrocũq; modo dicatur: etiã multiplex habet schema. Incipiamus enim ab iis quibus acrior & vehemẽtior fit probatio: qđ primo loco posuim⁹.

Interrogationis Primus modus.

Simplex est sic rogare: Sed vos qui tandẽ: quibus: aut venistis ab oris? Figuratũ autẽ quoties nõ sciscitandi gratia assumitur: sed instãdi. Quid tuus ille Tubero districtus in acie pharsalica gladius agebat? & Quousq; tandem abutere Catilina patientia nostra? & patere tua cõsilia nõ sentis? Et totus deniq; hic locus. Quãto enim magis ardet q̃ si diceretur? Diu abuteris patientia

Secũdus.

nostra: & patent tua consilia. Interrogamus etiam quod negari non possit: dixit ne tandem causam Caius Fidiculanius falcula?

Tertius.

Aut vbi respõdẽdi difficilis est ratio: vt vulgo vti solemus quo

Quartus.

modo? q fieri põt? Aut inuidię gratia: vt Medea apud Senecã.

Quintus.

Quas peti terras iubes? Aut miserationis: vt Sinõ apud Vergiliũ. Heu quę me tellus ingt: quæ me æquora possunt Accipere?

¶Ergo cui latius complectũ: confirmationes verborum ac sentẽtiarum placuerit habet quod sequatur. Conformationes hoc est figurationes: superius quoq; diximus esse legẽdum. ¶Orationis apta conclusio Rationis prima litera o erasa mihi legendum videtur. ¶Aut quod mediocritatem saltem docti hominis iudicium. u literæ in n cõuersione indictum legendum est. ¶Admittũt autem vt dixi figuras. Paulo ante nullã esse partem dicendi quæ figuras nõ possit recipere monuit Fabius. Sed aliud esse admittere figuram: aliud figuram esse. Figuram enĩ quæ non simpliciter: sed

Figura quid sit.

proprie nominatur: non esse simplicem cuiusq; rei enunciationem. ¶Cum alterum noscẽdi: alterum arguẽdi gratia videtur adhiberi. A vocali ascripta videatur est legẽdum. Nam q̃uis indifferenter vtamur interrogare: ac percontari: tamen proprie interrogamus arguẽdi causa. Percontamur sciendi.

Interrogo.
Percontor.

¶Vt ea res vtracũq; dicitur modo. Siquidem legitur: sed mendose vt ego sentio. Mihi vero At particula loco vt & vtrocũq; vt cum modo cõueniat & dicatur: videtur esse legendũ hoc modo. At ea res vtrocũq; modo dicatur: etiã multiplex habet schema. ¶Et patere tua consilia nos sentis s litera in n conuersa non legendum esse ex prima in Catilinam si non aperte satis ex sensu patet. ¶Quo modo? quid fieri potest d litera erasa. Qui legẽdum videtur. Sunt enim modi interrogãdi ad coarguẽdũ accõmodati. ¶Furiosum inquã non inofficiosum testamentũ reprehẽdimus. Furiosum testamentũ nullum & irritũ est vtpote a furioso cõditũ. Inofficiosum aũt testamentũ: vt inquit Paulus iuris cõsult⁹ de inofficioso testamẽto: qđ nõ ex officio pietatis paternæ

Furiosus t…
mē:ū qd:…
inofficiosi…

Aut instādi: & auferendæ dissimulationis vt Asinius. Audisne? furiosum inquā non inofficiosum testamētū reprehendimus. Totū hoc plenū est varietatis. Nā & īdignationi cōuenit. Et quisquā numen Iunonis adoret: & admirationi. Quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Et interim acrius imperandi genus. Non arma expedient: totaq; ex vrbe sequentur? Et ipsi nosmet rogamus: quale est illud Terentianū. Quid igitur faciam? Est aliqua etiam in respondēdo figura: cum aliud interroganti ad aliud: quia vtilius fit occurritur: tum augendi criminis gratia: vt testis in reū rogatus: an ab reo fustibus vapulasset: & innocens inquit. Tum declinandi: quod est frequentissimū. Quęro: an occideris hominem: respondetur: latronem. An fundum occupaueris: respōdetur: meum: vt confessionem præcedat defensio: Vt apud Vergilium in bucolicis dicenti: Non ego te vidi Damonis pessime caprum Excipere insidiis? occurritur. An mihi cantando victus non redderet ille? Cui est confinis dissimulatio: nō alibi q̄ in risu posita: ideoq; tractata suo loco. Nam serio si fiat pro confessione est. Cæterum etiam interrogandi se ipsos & respondendi sibi solent esse nō ingratæ vices: vt Cicero pro Ligario. Apud quem igitur hęc dico? nempe apud eum qui cum hoc sciret. tamen me anteq̄ vidit reip. reddidit. Aliter pro Coelio ficta interrogatione. Dicet aliquis. Hæc igitur est tua disciplina? Sic tu instituis adolescentes? & totus locus: deinde. Ego siquis iudices hoc robore animi: atq; hac indole virtutis: ac continentiæ fuit: & cætera. Cui diuersum est: cum alium rogaueris non expectare responsum: & statim subiicere. Domus tibi deerat? at habebas. pecunia superabat? at egebas: quod schema quidam per subiectionem vocant. Fit & cōparatione. Vtrū igitur facilius suæ sententiæ rationem redderet? & aliis modis tum breuius: tum latius: tum de vna re: tum de pluribus. Mire vero in causis valet præsumptio: quæ πρόληψις dicitur: cū id quod obiici potest occupamus. id neq; in aliis partibus parū est: & præcipue prooemio conuenit. Sed q̄q̄ generis vnius: diuersas tamē species habet. Est enim quædam præmunitio: qualis Ciceronis contra. Q. Cecilium: q ad accusandum descendat qui semper defenderat. Quædā confessio: vt p Rabirio Posthumo quem sua quoq; sententia reprehendendum fateretur: q pecuniam regi crediderit. Quædam prædictio: vt Dicā enim non augēdi criminis gratia. Quædam emendatio: vt Rogo ignoscatis mihi: si longius sum euectus. Frequentissima præparatio cū pluribus verbis: vel quare facturi quid simus: vel quare fecerimus dici solet. Verbo℞ quoq; vis ac proprietas cōformatur vel presumptione q̄q̄ illa non poena: sed prohibitio sceleris fuit: aut reprehensione. Ciues inquā si hoc eos appellari nomine fas est. Affert aliquā fidē veritatis: & dubitatio cū simulam⁹ quærere nos vnde incipiēdū: vbi desinendū: quid potissimū dicendū: an oīno dicendū sit: cuiusmodi exēplis plena sunt omnia: Sed vnū interim sufficit. Equidē qd̄ ad me attinet: quo me vertā nescio.

Sextus. Septimus. Octauus. Nonus. Decimus. Vndecimus

Respondēdi figura.

Dissimulatio.

Interrogatio sui & responsio sibi facta

Interrogatio facta non expectās responsum.

Per subiectionem.

Per comparationem.

Præsumptio.

Per præmunitionem.

Per confessionem.

Per prædictionem.

Per emendationem.

Per vim verbi duplicata

Per dubitationē duplicem.

confectum est filiis sine legitima causa exhæredatis. Cuius est confinis dissimulatio. Cui recte in quibusdam legitur exemplaribus: vbi autē de nsu tractauit Fabius ibi de dissimulatiōe quoq; differuit. Pecunia superabat? at agebas quod schema quidam per subiectionem vocant. A vocali in e conuersa egebas legēdum est. Hoc autem exemplo vtitur & hanc figuram subiectionē vocat auctor rhetoricorū ad Herennium: græci vero κατυπόφοραν dicūt. Est

Subiectio quid sit.

vero subiectio cum interrogamus aduersarios: aut quærim⁹ ipsi quid ab aliis aut quid contra nos dici possit: deinde subiicimus id quod oportet dici: aut quod non potest. Mire vero in causis valet præsumptio quæ πρόληψις dicit. πρόληψις ἀπὸ τοῦ προλαμβάνειν: hoc est

Præsumptio quid.

præsumendo deducitur. Est autem vt Rutilius Lupus refert: cum id quod in aduersarii: aut iudicis opinione esse aut fore arbitramur contrarium nobis prius occupamus dicere: & ratione dissoluere. Etenim quædam præmunitio s literā interposita est legatur. Verborum quoq; vis ac proprietas confirmatur. Sic quidem in exemplaribus scriptum deprehenditur. Sed nisi cōformatur i litera in o mutata legatur nullus est sensus.

ASCENSIVS.

Ergo cui latius complecti conformationes &c. sic Val. & Aldus legūt. Quod idē multis doctissimis viris video placuisse. Ergo multi sunt doctissimi. i. valde docti: nō omniū doctissimi. Expositio sententiæ suæ, orōnis apta cōclusio. Sic Vall. Aldus aūt sic: expositio: sententiæ siue rationis apta conclusio: cui in hoc qd̄ rationis legit auctor est Raphael: dubitem tamē vtrū sequar: nā expositio apte dici de sententia videtur: & cōclusio potius

Multi doctissimi.

Negem fuisse infamiam iudicii corrupti? & cætera. Hoc etiam in præteritum valet. Nam & dubitasse nos fingimus.

Sic Ald. quoq; : sed Vallen. habet reiectionē: Effrenatiore iracūdia: sic Vallen: vt effrenatior sit epithetū iracundiæ: sed Aldus impressit: effrenatione: vt sit affectio quædā: sicut iracūdia: Habēt & Ald. & Vall. docti hominis indiciū. Omnino sono permukeant. Aldus & Valla habent. oi sono. Quod vel ex proxima: sic quoq; Aldus: at Val. habet ex proximo. Habet etiā At ea res vtrocū; p dicit modo. vbi Aldus impssit dicat. Quomōt Qui fieri potest? sic Vallen. Aut instandi aut auferēdę. Vallen. & a uferēdæ dissimulationis: recte habet. vt, At egebas. Cōtra. Q. Cęliū Val, & Ald. habent Ceciliū. Qui semper defenderat: Vallen. habet defendent.

Colcatio cū aduersariis.
¶ A quo schemate nō procul abest illa q̄ dicitur cōmunicatio: cū aut ipsos aduersarios cōsulimus: vt Domitius Afer p Cloatilla. At illa nescit trepida: qd liceat fœminæ: qd cōiugē deceat:
solitudine
forte vos in illa † sollicitudine obuios casus miseræ mulieri ob-
Cū iudicib⁹.
tulit: tu frater: vos paterni amici: qd̄ cōsiliū datis? Aut cū iudicibus quasi deliberamus: qd̄ est frequētissimū. Quid suadetis? & vos interrogo: qd tādē fieri oportuit? vt Cato: Cedo, si vos in eo loco essetis: qd aliud fecissetis? & alibi. Cōmunē rem agi putatote: ac vos huic rei ꝑpositos esse. Sed nōnūq̄ cōmunicātes aliquid inexpectatū subiūgimus: qd̄ & per se schema est: vt, in Verrem Cicero. Quid deinde? quid censetis? furtū fortasse? aut prędam aliquā? Deinde cū diu suspēdisset iudicū animos subiecit:
Sustentatio
qd̄ multo esset improbius. Hoc Celsus sustentationē vocat. Est
Primo mō.
autē duplex. Nam contra, frequenter cum expectationē grauis-
Secundo.
simorū fecimus ad aliquid qd̄ sit leue: aut nullo modo criminosum: descēdimus. Sed q̄a nō tantū per cōmunicationē fieri solet
Paradoxon.
παράδοξον alii nominauerūt. i. inopinatū. Illis nō accedo q scħema esse existimāt: etiāsi qd nobis ipsis dicamus inexpectatū accidisse: vt Pollio. Nūq̄ fore credidi iudices: vt reo Scauro neqd in eius iudicio gratia valeret: pcarer. Est pene idē fons illi⁹: quā
Permissio.
permissionē vocāt: q cōmunicationis: cū aliqua ipsis iudicibus relinquimus æstimāda: aliqua nōnūq̄ aduesariis quoq; : vt Caluus Vatinio Perfrica frontē, & dic te digniorē: q p̄tor fieres: q̄ Catonē. Quæ vero sunt augēdis affectibus accōmodatę figurę:
Simulatio.
cōstāt maxime simulatione. Nāq; & irasci nos & gaudere & timere & admirari & dolere & indignari & optare: quæq; sunt similia his fingimus. Inde sunt illa. Liberatus sum: respiraui: & bene habet: & q̄ amētia est hęc? Et O tēpora: o mores: o miserū me. Cōsumptis. n. lachrymis infixus tñ pectori hęret dolor: & Ma-
Exclamatio
gnæ nūc hiscite terrę. Qd̄ exclamationē qdā vocāt, ponūtq; inter figuras orationis. Hæc quoties vera sunt: nō sunt in ea forma de qua nūc loquimur. Sed assimulata & arte cōposita proculdubio schemata sunt existimanda. Qd̄ idē dictū sit de oratione
Licentia.
libera: quā Cornificius licētiā vocat: græci παρρησίαν. Quid enī minus figuratū: q̄ vera libertas? Sed frequēter sub hac facie latet adulatio. Nā Cice. cū dicit p Ligario. Suscepto bello Cæs. gesto iā ex pte magna: nulla vi coactus cōsilio ac volūtate mea: ad ea arma pfect⁹ sum: q̄ erāt cōtra te sūpta. Nō solū ad vtilitatē Ligarii respicit: sed magis laudare victoris clemētiā nō pōt. In illa vero sentētia: Quid aūt aliud egim⁹ Tubero: nisi vt qd̄ hic pōt

de oratione q̄ ratiōe: vnde & peroratio dicitur orationis cōclusio. Et superlationē veritatis & traiectionē.

RAPH.

¶ Cum apud ipsos aduersarios consulimus. Apud præpositio vt superuacua mihi videtur expungenda. ¶ At illa nescit trepidat: t litera expuncta trepida legendum videtur. ¶ Deinde cum diu suspendisset iudicum animos: subiecit quod multo esset improbius. De septima in Verrem sumptum est exemplum. Subiicit autem Cicero seruos cuiusdā Leonidę coniurationis dānatos: iamq; palo alligatos a Verre pecunia corrupto dimissos fuisse: ac Leonidæ redditos. ¶ Cum aliqua ipsis iudicibus relinquimus existimāda. Sic quidem legitur sed æstimāda mihi conuenire sensui magis videtur. ¶ Perfrica frontem & dic te digniorem. Perfricare frōtem est deponere pudorem: vnde Plinius. Perfricui frōtem & nihil profeci. ¶ Quę coegisse eos nō sit absurdum. Recte in quibusdam exemplaribus legitur cogitasse. hoc modo. Quæ cogitasse eos. ¶ Sermones hominum assimulatos dicere Διαλόγους malunt. Διάλογος disputatio dicitur ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι: hoc est a disputādo. ¶ Qd̄ latinorum quidā dixerunt sermocinationem. Rhetoricorum ad Herennium auctor sermocinationem hoc modo definit. Sermocinatio est cum alicui personæ sermo attribuitur & is exponitur cum ratione dignitatis. ¶ Dicta autem quædam. Castigate in quibusdam exemplaribus: vt particula habetur ascripta: hoc modo. Vt dicta autem quædam.

Perfricar[e fron]tem qd si[t]

Dialogu[s]

Sermocin[atio] quid sit.

nos possemus? admirabiliter vtriusq; partis facit bonã causam sed hoc cũ demeretur cui⁹ mala fuerat. Illa adhuc audaciora & maiorũ (vt Cicero existimat) laterũ fictiones psonarũ: quę προσωποποιίαι dicũtur. Mire nãq; tũ variãt orationẽ tũ excitãt. His etiã aduersariorũ cogitationes: velut secũ loquentiũ protrahimus: quæ tamen ita demũ a fide nõ abhorrent: si ea locutos finxerimus quæ cogitasse eos nõ sit absurdũ. Et nostros cum aliis sermones: & aliorũ inter se credibiliter introducimus: suadẽdo: obiurgãdo: q̃rẽdo: laudãdo: miserãdo personas idoneas damus. Quin deducere deos i hoc genere dicẽdi: & inferos excitare cõcessum est. Vrbes etiã populiq; voces accipiunt. Ac sunt quidã qui has demũ προσωποποιίας dicãt: in quibus & corpora & verba fingimus. Sermones hominũ assimulatos dicere διαλόγους malũt: q̃ qđ latinorũ quidã dixerũt sermocinationẽ. Ego iam recepto more vtrũq; eodẽ modo appellaui. Nã certe sermo fingi nõ potest: vt nõ personę sermo fingatur. Sed in his quæ natura non permittit: hoc modo mollior fit figura. Etenim si mecum patria quæ mihi vita mea multo est carior: si cuncta Italia: si oĩs resp. sic loquatur. Marce Tulli qđ agis? Illud audacius genus. Quę tecũ Catilina sic agit: & quodãmodo tacita loquitur. Nullũ iã aliquot annis facinus extitit nisi per te. Cõmode etiã apud nos aliquas ante oculos esse rerum personarũve imagines fingimus aut eadẽ aduersariis aut iudicibus nõ accidere miramur: qualia sunt. Videtur mihi & nõne videtur tibi. Sed magna q̃dã vis eloquẽtię desideratur. Falsa eñ & incredibilia natura necesse est aut magis moueãt: quia supra vera sunt aut pro vanis accipiãtur: quia vera nõ sunt. Vt dicta autẽ quædã: ita scripta quoq; fingi solẽt: qđ facit Asinius pro Liburnia. Mater mea: quę mihi tũ charissima: tum dulcissima fuit: quæq; mihi vixit: bisq; eadẽ die vitã dedit, & reliqua: deinde exhæres esto. Hæc tũ per se figura est: tum duplicatur: quoties sicut in hac causa ad imitationẽ alterius scripturæ cõponitur. Nam contra recitabatur testamentũ P. Nouanius Gallio: cui ego omnia meritissimo volo: & debeo pro eius animi in me summa volũtate: & adiectis deinde aliis, hæres esto. Incipit esse quodãmodo παρῳδή: qđ nomen ductũ a canticis ad aliorũ similitudinẽ modulatis: Abusiue etiã in versificationis ac sermonũ imitatione seruatur. Sed formas quoq; fingimus sæpe vt Famam vt Vergilius: et Voluptatem ac Virtutem: quẽadmodũ a Xenophonte traditur Prodichus: vt mortẽ ac vitã: quas cõtẽdẽtes i satyra tradit Ennius. Est & incertæ personæ ficta oratio: hic aliqs: &, dicat aliqs. Est & iactus sine persona sermo: Hic Dolopũ manus: hic sæuus tendebat Achilles. Quod fit mixtura figurarũ: cum προσωποποιία accedit illa: q̃ est orationis per detractionẽ: detractũ est eñ quis diceret προσωποποιία vertit̃ iterim in speciẽ narrãdi. Vñ apud historicos reperiũtur obliquę allocutiones: vt in. T. Liuii libro primo statim. Vrbes quoq; vt cætera ex ĩfimo nasci: deinde quę sua virtus ac dii iuuẽt: magnas opes sibi magnũ nomen facere.

Prosopopœiæ. Vno modo. Altero. Et aliis multis. Per sermocinationẽ. Per fictionẽ personarũ. Scriptoris. Parodiæ. Formarũ. Incertæ personæ. Obliquæ allocutiones.

¶ Incipit esse quodam modo παρῳδή. Ad cantũ παρῳδὴ transferri potest παρὰ enim ad ᾠδὴ cantum significat. ¶ Et voluptatem ac virtute n quemadmodũ a Xenophonte traditur Prodicus. Hic finxit Virtutem ac Voluptatem sub figura speciosarũ mulierum in solitudine Herculi apparuisse: qui multis ab vtraq; dictis cõtempta Voluptate Virtutem sequutus est: vnde in officiis Hercules Prodicius a Cicerone vocatur q̃uis corrupte in plerisq; exemplaribus prodigus legatur. ¶ Est & incerta persona ficta oratio incertæ personæ legendum esse nemo ignorat. ¶ Vnde apud historicos reperiuntur obliquæ allocutiones: Trogus apud Iustinum solas pbat in historico obliquas orationes repræhendens Liuium atq; Sallustium: qui illis nõ semper vtuntur.

...odici apud ...nophontẽ ...io.

...liquæ allo... ...nões apud ...os reperiũt.

ASCENSIVS.

¶ Cum apud ipsos. Lego cum Vallensi: cũ aut ipsos &c. quia sequitur; aut cum iudicibus &c. Et in hoc secũdo in virtute est bis cũ: alterum temporis aduerbiũ: altera præpositio. At illa nescit trepida &c. Sic Aldus. At Valleñ. Habet q dem trepida: sed non illa verba. At illa. quæ siue adsint siue desint nihil sententiam turbent. In illa solitudine: sic Aldus: at l Valleñ repositum est: in illa sollicitudine: vt sit sollicitudo p trepidatione. Cedo: si vos in eodẽ loco essetis &c. Cũ ad plures loquatur oportet vt cedo verbum non sit sed adhortãdi vox: aut vtriusq; numeri vt agedũ: cũ tamẽ cedite quoq; dici multi attestẽtur. Scribitur sine diphthõgo quia priorem corripit. Sed hoc. i. hac re eum. s. Cæsarem: demeretur. s. Cicero. i bene de Cæsare meretur: & eum merito suo obnoxium facit: cuius. s. Cæsaris causa sup. fue

...edo.

ratmala. confitendo eñ se voluisse eo tendere quo Cæsar peruenit: attestat eũ iuste eo venisse: aut se inique conatũ. qđ cum quẽq̃ dicere non sit vero simile: causam malã probat. Illa adhuc audaciora. sic Ald. & Val. quos sequar licet Raph. Audentiora impresserit. quia audacia magis q̃ audentia repræhẽdimus. hæc aũt vt repræhendenda recitat. Quæ eos cogitasse. Sic Vallen̄. Et, Vt dicta autem quædã &c cũ προσωποποιΐα sic Aldus. Vallen̄. autem cũ προσωποποιΐαι &c. habet Vallen̄. Est & incertę personę. &c.

Auersio.

¶ Auersus quoq; iudice sermo qui dicitur ἀποστροφὴ mire mouet: siue aduersarios inuasimus. Quid eñ tuus ille tubero in acie pharsalica gladius agebat? Siue ad inuocationem aliquã cõuertimur. Vos eñ iã ego albani tumuli atq; luci. Siue ad inuidiosam implorationem. O leges porciæ legesq; semproniæ. Sed illa quoq; vocatur auersio: quæ a proposita quæstione abducit audientẽ. Non ego cum danais troianã excindere gẽtem Aulide iuraui. Quod fit & multis & variis figuris: cũ aut aliud expectasse nos: aut maius aliquid timuisse simulamus: aut plus videri posse ignorantib⁹: quale est proœmium pro Cœlio. Illa vero (vt ait Cicero) sub oculos subiectio tũ fieri solet: cum res non gesta indicatur: sed vt sit gesta ostẽditur: nec vniuersa: sed per partes: quem locum proximo libro subiecimus euidentiæ. Celsus hoc nomen isti figuræ dedit: ab illis ὑποτύπωσις dicitur ꝓposita quædã forma rerũ ita expressa verbis vt cerni potius videatur q̃ audiri. Ipse inflãmatus scelere ac furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solum quæ facta sint aut fiant: sed etiã quæ futura sint aut futura fuerint imaginamur. Mire tractat hoc Cicero pro Milone: quæ facturus fuerit Clodius si præturã inuasisset. Sed hęc quidẽ translatio temporum: quæ proprie μετάστασις dicitur διατύπωσις verecũdior apud priores fuit. Proponebãt eñ talia: credite vos intueri (vt Cicero) hæc quæ non vidistis oculis: animis cernere potestis. Noui vero & præcipue declamatores audacius nec mehercles sine motu quodã imaginantur vt Seneca in controuersia: cuius summa est: ꝙ pater filium & nouercam: inducente altero filio in adulterio depræhensos occidit. Duc sequor. Accipe hanc senilem manum: & quocũq; vis imprime: & paulo post. Aspice inquit qđ diu nõ credidisti. Ego vero nõ video. nox oboritur: & crassa caligo. Habet hæc figura manifesti⁹ aliquid. Nõ enim narrari res: sed agi videtur. Locorum quoq; dilucida & significans descriptio eidem virtuti assignatur a quibusdã. alii τοπογραφίαν dicunt. εἰρωνείαν inueni qui dissimulationem vocarent: quo nomine: quia parum totius huius figuræ videntur vires ostendi: nimirum sicut in plerisq;, græca erim⁹ appellatione contenti. Igitur εἰρωνεία quæ est schema ab illa quæ est trop⁹ genere ipso: nihil admodum distat. In † vtroq; enim contrarium ei quod dicitur intelligendũ est. Species vero prudentius intuẽti diuersas esse: facile est depræhendere. Primum ꝙ tropus apertior est: & q̃q̃ aliud dicit ac sentit: non tamen aliud simulat: Nã & omnia circa fere recta sunt: vt illud in Catilinam. A quo repudiatus ad sodalem tuum virum optimum Metellum demigrasti. In duob⁹ demũ verbis est Ironia: Ergo etiam breuior est

Subiectio sub oculos.

hypotiposis

In Ver. vij.

Hæc declamatio non extat.

Eiusdẽ virtutis.

Topographia.

Ironia.

Duplex.

Vtraq;

Inuecti. j.

RAPH.

¶ Quod fit ex multis & variis figuris x literę in t commutatiõe & mihi legendũ videtur. ¶ Aut plus videre posse ignorantibus e vocali in i conuersa videri ꝓcul dubio legẽdũ est. ¶ Ab aliis ὑποτύπωσις dicit ὑποτύπωσις. trãsfertur informatio: designatio: dispositio expressio. ¶ Sed etiam natura sint. Pro natura Futura emendate in quibusdam legitur exemplaribus. ¶ Proponebat enim. Hic mihi videtur distinguendum ac ꝓponebant: vt ad priores referatur legendũ. ¶ Locorũ quoq;: dilucida & significãs descriptio eiusdem virtutis assignatur a quibusdã. Loco eiusdã virtutis vt sit dãdi casus: eidẽ virtuti mihi legẽdum videtur. ¶ Hic sensus sermonis: & ioci & tota interiꝫ causę conformatio: tum etiã vita vniuersa Ironiam habere videatur. Mihi corruptus hic locus sic emendari posse videtur: vt s. litera de fine abiecta sermoni legatur: ibiq; distinguatur: ac vt loco & copulę reponatur: hoc modo. Hic sensus sermoni vt ioci & tota interim causæ conformatio. ¶ Sic hoc schema facit at tropos ille cõtextus Corrupte mihi sic legi videt hic sensus. Forsitan autẽ loco illius accusatiui tropos genitiuus troporũ reponeretur: hoc modo. Troporum ille cõtext⁹. ¶ Quia nõnulli vocẽt ἀπόφασιν. ἀπόφασις negatio transfertur: sed huiusmodi figura in rhetoricis ad Herennium occupatio appellat. ¶ ἐπιτροπή est & cum similes imperantibus vel prætermittentib⁹ sumus. Id est sequere Italiaꝫ ventis. Permittentibus sensus exposcit non prætermittentibus: I vero legendum esse: vt modi sit imperandi ex quarto æneidos facile apparet. I sequere Italiam ven

Occupa[tio] figura [...]

tropus. At in figura totius voluntatis fictio est apparens magis q̃ cõfessa: vt illic verba sint verbis diuersa: hic sensus † sermonis & ioci: & tota interim causæ conformatio: tum etiam vita vniuersa Ironiam habere videatur: qualis est vita Socratis. Nam ideo dictus εἴρων id est agens imperitũ: & admirator aliorum tanq̃ sapientium: vt queadmodum ἀλληγορίαν facit continua μεταφορὰ sic hoc schema faciat † tropos ille cõtext⁹. Quædam vero genera huius figuræ nullam cum tropis habent societatem: vt illa statim prima quæ dicitur a negando: quã non nulli vocant ἀπόφασιν. Non agam tecũ iure summo: non dicã qd̃ forsitan obtinerem: & Quid ego istius decreta? quid rapinas? quid hereditatum possessiones datas? quid ereptas proferã? & Mitto illam primam libidinis iniuriam. Et, ne illa quidẽ testimonia recito quę dicta sunt de sestertiis septingentis milibus &, possum dicere. Quibus generibus per totas interim quęstiones decurrimus: vt Cicero. Hoc ego si sic agerem tanq̃ mihi crimen esset diluendum. Hoc pluribus dicerem. Εἰρωνεία est & cũ similes imperantibus vel permittentib⁹ sumus: I sequere Italiã ventis. Et cum ea quę nolumus videri in aduersariis esse: concedimus eis. Id acrius fit cum eadem in nobis sunt: & in aduersario nõ sunt. Meq; timoris argue tu Drãce quãdo tot cędis aceruos Teucorum tua dextra dedit. Quod idem contra valet: cũ aut ea quę a nobis absunt: aut etiam quę in aduersarios recidũt quasi fatemur. Me duce dardani⁹ sparthã expugnauit adulter. Nec in personis tantum: sed & in rebus versatur hęc contraria dicendi: q̃ quę intelligi velis ratio. vt totũ pro Q. Ligario procemium & illę eleuationes, videlicet. O dii boni. Scilicet is superis labor est: Et ille pro Oppio locus. O amorem mirum. O beniuolentiam singularem. Non procul autem absunt ab hac simulatione tres inter se similes: confessio nihil nocitura: qualis est. Habes igitur Tubero quod est accusatori maxime optandum: confitentẽ reum. Et concessio cũ aliquid etiam iniquum videmur causę fiducia pati. Metũ virgarum: Nauarchus † nobilissimę ciuitatis precio se redemit: humanum est. Et pro Cluentio de inuidia. Dominetur in concionibus: iaceat in iudiciis. Tertia consensio: vt pro eodem: Iudicium esse corruptum. Hęc euidentior figura est: cum alicui rei assentimur: quę est futura pro nobis. Verum id accidere sine aduersarii vitio non potest. Quędã etiam vel laudamus: vt Cicero in Verrem circa crimen † apronii drepanitani. Gaudeo etiam siquid ab eo abstulisti: & abs te nihil rectius factum esse dico. Interim augemus crimina quę ex facili aut diluere possumus: aut negare: quod est frequentius: q̃ vt exemplum desideret. Interim hoc ipso fidem detrahimus illis: q sint tam grauia: vt pro Roscio Cicero, cum immanitatem parricidii: q̃q̃ per se manifestã: tamẽ etiã vi oratiõis exaggerat.

Sermoni vt ioci.
Troporum
Apophasis
Antiphrasis ironia ptia.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
Nobilis nobilissimæ
Octaua.
Nona.
Decima.
Apollonii.
Vndecima.
Duodecima

tis pete regna per vndas. ¶ Et cũ ea quæ volumus videri in aduersariis esse concedimus. hic nisi nolumus legatur etiam repugnantibus: exẽplaribus: in contrarium sensus peruerteret: his p̃terea pro hic aduerbio videtur reponendum Et confessio cũ aliquid etiam iniquũ videmur fiduciæ causa pati f. literæ in. c. cõuersione mihi concessio vt legatur placet. ¶ Metu virgarũ nauarchus nobilis nobilissimę ciuitatis precio se redemit. Ille nominatiuus nobilis neq; a cõpositione admittitur neq; in septima in Verrem actione vbi hæc descripta sunt: legitur. Quare de contextu mihi est sublatus.

ASCENSIVS.

¶ Quod fit & multis, & variis modis &c. Sic Vallen. Et pl⁹ videri posse ignorantibus. Vbi vero Aldus habet solum: sed etiã q̃ futura fuerant: Vallẽ. habet: sed etiam quæ futura sint & superscriptum aut futura fuerint: quomodo rectius etiã legunt sint & fuerint: q̃ sunt & fuerunt: quia pręmissum est quæ facta sint aut fiant. in bonis quidem exemplaribus: nã Aldus etiã miscuit. sunt et fiant: Adscribendu3 autem illud: aut facta fuerint: indicat quod subdit: q̃ facturus fuerit Clodius &c. Vallẽ. habet. proponebãt eũ &c. Sed habet eiusdẽ virtutis assignatur: vt subaudiatur esse: sic assignatur esse eiusde3 virtutis: vbi Aldus impressit. eiusdẽ virtuti: cũ Raphael eidẽ virtuti scribẽdũ sentiat. In vtroq; &c. sic oẽs: vt sit & in schemate & in tropo: videtur tñ rectius in vtraq; legẽdum. f. ironia hic sensus sermonis & ioci & tota &c. Sic Aldus: Vallẽ. autem sermonis ioci: & tota interim causæ cõfirmatio: vbi Aldus & ioci & conformatio habet: sequarq; Aldum: licet Raphael legẽdũ censeat: sermoni vt ioci: ga dicit: & tota interi &c. Tropos ille contextus: sic Aldus habet: & Vallẽ. habuit: sed repositũ habet nominatiuũ tropus: cuius casus etiã tropos est in Aldino vnde nõ mutem. De sestertijs sexcentis milibus: sic oẽs. nec male: quia cũ substantiuum præcedit nõ in genitiuo sed in eodẽ casu. locutos idoneos cõptum est Vallẽ. habet permititenbus & I sequere

ota.

Italiam. Et cum ea quæ volumus videri in aduersariis esse cōcedimus eis. quomodo etiā Aldus impressit. & melius q̄ his. habet etiā Vallen̄. Et concessio cū aliquid &c. habet aūt metum virgarū vbi Aldus & Raphaels metu legunt: verū cū sit exēplum antedicti: q. d. vt Metū virgarū: non male respondet ad id: cū aliquid etiam iniquū videmur causæ fiducia pati. Habet adhoc: Nauarchus nobilis nobilissimæ ciuitatis &c. Neq̃ si in exemplari meo esset: auderē illud nobilis expungere. cū magnæ sit significantiæ. & nesciā an verior sit Quintiliani aut saltem Vallen̄. Lectio q̄ ea quā vulgo habemus: nā pōt fieri vt temerarius quispiam deleuerit vocē aptissimam loco. Apollinis drepanitani. Alij Apollonij legunt: Aldus vero: quē sequar Apronij.

Aposiopesis. ¶ Ἀποσιώπησις quā idem Cicero reticentiam. Celsus obticentiam: nonnulli interruptionem appellant: & ipsa ostendit aliqd
Prima. affectus vel iræ: vt Quos ego, sed motos præstat componere flu
Secunda. ctus. Vel sollicitudinis: & quasi religionis: An huius ille legis: quā Clodius a se inuentā gloriatus: mentionem facere ausus esset viuo Milone non dicam cōsule? de nostrum enim omnium non audeo totum dicere. Cui simile est in proœmio pro Cthesi
Tertia. phonte Demosthenis: vel alio trāseundi gratia: cōmunis autē,
Quarta. Tametsi: ignoscite mihi iudices. In quo est & illa (si tamen inter schemata numerari debet) cum etiā aliis pars causæ videatur digressio. Abit enim causa in laudes. Cn. Pompeii. Idq̃ fieri etiam sine ἀποσιωπήσει potuit. Nam breuior illa (vt ait Cicero) a re digressio plurimis fit modis. Sed hæc exempli gratia sufficient. Tum Caius Varenus is qui a familia ancharianа occisus est: hoc quæso iudices diligenter attendite: & pro Milone. Et aspexit me illis quidem oculis: quibus tum solebat: cū omnibus om
Quinta. nia minabatur. Est alia non quidem reticentia: quæ sit imperfecti sermonis: sed tamen præcisa velut ante legitimū finem oratio: vt illa. Nimis vrgeo: cōmoueri videtur adolescens: & quid plura? ipsum adolescentem dicere audistis. ¶ Imitatio morū alie
Ethopœia siue. norum: quæ ἠθοποιΐα vel (vt alii malunt) μίμησις dicitur: iam
Mimesis. inter leuiores affectus numerari potest. Est enī posita fere in eludendo: sed versatur & in factis & in dictis. In factis quod est ὑπο
In dictis. τύπωσει vicium. In dictis quale est apud Terētium. At ego nesciebam quorsum tu ires. Paruula hinc est abrepta: eduxit ma
Secunda. ter pro sua: soror dicta est. Cupio abducere vt reddam suis. Sed nostrorū quoq̃ dictorum factorūq̃ similis imitatio est per relationem: nisi q̄ frequentius asseuerat q̄ eludit. Dicebam habere
Tertia. eos actorem. Q. Cecilium. Sunt & illa iucunda & ad cōmendationem cū varietate: tum etiam ipsa natura plurimū prosunt: quæ simplicem quandam & non præparatam ostendendo orationem minus nos suspectos iudici faciunt. Hinc est quasi pœ
Quarta. nitentia dicti: vt p Cœlio. Sed quid ego ita grauem personam
Quinta. introduxi? Et quibus vtimur vulgo. Imprudēs incidi: vel cum
Sexta. quærere nos quid dicamus fingimus. Quid reliquum est? & nū quid omisi? Et cum ibidem in Verrem: ait Cicero. Vnum etiā mihi reliquum huiusmodi crimē est: & aliud ex alio succurrit
Septima. mihi. Vnde etiam venusti transitus fiunt: non quia trāsitus ipse sit schema: vt Cicero narrato Pisonis exemplo: qui annulum sibi cudi ab aurifice in tribunali suo iusserat: velut hoc ī memoriam adductus adiecit: hic modo me cōmonuit Pisonis annulus: quod totum effluxerat. q̄ multis istum putatis hominibus

RAPH.

¶ Vel alio transeundi gratia. Cōmunis autem Tametsi ignoscite iudices. Incuria ne dicam imperitia eorū q corrigere se hoc opus putarūt: deprauatum aperte est hoc exemplum. Ignorātes enim ad quid referri deberet nominatiuus ille cōmunis tametsi coniunctionem in Tmesi datiuum commutarunt nec græcum nec latinum. Tmesis eniȝ vt sit dissyllabū scribitur. Sed tmesi nullus hic est loc⁹ vbi de sententiarum figuris differitur. Loco igitur eius vt dixi tametsi reponatur. ¶ Idq̃ etiā fieri sint ἀποσιωπήσει potuit. loco sint verbi legendū esse sine constat. ¶ Et aspexit metuȝ illis quidē oculis. Tum particulā expungendā esse tū ex sensu ipso: tum ex oratione pro Milone: vn̄ hoc exemplum est decerptū facile apparet. ¶ Imitatio morum alienorū quæ ἠθοποιΐα vel vt alij malūt μίμησις dicitur. ἠθοποιΐα fictio morū transferri potest. μίμησις vero dicitur pprie imitatio. ¶ Etenim posita fere in eludendo. s litera iter posita Est procuidubio legēdum est. ¶ Sed & versat. Et copula eradatur. ¶ Et cum ibidem in Verrem: vt ait Cicero. Vt particula eradatur ne sensum perturbet. ¶ Nō q a trāsitus ipse sit schema. Rhetoricorum ad Herenniū auctor transitionē inter schemata numerat. ¶ Velut hic in memoriam adductus n litera ascripta hinc legendum videtur. ¶ Quod quidē non hoc tm̄ valet. In præpositio mihi videt ascribenda vt legat. Quod quidē nō in hoc tantū valet. ¶ Et dare actiōi varios velut mītus. Qui non videt vultus esse legendū frustra Quintiliano studet. ¶ Et sicut oculi diuersarum aspectu rerū

Imitatio morum alienorum quæ.

Transitus qd inter schemata numerandus sit.

honestis de digitis annulos aureos abstulisse?Et cum aliqua ve lut ignoramus.Sed earum rerum artificem quē?quēnam?recte admones,Polycletum esse dicebāt.Quod quidem nō in hoc tā tum valet.Quibusdam enim dum aliud agere videmur:aliud efficimus:sicut hic Cicero consequitur:ne cum morbum in si gnis atq; tabulis obiiciat Verri:ipse quoq; earum rerū studio sus esse credatur.Et Demosthenes iurādo per interfectos in Ma rathone & Salamine:id agit:vt minore inuidia cladis apud chę roneam acceptę laboret.Faciunt illa quoq; iucūdā orationē: ali qua mentione habita differre & deponere apud memoriam iu dicis:& reposcere:quæ deposueris:& separare quedā schemate aliquo.Nō enī est ista ipsa per se iteratio schema:& excipere ali qua & dare actioni varios velut vultus.Gaudent enim res va rietate:& sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinē tur:ita semper animis pstat in quod se velut nouū intendant. Est emphasis etiā inter figuras:cum aliquo dicto latēs aliquid eruitur:vt apud Vergilium.Non licuit thalami expertem si ne crimine vitam Degere more ferę?q̄q̄ enim de matrimonio q̄ ritur Dido:tamen huc erupit eius affectus:vt sine thalamis vi tam hominum nō putet sed ferarum.Aliud apud Ouidium ge nus:apud quem & myrrha nutrici amorē patris sic cōfitetur. O dixit fœlicem coniuge matrem.

Octaua. Nona. Emphasis primo mō. Secundo.

magis detinentur: ita sem per animus præstat.in qd se velut nouum intendant:n litera expuncta intendat q̄ dem est legēdum.Sed ne sic quidem mihi plene sensus percipit.Quare perstat mi hi videtur legendum vt in telligamus in eo perstare ani mū ac perseuerare in quod se velut nouum intendat.

ASCENSIVS.

¶Quam Clodius a se inuē tam gloriatur. Sic Vallen. & Ald.cum Raphaelis im pressio habeat:Qua Clodius a se inuenta gloriatus.Cuius longe alia est sentētia:Nam secundum huius lectionem Clodius eam inuenerit: & subaudiendū sit est:secundū illorū:perinde atq; inuene rit frustra glorietur:nec q̄cq̄ desit.Tametsi ignoscite mi hi iudicea: sic Val. cui gra tulor ne male ab Raph. au diat. H3 Vallen.Sine apo siopesi.A familia ancharia na.Vbiq; fere in Vallen. est anchiriana.Et aspexit me illis quidē oculis &c.sic Val len.Et.Est enī posita &c.Velut hoc in memoriam adductus.Sic Vallen.quod nō minus loco seruit ac particu la hinc:inquam Raphael hic mutarę suadet.Habet Vallen.ibidem cōsequenter:hic modo me cōmonuit Pi sonis annulus qui totus effluxerat:vbi Aldus.hinc in memoriā adductus adiecit hoc.modo me cōmonuit Pi sonis annulus quod totū effluxerat.Et reuera in Vallen.est D litera erasa nescio abs quo castigatore vnde legā quod totū effluxerat:est aūt quod addit Q; multis istum putatis hoibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse?quod potius legā q̄ extulisse.Vallen.habet:non hoc tantū valet.quæ lectio nō est mala: si tamen in particulam ascribas non repugnē.Ita semper animus pstat in qd se velut nouū intendant Sic Aldus qui non erasit n:sed male legit animo:legendum enī erat cū Vallen.animus: vt sit:ita id semper pstat.i.melius ęstimatur animis:in quod animi intendāt se velut nouum.

¶Huic vel confinis:vel eadem est: qua nunc vtimur plurimū. Iam enī ad id genus quod & frequentissimū est:& expectari ma xime credo:veniendum est: in quo per quandam suspicionem: quod non dicimus:accipi volumus:non vtiq; cōtrarium: vt in εἰρωνείᾳ:sed aliud latēs: & auditori quasi inueniendum: quod vt supra ostēdam fere solum:schema a nostris vocatur: et vnde controuersiæ figuratę dicuntur. Eius triplex vsus est: vnus si dicere palam parum tutum est:alter si non decet:tertius qui ve nustatis modo gratia adhibet:& ipsa nouitate ac varietate ma gis q̄ si relatio sit recta delectat. Ex his quod est primum fre quens in scholis est.Nam & actiones deponentiū imperium ty rānorum:& post ciuile bellum senatusconsulta fingūtur:& ca pitale est obiicere ante acta:vt quod in foro nō expedit:illic nec liceat.Sed schematum cōditio non eadē est.Q̄libet enim aper tum:quod modo & aliter intelligi potest:in illos tyrānos bene dixeris:quia periculum tantum:nō etiam offensa vitatur.Q̄d si ambiguitate sententiæ possit eludi:nemo non illi furto fauet

Tertium genus vnde figuratę cōtrouersię dicuntur. Vsus triplex. Primus.

RAPH.

¶Verum multum ad agē dum difficiliorē Multo lo cosllius multum vt legatur grāmaticæ ratio exposcit. ¶Dixi vxorem quæ patri placuit.Duxi legendum es se nemo nō videt.Fingitur autem filium vxorē duxis se cū qua pater coiuit:ac de nato sibi ex ea puero Apolli nem cōsuluisse.deum infan tem parricidā fore dixisse. Filium q; nollet puerum exponere abdicari a patre.fi liū patri contradicere.¶Vt in illa cōtrouersia in qua in famis amorem virginis fi liæ pater raptam eam inter rogat s. S.m.literis erasis infami amore legendū mi hi videtur.¶Equidem qñ etiā in personas incidit tales est:in rē quoq; quod estimas

Vera negocia nunq̃ adhuc habuerunt hanc silentii necessitatẽ sed aliam huic similem. Verũ multo ad agendũ difficiliorẽ: cũ personæ potentes obstant: sine quarum repræhensione teneri causa non possit. Ideoq; hoc parcius & circũspectius faciẽdum: quia nihil interest quomodo offendas: & aperta figura perdit hoc ipsum qđ figura est. Ideoq; a quibusdam tota res repudiatur: siue intelligatur: siue non. Sed licet modum adhibere. In primis ne sint manifestæ. Non erunt autem si non ex verbis dubiis: vel quasi duplicibus petentur: qualis est in suspecta nuru. Duxi vxorem: quæ patri placuit. Aut quod est multo ineptius compositionibus ambiguis: vt illa controuersia: in qua infamis amore virginis filiæ pater raptam eam interrogat: a quo vitiata sit. Quis te inquit rapuit? tu pater nescis? Res ipse perducant iudicem ad suspicionem: & amoliamur cætera: vt hoc solum supersit. In quo multum etiam affectus iuuant: & interrupta silẽtio dictio & cunctationes. Sic enim fiet vt iudex quærat illud nescio quid, quod ipse fortasse nõ crederet: si audiret: & ei quod a se inuentum existimat credat. Sed ne si optimæ quidem sint, esse debent frequentes. Nam densitate ipsa figuræ aperiuntur: nec offensæ minus habent: sed auctoritatis. Nec pudor videtur q̃ nõ palã obiicias: sed diffidentia. In summa sic maxime iudex credit figuris: si nos putat nolle dicere. Equidem quandoq; in personas incidi tales & in rem quoq; (quod est magis rarum) quæ obtineri nisi hac arte non posset. Ream tuebar quæ subiecisse dicebatur marito testamẽtũ & dicebatur chirographum marito expirante heredibus dedisse. Et verũ erat. Nam quia per leges institui vxor non poterat hæres: id fuerat actum: vt ad eã bona per hoc tacitum fideicommissum peruenirent. Et caput quidem quæri facile erat: si hoc diceremus palam. Sed per se deperibat hereditas. Ita ergo fuit nobis agẽdum: vt iudices illud intelligerent factum. Delatores non possent appræhendere vt dictum: & contigit vtrunq;. Quod nõ inseruissem veritus opinionem iactantiæ nisi probare voluissem: in foro quoq; esse his figuris locum. Quædam etiam quæ probare non possis: figura potius spargenda sunt. Hæret enim nonnunq̃ telum istud occultum: & hoc ipso q̃ non apparet eximi non potest. At si idem

Secundus modus.

dicas palam: & defenditur: & probandum est. Cum autem obstat nobis personæ reuerentia (quod secundum posuimus genus) tanto cautius dicendum est: quanto validius bonos inhibet pudor: q̃ metus. Hic vero tegere nos iudex qđ sciamus: & verba vi quadam veritatis erumpentia credat coercere. Nam quo minus: aut ipsi in quos dicimus aut iudices: aut assistẽtes oderint hanc maledicendi lasciuiam: si nolle nos credant? Aut quid interest: quomodo dicatur: cum & res & animus intelligitur? Quid dicendo deniq; proficimus? nisi vt palam sit nos facere: quod ipsi sciamus non esse faciendum? Atqui præcipue prima quibus præcipere cœperam: tempora hoc vitio laborarũt. Dicebant enim libenter tales controuersias quæ difficultatis

gis rarum. Nisi corrigatur hic locus nullus integer sensus elici posse videtur. Quonã autem emendabitur pacto? An q̃ copula est ascribẽda vt q̃nq; legatur: ac & copula loco est verbi reponenda? Hoc modo. Equidẽ quãdoq; in personas incidi tales: & in rem quoq; quod est magis rarum: quæ obtineri nisi hac arte nõ posset. ❡ Et dicebatur chirographũ marito expirãti hæredibus dedisse. Depravatus hic quoq; sensus ita corrigi posse videtur: vt p̃ præpositio ascribatur ac pro hæredibus hæredes legatur. ❡ Et contigit vtrũq;. Emendate in quibusdam exemplaribus contigit legitur ❡ Naʒ quo minus aut ipsi in quos dicim⁹ aut iudices aut assistentes oderint hanc maledicendi lasciuiaʒ si velle nos credãt. Duæ hic insunt depravationes: quarum prima tollitur si pro quo illa q̃ particula ascribatur & nolle reponatur illo velle expuncto. hoc modo. Nanq; minus: & quæ sequunt. ❡ Cui sunt multo faciliores. Cum legẽdum esse non cui nemo nõ videt. ❡ Vt qui cursu paruʒ valent flexu eludant. A vocali in u mutata eludunt legatur. ❡ Sed faciebant illis locum etiaʒ vbi inutiles ac nefariæ essent: vt personæ ascribantur & sensus & ratio ipsa exposcere videtur. hoc modo: vbi personæ inutiles ac nefariæ essent. Nefarius autem dicitur impius: q̃ nefarie quidem vllo hoc est sacrificio posset purgari. ❡ Vt is pater. s. litera præposita si legatur hoc modo vt si pater. ❡ Q̃s eñ qui accusetur. Eum qui non videt esse legendũ studẽdo rhetoricæ operam perdit.

Nefarius qui dicatur.

ASCENSIVS.

❡ Verũ multo ad agenduʒ. & duxi vxorem: Vallẽ. habet. Et infamis amore virginis. quomodo etiã Aldus impressit: licet Raphael legendum putet infami amore. Equidem quando: Vallẽ. habet Et quando etiam in personas incidi tale est. In

gratia placent:cum ſint multo faciliores. Nam rectum genus approbari niſi maximis viribus nō poteſt. Hæc diuerticula & anfractus ſuffugia ſunt infirmitati. Vt qui curſu parū valent: flexu eludunt. Cum hæc quę affectatur ratio ſententiarum nō procul a ratione iocandi abhorreat. Adiuuat etiam ꝙ auditor gaudet intelligere: & fauet ingenio ſuo: & alio dicēte ſe laudat. Itaq; non ſolum ſi perſona obſtaret rectę orationi:quo in genere ſępius modo ꝗ̃ figuris opus eſt:decurrebāt ad ſchemata: ſed faciebāt illis locum etiam vbi perſonę inutiles ac nefarię eſſent: vt is pater qui infamem in matrem filiū ſecreto occidiſſet: reus malę tractationis:iacularetur in vxorem obliquis ſentētiis. Nā & quid impurius ꝗ̃ retinuiſſe talem! Quid porro tam contrarium:ꝗ̃ eum qui accuſatur:quia ſummum nefas ſuſpicatus de vxore videatur confirmare id ipſa defenſione:quod diluendum eſt! At ſi iudicum ſumerent animum:ſcirent ꝗ̃ eiuſmodi actionem laturi non fuiſſent:multoq; etiam minus:cum in parentes abominanda crimina ſpargerētur.

tem quoq; idem eſt magiſtarū.quod obtineri niſi arte non poſſit. Sed longe euidentior eſt lectio Raphaelis: quam & Aldus tenet. Et dicebatur chirographū marito expirante hæredibus dediſſe. Sic Val. & Ald. non expiranti ſed expirante.i. cum iam expiraret maritus: dedit hæredibus teſtamentū. Et verū erat.i. vere & iuſte ab ea factum. Aut verū erat ſ. quod de ea dicebatur. Vt de ea bona Valleñ. habet ad eā bona &c. Adnotaunt aūt Subiicere teſtamentū dici: quo modo ſubiicere partū: hoc eſt falſum pro vero ſubdere. Per hoc tacitū fidei cōmiſſum. Ad quod Val. Paulus lib. xij. digeſt. de vſuris. In tacito fideicōmiſſo omne emolumētū hæredi auferēdū & fiſto ꝓſtādū diuus pius reſcripſit. ergo & vſurarum emolumentum auferꝫ hæredi. Vlpianus de legatis & fideicōmiſſis primo. In tacitis fideicōmiſſis fraus fidei videꝫ. quotiens quis neq; codicillis: neq; teſtamento rogaret ſed domeſtica cautione obligaret ſe ad ꝓſtandū fideicōmiſſum ei qui capere non poterit. Idem de lega. ij. Idem Marcus impator reſcripſit verba quibus teſtator ita cauerat: nō dubitare ſe ꝗ̃cūq; vxor eiꝰ cepiſſet reddituram: pro fideicōmiſſo accipienda. Macer lib. xlix. de iure fiſci. Tacita autem fidei cōmiſſa frequēter ſic deteguntur. ſi proferatur chirographū quo ſe cauiſſet cuius fides exigitur: quod ad eū ex bonis defuncti peruenerit reſtituturū. Caius lib. inſtitutionum de fideicōmiſſis. Poteſt aliqs recto iure hæredē inſtituere & rogare eū vt hæreditatem ſuā aut omnē aut ex parte altj per fideicōmiſſum reddat. C. Communia d leg. & fideicō. Et oīa quæ naturaliter inſunt legatis ea & fideicōmiſſis inhærere intelliguntur. Et econtrario: Quicquid fidei cōmittitur hoc intelligatur eſſe legatum. Hæc & plura collegit Valla. Qui habet & contigit vtrunq;. Verū habet nā quo minus aut ipſi in quos dicimus: aut iudices: aut aſſiſtentes oderint hanc maledicendi laſciuiā ſi nolle nos credant! cū interrogationis nota: vt ſit nam quo. i. quanto. q. d. plurimo minus oderint. Sic aūt legendū iudicio eo ꝙ ſequitur ꝑ interrogationē. Aut quid intereſt &c. Et quid dicēdo deniq; &c. deniq; enim dicimus cū duo vt minimum ꝓmiſimus. Habet cū ſint multo &c. Suffugia ſunt infirmitati. Valleñ. habet infirmitatis. Non habet Valleñ. Vbi perſonæ inutiles &c. forte q; ad figuras referebat a dictiuum inutiles: quæ tñ quia nō recte nefarię dicantur: adſcribā cū Aldo vocē perſonæ. Interpretatio aūt nefarij ꝗ̃uis videaꝫ apta quā Raphael adducit mihi non placet: quia ne ſyllaba deberet produci: quare a nefas vnde & nefandus dicitꝫ deductū malim Tametſi neq̃ a nequeo deductū volunt & ab illo differt: verū ego neq̃ nō tā ꝙ nequeat: ꝗ̃ ꝙ nequicq̃ & nihili homo ſit. Vt is pater. ſic Valleñ. vt ſi pater ſic Aldinus. ego vtrūq; ponā: vt ſi is pater. qa nota eſt gemina declamatio de hoc p̄re. quā Valla Fabio aſcribit dicit q; admirabiliſſimā ac diuiniſſimā: ſiq̃ mō diuia dici poſſet.

RAPH.

❡ Dicendū ergo de iis quoq; in quibus non aſperas figuras ſed parum cōtrarias cauſę pleriq; fecerunt. Emēdate in quibuſdā legitur exēplaribus palam loco illius aduerbij parū. ❡ Nemo ſe tenuit agens pro patre quādo in filium faceret. Quādo nihil ſenſui: Quin particula per ꝗ̃ conuenit. Sicq; etiam libris repugnātibus forſitan eſt legendum. ❡ Sed eſto noluerit: continuo ne ſi ille ſtulte cogitauit: nobis quoq; ſtulte dicendū eſt! n litera in u conuerſa voluerit legendum eſt. Continuo autem hoc loco idcirco ſignifi

❡ Et quatinus huc incidimus paulo plus ſcholis demus. Nā & in his educatur orator: & in eo quo modo declametur: poſitum eſt etiam quo modo agatur. Dicendum ergo de iis quoq; in quibus non aſperas figuras; ſed palam contrarias cauſæ pleriq; fecerunt. Tyrannidis affectatæ dānatus torqueatur: vt conſcios indicet. Accuſator eius optet qd volet. Patrē qui accuſauit: optat ne is torqueaꝫ. Pater ei contradicit. Nemo ſe tenuit agēs pro patre quin figuras in filium faceret tanq̃ illum conſcium in tormentis nominaturus. Quo quid ſtultius! Nam cū hoc iudices intellexerint: aut non torquebitur: cum ideo torqueri velint: aut torto non credetur. At credibile eſt hoc eū velle fotaſſe Diſſimulet ergo vt efficiat. Sed nobis (declamatoribus dico) quid proderit hoc intellexiſſe: niſi dixerimus! Ergo ſi vere ageretur ſimiliter conſilium illud latens prodidiſſemus. Quid! ſi

neq; vtiq; verum est:& habere alias hic dānatus contradicendi causas potest:vel ꝙ legem conseruandam putet: vel ꝙ nolit accusatori debere beneficiū:vel(qđ ego magis sequerer)vt se innocentem in tormentis esse prætendat.Quare ne illud quidem semper succurret sic dicētibus.Patrocinium hoc voluit qui cō trouersiam finxit.Fortasse enim noluit:sed esto voluerit.Continuo ne si ille stulte cogitauit:nobis quoq; stulte dicendum est? At ego in causis agendis frequenter non puto intuendū quid litigator velit.Est & ille in hoc genere frequens error:vt putēt aliud quosdam dicere aliud velle:pręcipue cum in themate est: aliquem vt sibi mori liceat postulare:vt in illa cōtrouersia.Qui aliquando fortiter fecerat:& alio bello petierat vt militia vacaret ex lege:ꝙ quinquagenarius esset:aduersante filio ire in aciē coactus deseruit.Filius qui fortiter eodem prælio fecerat incolumitatem eius optat:contradicit pater. Nō enim inquiūt mori vult:sed inuidiam filio facere.Equidē rideo ꝙ illi sic timent: tanꝗ ipsi morituri:& in consilium suos metus ferunt:obliti tot exemplorum circa voluntariā mortem:causarum quoq; quas habet factus ex viro forti desertor.sed de vna cōtrouersia loqui superuacuū est.Ego in vniuersum nec oratoris puto esse vnꝗ præuaricari:neq; litem intelligo:in qua pars vtraq; idem velit: nec tam stultum quenꝗ:qui si viuere vult mortem potius male petat:ꝗ omnino non petat.Non tamen nego esse controuersias huiusmodi figuratas:vt est illa.Reus parricidii:ꝙ fratrem occidisset dānatum iri videbatur.Pater ꝓ testimonio dixit: eū se iubente fecisse.Absolutum abdicat.Nā neq; in totū filio parcit:nec quod priore iudicio affirmauit: mutare palā pōt: & vt non durat vltra pœnam abdicationis ira:abdicat tamen:& alio qui figura in†patrem plus facit:ꝗ licet.in† filiū min⁹.Vt autē nemo contra id qđ vult dicit,ita pōt aliquid melius velle ꝗ dicit.Quo modo ille abdicatus:qui a patre:vt filium expositū & ab eo educatum solutis alimētis recipiat:postulat:reuocari fortasse mauult:nō tamen qđ petit non vult.Est latens & illa significatio:qua cum ius asperius petitur a iudice:fit ei tamen species aliqua clementiæ non palam:ne paciscamur:sed per quandā credibilem suspicionem:vt in multis controuersiis: sed in hac quoq;.Raptor nisi intra trigesimum diem:& raptæ patrē exorauerit & suum:pereat.Qui exorato raptæ patre suū non exorat: agit cum eo dementiæ.Nam si permittat hic pater:lis tollitur. Si nullam spem faciat:vt non demens:crudelis certe videatur: & a se iudicem auertat.Latro,igitur optime occidet:ego:si potero remissius:& ꝓ suo ingenio pater Gallio.Dura anime hodie,dura:heri fortior fuisti.Cōfinia sunt his celebrata apud gręcos schemata per ꝗ res aspas mollius significāt. Nā Themistocles suasisse existimat atheniēsib⁹:vt vrbē apud deos deponerēt quia durū erat dicere:vt relinquerēt:& qui victorias aureas in vsum belli cōflari volebat:ita declinauit,victoriis vtendū esse: Totū autē allegorię simile est:aliud dicere aliud intelligi velle.

Patre. filio

cat.℄ Causarū quoq; quas habent n litera expuncta habet legatur.℄ S; vna cōtrouersia sequi contrarium superuacuum est.Deprauatus est hic locus qui sic forsitan corrigi posset: si de præpositio ascribatur.sequi insinit⁹ in loq cōmutet cōtrariū eradatur.hoc mō.S; de vna cōtrouersia loq supuacuū ē. ℄ Et alioquin figura in patre plus facit. m.litera ascripta patrem mihi legēdum videtur.℄ Et raptę patrem exorauerit & suum pereat n.litera erasa exorauerit legendum est.℄ Nam si promittat hic pater.Permittat castigate in quibusdam exēplaribus mihi legi videtur. ℄ Latro igitur optime:occidet ergo si potero remissius. Porcij Latrōis declamationes si extarent facile hic loc⁹ intelligeretur.℄ Et pro suo ingenio pr̄ gallio.Hic quoq; nobilis fuit declamator: cuius multæ sententiæ a Seneca referuntur. Sed huius quoq; declamationes sunt amissæ.℄ Et qui victorias aureas.Simulachra victoriarum ex auro conficiebantur:quæ aureæ victoriæ dicebantur.

Porcius la qui fuerit.

Simulachr victoriaru quomodo pellabantu

ASCENSIVS.

℄ Et quaten⁹. legā quatin⁹ licet Valla qui discrimen inter quatenus & quatin⁹ aut non agnouit aut nō recepit semper quatenus scripserit. Habet cū Aldo:sed palā contrarios.Itē quin figuras &c. Item Sed esto voluerit. Habet etiam vnde & Raphael sumpsit:Sed de vna controuersia loqui superuacuū est &c.habet tam Valleñ.ꝗ Aldus.Figura in patre plus facit ꝗ licet: Vbi Raphael in patrem legit.Item consequēter.habent i filio min⁹:vbi Raphael in filiū. Celebrata apud græcos schemata per quæ res asperas.i.quas(vt tunc erat superstitio mali ominis putabant)mollius significant:vt deponere vrbē apud deos suadebat Themistocles:ne si relinquendā diceret mali ominis haberetur:deponimus enim qđ quando volumus receptu=

ti sumus. relinquimus quod non amplius habituri. Præterea cōflare aut refundere aut quouis modo vt inde aurei fiant corrumpere victorias mali videbatur ominis: quocirca dicebant victorijs vtendum esse. i. eas in vsum bellicum vertendas.

Figuris respondēdi. Primū gen⁹

¶ Quæsitum etiam est quo modo contra figuras responderi oporteat: & quidam semper ex diuerso aperiendas esse putauerunt: sicut latentia vitia rescindūtur. Idq; sane frequentissime faciendum est. Aliter dilui obiecta non possunt: vtiq; cum quæstio in eo consistit: quod figuræ petunt. At cum male dicta sunt tantum: & nō intelligere interim bonæ cōscientiæ est: atq; etiā si fuerint crebriores figuræ: q̄ vt dissimulari possint: postulandum est: vt illud nescio quid qđ aduersarii obliquis sententiis significare voluerint: si fiducia sit: obiiciāt palā: aut certe non exigant: vt quod ipsi nō audent dicere: id iudices nō modo intelligant: sed etiam credāt. Vtilis etiā aliquādo dissimulatio est: vt in eo (nota enim fabula est) qui cū esset contra eū dictum iurare per patroni tui cineres: paratū se esse respondit: & iudex conditione vsus est: clamante multum aduocato, schemata de rerum natura tolli: vt protinus etiā præceptum sit eiusmodi figuris vtendum temere nō esse. Tertium est genus in quo sola melius dicendi petitur occasio. Ideoq; id Cicero non putat esse positū in concione. Tale est illud: quo idem vtitur in Clodiū. Quibus iste qui omnia sacrificia nosset: & facile ab se deos placari posse arbitrabatur. Ironia quoq; in hoc gn̄e materię frequētissima est. Sed eruditissimū lōge: si per aliā rē alia inducatur: vt cum aduersus tyrannum: qui sub pacto abolitionis dominationē deposuerat: agit competitor. Mihi in te dicere non licet: tu in me dic & potes. Nuper te volui occidere. Frequēs illud est: nec magnopere captandum quod petitur: a iureiurādo: vt est pro exhæredato. Ita mihi cōtingat hærede filio mori. Nā & in totum iurare nisi vbi necesse est: graui viro parū conuenit. Et est a Seneca dictum eleganter non patronorū hoc esse: sed testium. Nec meretur fidem: qui sententiolæ gratia iurat: nisi si potest tā bene q̄ Demosthenes: vt supra dixi. Leuissimū autē longe genus ex verbo, etiam si est apud Ciceronem in Clodiā. Præsertim quā omnes amicam omniū potius q̄ cuiusq̄ inimicam putauerunt. Cōparationem equidem video figuram nō esse: cū sit interim probationis: interim etiam causæ genus: & sit talis eius forma qualis est pro Murena. Vigilas tu de nocte: vt tuis cōsultoribus respondeas. Ille vt quo contendit mature cum exercitu perueniat. te gallorū: illum buccinarum cantus exuscitat: & cætera. nescio an orationis potius q̄ sentētiæ sit. Id enim solum mutatur: q; non vniuersa vniuersis: sed singula singulis opponuntur. Et Celsus tamen & non negligens auctor Visellius in hac eam parte posuerunt. Rutilius quidē †Rufus in vtroq; genere: idq; ἀντίθετον vocant. Præter illa vero quæ Cicero inter lumina posuit sententiarum: multa alia: & idem Rutilius Gorgiam secutus: non illum Leontinum: sed alium sui temporis: cuius quatuor libros in vnum suū transtulit. & Celsus videlicet Rutilio accedēs posuerūt schemata cōsūmationē: quā gręcus διαλλαγὴν

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Cōparatio & cęteræ a figuris excludendæ.

Lupus.

Cōsummatio.

RAPH.

¶ Nota enim fabula est. Tēpore quidem Fabij hoc vulgatum fuit: nobis prorsus esset ignotū: nisi id Seneca memoriæ cōmēdasset. Nā in declamationū septimo hoc narrat. Albutio accidisse: qui conditionē obtulerat & Arūcio qui accepit apud centūuiros qui rem diiudicarūt. ¶ Ironia quoq; in hoc genere naturæ frequentissima est. Loco naturæ emendate in quibusdā exemplaribus legitur materiæ. ¶ Frequēs est. Illud recte ascriptū est ab alijs. hoc mō frequēs illud est. ¶ Vt cū aduersus Tyrānū qui sub pacto abolitionis dominationē seposuerat agit cōpetitor. Deposuerat legendum est. Abolitio aūt criminis dicitur criminis remissio: vt ad senatusconsultum Turpilianū & de abolitiōibus criminū pulchre exponit Papianus. Eximitur autē inquit reus criminis abolitione interueniente. ¶ Lætissimū autem longe genus ex verbo etiam sicut est apud Ciceronem in Clodiā. ¶ Cuius lætissimum fere legatur. leuissimū tamē magis & sensui & rationi cōuenire videtur. Sic autē inquit Cicero in Clodiā in oratione pro Cęlio. Neq; enim muliebres inimicitias vnq̄ mihi gerendas putaui: præsertim quā oēs semper amicam omniū potius q̄ cuiuscunq; inimicā putauerunt. ¶ Idq; ἀντίθετον vocant. Contrapositum trāsfertur ad verbum. ἀντίθετον qđ quidē sic describit Rutilius. Hoc pluribus modis fieri solet & habet in omni genere orationis summam vtilitatē: quare separatim demonstrandū est de vnoquoq; genere eius. Nā vnum est: cū contrariæ res inter se conferuntur: vt illud Carsij. Alter eorum erat in dādo benignus. Alter erat in accipiendo astutus: & quæ sequunt. ¶ Et celsus videlicet Rutilio accedens posuerunt schemata cōsūmationē: quā grę

olitio cri mis quæ sit.

ntitheton.

vocat: cum plura argumenta ad vnum effectum deducuntur. Consequens ille ἐπακολούθησιν: de quo nos in argumentis diximus. Collectione qui apud illum est συλλογισμός. Minas id est κατάπληξιν: Exhortationem παραινετικόν quorum nihil non rectum est: nisi cum aliquã ex his de quibus locuti sumus: figuram accipit. Præter hæc Celsus excludere: asseuerare: detrectare: excitare iudicem: prouerbiis vti & versibus & ioco & inuidia & inuocatione intendere crimẽ quod est δείνωσιν: adulari: ignoscere: fastidire: admonere: satisfacere: precari: corripere, figuras putat. Partitionem quoq̃ & propositionem, & diuisionem & rerum duarum cognationem: qđ est vt idem valeant quæ videntur esse diuersa: vt non is demum sit veneficus: qui vitam abstulit data potione: sed etiam qui mentem. Quod est in parte finitionis. Rutilius siue Gorgias. ἀναγκαῖον, ἀνάμνησιν: ἀνθυποφορὰν, ἀντίρρησιν, παραύξησιν, προέκθεσιν quod est dicere quid fieri oportuerit: deinde quid factum sit. ἐναντιότητα vnde fit enthymema, κατ᾽ αἰτίασιν, μετάληψιν κατ᾽ αἰτίαν etiam: quo statu Hermagoras vtitur. Visellius q̃q̃ paucissimas faciat figuras: facit ἐνθύμημα tamen: quod commẽtum vocat: & rationem appellans, ἐπιχείρημα inter eas habet. Quod quidẽ recipit quodam modo & Celsus. nam consequens an epichirema sit dubitat. Visellius adiicit & sententiam. Inueni qui aggregent iis διασκευὰς, ἀπαγορεύσεις, παραδιηγήσεις. Sed vt hæc nõ sunt schemata: sic alia vel sunt forsitan ac nos fugerint: vel etiam noua fieri adhuc possunt: eiusdem tamen naturæ cuius sunt ea de quibus dictum est.

ASCENSIVS.

¶ Nota enim fabula est: eam tamen Valla vt Raphael ex eo recitat per Senecam notiorem facit. Qui omnia sacrificia nosset. Sic Valla scripsit: miror q̃ Aldum noscet impressisse: est enim a noui imperfecto: non a nosco: vt tempus indicat. Habet Vallẽ: in hoc genere materiæ. Habet quod petitur a iureiurãdo. & frequens illud est & Leuissimũ autem longe: vbi Aldus impressit Lenissimũ. Fabium autem leuissimũ scripsisse probat confirmatio quam addit: etiãsi est apud Ciceronem. Quia lenissimũ genus apud Ciceronem reperiri mirum non sit: nec confirmatione dignum. Vbi vero Raphael impressit & recitando locum Ciceronis legit: q̃ cuiuscũq̃ inimicam. Vall. & Ald. habent cuiusq̃ &c. Quam græci διαλλαγὴν vocant. Sic Aldus quoq̃. Sed Vallẽ. Quam græcus διαλλαγὴν vocat. Quam lectionem sequar: quia subditur. Consequens ille. s. græcus &c. Miror autem cum διαλλαγὴ sit conciliatio: a Fabio cõsummationem vocari. Quorum nihil non rectum est. Sic Vallẽ. Item. Et non is demũ. i. solũ sit venefic⁹ &c. Inueni &c. In Vallensi est inuenio. διασκευάσεις. In Aldino & Vallensi est διασκευάς. Velut sint magis vetusta fugerãt. Aldus habet fugerunt. Vallẽ. autem totum fere aliter legit: sic enim habet. sed vt hęc non sunt schemata: sic alia vel sunt forsitan ac nos fugerũt: vel etiã noua adhuc fieri possunt: eiusdẽ tñ naturæ: cuius sunt ea de quibus dictũ est. Sic ille. quem sequar. Qui tñ Aldinã lectionẽ malit: ea hæc est. Sed vt hæc nõ sunt schemata, sic alia vel vt sint forsitan magis vetusta fugerunt: Vel etiã noua &c. fugerunt inquam Celsus & Visellius de quibus iam dictum est. Sed non procedit: imo fugerint forsitan nos i. scientiam nostram quæ sunt vera schemata: cum hæc iam dicta schemata non sint: vult enim dicere licet proxime dicta non sint schemata: posse tamen fieri: vt sint plura inuenta sed quæ nos lateant: & vt plura inueniri possint.

διαλλαγὴν vocãt διαλλαγὴ conciliatio transfertur. Huius autem Rutilij Lupi opusculum de vtrisq̃ figuris adhuc extat dimidiatũ vt puto: quoniã non omnes quas Rutilio Fabius ascribit in eo figuræ inueniuntur. ¶ Minas. idest κατάπληξιν. Terrefactio ac terror κατάπληξις dicitur. ¶ Exhortationem παραινετικόν. Admonitiuũ transfertur ad verbum. ¶ Quorũ nihil rectum est. Sicquidem legitur. Sed nisi non aduerbium negandi ascribatur: Fabius sibi contraria dicere videtur. Quæ enim non sunt recta: figurata existimantur. Quare non particula negatiua adiiciat hoc modo. Quorum nihil nõ rectum est. ¶ Vt nõ in his demũ sit veneficus. In præpositio cũ aspiratione eradatur: vt is nominatiui casus relinquatur. ¶ Rutili⁹ siue Gorgias ἀναγκαῖον hoc est necessarium. Sic autẽ a Rutilio definitur. Hoc schema tunc prodest atq̃ omnis vtilitas eius in eo est: cum volumus ostendere necessitudinem aut naturæ aut temporis aut alicuius personæ: quale est illud Democharis. Nihil enim valebat assidua pro fratre ac misericors deprecatio: cum iudicaret tyrannus: cũ ius crudelitas omnem naturæ necessitudinẽ extinguebat ἀνάμνησιν commemorationem. ἀνθυποφορὰν solutionem. ὑποφορὰ nãq̃ obiectio dicitur. ἀνθυποφορὰ vero. id qđ opponiť obiectioni. idest solutio. ἀντίρρησιν contradictionem. παραύξησιν amplificationem: προέκθεσιν. ad verbũ possemus transferre præexpositionem: cum prius dicitur quid fieri oportuerit: deinde quid factũ sit. ἐναντιότητα contrarietatem: κατ᾽ αἰτίασιν p causationẽ καὶ μετάληψιν et trãslationem. Harũ vero nulla in eo Rutilij opere quod penes me est inuenitur. ¶ Inueni qui aggregent his διασκευάσεις hoc est præparationes ἀπαγορεύσεις prohibitiones. παραδιηγήσεις adnarrationes.

Rutilij Lu[pi] opus man[cum]

olor apud rhetores qd.

¶ Verborum vero figurę. Index ille de figuris seu coloribus verborum: ab imperitorum aliquo est appositus: qui putant figuras verborum ac sentētiarum colores dici cum a rhetoribus probabilis causa alicuius facti color vocet. ¶ Et vt cūq; valuit consuetudo mutatur. n litera ascripta mutantur legendū esse ne admonitione quidē est dignum. ¶ Vt hanc rem inuidere: vt omnes veteres: & Cicero pcipue: sed huic rei. Sed particula tā q̄ superuacua mihi videtur eradēda. Alterum loquēdi rationem vocat. Huic quidem sensui verborū aliquid mihi deesse videtur. Sed quid ascribendū sit non facile affirmarim. ¶ Si habet probabile qd sequatur. Recte aliquid in alijs ascriptū est exēplaribus hoc modo. pbabile aliqd. ¶ Vna tamē in re maxime vtilis: & quotidiani. E vocali in u conuersa vt legatur hoc modo vt quotidianu. ¶ Et quæ facimus faciendi modo sępe dicere. Patiendi loco faciēdi legendū esse facile est videre. ¶ Et pleraq; vtroq; modo efferūtur luxuriat⁹: luxuriat: vt particula videtur ascribenda & s litera in r cōmutāda ac & copula eradēda: vt legatur hoc modo: vt luxuriat: luxuriat: fluctuatur: fluctuat. ¶ Ex illis. n. q nō risere hic quē nō dignata. hic loc⁹ ingenue fateor. mihi nō pcipit deprauatusq; videt. ¶ Et in satyra. Aliqd mihi hoc loco desiderat: qd in exēplaribus nō iuenit. Incōcinus em̄ minimeq; Fabrij elegātię cōueniēs trāsitus foret: si figuris q̄ in nūero fiunt: exēpla subijceret ad illas figuras spectātia quæ fiūt cū verbū p noie ponit. Quid vero sit ascribendū asserere quidē nō ausim. Sed hmōi sensum deesse facile cōtēderim. Figuras p partes fieri orōnis cū alia ponat pro alia. Ponit. n. verbū p noie vt illā i satyr. ¶ Aut casus ex illo Virtutē vitiū fugere

De figuris verborum. Cap. III.

Verborum vero figurę: & mutatę sunt semper & vtcūq; valuit consuetudo: mutatur. Itaq; si antiquū sermonem nostro comparemus: pene iā quicquid loquimur figura est: vt huic rei inuidere: non vt omnes veteres: & Cicero pręcipue: hanc rem. & incumbere illi: non in illum & plenū vino: non vini. & huic & nō hunc adulari: iam dicitur: & mille alia, vtināq; non peiora vincāt. Verū schemata λέξεως duorū sunt generū: alterū loquendi rationē vocāt: alterū qd collocationē, maxime exquisitū est. Quoꝝ tametsi vtrūq; cōuenit orationi: tamē possis illud grāmaticū, hoc magis rhetoricū dicere. Prius fit iisdē generibus qbus vitia. Esset em̄ omne schema vitiū: si nō peteretur: sed accideret. Verū auctoritate: vetustate: cōsuetudine plerūq; defenditur: sępe etiā ratiōe quadā. Ideoq; cū sit a simplici rectoq; loquēdi genere deflexa, virtus est si habet pbabile aliqd qd sequat. Vna tñ in re maxime vtilis: vt quotidiani & semper eodē modo formati sermonis fastidiū leuet: & nos a vulgari dicēdi genere defendat. Quo siqs parce: & cū res poscet: vtetur: velut asperso quodā cōdimento iucūdior erit. At q nimiū affectauerit: ipsam illā gratiā varietatis amittet: q̄q̄ sunt qdā figurę ita receptæ: vt pene iā hoc ipm nomen effugerint: q̄ etiā si fuerint crebriores aures cōsuetas minus ferient. Nā & secretę & extra vulgarē vsum positæ, ideoq; magis nobiles, vt nouitate aurē excitant: ita copia satiāt: nec se obuias fuisse dicēti: sed conquisitas & ex oībus latebris extractas congestasq; declarāt. Fiūt ergo & circa genus figurę in noībus. Nā & oculis capti talpæ. &, timidi dāmæ dicuntur a Vergilio: sed subest ratio: quia sexus vterq; altero significat. Tā. n. mares esse talpas dāmasq; q̄ fœminas certū est. Et in verbis vt fabricatus est gladiū: & inimicos punitus est. Qd mirū minus est: q in natura verborū est: & q̄ facimus patiēdi modo sępe dicere: vt arbitror: suspicor: & contra faciēdi: quæ patimur: vt vapulo: ideoq; frequens permutatio est: & pleraq; vtroq; modo efferuntur: luxuriatur: luxuriat: fluctuatur: fluctuat: assentior: assentio. Est figura & in numero: vel cū singulari pluralis subiungitur. Gladio pugnacissima gens Romani. Gens em̄ ex multis. Vel e diuerso: qui non risere parentes: Nec deus hunc mensa: dea nec dignata cubili est. Ex illis enim qui non risere: hunc non dignatus deus nec dea dignata. Et in satyra. Et nostrum istud viuere triste aspexi: cum infinito verbo fit vsus pro appellatione. Nostrā em̄ vitā, vult intelligi. Vtimur & verbo pro participio Magnū dat ferre talentū: tā q̄ ferendū, & participio pro verbo. Volo datū. Interim etiam dubitari potest: cui simile vitio sit schema: vt in hoc Virtus est vitiū fugere. Aut em̄ partes orationis mutat ex illo. Virtus est fuga Aut casus ex illo. virtus est vitij fuga. Multa tñ hoc vtroq; excitatius iunguntur interim schemata. Sthenelus sciens pugnæ. Est enim scitus Sthenelus pugnandi.

Antiqua locutio immutata.

Inuideo.

Vitij i figura excusandi rationes.

In noībus g genus.

In verbis g genus.

Per numerū

Per partes mutatas.

Per tẽpora. Transferuntur etiam tempora Timarchides negat esse ei periculum a securi. Præsens eñ pro præterito positũ est. Et futurũ pro pręsenti. Hoc Itachus velit. Et ne morer per omnia genera: per quæ fit soloecismus. Hæc est quoq; quam ἑτέρωσιν vocant: cum dissimilis est, zeugma tũ dicitur: vt apud Sallustiũ. Neq; ea res falsum me habuit: & duci probare: ex quibus fere p̃ter no

Vsu recepta. uitatẽ: breuitas etiã peti solet. Vnde eousq; ꝓcessum est: vt non pœniturũ pro nõ acturo pœnitentiã: & visuros, ad videndum missos idẽ auctor dixerit. Quæ ille qdẽ fecerit schemata: an idẽ vocari possint vidẽdũ: quia recepta sint. Nã receptis etiã vulgo

Vtinã velut rebus auctore cõtẽti sumus. † Vtrũ natura eualuit agẽtibus: qđ Pollio in Labieno damnat: & contumeliã fecit: qđ a Cicerone reprę

Vetustate cõmendata. hẽdi notũ. Affici eñ cõtumelia dicebãt. Alia cõmendatio vetustatis: cuius amator vnice Vergilius fuit. Vel cũ se pauidũ cõtra mea iurgia iactat. Progeniẽ sed eñ Troiano a sanguine duci audierat. Quorũ similia apud veteres tragicos: comicosq; sunt plurima. Illud etiã in cõsuetudine remãsit. Eniuero. His amplius apud eũdẽ. Nã qs te iuuenũ cõfidẽtissime, cũ quis sermonis initiũ sit: & Tã magis illa tremẽs: & tristibus effera flãmis: Q̃ magis effuso crudescũt sanguine pugnę. Qđ est versum ex illo: q̃ magis ærumna viget: tã magis ad malefaciẽdũ vrget. Pleni talibus antiqui: sicut initio eunuchi Terẽti⁹. Quid igit̃ faciã inqt. Allusit tãdẽ leno. Catullus in epithalamio. Dũ innupta manet: dũ cara suis est. Sed prius dũ, significat quoad: sequens, vsq; eo.

ASCENSIVS.

❡ Verborũ vero figuræ &c. Aldus homo doctus huic capiti titulũ ꝓposuit: de figuris seu coloribus verborũ. Verũ nõ suo sed aliorũ iudicio videtur in Quintiliano imprimẽdo vsus. Vallen̄. habet eũdem titulum: habetq; Et vtcũq; valuit vsus, mutãtur. Item vterq; quoq; habet (de Valla & Aldo loquor) Vt huic rei inuidere non vt omnes veteres & Cicero ꝑcipue hanc rẽ: ea q; est vera lectio quam Raph inuersam recitat. vtroq; modo dicimus: & inuideo tibi felicitatẽ: & inuideo felicitati tuæ: verum inuideo te nescioquis veterum dixerit: Ciceronis certe locus non occurrit memoriæ meæ: & tamen ita locutos veteres vt credam facit q; alioqui a nobis non differret: & q; casum illum in suppositum verbi passiui mutatum legi: quod soli accusatiuo accidere solet: nam si et datiuus & accusatiuus a verbo vno regatur datiuus non mutetur. vt dedi tibi panem: panis tibi datus est a me. Cum ergo Horatius dicat in arte. Ego cur acquirere pauca Si possum inuideor: videtur antiquos dixisse: Inuides me: quod resolueretur in hanc: ego inuideor a te. Et incumbere illi: sic nos. cum Cicero præpositionem fere repetat cum casu quem regit: vt inest in pariete: abest ab eo loco. Accessi ad rempub. &c Plenum vino nos: antiqui & Cicero præcipue: vini: vnde sumpsit locum elegantiæ Vallen̄. Adulari immo & adulare veteres cum accusatiuo construebant vt est apud tragœdias Senecæ locus: nos cum datiuo sicut fere contra: illi dixerunt palpor tibi: vt Horatius: cui male si palpere recalcitrat vndiq; tutus: nos palpo te: Iuuenalis. Quem munere palpat Carus &c. Alterum loquendi rationem vocant: Sentit Raphael: huic loco aliquid deesse: quamobrem inspexi antiquæ impressionis exemplaria: inueniq; deesse ea verba quæ Raphael recitat: sic enim in eis legitur. duorum generum alterum collocatione maxime exquisitum est. In alia vero impressione offendi collocationem: & superpositam particulam quod: vt sit: alteruꝫ collocationem quod maxime exquisitũ est: quam lectionem sequar: aut sicuꝫ Vallen̄. & Ald. legam: collocatione exquisitum est: reponam totum locum sic. Alterum loquendi ratione inuocant. i. votis omnibus asciscunt, Sed id monuisse vacet. ❡ Si habet probabile aliquid quod sequatur &c. Sic Vallen̄. Similiter. Vt quotidiani. Nã tam mares: melius sonat quod Vallen̄. habet: Tam enim mares &c. Vt fabricatus est gladium. Adnotauit Valla: Ciceronem pro Rabirio Posthumo di

In quibusdaꝫ exẽplaribus hic quoq; virtus legitur. Sumptũ autẽ est hoc exẽplũ ex prima Horatij epistola: virtus est vitium fugere: & sapiẽtia prima stultitia caruisse. Hæc est quoq; quã ἑτεροίωσιν vocãt. hoc est alterationem. Sed & hic locus mihi quidẽ videtur esse deprauat⁹. Quo vero modo emendari possit: nõdũ occurrit. ❡ Vtrũ natura eualuit agentibus: minus percipitur hoc exẽplum quia Labieni scripta non extant. ❡ Affici enim in contumelia dicebãt. In præpositio prorsus eradatur. In tertio vero Philippica Antoniuꝫ his verbis repręhẽdit. At in rebus tristissimis: quantos excitat risus? Sententiolas edicti cuiusdam memoriæ mandauit: quas videt̃ ille peracutas putare: ego autem qui intelligeret quid dicere vellet: adhuc neminem inueni. An vlla contumelia est quam facit dignus? Primũ quid est dignus. Nam etiam malo digni multi: sicut ipse. An quã facit is qui cum dignitate est? Quę autẽ potest esse maior? Quid est porro facere contumeliam? Quis sic loquitur? Deinde nec timor quẽ denũciat inimicus. Quid est ergo? Ab amico timor denunciari solet? horum similia deinceps: & quæ sequuntur. ❡ His amplius apud eundem. Amplius legendum esse ne admonitio nequidem eget. ❡ Quo sermonis initium sit. Emendatione mihi indigere videtur hic sensus. Neq; eñ sic pfectus est: pro quo aũt quũ vt fere nunc scribitur fortassis est legendũ: ac qs nomen ascribẽdũ hoc modo. Quum quis sermonis initiũ sit. Quisnã eñ recto modo dicit̃. Nã quis aũt figurate. Q̃ magis ærumna vrget tã magis ad malefaciendũ viget. Duo hic verba viget, & vrget. alterũ alteri⁹ occupant locũ: videt̃ autẽ hoc dictum ex aliqua tragœdia fuisse sumptum.

Virtus est vitiũ fugere.

¶ Sed cum prius dum significet ꝙ assequens vsq; eo. Sic emẽdari posse videtur hic locus si cum particula eradat: & e vocali in a conuersa significat: & a vocali ascripta quo ad & as syllaba expuncta sequẽs legatur hoc modo. Sed prius dũ significat quoad sequẽs vsq; eo.

xisse: fabricatus est gladium: & pro Milone: inimicum punitus est. Habet Vallen. & quę facimus patiendi modo &c. Adnotauitq; Seruiũ super illud Vergilij æneí. j. dederatq; comam diffundere ventis: exposuisse diffundere vt diffunderetur. Græca autem figura est. Sic alibi. Argenti magnum dat ferre talentum. vnde da bibere vsus obtinuit quod facere non debemus ne duo verba iungantur: nisi in poemate &c. In Vallen. non est adscripta particula vt: sed habet luxuriatus & fluctuatus: vbi potius vt seruetur idem tempus legam luxuriatur & fluctuatur. Aldus etiam vt non necessarium prætermisit particulam vt: sciens Fabium parcissimũ verborum esse. vnde cum dixerit Est figura & in numero vt cum singulari pluralis subiungitur non addam vt Raphaelis codex frustra numerus; vt sit pluralis numerus. Qui non risere parentes &c. Angelus Politianus in centuria prima tractauit hunc locum ex sententia Quintiliani: legens non cui sed qui aut quoi vt apud eum videre est: mihi certe placet vt legatur qui: aliter enim non erit exemplum conueniens: vult enim dare exemplum vbi e diuerso plurali additur singularis: vt cũ dixisset: qui non risere, parentes: Nec deus hunc &c. cum rectũ fuisset: Nec deus hos: vt ordo sit: o parẽtes: Nec deus est dignatus mẽsa: nec dea dignata est cubili hos qui non risere. Nunc autem ordo est: o parentes: nec deus dignatus est mensa: nec dea dignata est cubili hunc sup. eorum qui non risere. dixi o parentes secutus Politianũ qui Seruiũ taxat quasi non recte exponat qui sit deus & quæ dea: de quibus Maro loquatur: cum forsan non absurde dici possit: Parentes nec deus &c. nec dea. vt sint deus & dea parentes hũc eorum qui non risere. legẽdum aũt ad mentem Quintiliani qui non cui satis apparere puto. Et in satyra. Et nostrã istud viuere triste aspexi: cum infinito verbo sit vsus pro appellatione. i. nomine appellatiuo subaudit: figura est: nec aliud magnopere desiderem: vnde non dicã locum mancum. Est autẽ Persij saty. prima. Cui vitio simile sit schema: vt in hoc, Virtus est vitiũ fugere. Sic Vallen. & Aldinus codices: addũtq; aut enĩ partes orationis mutat ex illo: virtus est fuga vitiorũ: aut casus ex illo virtus est vitium fugere. qđ posterius capere nequeo: nã vult Fabius dubiũ esse: vtrũ ponatur pars ꝑ parte. i. verbũ pro noĩe: vt fugere pro fuga: an casus pro casu: vt vitium pro vitij: vt sit virtus est vitij fuga: aut vitiorũ si in oratione soluta dicatur: quocirca cum duplicis figuræ sit exẽplum: quarum altera consistit in fugere pro fuga: altera in vitium pro vitiorum aut vitij: legam sic. aut enim partes orationis mutat: ex illo virtus est fuga, aut casus: ex illo: virtus est vitiorum fuga. Sthenelus sciens pugnæ. Habetur si bene adnotauit Valla apud Horatiũ li. j. ode. xiiij. Timarchides negat &c. apud Ciceronẽ in Verrem actione. vij. Hoc Itachus velit. æneí. ij. Sane cum dicitur Timarchides negat esse & periculũ: ponitur pꝛsens pro pterito: aut negat pro negauit, aut esse pro fuisse. Et contra: hoc Itachus velit: pro vellet futurum pro pꝛsenti: iam tum enim id volebat. Quamobrem non legam vt in Vallen. est. Et Stathius: quia Vergilianũ est. Nec tamen Vergilius: quia cum cæterorum authores non nominet: non videtur condecens huius loci nominare: cũ sic illorum ignarus videretur. Vnde legam. Et futurũ pro præsenti, hoc Itachus velit &c. Quam ἑτερκώδιμ vocãt. Sic Vallen. Quam ἑτεροίωδιμ. Sic Aldi & antiquior impressio. Quam ἑτερωδιμ Sic Raphael & eius sequaces: dicit autem locum deprauatum: quod facile credo: sed male mereretur de nobis ꝙ non corrigit: nisi ingenue fateretur sibi non occurrere qui corripi possit. Sane in Vallen. est: cum dissimilis est zeugma tũ dicit: In Aldino codice: cui similis est zeugma: sed cum zeugma neutri sit generis: potius Vallen. sequar: vt sit hæc quoq; . s. figura est quam heterosin vocant: hoc est alterationẽ: cum. s. figura aut locutio, dissimilis est tum dicitur zeugma. Vt apud Sallustium in Iugurthino: nec ea res fallum me habuit: pro fefellit. aut sic. cũ dissimilis est. i. cũ verũ sit ꝙ est dissimilis: tũ dicitur zeugma. Sic qdẽ cõseruabitur latinitas: sed sentẽtia obscura manet. Quæ enĩ species zeugmatis est cũ dicitur fallum me habuit? Neq; minus obscurũ est qđ subditur & duci probare. Vbi nescias nomẽ ne sit duci, an verbũ: nisi ꝙ in nomine nulla sit figura. Neq; si distinguas: duci proba re. Quare forsan legendũ est: opinione duci pro probare. nã q opinione alicuius rei ducitur probat eã. Notũ aũt est ducere ꝑ iudicare accipi: vt dignũ ducis. i. iudicas & ꝓbas: vt sit ducere ꝓbare. Sed in re tã inuersa difficile est felicẽ exitũ inuenire. Quæ ille quidẽ. s. Sallustius; fecerit schemata an idẽ. s. schemata vocari possint, vidẽdũ: quia recepta sint. hoc est vidẽdũ est an q̃ receptę sint auctoritatis debeãt vocari schemata an recte dicta. quia schemata videnẽ nõ recepta sed admissa. Verũ natura eualuit a gẽtib⁹: Sic Ald⁹. Vtinã velut rebus agẽtibus: sic Vallen. qui locũ illũ Ciceronis quẽ recitat Raphael e tertia philippica dicit in xij. haberi: vt hallucinatũ quoq; interdũ credã. Vel cũ se pauidũ &c. æneí. xj. Progeniẽ sed enĩ æneí. j. Nã quis te iuuenũ &c. georg. iiij. Tã magis illa tremẽs &c. æneí. vij. In his videt q̃dã trãspositio. Vel cũ se pauidũ: pro Cũ se vel pauidũ &c. Progeniẽ sed enĩ. pro. sed enĩ progeniẽ. Nã quis: ꝓ quis nã. Enuero in cõsuetudine remãsit: cũ tñ enĩ subiũctiui sit ordinis. Tã magis aũt ꝑ tanto magis: & q̃ magis ꝑ quãto magis. Sed prius dũ: scꝫ in versu Catulliano: nã sensus est: dũ. i. quãdo, aut donec virgo manet innupta seu vt alij legũt, intacta: dũ. i. eousq; est cara suis. Valla etiam in elegantijs hanc duplicẽ particulæ dũ significationem docet.

Locus Vergilij.

RAPH.

¶ Vel Horatij. Nã id maxime ꝓbat hoc Ciceronis nec lõgę ludit harenę. d in s mutata is legẽdũ est: sed ne sic quidẽ mihi percipit sensus. ¶ Ex eadẽ pte figurarũ priore additio & a dietio est: d litera in b muta=

¶ Ex gręco vero trãslata: vel Sallustii plurima; quale est, vulgus amat fieri vel Horatii. Nã id maxime ꝓbat hoc Ciceronis. Nec lõgę inuidit † hauenæ: & Vergilii Tyrrhenũ nauigat æquor. Etiã vulgatũ actis: quoq; sautius pectus. Ex eadẽ pte figurarũ additio & detractio est. Illaq; prior videri potest supuacua: sed nõ sine gratia est, Nã neq; parnassi vobis iuga, nam neq; pindi.

Gręcę figuræ.

harenę

Additio.

Poteſt ẽm deeſſe alterũ Nã.Et apud Horatiũ illud. Fabritiũq; Hũc & intonſis Curiũ capillis:poſſis demere hunc. Eſt etiã adiectio quę in cõplexu ſermonis aut vitiũ habet /aut figurã. Figurã vt. Accede ad ignẽ hũc:iam caleſces plus ſatis. plus ẽm q̃ ſatis eſt. Nã de altera q̃ detractio eſt plurib⁹ dicendũ eſt. Vtimur vulgo & cõparatiuis ꝓ abſolutis: vt cũ ſe qs infirmiorẽ eſſe dixerit. Duo ĩter ſe cõparatiua cõmittimus. Si te Catilina cõprehẽdi:ſi interfici iuſſero: credo erit verendũ mihi: ne nõ potius oẽs boni ſerius a me:q̃ quiſq̃ crudelius factum eſſe dicat. Sũt illa nõ ſimilia ſoloeciſmo qdẽ:ſed tamẽ numerũ mutãtia: quę & tropis aſſignari ſolẽt: vt de vno pluraliter dicamus: Sed nos ĩmenſum ſpatiis cõſecimus æquor. Et de pluribus ſingulariter. Haud ſecus ac patriis acer Romanus in armis. Specie diuerſa: ſed genere eadẽ & hæc ſunt. Ne ve tibi ad ſolẽ vergant vineta cadẽtem. Nec mihi tũ mollis ſub dio carpere ſomnos: Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas. Nõ enim neſcio cui alii prius: nec poſtea ſibi vni: ſed oĩbus præcipit. Et de nobis loquimur tãq̃ de aliis. Dicit Seruius. Negat Tullius. Et noſtra perſona vtimur ꝓ aliena: & alios ꝓ aliis fingimus. Vtriuſq; rei exẽplũ ꝓ Cecinna Piſonẽ aduerſæ partis aduocatũ alloquens Cicero dicit. Reſtituiſſe te dixti. Nego me edicto ꝑtoris reſtitutũ eſſe. Verũ enim illud reſtituiſſe ebutius dixit. Nego me Cecinna edicto ꝑtoris reſtitutũ eſſe. Vbi & ipm dixti excuſſa ſyllaba figura in verbo eſt. Illa quoq; ex eodẽ genere poſſunt videri: vnũ qd interpoſitionẽ: vel interclusionẽ dicimus. Græci παρένθεσιν vocãt: dũ cõtinuationi ſermonis medius aliquis ſenſus interuenit. Ego cũ te (mecũ ẽm ſępiſſime loquit̃) patrię reddidiſſem. Cui adiiciunt hyperbaton: nõ illud qd inter tropos eẽ voluerũt: ſed alterũ qd eſt eius figurę ſentẽtiarũ: q̃ ἀποστροφὴ dicit̃, ſimile: cũ non ſenſus mutat̃: verũ forma eloquẽdi. Decios, Marios, magnoſq; Camillos. Scipiadas duros bello: & te maxime Cæſar. Acutius adhuc in Polydoro. Fas oẽ abrũpit. Polydorũ obtrũcat: & auro Vi potit̃: qd nõ mortalia pectora cogis Auri ſacra fames! Qui tã parua momẽta noĩbus diſcreuerũt, μετάβασιν vocãt: quã & aliter fieri putãt. Quid loquor, aut vbi ſum! Cõiũxit aũt παρένθεσιν & ἀποστροφὴν Vergilius in illo loco. Haud ꝓcul inde citę Metiũ in diuerſa quadrigę Diſtulerant (at tu dictis albane maneres) Raptabatq; viri mẽdacis viſcera Tullus. Hæc ſchemata aut his ſimilia quę erũt ꝑ mutationẽ: adiectionẽ: detractionẽ: ordinẽ: & conuertũt in ſe auditorẽ: nec lãguere patiũtur: ſubinde aliqua notabili figura excitatũ & habẽt quãdã ex illa vitii ſimilitudine gratiã: vt in cibis interim acor ipſe iucũdus eſt: qd cõtinget ſi neq; ſupra modũ multę fuerint: nec eiuſdẽ generis aut iunctę aut frequentes: quia ſatietatẽ vr varietas earũ: ita raritas effugit. Illud eſt acrius genus: qd nõ tãtũ in ratiõe poſitũ eſt loquẽdi: ſed ipſis ſenſibus tũ gratiã tũ etiã vires accõmodat. E qb⁹ primũ ſit qd ſit ꝑ adiectionẽ: plura ſũt genera: nã & verba geminãtur: vel ãplificãdi gratia: vt occidi, occidi, nõ. Sp. Meliũ. Alterũ

Cõparatiua pro abſolutis.

Comparatiua duo.

De vno pluraliter loq.

De pluribus ſingulariter.

Secunda & prima plorna pro quali bet.

Tertia pro prima.

Parẽtheſis.

Hyperbatõ.

Apoſtrophe

Metabaſis.

Epanodos primo mõ.

ta abiectio. Pro priore quoq; prior legẽdũ ac in ſuũ locũ trãſferẽdũ videtur. hoc modo. Ex eadẽ ꝑte figurarũ additio & abiectio eſt. Illiq; prior põt videri ſupuacua. ℭ Nam neq; pĩndi poteſt ẽm deeſſe alterũ. Nã neq; parnaſi vobis iuga. Trãſpoſitione verborum cõfuſus eſt hic loc⁹. Sic aũt ordinãdus videt̃. Sed nõ ſine gratia. Nã neq; Parnaſi vobis iuga: nã neq; pindi: Poteſt ẽm deeſſe alterũ. ℭ Nã de altera q̃ detractione pluribus adiiciẽdũ eſt. Ita cõfuſus eſt hic locus vt mihi nec percipi poſſit nec emẽdari niſi ꝑ detractione detractio eſt & nõ adiiciendũ: ſed dicẽdũ etiã repugnãtibus exẽplaribus legatur. Nã Fabius paulo poſt de ea detractione quæ magis oratoria eſt pluribus diſſerit. ℭ Sic te Catilina cõpꝛehendis. Ex prima Ciceronis in Catilinã inuectiua apte colligitur ſi & cõpꝛehẽdi eẽ legẽdũ. ℭ Cui adiiciunt hyperbaton qd inter tropos eſſe voluerũt: alterũ qd eſt eius figuræ ſententiarũ. Sic qdẽ legit̃. Sed niſi tria hæc verba aſcribant̃ nõ illud, ſed, verus nũq̃ ꝑcipiet̃ ſenſus. hoc modo itaq; legatur. Cui adiiciũt hyperbaton: nõ illud qd inter tropos eſſe voluerũt: ſed alterũ: qd eſt eius figuræ ſentẽtiarũ quę ἀποστροφὴ dicit̃ ſimile. ℭ Qui tã parua momenta nobis diſcreuerũt: μετάβασιν vocant. Recte i qbuſdã exẽplarib⁹ nõ nobis ſed noĩbus legit̃ μετάβασις aũt q̃ trãſit⁹ interꝑtat̃: duobus fit modis: vt & Fabius ait & Rutilius ꝑcipit. Quoꝝ vn⁹ eſt cũ ab ea ſentẽtia: quã ꝓpoſuim⁹: cõuertimur ad aliquã ꝑſonã aut rẽ aut fortunã & tãq̃ ꝑſentẽ appellam⁹ Alter modus eſt: cũ ad id qd inſtituimus ab alia re orationem & actionẽ noſtrã reuocamus. Quidam corrupte μεταεεσιν legunt. ℭ Coniũxit aũt παρένθεσιν & ἀποστροφὴν: vt Vergilius in loco illo:

Hyperbatõ nunqd inter tropos numerandũ.

Metabaſis

est eñ qđ indicat.alterũ qđ affirmat. Vel miserandi: vt Ah Co Secũdo.
rydon, Corydon. Quæ eadẽ figura nõnũq̃ p ironiã ad eleuãdũ Tertio.
euertitur. Similis geminationis: post aliquã interiectionẽ repeti Quarto.
tio est: sed paulo etiã vehemẽtior. Bona miserũ me (cõsumptis
eñ lachrymis tamẽ infixus animo hęret dolor) Bona ĩquã Cn.
Põpeii acerbissimę voci subiecta pręconis. Viuis & viuis nõ ad
deponẽdam: sed ad cõfirmãdã audaciã. Et ab iisdẽ verbis plura Quinto.
acriter & instãter incipiũt. Nihil ne te nocturnũ pſidiũ palatii
nihil vrbis vigiliæ: nihil timor populi: nihil cõsensus bonorum
omniũ: nihil hic munitissimus habẽdi senatus locus: nihil horũ
ora vultusq; mouerunt! Et iisdẽ desinũt. Quis eos postulauit! Sexto.
Appius: quis perduxit! Appi⁹. Q̃q̃ hoc exẽplũ: ad aliud quoq; Septimo.
schema ptinet: cuius initia inter se & fines iidẽ sunt: qs & quis:
Appius & Appius. Quale est. Qui sunt q fœdera sępe ruperũt!
Carthaginẽses. Qui sunt q bellũ crudelissime gesserũt! Cartha
ginẽses. Qui sunt qui Italiã deformauerũt! Carthaginẽses. Qui
sunt q sibi ignosci postulãt! Carthaginẽses. Etiã in cõtrapositis Octauo.
vel cõparatiuis: solet respõdere primorũ verborũ alterna repeti
tio: quo mõ hui⁹ esse loci poti⁹ dixi. Vigilas tu de nocte: vt tuis
cõsultorib⁹ respõdeas. Ille vt eo quo intẽdit mature cũ exercitu
perueniat. Te gallorũ: illũ buccinarũ cãtus exuscitãt. Tu actio-
nẽ instituis: ille aciem instruit. Tu caues ne consultores tui, ille
ne vrbes aut castra capiant. Sed hac gratia nõ fuit cõtẽtus ora-
tor. Vertit in cõtrariũ eãdẽ figurã. Ille tenet & scit: vt hostiũ co Nono.
pię: tu vt aquę pluuię arceant. Ille exercitat in ppagãdis finib⁹
tu in regẽdis. Possunt media quoq; respõdere: vel primis: vt Te Decimo.
nemus angitiæ, vitrea te fucin⁹ vnda. Vel vltimis: & hęc nauis Vndecimo.
& onusta pda Siciliẽsi, cũ ipsa quoq; eẽt etiã pda. Nec quisq̃ du-
bitauit idẽ posse fieri iteratis vtrinq; mediis. Respõdẽt primis Duodecimo
& vltima. Multi & graues dolores ĩuẽti parẽtibus & ppinquis Decimoter-tio.
multi. Est & illud repetẽdi genus: qđ semel pposita iterat & di-
uidit. Iphitus & Pelias mecũ: quorũ Iphitus æuo iã grauior, Pe Decimo quarto.
lias & vulnere tardus Vlyssi. ἐπάνοδον dicit grece, nostri regres
sionẽ vocãt. Nec solũ in eodẽ sensu: sed etiã in diuerso eadẽ ver- Decimo
ba cõtra sumũtur. Principũ dignitas erat pene par: nõ par for- quinto.
tasse eorũ qui sequebãtur. Interim variatur casibus hęc & gene Decimo
ribus iteratio. Magnus est labor dicendi, magna res est. Et apud sexto.
Rutilium longiore περιόδῳ, & hæc vitia sententiarũ sunt. Pa-
ter hic tuus: patrem hunc appellas! patris tu huius filius es!

❡Vulgus amat fieri græcanica est locutio: quæ sic duo verba iũgit. vnde Thucydides in secundo: vt adnotauit Valla. ὅπερ φιλεῖ ὅμιλος ποιεῖν. Vel Horatij. Nam is maxime probat hoc Ciceronis: nec longe inuidit auenæ. Sic Aldus: Vallen. autem habet: nam id maxime &c. vt sit id dictum Horatij: quod tamen non ponit: vnde locus obscurior est. Est autem in quo inuideo cum datiuo construitur si recte scripsit Aldus locum Ciceronis: quod dico quia in Vallensi codice est longe inuadit herne. In Virgilij autem carmine quod habetur æneі.j. nauigat verbum absolutum regit accusatiuũ: sed quasi cognatę significationis. In quarto autẽ absolute dicit Nauiget, hæc summa est. Et iam vulgatum actis.j. vsurpatum frequenter genus loquendi per græcam figuram: qua adiectiua partibus inhęrentia easdẽ in accusatiuo regunt: vt saucius pectus.i.

vt particula cessans expũgẽda videtur. ❡Hæc schemata aut his similia quęrent permutationem. Flagitiose quidem sic legitur cũ nullus integer eliciatur sensus. Ita vero mihi emẽdandũ videtur vt quęrent verbũ in has duas dictiones ei perq̃ similes q̃ erunt cõuertatur hoc modo. Aut his similia quæ erũt pmutationẽ: adiectionẽ: detractionẽ: ordinẽ. Sic eñ sensus maxime est perspicu⁹. ❡Illud est acrius genus qđ non tantũ ratione impositũ est loquendi. In præpositio in suũ locũ trãsferatur vt in ratiõe legatur. ❡Nã & verba geminãtur. hæc figura ἐπιζευξις a quibusdã græcorũ dicitur. Est eñ ἐπιζευξις eiusdem dictionis in eodem versu sine aliqua dilatione geminatio: vt me me adsum qui feci. ❡ Similis geminationis postq̃ interiectionẽ repetitio est. Huiusmodi indiget castigatiõe hic locus vt q̃ particulæ expũctæ loco aliquam reponamus. Hanc ἐπανάληψιν græci dicũt. ❡Et ab iisdẽ verbis plura acriter q̃ instãter incipiũt. Emẽdate in quibusdã exẽplaribus & copula loco illius q̃ est ascripta. hæc vero figura a gręcis ἀναφορα: a latinis repetitio siue relatio vocatur. ❡Nihil verbis vigiliæ: vrbis p verbis & munitissimus: non inimicissimus legat. Qđ si quis aliter putat esse legendum: percurrat secundã in Catilinam actionem: vnde hęc sunt descripta. ❡Et in iisdẽ desinũt. In præpositio vt ociosa expũgatur. Hæc vero figura in rhetoricis ad Herẽniũ cõuersio nominatur. Cu⁹ & initia inter se & fines ij dem sunt. Hæc in rhetoricis ad Herẽniũ cõplexio vocatur: quia & repetitionẽ cõplectitur & cõuersionem. ❡Etiam in contrapositis vel cõparatiuis solet respondere primo verborũ alterna repetitio. Pro primo primorũ videtur esse legẽdum. Nam

ιζευξις qđ.
analepsis.
aphora.
nuersio.
plexio apđ
renniũ quę
ıra fit.

habens pectus fauciũ quod etiã in actis publ. cœpit haberi. Addit autem duas figuras: alteram per additionem, alteram per detractionem. Eius quæ per additionem duo ponit exempla, alterum Virgilij in bucolicis: Nam neq; parnassi vobis iuga. nam neq; pindi Vlla moram fecere. Vbi deesse potest secundum nam: sic lego: non nã neq; q̃a neq; necessariũ est. Alterũ est Horatij in odis in quo hũc demere possumus quia cũ præmiserit fabritium non opus erat dicere hunc demonstrando eũdem. Totus autem hic locus erat plurimũ inuersus: collatis autem plurimis exemplaribus cum quãta maxima potui & fide & diligentia restitui. vt impressimus. Nã de altera quæ detractio est &c. Ergo prius legendum erat ex eadẽ parte figurarũ additio & detractio est. Dicit Seruius. s. Sulpitius: hoc est assent: Negat Tullius: hoc est ego nego. Sunt enim verba Tullij. Sicut Chremes de se dicit in andria: non hercule faciet. Habet Vallen. plurima castigate: Virgilius illo loco: sine vt: quæ erunt. in ratione &c. Sane cum postq̃ dixerat auctor: Illud est actius genus &c. subdens e quibus primũ sit &c. figurate loquitur. Nam numerum mutat: eo q genus collectiuum est. Post aliquam interiectionẽ. Sic Vallen. Qui adnotauit illud occidi occidi. esse in oratione pro Milone. Bona miserum me. Philipp. secunda. Viuis & viuis in inuectiua. j. Nihil ne te nocturnũ. in eadem aut in secunda. Quis eos postulaũt. pro Milone. Qui sunt qui fœdera &c. lib. iiij. ad Herẽniũ. Vigilas tu de nocte. Pro Murena. Ille tenet & scit. pro eodem. Multi & graues. In Verrem. vij. Quis perduxit. Valla habet produxit. habet vt Aldus & hæc vitia sententiarũ sunt: non, sed hæc initia &c.

vt exẽplo patet prima verba alternatim repetũtur. ❡ Quod huiusmodi potius loci esse dixi. Modi genitiuus vt superuacuus videtur expũgendus. ❡ Vigilas tu de nocte vt tuis cultoribus respõdeas. Cõsultorib⁹ recte in oratione pro Murena legit. ❡ ἐπάνοδος dicitur græce ἐπάνοδος reditus atq; regressio transfertur. ❡ Interim variatur casibus hæc & generibus retractio. In q̃busdã exẽplaribus legitur iteratio. ❡ Et apud Rutiliũ longiore περιόδω: & hæc initia sententiarum sunt. Pater hic tuus. patrẽ hũc appellas patris tui filius est. Deprauatus hic locus facile ex integra Rutilij periodo emendari potest. q̃q̃ loco & copulæ sed particula mihi videtur reponenda vt legatur: sed hæc vitia sententiarum sunt. I autem vocali erasa tu ac litera t expuncta es legendum esse aperte Rutilius nos docet cuius hæc integra periodos habetur. Pater hic tuus nunc deniq; est: vt egestatem tuam debere alere videatur. Patrem hunc appellas? quem prius egentem auxilio tuo vt alienum deseruisti? Patris tu filius es ad potiũdas opes cuius ad senectutem violandam crudelis hostis fuisti? Nimirum nullo consilio filios procreamus. Nam maiorem partem ex illis doloris & contumeliæ capimus.

Polyptoton ❡ Fit casibus modo hoc schema quod πολύπτωτον vocant. Cõstat & aliis etiam modis: vt pro Cluentio. Quod autem tempus veneni dandi? Vnde illa frequentia? per quem porro datũ? vnde sumptum? quæ porro interceptio poculi: cur non de integro autem datum? hanc rerum coniunctã diuersitatẽ Cecilius
Metabole μεταβολὴν vocat: qualis est pro Cluẽtio locus in Opianicum. Illum tabulas publicas violasse: cẽsorias corrupisse: decuriones vniuersi iudicauerunt: cum illo nemo rationẽ: nemo rem vllam contrahebat: nemo illũ ex tam multis cognatis & affinibus tutorẽ vnq̃ liberis suis scripsit: & deinceps adhuc multa. Vt hæc in vnũ congeruntur: ita contra illa dispersa sunt: q̃ a Cicerone
Dissipata dissipata dici puto. Hic segetes, illic veniũt felicius vuæ. Arborei fœtus: & deinceps. Illa vero apud Ciceronem mira figurarum mixtura deprẹhenditur: in qua & primo verbo longo post interuallo redditum est vltimum: & media primis: & mediis vltima congruũt. Vestrum iam hic factum deprẹhẽditur patres conscripti non meum: ac pulcherimũ quidem factum: verũ vt
Ploce dixi: nõ meũ sed vestrũ. Hanc frequentiorẽ repetitionẽ πλόκην
Primo mô. vocant: quæ fit ex permixtis figuris vt supra dixi: vtq; se habet epistola ad Brutũ. Ego cũ i gratiã redierim cũ Appio Claudio:
Secundo. & redierim per Cn. Põpeiũ: te ego ergo cũ redierim. Et in iisdẽ sententiis crebrioribus mutata declinationibus iteratione verborũ: vt apud Persiũ. Vsq; adeo ne Scire tuũ nihil est: nisi te sciat hoc sciat alter? Et apud Ciceronem. Neq; enim poterat indicio e his damnatis qui iudicabantur. Sed sensus quoq; toti

❡ Quod πολύπτωτον vocant. multitudo casuũ interpretari potest. Est eñ polyptoton oratio casuũ varietate distincta. ❡ Hãc rerum coniunctam diuersitatem Cecilius μεταβολὴν vocat. μεταβολὴ mutatio dicitur. ❡ Illũ tabulas publicas violati: violasse in oratione pro Cluentio emendate legitur. ❡ In qua & primo verbo longo post interuallum. Interuallo legendum esse certũ est. Post enim prẹpositio inter adiectiuũ substantiuũq; posita elegantius ablatiuo iungitur. ❡ Hanc frequentiorem repetitionem. πλόκην vocant. πλόκη ad verbum implicatio transfertur. ❡ Et ego ergo q̃ redierim. Hæc paucula verba corrupte quidem mihi legi videntur: sed quonã modo sint emendãda non video. ❡ Et apud Persiũ. Loco illius & copulæ: vt particula est reponẽda ❡ Tertiũ iam sermone abiectũ est verũ tamen venit. Asterisco mihi idigere videtur hic locus. ❡ Interim sentẽ- Polyptoto

quemadmodum cœperunt desinent. Venit ex Asia, hoc ipsum Tertio.
q̃ bonũ! tri. p. l. venit ex Asia. In eadẽ tamẽ periodo & verbũ vlti
mũ primo refertur. tertiũ: iam sermone adiectũ est: verũ tamen
venit. Interim sententia q̃dẽ repetitur: sed eodẽ verborũ ordine. Quarto.
Quid Cleomenes facere potuit! Nõ eñ possum queq̃ insimula
re falso. Quid inquã Cleomenes facere potuit! Prioris sententiæ Quinto.
verbũ vltimũ ac sequentis primũ frequẽter est idẽ: quo quidem
schemate vtũtur poetæ sepius. Pierides vos hæc facietis maxi=
ma gallo: Gallo cuius amor tantũ mihi crescit in horas. Sed ne
oratores quidẽ raro. Hic tamen viuit. viuit! imo etiã in senatũ
venit. Aliquãdo sicut in geminatione verborũ diximus: initia Sexto.
quoq̃ & clausulę sententiarũ aliis: sed nõ alio tendẽtibus verbis
inter se cõsonãt. Initia hoc modo. Dederim periculis omnibus:
obtulerim insidiis: obiecerim inuidiæ. Rursus clausulę: ibidem Septimo p clausulas.
statim. Vos eñ statuistis: vos sententiã dixistis: vos iudicastis.
Hoc alii † κοινωνίαν: alii disiunctionẽ vocãt: vtrũq̃ (etiã si est κοινωνίαν
diuersum) recte. Nam est nominũ idem significãtiũ separatio.
Congregãtur quoq̃ verba idẽ significãtia. Quæ cũ ita sint Ca= Cõgregatio verborũ.
tilina perge: quo cœpisti. Egredere aliquãdo ex vrbe. Patẽt por=
ta: proficiscere. Et in eũdẽ alio libro. Abiit: excessit: erupit: eua
sit. Hoc Cecilio pleonasmos videtur. i. abundans supra necessi= oculis
tatẽ oratio sicut illa. Vidi † oculos ante ipse † meos. In illo enim meis
vidi inest ipse. Verũ id vt alio quoq̃ loco dixi: cum superuacua
oneratur adiectione: vitiũ est. Cũ autẽ auget manifeste senten=
tiã, sicut hic, virtus. Vidi, ipse, ante oculos: quot verba totidẽ
sunt affectus. Cur tamẽ hæc proprie nomine tali notarit: nõ vi
deo. Nã & geminatio & repetitio & qualiscũq̃ adiectio πλεο= Coaceruatio
νασμὸς videri potest. Nec verba modo: sed sensus quoq̃ idẽ fa= sensũ.
ciẽtes aceruãtur. Perturbatio istũ mentis: & q̃dã scelerũ offusa
caligo: & ardẽtes furiarũ faces excitarũt. Cõgerunt & diuersa.
Mulier, tyrãni sæua crudelitas, patris amor, ira p̃ceps, temeri=
tas, demẽtia. Et apud Ouidiũ. Sed graue nereidum numen: sed
corniger ammon: Sed q̃ viscerib⁹ veniebat bellua ponti Exatu=
randa meis. Inueni qui & hoc vocaret πλοκὴν: cui nõ assentior:
cũ sint vnius figuræ: mixta quoq̃ & idẽ & diuersum significã= Διαγογὴν.
tia: qđ & ipsum † Διαγωγὴν vocãt. Quæro ab inimicis: sint ne
hæc inuestigata: comperta: patefacta: sublata: delata: extincta
per me: & inuestigata: cõperta: patefacta aliud ostendũt. Subla=
ta: delata: extincta, sunt inter se similia: sed nõ etiam prioribus:
& hoc autem exemplũ & superius aliam quoq̃ efficiũt figurã: Dissolutio.
quæ quia coniunctionibus caret: dissolutio vocat: apta cũ quid
instantius dicimus. Nam & singula inculcantur: & quasi plura
fiũt: Ideoq̃ vtimur hac figura non in singulis modo verbis: sed
sentẽtiis etiã: vt Cicero dicit cõtra cõcionẽ Metelli. Qui indica
bant, eos vocari: custodiri, ad senatũ adduci iussi: ĩ senatu sunt
positi. Et totus hic locus talis. Hoc genus βραχυλογίαν vocãt: q̃ Brachylogia.
potest esse copulata dissolutio. Contrariũ est schema: quod cõiũ Polysyndeton.
ctionibus abũdat. Illud ἀσύνδετον: hoc πολυσύνδετον dicitur. Asyndeton.

tia repetitur verborum or
dine: eodem pronomen in
hoc desideratur sensu tam
etsi in exẽplaribus nõ inue
niatur vt legam⁹. Interim
sententia repetitur eodem
verborũ ordine. ¶ Sed ne
oratoris quidem raro: ora
tores legendũ est. ¶ Hic ta
men viuit. viuit. Hoc vlti
mũ cum interrogatione &
quadã indignatione legen
dum est. Hoc autem exem
plum ex prima in Catili=
nam sumptum est. ¶ Vidi
oculis ante ipse meis: toti
dẽ sunt affectus. Quid sibi
velit hæc vltima verba nõ
liquet mihi. ¶ Et ardentes
furiarũ face excitatur: lite=
ra. s ascripta faces legendũ
esse facile ex oratione Cice=
ronis: vnde hæc sumpta
sunt patet. ¶ Congerũtur
& diuerso. Pro diuerso di=
uersa legantur. ¶ Et que
viscerib⁹. Quę cũ diphthõ
go esse legendũ qui nõ vi=
det: redeat ad legenda poe
tarum opera ac in primis
quintũ metamorphoseos
Ouidii librũ vnde hæc fue
re descripta. ¶ Inueni & q
hoc vocarẽt πλοκὴν vsq̃
deducet. Duo hæc verba
mihi vidẽtur superuacua
vsq̃ deducet. Potius enim
sensum perturbant q̃ adiu
uent. ¶ Ideoq̃ vtimur hac
figura non singulis modo
verbis. In præpositionem
sensus integritas exigere vi
detur vt legamus. Non in
singulis modo verbis. ¶ Il
lud ἀσύνδετον hoc πο=
λυσύνδετον dicit ἀσύν=
δετον transfertur incolli=
gatũ. πολυσύνδετον ve=
ro valde colligatũ. Qui ve
ro ἀσύνθετον: & πολυ=
σύνθετον legũt: viderint
ipsi opinionis suę rationẽ.
¶ Multa quoq̃ aduerbia:
quoq̃ & pronoia. Quoq̃
particula iterũ ascripta est
eradẽda: ne sensuz alioqui
apertum cõfundat. ¶ Sed
vtrũq̃ eorum coaceruatio
& tantum iuncta aut disso
luta. Hic est distinguendũ
alioqui sensus natura di=
stincti cõfundẽtur. ¶ Sed
varia: & vnicuiq̃ fingenti
placuit. Nõ vnicuiq̃: sz vt

[...]ndeton.
[...]lysyndeton

hoc est vel iisdem sæpius repetitis: vt tectumq; lareq; Armaq; amycleumq; canē:cressamq; pharetrā. Vel diuersis Arma virumq; Multū ille & terris. Multa quoq; & bello. Aduerbia quoq; & pronomina variātur. Hic illum vidi iuuenem. Bissenos cui nostra dies. Hic mihi responsum primus dedit ille petenti. Sed vtrūq; horum coaceruatio. & tantum iuncta aut dissoluta: omnibus scriptores sua nomina dederunt: sed varia & vt cuiq; fingenti placuit Fons quidem vnus, quia acriora facit: & instantiora q̄ dicimus: & vim quandam præ se ferentia: velut sæpius erumpētis affectus.

cuiq; legēdū esse facile est videre. ¶ Fons quidē vnus qa acriora facit. a. litera expungaf: ac loco eī⁹ & copula reponaf: vt legamus. Qui & acriora facit. ¶ Velut sæpi⁹ erūpētis effecti⁹. Sæpenumero affectus in effectum a librarijs commutatur.

ASCENSIVS.

¶ Quod πολύπτωτον &c. sic Val. & Ald. Quia igitur penultima per ω scribitur: errauerunt Alexander Pylades & alij qui penultimā corruperunt græco forsan accentu decepti: in Aptota diptota & similibus. habet Val lēsi. violasse. notauit in tertio de oratore dissipata a Cicerone dicta. habet interuallo. Neq; eñ poterat iudicio ex his dānatis qui iudicabātur. Aldus impressit indicio & indicabātur Tertiū iā sermone adiectū est: verū tñ venit. Sic Val. & Al. satisq; clara est mihi sententia vt nō sit assensio opus. intelligo eñ: postq̄ bis dixerat venit: tertium adiecisse Ciceronē sic: verūtamen venit. Ac sequentis frequēs vt &c. legendū est: ac sequētis primū. De deinde periculis omnibus: sunt qui dediderunt legāt. Hoc alij μετωνυμίαν sic Aldus. Κοινωνίαν: aūt Valla scribsit. nescio an recte κοινωνία quidē est cōicatio societas vnde quia subdit: alij disiunctionē vocant legā poti⁹ ἀκοινωνίαν: nisi rursus addat: vtrūq; (etiā si est diuersum) recte: nā est nominū idem significantium separatio. quia igit id significat κοινωνία. i. cōicatio dicitur: qa vero separatur disiūctio. Vidi oculis ante ipse meis In Aldino est: vidi oculos ante ipse meos. quo modo nunc æneī. xij. legif: vidi oculos ante ipse meos me voce vocantē Murrhanū. Verū cū in Vallēsi. & in Raphaelis & in antiquiore codice sit vidi oculis ante ipse meis: facile inducar vt credā eā esse antiquā lectionē: nisi forte dicamus dictū ante oculos meos sicut in primo: ante ora parentū præsertim cū addat: me voce vocantē: voce inquā. i. noie proprio q̄ non viderit oculis sed auribus: videre eñ etiā Augustino teste ad oēs sensus cōe est. Vt videnū caleat puero fons. Nihilomin⁹ etiāsi scri ste videre capias: bene dicas. vidi oculis meis vocantem me voce: nā licet auribus percepis vocē: oculis tñ vt dixi vocantē & quia plus mouēt visa q̄ audita fortasse oculis ante meis Vergilius Turnū dixisse inducit. Verū tñ quia Fabius repetens eadē verba: nō dicit nisi in Raphaelis codice: ante oculis sed ante oculos: legā ante oculos: cum tñ recte legi posset ante. i. prius oculis. Sed quia minor sit affectio si ante sit aduerbiū: quia sicmi seratione leuaret: q̄ si præpositio: libentius legā cū Aldo: præsertim cū dicat Fabius: Vidi, ipse, ante oculos: quot verba totidem sunt affectus: q̄ verba si ex integro inuenisset Raphael non ignorasset quid sibi vellent. Volunt eñ docere in dicta locutione non esse vitiū sed virtutē cū verba non sint superuacua sed affectionum plena. Plus eñ est dicere vidi ipse q̄ vidi dūtaxat: qa possumus quodāmodo per alios videre: vt per nūcios a nobis missos: & plus est ante oculos q̄ longe ab oculis. Sed prolixior ac institui fio. Cur aūt hæc. s. dicta: proprie. i. peculiariter: nomine tali. s. pleonasmo notarit. s. Cecilius &c. Effusa caligo: sic Aldus. sed Vallēsi. est offusa caligo: quæ oculis tam interioribus q̄ exteriorib⁹ offundi solet: vnde Vallā sequar. Et qui visceribus. Val. & Ald. hñt Sed quæ: adnotauitq; Valla esse in octauo metamorph. nec habet ea verba vsq; deducet. Διαλλάγην. Sic Vallēsi at Aldus Διαγωγὴν impressit Multa quoq; & bello. Sic legendū ex primo æneī. Multa quoq; & bello passus: vñ nō quoq; bis posita: sed sepanda est sententia. Habz Vallēsi. & vt cuiq; nō vnicuiq;. Quia acriora sic Val. & etiam Aldus licet Raphael pro quia qui & scribendum censeat.

Aptota.

Gradatio.

¶ Gradatio quæ dicitur κλῖμαξ apertiorem habet artem: & magis affectatā: ideoq; esse rarior debet. Est aūt ipsa quoq; adiectionis. Repetit enim quæ dicta sunt: & priusq̄ ad aliud descendat: in prioribus resistit. Eius exemplum ex græco notissimo transferatur. Nec hæc dixi: nec dixi quidē: sed nec scripsi. nec scripsi quidem: sed nec obii legationē: nec obii quidem: sed nec persuasi thebanis: nec persuasi quidē. Sunt tñ erudita & latina. Aphricano virtutem industria: virtus gloriā: gloria æmulos comparauit. & Calui. Non ergo magis pecuniarum repetundarum q̄ maiestatis: neq; maiestatis magis q̄ plautiæ legis: neq; plautię legis magis q̄ ambitus: neq; ambitus magis q̄ omnium legū iudicia perierunt. Inuenitur apud poetas quoq;: vt apud Homerū de sceptro quod a Ioue ad Agamēnonem vsq; deducit: & apud nostrum etiam tragicum. Ioue ꝓpagatus est (vt perhibēt) Tātalus. Ex tantalo pelops: ex Pelope autem satus Atreus: qui no-

RAPH.

¶ Gradatio quæ dicit κλῖμαξ apertiorē habet artem. κλῖμαξ ꝓprie scala dicitur. Est autem gradatio qua nō ante ad consequens verbuz descēditur q̄ ad superius cōsensum est. ¶ Eius exemplū ex græco notissimo transferatur. Tēpore quidē Fabij: quo nō minus literis græcis q̄ latinis studebaf: notissimū erat id exēplū. Nunc vero ita errorib⁹ scatet: vt vix a quoq; percipiaf. Sumptū est aūt hoc exēplum ex oratione Demosthenis ꝓ Ctesiphōte. gradatiōe eñ sic vtif Demosthenes. οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα. οὐκ ἔγραψα δέ. οὐδ᾽ ἔγραψα μέν: οὐκ

Climax. Gradatio fit.

strum porro propagat genus. At quæ per detractionem fiunt figuræ: breuitatis nouitatisq; maxime gratia petuntur: quarum vna est ea quam libro proximo in figuras distuli synecdoche: cum subtractum aliquod verbum satis ex cæteris intelligitur: vt Cælius in Antonium. Stupere gaudio † Greo. Simul enim audiit cœpit. Cicero ad Brutũ. Sermo null9. s. nisi de te. Quid enim potius! tum Flauius erras inquit tabellarie & ego ibidem orãs inter cœnam exoraui. Cui similia sunt illa meo quidẽ iudicio in quibus verba decenter pudoris gratia subtrahũtur. Nouimus & qui te transuersa tuentibus hirquis. Et quo: sed faciles nymphæ risere, sacello. Hãc quidam aposiopesim putãt: frustra. Nam illa quid taceat incertum est: aut certe longiore sermone explicandum. Hic vnum verbum & manifestũ quidẽ desideratur: quæ si aposiopesis est: nihil in quo deest aliqd non idẽ appellabitur. Ne ego illud quidem aposiopesim semper voco: in quo res quæcunq; relinquitur intelligenda: vt ea quæ in epistolis Cicero. Data lupercalibus quo die Antonius Cæsari. quia nihil aliud intelligi poterat: q̃ hoc, diadema imposuit. Altera est per detractionem figura: de qua modo dictum est: cui coniunctiones eximuntur. Tertia quæ dicitur συνεζευγμένον: in qua vnum ad verbum plures sententiæ referuntur: quarũ vna quæq; desideraret illud: si sola poneretur. Id accidit aut præposito verbo ad quod reliqua respiciant. Vicit pudorem libido: timorem audacia: rationem amentia. Aut illato quo plura clauduntur. Neq; enim is es Catilina: vt te aut pudor vnq̃ a turpitudine: aut metus a periculo: aut ratio a furore reuocauerit. Mediũ quoq; potest esse: quod & prioribus & sequentibus sufficiat. Iũgit autem & diuersos sexus: vt cum marem fœminãq; filios dicimus: Et singularia pluralibus miscet. Sed hæc adeo sunt vulgaria: vt sibi artem figurarum afferere non possint. Illud plane figura est: qua diuersa sermonis forma coniungitur. Sociis tũc arma capessant Edico: & dira bellum cum gente gerendum. Quis enim pars bellum posterior participio insistat: vtriq; tamen cõuenit illud edico, Nã vtriq; detractionis gratia facta cõiunctio συνοικείωσιν vocant: quæ duas res diuersas colligat. Tam deest auaro quod habet q̃ quod non habet. Huic diuersam volunt esse distinctionem: cui dant nomen παραδιαστολήν. qua similia discernuntur: Cũ te pro astuto sapiẽtem appelles: pro cõfidente fortem, pro illiberali diligentem. quod pendet ex finitione. Ideoq; an figura sit dubito. Cui contraria est ea quæ ex vicinia transit ad diuersa aut similia. Breuis esse laboro: obscurus fio. & quæ sequuntur.

Detractiõe factæ figuræ

Græcus. Cœpit.

Prim9 modus pudoris gratia Aposiopesis

Secũdus

Tertius.

Quartus

Quintus.

Sextus.

Synœciosis

Paradiastole.

Romanus aquila.

ἐπρέσβευσα δὲ οὐδὲ ἐπρέσβευσα μὲν οὐκ ἔπεισα δὲ θηβαίους. Quod ita Romanus quoq; aquila q diligẽtissime de figuris scripsit: interpretatur. Non dixi hæc: nec dixi qdẽ: nec scripsi hæc nec scripsi quidẽ: nec profectus sum ad legationẽ nec profectus quidẽ. Non psuasi autem Thebanis: nec persuasi quidem. Hinc facile colligitur quãtopere hoc pulcherrimũ opus vbiq; sit deprauatum: cũ in vno exẽplo & quidez notissimo tot flagitia deprẽhẽdantur: nec ea quisq̃ emendare curauit. Sic autem corrigendũ videtur: vt non obligationẽ sed obij legationẽ legamus: & psuasi. t. litera erasa: & Thebanis non hæc vanis: hoc modo. Nec hęc dixi: nec dixi quidẽ. Sed nec scripsi: nec scripsi quidẽ: sed nec obij legationẽ: nec obij quidẽ. Sed nec persuasi thebanis: nec psuasi quidẽ. ¶ Vt apud Homerũ disceptorq; a Ioue ad Agamẽnonẽ vsq; deducit. De sceptro quod: nõ autem disceptorq; legendũ esse facile ex secundo Iliados apparet. ¶ At quę per detractionem fiunt figuræ. Quę cum æ diphthongo legatur ne copula eẽ credatur. ¶ Quarũ vna est ea quã libro pximo in figuras ex synecdoche distuli. Sic quidẽ legit: sed corrupte vt mihi videtur. Forsitã aũt ex ꝑpositio recte eradetur: ac synecdoche post distuli verbum collocaretur hoc modo. Quã pximo libro in figuras distuli synecdoche. ¶ Hic quidẽ aposiopesin putant. E vocali in a conuersa quidã legendũ esse: I dignũ est qđ admoneat. ¶ Hic quidẽ ἀποσιώπησιν putant frustra. Hanc & quidam legatur nõ hic & quid. ¶ Quæ si ἀποσιώπησις est nihil in quo deest aliqd idez appellabitur. Sic quidẽ legitur. Sed nisi adijciatur non negandi aduerbiũ aperte id negare videbitur Fabius: qđ vult affirmare. Quare legatur hoc modo. Nihil ĩ quo deest aliquid: nõ idẽ appellabit. Hoc ẽ: omne ĩ quo ali-

¶ Non enim dixi quidẽ &c. Ad hunc locũ ita adnotauit Valla. Scriptura corrupta est. Nã sic ad verbũ translatus Demosthenes ait. Non dixi quidẽ hæc, sed non scripsi: neq; scripsi quidẽ. sed nõ obii legationẽ: sed non persuasi thebanis. Romanus Aquila in arte sua sic transfert. Et nõ dixi quidẽ hæc, nec scripsi quidẽ: non profectus sum aũt ad legationẽ, nec profectus quidẽ: nõ persuasi autez thebanis nec persuasi quidẽ. Lib. aũt quarto ad Herenniũ. Itẽ nõ scripsi hæc & nõ

suasi: neq; suasi & nõ ipse facere cœpi: neq; facere cœpi: & non perfeci: neq; perfeci & non probaui. Hęc Valla: quibus Raphael bene plumatus incedit supbior cornicula illa æsopi. Sunt tñ tradita & latina. Sic legendũ cũ Valleñ. & Aldo: nõ sunt tñ erudita. Cũ aũt ea habeãtur lib. iiij. ad Herenniũ: manifestũ est nõ esse illud opus Ciceronis: cũ authorẽ tantũ hic non tacuisset. præsertiʒ cũ Calui nomen subdat. Licinius aũt Caluus ea in Vatiniũ dicit. De sceptro quod. Sic Valleñ. quoq;: sed opinor a Fabio Homeri verba adscripta: quæ ab imperitis græcarum literarũ omissa sunt: & vt sensus cohęreant: ea verba intrusa. At quæ p detractionẽ. sic Val. & synecdoche: non ex synecdoche. Cęlius in Antoniũ. Stupere gaudio Greo. Sic Aldus. Valleñ. aũt codex mutilatus in fronte habet græcus. Aldo aũt astipulatur antiqua impressio. Sermo null⁹ nisi te: in Aldo habetur nisi de te: sup. hitus est. Quid em̃ potius? scʒ faceremus q̃ de te loqui? hãc q̃dem sic Aldus. At Valleñ. habet hinc & male. q̃ si hic. i. hac locutiõe habuisset: vix mutassem. Verbum autem qđ intelligitur est stuprauerũt: aut simile. Valleñ. habet nihil nõ i quo deest &c. sicq; scribã. Hñt Aldus & Valleñ. Quo die Antonius Cęsari: nihil obtinuit lusitq; sed consilio Raphaelis qđ in hac re mirifice laudo expunxi illa: nihil obticuit lusitq;. quæ verba ascripta puto ab imperito interprete: qui quod deerat stulte apponere conatus est: cũ Fabius ipse quid desideretur explicet subdens: quia nihil &c. sensus tñ est quo die Antonius Cæsari diadema iposuit. Aut illato quo plura claudũtur. Sic Aldus: in Valleñ. suppositum est ducunt: sed quia in fine positũ vult legã claudũtur. Cęuis em̃ pars bellũ posterior participio insistat tñ vtriq; conuenit: sic quidẽ Aldus secut⁹ Raph. legit i Valleñ. deest tñ: neq; tñ bis illud habet. Quid aũt lectio sic reposita velit adhuc obscurũ videtur: licet Raphael declarasse videaf. Quęrã em̃ qđ sit participiũ cui insistat pars bellũ posterior. & cũ non sit aliud q̃ gerẽdũ qđ in fine ponitur: nõ videf insistere posterior sed posteriori: quomodo si legaf dicã bellũ cõuenire vtriq; & verbo & pticipio: verbo inquã capessãt: vt sit: capessant arma & bellum: bellũ inquã gerendũ cũ dira gente. Edico aũt nõ vtriq;: quia edico socijs: non edico, bello. legat & explicet quisq; vt optime poterit. Ald⁹ certe aliter intelligit: nã sic impressit Cęuis em̃ pars belli posterior pticipio insistat: vtriq; tñ couenit illud edico, nam vtriq; detractionis gratia facta coniunctio subauditur est. deinde quasi a capite subdit. συνοικείωσιν vocant quæ duas res diuersas colligat. Quæ lectio mihi apertior videf. nã si cũ Raphaele sic caput incipias Detractionis gratia facta coniunctio συνοικείωσιν vocant: incongruũ sermonem facias: & sensum minus cohęrentẽ: vnde Aldũ sequar: vt sit sententia q̃uis pars belli aut potius bellũ: posterior. s. verbo. insistat participio. s. gerendũ: vtriq; tamen conuenit illud edico. Nam vtriq; facta est coniunctio detractionis gratia: ne duo sint verba.

quid deest: & προσαπόδοσις poterit appellari. ℂ Data lupercalibus quo die Antoni⁹ Cęsari nihil obticuit lusitq;. Si hoc modo legatur non video quid intelligendũ relinquatur. Quare hęc verba nihil obticuit lusitq;: mihi imperite videẽf ascripta. ℂ Tertia quæ dicitur συνεζευγμένον: hęc in rhetoricis ad Herenniũ tum coniunctio tuʒ adiũctio appellatur. ℂ Cęuis em̃ pars bellũ posterior participio insistat vtriq; conuenit illud: illud edico non vtriq;. Deprauat⁹ hic loc⁹ sic mihi corrigi posse videf: vt tamẽ particula ascribaf: ac illud pronomẽ prius positum tollatur hoc modo: vtriq; tamen cõuenit: illud edico non vtriq;. Nã belluʒ & est gerendũ & socijs gerenduʒ. Sed edico ad socios dũtaxat refertur ℂ Detractionis gratia facta coniunctio συνοικείωσιν vocant. συνοικείωσις ex eo nomen accepit q duo diuersa simul habitare faciat: hoc est colliget ac coniungat. Nam συνοικείωσις cohabitatio dicif. ℂ Cui dãt nomẽ παραδιαστολήν. q̃a similia discernũt. Qua i voca li crasa & discernuntur passiue etiã refragãtibus exemplarib⁹ mihi videtur esse legendũ. Transfertur vero παραδιαστολή scisũctio: diuisio: separatio: distinctio. Hoc autẽ modo a Rutilio Lupo definitur. παραδιαστολή hoc schema plures aut duas quæ videtur vnã vim habere sententias distungit: & quantũ distãt docet: cuiq; suã sententiã subiungendo hoc modo. Nam cũ cæterorum opinionem fallere conaris tu te ipse frustraris. Non em̃ probas te p astuto sapientem: pro cõfidenti fortem: pro illiberali diligentem: pro maliuolo seuerum. Nullum est enim vitium quod virtutis laude gloriari possit.

Adiunctio.

Edico ad qu[illegible] referatur.

ℂ Tertium est genus figurarum: quę aut similitudie aliqua vocum: aut paribus: aut contrariis vertũt in se aures & excitant. Huic nomẽ est προσονομασία quæ dicitur agnominatio. Ea nõ vno modo fieri solet: sed ex vicinia quadam prædicti nominis ducta casibus declinatur: vt Domiti⁹ apher p Cloantilla. Mulier rerum omnium imperita: in omnibus rebus infelix. Et cum verbo idem verbum plus significanter subiungitur. Quando homo, hostis homo. Quibus exemplis sum in aliud vsus: sed in vno † facilis est geminatio. παρονομασία ei cõtrarium est: quod eodem verbo quasi falsum augetur. Quæ lex priuatis hominibus esse lex non videbatur. Cui confinis est ἀντανάκλασις eiusdem verbi cõtraria significatio: cum Proculeius quereretur de filio: q is mortem suam expectaret: & ille dixisset se vero non expectare: Immo inquit rogo expectes. Non eodem sed ex diuerso

Prosonomasia.
Primo mõ.
Secundo.
Paronomasia.
Falsis.
Antanaclasis.

RAPH.

ℂ Mulier rerũ omniũ iperita i oĩb⁹ rerũ fœlix. loco rerũ reb⁹ & ĩfelix legẽdũ ẽ ne admonitione q̃dẽ est dignũ ℂ Sed in vno φράσις est geminatio παρονομασία ei est contrarium. Parũ mihi percipitur, hic locus. Neq; ignoro pro illo φράσις a quibusdaʒ legi falsis. Sed ne sic quidẽ mihi emendari videf. ℂ Cui confinis est. ἀντανάκλασις. ad ṽbũ trãsferri potest ex aduerso refractio. Fit autẽ hoc schema: vt ait Rutilius cũ id quod ab altero dictum est: non in eã mentem qua ille intelligit: sed in aliã aut cõtrariã accipitur:

Antanaclasi[s] quomodo [illegible]

vicinum accipitur cum supplicio afficiendum dicas quem sup
plicatione dignum iudicaris. Aliter quoq; voces aut eædem di
uersa in significatione ponuntur: aut productione tantum vel
correptione mutatæ. quod etiã in iocis frigidum equidem tra
di inter præcepta miror: eorũq; exempla vitãdi potius q̃ imitã
di gratia pono. Amari iucundũ est: si curetur nequid insit ama
ri: Auium dulcedo ad auium ducit: & apud Ouidium ludẽtẽ.
Cur ego non dicam furiare Furiam. Cornificius hãc traductio
nem vocat: videlicet alterius intellectus ad alterum. Sed elegã
tius, quod est positum in distinguendã rei proprietatem. Hanc
reip. pestem paulisper reprimi: nõ in perpetuum cõprimi posse.
Et quæ præpositionibus in contrarium mutãtur. Non emissus
ex vrbe: sed immissus in vrbem esse videatur. Melius atq; acri⁹
quod cũ figura iucundum est: tum etiã sensu valet. Emit morte
immortalitatem. Illa leuior est non pisonum: sed pistorum: & ex
aratore orator. Pessimum vero, ne patres cõscripti videãtur cir
conscripti. Raro euenit: sed vehementer venit. Sic contingit: vt
aliquis sensus vehemens & acer venustatẽ aliquam nõ eodẽ ex
verbo non dissonã accipiat. Et cur me prohibeat pudor vti do
mestico exẽplo. Pater meus contra eum qui se legationi immori Pater
turum dixerat: deinde vix paucis diebus insumptis re infecta Quintiliani
redierat. Non exigo vti immoriaris legationi: immorare. Nã
& valet sensus ipse & in verbis tantũ distantibus iucunde cõso
nat vox præsertim nõ captata: sed velut oblata: cum altero suo
sit vsus: alterum ab aduersario acceperit. Magnæ veteribus cu Parũ cõtra
ræ fuit gratiam dicendi e paribus contrariis acquirere: Gorgi riorũ grã.
as in hoc immodic⁹: copiosus vtiq; prima ætate Isocrates fuit.
Delectatus est his etiã M. Tullius verum & modum adhibuit
non ingratæ (nisi copia redundet) voluptati: & rem alioquin le
uem sententiarũ pondere impleuit. Nã per se frigida & inanis
affectatio cũ in acris incidit sensus innata videtur esse non ac Similiũ ra
cersita. Similiũ fere quadruplex ratio est. Nam est primũ quo tio quadru
ties verbum verbo: aut non dissimile valde q̃ritur: vt puppesq; plex.
tuæ pubesq; tuorum. Et sic in hac calamitosa fama quasi in ali Prima.
qua pniciosissima flama. &, Non enim tam spes laudanda q̃ res
est. Aut certe par est extremis syllabis cõsonans. Nõ verbis sed
armis. & hoc quoq; quoties in sentẽtias acres incidit pulchrum Experiri.
est. Quantum possis in eo semp̃ experire vt prosis: hoc est πάρι Parison.
σον vt plerisq; placuit. Cleostoleus πάρισον existimat: quod fit e Secunda.
membris non dissimilibus. Secundum vt clausula similiter ca Homœote
dat: vel iisdẽ in vltimam partem collatis ὁμοιοτέλευτον similẽ leuton.
duarum sententiarũ vel pluriumfinem. Non modo ad salutem
eius extinguendã: sed etiã gloriam per tales viros infringendã.
Ex quibus fere sunt: non tamen vt semper vltimis consonẽt quę
τρίκωλα dicunt. Vicit pudorem libido: timorem audacia: ratio
nem amentia. Sed in quaternas quoq; ac plures hęc ratio ire sen
tentias potest. Fit etiã singulis verbis. Hæc cubat: dolet: piget: Tertia.
pudet. & abiit: excessit: erupit: euasit. Tertium est qđ in eosdem

quale est exemplum qđ sub
iicitur. ¶ Cornificius hanc
traductionẽ vocat videlicet
alteri⁹ intellect⁹ & ad alte
rum. Et copula vt ociosa vi
detur expũgenda. Aliter ve
ro accipitur traductio ĩ rhe — Traductio quid sit.
toricis ad Herẽniũ. Tradu
ctio est quæ facit vt cũ idem
verbum crebrius ponatur:
non modo nõ offendat ani
mum sed etiam orationem
concinniorẽ reddat. Cornifi
cius vero accipere simplici
ter videtur traductionẽ pro
translatiõe vnius sensus ad
alterum. Traducere autem — Traducere qd significet.
vnde traductio: interdũ si
gnificat in ore frequenter ha
bere ac diffamare: & vt sic di
cam in ore vulgi ponere: qđ
græce παραδειγματίζειν
dicitur. vt ĩ euãgelio Ioseph
autem nolebat eã traducere
hoc est infamare & in exem
plum ponere. ¶ Sed missus
in vrbẽ eẽ videat. In syllaba
ascubatur: vt immissus le
gatur. ¶ Sic cõtingit vt ali
quis sensus vehemẽs & acer
venustatem aliquã non ean
dem eo verbo nõ dissonam
accipit. Cum vi coniunctio
subiunctiuũ exigat: procul
dubio accipiat legendũ est.
Sed alia quoq; mihi corrigẽ
da videtur. Non eñ eandẽ
sed eodẽ sensus exposcit: ac
pro eo ex præpositionẽ hoc
modo. Non eodem ex ver
bo si dissonã accipiat. ¶ Cũ
alter suo sit vsus. Alter qui
dem legitur: sed vel refragã
tibus exẽplaribus altero cõ
tenderim esse legendũ id qđ
facile ex sequenti colligitur
membro. ¶ Copiosus vtiq;
prima ætate Socratis fuit.
Loco Socratis Isocrates le — [So]crates nihil [scri]ptũ reliqt.
gendus videtur. Neq; eñ
Socrates vt diximus quicq̃
scriptum reliquit. ¶ Nã per
se frigida & inanis affectio
cũ in acris incidit sensus in
nata videtur habere non ac
cersita. Hic locus nõ solum
est deprauatus quia pro af
fectatiõe legit affectio vt ple
risq; fit in locis: sed etiã quia
aliquid aut deesse aut super
esse videtur. Nã habere nisi
aliquid ascribatur ociari vi
detur. Quid aũt sit ascriben
dum mihi nõ liquet. Quare

Homœoptoton.

casus cadit ὁμοιόπτωτον dicitur. Sed neq; quod finem habet similem: vtiq; in eundem finẽ venit ὁμοιοτέλευτον. Est eñ ὁμοιόπτωτον tantum casus similis: etiam si dissimilia sint: quæ declinentur: nec tantum in fine depræhenditur: sed respondent: vel prima inter se: vel mediis: vel extremis: vel etiã pmutatis his: vt media primis: & summa mediis accõmodentur: & quocunq; modo accommodari poterunt. Nec enim semper paribus syllabis constat: vt est apud Afrum: Amisso nuper infelicis aulæ si non presidio inter pericula: tñ solatio vitæ inter aduersa. Ea vero videntur optima in quibus initia sententiarum & fines consentiunt: vt hic presidio: solatio. &: vt pene similia sint verbis & paribus cadant & eodem modo desinãt. Etiam vt sint (quod est

Quarta. Isocolon.

quartum) membris equalibus quod ἰσόκωλον dicitur. Si quantum in agro locisq; desertis audacia potest: tantum in foro atq; iudiciis impudentia valeret: ἰσόκωλον: est & ὁμοιόπτωτον habet. Nõ minus nũc in causa cederet Aulus Cecinna Sexti Ebuti impudentiæ: q̃ tum in vi facienda cessit audaciæ: ἰσόκωλον: ὁμοιόπτωτον. ὁμοιοτέλευτον.

Horum mixtura.

¶ Tertium est genus figurarum quod: lego cum Valleñ. & Aldo quæ: refertur eñ ad figuratũ nõ ad genus: quod probãt verba cõuertunt & excitant. Habent etiã vicia: & in oibus reb⁹ infelix. Quãdo hõ, hostis homo. Sic oẽs. dubitẽ tñ an homini legẽdũ sit: vt in Plinio. an nõ homini hostis homo. Sed in vno falsis est geminatio, sic Aldus & Valla vbi legat mihi facilis est geminatio. Quid eñ facilius q̃ geminare pro exẽplo vocẽ quamlibet? Paronomasia: aut vt Valla scripsit paranomasia ei contrariũ est: subaudi schema. Aut distingue vt nonnulli videntur voluisse sic. In vno falsis est geminatio paronomasia. Ei contrarium est: quod &c. Ego quidẽ priorẽ lectionẽ sequar. Nam alibi quoq; cõperi p subauditionẽ generalis nois locutũ Fabium. Antanaclasis in Vallensi est antepedosis. Siquis forte dictũ proculei nõ capit, sciat expectare proprie significare extra spectare: sed per metaphorã in qua frequentius accipitur duo: vnũ multũ cupere ac desiderare: seu expetere. Vnde æneí. ij. Quibus hector ab oris Expectate venis. Et Iob. Cunctis diebus quibus nunc milito expecto donec veniat immutatio mea. quod inde tractũ est q; cuius aduentũ auide cupimus ad eũ expectamus. Alterũ, quasi obseruare. differre & qd galli dicunt attẽdere. cũ ergo fili⁹ negasset se expectare. j. auide petere mortẽ pris: pater rogauit vt expectaret. s. donec esset matura. j. nõ accelerarret sibi mortẽ. Quẽ supplicatione dignũ. metaphora tracta ab institutis massiliensium: qui in supplicationibus puerũ sacrũ. j. ad sacrificium enutritũ mactabant cũ diris & imprecationibus: vt quicquid mali vrbi dii inferre vellẽt in caput illius inferant. vnde & auri sacra fames j. execrabilis. & supplicia muliebria apud Sallustiũ p supplicationib⁹. sicut cõtra supplicationes pro supplicijs sæpe accipiuntur. cũ proprie sint supplicationes: quas vulgo rogationes vocamus & processiões publicas. Alter quoq; voces aut eædem at diuersa in significatione ponũtur: aut productione tantũ vel correptione mutatę. Sic legere me monent exempla: nã amari & amari eadẽ est vox in syllabis & quãtitate: sed diuersa in significatione: prior eñ est infinitus passiuus ab amor: posterior genitiuus nominatiui amarũ. Auiũ aũt a nominatiuo aues primam corripit. auiũ quod a via abducit eãdẽ producit Apud Ouidium ludentem. j. in ludicro poemate. non eñ puto ludentẽ esse principiũ versus. sed potius Furiã sequentis versiculi caput. Nã Furius & Furia propria primam producũt. Sed elegantius sup. fit aut vsurpat. Valleñ. manifeste habet cũ altero suo: ne oia exemplaria incuset Raphael. Habet etiã Isocrates fuit. Habet autẽ: innata videtur esse nõ accersita: quæ lectio & euidẽs & vera est. Habet pubesq; tuorũ: quæ lectio melior est q̃ emendata illa quã Raphael cõmendat. puppesq; tuorum quæ tñ cœpit Vergiliano contextui ænei. j. irrepe. quia exemplũ est vbi verbũ non dissimile valde quæritur: & veritati magis congruit pubes. puppes eñ oẽs æneæ erant: sed pubes parẽtuz. Habet etiã: quasi cũ aliqua &c. Aut certe par est. sic Valleñ. quẽ non credã nõ vidisse cũ quæ minus docte in eo

Expecto.

Supplicationes.

& affectatio legatur: & habere allinatur: nisi loco eius hærere legendũ esse quis dixerit. ¶ Vt tu puppesq; tuę puppesq; tuorũ. Alibi emẽdate legitur hoc modo: vt puppesq; tuæ puppesq; tuorum. ¶ Et sic in hac calamitosa fama quæ in aliqua perniciosissima flãma. Quasi loco quæ relatiui legendum esse & perniciosa qui nõ putat legat orationẽ pro Cluẽtio: vnde hoc sumptũ est exemplũ. ¶ Aut certe parem extremis syllabis consonãs Hoc quidem me emendare pigeret cũ par est legendum esse vel cæcus videre possit: nisi in omnibus exemplaribus: quæ ego viderĩ sic scriptum dephẽdissem. ¶ Quãtum possis in eo semper experiri vt prosis. Experire loco infiniti mihi legendum videtur. ¶ Quæ τρίκωλα dicuntur hoc est trimẽbria. Tricola eñ dicuntur quę ex tribus membris constant. Quale est exemplum quod a Fabio subijcitur ex oratione Ciceronis pro Cluentio descriptum. ¶ Tertiũ est qd non in eosdem casus cadit. ὁμοιόπτωτον dicitur. Nõ negandi aduerbium vt sensus contrarium expũgatur. ὁμοιόπτωτον autem similiter cadens transfert. ¶ Sed neq; quod finem habet similem: vtiq; in eundem finem venit. ὁμοιοτέλευτον. Huius quidem loci q̃uis depravati sensus percipi potest: videtur enim Fabius signare differentiã inter ὁμοιόπτωτον & ὁμοιοτέλευτον. Nã similiter desinens semper similem habet finem. Similiter cadẽs hoc est ὁμοιόπτωτον nõ semper. Possunt eñ esse ijdem casus: & tamen diuersos habere fines. Quare sic mihi corrigẽdũ videtur: vt est verbum & ὁμοιόπτωτον ascribatur: hoc modo. Sed neq; quod finem habet similẽ est ὁμοιόπτωτον vtiq; in eundem finem venit ὁμοιοτέλευτον. ¶ Sed solatio inter aduersa. Recte in quibusdam exemplaribus mihi legi videtur loco illius sed tamẽ ita vt vitę genti-

Tricola qu[...] cantur.

tius ascribatur: hoc modo. Tamẽ solatio vitæ inter aduersa. ¶ Enim fere videntur optima. Hic aliquid deesse nemo non videt: cũ enĩ coniunctio nunq̃ in sensus initio ponatur. Ea igitur mihi ascribendũ videtur loco enĩ: & vero loco fere aduerbij: vt legatur. Ea vero videntur

notata putet ad vnum citet: tacens vbi docte. Aldus: ne id prætereã: etiã publicũ q̃ impressit: addã & hoc vt maior sit consonantia vocis flama cum fama: vnico m scribendũ esse: quod etiã analogia conuincitur: nã vt a fando fama latinis: vt phama a græco: ita a flando flama. Val. & Aldus hñt: quãtũ possis eo experiri vt prosis: sed aut iperfecta est sentẽtia aut expire legẽdũ. Hecuba hęc dolet &c. sic Aldus Hæcuba hæc dolet. sic Raphaelis impssio nequaq̃ recipienda Hæc curbat: hoc dolet, pudet piget. sic Vallen. quem sequar: quia exemplum est. quaternarũ sententiarum totidẽ verbis explicatarũ vñ etiã expungã hoc secũdo verbo præpositum. habet etiã Vallen. sine negatione, qđ in eosdem casus cadit.

optima. ¶ Etiã vt sint quod est quartũ mẽbris æqualibus quod ἰσόκωλον dicitur. Hoc in rhetoricis ad Herẽnium Compar appellatur. Est enim compar quod habet in se mẽbra orationis: quæ constant ex pari fere numero syllabarum: vt illi fortuna dedit fœlicitatẽ: huic industria virtutem comparauit. (Compar q̃d sit)

RAPH.

¶ Accidit & ex illa figura græca: Sic quidẽ legitur. Sz i vocali in e conuersa legendum esse accedit: & ex præpositionem eradendam contẽdenim. illa autem figura græca: est quod pauloante polyptoton appellauit. ¶ Contrapositum autẽ vel vt quidam vocant contentio (ἀντίθετον dicitur) ἀντίθετον ad verbum transfertur contrapositum. (Antitheton.) Contentio vero sic in rhetoricis ad Herennium definitur. (Contentio q̃d sit.) Contentio est cũ ex cõtrarijs verbis oratio conficitur. Habet assentatio iucunda principia eadem exitus amatissimos affert. ¶ Quod antimetabola dicitur. ἀντιμεταβολὴ interpretari potest ex aduerso mutatio. ¶ Et qđ apud Ciceronem conuersum ita est: & cũ mutationem casus habeat: vt loco & copulę reponatur, ne incongrue verba coniungantur. ¶ Et sine culpa inuidia puniatur. Ponatur legendum esse qui nõ credit: legat p Cluẽtio orationem: in qua sic scriptum esse inueniet. ¶ Et eodẽ excluditur verbo. Quod relatiuũ in quibusdam exẽplaribus recte est ascriptum: sed mihi etiam cluditur ex præpositione erasa legendũ videtur: hoc modo: Et quod eodem cluditur verbo. ¶ Et enim cũ artifex eius mundi sit. Emendate in quibusdam exemplaribus eiusmodi legitur. & introeat: & dignus iterum hoc modo: vt solus videatur dignus qui eo nõ accedat. ¶ Olim plura de figuris q̃ necesse erat. Olim mihi parũ sensui cõuenire videtur: qui sed par=

¶ Accidit & ex illa figura gratia qua nomina dixi mutatis casibus repeti. Non min⁹ cederet q̃ cessit: adhuc ὁμοιοτέλευτον & παρονομασία est. Neminem posse alteri dare matrimonium: nisi quem penes sit patrimonium. Contrapositũ autẽ: vel vt quidã vocant contentio (ἀντίθετον dicitur) nõ vno fit modo. Nam & fit si singula singulis opponuntur: vt in eo quod modo dixi. Vicit pudorem libido: timorem audacia. & bina binis. Non nostri ingenii: vestri auxilii est. Et sententiæ sentẽtiis. Dominetur in concionibus: iaceat in iudiciis. Cui commodissime subiũgitur & ea species. quam distinctionem diximus. Odit populus Ro. priuatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit. Et quæ sunt simili casu dissimili sententia in vltimo locata: vt qđ in tẽpore mali fuit: nihil obsit: quin quod in causa boni fuit, prosit. Nec semper contrapositum subiungitur: vt in hoc. Est igitur iudices nõ scripta sed nata lex. Verum sicut Cicero dicit qđ de singulis rebus propositis refertur ad singula: vt in eo qđ sequitur. Quam non didicimus: accepimus: legimus: Verum ex natura ipsã arripuimus: hausimus: expressimus. Nec semper qđ aduersum est contraponitur: quale est apud Rutilium. Nobis primis dii immortales: nobis fruges dederunt: nos quæ soli accepimus: in omnes terras distribuimus. Fit etiam assumpta illa figura qua verba declinata repetuntur: quod ἀντιμεταβολὴ dicitur. Non vt edam viuo: sed vt viuam edo. Et quod apud Ciceronem conuersum ita est: vt cum mutationem casus habeat: etiam similiter desinat: vt sine inuidia culpa plectatur: & sine culpa inuidia ponatur. qđ & eodem cluditur verbo vt quod dicit de Sextio Roscio. Etenim cũ artifex eiusmodi sit: vt solus dign⁹ videatur esse qui scenam introeat: tum vir eiusmodi sit: vt sol⁹ videatur dignus: qui eo non accedat. Est & in nominibus ex diuerso collocatis sua gratia. Si consul Antonius, Brutus hostis si conseruator reipublicæ Brutus: hostis Antonius. Olim plura de figuris q̃ necesse erat: & adhuc erit: q putat eẽ figurã (Incredibile est quod dico sed verũ) ἀμθυκόφοραμ vocãt: & aliquis hoc semel tulir † nemo bis: ego ter. Διάξολον ἀφολον. Lõgi⁹ euect⁹ sum: sed redeo ad propositũ. Quædã verboꝝ figurę paulũ figuris sentẽtiarum declinantur: vt dubitatio. Nã cum est in re: priori parti assignãda est: cũ in verbo sequenti. Siue me malitiã

Margin notes beside the main text: Antitheton. Primomõ. Secundo. Tertio. Quarto. Quinto. Sexto. Septimo. Octauo Nono. Decimo. Vndecimo. nego. Dubitatio.

Correctio.

siue stultitiam dicere oportet. Item correctionis eadem ratio est. Nam quod illic dubitat, hic emendat. Etiam in personæ fictione: accidere quidam idem putauerunt: vt in verbis etiam esset hæc figura: crudelitatis est mater auaritia. Et apud Sallustium in Ciceronē. O Romule arpinas. quale est & apud Menādrū oedipus othryasi⁹. Hæc omnia copiosius sunt executi: qui non vt partem operis transcurrerunt: sed proprie libros huic operi dedicauerunt. Sicut Cæcilius. Dionysius. Rutilius. Cornifici⁹ Visellius: aliiq; nō pauci: sed nō minor erit eorū qui viuunt gloria. Vt fateor autem verborum figuras posse plures reperiri a quibusdam: ita iis quæ ab auctoribus claris traduntur: melioribus nō assentior. Nam in primis. M. Tullius multas in tertio de oratore libro posuit: quas in oratore postea scripto transeundo videtur ipse dānasse. quarum pars est quæ sententiarum potius q̄ verborum sit: vt imminutio: improuisa imago: sibi ipsi responsio: digressio: permissio: contrarium. Hoc enim puto qd dicitur ἐναντιότης sumpta ex aduerso probatio.

Figuræ nō receptæ nomine figuratū.

Enantiotes

ticulam vel similem magis exposcit. ¶ Et adhuc erit q putat esse figuram. A vocalis in e conuersa putet legendum est. Eos aūt non pbat Fabius qui putant ἀνθυποφοράν. λέξοδον. ἔφοδον. hoc est solutionē: trāsitionem: reditum: figuras esse. ¶ Et aliquis hoc semel tulit: nego bis: ego ter. n litera erasa ego bis legendū mihi videtur. Est aūt exemplum decursiōis. ¶ Quale est apd Menādrū oedipus Othryasius. Si Menandri Comœdiæ extarent: cur oedipus. Othryasi⁹ dicatur facile intelligeretur. Nunc vero nec illę extāt: nec ego apud quē q̄ me legisse memini dicti huius expositionē. ¶ Quantū pars est quæ sententiarum potius q̄ verborū sit. Quarum nō quantum legendū esse nemo non videt.

Menandri comœdię non extant.

¶ Accidit & ex illa figura gratia. sic solus Vallen. solū tamen sequar. Raphael censet legēdū accedit & illa figura græca Aldus. Accidit & illa figura græca. Ego vero siquid a Vallen. discedere velim: potius accidit in accedit mutarem: q̄ ex illa figura gratia: in id qd legitur: illa figura græca. Et cū additur qua noia dixi mutatis casibus repeti: si quod sequitur eius dicti exemplū est nomen pro verbo & casus pro temporibus accipiatur: quod nō penitus absurdum est: cū etiā verba declinari dicantur. Vnde donatus quot sunt tempora in declinatiōe verborū. Neq; eñ hic: non minus cederet q̄ cessit. Homœoteleuton est: vnde sic distinguam vt dicā adhuc Homœoteleuton & paranomasia est Neminē &c. s. simul in hoc exemplo Neminē posse alteri dare matrimoniū nisi quem penes sit patrimonium: cōis eñ est vtriq; clausulæ finis. & similitudo nominū cū sit diuersa significatio. Nā & Vallen. sic distinguit: vt adhuc sit principiū sequentis clausulæ. Dubitem an illic Quā nō didicimus, accepimus, legimus. pro legimus legē, legere præstet: nā oēs legimus habent: & continuandā lectionē innuit Fabius sic. Est igitur iudices nō scripta sed nata lex: quā nō didicimus: accepimus, legimus: quare nihil mutaui. Vallen. habet, Et sine culpa inuidia ponat: adnotatū q; locum vnde desumptū est. Vt cū mutationē casus habeat. sic etiā Vallen: Sicq; quæ proxima reponit Raphael. Habet aūt & Aldus olim plura de figuris: qd nō ausim commutare: in sed aut sed iā. Quia vt dicūt pueri Milo transpositū ducit tria tēpora secū: vt hoc loco idem sit qd iam dudum. Ego bis: ego ter: sic Ald⁹ Raphaelē secutus Vallen. aūt nego bis: vt sit nego q; quisq̄ bis tulerit prę ter me: at ego ter. aut potius legatur nemo bis: s. tulit præter me: ego ter. Longius euectus sum &c. videt quasi duarum figurarum exemplū: vnde simul ponūtur: ab aliis ante exēplū: ab aliis post ipsum. Oedipus othryasius. Sic etiā Aldus. in Vallen. neq; Oedipus neq; Othryasi⁹: sed solum chriasius legitur. At quia simile est sallustiano dicto. quo Ciceronē cū esset arpinas se patrē patrię: tanq̄ alterū Romulū iactantē notauit. sic Menander quēpiā Othryasiū. i. vt ego (donec meli⁹ inueniā) interpreter Othryos montis thessalię alūnū: se Oedipū qui thebanus erat: agentem. Vallen. habet quarum pars &c.

Circūscriptio

¶ Quædam omnino nō sunt figuræ: sicut ordo: dinumeratio: circunscriptio: siue hoc nomine significatur compræhensa breuiter sentētia: siue finitio. Nā & hoc Cornificius atq; Rutilius schema λέξεως putant. Verborum autē concinna transgressio id est hyperbatō: quod Cęcilius quoq; putat schema: a nobis est interposita: & mutatio. & si ea est: quā Rutilius ἀνομοίωσιν vocat: dissimilitudinem ostendit hominum: rerū: factorūq;: si lati⁹ fiat: figura non est: si angustius in ἀντίθετον cadet. Si vero hæc appellatio significat. ὑπαλλαγὴν satis de ea dictū est. Quod vero schema est ad propositum subiecta ratio: quod Rutilius ἀπολογίαν vocāt, Vtrum (nā de illo dubitari possit an schema sit) distributis subiecta ratio: quod apud eundē primo loco positū est. προσαπόδοσιν: dicit quæ vt maxime seruetur sane est in plu

Hyperbaton

RAPH.

¶ Nam & hoc cornificius atq; Rutilius. Hæ duæ particulæ: & hoc mihi videntur vt cessantes eradendæ. ¶ Verborum autē concinna transgressio hyperbaton Duæ hæ particulæ id est mihi videntur ascribendæ: vt legamus. Verborum autem concinna transgressio. i. hyperbatō. ¶ Quod vero schema est ad propositū subiecta ratio qd Rutilius ἀπολογίαν vocat. Quod iterato positū vt sensum cōfundens est eradendum. ἀπολογίαε vero responsio defen

ribus ꝓpositis:q̃a aut singulis statim ratio subiicit: vt est apud Antonium. Sed neq; accusatorē eum metuo qui sum innocens: neq; competitorem vereor: qui sum Antonius neq; consulē spe ro: qui est Cicero. Aut positis duobus vel tribus eodem ordine singulis continua redditur: quale apud Brutum de dictatura Cn. Pompeii Præstat enim nemini imperare: q̃ alicui seruire. Si ne illo enim viuere honeste licet: cum hoc viuendi nulla condi tio est. Sed vni rei multiplex ratio subiicitur: vt apud Vergiliū Siue inde occultas vires & pabula terræ Pinguia concipiunt: siue illis omne per ignem Excoquitur vitium: & totus locus. Seu plures calor ille vias. Seu durat magis. Relationem quid ac cipi velit: non liquet mihi. Nam si ἀπαλλαγὴν aut ἐπάνοδον aut ἀντιμεταβολὴν dicit: de omnibus locuti sumus. Sed quic quid est neq; hæc neq; superiora in oratore repetit. Sola in eo libro posita, ponitur inter figuras verborum exclamatio: quā sententiæ potius puto. Affectus enim est: & cæteris omnibus consentio. Adiicit his Cæcilius περίφρασιν: de qua dixi. Corni ficius interrogationem: ratiocinationem: subiectionem: transla tionem: occultationem. Præterea sententiam: membrum: arti culum: interpretationem: conclusionem: quorum priora alteri us generis sunt schemata: sequentia schemata omnino nō sunt. Item Rutilius præter ea quæ apud alios quoq; sunt schemata παρομολογίαν, ἀναγκαῖον, ἠθοποιίαν, Δικαιολογίαν, πρόληψιν, χαρακτηρισμὸν, βραχυλογίαν, παρασιώπησιν, παῤῥησίαν, de quibus idem dico. Nam eos quidem auctores: qui nullum prope finem fecerūt exquirendis nominibus præteribo: qui etiam quæ sunt argumentorum, figuris ascripserunt. Ego illud de his etiā quę vere sunt: adiiciam breuiter: sicut ornant orationes opportu ne positæ: ita ineptissimas esse: cum immodice petuntur. Sunt qui neglecto rerum pōdere & viribus sententiarū: si vel inania verba in hos modos deprauarint: sūmos se iudicēt artifices. Iōq; non desinunt eas nectere: quas sine † sentētia sectari tam est ridi culum q̃ quærere habitū gestumq; sine corpore. Sed ne hæ qui dem quæ recte fiunt: densandę sunt nimis. Nā & vultus muta tio oculorumq; coniectus multum in actu valet: Sed si quis du cere os exquisitis modis: & frontis ac luminum inconstātia tre pidare non desinat, rideatur. Et oratio habeat rectam quādam velut faciem: quæ vt stupere immobili rigore non debebit: ita sæpius in ea: quam natura dedit: specie continenda est. Sciendū vero in primis quid quisq; orādo postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione. Vbi vero atrocitate: inuidia: miseratione pugnan dum est: quis ferat contrapositis: & pariter cadentibus: & con similibus irascentem: flentem: rogātem! cum in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem: & vbicunq; ars ostentatur veritas abesse videatur.

Exclamatio

Figurarum vtendi rō.

Substantia.

Orator.

¶ Nam & hoc Cornificius atq; Rutilius schema λέξεως putant. Sic Vallen.

sioq; transfertur. ¶ προσαπόδοσιν dicit: quæ vt maxime seruetur: sane in pluri bus propositis. Nisi est ver bum ascribatur: difficilior hic sensus videtur vt legamus. Sane est in plurib⁹ ꝓpositis. προσαπόδοσιν autem assignatio redditioq; iterp̄tari potest. ¶ Quia aut singula statim rō subiicitur Recte singulis in quibusdā legitur exēplaribus. ¶ Aut positis duob⁹ vel tribus eodem ordine singulis continua reddātur. n litera expūcta & a vocali in i conuersa redditur est legendū: vt ad rationem referatur. ¶ Quale apud Brutum. Cn. Pompeii duo hæc verba de dicta tura hic a librariis ꝑtermissa in aliis scripta inueniuntur: hoc mō. Quale est apud Brutū de dictatura. Cn. Pōpeii. ¶ Sed quicq̃d est ne hęc superiora in oratore repetit Deprauat⁹ hic loc⁹ sic emēdari pōt: vt q; copula ac neq; ascribatur: hoc modo: sꝫ quicquid est neq; hæc neq; sup̄iora in oratore repetit. ¶ Sola est in eo libro posita par est iter figuras verborū exclamatio. Hic quidē legitur quis nō intelligatur hic locus: nisi hoc modo corrigatur vt non par est. Sed pariter legatur. ¶ Itē Rutilius ꝑter ea quę apud alios quoq; sunt schemata. Pręterea diuisim nota hypodiastoleas apposita legendū est: ne superuacuis oneretur oratio. παρομολογίαν vero confessionē interpretari possumus. Est autem παρομολογία: vt refert Rutilius cū aliquot res aduersario concedimus: deinde aliquid inferimus: qđ aut mai⁹ sit q̃ superiora aut etiā oia quæ posuimus infirmet. ἀναγκαῖον latine dicimus necessariū. Hoc schema idem inquit Rutili⁹ tūc prodest: cū volumus ostēdere necessitudinē: aut naturę: aut temporis: aut alicuius ꝑsonæ. De ἠθοποιίᾳ satis est sup̄ius dictū. Δικαιολογία transferri potest iusti ficatio. Hæc fit cū æquitatē causæ q̃ maxime breui sen tentia complectimur. Χα-

[...]romologia [...]d sit.

[...]agkeon.

[...]icæologia.

[...]haracteris-[...]os.

secundū quem de posteriori dūtaxat loquatur Fabius. s. de circūscriptione: seu periphrasi. Quod vero schema est ad propositum subiecta ratio? quod Rutilius apologiam vocat. Sic Val. & Ald. sic inquam: vt per prius quod interroget: & per posterius respondeat: ego licet neutrum quod expungā citra tñ interrogationem legam: vt distinctū vides. Sane neq; Ald. neq; Valleñ. habent sane est: & ideo quæ Raphael in indicatiuo dicit subiicitur & redditur: illi legant in optatiuo tā q̄ ad vt particulam respicientia. Sola in eo libro posita ponitur & inter figuras verborum exclamatio. Sic in Valleñ. est repositum. in quo prius mihi videtur fuisse: Sola in eo libro posita posita est inter figuras verborum. Quas sine sententia: sic Aldus quoq;. At Valleñ. sine substantia: quasi dicat, sine pondere rerum. Et orator habeat &c. sic quidem Valleñ. sed quia quasi idem bis dicat: & orator habere potest rectam omnino faciem: cum dicat rectam velut faciem per metaphorā de orationis facie se loqui significat. Cū in his. sic Aldus Valla tamen his, quod non sequar. Veritas abesse. sic Valla.

ϕαντασίαν effictionem interpretamur. Quemadmodum enim pictor coloribus imagines designat: sic orator hoc schemate aut vitas aut virtutes eorum de quibus loquitur deformat. De reliqs satis superq; iā dictū est. ¶ Quasi nec substantia sectari tam est ridiculum q̄ quærere habitum gestūq; sine corpore. Deprauatus hic locus ita corrigi potest: vt nec particula eradatur ac loco eius sine præpositio reponatur ac pro substantia sententia legatur: hoc modo. Quas sine sententia sectari tam est ridiculum. ¶ Et orator habeat rectam quādā velut faciem. Tametsi hic locus menda plerisq; carere videtur: ex eo tamē aduerbio similitudinis oratio loco oratoris colligitur esse reponēda. Neq; eñ de pñūciatione hoc loco pcipit Fabius: sed similitudine ab actione sumpta ostēdit orationē: nec vbiq; rectā nec vbiq; figuratā esse debere. ¶ Cū iā his rebus cura verborū. Loco iam in pposito reponēda videtur: hoc modo: cum in his reb'. ¶ Et vbicūq; ars ostentatur: varietas abesse videatur. Veritas vt legatur sensus exposcit.

¶ De compositione. Cap. IIII.

DE compositione non equidem post Marcum Tullium scribere auderē: cui nescio an vlla pars operis huius sit magis elaborata: nisi & eiusdē ętatis homines scriptis ad ipsum etiā literis repręhēdere vel collocādi genus ausi fuissent: & post eū plures multa ad eandem rem pertinētia memorię tradidissent. Itaq; accedam in plerisq; Ciceroni: atq; in his ero: quę indubitata sunt, breuior: in quibusdam paulum fortasse dissentiam. Nam etiam cum iudicium meum ostendero: suū tamen legentibus relinquam. Neq; ignoro quosdam esse qui curam omnem compositionis excludant atq; illum horridum sermonem vt forte effluxerit: modo magis naturalem: modo etiam magis virilem esse contendant. qui si id demum naturale esse dicunt: quod a natura primū ortum est: & quale ante cultum fuit: tota hæc ars orandi subuertetur. Neq; enim locuti sunt ad hanc regulam & diligentiā primi homines. Nec procemiis præparare: docere expositione: argumentis probare: affectibus commouere scierunt. Ergo iis omnibus, non sola compositione caruerunt: quorū si fieri nihil melius licebat: ne domibus quidē casas: aut vestibus pellium tegmina: aut vrbibus montes ac syluas mutari oportuit. Quæ porro ars statim fuit? quid non cultu mitescit? cur vites coercemus manu? cur eas fodimus? rubos aruis excidimus? terra & hæc generat. Mansuefacimus animalia? indomita nascūtur. Verū id est maxime naturale: qđ fieri natura optime patitur. Fortius vero qui incōpositū potest esse q̄ iūctū & bene collocatū? Neq; si parui pedes vim detrahant rebus: vt sotadeorū & callimachiorū: & quorūdā in oratione simili pene licentia lasciuientiū: compositionis est iudicandū. Cæterum quanto vehementior fluminū cursus est prono alueo: ac nullas moras obiiciente: q̄ inter ob-

¶ De cōpositione nō equidem post M. Tullium scribere auderem. Cum alibi tū in oratore Cicero de cōpositione diligētissime scribit. Sed Quītiliano copiosius nemo. ¶ Nisi & eiusdem ætatis homines. Tacitus de oratoribus idem innuit cū inquit. Satis constat ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse: quib' inflatus & tumens nec satis pressus sed supra modū exultans & superfluens & parum antiquus videtur. De calstio autē & bruto potissimum Fabius intelligit quorum alter Ciceronē solutum atq; eneruem: Brutus autē fractū atq; elumbem epistolis ad ipm missis vocat. ¶ Et post eū plures: vt Cornificius: Stertinius: Gallio: Cęlsus: Lenas: Virginalis: Plinius: Rutilius. ¶ Neq; ignoro: eorū damnat opinionem qui a cōpositiōe abhorrēt. ¶ Nec procemiis pręparare: docere: exponere: argumentis probare. Inuitus quidem facio vt sine exemplaris cuiusq̄ a stipulatione aliquid immutē. Sed in iis quæ manifeste deprauata sunt: maior sensuū q̄ exēplarium ratio habēda est: vt hoc loco exponere quidem legitur: sicq; legēdum esse quidam suis in expositionibus attestātur: sed lo-

Cicero ob[trec]tatoribus ... nime caru[it]

stantia saxa fractis aquis ac reluctãtibus:tanto quæ connexa est & totis viribus fluit,fragosa atq; interrupta melior oratio.Cur ergo vires ipsas specie solui putet: quando nec vlla res sine arte satis valeat: & comitetur semper artẽ decor! An nõ eã q̃ emissa optime est: hastã speciosissime contortã ferri videmus! & arcu dirigẽtiũ tela quo certior man⁹, hoc est habitus ipse formosior! Iam in certamine armorũ:atq; in omni palæstra quid satis recte cauetur ac petitur: cui non artifex motus: & certi quidã pedes adsint! Quare mihi compositione velut amentis quibusdã: ner uisve intendi & concitari sententiæ videtur.Ideo eruditissimo cuiq; persuasum est valere eã q̃plurimũ non ad delectationem modo: sed ad motum quoq; animorũ. Primũ quia nihil intra re potest in affectũ: qd̃ in aure velut quodã vestibulo statim offendit.Deinde q̃ natura ducimur ad modos.Neq; .n. aliter eue niret: vt illi quoq; organorum soni: q̃q̃ verba non exprimũt:in alios tamẽ atq; alios motus ducerẽt auditorẽ. In certaminibus sacris non eadẽ ratione concitant animos ac remittũt: nec eodẽ modo adhibentur:cũ bellicũ est canendũ: & cũ posito genu sup plicandũ.Nec idem signorũ concentus est procedente ad prœlium exercitu:idem receptui carmen. Pythagoreis certe moris fuit:& cũ euigilassent animos ad lyram excitare: quo essent ad agendum erectiores:& cũ somnũ peterent ad eandẽ prius lenire mentes: vt siquid fuisset turbidiorum cogitationũ cõponerẽt. Q̃ si numeris & modis inest quędam tacita vis,in oratione † ea vehementissima: quantũq; interest sensus idem quibus verbis efferatur tantũ verba eadem qua compositione vel in exitu iũgantur:vel fine claudantur.Nam quędã & sententiis parua & elocutione modica virtus hæc sola commẽdat.Deniq; qd̃ cuiq; visum erit vehementer,dulciter,speciose,dictum soluat: & tur bẽt:abierit omnis vis:iucũditas:decor. Soluit quędã sua in ora tore Cicero.Nã neq; me diuitiæ mouẽt: q̃bus oẽs,Aphricanos & Lælios:multi venalitii mercatoresq; superarunt:vt sit:multi mercatores superarũt:venalitiiq;. & insequẽtes deinceps perio dos:quas si ad illum modum perturbes: velut fracta aut transuersa tela proieceris.Idem corrigit quę a Gracco composita du rius putat. Illum decet:nos hac simus probatione contenti: q̃ in scribendo quæ se nobis solutiora obtulerint componemus. Quid eñ attinet eorũ exẽpla quærere: quæ sibi quisq; experiri potest! Illud notasse satis habeo: quo pulchriora & sensu & elocutione dissolueris:hoc orationẽ magis deformẽ fore : quia negligentia collocationis ipsa verborum luce depræhenditur.

Compositio non delectat solũ sed etiã affectus mouet.

eo

Pythagoreorũ mos.

co eius infiniti expositione legendũ esse illud est indicio: q̃ singulis infinitis ablatiui sunt appositi. Expositione itaq; vel refragãtibus libris legat hoc modo: docere expositione. hoc est narratione:qua potissimũ iudex causa; docetur. ¶ Nec domibus quidẽ casas aut vestes pelliũ tegmina. Vestibus non vestes legendũ esse nemo nõ videt. ¶ Quid non cultu mitescere! Mitescit procuIdubio est legendum. Quis quidã mitescit legant exponantq; pulchrius sit. Sed mitescit legẽdũ esse aperteque subiiciuntur exempla declarãt. ¶ Fortius vero quid incõpositum potest esse:q̃ iunctum. Fere specie recti in errores incidimus. Quis.eñ non dixerit quid hoc loco recte legi! Atqui non quid: sed qui pro quo modo. legẽdum esse acutius intuẽtes censebũt. ¶ Vt sotadeorũ & callimachorum. Sotadicos versus mollissimos fuisse innuit Martialis cum inquit. Nec retro lego sotadem cinædũ. Sotadici aũt dicuntur versus qui retro lecti eosdem numeros seruant. Qualis ille est Vergilianus. Musa mihi causas memora quo numine læso, Si eñ retro legatur sotadicum fit: læso numine quo memora causas mihi musa. ¶ Callimachiorũ i vocali ascripta legatur quib⁹ Callimachus est vsus: vt molliora carmina fierent. ¶ Tantoq; cõnexa est & totis viribus fuerit: fragosa atq; interrupta melior oratio. Que copula in quæ relatiuũ est cõmutanda: ac fluit loco fuerit verbi reponendũ;hoc modo. Tanto quæ cõnexa est & totis viribus fluit. ¶ Cur ergo vires ipsas specie solui putẽt:hoc est pulchritudine cõcinnæ orõnis. Qui vero spatio legũt: apte decipi facile quis vel mediocriter doct⁹ diiudicare põt:cũ q̃ sequũt specie legẽdũ esse manifeste declarẽt. Infertur .n.: Et comitetur semper artem decor.

ASCENSIVS.

¶ Vel collocandi genus. Sic Aldus quoq; :sed Vallen̄. habet id collocandi genus Habet docere expositione: vnde Raphaelẽ admonitũ nihil dubitẽ. Habet etiã mitescit qd̃ sequar licet Ald⁹ innitescit impresserit. Cõpositionis est iudicandũ: aut subauditur vitiũ: aut sic supplet: neq; iudicãdũ est sup-esse cõpositionis. i. id euenire ex cõpositione: quæ tales pedes nõ recipit aut saltẽ non p̄cipit. Habet Vallen̄. fluit. specie. quãdo nec vlla res. Quare mihi compositione. q̃plurimũ: concentus. procedẽte. turbidiorũ nõ turbidorũ cogitationũ. minuit aũt turbidiorũ: est eñ aliquantulũ turbidarũ: nã plene turbidę philosophos nõ decent.

Habet efferatur. & qđ oẽs habẽt eo vehemẽtissima: vbi siquis mihi astipuletur legã ea.s. vis: est in oratione vehemẽtissima: Præterea vbi oẽs legũt: deniq̃ qđ cuiq̃ visum erit: mihi legendũ videtur: deniq̃ si qđ cuiq̃ &c. habet Valla venalitij mercatoresq̃ superarunt: sed illi desunt hæc verba: vt sit multi mercatores &c. & vbi est venalitij: habet superscriptũ venalitiarij. habet quas si ad illũ modum &c. &, quæ a Gracco &c. Idem collocationis habet.

Sic Cicero: vt eñ Athletas nec multo secus gladiatores videmus nihil nec vitãdo facere caute: nec petẽdo vehementer: in quo nõ motus hic habeat palæstrã quandam: vt quicquid in his rebus fiat vtiliter ad pugnam: ita ad aspectum etiam sit venustũ: sic oratio nec plagam grauem facit: nisi petitio sit apta: nec satis tute declinat impetum: nisi etiã in cedendo quid deceat intelligat: itaq̃ qualis eorum motus quos apalæstros græci vocant talis horum mihi videtur oratio qui non claudũt numeris sententias. ¶ Quãdo res nec vlla sine arte valeat. Transposita hic esse verba vidẽtur: quæ sic in ordinẽ redigũtur. Quãdo nec res vlla. ¶ Quare mihi in cõpositione velut amentis quibusdã neruisve intendi & concitari sentẽtiæ videtur. In ꝑpositio q̃uis codices repugnẽt: eradẽda mihi videtur: vt quæ sensum potius peruertat q̃ iuuet: sic nãq̃ cõpositione intẽdũtur sentẽtiæ vt amentis hastæ arcusq̃ neruis. Amentũ autẽ lorũ illud dicitur. quo in emittendis longius hastis iaculatores vtũtur. ¶ Valere eã cõplurimũ. Castigate in quibusdã exẽplaribus legitur q̃ plurimũ. Neq̃ eñ cõplurimũ est latinũ. ¶ Nec idẽ signorũ contẽtus est procedente ad prælũ exercitu t quidẽ litera in e mutata cõcentus esse legendũ: ne admonitione quidẽ est dignũ. Qui vero pro ꝑcedẽte legũt producẽdo: suæ ipsi opinionis viderint rationẽ. Exercitus certe elegãtissime ꝑcedere in prælũ dicitur. ¶ Quãtũq̃ interest q̃bus verbis afferatur. a vocali in e cõuersa efferatur legendũ est. ¶ Nã neq̃ me diuitiæ mouent quibus omnes Aphricanos & Lælios multi venalitij mercatoresq̃ venalicijq̃ superarũt. In oratore quidem Ciceronis recte: hic vero corrupte legitur hoc exemplũ. Sic autẽ est legendũ. Multi venalitij mercatoresq̃ superarũt: vt sit: multi superarũt mercatores venalitijq̃. ¶ Quos si ad illũ modũ perturbes. Quas legendũ est: ne incongrue periodos referat. ¶ Idẽ corrigit qđ a Gracco cõposita durius putat. Quæ legendũ esse nemo non videt. ¶ Quia negligentia collationis. Collocationis emendate in quibusdam legitur exemplaribus.

Amentũ.

Vtaq̃ vt confiteor pene vltimã oratoribus artem cõpositionis quæ perfecta sit contigisse: ita illis priscis habitã inter curas: in quantũ adhuc profecerãt, puto. Neq̃ eñ mihi q̃liber magnus auctor Cicero ꝑsuaserit Lysiã: Herodotũ: Thucydidẽ: parũ studiosos eius fuisse. Genus fortasse sint secuti nõ idẽ qđ Demosthenes aut Plato: q̃q̃ & iiipsi inter se dissimiles fuerũt. Nã neq̃ illud in Lysia dicendi textũ tenue atq̃ rarũ lætioribus numeris corrumpendũ erat. Perdidisset eñ gratiã quę in eo maxima est simplicis atq̃ inaffectati coloris: perdidisset fidẽ quoq̃. Nam scribebat aliis: non ipse dicebat: vt oportuerit esse illa rudibus & incõpositis similia: qđ ipsum cõpositio est. Et historiæ (quæ currere debet ac ferri) minus conuenissent intersistẽtes clausulæ & debita actionibus respiratio: & cludendi inchoandiq̃ sentẽtias ratio. In concionibus quidẽ etiã similiter cadentia quędã & cõtraposita deꝑhendas. In Herodoto vero cũ omnia (vt ego quidem sentio) leniter fluũt: tũ ipsa Διάλεκτος habet eã iucunditatẽ: vt latẽtes etiã numeros complexa videatur. Sed de propositorũ diuersitate post paulum. Nunc quę prius iis qui recte cõponere volent discẽda sint. Est igitur ante omnia, oratio alia vincta atq̃ contexta: soluta alia: qualis in sermone, & epistolis: nisi cum aliquid supra naturam suã tractant: vt de philosophia: de repu. similibusq̃. Quod non eo dico quia nõ illud quoq̃ solutũ habeat suos quosdam: & forsitan difficiliores etiam pedes. Neq̃ enim aut hiare semper vocalibus: aut destitui temporibus volunt sermo & epistola: sed non fluũt nec cohærent: nec verba de verbis trahunt: vt potius laxiora in his vincula: q̃ nulla sint. Nonnũq̃ in causis quoq̃ minoribus decet eadem simplicitas quæ nõ illis sed aliis vtitur numeris: dissimulatq̃ eos: & tantum communit occultius. At illa connexa series tres habet formas: incisa quæ

Orationum alia vincta alia soluta.

¶ Simplicis atq̃ inaffecti coloris. Inaffectati legẽdũ est. ¶ Nã ipse scribebat aliis nõ ipse dicebat. Ipse prius positum cõpositioni nõ cõuenit. Quare expungatur: idcirco autẽ ipse non dicebat: quia lege cautum erat Athenis ne quis per aduocatũ defenderetur. Cæterũ hac ratione legi fraus excogitata est vt rei acceptas ab oratoribus pro se haberẽt orationes. ¶ Quod ipsum cõpositio est: hic distinguẽdũ est: ne confundãtur sensus. Hoc ipsum aũt inquit esse ex arte cõpositionis: ita cõponere vt fidem orationi habeat. Qui aũt quo ad compositionẽ legit ea quæ recta sunt deprauare: ac mendas mendis addere videtur. ¶ Historiæ quæ currere debet ac ferri minus cõuenissent insistẽtes clausulę. Ter syllaba interiecta intersistẽtes scribẽdũ mihi videtur. Hoc aũt sensu Thucydidẽ fuisse cõpositionis studiosũ ꝓbat. ¶ Tũ ipsa dialectos habet etiã iucũditatẽ vt latẽtes in numeros cõplexa videatur. Sic quidẽ legitur sed mendose. Nã etiã cõiũctio nisi in eã pronomẽ cõuertatur & loco in ꝓpositionis etiã particula reponat: neq̃ sensus

Athenarũ

κόμματα dicũtur:membra quæ κῶλα καὶ περίοδον quæ est vel ambitus:vel circũductũ:vel cõtinuatio:vel conclusio. In omni porro compositione tria sunt necessaria:ordo:iunctura: numerus.Primũ igitur de ordine.Eius obseruatio in verbis est singulis & contextis. Singula sunt quæ diximus ἀσύνδετα. In his cauendum est ne decrescat oratio: & fortiori subiungatur aliquid infirmius: vt sacrilego fur: aut latroni petulans. Augeri enim debent sententiæ & insurgere:vt optime Cicero:Tu inqt istis faucibus:istis lateribus:ista gladiatoria totius corporis firmitate.Aliud enim maius alio superuenit. At si cœpisset a toto corpore non bene ad latera fauceſq̃ descenderet. Est & alius naturalis ordo:vt viros ac fœminas, diem ac noctem, ortum & occasum dicas potius q̃ retrorsum. Quædam ordine permutato fiunt superuacua vt fratres gemini.Nam si præcesserint gemini fratres addere non est necesse. Illa nimia quorundam fuit obseruatio:vt vocabula verbis: verba rursus aduerbiis, nomina appositis & pronominibus rursus essent priora.Nam fit cõtra quoq̃ frequenter non indecóre. Necnon & illud nimiæ est superstitionis:vt quæq̃ sint tempore ea etiam facere ordine priora:non quin frequẽter sit hoc melius: sed quia interdum plus valent ante gesta. Ideoq̃ leuioribus superponenda sunt. Verbo sensum cludere multo(si compositio patiatur) optimũ est. In verbis enim sermonis vis inest. Et si id asperum erit, cedat hæc ratio numeris: vt fit apud summos græcos latinosq̃ oratores frequentissime.Sine dubio enim omne quod non cludet: hyperbaton est. Ipsum hoc inter tropos vel figuras: quæ sunt virtutis,receptum est. Non enim ad pedes verba dimẽsa sunt. Ideoq̃ ex loco transferuntur in locum:vt iungantur: quo congruunt maxime:sicut in structura saxorum rudium etiam ipsa enormitas inuenit:cui applicari & in quo possit insistere. Felicissimus tamen sermo est cui & rectus ordo & apta iunctura: & cum iis numerus opportune cadens contingit. Quædam vero transgressiones & longæ sunt nimis:vt in superioribus diximus libris: & interim etiam compositione vitiosæ: quæ in hoc ipsum petuntur:vt exultẽt atq̃ lasciuiant:quales illę Mœcenatis.Sole & aurora rubent plurima, inter sacra mouit aqua fraxinos. Ne exequias quidem vnus inter miserrimos viderem meas. Quod inter hæc pessimum est: quia in re tristi ludit compositio. Sæpe tamen est vehemens aliquis sensus in verbo: quod si in media parte sententiæ latet, transiri intentione & obscurari circũiacentibus solet. In clausula positum assignatur auditori & infigitur: quale illud Ciceronis. Vt tibi necesse esset in conspectu populi Romani vomere. Transfer hoc vltimũ minus valebit. Nam totius ductus hic est quasi mucro vt per se fœdæ vomendi necessitati:iam nihil vltra expectantibus:hãc quoq̃ adiiceret deformitatem: vt cibus teneri non posset postridie.Solebat Afer Domitius traiicere in clausulas verba tantum asperandę cõpositionis gratia: & maxime in prooemiis: vt

Periodus.

Ordo cõpositionis.

In singulis.

Ordo naturalis.

Superuacua mutato ordine.

Verbo claudẽda oratio.

Sermo felicissimus.

Transgressiones vitandę.

integritas:neq̃ elegãtia custoditur.hoc modo itaq̃ legatur. Tum ipsa dialectos habet eã iucunditatem:vt latentes etiã numeros cõplexa videat. Vsus est aũt Herodotus ionica Dialecto:quæ iucundissima esse iudicat. ¶ Nũc quæ prius iis qui recte cõponetur volent dicenda sunt. s litera ascripta discẽda. & u vocali in i cõuersa sint est legẽdũ. Extrinsecus vero dicamus vel simile verbum est subaudiendũ. Tametsi quidã loco illius quæ legũt quędã & dicenda citra s literam. ¶ In omni porro compositione tria sunt genera necessaria.Illud genera vt superfluũ videtur eradendũ. ¶ Dicas poti⁹ q̃q̃ & retrorsum. q̃ particulam cũ illa & copula expũgatur vt,q̃ retrorsũ,legatur. ¶ Noia appositis & pnominibus rursus essent priora. Et copula quam de priore sensu subtraximus:huic ascribatur:vt legamus:& pnominibus. ¶ Nõ qa frequẽter sit hoc melius. Nisi quin loco illius prioris qa reponatur:id videbitur negare Fabius qđ affirmare intendit. Qđ ne eueniat hoc modo legat. Nõ quin frequenter sit hoc meli⁹. ¶ Ideo q̃ leuioribus supponenda. A vocali expũcta que legatur vt sit copula: & n litera in u cõuersa leuiorib⁹ & supponenda et syllaba erasa. hoc ẽ postponẽda. ¶ Et si id asperum erit:cedat hæc oratio numeris At loco & copulæ mihi magis sensui conuenire videtur. ratio quoq̃ o vocali de primo loco erasa legatur. ¶ Et in superioribus diximus libris e vocali in u cõuersa vt est legendũ. ¶ Transiri intentione & obscurari circũstãtib⁹ solet t litera in r mutata transiri legẽdũ esse cõstat. ¶ Vt p se fœda vomẽdi necessitas.Sic quidem recte legi putat. Sed vt nihil immutem ac id solũ qđ sentio dicã noiatiu⁹ ille fœda necessitas in datiuum fœdæ necessitati forsitan est

ialectos
raica.

pro Cloantilla. Gratias agam cōtinuo. & pro Laelia. Eis vtrisq; apud te iudicē periclitatur Laelia. Adeo refugit tenerā delicatāq; modulandi voluptatē: vt occurrētibus per se numeris: quo eos inhiberet obiiceret. Amphibologiā quoq; fieri vitiosa locatione verborū: nemo est qui nesciat. Haec arbitror vt in breui de ordine fuisse dicenda: qui si vitiosus est licet & iuncta sit & apte cadens oratio, tamen merito incomposita dicatur.

Amphibologia vitiāda.

ASCENSIVS.

¶ Q̄libet. i. quātūlibet magn⁹ auctor. Q̄ꝗ̄ & hii ipsi. Sic Val. & Ald. Inter se dissimiles fuerūt: sic Ald. vnde miror in Vallēn. fuerint scriptū cū in elegātijs dicat q̄ꝗ̄ cū indicatiuo cōstruēdū. Est in Vallēn: inaffectati coloris. Et historię: sic Vallēn. Aldin⁹ aūt At historię. Intersistētes: placuit Aldo & placet mihi: licet Vallēn insistētes habeat. Vallēn. hab3 dicēda sunt: vbi Ald⁹ discēda sint, Raphaelē secutus. Vallēn, habuit q̄ꝗ̄ & retrorsu3: sed fere eadē est sentētia: nā si poti⁹ sic dicā q̄ retrorsum: sequitꝫ etiā retrorsum dicere liceat. Illa quoq; nimia. In Vallēn. nō est quoq;: nec vt opinor eē ꝯuenit: q̄a nō est locut⁹ de altera nimia obseruatiōe. Vallēn. & Aldi. hñt: ideoq; leuioribus supponēda: sicq; legā. Nā supponere est potius postponere q̄ anteponere. dicim⁹ enim superuenire: superaddere: superponere. quādo supra alia venimus. addimus. ponimus. Supponere aūt contra quasi ante ponere: vnde qđ vulgo suppositū vocāt/verbo ꝑponit. Et reuera sub ꝑ pauloante accipi videt: cū dr: sub noctē cura recursat. Sub lucē exportāt calathis. Sicut ecōuerso sup pro post. vt noctē sup mediā. i. post noctē mediā. Et si id asperū erit. Sic Val. & Ald. nō At: neq; ponā at: q̄a et hic & in supiori & historię &c. qđ subdit nō est aduersatiuū: sed noui ꝑcepti quasi prioris mēbri copulatiuū: Vallēn. habet vt in supiorib⁹ &c. & trāsiri: sed vt alij/foeda necessitas: vbi Raphael bene restituit foedę necessitati. Nec habet postridie statī post vomere: sicut nec Aldin⁹ codex: sed illic vt cibus teneri nō posset postridie. sicq; legēdū mihi videt: etiā ex verbis Fabij. h3 Licet & vinciat &c. Sed Ald⁹ Raphaeli accedit.

Sub & Super.

cōuertēdus: vt itelligam⁹ Ciceronē foedę per le vomēdi necessitati hāc quoq; deformitatē adiecisse: vt cib⁹ teneri nō posset postridie. ¶ Vt tibi necesse esset in cōspectu populi Romani vomere. postridie aduerbiu3 alicui⁹ temeritate erasum reponēdū eē vt claudat sensum tā ex secūda Philippica q̄ ex Fabij verbis aperte colligit. ¶ Haec arbitror vt in breui de ordine fuisse dicēda: q si vitiosus est licet & vincat ac sit apte cadens: oratio tñ merito incōposita digne dicat. Nisi corrigatur hic locus: verus integerq; sensus null⁹ eliciet emēdari aūt posse videt: si vincat verbū eradat ac ei⁹ loco totidē literarū participiū iūcta reponat: atq; ac copula in & cōuertat: ac illi verbo sit postponat: & et syllaba expūcta apte legat: & digne aduerbiū expūgat vt ociosu3. Hoc modo: Licet & iūcta sit & apte cadēs oratio tñ merito incōposita dicat. Nec ignoro quosdā ita corrigere: vt i vocali ascripta vinciat legant verū sensui nihil magis vinciat q̄ vincat cōuenire mihi videtur. Iūcta aūt sic quadrat vt vel refragantibus exemplaribus reponi debeat.

Iunctura cōpositionis.

¶ Iunctura sequitur. Ea est in verbis, incisis, membris, periodis. Oīa nāq; ista & virtutes & vitia in cōplexu habēt. Atq; vt ordinē sequar: primū q̄ imperitis quoq; ad reprehēsionē notabilia vidētur: id est quae cōmissis inter se verbis duobus ex vltima prioris ac prima sequētis syllaba deforme aliquod nomen efficiunt. Tū vocaliū concursus: qui cū accidit, hiat & intersistit: & quasi laborat oratio. Pessime longę quae easdē inter se literas cōmittūt: sonabunt. Praecipuus tamē erit hiatus earum, quae cauo aut patulo maxime ore efferuntur. E plenior litera est I angustior, ideoq; obscurius in his vitium. Minus peccabit qui longis breues subiiciet: & adhuc qui praeponet longę breuem. Minima est in duabus breuibus offensio. Atq; cū aliae subiūgūtur aliis proinde asperiores erūt prout oris hiatu simili aut diuerso pronūciabūtur. Non tñ id vt crimē ingēs expauescēdū est. Ac nescio an negligētia in hoc an sollicitudo sit peior. Inhibeat eñ necesse est hic metus impetum dicēdi: & a potioribus auertat. Quare vt negligentię est hoc pati: ita humilitatis vbiq; perhorrescere nimiosq; nō imerito in hac cura putāt oēs Isocratē secutos: ꝑcipueq; Theopompū. At Demosthenes & Cicero modice respexerunt in hanc partem. Nam & coeuntes literę quae συναλοιφὴ dicuntur: etiā leniorē faciunt orationē q̄ si omnia verba suo fine cludantur: & nonnūq̄ hiulca etiam decet; faciūtq; ampliora

dicitur

¶ Iunctura sequitur & in verbis incisis periodis. Sic quidē legit. Sed si ea relatiuū ascriberet & est verbū loco & copulae nihil prorsus integritati sensus deesse videret. hoc mō. Ea est in verbis incisis mēbris periodis ¶ Primū q̄ sunt imperitis quoq;. Sūt verbū esse expūgēdū nemo nō videt. ¶ Id est quę cōmissis inter se verbis duobus ex vltima fine prioris ac prima sequētis syllaba deforme aliqđ nomē efficiūt. Ille ablatiuus fine vt nihil sensum adiuuās mihi refragātibus exēplarib⁹ videt expūgēdus. Syllaba nāq; ad vtrūq; refertur adiectiuū vltima ac prima. ¶ Quę cauo aut patulo maximo ore efferunt o vocali in e cōuersa maxime legat. ¶ E planior. Sic quidē legitur: sed a in e mutata scribendū videtur plenior: id qđ illud angustior qđ ifertur aperte docet. Angustū eñ pleno spatiosoq; opponit. ¶ Nimia est in

quædam: vt pulchra oratione apta omnino iactare: cū longę per se & velut optimę syllabæ aliquid etiā medii temporis inter vocales quasi intersistatur: assumūt. Qua de re vtar Ciceronis potissimū verbis. Habet (inqt ille) tāq̄ hiatus & concursus vocalium molle quiddā: & qd indicet non ingratā negligentiā de re hominis magis q̄ de verbis laborantis. Cæterum consonantes quoq; eaq; pręcipue quæ sunt asperiores in cōmissura verbōrum rixantur. Et s vltima cum x proxima: quarū tristior: etiā si binæ collidantur: stridor est vt ars studiorū: quæ fuit causa & Seruio (vt dixi) subtrahēdę s literę: quoties vltima esset: aliaq; consonante susciperetur: quod reprehendit Lauranius, Messala defendit. Nam neq; Lucilium putant vti eadem vltima, cum dicit: serenu fuit & dignu loco. Quinetiam Cicero in oratore plures antiquorū tradit sic locutos. Inde Belligerare, po meridiē: & illa Censorii Catonis die hancm litera eq; in e mollita: quæ in veteribus libris reperta mutare imperiti solent. Et dum librariorum inscitiam insectari volunt: suam confitentur. Atqui eadem illa litera quoties vltima est: & vocalem verbi sequētis ita contingit: vt in eam transire possit: etiam si scribitur: tñ parum exprimitur: vt multum ille: & quantū erat. Adeo vt pene cuiusdā nouæ literæ sonū reddat. Neq;.n. eximitur: sed obscuratur: et tñ aliqua inter duas vocales: velut nota est: ne ipsæ coeant.

¶ Videndum etiam ne syllabę verbi prioris vltimæ, sint primæ sequentis. Id nequis præcipi miretur Ciceroni in epistolis excidit. Res mihi inuisæ visæ sunt brute: et in carmine. O fortunatam natam me consule Romam. Etiā monosyllaba si plura sunt male continuabuntur: quia necesse est compositio multis clausulis concisa subsultet. Ideoq; etiam breuiū verborum ac nominū vitanda continuatio: & ex diuerso quoq; longorū. Afferunt enim quandā dicendi tarditatem. Illa quoq; vitia sunt eiusdem loci: si cadentia similiter: & similiter desinentia: & eodem modo declinata multa iungantur. Ne verba quidem verbis: aut nomina nominib[9] similiaq; iis contineri decet: cum virtutes etiā ipsæ tedium pariant: nisi gratia varietatis adiutæ. Membrorum incisorūq; iunctura non eo modo est obseruanda: quo verborum, q̄q̄ & in his extrema & prima coeūt. Sed plurimum refert compositionis: quæ quibus anteponas. Nam & vomens frustis esculentis vinū redolentibus: gremium suum, & totum tribunal impleuit. Et contra (Nam frequentius vtar iisdem diuersarum quoq; rerum exemplis: quo sint magis familiaria) Saxa atq; solitudines voci respondent: bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atq; consistunt. Magis id insurgebat si verteretur. Nam etsi plus est saxa q̄ bestias commoueri. Inest tamen compositioni decor. Sed transeamus ad numeros.

Præcepti de syllabis cidē vitandis.

De monosyllabis.

Longis breuibus cōmiscēda.

Iūctura mēbrorum inciforūq;.

Phil. ii.

Pro Archia.

ASCENSIVS.

¶ Iunctura sequitur est in verbis &c. vt subaudiatur ea: quam particulā p̄ſſet ascribere, & in cæteris huius loci Raphaeli auscultare. q̄q̄ Vallen. multa bene habet vt minima. aliæ. perinde. sit peior. Habet autē vt Aldus negligentiæ est pars. quare a me nō expūgatur. habēt ambo synaloephe dicūtur. vbi venustius

duabus breuib[9] offensio. Pro nimia recte in quibusdam exemplaribus legitur Minima. ¶ Atq; cū alia e vocali aliæ legendum est. ¶ Proide asperiores erūt. Proinde autē vacare mihi videtur aut in perinde mutandū. ¶ Ac nescio neglīgētia l hoc an sollicitudo sit. Emendate in quibusdā exēplaribus peior legitur. hoc modo an sollicitudo sit peior. ¶ Quare vt negligentiæ est pars hoc pati. Pars mihi vt superflua videtur expūgēda. Quare aūt non quia est legendū vt qdā corrūpunt. sensus est autē: vt negligētia est admittere vocaliū hiatū, ita ignauia q̄dam est vbiq; illud timere. Cū & Demosthenes & Cicero parum id curauerint. ¶ Nam & coeuntes literæ quæ συναλοιφὴ dicūtur etiā leuiorē faciunt orationem. Dicitur ac u in n cōuersa leniorem legēdū est. ¶ Tum longę per se & velut optimę syllabæ aliquid etiā medijs tēporibus inter vocales: quasi intersistatur assumūt. Nisi pro medijs tēporibus medij tēporis legat: sensus integritas violatur. ¶ Cæterū cōsonātes quoq; p̄cipue earū quæ sunt asperiores. In qbusdā exēplaribus legitur q; copula: hoc modo p̄cipueq;. Sed mihi etiā loco earū eæ vt sit nominatiuus legēdū videtur. hoc modo p̄cipue q; eæ. ¶ Et s vltima cum x proxima quarū tristior etiā si binæ collidātur stridor est. Vastudiorum. Sic quidē legit. Sed vastudiorū quid sibi velit mihi non percipit. Nec ignoro vastus duarū a quibusdam legi. Sed ne sic quidē sensus procedit. Sine cōtrouersia vero deprauat[9] hic locus: mihi sic emendari posse videtur si vt particula loco va syllabę & ars ascribatur hoc modo: vt ars studiorū. Sic aūt legendū esse: ex his Diomedis verbis qui de cōpositione scribēs ad vnguē Fabium est imitatus: facile percipere possumus.

forsan dicitur reponatur. Habēt leniorē. sed Valla mediis tēporibus qđ non sequar. In Vallēn. notatū est legendū ex q̄ pcipue quæ &c. qđ mihi mollius sonat q̄ pcipueq; ex quę. In eodē est supscriptū vas studiorū: sed in margine sic. Diomedes Quintilianū imitatus vt simia hominē ait. Item ex cōsonātibus &c. vt Raphael inde sumpta recitat. In quibus si res Xerxis legatur, exēplū sit vbi post s x dure sonet. Sermo vt dixi: in opere de causis deperditæ eloquētiæ. Nihil aūt dubitē quin po meridiē pro post meridiē ab antiquis dictū & a Fabio hic scriptū sit. At illud qđ sequit alij sic legūt. & illa Censorij Catonis: diee hanc, æque m litera in e mollita. hoc est vt mollius sonet in e versa: qđ si est pro diem diee dixerit: nec deberet e secundū tolli sed coniungi. verū quia sunt qui cōtendāt die pro diem etiā legi in illo Vergiliano: libra die noctisq; pares vbi fecerit horas: vt sit libra fecerit die pro diem & horas noctis pares: vbi tñ alij legūt die p diei: verum quia illic saltem vidimus ociues Diomede: e pro em ponitur: legunt alij sic: Et illa Censorij Catonis: die hanc: m litera eq; in e mollita. hoc est facta pro em syllaba e litera & syllaba. Eadem illa litera. s.m. Cuiusdam nouæ literæ. Non liquet multis cuius literæ: nam vt literæ n dicas non placet quia ea non absumitur: ego putem nouam literam fieri m quando nō profertur sed tantum scribitur vt dictiones discernat: cum tamen antiqui codices Plautini præsertim ne scriptā quidē habeant: sed pro multum est: multest, aut multust. Et tantum aliqua. sic Vallēn. vbi tantū pro dūtaxat ponitur. Verum Raphael solerter in plurali legit: ne syllabæ verbi prioris &c. sicq; Aldus impressit: licet Vallēn. in singulari scripserit: qđ tamē nemo vitat: legūtur eñ passim: summa manus: suprema maiestas. prima materia. In illo loco: ille legisperitus. &c. habet Vallēn. patiant: & varietatis, & incisorūq;.

Item inquit ex consonantibus quæ in se incidentes stridere & quasi rixari vidētur: vitanda iūctura est: vt Sex. Roscius. Ars studiorū. Rex Xerxes. error Romuli ¶ Quæ fuit causa & seruio vt dixi: subtrahendę s literæ quoties vltima eēt alia quæ cōsonāte susciperetur. A vocali expūcta que legatur ne relatiuū eē credatur. Vbi nam autē hoc Fabius Seruio placuisse dixerit mihi non occurrit. ¶ Serenus fuit & dignus ioco. s litera expūcta serenu & dignu & loco pro ioco legendū videtur. ¶ Quod etiam Cicero in oratore plures antiquorum tradit sic locutos. Quin etiam loco illius qđ etiam sensus exposcit: verba etiā Ciceronis hęc sunt: Olim aūt politius eorum verborum: quorum: eædem erant: postremæ literæ vt optumus: postremā literā detrahebant: nisi vocalis in sequebatur. Ita nō erat ea offensio in versibus: quā nūc fugiūt poetæ noui. Ita eñ loquebātur. Qui est omnibu princeps: nō omnibus: & vita illa dignu locoq; nō dignus. ¶ Inde belligerare pe meridiem. Prorsus aliquid huic loco deesse videtur. Quale illud est Diomedis. Fugiendaq; quoq; est. m consonans illisa vocali: vt bonū aurum. Iussū eñ est: & similia: quæ deformant orationis integritatem. ¶ De hac quippe litera m in fine principiove dictionū posita loqui Fabiū: aperte ex ipsis colligitur exēplis. Inde eñ inquit est belligerare per meridiem. M nāq; litera si erat vltima apud priscos abijciebat: vt belligerare p bellū gerere. Si vero ipsa m litera prima esset dictionis sequētis: vltima pcedētis verbi cōsonans abijcebatur: vt Pe meridiem pro per meridiē. Quāq̄ pomeridiem fortasse legēdū est. Vnde & pomeridianæ dicūtur scholæ. ¶ Et Cēsorini Catonis. Die e hāc. Illa ascribatur: ac n litera expūgatur: vt Censorij legatur. Censorius. n. Cato dicitur non Censorinus. e pterea vocalis sola in contextu posita eradatur vt die hāc legamus pro illo diem hāc. Quidā aūt dicem & faciem & o in u æq; & u æq; in o: ac i in e mollita, legūt. Sed inconsulte nimiū cū hoc loco Fabius non de vocaliū mutatione sed de consonantium aspera loquatur coniūctione. ¶ Et tñ aliqua inter duas vocales. Tñ loco illius particulæ tñ emendate legitur. ¶ Videndū etiam ne syllaba verbi prioris vltima sit prima sequentis. Nisi emendetur hic locus parū sibi constare Fabius videbit. Superius nāq; pcepit: vt quæ cōmissis inter se verbis duobus ex vltima prioris a prima sequentis syllaba deforme aliqđ efficiunt vitētur. Nunc in vniuersum pcipere videtur: siue deforme quid efficiant siue nō: fugiēda esse. Quod quidē minus a scriptoribus custoditur. Nam & Teucrorum auertere regem: & vētorum carcere regnet apud Vergiliū: & Nescia vere remitti. apud Lucanū leguntur. Quare mihi emendandus videtur hic locus sic vt numero plurali legātur ne syllabæ verbi prioris vltimæ sint primæ sequentis. Sic autē legendū esse aperte quæ subijciūtur exempla declarant. ¶ Res mihi visæ sunt brute. Nisi aliquid deest huic exemplo: minus recte a Fabio notari videtur. Neq; eñ vlla pcedentis verbi vltima syllaba principiū est sequentis. Quare inuisæ ascribatur hoc modo. Res mihi inuisæ visę sunt brute. ¶ Cū virtutes etiam ipsę tedium patiantur nisi gratia veritatis adiutę. Mendose quidē sic legitur. Sed sic emendari potest: q̄uis exemplaria refragentur: vt patiant nō patiātur & varietatis loco veritatis legamus. De virtutibus aūt orationis sentit Fabius: quæ sunt vrborū exornationes atq; sententiarū. ¶ Mēbrorum vitiorūq; iunctura. Emendate in quibus exemplaribus loco vitiorū legitur incisorum. ¶ Nam plus est saxa q̄ bestias cōmoueri. Et si particula similisve a sensu exposci videtur: vt legatur. Nam et si plus est saxa.

Belligerare quid sit.

Pomeridianæ scholæ qua[re]. Cato Censorius.

De numero.

¶ Omnis structura ac dimensio & copulatio vocum cōstat: aut numeris (numeros ῥυθμοὺς accipi volo) aut μέτρῳ id est dimensione quadam: quod etiam si constat vtrūq; pedibus: habet tamen non simplicem differentiam. Nam rhythmi id est numeri spatio temporum constant. Metra etiam ordine; ideoq; alterum esse quantitatis videtur: alterum qualitatis. ῥυθμὸς aut par est: vt dactylus. Vnam enim syllabam parem breuibus habet. Est quidem vis eadem & aliis pedibus.

Rhythmos par.

¶ Quod etiā cōstat vtrūq; pedibus. Si cōiūctio mihi ascribenda videt: hoc mō. Quod etiā si cōstat vtrūq; pedib9. ¶ Nam rhythmi in numeris spatio temporum constant. In præpositione erasa id est ascribantur. & s litera expuncta numeri legantur q̄uis exēplaria refragētur: hoc modo.

Rhythmi id est numeri. ❡ Rhythmos aut par: vt dactylus. Est verbuz quis eleganter sæpius prætermittatur: hic tamen mihi ascribendum videtur: vt legam⁹. aut par est. ῥυθμὸν quoque græcis literis rectius scriberet. ❡ Aut sescuplex. Rhythmus sescuplex dicit qui vno tempore plus in sublatione abũdat: q̃ in positione aut econuerso. Sescuplex enim vno min⁹ est q̃ duplex. ❡ Sed hoc interest. q̧ rhythmos indifferẽs dactylos: ne ille priores habet breues an sequẽtes. Habeat a vocali ascripta legatur. Significat aũt ordinẽ syllabarũ in rhythmis nõ esse necessariũ. ❡ Tempus enim sonum metitur vt a sublatione ad positionem iisdem spatiis. Proinde alias ad dimensionẽ in versu pro dactylo poni nõ poterit anapęstus aut spondęus. Hic locus ita est deprauatus vt null⁹ integer sensus elici possit: neq̧ recte emendari nisi forte maior q̃ vt mihi placeat verborũ fieret immutatio verũ asterisco poti⁹ notãdus est hic locus. vt aliis quoq̧ aliquid emendandũ relinquamus iisq̧ præcipue: q nihil putant in exemplaribus immutandum. ❡ Illi quomodo separant currũt vsq̧ ad μεταβολὴμ.i. trãsitum id est in aliud genus rhythmi. Et si hic locus postq̃ mihi correct⁹ ẽ: emẽdatu facillimus esse videt: me tamen dubiũ anxiũq̧ diu tenuit. Cũ enim sic in exemplaribus scriptũ esse dep̃henderẽ nihil immutare audebam. Cuz vero nihil itegri sensus elici posse viderem hoc modo existimaui esse corrigendũ: vt separant verbũ in cœperunt ei nõ dissimile conuertat. a tamen vocali in i conuersa ac. i. iterato positę dictiones tollantur. hoc modo. Illi quo modo cœperunt currũt vsq̧ ad metabolen .i. transitũ in aliud genus rhythmi. ❡ Rhythmos etiam in corporis motu.

Rhythmus sescuplex.

Sed nomen illud tenet. Longam esse duorũ temporum: breuem vnius etiam pueri sciunt. Aut sesquiplex: vt pæon: cuius vis est ex longa & tribus breuibus: quiq̧ ei contrarius ex tribus breuibus & longa: vel alio quoquo modo tempora tria ad duo relata sesquiplum faciunt: aut duplex vt iambus. Nam est ex breui & longa: quiq̧ est ei contrarius. Sunt hi & metrici pedes. Sed hoc interest: q̧ rhythmo indifferens est: dactylusne ille priores habeat breues an sequẽtes. Tempus enim solũ metitur: vt a sublatione ad positionem iisdem fit spatiis pedũ. In versu pro dactylo poni non poterit anapęstus aut spondęus: nec penes eandem rationem a breuibus incipiet ac desinet: neq̧ solum alium pro alio pedem metrorum ratio non recipit: sed ne dactylum quidẽ aut forte spondęum: alterũ pro altero. Itaq̧ si quinq̧ continuos dactylos (vt sunt in illo: Panditur interea domus omnipotentis olympi) confundas, solueris versum. Sunt & illa discrimina q̧ rhythmis libera spatia: metris finita: & his certæ clausulæ: illi quomodo cœperant currũt vsq̧ ad μεταβολὴμ.i. transitum in aliud genus rhythmi. & q̧ metrum in verbis modo: rhythmos etiam in corporis motu est. Inania quoq̧ tempora rhythmi facilius accipient: q̃q̃ hæc & in metris accidunt maior tamen illic licentia est: vbi tẽpora etiã animo metiũtur: & pedũ & digitorũ ictu interualla signãt q̃busdã notis: atq̧ æstimant quot breues illud spatiũ habeat: inde τετράσημον, πεντάσημον. Deinceps longiores fiũt percussiones. Nam σημεῖον tẽpus est vnũ. a cõpositione orationis certior: & magis omnib⁹ aperta seruari debet dimẽsio. Est igitur in pedibus: & metrici quidẽ pedes adeo repeRiũtur in oratione: vt in ea frequẽter: nõ sentiẽtib⁹ nobis, omniũ generũ excidãt versus. Et contra, nihil est prosa scriptũ q̃d non redigi possit in q̃dã versiculorũ genera. Sed in adeo molestos incidimus grãmaticos q̃ fuerũt q lyricorũ q̃dã carmina in varias mẽsuras coegerũt. At Cicero frequẽtissime dicit totũ hoc cõstare numeris. Ideoq̧ rep̃hẽditur a q̃busdã tanq̃ orationẽ ad rhythmos alliget. Nã sunt numeri rhythmi vt & ipse cõstituit: & secuti eũ Vergilius: cũ dicit. Numeros memini si verba tenerẽ. Et Horati⁹. Numerisq̧ ferẽ lege solutis. Inuadũt ergo hãc inter cęteras vocẽ. Neq̧ eñ Demosthenes fulmina tãtopere vibrasse diceret: nisi numeris cõtorta, ferrẽtur. In quo si hoc sentit rhythmis cõtotta dissentio. Nã rhythmi: vt dixi: neq̧ finem habẽt certũ: nec vllã in cõtextu varietatẽ: sed q̃ cœperũt sublatione ac positiõe ad finẽ vsq̧ decurrũt. Oratio nõ descẽdit ad strepitũ digitorũ. Et q̃ Cicero optime videt: ac testat̃ frequẽter se q̃d numerosum sit q̃rere: vt magis nõ ἄρυθμον: q̃d eẽt ĩscitũ atq̧ agreste: q̃ εὔρυθμον: q̃d poeticũ est, eẽ cõpositionẽ velit: sicut etiã: quos palæstritas esse nolumus: tñ esse nolumus eos q dicunt̃ ἀπάλαισεαι. Verũ ea q̃ efficit̃ e pedibus æqua cõclusio nomẽ aliq̃d desiderat † Quod sit igit̃ poti⁹ q̃ nũer⁹ & oratori⁹ nũer⁹: vt enthimema rhetoricus syllogism⁹? Ego certe ne in calũniã cadã qua ne M. q̃dẽ Tullius caruit: posco hoc mihi: vt cũ p̃ cõposito dixero

Numeri.

Quid

Collocatio apta.

numerũ:& vbicũq; iam dixi oratorium dicere intelligar. Collocatio autem verba iam probata & electa & velut assignata sibi debet cõnectere. Nam vel dura inter se cõmissa potiora sunt inutilibus:tamen & eligere quędam(dum ex iis quæ idẽ significent atq; idem valeant)permiserim:& adiicere dum non ociosa:& detrahere dum non necessaria. Sed & figuris mutare & casus & numeros:quorum varietas frequenter gratia compositionis adscita etiam sine†numero solet esse iucunda. Etiam vbi aliud ratio:aliud consuetudo poscit:vtrum volet sumat compositio. Vitauisse vel vitasse:depræhendere vel deprẽdere. Coitus etiam syllabarum non negabo, & quicquid sententiis aut eloquentiæ non nocebit:præcipuum tamen in hoc opus est scire quid quoq; loco verborum maxime quadret. Atq; is optime componet:qui hoc solum componendi gratia faciet. Ratio vero pedum in oratione est multo q̃ in versu difficilior. Primum q; versus paucis continetur:oratio longiores habet sæpe circuitus. Deinde q; versus semper similis sibi est & vna ratione decurrit:orationis compositio nisi varia est:& offendit similitudine & affectatione depræhenditur:& in omni quidem corpore:totoq;(vt ita dixerim)tractu:numerus insertus est. Neq; enim loqui possumus nisi e syllabis breuibus ac longis:ex quibus pedes fiunt. Magis tamen & desideratur in clausulis:& apparet: primum quia sensus omnis habet suum finem:possidetq; naturale interuallum:quo a sequẽtis initio diuidatur. Deinde q; aures continuam vocem secutæ ductæq; velut prono decurrentis orationis flumine tum magis iudicant:cum ille impetus stetit & intuendi tempus dedit. Non igitur durum sit neq; abruptum:quo animi velut respirant ac reficiũtur. hæc est sedes orationis. hoc auditor expectat. hic laus omnis declamat.

[Margin: nomine. — Numerorũ in oratione difficultas. — Numerus in fine dĩiat.]

¶ Qui indecenti corporis motu est rhythmus: εὐρυθμία a Fabio in primo vbi de musica verba facit: vocatur. Qui aũt temporis loco illius corporis legunt parũ mihi quæ a Fabio præcipiũtur:intelligere videntur:cũ quæ recte legũtur deprauẽt. ¶ Inde tetrasimoe pentasimoe. Tetrasemon pentasemon legendum mihi videt. Nam τετράσημον quatuor notarũ interpretari potest: vt πεντάσημον quinq; σημεῖον enim signum notaue dicitur. ¶ Et metrici quidem pedes. Sic Cicero incidere vero omnis in orationem etiam ex hoc intelligi potest q; versus sæpe in oratione per imprudentiam dicimus:quod vehæmẽter est vitiosum. Sed non attendimus nos neq; exaudimus nosmetipsos. Senarios vero & Hipponactios effugere vix possumus. Magna enim parte ex iãbis nostra cõstat oratio. ¶ Et contra nihil est quod prosa scriptum non redigi possit in quædam versiculorum genera vel in mẽbra. Hic quidem nihil verborum deest sed quod relatiuum in alienum locum videtur esse translatum:tria etiã illa verba vel in mẽbra de margine in contextũ videntur esse translata. Sic enĩ est legendum. Et contra nihil est prosa spriptum quod non redigi possit in quędã versiculorum genera. Hoc autem etiã Diomedes his verbis confirmat. Nulla inquit non pars orationis in aliquã rhythmi aut metri speciẽ potest figurari. ¶ Sed in adeo molestos incidim⁹ grammaticos:quorum fuerunt qui lyricorum quędã carmina in varias mensuras coegerunt. Adeo corruptus est hic locus:vt nec percipi nec corrigi sine emendato exemplari posse videat: nec ignoro ab alijs q̃:s qbusdam etiam quia legi. Sʒ quorum genitiuus magis sensui conuenire videt. Si adeo pro certe accipiamus. Quare asterisco hic quoq; videt notandus: ¶ Neq; enĩ De

¶ Aut metro. Aldus impressit aut metris:forte q; postea subdet:metra etiam ordine:sed cum hic singulariter exponat:id est dimensione:legã metro. Vnã enĩ syllabam.s.primam longã:parem breuibus.s.reliquis duabus habet:id qa notũ noluit latius exprimere & satis expressit:quia si vna par sit breuib⁹:oportet vt longa sit:& illæ duæ:nõ plures cũ addat Longam esse duorũ temporum breuẽ vnius:etiã pueri sciunt. Sed nomen illud tenet:in Vallen. notatũ est:ille vt sit dactyl⁹ tenet nomẽ paris rhythmi. Nã & anapęst⁹ parẽ habet rhythmũ: sed conuersum. Aut sescuplex. sic Raphael Aldus autẽ sexcuplex. Verũ Vallen. quẽ sequar sesq̃plex. ẽ enĩ sesq̃plex quod est semiduplũ. i. hñs dimidio min⁹ q̃ duplum dicimus enĩ in cõpositione sesqui de eo qđ complectitur quid. i. aliqd vt quod addit. & semis. i. dimidiũ eius. vt sesquipes:pes & dimidiũ ei⁹. sic sesq̃mẽsis:pæon igitur hñs longã vnã & tres breues:sesquiplex est pro breuibus:quæ tria hñt tpa:tria aũt sesquipla ad duo sunt. quia duo continẽt & dimidiũ eorũ quod est vnũ. Quiq; est ei cõtrarius:vt choreus. Sed hoc interest &c. locus iste pro deposito ab Raphaele derelictus mihi sic curandus videtur:vt repositis ex Vallen. codice:pro rhythmos rhythmo q̃uis & rhythmos legi possit:& pro sonum solũ:& pro pinde pedũ:illa verba alias ad dimensionẽ expungãtur, Sũt enĩ a margine in contextum a librarijs intrusa. Nã cum non intellexisset:qsqs id adscripsit:quid sit ad positionẽ:scripsit al's ad dimensionẽ. Ne vero ignoret quid sit positio:adscribã Diomedis verba ad hũc locũ a Valla adscripta. Diomedes:pes est inquit positio aut duarũ aut triũ ampliusve syllabarum spatio compræhensa Pes est poeticæ dictionis duarũ ampliusve syllabarum cũ certa temporũ obseruatione modus recipiens arsin & thesin. i. qui incipit a sublatione. finitur positione. Pes ergo tunc dicitur qñ duæ sunt syllabæ:quoniã arsin

[Margin: Pes.]

mosthenes fulmina tanto=pere vibral⁹ dicitur nisi nu=meris cōtorta ferantur. Vibrasse legendū esse loco illi⁹ participij vibratus & dicet ex oratore Ciceronis colli=gitur. ¶ Et quæ Cicero opti=me videt: attellatur frequen=ter. t. litera in c mutata ac te=flatur legendum est. Sic n. ait Cicero ait. Sed ois nec clau=dicans nec quasi fluctuans & æqualiter cōstanterq; in=grediens nūc tersa habet ora=tio. Atq; id dicendū nume=rosum putatur non qd con=stat e numeris: sed qd ad nu=meros ꝓxime accedit. ¶ Vt magis nō arhythmō quod esset inscitum atq; agreste q̄ rhythmon. Eurythmon q̄=dem mihi legendū videtur q̄uis exemplaria refragent. Eurythmō aūt numerosū vt Arythmon innūerosum pōt transferri. Sunt autē ad iectiua & ad cōpositionem referūtur. Ex his vero Cice=ronis verbis id quod inquit Fabius pulchre colligitur. Multū interest inquit vtrū numerosa sit. j. similis nu=merorum an plane e nume=ris constet oratio. Alterum si fit intolerabile vitium est. alterū nisi fit: dissipata & in=culta & ruens est oro. ¶ Sic etiā quos palæstritas eē no=

perdimus & thesin q̄rimus nō vbi duo tēpora sunt sed duæ syllabæ. Ergo vna longa pedē non valebit efficere. qa ī ictibus duobus arsis & thesis non gemello tempore perquirenda est. Accidet ergo vnicuiq; pedi arsis & thesis: numerusq; syllabarum: tēpus: resolutio: figura. Hęc illi. Legamus ergo sic. Sed hoc interest (scꝫ inter rhythmū & versum) q; rhythmo indifferens est. j. q; quantū ad rhythmū nihil refert dactylusne. j. an dactylus ille priores habeat breues an sequen=tes hoc est an is pes sit quem dactylū vocamus an illi æquiualēs quē anapęstū tempus eñ solum metitur. j. rhythmos: vt sit ijsdē spatijs. j. durationibus a sublatione. j. arsi pedum: ad positionē. j. thesin. In versu &c. hæc nota sunt. Illi quomodo cœperint, sic est in Vallen. licet Aldus impressent separant diuisis di=ctiōibus. Habet vt Aldus Rhythmos quoq; in corporis motu est. Vbi vero Aldus impressit τετράσημον & πεντάσημον: Valla scripsit τετρασημεῖον & πεντασημεῖον. Nihil est quod prosa scriptū &c. Sic Vallen. & Ald. neq; puto quod postponendū: nā si postposueris donec ad ipsum veneris falsa erit locutio: Nihil est prosa scriptū: vnde ex arte sic locutum Fabium puto. Sed adeo immo=destos incidimus grammaticos: q̄ fuerūt &c. Sic Vallen vt sit ordo: incidim⁹ j. incurrimus grāmaticos: adeo. j. tā immodestos q̄ fuerūt sup. illi qui &c. Ald⁹ impressit. Sed in adeo molestos &c. qd quia parū differt & melius sonat sequar. Inuadunt. s. grāmatici: ergo hāc inter cæteras vocem. j. hoc Ciceronis quod seq=tur dictū. Neq; enim Demosthenes fulmina tantopere vibrasse diceret. nisi nu=meris contorta ferrentur. In quo. s. dicto: si Cicero sentit fulmina Demosthenis rhythmis contorta: dissentio s. ab eo. Oratio nō descendit ad strepitū digitorū. j. non tā se submittit numeris: vt digitis numerari pedes suos velit. Tn̄ eos esse nolimus eos qui dicūtur apalæstræ. Sic Aldus & Vallen. tn̄ in Vallen. margine scriptum est ἀπάλαιστροι: quo modo Raphael legit. Quid sit igitur potius &c. sic Vallen. vt sit. Quid igitur sit. j. dicatur talis equa conclusio: potius q̄ nume=rus. Aldus aūt Raphaelem secut⁹ quod impressit: vt sit: quod igit nomē sit po=tius q̄ &c. Hūt ambo dicere intelligat. Dū. s. electio fiat: ex ijs &c. Etiā sine noie j licet nō habeat ꝓpriū schematis aut figuræ nomē. Aldus tn̄ cū Raphaele legit Sine nūero. Si q̄rat argutul⁹ quō nūeros mutem⁹ sine nūero: dic nūeros diuer=simode capi: vt sit mutare nūeros: mutare singularē plurali aut ꝯtra: & sine nu=mero. s. tēporū certo metro collocatorū. Et qcqd sentētijs vel eloquētiæ nō noce=bit. Sic etiā Aldus: at in Vallēsi est repositū, Et qcqd sentētijs vel elocutione elu=cebit. hꝫ offendit. Numeris inserta. Vallen. hꝫ nūerus insertus est. quā lectionē probāt sequentia. Magis tamen & desideratur. s. numerus. Quocirca legā cum Aldo neq; enim loqui possumus nisi &c. non sequi possunt. Habet etiā nisi e syl=labis: quomodo Fabiū locutū putem: vt qui dixerit post x s non apte subdi.

lumus tn̄ esse volum⁹ eos. Quid sibi hęc velit similitudo plane mihi nō liquet nisi verbū illud volum⁹ secūdo loco positū in nolumus cōtrariū. u. literæ in. n. cōuersione cōmutetur. Sic nāq; perspicuus huiusce similitudi=nis erit sensus. Nam quos palæstritas esse nolumus: peritos tn̄ palæstræ esse volumus nō apalæstros. hoc est sine vlla palæstræ peritia. Apalæstri enim dicūtur palæstræ iperiti & luctandi. Sic Cicero Itaq; qualis eorum motus quos apalæstros græci vocant talis horū mihi videtur oratio qui nō claudūt numeris sententias. Pa=læstritæ: vt idē Fabius in primo exponit: dicūtur & ij a quibus motus gestusve corporis formātur: & ij quib⁹ maior pars vitæ in oleo ac vino cōsumitur. q corporū cura mentē obruerunt. ¶ Quid sit igitur poti⁹. Quod scribendū est vt ad nomen referatur. ¶ Oratoriū dicere intelligat. t. litera in. r. mutata intelligar legat. ¶ Naꝫ vel dura inter cōmissa. Emendate in quibusdā exemplaribus se accusatiuus ascriptus legitur hoc modo: in=ter se cōmissa. ¶ Sed figuris mutare & casus & numeros. Sic quidē legitur. Cæterū si & copula illius sed loco re=poneretur: & sensus magis esset perspicuus: & superiora cū inferioribus magis conuenirent. ¶ Quorū varie=tas frequenter gratia cōpositionis adscita etiā sine noie solet esse iucunda. Quid sibi velit illud sine nomine sa=ne mihi non liquet. Q; q̄ autem libri refragētur: pro nomine tamen fortasse numerꝰ est legendū. ¶ Ratio ve=ro pedum. Sic Cicero. Quo etiam est difficilius orationē vti q̄ versibus q; in illis certa quædā & definita lex est quā sequi sit necesse. In dicēdo aūt nihil est propositū nisi ne immoderata aut angusta aut dissoluta aut ruens sit oratio. Itaq; non sunt in ea tanq̄ tibicinis percussionū modi: sed vniuersa cōpræhensio & species orationis clausa & terminata est quod voluptatis aurium iudicatur. ¶ Offendet eñ similitudine: offendit vt sit præsen=tis tēporis legatur. Hoc autem est a Cicerone sumptū qui inquit. In orationis numero nihil est tam vitiosum q̄ si semper est idem. ¶ Et affectione deprænenditur. at syllaba interiecta Affectatione legatur. q̄ q̄ si affectata le=geretur: magis sensui conuenire videretur. ¶ Magis tamē & desideraē in clausulis. Cicero quoq; ait. Solet aūt quæri in ambitu ne verborum numeri tenēdi sint an in primis partibus atq; extremis. Plerīq; eñ censent ca=dere tantū numerose oportere terminariq; sententiā. Est autem vt id maxime deceat: non id solum. Ponēdus est enim ille ambitus non abijciendus. Quare quod aures extremum semper expectēt in quo q; acquiescāt: id vacare numero nō oportet ¶ Neq; eñ loqui possunt nisi ex syllabis breuibus ac longis. Deprauatū esse hunc quoq; locum facile hinc apparet: q; quemnā habeat sensum nō intelligitur. Sic aūt corrigi posse videt. vt non loqui sed sequi legatur hoc modo. Neq; eñ sequi possunt. Sequūtur eñ oriūturq; numeri ex syllabis breuib⁹ ac longis. quidam sic emendant vt possumus legatur.

alæstri qui
ntur.
æstritæ q.
meri ora=
j.
tiōis ma=
um vitiū.

Numerus initiis.

¶Proximam clausulis diligentiam postulant initia. Nam & ad hæc intentus auditor est: sed eorum facilior ratio est. Nõ enim cohærent præcedentibus, sed nouum exordium sumunt: cum illa q̃libet sit composita ipsam gratiam perdat: si ad eam rupta via veniamus. Nãq; cur fit vt cũ Demosthenis vera videatur compositio πρῶτον μὲν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις. Et illa quæ ab vno (quod sciam) Bruto minus probatur cæteris placet κἂν μήπω βαλλοίμην αὐτὸ ζῆν: Ciceronem carpant in his. Familiaris cœperat esse balneatori: & non minus dura archipiratę: nam balneatori & archipiratę idẽ finis est: q πᾶσι καὶ πάσαις & q μὴν αὐτὸ ζῆν: sed priora sunt: iõ veriora. Est ĩ eo quoq; nõ nihil ꝙ hic singulis verbis bini pedes continentur: quod etiam in carminibus est permolle: nec solum vbi quinæ syllabæ nectuntur: vt in his. Fortissima tyndaridarum sed etiã vbi quaternę: cũ versus cluditur appœnino: & armamẽtis: & oriona. Quare hoc quoq; vitandũ est: ne plurium syllabarum his verbis vtamur in fine.

Media quid artis postulent.

Mediis quoq; non ea mõ cura sit: vt inter se cohęreant: sed ne pigra: ne longa sint: neq͂ nunc maximum vitium est: breuiũ cõtextu resultẽt: ac sonũ reddãt pene puerilium crepitaculorum. Nã vt initia clausulęq; plurimum momenti habẽt: quoties incipit sensus aut definit: sic in mediis quoq; sunt quidã cõatus qui leuiter insistũt. Vt currentium pes etiam si nõ moratur tamẽ vestigium facit. Itaq; nõ modo mẽbra atq; incisa bene incipere atq; cludi decet: sed etiã in his q̃ nõ dubie cõtexta sunt: nec respiratiõe vtũtur illi vel occulti grad⁹. Quis eñ dubitet vnũ sẽsum & vni⁹ spirit⁹ eẽ: Animaduerti iudices omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes: Tamen & duo prima verba: & tria proxima: & deinceps duo rursus: ac tria suos quasi numeros habent spiritũ sustinentes: sicut apud rhythmicos ęstimantur hę particulę: ꝑ ut sunt graues: acres: lentę: celeres: remissę exultantes. Proinde id quod ex illis conficitur: aut seuerũ: aut luxuriosum: aut quadratum: aut solutũ erit. Quędã etiã clausulę sunt claudę atq; pendentes: si relinquantur: sed sequentibus suscipi ac sustineri solent: eoq; facto vitium quod erat in fine, continuatio emẽdat. Non vult. P.R. obsoletis criminibus accusari Verrem: durum si desinas: sed cum est continuatũ iis q̃ sequuntur: q̃q̃ natura ipsa diuisa sint: noua postulat: inaudita desiderat, salu⁹ est cursus. Vt adeas tãtum dabis, male cluderet. Nam & trimetri versus pars vltima est: excipit. Vt cibum vestitũq; introferre liceat tãtum: præceps adhuc: firmatur ac sustinetur vltima: recusabat nemo. Versum in orone fieri multo fœdissimũ est totũ sicut etiam in parte deforme: vtiq; si pars posterior in clausula deprehẽdatur: aut rursus prior in ingressu. Nam q͂d cõtra sæpe etiã decet: quia & cludit interim optime prima pars versus dũ intra paucas syllabas præcipue senarii atq; octonarii: in aphrica fuisse: initium senarii est: primum pro. Q. Ligario caput cludit: esse videatur. Nã nimis frequens octonarium inchoat. Talia sunt.

RAPH.

¶Non enim cohærẽt aliis sed præcedentibus seruiunt exordiũ sumunt. Hic locus ita est corruptus: vt sensus sibi ipsi videatur esse cõtrarius. Si eñ initia aliis nõ cohærent: quo modo præcedentibus seruiunt? Quare hic quoq; asterisco signatus aliis relinquatur corrigendus: ne nimium multa nobis immutare ꝑmittam⁹. Sic aũt corrigi posse videtur vt sed particula expũgatur ac loco eius neq; negatio reponatur: atq; sed particula & nouum ac sumunt ascribantur. hoc modo. Nõ eñ cohærent aliis neq; pręcedẽtibus seruiunt: sed nouũ exordiũ sumunt. ¶Cũ ea quãlibet sic eñ cõposita ipsa gratiam perdet. Mendosus hic quoq; est locus: qui sic videtur posse emendari: vt. c. m. t. conuersa sit legatur: atq; eñ particula vt ociosa expũgatur ac ipsam & perdat legatur. hoc modo. Cum ea q̃libet sit cõpositã ipsam gratiam perdat. De clausula vero hęc dicũtur: circa quã quia est difficilior maior cõpositionis est ratio q̃ circa pricipia. ¶Nãq; cum sit vt Demosthenis vera videtur cõpositio. Hic quoq; locus corruptior est q̃ vt facile corrigi possit. Fortassis autem seuera pro vera legendũ est ac videtur verbũ ante genitiuuz Demosthenis est collocandum. hoc modo. Nãq; cum sit. vt videtur Demosthenis seuera cõpositio. Sunt autẽ hæc exempla ex oratiõe Demosthenis pro Ctesiphõte sumpta. ¶Ciceronẽ carpãt. Tria hęc verba. Nõ desunt qui mihi hic vel repugnantibus exẽplaribus ascribenda videntur cũ citra ea integer sensus nõ habeatur. hoc modo. Non desunt qui Ciceronem carpãt. ¶Sed priora sunt ideo seueriora. sicq; demum recte legi superuacuuz foret admoneret nisi quidã tot tantisq; deprauationib⁹ alias quoq; suis cõmẽtationibus adiicerent: priora in propiora ex cõmodo quidẽ suo: sed citra vllam rationẽ

Demosthenis πᾶσι καὶ πάσαισ καὶ πᾶσιμ ὑμὶμ ὅσημ ἔνμοιαμ & totum pene principium. & vltima versuum initio conueniũt orationis. Et si vereor iudices. & animaduerti iudices. Sed initia initiis nõ conueniũt. T. Liuius hexametri exordio cœpit: facturus ne operæ precium sim. Nam ita edidit: estq; melius q̃ quo modo emendatur. Nec clausulæ clausulis. vt Cicero. Quo me vertam nescio! qui trimetri finis est: trimetrũ & pro misero dicere liceat. Sex enim pedes tres percussiones habent. Peius claudit finis hexametri: vt Brutus in epistolis. Neq; enim illi malũt habere tutores aut defensores q̃q̃ sciunt placuisse Catoni. Illic minus sunt notabiles: quia hoc genus sermoni proximũ est. Itaq; & versus hic fere excidũt: quos Brutus ipso componendi ductus studio sæpissime facit: non raro Asinius. Sed etiam Cicero nonnunq̃: vt in principio statim orationis in Lucium Pisonem. Proh dii immortales: quis hic illuxit dies! Non minore autẽ cura vitandum est: quicquid ἔνρυθμόμ: quale est apud Sallustium Falso queritur de natura sua. Quis em̃ iuncta sit: tamen soluta videri debet oratio. Atqui Plato diligentissimus cõpositiõis in Timæo prima statim parte vitare ista nõ potuit. Nam & initium hexametri statim inuenias: & anacreontion protinus colõ efficias: & si velis trimetron: & quod duobus pedibus & parte πεντημιμερισ a græcis dicitur: & hæc omnia in trib⁹ verbis & Thucydidis ἐμ ἐρύμασι κᾶρ εστέφάμωσαμ ex mollissimo rhythmorum genere excidant.

commutantes. Neq; enim propiora vili nisi ineptissime sensui conuenire põt: eum causam assignet Fabi⁹ cur illa Demosthenica Ciceronianis sint seueriora. Priora namq; & antiqora solent posterioribus ac recẽtiorib⁹ seueriora eẽ. ¶ Ne plurimũ syllabarum his verbis vtamur in fine. m. litera expuncta plurium legatur. his vero ablatiuus vt ociosus eradatur. Molliora autẽ esse lõgiora verba notat: & Persi⁹ cũ ait. Sed numeris decor est & iũctura addita crudis. Claudere sic didicit versum Berecinthius Atys. Et q cœruleũ dirimebat Nerea Delphin. Sic costam longo subduximus apennino. ¶ Qui leuiter insistũt. Ter syllaba ascribatur vt intersistunt legatur. ¶ Atq; includi decet. In præpositione crasa cludi legendum videtur. ¶ Nondum. P. Romanus. Emendate in septima in Verrem actione vnde hoc exemplũ est sumptuz legitur nõ vult pro illo nondum. ¶ Vt ad eas tantũ dabis. Adeas coniuncte vt vnum sit verbum est legendũ. Verba aũt sunt Ciceronis in Verrẽ actione septia. ¶ In narratione fieri multo fidissimũ est. Aliquid verborum manifeste huic sensui deest præterq̃ q fœdissimum pro illo fidissimum est legendũ. Ac fortasse versum ascribere cõuenit. hoc modo. Versum in oratione fieri multo fœdissimũ est totum. ¶ Sed etiam in parte deforme. Sic quidez recte legi videtur. verum loco illi⁹ sed p̃ticulæ aduersatiuæ est verbum acutius intuẽti videbitur reponendũ. ¶ Aut versus prior ingressu. Corrupte quidẽ sic legitur. Nã loco illius versus: mihi rursus legendũ videtur. Sic em̃ sensus integritas exposcit: versus enim facile subintelligi potest. In etiam præpositio videtur ascribẽda vt in ingressu legatur. ¶ Nã quidem contra sæpe etiã decet. Imperiti elegãtiæ latinæ Aristotelis operum interpretes frequentissime sic loquũtur

¶ Non enim cohærent aliis Sic Aldus quoq; in Vallen̄. nõ est aliis: vnde legã Non em̃ cohærent præcedentibus: quia initia debẽt cohærere sequentibus: sed nõ præcedentibus cũ nihil ea p̃cedat. Cũ illa. s. clausula aut peroratio: q̃libet. i. q̃tũlibet sit cõposita: perdat ipsam gratiã: si veniamus ad eã: via rupta. i. min⁹ cõtinuata rõne dicendi. Hæc aũt probatio non est tam euidens vt forte prima frõte videtur. Nã dicere possis: sicut initia non cohærent p̃cedẽtibus: ita clausulæ non cohærent sequentibus. Et sicut clausulę non sunt aptę nisi ad eas bñ composito veniatur medio: sic principia non sunt bona: nisi decenter ad finẽ tendãt. ¶ Nãq; cur sit vt cũ Demosthẽis vera videatur cõpositio πρῶτομ &c. Ciceronem carpant in his. Sic vera est lectio & intellectio: vult em̃ similem esse compositionem in Demosthene & in Cicerõe: ideoq; iniquũ esse cũ Demosthenis laudetur vt vera. i. ex artefacta. Ciceronis carpatur vt mala. In vtraq; autem videt̃ heroici carminis finis qui ex dactylo & spõdęo cõstat: cũ in neutra vere sit: sed ad repræhensionẽ sufficit videri: nã quantum ad pronunciationẽ vix percipias discrimen: inter legere vetat & lędere vitat cũ tñ illic sit tribrachus & pyrrhichius: hic dactylus & trochęus pro spõdęo. Sic cũ dixit Cicero balneatori & archipiratæ: q̃uis amphimacros sit cũ spondæo sonat tñ vt dactylus cum eodem in vtraq; voce. At in Demosthenis clausula πᾶσι καὶ πάσαισ: anapęstus cum iãbo sonãt vt dactylus cũ spondęo: quare cõsimilis est cõpositio. Sane verba Demosthenis (q̃uis id parum referat) sic trãsferũtur πρῶτομ. i. primum. μὲμ. i. quidẽ ἄνδρεσ ὦ viri ἀθημαῖοι athenien̄. τοῖσ: articulus est: θεοῖσ. s. deis & deabus: est em̃ græcis cõmune. πᾶσι omnib⁹ p deis: καὶ. i. & πάσαισ omnibus. s. pro deabus: nam distinctis generibus dicũt omnibus & omnibus sicut galli tous & toutes. In reliqs aũt Demosthenis verbis finis est vt i spõdaico versu: ex duobus spõdęis: sensus autem licet eius interpretatio nihil ad rem faciat: talis est. Et nõdũ æmularet ipsum viuere. Sed. s. verba Demosthenis sunt priora. i. prius edita: q̃ verba Ciceronis: ideo veriora: sic Vallen̄. i. magis ex arte: q̃d indignanter quasi ironicos dicit Fabius eodẽ stomacho quo horatius in epl'is ægre fert antiquos hoc solo nomine p̃latos q antiqui essent. Fortissima tyndaridarũ est apud Horatiũ primo sermonũ: Sic costam longo subduximus apennino: apud Persiũ satyra prima. Armamentis apud Lucanũ in nono. Vincit

& nudis auertitur armamentis Oriona: apud Verg. ęnei. iiį. Armatũq; auro cir cũspicit oriona. qd imitatur etiam Ouidius. In Vallen. est: ne plurium sylla barum his verbis vtamur his inquã. j huiusmodi tync aridarũ appoenimo: armamentis. Oriona. Quare nõ expungã. particulam his. Habet Vallen. cludi: & vbi Raphaelis & Aldina impressio hñt: nec respiratione vtũtur illi vel occulti gradus: habet Vallen. loco illorũ verborum. illi vel occulti gradus: spiritum sustinemus: et cõtra vbi illi hñt: suos quasi numeros hñt spiritum sustinentes habet Vallen. illi velut occulti gradus. Non vult: Vallen. repositũ habet nollet: Versum in oratione fieri multo fœdissimum est totũ sicut etiã in parte defor me. Sic Vallen. Nam quidẽ cõtra: sic quoq; Vallen. nec est oĩno absonũ: sed quia Aldus Raphaelem sequitur: sequamur & nos: legendo: Nã quod est &c. Nam, nimis frequens octonariũ inchoat: sic oẽs legunt: & vt opinor ea verba nimis frequens pro exẽplo ponũtur: vt sit: hęc duo verba: nimis frequẽs inchoãt octonarium: sunt enĩ duo iambi. Non minore autem cura vitandum est quicquid est empiomon sic Vallen. qui in margine adnotatũ habet. Seruius super ęneid. Multę illã frustra. Anteq̃ rem diceret præiudicauit, Sic Sallustius. Falso queritur de natura sua genus humanũ. Nam anteq̃ dixit q̃ritur, dixit falso. &c. hæc illic per quæ non explicatur quid sit empiomon: neq; Aldus aut Raphael aut quisq̃ alius (quod sciã) sic legit: sed ἐνρυθμὸν. i. bene numeratum. sicq; legendum probat quod sequitur: q̃uis enĩ vincta sit: tñ soluta videri debet oratio. In eurhythmo autem apparet ipsa vinctura seu iunctura numerosa.

vt has tres particulas nam quidem certe coniungãt. Istiusmodi vero ineptijs Fabij dicta inquinata permittere grande flagitium est. Quare vel nullis mihi astipulantibus exemplaribus loco illius quidẽ quo est legendum esse contenderim hoc modo Nam quod est contra. Sic enĩ & sensus est integer & elegantia Fabio digna. ¶ Nã nimis frequens octonariuz inchoat. Hic locus mihi nec percipitur & deprauatus videt. Quare huic quoq; asteriscus apponatur: quo a pręstantibus ingenijs facilius corrigatur. ¶ Illi nimis sunt notabiles: quia hoc genus sermonis proximũ est. Ita q̃dẽ legitur. Sed. c. litera ascripta illic & minus loco nimis & sermoni litera. s. expuncta legendũ esse contenderim: vt intelligamus in epistolis fines hexametrorũ minus esse notabiles: cũ epistolaris stilus proxime ad sermonẽ accedat. Nõ minore autem cura vitandum est quicquid est ἐνρυθμὸν hoc est numerosum: sed mihi corrupte sic legi videt. πεντεμέμερισ a græcis dicitur. Transfertur quinaria cæsura. Fit autẽ cuz post duos pedes relinquitur syllaba terminans partem orationis. ¶ Et hæc omnia in tribus verbis S thucydidis ἐν ἐρύμασι κᾶρες ἐφάνησαν. hoc est in propugnaculis Cares sunt visi. ¶ Ex mollissimo rhythmorũ genere excidat n litera ascripta excidant legat.

Cæsura quonã pacto fiat

¶Sed quia orationem oratoriam constare pedibus dixi: aliqua de iis quoq;: quoniam nomina varia tradũtur: constituendum est: quo quẽq; appellemus: & quidem Ciceronem sequar: nam is eminentissimos græcorum est secutus: excepto q̃ pedes mihi trisyllabos non videtur excedere: q̃q̃ ille pæone dochimoq;: quorum prior in quatuor: secundus in quinq; excurrit, vtatur. Nec tamen ipse dissimulat quibusdam numeros videri non pedes: neq; imerito. Quicqd enĩ supra tris syllabas: id est ex pluribus pedib⁹. Ergo cũ cõstẽt quatuor pedes binis: octo ternis: spõdęũ lõgis duab⁹: pyrrhichium, quẽ alii periambũ vocãt, breuibus. Iambũm breui longaq;. huic contrarium e longa & breui: nos choreum: non vt alii, trochæum nominemus. Ex iis vero qui ternas syllabas habent dactylum longa duabusq; breuibus: huic temporibus parẽ sed retro actum appellari constat anapæston. Media inter longas breuis faciet amphimacrũ: sed frequẽtius eius nomen est creticus: longa inter breues amphibrachys. Duabus longis breuẽ sequẽtibus Bacchius: totidem lõgis breuem præcedentibus huic contrarius palimbacchius erit. Tres breues trochæum: quẽ tribrachyn dici volunt: qui choreo trochæi nomen imponunt: totidem longæ molosson efficiunt. Horum pedum nullus non in orationem venit. Sed quo quiq; sunt temporibus pleniores: longisq; syllabis magis stabiles: hoc grauiorem faciũt orationem. Breues celerem ac mobilem. Vtrũq; locis vtile: Nam & illud vbi opus est velocitate tardũ & segne: & hoc vbi pondus exigitur pręceps ac resultans merito dãnet. Sit in hoc quoq; aliquid fortasse momẽti: q̃ & longis longiores:

Pedum syllabę vt noĩa.

Creticus.

RAPH.

¶ Sed quia omnem oratoriam constare dixi. Emendate in quibusdã exemplarib⁹ non omnem sed orationem & pedibus ablatiuum ascriptum legimus. hoc modo. Sed quia orationem oratoriam constare pedibus dixi ¶ Quorum nomina q̃ varia tradunt: constituenduz est quo quenq; appellemus Quid sibi velit hoc loco q̃ particula non liquet mihi. certe sensui nõ cõgruit. Quare pro eo quoniam puto reponẽdum: vt quoq; syllaba ascripta traduntur videtur esse legendum. hoc modo. Quorum nomina quoniaz varia traduntur. ¶ Q̃q̃ ille pæone Dochimoq;: quorũ prior. Huic loco sine controuersia aliquid verbi deest. Forsitã autẽ vtatur est ascribendum vt legatur. Q̃q̃ ille pæone Dochimoq; vtat. Constat autẽ Dochimus q̃ & Dochemi⁹ dicitur ex prima breui duabus lõgis: breui & longa vt reipublicæ. ¶ Quicquid enim supra tris syllabas id est ex plurib⁹ pedibus. s. litera ascripta tris legendum est seorsum ab illo syllabas: hoc mõ. Quic-

Dochimus quibus con[...]

& breuibus sunt breuiores syllabę:vt q̃uis neq; plus duobus tẽporibus:neq; vno minus habere videãtur(Ideoq; in metris omnes breues longæq; inter se obsessæ sunt pares) lateat tamẽ nescio qd si quicq; supersit aut desit. Nam versuum propria conditio est:Ideoq; in his quædam etiã cõmunes. Veritas vero quia patitur æque breuẽ esse vel longã vocalem:cum est sola:q̃ cum eam consonãtes vna pluresve præcedũt:Certe in dimẽsione pedum:syllaba quæ est breuis insequente alia vel breui:quę tamẽ duas primas consonantes habeat,fit longa:vt Agrestem tenui musam meditaris auena. Nam licet gre breuis: facit tamen lõgam a priorem. Dat igitur illi aliquid ex suo tempore:quo modo:nisi habeat plus q̃ quę breuissima:qualis ipsa esset detractis consonantibus:nunc vnũ tempus accõmodat priori:& vnũ accipit a sequente:ita duę natura breues positione sunt tẽporum quatuor. Miror autem in hac opiniõe doctissimos homines fuisse:vt alios pedes ita eligerent:vt alios dãnarent:quasi vllus esset quem non fit necesse in oratione deprẽhendi. Licet enim pęonem sequatur Ephorus inuentum a Thrasymacho: probatum ab Aristotele:dactylumq; vt temperatiores breuibus ac lõgis: fugiat molosson trochęumq; alterius tarditate:alterius celeritate damnata. Et herous qui est idem dactylus Aristoteli amplior iãbus† humanior videatur trochęũ vt nimis currentem dãnet: eiq; chordacis nomen imponat:eademq; dicant Theodectes ac Theophrastus. similia post eos Halicarnaseus Dionysius. Irrũpent etiam ad inuitos:nec semper illis heroo aut pęone suo:quẽ quia versus raro facit:maxime laudãt:vti licebit. Vt sint tamẽ aliis alii crebriores:non verba facient:quę neq; augeri: nec minui:nec sicut modulatione produci aut corripi possint:sed trãsmutatio & collocatio. Plerịq; enim ex cõmissuris eorum: vel diuisione fiunt pedes:quo fit vt iisdem verbis alii atq; alii versus fiant:vt memini quendã nõ ignobilem poetam ita lusisse Astra tenet coelum:mare classes area messem. Hic retrorsum fit sotadeus. Itẽq; sotadeo adiuret retro trimetros. Caput exeruit mobile pinus repetita. Miscendi ergo sunt:curandũq; vt sint plures qui placeant:& circunfusi bonis deteriores lateant. Nec vero in literis syllabisq; natura mutatur:sed refert quę cum qua optime coeat. Plurimum igitur auctoritatis(vt dixi) & ponderis habent longæ:celeritatis breues:quę si miscentur quibusdã longis,currunt:si cõtinuantur,exultant. Acres quę ex breuib⁹ ad longas insurgunt: leniores quę a lõgis in breues descendũt. Optime incipitur a longis:recte aliquãdo a breuibus:vt Noui crimẽ. C. Cęsar. leuius,vt Aiaduerti iudices. sed pro Cluẽtio recte:q; initium eius partitioni simile est:quæ celeritate gaudet. Clausula quoq; e longis firmissima est:sed cludent & breues:q̃uis habeatur indifferens vltima. Neq; enim ego ignoro in fine pro longa accipi breuem: q; videtur aliquid vacantis temporis:ex eo quod insequitur accedere:aures tamen consulens meas intelligo multum referre:vtrum ne longa sit quæ cludit: an

Concitatior

quid eni supra tris syllabas. ¶ Hunc non vt alij trochęum nominem⁹. Vbiq; Fabius choreum pro pede bisyllabo accipit. Trochęum vero eundem esse cũ tribracho sentit:id quod a pte ex ijs quæ sequuntur apparet. Quare ne sibi Fabius parũ constare videatur hoc quoq; loco choreum legamus: hoc modo. Hũc nos vt alij choreũ nominem⁹. Quod quidem eo magis affirmare ausim q; in quibusdam exemplaribus hoc modo legit. Choreũ nos vt alij trochęum nominem⁹:hoc est q̃uis ab alijs vocet troche⁹: tamen nos choręum nominemus. ¶ Longis breuem præcedentibus Bacchius. Quis crederet hic quoq; flagitium esse admissum? Atq tantum est vt Bacchij vis naturaq; euertatur nisi corrigatur. Bacchius nãq; constat ex breui ex duabus longis. Quare nisi forte Fabi⁹ ab alijs dissentit:hoc modo mihi legẽdum videtur. Lõgas breui præcedente Bacchius. ¶ Vt q̃uis neq; plus duob⁹ tẽporibus neq; vno minus habere videantur: ideoq; in metris omnes breues longæq; inter se obsessæ sunt pares latæ:attamẽ nescio si quicq̃ supersit aut desit. Hic loc⁹ ita est deprauatus. vt asterisco facilius q̃ integra emẽdatione mihi corrigi possit. Lateat quidem pro illo late videtur esse legẽdum. Sed ne sic quidem integer efficitur sensus. ¶ Veritas vero quia patitur. Hic quoq; sensus mihi emendatione indigere videtur. ¶ A breuis:gre breuis faciet tamen longam.a. priorẽ. Hic quoq; locus videtur corrupt⁹ asteriscoq; notãd⁹. Nec ignoro in quibusdam exemplaribus legi sic. Nam a breuem gre breuis faciat tamẽ lõgam a priorem. Sed illud a breuem respuit sensus. Sic autem recte legeretur. Naz licet gre breuis sit:fecit tamẽ longam a priorẽ. ¶ Vt alios pedes ita eligerent alios dãnarent:vt particula videtur ascribenda: hoc modo:

pro longa. Neq enim tam plenum est dicere, incipientem timere: q illud ausus est confiteri. Atqui si nihil refert: breuis an longa sit vltima: idē pes erit. Verum nescio quomodo sedebit hoc: illud subsistet: quo moti quidam longę vltimæ: tria tempora dederunt: vt illud tempus: quod breuis ex lōga accipit: huic quo

De pedibus clausulæ ▯▯ q accederet. Nec solum refert quis claudat: sed quis antecedat. Retrorsum autem neq plus tribus: iiq si nō ternas syllabas habebunt: repetendi sunt (Absit tamen poetica obseruatio) neq

Prima. minus duobus: alioquin pes erit: non numerus. Potest tamē vel vnus esse dichoreus si vnus est qui constet ex duobus choreis.

Secunda. Itēq pæon qui est ex choreo & pyrrhichio: quem aptum initiis putant: vel contra qui est e tribus breuibus & longa: cui clausulam assignant: de quibus fere duobus scriptores huius artis lo-

Tertia. quuntur. Alii omnes quotcunq sint temporum: quæ ad rationem pertineant: pęonas appellāt. Est & dochimus qui fit ex bacchio: & iambo vel iābo & cretico: stabilis in clausulis & seuerus

Quarta. Spondęus quoq quo plurimum est Demosthenes vsus moram semper per se habet: optime præcedet eum creticus: vt in hoc. De quo ego nihil dicam nisi depellendi criminis causa.

¶ Sed quia orationem oratoriā, sic habet Aldus. Valleñ. autē: Sed quia omnē oratoriam: quod non placet: quia non toti arti sed soli orationi congruit. De iis quoq quoniā noīa vana tradunt. in Laurentiano erat q varis: sed emendatum est q varia: etiam parum absum vt credam q varia legendū: vt q pro perq positiuo iungatur: sic eñ magis impleri videtur Oratio & numeris suis constare: nō ausim tamen mea vni' auctoritate id adscribere quod tamen oēs adscriptum hñt codices veteres. Verū vbi omnes hñt excurri putatur: sine dubio legēdū est excurrit, vtatur. sicq repositū hʒ Valleñ. qui supra tris syllabas manifeste habet habet etiā duabus longis breuem sequentibus Bacchius: totidem longis breuē pręcedentibus huic cōtrarius palimbachius: quæ lectio mihi vera videtur. Q; & longis longiores: & breuibus sunt breuiores syllabę. Longis longiores sunt quę cum ipsæ sint maneantq longę. etiā præcedentē breuem efficiunt longam: vt rescribo: scri. longa etiā re protrahit. Breues autē sunt breuibus breuiores quæ cū breues maneant: etiā longam præcedentem corripiūt. vt in præit it syllaba breuis contrahit pręsyllabā longā facitq vt duorū tēporū fit vox quæ trium ante compositionē fuerat. Vnde dicit. vt quis neq plus duobus temporibus: neq vno minus habere videātur. lateat tamen nescioquid si quicq superfit aut desit. Supersit inquā in virtute effectiua: & desit cū deesse faciat. Illud autem ideoq quasi per parēthesim interseritur cuius mihi sensus est: ideoq in metris omnes breues longæq inter se obsessæ sunt pares. i. consimilis iuris & efficaciæ. vel quia cū extra metrū quædā cōmunes sint in metro aūt quia obsessæ aut tantū longæ aut tantū breues sunt: vt ęnei. i. Succinctam pharetra: media in pharetra est tantū breuis: & cū in eodē subditur: mos est gestare pharetram. tantū longa. aut pares sunt. i. paris efficaciæ q tam breues producunt præcedentem breuē: si habeant duas cōsonantes q longæ: vt ī Agrestis prima producitur: vt in rescribo. huic aūt expositioni quodā modo repugnare videtur quod proxime sequitur. Nam versuum propria cōditio: ideoq in iis q̄dam etiam cōmunes: sed hoc intelligo nō q in eodē loco possint esse breues & lōgæ: sed quæ in vno loco breuis est in alio sit longa: vt in pharetra iam declaraui Veritas vero. i. libera extra legē metri natura patitur vocalem æque. i. tā esse breuem vel longā cū est sola q cū vna aut plures cōsonātes pcedūt eā. Hoc est (vt ego quidem intelligo) extra metrū syllabæ sua sunt pronūciandæ quantitate: non a sequentibus consonantibus sumpta: vnde cōpatrem semp in prosa media breui cōmatrem media longa efferā: sicut & cōpater & cōmater. Iambus humanior. Atqui horatius in arte dicit Archilochū proprio rabies armauit iābo. sed vt Ouidius dicit Candida pax homines: trux decet ira feras. quomodo igitur humanior? Certe videtur potius imanior vocādus. nisi concitatior legat:

vt alios damnarent. ¶ Fugiat trochæum alterius tarditate: & eñ alterius celeritate dānata. Apte pedis alicuius nomen hic deesse videtur. Ascribamus igit molossum atq & copulam: & eñ etiā particula crasa: hoc modo. Fugiat molossuʒ & trochęum alterius tarditate alteri' celeritate dānata. ¶ Trochæū vt minus currentes dānet. Non trochęū: sed choreum est legendum. ¶ Eiq chordacis nomē imponat. Cur choreo nomen chordacis imposuerit Aristoles. nō memini me legisse. Fortassis aūt a genere saltationis: quæ chordax dicitur: nomē hoc trochęo: qui idem est cū tribracho imposuit Aristoteles. ¶ Irrūpent etiam adiunctos. Deprauatus ita mihi videtur hic locus: vt quo vero modo corrigi possit ignorem. ¶ Itēq sotadeo aduitet retro trimetros. Asterisco hic quoq locus indiget. Naʒ obscurior est q vt intelligi possit aut emēdari. Nec ignoro adiuret a quibusdam legi exponiq adiungat se quasi iure iurādo: sed mihi longe a vero Fabij sensu aberrare vidētur. ¶ Sed refert quæ cū qua q optime coeat. q particula crasa: qua legatur vt iā sæpius dixim'. ¶ Acresq ex breuibus ad lōgas insurgunt. Leuioresq a longis in breues descēdunt. Quę vtrobiq cū diphthōgo scribēdū est: ne coniunctio videatur: cū sensus relatiuū exposcit. Leniores etiā u litera in n cōuersa legendū est. ¶ Leuib' vtamur. Animaduerti iudices scilicet pro Cluentio recte. Quid sit velit hoc loco Fabius mihi liquido nō percipitur. Cuius leuius pro leuibus videam esse legendū & pro illo scilicet ab aliis: sʒ legi non ignorem. ¶ Quod initium eius partitionis simile est: genitiuus ille eius vt ociosus mihi videtur eradendus. Partitioni etiā s litera crasa est legendum hoc modo. Quod initiū partitiōi simile est. ¶ Sed cludēt & in breues. In præpositio

Chordax vñ catur.

vt redundas est eradenda. ¶ Qd videtur aliquid voca bitis tēpore ex eo quod inse quitur accedere: vacantis tē poris castigate in quibusdā legitur exēplaribus. ¶ Et il lud vsus est confiteri. In ora tione pro Ligsrio legit. Au sus est cōfiteri. ¶ Retrorsuz aūt qua plus trib⁹ iiq; si nō ternas syllabas habebūt re petendi sunt. Emendatiōe quidē indiget hic locus. Sed asterisco facilius: q̄ vlla emē datione mihi illustrari pōt. ¶ Potest tamē vel vnus esse dichoreus. Aperte hic Fabi us Dichoreū pro ditrochęo ponit: & choreum pro tro chæo. Cū pæon quē aptum initijs putāt: & prima lon ga & tribus breuib⁹ hoc est ex trochęo & pyrrhichio cō stet ¶ Est & dochimus q fit ex bacchio & iambo & creti

vnde a flacco dicitur pes citus. Astra tenet &c. quia sotadeus pes ex quatuor cō stat syllabis duabus breuibus & totidē longis vt apud Horatiū. Miserarum. si versui illi duas breues præponas oēs erūt sotadei: sic. modo messem a, tea clas ses. mare cœlum: tenet astra. Itē q; sotadeo adiuret retro trimetros. sic fere legit & exponitur adiuret. j. adiungat se iureiurādo: vnde Aldus adiungat impressit: sed qui adiuret legunt volunt vt trimetros sit nominādi casus: & sensus: vt tri metros. s. versus senarius itē. j. consimiliter adiuret sotadeo retro. j. retrorsum eundo vt vertendo versum sic. repeti. tapi, nus mo. bilex. seruit. caput. Scribo seruit vt intelligatur præteritū a sero cuius prima est breuis nō ab eruo: cuius prima vbiq; longa. Quæ cū quaq; &c. sic Val. Aldus & cæteri: vnde si non mu terent duas partes quaq; legam: vt sit quæ & cū qua. sed quia sic non loquunt ido nei sequar Raphaelē. Leui⁹ vt animaduerti iudices. Sic cū Aldo lego: & est mi hi sensus. leuius incipimus a breuibus: vt animaduerti iudices: quia illic in initio anapæstus est: sed Cicero recte sic incepit in oratione pro Cluentio q; mi tium eius. s. orationis pro Cluentio. est simile partitionis: quæ partitio celerita te gaudet. sic Valla: nisi q; in partionis s expunxit: quā lectionē sequar non qui nesciā simile partitionis latine dici: sed q; mollius i q̄ is ante si sonet. Aldus Ra phaelem sequitur. quod initiū partitioni simile est. sed malo legere q. j. quia dat enim rationem quare sic bene pro Cluentio inceperit. Retrorsum aūt quæ lego neq; hoc ordine: pedes aūt repetendi sunt retrorsum. j. a fine neq; plus tribus iiq. j. & ii tres repetendi & obseruandi sunt: si nō habebūt ternas syllabas absit tamen poetica obseruatio. j. ne finis sit heroico similis neq; repetendi sunt mi nus duobus: alioqui si vnus repetatur pes erit nō numerus. Vallen. habet. Est & dochimus q fit ex Bacchio & iābo, vel iābo & cretico stabilis &c. sic q; legam,

co stabilis in clausulis & seuerus. Nisi a seipso dissentit Fabius mendis nō vacat hic locus. Dochimum nāq; superius ex Ciceronis sentētia in quinq; demū syllabas excurrere affirmauit: nūc eundē ex bacchio & iambo & cretico ait cōstare: quod si recipiamus in octo syllabas apte excurret. Nā & bacchius & creticus trisyllabi sunt pedes Iambus vero ex duabus cōstat syllabis. Quare ne Fabius sibijpsi videatur cōtrarius: aut illud & creti co tollendū. Constat enim bacchio & iābo solis Dochimus: aut vel constet particula & iambo ablatiuus iterū scribendi videtur: vt in quibusdā legitur exēplaribus: hoc modo: vel iābo & cretico. ¶ Spondæus quoq;: quo plurimū est Demosthenes vsus: in eodē semper p se habet. Hæc vltima verba mihi nō percipiūtur. Indigere enim asterico videtur. Nisi morā pro illis in eodē: vt in quibusdā scriptum est exemplaribus: legamus. ¶ Op time præcedet eum cretico. s. litera ascripta creticos legēdum esse: aperte exemplo quod subijcitur ex Milonia na patet. Criminis nāq; Creticus est causa, spondęus.

ochimus ex abus cōstet.

RAPH.

¶ Mollius si tribrachys p̄ cedat facultates: temerita tes. Quidā priori exemplo moti: quia nihil tribracho conuenit: totum hoc præce ptum deprauarunt legētes Molossus tribrachū præce dat quod sane flagitium est perq̄ grande. Nam neq; eo modo exemplum cōgruit p̄ ceptioni: & Fabius de pedi bus duobus vno verbo cō præhensis nūc loquit. Qua re exemplum illud faculta tes in haud dissimile verbū facilitates mihi cōmutan dum videtur. Nam facilita tes dictio tribrachum com præhendit & spondæū quē admodū temeritates. ¶ Est enim quoddā medium ipsa diuisione in verborum. In præpositio in locū suum re ferenda videtur: vt ipsa, in diuisione legatur. ¶ Qui ni si alterius verbi in fine: alte rius in initio constet. In pr̨ positio vtrinq; eradēda vi

¶ Illud est quod supra dixi multum referre: vno ne verbo pedes sint duo cōpræhensi: an vterq; liber. Sic enim fit forte, criminis causa; molle, archipiratæ: mollius si tribrachys p̄cedat facilita tes, temeritates. Est enim quoddā in ipsa diuisione verborū la tens tēpus: vt in pentametri medio, spondæo: qui nisi alterius verbi fine: alterius initio cōstet: versum nō efficit. Potest etiam si minus bene præponi anapęstus: muliere non solum nobili: ve rūetiam nota. Tū anapęstus & creticus: Iambus quoq; qui est vtroq; syllaba minor: præcedet enim tres longas breuis: sed & spōdęus iābo recte præponitur: Iisdē in armis fui. Tū spondęus & bacchius: sic enim fiet in vltimis dochimus in armis fui. Ex iis quę supra p̄baui apparet molosson quoq; clausule cōuenire: dum habeat ex quocunq; pede ante se breuem. Illud scimus vbi cunq; sunt esse pro nobis, Minus grauis erit spondęus præcedē te bene pyrrhichio: vt iudicii iuniani: & adhuc pei⁹ priore pęo ne: vt brute dubitaui: nisi potius hoc esse velimus dactylum & bacchium. Duo spondęi nō fere coniungi patiuntur: quę in ver su quoq; notabilis clausula est: nisi cum id fieri potest ex tribus quasi membris. Cur de profugis nostris copias cōparat is cōtra nos? vna syllaba, duabus, vna. Ne dactylus quidem spondęo be ne præponitur: quia finem versus dānamus in fine orationis.

Referre in vno an i plu rib⁹ verbis iidem sint pedes.

Quinta bo.

Sexta.

Septima.

Octaua. bona.

Minus.

Nona. Bacchius & cludit: & sibi iũgitur. Venenũ timeres. Vitat cho-
reũ, spondæũ autẽ amat: vt nõ venena timeres: sed virus time-
Decima. res. Contrario quoq; quis cludet: nisi si vltimã longã esse volu-
Vndecima. mus: optimeq; habebit ante se molossõ: vt, & spinis respersum,
aut bacchiũ: qđ hic potest nos possem⁹. Sed verius erit claudere
Duodecima choreũ pcedenti spondęo. Nã hic potius est numerus: nos posse
mus: &, Romanus sum. Claudet & dichoreus si pes idẽ sibiipsi
Decimatertia. iũget: quo asiani sunt vsi plurimũ. Cuius exẽplũ Cicero ponit.
Patris dictũ sapiẽs temeritas filii cõprobauit. Accipiet ante se
Decima quarta. choreus & pyrrhichiũ. Oẽs ppe ciues, virtute, gloria, dignita-
te, superabat. Cludet & dactylus: nisi eũ obseruatio vltimæ cre-
ticũ facit: vt muliercula nixus in littore. Habebit ante bene cre
Decima quinta. ticũ & iambũ: spondæũ male: peius choreũ. Cludit amphibra-
chus. Qu. Ligariũ in Aphrica fuisse: si nõ eũ malumus esse bac-
chiũ. Nõ optimus est trochęus: si vltima est breuis: qđ certe fit
necesse est: alioqui quomõ cludet qui placet plerisq; dichoreus?
Illa obseruatione ex trochęo fit anapęstus. Idẽ trochęus pcedẽte
longa fit pæon: quale est si potero: &, dixit hoc Cicero, obstat in
Decima sexta. uidia. Sed hoc initiis dederũt. Cludit & pyrrhichius choreo p-
cedẽte. Nã sic pæon est. Oẽs ii q in breues excidũt: minus erunt
stabiles: nec alibi fere satis apti: q̃ vbi cursus orationis exigitur:
Primus initiis aptus. & clausulis nõ intersistitur. Creticus est initiis optimus. Quod
precatus a diis immortalibus sum. & clausulis. In conspectu po
puli Romani vomere postridie. Apparet vero q̃ bene eũ pcedát
vel anapęstus: vel ille q videt fini aptior pęon. Sed & se ipse seq-
tur. Seruare q̃plurimos: sic melius q̃ choreo pcedẽte. Quis non
turpe duceret si vltima breuis penultima longa fit. Sed finga-
mus, sic, nõ turpes ducerẽt. Sed hic est illud inane qđ dixi. Pau-
lulũ eñ moræ damus inter vltimũ atq; proximũ verbũ: & tur-
pe illud interuallo quodã producimus: alioqui fit exultantissi-
mũ: & trimetri finis. Quis nõ turpe duceret? sicut illud, ore spi
ritũ excipere liceret: si iũgas lasciui carminis est: sed interpũctis
quibusdã & tribus quasi initiis fit plenũ auctoritatis. Nec ego
cũ pcedẽtes pedes posui: legem dedi: ne alii essent: sed quid fere
accideret: qđ in psentia videretur optimũ ostẽdi. & quidẽ opti-
me est sibi iũctus anapęstus: vt qui fit pentametri finis vel rhy-
thmos: qui nomen ab eo traxit. Nam vbi libido dominatur in-
nocentiæ leue præsidiũ est. Nã synaloephe facit vt vltimæ sylla
Melior. bæ pro vna sonẽt. † Mollior fiet pcedente spondæo vel bacchio:
vt si mutes idem, leue innocentiæ præsidium est. Non me capit
(vt a magnis viris dissentiam) pæon qui est ex tribus breuibus
& lõga. Nã est ipse vna plus breui anapęsto, facilitas & agilitas:
qđ quid ita placuerit iis non video: nisi q illũ fere probauerint:
quibus loquendi magis q̃ orandi studium fuit. Nam & ante se
breuibus gaudet pyrrhichio & choreo: mea vel nostra facilitas.
At pręcedẽte spondęo tum plane finis est trimetri. Cũ sit per se
quoq; ei cõtrarius: principiis merito laudatur. Nã & primã sta
bilem & tres celeres habet: tamẽ hoc quoq; meliores alios puto.

detur. Constat eñ verbum ablatiuo citra in ppositionem iũgitur. ¶ Sed spondæus iambo recte pponit. Et copula mihi ascribẽda videtur hoc modo. Sed & spõdæus. ¶ Iisdẽ in armis fui. Iisdẽ ablatiu⁹ & in ppositio in sequẽs exẽplũ mihi transferẽda videntur. Armis nãq; spondæus est: fui iambus. Iisdẽ aũt in armis exẽplũ videt esse pcepti sequentis. Spondæus est eñ cũ bacchio & iambo. In vltimis autẽ duobus verbis armis fui dochimus est. Sic eñ fiet vltimus dochimus. In pręposito est ascribenda vt in vltimis legat. ¶ Minus grauis erit spondæus præcedente se pyrrhichio. Se pronomẽ vt ociosum & incongrue appositum videtur oblinẽdũ: ne more imperiti vulgi Fabius loqui videatur hoc pronomine sui fere semper abutentis. ¶ Et ad hoc peius priore Pæone. Adhuc o vocali in u mutata legẽdum est. ¶ Quæ in versu quoq; nobis clausula est. Castigate in quibusdam exemplaribus notabilis legitur. ¶ Vna syllaba duab⁹ vna. Hæc verba mihi non percipiuntur superflueq; ascripta videntur. ¶ Vel choreum & spondæum ante amat: vt venenum timeres. Aut aliquid verborum deest huic loco: aut illa duo verba vel choreũ sunt superuacua. Neq; enim in hoc exemplo choreus Bacchium antecedit. Se etiam pronomen mihi ascribendũ videtur hoc modo. Et spondæum ante se amat. ¶ Cibis respersuz. Hoc exẽplũ mihi nõ videt integrũ esse. Neq; eñ in illis duobus verbis isunt molossus ac palimbacchius. ¶ Claudet & dichoreus pes idem sibi ipsi iũgetur. Vni⁹ hic particulę defectu ita sensus obscuratur: vt integre nõ percipiat: q hac cõditionali particula si ascripta maxime perspicu⁹ reddit hoc mõ. Claudet & dichoreus si pes idẽ sibi ipsi iũgetur.

¶ Accipiet ante se choreū & pyrrhichium. Aperte ex exēplo qđ infert colligitur sensum exposcere: vt choreus legat. nō choreū hoc modo. Accipiet ante se choreus & pyrrhichiū. Nā illud vltimū verbū superabat & pyrrhichio cōstat & choreo. ¶ Si nō eū maluimus esse bacchiū. I vocali expuncta malumus est legendū. Hinc autē manifeste apparet Bacchiū ex Fabij quoq̧ sentētia ex breui & duabus lōgis cōstare: vt superius diximus ¶ Illa obseruatione ex trocheo sit anapęstus. s litera in t mutata sit est legendū. ¶ Nā si pæon est. c litera ascripta sic mihi videt esse legēdū. Ex choreo nāq̧ & pyrrhichio efficitur pęon prim⁹: qui maxime initijs cōuenit. ¶ Qđ deṗcatus a dijs immortalibus. In oratiōe pro Murena vnde sumptū videt hoc exēplū: recte qđ precat⁹ legit. Corrupte vero deprecatus. De enim expūcta precatus est legendū vt primus pes sit creticus. ¶ Sū & clausulas. Sū verbū eradatur & a vocali in i conuersa clausulis legatur. ¶ Vel ille q videt sine aptior pæon e in i cōuersa fini legat. ¶ Sit meli⁹ q̄ choreo pręcedēte. t litera in c mutata: sic mihi legēdū videt ¶ Sicut ille ore excipere liceret. Pro illo legēdū est illud. Deesse aūt hic spiritū facile est ex secūda in Verrē actiōe videre. Ore inqt spiritū excipere liceret. ¶ Qđ ne ṗsentia: recte in qbusdā exēplarib⁹ in ṗsentia legit. ¶ Vel rhythmos quod nomē ab eo trāsit. Deprauatus hic locus sic videtur posse emendari: vt qui legatur nō qđ & traxit loco illius trāsit: hoc modo. Qui nomē ab eo traxit. ¶ Melior fiet ṗcedēte spondęo. Recte mollior in qbusdā legit exēplaribus. ¶ Nā est ipsa vna plus breui anapęsto. Pro ipsa mihi videtur legendū ipse. ¶ Ac ṗcedente spondęo tamē. Loco illius tamē tum mihi videtur legendum: & c litera in t mutata at legendum.

Bacchius ex ribus con- et.

ASCENSIVS.

¶ Habet Valleñ. facilitates. Habet præcedente se pyrrhichio: nec ignorasse videtur Valla legem reciprocationis quæ omnino mala non sit si dicas. Minus grauis erit spondæus præcedente se pyrrhichio: videtur enim ad principale: vt dicunt suppositum referri: sed durius sonat & necessarium nō est pronomen se. Vna syllaba, duabus vna; licet hæc verba a Raphaele nō percipiantur: nō sunt tamē superflua: declarat enim Fabius finem esse conflatum ex tribus dictionibus, is, cōtra, nos. constantibus vna syllaba. s. is: duabus, cōtra. vna, nos. Vel choreum &c. lego: vitat choreum: quia choreus a Fabio dicitur qui vulgo trochæus quē si bacchio ex prima breui & duabus longis præponas finem heroici in oratione summopere fugiendum efficias: vt venena timeres. Spondæum autem amat vt virus timeres. Hunc locum Aldus etiam asterisco notauit: & re uera difficile est inuenire si non emendetur bonū sensum: neq̧ glorior me illum inuenisse: verum malui aliquid q̄ nihil dicere: Contrarius quoq̧ qui est cludet. Valleñ. habet. Contrario quoq̧ quis cludet. Et fere eodem tēdūt verum exemplum cibis respersum non quadrat: nam licet respersum faciat palimbacchiū: tamen cibis non facit molosson: sed ne spondæum quidem. Vnde pro cibis inueniendus est molossus aptus. nec auscultandum ijs qui respersum sibi legant aut cibi. Facile quęuis molosson excogites, vt & spinis respersum: aut verrucis respersum: aut similem. Sed verius erit. i. magis ex arte vnde supra Demosthenis dicta vera. i. ex arte dicta interpretati sum⁹ & legim⁹ vera nō seuera. Vel accipiet ante se choreum & pyrrhichium &c. Sic Aldus. Valleñ. aūt vt Raphael. Verum.
Similiter. Nam sic pæon est. & Quod precatus. Et clausulis. Cui⁹ dicti sensus est q̧ creticus est aptus clausulis: vt postridie tres vltime creticum faciunt. Sicut: illo ore spiritum excipere liceret. Sic Aldus. Sed Valleñ. illud: scripsit: vt sit illud quod sequitur. ore spiritū excipere liceret. Vbi quinq̧ sunt pedes: tres qui vulgo trochæi dicuntur continui: tribrachys quem trochæum Fabius vocat: & iterum vulgato nomine trochæus: sed faciēdo per distinctionem in singulis quasi finem breues pro longis habentur. Non puto sine ratione Aldum a Raphaelis præscripto discessisse: legendo autem illo ore: si metrico more distinguamus erunt spondæus: duo iambi: tribrachys & trochæus. vt notis vtar nominibus. Sed de his satis. Addam tamen in Valleñ. non esse vocabulum spiritū: forte eo q̧ Fabius subdit: & tribus quasi initijs: innuēs tria esse verba. ore, excipere, liceret: sed possumus pro vno quasi initio legere: ore spiritum: & quia in Verrem sic legitur ad scriptum velim vnde etiam in Vallensis margine scriptū est: ore spiritum excipere sibi liceret. Leue est pręsidium: legam cum Vallensi vt duo sint anapæsti. leue præsidium est. Nam synalœphe facit vt vltimæ syllabę pro vna sonent: quocirca legendum est: præsidium est: verum synalœphen pro ellipsi accipit. Mollior fiet: sic Aldus: Valleñ. tamen melior fiet. Nam est ipse sc3 pæon vna plus breui anapæsto: Vallensi est anapestos in recto casu: vt sit pæon est anapęstos vna breui plus: sed sequar Raphaelem & Aldum. Sane ille duæ voces facilitas & agilitas sunt exempla pæonis ex tribus breuibus & lōga. Nostra facilitas: præcedente choreo seu trochæo: mea facilitas pyrrhichio præcedente dicitur: vnde vt exempla præcepto aut dicto congruāt: legendum videtur: mea facilitas: nostra facilitas. Cum sit per se quoq̧ &c. ordo videtur. Contrarius ei. s. pæoni dicto cuius tres breues quartam longam præcedunt: hoc est cuius prima longa reliquæ tres breues sunt: quoq̧. i. etiam cū sit per se. i. solus laudatur merito principijs. tamē puto alios. s. pæones meliores quoq̧. i. etiā hoc. s. pæone: cuius prima tm̄ lōga: reliqui aūt sunt: qui aut priores duas aut posteriores duas: aut medias duas: aut extremas duas tm̄ longas habent.

¶ Nam id tum miseri in minimis occupati est. Tū coniunctio duplicari triplicarive in oratione solet: non autem sola poni nisi cum tūc significat. Quare hic iterum ascribatur hoc

¶ Totus vero hic locus non ideo tractatur a nobis: vt oratio quæ ferri debet ac fluere: demetiendis pedibus ac perpendendis syllabis consenescat. Nam id tum miseri tum in minimis occupati est. Neq̧ enim qui se totum in hac cura consumpserit potioribus vacabit: siquidem relicto rerum pondere ac nitore

contempto, tesserulas (vt ait Lucillius) struet: & vermiculate inter se lexis committet: nonne ergo refrigeretur sic calor & impetus pareat: vt equorum cursum qui dirigit minuit: & passus qui æquat, cursum frangit, quasi numeri nō fuerint in compositione depræhensi. Sicut poema nemo dubitauerit perito quodam initio fusum: & aurium mensura: & similiter decurrentium spatiorum obseruatione esse generatum: mox in eo repertos pedes. Satis igitur in hoc nos componit multa scribendi exercitatio: vt ex tempore etiam similia fundamus. Neq; vero tam sint intuendi pedes: q̄ vniuersa compræhensio. Vt versum facientes: totum illum decursum non sex vel quinq; partes: ex quibus constat versus aspiciunt. Ante enim carmen ortum est: q̄ obseruatio carminis. Indeq; illud. Fauni vatesq; canebant. Ergo quem in poemate locum habet versificatio: eum in oratione compositio. Optime autem de illa iudicant aures: quæ & plena sentiunt: & parum expleta desiderant: & fragosis offenduntur: & lenibus mulcentur: & contortis excitantur: & stabilia probant: clauda depræhendunt: redundantia & nimia fastidiunt. Ideoq; docti rationem componendi intelligunt: & indocti voluptatem. Quædam vero tradi arte non possunt. Mutandus est casus, si diutius is quo cœperamus feratur: num in quem transeamus ex quo præcipi potest? Figuræ laboranti etiam compositioni variatæ sæpe succurrunt. quæ: cum orationis: tum etiam sententiæ: num præscriptum eius rei vllum est? Occasionibus vtendum: & cum re præsenti deliberandum. Enimuero spatia ipsa: quæ in hac quidem parte plurimum valent: quod possunt nisi aurium habere iudicium? Cur alia paucioribus verbis satis plena: vel nimiū: alia pluribus breuia & abscissa sunt? Cur in circūductionibus etiam cum sensus finitus est: aliquid tamen loci vacare videatur? Neminem vestrum ignorare arbitror iudices: hunc per hosce dies sermonem vulgi atq; hanc opinionem Populi Romani fuisse. Cur hosce potius q̄ hos? Neq; enim erat asperum. Rationem fortasse non reddā: sentiam esse melius. Cur non satis sit, sermonem vulgi fuisse? Compositio enim patiebatur. Ignorabam: sed ita vt audio: hoc animus accipit: plenum sine hac geminatione non esse. Ad sensum igitur referenda sunt. nequis satis forte quid seuerū: quid iucundū sit intelligere. facias quidē natura duce melius q̄ arte: sed naturæ ipsi ars inerit. Illud prorsus oratoris, scite: vbi quoq; genere compositionis sit vtendum. Ea duplex obseruatio: altera quæ ad pedes refertur: altera quæ ad compræhensiones: quæ efficiuntur ex pedibus: & de iis prius. Diximus igitur esse in-

Incisum. cisa membra circuitus. Incisum (quãtum mea fert opinio) erit sensus non expleto numero conclusus: plerisq; pars membri. Tale est em̄ quo Cicero vtitur. Domus tibi deerat: at habebas. Pecunia superabat: at egebas. Fiunt autē etiam singulis verbis incisa. vt, Diximus: testes dare volumus. Incisum est, diximus.

Membrum. Mēbrum autē est sensus numeris conclusus: sed a toto corpore

modo. Nam id tu; miseri tum in minimis occupati est. ¶ Et vermiculate in se lexis commutet. In tertio de oratore libro Cicero hoc idem Lucilij dictum refert his verbis. Q̄ lepida synthesis: compositæ: vt Tesserulę omnes arte: pauimēto ac emblemate vermiculato. Inter autem pro illa in præpositione & committet videtur esse legendū hoc modo. Et vermiculate inter se lexis committet. ¶ Nōne ergo refrigeretur: si calor. & impetus pereat. Aut c litera ascripta: sic legatur: aut certe illud si vt sensum confundens eradatur. ¶ Vt equorū cursum delicati minutibus passibus frangunt. Qui aut minutis aut minutioribꝰ nō videt eē legēdū. Quintiliano frustra studet. ¶ Quasi non fuerint in compositione depręhēsi. Aliquid huic sensui deesse videtur: & fortasse numeri nominatiuꝰ est ascribendus hoc modo. Quasi numeri non fuerint in compositione depręhēsi. ¶ Ideoq; illud. Fauni vatesq; canebant. Nō ideoq; sed indeq; mihi legendum videtur: est autem ennij hemistichion vt ait in oratore Cicero. ¶ Quę poema sentiūt: & copula ascribenda est. Nō aūt poema: sed plena mihi sensus exigere videt: q̄uis poema legat. ¶ Leuibus mulcētur. u litera in n cōuersa lenibꝰ legat. ¶ Mutandus est casus. Sic q̄dē recte legi ne admonerē quidē: nisi a q̄busdam parum Fabij acumina percipientibus imitandus legeretur. ¶ Ex quo pcipi potest: figuræ laborāti & compositioni variata sæpe succurrunt: quæ cū orationis: tum etiam sententię. Nisi corrigatur hoc deprauatū præceptū nihil integri sensus percipi pōt. Facilius autē est asterisco illustrare q̄ vllā sine verborū immutatione correctionē adhibere. Forsitan aūt recte legeretē si illa & copula: & illud q̄ relatiuū expūge-

abruptus: & per se nihil efficiens. Id enim: o callidos homines perfectum est: at remotum a cæteris vim non habet, vt per se manus & pes & caput, & o rem excogitatam? quando ergo incipit corpus esse? cum venit extrema conclusio. Quem quæso nostrum fefellit: id vos ita esse facturos? quam Cicero breuissimam putat. Itaq; fere incisa & membra mixta sunt: & conclusionem vtriq; desiderant. Perihodo plurima nomina dat Cicero: ambitum: circuitum: comprehensionem: continuationem: circunscriptionem. Genera eius duo sunt: alterum simplex: cum sensus vnus longiore ambitu circunducitur: alterum quod constat membris: & incisis: quæ plures sensus habent. Aderat ianitor carceris, & carnifex prætoris: & reliqua.

Perihodos Circuitusve.

ASCENSIVS.

¶ Nam id tũ miseritum in minimis occupati &c. sic Vallen̄. Vbi vero Vallen̄ habet: nõne ergo refrigeretur calor & impet⁹ pereat: vt equorũ cursum dirigat: vtimur his passibus vt equorũ cursum frangant: quasi vero fecerint in compositione dep̄hensi sicut poema nemo dubitauerit perito quodã initio fusum &c. Raphael legit: Nõne ergo refrigeretur sic calor & impetus pereat/vt equorum cursum delicati minutis passibus frangunt/quasi numeri &c. Aldus vero quẽ potissimũ hoc loco sequar/impressit: vt equorũ cursum qui dirigit/minuit/& passus q ęquat cursum frangit: quasi numeri &c. Mutandus est casus. dat exẽpla eorum quę arte tradi aut præcipi non possunt: estq; locus clarissimus totus modo non obtuso simus ingenio/& cõtextum notis interrogationũ vt Vallen̄ & Aldin⁹ codices distinguamus. Verũ vt etiã hebetibus obuia sit sententia: ea huiusmodi est: Mutandus est casus &c. hoc est. Præceptũ est oĩbus notum: casum debere mutari: nũ p̄cipi potest in quẽ casum/ex quo casu transeamus? q. d. nequaq̃. Itẽ notũ est ꝙ figurę laboranti etiã cõpositioni variatę sæpe succurrãt. quæ. s. figuræ cũ orationis tũ sentẽtię: nũ vllũ p̄scriptũ est eius rei? q. d. minime. quia occasionibus vtẽdũ & cũ re p̄senti deliberãdũ est. Reliqua euidẽtiora sunt. Illud vero qđ Raphael negat se intelligere sic intelligo: Ad sensum igit̃ referenda sunt. i. ad auriũ iudiciũ. Sed forte tu nequis satis intelligere quid sit. i. esse debeat seuerũ quid iucundum? tu facias melius natura quidem duce q̃ arte: sed naturæ ipsi ars inerit. sic Vallen̄. alij naturis ipsis legunt. Habet etiam vt mea fert opinio. Numeris conclusus. Id enim: o callidos homines. Pro illo autẽ: omne excogitatum pro quo Raphael reponit Os excogitatum: habet idem Vallen̄. o rem excogitatam: quasi alterum membrum: vnde additur Quando ergo incipit corpus esse: Habet, quem quęso nostrum: sed sic scriptum q̃o. Habet alterum qđ constat membris incisis: sed nescio quis superscripserit & inciso. quę. s. membra & incisa.

rẽtur atq; e vocali ascripta variatę legeretur: hoc modo. Figuræ laboranti compositioni variatę sępe succurrũt. ¶ Nũ scriptũ eius rei nullũ est: præ syllaba est ascribenda: vt præscriptũ: ac n litera expungenda vt vllũ legatur. ¶ Ad sensum igitur referẽda sunt: neq; satis forte quid seuerũ quid iucundum sit intelligere faciat quidem natura duce melius q̃ arte. Sed naturis ipsis ars inerit. Ingenue fateor: neq; p̄cipio: neq; corrigere hũc locũ scio. ¶ Incisum: quãtum mea refert opinio: erit sensu nõ expleto numero conclusum: re syllaba erasa fert. & s litera ascripta sensus: & conclusus. m litera in s mutata: vel refragantibus exemplaribus mihi legendũ videt̃. ¶ Membrũ est sensus mẽbris conclusus. Q̃uis sic legatur: mihi tamẽ hæc definitio deprauata videtur. Neq; enĩ quicq̃ per seip̄m: sed per diuersa solet explicari. Quare pro mẽbris licet exẽplaria refragentur: numeris existimo esse legẽdũ: hoc mõ. Mẽbrũ est sensus numeris cõclusus. ¶ Ideo callidos homines: corrupte sic legitur: corrigendũ aũt hoc modo videt̃ vt loco illi⁹ dictionis ideo: tria hęc verba reponant̃. Id enĩ o. vt legamus. Id enĩ o callidos homines: perfectum est: ex oratione vero p Cornelio sumptũ est hoc exemplũ. ¶ Vt per se manus & pes & caput & omne excogitatũ. Os non omne in q̄busdam legit̃ exẽplaribus: & recte quidẽ vt mihi videtur. ¶ Quem quasi nostrũ fefellit: cũ in oratione p Cornelio: vnde hoc exemplum diximus esse descriptum non quasi sed quęso legatur: nimiũ temerarij quidã esse cõuincũtur qui ita deprauent: vt pro illo quasi non quęsoi sed quęq; & legant & exponãt. ¶ Altera quæ cõstant mẽbris incisis: & copula in quibusdã exemplaribus castigate est ascripta: hoc modo: membris & incisis.

¶ Habet periodos membra minime duo. Non minime quod est negandi aduerbium: sed minimũ: qđ est superlatiuũ mihi videtur esse legẽdum: vt ad minimũ intelligamus quẽad modũ elegãtius dicit̃ summum q̃ ad summũ. Quidam tamẽ e in a mutãtes minima putant esse legendum: sed non minus mi-

¶ Habet perihodos membra minimũ duo. Medius numerus videtur quatuor. sed recipit frequenter & plura. Modus ẽi a Cicerone: aut quatuor senariis versibus: aut ipsius spiritus modo terminatur. præstare debet: vt sensum concludat: sit aperta, vt intelligi possit: non immodica vt memoria contineri. Membrũ lõgius iusto tardum: breuius stabile est. Vbicũq; acriter erit & instanter pugnaciterq; dicẽdũ: membratim cæsimq; dicemus. Nam hoc in oratione plurimũ valet: adeoq; rebus accõmodanda compositio: vt asperis asperos etiã numeros adhiberi opor-

Perihodi ratio. eius

Mẽbri ratio.

teat:& cum dicente æque audiētem inhorrefcere. Membratim plerūq; narrabimus:aut ipfas perihodos maioribus interuallis: & velut laxioribus nodis refoluemus: exceptis quæ non docen di gratia: fed ornandi narrantur: vt in Verrem Proferpinæ ra ptus.Hæc enim lenis & fluens contextus decet.Perihodos apta procemiis maiorum caufarum:vbi follicitudine:commendatio ne:mıferatione res eget.item communibus locis:& in omni am plificatione:fed pofcitur tum auftera,fi accufes:tum fufa,fi lau des.Multum & in epilogis pollet. Totum autem adhibendum eft:quo fit amplius compofitionis genus: cum iudex nō folum rem tenet:fed etiam captus eft oratione:& fe credit actori:& vo luptate iam ducitur.

Hiftorię cō textus.

Hiftoria nō tam finitos numeros q̄ orbem quēdam contextūq; defiderat.Nāq; omnia eius membra conne xa funt. quoniam lubrica eft ac fluit: vt homines qui manibus inuicem appręhenfis gradū firmant, continent: & continētur.

Demonftra tiui generis numeri. Iudicialis & cōcionalis.

Demonftratiuū genus omne fufiores habet liberiorefq; nume ros.Iudiciale & concionale:vt materia varium eft:fic etiam ipfa collocatione verborū.Vbi iam nobis pars ex duabus (quas mo do fecimus) fecūda tractāda eft.Nam quis dubitat alia lenius: alia concitatius:alia fublimius:alia pugnacius:alia gratius:alia grauius effe dicēda?Grauibus:fublimib⁹: ornatis:lōgas magis fyllabas cōuenire? Ita vt lenia fpatiū,fublimia & ornata clarita tem quoq; vocū pofcant potius q̄ his contraria. Magis laudarē: breuibus argumēta:partitiones:iocos: & quicquid eft fermoni magis fimile. Itaq; componemus procemiū varie:atq; vt fenfus eius poftulabit. Neq; eñ accefferim Celfo: qui vnā quādā huic parti formā dedit:& optimā cōpofitionē effe procemii:vt apud Afiniū,dixit.Si Cæfar ex omnibus mortalibus:qui fint:ac fue rint:poffet huic caufæ difceptator legi:nō quifq̄ te potius optā dus nobis fuit.Non quia negem hoc bene effe compofitum: fed quia legem hanc effe cōponēdi in omnibus principiis recufem. Nam iudicis animus varie pparatur:tum miferabiles effe volu mus:tū modefti: tū acres: tū graues: tū blandi:tū flectere:tū ad diligētiā hortari. Hæc vt funt diuerfa natura:diffimilē cōpo nendi quoq; rationē defiderāt. An fimilibus Cicero vfus eft nu meris in exordio pro Milone? pro Cluentio? p Ligario?

Narratio nis pedes.

¶Nar ratio fere tardiores:atq; (vt fic dixerim) modeftiores defiderat pedes:& nominibus maxime mixtos. Nam & verbis: vt fæpius preffa eft:ita interim infurgit fed docere & infigere animis res femper cupit:qđ minime feftinantiū opus eft. Ac mihi videtur tota narratio cōftare lōgioribus mēbris:breuioribus perihodis.

Argumen torum.

Argumēta acria:& citata pedibus quoq; ad hāc naturā accom modatis vtētur.Nondū eñ ita vt trocheis:quæ celeria qdē:fed fine viribus funt. Verū q̄uis fint breuibus lōgifq; mixta: nō tñ plures longas q̄ breues habētia.Illa fublimia: fpatiofas quę cla rafq; voces habēt:amant amplitudinē:dactyli quoq; ac pæonis etiā fi maiori ex parte fyllabis breuibus:tēporib⁹ tñ fatis pleni. Afpera cōtra,iābis maxime cōcitātur:non folū q̄ fint e duabus

nima a fenfu q̄ minime ab horrere mihi videtur. ¶Modus eius a Cice. aut quatuor fenariis verfibus aut ipfius fpiritus modo terminatus. s litera in r cō uerfa terminatur contēde rim effe legēdū ibiq; diftin guendū: in oratore autem Cicero ait periodon qua tuor hexametris verfibus cōftare. ¶Sic apta vt intel ligi poffit. c litera in r mu tata: fit mihi legendū vi detur. ¶Membrū longius tradūt: breuium ftabile eft m litera in s conuerfa bre uius legendū effe facile qui dē eft videre. ¶Adeoq; re bus accōmodata compofi tio. Ita quidem legitur: fed fi accōmodanda legeretur magis & fenfui & iis quæ fequūtur conuenire. ¶Hic enim lenis & fluens con textus decet. Hæc potius q̄ hic mihi legendum vide tur. ¶Et velut laxioribus modis refoluem⁹. Pro mo dis legendum effe nodis fa cile recte intuenti patet. ¶Sed pofcit tum auftera fi laudes. Paffiue pofcitur mihi legendum videtur. ¶Hiftoria non tam fini tos numeros q̄ obicē quē dam contextūq; defiderat. Quonam pacto obicē de fideret hiftoria: quæ vel ex Fabii fententia leniter flu ere debet non video. Qua re non obicem: fed orbem quendam recte quidam le gere mihi videntur. Ita nā q; inter fe connexa effe de bet hiftoriæ compofitio: vt orbem quendam effi cere videatur. ¶Et quo niam lubrica eft: & copu la vt fuperuacua videtur eradenda. ¶His contra ria magis laudarem bre uibus: argumenta: parti titiones: iocos: & quicquid eft fermoni magis fimile. Hic duo verba quæ in qui bufdam afcripta funt exē plaribus defunt. Sic enim ibi legitur. Potius q̄ his cō traria. Sed ne fic quidem verus percipitur fenfus. Quare afterifco hic quoq; locus illuftrādus videtur. ¶Nō quia negē hoc haud

modo syllabis:eoq; frequentiorē quasi pulsum habent: quæ res lenitati contraria est : sed etiam q omnibus partibus insurgūt: & a breuibus in longas nituntur & crescūt. Ideoq; meliores choreis:qui a longis in breues cadūt. Summissa: qualia in epilogis: lentas & ipsa:sed minus exclamantes exigunt. Vult esse Celsus aliquam & superiorem compositionem : quā si quidē sciremus, doceremus:sed sit necesse est tarda & supina. Verū nisi ex verbis atq; sententiis per sese id quęritur:satis odiosa esse non poterit.

ASCENSIVS.

¶ Vallen. scripsit (sed repositū videtur) habet perihodos mēbra minimū duo. medius numerus videtur quatuor. s. mēbrorū. &c. Aldus impressit videtur quatuor. s. mēbra: sed quia sequit: sed recipit: legā videtur. Praeterea Vallen. habet: modus ei: qd placet: itē tā ipse q Aldinus : terminatus: qd etiā placet: sed sic vt cōtinuo legatur: pstare debet &c. Membrū longius iusto tardū. sic Vallen. Hæc enim lenis , sic cū Raphaele Aldus : vt sit hæc q ornandi gratia narrātur. Vallen. aūt hic. i. in loco Ciceronis in Verrē & simili. Sed poscitur, sic Aldus. Poscit aūt Vallen. Qē orbē quēdā, sic Vallen. Vbi iā nobis pars &c. secūda. s. obseruatio q ad pedes refertur: quæ secunda est in executione & declarati one cū prior esset pa posita. Nā quis dubitat? Vallen. habet: nā nō dubitat. His cōtraria: locū hūc asterisco illustrandū censet Raphael: cū si mille apponat illustriorē non faciat: quare melius nobiscū egit Aldus qui aliquē saltē sensum lectione quā secuti sumus nobis eruit. vt sit. Ita vt lenia poscant spatiū vocū. i. amplitudinem subli mia & ornata poscant potius claritatē vocū q his contraria: sc; humilia & inornata. Ego magis laudarē argumenta, partitiones: iocos & quicquid est magis simile sermoni. i. familiari locutioni q orationi: breuibus. i. si constent breuib q longis & sesquipedalibus. Posset hunc causæ disceptator legi. i. eligi aut deligi: Hoc haud bene: sic Aldus: sed aut deponā haud: aut legam haud male. Nondū enim ita sup. citatis pedibus vtentur (qd a superiori facile repetitur) vt trochęis: q tribus breuibus Fabio cōstant. quæ sc; argumenta trochęis constantia: celeria quidē, sed sine viribus sunt. non video cur hunc locū asterisco notet Raphael. Quā quidē scire nos doceremus/sic Aldus quoq;. sed dubitē an potius legā quā si quidem sciremus doceremus. Facile enim inducor vt credā Celsi cōpositionem ab eo nō expressam: eo q dicit aliquā non quādā. Aut sic dixit aliquā: vt Persius Sese aliquē credens Italo q honore supinus &c. hoc est egregiam compositionē: superiorē ex lentis: sed sit necesse est tarda & supina. i. negligens: vt cōtra proni videntur operi incumbentes/a quo supini auersi sunt. Sicut in Persiano versiculo: supinus est per securitatem negligens effectus & ab opere auersus q ædilis sit in municipio. Verum nisi ex verbis atq; sententijs per sese id quęritur: sc; vt tarda & supina sit: satis odiosa esse non poterit: sic Aldus & Vallen. neq; accedā Raphaeli/qui nō satis legendū censet. Nā vult Fabius tā odiosam fore cōpositionem vt tam odiosa dici non possit quin sit magis odiosa.

bene esse compositū: haud aduerbium cū a sensu non admittatur prorsus est eradendum. ¶ Nōdū enim ita vt trochæis quæ celeria quidem sed sine viribus sunt. Deprauatum hunc quidē locum esse facile est videre sed emendare difficile: nisi aliquid verboru; tollatur. Quare doneo integrū aliquod exēplar inueniatur: asterisco hic quoq; sensus illuminetur. ¶ Aspera cōtra iambus maxime concitatus: non solum q sint: e duabus modo syllabis. Vitiose hoc quoq; sic legitur: neq; sensus percipitur nisi quorūdam verborum immutatiōe corrigatur u aūt vocali in i conuersa iambis mihi legēdum videtur & concitantur pro illo participio cōcitatus: hoc modo. Aspera contra iambis maxime concitantur. Sic enim & apertus est sensus: & quę sequūtur: conueniūt cum prioribus. ¶ Sed etiā quod omnib pedibus insurgunt: quo modo iambi omnibus pedibus insurgunt non video. Pro pedibus autē partibus fortasse recte legeretur. ¶ Submissa qualia in epilogis: sed lētas & ipsa & minus exclamantes exigunt. Deprauatus hic sensus recte percipi non potest. Vt autem nihil addamus detrahamusve: sed particula in locum: & copulæ iterum ascriptæ videtur referenda hoc modo. Sed minus exclamantes exigunt: voces autem extrinsecus est subaudiendum. ¶ Vult esse Celsus aliquam & superiorem compositionem: quam quidem scire nos doceremus: sed sit necesse est tarda & supina. Idcirco huius quoq; loci non percipitur sensus: quia mendis non vacat. quæ facile tolerentur si opus Celsi de oratoria facultate extaret. Cum vero non inueniatur: asterisco hic quoq; locus notetur. Neq; enim mihi probatur eorum correctio: qui putant supiniorem esse legendum: cum sensui minime conueniat. ¶ Verum nisi ex verbis atq; sententijs per se id quęritur satis odiosa esse non poterit: vt hic sensus percipi possit illa si coniunctio eradenda videtur: aut certe in se pronomen conuertenda: ac non negandi aduerbium iterum est ascribendum: hoc modo. Verum nisi ex verbis: atq; sententijs per sese id quęritur satis odiosa non esse non poterit.

¶ Deniq; vt semel finiā: sic fere cōponendū: quo modo pronunciandū erit. An nō in procemiis plerūq; summissi: nisi cū in accusatione cōcitādus est iudex: aut aliqua indignatione cōplendus? In narratione pleni atq; expressi? In argumētis citati : atq; ipso etiā motu celeres sumus? vt in iocis ac descriptionibus fusi ac fluentes: in epilogis plerūq; deiecti & infracti? Adq; corporis quoq; motus sua quædā tēpora & ad signa pedū: nō minus sal-

¶ At enim non in procemijs plerūq; summis: nisi cum in accusatione cōcitandus est iudex. T litera in n conuersa an videtur esse legendum ac enim particula eradēda: necnon si syllaba ascripta summissi scribendum mihi videtur. ¶ Atq; cor-

tationi: q̃ modulatiōib⁹ adhibet musica ratio numeros. Quid? non vox & actus accōmodatur naturæ ipsarū de quibus dicimus rerū? Quo minus id mirū in pedibus orationis: cū debeant sublimia ingredi: lenia duci: acria currere: delicata fluere. Itaq̧ vbi est necesse: affectamus etiā tumorē qui spōdæis atq̧ iambis maxime continetur. Hyperoargus sceptra mihi liquir pelops. At ille comicus æque senarius: quē trochaicū vocant pluribus choreis: qui trochæi ab aliis dicūtur. Pyrrhichius quidē decurrit: sed quantū celeritatis habet: tantū grauitatis amittit. Quid igitur faciam? nō eam: ne nsic quidē. Aspere vero & male dicūt. Etiā in carmine iambi grassantur. Quis hoc potest videre? quis potest pati? nisi impudicus & vorax & aleo? In vniuersum autē si sit necesse duram potius atq̧ asperam compositionem malim esse: q̃ effœminatam & eneruem: qualis apud multos: & quoti-

syntonorū diemagis lasciuimus: † sybaritarum modis saltitantes. Ac ne tam bona quidem vlla erit: vt debeat esse cōtinua: & in eosdem semper pedes ire. Nam & versificandi genus est vnam legem omnibus sermonibus dare: & id cum manifesta affectatio est: cuius rei maxime cauenda suspicio est: tum etiam tedium ex simi-

Quodq̧ litudine ac satietatem creat. † Quoq̧ est dulcius, magis perdit amittitq̧ & fidem & affectus, motusq̧ omnes, qui est in hac cura deprӕhensus. Nec potest ei credere aut propter eum dolere & irasci iudex: cui putar hoc vacare. Ideoq̧ vincta quædā quasi soluenda de industria sunt: quædam ita maximi laboris ne laborata videantur. Sed neq̧ longioribus q̃ oportet hyperbatis cōpositioni seruiamus: ne quę eius gratia fecerimus propter eam fecisse videamur. & certe nullum aptum atq̧ idoneū verbū prętermittemus gratia lenitatis. Neq̧ enim erit vllū tam difficile: quod non commode inseri possit: nisi q̧ in euitandis eiusmodi verbis non decórem compositionis quærimus: sed facilitatem. Non tamen mirabor latinos magis indulsisse cōpositioni: q̃ atticos: q̃uis minus in verbis habeant varietatis & gratiæ. Nec vitium dixerim: si Cicero a Demosthene paululum in hac parte desciuit. Sed quæ sit differentia nostri gręciq̧ sermonis expli-

Cōpositio. cabit summus liber. Compositio (nam finem imponere egresso destinatum modum volumini festino) debet esse honesta: iucunda: varia. Eius tres partes: ordo: coniūctio: numerus. Ratio in adiectione: detractione: mutatione. Vsus pro natura rerum: quas dicimus cura magna: vt sentiendi atq̧ loquendi. Prior sit dissimulatio curæ præcipua: vt numeri sponte fluxisse non arcessiti & coacti esse videantur.

ASCENSIVS.

¶ An non in procemijs plerūq̧ summissi. sic Vallēn. Vt in locis ac descriptionibus: sic Vallēn. Aldus aūt impressit vt in iocis. Atq̧ corporis &c. sic Aldus. Raphael aūt asterisco vt bene de nobis mereatur signandū locū dicit. In Vallēn supscriptū est Ad: vt sit Adq̧ & legatur sic. Adq̧ corporis quoq̧ motus sua q̃dā tēpora: & ad signa pedū non minus saltationi q̃ modulationibus adhibet musica ratio numeros. Sequentem autē locum quem Aldus legit sic. Quod nō vox ad artus &c. lego cū Vallēn. sic. Quid? non vox & actus accōmodatur naturæ ipsarum de quibus dicimus rerū? Iambi crassantur. Vallēn. iambi grassantur.

poris quoq̧ motus sua q̃dam tēpora & ad signa pedem nō minus saltationi q̃ modulatiōib⁹ adhibet musica ratio numerorū. Hic quoq̧ locus aperte deprauatus asterisco est signādus. ¶ Et spōdęis atq̧ iambis maxime continetur. loco illius copulæ & q̧ ascribatur: hoc modo qui spondęis atq̧ iābis maxime ꝯtinetur. ¶ Sed quantū celeritatis tātū grauitatis amittit. Verbū habet sensum necessariū mihi deesse videt: eoq̧ ascribēdū. hoc modo. Sed quantū celeritatis habet tantū grauitatis amittit. Nec ignoro a quibusdā legi admittit. Sed hi opinionis suæ viderint rationē. ¶ Aspere vero & male dicūt dixit. Quid sibi hæc verba velint nō intelligo. ¶ Et quotidie magis lasciuissimus. Lasciuimus procul dubio mihi legēdū videtur. ¶ Sed in tonorū modis saltitātes: sed particula sensui cōuenire nō videtur. Forsitan vero illi⁹ loco scilicet est reponēdū: exponit enī Fabi⁹ quo modo in dies magis lasciuiatur. ¶ Et id cū manifesta affectatione: cui rei maxime cauēda suspicio est: cuius nō cui legēdū esse patet. ¶ Quodq̧ est dulcius magis ꝑdit atq̧ & fidē & affectus motusq̧ oīs q est in hac cura dep̄hēsus. Vnius verbi emēdatione huius deprauatio loci corrigitur. Pro illa nāq̧ copula atq̧ hoc verbum amittit cū illa q̧ copula reponendū videtur: vt legatur amittitq̧. ¶ Ideoq̧ q̄dā intima quædā quasi soluēda de industria sunt: quędā illa maximi laboris. Deprauatus quidē hic mihi videtur locus: ac quod particula est eradenda: sed nec sic quidē integer sensus habetur. Forsitan autem nō intima: sed initia recte legerem⁹: hoc modo. Ideoq̧ initia quædā quasi soluēda de īdustria sūt. ¶ Sed neq̧ longioribus q̃ oportet hyperbatis: ꝯpositioni seruiamus. neq̧ eius gratia fece-

rimus: ꝓpter fecisse videamur. Eorũ inscitia qui putant neq; particulam semper in oratione geminatã esse ponẽdam: corruptus videtur hic loc⁹. Facile vero corrigitur si illud neq; iterato positum ita diuidatur: vt ne coniunctio esse intelligatur: & quae relatiuũ nomen. Eam quoq; accusatiuus librariorum negligentia omissus: sine cõtrouersia est ascribendus: hoc modo. Ne quae eius gratia fecerimus propter eam fecisse videamur. Nec ignoro quosdam ita deprauare: vt loco eius cuius legant: sed ipsi suae opinionis viderint rationem. ☙ Et certe nullum aptum atq; idoneum verbum permittemus leuitatis gratia. Permittemus quidem legitur: sed praetermittemus sensui conuenire videtur: permittemus vero nequaq̃: nec quod in quibusdam legitur exẽplaribus permutemus. ☙ Quis minus in verbis habeant veritatis & gratiae. Loco veritatis vel repugnantibus exemplaribus varietatis legendum esse contenderim. ☙ Vsu pro natura rerum. Pro vsu vt reponatur vsus exigere sensus videtur: vt intelligamus compositionis vsum esse pro rerum quas dicimus qualitate. ☙ Prior sit dissimulatio curae p̃cipua: vt numerum sponte fluxisse non arcessisse: ne arcessiti & coacti esse videantur. Finis quoq; huius de compositione p̃ceptionis: ne a principio medioq; discrepet est deprauatus: sic autem corrigi posse videtur: si numeri: vt sit pluralis nominatiuus: non numerum & e vocali in u mutata fluxisse legatur: ac duo haec verba nõ arcessisse: vt sensum confundentia eradantur: & ne particula in nõ commutetur hoc modo. Prior sit dissimulatio curae praecipua vt numeri sponte fluxisse non arcessiti & coacti esse videantur.

Caeterum illud: Aspere vero & male dicunt. Alicuius oratoris est: qui in penultimo loco pyrrhichiũ posuit: quod nõ intelligẽtes pro exemplo poni: quia de quouis vno videbatur: posuerunt in margine dixit pro dicunt reponendum: librarij autem vtrũq; inseruerunt. Ego vero expuncto illo verbo dixit: principium sententię ponam. Etiam in carmine iambi grassantur. quocirca facile credam superius vbi humanior dicitur: immanior scribendum. Quia hoc potest videre &c. omnes in vtroq; trimetro sunt iambi. Lasciuimus: placet ita legatur licet Valla lasciui sumus scripserit. Scilicet in tonorum modis saltantes: sic Aldus: Raphaelem secutus: ego potius Vallã sequar qui syntonorum scripsit: dubitem tñ an sybaritarum modia potius scribendum sit. Quoq; est dulcius: forte melius legatur Quoq; diuisis dictionibus: quia nõ est casus verbi perdit & amittit quoq; sed is: ordo enim est: Quoq; .i. et quo: genus dicẽdi est dulcius: eo is qui dep̃hensus est in hac cura: perdit amittitq; &c.

☙ Raphaelis Regij in deprauationes Libri decimi oratorię institutiõis Quintiliani annotationes.

Sed haec eloquẽdi p̃cepta sicut cogitatiõi sunt necessaria. Vnde sibi verborum copiam dicendiq; facilitatẽ cõparare orator possit: hoc proso ho eleganter vt omnia Fabius ostendit. Hic aũt primus sensus mendis nõ vacat. Non eñ cogitationi: sed cognitioni est legendũ: vt est in quibusdã exẽplaribus scriptũ. Ille vero genitiuus formae q̃uis in omnibus sit exẽplaribus: mihi tamẽ a sensu agnosci nõ videtur: forsitan vero loco formae castigate firma legeretur: sic autẽ esse corrigẽdũ facile ex iis: quae paulo post ab ipso Fabio p̃cipiũtur colligi potest. Hũc eñ referens locũ sic scribit: sed dũ assequimur illã firmã (vt dixi) facilitatẽ optimis assuescendũ est. ☙ Ad quã scribendo plus an legendo an dicendo consequamur solere quaeri scio. Ad praepositio vt superuacua mihi videtur expungenda.

M. Fabij Quintiliani de institutione oratoria
Liber decimus.

☙ De copia verborum. Cap. I.

Ed haec eloquendi praecepta sicut cognitioni sunt necessaria: ita nõ satis ad vim dicẽdi valent: nisi illis firma quaedam facilitas: quae apud graecos ἕξις nominatur: accesserit: quã scribendo plus: an legendo: an dicendo consequamur solere quęri scio. quod esset diligenti nobis examinandũ cura: si qualibet earum rerũ possemus vna esse contenti. Verum ita sunt inter se cõnexa & indiscreta omnia: vt si qui flexus iisdem defuerint frustra sit in caeteris laboratũ. Nã neq; solida atq; robusta fuerit vnq̃ eloquẽtia: nisi multo stilo vires acceperit. Et citra lectionis exemplũ labor ille carens rectore fluit. Qui autem scierit quo sint quaeq; modo dicenda: nisi tanq̃ in procinctu paratam quidem ad omnes casus habuerit eloquẽtiam velut clausis thesauris incubabit. Non autẽ vt quicq; pręcipue necessarium est: sic ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti. Nam certe cum sit in eloquendo oratoris officium positum: dicere ante omnia est: atq; hinc initium eius artis fuisse manifestum est: proximam deinde imitationem: nouissimam scribendi quoq; diligẽtiam. Sed vt perueniri ad summam nisi ex principiis non potest: ita procedente iam opere minima incipiunt esse: quae prima sunt. Verum nos nõ quomodo

instituẽdus orator hoc loco dicim⁹. ¶ Nã id quidẽ: aut satis aut certe vti potuimus dictũ est) sed vt athleta qui omnia iam perdidicerit a præceptore: nimirũ quo genere exercitationis ad certamina præparãdus sit: ita eũ qui res ĩuenire & disponere sciet: verba quoq; & eligendi & collocãdi rationem perceperit, ĩstruamus: qua in oratione quę dicere: facere, q̃optime: q̃facillime possit.

Paranda.

Non ergo dubium est: quin ei velut opes sint quædã† parandæ: quibus vbicunq; desideratum erit: possit ei constare copia rerum ac verborũ. Sed res propriæ sunt cuiuscunq; causæ aut paucis cõmunes. Verba in vniuersas paranda: quæ si in rebus singulis essent singula: minorẽ curam postularẽt. Nam cuncta sese cum iis protinus rebus offerrent: sed cum sint aliis alia aut magis propria: aut magis ornata: aut plus efficientia: aut meli⁹ sonantia: debẽt esse non solũ nota omnia: sed in promptu: atq; (vt ita dicã) in conspectu: vt cũ se iudicio dicentis ostenderint: facilis ex his optimorum sit electio. Et quæ idẽ significarent solitos scio discere quo facilius & occurreret vnũ ex pluribus: & cum esset vsui aliq̃d: si breue intra spatium rursus desideretur: effugiẽte repetitionis gratia sumerent aliud quo idẽ intelligi posset. Qđ cum est puerile: & cuiusdam infœlicis operæ: tũ etiam vtile parum: turbã enim modo congregat: ex qua sine discrimine occupet proximũ quodq;. Nobis autẽ copia cũ iudicio paranda est vim orandi: nõ circulatoriam† voluptatem spectãtibus.

Volubilitatem.

Id autem consequemur optima legendo & audiendo. Nõ enim solũ nomina ipsa rerũ cognoscimus hac cura: sed cui q̃dq; loco sit aptissimũ. Omnibus enim fere verbis prẹter pauca quæ sunt parum verecunda in oratione locus est. Nã scriptores iam borum veterisq; comœdiæ etiam in illis sẹpe laudantur. Sed nobis nostrũ opus interim tueri satis est.

Verba suis locis aptãda

Omnia verba (exceptis de q̃bus dixi) sunt alicubi optima: & humilibus interim & vulgaribus opus: & q̃ cultiore in pte videntur sordida: vbi res poscit proprie dicuntur. Hæc vt sciamus atq; eorũ nõ significationem modo: sed formas etiã mẽsurasq; norimus: & vbicũq; erũt posita conueniant: nisi multa lectione atq; auditione assequi nõ possumus: cum omnem sermonem auribus primũ accipiamus: propter quod infantes a mutis nutricibus iussu regũ in solitudine educati: etiam si verba quædam emisisse traduntur: tamẽ loquendi facultate caruerũnt. Sunt autem alia huius naturæ: vt idem pluribus vocibus declarẽt: ita vt nihil significationis: quo potius vtaris intersit: vt ensis: & gladius: alia quæ etiam si propria rerum aliquarum sint nomina: tropicos tamẽ quasi ad eundem intellectum feruntur: vt ferrum & mucro. Nam per abusionem sicarios etiam omnes vocamus: qui cædem telo quocunq; commiserint.

Sed hæc eloquendi præcepta, sicut cognitiõi sunt necessaria. sic Vallen̄. quoq; habet: & vt quicq;. verũ perperã scriptum habet: nisi illis formę q̃dã facilitas &c. Habet Vallen̄. Nã certe: neq; video cur illud certe expungendũ sit. Non habet illud nã repetitum: sed in noiandi

¶ Non autem quicq; prẹcipue necessariũ est: vt particula videtur ascribeda: hoc modo. Nõ autẽ vt quicq;. Nam certe cũ sit in eloquẽdo oratoris officium positum. Certe aduerbiũ vt superuacuum mihi videtur eradendum. ¶ Ita procedente iam opere iam minima incipiunt esse: quę prima sunt Iam particula iterato posita eradenda videtur. vt legatur. Ita procedente iam opere minima videnẗ esse. ¶ Sꝫ vt athleta: qui omnia iã perdidicerit a prẹceptore: nimirum quo genere exercitationis ad certamina præparãdus sit: ita eum qui res inuenire & disponere sciet: verba quoq; & eligendi & collocãdi rationem perceperit: instruamus quã in oratione q̃ dicere. facere q̃optime: q̃facillime possit. Athletam ꝓ athleta: vt legamus grammatices ratio exposcit. Illud autem verbũ facere. vt sensum potius implicans q̃ iuuans mihi videtur eradendum. Vt legatur quã in oratione quæ dicere q̃ optime q̃ facillime possit ¶ Quæ si in singulis rebus essent singula. In præpositio mihi redũdare hoc loco videtur eoq; expungẽda. ¶ Et quę idẽ significarent. Et copula sensus integritatem perturbãs mihi eradenda videẗ. ¶ Solitos scio dicere: quo facilius & occurreret vnum ex pluribus: & cũ esset vsui aliquod si breue intra semetipsum rursus desideratur: effugiẽdæ repetitiõis gratia sumerent aliud: quod idem intelligi posset. Tot erroribꝰ scatet hic locus: vt mihi neq; percipi neq; corrigi possit absq; magna verborum immutatiõe: quæ cũ mihi minꝰ placet asterisco noteẗ dũ emendacius exemplar inueniatur. ¶ Id aũt consequmur optima legẽdo: i vocali in e conuersa consequemur: vt futuri sit temporis videẗ legendũ. ¶ Sed cui quoq; loco sit aptissimũ. d lr̃a ascripta quodq; pro quoq; mihi legendũ videtur. ¶ Oĩbus enĩ fere rebus vel prẹter pau

ea quæ sunt parū verecūda: in oratione locus est. Ne Fabius in solœcismū manifestum conijciatur ille datiuus rebus mihi videt expūgendus. Nominibus præterea nō rebus i oratiōe est loc⁹. ❡ Oia verba exceptis de quibus dixi: sunt alicubi optima & humilibus interim & vulgaribus opus & quæ vtiliorem parte videntur sordida: vbi res poscit p prie dicūtur. Hunc locū esse deprauatum: facile ex eo apparet: q vanie legitur. In q busdā nāq exemplaribus p vtiliore occultiore legitur. sed ne sic quidē rectus efficit

casu athleta: neq meo quidē consilio mutabitur: nō eñ regitur a verbo instruamus: qa non vult Fabius athletaʒ instruere aut instituere: sed a verbo sit: hoc ordine: sed vt athleta qui perdidicerit iā oia a præceptore sit præparādus quo. s. aliquo genere exercitationis: ita instruamus cū &c. Aldus tñ athletā impressit. Habet etiā quę dicere facere. neq redūdat: alterū eñ ad orationē alterū ad gestū pertinet: vnde addidit q optime quasi ad dicere: & q facillime ad facere. Habet p terea: quin ei velut opes sint quædā paranda: vt sit quin quędā sint ei parāda velut opes: sed sequar cū Aldo Raphaelem: legēdo parandæ: illud eñ velut munit metaphorā. Quæ si in rebus singulis &c. sic Val. & Ald. Et quæ idē significarent solitos sæpe dicere: sic quoq Aldus & Vallen. Vnde nō expungam particulam &. sed pro particula sæpe legā cū vulgatis codicibus scio: est eñ sensus. scio quosdam solitos dicere aut discere quæ idē significarent quo &c. Si breue intra semetipsum: in Vallen. superscriptū est: si breue intra spatiū. Præterea vbi alij habent circulatoriā voluptatē: superscriptum habet volubilitatē: habet Val. consequimur: neq magnopere refert sic ne an cū Raphaele cōsequemur legas. habet Vallen. sed quid quoq loco sit aptissimū habet: oib⁹ eñ fere verbis. Etiā in illis. s. parum verecūdis: vt aristophanes in comœdia quæ nubes inscribūtur & in priapea naso. Vbi aūt legitur rerū aliquarū: legā aliarum.

sensus. Forsitan autē cultiore hoc est nitidiore legendū est. ❡ Propter quod infantes a mutis nutricibus iussu regū. Id a Psamnetico ęgypti rege factū fuisse in euterpe ab Herodoto copiose narratur. Infantes aūt illi Becc⁹ quod lingua phrygum panē significat: clamasse tradūtur cū ad bimatum iam peruenissent. Ex quo psamnetichus iudicauit Phrygas primos hominū fuisse: cū ægyptij antea putarentur. ❡ Alia etiā quæ si propria rerū aliquarū sint nomina tropicos quasi tamen ad eundē intellectum feruntur. Transposita hic duntaxat quædam sunt verba. quæ in sua loca fuīt hoc modo referenda. Alia quæ etiā si propria rerū aliquarū sint nomina tropicos tñ q̄si ad eūdē intellectū ferunt: vt ferrū & mucro. Per metonymiā eñ ferrū ac mucro p ense ponunt.

…tyges mor…iū primi.

…etonymiæ …ectus & vis

❡ Alia circuitu verborum pluriū ostēdimus: quale est. Et pressi copia lactis. Plurima vero mutatiōe figuramus. Scio: nō ignoro: & non me fugit: non me preterit: & quis nescit? nemini dubium est. sed etiam ex proximo mutuari licet. Nā & intelligo & sentio: & video sæpe idē valent: quod scio. Quorū nobis vbertatem ac diuitias dabit lectio: vt nō solum quum occurrerint: sed etiā quum oportet vtamur. Non semper enim hæc inter se idem faciunt: nec sicut de intellectu animi recte dixerim video: ita de visu oculorum intelligo. nec vt mucro gladiū: sic mucronem gladius ostēdit. Sed vt copiosus verborum sit paratus: ita non verborum tantū gratia legendū vel audiendum est. Nam omnium quæcunq docemus hoc sunt exempla potentiora etiam ipsis quæ tradūtur artibus: cum eo qui discit perductus est: vt intelligere ea sine demonstrante: & sequi iā suis viribus possit: quia quę doctor pręcipit: orator ostendit. Alia vero legentes alia audientes magis adiuuant. Et excitat qui dicit spiritu ipso: nec imagine & ambitu rerum: sed rebus incendit. Viuunt eñ omnia & mouentur: excipimusq noua illa velut nascentia cum fauore ac sollicitudine. Nec fortuna modo iudicii: sed etiā ipsorum qui orant periculo afficimur. Præter hæc, vox & actio decora cōmēdatur, quid quisq locus postulabit pronūciandi vel potentissima in dicendo ratio: & vt semel dicam pariter omnia docet. In lectiōe certius iudicium: quod audiēti frequenter: aut suus cuiusq fauor: aut ille laudantium clamor extorquet. Pudet enim dissentire: & ab illis tacita quadam verecundia inhibemur plus nobis credere: cum interim & vitiosa pluribus placeant: & a corrogatis laudentur etiā q nō placent. Sed ecōtrario

Ignorandi verba.

RAPH.

❡ Talia circuitu verborū plurium ostendimus: quale est. Et pressi copia lactis. Quale relatiuū i vt cōijcio effecit ne errore careret hic locus inscitia quorundā putātium idcirco talia ascribendum: quia quale sequatur: sed specie recti decipiuntur. Non eñ talia: sed alia legendum esse cuiq acute intuenti constat. ❡ Nā omniū quęcūq docemus: hæc sunt exēpla potētiora etiā ipsi⁹: quæ tradūtur artibus: cū eo qui discit perductus est: intelligere ea sine demōstrāte & sequi iaʒ suis viribus poscit. Tres hic sunt admissi errores: quorū primus tollitur si nō hæc: sed hoc legamus: ac loco ipsius. u. vocali erasa ipsis. atq vt coniunctionem ascribamus. hoc modo: vt intelligere ea sine demonstrante & sequi iā suis viribus possit ❡ Pręter hęc vox & actio decora cōmodat vt qd quisq loc⁹ postulabit. pronūciandi vel potētissima in dicendo ratio: & vt semel dicā: pariter oia dicent. hic & cōfusi & deprauati sunt hi sensus vt nihil percipiatur: atq idcirco varijs legūtur modis. Pro illo nāq cōmodat quidā cōmē=

quoq; accidit: vt optime dictis gratiã praua iudicia nõ referãt.

Lectionis bona.

Lectio libera est: nec actionis impetu transcurrit: sed repetere sępius licet: siue dubites: siue memorię affigere velis. Repetim⁹ autem & tractamus: & vt cibos mansos ac prope liquefactos demittimus: quo facilius digerãtur: Ita lectio non cruda sed multa iteratione mollita & velut confecta memorię imitatióiq; tradatur: ac diu non nisi optimus quisq;: & qui credentem sibi minime fallat: legendus est: sed diligenter ac pene ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modo scrutanda omnia: sed perlect⁹ liber vtiq; ex integro resumendus: pręcipue oratio: cuius virtutes frequẽter ex industria quoq; occultãtur. Sępe enim pręparat dissimulatim insidias orator: atq; in prima parte actionis dicit: quę sunt in summa profutura. Itaq; suo loco minus placent adhuc nobis quare dicta sunt ignorãtibus. Ideoq; erunt cognitis omnibus repetenda. Illud vero vtilissimum, nosse eas causas quarum orationes in manus sumpsimus: & quoties continget vtrinq; habitas legere actiones: vt Demosthenis & Aeschinis: inter se contrarias: vt Seruii Sulpitii & Messalę: quorum alter pro Aufidia: cõtra dixit alter. Vt Pollionis & Cassii reus Aspernas est: aliasq; plurimas: quinetiã si minus pares videbũtur: aliqua tamen ad cognoscendam litium quęstionem: recte requirẽtur: vt contra Ciceronis orationes: Tuberonis in Ligarium: & Hortensii pro Verre. Quinetiam easdem causas vtile erit scire. Nã pro domo Ciceronis dixit Callidius: & pro Milone orationem Brutus exercitatióis causa scripsit: etiamsi egisse eum Cornelius Celsus falso existimat. & Pollio & Messala defenderunt eosdem: & nobis pueris insignes tres pro Voluseno Catulo, Domitii Afri, Crispi Passiani, Decimi Lęlii, orationes ferebãtur.

Auctoritati non nimis fidendũ.

Neq; id statim legenti persuasum sit, omnia quę omnes auctores dixerunt: vtiq; esse perfecta. Nã & labãt aliquãdo & oneri cedunt: & indulgent ingeniorum suorũ voluptati: nec semp intendunt animũ: nonnunq̃ fatigãtur. Cum Ciceroni dormitare interim Demosthenes: Horatio etiã Homerus ipse videatur. Summi enim sunt: homines tamen, acciditq; iis: qui quicquid apud illos reppererunt: dicendi legẽ putãt: vt deteriora imitentur (Id enim est facilius) ac se abũde similes putent si vitia magnorum consequãtur. Modeste tamen & circũspecto iudicio de tantis viris pronũciãdũ est: ne (quod plerisq; accidit) dãnent q̃ non intelligunt. Ac si necesse est in alterã errare partem: omnia eorum legentibus placere: q̃ multa displicere maluerim.

Poetę oratorib⁹ legendi.

Plurimum dicit oratori conferre Theophrastus lectionẽ poetarum multiq; eius iudicium sequũtur: neq; immerito. Nãq; ab iis & in rebus spiritus: & in verbis sublimitas: & in affectibus motus omnis: & in psonis decor petitur: pręcipueq; velut attrita quotidiano actu forensi ingenia optime rerum talium blandicia reparantur. Ideoq; in hac lectione Cicero requiescendũ putat.

Non in omnibus sequẽdi.

Meminerimus tamen non per omnia poetas esse oratori sequẽdos: nec libertate verborũ: nec licentia figurarum, genus ostẽtatióí

dat reponunt. Sed ne sic quidem flagitia tollunt. In pristinam aũt forsitã redigeret tur integritatẽ: si pro illo cõmodat: hoc passiuũ verbuʒ commẽdatur refunderetur: illa vt particula tanq̃ superuacua erasa: & docet illa litera n exempta legeret. hoc modo. Pręter hęc vox & actio decora cõmendatur: quid quisq; locus postulabit: pronũciandi vel potentissima ratio: & vt semel dicam: panteroia docet. ¶ Et illud tacita quadam verecũdia inhibemur plus nobis credere: illud pronomen vt nihil sensum adiuuans mihi videt expungendũ & hac prępositione ab ascripta illis legẽdũ: vt ab illis laudatoribus dissentire intelligamur. ¶ Cum interim & vitiosa pluribus placent. a vocali ascripta placeant: & laudentur a vocali in e cõuersa videtur legẽdũ. ¶ Et pollionis & Cassij reus asperna tus est. Aut hęc tria vltima verba sunt superuacua: aut certe aliquid deest qd̃ sensuʒ perficiat. Nec me fugit in q̃busdã exẽplaribus legi. hoc modo. Et Pollionis Cassi⁹ reos aspernatus est sed ne sic quidem verus mihi sensus haberi videtur. ¶ Vt quin etiã si minus pares videbũtur. Vt particula proculdubio est eradẽda. ¶ Quis etiã easdẽ causas vtrisq; erit scire. Quid sibi velit Fabius facile ex ijs quę sequũtur percipitur. Nam vtile esse inuere videtur: eorũ quoq; orationes legere: qui easdẽ vtrinq; causas egerũt Sed hic sensus ex verbis loci huius idcirco nõ colligitur: quia est deprauatus. Emendaretur autem si & hęc duo verba ascriberentur. egerit. vtile. &. s. litera in. n. cõuersa vtrinq; legeret. hoc modo. Quis easdẽ causas vtrinq; egerit vtile erit scire. ¶ Nã de domo Ciceronis dixit Callidius. Pro domo legendum mihi videtur. Nã p domo sua Cicerõis extat oro. pro qua recuperanda etiã Callidius dixit. ¶ Et nobis pueris insignes. at p Voluseno.

comparatum & præter id q̄ solā petit voluptatē: & eam fingē-
do non falsa modo: sed etiam quędā incredibilia sectatur: patro
cinio quoq̄ aliquo iuuari poscit: q̄ alligati ad certā pedum ne-
cessitatē nō semp vti propriis possint: sed depulsi a recta via ne
cessario ad eloquendi quædam diuerticula confugiant: nec mu
tare quędā modo verba: sed extendere: corripere: cōuertere: di-
uidere cogantur. Nos vero armatos stare in acie: & summis de
rebus decernere: & ad victoriā niti decet. Neq̄ ego arma squal-
lere situ: ac rubigīe velim: sed fulgore munita esse, q̄ terreat: qua
lis est ferri quo mens simul visusq̄ perstringatur: non qualis au
ri argentiq̄ imbellis: & potius habenti periculosus.

¶ Alia circuitu &c. sic in Vallen̄. quoq̄ repositum est. Habet Aldus: præter hæc vox & actio decora cōmendat quid quisq̄ locus postulabit: sed quia in Vallen̄. est cōmendat ut: facile credā scribendū: cōmendat. Et Pollionis. Aldus habet vt Pollionis: verū si & legat cū Vallen̄. ponitur & geminatū: vt sit Asinas (sic em̄ Aldus legit) reus est & Pollionis & Cassii. vnde ex eorū actiua defensione patere potest varia vnius eiusdē p̄ defensio passiua. Quietiā easdē causas vtile erit sci re. Sic Aldus: sicq̄ in Vallen̄. tā contextu q̄ margine repositū est. Insignes tres, sic in Vallen̄. repositū est. Demosthenis oratio: sic Vallen̄. & Aldin⁹. hn̄t: & Ra- phael admittit: sed oēs in ea lectione dormitāt: nō em̄ oratio Demosthenis: sʒ ipse Demosthenes dormitare interim Ciceroni videt: vt Horatio Homer⁹: cū dicat in arte: Et quandoq̄ bonus: dormitat Homerus. Legā ergo meo auspicio Horatio etiā Homerus &c. Patrocinio quoq̄ aliquo iuuari poscit. s. genus poe tarum: sic Vallen̄. & est vera lectio: nā illud possint quod sequitur q̄ alligati ad certam pedū necessitatē nō semper vti proprijs possint: determinat a verbo vti neq̄ mirandū q̄ numerū & genus mutet: cū genus collectiuū sit: poscit igit ge- nus poetarum iuuari patrocinio: q̄ ipsi alligati &c. Niti decet: sic Aldus. i Val lēn̄ aūt nō inuenuste subaudiri videtur. Munita esse: sic Aldus: sicq̄ in Vallen̄. repositū cū aliud nescioquid prius scriptū fuerit. Argētiq̄ imbellis. s. fulgor: esse em̄ vnā dictionē probat & copula cōiungens adiectiua imbellis & periculosus.

At particula vt sensui mole sta expungatur. ¶ Neq̄ id statim legēti persuasum sic. c. litera in t conuersa sit legē dū esse: ne admonitione qui dem dignū videtur. ¶ Cuʒ Cicerōi dormitare interim Demosthenis oratio. Non modo particulā esse ascribē dā: illud verū etiā ostēdit: vt legatur: cū Ciceroni dormi- tare interim nō modo De- mosthenis orō verū & Ho- merus ipse videat. Hoc aūt in oratore Cicero scribit. ¶ Nāq̄ ab ijs in reb⁹ spūs. Et copulā esse ascribendam facile ex ijs quę sequūtur pa tet. hoc modo. Nāq̄ ab ijs & in reb⁹ spūs. ¶ Præcipue q̄ velut attrita quotidiano actu forēsi ingenia optime rerū taliū blādicia reperian tur. E. vocali in a p̄uersa. ac i expuncta reparātur p̄cul- dubio est legendum. ¶ Q̄ alligata ad certā pedū neces sitatē nō semper vti p̄prijs poscit. Alligati &. c. litera in s, mutata ac. n. ascripta pos sint legendū est. ¶ Nos ve- ro armatos stare in acie & summis de rebus decernere & ad victoriā niti. Verbum huic sensui deest: citra quod perfectus esse nō potest. De cet vero firmi leve aut ascribendū est. aut certe subaudiendū. hoc modo. & ad victoriam niti decet. ¶ Neq̄ ego arma squallore situ ac rubigine velim: sed fulgore munisse q̄ terreat. Deprauati huius loci sensus ver⁹ est amis sus: qui sic reparari pōt. vt o in e vocalem cōuersa squallere & nō munisse sed munita esse legamus. hoc modo. Neq̄ ego arma squallere situ ac rubigine velim: sed fulgore munita esse qui terreat.

RAPH.

¶ Quia nihil apud aures vacuas. I vocali expuncta qua recti in quibusdā legit exēplarib⁹. ¶ Audioq̄. M. Tullius neq̄ Thucydidem quidē: aut Xenophōtē inu- tiles oratori putat. Nisi cor rigatur hic loc⁹ a seipso Fa- bius dissentire videtur. Nō audio aūt: sed adde: & illa q̄ expuncta ne: ac in præposi tione crasa vtiles mihi legē dum videt. hoc modo. Ad- de q̄. M. Tullius ne Thucy didem quidē, aut Xenophō tē vtiles oratori putat. Sic autem esse corrigendum fa cile colligitur ex oratoris p̄ logo vbi sic Cicero scribit. Thucydides autem res ge- stas & bella narrat & prælia grauiter sane & probe: sed ni hil ab eo transferri potest ad forēsem vsum & publicum

¶ Historia quoq̄ alere orationem quodā molli iucundoq̄ suc- Historia.
co potest. Verum & ipsa sic est legenda: vt sciamus plerasq̄ eius
virtutes oratori esse vitandas, est enim proxima poetis: & quo-
dammodo carmen solutum: & scribuntur ad narrandum non
ad probandum: totūq̄ opus nō ad intuitum rei pugnamq̄ pre
sentem: sed ad memoriam posteritatis: & ingenii famam com-
ponitur. Ideoq̄ & verbis liberioribus & remotioribus figuris
narrandi tedium euitat. Itaq̄: vt dixi: neq̄ illa Sallustiana breui Sallustiana
tas qua nihil apud aures vacuas atq̄ eruditas potest esse perfe- breuitas.
ctius, apud occupatum variis cogitatiōibus iudicem & sępius
ineruditum captanda nobis est: neq̄ illa Liuii lactea vbertas sa-
tis decebit eum: qui non speciem expositionis: sed fidem quęrit. Liuiana
Adde q̄. M. Tullius ne Thucydidē quidē aut Xenophontē vti vbertas
les oratori putat: q̄q̄ illius bellicum canorem hui⁹ ore musas es lactea
se locutas existimet: Licet tamē nobis in digressionibus vti vel
historico nonnunq̄ nitore: dum in iis de quibus erit quæstio:
meminerimus non athletarum toros: sed militum lacertos esse
nec versicolorem illā: qua Demetrius Phalereus dicebatur vti:

vestem bene ad forensem pulverem facere. Est & alius ex historiis usus: & is quidem maximus: sed nō ad præsentem pertinēs locum, ex cognitione rerum exēplorumq;: quibus in primis instructus esse debet orator: ne omnia testimonia expetat a litigatore: sed pleraq; ex vetustate diligenter sibi cognita sumat: hoc potētiora: ꝙ ea sola criminibus odii & gratię vacant. A philosophorum vero lectione: ut essent nobis multa petenda vitio factum est alias oratorum: qui quidē illis optima sui operis partecesserūt.

A philis repetenda.

Nam & de iustis: honestis: utilibus: iisq; quæ sint cōtraria: & de rebus divinis maxime dicunt: & argumentantur acriter. Et altercationibus atq; interrogationibus oratorem futurum optime socratici præparant. Sed iis quoq; adhibendum est simile iudicium: ut etiam cū in rebus versemur iisdē non tamen eandem esse conditionē sciamus litium ac disputationum: fori & auditorii: præceptorum & periculorum. Credo exacturos plerosq;: cum tātum esse utilitatis in legēdo iudicemus: ut id quoq; adiungamus operi: qui sint: quæ in auctore quoq; præcipua virtus: sed persequi singulos infiniti fuerit operis. Quippe cū in Bruto. M. Tullius tot milib⁹ versuum de Romanis tātum oratoribus loquatur: & tamen de omnibus ætatis suæ: qbuscum vivebat exceptis Cæsare atq; Marcello silentium egerit: quis erit modus: si & illos qui postea fuerunt: & græcos omnes & philosophos persequar? Fuerit igitur brevitas illa tutissima: quę est apud Livium in epistola ad filium scripta: legendos Demosthenem atq; Ciceronem: tū ita ut quisq; esset Demostheni: & Ciceroni simillim⁹.

Qui sit imitandi.

Nō est tū dissimulāda nostri quoq; iudicii summa. Paucos & vix ullum ex iis qui vetustatē pertulerunt: existimo posse reperiri: qui iudicium adhibentibus non allaturus sit utilitatis aliquid: cū se Cicero ab illis quoq; vetustissimis auctoribus: ingeniosis quidem: sed arte carentibus, plurimum fateatur adiutum. Nec multo aliud de nobis sentio: quid enī? quisq; in veritate tumēs: potensq; ne minima quidem alicuius certę fiducia partis memoriam artis speraverit? qui siqs est: intra primos statim versus deprahendetur: & citius nos dimittet: q̄ ut eius nobis magno temporis detrimento constet experimentum. Sed non quicquid ad aliquā partem scientię pertinet: protinus ad faciendam etiam φράσιν (de qua loquimur) accōmodatum.

Opiniones de legendis authoribus

Verum anteq̄ de singulis loquar: pauca in universum de varietate opinionum dicenda sunt. Nam quidam solos veteres legendos putant: neq; in ullis aliis esse naturalē eloquētiam: & robur viris dignum arbitrantur. Alios recens hęc lascivia deliciaq; & omnia ad voluptatē multitudinis imperitę cōposita delectant. Sunt etiam qui rectum dicendi genus sequi volunt. Alii pressa demum & tenuia: atq; quę minimū ab usu quotidiano recedant: sana & vere attica putant. Quosdam elatior ingenii vis: & magis cōcitata: & alias spiritus plena capit.

Alios spuritijs.

Sūt etiam lenis & nitidi & compositi generis non pauci amatores: de qua differentia disserā diligentius cū de genere dicēdi quæ-

Ipsæ illæ cōciones ita multas habent obscuras abditasq; sententias: vix ut intelligantur: qđ est in oratione civili vitiū vel maximum. Quæ est aūt tanta perversitas: ut inuētis frugibus: glāde vescātur? An victus hominum Atheniensium beneficio excoli potuit: orō nō potuit? Quis porro vnq̄ gręcorum rhetorū a Thucydide quicq̄ duxit? & quę sequūtur. ℂ Hæc potētiora ꝙ ea sola criminibus odij & gratia vacant. æ diphthōgo in o vocalē cōversa hoc pro tā to &.e. vocali ascripta gratiæ pro gratia legendū est. hoc modo. hoc potentiora ꝙ ea sola criminibus odij & gratiæ vacāt. ℂ Quæ quidē illis optima sui operis parte cēsentur. Ne hic qdē sensus iteger habetur. Qui enī non quæ & cesserunt nō censentur: contenderim esse legendum: q̄uis mihi exemplaria nulla astipulēt. ℂ Ex altercatiōibus atq; interrogationibus oratorē futurū optime socratici pręparāt. X litera i. T. mutata: & legatur. hoc mō. Et altercationibus: ℂ Nō tū eandē esse cōditionē sciamus litiū ac dispositionū. Loco dispositionum recte in quibusdā exēplaribus legitur disputationū. ℂ Quippe cū in Bruto M. Tullius tot milibus versuum de Romanis tantum oratoribus loquat: & tū de oībus ætatis suæ quidē qsq; cōniuebat: exceptis Cæsare atq; Marcello silētiū egerit. Sic quidē corrupte legit: sed si loco illius quidē hic ablativus qua reponatur: & cōtextus & sensus integri fient hoc modo. & tū de oīb⁹ ętatis suæ qua qsq; cōniuebat. Miror aūt quosdā ita depravare: ut pro illo cōniuebat legant cōuiuebat: & quibusq; pro illo quisq;. cū illa a vero eleganti q; sensu maxime sint aliena. ℂ Quis erit modus si & illos qui postea fuerunt & græcos omnes philosophos. Et copula iterū mihi ascribēda videtur: ut legamus & philosophos. Nā post oratores & latinos

Quæ in thucidide Cicero phēderit.

rendũ erit. interim summã quã & a qua lectiõe petere possint: qui confirmare facultatem dicẽdi volũt attingã. Paucos (Sunt enim eminentissimi) excerpere in animo est. Facile est autẽ studiosis qui sint iis simillimi iudicare. Nec quisq̃ queratur omissos forte aliquos: quos ipse valde probet. Fateor enim plures legendos esse: q̃ qui nominabuntur. Sed nunc genera ipsa lectionum quæ præcipue cõuenire intendentibus: vt oratores fiant existimem: persequar.

¶ Qua nihil &c. sic Vallen. qui perperã scripsit censentur pro cesserunt. Et tñ de omnibus ætatis suæ quid quisq̃ conniuebat: sic Vallen. qua quisq̃ cõniuebat: sic Raphael: quibuscũ viuebat. sic Aldus quẽ sequar: non eñ cõniuere aut Catoni aut Bruto conuenisset: sed ne alijs quidẽ multis: adde q̃ nihil ad rem fecerit: sed dicto loco de solis Cæsare & Marcello eorũ quibuscũ viuebat mẽtionem facit. Et philosophos persequamur? sic Aldus: nam alijs eclipsis est verbi meo iudicio non inuenusta. Qui iudiciũ adhibentibus: sic Vallen. Quod eñ quisq̃ in veritate tumens potẽsq̃ ne minima quidẽ alicuius certæ fiducia partis memoriam artis sperauerit. Sic Aldus & Vallen. & cæteri fere omnes: nisi q̃ solus Aldus impressit certæ: vbi alijs est cæterę. Ego vero sic legam. Quid eñ? hoc est quare non idẽ de nobis sentiã. Quisq̃ tumens in veritate: hoc est secundũ verũ iudicium tumens cẽsendus potius q̃ solida arte plen⁹: potẽsq̃ ne minima quidem: immo nulla fiducia alicuius certæ partis. s. artis oratorię: sperauerit memoriam. i. perpetuam famã artis. Qui. i. qualis siquis est &c. Deliciaq̃: sic oẽs etiã Aldus & Vallen. vnde eã vocẽ quoq̃ admittendã putẽ: aut data opa a Fabio vsurpatã: vt licentiosa sectantes notet. Et alios spũs plena: sic Aldus: Vallen. & alios spurcitijs plena capit. Interim summa quia & a qua &c. Sic quoq̃ Aldus: Sed ne repetendis aliorũ lectionibus chartas oppleã: ego sic legam. Interim summã quã & a qua lectione petere possint qui confirmare facultatẽ dicendi volũt attingam. Paucos (sunt enim eminentissimi) excerpere in animo est. Delicia.

& græcos philosophos quoq̃ numerare longũ esse: verbũ autẽ deest quo claudendus foret sensus. Persequamur igitur similes ut sensus exposcit vt legat: & græcos oẽs & philosophos psequamur. ¶ Fuit igitur breuitas illa tutissima: quæ apud Liuium in epistola ad filiũ scripta: legendos Demosthenẽ at Ciceronẽ. Fuerit q̃fuit sensui magis conuenire videt: q̃ vero particula ascripta atq̃ legatur. ¶ Qui iudicium adeũtibus allaturus sit vtilitatis aliquid. In quibusdã exẽplaribus pro adeũtibus recte legitur adhibẽtibus: sz nõ quoq̃ aduerbiũ mihi videtur ascribẽdũ. vt legatur hoc modo. Qui iudiciũ adhibentibus non allaturus sit vtilitatis aliqd. ¶ Quod enim quisq̃ in veritate tumens potẽsq̃ ne minime quidẽ alicui⁹ cæterę fiducia partis memoriã artis sperauerit. Flagitijs ita scatet hic loc⁹: vt nõ asterisci: sed solis splẽdore indigere videat. Nul⁹ eñ sensus olno elici potest. ¶ Alias recens hæc lasciuia A vocali in o conuersa alios legendũ esse liquet. ¶ Ipsos etiã qui rectum dicendi genus sequi volunt. Sunt verbum loco illius accusatiui ipsos mihi videtur ascribendũ hoc modo. Sũt etiã q. ¶ Quosdã elatior ingenij via & magis concitata & alias spurcitijs plena capit. Nihil est: qđ hominũ imperitorũ temeritate facile nõ corrũpatur. Quis eñ non videat hunc locũ spurcitijs fuisse inquinatũ? Cuius aũt hæc deprauatio hactenus fuerit approbata: pro spurcitijs tñ vel pignore deposito contẽderim spirit⁹ esse legendũ. Significat eñ Fabius vehementia ac spũs plena quibusdam placere. ¶ Interim summa quia & a qua lectione petere possit: quæ confirmare facultatẽ dicendi volũt attingant paucos. Asterisco hic quoq̃ locus indigere videtur quo & intelligi & emẽdari possit. ¶ Facile est autez studiosis: qui sunt ijs simillimi iudicare. u vocali in. i. cõuersa sint est legẽdũ.

RAPH.

¶ Igitur vt Aratus ab Ioue incipiendum putat: nos ita rite cœpturi ab Homero videmur. Hic eñ quemadmodum ex oceano dicit ipse amniũ vim fontiumq̃ cursus initiũ capere: oĩbus eloquentiæ partibus exemplũ & ortum dedit. Hunc nemo in magnis rebus sublimitate: in paruis proprietate superauit. Idẽ lætus ac depressus: iucũdus & grauis, tũ copia: tum breuitate mirabilis. nec poetica modo: sed oratoria virtute eminentissimus Nãq̃ vt de laudibus: exhortationibus: cõsolationibusq̃ taceã: nonne vel nonus liber: quo missa ad Achillem legatio continet: vel in primo inter duces illa contentio: vel dictę in secũdo sentẽtię, omnes litium ac consiliorũ explicant artes? Affectus quidẽ vel illos mites: vel hos cõcitatos: nemo erit tã indoctus: qui nõ in sua potestate hunc auctorẽ habuisse fateatur. Age vero, non ne in sui vtriusq̃ opis ingressu paucissimis versibus legẽ procemiorum nõ dico seruauit, sed constituit? Nã & beniuolũ audiatorem inuocatione dearũ: quas præsidere vatibus creditũ est: & Homerus.

¶ Hic enim quẽadmodum ex oceano dicit ipse amnium vim fontiũq̃ cursus initiũ cape: oĩb⁹ eloquẽtię ptibus exẽplũ & ortũ dedit. i Iliados vigesimoprio volumine his vsib⁹ hoc ait Homer⁹. τῶ ὀυτε Χρειωμ ἀΧελωιοσ ισοφαρίζει ὀυδε βαθυρρείταο μεγα σθενοσ ὠκεανοιο. ἐξ ουπερ πάντεσ ποτάμοι καί πάσσα θάλασσα. καί πᾶσαι Χρηναί καί φρεία ταμάκρα ναουσιμ. ¶ Cæteraq̃ quæ probãdi ac refutandi sunt ita multa. Illud quę relatiuum aut redũdare aut aliqd verbi: qđ nõ est ascriptum, exposcere videtur: sed cuz sine eo sensus sit integer ablinatur. ¶ Leuitasq̃ verborum & expos

flumina
...m habeat

intẽtum propoſita rerum magnitudine:& docilem ſumma cele
riter compræhenſa facit.Narrare vero quis breuius:q̃ qui mor
tem nunciat Patrocli?quis ſignificãtius poteſt q̃ qui Curetum
ætholorumq; prælium exponit?Iã ſimilitudines: amplificatio-
nes:exempla:digreſſus:ſigna rerum:& argumenta.cæteraq; ꝓ
bandi ac refutãdi ſunt ita multa:vt etiã qui de artibus ſcripſe-
runt:plurima earũ rerũ teſtimonia ab hoc poeta petant. Nã &
epilogus quidem,quis vnq̃ poterit illis rogantis Achillẽ Pria-
mi precibus ęquari?Quid?in verbis:ſententiis:figuris:diſpoſi-
tione totius operis:nõne humani ingenii modũ exceſſit?vt ma
gni ſit viri virtutes eius:non æmulatiõe:qđ fieri nõ poteſt : ſed
intellectu ſeq.Verũ hic omnes ſine dubio & in omni genere elo-
quentiæ procul a ſe reliquit.Heroicos tamẽ pręcipue videlicet
Heſiodus. quia clariſſima ĩ materia ſimiliscõparatio eſt.Raro aſſurgit He
ſiodus:magnaq; pars eius in nominibus eſt occupata:tamẽ vti
les circa præcepta ſentẽtię lenitaſq; verborũ & cõpoſitionis pro.
babilis.Datur ei palma in illo mediocri genere dicendi.Cõtra
Antimach⁹. in Antimacho vis & grauitas & minime vulgare eloquẽdi gen⁹.
habet laudem.Sed q̃uis ei ſecũdas fere grammaticorũ conſen-
ſus deferat:& affectibus:& iucũditate:& diſpoſitione:& omni-
no arte deficitur:vt plane manifeſte appareat quanto ſit aliud
Proximum proximum eſſe:aliud ſecũdum.Panyaſim ex vtroq; mixtũ pu-
Secundum. tãt,in eloquẽdo neutrius ęquare virtutes:alterum tamẽ ab eo.
Panyaſis. materia:alterum diſponendi ratiõe ſuperari.Apollonius in or-
Apollonius dinem a grãmaticis datũ nõ venit:quia Ariſtarchus atq; Ari-
ſtophanes poetarũ iudices neminẽ ſui tẽporis in numerũ rede-
gerunt:non tamẽ cõtemnẽdũ edidit opus:ęquali quadã medio
Aratus. critate.Arati materia motu caret:vt in qua nulla varietas:nul
lus affectus:nulla perſona cui vſq̃ ſit oratio:ſufficit tamen ope-
ri:cui ſe parem credidit.Admirabilis in ſuo genere Theocritus
Theocritus ſed muſa illa ruſtica & paſtoralis nõ forum modo:verũ ipſam
etiam vrbẽ reformidat.Audire videor vndiq; cõgerentes nomi
na plurimorum poetarum:quid Herculis acta nõ bene Piſan-
Piſander. Nicander. dros?quia Nicãdrũ fruſtra ſecuti Macer atq; Vergili⁹?Quid?
Euphorion Euphorionem fruſtra tranſibimus,quẽ niſi probaſſet Vergili⁹:
idem nunq̃ certe conditorũ calcidico verſu carminũ feciſſet in
bucolicis mẽtionẽ.Quid?Horatius fruſtra Tyrtęum Homero
ſubiungit?Nec ſane quiſq̃ eſt tam procul a cognitione eorũ re-
motus:vt non indicẽ certe ex bibliotheca ſumptũ transferre in
libros ſuos poſſit.Nec ignoro igitur quos tranſeo:nec vtiq; dã-
no:vt qui dixerim eſſe in omnibus vtilitatis aliquid:ſed ad illos
iam perfectis cõſtitutiſq; viribus reuertemur:qđ etiã in cœnis
grãdibus ſæpe facimus:vt cũ optimis ſatiati ſimus:varietas ta
men nobis ex vilioribus grata ſit.Tũc & elegiam vacabit in ma
Callimach⁹ nus ſumere:cuius princeps habetur Callimachus.ſecũdas con
Philætas. feſſione plurimorũ Philætas occupauit.Sed dũ aſſequimur illã
firmã(vt dixi)facilitatẽ optimis aſſueſcẽdum eſt:& multo ma
gis quia multorũ lectione formãda mẽs:& ducẽdus color.Itaq;

tionis probabilis .u.litera in n mutata lenitas:& loco expoſitionis compoſitiõis mihi legendum videtur. ℂ Vt plane manifeſte apparet. A vocali aſcripta appareat quidẽ legẽdum eſt: ſed alterum quoq; illorum aduerbiorum : mihi videtur expungendum. ℂ Paneſium ex vtroq; mixtum putant Panyſis quidem poeta fuit Epicus ex quo cõſtat Panyſin non Paneſium eſſe legendum. ℂ Arati materia motu caret: vt i qua nulla varietas : null⁹ affectus nulla perſona cuiuſq̃ ſit oratio ὑποδιαστολή nota hoc eſt ſubdiuiſionis opus eſt hoc loco: vt cui & vſq̃ duæ eſſe dictiones cognoſcãtur. Aratum autem Cicero primum deinde germanicus Cæſar tranſtulit. ℂ Sufficit tamen operi cui ſe parẽ credidit vel æqualem. Hæc duo vltima verba de margine in contextum mihi videntur eſſe trãſlata : eoq; expungenda. ℂ Quid Horatius fruſtra Dircæum Homero ſubiungit? Horatius quidem in arte poetica huius poetæ meminit: ſed ibi quoq; corrupte legitur Dircæus cũ Tyrtęus vocetur: vt plenius alibi diximus. ℂ Quod eſt in cœnis grandibus: ſæpe facimus.s. litera eraſa & legetur quæ copula etiam ſignificat. ℂ Secũdas confeſſione plurimorũ philetas occupauit. Philætas cum æ diphthongo ſcribitur ℂ Itaq; ex tribus receptis Ariſtarchi iudicio ſcriptoribus iamborum ad exitum maxime ptinebit vn⁹ archilochus. Quo modo. Archilochus ad exitum pertineat mihi non liquet. recte autem ad hæc eſt quibuſdam exemplaribus legi videtur. ℂ Therſicorus q̃ ſit ingenio validus materiæ quoq; oſtendunt: maxima bella & clariſſimos canentem duces & epici carminis onera lyra ſuſtinente. Steſichorus ſcribitur non therſichorus. m. vero litera expuncta canente legendum: vt cũ lyra conueniat. Epicũ

Panyſis e[illegible] fuerit.

Tyrtæus.

pos & Epi carmen.

ex tribus receptis Aristarchi iudicio scriptoribus iamborum ad† hęc maxime pertinebit vnus Archilochus. Summa in hoc vis elocutionis cum validę: tum breues vibranteśq; sententiae: plurimum sanguinis atq; neruorum: adeo vt videatur quibusdam: q; quidem minor est, materię esse: non ingenii vitium. Nouem vero lyricorum longe Pindarus princeps spiritus magnificentia: sententiis: figuris: beatissima rerum verborumq; copia: & velut quodam eloquentię flumine: propter quę Horatius eū merito credidit nemini imitabilē. † Stesichorum q̄ sit ingenio validus: materię quoq; ostendunt, maxima bella: & clarissimos † canentem duces: & epici carminis onera lyra † sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul loquēdoq; debitā dignitatem: ac si tenuisset modum videtur ęmulari proximus Homerum potuisse: sed redundat atq; effunditur. quod vt est reprehendendum: ita copię vitium est. Alcęus in parte operis aureo plectro merito donatur: quia tyrānos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquēdo quoq; breuis & magnific⁹ & diligēs † Homero similis: sed in lusus & in amores descendit: maioribus tamē aptior. Simonides, tenuis alioqui sermone proprio, & iucunditate quadam cōmendari potest: pręcipue tamē eius in cōmouenda miseratione virtus: vt quidam in hac eum parte omnibus eiusdē operis auctoribus pręferant. Antiqua illa Comoedia cum syncęram illam sermonis attici gratiam prope sola retinet: tum foecundissimę libertatis: & si est in insectandis vitiis pręcipua: plurium tamen virium etiam in cęteris partibus habet. Nam & grandis & elegans: & venusta: & nescio an vlla, post Homerum tamen, quem vt Achillem semper excipi par est: aut similior sit oratoribus: aut ad oratores faciendos aptior. Plures eius auctores: Aristophanes tamen: & Eupolis: Cratinusq; praecipui.

caeterum. Archiloch⁹. Pindarus. Stesichorus. canente. sustinente. Alcaeus. et plurimū horatio. Simonides. Comoedia antiqua. Aristophanes.

autem carmē heroicū dicitur. Epos eīm versus est hexameter. ¶ Plures enim auctores. Pro ea particula eīm recte in quibusdam exēplaribus legitur eius.

ASCENSIVS.

¶ Igitur vt aratus ab Ioue. &c. tacita q̄dā allusiōe vt Cicero censet Platonē philosophorum deū: ita Fabi⁹ Homerū poetarū deū aestimat ab eo principium faciēs: vt ab ioue Aratus: quod maro non ignorās inquit Ab Ioue principiū: musae ⁊ Iouis oīa plena. Age vero, nonne vtriusq; operis ingressus in paucissimis &c. Sic Vallēn. & fere caeteri: Aldus tamen praeter morē suum ruditer adscripsit pronomē sui. q̄d si ascribatur legendū sit ingressu: quod certe si sic in exemplaribus esset: approbarem: aut mala sit reciprocatio. Nam legēdo ingressus ipsum ingressus est persona aut (vt vulgariter loq̄r) suppositū verbi seruauit: quomodo nō sui sed tuis aut ipsius legendū foret: legendo autē ingressu suppositū sit Homerus: cū quo sui bene quadrat. Itaq; bona fuerit lectio: Age vero: nōne in vtriusq; operis sui ingressu in paucissimis verbis leges proemiorum nō dico seruauit &c. & eā libētē sequar: q̄a verius Homerus in ingressu operis sui seruauit legē proęmiorū: q̄ ingressus Homeri. Ceteraq; probandi: subaudio argumenta: alioqui non videtur apta constructio: caetera probādi &c. Nam & epilogus quidē quis vnq̄. sic legā cū Vallēn. & Raphaele licet Aldus quis inquā impresserit. In Vallēn. est, lenitasq; verborū & cōpositionis. Habet tā Vallēn. q̄ Ald. plane manifeste vt sit plane id quod oīno: h; Panyasin: nō Panysin neq; panesiū. Citat aūt Valla Eusebium de tēporib⁹ ita loquentē. Panyasis poeta illustris habet olymp. lxxiij. qua .ccc. nobiles Fabij a veientibus caesi. Nullus aūt cū hypodiastole Raphaelis legit cui vsq̄: sed oēs quos vidi cuiusq̄ verū ascribatur nulla: vt sit: nulla persona: nulla cuiusq̄ sit oratio: quia nō introducit personas loquentes. verū quia introducit personas vt Iouis & reliquorum planetarū licet eas nō faciat loquentes: quia falsa sit ꝑpositio: Nulla persona: nisi limitetē per id cui vsq̄: sequar Raphaelē qui id vt opinor ingeniose vidit. Vel aequalē: Vallēn. nō scripsit. Tyrtęū Sed dircęū: intelligens vt opinor pindarū: de quo Horatius quarto car. Multa dircaeum leuat aura cygnum. Sed in eo carmine solū pindarū celebrat: & de eo Fabius statim loquet: vnde cū Aldo Raphaeleq; legam. Tyrtaeum: de quo in arte Horatius: Post hos insignis Homerus Tyrtaeusq; mares aīos in martia bella Versibus exacuit. &c. Tyrtaei aūt quā tangit historiā ad eū locū citauimus. Vallēn. habet ad hęc maxime pertinebit: dubitem tamen an ad exitū scripserit Fabius: q; in exitu tam actionis q̄ Fabulę iābus propter celeritatē sit vtilis Vallēn. habet canēte & sustinēte vt cū lyra congruāt: sed Aldus non sine iudicio canentē & sustinentē impressit: vt a verbo ostendūt regātur: verū sic potius Stesichorū scripserit Fabi⁹. quomodo etiā scripsisse putē: eo q; sequentia Reddit eīm psonis &c. nō ad lyrā sed ad poetā spectant. Homero similis: sic Vallēn. & caeteri praeter Aldum qui impressit: & plurimū Horatio similis: quod nō placet: quia sequitur: sed in lusus & in amores descendit: in quo non ab Horatio sed ab Homero differt: & deprimitur. Habet Vallēn. eius auctores &c.

anyasis.

RAPH.

¶ Magis accedit oratori generi. o vocali ascripta oratorio legendum est. ¶ Et in

¶ Tragoedias primus in lucem Aeschyl⁹ protulit: sublimis: & grauis: & grandiloquus saepe vsq; ad vitiū: sed rudis in plerisq;

Tragoedia. Aeschylus.

et incompositus: propter quod correctas eius fabulas in certa-
men deferre posterioribus poetis Athenienses permisere. Sūtq̧
eo modo multi coronati. Sed longe clarius illustrauerunt hoc
Sophocles. Euripides. opus Sophocles atq̧ Euripides: quorum in dispari dicendi via
vter sit poeta melior: inter plurimos quæritur. Idq̧ ego sane:
quoniam ad præsentem materiam nihil pertinet: iniudicatum
relinquo. Illud quidem nemo non fateatur necesse est: iis qui se
ad agendum comparant: vtiliorem longe Euripidē fore. Nāq̧
is sermone quo ipsum reprehēdūt: quibus grauitas & cothur-
nus & sonus Sophoclis videtur esse sublimior: magis accedit
oratorio generi & sententiis densus: & in iis quæ a sapientibus
tradita sunt: pene ipsis par: & in dicendo atq̧ respondendo cui-
libet eorū: qui fuerunt in foro diserti: cōparandus. In affectibus
vero cū omnibus mirus: tū in iis quæ miseratione cōstāt facile
præcipuus & admirandus maxime est: vt sæpe testatur: & eū se
Menander. cutus: q̄q̄ in opere diuerso Menander: qui vel vnus meo quidē
iudicio diligēter lectus ad cūcta quæ p̄cipimus, efficiēda suffi-
ciat: ita omnē vitæ imaginē expressit: tāta in eo inueniēdi copia
& eloquēdi facultas: ita est omnibus rebus: personis: affectibus
accommodatus. Nec nihil profecto viderūt qui orationes: quæ
Charisii nomine eduntur: a Menandro scriptas putāt. Sed mihi
lōge magis orator p̄bari in opere suo videtur: nisi forte aut alia
Lectos. mala iudicia: quæ epitrepontes, epicleros, ꝛ locre habēt: aut me
ditationes in Sophocle & nomothetæ hypobolimęos non oībus
oratoriis numeris sunt absolutę. Ego tñ plus adhuc quiddā col
laturū esse declamatoribus puto: quoniā iis necesse est secundū
conditionē cōtrouersiarū plures subire personas, patrū: filiorū:
maritorū: militū: rusticorū: diuitū: pauperū: irascentiū: depcan
tiū: mitiū: asperorū. In q̄bus oībus mire custoditur ab hoc poe-
ta decor. Atq̧ ille q̄dē oībus eiusdē operis auctorib⁹ abstulit no
mē: & fulgore quodā suę claritatis tenebras obduxit. habēt tñ
alii quoq̧ comici: si cū venia legātur: quędā q̄ possis decerpere:
Philemon. & p̄cipue Philemon: qui vt prauis sui tēporis iudiciis Menādro
sæpe p̄latus est: ita cōsensu omniū meruit credi secūdus. Histo-
riā multi scripsere p̄clare: sed nemo dubitat longe duos cæteris
Historiographi. præferēdos: quorū diuersa virtus laudem pene est parem conse
Thucydides cuta. Densus & breuis & semper instans sibi Thucydides. Dul
Herodotus. cis & candidus & effusus Herodotus: ille cōcitatis: hic remissis
affectibus melior. ille cōcionibus: hic sermonibus. ille vi: hic vo
Theopōpus luptate. Theopōpus iis p̄ximus: vt in historia prędictis minor:
ita oratori magis similis: vt qui anteq̄ est ad hoc opus sollicita-
Philistus. tus: diu fuerit orator. Philistus quoq̧ meretur: qui turbæ: q̄uis
bonorū post hos auctorū eximatur: imitator Thucydidis: & vt
Ephorus. multo infirmior: ita aliquatenus lucidior. Ephorus: vt Isocrati
Clitarchus. visum: calcaribus eget. Clitarchi probatur ingenium: fides in-
Timagenes famatur. Longo post interuallo temporis natus Timagenes:
vel hoc ipso probabilis: q̧ intermissam historias scribendi indu
Xenophon. striam noua laude reparauit. Xenophon non excidit mihi, sed

dicendo atq̧ respondendo ciuiliter eorum qui fuerūt in foro disertis comparandus. Emendare in quibusdam legatur cuilibet pro il lo ciuiliter: & diserti pro disertis. ¶ Nisi forte aut alia mala iudicia quæ epithrephontes. epicleros lectos: habent aut meditationes in Sophocle & nomotethæ hypoliolineo nō omnibus oratoris numeris sunt absolutæ. Emendationem quidem desiderat hic locus: quæ facile adhiberetur: si Menandri comœdiæ extarent. Hypobolimæo quidem sine cōtrouersia legendum est. nā vt in primo quoq; diximꝰ ὑποβολιμαῖος subditicius latine dicitur. est autem comœdiæ nomen hoc loco. ¶ Et præcipue philemon: qui q̄uis praue sui temporis iudicijs Menandro sæpe prælatus est: ita consensu tamē omniū meruit credi esse secūdus. Corrupte quidem mihi sic legi videtur. Emendari vero potest si prauis non praue & sit legatur: non est: at illud aduerbium ita expūgatur. hoc modo. Qui q̄uis prauis sui temporis iudicijs Menandro sæpe prę latus sit: consensu tamen omniū meruit credi esse secundus. ¶ Philistus quoq; meretur: qui turbę q̄uis bonorum post hos auctorum existimatur: imitator Thucydidis & vt multo infirmior: ita aliquatenus lucidior. Grādi flagitio inquinatur hic sensus: quod quidem facile tollitur si sit syllaba erasa eximatur legamus hoc modo. Philistus quoq; meretur qui turbæ q̄uis bonorū post hos auctorū eximatur. Nec ignoro a quibusdam ita deprauari vt quid tubæ legatur: quod q̄ sensui conueniat viderint ipsi. De Philisto autem sic & Cicero in secundo de oratore libro scribit. Hunc consecutus est Syracusius Philistus: qui cum Dionysij tyranni familiarissimus esset: ocium suum

inter philosophos reddendus est. Sequitur oratorũ ingens manus: vt cum decem simul Athenis ætas vna tulerit: quorum longe princeps Demosthenes: ac pene lex orandi fuit: tanta vis in eo: tam densa omnia: ita quibusdam neruis intẽta sunt: tam nihil ociosum: is dicẽdi modus: vt nec quid desit in eo nec quid redundet inuenias. Plenior Aeschines: & magis fusus: & grandiori similis: quo minus strictus: carnis tamen plus habet: minus lacertorum. Dulcis in primis & acutus Hyperides est: sed minoribus causis: vt non dixerim vtilior: magis par. His ætate Lysias maior, subtilis atq; elegans & quo nihil si oratori satis sit docere, quæras perfectius. Nihil enim est inane: nihil arcessitum: puro tamen fonti: q̃ magno flumini propior. Isocrates in diuerso genere dicendi nitidus & comptus: & palæstræ q̃ pugnæ magis accommodatus: omnes dicendi veneres sectatus est, nec immerito. Auditoriis enim se non iudiciis compararat: inuentione facilis: honesti studiosus: in compositione adeo diligens: vt cura eius reprehendatur. Neq; ego in his de quibus sum locutus: has solas virtutes: sed has præcipuas puto: nec cæteros parum fuisse magnos: quin etiam Phalereum illum Demetrium (q̃q̃ is primus inclinasse eloquentiã dicitur) multum ingenii habuisse: & facundiæ fateor vel ob hoc memoria dignum: q; vltimus est fere ex atticis qui dici possit orator: quem tamen in illo medio genere dicendi præfert omnibus Cicero. Philosophorum: ex quibus plurimum se traxisse eloquentiæ M. Tullius confitetur: quis dubitet Platonem esse præcipuum? siue acumine disserendi: siue eloquendi facultate diuina quadam & homerica? multum enim supra prosam orationem: & quam pedestrem græci vocant: surgit: vt mihi non hominis ingenio: sed quodam delphico videatur oraculo instinctus. Quid ego commemorem Xenophontis illam iucunditatem inaffectatam? sed quam nulla affectatio consequi possit? vt ipsę sermonem gratiæ finxisse videantur. Et quod de Pericle veteris comœdiæ testimonium est: in hunc transferri iustissime possit: in labris eius sedisse quandã persuadendi deam. Quid reliquorum Socraticorum elegantiam? quid Aristotelem: quem dubito scientia rerum: an scriptorũ copia: an eloquendi suauitate: an inuentionũ acumine: an varietate operum, clariorem putem? Nã in Theophrasto tã est eloquendi nitor ille diuinus: vt ex eo quoq; nomen traxisse dicatur. Minus indulsere eloquẽtiæ stoici veteres: sed cum honesta suaserunt: tum in eligendo probandoq; quod instituerant: plurimum valuerunt: rebus tamen acuti magis q̃ (id qđ sane nõ affectãt) oratione magnifici.

Oratorũ quorum.
Demosthenes.
quod.
quod.
Aeschines.
Hyperides.
Lysias.
Isocrates.
Phalereus Demetrius.
Philosophi.
Plato.
Pedestris oratio.
Xenophon.
Pitho.
Aristoteles.
Theophrastus.
Stoici.

consumpsit scribendo maximeq; Thucydidem est: sicut mihi videtur: imitatus. ❡ Tamen nihil ociosum: en syllaba expuncta tam est legendum. hoc modo. tam nihil ociosum. ❡ Is dicendi modus vt ne quid desit in eo. e litera adscripta nec legendum esse apertecunq; patet. hoc modo. Vt nec quid desit. ❡ Omnes dicendi veneres sectatus est: nec immerito: auditoriis enim se non iudiciis comparat. Ra syllaba ascripta compararat mihi: legẽdum videtur: atq; est verbum expũgẽdũ. Veneres autem dicit: quas græci Χάριτας vocant. Sic Plinius libro trigesimo quinto. Quorum opera cum admiraretur collatis omnibus deesse his vnam illam venerem dicebat: quam græci Χάριν vocant. ❡ Quin etiam phalereum illum Demetrium: & infra multum ingenii habuisse & facundiæ fateor: vel ab hoc memoria dignum. i vocali ascripta facundiæ legatur: & a vocali in o conuersa ob scribatur. hoc modo. Multum ingenii habuisse & facundiæ fateor vel ob hoc memoria dignum. ❡ Quid Aristotelem? quem dubito scientia rerum. an scriptorum copia: an eloquendi vsu suauitate. Vsu ablatiuus: vt redundans mihi videtur expũgendus. ❡ Quid Romanorum? Duo hæc verba vt superflua mihi videntur expungenda: & sane in quibusdam exemplaribus non sunt ascripta.

ASCENSIVS.

❡ Magis accedit oratorio generi. sic Vallen. & cuilibet & diserti. Verũ nomia fabularũ sic ponit: epitrepontes. epicleros. locre: nõ lectos. item: meditationes: nomothetæ. hypolomeos. in quibus parum erratum puto. Sed scriptum habet: qui vt prauis sui temporis iudiciis Menandro semper prælatus est: ita consensu tamen omniũ meruit &c. vbi Aldus sæpe non semper verbum habet: idq; placeret: nisi q; illud tamen redundare videtur. Sicut & esse quod nequaq̃ adscripsero. Habet vterq;: ille vi: hic voluptate: non voluntate. Qui turbæ q̃uis bonorum post hos auctorum eximatur: sic in Vallen: nunc quidem legitur: sed erasa sunt nescio quæ elementa: nullum autem additum: estq; vera lectio: ordo enim est: meretur qui eximatur turbæ. i. qui sit egregius & eximius censendus: & non in turba: auctorum q̃uis. i. q̃tũuis bonorum post hos. s. iam dictos

duos. Vt necquid deſit in eo/nec quid redũdet inuenias. Sic Valleñ. Aldus. Raph. cæteriq; legunt: mihi tamẽ videretur aptius legi quod: vt ſubaudiatur aliquid: aut id quod deſit: ſed nihil muto. Habet etiam Vallenſis tam nihil ociosum. Satis ſit docere. Sic Val. & Ald. in Raphaelis impreſſione dicere offendi. Suadendi deam hanc græci Pitho apud Angelum Politianum vocant. Ennius Suadã vnde ſuadæ medulla. Ipſę ſermonem gratiæ finxiſſe videantur. Siue ipſi ſiue ipſæ legantur/recte putem: meliuſq; ſic q̃ vt alii legũt: ipſe ſermonem græcis finxiſſe videatur. Ante eum enim Homerus etiã eloquẽtior fuit. Adnotauit Valla Eupolim in comœdia dicere ſuadendi deam in labris eius ſeſſitaſſe.

Romani epici. Vergilius.

Eidem nobis per Romanos quoq; auctores ordo ducendus eſt. Itaq; vt apud illos Homerus: ſic apud nos Vergilius auſpicatiſſimum dederit exordium: omniũ generis eius poetarum grę corum noſtrorũq; illi haud dubie proximus. Vtar enim verbis iiſdem: quæ ab Afro Domitio iuuenis excepi: qui mihi interroganti: quem Homero crederet maxime accedere. Secundus inquit eſt Vergilius: propior tamen primo q̃ tertio. Et hercle vt illi naturæ cæleſti atq; immortali ceſſerimus: ita curæ & diligentiæ: vel ideo in hoc plus eſt: q; ei fuit magis laborandum: & quantum eminentioribus vincimur fortaſſe æqualitate penſamus. Cæteri omnes longe ſequentur. Nam Macer & Lucretius legendi quidem: ſed non vt phraſin .i. corpus eloquentiæ faciant: elegantes in ſua quiſq; materia: ſed alter humilis: alter difficilis. Attacinus Varro in iis per quæ nomen eſt aſſecutus: interpres operis alieni: non ſpernendus quidem: verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples. Ennium ſicut ſacros vetuſtate lucos adoremus: in quibus grandia & antiqua robora iam non tantam habent ſpeciẽ: quantam religionẽ. Propiores alii atq; ad hanc phraſin de qua loquimur, magis vtiles. Laſciuus quidem in heroicis q̃q̃ Ouidius: & nimiũ amator ingenii ſui: laudandus tamen parcius. Cornelius autem Seuerus etiam ſi verſificator q̃ poeta melior: ſi tamen vt eſt dictum: ad exemplar primi libri bellum ſiculum perſcripſiſſet: vendicaret ſibi iure ſecundum locum. Sed eum conſummari mors immatura non paſſa eſt: puerilia tamen eius opera & maximam indolem oſtendunt: & admirabilem præcipue in ætate illa recti generis voluntatem. Multum in Valerio Flacco nuper amiſimus. Vehemens & poeticum ingenium Salei Baſſi fuit: nec ipſum ſenectute maturauit. Rabirius ac Pedo non indigni cognitione: ſi vacet. Lucanus ardens & concitatus & ſententiis clariſſimus: & vt dicam quod ſentio: magis oratoribus q̃ poetis † imitandus. Hos nominauimus: quia Germanicum Auguſtum ab inſtitutis ſtudiis deflexit cura terrarum: parũq; diis viſum eſt eſſe eum maximum poetarum. Quid tamen iiſipſis eius operibus: in quæ donatus imperio iuuenis ſucceſſerat ſublimius! doctius! omnibus deniq; numeris pręſtantius! Quis enim caneret bella melius: q̃ qui ſic gerit! quem præſidentes ſtudiis deæ propius audirent! cui magis ſuas artes aperiret familiare numen Mineruæ! Dicent hæc plenius futura ſecula. Nunc enim cæterarum fulgore virtutum laus iſta pręſtringitur. Nos tamen ſacra literarum colentes feras Cæſar: ſi nõ tacitũ hoc pręterimus. Et Vergiliano certe verſu teſtamur:

Macer. Lucretius. Phraſis. Varro Attacinus. Ennius. Ouidius. Cornelius Seuerus. Valerius Flaccus. Saleius Baſſus. Rabirius. Pedo. Lucanus. numerãdus Germanic9. Auguſtus.

RAPH.

℄ Omnium eius generis poetarum græcorum noſtrorũq; haud dubie proximus: illi datiuus mihi vel refragantibus exemplaribus aſcribendus videtur. hoc modo. illi haud dubie proximus. ℄ Et quãto plus eminentioribus vincimus: fortaſſe æqualitate penſamus. Deprauatus quidẽ hic mihi ſenſus videtur: nec qua ratione corrigi poſſit video. vincimur quidem eſt legendum. Sed alia quoq; mihi emendatione videtur indigere. Vergilius autem ſe Homero æqualem his verſibus profitetur. Mæonium quiſquis Romanus neſcit Homerum: Me legat & lectum credat vtrumq; ſibi. Illius immẽſos miratur græcia campos: At minor eſt nobis ſed bene cultus ager. Hic tibi nec paſtor nec curuus deerit arator. Hæc graiis conſtant ſingula: terna mihi. ℄ Propiores alii ad hãc atq; de qua loquimur magis vtiles. Atq; coniunctio tranſpoſita in locum ſuum videtur reponenda: hoc modo. Propiores alii atq; ad hanc de qua loquimur. ℄ Et vt dicam quod ſentio magis oratoribus q̃ poetis numerandus: corrupte imitandus in quibuſdam legitur exemplaribus pro illo numerandus. ℄ Quia Germanicum Auguſtum. Hic tranſtulit Aratum qui nũc extat cum Ciceronis tranſlatio nõ habeatur. ℄ Qui tamen iis ipſis eius operibus. Quid litera d aſcripta legendum eſt. ℄ Q. qui ſic egerit: e vocali de principio ablata gerit a quibuſdam recte legitur. ℄ Nunc enim cæterarum fulgore virtutũ laus ipſa

Vergilij nugæ.

4

Intervictrices hederam tibi serpere lauros. Elegia græcos quoq; prouocamus: cuius mihi tersus atq; elegãs maxime videtur auctor Tibullus. Sunt qui Propertium malint. Ouidius vtroq; lasciuior: sicut durior Gallus. Satyra quidem tota nostra est: in qua primus insignẽ laudem adeptus est Lucilius: qui quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores: vt eum nõ eiusdem modo operis auctoribus: sed omnibus poetis præferre non dubitẽt. Ego quãtũ ab illis: tantũ ab Horatio dissentio: qui Lucilium fluere lutulentũ: & esse aliquid quod tollere possis putat. Nam eruditio in eo mira: & libertas, atq; inde acerbitas: & abũde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius: & ad notandos hominũ mores præcipuus. Multũ & veræ gloriæ: q̃uis vno libro Persius meruit. Sunt clari hodie quoq;: & qui olim nominabũtur. Alterũ illud est & prius satyræ genus: qđ nõ sola carminũ varietate mixtum condidit Terentius Varro vir Romanorum eruditissimus. Plurimos hic libros & doctissimos composuit peritissimus linguæ latinæ: & omnis antiquitatis & rerum græcarum nostrarũq;: plus tamen sciẽtiæ collaturus q̃ eloquentiæ. Iambus non sane a Romanis celebratus est: vt propriũ opus, a quibusdã interpositus: cuius acerbitas in Catullo. Bibaculo: Horatio: q̃q̃ illi epodos interuenire nõ reperiatur. At lyricorũ idem Horatius fere solus legi dignus. Nã & insurgit aliquãdo: & plenus est iucũditatis & gratiæ: & variis verbis & figuris felicissime audax. Si quẽ adiicere velis: is erit Cesius Bassus quẽ nuper vidimus: sed eũ longe p̃cedunt ingenia viuentium.

Elegiaci / Tibullus. / Propertius. / Ouidius. / Gallus. / Satyrici. / Lucilius. / Horatius. / Persius. / Iuuenalis. / Terentius Varro. / Iambici. / Catullus. / Bibaculus. / Horatius. / Lyrici. / Horatius. / Cesius Bassus. / Martialis.

ASCENSIVS.

¶ Et quantũ eminentioribus vincimur fortasse æqualitate pensamus. sic Vallen. quam lectionem puto non malam licet subobscurã & licet Aldus cum cæteris quanto legat: quia illud quantum a vincimur aptius legitur q̃ quanto ab eminentioribus. Est autem mihi sensus. Quantum nos latini vicimur in Virgilio: eminentioribus. s. Homeri gratiis tantum pensamus fortasse æqualitate. i. in iis qui Maroni æquales censentur. Quia vt dicit Alcinus de numero vatum si quis seponat Homerum: Proximus a primo tunc Maro primus erit. Et si post primũ Maro seponatur Homerum: longe erit a primo quisqui secundus erit: vbi quisqui: ablatos pro quisquis legitur: nã quisq; a sensu respuitur. vult ergo q; quantum Vergilius ab vno vincitur: tantum æquales omnes superet. Aequales dico tempore nõ arte q̃ nulli sunt. aut æquales putatos. Malim tamen sic exponere vt quantum vincimur in Vergilio ab Homero in eminentioribus. i. in iis in quibus Homerus eminet: tantũ cõpensemus æqualitate. i. in iis in quibus Vergilius Homero æqualis dici meretur: longe eñ sunt plura in quib9 par Homero q̃ in quib9 inferior dici debeat. & ita in multis eũ æquasse tantum fere videtur quantũ in paucis ab eo superatum esse. Sane versiculi illi Mæoniũ quisquis Romanus: non sunt Vergilii licet ei9 nomine editi. sæpe eñ vsu venit vt in epitaphiis faciamus de se loquentes: quæ ipsi si viuerent dixisse nollent. Adde q; corrupte recitantur a Raphaele vt in Vallen. codice adscripti alterius manus sunt: nam cum duo p̃misent q̃uo intulent terna mihi: ideoq; cũ aliis legã (si modo legere vacet) nõ pastor miles nõ curuus deerit arator: &c. Et primũ versiculũ quẽ alii sic legũt mellifluũ quisquis Romanũ nescit Homerũ: sic legam. Mæoniũ qui vel Romanũ nescit Homerũ &c. de Rabirio & Pedone: meminit Ouidius quarto de ponto sic: Cũq; foret marsus magniq; Rabirius oris. Iliacusq; Macer: sideriusq; Pedo. Licet autẽ corrupte legi censeat Raphael vt est in Vallen. codice: magis oratoribus q̃ poetis imitandus: velitq; vt numerandus legatur: malim tamen cum multis Vallen. sequi q̃ cum Aldo Raphaelem: nam & sermo aptior est imitandus oratoribus: q̃ numerandus: dicẽdum eñ foret: aut inter oratores numerandus: aut oratoribus adnumerãdus. & sensus verior: quis eñ oratorẽ dixerit epicũ: cũ ne versum quidẽ vllũ admit=

præstringitur: illa pro ipsa mihi legendum videtur. ¶ Elegia quoq; græcos prouocamus. Illa copula quoq; de secundo loco in tertium mihi transferenda videtur: vt hoc modo legatur. Elegia græcos quoq; prouocamus. ¶ Multum est tersior ac purus magis Horatius: & nisi labor ei9 amore præcipuus. Nisi corrigatur hic locus percipi non potest. Sic autem emendari posse videtur: vt multo legatur & quatuor illæ dictiones expungantur: nisi labor eius amore: ac earum loco hæ quatuor reponantur. Ad notandos hominũ mores. Sic enim in quibusdam legitur exemplaribus. Et ad notandos hominũ mores præcipuus. ¶ Alterum illud etiam prius satyræ genus: sed non sola carminũ varietate mixtum condidit Terentius Varro. Mendæ ex hoc sensu facile tollentur: si loco illius copulæ etiam est verbum: ac & copula ascribatur: ac loco illius sed particulæ quod relatiuũ legatur: hoc modo. Alterum illud est: & prius satyræ genus: qđ non sola carminũ varietate mixtũ cõdidit Terentius Varro. Hoc autem satyræ genus mediũ est inter tragœdiã atq; comœdiam: de quo in arte poetica Horatius sic scribit. Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum. Mox etiam agrestes satyros nudauit, & asper. Incolumi grauitate iocum tẽtauit eo q; Illecebris erat & grata nouitate morandus Spectator, functusq; sacris & potus & exlex. Satyræ autem Varronis Menippeæ dictæ sunt a Menippo quodam seruo: cuius libros Varro ipse in illis scribendis dicitur fuisse imitatus. ¶ Q̃q̃ ille epodos interuenire non reperiatur. Immo reperiatur: apđ Horatiũ. Quid ergo? dicemusne Fabiũ hoc non animaduertisse? an hunc quoq; locum temporũ in=

Varronis satyræ quare Menippeæ dictæ

tat oratio. Sed quia in eo plus est q̃d orator debeat imitari q̃ q̃d poeta: bene dixit imitandũ oratoribus magis q̃ poetis: etiã si neuter mereatur dici: nam de oratore dubiũ non est: de poeta etiã Seruius dubitat. ¶ Et qui sic gerit. Sic Valleñ. Elegia quoq; græcos: sic Valleñ. at Ald. græcos quoq;. vtrũq; recte legi potest: sed diuerso sensu: nã si sensus est: non solũ epico carmine: sed etiã elegiaco prouocamus græcos: legendũ est: elegia quoq;. Sin, non solũ cæteros sed & græcos prouocamus elegia: legam græcos quoq;. Sibi adhuc habet amatores. Sic Val. & Ald. Bene aũt castigauit Raphael & ad notãdos hominũ mores pcipuus: sunt tamen qui legant & in scribendo labor eius amore pcipuus: sed nõ procedit: de lyrico enim in quo de amore labor sit paulo post dicet.

felicitate fuisse deprauatũ? Nisi forte illi legamus vt intelligamus apud Catullum epodon non interuenire. Epodos autem dicitur ἀπό τοῦ ἐπάδεσθαι hoc est ab accinẽdo: q; particulæ quædam versuum integris versibus ἐπάδονται hoc est accinũtur. Vt Nox erat: & toto fulgebat luna sereno inter minora sidera. ¶ Et varijs verbis & figuris ferocissime audax: Felicissime in quibusdã exemplaribus mihi recte legi videtur.

Tragici Accius Pacuuiusq;. ¶ Tragœdiæ scriptores Accius atq; Pacuuius clarissimi grauitate sentẽtiarum verborũq; pondere & auctoritate personarũ. Cæterũ nitor & summa in excolendis operibus manus magis videri potest tẽporibus q̃ ipsis defuisse. Viriũ tamẽ Accio plus tribuitur: Pacuuiũ videri doctiorẽ: q esse docti affectant: volũt. *Varius. Ouidius.* Iam Varii Thyestes cuilibet græcorũ cõparari potest. Ouidii Medea videtur mihi ostẽdere: quatũ vir ille pstare potuerit: si ingenio suo tẽperare q̃ indulgere maluisset. Eorũ: quos viderim: *Põponius Secũdus.* longe princeps Pomponius secũdus: quẽ senes parũ tragicũ putabant: eruditione ac nitore pstare cõfitebãtur. *Comici Plautus.* In comœdia maxime claudicam⁹: licet Varro musas Aepistolonis sentẽtia: Plautino dicat sermone locuturas fuisse: si latine loqui vellent: licet *Cęcilius. Terenti⁹.* Cęciliũ veteres laudibus ferant: licet Terentii scripta ad Scipionem Aphricanũ referãtur. Quæ tamẽ sunt in hoc genere elegãtissima: & plus adhuc habitura gratię: si intra versus trimetros stetissent. *Græcorũ comicorũ prę stantia.* Vix leuẽ cõsequimur vmbrã: adeo vt mihi sermo ipse Romanus nõ recipere videatur illã solis cõcessam atticis Venerem, q̃ñ eam ne græci quidẽ in alio genere linguæ obtinuerint. *Togati Afranius.* Togatis excellit Afranius: vtinãq; non inquinasset argumenta puerorũ fœdis amoribus mores suos fassus. *Historici Sallustius. T. Liuius.* At historia nõ cesserit græcis: nec opponere Thucydidi Sallustiũ verear: nec indignetur sibi Herodotus æquari. T. Liuiũ: cũ in narrãdo mirę iucũditatis clarissimiq; candoris: tũ in concionibus supra q̃ enarrari potest eloquẽtẽ. Ita dicũtur omnia cũ rebus: tũ personis accõmodata, sed affectus q̃dẽ pcipue eos q sunt dulciores: vt parcissime dicã nemo historicorũ cõmẽdauit magis. Ideoq; imortalẽ illã Sallustii velocitatẽ diuersis virtutibus cõsecutus est. Nã *Seruilius.* mihi egregie dixisse videt̃ Seruilius Nouian⁹: pares eos magis q̃ similes: q & ipse a nobis auditus est clarus ingenio: & sentẽtiis crebrior: sed minus pssus q̃ historię auctoritas postulat, quam *Bassus. Aufidius.* paulũ ætate pcedẽs eũ Bassus Aufidius egregie vtiq; in libris belli Germanici pstitit: genere ipso pbabilis in oĩbus: sed in quibusdã viribus minor. *Cor. Tacit⁹.* Superest adhuc & exornat ætatis nostræ gloriã vir seculorum memoria dignus: qui olim nominabitur: nũc itelligitur. Habet amatores: nec imitatores: vt libertas: q̃q̃ circũcisis quæ dixisset: ei nocuerit. Sed elatũ abũde spiritũ & audaces sentẽtias dephendas etiã in iis q manẽt. Sũt & alii scriptores boni: sed nos genera degustam⁹: nõ bibliothecas excutim⁹.

Varij Thyestes. ¶ Iam Varij Thyestes. Hanc tragœdiam a Cassio Parmensi compositam sibi Varius ab Augusto Athenas ad sumendum de eo supplicium missus: q pro Antonio senserat: combustis alijs operibus vendicasse putatur. ¶ Quem senes pindarum tragicum putabant. Pindarum esse expungendum: ac parum reponendum & ex sensu & ex quibusdam colligitur exemplaribus. ¶ In comœdia maxime iudicamus. Emendate in quibusdam exemplarib⁹ claudicamus legitur. ¶ At non historia cessent græcis. Non aduerbium in tertium locũ mihi videtur transferendum hoc modo: at historia non cesserit. ¶ Nec indignetur sibi Herodotus æquari. T. Liuium. Ille datiuus sibi in quarto loco melius quadrare videtur hoc modo. Nec indignetur Herodotus sibi æquari. ¶ Itaq; dicunt̃ omnia. Quæ particula eradatur: vt ita legatur: est enim acclamatio quædam. ¶ Ideoq; immortalem illaʒ Sallustius velocitatẽ. Nõ Sallustius: sed Sallustij: vt legatur sensus exposcit. ¶ Superest adhuc & exornat ætatis nostræ gloriam vir seculoruʒ memoria dign⁹. Corneliũ Tacitum significare videtur. *Cornelij Taciti laus.* ¶ Sed nos genera degustamus: bibliothecas excutimus. Nõ particula negatiua est ascribenda vt legatur. Non bibliothecas excutimus. ¶ Oratores vero vel pręcipue latinam eloquentiam: parem non

Oratores vero vel præcipue latinam eloquentiam parem facere græcę possunt. Nam Ciceronem cuicūq; eorū fortiter opposue rim. Nec ignoro quātam mihi concitē pugnā: cū præsertim id non sit propositi: vt cū Demostheni comparē hoc tēpore. Neq; enī attinet: cū Demosthenē in primis legendū: vel ediscendum potius putē: quorū ego virtutes plerasq; arbitror similes: consi lium: ordinē: diuidendi: pparandi: probādi rationē. Omnia de niq; quæ sunt inuētionis. In eloquēdo est aliqua diuersitas: den sior ille: hic copiosior. Ille cōcludit astrictius hic latius pugnat. ille acumine semper: hic frequenter & pondere: illi nihil detrahi potest: huic nihil adiici. cura plus in illo: in hoc natura. Salibus certe & cōmiseratione: qui duo plurimū affectus valent: vinci mus: & fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit. Sed & no bis illa quæ attici mirātur: diuersa latini sermonis ratio minus permiserit. In epistolis quidē: q̄q̄ sunt vtriusq;, nulla contentio est. Cedendū vero in hoc q & ille prior fuit: et ex magna parte Ciceronē: quātus est fecit. Nā mihi videtur. M. Tullius cum se totū ad imitationem græcorū contulisset: effinxisse vim Demo sthenis: copiam Platonis: iucunditatē Isocratis. Nec vero qđ in quoq; optimū fuit studio cōsecutus est tantū: sed plurimas vel potius omnes ex seipso virtutes extulit: immortalis ingenii bea tissima vbertate. Nō enī pluuias (vt ait Pindarus) aquas colli git sed viuo gurgite exundat: dono quodā prouidētię genitus: in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nā quis docere diligētius? mouere vehemētius potest? cui tāta vnq̄ iucūditas affuit? vt ipsa illa quæ extorquet impetrare eū credas et cū trās uersum vi sua iudicē ferat: tamē ille nō rapi videatur sed sequi. Iam in omnibus quę dicit tāta auctoritas inest: vt dissentire pu deat: nec aduocati studiū: sed testis aut iudicis afferat fidē. Tū interim hęc oīa quæ vix singula quisq̄ intētissima cura cōsequi posset: fluūt illaborata: et illa qua nihil pulchriꝰ auditu est oīo: prę se fert tñ felicissimā facilitatē. Quare nō imerito ab hoībus ætatis suæ regnare in iudiciis dictus est: apud posteros vero id cōsecutus: vt Cicero iā nō hoīs nomē: sed eloqntię habeat. Hūc igitur spectemus: hoc ppositū nobis sit exēplū: ille se profecisse sciat: cui Cicero valde placebit. Multa in Asinio Pollione inuē tio: summa diligētia, adeo: vt qbusdā etiā nimia videat: et cōsi lii et animi satis: a nitore et iucūditate Ciceronis ita lōge abest: vt videri possit seculo prior. At Messala nitidus et candidus: et quodāmodo p̄ se ferēs in dicēdo nobilitatē suā: viribus minor. C. vero Cæsar si foro tantū vacasset: non alius ex nostris contra Ciceronē nominaretur: tāta in eo vis est: id acumē: ea cōcitatio: vt illū eodē animo dixisse: quo bellauit appareat. exornat tamē hæc omnia mira sermonis: cuiꝰ proprie studiosus fuit, elegātia.

Oratores. Ciceronis Demosthenisq; cōparatio.

Ciceronis laudes.

Asinius Pollio.

Messala.

C. Cæsar.

facere græce possunt. Qđ superiori sensui deerat: hic redundat illud non, aduer bium negandi. ℂ Et for tasse epilogos illi mos ciui tatis abstulerit. Athenis vt in secundo Fabius ait mo uere affectus vetabat ora tor. ℂ Sed vel plurimas po tius omnes ex seipso virtu tes extulit. Ac copula est ascribenda: vt legatur. Ac potius omnes. ℂ In quo totas virtutes suas experi retur eloquentia. Vires q̄ virtutes sensui magis vide tur conuenire. ℂ Et cum transuersum vi sua iudi cem ferat. Sic quidem legi tur: sed i vocali expuncta ferat sensus exposcere vide tur. ℂ Multa i Asinio Pol lione inuenio. T litera a scripta inuentio legatur. ℂ A nitore & iucunditate Ciceronis ita longe abest: vt possit videri secūdo pri or. Cur sibi ipsi aduersari videtur hic sensus? An ga deprauatus? Neq; enim fieri potest: vt qui longe ab sit a nitore & iucunditate Ciceronis: sit prior secun do. Qua igit̄ ratione corri gitur hic locus? An pro se cūdo: forsitan seculo est le gendum? Qui enim seculo ante Ciceronem floruerūt nō multū nitori ornatuiq; indulserunt.

ASCENSIVS.

ℂ Iam Varij Thyestes. Sic Aldus & Raphael. In Val len. autem est. Iam Varus cuilibet græcorū compara ri potest. quod ne sequar fa cit id quod sequtur Ouidij Medea &c. Nā vt Ouidij tragœdiā nominat: ita & Vari nominasse videtur: vt autē Vari potius q̄ Va rij legam facit id qđ de eius Thyeste recitat Raphael: qđ de Varij opere aut ipso Vario non est vero simile: fuit enim Varius vir egre gius & tragœdiæ vt quidā volunt scriptor: ego tamē etiam epicum putē: ex eo qđ Horatiꝰ ad Pollionem dicit. Scribens Vario fortis & hostiū Victor mæonii carminis alite: mansitq; in gratia Augusti: vnde idem in sermonibus Plotius & Varius sinuessę Vergiliusq; Occurrūt animę quales neq; candidiores Terra tulit: nec quis me sit deuinctior alter. Quē sic nō laudasset Horatius si cōtra Augustū stetisset. Quin etiā tūc nō vixisset. Alter autē poeta & vir fortis Varus priore longa dicebatur Vergilio amicissimꝰ: de quo in bucolicis. Nūc ego

(nāq; super tibi erunt: qui dicere laudes Vare tuas cupiāt & tristia cōdere bella) Agrestē &c. Et in mox. Immo hæc quæ Varo necdū perfecta canebat Vare tuū nomē &c. Quāobrē aut hic Vari Thyestes legef: aut si Varij nō recipief cōmētū Raphaelis: qđ de Varo haud dubie intelligēdū est. Addā & illud cuius nūc in mentē venit me vehemēter suspicari in nono huius vbi a fabio tractatur versus Agrestē tenui: q forte quia ad rē nō fecerit catenus dūtaxat eū citauerit: a grāmaticis sic perscriptū: musam meditaris auena: hincq; ortū vt philologus in primo bucolico sic legēdū censeat: cū illic sit Syluestrem tenui: hic aūt perficiēdus fuerit versus: meditabor arundine musam. Sed id sero q̄ nūq̄ admonuisse pstet. ¶ Habet Valleñ. parū tragicum. In comœdia maxime claudicamus: immo claudicauimus. Itē Sallustij velocitatē. Vbi vero Aldo & alijs fere legif. Seruilius Nouianus: in Vallēsi est Nonianus. Et vbi idē impssit. Habet amatores nec imerito, vt libertas: Valleñ scripsit. Habet amatores nec imitatores: qđ sequar exponēdo seqntia: vt. i. postea q̄ libertas nocuerit ei q̄q̄ circūcisa. i. q̄q̄ fuerūt circūcisa & limitata q̄ dixisset. Habet Valleñ. no bibliothecas &c. & parē facere. Habet etiā vt Aldus: sed plurimas vel potius oēs: nō ac potius oēs. Habet aūt solus: beatissima vbertate: idq; sequar vt referaf ad verbū extulit. Habet vires suas: qđ Raphael suo ingenio sumit. Siliter iudicē ferat. habet: tā in oib⁹: habet Cū interim: nō Tū: sed scribā Tū. habet id cōsecut⁹ sine est: q a pcedit est. Habet seculo prior vñ Raphaelis igeniū.

RAPH.

Cœlius. Caluus contra. Seruius Sulpitius. Cassius Seuerus. Domitius Afer. Iulius Africanus. Trachallus. Vibius Crispus. Iulius secūdus.

¶Multum ingenii in Cœlio: & præcipue in accusando: multa vrbanitas: dignusq; vir: cui & mens melior: & vita longior cōtigisset. Inueni qui Caluū pferrēt omnibus: inueni qui †Ciceroni crederēt eū nimia cōtra se calumnia verū sanguinē perdidisse. Sed est & sancta & grauis oratio: & castigata: & frequēter vehemēs quoq;. Imitator aūt est atticorū: fecitq; illi properata mors iniuriā: si quid adiecturus: non si quid detracturus fuit. Et Seruius Sulpitius insignem nō immerito famam tribus orationibus meruit. Multa si cū iudicio legatur: dabit imitatione digna Cassius Seuerus: qui si ceteris virtutibus colorem & grauitatē orationis adiecisset: ponēdus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum est in eo: & acerbitas mira: & vrbanitas, & vis summa: sed plus stomacho q̄ consilio dedit. Præterea vt amari sales: ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est. Sūt & alii multi diserti: quos persequi longum est. Eorum quos viderim Domitius Afer: & Iulius Africanus longe præstātissimi, verborū arte ille: & toto genere dicendi pferendus: & quē in numero veterū locare non timeas. hic concitatior: sed in cura verborū nimius: & compositione nōnūq̄ longior & translationibus parū modicus. Erant clara & nuper ingenia: Nam & Trachallus plerūq; sublimis: & satis apertus fuit: & quē velle optima crederes: auditus tamen maior. Nam & vocis quātā in nullo cognoui felicitas: & pronūciatio vel scenis suffectura, & decor: omnia deniq; ei quæ sunt extra superfuerūt. Et Vibius Crispus compositus: & iucūdus: & delectationi natus: priuatis tamē causis q̄ publicis melior. Iulio Secūdo si longior cōtigisset ætas: clarissimum profecto nomē oratoris apud posteros foret. Adiecisset eñ atq; adiiciebat cæteris virtutibus suis quod desiderari potest. Id est autem: vt esset multo magis pugnax: & sæpius ad curam rerū ab elocutione respiceret. Cæterum interceptus quoq; magnū sibi vendicat locū. Ea est facundia: tanta in explicando: qđ velit gratia: tam candidum & lene & speciosum dicēdi genus: tanta verborum, etiā quæ assumpta sunt, proprietas: tanta etiam in quibusdā ex periculo petitis significātia. Habebūt: qui post nos de oratoribus scribēt, magnā eos q nūc vigēt materiā vere laudādi. Sūt eñ summa hodie, qbus illustratur forū, ingenia. Nāq; & cōsummati iā patroni veteribus æmulātur: & eos iuuenū: ad

¶ Inueni qui Ciceronē crederent eum nimia contra se calumnia verum sanguinem perdidisse. In quibusdam exēplaribus emendate sic scribitur: vt Ciceronē accusatiuus in contra aduerbium cōuertatur: ac loco illius præpositionis cōtra in præpositio reponaf hoc modo. Inueni qui contra crederēt eū nimia in se calumnia verum sanguinem perdidisse Plinius autem iunior inquit: Adriano scribēs: caluū fuisse Demosthenem latinū ¶ Sed est & sancta & breuis oratio: breuis quidē legitur: sed grauis sensui maxime conuenire videtur. ¶ Insignis & Ser. Sulpitius insignem immerito famā tribus orationibus meruit. Insignis nominatiuus mihi videtur eradēdus. In ei⁹ vero locū insignē accusatiuus referēdus ac nō negādi aduerbiū ascribendū: ne quem vult laudare: videatur suggillare: vt hoc modo legam⁹. Insignē & Ser. Sulpitius nō immerito famā tribus orationibus meruit. ¶ Præterea & amari sales ita vt frequēter amaritudo ipsa ridicula est. Et particula vt in locū & copulę est trāsferēda: hoc mō. Præterea: vt amari sales: ita frequēter amaritudo ipsa ridicula est. ¶ Et sæpius ad curā rerū ab elocutione resipisceret. I vocali ac altera. s abiecta, respiceret legēdum est. ¶ Habebunt qui post nos de oratoribus scribent: magnā in eos q nunc vigent materiā laudanda.

optima tendentium imitatur ac sequitur industria. Supersunt qui de philosophia scripserũt: quo in genere paucissimos adhuc eloquentes literæ Romanæ tulerunt. Idem igitur M. Tullius: qui vt vbiq; etiam in hoc opere Platonis æmulus extitit. Egregius vero multoq; q̃ in orationibus præstantior Brutus: suffecit ponderi rerum, scias eũ sentire quæ dicit. Scripsit non parũ multa Cornelius Celsus Sceptios secutus non sine cultu ac nitore. Plancus in stoicis rerum cognitioni vtilis: in Epicureis leuis quidem: sed non iniucũdus tamen auctor est Catius. Ex industria Senecam in omni genere eloquẽtiæ distuli propter vulgatam falso de me opinionem: quia damnare eum & inuisum quoq; habere sum creditus. Quod accidit mihi dum corruptũ & omnibus vitiis fractum dicẽdi genus reuocare ad seueriora iudicia contendo. Tum autẽ fere solus hic in manibus adolescẽtium fuit: quem non equidem omnino conabar excutere: sed potioribus præferri non sinebam: quos ille non destiterat incessere: cum diuersi sibi conscius generis placere se in dicendo posse: in quibus illi placerent: diffideret. Amabant autem eum magis q̃ imitabantur tantũq; ab eo defluebant: quantũ ille ab antiquis descenderat. Foret eñ optãdum pares aut saltem proximos illi viro fieri. Sed placebat propter sola vitia & ad ea se quisq; dirigebat effingenda quæ poterat. Deinde cum se iactaret, eodem modo dicere Senecam infamabat. Cuius & multę alioqui & magnæ virtutes fuerunt. Ingeniũ facile & copiosum: plurimũ studii: & multarum rerum cognitio: in qua tamen aliquãdo ab iis quibus inquirenda quædam mãdabat: deceptus est. Tractauit etiam omnem fere studiorum materiã. Nam & orationes eius & poemata & epistolæ & dialogi feruntur. In philosophia parũ diligens: egregius tamen vitiorum insectator fuit. Multæ in eo claræq; sententiæ: multa etiam morum gratia legenda: sed in eloquendo corrupta pleraq;: atq; eo perniciosissima: q abundãt dulcibus vitiis. Velles eum suo ingenio dixisse: alieno iudicio. Nam † si nil æqualium contempsisset: si parum concupisset: si non omnia sua amasset: si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset: consensu potius eruditorum: q̃ puerorũ amore comprobaretur. Verum sic quoq; iam robustis & seueriore genere satis firmatis legẽdus: vel ideoq; exercere potest vtrũq; iudicium. Multa enim (vt dixi) probanda in eo: multa etiam admiranda sunt: eligere modo curæ sit: quod vtinam ipse fecisset. Digna enim fuit illa natura quę meliora vellet: quę quod voluit, effecit.

Philosophi latini. Tullius. Brutus. Cor. Celsus. Plancus. Catius. Seneca. nisi aliqua

In p̃positio vt superuacua est eradẽda & a vocali in i cõuersa laudãdi est legẽdũ. ¶ Plau:us i stoicis rerũ cognitiõi vtilis. In epicuris leuis qdẽ: sed nõ iniucũd⁹ tñ ductorẽ. Castigate in q; busdã exẽplaribus legitur. Plancus, u vocali in n. & t in c. cõuersa & loco illi⁹ accusatiui ductorẽ: auctor ẽ Catius hoc mõ. Plancus in stoicis rerũ cognitioni vtilis. In epicuris leuis quidẽ: sed nõ iniucũdus tñ auctor est Catius. ¶ Ex industria Senecã in omni genere eloquẽtiæ distuli. Versatũ: aut simile verbũ sensus integritas mihi exposcere videt: vti legat. In oĩ genere eloquẽtię versatũ. Seneca vero in omni genere studiorum versatus est eloquẽtię: philosophiæ: poetices. Sed eum magis Fabius suggillat q̃ cõmẽdet. ¶ Cũ aũt fere solus hic in manibus adolescentũ fuit. Nisi c litera in t conuersa tũ legatur vbi claudat hic sensus nõ inuenietur. ¶ Cũ diuersi sibi cõscius generis placere se in dicendo posse in q̃bus illi placerẽt diffideret. Sic q̃dẽ corrupte legit: id qd̃ mihi hoc modo emẽdãdum videtur vt loco in p̃ępositionis iis ablatiu⁹ reponatur. ¶ Et in philosophia parũ diligẽs: si particula ascribenda videtur: vt etsi legatur aut certe & copula eradenda. ¶ Multa etiã morũ gratia legẽdo. Pro legẽdo recte quidã scribũt legenda. ¶ Digna eñ fuit illa natura quæ meliora vellet qd̃ voluit efficit. Emendate in quibusdam exẽplaribus: quæ relatiuũ est ascriptũ & effecit: vt pręteriti sit tẽporis legẽdũ est: hoc modo. Quæ quod voluit effecit.

in Seneca
us depræ
ent.

ASCENSIVS.

¶ Inueni qui Ciceroni crederent/eũ nimia contra se calumnia. Sic Vallen. quæ lectio vera est/ si verũ est quod in margine adnotauit: id videlicet Ciceronem in Bruto dicere. Aldus tamen Raphaelẽ sequitur: cuius lectio ab ipso proponitur: qui ex margine Vallen. accepit quod de Caluo per Pliniũ minorẽ dicit. Similiter qd̃ reposuit: sed est & sancta & grauis, ex Vallen. codice habet. & q insignis ab eo nolatiuus eradendus censetur. Est in Vallen. et vrbanitas & vis summa: vbi alij eius summa: Aldus etiam summa: legunt. Habet: præterea vt amari sales, ita frequenter &c. Et decor: sic Vallen. non decora. Item respiceret: non resipisceret. Magnã eos: non in eos. Item Plancus non Plautus: & epicureis non epicuris. ¶ Ex industria Senecã in omni genere eloquentiæ distuli. Sic Vallen. & omnis vetus lectio: Aldus autem Raphaeli auscultans scribit: in omni genere

eloquentiæ versatũ. Sed mihi alius est sensus: videlicet distuli senecã. .i. de seneca loqui: in omni genere eloquentiæ .i. de quocũq; genere eloquentiũ qui oratori sint imitãdi loquerer: & cũ de poetis: & cũ de oratoribus & cũ de philosophis Romanis: quocirca nihil imutaui: qui tamẽ versatũ adscribere vult adscribat. Habẽt Vallen. in quibus illi: nõ iis quibus illi: nec Aldus aliter impressit: quippe qui sciuit: in quibus facile intelligi iis. Vt cũ dico: scio quæ tu: intelligo ea. Dialogi ferũtur. sic Vallen. non efferũtur. Similiter in philosophia parũ diligẽs &c. Nã si nil æqualiũ contẽpsisset. Aldus impressit. Nã nisi aliqua: sed nõ tanti refert vt a Vallen. discedã. Ideo q exercere potest vtrũq; iudicium: sic quoq; Aldus: & sic prius in Vallen. erat: sed repositũ est iudicem: qd non placet. Illi autem exercent vtrũq; iudicium: tam laudantiũ q̃ vituperãtium: qui vtroq; iudicio digna habent aut admiserunt. Quæ quod voluit effecit. Sic et Vallen.

De Imitatione. Cap. II.

X his cęterisq; lectione dignis auctoribus: & verborum sumenda copia: est & varietas figurarum: & cõponendi ratio: tum ad exemplum virtutũ omniũ mens dirigẽda. Neq; enim dubitari potest: quin artis pars magna contineat imitatione. Nã vt inuenire primum fuit: estq; pcipuum: sic ea quæ bene inuenta sunt vtile sequi. Atq; omnis vitæ ratio sic cõstat: vt q̃ probamus in aliis: facere ipsi velimus. Sic literarũ ductus, vt scribendi fiat vsus: pueri sequũtur: sic musici vocẽ docẽtiũ: pictores opera priorũ: rustici probatã experimento culturã in exẽplum tuentur. Oĩs denique disciplinæ initia ad propositũ sibi præscriptũ formari videm⁹: & hercule necesse ẽ: aut siles bonis aut dissimiles sim⁹. Simile raro natura pstat: frequẽter imitatio. Sed hoc ipm qd tãto faciliorem nobis rationẽ rerũ omnium facit: q̃ fuit iis: qui nihil quod sequerẽtur habuerunt: nisi caute & cũ iudicio apprehenditur: nocet. Ante oĩa igitur imitatio per se ipsa nõ sufficit: vel quia pigri est ingenii contẽtũ esse iis quæ sunt ab aliis inuẽta. Quid enĩ futurũ erat temporibus illis quę sine exemplo fuerũt si homines nihil nisi quod iã cognouissent faciendũ sibi: aut cogitandum putassent? Nẽpe nihil fuisset inuentũ. Cur igitur nefas est reperiri aliqd a nobis: qd ante nõ fuerit? An illi rudes sola mentis natura ducti sunt in hoc vt tã multa generarent? nos ad quęrendũ non eo ipso concitemur: q certe scimus inuenisse eos qui quęsierint? Et cũ illi qui nullum cuiusq; rei habuerũt magistrum plurima in posteros tradiderint: nobis vsus †aliarũ rerum ad eruendas alias nõ proderit? sed nihil habebimus nisi beneficii alieni? quemadmodũ quidã pictores in id solũ studẽt: vt describere tabulas mẽsuris ac lineis sciant. Turpe etiã illud est, esse contentũ id consequi quod imiteris. Nã rursus qd erat futurum: si nemo plus effecisset eo †quẽ sequebat. Nihil in poetis supra Liuium Andronicũ: nihil in historiis supra pontificũ annales haberemus: ratibus adhuc nauigaremus: non esset pictura nisi quę lineas modo extremas vmbræ: quã corpora in sole fecissent circũscriberet. At si omnia pcesseas: nulla sit ars qualis inuẽta est, nec intra initium stetit: nisi forte nostra potissimũ tempora dãnam⁹ huius infœlicitatis: vt nunc demũ nihil crescat. Nihil enim crescit sola imitatione. Quod si prioribus adiicere fas non est: quomodo sperare possimus vllum oratorẽ per

Imitatione artis ps magna continetur.

Imitatio periculosa.

Nec sufficiens.

illarum.

quod.

RAPH.

¶ Ex his cæterisq; lectione dignis. Hinc facile apparet imitationẽ arti subiici: eosq; falli qui imitationem ab arte tanq̃ partem diuersam separãdam putant aiuntq; vt in rhetoricis ad Herẽniũ eloquentiã tribus cõstare arte imitatione exercitatione. Constat nãq; tribus eloquẽtia: natura, arte: exercitatione. Imitationem vero arti esse subiiciẽdã pluribus colligit Quintilianus. ¶ Nobis vsus aliarũ rerũ ad eruendas alias nõ proderit? Licet fere in exemplaribus erudiendas legatur: ego tamen disyllaba erasa eruendas legẽdũ esse audacter cõtẽderim: ac loco aliarũ reponendum esse illarũ: hoc modo. Nobis vsus illarũ rerũ ad eruendas alias non proderit? ¶ Si nemo plus effecisset eo quæ sequebatur. A vocali erasa ac. m. lra ascripta quem legẽdũ est. ¶ Nõ esset pictura nisi quę lineas mõ extremas vmbrę: quam corpora in sole fecisset: circũscriberent. Fecissent pluraliter: ac circũscriberet singulariter manifeste legendũ est. ¶ Quod fit vt min⁹ sanguinis ac virium declamationes habeãt q̃ orationes. D. litera expũcta quo legatur. ¶ Et cũ verba intercidẽt inualescãt tẽporibus. Deprauat⁹ hic locus facile sit emẽdari potest. vt & copula de principio in quartum locũ transferatur: atq; e vocali i a conuersa intercidãt legatur hoc modo: cũ verba intercidãt & inualescant temporib⁹ est aũt paraphrasis sensus illius Horatiani. Multa renascẽtur quę iã cecidere cadentq;: Quæ nũc sunt in honore vocabula si volet vsus: Quem penes arbitriũ est: & vis & norma loquẽdi

Eloquẽti bus cons

fectum:cum in iis quos maximos adhuc nouimus:nemo sit inuentus:in quo nihil aut desideretur:aut reprǣhēdatur. Sed etiam qui summā nō appetent:cōtēdere potius q̄ sequi debent. Nam qui agit vt prior sit forsitan etiā si nō transierit:ęquabit. Eum vero nemo potest ęquare:cuius vestigiis sibi quisq̧ insistendum putat. Necesse est enī semper sit posterior:q̄ sequitur. Adde q̧ plerūq̧ facilius est plus facere:q̄ idem. Tantā enī difficultatem habet similitudo:vt ne ipsa quidē natura in hoc ita valuerit:vt non res quæ simillimæ videātur:vtrīq̧ discrimine aliquo discernātur. Adde q̧ quicquid alteri simile est:necesse est min⁹ sit eo quod imitatur:vt vmbra corpore:& imago faciei:& actus histrionum veris affectibus. Qđ in orationibus quoq̧ euenit. Nāq̧ iis quæ in exēplum assumimus:subest natura:& vera vis. Contra omnis imitatio ficta est:& ad alienū propositū accōmodatur. Quo fit:vt minus sanguinis ac virium declamatiōes habeant:q̄ orationes:q̧ in illis vera:in his assimulata materia est. Adde q̧ ea quæ in oratore maxima sunt:imitabilia nō sunt:ingenium:inuentionis facilitas:& quicqd arte nō traditur. Ideoq̧ plerīq̧ cū verba quędā ex orationibus excerpserūt:aut aliquos compositionis certos pedes:mire a se quæ elegerūt:effingi arbitrantur:cum verba intercidant:inualescātq̧ tēporibus:vt quorū certissima sit regula in cōsuetudine:eaq̧ nō sua natura sint bona aut mala (Nam per se soni tantum sunt) sed prout opportune proprieq̧ aut secus collocata sunt:& compositio cum rebus accommodata:tum ipsa varietate gratissima. Quapropter exactissimo iudicio circa hāc partem studiorū examinā da sunt omnia. Primū quos imitemur. Nā sunt plurimi:qui similitudinem pessimi cuiusq̧ & corruptissimi concupierunt. Deinde in ipsis quos elegerimus quid sit:†ad quod efficiendū nos comparemus. Nā in magnis quoq̧ auctoribus incidūt aliqua vitiosa:& a doctis inter ipsos etiā mutuo reprehensa:atq̧ vtinā tam bona imitantes dicerēt melius:q̄ mala peius dicūt. Nec vero saltem iis quibus ad euitanda vitia iudicii satis fuit:sufficiat imaginem virtutis effingere:& solā:vt sic dixerim:cutē vel potius illas Epicuri figuras:quas e summis corporibus dicit effluere. Hoc autem iis accidit:qui nō intrōspectis penitus virtutibus ad primum se velut aspectū orationis aptarūt. Et cū iis felicissime cessit imitatio:q verbis atq̧ numeris sunt nō multū differētes:vim dicendi atq̧ inuentionis non assequūtur:sed plerūq̧ declināt in peius & proxima virtutibus vitia cōprǣhēdūt,fiūtq̧ pro grādibus tumidi:pressis exiles:fortibus temerarii:lætis corrupti:cōpositis exultantes:simplicibus negligentes.

oratornull⁹ inuentus pfectus.

Considi me lioratio prima. secunda

Tertia.

Quarta.

qđ nobis effi.

¶ Deinde in ipsis quos elegerimus quid sit quod nos efficiendū cōparemus. Ad præpositio vt ascribatur & sensus & eloquēdi ratio exposcit:vt legatur ad qđ efficiendū. ¶ Vel potius illas epicuri figuras quas e summis corporibus dicit effluere. Quænā sint hæ epicuri figuræ Aulus Gel. li. v. declarat his verbis. Epicurus effluere ex oībus corpībus simulacra quædā corporū ipsorum eaq̧ sese in oculos inferre atq̧ ita sensum fieri videndi putat. ¶ Et cū his fœlicissime cessit imitatio verbis atq̧ numeris sūt nō multum differentes. Nisi hoc relatiuū qui ascribatur sensus integritas minus habebitur. Quare illo ascripto hoc modo legatur. Et cum his fœlicissime cesserit imitatio:qui verbis atq̧ numeris sunt non multum differentes.

ASCENSIVS.

¶ Sic ea q̄ bene intēta sunt Et paulo post:quæ sunt ab aliis intēta:q̄q̄ sic vtrobiq̧ in Raphaelis sit impressione:mihi tñ inuenta legenf. Item q̄q̄ Aldus Raphaelem secutus impssit:nobis vsus illarū rerū ad eruēdas alias &c. ego tñ cū Vallen̄. legam nobis vsus aliarū rerū ad eruēdas alias. nā & frequēs & venusta est locutio: alia ex aliis:vt Nos alia ex aliis in fata vocamur:& illarū nihil refert:premissum enī est:plurima:nō plurimas res. Habet Vallen̄. eo quem sequebatur:sed Aldus legit non male eo q̧ sequebatur. Ideo aūt nō male:vel q̧ apte refertur ad id qđ premisit Turpe etiā illud est, esse contentū id consequi qđ imiteris. vel q̧ minus est arrogātiæ velle efficere plus eo qđ sequaris:q̄ eo quē sequaris: Nā in Aristotele posset quispiā felicius sequi qđuis illi⁹ inuentū q̄ ille inuenerit:difficile tñ fuerit:totū Aristotelem superare. Verū quia sequentibus exēplis dicti sui vt solet rationē reddēs Fabius de inuentoribus nō de inuētis loqtur:manifestū est quē legendū. Neq̧ arroganti⁹ ē dicere eū quē ac eo quod:quia qui dicit se superasse eū quē sequebatur:intelligit loqui in eo in quo eū sequebaf:non in vniuersis. vnde si quis forte diuū Gregoriū in eloquentia superet:non cōtinuo in sanctitate vitæ:nec in profunda rerū pſertim moralium cognitione. Habet Vallen̄. fecissent. s. corpa:& circūscriberet. s. pictura. aut pictor. Sane adhuc qui facies ad viuū pingere volūt circūscribūt vmbras earū in tabella posita ex aduerso lucis:interposita. s. ea quā

circunscribunt.inter tabellā & lumen.Dānamus huius infelicitatis.speciose dictum:subaudin videt̃ opprobrio aut detrimento aut malo Nihil eñ crescit. Vallēn.habet nihil aūt crescit. Habet. Tantā eñ difficultatē. & Quo fit, vt minus lang,&c. Habet ꝙ ea quæ in oratore maxima sunt.nec legā in oratione:eoꝙ ingenium oratoris est.Quid sit ad quod efficiendū nos cōparemus sic fere Aldus:nisi ꝙ:ad quod nos efficiendū &c.impressit vt Raphael Vallēn.aūt habet:quid sit qđ nobis efficiendū cōparemus.quæ lectio mala non est.A doctis inter ipsos:& inter se:latine vtrūq; dici docet Vallēn.Qui habet.Et cū his felicissime cessit imitatio verbis atq; numeris sunt nō multū differētes:vbi Raphael apponēdo qui,sentētiā bonā deprauat:ad quā si Aldus respexisset:nō tam leuiter eū secutus esset.potius eñ tunc q̃ qui scribendū esset cū sensus sit:Cū imitatio cessit his.i.hmōi hoībus felicissime.i.cū felicissime sunt imitati: tūc sūt nō multū differentes ab iis quos imitātur verbis atq; nūeris:sed vim dicendi atq; inuentionis nō assequūtur.Pressis exiles:repete & in sequētibus:pro vt sit:pro pressis,pro fortibus &c.

Dāno in tatis.

Ideoq;

¶ Itaq; qui horride atq; incōposite quidlibet frigidum & inane extulerint:antiquis se pares credunt:qui carent cultu atq; sententiis atticis, qui præcisis cōclusionibus obscuri Sallustium atq; Thucydidem superant:tristes & ieiuni,Pollionē æmulantur:ociosi & supini:siquid modo longius circūduxerūt: iurant ita Ciceronem loquuturū:fuisse. Noueram quosdā qui se pulchre expressisse genus illud huius cælestis in dicendo viri sibi viderētur:si in clausula posuissent,esse videatur.Ergo primum est:vt quod imitaturus est quisq; intelligat:& quare bonum sit sciat.Tū in suscipiendo onere consulat suas vires.Nā quia quędam sunt inimitabilia: quibus aut infirmitas naturæ nō sufficiat:aut diuersitas repugnet: ne cui tenue ingeniū erit:sola velit fortia & abrupta:cui forte quidem:sed indomitū:amore sublimitatis & vim suam perdat:& elegantiā quā cupit: non persequatur.Nihil est enim tā indecens:q̃ cū mollia dure fiunt. Atq; ego illi præceptori quem instituerā in lib.ii.tradidi non ea sola docenda esse:ad quæ quēq; discipulorū natura compositum videret.Nam is & adiuuare debet quæ in quoq; eorum inuenerit bona: & quātū fieri potest adiicere quæ desunt: & emendare quędam & mutare.Rector eñ est aliorum ingeniorū atq; formator:difficilius est naturam suam fingere.Sed ne ille quidem doctor:q̃q; omnia quæ recta sunt velit esse in suis auditorib⁹ q̃ plenissima:in eo tamen cui naturam obstare viderit, laborabit. Id quoq; vitandum,in quo magna pars errat:ne in oratiōe poetas nobis & historicos,in† illorū operib⁹ oratores:aut declamatores imitandos putem⁹.Sua cuiq; proposita lex:suus cuiq; decor est.Nec comœdia in cothurnos assurgit:nec contra tragœdia socco ingreditur.Habet tamē omnis eloquentia aliquid cōmune.Id imitemur:qđ cōmune est.Etiam solet hoc incommodi accidere iis:qui se vni alicui generi dediderūt:vt si asperitas iis placuit alicuius:hanc etiā in leni ac remisso causarum genere non exuant.si tenuitas ac nuditas:in asperis grauibusq; causis ponderi rerum parū respondeant.cū sit diuersa non causarū modo inter ipsas conditio:sed in singulis etiam partium causæ Sintq; alia leniter:alia aspere:alia concitate:alia remisse:alia docendi:alia mouendi,gratia dicenda:quorū omniū dissimilis atq; diuersa inter se ratio est.Itaq; ne hoc quidem suaserim vni se alicui proprie,quē per omnia sequatur:addicere.Longe omniū perfectissimus græcorum Demosthenes:aliquid tamen aliquo

Imitationi necessarium
Primum.
Secundum.

Decorū materiæ seruādum illis.
Eloquentiæ ei aliqd cōe.

RAPH.

¶ Si in clausula posuissent, esse videatur.Hac clausula cum alibi tum pro lege Manilia Cic.frequenter vtitur. ¶ Atq; ego illi p̄ceptori quē instituerā in lib.ii. credidi. Rectius in quibusdā exemplarib⁹ legit tradidi. ¶ Nec comœdia in cothurnos assurgit:ex horatii arte poetica sumpt⁹ est hic sensus scribētis. Versibus exponi tragicis res comica non vult. Indignatur itē priuatis ac prope socco Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.Singula quæq; locū teneāt sortita decenter. ¶ Cū sit diuersa non causarū modo inter se ipsas cōditio:sed in similis etiā partiū causis Loco similis legēdū est: singulis: & pro causis causæ hoc modo.Sed in singulis etiam partiū causæ. ¶ Itaq; nec hoc quidē suaserim vni se alicui proprie quem per oia sequatur adicere.Per duplex d.addicere hoc est mancipare legendum esse facile est videre. ¶ Quæ tamen est pulcherrima cum sequitur Tamē particula q̃ a sensu respuitur videtur eradenda aceius loco hoc aduerbium tum esse reponendum: vt legatur.Quæ tū est pulcherrima.

Esse vid

ASCENSIVS.

¶ Itaq; qui horride &c. Aldus imp̄ssit.Ideoq;,sed parum refert.Idē habet:quid libet illud frigidū: vbi in Vallēn.repositū est q̃libet ego legā quidlibet,sed sine particula illud.Qui carent cultu atq; sententiis: atticis, sup.se pares credūt. vbi sententiæ non accipiūtur pro grauiter dictis:sed pro eminenter cū affectione dictis. Qui præcisis cōclusionibus

in loco melius alii: plurima ille: sed non qui maxime imitãdus: etiam solus imitandus est. Quid ergo? non est satis oĩa sic dicere quomodo M. Tullius dixit? Mihi quidem satis esset: si omnia consequi possem. quid tamẽ noceret vim Cæsaris: asperitatem Coelii: diligentiam Pollionis: iudicium Calui, quibusdam in locis assumere? Nam præter id ꝙ prudentis est: q̃d in quoq; optimum est: si possit, suum facere: tum in tãta rei difficultate: vnũ intuentes vix aliqua pars sequitur. Ideo ꝙ cũ totum exprimere quẽ elegeris pene sit homini inconcessum: pluriũ bona ponamus ante oculos: vt aliud ex alio hæreat: & † q̃d cuiq; conueniat: aptemus. Imitatio aũt (nã sæpius idem dicã) nõ sit tantum in verbis. Illuc intendẽda mens: quantũ fuerit illis viris decoris in rebus atq; personis: q̃d consilium: quæ dispositio: q̃ omnia etiam quæ delectationi videantur data, ad victoriam spectent: quid agãt proemio: quę ratio & q̃ varia narrandi: quæ vis probãdi ac refellendi: q̃ta in affectibus omnis generis mouendis scientia: q̃taq; laus ipsa popularis vtilitatis gratia assumpta: quæ tum est pulcherrima: cum sequitur: non cum accersitur: Hæc si † pręuiderimus: tum vere imitabimur. Qui vero etiam propria his bona adiecerit: vt suppleat quæ deerant: circuncidat siquid redundabit: is erit (quem quærimus) perfectus orator: quem nunc cõsummari potissimũ oportebat: cum tanto plura exempla bene dicendi supersunt: q̃ illis qui adhuc summi sunt: contigerunt. Nam erit hæc quoq; laus eorum: vt priores superasse: posteros docuisse dicantur.

quoq; q̃d loco cõ.

Imitatio qualis sit.

peruiderim⁹

¶ Qui Modus scribendi sit. Cap. III.

T hæc quidem auxilia extrinsecus adhibẽtur: in iis autẽ quæ nobis ipsis paranda sunt: vt laboris: sic vtilitatis etiam longe plurimũ affert stylus. Nec immerito M. Tullius: hũc optimũ effectorem ac magistrũ dicendi vocat. Cui sententię psonã L. Crassi in disputatiõibus: q̃ sunt de oratore assignando iudicium suum cũ illi⁹ auctoritate coniũxit. Scribendũ ergo q̃ diligẽtissime: & q̃plurimum. Nam vt terra altius effossa generãdis alendisq; seminib⁹ foecundior fit, sic profectus nõ a summo petit⁹: studiorũ fruct⁹ effundit vberius: & fidelius continet. Nã sine hac quidem conscientia ipsa illa ex tẽpore dicendi facultas inanẽ modo loquacitatem dabit: & verba in labris nascentia: illic radices, illic fundamenta sunt, illic opes, velut sanctiore quodã ærario reconditæ: vnde ad subitos quoq; casus: cum res exiget proferantur. Vires faciamus ante omnia: quæ sufficiant labori certaminum: & vsu non exhauriantur. Nihil em̃ rerũ ipsa natura voluit magnum effici cito: prępo suitq; pulcherrimo cuiq; opi difficultatẽ: quę nascendi quoq; hanc fecerit legem: vt maiora animalia diutius visceribus parentum continerentur. Sed cũ sit duplex quæstio: quomodo & quę maxime scribi oporteat: iã hinc ordinẽ sequar.

Stylus optimus dicendi magister.

Scribendi ratio.

Sanctius ærarium.

Aia diutiũ.

Quõ scribendum.

obscuri sup. sunt. Sallustium atq; Thucydidem superant. s. sua opiniõe. Noueram quosdaz: sic Valleñ. Raphaelis autem impssio habet nouercã: quam vocẽ quia Aldus non correxit facile liquet in Quintiliani impressione non sue vsum accuratione. Ne cui tenue sic Val. Cui forte quidẽ sed in domitũ sup. erit ingeniuz: amore sublimitatis: sic Valleñ. & melius q̃ subtilitatis. Quęcuz mollia durescũt: melius in Valleñ. dura siũt Illi præceptori tradidi, sic Valleñ. & in singulis etiam partium causæ, & addicere. Et quod cuiq; cõueniat, aptem⁹. Sic quoq; Valleñ. sed Aldus impssit: quo q̃q; loco conueniat. Habet Valleñ. quę tũ est pulcherrima. Habz hęc si pruiderim⁹. vbi Aldus impressit: hęc si prætiderimus. habet etiã in illis operibus. s. poetarum & historicorũ: vbi mallem legere in illorum operibus. Habz: sint q; alia leniter &c. dicenda: quod melius q̃ vt Rapha. qui sint alia leuiter dicent.

RAPH.

¶ Et hęc quidem auxilia extrinsecus adhibentur. Quãtum oratori conferat stylus hoc est exercitatio scribendi hoc loco aperte Fabius demonstrat. ¶ Quæ nascendi quoq; hãc fecerit legem: vt maiora animalia diutius visceribus parentũ continerentur. Hoc Plinius aperte declarat de elephãtis l. viij. loquens. Decẽ inquit annis gestare in vtero vulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̃ singulos semel gignere pluresq; viuere ducentis annis & quosdam trecẽtis & li. decio. Quo maius est animal: tanto diuti⁹ formatur in vtero. ¶ Sed tũ maxime cũ facilitas illa cõtigerit resistamus: vt prohibeamus efferentes equos frenis q̃busdã cõerceamus. In hoc sensu mihi quidẽ aliquid verboruz desideratur: sed quid sit ascribendũ pter hanc copulam ac mihi nõ liquet. ¶ Is fuit Iuli⁹ Flor⁹

Sit primo vel tardus dum diligens stylus:quæramus optima:
nec protinus se offerētibus gaudeamus:adhibeatur iudiciū in
uentis:dispositio probatis.Delectus enim rerū verborūq; habē
dus est:& pondera singulorum examinanda. Postea subeat ra
tio collocandi,vt rsenturq; omni modo numeri.Non vt quotq;
se proferet verbum occupet locū,quę quidē vt diligentius exe
quamur:repetenda sæpius erunt † scriptorum proxima.Nā p̄
ter id q̄ sic melius iungūtur prioribus sequentia:calor quoq;
ille cogitationis:qui scribēdi mora refrixit:recipit ex integro
vires:& velut repetito spatio sumit impetū.quod in certamine
saliēdi fieri videmus:vt conatū longius petant:& ad illud quo
contenditur spatiū,cursu ferātur.Vtq; in iaculādo brachia re
ducimus:& expulsuri tela neruos retrotendimus.Interim ta
men si fuerit flatus:danda sunt vela:dum nos indulgentia illa
non fallat.Omnia eñ nostra dum nascūtur placent:alioqui nec
scriberētur.Sed redeamus ad iudiciū:& retractemus suspectā
facilitatem.Sic scripsisse Sallustium accepimus:& sane manife
stus est etiā ex opere ipso labor.Vergiliū quoq; paucissimos die
composuisse versus auctor est Varus.Oratoris quidē alia cōdi
tio.Itaq; hanc morā & sollicitudinem initiis impero.Nam pri
mum hoc constituendū:hoc obtinendū est:vt q̄ optime scriba
mus:celeritatem dabit consuetudo.Paulatim res facilius se ostē
dent:verba respondebūt:compositio sequet̄:cūcta deniq;:vt in
familia bene instituta in officio erūt.Sūma hęc est rei:cito scri
bendo:non fit vt bene scribatur:bene scribendo fit:vt cito.Sed
tum maxime cū facilitas illa cōtigerit resistamus:prohibeam[9],
& efferentes equos:frenis quibusdam coerceamus.qđ non tam
moram faciet:q̄ nouos impet[9] dabit.Nec eñ rursus eos qui ro
bur aliquod in stylo fecerūt:ad infœlicem calūniādi se pœnam
alligandos puto.Nā quo modo sufficere ciuilibus officiis pos
sit:qui singulis actionū partibus insenescat!Sūt aūt q̄bus nihil
sit satis:omnia mutare:omnia aliter dicere:q̄ occurrit velint,
increduli quidā,& de ingenio suo pessime meriti:qui diligētiā
putant facere sibi scribendi difficultatē.Nec promptū est dice
re vtros peccare validius putē:quibus omnia sua placent:an q̄
bus nihil.Accidit etiam ingeniosis adolescentibus frequenter:
vt labore cōsumātur:& in silentiū vsq; descendāt nimia bene
dicēdi cupiditate.Qua de re memini narrasse mihi Iuliū Secū
dum illum æqualē meum:atq; a me,vt notum est,familiariter
amatū miræ facūdię virum:infinitę tamen curę:quid esset si
bi a patruo suo dictū.Is fuit Iulius Florus in eloquentia gallia
rum(quoniā ibi demū exercuit eā)princeps alioq inter paucos
disertus & dignus illa propinquitate.Is cū Secundū scholæ ad
huc † operatū,tristem forte vidisset,interrogauit:quę causa frō
tis tam obductę:nec dissimulauit adolescens tertiū iam diem es
se:ex quo omni labore materię ad scribendū destinatę non inue
niret exordium,quo sibi nō pręsens tātum dolor:sed etiam de
speratio in posterū fieret.Tum Florus arridēs:nūquid tu inqt

scriptori.

Sallustij in scribendo diligentia.

Bene potius q̄ cito scribē dum.

Morositas odiosa.

Memini narrasse.

operā dantē.

in eloquentia galliarū:quo
niam ibi demū exercuit eā
princeps. Ex hui[9] stirpe fu
it. L. Florus. T. Liuij abbre
uiator nulli historicorū po
steriorum secūdus:vt ex ip
sius eloquentia liquet. Quī
tiliani discipulus. ¶ Is cum
Secūdum scholæ adhuc opa
tū tristem forte vidisset:in
terrogauit quæ causa fron
tis tam abductæ. Operatū
quidē legitur:sed minus:re
cte vt mihi quidem videtur:
Pro eo autem operam dā
tem fortasse legēdū est. A ve
ro in o. vocalē conuersa ob
ductæ legat. ¶ Vt possim[9]
autem scribere etiam plura
celerius nō exercitatio mo
do præstabit:in qua sine du
bio multum est:sed etiā ra
tio:si non resupini spectan
tesq; tectum & cogitationē
murmure agitantes expe
ctauerimus quid obueniat
quid res poscat:quid p̄sonā
deceat:quid sit tēpus.qui iu
dicis animus intuitu hūa
no quodā modo ad scriben
dum accesserimus. Hanc
periodum deprauatā esse mi
hi quidem liquet:difficul
ter autem emēdari posse vi
detur. Ac quod quidem lo
co illius quid legendum esse
facilius est q̄ vt admonēdū
sit. Sed clausula aliquid mē
dæ contraxisse videt:quod
facile vel hinc colligitur q̄
varijs modis in exemplari
bus legitur. Sic enim alibi
scriptū depræhēditur.Quo
interim animo tandem ad
scribendū accesserimus. Ve
rum vtroq; modo mihi vi
detur deprauatum.Qua ve
ro possit ratione emendari
non satis constat. ¶ Hanc
syluam vocant.hinc & Sta
tius syluas inscripsit:quæ
impetu quodam atq; extē
pore effudit.

ASCENSIVS.

Fœcundior fit, sic profect[9] &c. sic Aldus. Sāctiore quo
dā ærario:sic Vallen.& Ald.
meliusq; q̄ sacrario. Quia
alludit ad illud Liuianum
lib.xxxvij. Aurū incēsima
rium:quod in sanctiore æra
rio ad vltimos casus serua
retur:promi placuit. Vnde
ad subitos quoq; casus &c.

Statij
rales sy

melius dicere vis q̃ potes. Ita se res habet: curandũ est vt q̃optime dicamus: dicendũ tamen pro facultate. Ad profectũ em̃ op⁹ est studio: non indignatione. Vt possimus autem scribere etiã plura celerius: nõ exercitatio mõ pstabit: in qua sine dubio multum est: sed etiam ratio: si non resupini spectãtesq̧ tectum, & cogitationem murmure agitãtes expectauerim⁹ quid obueniat: quid res poscat, quid personã deceat: quod sit tẽpus: qui iudicis animus † intuitu humano quodã modo ad scribendum accesserimus. Sic nobis initia: & quę sequũtur natura ipsa prę scribit. Certa sunt enim pleraq̧ & nisi cõniueamus: in oculos incurrunt. Ideo nec indocti, nec rustici diu quęrunt vnde incipiãt. quo pudendum est magis si difficultatem facit doctrina. Non ergo putemus semper optimũ esse quod latet: ne immutescamus alioq̧: si nihil dicendum videatur: nisi quod non inuenimus. Diuersum est huic eorũ vitium: qui primo quasi decurrere per materiam stylo q̃ velocissimo volunt: & sequentes calorem atq̧ impetum ex tempore scribunt. Hanc syluam vocant: repetunt deinde: & componunt quæ effuderant: sed verba emendantur: & numeri manent in rebus temere congestis: q̃ fudit leuitas. Protinus ergo adhibere curã rectius erit: atq̧ ab initio sic opus ducere: vt cælãdũ non ex integro fabricandũ sit. Aliquãdo tñ affectus sequmur: in quib⁹ fere plus calor q̃ diligentia valet.

quo interim animo.

sic omnes habent: forte q̧ quisq̧ superlatiuũ exigit. is tñ apti⁹ ad subitos quosq̧ casus. dixisse mihi quidem videretur. Quę quidẽ vt diligentius exequamur repetẽda sæpius erunt scriptori pxima. Sic & Aldus. Verum quia non tã disruptc loq solet Fabi⁹. vt possit dixerit exequamur: subdat scriptori cũ nobis poti⁹ dicendum sit: sequar Valleñ. i quo est: scriptorũ proxima: scriptorũ dico. i. eorũ q̃ iã scripta sunt proxima: nã sic melius iungũtur priorib⁹ sequẽtia. Sed tũ maxime cũ facultas (Aldo est facilitas) illa contigerit, resistamus ac prohibeamus (sic quoq̧ Aldus) & ferentes equos: sic etiã Aldus vbi aut ferocieẽtes: aut efferẽtes legã & copulã semel ponã. erit q̧ locus apt⁹. Vtros peccare validius putez. Sic ab oĩbus legit, & vti opinor recte: nã validius nõ est i vsu sicut contra raro valide dicim⁹. Memini narrasse &c.

Ob hunc locũ reor Vallã ridere eos qui memini cũ præsenti mõ cõstruẽndũ putãt: cũ quo tñ Cicero fere cõstruxit: & maro nõ raro. Is fuit &c. Raphael qui se codicẽ Valleñ. vidisse dissimulat: ex eo transcripsit nulla syllaba mutata. Ex hac stirpe fuit &c. Is cũ Secundũ scholæ adhuc operatũ tristem forte vidisset &c. sic Valleñ. quem (tametsi Aldus Raphaelẽ secutus opam dãtem impressit) sequar: tũ q̧ cõcinnior & numeris iustis constãtior est sic locutio: duriter em̃ & succussanter sonãt: opam dantẽ tristẽ: tũ q̧ opatũ Fabiana elegantia dignũ est vocabulum. cũ em̃ facere & opari ad oĩa sint coĩa: tñ cũ per se ponunt reb⁹ sacris: vtpote diuinis & studijs sanctioribus propria sunt: Vñ. Maro. Cũ faciã vitula pro frugibus ipse venito: & lętis opat⁹ i herbis. hinc etiã facere dicunt poetæ imo factores latine dicũt: hinc etiã qui studijs operã dãt opari dicũt: longe ergo significãtius p terq̃ q̧ lonorius dixit opatũ q̃ opam dantẽ. Intuitu humano quodã modo ad scribendũ accesserimus: sic fere legitur etiã in Valleñ. codice: Aldus tñ impssit: quo interim aio tandem ad scribendũ accesserimus: sed cũ neutrã lectionẽ integrã putem: Valleñ. tñ sequar q̧ antiquior & cõmunior est. & stylo Fabiano vicinior: intuitũ autẽ humanum appellare videtur respectum homine dignum.

...cere opari.

RAPH.

¶ Nam in stylo quidẽ q̃libet & præparato: & copula prorsus ẽ expũgẽda. Multis autẽ argumentis dictandi morẽ improbat Quintilianus. ¶ Inhibetur cursus atq̧ omnis quæ erat cõceptæ mentis intentio mota & interdũ iracundia excutit. Sic quidẽ legit: sed loco illius cõceptę forsitan cõcepta: & p mota hic ablatiuus motu ẽ reponendus. ¶ Demosthenes melius: qui in se locũ ex quo nulla exaudiri vox poterat & ex quo nihil pspici posset recũbebat. Minus cõgrua est hæc oratio. Recumbere em̃ absolutũ est verbũ. Quare aut se accusatiu⁹ est eradendus & loco non locũ

¶ Satis apparet ex eo q̧ hanc scribentiũ negligentiam dãno: qd de illis dictandi delitijs sentiam. Nam in stylo quidem: q̃libet pperato dat aliquam cogitationi moram non consequens celeritatem eius manus. Ille cui dictamus vrget: atq̧ interim pudet etiam dubitare: aut resistere: aut mutare: quasi conscium infirmitatis nostrę timẽtes. Quo fit vt non rudia tantũ & fortuita: sed impropria interim: dũ sola est cõnectendi sermonis cupiditas effluant: quę nec scribentiũ curam: nec dicentiũ impetum consequant. At idem ille qui excipit si tardior in scribendo: aut incertior in legendo: velut offensator fuerit: inhibetur cursus: atq̧ omnis quæ erat conceptę mentis intentio: mora, & interdũ iracũdia excutitur. Tum illa quę apertiorem animi motum sequũtur: quęq̧ ipsa animũ quodam modo concitant: quorũ est iactare manũ: torqre vultũ: simul vertere lat⁹: & interim obiurgare quęq̧ Persius notat cũ leuiter dicẽdi gen⁹ significat. Nec plu-

Dictantes reprobat.

teum(inquit)cædit: nec demorsos sapit vngues: etiã ridicula sunt nisi cum soli sumus. Deniq; vt semel(quod est potissimũ) dicam: secretum qd dictãdo perit: atq; liberum arbitris locum: & q̃ altissimum silentiũ scribentibus maxime conuenire nemo dubitauerit. Nõ tamen protinus audiẽdi qui credũt aptissima in hoc nemora syluasq;. q; illa cœli libertas locorũq; amœnitas: sublimẽ animũ: & beatiorem spiritũ parent. Mihi certe iucũdus hic magis q̃ studiorum hortator videt̃ esse secessus. Nãq; illa ipsa quæ delectant necesse est auocent ab intentione operis destinati. Neq; enim se bona fide in multa simul intendere anim⁹ totũ potest: & quocũq; respexerit: desinit intueri: qd propositũ fuerat. Quare syluarum amœnitas: & præterlabentia flumina & inspirantes ramis arborũ auræ volucrũq; cantus: & ipsa late circũspiciendi libertas ad se trahunt: vt mihi remittere poti⁹ voluptas ista videatur cogitationem q̃ intẽdere. Demosthenes melius, q; se in locũ: ex quo nulla exaudiri vox nihilq; pspici posset recondebat: ne aliud agere mentem cogerẽt oculi. Ideoq; lucubrantes silentiũ noctis & clusum cubiculũ: & lumen vnũ velut rectos maxime teneat. Sed cum in omni studiorum genere: tum in hoc præcipue bona valetudo: quęq; eam maxime prẽstat frugalitas necessaria est, cũ tẽpora ab ipsa rerũ natura ad quietem refectionẽq; nobis data in acerrimũ laborem conuertimus. Cui tamen non plus irrogandũ est: q̃ qd somno supererit haud deerit. Obstat enim diligẽtię scribendi etiam fatigatio: & abũde si vacet: lucis spatia sufficiũt. Occupatos in noctẽ necessitas agit. Est tamen lucubratio quoties ad eam integri ac refecti venimus: optimũ secreti genus. Sed silentiũ & secessus & vndiq; liber animus vt sunt maxime optãda: ita nõ possunt semper cõtingere. Ideoq; non statim siqd obstrepet abiiciẽdi codices erũt: & deplorandus dies: verũ incõmodis repugnandũ: & hic faciendus vsus: vt omnia quę impediunt: vincat intentio: quã si tota mente in opus ipsum direxeris: nihil eorũ quæ oculis vel auribus incursant ad animũ perueniet. An vero frequenter etiam fortuita hoc cogitatio præstat: vt obuios non videamus: & itinere deerremus: non consequemur idem si & voluerimus? Non est indulgendũ causis desidiæ. Nam si non nisi refecti: non nisi hilares: non nisi omnibus aliis curis vacantes: studendũ existimauerimus: semper erit propter qd nobis ignoscamus. Quare in turba: itinere: cõuiuiis: etiam faciat sibi cogitatio ipsa secretum. Quid alioqui fiet: cũ in medio foro tot circunstantibus iudiciis: iurgiis: fortuitis etiã clamoribus erit subito continua oratione dicendũ: si particulas quas cæris mandamus: nisi in solitudine reperire non possumus? propter quæ ille idem tantus amator secreti Demosthenes, in litore: in quod maximo cũ sono fluctus illideretur: meditans consuescebat concionũ fremitus non expauescere. Illa quoq; minora(sed nihil in studiis paruum est) non sunt transeunda: scribi optime cæris: in quibus facillima est ratio delendi: nisi forte visus infirmior mẽbranarũ poti⁹

Secreta loca quatenus petenda.

legendum: aut certe verbũ illud recũbebat in id qd ĩ vetusto legitur exẽpla recõdebat est cõmutandũ. I lã aũt in præpositionẽ ad locum esse referendã ne admonendum quidem est vt legatur: qui se in locũ ex quo nulla exaudiri vox poterat & ex quo nihil prospici posset: recondebat. ¶ Ideoq; lucubrãtes silentiũ noctis. & clausum cubiculũ. Silentiũ noctis Varro ex sentẽtia Aelij esse ait intempestã noctẽ. Intẽpestã noctẽ Aelius dicebat cũ tempus agendi est nullũ quod alij concubium appellant. q; fere omnes tunc cubarent. Alij ab eo q; sileretur silentiũ noctis: qd idẽ tempus Plautus cõticiniũ vocat. ¶ Cui tamen nõ pl⁹ irrogãdũ est: q̃ qd somno superit aut deerit. vitia duo verba hic mihi superfluere videntur eoq; esse expungẽda. ¶ Qd abũde si vacet: lucis spatia sufficiunt. Loco illius particulæ quod recte a quibusdã scribitur & copula ¶ An vero frequẽter etiã fortuita hæc cogitatio præstat Licet nullũ viderim exemplar quo niti possim: tñ loco illius vero cõiunctionis hoc aduerbiũ non reponẽdum esse affirmarim. Alioqui hic sensus superiori: quẽ approbare videtur Fabius repugnabit. ¶ Non consequ mur idem si & voluerimus Nisi cũ interrogatione legatur. ver⁹ nõ elicietur sensus ¶ Propter quæ ille idẽ tãt⁹ amator secreti Demosthenes in littore: in quo se maximo cũ sono fluctus illideret. D. litera ascripta quod est legendũ: & aut se pronomẽ expungendũ: aut certe illideret actiue scribendũ. hoc modo. In qd se maximo cum sono fluctus illideret. ¶ Nisi forte visus infirmior: mẽbranarũ potius vsũ exigeret: quæ vt iuuant aciẽ ita crebro relatiõi: qd intingũtur calami morãtur manum. Crebra relatione: & quoad recte in quibusdã legitur exẽplaribus. hoc modo. Ita crebra relatione quoad intingũtur calami: mo

Intẽpesta quæ.

vsum exiget:quæ vt iuuãt aciē:ita crebra relatiōe:quoad intin gūtur calami morant̄ manū & cogitatiōis impetū frangūt. Relinquēdę aūt in vtrolibet gñe vacuę tabellæ in quibus libera adiiciēdi sit excursio. Nã interim pigritiã emēdãdi angustię faciunt:aut certe nouorū interpositiōe priora cōfundunt̄. Ne latas quidē vltra modū eē ceras velim expt⁹ iuuenē studiosum alioq̄ prelōgos habuisse sermōes:qa illos nūero versuū metiebat̄:idq̄ vitiū:qđ frequēti admonitiōe corrigi nō potuerat:mutatis codicib⁹ eē sublatū. Debet vacare etiã loc⁹ in quo notent̄ q̄ scribētib⁹ solēt extra ordinē:id est ex aliis, q̄ q sunt in manib⁹, locis occurrere. Irrūpūt eñ optimi nonnūq̄ sensus: quos neq̄ inserere oportet:nec differre tutū est:qa interim elabunt̄:interī memorię sui intētos ab alia īuētiōe declinãt. Iōq̄ optīe sūt ī deposito.

rantur manū. ❡ Relinquēdæ aūt in vtrolibet gñe cōtra eū vacuę tabellę. Ille accusatiuus eū sensui nō cōuenit. Iōq̄ est expūgēdus. E regione eñ eorū q̄ scribunt̄ siue in ceris siue in mēbranis relinquēdas esse vacuas tabellas præcipit qđ q̄dē latiores margines nūc pręstant.

ASCENSIVS.

❡ Nã in stylo quidē q̄libet propato. Sic Val. & Ald. sed Raphael legit pręparato: q̄uis̄ ī cōtextu etiã ab eo recognito pparato legat̄. Velut offēsator. i. īpeditor fuerit: dubitari tñ liceat An offēsator legatur poti⁹. atq̄ ois q̄ erat cōceptę mētis intentio: sic Val. & Ald. nec sequar Raph. vt concepta legã:quia sic quoq̄ mēte legero:accipit aūt mentē pro spiritu vehemēti: neq̄ mirū si nō intellexit Raph. vocabulū mora pro eo eñ mota legit:cū nihil sit aptius q̄ mora:excutit̄ eñ intētio. i. vehemens opa mētis cōceptę:mora quã facit offensator ille. & interdū iracūdia:q̄ ex mora oboritur. Neq̄ eñ se bona fide. i. sedulo & diligēter. Et quocūq̄ respexerit. i. retrorsū spexerit: aut iterū sed in diuersum ab eo qđ ppositū est viderit. Ab intētiōe. i. vehemēti insudatione. Raro aūt apud idoneos accipitur intentio pro pposito. & instituto. vñ malim dicere huc est intentio mea q̄ hæc. Demosthenes melius. sup. egit: & est honesta:qa gñalis verbi eclipsis Qui se in locū ex quo nulla exaudiri vox poterat: illud poterat nō est in Vallēn. estq̄ superfluū:cū sequat̄ posset qđ ad vtrūq̄ sufficit verbum & exaudiri & pspici. Recōdebat. sic Vallēn. nec sequar Aldū qui recipiebat impssit nō quin ea vox apta sit:sed q̄ ab archetypo nollē discedere:impssit aūt male pōt p posset. Et clusum cubiculū:sic quoq̄ Vallēn. Velut rectos. i. velut recta in rē vnã intētos in eã videlicet quã proposuerint. Bona valetudo: sic Aldus:nam a valendo deducit̄ vñ & secūda longa est. cū a valido validitudo dicat̄. q̄ qđ somno superrit aut deerit: legã. haud deerit qa sic in Vallēn. est repositū. Vultq̄ non subtrahendū tps somno necessariū. Et abūde sic Vallēn. qui legit An vero frequēter etiã fortuita hæc cogitatio præstat vt obuios nō videamus:idq̄ sequar:nã illic nō melius quadrat q̄ in principio. Idē habet, oībus alijs curis vacãtes:qđ & Aldus habet:Quare in turba, itinere, cōuiuij etiã, faciat sibi cogitatio ipsa secretū. Sic Vallēn. Aldus aūt Raphaelis codicē secutus:post vocabulum cōuiuijs habet: vel cōcione:qđ ab aliquo imperito e margine in cōtextū intrusum opinor. Nã si in cōcione auctor posuisset:inepte intulisset:Quid alioqui fiet cū in medio foro &c. Cū in concione lōge pl⁹ strepit⁹ sit q̄ in foro:in foro eñ ad iudices mō fit oratio: in cōcione ad vniuersum populū:quare Vallēn. sequar. cuius codicis scriptori nescio an pares grãs referre possimus. Habet: in quo maximo cū sono fluct⁹ illideret̄. Quã lectionem itidē sequar: licet Aldus impsserit Raphaelis admonitionē secut⁹: in qđ se maximo cū sono fluctus illideret; nã licet hæc posterior lectio nō minus sonora sit nec minus latina: Vallēn. tñ videt̄ magis antiqua & sæpe magis vera: qa dū fluctus vēto aut nauib⁹ impulsus ad litora illidit̄: nō se illidit; immo nec: si spōte in litt⁹ aut scopulos ferret̄: ab illo el aut illis nō a se illideret̄. Quia tñ id cautiūter dictū videret̄ cū vulgo dicam⁹ hoīes illisisse sibi caput ad postē aut parietē: sequar Vallēn. ppter vetustatē q̄ facit vt sic Fabiū scripsisse putē: nec tñ negē quin scripserit iqđ: ppter ea q̄ sequunt̄ maxio cū sono: ne tot voces in o exeãt: psertim cū manifestior sit latinitas ppter motū ad locū: cū tñ cū iã in littore sunt illidãtur fluct⁹ a cautibus. Sed hæc tã pbxe ppter maleuolos qui quæ defendere possent vellicare malūt. Crebra relatiōe quoad intingunt̄ calami. Sic Vallēn. & Aldin⁹. Intingunt̄ aūt calami aut atramēto qđ encaustū vocãt aut sepia: alioq̄ si de mēbranis loq̄ret̄ impingunt̄ diceret: relatio ãt. i. repottatio frequēs fit a mēbranis ad atramētariū & cōtra dū in his scribit̄: nulla dū ceris. In vtrolibet gñe. i. siue mēbranis siue ceris scribat (nã chartarū videt̄ nōdū fuisse vsus) Cōtra eū (sic Vallēn.) sup. q scribet. i. ex aduerso: tabellæ vacuæ. i. nō occupatę. Ego certe licet Aldus eū. expūxerit & nō optime sonet: aliqđ tñ desiderē: nã contra solū hic non recte locatū videtur: dubitēq̄ an aciē pro eū legã: sed libentius cōtra expungã. Codicibus. i. tabellis in quibus scribebat. Nã codex proprie trūcus est: idēq̄ quod caudex in quo multi sunt libri in quibus olim scriptitabãt. Vnde Iuuenalis: residens in codice pellex. i. trunco.

De emendatione. Cap. IIII.

Equitur emendatio pars studiorum lōge vtilissima. Neq̄ enim sine causa creditū est: stylum nō minus agere cum delet. Huius autē operis est adiicere: detrahere: mutare. Sed facilius in iis simpliciusq̄ iudiciū quæ replēda vel deiicienda sunt. Premere vero tumentia: Emendationis partes.

RAPH.

❡ Sequitur emēdatio pars studiorū longe vtilissima. Quomodo ac quaten⁹ sint emendãda quæ a nobis scribuntur: pulcherrime clarissimeq̄ hoc capite declaratur. ❡ Nã quod Cinę smyrnam nouem annis accepimus scriptã: & panegyricū Isocratis. De Cinæ smyrna

...næ smyrn...

digerere

humilia extollere: luxuriantia astringere: inordinata † dirigere: soluta cōponere: exultātia coercere, duplicis operę. Nā & damnanda sunt q̄ placuerāt: & inueniēda q̄ fugerāt. Nec dubiū est optimū esse emēdandi genus si scripta in aliqđ tēpus reponant: vt ad ea post interuallū velut noua atq; aliena redeamus: ne nobis scripta nostra quasi recētes fœtus blādiant. Sed neq; hoc cōtingere semp pōt: psertim oratori: cui sæpi⁹ scribere ad psentes vsus necesse est. Et ipsa emēdatio finē habet. Sūt em̄ q ad oīa scripta tāq̄ vitiosa redeāt: & quasi nihil fas sit rectū eē: qđ primū est melius existimēt qcqd est aliud: idq; faciāt: quoties librū in manus resumpserint: similes medicis etiā integra secātibus. Accidit itaq; vt cicatricosa fiūt & exanguia & cura peiora. Sit ergo aliqñ qđ placeat: aut certe qđ sufficiat: vt opus poliat lima: non exterat. Tēporis quoq; eē debet modus. Nā qđ Cinnæ Smyrnā nouē annis accipimus scriptā: & panegyricū Isocratis: q parcissime decē annis dicūt elaboratū: ad oratorē nihil pertinet: cuius nullum erit: si tam tardū fuerit auxilium.

Emendādi ratio.

Emēdandi finis.

sic ait Catullus in Cæsarē. Smyrna mei Cinnæ nonā post deniq; messem: Q̄ cœpta est: nonam edita post hyemem. De eodem Cinna Seruī⁹ in georgica Virgilij scribit. Cinna etiam poeta optim⁹ fuit qui scripsit smyrnam: quem libellum decem annis elaborauit. Isocratis vero egregi⁹ ille panegyricus etiānum extat.

Cinna ... na qua

ASCENSIVS.

℄ Stylū non minus agere cū delet. sup. q̄ cū scribit. Sic enī figuratur stylus vt pars superior quæ caput a quibusdam dicitur lata sit & ad delendum apta: vnde deletilis vocatur: pars altera acutior: ad scribendum facta. Inordinata digerere: sic quoq; Ald⁹: legā tamē cū Vallen. dirigere: qđ magis ad ordinē spectat. De Cinnę smyrna verius citat Catullū Vallen. legēs sic. Q̄ scripta est: nonāq; edita post hyemem. Adscripsit etiā Vallen. Adnotatū Seruij qđ Raphael vt suū recitat.

RAPH.

℄ Quæ scribenda sunt pcipue. Cap. V.

Roximū est vt dicamus: quæ pcipue scribēda sint. Hoc exuberātis qdē est operis: vt explicem⁹ q̄ sint materiæ: q̄ prima: aut secūda: aut deinceps tractāda sint. Nā id factū est etiā primo libro quo puerorū: & secūdo, quo iā robustorū studiis ordinē dedimus. Sed de quo nūc agitur: vnde copia & facilitas maxime veniat. Vertere gręca in latinū veteres nostri oratores optimū iudicabant. Id se. L. Crassus in illis Ciceronis de oratore libris dicit factitasse. Id Cicero sua ipse persona frequētissime pcipit. Quin etiā libros Platonis atq; Xenophontis edidit hoc genere translatos. Marco id Messalę placuit: multæq; sunt ab eo scriptę ad hūc modū orationes adeo: vt etiā cū illa Hyperidis pro Phryne difficillima Romanis subtilitate cōtēderet. Et manifesta est exercitationis huiusce ratio. Nā & rerū copia græci auctores abundant: & plurimū artis in eloquentiā intulerūt: & hos transferentibus verbis vti optimis licet. Omnibus enī vtimur nostris. Figuras vero quibus maxime ornatur oratio: multas & varias excogitādi etiam necessitas quædā est: quia plerūq; a græcis Romana dissentiūt. Sed etiam illa ex latinis conuersio multū & ipsa cōtulerit: ac de carminibus quidem neminem credo dubitare: quo solo genere exercitationis: dicitur vsus esse Sulpitius. Nam & sublimis spiritus attollere orationē potest: & verba poetica libertate audaciora psumūt eandē pprie dicēdi facultatē. Sed & ipsis sentētiis adiicere licet oratorium robur: & omissa supplere: & effusa substringere. Neq; ego παράφρασιν eē iterptationē tm̄ volo sed circa eosdē sensus certamē atq; æmulationē. Lōq; ab illis dissentio:

Vertere græca in latinū.

Vertendi ratio.

Figurarū diuersitas.

Cōuersio ex latinis.

Paraphrasis.

℄ Proximum est vt dicamus quæ præcipue scribēda sint. Vnde scribendi facilitas maxime veniat hoc loco Fabius ostēdit. ℄ Hęc ex imperantibus id quidem est operis. Emendate in quibusdam legitur exemplaribus. hoc modo. Hoc exuberantis quidem est operis. ℄ Vt etiam cū illa Hyperidis pro Phryne oratione. Pro Phryne legendum est. Phryne autem: vt supra quoq; diximus fuit meretrix: quę impietatis accusata Hyperidis opera potissimum fuit absoluta. ℄ Et verba poetica libertate audaciora & præsumunt. Illa & copula iterum ascripta mihi videtur eradēda. ℄ Sed & ipsis sententijs adijcere liceat. A litera expungatur vt licet legatur. ℄ Neq; ego periphrasin esse interpretationem tantū volo. Paraphrasin legendum esse aperte ijs liquet: qui non ignorant: quæ sit inter paraphrasin & periphrasin differentia: de qua quidem plura diximus in secundo. ℄ Ideoq; ab illis dissentio. Hanc exercitationem improbat

Phryne.

Paraphr... & periph... liter se diff...

qui vertere orationes latinas vetant: quia optimis occupatis qc quid aliter dixerimus: necesse sit eẽ deterius. Nã neq3 semper est desperandũ aliqd illis: quę dicta sunt: melius posse reperiri: neq3 adeo ieiunã ac pauperẽ natura eloquentiã fecit: vt vna de re bene dici nisi semel nõ possit. Nisi forte histrionũ multa circa voces easdẽ variare gestus potest: orandi minor vis: vt dicatur aliquid pter qd in eadẽ materia nihil dicẽdũ sit. Sed esto: neq3 melius qd inuenimus, esse: nec par, est certe proximis locus. An nõ ipsi nos bis ac sępius de eadẽ re dicimus: & qdẽ cõtinuas nõnũq̃ sentẽtias! Nisi forte cõtẽdere nobiscũ possumus: cũ aliis nõ possumus. Nã si vno tm̃ genere bene dicetur: fas erit existimari pclusam nobis a prioribus viã in dicẽdo. Nũc vero innumerabiles sunt modi: plurimęq3 eodẽ vię ducũt: † siua breuitati gratia: siua copię: alia translatis virtus, alia propriis. hoc oratio recta: illud figura declinata cõmendat. Ipsa deniq3 vtilissima est exercitationi difficultas. Quid: q̧ auctores maximi sic diligentius cognoscũtur! Nõ eñ scripta, lectione secura trãscurrim⁹: sed tractamus singula: & necessario introspicimus. Et quãtũ virtutis habeãt: vel hoc ipo cognoscimus: q̧ imitari nõ possumus. Nec aliena tantũ transferre: sed etiã nostra plurimis modis tractare proderit: vt ex industria sumamus sentẽtias quasdã: easq3 versemus q̃ numerosissime: velut eadẽ cera aliæ atq3 aliæ formę duci solent. Plurimũ autẽ parari facultatis existimo ex simplicissima quaq3 materia. Nam illa multiplici personarũ: causarũ: locorũ: dictorũ: factorũ diuersitate facile delirescet infirmitas: tot se vndiq3 rebus: ex quibus aliqua apphendas offerẽtibus. Illud virtutis indiciũ est, fundere quę natura cõtracta sunt: augere parua: varietatẽ similib⁹: voluptatẽ expositis dare: & bene dicere multa de paucis. In hoc optime faciẽt infinitæ q̃stiones: quas vocari Theseis diximus. Quibus Cicero iã princeps in rep. exerceri solebat. His cõfinis est destructio: & cõfirmatio sentẽtiarũ. Nã cũ sit sentẽtia decretũ quoddã atq3 pceptũ: qd de reo idẽ de iudicio rei q̃ri potest. Tũ loci cõmunes: quos etiã scriptos ab oratoribus scimus. Nã q hæc recta tm̃ & in nullos flexus recedẽtia copiose tractauerit: vtiq3 in illis plures excursus: recipiẽtibus magis abũdabit: eritq3 in oẽs causas gratus. Omnes eñ generalib⁹ quæstionibus cõstãt. Nã qd interest Cornelius tri. pl. q̧ codicẽ legerit reus sit: an q̃ramus violetur ne maiestas: si magistratus rogationẽ suã populo ipse recitauerit! Milo Clodiũ recte ne occiderit: veniat in iudicium: oporteat ne insidiatorem interfici vel perniciosum reip. ciuem etiam si non insidietur! Cato Martiam honeste ne tradiderit Hortensio: an conueniat ne res talis bono viro! De personis iudicatur: sed de rebus contenditur.

siue breuitatis gratia siue.

Nostra pluribus modis tractãda sũt.

Theses

Sententiarũ destructio & cõfirmatio.

¶ Hoc exuberantis qdẽ est operis. Sic Vallen̄. Marco id Messalę: sic Aldus. deest Vallen̄. vox Marco. Sed esto neq3 melius qd inuenim⁹ eẽ nec par. Sic in Vallen̄ vt sit: sed esto. i. ponatur aut cõcedatur id qd inuenimus neq3 melius esse neq3 par: est certe locus proximis. s. pari: erat tñ in Vallen̄. proximus locus & Aldus impressit pro eẽ sit. Siue breuitatis gratia, siue copiæ. Sic etiam Aldinus codex

Crassus in primo de oratore his quidẽ verbis. In quotidianis aũt cõcertationibus equidẽ mihi adolescẽtulus proponere solebã illã exercitationem maxime: qua. C. Carbonẽ nostrũ illum inimicũ solitũ esse vti sciebã: vt aut versibus ppositis q̃maxime grauibus: aut oratiõe aliqua lecta ad eũ finẽ quẽ memoria possem cõphẽdere: eã rẽ ipsam quã legissem: verbis alijs q̃ maxime possem lectis pnũciarẽ: sed post animaduerti hoc esse in hac vitij: q̧ ea verba quę maxime cuiusq3 rei propria quæq3 essent ornatissima: atq3 optima: occupasset aut Enni⁹: si ad eius versus me exercerẽ: aut Graccus si eius orationem mihi forte proposuissem. Ita si ijsdez verbis vterer: nihil prodesse: sin alijs etiã obesse: cũ minus idoneis vti consuescerem.
¶ Sed esto: neq3 melius qd inuenimus esse nec par: est certe proximus locus: Aliquid deprauationis in his sensibus mihi inesse videt. Nõ eñ esse sed sit vt legat: loquẽdi ratio exposcit. Proximis quoq3 vt sit datiui casus pillo nolatiuo proximus: reponẽdũ videt. hoc modo. Sed esto neq3 meli⁹ qd inuenimus: sit nec par. est certe proximus locus.
¶ An non ipsi nobis ac sæpius de eadez re dicimus! Pro nobis manifeste legendũ est nos bis. hoc modo. an nõ ipsi nos bis ac sępi⁹.
¶ Nam si vno genere bene dicetur: fas erit existimari præclusam nobis a maioribus viã in dicẽdo. Nisi aut dũtaxat: aut qd idẽ valeat huic sensui adijciat: integer nõ videt: vt sit. Nã si vno genere dũtaxat bene dicet.
¶ Nã illa multiplici psonarũ. In ppositio mihi ascribẽda videt: vt legatur. Nã in illa. ¶ Illud virtutis iudiciũ est u vocali in n cõuersa indiciũ est legẽdum.
¶ His cõfinis ẽ destructio & cõfirmatio sententiarũ. Nã cũ sit sententia. Adeo deprauati sunt hi duo sen=

sed in Valleñ. est: sua breuitati gratia, sua copiæ qđ placet quia cõmẽdat plures dicendi rationes & quadrat sequẽtibus, alia translatis &c. Nã illa. i. per illã de= lirescet. i. exorbitabit: sic Valleñ. nec sequar Raphaelẽ licet Aldus sequatur: legẽ tem in illa delitescet. Illud virtutis indiciũ. sic Valleñ. Quod de reo idẽ de iudi cio rei. Sic Val. & Ald. sed in Valleñ. fuerat de re Oporteat ne: sic repetit ne vt ænei. i. homine sine fergne: vnde frustra præponatur an.

sus: vt recte percipi nõ pos sint. Quędam enĩ deesse vi dẽtur. Sed ea quę sint mihi non satis constat. ℭ Eritq; in oẽs causas Graecus: gra tus emẽdate legit̃ in qbus= dã exẽplarib⁹. Nam quid interest Cornelius trib. ple. Pro Cornelio Balbo maiestatis reo Ciceronis extat oratio. Hoc aũt in tertio quoq; volumine probauit Fabius. Causas omnes quæstionibus constare generalibus. ℭ Milo Clodium recte ne oc ciderit veniet in iudicium oporteat ne insidiatorem interfici: veniat legendum esse constat. An autem parti= cula videtur ascribenda: vt legatur: veniat in iudicium: an oporteat ne insidiatorem interfici.

Causæ oẽs ... quibus cõ...

Declamatio nes.

ℭ Declamationes vero quales in scholis rhetorũ dicũtur: si modo sunt ad veritatem accõmodatæ: & orationibus similes: non

iuuenis

tantũ dum adolescit † profectus: sunt vtilissimæ, quæ inuẽtionẽ & dispositionẽ pariter exercẽt: sed etiã cũ est cõsummatus ac iã in foro clarus. Alitur enĩ atq; enitescit velut pabulo lætiore facũdia: & assidua cõtẽtionũ asperitate fatigata renouatur. Quãpropter

Historiæ. Dialogi. Carmina.

historiæ nõnũq̃ vbertas in aliqua exercendi styli parte ponẽda: & dialogorũ libertate gestiẽdũ: ne carmine quidẽ ludere contrariũ fuerit: sicut athletæ remissa quibusdã temporibus ciboꝝ atq; exercitationũ certa necessitate: ocio & iucũdioribus epulis reficiũtur. Ideoq; mihi videtur. M. Tullius tãtũ intulisse eloquẽtiæ lumẽ: qđ in hos quoq; studiorũ secessus excurrit. Nã si nobis sola materia fuerit ex litibus necesse est deteratur fulgor: & durescat articulus: & ipse ille mucro ingenii quotidiana pugna retũdatur. Sed queadmodũ forẽsibus certaminibus exercitatos: & quasi militãtes reficit ac reparat hæc velut sagina dicẽdi: sic adolescẽtes nõ debẽt nimiũ in falsa rerũ imagine detineri: & inanibus simulacris, vsq; adeo vt † difficile ab iis † digressos

difficilis digressus.

sit assuefacere: ne ab illa in qua prope consenuerint vmbra, vera discrimina velut quẽdam solem reformidẽt. Quod accidisse etiã Porcio latroni: qui primus clari nominis professor fuit: traditur: vt cum ei summã in scholis opinionẽ obtinenti causa in foro esset oranda: impẽse petierit: vti subsellia in basilicã transferrẽtur: ita illi cœlũ nouũ fuit: vt omnis eius eloquentia contineri tecto ac parietibus videretur. Quare iuuenis: qui rationẽ inueniendi eloquendiq; a pceptoribus diligenter acceperit: qđ non est infiniti operis si docere sciãt: & vel exercitationẽ quoq; modicã fuerit cõsecutus: oratorẽ sibi aliquẽ (qđ apud maiores fieri solebat) deligat: quẽ sequatur: quẽ imitetur: iudiciis intersit q̃plurimis: & sit certaminis cui destinatur frequẽs spectator: tum causas vel easdem quas agi audierit: stylo & ipse cõponat: vel etiã alias, veras modo: & vtrũq; tractet: & qđ in gladiatoribus fieri videmus: de rhetoricis exerceatur: vt fecisse Brutum diximus pro Milone. Melius hoc q̃ rescribere veteribus orationibus: vt fecit Sextius contra Ciceronis actionem habitam pro

litis

eodẽ, cũ alterã partem † satis nosse nõ posset ex sola defensione. Citius aũt sic idoneus erit iuuenis: quẽ pceptor coegerit in declamãdo q̃simillimũ esse veritati: & per totas ire materias: quarũ nũc facillima & maxime fauorabilia decerpunt. Obstat huic

ℭ Nam nobis sola materia. Si coniunctio huic sensui: vt sit iteger: oino est ascribẽda: vt legatur. Nam si nobis. ℭ Ne ab illa in qua prope cõsueuerint: vmbra vera discrimina velut quẽdam solem reformident. Consenuerint legendũ esse aperte ex illo aduerbio prope hocẽ fere colligi potest. ℭ Quod non est finiti operis si docere sciant. Infiniti emendate in quibusdam legitur exemplaribus. ℭ Et quod in gladiatoribus fieri videm⁹ de rhetoriis exerceatur. Quid sibi velit illud de rhetoriis non liquet mihi ac ne: vel retiariis quidem: qđ in plerisq; legitur exẽplaribus: aut de rectoriis: qđ in vetusto codice est scriptum. ℭ Citius aũt si idoneus erit iuuenis. Si coniũctio vt redundãs ex hoc loco foret eradẽda nisi c litera ascripta sic videret legendũ. ℭ Obstat huic qđ secũdo libro posui fere turba discipulorũ. ℭ Recte sic legi ne admonitione quidẽ dignũ esset: nisi quidã illud fere in frequẽs deprauarẽt: qđ quidẽ nihil agnoscatur a sensu. ℭ Vt oia quę sunt in cõtrouersia: non vt quidã volunt in rerũ natura ducãtur. V vocali in i mutata dicant est legẽdũ. ℭ Diligẽter effecta plus proderit q̃ plures inchoatę. Vna nomẽ huic sensui ascribendũ videt. vt sit vna diligenter effecta. Sic. n. vna & plures seinuicem respicient.

ASCENSIVS.

ℭ Dum adolescit profect⁹. Sic Valleñ. nec sequar Aldũ qui impressit: dũ adolescit iuuenis. quia neq; iuuenis proprie adolescit: neq; tã significatiuum est iuuenis

(quod secūdo libro posui) fere turba discipulorū: & cōsuetudo classiū certis diebus audiēdarū: nō nihil etiā persuasio patrum numerantiū potius declamationes: q̄ æstimātiū. Sed qđ dixi primo (vt arbitror) libro: nec ille se bon⁹ p̄ceptor maiore numero: q̄ sustinere possit onerabit: & nimiā loquacitatē recidet: vt oīa quę sunt in cōtrouersia: nō (vt qdā volūt) quæ in rerū natura dicātur: & vel lōgiore potius dierū spatio laxabit dicēdi necessitatē: vel materias diuidere permittet. Vna eñ diligēter effecta plus p̄derit: q̄ plures inchoatæ: & quasi degustatæ. Propter qđ accidit: vt nec suo loco quicq̄ ponatur: nec illa q̄ prima sunt seruent suā legē iuuenibus flosculos omniū partiū in ea quæ sunt dicturi: congerentibus. quo fit vt timētes: ne sequentia perdāt, priora confundant.

vt profectus: nā profectus adolescit tantisper dū crescit in quacunq̄ ætate. Sed Aldū induxit (vt opinor) ad sic scribēdū: qđ sequitur sed etiā cū est cōsummatus ac iā in foro clarus: qđ iuueni magis q̄ profectui eius conuenit. Nā si nobis &c. sic Vallen̄. Et quasi militates. Vall. & Ald. habēt militātes de rhetoricis exerceatur: sic Aldus imp̄ssit: In Vallen̄. erat de rectorijs & repositū decretorijs: & in margine adnotatum retiarijs. sed nullū eorū placet: vnde Aldo donec meli⁹ afferatur adhęsero: vt sit sensus: vt Et vtrūq̄ tractet: & exerceatur de rhetoricis qđ fieri i gladiatoribus videam⁹. Nā gladiatores vtrūq̄ munus tractāt in exercēdo: vt iā sint mirmillones iā retiarij. Sic in rhetoricis iā sint accusatores iā defensores. Cū alterā partē satis nosse nō posset. Sic Val. & Raph. Ald⁹ aūt impressit: alterā partē litis nosse &c. forsan aptius videat̄ cū vtrāq̄ partē &c. quia ex defensione alterā litis partē nosse posset sed exponemus alterā. i. reliquā: nisi hoc vult dicere ex tractatione vnius partis neutrā satis posse cognosci: quia nisi vtrāq̄ tractauerit quis neutram satis nouerit. Vallen̄ habet fere turba &c. & dicantur.

¶ De cogitatione. Cap. VI. Cogitatio:

PRoxima stylo, cogitatio est: quæ & ipsa vires ab hoc accipit: & est inter scribendi laborem: extemporalēq̄ fortunam media quædam & nescio an vsus frequentissimi. Nam scribere nec vbiq̄ nec semper possumus: cogitationi tēporis ac loci plurimū est. Hęc paucis admodū horis magnas etiam causas complectitur. Hęc quoties intermissus est somnus: ipsis noctis tenebris adiuuat̄. Hęc inter medios rerū actus aliquid inuenit vacui, nec ociū patitur. Neq̄ vero rerū ordinē modo (qđ ipsum satis erat) intra se ip̄a disponit: sed verba etiā copulat: totāq̄ ita cōtexit orationē: vt ei nihil p̄ter manū desit. Nā memorię quoq̄ plerūq̄ inhæret fidelius: qđ nulla scribendi securitate laxatur. Sed ne ad hāc quidē vim cogitādi perueniri potest aut subito aut cito. Nā primū facienda multo stylo forma est: quæ nos † etiā cogitātes sequatur. tū assumēdus vsus paulatim: vt pauca primū cōplectamur animo: quę reddi fideliter possint: mox per incremēta tā modica: vt onerari se labor ille nō sentiat: augēda vsu: & exercitatione multa cōtinēda est: q̄ qdē maxima ex p̄te memoria cōstat. Ideoq̄ aliqua mihi in illū locū differēda sunt. Eo tñ p̄uenit: vt is cui nō refraget̄ ingeniū: acri studio adiut⁹ tm̄ cōsequat̄: vt ea etiā q̄ cogitarit: quęq̄ scripserit atq̄ edidicerit: in dicēdo fidē seruēt. Cicero certe græcorū Metrodorū Sceptiū: & † Eriphylū Rhodiū, nostrorū q̄ Hortēsiū tradidit: q̄ cogitauerāt ad verbū i agēdo rettulisse. Sed si forte aliq̄s inter dicēdū † effulserit extēporalis color: non sup̄stitiose cogitatis demū est inhęrēdū. Neq̄. n. tantū hr̄ curę vt nō sit dādus & fortunę locus: cū sępe etiā scriptis ea q̄ subito nata sunt inserātur, Ideoq̄ totū hoc exercitationis genus ita in

(margin: nec; Emphyli; effluxerit.)

RAPH.

¶ Proxima stylo cogitatio est. quāti vsus quātęq̄ vtilitatis sit cogitatio elegāter vt oīa hoc loco Fabius describit. ¶ Quę nos i cogitātes sequant̄. In p̄positio eradēda: ac nec p̄ticula videt̄ ascribēda vt nec cogitātes legat̄. ¶ Ita refutari temporis munera longe stultissimū est. Refutare actiue legendū esse constat.

ASCENSIVS.

¶ Nescio an vsus frequentissimi Sic & Aldus vt vsus sit genitiui casus: in Vallen̄. videtur fuisse vsus frequētissimus: quo subaudiatur, eius. Aliquid inuenit vacui. nec otiū patitur Sic Val. & Ald. Præter manū desit i. scribēdi operam hoc loco: nam manus pro quacūq̄ trāssumit̄ opera: vt Apud Val. Maxi. lib. ix. Ne vectius qdē Palossus proscriptus parum amari exitus. Quē latētem vxor interficiendū: quid dicam tradidit an ip̄a iugulauit? Quanto eñ leuius est scelus cui tātūmodo manus abest? Hoc adnotauit Valla. Nam memoriæ quoq̄ plerūq̄ inhęret fidelius qđ nulla scribēdi securitate laxatur. hoc est sæpe q̄ nō scripsimus firmiori tenemus memoria eo q̄ accuratione

ſtituendũ eſt vt & digredi ex eo: & redire in id facile poſſimus. Nã vt primũ eſt domo afferre paratã dicẽdi copiã & certã: ita refutare tẽporis munera longe ſtultiſſimũ eſt. Quare cogitatio in hoc pparet: vt nos fortuna decipere non poſſit: adiuuare poſſit. Id aũt fiet memorię virib⁹: vt ea q̃ cõplexi animo ſimus: fluãt ſecura: ne ſollicitos & reſpiciẽtes & vna ſpe ſuſpẽſos recordatio nis nõ ſinant puidere: alioqui vel extẽporalẽ temeritatẽ malo: q̃ male cohęrentẽ cogitationẽ. Peius em̃ q̃ritur retrorſus: quia cũ illa deſideramus ab alijs auertimur: & ex memoria potius repe timus: q̃ ex materia. Plura ſunt autẽ ſi vtrũq; quęrendũ eſt quę inueniri poſſunt: q̃ quæ inuenta ſunt.

Strictius vtrũq;.

q̃ quæ ſcripſim⁹: vnde ſcribere neſcientes res ſuas tenaci memoria tenẽt: verũ longa experientia didici citius a me ſemel ſcripta q̃ ter lecta ediſci poſſe. Cui cõſonat quod ſequitur iuxta Valleñ. lectionẽ. Nam primũ facienda ſtylo (alijs eſt multo ſtylo) quæ nos etiã cogitantes ſequatur. quã libenter ſequar: licet Aldus impſſerit nec cogitantes: & vetus lectio habuerit incogitantes. Quia enĩ ad vim cogitandi puenire aut ſubito aut cito non poteſt: facienda eſt ſtylo forma: quæ nos etiã cogitantes ſequatur. i. dũ vires noſtras colligamus vt recordemur. Metrodorũ Sceptiũ, ſic Val. & Empylũ Rhodiũ ſic idem aut Emphilũ: nam ſic in margine ſcripſit adnotauit q; Ciceronẽ id tradidiſſe lib. ij. de oratore: & in Bruto. Aldus aũt impreſſit Eriphylũ q̃d ſequar. Sed ſi forte aliquis inter dicendũ effluxerit extẽporalis color. Sic Valleñ. vt ſit effluxerit ex intellectus ſcrinijs: Aldus tñ impreſſit: effulſerit. i. emicuerit & ſplendide apparuerit oculis mentis: quaſi cũ luce extiterit quã lectionẽ ſequar. quia tñ additur paulo poſt: fluant ſecura: rurſus dubitẽ vtrũ malim. ſed cũ vtrũq; bonũ ſit parum eſt periculi. Q̃ male cohęrentem cogitationem: ab ea enim deſtitutos vidimus nonnullos penitus obmuteſcere. Plura ſunt autem (ſi vtrũq; quærendum eſt) quæ &c. Aldus additum habet ſtrictius: vt ſit ſi ſtrictius: ſed Valleñ. deeſt & nihil ad rem facit: quia ſiue ſtricte ſiue aliter quæri debeant plura ſunt quæ inueniri poſſunt q̃ quæ inuenta ſunt.

¶ Quemadmodũ extẽporalis facultas paretur & contineatur. Cap. VII.

Aximus vero ſtudiorũ fructus eſt: & velut pmiũ quoddã amplius longi laboris extẽpore dicẽdi facultas: quã q nõ erit cõſecutus: mea quidẽ ſententia ciuilibus officiis renũciabit & ſolã ſcribẽdi facultatẽ potius ad alia opa conuertet. † Vix em̃ bonę fidei viro cõuenit: auxiliũ in publicũ polliceri: qd pſentiſſimis quibuſq; periculis deſit † indicare portũ: ad quẽ nauis accedere: niſi lenib⁹ vẽtis vecta, nõ poſſit. Siqdẽ innumerabiles accidũt ſubitę neceſſitates: vel apud magiſtratus: vel repſentatis iudiciis cõtinuo agẽdi: quarũ ſiqua nõ dico cuicũq; innocentiũ ciuiũ: ſed amicorũ atq; propinquorũ alicui euenerit, ſtabit ne mutus & ſalutarẽ petẽtibus vocẽ: ſtatimq; ſi nõ ſuccurrat: perituris moras & ſeceſſum & ſilẽtiũ q̃ret? dũ illa verba fabricẽtur: & memorię inſidant: & vox ac latus pparetur? † Qui vero patit̃ hoc ratio vt q̃ſq̃ ſit orator imparatus ad caſus? Quid cũ aduerſario reſpõdendũ erit, fiet? Nã ſępe ea q̃ opinati ſumus: & cõtra q̃ ſcripſimus fallũt, ac tota ſubito cauſa mutat̃. Atq; vt gubernatori ad incurſus tẽpeſtatũ ſic agenti ad varietatẽ cauſarũ ratio mutanda eſt. Quid porro multus ſtylus & aſſidua lectio & longa ſtudiorum ætas facit? ſi manet eadem quæ fuit incipientibus difficultas? Periſſe pfecto confitẽdũ eſt pteritũ laborẽ: cui ſemper idẽ laborandũ eſt. Neq; ego hoc ago: vt extẽpore dicere malit: ſed vt poſſit. Id aũt maxime hoc mõ cõſeqmur. Nota ſit primũ dicẽdi via. Neq; em̃ pri⁹ cõtigere curſus põt q̃ ſcierimus: quo ſit & q̃ puenıẽdũ. Nec ſatis ẽ nõ ignorare q̃ ſint cãrũ iudicialiũ ptes: aut q̃ſtionũ ordinẽ

Nec.

monſtrare.

Quę

Facilitas ex tẽpore dicẽdi comparatur Primo.

RAPH.

¶ Maximus vero ſtudiorum fructus eſt. Q̃ honeſta ſit extemporalis facultás: primum oſtendit Fabius deinde quomodo paretur aperte pſcipit. ¶ Vix enim bonæ fidei viro conuenit auxilium in publicum polliceri. Illa præpoſitio in vt ſuperuacua mihi videtur expungenda. ¶ Intrare portum ad quẽ nauis accedere: niſi lenibus ventis vecta non poſſit. Intrare quidem legitur: ſed nihil ſenſui conuenire videtur. Forſitan vero monſtrare caſtigate legeretur. ¶ Quæ vero patitur hoc oratio vt quiſq̃ ſit orator aliquando mitteretur caſus. Hoc in alijs exemplaribus ſic emendatum legitur: vt duo illa verba aliquando ac mitteretur: ſint expuncta: ac pro illis duo hæc imparatus, & adſint repoſita: hoc modo. Quæ vero patitur hoc oratio vt quiſq̃ ſit orator imparatus ad caſus. Mihi vero etiã qui p quomõ & ratio nõ oratio legendũ videtur. ¶ Atqui vt gubernatori. Atq; po

recte disponere q̄q̄ ista sunt p̄cipua: sed quid quoq; loco primū
sit: quid secūdū: ac deinceps q̄ ita sunt natura copulata: vt mu-
tari aut interuelli sine cōfusione nō possint. Quisquis aūt viā — Qua sit ingrediēdum discet.
†discet: duceť ante oīa rerū ipa serie: velut duce: ꝓpter qđ hoīes
etiā modice exercitati: facillime tenorē in narrationib⁹ seruāt.
Deinde qd quoq; loco q̄rāt sciēt: nec circūspectabūt: nec offerēti
bus se aliūde sensib⁹ turbabunť: nec cōfundēt ex diuersis oratio
nē velut saliētes huc illuc: nec vsq̄ insistētes. Postremo habebūt
modū & finē: q esse citra diuisionē nullus pōt. Expletis ꝑ facul- — Secundo.
tate oīb⁹ q̄ ꝓposuerit: ꝑuenisse se ad vltimū sentiēt. Et hęc qdē ex
arte. Illa vero ex studio: vt copiā sermonis optimi: quēadmodū
p̄ceptū est: cōparem⁹ multo ac fideli stylo sic formeť oro vt scri
ptoꝝ colorē etiā ea q̄ subito effusa sint reddāt: vt cū multa scri
pserimus etiā multa dicam⁹. Nā cōsuetudo & exercitatio facili — Tertio.
tatē maxime parit: q̄ si paulū intermissa fuerit: nō velocitas illa
modo tardatur: sed μάρκιμα ip̄m coit atq; concurrit. Q̄q̄ eñ
opus est naturali quadā mobilitate animi: vt dū ꝓxima dicim⁹:
struere vlteriora possimus: semꝑq; nostrā vocē ꝑuisa & formata
cogitatio excipiat: Vix tñ aut natura aut ratio in tā multiplex
officiū diducere animū queat: vt īuētioni: dispositioni: eloquu-
tioni: ordini verboꝝ rerūq;: tū iis q̄ dicit: q̄ subiūcturus est: q̄ vl
tra spectāda sunt adhibita vocis: pnūciationis: gestus obserua-
tione vna sufficiat. Lōge eñ p̄cedat oportet intentio: ac p̄ se res
agat: quātūq; dicēdo cōsumiť: tm̄ ex vltimo ꝓrogeť: vt donec ꝑ
ueniamus ad finē: nō min⁹ ꝓspectu ꝓcedam⁹ q̄ gradu: si nō īter
sistētes offensantesq; breuia illa: atq; cōcisa singultātiū mō eie-
cturi sumus. Est igiť vsus irrationabilis qdā quē graeci ἄλογον
τριβὴν vocāt: †quo manus in scribēdo decurrit: †quo oculi to- — qua / qua
tos simul in lectione versus flexusq; eoꝝ: & trāsitus intueniť: &
ante seq̄ntia vidēt q̄ priora dixerūt. Quo cōstāt miracula illa in
scenis pilariorū ac vētilatorū: vt ea q̄ emiserīt vltro venire ī ma
nus credas: & q̄ iubētur decurrere. Sed hic vsus ita ꝓderit: si ea
de qua locuti sum⁹ ars antecesserit: vt ip̄m illud qđ ī se rōnē nō
habet in rōne verseť. Nā mihi ne dicere qdē videť: nisi q dispo si
te, ornate, copiose dicit. Sed nec tumultuarii nec fortuiti sermo
nis cōtextū mirabor vnq̄: quē iurgātib⁹ etiā mulierculis suꝑflu
erē video: quē si calor & spiritus tulit (frequēter eñ accidit: vt
successū extēporalē cōseq cura nō possit) deū tūc affuisse: cū id
euenisset veteres oratores (vt Cicero dicit) aiebāt: sed rō mani
festa est. Nā bene cōcepti affectus: & recētes rerū imagines cōti
nuo īpetu feruntur q̄ nōnūq̄ mora styli refrigescūt: & dilatę nō re
uertunť. Vtiq; vero cū infelix illa verboꝝ cauillatio accessit: &
cursus ad singula vestigia restitit: nō pōt ferri cōtorta vis. Sed
vt optime vocū singularū cedat electio: nō cōtinua: sed cōposi-
ta est. Quare capiēdę sunt illę (de qb⁹ dixi) rerū imagines: q̄s
vocari φαντασίας indicauim⁹: oīaq; de qbus dicturi erim⁹: ꝑ-
sonę: q̄stiones: spes, metus habēda ī oculis: ī affectus recipiēda. — Pectus disertos facit.
Pectus est eñ qđ disertos facit: & vis mētis. Ideoq; īpitis quoq;

tius legendum est q̄ atqui. ℭ Idē aūt maxime hoc mo do cōsequemur. Recte a q̄busdā loco illi⁹ idē id legiť. ℭ Quisquis aūt via duceť: ducetur ante oīa rerū ipsa serie. Emēdatū hoc quoq; in quibusdā legitur exēpla ribus sic vt illud prius du cetur sit erasum: ac viā pro via scriptū: & hæc quatuor verba sint ascripta: qua sit ingrediendum discet: vt le gantur. Quisquis aūt viā qua sit ingrediendū discet: ducetur ante omnia reruꝫ ipsa serie velut duce. ℭ Vt cū multa scripserimus etiā qui multa dicam⁹. qui par ticula vt superuacua est era denda. tametsi a quibusdā in q̄ deprauetur. ℭ Quæ si paululum intermissa fue rit non velocitas illa mo do tardatur: sed ipsuꝫ coit atq; concurrit. Manifeste hic aliquid deest. Ipsum nā q; pronomen ad quod refe ratur non habet. ℭ Qua manus in scribendo decur rit. Vt ad vsum referatur potius q̄ ad τριβὴν: quo mihi legendum videtur. ℭ Quo constant miracu la illa in scenis pilariorum ac ventilatorum. De his habetur apud Martialem epigramatum nono. Sum ma licet velox Agathine miracula ludas. Non ta men efficias vt tibi Parma cadat. ℭ Sed tumultuarij nec fortuiti sermonis con textum mirabor vnq̄. Nec particula iterum ascriben da videtur. hoc modo. Sed nec tumultuarij nec fortui ti sermonis contextum mi rabor vnq̄. ℭ Cū eo quod si calor & spiritus tulit: fre quenter accidit vt succes sum extemporalem conse qui cura non possit: deum tunc affuisse cum id eue nisset: veteres oratores: vt Cicero dicit aiebant. De prauatus ita est hic locus: vt quo modo emendari de beat. mihi non constet. ℭ Non potest furti contor ta vis. ferri non furti neq; fieri: vt quidam deprauāt mihi legendū videtur. Sed vt optime vocū singularū

si modo sunt aliquo affectu concitati: verba non desunt. Tū inte̅dēdus animus: nō in aliquā rem vnā sed in plures simul cōtinuas: vt si per aliquā rectā viā mittam⁹ oculos: simul oīa q̄ sunt in ea: circaq; ītuemur: nō vltimū tm̄ videm⁹: sed vsq; ad vltimū.

cedat electio nō ɔtinua se̅ cōposita est. Deprauatus quidē mihi videt̄ hic locus sed qua rōne corrigi possit: nō occurrit. ℭ Ideoq; impītis quoq; si mō nō sunt aliquo affectu cōcitati. Non negādi aduerbiū ne sensuʒ in cōtrariū vertat: mihi videtur expūgēdū. ℭ Tū intēdēdus anim⁹. Tū loco tm̄ vt reponat̄ sensus exposcit. ℭ Simul oīa que sunt in ea circa quæ intuemur. Que sine diphthōgo vt sit cōiūctio legendū est.

ℭ Velut premiū quoddā amplius. E Vallen̄. codice expūcta est vox amplius. Vix em̄ bonæ fidei viro cōuenit auxiliū in publicū: sic Vallen̄. Ald⁹ aūt impssit Nec em̄ bonę fidei viro cōuenit auxiliū publicū polliceri &c. q̄ lectio videt̄ plausibilior: sequar tm̄ Vallen̄. eo q; antiquor est & facile defendi pōt. Nā nō male dicit: vix bonæ fidei viro cōuenire: cū citra fraudē qs possit pollicitis nō manere: vtpote si casus ingruerit vt quę sperauerit nō possit. & ideo nō dixit nec sed vix. Preterea aliud est publicū auxiliū polliceri: aliud in publicū: nā qui oratorā ꝓfitetur in publicū pollicet̄: hoc est oībus a q̄bus fuerit aduocatus: q citra ꝓfessionē reip. auxiliatur publicū auxiliū facit sed nō in publicū. Intrare portū: sic Vallen̄. Aldus aūt melius mōstrare portū. q̄a intrare portū nulli perniciē affert: sed monstrare portū difficilē accessu: vt tm̄ minus aberret̄ dicā indicare. Qui vero patitur hęc ratio: qui. i. q̄uo aut per q̄d: in Vallen̄. aūt est: Quę. q. d nulla. sed Aldus etiā q impssit. Vallen̄. atq; vt gubernator ad incursus tēpestatū: vbi quidā legūt: ad īcursus quoq;: sed redūdat quoq; nisi legat̄ quosq;. habet id aūt maxime. Itē Quisquis aūt viā discet ducet̄ &c. Id. ꝑ satis est: nā frustra addat̄ qua sit ingrediēdū: cum aliā nemo sapiēs discat. Itē etiā multa dicamus: nō etiā q̄ multa. cū dubitē an sic scripserit Fabius: sed cū sit cōtra Vallen̄ p̄ceptū de q̄ pro valde suꝑlatiuo ꝓponēda: ab eo omissam. Sed ipm̄ coit atq; cōcurrit: idē sentio q̄d Raphael: verbū aliquod deesse. Nec illud in quouis exēplari inuenire potui: diuinare possuʒ grecū eē q̄d deest vt sit aut ἄγημα. i. stupor: aut ἄιμα. i. sanguis: vt gelidusq; coit formidine sanguis: aut poti⁹ νάρκημα. i. torpedo: coit. i. simul suborit̄: & vt auctor exponēs subdit: cōcurrit. Cū eo q; si calor &c. in Vallen̄ nō est cum eo: sed eius loco video: sic em̄ ī eo legitur supfluere video: q; si calor & spirit⁹ tulit (frequēter em̄ accidit vt successū extēporalē cura cōseq nō possit) deū tūc affuisse cū id euenisset &c. q̄ lectio satis apta est. sed legā quē si calor &c. Nō pōt ferri. sic Vallen̄. Nō cōtinua sed cōposita ē. Cōtinuū dicit̄ a ɔtinēdo: qn̄ ps altera alterā tenet: & rē vnā facit: cōpositū: a cōponēdo passiue: cū altera ps ad alterā posita ē: q̄d ēt cōtiguū dicit̄. Dicit igit̄: sed vt sup. dēt. vt electio singularū vocū cedat. i. succedat optime: ipsa tm̄ nō est cōtinua: quasi vnū corpus ex eis faciēs sed cōposita. i. cōtextū cōpositū faciēs. Si mō sunt. sic Vallen̄. sine tnquā negatiōe. Et tū intēdēd⁹ anim⁹. & Circaq;.

Pudor. ℭ Addit ad dicēdū etiā pudor stimulos. habet & dicēdorū expectata laus: mirūq; videri potest: q; cū stylus secreto gaudeat: atq; oīs arbitros reformidet: extēporalis actio auditorꝝ frequētia:

concentu vt miles ī congestu signorū excitat̄. Nāq; & difficiliorē cogitationē exprimit: & expellit dicēdi necessitas: & secūdos ītetus au-

precium get placēdi cupido. Adeo ī p̄miū oīa expectāt: vt eloquētia quoq;: q̄q̄ plurimū habeat in se voluptatis: maxime tm̄ p̄senti fructu laudis opinionisq; ducat̄. Nec quisq̄ tm̄ fidat ingenio: vt id sibi speret incipiēti statim posse cōtingere. Sed sicut in cogitatione pręcepimus: ita facilitatē quoq; extēporalē a paruis initiis paulatim ꝑducemus ad sūmā q̄ nec ꝑfici nec cōtineri nisi vsu potest. Cęterū peruenire eo debet: vt cogitatio: nō vtiq; melior sit ea: sed tutior: cū hāc facilitatē nō in ꝓsa modo multi sint cōsecuti: sed etiā in carmine: vt Antipater Sydonius: & Licinius Archias. Credēdū em̄ Ciceroni est: nō q̄a nostris quoq; tp̄ibus nō & fecerint q̄dā hoc & faciāt: q̄d tm̄ ipm̄ nō tā ꝓbabile puto (Neq; em̄ habet aut vsum res aut necessitatē) q̄ exhortādis in hāc spem: q foro ꝑparātur: vtile exēplū. Neq; vero esse vnq̄ tantā fidutiā facilitatis velim: vt non breue saltē tēpus: q̄d nusq̄ fere deerit: ad ea q̄ dicturi sumus dispiciēda sumam⁹. q̄d q̄dē in iudiciis ac foro datur semp. Neq; em̄ q̄sq̄ est q causam quā nō didicerit agat. Declamatores quosdā ꝑuersa ducit ambitio: vt exposita cōtrouersia ꝓtin⁹ dicere velit. q̄n etiā q̄d ē ī primis friuolū ac scenicū verbū petāt quo incipiāt. Sed tā cōtumeliosos in se ridet inuicē

RAPH.

ℭ Vtrūq; videri pōt. Mendose legitur vtrūq;: in quibusdā vero exēplaribus castigate mirūq;. ℭ Adeo precīū oīa expectant. Quis ꝑciū legatur: sensui tm̄ p̄miū conuenire videtur. ℭ Nec quisq; tm̄ fidat ingenio: q̄ q̄ manifeste legendum est. ℭ Quod tā nō ipsum ꝓbabile puto. Peruersus ē hoc loco verborū ordo. Sic aūt corrigit̄: si tm̄ particula locō illi⁹ tā scribatur & illud tā ad ꝓbabile puto. ℭ Neq; vero esse vnq̄ tantā fiduciam facilitatis: vt nō breue saltem tempus. Et si facile subintelligi potest: mihi tamen hoc verbū velim ascribendū videtur. vt hoc modo legatur. Neq; vero esse vnq̄ tantā fiduciā facilitatis velim. ℭ Id potius q̄ se inani verborū torrenti dare quasi tēpestatibus qui volent auferendū. Hic quoq; locus est deprauatus: q sic a quibusdam corrigitur vt legant auferentur pro illo auferendum. Sed ne sic quidem integer habetur

eloquentia: & qui stultis eruditi videri volūt: stulti eruditis vi
dentur. Si qua tamen fortuna tam subitam fecerit agendi neces
sitatem mobiliore quodam opus erit ingenio. & vis omnis intē
denda rebus: & in pñtia remittendū aliquid ex cura verborū.
Si sequi vtrūq nō dabitur: tū & tardior pronūciatio moras ha
bet: & suspēsa ac veluti dubitās oratio: vt tū deliberare: nō hæ-
sitare videamur. Hoc dū egredimur e portu: si nos nōdū apta-
tis satis armamētis aget ventus: deinde paulatim simul euntes
aptabimus vela: & disponemus rudētes: & impleri sinus opta-
bimus. Id potius q̄ se inani verborū torrenti dare quasi tēpesta-
tibus: quo volēt auferēdū. Sed nō minore studio cōtinetur hæc
facultas q̄ paratur. Ars em̄ semel pcepta nō capitur: stylus quo
q intermissione pauli admodū de celeritate: perdit: promptū
hoc & in expedito positū excitatione sola cōtinetur. Hac vti sic
optimū est: vt quotidie dicamus audiētibus pluribus: maxime
de quorū sumus iudicio ac opinione solliciti. Rarū est em̄ vt sa-
tis se quisq̄ vereatur: vel soli tū dicamus potius q̄ nō oino dica
mus. Est alia exercitatio cogitādi: totasq materias vel silentio:
dū tū quasi dicat intra se ipm persequēdi. quæ nullo nō tēpore:
locoq, quando nō aliud agimus explicari potest: & est in parte
vtilior q̄ hæc pxima. Diligētius em̄ cōponitur q̄ illa in qua cō
textū dicēdi intermittere veremur. Rursus illa prior plus con-
fert vocis firmitate: oris facilitate: motu corporis: q & ipse (vt
dixi) excitat oratorē: & iactatione manus: pedis supplosione: si-
cut cauda leones facere dicitur: hortatur. Studēdū vero semp
& vbiq. Neq em̄ fere tā vllus est dies occupatus: vt nihil † lu- lucratiue
cri, vel vt Cicero Brutum facere tradit operę ad scribendū: aut
ad legendū: aut ad dicendū rapi aliquo momēto tēporis possit.
Siquidē. C. Carbo etiā in tabernaculo solebat hac vti exercita-
tione dicendi. Ne id quidē tacendū est: qd eidē Ciceroni placet:
nullum nostrū vsq negligentem esse sermonē: quicquid loque- Nullus ser-
mur vbicūq, sit pro sua. portione perfectū. Scribēdū certe nūq̄ mo negligēs
est magis q̄ cū multa dicemus ex tēpore. Ita em̄ seruabitur pon sit.
dus & intrās illa verborū facilitas in altū reducetur: sicut rusti
ci proximas vitis radices amputāt quæ illā in summū solū du-
cāt: vt inferiores penit⁹ descēdēdo firmētur. Ac nescio an vtrū
q cū cura & studio fecerimus inuicē psit: vt scribēdo dicamus
diligētius: dicēdo scribamus facilius. Scribēdū ergo quoties li-
cebit: si id nō dabitur cogitandū: ab vtroq exclusi: debēt tamen
inniti: vt neq dephensus orator: neq litigator destitutus esse
videatur. Plerūq autē multa agentibus accidit: vt maxime ne
cessaria: & vtiq initia scribant: cætera quæ domo afferūt: cogi-
tatione cōplectantur: subitis ex tēpore occurrāt. Qd fecisse. M. Cōmētarij
Tullium cōmentariis ipsius apparet. Sed feruntur aliorū quoq: Cicero.
& inuenti forte: vt eos dicturos quisq cōposuerat: & in libros
digesti vt causarum quæ sunt actæ a Seruio Sulpitio: cuius
tres orationes extant. Sed hi de quibus loquor commentarii ita
sunt exacti: vt ab ipso mihi in memoriam posteritatis videan-

sensus. Mihi autē illa duo verba qui volēt. expungenda videtur solū: vt legatur. Id potius q̄ se inani verborū torrenti dare quasi tēpestatibus auferendū. ¶ Ars em̄ semel percepta non capitur. Hic sensus aliquid mendæ mihi cōtraxisse videtur. Obscurior em̄ est q̄ vt facile pcipi possit. Quo autē modo sit illustrādus mihi nō liquet. ¶ Rarū est em̄ vt satis se quisq vereatur Quisq̄ legendū est non quisq. ¶ Cōtra ipsum per sequendi. Intra vt legatur sensus exposcit. ¶ Quę nullo non est tēpore te loco: est verbū cum te ablatiuo: vt redundans eradēdū videt. ¶ Ita em̄ seruabit pōdus: & trans in illa verborū facilitas in altuʒ reducatur. Hic quoq sensus ita est deprauatus: vt nondū mihi potuerit emendari. ¶ Ab vtroq exclusi debēt tū vincere. In qbusdā exēplarib⁹ pro illo vincere inniti legit & rectius vt mihi qdē videtur. ¶ Cæteraq domo afferāt cognitione cōplectant. Quæ cū æ diphthōgo scribatur: vt nomen sit nō copula: & afferūt: nō afferāt est legēdū. ¶ Illud qd Ienas pręcipit displicet mihi ne in ijs q̄ scripserim⁹: vel in summas siue cōmētarios & capita cōferre. Adeo corrupt⁹ est hic sensus vt neq mihi percipi neq emēdari possit. ¶ Ego aūt ne scribēdū qdē puto: qd simus memoria persecutum. Sic qdē legitur: sed nisi corrigatur hic sensus: sibi ipsi Fabius videbit repugnare. scribendas em̄ oratiōes pcipit: vt eas facilius memoria complecti possim⁹. Quare hoc aduerbiū nō mihi videtur a'cribendū: vt legatur. Qd non simus memoria persecuturi.

a pul- dictū.

ASCENSIVS.

¶ Mirumq videri potest. Sic Vallēs. Vt miles consessu signorū. Sic Vallēs. Aldus autē impressit concentu signoꝝ. qd nō sequar nisi lituorū aut tubarū scribatur sed aptior est cōpa-

tur esse compositi. Nã Ciceronis ad præsens modo tẽpus aptatos libertus Tyro contraxit: quos non ideo excuso: quia nõ probem: sed vt sint magis admirabiles. In hoc genere prorsus recipio hanc breuẽ annotationem: libellosq́ qui vel manu teneãtur & ad quos interim respicere fas sit. Illud quod Lenas præcipit: displicet mihi: quæ scripserimus: in summas siue cõmentarios & capita conferre. Facit enim & discẽdi negligentiam hæc ipsa fiducia: & lacerat ac deformat orationẽ. Ego autem ne scribendum quidem puto: quod simus memoria prosecuturi. Nã hoc quoq́ accidit vt reuocet nos cogitatio ad illa elaborata: nec sinat præsentem fortunam experiri. Sic anceps inter vtrũq́ animus æstuat: cum & scripta perdit: & non quærit noua. Sed de memoria destinatus est proximo libro locus, nec huic parti subiungendus. quia sunt alia prius nobis dicenda.

ratio legendo cõgestu signorum. i. dũ oia signa efferri videt: vt in vidẽdo vtrũq́ versetur. Habet adeo ꝑciũ: sed placet reponi ꝑimũ. Habet nec quisq̃ tantũ fidat. In Vallẽ. sunt ea verba q̃ volent: nec puto supflua: sed q̃ pro quõ accipio: vt sit q̃. i. quõ: mali tñ legere quo aut qua volent. Ars cũ semel ꝑcepta nõ capit, sic Vallẽ. & de celeritate deꝑdit. Habet vel solita. pro quo bñ reponit Raphael: soli tñ. habet intra ipsũ: sed Aldus impssit intra seipsum. qđ aperti⁹ est. Rursus in alia prior. Sic Vallẽ. Ald⁹ reposuit. Rursus illa alia prior. sed redundat alia: estq́ vox quæ cũ voce prior non congruit: nã altera debeat dici. Vt nihil lucratiuq́: (vt Cicero Brutũ facere tradit) operæ &c. sic Val. sed Aldus reposuit lucri vel vt &c. Ne id quidẽ &c. sic Vallẽ debẽt tñ inniti. sic Aldus: sed in Vallẽ. videt scriptũ initere: quod nõ placet: potius legã: id agere. Nam Ciceronis: sic Vallẽ. vbi Aldus nescio cur: Iã reposuit. Ego aũt ne scribendũ quidẽ puto qđ simus: sic Vallẽ. Aldus habet: qđ nõ simus. sed Vallẽ. sequar licet Raphael dicat Fabiũ sibi repugnare nisi non ꝑponat verbo simus. Quocirca vt euidẽtior fiat totũ locũ sic lego. Illud qđ Lenas ꝑcipit, displicet mihi: q̃ scripserim⁹ in summas siue cõmentarios & capita cõferre. Facit em̃ & discendi negligentiã hæc ipsa fiducia: & lacerat ac deformat orationẽ. Ego aũt ne scribendũ quidẽ puto qđ simus memoria prosecuturi (sic Vallẽ: non persecuturi) Nam hoc quoq́ accidit &c. per quã rationem manifeste patet legendũ sine negatione quod simus &c.

M. Fabii Quintiliani de institutione oratoria in lib. XI.

Præfatio & De apte dicendo. Cap. I.

Parata sicut superiore libro continetur: facultate scribendi cogitandiq́: & ex tempore etiam cũ res posceret orandi: proxia est cura vt dicamus apte: quã virtutem elocutionis quartam Cicero demonstrat: quæq́ est meo quidẽ iudicio maxime necessaria. Nã cũ sit ornatus oratiõis varius & multiplex cõueniatq́ alius alii nisi fuerit accõmodatus rebus atq́ personis: nõ mõ non illustrabit eam sed & destruet: & vim rerum in contrarium vertet. Quid em̃ prodest esse verba & latina, & significantia, & nitida, figuris etiã numerisq́ elaborata: nisi cũ iis in quæ iudicẽ duci: formariq́ volumus consentiant? Si genus sublime dicendi paruis in causis: paruũ limitatũq́ grandibus: lætum tristibus: lene asperis: minax supplicib⁹ summissum cõcitatis: trux atq́ violentũ iucundis adhibeam⁹ vt monilibus & margaritis: ac veste longa: quæ sunt oramenta fœminarum: deformentur viri: nec habitus triũphalis: quo nihil cogitari potest augustius: fœminas deceat. Hunc locũ Cicero breuiter in tertio de oratore libro perstringit: neq́ tñ videri potest quicq̃ omisisse: dicendo nõ omni causæ: nec auditori: nec ꝑsonę: nec tpi cõgruere oratiõis vnũ gen⁹. Nec fere plurib⁹ in oratore eadẽ. Sed illic. L. Crassus: cũ apud summos oratores:

Raphaelis Regij in deprauationes vndecimi oratorię istitutiõis Libri Quintiliani Annotationes.

Parata sicut superiore libro contine͂t facultate scribendi. Apte dicere maxime oratori necessariũ esse elegantissime hoc ꝓlogo Fabius ostendit quartam aũt elocutionis partẽ ex sentẽtia Ciceronis eẽ ait. Nam Cicero cũ alibi: tũ in iij. de oratore libro quatuor esse elocutionis partes scribit vt latine: vt plane: vt ornate: vt apte congruẽterq́ dicamus. Conueniatq́ alias alij: alius legendũ est: non alias. Nec fere pluribus in oratione eadem. Licet ita i exẽplarib⁹ legat̃ ausim tamen affirmare nõ in oratione: sed in oratore legẽdum. Id quod facile ex ijs quæ sequũtur apparet. Ingt em̃ & hic Cice. alloquẽs brutum testatur hęc ei esse nota In oratore aũt Brutũ alloqtur Cicero. Nos institutionem professi non solum scientibus ita. s. litera ascripta ista est legendũ. Quare notum sit nobis ante oia

Elocutio[n] ꝑtes quat[uor]

quid conciliando: docēdo: monēdo. Qui hoc opus in capita distinxerunt: viderētur recte fecisse: si hic quoq vbi Fabi. de apte dicendo ꝑcipere incipit: caput constituissent: ac de apte dicendo inscripsissent. N autem litera in. u. conuersa mouendo legendum est. ¶ Nec iocis lachrymas vbi erit op⁹ miseratione siccabimus. Aliqđ verborum hic deesse videt. Forsitā autem nec particula iterum est ascribenda vt legatur nec vbi erit op⁹ miseratone siccabimus. ¶ Nā si tantum habent & verba momentum: quanto res ipsa magis? Ipsę plurium numero legendum est: & maius loco magis reponendū mihi videtur: vt intelligamus res ipsas multo mai⁹ habere momētum q̄ verba ¶ Illud est diligentius dicēdum. I. vocali in o. conuersa docendum a quibusdam recte legitur. ¶ Nam quod deceat fere prodest: decet indicatiuo modo. legēdū est. ¶ Maluit enim sapientissimus: quod superesset ex vita sibi aperire q̄ quod preterisset: sic quidez in exemplaribus legitur: sed vir mihi ascribendum videtur &. a. litera erasa perire legenduȝ hoc modo. Maluit eniȝ vir sapientissimus quod superesset ex vita sibi ꝑire. ¶ Qđ sibi maxime conduceret nesciebat: quid legēdū est o vocali in i mutata. ¶ Est autē quod omnes & semꝑ & vbiq persuadere: ac dicere honeste: contra quem neminē vnq̄ vllo in loco turpiter. Si. quæ. in litera crasa scribatur: vt sit copula: nimirum hic sensus videri poterit absolutus: tametsi in quibusdam exemplaribus honesteq facere ascripta sint. In alijs autem etiam deceat: hoc modo. Ac dicere honeste: honesteq facere deceat. ¶ Minora vero quæq sunt ex medijs plura sunt talia. q copula eradatur vt quæ solum legatur & plerūq nō plura scribatur.

ASCENSIVS.

hominesq eruditissimos dicas: satis habet partem hanc velut notare inter agnoscentes. Et hic Cicero alloquens Brutū testatur esse hæc ei nota. Ideoq breuius a se dici: q̄ȝ fit fusus loc⁹ tractetur q a philosophis latius. Nos institutionē professi: non solum scientibus ista: sed etiā discentibus tradimus. Ideoq paulo plurib⁹ verbis debet haberi venia. ¶ Quare notū sit nobis ante oīa: quid conciliādo: docendo: mouēdo iudici cōueniat: quid quaq parte oratiōis petamus. Ita nec vetera nec trāslata: aut ficta verba incipiendo: narrādo: argumētando tractabimus: neq decurrentis contexto nitore circuitus vbi diuidenda erit causa: & in partes suas digerēda: neq humile atq quotidianū sermonis genus & compositione ipsa dissolutum epilogis dabimus: nec iocis lachrymas, vbi opus erit miseratione, siccabimus. Nam ornatus omnis non tam sua: q̄ rei cui adhibetur: conditione constat: nec plus refert quid dicas: q̄ quo loco. Sed totum hoc apte dicere nō elocutionis tantū genere constat: sed est cum inuētione cōmune. Nā si tantū habēt etiā verba momentū: quanto res ipsę maius? Quarum quæ esset obseruatio suis locis subinde subiecimus. Illud est diligētius docendū: eum demū dicere apte: qui nō solum quid expediat: sed etiā quid deceat inspexerit. Nec me fugit plerūq hęc esse coniūcta. Nam quod decet fere ꝓdest. Neq alio magis animi iudicium cōciliari: aut si res in contrarium tulit alienari solēt. Aliquādo tamen & hæc dissentiūt. Quoties autē pugnabūt ipsam vtilitatē vincet quod decet. Nā quis nescit nihil magis profuturū ad absolutionē Socrati fuisse: q̄ si esset vsus illo iudiciali genere defensionis & oratiōe summissa conciliasset iudicū animos sibi: crimēq ipsum sollicite redarguisset? Verum id minime eū decebat. Ideoq sic egit: vt qui pœnam suam honorib⁹ summis esset æstimaturus. Maluit eīm vir sapientissimus quod superesset ex vita sibi perire: q̄ qđ præterisset. Et quando ab hominibus sui tēporis parū intelligebat: posterorum se iudiciis reseruauit: breui detrimento iā vltimæ senectutis: æuū seculorum omniū consecutus. Itaq quis Lysias qui tum in dicendo pręstātissimus habebatur: defensionem illi scriptam obtulisset. vti ea noluit: cum bonam quidē: sed parum sibi conuenientem iudicasset. Quo vel solo patet nō persuadendi: sed bene dicendi finē in oratore seruandum: cū interim persuadere deforme fit. Non fuit hoc vtile absolutioni: sed (qđ est maius) homini fuit. Et nos secundū cōmunē poti⁹ loquendi cōsuetudinem: q̄ ipsam veritatis regulā diuisiōe hac vtimur: vt ab eo quod deceat: vtilitatē separem⁹. nisi forte prior ille Aphricanus: quia patria cedere: q̄ cum tribuno ple. humillimo contēdere de innocentia sua maluit: inutiliter sibi videtur consuluisse: aut: P. Rutilius: vel cū illo pene Socratico genere defensiōis est vsus: vel cum reuocante eū. P. Sylla manere in exilio maluit: quid sibi maxime conduceret nesciebat. Hi vero parua illa quæ abiectissimus quisq animus vtilia credit: si cū virtute conferantur: despicienda iudicauerunt. Ideoq perpetua seculorū admi-

De apte dicē do. Cap. I.

Ornat⁹ quo constet.

Quid deceat inspiciendū.

Decens vincit vtile.

Socratis sapientia.

Oratori q̄ finis seruād⁹.

Honestū ab vtili nō separandum.

ratione celebrantur. Neq; nos simus tam humiles: vt quę laudamus inutilia credamus. Sed hoc qualecunq; discrimen raro admodum euenit. Cęterum idem fere (vt dixi) in omni genere causarum: & proderit: & decebit. Est autem qđ omnes: & semp & vbiq; decet facere ac dicere honeste: contraq; neminem vnq̃ vllo in loco turpiter. Minora vero quęq; sunt ex mediis: plura sunt talia: vt aliis sint concedenda: aliis non sint: aut pro persona, tempore, loco, causa, magis ac minus: vel excusata debeant videri: vel repræhendenda.

Arata &c. Paucis cõtinuat dictis dicẽda. Ali⁹ alij. Sic etiã Vallen. Habet. Itẽ, nec fere plura in oratore eadẽ: vt sit eadem dicit Cicero in oratore nec fere pluribus. In oratore inquã. i. in libro de pfecto oratore. Habet: nõ solũ scitibus ista &c. habet, mouẽdo iudici &c. Habet: nec iocis lachrymas: vbi op⁹ erit miseratione siccabimus. nescio qd viderit Raph. & Aldus: qui putauerunt legendũ: nec vbi opus erit &c. cuꝫ sensum aptũ offuscent: Nã sensus est. nec siccabimus lachrymas iocis. i. intermiscendo iocos: vbi op⁹ erit miseratione. quia miseratio per lachrymas nõ per iocos mouetur. Sed etiã cũ inuentione cõe. lego cũ Vallen. sed est. Item docẽdũ. Habet ad absolutionẽ socrati fuisse. Et oratione summa Vallen. habet. summissa. & vir sapientissim⁹ & perire. & qd sibi maxie cõduceret. Placet mihi cũ Vallen. legere Minora vero q̃q; sunt ex medijs plura sunt talia: nã tres gradus ponit non decentium: vt alia sint maiora alia minora alia media. plura autem ex minoribus & medijs talia sunt vt alijs sint concedenda: alijs non sint.

¶Cum dicamus aũt de rebus: aut alienis: aut nostris: diuidẽda est ratio eoꝝ: dũ sciam⁹ pleraq; neutro loco cõuenire. In primis em̃ oĩs sui vitiosa iactatio est: eloquẽtię tñ in oratore pcipue: affertq; audiẽtibus nõ fastidiũ modo: sed plerũq; etiã odium. Habet em̃ mẽs nostra natura sublime quiddã & erectũ: & impatiẽs supioris. Ideoq; abiectos aut submittẽtes se libẽter alleuam⁹: qa hoc facere tanq̃ maiores videmur: & quoties discessit ęmulatio: succedit humanitas. At qui se supra modũ extollit: pmere ac despicere credit: nec tam se maiorẽ: q̃ minores cęteros facere. Inde inuident humiliores. Hoc vitiũ est eorũ: qui nec cedere volunt: nec possunt contẽdere: ridẽt supiores: improbãt bonos. Plerũq; vero depręhẽdas arrogantiũ fallacẽ de se opinionẽ: sed in veris quoq; sufficit cõsciẽtia. Repręhẽsus est in hac pte nõ mediocriter Cicero: q̃q̃ is quidẽ rerũ a se gestarũ maior: q̃ eloquẽtię fuit in oratiõibus vtiq; iactator. Ac plerũq; illud quoq; nõ sine aliq̃ ratione facit. Aut em̃ tuebatur eos: quib⁹ erat vsus adiutorib⁹ in opprimẽda cõiuratione: aut respõdebat inuidię: cui tñ nõ fuit par: seruatę patrię pœnã passus exiliũ: vt illorũ q̃ egerat in cõsulatu frequẽs cõmemoratio possit videri: nõ glorię magis: q̃ defensiõi data. Eloquẽtiã quidẽ cũ plenissimã diuersę partis aduocatis cõcederet: sibi nũq̃ in agẽdo immodice arrogauit. Illi⁹ sũt em̃. Siqd est in me ingenii iudices: qđ sentio. q̃ sit exiguũ: &, nã quo minus ingenio possum: subsidio mihi diligentiã cõparaui. Quin etiã cõtra. Qu. Ceciliũ de accusatore in Verrẽ cõstituendo: q̃uis multũ esset in hoc quoq; momẽti: vter ad agẽdũ magis idoneus veniret: dicẽdi tñ facultatẽ magis illi detraxit: q̃ arrogauit sibi: seq; nõ cõsecutũ: sed omnia fecisse vt posset eã consequi dixit. In epistolis aliquãdo familiariter apud amicos: nõnũq̃ in dialogis aliena tñ psona verũ de eloquẽtia sua dicit. Et apte tamẽ gloriari nescio: an sit magis tolerabile: vel ipsa vitii huius simplicitate: q̃ illa iactatiõe peruersa. si abundãs opib⁹, pauperẽ se neget: nobilis obscurũ: & potẽs infirmũ: q̃ si se disert⁹ impitũ

Iactatio sui vitiosa.

Cicero imodicus rerũ a se gestarum laudator.

RAPH.

¶ Qui nec credere volunt. r litera erasa cedere legitur emendate in quibusdã exẽplaribus. ¶ Improbant bonis. s. litera expuncta boni legendum est. ¶ Inuidiam q; omnem in eum regeret q hoc se cogi esset. Deprauat⁹ a librarijs hic loc⁹ sic ẽ emẽdãdus vt regereret & coegisset legamus. ¶ Quod fuisset timidius si criminis loco negasset Cicero equitis Romani esse filium se defendẽte. Tumidius i. vocali in u conuersa mihi legendum videtur. Hæc autem pro Cælio ait Cicero.

ASCENSIVS.

¶ Libenter alleuamus: nõ dicit eleuamus: nam id fere in contrariam sumit sententiam: nec vt vulgo loquuntur alleuiamus: quod apud idoneos nõ legi. Improbãt boni. Sic quideꝫ Vallen. habet: & Raphael probat sed ego Aldum sequar qui impressit bonos: non em̃ sensus est q; boni improbant eos: sed ipsi bonos Siqd est in me ingenij &c. hoc Cicero in oratiõe p Archia poeta dicit. Et quia ingenio minus possum subsidium mihi diligentia cõparaui. Sic Valla qui adnotauit i oratiõe pro Quintio haberi. videreturq; lectio satis probanda. si sic in ea oratione legeretur: sed quia in ea paulo post pricipium legitur: Nam quominus ingenio

plane & infantem vocet. Ambitioſiſſimū gloriādi genus eſt eti am deridere. Ab aliis ergo laudemur. Nam ipſos (vt Demoſthe nes ait) erubeſcere etiam cū ab aliis laudamur, decet. Neq; hoc dico nō aliquando de rebus a ſe geſtis oratori eſſe dicendum. Si cut eidem Demoſtheni pro Cteſiphonte: quod tamen ita emen dauit: vt neceſſitatem id faciēdi oſtēderet: inuidiāq; omnē in eū regereret qui hoc ſe coegiſſet. Et M. Tullius ſæpe dicit de opp̄ſ ſa coniuratione Catilinæ: ſed modo id virtuti ſenatus: modo p̄ uidentiæ deorum immortalium aſſignat: plerūq; contra inimi cos atq; obtrectatores plus vendicat ſibi. Erāt enim tuenda cū obiicerentur. In carminibus vtinā pepercisset: quę nō deſierunt carpere maligni. Cędāt arma togę: cōcedat laurea linguæ: & O fortunatā natā me cōſule Romā: & iouē illū a quo ī cōſiliū deo rum aduocatur: & Mineruā quę eū artes edocuit: quę ſibi ille ſe cutus quędā gręcorum exempla permiſerat. Verū eloquētię vt indecora iactatio: ſic nōnunq̄ cōcedenda fiducia eſt. Nā quis re pręhendat hæc? Quid putē? contēptū ne me? non video: nec in vita: nec in gratia: nec in rebus geſtis: nec in hac mea mediocri tate ingenii quid deſpicere poſſit Antonius. Et paulopoſt aper tius. An decertare mecum voluit contentiōe dicendi? Hoc qui dem beneficium eſt. Quid enim pleni⁹? quid vberius: q̄ mihi p̄ me & cōtra Antonium dicere? Arrogantes & illi qui ſe iudicaſ ſe de cauſa: nec aliter affuturos fuiſſe proponunt. Nā & inuiti iudices audiunt præſumentem partes ſuas: nec hoc oratori cō tingere inter aduerſarios: quod Pythagoræ īter diſcipulos con tigit, poteſt: ipſe dixit. Sed iſtud magis minuſue vitioſum eſt p̄ perſonis dicentium. Defenditur enim aliquatenus: ætate: digni tate: auctoritate: quę tamen vix in vllo tanta fuerint: vt nō hoc affirmationis genus temperandum ſit aliqua moderatione: ſi cut omnia in quibus patronus argumentum ex ſeipſo petet. ¶Qđ fuiſſet tumidi⁹, ſi criminis loco negaſſet Cicero: eqtis Ro mani eſſe filium ſe defendente. At ille fecit hoc etiam fauorabile coniungendo cum iudicibus dignitatem ſuam. Equitis autem Romani eſſe filiū, criminis loco poni ac ab accuſatoribus: neq; his iudicātibus oportuit: nec defendentibus nobis. Impudens, tumultuoſa, iracūda, actio oībus indecora: ſed vt quiſq; ætate, dignitate, vſu, pręcedit: magis in ea reprehendendus. Videas autem rixatores quoſdam: neq; iudicum reuerentia: neq; agen di more ac modo contineri. Ex quo ipſo mētis habitu manifeſtū ſit: tā in ſuſcipiēdis, q̄ in agēdis cauſis nihil pēſi habere. Profert eīm mores plerūq; oratio: & animi ſecreta detegit. Nec ſine cau ſa gręci prodiderunt: vt viuat quęq; etiam dicere. Humiliora il la vitia: ſummiſſa adulatio: affectata ſcurrilitas: in rebus ac ver bis parum modeſtis ac pudicis vilis pudor, in omni negocio ne glecta auctoritas: quę fere accidunt iis: qui nimium: aut blandi eſſe: aut ridiculi volunt.

¶Ipſum etiam eloquentię genus alios aliud decet. Nā neq; tam

Eloquentiæ fiducia.

Arrogātes ſi bi cauſā iu dicium.

Ipſe dixit.

Quid.

Actio in de cora.

Ex abundā tia cordis os loquitur.

Vitia humi lia.

Ipſe.

poſſum, ſubſidio mihi di ligentiam comparaui: ſe quar Aldum qui ſic repo ſuit: Nonnunq̄ in dialogis aliena tamē perſona. Sic & Val. & Ald. Habet Ald⁹ vel ipſi illa vitij hui⁹. Sed Val leñ. & aliis nō eſt vox illa: ſ; paulo poſt: vbi etiā Aldo repetitur. Q; illa iactatio p̄ ne pueſa: ſi abundās opi bus pauperem ſe neget: ſic quidē i Val. Aldino Rapha elicoq; codice legit: ſed opi nor verbū neget ab imp̄itis intruſum: cū poſtea ſequat vocet: qđ verū eſt verbū & ſenſui cōgruens: eſt eīm p̄ uerſa iactatio & odioſa: ſi abūdans opibus paupem ſe vocet: nobilis obſcurū: & potens infirmū, & diſertus imperitū plane & infantē; vnde addit: ābitioſiſſimū gloriandi genus eſt etiā deri dere. Q; ſi verbū neget ſit ad ſcribendū & vtriuſq; mēbri ſit exemplū: & vbi ſimplici ter quis in ſe neget q̄ ſint ne ganda. & vbi arrogāter ſibi inurit quæ putet negāda: le gatur ſic. Sic abūdans opi bus pauperē ſe neget: nobi lis obſcurū & potēs īfirmū: q̄ ſi ſe diſert⁹ imperitū pla ne & īfantē vocet. Nā ipſos i. nos: ſicuti in buco. Et ip ſum Ludere q̄ vellē calamo permiſit agreſti. Ipſum. i. me. Habet Valleñ. in eū re gereret. ſicut & Ald⁹. Et Io uē illū &c. hoc in libris ſuo rum tēporum dicit Cicero: vt adnotauit Valleñ. Ipſe di xit, hoc diſcipulis Pytha goræ pro ſumma probatio ne erat. Ipſe: hoc eſt Pytha goras dixit quo audito non amplius obſiſtebant. Ha bet Valleñ. tumidius. non timidius. ſed vbi additur a Raphaele & Aldo. ſi crimi nis loco: quiſpiā niſi crimi nis loco in Valleñ. ſupſcri pſit. At ille. ſ. Cicero Videas i. videre poſſis: hoc eſt qui libet videat. Eſt eīm ſecūda perſona ex more loquēdi p̄ qualib; poſita: Sicut æne. iiij. Migrantes cernas.

RAPH.

¶Eſt quod princeps deceat Principes legendum eſſe ne

Eloqūtiæ genus aliud decere. Qđ ſenes. Qđ iuuenes

plenū & erectū & audax & præcultū ſenibus cōuenerit:q̄ preſ-
ſum & mite & limatum & quale intelligi vult Cicero:cū dicit
orationem ſuam cœpiſſe caneſcere:ſicut veſtibus quoq; nō pur
pura coccoq; fulgētibus illa ætas ſatis apta ſit.In iuuenibus etiā
vberiora paulo:& pœne periclitātia ferūtur.At in iiſdē ſiccū &
ſollicitū & contractū dicendi propoſitū:plerūq; affectatione ip-
ſa ſeueritatis inuiſum eſt:quādo etiā morum ſenilis auctoritas

Quod militares. Qđ philoſophiā profeſſis.

immatura in adoleſcentibus creditur.Simpliciora militares de
cent.Philoſophiā ex profeſſo(vt quidā faciūt)oſtentantibus pa
rū decori ſunt plerīq; orationis ornatus maximeq; ex affectib⁹
quos illi vitia dicunt.Verba quoq; exquiſitiora:& cōpoſitio nu
meroſa tali propoſito diuerſa.Nō enim ſolū illa lętiora:qualia a
Cicerone dicūtur.Saxa atq; ſolitudines voci reſpōdent:ſed etiā
illa q̄q̄ plena ſanguinis:Vos em̄ iā albani tumuli:atq; luci:vos
inquā imploro atq; teſtor:voſq; albanorū obrutæ aræ ſacrorum
po.Ro.ſociæ & æquales:nō conueniant barbæ illi atq; triſtitię.

Philoſophorū deuiatio.

At vir ciuilis vereq; ſapiens:qui ſe nō ocioſis diſputationib⁹:
ſed adminiſtrationi reip.dediderit:a qua lōgiſſime iſti qui phi-
loſophi vocanť:receſſerūt:oīa quę ad efficiendū oratione quod

Quod principes decet. Quod imperatores.

propoſuerit valent:libēter adhibebit:cū prius qđ honeſtū ſit:ef
ficere in aīo ſuo conſtituerit.Et quod principes deceat:aliis nō
conceſſeris.Imperatorū ac triūphantium ſeparata eſt aliqua ex
parte ratio eloquētiæ:ſicut Pōpeius abunde diſertus rerū ſua-
rū narrator,Et hic q̄ bello ciuili ſe interfecit Cato,eloquēs ſena

Liberū i vno Furioſum in alio.

tor fuit.Idē dictū ſępe ī alio liberū:ī alio furioſū,ī alio ſuperbū ē,
Verba aduerſus Agamemnonē a Therſite habita ridētur:da il
la Diomedi:aliiue cui pari magnū animū ferre præ ſe videbun
tur.Ego te inquit cōſulē putē.L.Craſſus Philippo cū tu me nō
putes ſenatorem?Vox honeſtiſſimæ libertatis.nō tamen ferres
quēcunq; dicentē.Negat ſe magni facere aliquis poetarū,Cęſar
ater an albus homo ſit:inſania.Verte:vt idē Cęſar de illo dixe-

Perſonarū decorū ī comœdijs.

rit:arrogantia eſt.Maior in perſonis obſeruatio eſt apud comi-
cos tragicoſq;.Multis em̄ vtūtur:& variis.Eadem & eorū qui
orationes aliis ſcribebant fuit ratio:& declamantiū eſt.Non em̄
ſemper vt aduocati:ſed plerūq;:vt litigatores dicimus.Verum
etiā in iis cauſis:quibus aduocamus eadē differentia diligenter
eſt cuſtodienda.Vtimur em̄ fictione perſonarū:& velut ore alie
no loquimur:dandiq; ſunt iis quibus vocē accōmodamus:ſui

Morū diſcrimen.

mores.Aliter enim.P.Clodius aliter Appius cęcus:aliter Cęci
lianus ille:aliter Terentianus pater fingiť.Quid aſperius licto
re Verris?Vt adeas tantū dabis.Quid fortius illo?cuius inter
ipſa verberū ſupplicia vna vox audiebatur:ciuis Roman⁹ ſum.
Q̄ dignę Milonis in peroratione ipſa voces eo viro:qui pro re
pu.ſeditioſum ciuē toties compeſcuiſſet?quiq; inſidias virtute
ſuperaſſet?Deniq; nō modo quot in cauſa:totidem in proſopo-
peia ſunt varietates:ſed hoc etiā plures:q; in his puerorū,fœmi
narum:populorū:mutarū etiam rerū aſſimulam⁹ affectus qui
bus omnibus debeť ſuus decor.Eadē in iis pro quibus agemus

admonitione quidem eſt di
gnum.¶ At illa Diomedi.
loco illius at da verbū mihi
videtur reponendum:hoc
mō.Da illa.¶ Ego te inqt
cōſulē putē.L.Craſſus Phi
lippo.Sumptum eſt hoc ex
tertio de oratore libro.Vale
rius autem libro.vij.diſ-
fuſius hoc enarrat.¶ Ne-
gat ſe magni facere aliquis
poetarum.Hic fuit Catull⁹
veronenſis qui ſic in Cęſarē
ſcribit.Nō nimium ſtudeo
Cęſar tibi velle placere.Nec
quæro vtrum ſis albus an
ater homo.¶ Aliter em̄.P.
Clodius:Aliter Appius Cę
cus.Pro Cælio hi ambo lo
qui a Cicerone finguntur.
¶ Quid aſperi⁹ littore ver-
ris?Lictore pro littore eſt le
gendum.Sunt autem hæc
deſumpta de oratione ſepti
ma in Verrem.¶ Cuius in
ter ipſa verboruʒ ſupplicia.
Verberum aperte legenduʒ
eſt loco verborum.¶ Mul-
tarum etiam rerum aſſimu
lamus affectus.L.litera ex
puncta mutarum eſt legen
dum.¶ Vt quiſquis hone-
ſtus.Quiſq; legendum eſt
non quiſquis.¶ Nec eadeʒ
apud principem magiſtrū:
magiſtratum aperte legen-
dum eſſe conſtat.¶ Ita in
paruis reb⁹ iudicibuſq; va
na ſint eadem.Iudicijs pro
iudicibus mihi legendū vi
detur.¶ Et loco publico pri
uato ne.Ne coniunctione
expuncta.an particula p̄uis
detur aſcribenda vt legatur
publico an priuato.¶ Nō
perdant hęc omnia neceſ-
ſarium periculi tanti ſollici
tudinis colorem.Loco illo
rum genitiuorum periculi
tanti:hoc participium peri
clitanti contēderim eſſe re-
ponendum.¶ Cū etiā hoc
genus ſimulacri litium ſo-
leat.C.litera expūcta ſimu
lari hoc eſſe fingi eſt legendū
Hoc autem controuerſię ge
nus a græcis προσαγγελ-
λίᾳ dicitur.¶ In quib⁹ nō
ſolum cantare quod vitiuʒ
peruaſit aut laſciuire.Non
particula negatiua huic lo
co deeſſe videtur:legenduʒ
enim eſt ſic.In quibus non
ſolum non cantare.

Catulli di… Cæſarem.

obseruanda sunt. Aliter em̃ pro alio sępe dicendum est: vt quis-
quis honestus: humilis: inuidiosus: fauorabilis erit: adiecta pro
positorum quoq; & anteactę vitę differentia. Iucūdissima ve-
ro in oratore humanitas: facilitas: moderatio: beniuolētia. Sed
illa quoq; diuersa bonū virum decent: malos odisse: publica vi-
ce cōmoueri: vltū ire scelera & iniurias: oīa vt ī initio dixi hone
sta. Nec tantū quis & pro quo: sed etiā apud quē dicas interest. Apud quem dicas referre.
Facit em̃ & fortuna discrimē & potestas: nec eadē apud princi-
pem: magistratū: senatorem: priuatū tamen liberum ratio: nec
eodem sono publica iudicia: & arbitrorū disceptationes agun-
tur: Nam vt orantē pro capite sollicitudo deceat: & cura & om
nes ad amplificandam orationē quasi machinę: ita in paruis re
bus iudiciisq; vana sint eadē. Rideaturq; merito q apud disce-
ptatorem de re leuissima sedens dicturus vtatur illa Ciceronis
confessione. Non modo se aīo cōmoueri: sed etiam corpore ipso
perhorrescere. Quis vero nesciat quin aliud dicendi genus pos
cat grauitas senatoria: aliud aura popularis: cū etiā singulis iu Aura popularis.
dicantibus: nō idē apud graues viros: qđ leuiores: nō idē apud
eruditum: qđ militarē ac rusticū deceat. Sitq; nōnunq̄ summit
tenda & cōtrahenda oratio: ne iudex eā vel intelligere vel cape
re nō possit. Tēpus quoq; ac locus egēt obseruatione ꝓpria. Nā
& tps tū lętū: tū triste: tū liberū: tū angustū ē. Atq ad hęc oīa cō Quo tēpore.
ponēdus orator: & loco publico ī an priuato: celebri an secreto: priuatone.
aliena ciuitate an tua: in castris deniq; an foro dicas: īterest plu Quo loco.
rimū: ac suā quicq; formā: & ꝓpriū modū eloquentię poscit. Cū
etiā in cęteris actibꝰ vitę nō idē in foro: curia: cāpo: theatro: do
mi facere conueniat: & pleraq; q̄ natura nō sunt rephendenda:
atq; ideo interim sunt necessaria alibi q̄ mos pmiserit turpia ha
beant. Illud iā diximꝰ quāto plus nitoris & cultꝰ demōstratiuę Demonstratiua aliud q̄ alias decere
materię: vt ad delectationē audientiū cōpositę: q̄ q̄ sunt in actu
& contētione suasorię iudicialesq; pmittāt. Hoc adhuc adiicien
dū aliqs etiā q̄ sunt egregię dicēdi virtutes: quo minꝰ decēat ef
fici cōditione causarū. An quisq̄ tulerit reū in discrimine capi- Ornatus indecens.
tis pcipue qui apud victorē & principē pro se ipse dicat: frequē
ti trāslatione: fictis aut repetitis ex vetustate verbis: cōpositio-
ne: q̄ sit maxime a vulgari vsu remota: decurrētibus periodis q̄
ī lętissimis locis sentētiisq; dicentē? Nō perdāt hęc oīa necessa lętissimis.
riū periclitanti sollicitudinis colorē: petendūq; etiā innocētibꝰ
misericordię auxiliū? Cōmoueat ne qsq̄ eiꝰ fortuna: quē tumi-
dū: ac sui iactantē & ambitiosum institorē eloquētię ī ancipiti
sorte videat? nō. imo oderit reū verba aucupātē: & anxiū de fa
ma ingenii & cui esse diserto vacet? Qđ mire. M. Cęliꝰ in defen
siōe causę: qua reus de vi fuit cōprehēdisse mihi videt. Ne cui Cęlij defensio.
vestrū atq; etiā omniū: q ad rē agēdam assunt: mens, aut vultꝰ
molestior: aut vox immoderatior aliqua: aut deniq; qđ nimium
est iactantior gestus fuisse videat. Atqui sunt quędā actiões in
satisfactione: dpcatione: cōfessione positę. Sentētiolis ne flendū
erit? epiphonemata: aut enthymemata exorabunt? nō quicqđ

ASCENSIVS.

¶ Cum dicit orationē suā ī Bruto cœpisse canescere. Id in Bruto dicit vt frustra adnotauit Valla. In iuuenibꝰ &c. feruntur. i. tolerantur. vt in Comico. Fer me. Nā enim solum. lego cū Val. & Ald. Non em̃. Itē saxa atq; solitudines: non sollicitudines. Estq; in oratione Ciceronis pro Archia poeta. Vos em̃ iam Albani tumuli. in oratiōe eiusdē pro Milone. Est qđ principes deceat. Sic Val. Ald. & Raph. sꝫ legā. Et quod principes deceat aliis nō concesseris: nisi legatur sic: Estq; quod principes deceat idq; aliis non concesseris. At illa diomedi Sic quoq; Vallen. Sed placet etiā Aldo vt da illa Diomedi legatur. Diomedi inquā Tidei filio viro admodum forti: licet nō sane magno. Aliquis poetarum: cū is Catullus sit: & Catullū esse non ignoret Fabius. secundū præceptū elegantię Laurentianæ non aliqs sed quidam dici debebat: verū Fabius sic loqui fortasse voluit vt videretur ignorasse quisnā sit. Quid asperius lictore Verris. Sic Vallen. Et inter verberum supplicia. Et insidias virtute superasset. Et: mutarū etiā rerum. Et, ita in paruis rebus iudiciisq; vana sint eadem. Tū liberū tum angustū est. Sic Val. & Ald. in Raphaelis impressiōe offendi tristū quod opinor positū loco eius qđ est strictum. Publico priuatone. Sic Val. & accipit ne pro an: sicut amici. i. hoies: ne feræne. Aldus tamen Raphaelem secutus impressit an priuato: quod idē facit: sed cursum oratiōis magis impedit particula an post vocalē posita. Et lętissimis locis sentētiisq; dicentē. Sic Val. & Al. in Raphaelis codice erat iocis: sed nō est vero simile pro capite dicentē iocis vti. dubitē autem an lectissimis locis verius legatur. Nā id dicere videt quod Persius in pria satyra. Fur es ait pedio: Pediꝰ quid? crimina rasis Librat ī antithe

meris adiicietur affectib⁹ omnis eorũ diluet vires:& miseratio nem securitate laxabit! Age si de morte filii sui vel iniuria(quę morte sit grauior)dicendum patri fuerit:aut in narrando gra tiam illam expositionis:quæ continget ex sermone puro atq; di lucido,quæret breuiter ac significanter ordinem rei protulisse contentus,aut argumenta diducet in digitos:& propositionũ ac partitionũ captabit leporem!& vt plerũq; in hoc genere mo ris est:intentione omni remissa loquatur! Quo fugerit interim dolor ille! vbi lachrymæ substiterint! vnde se in medium tam se cura obseruatio artium miserit! Nõ ab exordio vsq; ad vltimã vocem continuus quidam gemitus:& idem tristitię vultus ser uabitur! Si quidem volet dolorem suũ etiam in audientes trãs fundere:quem si vsq̃ remiserit:in animum iudicantium non re ducet. Quod pręcipue declamantibus(neq; enim me pœnitet ad hoc quoq; opus meum:& curam susceptorum semel adole scentium respicere)custodiendum est:quo plures in schola fin guntur affectus:quos nõ vt aduocati:sed vt passi subimus. Cũ etiam hoc genus simulari litium soleat:cum ius mortis a sena tu quidam:vel ob aliquam magnã infœlicitatem:vel etiam pœ nitentiam petunt:in quibus non solum† cantare:quod vitium

non cantare.

peruasit: aut lasciuire:sed ne argumẽtari quidem nisi mixtis:& quidem ita vt in ipsa probatiõe magis emineant, affectibus de cet. Nam quæ intermittere in agendo dolorem potest:videtur posse etiã deponere.

tis:pulchras posuisse figuras laudatur &c. Necessarium periclitãti &c. sic Ald. & Val. idq; potius q̃ periculitanti. Iactantior gestus. In Vallen. expũcto n iactatior legendũ videt. Enimuero hõ iactans & gestus iactat⁹ videt. sed Aldus iactãtior impressit. Verũ aliud aiaduertit idẽ Aldus vt hõ literatissimus:videlicet cõtra elegantiã:& latinitatis regulã esse si dicat:me⁹ aut vultus molestior: aut vox immoderatior:ꝓpositũ eñi adiectiuũ; sequẽtib⁹ ꝑticulis aut. vel. &.tũ & similibus geminatis debet conuenire vtriq; sequẽtiũ eas ꝑticulas. vñ q̃a meus vox latine nõ dicatur impressit mẽs: q̃ lectio etiã in Raphaelis codice erat:& in Vallen. prius q̃ a nescio quo sciolo violata fuerat. Aut in narrando gratiam illã &c.& aut argumẽta deducet &c. sic Vallen. & Ald. cęteriq; oẽs habẽt:quocirca mutare nõ ausim:putet tñ quispiã an pro aut vtrobiq; legendũ:eo q̃ inter ꝑtes dubitatio videat:sed ego secũdam partẽ puto Non ab exordio: vt sit an non potius ab exordio &c. Habent Val. & Ald. simulari. Habet qdẽ Aldus Raphaelẽ secutus:In quibus nõ solũ nõ cantare:sed Vallen. sine negatione repetita:In quibus nõ solũ cantare:sicq; scriptũ a Fabio magnopere cõtenderim:vel q̃ ita Cicero & alii ꝓceres latinæ elocutionis non raro locuti sunt:vt diligenter adnotauit & obseruauit gallorũ doctissimus Guilielmus Budæus:vel q̃ falsum esset qd̃ additur quod vitium peruasit:nã non cantare in infelicitate vitium non est.

Non solum

RAPH.

℃Ne hoc paucis modo verbis. C litera ascripta nec legendum esse constat. ℃Aut minus infestę. Ac copula loco illius aut reponẽda & infesta loco infestæ mihi videtur esse legendum. ℃Vt inuiti & necessario & parte lu dicemur dixisse: ꝓce ꝑ parte manifeste, legendum est. ℃Adiecta si poterit fieri cũ cur dicta sit. Pro illo participio dicta recte a quibusdã ita legitur. ℃Hoc illis commune remediũ est: nisi tota actione æqualiter appareat nõ honor modo:sed etiam charitas. Quo minus hoc pręceptũ itelligatur: deprauatione est effectũ:quæ forsasse tolleretur:si de illo nisi hæc syllaba ni eradatur: vt hoc modo legatur. si tota actione. ℃Verũ & iusta sic faciendo: non se de ingenii

℃Nescio tamen an huius(de quo loquimur) decoris custodia maxime circa eos:contra quos dicimus examinanda sit. Nã sine dubio in omnibus statim accusationibus hoc agendũ est:ne ad eas libẽter descendisse videamur. Ideoq; mihi illud Cassii Seue ri non mediocriter displicet. Dii boni viuo:& quo me viuere iu uet, Asprenatem reũ video. Non eñ iusta ex causa vel necessa ria videri potest postulasse eũ:sed quadã accusandi voluptate.

Accusandũ inuite.

Præter hoc tamen qd̃ est cõmune:propriam moderationẽ quę dam causę desiderant. Quapropter & qui curationem bonorũ patris postulabit:doleat ei⁹ valetudine:& q̃libet grauia filio pa ter obiecturus:miserrimam sibi ostendat esse hanc ipsam neces sitatem. nec hoc paucis modo verbis:sed toto colore actionis:vt id eũ non dicere modo:sed etiã vere dicere appareat. Nec cau santi pupillo sic tutor irascatur vnq̃:vt nõ remaneant amoris vestigia:& sacra quędam patris eius memoria. Iã quo modo cõ tra abdicantem patrẽ:quęrentẽ vxorem agi causam oporteret: in libro(vt arbitror)septimo dixi. Quando etiã aduocati voce vti deceret:quartus liber:in quo prooemii pręcepta sunt,conti

Moderatio quarundam causarum propria.

net. Esse & in verbis quod deceat: aut turpe sit: nemini dubium
est. Vnū iam igitur huic loco; qđ est sane summæ difficultatis Sano.
adiiciendū videtur: quibus modis ea quæ sunt natura parum
speciosa: quæq non dicere: si vtrūlibet esset liberū maluissemus Turpia vt
non tamē sint indecora dicētibus. Quid asperiorē habere frōtē decora fiāt.
potest? aut quid aures hominū magis respuunt: q̄ cū est filio fi-
lii ve aduocatis in matrem perorandū? Aliquādo tamē necesse
est: vt in causa Cluentii Habiti. Sed nō semper illa via qua con-
tra Sasiam Cicero vsus est: nō quia nō ille optime: sed quia plu-
rimum refert: qua in re & quomodo lædat. Itaq illa cū filii ca-
put palam impugnaret: fortiter fuit repellenda. Duo tamē quę
sola supererant diuine Cicero seruauit. Primū ne obliuisceret
reuerentiæ: quę parentibus debetur: deinde vt repetitis altius
causis diligentissime ostēderet: q̄ id qđ erat in matrem dictur⁹
non oporteret modo fieri: sed etiā necesse esset. Primaq hęc ex-
positio fuit: q̄q̄ ad præsentem quęstionē nihil pertinebat: adeo
in causa difficili atq perplexa: nihil prius intuendū credidit: q̄
quid deceret. Fecit itaq nomen parētis nō filio inuidiosum: sed
ipsi in quā dicebat. Potest tamē aliquādo mater & in re leuiore:
aut min⁹ infesta cōtra filium stare: tū lenior atq summissior de
cebit oratio. Nā & satisfaciēdo: aut nostrā minuemus inuidiam
aut etiā in diuersum eā trāsferemus: & si grauiter dolere filiū
palam erit: credetur abesse ab eo culpam: fietq vltro miserabi-
lis. Auertere quoq in alios crimen decet: vt fraude aliquorum
concita credatur: & oīa nos passuros: nihil aspere dicturos testā
dum: vt etiā si non possumus cōuiciari: nolle videamur. Etiā si
quid obiiciendū erit: officium est patroni vt id filio inuito: sed
fide cogente facere credatur. Ita poterit vterq laudari. Quod
de matre dixi: de vtroq parente accipiendū est. Nā inter patres
etiā filiosq: cū interuenisset emācipatio: litigatum scio. In aliis
quoq propinquitatibus custodiendū est: vt inuiti & necessario
& parce iudicemur dixisse. Magis aūt aut minus: vt cuiq per-
sonæ debetur reuerentia. Eadē pro libertis aduersus patronos
obseruantia: & vt semel plura complectar: nunq̄ decebit sic ad-
uersus tales agere personas: quo modo cōtra nos agi ab homini
bus conditionis eiusdem iniquo animo tulissemus. Præstatur
hoc aliquando etiam dignitatibus: vt libertatis nostrę ratio red
datur: ne quis nos aut petulantes in lędendis iis aut etiā ambi-
tiosos putet. Itaq Cicero q̄q̄ erat in Cottā grauissime dictur⁹:
neq aliter agi. P. Oppii causa poterat: longa tamen prefatione Excuso.
excusauit officii sui necessitatem. Aliquando etiā inferioribus
præcipueq adolescētulis parcere aut mederi decet. Vtitur hac
moderatione Cicero pro Cęlio cōtra Atracinū: vt eum nō ini-
mice corripere sed pene † patrie monere videatur. Nā & iuue- patrie.
nis & nobilis: & non iniusto dolore venerat ad accusandū. Sed
in iis quidem in quibus vel iudici vel etiā assistentibus ratio no
stræ moderationis probari debet, minor est labor. Illic plus diffi
cultatis: vbi ipsos cōtra quos dicim⁹ veremur offendere. Duæ

fama: sed de fide est sollicitū. Tria hic verba deprauata ita corriguntur: vt cū loco illi⁹ & copulę ac loco illi⁹ si clegatur sit & faciēdo pfaciēdo hoc modo. Verū cū iusta sit faciē do. De hac vero Ciceronis humanitate Valerius lib. iiij. meminit. Sȝ huiusce generis humanitas etiā i. M. Cicerone pcipue apparuit. A. nāq gabiniū repetundarum reū summo studio defendit: qui eum in consulatu suo vrbe expulerat. Itēq P. Vatinium dignitati suæ semper infestū duobus publicis iudiciis tutatus est: vt nō sine vllo crimine leuitatis: ita cū aliqua laude gaspeciosius aliquāto iniuriæ vincuntur beneficio q̄ mutui odii pertinacia pensantur. ¶ Verū illud elegātissime cū eorum a quibus ipse perductus esset precibus: tū etiā adolescentiā suam excusat detractur⁹ alioqui plus auctoritatis sicut in causa pręsertim suspecta si eū esse qui timere nocentis reos suscipere fateretur. Multorū verborū emēdatiōe indiget hic locus: nā si loco illius sicut scribēdū: & se loco illius si: & temere loco illius timere legendum est: hoc modo: tū etiā adolescētiam suam excusat: detractur⁹ alioq pl⁹ auctoritatis sim causa pręsertim suspecta se eū esse: qui temere nocentis reos suscipere fateret. ¶ Apud iudicem vero quod aut propter aliquod cōmodū in cā quā suscepim⁹ aut sunt vt psuadendi ardua oratio ita dicēcendi expeditissima. Deprauatus adeo est hic locus vt vix emendationem admittat. Tametsi eīn illud verbum sunt: in hęc duo suum & sumitur sit cōmutatū in exemplaribus quibusdā tñ ne sic quidem vllus integer elicitur sensus: sic autez corrigi posset si loco illius in pposititionis eorū: & loco illi⁹ q̄ scriberetur quorū genitiuus & pro causa legeremus causam. relatiuo q postponerem⁹ & illud sunt in suū conuerteretur: & ratio o vocali expuncta legeretur: dū

Persona.

simul huiusmodi personæ Ciceroni pro Murena dicenti obstiterunt. M. Catonis Seruiiq; Sulpitii: q̄ deceuter tamē Sulpitio: cum omnes concessisset virtutes: scientiam petendi consulatus ademit? Quid eñ aliud esset quo se victū homo nobilis & iuris antistes magis ferret? vt vero rationem defensionis suæ reddit? cum se studuisse petitioni Sulpitii cōtra honorem Murenæ: nō idem debere accusationi contra caput diceret? Q̄ molli autem articulo tractauit Catonem? cuius naturā summe admiratus: non ipsius vitio: sed stoicę sectæ quibusdam in rebus factam duriorem videri volebat? Vt inter eos non forensem contentionē: sed studiosam disputationem crederes incidisse. Hæc est profecto ratio & certissimū præceptorum genus illius viri obseruatio: vt cum aliquid detrahere salua gratia velis: concedas alia omnia: in hoc solo vel minus peritū: q̄ in cæteris: adiecta (si poterit fieri) etiam causa cur ita sit: vel paulo pertinaciorē vel credulum: vel iratum: vel impulsum ab aliis. Hoc illis cōmune remedium est: si in tota actione æqualiter appareat nō honor modo: sed etiam charitas: pręterea causa sit nobis iusta sic dicendi: neq; id moderate tantū faciamus: sed etiā necessario.

Detrahendi ratio cū gratia.

Turpiū laudādi ratio.

Diuersum ab hoc sed facilius: cum hominū: aut alioqui turpium: aut nobis inuisorum quædam facta laudāda sunt. Decet eñ rē ipsam probare in qualicūq; persona. Dixit Cicero pro Gabinio & P. Vatinio inimicissimis antea sibi hominibus: & in quos orationes etiam scripserat: Verū causa iusta sit fatendo: nō se de ingenii fama: sed de fide esse sollicitū. Difficilior eñ ratio in iudicio Cluentiano fuit: cum Scamandrum necesse haberet dicere nocentem: cuius egerat causam. Verum illud elegantissime: cum eorum a quibus ipse perductus esset preces: tū etiam adolescentiam suam excusat, detracturus alioqui plus auctoritatis: si in causa præsertim suspecta: se eum esse: qui temere nocentis reos susciperet fateretur. Apud iudicem vero: q; haud propter aliquod commodum in causa quā susceperimus: at suū: vt persuadendi ardua ratio: ita dicendi expeditissima. Fiducia enim iustitiæ eius non causæ: nihil nos timere simulabimus. Ipse erit gloria inflandus; vt tanto clarior futura sit fides: ac religio in pronunciando: quanto minus vel offensæ vel vtilitati suæ indulserit. Hæc apud eos a quibus appellatum erit (si forte ad eosdem remittentur) adiicienda ratio: vel necessitatis alicuiꝰ si id causæ cedit: vel erroris: vel suspitionis. Tutissimum ergo pœnitentiæ confessio: & satisfactio culpæ: perducendusq; omni modo iudex ad iræ pudorem.

castigatius exemplar inueniatur: hoc modo. Apud iudicem vero q̄ aut propter aliquod commodum eorū quorū causam suscepimus aut suum vt persuadendi ardua ratio ita dicendi expeditissima. ¶ Perducendusq; omnino iudex adire pudorem. Facile hęc clausula hypodiastole emendatur apposita & diphthongo: vt ad præpositio ab illo iræ genitiuo se iungatur: omni modo etiam pro illo omnino legendum.

ASCENSIVS.

¶ Aspernātem reū video. Sic Valleñ. & Ald. cū tñ antea nō semel ꝑsertim Aldo positus Aspernas reus: vñ sequar Raphaelis codicē q habet Asprenatē nisi q; dubitē propter locos alios an Aspernatē potius legā: sed alibi potiꝰ q̄ hic erratū puto. Habet Valleñ. nec hoc paucis mō verbis: & minꝰ infesta: et, ꝑstatur hoc aliquādo dignitatibus: vbi q dā dignationibus impꝑsserūt. Excusauit. i. in excusationē adduxit officij sui necessitatem. Et pene patrie monere videat. Sic Aldus: sic eñ patrie sine diphthōgo vt significet esse aduerbium quasi paterno more: alij tñ patrię impꝑsserūt: vt sit monere. i. memorē facere patrię. i. in ea patria natū: in qua nullus temere ad accusandū descendat. Ego Aldinā lectionē sequar: eo q; nō iniusto dolore ad accusandum venisse dicit Fabius. Duæ ꝑsonę. M. Catonis Seruij q; Sulpitij. Ergo non dicemus appositione Catonē honestā ꝑsonā more imperitorū: sed honestā Catonis ꝑsonā. Q̄ deceter tñ &c. nisi cū interrogatiōe legat videbit q̄ citra figurā positiuo iūctū. Magis ferret. i. pateretur. Causa cur ita sit. Sic quoq; Valleñ. et Si in tota actione: vbi forte nisi erat: sed emēdatū videt. Habet Valleñ. Præterea causa sit nobis iusta sic dicēdi: quæ vera est lectio: nō. Præterea causa si nobis iusta sit dicēda. Depēdet eñ ab illo supiore si in tota causa: vt sit præterea si caua sit &c. & in sequēti: neq; id moderate tñ &c. repetenda est si particula. In sequēti autē sequar Raphaelē: nā Vallensi est lectio quā merito improbat. Cuius egerat causam: sic recte non egeret legas. Verū illud elegātissime, cū eorū a quibus ipse perductus esset preces (sic eñ legā: nō precibus) tū etiā adolescentiā suā excusat. Apud iudicē vero &c. hic locus multū diuerse legitur. Nā ꝑter vulgatā lectionē Aldus sic eū impressit. Apud iudicē vero aut ꝓpter aliquod cōmodū eorum quorū causam susceperimus aut suū: vt ꝑsuadēdi &c. In Valleñ. aūt licet ꝑtim emēdatū. sic legit. Apud iudicē

vero:ꝙ haud propter aliquod cōmodū in causa quā susceperim⁹:at suū:vt &c. quā lectionē sequar hoc sensu vero pro sed:vt ratio persuadēdi sit ardua:ita ratio dicēdi expeditissima: apud iudicē ꝙ sup. dicamus:haud propter aliquod cōmodū in causa quā susceperimus.s. defendendā: at suū.s. iudicis.i. ꝑpter cōmodū iudicis. Fiducia eīn iustitię eius:nō causæ nihil nos timere simulabimus. Sic in Vallēsi.& omni modo & adiię.

¶Accidit etiā nōnūq̄ eandē causam de qua pronūciauit vt cognoscat iterū:tū illud quidē cōmune: apud aliū nos iudicē disputaturos de illius sentētia nō fuisse. Neq̧ eīn emēdari ab alio q̄ ipso fas eē. Cæterū ex causa vt quęq̧ ꝑmittet:aut ignorata q̄dā: aut defuisse testes:aut qđ timidissime:et si nihil aliud plane fuerit:dicendū est,patronos nō †satisfecisse. Succurret etiā si apud alios iudices agēt:vt in secūda assertione:aut in centūuiralibus iudiciis duplicibus ꝑte victa:decētius erit quoties cōtigerit seruare iudicū pudorē:de qua re latius in ꝓbationū loco dictū est. Potest euenire vt in aliis reꝑhēdēda sint:q̄ ipsi fecerim⁹: vt obiicit Tubero Ligario:ꝙ in Aphrica fuerit:& ambit⁹ q̄dā damnati recuperādę dignitatis gratia:reos eiusdē criminis detulerūt:vt in scholis luxuriātē patrē:luxuriosus ipse iuuenis accusat. Id †q decētet fieri possit:equidē nō inuenio: nisi aliq̄d reperiaƭ qđ intersit,ꝑsona:ætas:tēpus:causa:locus:animus. Tubero iuuenē se patri hęsisse:illū a senatu missum nō ad bellū:sed ad frumētū coemēdū ait:vt primū licuerit a partibus recessisse, Ligariū & ꝑseuerasse:& nō ꝓ.Cn.Pōpeio:īter quē & Cæsarē dignitatis fuerit cōtētio:cū saluā vterq̧ rēp.vellet:Sed ꝓ Iuba atq̧ Aphris inimicissimis Po.Ro.stetisse. Cæterū vel facillimū est ibi alienā culpā accusare:vbi fateris tuā. Verū id iā iudicis est:nō actoris. Q; si nulla cōtingit excusatio:sola colorē habet pœnitētia. Potest eīn videri satis emēdatus:q in odiū eoꝝ:in q̄bus errauerat ipse conuersus est. Sūt eīn q̄dā:q hoc natura ipa rei nō indecēs faciūt: vt cū pater ex meretrice natū:ꝙ † amet meretricē in matrimoniū, abdicat. Scholastica materia:sed nō q̄ nō possit accidere. Hic igitur multa nō deformiter dicet: vel ꝙ omniū sit votū parētū: vt honestiores q̄ sint ipsi:liberos habeāt. Nā & filia nata: meretrix eā mater pudicā esse voluisset. Vel ꝙ humilior ipse fuerit(licet eīn hoc dicere) vel ꝙ nō habuerit patrē q moneret: q̄n eo min⁹ faciēdū filio fuisse: ne renouaret domus pudorē:& exprobraret patri nuptias:matri prioris vitę necessitatē:ne deniq̧ legē quādam suis quoq̧ subinde liberis daret:& credibilis erit etiā ꝓpria quædā in illa meretrice turpitudo:quā nūc hic pater ferre non possit:alia ꝑterea. Neq̧.n.nūc declamam⁹: sed ostēdim⁹ nōnūq̄ posse ipsis incōmodis dicētē bene vti. Illic maior æstus vbi quis pudenda q̄ritur:vt stuprū ꝑcipue in maribus:aut os profanatū nō dico si loquatur ipse. (Nā quid aliud ei q̄ gemitus ac fletus & execratio vitæ cōueniat! vt iudex intelligat potius dolorem illū q̄ audiat) Sed patrono quoq̧ per similes affectus eūdū erit: quia hoc iniuriæ gen⁹ verecūdius inest passis q̄ ausis. Molliēda est in plerisq̧ alio colore asperitas orationis: vt Cicero de ꝓscriptorū liberis fecit. Quid eīn crudelius q̄ homines honestis parētibus ac maioribus natos a repu.summoueri! Itaq̧ durū id esse

Qūo ipsē eā dem iterum agendum.

sufficisse

Reꝑhendēdi quæ fecens ratio.

q̄

Pœnitentiæ color.

duxerit

Quō puden da q̄ri deceāt

Molliēda colore asperitas.

RAPH.

¶Accidit etiam nonnunq̄ eadem causa de qua pronūciauit cogatq̧ iterum. Difficulter emēdari potest hic locus sine verborum & adiectione & mutatione. Si nāq̧ vt particula ascribatur & illud verbum cogat commutetur in hoc verbū agatur illaq̧ copula erasa: nimirum sensus & integer & apert⁹ videbitur. Quid enim hoc clarius. Accidit nonnunq̄:vt eadem causa de qua pronunciauit:iterū agatur. ¶Et ambitus qui damnati recuperandæ dignitatis gratia reos eiusdē criminia detulerunt. Non qui sed quidam vt legatur sensus exposcit hoc modo. Et ambitus q̄dā damnati. ¶Nisi aliud reperietur qđ intersit. Pro illo aliud recte aliq̄d legitur a quibusdam:reperiatur aūt etiam videtur legēdum. ¶Cum saluam vtriq̧ rempu. vellet. Vterq̧ manifeste legendum est. ¶Vt cum pater natum ꝙ amet ex meretrice in matrimoniū abdicat. Deprauatus hic sensus facile emendatur si hæ duæ dictiones ex meretrice ascribantur: vt legatur hoc modo: vt cū pater ex meretrice natum:qđ amet ex meretrice in matrimoniū abdicat. Nec ignoro a quibusdā ita deprauari:vt q̄ longissime a dictionū similitudine recedant: hoc modo legētes. Vt cū pater ex meretrice natū qđ duxerit:meretricē in matrimoniū abdicat. ¶Earū autē sic quoq̧ sit aptus sensus: mihi tamē prior lectio approbatur:si vt dixi: ex meretrice ascribamus: ac natā sub intelligamus:ita nāq̧ accipiemus filiū fuisse a patre abdicatū: ꝙ natā ex meretrice gr̄a matrimonij amaret. ¶Nā & filia nata,meretrix eā mater pudicā esse voluisset. Quo mō corrigi possit hic loc⁹ mihi nō liq̄t

summus ille tractãdorũ animorꝝ artifex cõfitetur. Sed ita legib⁹ Syllę coerceri statũ ciuitatis affirmat: vt iis solutis: stare ipa nõ possit. Assecutus itaq; est: vt aliqd eorũ quoq; causa videret̃ facere cõtra quos diceret. Illud etiã in iocis monui: q̃ turpis esset

Ordinis ciuiũ insectãdi ratio.

fortunę insectatio: & ne in totos ordines: aut gẽtes: aut populos petulãtia incurreret. Sed interim fides patrocinii cogit q̃dã de vniuerso genere aliquorũ hominũ dicere: vel libertinorꝝ: vel militũ: vel publicanorũ: vel similiter aliorũ: in qbus oĩb⁹ cõe remediũ est: vt ea q̃ lędũt: nõ libẽter tractare videaris: nec in oĩa ip̃etũ facias: sed ĩ id qđ expugnãdũ est: & rep̃hẽdẽs alia laude cõpẽses.

In milites.

Si milites cupidos dicas eẽ, nõ mirũ: q; periculorũ ac sanguinis maiora sibi deberi p̃mia putẽt: eosdẽ petulãtes: & hoc fieri q; bel

Libertinos.

lis magis q̃ paci assueuerĩt. Libertinis detrahẽda est auctoritas: licet iis testimoniũ reddere industriæ per quã exierint de seruitute. Qđ ad nationes exteras ptinet: Cicero varie detracturus

In græcos. Sardos. Allobrogas.

gręcis testibus fidẽ: doctrinã iis cõcedit ac literas seq; eius gẽtis amatorẽ fuisse p̃fitet̃: Sardos cõtẽnit. Allobrogas vt hostis insectatur: quorꝝ nihil tũc cũ diceret̃: parũ aptũ aut remotũ a cura

Inuidię detrahẽdę rõ.

decoris fuit. Verborꝝ etiã moderatione detrahi solet: si qua est, rei inuidia. Si asperũ dicas nimiũ seuerũ: iniustũ p̃suasione labi: pertinacẽ vltra modũ tenacẽ esse p̃positi: plerũq; velut ipsos conẽris ratione vincere: qđ est mollissimũ. Indecorũ est sup hæc oẽ

Nimiũ oẽe indecorũ.

nimiũ ideoq; etiã qđ natura rei satis aptũ est: nisi modo quoq; tẽperet̃: gratiã perdit. Cuius rei obseruatio iudicio magis quodã sentiri: q̃ p̃ceptis tradi potest: quãtũ satis sit: & quantũ recipiant aures. Nõ habet hæc res mẽsurã & quasi p̃odus qa vt in cibis alia aliis magis cõplẽt. Adiiciẽdũ etiã breuiter videt̃: q; se

Virtutes diuersę.

re dicẽdi virtutes diuersissimę: nõ solũ suos amatores habeant: sed ab eisdẽ sæpe laudẽtur. Nã Cicero quodã loco scribit id esse optimũ: qđ cũ te facile credideris cõsequi imitatione, nõ possis. Alio vero, nõ se id egisse: vt ita diceret: q̃uo se quilibet posse cõfideret: sed quomodo nemo: qđ potest pugnare inter se videri. Verũ vtrũq; ac merito laudatur. Causa eñ modoq; distat: quia simplicitas illa & velut securitas inaffectatæ orationis mire tenues causas decet. Maioribus illud admirabile dicẽdi genus magis cõuenit. In vtroq; eminet Cicero: ex quibus alterũ imperiti se posse consequi credent: neutrum qui intelligunt.

¶ Vel q̃ humilior ipsa fuerit. q; loco illius qui recte in quibusdam legitur exemplaribus. ¶ Sed ita legibus syllæ coercere statum ciuitatis affirmat: continent passiue recte forsitan legeretur. ¶ Secutus itaq; est. Hac syllaba as apposita assecutus vt legatur sensus exposcit. ¶ Illud etiam in locis monui. Pro locis legendum est iocis. ¶ Doctrinam iis cõcedit ad literas. Ac d litera in c conuersa legendũ. Hoc autẽ facit pro Sextio Cicero. ¶ Quia in cibis iis alias aliis magis complent. Nisi hoc aduerbium vt ascribatur & illud pronomẽ iis eradatur: minus integer videtur hic sensus. ¶ Nã Cicero quodã loco scribit: id esse optimũ quod non te facile crediderit consequi imitatione non posset. Quidam hunc locum sic corrigunt vt possis legant: & recte quidem. Sed cum quoq; loco illius particulæ non est reponendum: hoc modo. Quod cum te facile crediderit consequi imitatione non possis. ¶ Alio vero nõ id egisse: vt ita se diceret quo modo se quilibet posse confideret. Se pronomen transpositum videtur. In tertium autẽ locum est referendum: hoc modo. Alio vero se non id egisse vt ita diceret: quo modo se quilibet posse confideret. ¶ Causa enim modo distat. Que copula videtur ascribẽda: vt legatur modoq;.

ASCENSIVS.

¶ Accidit etiã nõnũq̃ vt eadẽ causa de qua pronũciauit agatur iterũ: sic Aldus ex Raphaelis sentẽtia impressit. In Valleñ. aũt est cõgat: pro quo legendũ mihi videtur cognoscat: quia repositũ est eandẽ causam, vt legat̃ sic. Accidit etiã eandẽ causam de qua p̃nũciauit cognoscat iterũ. q̃uo subaudiet̃ particula vt: quã t̃ñ nõ negẽ ad scribendã: verũ cognoscat potius q̃ agat̃ ideo legã: q; legendo agat̃ videretur addendũ apud eũdẽ: nũc aũt sensus est. Accidit etiã vt iudex (a superiore illo loco. Apud iudicẽ vero &c.) cognoscat iterũ eãdẽ causam de qua p̃nũciauit. i. sententiã tulit: tũ. i. et tũc illud quidẽ est cõe. sup. dicere: apud alium nos iudicẽ &c. Patronus, nõ satisfecisse. In Valleñ. est, nõ suffecisse. Item: nisi aliqd reperiatur et: cũ saluã vterq; nõ vtriq;. Sed vbi et ipse & Aldus & ceteri quos vidi legũt. Id q̃ decẽter fieri posset eqdẽ nõ inuenio: libẽtius legã id qui. i. q̃uo. aut qua via. Habet Valleñ. Vt cũ pater natũ ex meretrice, q; amet meretricẽ in matrimoniũ, abdicat., Vbi Ald⁹ imp̃ssit: vt cũ pater natũ ex meretrice, q; duxerit meretricẽ in matrimoniũ abdicat. Q̃uo apertũ sensum etiã Raphael haberi dicit: sed vt apte dixerit Fabius: amet in matrimoniũ: ita nõ dictũ puto duxerit in matrimoniũ. Præterea legã potius cũ Valleñ. q; amet meretricẽ: q̃ ex meretrice: quia si ex meretrice non meretricẽ amaret nõ haberent colorẽ quæ Fabius primo loco pro patre adducit imo suo sibi gladio iugulum peteret: dicit eñ p̃bando patrem decenter exigere honestiorẽ vitam in filio q̃ ipse vixerit: q; omniũ sit votum

parentum vt honestiores q̃ sint ipsi. liberos habeant. Nam & filia nata: hoc est si ex meretrice matre eius quē abdicare vult, filia nata fuisset: meretrix eam mater pudicam esse voluisset. Hinc igitur argumentum faceret contra patrem: si filius non meretricem sed natam dũtaxat e meretrice in matrimoniũ amet. Hunc autē colorem nō admitteret Iuuenalis qui saty. vj. scripsit. Scilicet expectes vt tradat mater honestos Aut alios mores q̃ quos habet? vtile porro Filiolam turpē turpi producere matri. Pap. autem lib. xxiiij. de ritu nuptiarũ: vt Valla adnotauit ita scripsit. Siquis ex ijs quas morib⁹ prohibemur vxores ducere: duxerit incestũ dicitur cōmittere. Vel q̀ humilior. i. vilioris conditionis: ipse. s. pater cũ meretricē duceret fuerit: nō igitur legaᷓ ipsa sed ipse vt in Vallen. est. In illa meretrice. s quã filius amat in matrimoniũ: quapropter cōiunctā oīno legēdũ amet meretricē nō ex meretrice. Alia p̄terea, sup. pater cōtra filiũ dicere pōt. Os profanatũ (honor sit aurib⁹) intelligo per libidinē ruminatoris. Licet ijs testimoniũ reddere. i. loco auctoritatis detractę dare. Habet Vallen. doctrinã ija cōcedit ac literaa, habet, nō possis: sed deest cũ q̃d Aldus adscripsit: adscribēdũ q̀ putē nisi legatur nec possis: eadē est sentētia Horatij in arte: vt id sit optimũ dicēdi genus, q̃d ob facilitatem quisq̀ se speret posse imitari: & pauci aut nulli possint. Alio vero sup. loco dicit Cicero. Quomodo se quilibet posse sup. dicere: consideret: sed quo nemo. s. ob excellentiam & difficultatem.

RAPH.

¶ Memoriam quidam naturæ modo esse munus existimauerunt. Memoriam arte quoq̀ constare non solum natura primuz colligit Fabius: deinde præcepta de ea subijcit. ¶ Et totus de quo dixim⁹: adhuc inanis labor: nisi cæteræ partes hoc velut spiritu cōtineantur. Hoc quidē verbum est frequēter quidem eleganter prætermittitur. Sed huic sensui mihi ascribendum videtur & i vocali ascripta veluti legenduz hoc modo. Adhuc inanis est labor: nisi cæteræ partes hoc veluti spiritu contineantur. Idem vero & Cicero in prologo de oratore sentire videtur cũ inquit. Quid dicam de thesauro rerum omniuz memoria quæ nisi custos inuentis cogitatisq̀ verbis & rebus adhibeatur: intelligimus omnia etiam si prēclarissima fuerint in oratore peritura. ¶ Nec vtiq̀ ea quo dicta sunt ordine refutare: eo legendũ videtur potius q̃ ea. ¶ Quid extemporalis oratio? nec alio mihi videtur mentis vigore cōstare. Et si ita quoq̀ lectus hic loc⁹ sensu suo non fraudetur: audacter tamen contenderim illam nec particulam esse expungendam ac eius loco hanc num esse reponendam: ac videatur esse legendum hoc modo. Quid extemporalis oratio. Num alio mihi videatᷓ mētis vigore cōstare? Nec inficior aliter quoq̀ commode legi posse

oria quã
Ciceros
attij

¶ De memoria. Cap. II.

Emoriã quidã naturæ modo esse munus existimauerũt: estq̀ in ea nō dubie plurimũ: sed ipsa excolēdo: sicut alia oĩa, augetur: & totus (de quo diximus adhuc) inanis labor: nisi cęterę partes hoc velut spiritu cōtinenᷓ. Nã & omnis disciplina memoria constat: frustraq̀ docemur: si quicq̃d audimus: p̄terfluat: & exēplorũ: legũ: respōsorũ: dictorũ: beneq̀ factorũ: quę velut quasdã copias: q̃bus abũdare: quasq̀ in prōptu semp habere debet orator: eadē illa vis repræsentat. Neq̀ imerito thesaurus hic eloquētiæ dicitᷓ. Sed nō firme tm̃ cōtinere: verũ etiã cito percipere multa acturos oportet. Nec q̃ scripseris modo iterata lectione cōplecti: sed in cogitatis quoq̀ rerũ ac verborũ contextũ sequi: & q̃ sint ab aduersa parte dicta meminisse: nec vtiq̀ † ea: quo dicta sunt ordine refutare: sed opportunis locis ponere. Quid extēporalis oratio? † nō alio mihi videtᷓ mētis vigore constare. Nã dũ alia dicimus: quæ dicturi sumus intuenda sunt. Ita cũ semp cogitatio vltra id q̃d est longius q̃rit: q̃cq̃d interim reperit: quodãmodo apud memoriã deponit: q̃d illa quasi q̃dã media manus acceptũ ab intētione tradit elocutioni. Nō arbitror aũt mihi in hoc imorandũ q̃d fit q̃d memoriã faciat: q̃q̃ plerią̀ iprimi q̃dã vestigia nostro animo quę velut in cæris annulorū signa seruētur existimãt. Neq̀ ero tã credulus: vt quasi habitu tardiorē firmioreq̀ memoriã fieri putē. Eius aũt q̃d ad animũ p̄tinet: magis † admirere naturã: subito res vetustas tãto ex interuallo repetitas reddere se & offerre: nec tm̃ reqrētibus: sed etiã spōte interim: nec vigilãtib⁹ sed etiã q̀ete cōpositis magis: eoq̀ illa quoq̀ aĩalia q̃ carere ītellectu videmus: meminerũt & agnoscũt: & q̃libet lōgo itinere ducta ad assuetas sibi sedes reuertũtur. Quid? nō hæc varietas mira est? excidere p̄xima: vetera inhęrere? hesternorũ immemores: acta pueritiæ recordari? Quid? q̀ q̃dã requisita se occultãt? & eadē forte succurrũt? nec manet semp memoria: sed aliquãdo etiã redit. Nesciretᷓ tñ quãta vis esset eius, quãta diuinitas illa nisi † et hoc lumē orãdi † extulisset: nō. n. rerũ modo: sed etiã verborũ ordinē p̄stat: nec ea pauca cōtexit: sed durat p̄pe in īfinitũ: & in longissimis actionibus prius audiēdi patiētia: q̃ memoriæ

Memoriæ vtilitas.

eo

nec

habitu de genere & litatis.

admirer

in vim actu.

Artē memoratiuā esse.

fides deficit. Quod & ipſum argumentū, ſubeſſe artem aliquā: iuuariq́ ratione naturam: cum iidem docti facere illud: indocti & inexercitati non poſſimus: q̄q̄ inuenio apud Platonē obſtare memoriæ, vſum literarum videlicet ꝙ illa quæ ſcriptis repoſuimus: velut cuſtodire deſinimus & ipſa ſecuritate dimittimus. Nec dubiū eſt quin plurimū in hac parte valeat mentis intētio: & velut acies luminū a proſpectu rerū quas intuetur nō auerſa. Vnde accidit: vt quæ per plures dies ſcribimus ediſcēdi cauſa cogitatione ipſa cōtineat. Artē autē memoriæ primus oſtendiſſe dicitur Simonides: cuius vulgata fabula eſt: cū pugili coronato carmē: quale cōponi victoribus ſolet: mercede pacta ſcripſiſſet: abnegata ei pecuniæ pars eſt: ꝙ de more poetis frequentiſſimo digreſſus in laudes Caſtoris & Pollucis exierat: quapropter partē ab iis petere: quorū facta celebraſſet iubebatur: & perſoluerūt vt traditū eſt. Nā cū eſſet grande cōuiuiū in honorem eiuſdē victoriȩ: atq́ adhibit⁹ ei cœnȩ Simonides: nūcio ē excit⁹: ꝙ eū duo iuuenes equis aduecti deſiderare maiorē in modū dicebant: & illos qdē nō inuenit: fuiſſe tn̄ gratos erga ſe exitu cōperit. Nā vix eo limē egreſſo: Tricliniū illud ſupra cōuiuas corruit: atq́ ita cōfudit: vt nō ora mō oppſſorū: ſed mēbra etiā oīa regrētes ad ſepulturā propinqui nulla nota poſſent diſcernere. Tū Simonides dicit memor ordinis quo qſq́ diſcubuerat: corpora ſuis reddidiſſe. Eſt autem magna inter auctores diſſenſio: Glaucone Chariſtio: an Leocrati: an Agatharcho: an Scopæ ſcriptū ſit id carmen: & Pharſali fuerit hæc domus: vt ipſe quodā loco ſignificare Simonides videtur, atq́ Apollodorus & Eratoſthenes & Euphorion & Lariſſeus Eurypylus tradiderunt: an Cranone vt Apollas Callimachus: quē ſecutus Cicero hanc famā latius fudit. Scopā nobilē Theſſalū periſſe in eo cōuiuio cōſtat: adiicitur ſororis filius: putāt & ortos pleroſq́ ab illo Scopa qui maior ætate fuerit: q̄q̄ mihi totū de Tyndaridis fabuloſum videtur. Neq́ oīno huius rei meminit vſq̄ poeta ipſe: profecto nō taciturus de tāta ſua gloria. Ex hoc †Simonidis: facto notatū videtur iuuari memoriā ſignatis animo ſedibus: idq́ credere ſuo quiſq́ experimento. Nam cū in loca aliqua poſt tēpus reuerſi ſumus: non ipſa agnoſcimus tantū: ſed etiam quæ in iis fecerimus reminiſcimur: perſonȩq́ ſubeunt: nōnūq̄ tacitæ quoq́ cogitationes in mentem reuertuntur.

continet. ſ. mētis itētio. Simonides an artem memoratiuam inuenerit.

Caſtoris & Pollucis prȩſtigiæ.

Simonides facto notauit iuuari.

ASCENSIVS.

¶ Sed ipſa excolendo. i. dū excolitur vt in elegantiis adnotauit Valla. Et totus de quo diximus adhuc inanis labor niſi cæterȩ partes hoc velut ſpiritu cōtinētur: ſic Vallen. & eſt vera lectio: quā & Aldus ſequitur: niſi ꝙ inanis eſt labor impreſſit: qđ paruī refert: verū numerus oratorius nō deſiderat vt legatur veluti: & penitus refragatur vt contineātur. Eſt eñ finis hexametri in quē deſinere orationē turpiſſimū eſt: vſq́ adeo vt notatus ſit Cicero ꝙ archipiratā in clauſula poſuerit: cuius rei ſi Raphael meminiſſet nō ita repoſuiſſet: ꝙ ſi dubitet niſi cū indicatiuo poſſe conſtrui, legat elegantias Vallȩ. Et quæ ſunt ab aduerſa pte dicta &c. Vallēſ eſt q̄ ſint. Nec vtiq́ ea quo &c. ſic Vallen: Aldus aūt Raphaelē ſecutus eo legit: ego neutrū damnē cū vtrūuis poſueris alterū ſit intelligendū. Nec alio mihi videtur &c. Sic Vallen. Aldus: nō alio mihi videtur. Raph. nō alio mihi videatur. Ego, Aldū ſequar: aut Vallen. potius q̄ Raphaelē: cū tamē vt loco nec ſcribaē hæc particula non. ¶ Nō arbitror aūt mihi in hoc immorādū qcqd memoria faciat. Pro memoria quidā rectē memoriā legūt: ſed etiam loco illi⁹ quicquid: quid legendū videtur. hoc modo. Quid memoriam faciat. ¶ Œq̄ pleriq́ imprimi q̄dā veſtigia noſtro animo velut in gyris annulorum ſigna ſeruentur. In ceris legendum eſſe non gyris facile videbit qui Ariſtotelis opuſculum de memoria & reminiſcentia in quo hæc tractantur: diligentius legerit: ſed alio quoq́ flagitio hic ſenſus mihi infect⁹ eē videtur. Niſi eñ hoc relatiuū quæ aſcribatur oratio māca minuſq́ cōgrua eſſe videbitur. Quare hoc modo mihi legēdū videē. Œq̄ pleriq́ imprimi q̄dā veſtigia noſtro animo quȩ velut in ceris annulorū ſigna ſeruentur: exiſtimant. ¶ Neq́ ero tā credulus vt quaſi habitu tardiorem ſirmiorēq́ fieri memoriā putē. Aliqd verbi hic mihi deeſſe videē. Quid vero aſcribendū ſit mihi non liquet. ¶ Niſi in hoc lumē orādi extuliſſet. Integra quidē ac mēdis vacare hȩc clauſula pleriſq́ videē. Mihi vero ſic eſſe deprauata: vt niſi vim aut artē ſimileue nomē aſcribam⁹: parū elegās & ſenſus & oratio habeaē. In maximū nāq́ lumē orādi artem a memoria fuiſſe euectam aſſerit Quintilianus. Forſitan igitur hic accuſatiuus vim ita eſt aſcribēdus vt hoc mō legatur. Niſi i hoc lumē orādi vim extuliſſet. ¶ Tū Simonides dicitur memor ordine quo qſq́ diſcuberat. Pro ordine ratio grāmatices vt ordinis legatur expoſcit. ¶ An Cranone Cranon oppidū eſt Theſſaliæ a Cranone Pelaſgi filio dictū de quo & Valerius Maximus qui in primo hāc narrat hiſtoriā. Cœnāti eñ apđ Scopā Cranone qđ eſt in Theſſalia oppidum. ¶ Ex hoc Simonides facto notauit

Cranon o
dū quod f

videtur iuuari memoriā signatis animo sedibus: idq credere suo quisq experimēto: Verbū illud videtur vt redūdans a sensu nō admittitur q̄uis in quibusdā exēplaribus Simonidis & notari pro illo notauit: fuerit deprauatū Simonides nāq ipse notauit memoriā signās animo sedib⁹ iuuari. Ipse nāq memorię artificialis auctor scribit fuisse.

Raphael ipse Aldinā lectionē probet. Nō arbitror aūt mihi in hoc immorādū quid sit qđ memoriā faciat: sic Vallen. sicq legam. Est in eodē velut in ceris: sed deest quę relatiuū qđ Raph. adscriptū vult: Aldusq adscripsit: cū nō sit oīno necessariū. Adnotauitq Valla id Aristotelem dicere in libro de memoria & reminiscētia. Neq ero tā credulus vt quasi habitu &c. sic Val. & Ald. nihilq additū habēt. Mihi aūt legendū videtur vt sit quasi abitu tardiorē: sic inquā quasi per impressionē tardiorē abitu. i. in abeūdo: q̄ p. i. firmiorē. Erus aūt qđ ad animū pertinet magis admirere naturā: sic Vallen. & vetus impssio: Aldus aūt impssit: admirer. Nisi in hoc lumen orandi extulisset sic Vallen. vt subaudiatur se. Aldus tñ hortatu Raphaelis impressit vim extulisset: ego legā: nisi & hoc lumē extulisset. Cū idē docti facere: sup. possimus: in Vallen. emendatum est ijdē: sed Aldus idē impressit verū legēdo idē: videtur redūdare qđ additur illud: sed dicā idē regi a docti: vt sit: cū nos docti idē: possimus facere illud: indocti & inexercitati nō possimus. Abnegatā ei pecuniæ partē: dependet a fabula est: Vallen. aūt habet: abnegata ei pecuniæ pars est: quæ lectio: licet priorē sequatur Aldus: mihi probabilior est: q̄ sequitur iubebatur: pro quo dixisset iussum esse si ad illud fabula est: respexisset. In Vallen. est memor ordine quo: quod si esset quo ordine non mutarē. Ex hoc Simonidis facto notatū videtur &c. sic Val. & Aldi. quorū lectioni melius q̄ Raphaelis cōgruit qđ additur. idq credere suo q̄sq expimēto: id enī nō bene ad verbū notauit: sed ad notatū videt. Qđ vero Simonides memorię artificialis auctor scribit: hoc ideo fit, q̄ ei⁹ factū occasionē dederit.

RAPH.

¶ Et in multos deductā recessus. Nō deductā: sed diductā hoc est diuisam atq distinctā vt legam⁹ sensus exposcit. ¶ In ea qcqd nobile est. Nobile qdē legit: sed corrupte: vt mihi videt notabile aūt sensui maxime est accōmodatū: itaq forsitan est legēdū. ¶ Tñ q̄ scripserūt. Tū loco tñ apte est reponendū. ¶ Hęc itaq diligere primū sensum bel lotuz vestibulo quasi assignāt. Adeo deprauat⁹ ē hic locus: vt varie qdē i exēplaribus legat: sed vix vllo mō sensus elici pōt. Alij nāq legunt loco diligere deligūt: alij dirigūt: alij sensum in locū pmutāt. Verū ne sic qdē: vt dixi integer hui⁹ loci habet itellect⁹. ¶ Locis est vtēdū multis: illustribus: expectatis: modicis interuallis. In scđo de oratore Ciceronis libro: vbi hęc sūt descripta: ac fere oīa quę de memoria hacten⁹ Fabius scripsit accepta sunt: pro expectatis emēdate legit explicatis. ¶ Quod pstitisse Hortēsiū dicūt. Hoc scribit Seneca libro. i. declamationū. Aut qđ fecit Hortēsius quia Sisenna puocatus in auctione psedit totū diē: & oēs res & pcia & emptores ordine suo argētariis recognoscentibus. ita vt in nullo falleret: recensuit. ¶ Sed cum sermonis alicuius habitu: emendatione mihi hic quoq locus indigere

¶ Nata est igitur: vt in plerisq, ars ab experimento. Loca discūt vt q̄ maxime spatiosa: multa varietate signata: domū forte magnā: & in multos diductā recessus. In ea qcqd † nobile est: animo diligēter affigitur: vt sine cūctatione ac mora ptes eius omneis cogitatio possit percurrere. Et primus hic labor est: nō hęrere in occursu (Plus enī q̄ firma debet esse memoria: q̄ aliā memoriā adiuuet) Tū q̄ scripserūt: vel cogitatione cōplectūtur: & alio signo quo moneant notāt: qđ esse vel ex re tota potest: vt de nauigatione, militia: vel ex verbo aliquo. Nā etiā excidētes vni⁹ ad monitione verbi in memoriā reponūtur. Sit aūt signū nauigationis: vt anchora. militię, vt aliqd ex armis. Hęc itaq † digerūt: primū sensum vestibulo quasi assignant: secūdū atrio: tū impluuia circūeūt, nec cubiculis modo aut exhedris: sed statis etiā simulibusq per ordinē cōmittūt. Hoc facto cū est repetēda memoria: icipiūt ab initio loca hæc recēsere: & qđ cuiq crediderūt: reposcūt: vt eorū imagine admoneātur. vt q̄libet multa sint: quorū meminisse oporteat: fiant singula cōnexa quodā choro: ne errēt coniūgentes prioribus sequētia solo ediscendi labore. Quod de domo dixi & in operibus publicis & in itinere longo vt vrbium ambitu & picturis fieri potest. Etiam fingere sibi has imagines licet. Opus est ergo locis: quæ vel finguntur vel sumūtur: imaginibus vel simulacris: quæ vtiq fingenda sunt. Imagines notę sunt: qbus ea quæ ediscēda, notamus: vt quo modo Cicero dicit locis pro cęra: simulacris p literis vtamur. Illud quoq ad verbū ponere optimū fuerit. Locis est vtendū multis: illustribus: explicatis: modicis interuallis: imaginibus aliqd agentibus: acribus insignitisq: quę occurrere celeriterq † percutere animū possint. Quo magis miror quo mō Metrodorus in. xii. signis per quę sol meat: tricenos & sexagenos inuenerit locos. Vanitas nimirum fuit atq iactatio circa memoriam suā potius arte q̄ natura gloriātis. Equidē hæc ad quædā prodesse nō negauerim: vt si rerū nomina multa per ordinē audita reddēda sint. Nāq in iis quæ didicerūt: locis: reponūt res illas: mensam: vt hoc vtar, in vesti-

Ars memoriæ quæ sit notabile. dirigunt percutere

bulo:in atrio puluinũ:& sic cætera:deinde relegentes:inueniũt
vbi posuerint.Et forsitan ĩ hoc sunt adiuti:q auctione dimissa:
quid cuiq; vẽdidissent testibus argẽtariorũ tabulis reddiderũt.
Qđ p̃stitisse Hortẽsiũ dicũt.Minus idẽ ꝓderit in ediscẽdis:quę
orationis perpetuę erũt.Nã & sensus nõ eãdẽ imaginẽ quã †res
locus habent:cũ alterũ fingẽdũ sit:& horum tñ vtrũq; cõmonet. Sed
cũ sermonis alicuius †habitu verborũ cõtextus† eadẽ arte quo
habiti mõ cõprẽhẽdet? Mitto q̃ q̃dã nullis simulacris significari pos-
ediscendus sunt:vt certę cõiũctiones.Habeam⁹ eñ sane:vt q notis scribũt:
est. certas imagines oĩm: & loca.s.infinita: p q̃ verba q̃ sunt in qnq;
cõtra Verrẽ secũdę actiõis libris explicent:vt meminerim⁹ etiã
omniũ quasi depositorũ:nõne ĩpediri qdẽ eorũ q̃ dicit:decursum
necesse est duplici memorię cura?Nã quo mõ poterũt copulata
fluere:si ꝓpter singula verba ad singulas formas respiciẽdũ erit?
Quare & Carneades & Scepsius(de quo mõ dixi)Metrodorus
quos Cicero dicit vsos hac exercitatione:sibi habeant sua. Nos
simpliciora tradamus. Si lõgior cõplectẽda memoria fuerit ora
Memorię p̃cepta per Fabium. tio:ꝓderit p ptes ediscere (Laborat.n.maxime onere)& hę ptes
nõ sint perexiguę(alioq nimis multę erũt)& eã distinguẽt atq;
cõcidẽt.Nec vtiq; certũ impauerim modũ: sed maxime vt qsq;
finiet loc⁹.Ni forte tã †numerosus: vt ipse quoq; diuidi debeat.
sit Dãdi sunt certi qdã termini:vt cõtextũ verborũ (q est difficilli
mus)cõtinuet crebra meditatio:ptes deinceps ipsas repetit⁹ or
do cõiũgat.Nõ est ĩutile quo facilius hęreãt: aliquas apponere
notas: quarũ recordatio cõmoneat : & quasi excitet memoriã.
Nemo eñ fere tã infelix:vt qđ cuiq; loco signũ destinauerit ne-
sciat:vt si erit † tardus ad hoc:eo quoq; adhuc remedio vtat:vt
tradendus ipsę excitẽt notę.Hic est ex illa arte nõ inutile,attẽdere signa ad
eos q exciderũt:sensus anchorã (vt supra posui) si de naue dicẽ
dũ eẽt:spiculũ si de ꝓlio.Multũ eñ signa faciũt:& ex alia memo
ria venit alia:vt cũ trãslatus annulus vel alligat⁹ cõmoneat nos
cur id fecerimus.Hęc magis adhuc astringũt:q̃ memoriã ab ali
quo simili trãsferũt ad id qđ cõtinẽdũ est:vt in noĩbus: si Fabi⁹
forte sit tenẽdus:referamus ad illũ cũctorẽ q excidere nõ potest:
aut ad aliquẽ amicũ:q idẽ vocet: qđ est facilius in Apris & ĩ Vr
sis & Nasone aut Crispo:vt id memorię affigat:vnde sunt noĩa.
Origo quoq; aliqñ declinatorũ tenẽdi magis causa est:vt in Ci-
cerone, Verrio, Aurelio si debet inseri.Illud neminẽ nõ iuuabit
iisdẽ quibus scripserit ceris ediscere. Sequũtur enim vestigiis
quibusdã memoriã:& velut oculis intuetur nõ paginas modo
sed versus prope ipsos:qui tum dicit similis legẽti. Iam vero si
litura aut adiectio aliqua aut mutatio interueniat: signa sunt
quædam quæ intuentes errare non possumus. Est ratio, vt illi
Ratio altera de qua primũ locutus sum: arti nõ dissimilis:ita (si quid me ex
perimenta docuerũt) & expeditior & potentior:ediscere tacite
Ediscere tacite. Nam id quoq; est:quod tum erat optimũ:si non subirent:velut
ociosum animũ plerũq; alię cogitationes:ꝓpter quas excitãdus
est voce:vt duplici motu iuuetur memoria dicẽdi & audiendi.

videtur. Fortasse autẽ illa
cũ prępositio est eradenda
& pro illo habitu legendũ
est habiti: aut certe vt ni-
hil eradatur: hoc partici-
piũ ediscẽdus cũ est verbo
vt ascribatur sensus expo-
scit.hoc modo: sed cum ser
monis alicuius habiti ver
borũ cõtextus est ediscẽd⁹:
eadẽ arte quo modo cõp̃
hendetur:vt intelligamus
verborũ cõtextũ alicui⁹ ha
bitæ orationis minime ar
tificiali memoria cõprẽhẽ
di posse. ¶ Vt certæ cõ-
iũctiones: Certæ legẽdũ est
nõ cæteræ. ¶ Quare & Car
neades & Septius de quo
mõdo dixi Metrodorus .
Scepsis vrbs est Phrygiæ:
vt ait Stra. vnde scepsi⁹ di Scepsis vrbs locorum.
citur Metrodorus. Quare
nõ Septius:sed scepsius est
scribendũ. ¶ Nec vtiq; cer
tũ impauerim modo. Pro
modo reponendũ esse mo
dũ aperte cõstat. ¶ Ni for-
te tã numerosus:Hoc ver-
bũ sit & cõpositionis & sen
sus integritas exposcere vi
detur vt legatur. Ni forte
tam sit numerosus. ¶ Vt
si erit tradendus ad hoc.eo
quoq; adhuc remediũ vti-
tur vt ipsę notę. hunc locũ
& qui sequitur: deprauatũ
eẽ facile ex eo colligitur q
varie in exẽplaribus legit.
Nam & remedio alibi legi
tur & excitet verbum ascri-
bitur.hoc mõ. Vt ipse exci
tent notæ: sed nẽ sic quidẽ
verus percipitur sensus .
¶ Vt cũ translatus annu-
lus vel alligat⁹ cõmoneat
nos cũ iis fecerimus. In q-
busdam quidẽ exemplari-
bus pro iis hæc legitur:sed
ne sic quidẽ omnes mendæ
sublatę sunt. loco eñ illius
particulę cũ cur est legendũ
& id potius q̃ hæc scribẽdũ
hoc modo.cur id fecerim⁹.
¶ Vt in Cicerone Verrio
Aurelio si debet inseri quid
sibi velit hæc clausula non
liquet mihi:tametsi in qui
busdam exẽplaribus misce
ri legat pro illo inseri. ¶ Se
quũtur eñ in vestigiis qui
busdã memoriã &c. in p̃po
sitio: vt quæ a sensu repel-
latur est eradenda: & q non

Sed hæc vox ſit modica & magis murmur. Qui autem legente alio ediſcit: in parte tardatur, q̄ acrior eſt oculorum: q̃ aurium ſenſus: in parte iuuari poteſt, q̄ cum ſemel aut bis audierit: continuo illi memoriam ſuam experiri licet: & cum legente contẽdere. Nam & alioqui id maxime faciendum eſt: vt nos ſubinde tentemus: quia continua lectio: & quæ magis & quæ minus hærent: æqualiter trãſit: in experiẽdo reneaſne & maior intẽtio eſt & nihil ſuperuacui tẽporis perit: quo etiã quæ tenemus repeti ſolẽt: ita ſola q̃ exciderũt retractãtur: vt crebra reiteratione firmentur: q̄q̃ ſolent hoc ipſo maxime hærere: q̄ exciderunt.

Ediſcere legendo
Audiendo.

quæ legendũ videtur. hoc modo. Sequit̃ eñ veſtigijs quibuſdã memoriã: & velut oculis intuetur nõ paginas modo: ſed verſus ꝑ ſe ipſos: q tñ dicit ſimilis legẽti. ¶ Eſt ratio vt eſt illi de qua primũ locutus ſũ: illã eſt iterũ aſcriptũ videt̃ eradẽdũ. hoc mõ. eſt rõ vt illi. ¶ Quo etiã q̃ tenemus repiri ſolẽt. Repeti vt legat̃ ſenſus expoſcit: nõ repiri.

ASCENSIVS.

¶ Loca dicunt Aldus. Loca diſcũt Raphael: Loca diſcũtur Vallẽſ. habet, ſed Raphaelẽ ſequar: eo q̄ ſequitur domũ forte magnã &c. In ea quicq̄d eſt nobile. i. inſigne: ſic Vallẽſ. Aldus tñ notabile impreſſit. Vallẽſ. habet tũ q̃ ſcripſerũt. Hæc itaq̄ dingũt: ſic Aldus. In Vallẽſ. aũt repoſitũ eſt digerũt: ad cuius repoſitionẽ totus hic locus a nobis reſtitutus parũ videt̃ obſcuritatis habere. ¶ Vt eorũ imagine admonẽtur: vt. i. ſecũdum q̄: ſic Vallẽſ. alij: & eorũ legũt. Sint ſingula quodã choro: in Vallẽſ. eſt ſiunt ſingula connexa quodam corio, q̄d nõ placet. ¶ Quibus ea quæ ediſcenda: ſup. ſunt. Ad verbũ ponere. i. nullo verbo a Ciceronis in ſecũdo de oratore præſcripto mutato. Illuſtribus explicatis, ſic Vallẽſ. Celeriterq̄ percurrere animũ &c. ſic Ald. at Vall. percutere habet: q̄d placet: quia animus percurrit imagines: & imagines percutiũt animũ. Aut q̄d fecit Hortenſius &c. hoc totũ q̄d Raph. adducit in Vallẽſ. adnotatũ eſt. Sed cũ ſermonis alicuius habitu, verborũ contextus, eadẽ arte quõ cõpręhẽdetur. Sic Vallẽſ. & fere veteres: vt ſit ſenſus. Sed quõ cõtextus verborũ cũ habitu. i. firma diſpoſitione alicuius ſermonis, cõpꝛhẽdetur eadẽ arte? q. d. difficile id fuerit docere. Aldus autem cũ Raphaele conſentiens impreſſit: Sed cũ ſermonis alicuius habitu verborũ contextus eſt ediſcendus eadẽ arte &c. Ni forte tã numeroſus: ſic Vallẽſ. neq̄ per me mutetur: nã quod Raphael dicit a cõpoſitione exigi ſit, mihi omnino contra videtur: nam ea particula appoſita fiet hexametri finis: ſed ſunt ſuæ cuiq̄ aures: meæ verbũ ſit reſpuũt: nec ſenſus ipſum efflagitat: cũ ad verbũ finietur apte referatur. Vt ſi erit tradendus: lego tardus: vt ſit ſi vtens artificiali memoria: erit tard⁹ ad hoc. i. ad huiuſmodi artẽ: vtatur adhuc eo remedio: vt ipſę notę quod locis appoſuit: excitent. ſ. memoriã eius (verbũ aũt excitent in Aldina eſt impreſſione) hic nõ inutile eſt ex illa arte attendere ſigna ad eos qui exciderũt ſenſus: anchorã (vt ſupra poſui) ſi de naue dicendum erit: ſpiculum ſi de prælio. Tranſlatus annulus. ſ. aut a manu altera in alteram: aut a digito vno in aliũ: vel alligatus vt non poſſit demi: ſic quidam corrigiam nodo aſtringunt: ſi quid priuſq̃ dormiant effectum velint cuius vereantur obliuiſci. In Apris & Vrſis: hominũ ſunt nomina: vnde adhuc vrſini forſitan Romæ. Sed in Fabijs quoq̄ fabarũ ſignũ valuerit. Origo quoq̄ aliquãdo declinatorum. i. deductorũ aut deriuatorum, eſt cauſa tenendi magis. ſ. in memoria nomen alicuius: vt in Cicerone. Varrio. Aurelio ſi debet inſeri. ſ. orationi vnũ illorum nominum: nam ſi nomen Cicero: meminero: ciceris vnde declinatum eſt. ſi Verrius Verris: ſi aurelij: auræ. i. fauoris.

RAPH.

¶ Illud ediſcendo ſcribendoq̄ cõmune eſt vtriq̄: plurimũ conferre bonam valetudinẽ: digeſtum cibum: animũ cogitationibus alijs liberum. Verũ etiam in iis quæ ſcripſimus: cõplectendis multũ valent: & in iis quæ cogitamus continendis prope ſolæ: excepta q̃ potiſſima eſt exercitatione: diuiſio & compoſitio. Nam qui recte diuiſerit: nunq̃ poterit in rerum ordine errare. Certa ſunt enim non ſolum in digerẽdis quæſtionibus: ſed etiã in exequendis: ſi modo recte dicimus prima ac ſecunda: & deinceps, cohæretq̄ omnis rerum copulatio: vt ei nihil nec ſubtrahi ſine manifeſto intellectu: nec inſeri poſſit. An vero Scæuola in luſu duodecim ſcruporum: cum prior calculum promouiſſet: eſſetq̄ victus dum rus tendit: repetito totius certaminis ordine quo dato erraſſet: recordatus rediit ad eum: quicum luſerat: iſq̄ ita factum eſſe confeſſus eſt? Minus idem ordo valebit in oratione præſertim totus noſtro arbitrio conſtitutus: cum tantum ille valeat alternus? Etiam quæ bene compoſita erunt memoriam ſerie ſua ducent. Nam ſicut facilius verſus ediſcimus q̃ proſam orationem: ita proſam † vinctam q̃ diſſolutam.

Valetudo. memoriæ cõducit.
diuiſio & cõpoſitio.
Ordo.
ſunctam

¶ Ex hac ingnitorũ diuerſitate nata dubitatio eſt an verbum ſit ediſcẽdũ dicturis. Ad præpoſitio reponẽda videtur vt legatur. An ad verbum. ¶ Alioqui etiã ſcribere præcipue a pueris ſit ſuperuacuũ: idq̄ obtinendum. Tria hæc verba pręcipue a pueris: in ſenſũ ſequentẽ hinc videtur trãſferẽda: vt legatur. Alioqui etiã ſcribere ſit ſuꝑuacuũ: idq̄ ꝑcipue a pueris obtinendũ. ¶ Sed ibi protinus ſumpſiſſe videamur. Prõpſiſſe mihi ꝑ illo ſumpſiſſe rectius legi videretur. ¶ Etiam vtile erit ad omnia ſe verba alligare. Inutile legẽdũ eſſe ex ipſo ꝑcipit̃ ſenſu. ¶ Habenda tamẽ fides vel in hoc q crediderit & ſperet: vt ꝑticula ẽ aſcri:

Sic contingit:vt etiã quæ ex tẽpore videbãtur effusa ad verbũ repetita reddantur:quod meæ quoq; mediocritatem memoriç ſequebatur:quãdo interuẽtus aliquorũ:qui hunc honorẽ mererentur:iterare declamationis partẽ coegiſſet.Nec eſt mendacio locus ſaluis qui interfuerũt.Siquis tamẽ vnã maximãq; a me artem memoriæ q̃rat:exercitatio eſt & labor:multa ediſcere:multa cogitare:&(ſi fieri põt)quotidie potẽtiſſimũ eſt.Nihil ęque vel augeť cura:vel negligẽtia intercidit.Quare & pueri ſtatim vt pręcepi:q̃plurima ediſcãt:& q̃cũq; ætas operã iuuandæ ſtudio memoriæ dabit:deuoret initio tediũ illud:& ſcripta & lecta ſæpius reuoluẽdi:& quaſi eũdẽ cibũ remandẽdi.qđ ipſum hoc fieri põt leuius:ſi pauca primũ:& quę tediũ nõ afferant:cœperimus ediſcere:tũ quotidie adiicere ſingulos verſus:quorũ acceſſio labori ſenſum incrementi nõ afferat:in ſummã ad infinitum vſq; pueniat.& poetica prius:tũ oratorũ:nouiſſime etiã ſolutiora numeris:& magis ab vſu dicendi remota:qualia ſunt iuriſcõſultorũ.Difficiliora eñ debẽt ẽẽ:quę exercẽt:quo ſit leuius ipm illud:in qđ exercẽt:vt athletæ põderib⁹ plũbeis aſſuefaciũt manus:q̃bus vacuis & nudis in certamine vtendũ eſt.Nõ omittã etiã qđ quotidianis experimẽtis dephẽditur:minime fidelẽ eſſe paulo tardiorib⁹ ingeniis recentẽ memoriã.Mirũ dictu eſt:nec in prõptu ratio quãtũ nox interpoſita afferat firmitatis:ſiue requieſcit labor ille:cui⁹ ſibi ipſa fatigatio obſtabat:ſiue maturať ac coquiť:ſeu firmiſſima ei⁹ pars eſt recordatio:q̃ ſtatim referri nõ poterãt cõtexunť poſtero die:cõfirmatq; memoriã idẽ illud tempus:qđ eſſe in cã ſolet obliuiõis.Etiã illa ꝑuelox fere cito effluit:& velut pręſenti officio fũcta nihil in poſterũ debeat:tanq̃ dimiſſa diſcedit.Nec eſt mirũ magis hærere aĩo:q̃ diuti⁹ affixa ſint.Ex hac ingeniorũ diuerſitate nata dubitatio eſt:†ad verbũ ſit edicendũ dicturis:an vim mõ rerũ atq; ordinẽ cõplecti ſatis ſit:de quo ſine dubio nõ põt in vniuerſum ꝓnũciari.Nã ſi memoria ſuffragať tẽp⁹ nõ deſit. Nulla me velĩ ſyllaba effugiat, alioq etiã ſcribere ſit ſuperuacuũ.Idq; ꝑcipue a pueris obtinẽdũ atq; in hãc cõſuetudinẽ memoria exercitatione redigẽda:ne nobis diſcam⁹ ignoſcere.Ideoq; admoneri & ad libellũ reſpicere vitioſum:qđ libertatẽ negligẽtię facit:nec q̃ſq̃ ſe parũ tenere iudicat:qđ ne ſibi excidat nõ timet.Inde interrupt⁹ actiõis impet⁹ & reſiſtẽs ac ſalebroſa oratio:& q dicit ediſcẽti ſimilis etiã oẽm bene ſcriptorũ gratiã perdit:vel hoc ipo q; ſcripſiſſe ſe cõfiteť. Memoria aũt facit & prõpti ingenii famã:vt illa quę dicim⁹ nõ domo attuliſſe:ſed ibi ꝓtinus†ſumpſiſſe videamur,qđ oratori & ipſi cauſæ plurimũ cõfert.Nã & magis mirať:& min⁹ timet iudex:quę nõ putat aduerſus ſe ꝑparata. Ideoq; in actiõib⁹ inter ꝑcipua ſeruandũ eſt:vt quędã etiã quę optime†iũximus:velut ſoluta enũciem⁹:& cogitãtib⁹ nõnunq̃ & dubitãtibus ſiẽs quęrere videamur:q̃ attulimus.Ergo qđ ſit optimũ neminẽ fugit.Si vero aut memoria natura durior erit:aut nõ ſuffragabiť tempus:etiã inutile erit ad oĩa ſe verba alligare:cũ obliuio vni⁹

Ars ſumma.

Tedij ꝑculſandi ratio.

an ad.

prompſiſſe.

vinximus.

Quid ĩ debili memoria.

bẽda hoc modo. Vel in hoc vt qui credident & ſperet.

ASCENSIVS.

¶ Sceuola in luſu duodeciʒ ſcriptorũ: lego cum Val. & Ald. ſcruporuʒ: vnde adnotauit Valla illud Martialis lib. xiij. in xeniis. Hæc mihi biſſeno numeretur teſſera puncto. Calculus hic gemino diſcolor hoſte perit. Proſam vinctã: ſunt qui iũctam legant. Nec eſt emendatio locus: lego mẽdacio ſaluis. i. tantiſper dũ ſalui & ſuperſtites erunt qui interfuerunt: quia ſi mentiretur poſſent refellere. intelligitur aũt iis ĩ relatiuo qui. Nihil æque. ſ. vti memoria. Statĩ vt pręcepti: lego vt pręcepi. Et quantum nox interpoſita: licet nos Raphaelis impreſſio habeat. Ex hac ingeniorũ diuerſitate nata dubitatio eſt: ad verbũ ſit ediſcendũ dicturis: an vim modo &c. ſic Vallen̄. ſic inquã non poſita particula an in principio ſed in medio: licet Raphael legendũ cẽſeat an ad verbũ: & Aldus vt ſolet illi audiens factus ſit. cum tamẽ moris Fabiani ſit (vt iam ſæpe animaduerti) particulam an ſemel duntaxat idq; in medio ponere. Aliis vſitatius eſt ne pro an priori particulæ apponere: quale eſſet. Ad verbũ ne ſit ediſcendũ: dicturis. i. habituris orationem. Pronũciari. i. ferri ſententiã. Alioqui etiã ſcribere ſit ſuperuacuũ. Idq; præcipue a pueris obtinendũ &c. ſic Vallen̄. a quo Raph. admonit⁹ haud dubie eſt. Quod libertatem negligentiæ facit. Sic Val. & Al. non negligentia: vt impreſſio Raphaelis habet. Sʒ ibi protinus ſumpſiſſe: ſic Vallen̄. Aldus aũt Raphaelem ſecutus prõpſiſſe impreſſit: quod ſi ſequar legã inde nõ ibi: nã promo inde potius q̃ ibi dicendũ videtur. Quæ non putat aduerſus pręparata: legam cum Val. & Al. Aduerſus ſe ꝑparata. Quæ optime iũximus: ſunt qui vinxim⁹ legere malint. Vallen̄. habet: etiã inutile erit ad omnia ſe verba alligare.

eorum:cuiuslibet aut deformẽ hęsitationem:aut etiã silentium inducat. Tutiusq́ multũ cõprehẽsis aĩo rebus ipsis, libertatem sibi eloquẽdi relinquere. Nã & inuitus pdit qsq́ id qđ elegerat verbũ:nec facile reponit aliud:dũ id qđ scripserat.q̃rit. Sed ne hoc quidẽ infirmæ memorię remediũ est:nisi in iis q sibi faculta tem aliquã dicẽdi extpe parauerũt. Qđ sicui vtrũq́ defuerit: huic omittere totũ actionũ laborẽ:ac siqd in literis valet ad scri bendũ potius suadebo cõuertere. Sed hęc rara infœlicitas erit. Cæterũ quantũ natura studioq́ valeat memoria:vel Themisto cles testis:quẽ vnũ intra annũ optime locutũ esse persice cõstat vel Mithridates:cui duas & viginti linguas:quot nationib⁹ im perauit:traditur notas fuisse:vel Crassus ille diues:qui cũ Asię prœsset:quinq́ græci sermõis differẽtias sic tenuit:vt qua qsq́ apud eũ lingua postulasset: eadẽ ius sibi redditũ ferret:vel Cy rus quẽ oĩm militũ tenuisse creditũ ẽ noĩa. Quin semel auditos q̃libet multos versus ꝓtinus dicitur reddidisse Theodectes. Di cebantur etiã esse nunc qui facerẽt:sed mihi nunq̃ vt ipse inter essem contigit: habenda tamen fides est:vel in hoc:vt qui cre diderit & speret.

Memoria
Themistocles.
Mitridatis.
Crassi.
Cyri.
Theodectis

De pronunciatione. Cap. III.

Ronũciatio a plerisq́ actio dicitur:sed pri⁹, nomen a voce:sequens,a gestu videtur acci pere. Nãq́ actionem Cicero alias quasi sermo nem:alias eloquentiã quandam corporis di cit. Idẽ tamen duas eius partes facit:quę sunt eædẽ pronunciationis: vocẽ atq́ motũ. Qua propter vtraq́ appellatione indifferenter vti licet. Habet autem res ipsa miram quandã in orationibus vim ac potestatem. Nec eñ tam refert qualia sint:quæ intra nosmet ipsos cõposuimus:q̃ quo modo efferantur. Nã ita quisq́ vt au dit,mouetur. Quare nec probatio vlla quę aliquo modo venit ab oratore tam firma est:vt nõ perdat vires suas nisi adiuuetur asseueratione dicentis. Affectus omnes languescãt necesse est: nisi voce:vultu:totius prope habitu corporis inardescant. Nã cum hęc omnia fecerimus:fœlices tamen si nostrũ illum ignem iudex cõceperit:ne dum eũ supini securiq́ moueamus:ac nõ & ipse nostra oscitatione soluatur. Documẽto sunt vel scenici acto res:qui & optimis poetarum tantũ adiiciunt gratię:vt nos in finite magis eadem illa audita q̃ lecta delectẽt. & vilissimis etiã quibusdam impetrent aures:vt quibus null⁹ est in bibliothecis locus:sit etiã frequens in theatris. Q̃ si in rebus quas fictas es se scimus:& inanes tantũ pronũciatio potest:vt irã, lachrymas, solicitudinem afferat:q̃to pl⁹ valeat necesse est vbi & credim⁹! Equidem vel mediocrem orationẽ cõmendatam viribus actio nis affirmauerim plus habiturã esse momẽti:q̃ optimam eadẽ illa destitutã. Siquidẽ & Demosthenes quid esset in toto ĩ opere dicẽ di summũ interrogatus:pronũciationi palmã dedit:eidẽq́

Pronũciatio
Actio.
Pronunciationis laus.
genero

Vel in hoc vt qui crediderit &.c. etiã speret:scʒ se similẽ posse consequi memoriam: quia nihil desperãdũ est homini:quod alterum humano ĩgenio assecutũ viderit. Et hęc de memoria tũ artificiali tũ naturali: tũ mixta. Cui⁹ tres ponit grad⁹: ĩ primo q acri vi memorię sũt ꝓditi,iisq́ totam orationem etiam ad verbum ediscendam præcipit:vbi vitabimus ineptulorũ locutionẽ dicentium de verbo ad verbum:satis eñ est dicere ad verbum. In secundo qui mediocri:iisq́ si nõ verba oĩa: oẽs tamen sentẽtias memoria cõplectendas & eã dicendi peritiã obtinẽdam vt cõceptus aĩ exprimere etiam diserte possint. In tertio q tã debili vt ne sententiarũ quidẽ oĩum meminisse possint quibus nõ dicendũ sed scribẽdum si docti sint suadet.

RAPH.

¶ Pronunciatio a plerisq́ actio dicit. ¶ De pronũciatione Fabius præcepta traditurus primũ quibus noĩbus appelletur: deinde q̃tũ in oratore polleat eleganter ostendit. ¶ Nec eñ eam refert qualia sint. Illũ accusatiuuʒ eã nec sensus nec loquẽdi ratio agnoscit. Quare locoeius tã particula est ascribenda. ¶ Vt non perdet. E vocali in a conuersa perdat legat & inardescant: vt sint coniũctiui modi. ¶ Nam cũ hæc oĩa fecerimus fœlices tamen si nostrũ illum ignem iudex conceperit ne dum supini securiq́ moueamur. Deprauatus hic loc⁹ facile sic emendari potest: si eũ ascribam⁹: & moueam⁹ legatur actiue:non moueamur passiue. hoc mõ. Ne dum eũ supini securiq́ moueamus. ¶ Vt quibus nullis ẽ bibliothecis loc⁹. Nullus i vocali in u cõuersa manifeste est legendũ. ¶ Ideoq́ ipse tam diligẽter apud Andronycũ Hippocratem studuit. Hypocritẽ recte a quibusdã legitur. ¶ Quãdiu de inceps orator. Ex quatuor his verbis tria sunt deprauata, Neq́ eñ q̃ sed qui. nõ

secundum ac tertium locum:donec ab eo quæri desierit:vt eã videri possit nõ præcipuã:sed solam iudicasse.Ideoq; ipse tã diligenter apud Andronycum Hypocritẽ studuit:vt admirantibus eius orationem rhodiis non immerito Aeschines dixisse videatur:quid si ipsum audissetis?&.M.Cice.vnã in dicẽdo actionem dominari putat.Hac Cn.Lentulum plus opinionis consecutum:q̃ eloquentia tradit.Eadem.C.Graccum in deflenda fratris nece totius po.ro.lachrymas concitasse.Antonium & Crassum multum valuisse.Plurimum vero.Q.Hortensium: cuius rei fides est:q eius scripta tantũ intra famam sunt:qui diu princeps oratorum:aliquãdo æmulus Ciceronis existimatus est:nouissime quoad vixit secũdus:vt appareat placuisse aliquid eo dicente:quod legẽtes non inuenimus.Et hercle cũ valeant multum verba per se:& vox propriam vim adiiciat rebus & gestus motusq; significet aliquid:profecto perfectũ quiddam fieri:cũ omnia coierũt,necesse est. ¶Sunt tamẽ qui rudẽ illam:& qualẽ impetus cuiusq; animi tulit:actionem iudicent fortiorem:& solam viris dignam:sed non alii fere q̃ qui etiam in dicendo curã & artẽ & nitorẽ & quicquid studio paratur:vt affectata:& parum naturalia solent improbare:vel qui verborũ atq; ipsius etiam soni rusticitate:vt.L.Cottam dicit Cicero fecisse:imitationem antiquitatis affectant.¶Verum illi persuasione sua fruant:qui hominibus vt sint oratores:satis putant nasci:nostro labori dent veniam:qui nihil credimus esse perfectum:nisi vbi natura cura iuuetur.In hoc igitur nõ contumaciter consentio primas partes esse naturæ.¶Nam certe bene pronunciare non poterit:cui aut in scriptis memoria:aut in iis quæ subito dicenda erunt:facilitas prompta defuerit:nec si inemendabilia oris incommoda obstabunt.Corporis etiã potest esse aliqua tanta deformitas:vt nulla arte vincatur.Sed ne vox quidem nisi liberalis actionem habere optimam potest.Bona enim firmaq;:vt volumus:vti licet.mala vel imbecilla & inhibet multa vt insurgere:exclamare:& aliqua cogit vt summittere,deflectere:& raucas fauces ac latus fatigatum deformi cantico reficere. Sed nos de eo nunc loquamur:cui non frustra præcipitur.¶Cũ sit autem omnis actio:vt dixi in duas diuisa partes vocẽ gestũq;:quorum alter oculos:altera aures mouet:p quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus.¶Prius est de voce dicere:cui etiam gestus accommodatur.In ea prima obseruatio est qualẽ habeas Secũda quo mõ vtaris.Natura vocis spectat quãtitate & qualitate.Quantitas simplicior,In summa enim grãdis aut exigua est:sed inter has extremitates mediæ sunt species:& ab ima ad summã:ac retro multi sunt gradus.Qualitas magis varia. Nã est & candida:& fusca:& plena:& exilis:& lenis:& aspera:& cõtracta:& fusa:& dura:& flexibilis:& clara:& obtusa,Spirit⁹ etiam longior breuiorq;:nec causas cur quicq; eorũ accidat perseq proposito operi necessariũ est.Eorũ ne sit differentia in quibus aura illa concipitur:an eorũ per quæ velut organa meat:an ipsi

Pronunciatio ex natura sit an ex arte. [side-note beside "omnia coierũt … qualẽ"]

Quantitas vocis. [side-note beside "litate.Quantitas simplicior"]

Qualitas. [side-note beside "summã:ac retro multi sunt gradus"]

Spiritus. [side-note beside "tracta:& fusa:& dura"]

---

deinceps sed princeps:non orator:sed oratorum contẽderim vel refragãtibus exẽplaribus esse legendũ.De actione vero.Qu.Hortẽsij:qua vel nimiũ valuisse dicitur.A.quoq; gellius hęc scribit.Ad eundem modũ Hortensius oĩbus ferme oratoribus ętatis suę nisi.M.Tullio clarior:qui multa cũ mũdicia & circũspecte cõpositeq; indutus & amictus esset:manusq; eius inter agẽdũ forens argutæ admoduz & gestuosæ:maledictis cõpellationibusq; probrosis iactatus est:multaq; in euz quasi in histrionem in ipsis causis atq; iudicijs dicta sunt.Sed cum.L.Torquat⁹ subagresti homo ingenio & infestiuo grauius acerbiusq; apud conciliũ iudicũ cuz de causa Syllæ quereret nõ iam histrionẽ esse diceret:sz gesticulariam Dionysiãq; cũ notissimę saltatriculę nomine appellaret:tũ voce molli atq; demissa Hortensius:Dionysia inquit Dionysia malo equidez esse q̃ quod tu Torquate ἄμουσος.ἄγροδίαιτος ἀπροσίτος.Id est inelegans agrestis aditu difficilis.¶Bõa et firmaq; vt volum⁹ vti licet.volum⁹ i vocali erasa legat.¶Quãtitas eñ.loco illius coniunctionis eñ simplicior ẽ verbuz videtur reponendum.¶Spatijs quoq; lenioribus aut citatioribus t litera interposita lentioribus est legendũ vt citatioribus opponatur.¶Et vt facies q̃q̃ ex paucissimis cõstat infinita:ita vox emendate quidã legunt infinitã:& hæc duo verba habet differẽtiã ascribunt.hoc modo.Infinitam habet differẽtiã.¶Nec semper a contentione cõtendere licet.Contẽdere nihil sensui cõgruit Cõquiescere autem loco illius mihi reponendũ videt.¶Nec imbuamur ea cõsuetudine:quam desideratura nõ sit.Sic quidem legitur. Sed videt sensus exposcere vt quæ duratura non sit legatur.¶Nec silentio subsideat. E vocali erasa subsidat rectius legit.

Hortensii habitus. [side-note beside "qua vel nimiũ valuisse dicitur"]

ASCENSIVS.

¶ Pronunciatio &c. Sub hoc capite vt indicat Vallēn. codex: agitur de vocis natura: de cura eiusdē: de gestu: de cultu: quid cuiq; causæ cōueniat, quid cuiq; parti: & sentētijs & verbis. Sed prius &c. ordo est: sed res q̃ vocatur pronunciatio videtur accipere prius nomen qđ est pnūciatio a voce: &c. Habet Vallēn. tā refert. habet inardescunt nō inardescāt. itē ne dū eū &c. moueamus & nullus. In toto genere dicēdi. Vallēn. & Ald. habent in toto opere. Et adnotauitq; hunc locū acutius excussit Quintilianus q̃ Cicero: Addēdo donec: nec nō & Vale. maximus: Addendo pene se totū ei debenduz quod Cicero nō addidit. habet hypocriten. Quid si ipsum audissetis? Diuus Hieronym⁹ in prologo bibliorū dicit: habet, nescio qd, latentis energiæ viuæ vocis act⁹: & i aures discipuli de auctoris ore trāsfusa forti⁹ sonat. Vñ & Aeschies cū Rhodi excularet, & legeret illa Demosthenis oratio: quā aduersus eū habuerat: mirātibus cunctis atq; laudātibus: suspirās ait, Quid si ipsam audissetis bestiam sua verba resonantez? Qui diu princeps oratorum: sic est in Vallēn. q̃q̃ dissimulat Raphael se vidisse. Quantitas simplicior: sic in Vall. fine eīn & fine est: cuz Aldo vtrūq; sit: neutrum tamen est necessariū: quia vtrunq; statim sequit̃. Per quos qđ sup ẽ vocis: sic Vall. & spatijs lentioribus. & infinitā habet differentiā. Et nō minus hæc. s. vox: q̃ illa. s. facies. Et negligentia minuūtur: sic in Vallēn. nec adscriptum est vel inscitia: quod plane ineptuz est: nō enim inscitia opponit̃ curę: vt negligentia: nec inscitia proprie minuūtur vocis bona: sed desunt potius. Nec cura eadē oratoribus: sic quoq; Vallēn. sicq; legendum non orationibus. Item molles ac læues nō lenes. Quarum spiritus etiam si vltra paulum coit: sic omnes habent: putem tamen legendū quarum fluctus: Ita curę non idem genus. sic Vallēn. Nā neq; certa tempora ad spirandum. sic Vallēn. & Rapha. sed Aldum sequar qui impressit ad spatiandum. Respicit enim ad illud: quod ambulatio: vnctio & c. præstat. Nec semper a contentione concedere licet: sic Vall. Aldus post Raphaelem impressit cōquiescere. Nec imbuamur ea cōsuetudine quæ duratura nō sit: sic Aldus: in Vallēn. autem est nec imbuatur ea consuetudine quam desertura sit. Item subsidat. &c.

propria natura: an prout mouetur lateris pectorisue firmitas: an capitis plus adiuuet. Nam opus est omnibus: sicut non oris modo suauitate: sed narium quoq; per quas qđ superest vocis egreditur. Dulcis tamē esse debet nō exprobrās sonus. Vtendi voce multiplex ratio. Nā p̃ter illā differētiā quæ est tripertita: acutæ: grauis: flexæ: tum intētis: tū remissis: tum elatis: tum inferioribus modis opus est. Spatiis quoq; lentioribus aut citatioribus: Sed iis ipsis media interiacēt multa: & vt facies q̃q̃ ex paucissimis constat infinitam habet differentiā: ita vox & si paucas quæ nominari possent: continet species, propria cuiq; est: & nō hæc minus auribus q̃ oculis illa dignoscitur. Augētur autem sicut omnia, ita vocis quoq; bona, cura: & negligentia minuuntur. Sed cura non eadem oratoribus quæ phonascis conuenit: tamen multa sunt vtrisq; cōmunia: firmitas corporis: ne ad spadonum & mulierum & ægrorum exilitatem vox nostra tenuetur: quod ambulatio: vnctio: veneris abstinentia: facilis ciborū digestio. i. frugalitas, pręstat. Pręterea vt sint fauces integrę: id est molles ac lęues: quarū vitio & frāgitur & obscuratur & exasperatur & scinditur vox. Nam vt tibiæ eodē spiritu accepto aliū clausis: alium apertis foraminibus: alium non satis purgatæ: alium quassæ sonū reddunt: ita fauces tumentes strangulāt vocem: obtusæ obscurāt: rasæ exasperant: conuulsę fractis sunt organis similes. Finditur etiam spiritus obiectu aliquo: sicut lapillo tenues aq̃: quarū † fluctus etiā si vltra paulū coit: aliquid tamen caui relinquit post idipsum qđ offenderat. Humor quoq; vocem vt nimius impedit: ita consumptus destituit. Nā fatigatio, vt corpora, non ad pręsens modo tempus: sed etiam futurū afficit. Sed vt cōmuniter & phonascis & oratoribus necessaria est exercitatio: qua omnia cōualescūt: ita curę non idem genus. Nam neq; certa tempora ad † spatiandū dari possunt tot ciuilibus officiis occupato: nec pręparare ab imis sonis vocē ad summos: nec semper a contentiōe † concedere licet: cū pluribus iudiciis sępe dicendum sit. Ne ciborū quidem est eadem obseruatio. Nō eīn tā molli teneraq; voce: q̃ forti ac durabili opus est. Cum illi omnes etiam altissimos sonos leniant cantu oris: nobis pleraq; aspere sint cōcitateq; dicēda, & vigilandę noctes: & fuligo lucubrationum bibenda: & in sudata veste durandum est. Quare vocem delitiis non molliamus: nec † imbuamur ea consuetudine: † quę duratura non sit: sed exercitatio eius talis sit: qualis vsus nec silentio subsidat: sed firmet̃ consuetudine: qua difficultas omnis leuatur.

Vtendi vo's cerō.

Vocis cura.

spiritus.

spirandum

conquiescere

Imbuatur. quā desertura sit.

Ediscēdi rō. ¶Ediscere autem quo exercearis erit optimū: Nam ex tempore dicenti auocatur cura vocis, ille qui ex rebus ipsis concipitur affectus: & ediscere q̄ maxime varia: quę & clamorē & disputationem & sermonē & flexus habeant: vt simul in omnia paremur. Hoc satis est: alioqui nitida illa & curata vox insolitū laborem recusabit: vt assueta gymnasiis & oleo corpora q̄libet sint in suis

speciosa. facesq;. certaminibus † spatiosa atq; robusta: si militare iter † fascesq; & vigilias imperes deficiant: & quærant vnctores suos nudumq; sudorem. Illa tamen in hoc opere pręcipi quis ferat? Vitandos soles atq; ventos: & nubila etiā ac siccitates. Ita si dicendum in sole: aut vētoso: hūido: calido die fuerit: reos deserem⁹? Nā crudum quidē aut saturum: aut ebriū: aut eiecto modo vomitu: q̄ cauenda quidā monent: declamare neminē qui sit mentis compos puto. Illud nō sine causa ab omnibus pręceptū: vt parcatur

qui. maxime voci in illo a pueritia in adolescentiam transitu † quia naturaliter impeditur: nō vt arbitror propter calorē: quod quidam putauerunt. (Nam est maior in aliis) sed propter humorem potius. Nā hoc ætas illa turgescit. Itaq; nares etiam, ac pectus: eo tēpore tumēt: atq; omnia velut germinant tenera: & iniuriæ obnoxia. Sed vt ad propositū redeam: iam confirmatæ cōstitutęq; vocis, genus exercitationis optimū duco: quod est operi simillimū: dicere quotidie: sicut agimus. Nāq; hoc modo non vox tantū confirmatur & latus: sed etiam corporis decens & accōmodatus orationi motus cōponitur. Non alia est autem ratio pronunciationis: q̄ ipsius orationis. Nā vt illa emendata: dilucida: ornata: apta esse debet: ita hæc quoq; emendata erit id

Pronūciationis rō eadem quę & orōnis est vitio carebit: si fuerit os facile explanatum: iucūdum: vrbanū: id est in quo nulla neq; rusticitas neq; peregrinitas resonet. Non enim sine causa dicitur barbarū græcūue. Nam sonis homines vt æra tinnitu dignoscimus: ita fiet illud q̄d Ennius p̄bat cū dicit: suauiloquenti ore Cethegū fuisse. Non q̄d Cicero in iis repręhendit: quos ait latrare non agere. Sūt enim multa vitia de quibus dixi: cū in quadam primi libri parte puerorum ora formarem: opportunius ratus in ea ætate facere illorū mentionem: in qua emēdari possunt. Itaq; si ipsa vox primum fuerit (vt sic dicam) sana: nullū eorū de quibus nunc dixi patiet̄ incōmodum: deinde non subsurda: rudis: immanis: dura: rigida: vana: prępinguis: aut tenuis inanis: acerba: pusilla: mollis: effœminata. Spirit⁹ nec breuis nec parū durabilis nec in receptu dif

Pronunciatio dilucida. ficilis. Dilucida vero erit pronūciatio primū si verba tota exegerit: quorū pars deuorari: pars destitui solet plerisq; extremas syllabas non proferentib⁹: dū priorū sono indulgent. Vt aūt est necessaria verborū explanatio: ita omnes imputare & velut annumerare literas molestū & odiosum. Nā & vocales frequētissime coeūt: & consonantiū quędā insequente vocali dissimulant̄: vtriusq; exemplū posuim⁹. Multū ille & terris. Vitat̄ etiam durior inter se cōgressus: vnde pellexit & collegit & q̄alio loco dicta sunt. Ideoq; laudat̄ in Catullo suauis appellatio literarum,

BAPH.

¶Nam ex tēpore dicentem aduocata cura vocis ille q̄ ex rebus concipitur affect⁹. Accurata emendatione deprauatus hic indigeret loc⁹ Sed eā nondū excogitare potui: nisi forte non dicentem sed dicenti & auocatur pro illo aduocata legatur. hoc modo. Nā ex tēpore dicenti auocatur cura vocis. ¶Ediscere q̄ maxime varia. Et copula eleganter a quibusdā est ascripta. hoc mō: & ediscere. ¶Si militare iter fascesq;. s. litera expuncta faces legendū mihi videt̄. ¶Reos diseremus: i vocali in e conuersa deserem⁹ esse legendū, facile constat. ¶Nā quidē crudū. Quidē particula vt ex elegantiæ ratione notatur ex secūdo in tertiū locū est transferenda: vt hoc modo legamus. Nā crudū quidem. ¶Qui naturaliter impedit̄. A vocali ascripta qa mihi legēdū videtur. ¶Nā hæc ætas illa turgescit. hoc non hæc legendū esse patet. ¶Atq; oīa velut germināt tenera & iniuriæ obnoxiæ varie hoc quoq; legit̄. Nam quidā sic legunt. Atq; oīa velut eo tēpore germināt eoq; sunt tenera & iniuriæ obnoxia: sed rectius in eo exēplari q̄d suscepimus corrigendū mihi legi videt̄. ¶Non q̄d Cicero in ijs repræhēdit quos agit latrare nō agere. Ait proculdubio legendum est. Hoc aūt Cicero scribit ī Bruto & in tertio de oratore. ¶Secundū est vt sit oratio distincta. i. qui dicit: & īcipiat vbi oportet desinat. Vt particula ac & copula desiderātur in hoc sensu: vt legatur. Id est vt qui dicit & incipiat vbi oportet & desinat ¶Et cōtinuū sermonē: qui faciebat Italiam lanuinaq; diuidi. t. litera ascripta diuidit legatur. ¶Nam vox vt nerui tā remissior hoc & grauior & plenior. Tā particula nullo modo huic sensui cōuenit. Quare eius loco reponat̄ quo. hoc modo. Nā vox vt nerui quo remissior. ¶Hi quoq; dū augenda intentio est. Que copula illi⁹

Oratio distincta.

Secundum est vt sit oratio distincta: id est vt qui dicit: & incipiat vbi oportet & desinat. Obseruandũ etiam quo loco sustinẽdus: & quasi suspendendus sermo sit: quod graeci ὑποδιαστολὴν vel ὑποσυστολὴν vel ὑποστιγμὴν vocant quo deponendus suspenditur. Arma, virũq; cano. quia illud virũ ad sequentia pertinet vt sit virum troiae qui primus ab oris. & hic iterũ, Nã etiãsi aliud est vnde venit q̃ quo venit: non distinguendum tamen: quia vtrũq; eodem verbo continetur venit. tertio Italiam, quia interiectio est: fato profugus: & continuũ sermonem: qui faciebat Italiam. Lauinaq; diuidit, ob eãdemq; causam: quarto profug⁹ deinde lauinaq; venit Littora. Vbi iam erit distinctio: quia inde alius incipit sensus. Sed in ipsis etiam distinctionibus tempus alias breuius alias longius dabimus. Interest enim sermonẽ finiat an sensum. Itaq; illam distinctionẽ Littora: protinus altero spiritus initio insequar: cũ illuc venero: atq; altę moenia Romę. deponam: & morabor. & nouũ rursus exordium faciam. Sunt aliquando & sine respiratione quaedã morae etiam in periodis: vt in illa. In coetu vero po. ro. negociũ publicum gerens, magister equitũ & cętera, multa habent membra. Sensus enim sunt alii atq; alii: & sicut vna circũductio est: ita paulum morandũ in iis interuallis, non interrũpendus est contextus: & econtrario: spiritum interim recipere sine intellectu morae necesse est: quo loco quasi surripiendus est: alioqui si inscite recipiatur, nõ minus afferat obscuritatis q̃ vitiosa distinctio. Virt⁹ aũt distinguẽdi fortasse sit parua: sine qua tamẽ esse nulla alia ĩ agẽdo potest. ¶ Ornata est pronũciatio cui suffragaẽ vox facilis: magna: beata: flexibilis: firma: dulcis: durabilis: clara: pura: secans aera: auribus sedens. Est enim quaedã ad auditũ accõmodata nõ magnitudine: sed proprietate ad hoc velut tractabilis: vtiq; habẽs omnes in se qui desideranẽ: sonos intentionesq;: & toto (vt aiũt) organo instructa: cui aderit lateris firmitas, spiritus cũ spatio pertinax: tum labori non facile cessurus. Neq; grauissimus aũt in musica sonus: nec acutissimus orationibus cõuenit. Nam & hic parum clarus nimiũq; plenus: nullũ afferre animis motum potest: & ille pręteuuis & immodicae claritatis: cũ est vltra verum: tũ neq; pronũciatione flecti nec diutius ferre intentionem potest. Nam vox vt nerui quo remissior hoc & grauior & plenior: quo tẽsior hoc tenuis & acuta magis est. Sic ima vim non habet, summa rũpi periclitatur: mediis igitur vtendũ sonis. Iiq; cum augenda intentio est excitãdi: cũ summittenda, sunt tẽperandi. Nam prima est obseruatio recte pronunciandi ęqualitas: ne sermo subsultet imparibus spatiis ac sonis, miscens longa breuib⁹, grauia acutis, elata summissis, & inęqualitate horũ omnium: sicut pedũ claudicet sermo.

Ornata pronunciatio. Vox bona.

quoq; loco vt reponatur sensus exposcit. Et in aequalitate horum omniũ ὕφεν nota est ascribenda ne in aequalitate duae dictiões putenẽ.

ASCENSIVS.

¶ Nã ex tẽpore dicenti auocatur cura vocis, illeq; ex rebus ipsis concipitur affect⁹ & edisceie q̃ maxime varia sic Val. & Ald. Quilibet sunt in suis certaminibus speciosa & robusta: sic omnes: dubitem tamen an legendum sit spatiosa: Nam platones .i. spatiosis & latis humeris praediti boni putãtur luctatores. Si militare iter fascesq; & vigilias: sic Aldus Raphaelem secutus ego tamen Vallẽs. sequar: q fasces habz .i. sarcinulas. Nã lectũ est saepe imperatum militibus quo duriores fiant sarcinulas suas portare: vt arma. vallum: & similia. Et licet vigiliae ad faces seruentur non tamen ad faces deficiant illi athletę sed ad vigilias & ad falces si imponantur. Reos deseremus in Vallẽs. est desererem⁹. Et q naturaliter impediẽ: vt sit qui transitus. Habet, nam hoc ętas illa turgescit. Item. Et omnia velut germinãt tenera & miuriae obnoxia. Item: in quo nulla neq; rusticitas neq; peregrinitas resonet: in quo tres negatiões non plus efficiũt q̃ vna. Cũ dicit suauiloquentiorem. legam cum Val. & Ald. suauiloquenti vt sit vna dictio & per compositionem secunda correpta: aut vt suaue loquenti diuisis dictionib⁹ vt maro, & suaue rubens iacinthus: addãq; ore nõ orẽ: vt sit a noiatiuo os oris. habet Vallẽs. ait non agit: & adnotauit in Bruto & in tertio de oratorẽ id haberi. Spiritus nec breuis nec parum durabilis: nec in receptu difficilis: sic Vallẽs. vnde non legam nec in perceptu. Molestum & odiosum: sic Val. fine est. Quod graeci hypodiastolen vel hyposystolen vel hypostigmen vocant. Sic Aldus: nam caeteri non habent vel hyposystolen. Habent tam Val. q̃ Ald. paulum morandum. vbi in Rapha. paulo offendi. Habet Vallẽs. Nam vox vt nerui quo remissior &c. Ii quoq; cum augendi intẽtio est excitãdi: sic quidẽ habet Vallẽs. placet tñ vt sentit Raphael Iiq; legere. vt sit: & ij. Nã quoq; cũ sit idem quod etiã socium quaerit. Habet Vallẽs. inęqualitate cõiũctis syllabis prima cũ sequẽtibus.

¶Secunda varietas est: q̃ solũ est pronunciatio. Ac nequis pugnare inter se putet equalitatem & varietatẽ: cũ illi virtuti cõtrarium sit vitiũ inæqualitas: huic qui dicitur quasi quidã μονοπρόσωπον vnus aspect⁹. Ars porro variãdi cũ gratiã prębet ac renouat aures: tũ dicẽtem ipsa laboris mutatione reficit: vt stãdi: ambulãdi: sedendi: iacendi vices sunt: nihilq́ eorũ pati vnum diu possum⁹. Illud vero maximũ (sed id paulopost tractabim⁹) ꝙ secundũ rationem rerũ de quibus dicimus: animorũq́ habitus cõformanda vox est: ne ab oratione discordet. Vitemus igitur illam quæ grece μονοτονία vocatur: vna quędam spirit⁹ ac soni intẽtio: non solum ne dicamus omnia clamose, quod insanum est: aut intra loquendi modũ, q̃d motu caret: aut submisso murmure, quo etiã debilitatur omnis intentio: sed vt in iisdem partibus, iisdemq́ affectibus. Sint tamẽ quędam nõ ita magnæ vocis declinationes: prout aut verborũ dignitas: aut sententiarum natura: aut depositio: aut inceptio: aut transitus postulabit. vt qui singulis pinxerunt coloribus: alia tamen eminentiora: alia reductiora fecerũt: sine quo ne membris quidẽ suas lineas dedissent. Proponamus enim nobis illud Ciceronis in oratione nobilissima pro Milone principiũ: nõne ad singulas pene distinctiones: q̃uis in eadem facie, tamen quasi vultus mutandus est: Etsi vereor iudices: ne turpe sit pro fortissimo viro dicere incipientem timere, etiam si est toto proposito cõtractũ atq́ submissum quia & exordiũ est & solliciti exordium: tamen fuerit: necesse est aliquid plenius & erectius: dũ dicit pro fortissimo viro dicere: q̃, & si vereor, &, turpe sit, &, timere. Iam secũda respiratio increscat oportet: & naturali quodam conatu: quo minus pauide dicimus quę sequũtur: & quo magnitudo animi Milonis ostenditur: minimeq́ deceat: cum. T. Annius ipse magis de reipu. salute q̃ de sua perturbetur. Deinde quasi obiurgatio sui est, Me ad eius causam parem animi magnitudinẽ afferre non posse: tũ inuidiosi ora: Tamen hæc noui iudicii noua forma terret oculos. Illa vero iam pene apertis (vt aiunt) tibiis: qui quocũq́ inciderũt: veterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorũ requirũt. Nam sequens latum etiã atq́ effusum est. Non enim corona cõsessus vester cinctus est vt solebat. Q̃d notaui vt appareret non solum in membris causæ sed etiã in articulis esse aliquam prõũciandi varietatem: sine qua nihil nec minus nec maius est. Vox autem vltra vires vrgenda non est, Nam & suffocata sæpe, & maiore nisu minus clara est. Et interim elisa in illũ sonum erũpit: cui greci nomẽ ab immaturo gallorum cantu dederũt. Nec volubilitate nimia confundenda, q̃ dicimus: qua & distinctio perit & affectus: & nõnunq̃ etiã verba aliqua sui parte fraudantur. Cui contrariũ est vitiũ nimiæ tarditatis. Nam & difficultatem inueniendi fatetur: & segnitia soluit animos: & in quo est aliquid: tẽporibus prefinitis aquam perdit. Promptũ sit os, non preceps moderatũ, non lentũ. Spiritus quoq́ nec crebro receptus concidat sententiam: nec eo vsq́

Variandæ artis bona.

Monotonia vitanda.

Facies. Vultus.

Vox non nimis vrgẽda.

Oris dispositio. Spiritus.

RAPH.

¶ Huic quæ dicitur quasi quidam μονοπρόσωπον vnus aspectus. Qui nõ quæ est legendũ: & trãspos̃ita hęc duo sunt verba: quasi quidã. quę sic in ordinem redigentur si post illam dictionem græcam collocabũtur. hoc modo. Huic qui dicit̃ μονοπρόσωπον quasi quidã vnus aspectus. ¶ Confirmanda vox ne ab oratiõe discordet. Cõformanda: i vocali in o cõuersa: vt legatur sensus exposcit. ¶ Aut intra loquendi modũ quod motu: aut submisso murmure. Huic sensui aliquid verbi deesse videtur. Quare caret verbũ videtur esse ascribendũ hoc modo. Quod motu caret: ¶ Sine quo ne membris quidã suas lineas dedissent. Quidem aperte legendũ est: non quidã. ¶ Quo minus pauide dicim⁹ quę sequũtur. M. litera expũcta atq́ a vocali ascripta quæ legendum est. ¶ Nõ eñ corona cõsessus videt̃ cinctus est. Culpa librariorũ vester pronomen in videtur verbũ esse deprauatũ facile ex oratione Ciceronis ꝑcipi põt. ¶ Cui græci nomen immaturo: & gallorũ cantu dederunt: & copula est eradenda ab vero ꝓpositio ascribenda: hos modo. Cui græci ab immaturo gallorũ cantu nomen dederunt. ¶ Id græci βράγχον vocant. βράγχον raucitatem interꝓtantur. ¶ Et oris humores proximos spargere. Humore expuncta. s. litera manifeste est legendũ. Multis eñ hoc inter orandũ euenit: vt sputo ꝓximos aspergãt. ¶ Quid vero mouendus affectibus cõtrariũ magis: q̃ cũ docendũ: irascẽdum: indignandũ: cõmiserãdũ sit non solũ ab iis effectibus in quos inducendus est iudex recedere. Librariorũ culpa verba hui⁹ sensus deprauata sic corriguntur: mouẽdis eñ affectibus: & docẽdũ. c. litera in. l. cõuersa & affectib⁹ ꝓ effectib⁹ est legẽdum. ¶ Quod in huic deformitati prępi⁹. Loco in præpositionis est verbũ repo-

tratur. ¶ Et hoc quodã naturali initio venit. Sic quidem legitur: sed pro initio fortassis vitio & venire legẽdum foret. ¶ Et cantus quidem: sed quid plerique intelligere volunt obscurior: non caret mẽda hic locus: ac quã fortasse non quid videtur esse legendum.

ASCENSIVS.

¶ Secunda, varietas: quæ solum est pronũciatio. Sic Aldus: in Valleñ. autẽ est: Secũda, varietas est: neque video cur expungendũ sit verbũ est: nam dependet ab illo superiore: Nã prima est obseruatio recte pronũciandi, æqualitas: vt sit Secũda obseruatio recte pronunciãdi, varietas ẽ: Addit in Valleñ. quod solũ est pronũciatio. vbi Aldus impressit quæ solum &c. Et vbi Raphael censet legendum: hunc qui dicitur μοjνοει Δ ὴὸ quasi quidam vnus spiritus: quẽquã quæ Valleñ. codex habet: tamẽ Aldus impressit qui: eum que sequar: cum sequentia sint masculina. Ipsa laboris per mutatiõe. In Valleñ. est mutatione: quod placet: nam cum mutata iterũ mutetur non est permutata. Quod Ianũ est: aut intra loquendi modum, quod motu caret sic Valleñ. Et ne mẽbris &c. Item Sunt tamẽ quædam nõ ita magnę vocis declinationes: vbi impressum inueni declamationes: quam vocẽ nõ recipio: licet Aldus recepit. Aut dispositio aut inceptio: lego cũ Val. & Al. aut depositio. ¶ Cuius in eadem facie, tamen quasi vultus mutandus est. Ex hoc loco (vt opinor) traxit Valla differentiam inter vultũ & faciem. Quo minus pauide dicimus quæ sequunt. Sic Valleñ. & consessus velfiet ad longũ: vnde quia nõ est scriptum vẽ: non dedit errandi ansam. In Valleñ. est a gallorum immaturo cãtu: parui tamen refert sic ne an vt Raphael legas: Qua et distinctio perit: sic Valleñ. non parit. Aquam perdit: adnotauit Valla que horologio aquæ olim vte-

trahatur donec deficiat. Nam & deformis est consumpti illius sonus: & respiratio sub aqua diu pressi similis, & receptus longior & non opportunus: vt qui fiat non vbi volumus: sed vbi necesse est. Quare longiorem dicturis periodũ colligendus est spiritus: ita tamẽ vt id neque diu, neque cũ sono faciamus: neque omnino vt manifestum sit: reliquis partibus optime inter iuncturas sermonis reuocabitur. Exercendus autem est: vt sit quã longissimus: quod Demosthenes vt efficeret: scandẽs in aduersum cõtinuabat: quã posset plurimos versus. Idem quo facilius verba ore libero exprimeret: calculos lingua voluens dicere domi solebat. *Demosthenis cura spiritus.*

Est interim & longus & plenus & clarus satis spiritus: non tamen firmæ intentionis: ideoque tremulus: vt corpora quæ aspectu integra neruis parum sustinentur: id græci βράγχον vocãt. Sunt qui spiritum cũ stridore per raritatem dentium non recipiunt: sed resorbent. Sunt qui crebro anhelitu: & introrsum etiam clare sonante: imitentur iumenta onere & iugo laborantia. Quod affectant quoque tanquã inuentionis copia vrgeantur, maiorque vis eloquentiæ ingruat: quã quæ emitti faucibus possit. Est alius concursus oris: & cum verbis suis colluctatio. Iam tussire & expuere crebro & ab imo pulmone pituitam trocleis adducere: & oris humore proximos spargere: & maiorem partem spiritus in loquẽdo per nares effundere: etiam si nõ vtique vocis sunt vitia: quia tamen propter vocem accidunt potissimum huic loco subiiciantur. Sed quodcũque ex iis vitiũ magis tulerim: quã quo nunc maxime laboratur in causis omnibus scholisque cantandi: quod inutilius sit: an fœdius nescio. Quid enim minus oratori conuenit: quã modulatio scenica: & nonnũquã ebriorum aut comesantium licentiæ similis? Quid vero mouẽdis affectibus cõtrarium magis quã cum dolendũ: irascendum: indignandum: cõmiserandum sit: non solum ab iis affectibus in quos inducẽdus est iudex: recedere: sed ipsam fori sanctitatem ludorũ talarium licentia soluere? Nam Cicero illos ex lycia & caria rhetores pœne cantare in epilogis dixit. Nos etiam cantandi seueriorẽ paulo modum excessimus. Quisque, non dico de homicidio: sacrilegio: parricidio: sed de calculis certe atque rationibus: quisque deni que (vt semel finiam) in lite cantat? Quod si omnino recipiendũ est: nihil causæ est: cur non illam vocis modulationem fidibus ac tibiis: immo me hercules: quod est huic deformitati propius cymbalis adiuuemus? Facimus tamen hæc libenter. Nam nec cuiquã sunt iniucũda quæ cantant ipsi, & laboris in hoc: quã in agẽdo minus est. Et sunt quidam qui secundum alia vitæ vitia: etiam hac vbique audiendi quod aures mulceat: voluptate ducantur. Quid ergo? non & Cicero dicit esse aliquem in oratiõe cantum obscuriorem? Et hoc quodam naturali initio venit. Ostendam non multo post: vbi & quatenus recipiendus sit hic flexus & cantus quidem (Sed quod plerique intelligere volunt) obscurior. *Cantandi vitium.* *Vitio.*

Trachea.

Cōmeſo.

bātur: qđ dicebatur clepſydra. Quā emitti faucibus poſſit: melius in Valleñ. ꝗ quæ emitti &c. Trocleis addu-
cere. Ad hæc verba adnotauit Valleñ. duo ſunt (vt medici aiūt) in extremitate oris meatus quorū vno aer ad
pulmonem trahitur qui etiā trachea eſt arteria, hoc Macrobius. A. aūt Gellius lib. xxvij. Per alterā aūt fiſtu
lam quæ græce nominatur τραχεία, ſpiritū a ſummo ore in pulmonē atq; inde rurſum in os & in nares com
meare &c. Pauloq; poſt. Inter edendū bibendūq; operire atq; protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Hæc illi
quibus vidētur velle tracheis eſſe legendū. Et oris humore: ſic Valleñ. Aut cōmeſantium licentię ſimilis. Sic
Val. Al. & Raph. codices habent: eſtq; fere publicus, cōſenſus vt commeſo mm geminato ſcribatur primāq;
producat: cū tamen iteratiuū a comedo videatur: qua origine comeſo priore breui ſcribatur. Vt vero dupli ſſ
ſcribatur nulla eſt ratio: nec ſic ab Aldo hic ſcriptū eſt. Habet Valleñ. Quid vero mouendis affectibus contra-
rium magis, ꝗ cū dolēdū &c. Immo me hercules: ſic Ald. & Rap. eoſq; ſequar licet Valleñ. habeat: me herculer
quia ſenſus eſt Me hercules ita iudicet vt ex animo loquor & verū me dicere exiſtimo. Habet Val. quod eſt huic
deformitati propius. Nā nec cuiꝗ ſunt iniucūda quæ cantant ipſi: Sic Val. & Ald. forte ꝙ qbuſꝗ in vſu nō eſt.
In Raphaelis autē codice erat quæ cantat: ipſi & laboris &c. Et hoc quodā naturali initio venit: ſic Aldus vt
ſit quaſi incitamento & qđ dicunt inſtinctu: idq; libentius ſequar ꝗ qđ in Valleñ: eſt vitio.

Pronunciatio apta.

Affectus duplices.

lenior Paulum.

Geſtus & laudes ei⁹.

Saltatio Progreſſu patet animus.

Clam enim tēpus eſt dicēdi quæ ſit apta pronūciatio: quę certe
ea eſt: quę iis de quibus dicimus accōmodatur. qđ qdē maxima
ex parte pſtant ipſi motus animorū: ſonatq; vox vt feritur. Sed
cū ſint alii veri affectus: alii ficti & imitati: veri naturaliter erū
pūt: vt dolentiū: iraſcentiū: indignātiū: ſed carēt arte: ideoq; nō
ſunt diſciplinæ traditione firmādi. Cōtra qui effingūtur imita
tione: artē habēt. Sed hi carēt natura. Ideoq; in iis primū eſt be-
ne affici & concipere imagines rerū: & tāꝗ veris moueri: ſic ve-
lut media vox, quē habitū a noſtris acceperit: hunc iudicū ani-
mis dabit. Eſt eñ mētis velut exēplar: ac totidē quot illa muta-
tiones habet. Itaq; lętis in reb⁹ plena, ſimplex: & ipſa quodā mo
do hilaris fluit. At ī certamine erecta totis virib⁹: & velut omni
bus neruis intēditur. Atrox in ira & aſpera ac denſa: & reſpira-
tione crebra. Neq; eñ pōt eſſe lōgus ſpirit⁹: cū īmoderate effun
ditur. Paulū in inuidia faciēda † lentior: qa nō fere ad hāc niſi in
feriores cōfugiūt. At in blandiēdo: fatēdo: ſatiſfaciēdo: rogādo:
lenis & ſubmiſſa. Suadētiū & monētiū: & pollicentiū: & cōſolan
tiū grauis. In metu & verecūdia cōtracta. adhortationibus for-
tis. diſputationib⁹ teres. miſeratione flexa & flebilis: & cōſulto
quaſi obſcurior. at in egreſſionib⁹ fuſa & ſecurę claritatis. in ex-
poſitione ac ſermonib⁹ recta: & īter acutū ſonū & grauē media.
Attollitur aūt cōcitatis affectib⁹, cōpoſitis deſcēdit: p vtriuſq;
rei modo altius vel inferius. Quid aūt quiſq; in dicēdo poſtu
let locus: paulū differā: vt de geſtu prius dicam: qui & ipſi voci
cōſentit: & animo cū ea ſimul paret. Is quātū habeat in oratore
momenti: ſatis vel ex eo patet: ꝙ pleraq; etiā citra verba ſignifi
cat. Quippe nō manus ſolū: ſed nutus etiā declarāt noſtrā volū
tatē: & ī mutis p ſermone ſunt: & † ſalutatio frequēter ſine voce
intelligitur: atq; afficit: & ex vultu progreſſuq; perſpicit habit⁹
animorū: & animaliū quoq; ſermone carētiū ira, lætitia, adula-
tio, & oculis: & qbuſdā aliis corporis ſignis dephēdit. Nec mi-
rū ſi iſta ꝗ tñ in aliquo poſita ſunt motu tantū in animis valent
cū pictura tacēs opus, & habitus ſemp eiuſdē, ſic in intimos pe-
netret affectus: vt ipſam vim dicēdi nōnūꝗ ſupare videat. Cō-
tra ſi geſtus ac vultus ab oratione diſſentiāt: triſtia dicamus hi
[illegible] firmem⁹ aliqua renuētes: nō auctoritas modo verbis: ſed
[illegible] ..ides deſit. Decor quoq; a geſtu atq; a motu venit. Ideoq;

RAPH.

Quod quidā maxima ex
parte pſtāt ipſi motus ani
morū. quidē a vocali in e
conuerſa legendū eſt. At
ingreſſionibus fuſa. e vo-
calis ita eſt aſcribenda: vt
in egreſſionibus legatur.
Et ſalutatio frequenter
ſine voce intelligitur atq;
afficit. Aliquid verborum
mihi hic deeſſe videtur.
Sic intimos penetret af
fectus. In præpoſitio aſcri-
benda eſt vt in intimos le-
gamus. Atq; id oſtende-
re maxime latus auctori-
bus moris eſt. Quid ſibi
velit hoc loco illud latus
mihi ſane non liquet. For-
ſitan vero latinis recte le-
geretur: vt intelligamus a
ctores potiſſimū latinos
id præ ſe ferre: quod ijs per
ſonis quas agūt cōueniat.
Et triſtitię quoddam nu
bilum ducāt. E vocali era-
ſa triſtitia legendum vide-
tur. His contrahitur: at
tollitur: emittitur. demit-
titur legēdum puto; vt illi
attollitur opponat. Vt
vna res in ea plus valeat.
In quibuſdam exemplari-
bus nulla recte legitur pro
vna. Sanguis ille q men
tis habitu mouetur: vt cū
infirma verecūdia cutē ac-
cipit: effunditur in ruborē
vt particula niſi erādatur
ſenſum cōfundit. Aut in
æqualitate: vt modo de p-
ſona comica dixeram diſſi
dent. Inæqualia p inæqua
litate in quibuſdā legitur
exemplaribus & aut con-
iunctio aſcribitur. hoc mo
do. Aut inæqualia aut vt
mō de pſona comica dixe-
ram diſſident. Sed minus

recte (vt mihi quidẽ videť) illa aut cõiũctio fuit ascripta. ¶ Vt eñ cõtractus tristitia. Et eñ legẽdũ eſt: nõ vt eñ aut ira eñ. vt in quibuſdã legiť exemplaribus. Annuendi quoq; renuendi ue ratione dimittũtur aut alleuãtur: demittũtur legẽdũ eſt. I vocalis in e mutata ¶ Tametſi denſim contẽptus faſtidiũ ſignificare ſolet. Denſus loco denſim ac ſignificari paſſiue legẽdũ ẽ. ¶ Cũ emũctio etiã frequẽter nõ ſine cauſa rephẽdať: frequẽtior emẽdate in qbuſdã legiť exẽplaribus. ¶ Cũ etiã in efficiẽdis verbis. Efferẽdis rectius mihi legi videtur q̃ efficiendis.

ASCENSIVS.

¶ Iam eñ tẽpus &c. depẽdet hoc a superiori: ſed qa de apta pronũciatione diſſerere incipit, diſtinximus. Qd quidẽ: ſic Valleñ. Paulum in inuidia faciẽda (in Valleñ. nõ eſt ea) lentiori ſic in Aldino: in Valleñ. eſt lenior: i Raph. leuior erat: placet Aldina lectio: qa ſeqtur. At i blãdiẽdo &c. lenis & ſubmiſſa. In miſeratiõe flexa & flebilis: ſic Val. nõ flexibilis. &, At in egreſſionibus &c. Et ſalutatio frequenter ſine voce intelligiť atq; afficit. Sic Aldus. in Valleñ. eſt & ſaltatio: ſed minus placet ꝑpter verbũ afficit. Neq; video obſcuritatẽ in ſenſu aut aliquid deeſſe. Verũ talis ſalutatio ſine voce in fœminis ꝑſertiz virginib⁹ ſępe aſpiciť dũ ꝑtranſeũtes oculis: nutu & ſubriſu tacite ſalutãt qbus bene volũt pluſq; afficiũt q̃ ſi eloquãtur. Et ex vultu: ꝓgreſſuq;. Vnde æneι. primo: Et vera inceſſu patuit dea: & aptius in quinto. diuini ſigna decoris Ardenteſq; notate oculos, qs ſpiritus illi Quis vultus, vociſq; ſonus vel greſſus eũti. Sic in intimos penetret affectus. in Valleñ. nõ eſt ꝑpoſitio in: neq; eã magnopere deſiderẽ ſi deſit. In ſiniſtras imagines redeat: ſic i Raphaelis codice: legã tñ potius cũ Val. & Ald. ſiniſ-

Demoſthenes grande quoddam ſpeculum intuens componere actionem ſolebat. Adeo q̃uis fulgor ille ſiniſtras imagines reddat ſuis demũ oculis credidit: qd efficeret. ¶ Præcipuum vero in actione ſicut in corpore ipſo caput eſt: cũ ad ipſum de quo dixi decorem tum etiam ad ſignificationem decoris illa ſunt: vt ſit primo rectum & ſecundũ naturã. Nam & deiecto humilitas: & ſupino arrogãtia: & in latus inclinato lãguor: & ꝑduro ac rigẽte barbaria quædã mentis oſtẽditur. Tũ accipiat aptos ex ipſa actione motus: vt cũ geſtu cõcordet: & manibus ac lateribus obſequatur. ¶ Aſpectus eñ ſemp eodẽ vertitur quo geſtus: exceptis quæ aut damnare: aut cõcedere: aut a nobis remouere oportebit: vt idem illud vultu videamur auerſari: manu repellere. Dii talẽ terris auertite peſtẽ. Haud equidẽ tali me dignor honore. Significat vero plurimis modis. Nam ꝑter annuẽdi: renuendi: confirmãdiq; motus ſunt & verecũdię & dubitationis & admirationis & indignationis noti: & cõmunes omnibus. Solo tamẽ eo facete geſtũ ſcenici quoq; doctores vitioſum putauerũt. Etiã frequens eius nutus nõ caret vitio: adeo iactare id & comas excutiẽtẽ rotare phanaticũ eſt. ¶ Dominatur autẽ maxime vultus. Hoc ſupplices: hoc minaces: hoc blandi: hoc triſtes: hoc hilares: hoc erecti: hoc ſubmiſſi ſumus. hoc pendẽt homines: hũc intuẽtur: hũc ſpectãt: etiã anteq̃ dicamus: hoc quoſdã amamus: hoc odimus: hoc plurima intelligimus. Hic eſt ſępe pro oĩb⁹ verbis. Itaq; in iis q̃ ad ſcenã cõponũtur fabulis: artifices pronũciãdi a perſonis quoq; affectus mutuãtur: vt ſit Niobe in tragœdia triſtis: atrox Medea: attonitus Aiax: truculentus Hercules. In comœdiis vero ꝑter aliã obſeruationẽ: qua ſerui: lenones: paraſiti: ruſtici: milites: vetulæ: meretriculæ: ancillæ: ſenes: auſteri ac mites: iuuenes ſeueri ac luxurioſi: matronę: puellę: inter ſe diſcernuntur. Pater ille cuius præcipue partes ſunt: quia interim cõcitatus: interim lenis eſt: altero erecto: altero cõpoſito eſt ſupercilio: atq; id oſtendere maxime † latinis actoribus moris eſt: qd cum iis quas agunt partibus congruat. ¶ Sed in ipſo vultu plurimum valent oculi: per quos maxime animus emanat: vt citra motum quoq; & hilaritate eniteſcant: & triſtitia quoddam nubilum ducant. Quinetiam lachrymas iis natura mentis indices dedit: quæ aut erumpunt dolore aut lætitia manant. Motu vero intenti, remiſſi, ſuperbi, torui, mites, aſperi, fiunt: quæ vt actus popoſcerit fingentur. rigidi vero & extenti: aut languidi & torpentes: aut ſtupentes: aut laſciui et mobiles: aut natantes: et quadam voluptate ſuffuſi: aut limi: et (vt ſic dicam) venerei: aut poſcentes aliquid pollicenteſue nunq̃ eſſe debebunt. Nam opertos compreſſoſve eos in dicendo: quis niſi plane rudis et ſtultus habeat? ¶ Et ad hæc omnia exprimẽda in palpebris etiam et in genis eſt quoddã deſeruiens iis miniſteriũ. Multũ et ſuperciliis agitur. Nã et oculos formant aliquatenus: et fronti imperãt. His contrahiť, attolliť † demittiť: vt † vna res in ea plus valeat. Sanguis ille q mẽtis habitu moueť: cũ † infirmam vere-

Capitis geſtus.

Vultus.

latijs

Oculorum geſtus.

Lachrymarum.

Palpebrarum. Genarum. Superciliorum

emittitur

nulla

infirma

cundia cutem accipit: effunditur in ruborem: cũ metu refugit abit omnis & pallore frigescit: tẽperatus mediũ quoddã serenũ efficit.

Superciliorũ.

Vitiũ in superciliis: si aut immota sunt omnino: aut nimiũ mobilia: aut inęqualitate (vt modo de persona comica dixeram) dissident: aut contra id qđ dicimus finguntur. Ira enim contractis. tristitia deductis, hilaritas remissis ostenditur. Annuendi quoq; renuendiue ratione demittũrur aut alleuantur.

Narium.

Naribus labrisq; non fere quicq̃ decenter ostẽdimus: tametsi de risus: cõrẽptus: fastidiũ significari solet. Nam & corrugare nares (vt Horatius ait) & inflare & mouere & digito inquietare: & impulsu subito spiritũ excutere & diducere sæpius: & plana manu resupinare indecorũ est: cũ emũctio etiã frequentior non sine causa rephendatur.

Labrorum.

Labra & porrigũtur male & scindũtur & astringũtur & diducũtur & dentes nudant: & in latus ac pœne ad aurem trahũtur: & velut quodã fastidio replicãtur & pẽdent: & vocẽ tantũ altera parte dimittunt. Lambere quoq; ea & mordere deforme est: cum etiam in efferendis verbis: modicus esse eorũ debeat motus. Ore enim magis q̃ labris loquendũ est.

Ceruicis.
Colli.

Ceruicem erectam oportet esse: non rigidam aut supinam. Collum diuersa quidem: sed pari deformitate contrahitur & tenditur: sed tenso subest & labor: tenuaturq; vox ac fatigatur. Affixum pectori mentũ minus claram: & quasi latiorem presso gutture facit.

Humerorũ.

Humerorũ raro decens alleuatio atq; contractio est. Breuiatur enĩ ceruix & gestũ quẽdã humilẽ atq; seruilẽ: & quasi fraudulentũ facit: cũ se in habitũ adulationis: admirationis metus fingũt.

motus
Brachij.

Brachii moderata piectio remissis humeris atq; explicãtibus se in pferẽda manu digitis: cõtinuos & decurrentes locos maxime decet. At cũ speciosius quid vberiusq; dicẽdũ est: vt illud: Saxa atq; solitudines voci respõdẽt: exspatiatur in latus: et ipsa quodammodo in se cum gestu fundit oratio.

stras imagines reddat: nã qđ inspicięti dextrũ est e speculo redditur sinistrũ: cum tñ nõ in speculo sit id qđ videtur: sed a speculo redditũ. Vnde ex intima philosophia dicit reddat. Et manibus ac lateribus obsequat. Sic Val. & Ald. nõ cõsequatur. vt Raph. qđ tñ si legatur constructio erit sequat cum manibus ac laterib⁹. Solũ tamen eo: sc3 capite: facere gestum: non gustũ, legas. Phanaticũ est vnde (vt adnotauit Valla) Lucanus in primo: Crinẽq; rotantes Sanguineũ: populis cecinerunt tristia galli. & Vlpianus de ædilitio edicto: Apud Viuianũ q̃ritur si seruus interphanaticus non semper caput iactaret. Hoc pendent homines, hunc intuentur: hunc spectant etiam anteq̃ dicimus. Sic Vall. & Ald. vnde nõ sequar Raphaelis impressionẽ3 in qua erat: hoc intuentur: hoc spectant: Signãdũq; intueor etiam significare inspicere: vnde nõ obseruatur versiculus, Dic tuor inspicio, tueor defendere dico. Nam sicut in actiuis interdum aufertur e ante o: vt feruo: vido: cauo. pro ferueo: video: caueo: sic intuor pro intueor interdum legitur. Similiter legam cum ijsdem: hoc plurima intelligimus: nõ intelligamus. Maxime latijs auctoribus: sic quidem Vallen. vt sit latijs pro latinis: quemadmodum illic: Conueniens latio pone supercilium: sed quia poeticum videtur. legam cum Aldo & Raph. latinis: vt sit Atq; id sup. supercilium ostendere &c. Aut venerei: qui a quibusdam peti dicuntur: & peta venus. Est quoddam deseruiens ijs ministerium: sic Ald. & Vall. His contrahitur, attollitur, emittitur: sic Vallen. sed Aldus Raphaelem secutus demittitur impressit: & in sequenti: vt nulla res in ea plus valeat. Ego vero vt non magnopere contendam cum Vallensi emittitur legendum (quod tamen non improbo) sic induci nequeam vt nulla legam: vbi Vallensi est vna: Nam mihi sensus & ordo est: Frons contrahitur, attollitur, demittitur his: sc3 superciliis vt. i. secũdum quod vna res. i. affectio in ea plus valeat: contrahitur enim tristitia: attollitur lætitia: demittitur pudore. Si tamen cum Aldo nulla legatur: sensus sit: ita contrahitur, attollitur, demittitur. vt nulla res plus valeat in ea q̃ cõtrahi: attolli: demitti &c. sed non placet. Vallen. autem & Aldinus codices sequẽtia quasi a capite incipiũt. Sanguis ille &c. vt sit ordo: Sãguis ille qui mouetur mẽtis impetu: vt cũ &c. sed sic interrupta mihi videtur lectio: & suspensa sententia nisi tollatur particula vt: qua adscripta vt in omnibus quæ vidi exemplaribus est: contendam ordinem esse: Sanguis ille qui mouetur mentis habitu contrahitur his. s. superciliis: attollitur: emittitur: vt vna res. i. affectio: aut nulla res valeat plus in ea. s. fronte q̃ sanguis ipse. nam vt cum verecundia accipit cutem infirmam: sunt tamen qui legant infirma: vt sit: cum verecundia infirma. s. affectio: respectu metus: cum refugit metu abit omnis &c. sed malim vt expungere. q̃q̃ sic quoq; dissoluta videtur locutio nisi adscribatur enĩ3 sic. Sanguis enim ille qui &c. Sic enĩ probet qđ pmissum est. Aut inæqualitate (vt modo de psona comica dixerã) dissident: sic Aldus & Val. sicq; legã. Vt enĩ cõtractis: Raphael legẽdũ censet. Etenĩ cõtractis: sicq; Aldus nimiũ illi credulus impressit cũ in Vallen. rectius legatur Ira enĩ contractis: tristitia deductis: hilaritas remissis ostendit: vbi q a nõ habebat in principio ira: adscriptũ est in quibusdam remissis pudor ostẽditur: qui non remissis sed demissis ostenditur: quocirca non pudor sed hilaritas legetur: Verum sicut in Vallen. est legetur deductis non diductis: nam tristitia non diductis super:

Caput ro[…] aut iacta[…] Phanatic[…] esse.

Intueor

ciliis ostēditur sed hilaritas potius: cū a remissis parū differant. Tametsi derisus, contēptus, fastidiū &c. sic Vallen. Nam & corrugare nares (vt Horatius ait: in ser. ij. vt adnotauit Vallen.) Et deducūtur: dubitē an diducūtur sit legendū nisi tñ de inferioribus loquitur: nā si vtraq; deducātur nō nudētur dentes. verū p diuersis intelligatur vt turpe sit & deducere: & facere vt denudētur dentes. Cū se in habitu adulationis admirationis metus fingūt: lego cū Val. & Ald. in habitū: & cū Aldo: admirationis nutus fingūt q̄uis motus forte recte legantur. Aut cum speciosius quid &c. Lego cum Val. & Al. At cum speciosius &c.

RAPH.

¶ Interrogamus gaudiū: recte negamus verbū a q̄busdam ascribitur hoc modo. Interrogam⁹: negam⁹ gaudiū. ¶ Alij sunt qui res imitatione significāt vt si ægrū tentātis venas medici similitudine. Si e vocali in i conuersa legendū est: ne sensus perdatur. ¶ Simul capite atq; humeris sensim & id quo man⁹ feratur obsecūdātibus. Loco & copulæ ad prępositio ascribēda videtur. ¶ Et alleuata aspectante humerū manu paulū inclinatus affirmat. c literę adiectione corrigitur hic locus hoc mō: & alleuata: ac spectāte humerū manu. ¶ Aliqñ pro nūero: est idē summo articulo vtrinq; leniter apphēso duobus modice curuatis minus tñ in vno aptus ad disputādū ē. Corrupta hęc clausula quomō emēdari possit: mihi parū liq̄t. Triginta vero significari illo digitorū cōplexu copiose in pblematis nr̄is diximus. ¶ Si qd ē ingenij in ei iudices. In me legēdū ē facile pcipit ex principio orōnis pro Archia poeta. Si qd est in me ingenij iudices. ¶ Sed nō incerto pollice. c litera ī s mutata inserto legendū est. ¶ Maxime apta parte & quasi timide loquētibus. Pro parte legēdū est parce. ¶ Plerūq; tñ vertētes manū vtcūq; cōposita est. T lr̄a interiecta vertētes legēdū videt. Etiā vtraq; manu quoties ent hymemata sua gestu velut corrotūda. Suo p sua legendū videtur vt cū gestu copulet. Sed ne sic quidē huius loci deprauationes tollūtur: q̄ facile qdē vident sed emēdari mihi nō possunt. Neq; ignoro a qbusdā sic corrigi: vt cornu tūdit cæsus legāt p illis corrotūda cęsim: cæterū ne sic qdē percipit sensus.

¶ Manus vero sine quibus trunca esset actio ac debilis: vix dici potest quot motus habeant: cum pene ipsam verborum copiā persequātur. Nam cæteræ partes loquentē adiuuant: hæ (prope est vt dicā) ipsę loquūtur. An non iis poscimus! pollicemur! vocamus! dimittimus! minamur! supplicamus! obominamur! timemus! interrogamus! negamus! gaudium! tristitiam! dubitationem! confessionem! pœnitentiam! modū! copiam! numerum! tempus ostendimus! Non eædem concitant! supplicant! inhibent! probant! admirantur! verecūdantur! Non in demōstrandis locis atq; personis aduerbiorum atq; pronominū obtinent vicem! vt in tanta per omnes gentes nationesq; linguæ diuersitate: hic mihi omniū hominū communis sermo videatur! †Et ii quidē de quibus sum locutus: cū ipsis vocib⁹ naturaliter exeunt gestus. Alii sunt q res imitatione significant: vt si ægrū tentantis venas medici similitudine: aut citharœdū formatis ad modū percutientis neruos manibus ostēdas: qđ est genus q̄ longissime in actione fugiendū. Abesse eñi plurimū a saltatore debet orator: vt sit gestus ad sensus magis q̄ ad verba accōmodatus: qđ etiā histrionibus paulo grauioribus facere moris fuit. Ergo vt ad se manū referre cum de se ipso loquatur: & in eū quē demonstret intendere: & aliqua his similia permiserim: ita non effingere status quosdā: & quicquid dicet, ostēdere. Neq; id in manibus solū: sed in omni gestu ac voce seruādū est. Non enim aut in illa periodo, Stetit soleatus prętor populi Ro. inclinatio incumbentis in mulierculam Verris effingenda est: aut in illa, Cædebatur in medio foro Messanæ, motus laterū: qualis esse ad verbera solet torquendus: aut vox qualis dolore exprimit eruēda. Cum mihi comœdi quoq; pessime facere videantur: qui etiā si iuuenem agant cū tamē in expositione: aut senis sermo: vt in hydriæ prologo: aut mulieris: vt in †georgo īcidit: tremula vel effœminata voce pronūciant. Adeo in illis quoq; est aliqua vitiosa imitatio: quoq; ars omnis cōstat imitatione. Est aūt gestus ille maxime cōmunis: quo medius digitus in pollicē contrahit explicitis tribus, & principiis vtilis cum †leni in vtrāq; partē motu modice prolatus: simul capite atq; humeris sensim ad id quo manus feratur obsecūdātibus: & in narrādo certus: sed tū paulo productior: & in exprobrādo: & in arguendo acer atq; instans. Lōgius eñ partibus iis & liberius exeritur. Vitiose vero idē sinistrū: quasi humerū petēs in latus agi solet: q̄q̄ adhuc peius aliqui transuersum brachiū proferūt: & cubito pronūciāt. Duo quoq; medii sub pollicē veniūt: & est hic adhuc priore gestus instantior principio: & narrationi nō accōmodatus. At cū tres contracti pollice pmūtur: tū digitus ille: quo vsum optime

Manuū gestus.

Etiam

Gestus oratoris.

Georgio

leui

Index Crassi. Crassum Cicero dicit: explicari solet. Is in exprobrando & indicando (vnde ei nomẽ est) valet: & alleuata ac spectante humerũ manu paulũ inclinatus affirmat. Versus in terrã & quasi pronus, vrget: aliquãdo ꝓ numero est. Idẽ summo articulo vtrinq; leniter apphẽso duobus modice curuatis: min⁹ tñ minimo apt⁹ ad disputãdũ est. Acrius tñ argumẽtari videnť: q mediũ articulũ potius tenẽt: tãto cõtractioribus vltimis digitis: quãto priores descẽderũt. Est & ille verecũdæ actioni aptissimus: quo quatuor primis leuiter in summũ coeuntibus digitis nõ procul ab ore aut pectore fertur ad nos manus: & deinde prona ac paululum prolata laxatur. Hoc modo cœpisse Demosthenẽ † credo in
creditur
illo pro Ctesiphonte timido summissoq; principio: sic formatã Ciceronis manũ: cũ diceret. Siquid est in me ingenii iudices: qđ sentio q̃ sit exiguũ. Eadẽ aliquatenus liberius deorsum spectantibus digitis colligitur in os: & fusius paulo in diuersa resoluitur: vt quodã modo sermonẽ ipsum ꝓferre videatur. Binos interim digitos distinguimus: sed nõ inserto pollice: paulũ tamẽ inferioribus intra spectãtibus: sed ne illis quidẽ tensis qui supra sunt. Duo interim extremi palmã circa ima pollicis ꝓmũt: ipse prioribus ad medios articulos iũgitur: īterim quartus oblique reponitur: interim quatuor temissis magis q̃ tensis: pollice intus inclinato. Habilem in latus demõstrando aut distinguẽdo quæ dicimus manũ facimus: cũ supina in sinistrũ latus: prona in alterũ fertur. Sunt & illi breues gestus: cũ manus leuiter pãdata: qualis fouentiũ est: paruis interuallis: & subassentiẽtibus humeris mouetur: maxime apta parce: & quasi timide loquentibus. Est admirationi conueniens ille gestus: quo manus modice supinata: ac per singulos a minimo collecta digito redeunte flexu simul explicatur atq; conuertitur. Nec vno modo interrogantes gestũ componimus: plerũq; tamen vertentes manũ: vt cũq; composita est. Pollici proximus digitus: mediũq; q̃ dexter est vnguem pollici summo suo iungens: remissis cæteris est & approbantibus & narrantibus & distinguentibus decorus. Cui non dissimilis: sed compressis tribus digitis: quo nũc græci plu
sua
rimũ vtuntur: etiam vtraq; manu quoties enthymemata † suo gestu: velut cornu tundunt cæsim. Manus lenior promittit & assentatur, citatior hortatur, interim laudat. Est & ille vrgens orationẽ gestus vulgaris magis q̃ ex arte: qui contrahit alterno
rata
celeriq; motu & explicat manũ. Est & illa caua & † rara & supra humeri altitudinẽ elata cum quodã motu velut hortatrix manus a peregrinis scholis iã prope recepta: Tremula scenica est. Digitos cũ summi coierũt: ad os referre: cur qbusdã displicuerit nescio. Nã id & leniter admirãtes: & interim subita indignatione velut pauescẽtes & depcantes, facimus. Quin cõpressam etiam manũ in sinũ pœnitentię vel irę pectori admouemus: vbi vox vel inter dentes expressa nõ dedecet. Quid nũc agam! quid
Auerso pollice.
faciam! Auerso pollice demonstrare aliquid receptum magis puto: q̃ oratori decorũ. Sed cũ omnis motus sex partes habeat:

¶ Manus leuior ꝓmittit. V litera in mutata lenior videť esse legẽdũ. ¶ Cur qbusdam displicuũt nescio: displicuerit manifeste legẽdũ est. ¶ Nã & leniter admirãtes. Leuiter legẽdũ ẽ per u ne admonendũ qđẽ est. ¶ Sed illi quasi mẽsurã tarditatis celeritatisq; esse voluerũt: recte qđã aliquã ascribũt sic: celeritatisq; aliquã esse voluerũt. ¶ Nec immerito ne aut diuo ociosa esse manus: aut qđ multi faciũt actionẽ cõtinuo motu cõciderẽt. Diu illa vocali o erasa: & esset t litera ascripta: & concideret n ex pũcta legẽdũ videtur.

ASCENSIVS.

¶ Interrogamus, negam⁹ &c. sic Vallẽ. Sed habet minamur: vbi offendi miramur supplicam⁹ &c. Et, Nõ in demõstrãdis. Et, Et ij qđẽ: vbi Aldo est Etiã ij quidẽ. habet: vt si ęgrũ. Habet vt i georgo: vbi Raph. & Aldo impssũ est Georgio. habet cũ leui in vtrãq; partẽ motu: vbi Raph. & Aldus cũ leni impresserũt. Habet, sensiq; ad id quo manus ferať obsecundãtibus. Habet cũ Aldo, trãsuersum brachiũ pferũt: nõ vt Raphael, brachio. Vnde.i. ab indicãdo ei nomẽ est: quia index diciť. Habet Vallẽ. ac spectãte humerũ manu Versus & i terrã quasi: Vallẽ. habet versus in terrã & quasi pronus &c. Aliqñ ꝓ numero ẽ diuersimode cõplicati digiti veterib⁹ diuersos notabãt numeros vt in Iuuenalis explicatiõe lati⁹ ostẽdi solet. Raphael dicit triginta significari. Et vbi ipse legit: minus tñ in vno: Vallẽ. & Ald. habẽt: min⁹ tñ mimo .s. digito Demosthenem crediť: sic Raph. sed Vallẽ. & Ald. habent credo. Habet Aldus vt Raphael: si qđ est in me igenij iudices: qđ potius sequar q̃ qđ Vallẽ. habet: siquid est ingenij mei. habet colligitur in os: et, sed non inserto pollice. Leuiter pandata.i. incuruata: ad qđ adnotauit Valla: illud Curtij:

septimus sit ille qui in se redit orbis: vitiosa est vna circūuersio reliqui ante nos & dextra lęuaq; & sursum & deorsum aliquid ostēdūt. In posteriora gestus nō dirigitur: iterim tñ velut reiici solēt. Optime aūt manus a sinistra parte incipit: in dextra deponitur: sed vt ponere nō vt ferire videaṫ: q̄q̄ & in fine interim cadit: vt cito tñ redeat: & nōnūq̄ resilit: vel negantibus nobis vel admirātibus. Hic veteres artifices illud recte adiecerūt: vt manus cū sensu & inciperet & deponeret. Alioqui em̄ aut ante vocē erit gestꝰ: aut post vocē: qđ est vtrūq; deforme. In illo lapsi nimia subtilitate sunt: q̧ interuallū motꝰ tria verba eē voluerūt: qđ nec obseruaṫ: nec fieri pōt: sed illi quasi mēsurā tarditatis celeritatisq; aliquā eē voluerūt: nec īmerito: ne aut diu ociosa eēt manus, aut (qđ multi faciūt) actionē cōtinuo motu cōciderēt.

Copidas vocabant gladios leuiter curuatos falcibꝰ similes. Sane pandus dicitur incuruus: vt delphini sunt. Aldus impssit subassentiētibꝰ humeris: & parte vt & Vallen̄. habet: nisi q̧ cōiūctis syllabis subassentiētibus scripsisse videṫ. Est admiratiōi &c. sic Val. & vertētes manū. Quotiēs enthymata suo gestu velut cornu tundunt: sic Aldus. At in Vallēsi est sua gestu velut cornu tundūt cęsim: vt cęsim determinet verbū tūdūt: qđ in Aldino codice sequētibꝰ adiūgiṫ. Sane in Vallensi repositū est cornu tundūt: sed vestigia indicāt prius fuisse corrotūdant: qđ quidē ad os recte conueniret: quia vt dicit Horatius Graijs ingeniū: graijs dedit ore rotūdo Musa loqui: sed ad digitos tres cōplexos vt Vallen̄. habet: aut cōpressos, vt cæteri, aptē applicaṫ verbū tundūt: cū aduerbio cęsim, qđ est quasi cędendo aut p incisionē vt fit gladio lato & nō acuto: pūctim aūt vulnerare mucroni acuto quadrat. Cōpressis itaq; tribus digitis: pollice medico & auriculari: index & medius si aperiantur extensi cornu formā capiunt & dū a summo deorsum moueṫ manus, quasi cęsim tūdere videanṫ: Manus lenior: sic Vallen̄. Qui cōtrahiṫ: lego cū Vallen̄. contrahit. Est & illa caua & rara. Sic Aldus. legā tñ cū Vallen̄. rara. i. diuisis sed in cōcauitatē incuruis digitis. Habet Vallen̄. cur q̄busdā displicuerit. Et, leuiter admirātes. Sed cū oīs motꝰ sex ptes habeat . s. sex differētias positionū: sursum, deorsum: antrorsū: retrorsū: dextrorsū, sinistrorsū. Vitiosa est vna. i. sola circūuersio: q̄ in gyrū fit. reliq sup. motus ostēdūt aliqđ ante nos &c. Hic veteres &c. nō loci est sed tpis: alioq huc dixisset. Et inciperet & deponeret sup. motū. sic oēs habēt: nec legeṫ deponereṫ: ne videaṫ finis hexametri sicut in archipirata. licet in hoc tertia ī illo secūda sit lōga. In illo lapsi nimia subtilitate sunt: sup. qdā: vt auctor rhetoricoꝝ ad Herēniū, q si Cicero esset: nō sic taxareṫ a Fabio. Nec imerito ne aut diu ociosa esset manꝰ: aut (qđ multi faciūt) actionē cōtinuo motu cōciderēt: sic Vallen̄. nec male: vt sit: cōciderēt ipsi agētes: motu manus: sicq; Aldꝰ impssit: vñ nō expūgā n: legēdo cōcideret: vterq; tñ cōcidit & homo & manus: sed hō vt principaliter agēs: manꝰ vt instrumētū.

RAPH.

¶ Aliud est qđ & fit frequētius & magis fallit. Sūt q̄dā latentis sermonis pcussiones: & quasi aliq pedes: ad quos plurimorū gestus cadit: vt sit vnus motus, nouū crimē: alter, C. Cęsar: tertiꝰ, & ante hāc diē: quartus, nō auditū: deinde, ppinquus meus: & ad te: & Quintus Tubero detulit. Vnde id quoq; fluit vitiū: vt iuuenes cū scribūt gestu pmodulati cogitationē sic componāt: quo mō casura manus sit. Inde & illud vitiū: vt gestus q in fine dexter eē debet: in sinistrā frequēter desinat. Meliꝰ illud cū sint in sermone omni breuia q̄dā membra: ad q̄ si necesse sit: recipere spiritū liceat: ad hæc gestū disponere: vtputa, Nouū crimē Cai Cæsar. habet p se finē quēdā suū: q̄a sequiṫ cōiūctio deinde: & ante hāc diē nō auditū: satis circūscriptū est. Ad hæc cōmodanda manus est. Idq; dū erūpit: erit prima & cōposita actio. At vbi iā calor eā cōcitauerit: etiā gestus cū ipsa orationis celeritate crebrescet: aliis locis citata: aliis pssa cōueniet pnūciatio. Illa transcurrimꝰ: cōgerimus: abūdamus: festinamꝰ, hac instamus: inculcamus: infigimꝰ. plus aūt affectus habēt lētiora. Ideoq; Roscius citatior: Aesopus grauior fuit: q̧ ille comoedias: hic tragoedias egit. Eadē motus quoq; obseruatio est. Itaq; ī fabulis iuuenū: senū: militū: matronarū: grauior ingressus est. serui: ancillæ: parasiti: piscatores citatius moueṫ. Tolli aūt manū artifices supra oculos: demitti infra pectus vetant: adeo a capite eā petere: aut

¶ Sūt quædā latētis sermonis pcussiones & quasi aliq pedes ad aliquos plurimorū gestus cadit. Ad quos nō ad aliquos videṫ legendū. ¶ Vñ id quoq; fluit vitiū & iuuenes cū scribūt: vt loco & copulę ē legēdū. ¶ Vt puta nouū crimē. C. Cęsar. Cai legēdū eē facile ex orōnis principio p Ligario apparet ¶ Quo me miser cōferā? in capitoliū ad fratris sanguinē: an domū. Temeritate impiti alicuꝰ: sed arrogātis deprauatus est hic locus. Nā & membrū vnū est: ptermissū: & alterū ita corruptū: vt verus integerq; sensus percipi nō possit. D enī lra in t conuersa. At vt sit coniūctio legendū: & sanguine litera m expūcta & redūdat verbū esse ascribendū non ex Græci oratione: quæ non extat: sed ex libro Ciceronis de oratore secundo aperte colligitur. Ibi enim sic est scriptū.

ad imũ ventrẽ deducere vitiosum habetur. At sinistrã intra humerũ promouere, vltra nõ decet. Sed cũ auersantes in lęuã partẽ velut ꝓpellemus manũ: sinister humerus ꝓferẽdus: vt cũ capite ad dextrã ferẽte cõsentiat. Manus sinistra nũq̃ sola recte gestũ facit: dextrę se frequẽter accõmodat: siue in digitos argumẽta digerimus: siue auersis in sinistrũ palmis abominamur: siue obiicimus aduersas: siue in latus † vtrũq; distẽdimus: siue satisfaciẽtes: aut supplicãtes. Diuersi sunt aũt ii gestus: sũmittimus siue adorãtes, attollimus siue aliqua demõstrationi: aut inuocationi ꝓtẽdimus. Vos Albani tumuli atq; luci. aut Graccanũ illud. Quo me miser cõferã? Quo vertã? in capitoliũ ne? at fratris sanguine redũdat. an domũ? plus eñ affectus in iis iũctæ exhibẽt manus. In rebus paruis, tristibus, mitibus, breues: magnis, lętis, atrocibus, extensiores sunt. ¶ Vitia quoq; earũ subiiciẽda sunt: q̃ qdẽ accidere etiã exercitatis actoribus solẽt. Nã gestum poculũ poscẽtis: aut verbera minãtis: aut numerũ quingẽtorũ pollice flexo efficiẽtis: quę sunt a quibusdã scriptoribus notata: ne in rusticis quidẽ vidi. Aut vt brachio exerto introspiciatur latus: vt manũ alius vltra sinũ proferre nõ audeat. Alius inquãtum patet lõgitudo protẽdat: aut ad tectũ erigat: aut repetito vltra lęuũ humerum gestu ita in tergum flagellet: vt cõsistere post eum parũ tutũ sit: aut sinistrũ ducat orbẽ: aut temere sparsa manu in proximos offendat: aut cubitũ vtrũq; in diuersum latus ventilet: sæpe scio euenire. Solet esse & pigra & trepida & secãti similis: interim vncis etiã digitis: aut a capite deiiciatur: aut eadẽ manus supinata in superiora iactetur. Fit & ille habit⁹ qui esse in statuis pacificator solet: q̃ inclinato ĩ humerũ dextrũ capite brachio ab aure ꝓtenso: manũ infesto pollice extẽdit: qui quidẽ maxime placet iis: qui se dicere sublata manu iactãt. Adiicias licet eos: qui sententias vibratis digitis iaculantur: aut manu sublata denũciant: aut (q̃d per se interim recipiendum est) quoties aliquid ipsis placuit in vngues erigũtur: sed vitiosum id faciũt: aut digito quãto plurimũ possunt erecto: aut etiã duobus: aut vtraq; manu ad modũ aliquid portantium composita. His accedũt vitia nõ naturæ: sed trepidationis: cũ ore cõcurrẽte rixari: si memoria fefellerit: aut cogitatio nõ suffragetur: quasi faucibus aliquid obstiterit insonare, in aduersum tergere nares: obambulare sermone imꝑfecto: resistere subito: & laudẽ poscere silẽtio: quæ omnia persequi prope infinitũ est. Sua eñ cuiq; sunt vitia. Pectus ac vẽter ne proiiciãtur obseruãdũ. Pãdãt eñ posteriora: & est odiosa oĩs supinitas. Latera cũ gestu cõsentiãt. Facit eñ aliquid & totius corporis motus: adeo vt Cicero plus illo agi q̃ manibus ipsis putet. Ita eñ dicit. in oratore. Nullæ argutiæ digitorũ: nõ ad numerũ articulus cadens: trunco magis toto se ipse moderans: & virili laterũ flexione. Femur ferire: q̃d Athenis primus fecisse creditur Cleon: & vsitatũ est: & † indignantes decet & excitat auditorẽ. Idq; in Callidio Cicero desiderat. Non frons inq̃t percussa: non femur. q̃q̃ (si licet) de frõte

Sinistræ gestus.

vtrãq;

Vitia gestuũ manualiũ.

Numerus quingenari⁹

Vitia trepidationis.

Trũci gest⁹.

indignatos

Quid fuit ĩ Gracco: quem tu Catulle melius meministi: q̃d me puero tãto ope ferretur? Quo me miser cõferã? Quo vertam? In capitoliũ ne? At fratris sanguine redũdat. An domũ? matrẽ ne vt miserã lamẽtantẽ videã & abiectam. Quę sic ab illo acta eẽ cõstabat oculis voce: gestu: inimicis vt lachrymas tenere nõ possent. ¶ In reb⁹ paruis: mitibus: tristibus: breuibus. Li syllaba crasa mitib⁹ manifeste est legẽdum. ¶ Ne in rusticis q̃dẽ dixi. In quibusdã exẽplaribus recte legitur vidi: loco illius dixi. ¶ Aut timere sparsa manu Temere legẽdũ eẽ nemo nõ videt. ¶ Adijciat licet eos: q̃ sentẽtias vibratis digitis iaculant: aut adijcias aut adijcere legẽdũ vr. ¶ Non ad numerũ articulis cadẽs articul⁹ p articulis emẽdate legit ĩ Ciceronis oratore. ¶ Illud quoq; rara decebit. Raro manifeste legẽdũ est.

ASCENSIVS.

¶ Ad quos plurimorũ gestus cadit: sic Vallẽ. &, vt iuuenes cũ scribũt. Inde & illud vitium: sic Vallẽ. & placet q̃ a ꝑmissuz est Vnde id quoq;: licet Aldus Vñ & illã vitiũ, imꝑssent. Serui, ancillę: sunt q ancillulę legãt: sed frustra ad diminutionẽ trãscurrũt cũ nõ sit illi locus. potius cõcederẽ vt nõ piscatores: sed venatores legant: sed nihil ĩmutãdũ cẽseo: cũ etiã citi sint piscatores dũ vrget auster pisces distrahere. Demitti intra pectus: lego cũ Vallẽ. infra pectus. Adeo a capite eũ petere: lego eã vt referat ad manũ. Sed eũ auersantes: lego, cũ auersantes. Siue aduersis in sinistrũ palmis abominamur. sic Ald⁹ legã tñ cũ Vallẽ. siue auersis: q̃a sequit. siue obiicim⁹ aduersas: nõ ꝯstitui ad illa puerilia descẽdere vt q̃d auersuz q̃d aduersum sit doceã. Si legim⁹ in sinistrũ intellegimus latus: si in sinistrã, ptẽ: Sed in sinistrã legendũ docet q̃d sequit: siue in latus vtrunq; discindi

mus. Aldus tñ impressit: siue in latus vtrãq; distendimus: vtrãq;.s.manũ aut palmã. In Valleñ.est. Quo me miser conferã? In capitoliũ ad fratris sanguinẽ? an domũ: & dubitẽ an sic a Fabio scriptũ sit: cũ alibi etiã nõ oia verba: sed q̃ ad rem pcipue faciãt citare soleat: seq̃r tñ cũ Aldo Raph. lectionẽ propter Ciceronis locũ huic correspondentẽ. Miror aũt neq; Aldũ neq; Raphaelẽ aiaduertisse mẽdũ qđ cõmittũt legẽtes breuib⁹: cũ in Valleñ. recte sit In rebus paruis, tristibus, mitibus, breues: magnis, lętis, atrocibus, extẽsiores sint.s.manus. nãquis credat æque extẽsas habẽdas: in paruis & magnis? in tristibus & lætis? in mitibus & atrocib⁹? Aut vt brachio exercito: lego exerto: pexserto. Habet Valleñ. ne in rusticis quidẽ vidi: sed illã numerũ quingentorũ non legitimũ agnoscitur sed intrusum: & vt agnoscere possuꝫ: nota numerali primũ erat signatus nescio qs numerus: deinde quingenariũ ac vltimo quingentorum ad exemplaria vulgata scriptũ: ego tamen potius aut quingenariũ aut quingentos legam. Habet Val. aut temere sparsa manu. Et, sępe scio euenire. Et Adiicias licet. Et, articulus cadens. Et, indignatos decet: vbi Aldus & cæteri indignãtes: vtrũq; placet: modo indignatos actiue accipiatur. Idq; in Calidio Cicero desiderat: in Bruto vt adnotauit Valla. q habet: Raro decebit. Habet in dextrum incũbere: vbi quibusdã est procũbere: sed Ald⁹ incũbere reposuit. Habet, aut attolletur. Habet, in stando diuisis dictionibus. Quęq̃ Cicero rarum incessum. De oratore lib.iij. vt adscripsit Valla. Neq; ita.i.valde, longum. Habet. Vrbaneq; Flaui⁹ Virginius: vbi Aldus impressit Flauus. Vt ait Cicero: in eodem tertio de oratore. Cicero dicit fuisse in

dissentio. Nam etiam cõplodere manus scenicum est: & pectus cędere. Illud quoq; raro decebit caua manu summis digitis pectus appetere: si quãdo nosmetipsos alloquimur, cohortãtes, obiurgantes miserãtes: qđ si quãdo fiet togã quoq; inde remouere nõ decebit. ¶In pedibus obseruantur status & incessus. Prolato dextero stare: & eandem manũ ac pedem proferre deforme est. In dextrum incumbere interim datur: sed æquo pectore: qui tamen comicus magis q̃ oratorius gestus est. Male etiam in sinistrum pedem insistentium: dexter aut attollitur: aut summis digitis suspenditur. Varicare supra modum & in stãdo deforme est: & accedẽte motu prope obscœnũ. Procursio opportuna, breuis, moderata, rara, conuenit: etiã & ambulatio quædã propter immodicas laudationũ moras, q̃q̃ Cicero rarum incessum: neq; ita lõgũ pbat. Discursare vero: & qđ Domitius Apher de Sura Manilio dixit, satagere ineptissimũ. Vrbaneq; † Flaui⁹ Virgini⁹ interrogauit de quodã suo antisophiste quot milia passuũ declamasset. Præcipi & illud scio ne ambulantes auertamur a iudicibus: sed sint obliqui pedes ad cõciliũ nobis respiciẽtibus. Id fieri iudiciis priuatis non potest. Verum & breuiora sint spatia nec auersi diu simus: interim tamẽ recedere sensim datur. Quidam & resiliũt: qđ est plane ridiculũ. Pedis supplosio vt loco est opportuna (vt ait Cicero) in cõtẽtionibus aut incipiendis aut finiẽdis: ita crebra & inepti est hominis: & desinit iudicẽ in se cõuertere. Est & illa indecora in dextrũ ac lęuũ latus vacillatio alternis pedibus insistẽtiũ. Lõgissime fugiẽda mollis actio: qualẽ in Tityo Cicero dicit fuisse. Vnde & saltationis quoddã genus Tityus est appellatũ. Rephendẽda est & illa frequẽs & cõcitata in vtrãq; partẽ nutatio: quã in Curione patre irrisit & † Iunius quęrẽs quis † e lintre loqueretur: & Sicinius. Nã cũ assidẽte collega qui erat pter valetudinẽ & deligatus: & pluribus medicamẽtis pter dolorẽ artuũ delibutus: multũ se Curio ex more iactasset: Nũq̃ inqt Octaui collegę tuo gratiã referes q nisi fuisset istic: hodie te muscæ comedissent. Iactãtur & humeri qđ vitiũ Demosthenes ita dicitur emẽdasse vt cũ in angusto quodã pulpito stans diceret: hasta humero depẽdẽs immineret: vt si calore dicẽdi vitare id excidisset: offensatione illa cõmoneret. Ambulantẽ loqui ita demũ oportet: si in causis publicis: in qb⁹ sunt multi iudices qđ dicimus: quasi singulis inculcare peculiariter velimus. Illud vero † refellẽdũ: q qdã reiecta in humerũ toga: cũ dextra sinũ vsq; ad lumbos reduxerũt: vt sinistra gestũ faciẽtes † spatient & fabulent: cũ etiã lęuã restringere plata lõgi⁹ dextra sit odiosum. Vñ moneor vt ne id qdẽ trãseã ineptissime fieri: cũ inter moras laudationũ: aut in aurẽ alicui⁹ loquunt: aut cũ sodalibus iocãtur: aut nõnũq̃ ad librarios suos ita respiciunt: vt sportulã dictare videantur. Inclinari ad iudicẽ cũ doceas: vtiq; si id de quo loquaris sit obscurius, decet. Incumbere aduocato aduersis subselliis sedenti: contumeliosum est. Reclinari etiam ad suos & manibus sustineri: nisi plane iusta fatigatio: delicatũ

Pedũ gestus & eoꝝ vitia.

Flauus

Tityus.

Iulius in lintre.

referendũ

spatiãtur & fabulãtur.

sicut palam moneri excideris aut legere.nãq; in his omnib⁹: & vis vlla dicendi soluitur.& frigescit affectus: & iudex parum sibi præstari reuerentiæ credit. Transire in diuersa subsellia parũ verecundum est.Nã & Cassius seuerus vrbane aduersus hoc facientes lineam poposcit.Et si aliquando concitate itur nunq̃ non frigide reditur.

Bruto id dicit. Tity⁹ est appellatum: sic Aldus sed Vallen. est Tityus sit appellatũ Irrisit & Iunius: sic Aldus: sed in Vallen. est Iulius:& e lintre: vbi Aldo, in lintre. Illud non referendum: sic Raphael. Illud vero referendũ: sic Vallen. Illud vero nõ referendũ: sic Aldus, Ego Vallen. sequar: nã si, non esset referendũ: non referret auctor sed cũ non probet nescio cur referat: vnde legam Illud vero refellendũ. Spatientur & fabulentur sic. Ald. Val. habet spatiantur & fabulãtur. Iam contumeliosum est. In Vallen. nõ est iam: Iusta fatigatio est: sic Val. & Ald. Vis illa dicendi resoluitur. sic Ald. in Val. est: soluitur.

Gestus mutandi rõ.

¶Multa ex iis quæ præcipimus mutare necesse est ab iis qui dicunt apud tribunalia. Nam & vultus erectior: vt cũ apud quẽ dicitur spectet: & gestus vt ad eundem tendens elatior sit: necesse est, & alia quæ occurrere etiam me tacente omnibus possunt. Itẽq; ab iis qui sedentes agũt (Nam & fere fit hoc in rebus minoribus) & iidem impetus actionis esse non possunt & quędam vitia fiunt necessaria. Nã & dexter pes a lęua iudicis sedentis proferendus est: & ex altera parte multi gestus necesse est in sinistrũ

Sedentium gestus.

eant: vt ad iudicem spectẽt. Equidẽ plerosq; & ad singulas clausulas sententiarũ video assurgentes sibi: & nõnullos subĩde aliquid etiam spatiantes: quod an deceat ipsi viderint: cũ id faciũt non sedentes agunt. Bibere aut etiã esse inter agendũ: qđ multis moris fuit: & est quibusdã: ab oratore meo procul absit. Nã si quis aliter dicendi onera perferre non possit: nõ ita miserũ est non agere: potiusq; multo q̃ & operis & hominum contemptũ fateri. Cultus non est proprius oratoris aliquis: sed magis in oratore conspicitur. Quare sit (vt in omnibus honestis debet esse) splendidus & virilis. Nam & toga & calceus & capillus tam nimia cura: q̃ negligẽtia sunt repræhendenda. Est aliquid in amictu quod ipsum aliquatenus temporũ conditione mutatũ est. Nam veteribus nulli sinus: perq̃ breues post illos fuerunt. Itaq; & gestu necesse est vsos esse in principiis eos alio: quorũ brachiũ sicut græcorũ, veste continebatur. Sed nos de præsentibus loquimur. Cui lati claui ius non erit ita cingatur: vt tunicæ prioribus oris infra genua paulum: posterioribus ad medios poplites vsq; perueniant. Nam infra mulierum est: supra, centurionum. Vt purpuræ recte descendant: leuis cura est. Notatur interim negligẽtia. Latũ habentiũ clauũ modus est: vt sit paulum cinctis summissior. Ipsam togam rotũdam esse: & apte cęsam velim. Aliter enim multis modis fiet enormis. Pars eius prior mediis cruribus optime terminatur: posterior eadem portione altius q̃ cinctura. Sinus decentissimus: si aliquanto supra imam togam fuerit: nũq̃ certe sit inferior. Ille qui sub humero dextro ad sinistrũ oblique ducitur: velut balteus: nec strãgulet: nec fluat. Pars togæ quę postea imponiť sit inferior. Nã ita & sedet melius & continetur. Subducenda etiam pars aliqua tunicę: ne ad lacertum in actu redeat: tũ sinus iniiciendus humero: cuius extremam oram reiecisse non dedecet. Operiri autem humerum

Cultus oratoris,

Togę forma

RAPH.

¶ Sed magis in ora conspicitur. In oratore non in ora mihi legẽdũ videtur. ¶ Est enĩ cult⁹ magis in oratore conspicuus: ¶ Quare sit vt omnibus honestis. Corrupte sic legitur: castigate autẽ si illa. t. litera in. c. mutata sic vt legatur: hoc mõ. Quare sic vt in omnibus honestis debet esse splendidus: & virilis. ¶ Quod ipsum aliqua temporũ cõditione. Recte a quibusdam aliquaten⁹ pro aliqua legi videť. ¶ Itaq; & gestu necesse est vsos eẽ in principijs eos aliquorũ. Non aliquorũ sed alio: quorum proculdubio: legendũ est. ¶ Ita cingatur: & tunicæ Vt loco & copulæ reponať. ¶ Tamẽ sinus inijciẽdus humero. Tũ loco illius tamen est legendum. ¶ Quo magis miror Plinij secũdi docti hominis: & I hoc vti q; libro pœne etiam nimiũ curiosi persuasionem. Hinc aperte colligitur caligarum vsum apud priscos nõ fuisse. Scripsit autem & Plini⁹ de institutione oratoria: In quo libro hęc traduntť. ¶ Leuam a faucibus ac summo pectore abducere licet. V. litera in. n. conuersa lænam vt legamus sensus exposcit. De veste nanq; non de manu Fabius mihi loqui videtur. ¶ Non reponere eam prorsus nõ negligẽtis. Non particula iterum ascripta: videtur eradẽda vt citra negationem legatur. ¶ Neq; eadem in nocte gestu: incessu apud principem pro nocte voce legendum videtur. ¶ Et afficere quod velit. efficere. a. vocali in. e. conuersa manifeste legendũ est. ¶ Vt

Plinius de … bus scripsi…

vix vnq̄ ita sollicitari. Nūq̄ n litera ascripta recte legit.

ASCENSIVS.

¶ Et alia quoq; occurrere: lego cū Vallen. & alia quæ occurrere. Itē: sed magis in oratore conspicitur. Quare sit (vt in omnibus debet esse) splendidus & virilis: sic in Vallen. legitur: & Aldus nō mutauit licet a Raphaele admonitus esset sic reponere: vt sit sensus: Quare sic (vt in omnibus honestis) debet esse splendidus & virilis. Ego neutrā lectionē dānno: sed antiquam sequar. In Vallen. est aliquatenus temporum conditiōe &c. Repositumq; habet alio quorū. Cui lati claui ius non erit. Latusclauus senatoria vestis est. de qua Horatius lib. j. sermonum. Nā vt quisq; insanus nigris medium impedijt crus Pellibus: & latū demisit pectore clauū: Audit cōtinuo: qs homo hic? vel quo patre nat9? Vt tunicæ prioribus oris &c. sic & in Vallen: vt sit paulum cinctis summissior. Sic Vall. & Al. sed in Vallen. sup scriptū est cinctus procinctura: Habetur in Vallen. tum inijciendus humero. Alioqui amictu fiet angustus. sic Ald9 & Rapha. vt sit humerus fiet angustus: vnde sic legā: licet in Vallen. sit amict9 fiet angust9. Vt quasi normalem illum angulū faciat. Angulus normalis ē idem qui angulus rect9, vt in geometria quæ fert Boetij. Hęc Val. adnotauit. Ad calceos vsq; demittebāt: sic Vallen. & est plenior numerus q̄ si desit particula vsq;. Habet Val prorsus negligētis, aut pigri, aut quomodo debeat amicin nesciētis est. Adscripta particula est: quę mihi adscribenda videtur. Item habet: neq; eadem voce gestu &c. Et efficere quid velit. Item tā Aldus q̄ Val. habet. Vt vix vnq̄ ita sollicitari partibus earum debeam9 &c. & vterq; bene: neq; si Raphael attendisset quid vix nunq̄ valeant: censuisset nunq̄ reponēdum: nam vix nunq̄ est quasi semper:

cū toto iugulo non oportet. Alioqui amictu fiet angust9: & dignitatem quę est in latitudine pectoris perdet. Sinistrum brachium eo vsq; alleuandū est: vt quasi normalem illū angulū faciat: super qd ora ex toga duplex æqualiter sedeat. Manus non impleatur annulis: pręcipue medios articulos non transeūtib9 cuius erit habitus optim9: alleuato pollice: & digitis leuiter inflexis nisi si libellū tenebit: qd non vtiq; captandū est. Videtur enim fateri memorię diffidentiā: & ad multos gestus est impedimento. Togam veteres ad calceos vsq; demittebant: vt gręci palliū. Idq; vt fiat qui de gestu scripserūt circa tempora illa Plotius Nigidiusq; pręcipiūt: quo magis miror Plinii secūdi docti hominis: & in hoc vtiq; libro poene etiā nimiū curiosi persuasionem: qui solitū id facere Ciceronē velandarū varicū gratia tradit: cū hoc amictus genus in statuis eorū quoq;: qui post Ciceronem fuerūt: appareat. Palliolū, sicut fascias quib9 crura vestiuntur: & focalia & auriū ligamenta sola excusare potest valetudo. Sed hæc amictus obseruatio, dum incipimus: procedente vero actu iam poene ab initio narrationis sinus ab humero recte velut sponte delabitur: & cū ad argumenta ac locos ventū est: reiicere a sinistro togam: deiicere etiam si hæreat: sinū conueniat. Lænam a faucibus ac summo pectore abducere licet. Ardēt eñ iam omnia: & vt vox vehementior ac magis varia est: sic amict9 quoq; habet actū quendam velut prælĭantem. Itaq; vt lęuam inuoluere toga: & incingi poene furiosum est: sinū vero in dextrū humerū ab imo reiicere solutū ac delicatū est: fiuntq; adhuc peius aliqua: ita cur laxiorem sinū sinistro brachio nō subiiciam9? Habet enim acre quiddam atq; expeditū: & calori cōcitationiq; non inhabile. Cū vero magna pars est exhausta orationis: vtiq; afflante fortuna poene omnia decent. Sudor ipse & fatigatio & negligētior amictus: & soluta ac velut labēs vndiq; toga. Quo magis miror hanc quoq; succurrisse Plinio curam: vt ita sudario frontem siccari iuberet: ne comæ turbarentur: quas compo ni post paulum: sicut dignū erat: grauiter & seuere vetuit. Mihi vero illæ quoq; turbatæ pręse ferre aliquid affectus: & ipsa obliuione curæ huius commendari videntur. At si incipiētib9 ac paulum progressis: decidat toga non reponere eam prorsus negligentis aut pigri: aut quo modo debeat amiciri nescientis est. Hæc sunt vel illustramenta pronunciationis vel vitia: quibus propositis multa cogitare debet orator. Primū quid: apud quos: quibus præsentibus sit acturus. Nam vt dicere alia aliis: & apud alios magis concessum est: sic etiam facere. Neq; eadem in voce: gestu: incessu: apud principem: senatū: populum: magistratum: priuato: publico iudicio: postulatione: actione similiter decent. Quam differentiam subiicere sibi quisq; qui animū intēderit potest: tū qua de re dicat: & efficere quid velit. Rei quadruplex obseruatio est. Vna in tota causa. Sunt enim tristes: hilares: sollicitæ: securæ: grandes: pusillæ: vt vix vnq̄ ita sollicitari partibus earum debeamus: vt non summæ meminerimus.

amictus.

Annuli multi nō habēdi

Varices Ciceronis.

Amict9 mutatio.

Comarum turbatio.

Oratori cogitandum.

Quid apud quos quibus præsentibus

Rei obseruatio. Prima.

Secunda. Altera quæ est in differentia partium: vt in prooemio: narratione: argumentatione: epilogo. Tertia. Tertia in sententiis ipsis in quibus secũdum res & actus variantur omnia. Quarta. Quarta in verbis: quorũ vt est vitiosa si efficere omnia velimus, imitatio: ita quibusdam nisi sua natura redditur: vis omnis aufertur. Igitur in Laudationũ actio. laudationibus (nisi si funebres erunt) gratiarum actione: exhortatione, similibus, læta & magnifica & sublimis est actio. Funebres conciones, consolatiões plerũq; causę reorum tristes ac submissæ. In senatu conseruanda auctoritas: apud populum dignitas: in priuatis modus.

curius contrariũ dicit Fabi[9] Accidit itaq; vel oculatis viris interim hallucinari. Ita in quibusdã &c. sic, in Raphaelis legitur codice: at in Vallensi & Aldino scribit̃ sine in præpositione: ita quibusdã verbis: nisi sua natura redditur: vis omnis aufertur. Ex quibus patet, qd supra dixi frequẽter nisi idicatiuo cohærere: quod verũ est etiam in nisi si. vt statim post, nisi si funebres erunt. Vbi. Nisi si. quam particulam Donatus inter coniũctiones vnam ponit. Exhortatione, similibus. non dicit similibusq; ne sit hexametri fini similis. Funebres conciones, consultationes &c. Sic Raphael & Aldus: sed longe melius Vallen̄. in quo non consultationes quæ nõ semper tristes ac summissæ sunt: sed consolationes legũtur. Itẽ melius Val. & Ald. plerunq; causæ reorũ: q̃ Raphael deorũ, legũt. Nõ em̃ causæ deorũ tristes aut mœstę sunt.

RAPH.

Partiũ orationis pronũciatio. ¶De partib[9] causę & sententiis & verbis: quę sunt multiplicia: pluribus dicendũ. Tria aũt prę̃stare debet p̃nũciatio: conciliet: persuadeat: moueat: quibus natura cohęret: vt etiam delectet. Conciliatio vt fiat. Conciliatio fere aut cõmendatione morũ: qui nescio quo modo ex voce etiam atq; actione perlucent: aut orationis suauitate cõstat. Persuasio. Persuadendi vis asseueratione: quę interim pl[9] ipsis probatiõibus valet, An ista (inquit Callidio Cicero) si vera essent: sic a te dicerẽtur? & tantũ aberat: vt inflãmares nostros animos: Mouendi affect[9] ratio. somnũ isto loco vix tenebamus. Fiducia igit̃ appeat: & constantia: vtiq; si auctoritas subest. Mouẽdi aũt ratio etiã aut in repręsentandis aut imitãdis affectib[9]. Añ exordiũ gestus. Ergo cũ iudex in priuatis: aut pręco in publicis dicere de causa iusserit: leuiter consurgendũ: tũ in componenda toga: vel (si necesse erit) etiam ex integro iniiciẽda dũtaxat in iudiciis (Apud principem em̃ & magistratus ac tribunalia: non licebit) paulũ est cõmorandũ: vt & amictus sit decentior: & protinus aliquid spatii ad cogitandũ etiam cũ ad iudicem nos conuerterimus: & consultus permiserit dicere: non protinus est erũpendũ: sed danda breuis cogitationi mora. Mire enim auditurũ dicturi cura delectat: & iudex se ipse componit. Hoc pręcipit Homer[9] Vlyssis exẽplo: quẽ stetisse oculis in terram defixis: immotoq; sceptro priusq̃ illam eloquentię p̃cellam effunderet, dicit. In hac cũctatione sunt quędam non indecẽtes (vt appellant scenici) morę, caput mulcere: manũ intueri: infringere articulos: simulare conatũ: suspitatione sollicitudinem fateri: aut qd̃ quẽq; magis decet ꝛ eo diutius si iudex nondum intendit animũ. Status. Status sit rectus: ęqui & diducti paulũ pedes: vel procedens minimo sinister: genua recta: sic tamen vt nõ extendantur. Humeri remissi: vultus seuerus: non mœstus: nec stupens: nec languidus. Brachia a latere modice remota: manus sinistra: qualem supra demonstraui: dextra cũ iam incipiendum erit paulũ prolata vltra sinũ: gestu q̃ modestissimo velut Laquearia. spectans quando incipiendũ sit. Vitiosa em̃ sunt illa intueri ꝛ lacũaria: perfricare faciem: & quasi improbam facere: tendere cõfidentia vultũ: aut quõ sit magis toru[9], superciliis astringere:

¶Tria debet præstare pronunciatio conciliet. persuadeat: moneat. Moueat: n litera in u conuersa legatur. ¶Persuadendi vis affirmatione: quæ interim plus ipsis probationibus valet. Asseueratione pro affirmatione facile censerem esse legendum: si quod vidissez exemplar quod mihi astipularetur. Asseuerar qd sit. Est enim asseuerare (vt superius quoq; diximus) vl quandam animi motumq; corporis inter ipsa argumẽta probatiõesq; admiscere. Vt ipse Fabius alibi. Cum præsertim quorũdam probatio sola sit in asseueratione & perseuerantia. Asseueratione autem esse legendũ etiam quæ sequũtur aperte indicant. ¶Et consultus p̃termiserit dicere. Permiserit manifeste legendum est. ¶Sed danda breuis cogitatione mora: cogitatiõi quis non videat esse legendum? ¶Hoc præcipit Homerus Vlyssis exemplo quem stetisse oculis in terraz defixis immotoq; sceptro priusq̃ illam eloquentiæ procellam effũdere dicit. T litera ascripta effunderet est legẽdum. Hoc autem præcipit Homerus tertio Iliados cũ ait. ἄλλοτε Δὴ πολύμητις ἀναΐξειεν Ὀδυσσεὺς, στάσκεν, ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας, σκῆπτρον δ' οὔτε ὀπίσω οὔτε προπρηνὲς ἐνώμα, ἀλλ' ἀστεμφὲς ἔχεσκεν ἀΐδρεϊ φωτὶ ἐοικώς. φαίης κε ζάκο-

τον τιν᾽ ἀεικμένμαι ἄφρο= να ταυτοσ. Homerũ autem imitatus Ouidius in. xiij. metamorphoseos de eodem inquit Vlysse. Finierat Telamone sat⁹ vulgiq; secutum Vltima murmur erat, donec laertius heros Astitit: atq; oculos paulũ tellure moratos Sustulit ad proceres: exoptatoq; resoluit Ora sono: neq; abest facũdis gratia dictis. ¶ Crebro digitorũ laborũq; motu. Labiorum i vocali interiecta legendum. ¶ Frequentissime postulabit. in his dũtaxat. Sicquidem legitur sed corrupte vt mihi videtur. Illa enim tria verba. In his dũtaxat parũ mihi cũ reliquis conuenire videntur. Ac fortasse vt particula ascripta illud dũtaxat vt redundans est oblinẽdũ. ¶ Qu. eñ Ligarius cũ esset in Africa nulla suspicio belli. Duas dictiones hinc esse eradendas facile videbit: q narrationem oratiõis pro Ligario leget. Sic eñ ibi scriptum est. Qu. igitur Ligarius cũ esset adhuc nulla belli suspicio: legat⁹ in Africã cum consule confidio profectus est. ¶ Vbi nõ discedẽs a voce pmittitur gest⁹ quoq;. Dissidens vt legatur sensus exposcere videtur magis q̃ discedẽs & quo illa particula q; erasa hoc modo. Quo in vtrãq; partem. Fit autem verbũ aut ascribendum: aut saltem est subaudiendum, vt legatur trãslatio fit. ¶ Et habens aliquid iam iucũditatis: loco illius tam etiam est legẽdũ. ¶ Nã cãtici quiddam habẽt. Iam legẽdũ videtur loco illi⁹ nã.

ASCENSIVS.

¶ Cõciliet psuadeat moueat: sic ĩ Vallẽ. est: sȝ hȝ affirmatione: vbi cũ Aldo facile in Raphaelis sentẽtiã irem legerẽq;: Persuadendi vis asseueratione. Quia simplex affirmatio non tantũ: quãtum probatiões, valet. An illa (inquit Calidio Cicero) inquit aũt in Bruto: si vera essent. sic legas non esset. Leuiter est consurgendum. Sic Vallẽ. Alijs subaudit ver=

capillos a fronte contra naturã tetro agere: vt sit horror ille terribilis: tum id quod greci frequentissime faciũt: crebro digitorum laborũq; motu cõmentari: clare excreare: pedem alterum longe proferre: partem togæ sinistra tenere: stare diductũ: vel rigidũ: vel supinũ: vel incuruũ: vel humeris: vt luctaturi solent: ad occipitium ductis. ¶ Procemio frequẽtissime lenis conuenit pronunciatio. Nihil est eñ ad conciliandũ gratius verecũdia. Non tamen semper. Nec eñ vno modo dicũtur exordia: vt docui. Plerũq; tamen & vox temperata: ac gest⁹ modest⁹: & sedẽs humero toga: & laterum lenis in vtrãq; partem motus eodem spectantibus oculis decebit. ¶ Narratio magis prolatam manũ: amictum recidentem: gestũ distinctũ: vocem sermoni proximã: ac tantũ apertiorem: sonũ simplicem frequẽtissime postulabit: in his duntaxat. Qu. igitur Ligarius cũ esset adhuc nulla belli suspicio. &. A. Cluentius habitus pater huiusce. Aliud in eadẽ poscent affectus vel cõcitati. Nubit genero socrus: vel flebiles, Cõstituitur in foro Laodiceę spectaculũ acerbũ & miserum toti Asiæ prouinciæ. Maxime varia & multiplex actio est probationũ. Nam proponere: partiri: interrogare sermoni sunt proxima: & contradictionem sumere. Nam ea quoq; diuersa propositio est. Sed hęc tamen aliquando irridentes: aliquando imitãtes pronunciamus. Argumentatio plerũq; agilior & acrior & instãtior consentientem orationi postulat etiã gestũ. i. fortem celeritatem. Instandũ quibusdã in partibus: & densanda oratio. Egressiones fere lenes & dulces & remissæ: raptus Proserpinæ: siciliæ descriptio. Cn. Pompeii laus, Neq; enim mirum minus habere contẽtiõis ea q̃ sunt extra questionẽ. Mollior nõnũq̃ cũ rephensiõe diuersæ partis imitatio. Videor videre alios intrãtes: alios autem exeuntes: quosdam ex vino vacillantes. Vbi non dissidens a voce † permittitur gestus † quo fit in vtrãq; partẽ: tenera quædam: sed intra manus tamen & sine motu laterũ translatio. Accedendi iudicis plures sunt gradus. Summus ille & quo nullus est in oratore acutior. Suscepto bello Cęsar, iusto etiam iam ex parte magna. prædixit eñ quantũ potero voce contendam: vt populus hæc Romanus exaudiat. Paulum inferior & habẽs aliquid etiã iucũditatis. Quid eñ tuus ille tubero in acie pharsalica gladi⁹ agebat? Plenius adhuc & lętius ideoq; dulci⁹. In coetu vero po. ro. negociũ publicũ gerẽs. Producẽda † oĩa: trahẽdęq; tũ vocales: apiẽdęq; sũt fauces: pleniore tñ hęc canali fluũt. Vos albani tumuli atq; luci. Nã cãtici qddã habẽt: sensimq; resupina sunt. Saxa atq; solitudines voci respondent. Tales sunt illæ inclinationes vocis quas inuicem Demosthenes atq; Aeschines exprobrãt: non ideo improbandæ. Cum eñ vterq; alteri obiicit palam est vtrũq; fecisse. Nam neq; ille per Marathonis & Plateatum & Salaminis propugnatores recto sono iurauit: nec hic thebas sermone defleuit. Est his diuersa vox: & pene extra organum: cui præci nomen amaritudinis dedetunt: supra modum ac pene naturam vocis humanæ acerba. Quin † cõpescitis vo-

Procemij pronunciatio.
Narratiõis.
Actio probationum.
In propositione.
Argumentatione.
Egressiõib⁹.
In imitatiõe
promittitur. quoq; in
Accedendi iudicis gradus.
Summus.
Inferior paulum.
Tertius a summo.
ora.
Vterq; alteri.
contincitis.

cem istam indicem stultitię: testē paucitatis. Sed id qđ excedere modum dixi: in illa parte prima est: Quin compescitis.

bū est: quod expressum malum nisi sequeretur: paulus est cōmorandū: non enim solet Fabius bis eandē particulam ponere in eadē locutiōe: si semel posuisse satis fuerit. Etiā cū ad iudicē nos cōuerterim⁹: sic Vallen. nōs conuertimus. Et consult⁹ permisent dicere: sic idē Qui ad illud: dūtaxat in iudicijs: adnotauit illud Vlp. de publicis iudicijs lib. xlviij. Nō oīa iudicia in quibus crimē vertit̄ etiā publica sunt: sed ea tm̄ quæ ex legibus iudiciorum publicorū veniunt: vt Iulia maiestatis: Iulia de adulterijs: Cornelia de sicarijs & veneficijs: Pompeia parricidij: Iulia peculatus: &c. Paulus. Publicorū iudiciorū quædā capitalia sunt. quædā non capitalia. Institutionū lib. iiij. de publicis iudicijs. Publica aūt dicta sunt ꝙ cuiuis ex populo executio eorū plerūq dat̄ &c. Priusq̄ illā eloquentiæ procellā effunderet, dicit: sic Valla qui adnotauit od haberi iliados tertio: vñ Raphael locū adscripsit. Addidit idē Valla. Quē Ouidius imitatus in. xiij. ait Finierat telamone satus &c. vt Raphael habet. Eo diuti⁹: sic Ald⁹: sꝫ i Vallēsi ē ea. vt sit ea sūt faciēda diuti⁹ & reuera si eo posuisset opiner subditurū fuisse: quo iudex min⁹ intēdit aīum: cū subdat si iudex nōdū &c. Stat⁹ si rect⁹: legā cū Vall. sit rect⁹: poti⁹ q̄ cū Aldo. Stat⁹ q: sē sit rect⁹: qa nō sequit̄ exceptio. Sic tm̄ nō extēdant̄. adscribā cū Vallēsi vt. sic tm̄ vt nō &c. intueri lacunaria: sic oēs: adnotauit tm̄ Valla Caprū velle laq̄aria nō lacūaria dici: verū Horati⁹ i odis: nō meæ renidet i domo lacunar. Et bñ cū priogeneū sit lac⁹. Capillos a frōte &c. Vñ Suetoni⁹ (vt adnotauit Valla) de Vitellio: Per totū viç sacrę spatiū reducta coma a capite: ceu noxij solēt. Crebro digitoꝝ labrorūq motu. Sic Vallen. qđ nō min⁹ placet q̄ labioꝝ: qđ a Raphaele reponit̄. Nec legā: cōmēdari: sꝫ, cōmētari. Clare excreare: antiquo more scriberet̄ exscreare. In his. j. hmōi (q̄lia sūt sequētia) dūtaxat: sic Val. & Ald. nec videt̄ quicq̄ eradēdū Quintus eñ ligari⁹: sic Ald. & Val. & est in oratiōe pro Ligario. Et, A. Cluētius: in oratiōe ꝑ Cluētio. Nubit genero socrus. in eadē. Constituit̄ in foro Laodiceæ &c. in Verrē actione quarta. Raptus proserpinę. Acti. vj. Siciliæ descriptio. acti. iiij. Cn. Pōpeij laus. Pro Cornelio Gaditano. Videor videre &c. in oratiōe pro Gallo. Vbi nō dissidens a voce &c. sic in Vallēsi qui Raphaelē admonuit. Permittit̄ gestus: sic quidē Vallen. sed Ald⁹ impressit promit̄ gest⁹. & vterq habet quoq in vtrāq: vbi Raphael nō male suadet: quo sit reponere. Suscepto bello Cæsar, gesto. in oratione pro ligario. Quid eñ tuus ille &c. in eadē. Paulū inferior: sic passim loqtur Fabi⁹ sic inquā cōstruendo aduerbia in um cū noībus compatiuis: quib⁹ in o magis cōgruūt. In cœtu vero populi Ro. in Philip. ij. Vos albani, pro milone. Saxa atq solitudines ꝑ Archia. Iā cātici quiddā hñt: sic in Vallen. legit Raphael quātūcūq dissimulat. Demosthenes & Aeschines: Secundū & cōtra Ctesiphontē. Nec ille thebas sermone deflūt. In Vallen. adnotatum est scribēdū: nec hic thebas sermōe defleuit: posuitq Ald⁹ defleuit: sed retinuit ille. Quin cōpescitis vocem istam indicē stultitiæ: testem paucitatis. In oratione pro Rabirio perduellionis reo: habetur: quin continetis vocē istam indicem stultitiæ: testem paucitatis. Vbi quidam dubitāt an prauitatis sit scribendū: sed frustra: cū Cicero illic probet paucos in Rabiriū clamorem excitasse.

Iudicia publica.

RAPH.

Epilogi pronunciādi rō.

¶ Epilogus si enumeratiōnē rerū habet, desiderat quandā cōcisorū cōtinuationē: si ad cōcitādos iudices est accōmodat⁹, aliqd ex iis q̄ supra dixi: si placādos inclinatā quandā lenitatē: si misericordia cōmouēdos, flexū vocis & flebilē suauitatē: qua pcipue frangunt̄ aīi, quęq est maxime naturalis. Nā etiā orbos viduasq videas in ipis funerib⁹ canoro quodā mō ꝓclamantes. Hic etiā fusca illa vox q̄lē Cicero fuisse i Antonio dicit: mire faciet. Habet eñ in se qđ imitemur. Duplex est tñ miseratio: altera cū inuidia: qualis mō dicta de dānatiōe Philodami: altera cū depcatione demissior. Quare etiā si est in illis quoq cāt⁹ obscurior. In cœtu vero populi ro. Nō eñ hęc rixātis mō dixit: & Vos albani tumuli. Neq: eñ quasi inclamaret aut detestaret̄ locut⁹ est: tñ ifinito magis illa flexa & circūducta. Me miserū, me infœlicē Et quid respōdebo liberis meis? & reuocare tu me in patriā potuisti Milo p hos? ego te in eadē patria p eosdē retinere non potero? Et cū bona. C. Rabirii vno sestertio addicit. O meū miserum acerbūq pconiū, Illa quoq mire facit in poratiōe velut deficientis dolore: & fatigatiōe cōfessio: vt pro eodē Milone: sed finis sit. Neq eñ p lachrymis iā loq possum. Quę similē verbis habere debēt etiā ꝓnūciationē. Pñt videri alia quoq hui⁹ ptis atq officii, reos excitare: pueros attollere: ppinquos pducere: vestes laniare: sed suo loco dicta sunt. Et qa in partibus causę talis est va

¶ Sed ad cōcitandos iudices accōmodatus. Si particula est ascribenda. Loco filius sed. ¶ Si placandos inclinatam quandā leuitatē; Lenitatē u litera in. n. mutata est legendū. ¶ Nā etiā orbos viduasq videbas. B. litera expūcta videas legat̄. ¶ Tamen infinito magis illa flexa & circūdata. Circūducta legendū videt̄. ¶ Et cum bona. C. Rabirij vno sestertio adijcit. Addicit duplici dd est scribēdum. ¶ Si finis fit. Sed legendum esse loco fi coniunctionis qui legerit per orationē pro Milone facile videbit. ¶ Et qa in partibus causæ & alijs ē varietas. Etiam loco &copulæ mihi legendum videtur. ¶ At non hæc misell⁹ & pauperculus. An. t. litera in n mutata legēdū est. ¶ Cum præcipue in actione spectetur decorum. C. litera ascripta decorum manifeste est legendum. ¶ Caput est artis dicere qđ facias. De

rere. i vocali in e conuersa scribendum. ℂ Maximos auctores comœdiarū. Recte u vocali erasa quidā actores legunt. ℂ Et nonnūq̄ dextra latere facere gestus. Dextro legendū ne admonendi quidē sumus. ℂ Affectatiōibus moleste vtemur. Pro affectationibus. mihi effictionibus videtur esse legendū. nec ignoro affectionib⁹ a quibusdā legi. ℂ Hic enim est dubitationes. moras. Deprauatus hic locus sic emendari potest. Est eñ verbum videtur expungendum: & dubitatione litera. s erasa legendū ℂ Nec vult nimium esse condicta. C. litera expuncta condita mihi legendum videtur.

ASCENSIVS.

ℂ Epilogus si enumerationē rerū habet, desiderat quādā cōcisorū cōtinuationē si ad cōcitādos iudices &c. sic Vallen. &, quandā lenitatē: &, orbos viduasqꝫ videas. &, circūducta: vsqꝫ adeo vt fere oīa ex Vallen. codice reposita sint q̄ Raphael commemorat. Hic. i. ad hāc rē: mire faciet. i. cōducet & vtilis erit. Cicero fusse in Antonio dicit: in Bruto & de oratore lib. i. de dānatione Philodemi: in Verrē act. vii. vt adnotauit Valla. In cætu vero ppl̄i Ro. In Philip. ii. Et vos albani tumuli: pro Milone. Me miserū me infelicē: pro eodē. Sed si nis sit: sic Vallen. Et q̄a in ptib⁹ causę talis est varietas sicidē. & sic legendū credo: licet Aldus Raphaelis consilio: etiā aliis: loco talis impresserit. An nō hęc, misell⁹ & paupercul⁹, &c. dicendū est? sic Raphael: Aldus aūt: dicēda sunt: impssit: Valla At nō hæc &c. citra interrogationē legit: sed Aldū aut Raphaelē sequar: nā ordo ē: An nō dicēdū est: aut: an nō dicenda sunt: hæc. s. verba: misellus & paupculus: voce summissa & cōtracta: & sup. hæc: fortis & vehemēs & latro, voce erecta & concitata? q. d. maxime: legendū aūt cōstat & latro: nō elatro licet sic in Raphaelis codice

rietas, satis appareat accommodādam sententiis ipsis pronunciationem: sicut ostendimus. Sed verbis quoqꝫ qd nouissime dixerā non semper: sed aliquando. An non hęc, misellus & pauperculus, submissa atqꝫ cōtracta: fortis & vehemēs, & latro: erecta & cōcitata voce dicēdū est? Accedit eñ vis & ꝓprietas reb⁹ tali adstipulatiōe: q̄ nisi adsit aliud vox: aliud aīus ostēdat. Quid? qꝫ eadē verba mutāta pronūciatione indicāt: affirmant: exprobrāt: negāt: miranť: indignātur: interrogāt: irridēt: eleuāt? Aliter eñ dicitur. Tu mihi qdcūqꝫ hoc regni: & cātando tu illum? & Tune ille æneas: & Meqꝫ timeris argue tu Drāce. Et ne morer: intra se quisqꝫ vel hoc vel aliud qd volet: per oēs affect⁹ verset: verū esse quod dicimus sciet. Vnū iā iis adiiciendū est, cū pcipue in actione spectet̃ decorū: sæpe aliud alios decere. Est eñ latēs quędā in hoc ratio, & inenarrabilis: & vt vere dictū est: caput esse artis decere qd facias: ita id nec sine arte est: nec totū arte tradi potest. In quibusdam virtutes nō habent gratiā: in quibusdam vitia ipsa delectant. Maximos actores comœdiarū Demetrium & Stratoclem placere diuersis virtutibus vidimus. Sed illud minus mirū: qꝫ alter deos: & iuuenes: & bonos patres seruosqꝫ: & matronas: & graues anus optime, alter acres senes: callidos seruos: parasitos: lenones: & omnia agitatoria melius. Fuit eñ natura diuersa. Nam vox quoqꝫ Demetrii iucundior: illius acrior erat. Annotandæ magis proprietates: quę trāsferri non poterant. Manus iactare: & dulces exclamatiōes theatri cā producere: & ingrediendo ventum concipere veste: & nonnūq̄ dextro latere facere gestus: quod neminē aliū præter Demetriū decuit. Nāqꝫ in hęc omnia, statura & mira specie adiuuabatur. Illum cursus & agilitas: & vel parum cōueniens personę risus: quē non ignarus rationis populo dabat: & contracta etiam ceruicula. Quicquid horū alter fecisset: fœdissimum videret̃. Quare norit se quisqꝫ: nec tantū ex cōmunibus pręceptis: sed etiā natura sua capiat cōsilium formandę actionis. Neqꝫ illud tñ est nefas: vt aliquem vel omnia vel plura deceant. Huius quoqꝫ loci clausula sit eadem necesse est: quę cęterorū est: regnare maxime modum. Non enim comœdum esse sed oratorem volo. Quare nec in gestu persequemur omnes argutias: nec in loquendo distinctionibus: temporibus, ⁊ affectibus: moleste vtemur: vt si sit in scena dicendum, Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem cum accersor vltro? an potius ita me comparem nō perpeti meretricum contumelias? Hic eñ dubitationis moras: vocis flexus, varias manus: diuersos nutus actor adhibebit. Aliud oratio sapit, nec vult nimium esse cōdita. Actione enim cōstat: non imitatione. Quare non immerito reprehenditur pronūciatio vultuosa: & gesticulationibus molesta: & vocis mutationibus resultans. Nec inutiliter ex græcis veteres transtulerunt: quod ab his sumptum Lenas Popilius posuit: esse hanc inociosam actionem. Optime igitur idem, qui omnia, Cicero præceperat: quæ supra ex oratore posui. Quibus similia in Bruto dē

Verborū varietas ĩ pnūciando.

Alios aliud decere.

Demetri⁹ & Stratocles.

Modus in oīb⁹ regnat.

Effictionib⁹

M. Antonio dicit. Sed iam recepta est actio paulo agitatior: etiā & exigitur: & quibusdam partibus conuenit: ita tamen temperanda: ne dum actoris captamus elegantiam: perdamus viri boni & grauis auctoritatem.

vitio impressoris offenderim. Per oēs affectus verse: legendū verset: Caput ǫ̃ artis, decere quod facias. Sic Vallen. Ita id, nec sine arte est: sic meli⁹, q̃ nec sine arte esse: quia sequitur pōt, nō posse. Maximos actores: sic in Vallensi legitur. Et, dextro latere facere gest⁹. Quicquid horū aliter fecisset: Vallen. habet alter: & bene. Tēporibus, affectibus &c. Sic Val. & Ald. non male tñ Raphael consulere videtur: vt effictionibus legamus. Hic eñ dubitatione moras: legam dubitatiōis: vt intelligā moras quas facit dubitatio. Nec vult nimium esse condita. Sic quoq; Vallen.

¶ M. Fabii Quintiliani de institutione oratoria Liber duodecimus. Cuius hoc proxime sequitur

Prooemium.

Entum est ad partem operis destinati longe grauissimā. Cuius equidem onus si tantū opinione prima cōcipere potuissem: quāto me premi ferens sentio: maturius consuluissem vires meas. Sed initio pudor omittendi q̄ promiserā tenuit: mox q̄q̄ per singulas quoq; partes labor cresceret: ne perderem quę iam effecta erant: per omnes difficultates animo me sustentaui. Quare nunc quoq; licet † maiori q̄ vnq̄ mole premar: tamen prospicienti finem mihi constitutum est vel deficere potius q̄ desperare. Fefellit autem q; initiū a paruis ceperam⁹: mox velut aura sollicitāte prouecti longius: dum tantum nota illa & pleris q; artium scriptoribus tractata praecipimus: nec adhuc a littore procul videbamur: & multos circa velut iisdem se ventis credere ausos habebam⁹. Iam cum eloquendi rationem nouissime repertam paucissimis q; rentatam ingressi sumus: † rarus qui iam procul a portu recessisset, reperiebatur. Post q̄ vero nobis ille: quem instituebamus: orator, a dicendi magistris dimissus: aut suo iam impetu fertur: aut maiora sibi auxilia ex ipsis sapiētiae penetralibus petit: q̄ in altum † sumus ablati: sentire coepimus. Nunc coelum vndiq; & vndiq; pontus. Vnum modo in illa immensa vastitate cernere videmur. M. Tulliū: qui tamen ipse q̄uis tāta atq; ita instructa naue hoc mare ingressus: contrahit vela: inhibetq; remos: & de ipso demum genere dicendi: quo sit vsurus perfectus orator satis habet dicere. At nostra temeritas, etiam mores ei conabitur dare: & assignabit officia. Ita nec antecedentem cōsequi possumus: & longius eūdum est: vt res feret. Probabilis tamē cupiditas honestorum: & tutioris audaciae est tentare: quibus paratior venia est.

Maturius.

maior q̄ vn q̄ moles premat.

raris q̄ iā p cul a portu recessisset, rapiebatur.

simus.

¶ Raphaelis Regij in deprauatiōes duodecimi oratorię īstitutiōis Quintiliani Libri annotationes.

Entū est ad partem. Informaturus hoc vltimo volumine oratorem Quintilianus: & causas difficultatis praetexit. & se potissimum Ciceronē sequi ostendit. ¶ Fefellit aūt q; initiū a paruis coeperamus. Citra diphthongum ceperamus mihi legēdum videtur: vt intelligat sumpseramus. ¶ Q; in altū sumus ablati. u. vocali in i cōuersa simus recte legit.

ASCENSIVS.

Entū est ad partem operis destinati longe grauissimā. In hoc eñ duodecimo libro oratoris iā ferme instituti & formati, mores & officia pscribit. Q; q̄ per singulas quoq; partes &c. sic Vallen. Licet maiori q̄ vnq̄ mole pmar. Sic Raphael & Al. Vallen. aūt hab;. licet maior q̄ vnq̄ moles pmat. sed sic subaudietur me. Rarus qui iā pcul a portu recessisset reperiebatur. i. rarus qui vltra primae elocutionis praecepta euaserit. Sic Val. & Aldus: at i Raphaelis codice repositum est: ratis, quae iā procul a portu recessisset, rapiebatur: quae lectio mihi minime placet: vt quae sciolitementatē maxime pseferat. Q; in altū simus ablati &c. sic Ald⁹ vt monuit Raphael. vt sit sensus: q̄. i. q̄tum simus ablati in altū coepim⁹ sentire. &c. forte Laurentio Aut scribę codicis eius sensus fuit: q̄ pro postq̄ (nā ante & post saepe subaudiunt) sumus ablati in altum coepimus &c. quae lectio vt cęterae antiquae mihi placet. Inhibetq; remos. i. arcet a nimio impulsu. At nostra temeritas: modeste (non tamen sine fiducia) sic loquitur. Ita nec antecedentem. s. Ciceronē: cōsequi possumus: &. i. & tñ, lōgius eundū est, vt res feret. Probabilis tñ cupiditas honestorū &c. sic Val. & Al. & legūt & distingūt.

RAPH.

¶ Sit igitur orator quē cōstituimus. Loco illius præpositionis cō ascribenda invidetur: vt instituimus legatur. Colligit autem Fabius nō posse esse nisi bonū virum oratorem. ¶ Id non eo tantum: ꝙ si vis ista dicendi malitiam instruxerit Hic locus ad sensus absolutionem aut spectat verbum aut simile desiderat: vt certe loco illi⁹ quod reponendū cōsēderim vt legatur hoc modo. Id nō eo tātum: vt si vis ista dicēdi malitiā instruxerit: nihil sit publicis priuatisq; rebus ꝑniciosius eloquentia. ¶ Rerū ipsa natura in eo quo ꝓcipue indulsisse homini videtur: nos quoq; a cæteris animalibus separasse: non parens sed nouerca fuerit. Semidoctū alicui⁹ temeritate factū est: vt hic sensus ex apto & candido obscurior difficiliorq; redderetur. Is enim quicunq; fuerit: putauit illud quoq; coniunctionem esse ordinis subiunctiui: eoq; illi pronomini nos subijciūdam: non animaduertens hoc loco esse ablatiuum cū illa q; copula colligatum: ac idcirco ante illud pronomen nos collocandum: vt quomodo Fabius scriptū reliquit. sic legatur. Quoq; nos a cæteris animalibus separasse. ¶ Quod si agrorum nimia cura. Sic quidem legitur & recte omnibus fere legi videtur: sed parum Fabij ꝓposito nimia agrorum cura conuenire videtur: neq; enim de rusticis: sed de vrbanis hic verba fiunt: ac de ijs demum. qui arti oratoriæ student: qui certe in colēdis agris minime solent occupari. Quare loco agrorum: ausim cōtendere corporum esse legēdum: ꝗuis nulla mihi exemplaria astipulentur.
¶ Nam & cum insidiatur præ curis. Spe loco illius præpositionis præ est legendum. ¶ Etiam cum sceleris compos fuerit. Eleganter loquendi ratio exposcat: vt loco illius etiam

¶ Non posse oratorem esse nisi virum bonum. Cap. I.

It ergo nobis orator: quē instituim⁹: is qui a.
M. Catone finitur: vir bonus dicendi perit⁹. Orator q̄ sit
Verum id quod ille posuit prius: & ipsa na-
tura potius ac maius est, vtiq; vir bonus. Id
non eo tantum; † ꝙ si vis illa dicendi mali- vt
tiam instruxerit: nihil sit publicis priuatisq;
rebus perniciosius eloquentia: nosq; ipsi qui
pro virili parte conferre aliquid ad facultatem dicendi conati
sumus pessime mereamur de rebus humanis: si latroni compa-
remus hæc arma: nō militi. Quid de nobis loquor! Rerū ipsa
natura in eo quod præcipue indulsisse homini videtur, quoq;
nos a cæteris animalibus separasse: non parens: sed nouerca fue
rit: si facultatem dicendi sociam scelerum: aduersam innocen-
tiæ: hostem veritatis inuenit. Mutos enim nasci & egere omni
ratione satius fuisset: q̄ prouidentiæ munera in mutuam perni
ciem conuertere. Longius tēdit hoc iudicium meum. Neq; eñ
tantum id dico: eum qui sit orator: virum bonum esse oporte- Oratorē fore non posse qui vir bon⁹ non sit.
re: sed ne futurum quidem oratorem nisi virum bonum. Nam
certe, neq; intelligentiam concesseris iis: qui proposita honesto-
rum ac turpium via peiorem sequi malint, neq; prudentiā: q̄ Ratio pria.
in grauissimas frequenter legum: semper vero malæ conscien-
tiæ pœnas a semetipsis improuiso rerum exitu induantur. Q: Secunda.
si neminem malum esse nisi stultum eundem non modo a sapi-
entibus dicitur: sed vulgo quoq; semper est creditum: certe nō
fiet vnq̄ stultus orator. Adde ꝙ ne studio quidem operis pul- Tertia.
cherrimi vacare mēs nisi oībus vitiis libera potest. Primū ꝙ in
eodem pectore nullum est honestorum turpiūq; consortium: &
cogitare optima simul & deterrima nō magis est vnius animi:
q̄ eiusdem hominis bonum esse ac malum. Tum illa quoq; ex Quarta.
causa: ꝙ mentem tantæ rei intentam vacare omnibus aliis: eti-
am culpa carentibus curis oportet. Ita demum enim libera: ac
tota: nulla distringente atq; alio ducente causa spectabit id so-
lum ad quod accingitur. Q: si corporꝫ nimia cura: & sollicitior
rei familiaris diligentia: venandi voluptas: & dati spectaculis
dies: multum studiis aufert (Huic enim rei perit tempus qđ
cunq; alteri datur) quid putamus facturas cupiditatem: auari
tiam: inuidiam! quarū impotētissimæ cogitationes somnos etiā
ipos: & illa per quietē visa ꝑturbāt! Nihil est eñ tā occupatū: tā
multiforme: tot ac tā variis affectibus cōcisum atq; laceratū: q̄ Mentis malæ mala.
mala mēs. Nā & cū insidiať spe, curis, labore, distringiť: & iā cū
sceleris cōpos fuerit: sollicitudine, pœnitētia, pœnarū oīum ex
pectatiōe, torqueť. Quis īter hęc literis, aut vlli bonę arti cult⁹!
nō hercle magis q̄ frugib⁹ in terra sentib⁹ ac rubis occupata.
Age, nō ad perferēdos studiorum labores necessaria frugalitas! Quinta.
Quid ergo ex libidine ac luxuria spei! Non præcipue acuit ad Sexta.
cupiditatem literarum amor laudis. Nō igitur malis esse lau-

Septima. dem curæ putamꝰ? Iā hoc qs nō videt maximā partē orationis
in tractatu ęqui boniq; cōsistere? Dicet ne de iis secūdū debitā
Octaua. rerū dignitatē malus atq; iniquus? Deniq; vt maximā partem
quęstiōis eximā, demus, id qđ nullo modo fieri pōt: idē ingenii:
studii: doctrinę pessimo atq; optimo viro: vter melior dicetur
orator? nimirū qui homo quoq; melior. Non igit̃ vnq̃ malꝰ idē
homo & pfectus orator. Nō eīm perfectū quicq̃: quo melius est
aliud. Sed ne more socraticorū nobismet ipsis respōsum finxis-
se videamur: sit aliqs adeo contra veritatē obstinatꝰ: vt audeat
dicere eodē ingenio, studio, doctrina, pditū nihilo deteriorē fu
turū oratorē malū virū q̃ bonū. Cōuincamꝰ huius quoq; amē-
Nona. tiā. Nā hoc certe nemo dubitabit: omnē oratorē id agere vt iu-
dici quæ pposita fuerint: vera & honesta videant̃. Vtrū igitur
hoc facilius, bonus vir psuadebit: an malus? Bonus quidē & di-
Decima. cet sæpius vera atq; honesta: Sed etiāsi quādo aliquo ductꝰ offi
cio (qđ accidere: vt mox docebimus: potest) falso hęc affirmare
conabit̃: maiore cum fide necesse est audiat̃. At malis hoībus ex
conceptu. †contēptu opinionis, & ignorātia recti nōnunq̃ excidit ipsa si-
mulatio. Inde immodeste ppōnūt: sine pudore affirmāt. Sequit̃
in iis quę certū est effici nō posse: deformis ptinacia & irritꝰ la-
bor. Nā sicut in vita, in causis quoq; spes iprobas habēt. Frequē
ter autē accidit: vt iis etiā vera dicentibꝰ fides desit; videaturq;
talis aduocatus malæ causæ argumentum.

hæc copula & reponat̃. hōc modo. & cum sceleris cōpos fuerit. ℂ Nō hercle magis q̃ frugibus interea sentibus ac rubis occupata. In terra legē dum esse ne admonitiōe qui dem īdiget quisq̃. ℂ Deniq; vt maximā partē quęstionis eximiā demus. Sic quidē legitur. Sed i vocali erasa eximā vt legat̃ sensus exposcit. ℂ At malis hominibus ex cōceptu opinionis. Pro conceptu recte quidā legunt contēptu. Mali enim negligunt hominuʒ de se opinionem. ℂ Videaturq; talis aduocatus malæ causæ augmentū. Argumentū sensus exposcit non augmentum.

ASCEN.

ℂ Sit ergo nobis orator quē instituimus. Sic Aldus post Raphaelē. In Vallēn. aūt est quē cōstituimus: neq; aliter legēdū puto: nā sensus est, is orator quē cōstituimꝰ. i. definimus esse oratorē: sit is qui &c. Nō enim iam de institutione sed de constitutiōe oratoris loquit̃. Id nō eo tātum sup. pertinet aut spectat: qđ verbū est facile intellectu: verū aliud est qđ tardiusculū immoret̃: si videlicet nō aīaduertat cū additur nosq; ipsi, q; particulā pro quia poni: nā ordo est. Id. s. qđ dictū est: ptinet sup. nō tantū: eo: q; si illa vis dicendi instruxerit malitiā: nihil sit publicis priuatisq; rebus perniciosius eloquētia: q; pro quia: nosipsi qui &c. Rerū ipsa natura in eo qđ præcipue indulsisse homini videt̃: quoq; (.i. & quo) sup. videt̃ nos a cæteris aīalibꝰ separasse &c, Sic. Vallēn. & est vera lectio. Nā certe neq; intelligentiā &c. sequi malint: sic legā: quia sequit̃ induantur: Item: neq; prudentiā sup. cōcesseris iis qui in grauissimas &c quomodo Aldus bene legit & Val. rescripsit: cū in Raphaele sit: cum grauissimas: pro, qui in grauissimas. Dubitē autē an legēduʒ sit inducātur, vbi est induant̃. Q. si neminē malū &c. Iuuenalis: Nemo malus felix Aristoteles. Oīs peccator ignorans. Sapiens. Stultorū infinitus est numerus. Q. si agrom: sic quidem Vallēn. sed placet vt placuit Aldo iuxta consilium Raphaelis corporū reponere. Spe, curis, labore: sic in Vallēn. est. in eodē est Etiā cū Aldus tamē Et cum: puto legendū Et iā cum &c. in eodem est: in terra sentibus &c. & eximā, sed nobismet ipsi, diuisis dictionibꝰ. Item: sit aliqs: vbi Aldus impressit: si sit aliqs. Ego putem nō necessariā particulā si: nā sit pmissiue ponit̃. Nō est admonito opus legendū, cōtra veritatē non varietatē obstinatus: licet sic in Raphaelis codice fuerit. In eodē Vallēn. est ex cōtēptu opinionis: vt sit opinionis de se habēdę: hoc est ęstimationis: Aldus tamē impressit cōceptu opinionis. s. prauę: Et irritus labor: sic Val. & Ald. Raphaeli autē defuit vox labor. habent ambo. malę causę argumentum.

ℂ Nunc de iis dicendū est: quæ mihi quasi cōspiratione quadā
vulgi reclamari vident̃. Orator Demosthenes non fuit? Atqui
malum virū accepimus. Nō Cicero? atqui huius quoq; mores
Demosthenes. Ciceroq; an sint oratores habendi. multi reprēhēderunt. Quid agam? magna respōsi inuidia sub-
eunda: mitigandæ sunt prius aures. Mihi eīm nec Demosthe-
nes tam graui morum dignꝰ videtur inuidia: vt omnia quæ in
eum ab inimicis congesta sunt credam: cū & pulcherrima eius
reip. consilia: & finem vitæ clarū legam. Nec. M. Tullio defuis-
se video in vlla parte ciuis optimi voluntatem. Testimonio est
actus nobilissime cōsulatus: integerrime puīcia administrata:
& repudiatꝰ vigintiuiratꝰ: & ciuilibꝰ bellisque in ętate eiꝰ gra
uissima inciderūt: neq; spe, neq; metu declinatꝰ animꝰ: quo mi-

RAPHAEL.

ℂ Atq; huius quoq; mores multi repræhendunt. Atqui e vocali in i cōuersa est legendum. ℂ Mihi enim nec Demosthenes tā graui moruʒ dignus videtur inuidia. Illa particula enim mihi redundare eoq; expungenda videtur. Demosthenes autē: vt ex Plutarcho colligi licet: nisi pecunia victꝰ Harpali causaʒ deseruisset: aliasq; pdidisset: facile īter bonos viros habitꝰ fuisset. Nā gręcię libertatē aduersus & Philippū & Alexā. & alios tyrānos

Dem mor

nus optimꝰ id est reip. se iungeret. Parũ fortis: videt̃ quibusdã qbꝰ optime respõdit ipse: nõ se timidũ in suscipiẽdis: sed in pui dẽdis periculis: qđ ꝓbauit morte quoq; ipsa: quã prestãtissimo suscepit aĩo. Q; si defuit iis viris summa virtꝰ: sic querẽtibꝰ an oratores fuerint: respõdebo quomodo stoici: si interrogent̃: an sapiẽs Zeno: an Cleanthes: an Chrysippus: ipsi respõdeant, ma gnos quidẽ illos ac venerabiles: nõ tamẽ id qđ natura hominis summũ habebat consecutos. Nam & Pythagoras: nõ sapientẽ se: vt qui ante eũ fuerũt: sed studiosum sapientie vocari voluit. ego tamẽ secundũ cõmunem loquẽdi consuetudinẽ sæpe dixi dicãq; perfectũ oratorẽ esse Ciceronẽ: vt amicos & bonos viros & prudẽtissimos dicimus vulgo: quorũ nihil nisi ꝑfecte sapien ti datur. Sed cũ ꝓprie & ad legẽ ipsam veritatis loquendũ erit: eum querã oratorẽ quem & ille querebat. Q̃q̃ enim stetisse eũ in fastigio eloquentie fateor: ac vix qđ adiici potuerit inuenio: fortasse inuẽturus qđ adhuc abscissurũ putẽ fuisse. Nã fere sic docti iudicauerũt: plurimũ in eo virtutũ: nõ nihil fuisse vicio rũ: & se ipse multa ex illa iuuenili abũdãtia coercuisse testat̃: ta mẽ quãdo nec sapiẽtis sibi nomẽ minime sui cõtẽptor asseruit: & melius dicere certe data longiore vita: ætate ad cõponendũ †securiore potuisset: nõ maligne crediderim defuisse ei summã illã ad quã nemo ꝓpius accessit. Et licebat si aliud sentirẽ fortiꝰ id liberiusq; defendere. An vero. M. Antoniꝰ neminẽ a se visum eloquẽtẽ: qđ tãto minꝰ erat, ꝓfessus est: Ipse etiã. M. Tulliꝰ que rit adhuc eũ: & tantũ imaginat̃ ac fingit: Ego nõ audeã dicere aliq̃d in hac que superest eternitate inueniri posse: eo qđ fuerit ꝑ fectius? Trãseo illos q Ciceroni ac Demostheni ne in eloquẽtia quidẽ satis tribuũt: q̃q̃ neq; ipsi Ciceroni Demosthenes satis vi deat̃ esse ꝑfectꝰ: quẽ dormitare interim dicit: nec Cicero Bruto Caluoq;: q certe cõpositionẽ illiꝰ etiã apud ipm rephendũt: nec Asinio vtriq; q vitia orõnis eiꝰ etiã inimice pluribꝰ in locis inse quũt̃. Cõcedamꝰ sane (qđ minime natura patit̃) reptũ eẽ aliquẽ malũ virũ summe disertũ: nihilo tamẽ minꝰ oratorẽ eũ negabo. Nã nec oĩbꝰ q fuerit manu prõpti: viri fortis nomẽ cõcesserim: qa sine virtute ĩtelligi nõ põt fortitudo. An ei q ad defendẽdas causas aduocat̃: nõ ẽ opꝰ fide: quã nec cupiditas corrũpat: nec gr̃a auertat: nec metus frãgat? sed ꝓditorẽ, trãsfugã, ꝑuaricato rẽ, donabimꝰ oratoris illo sacro noĩe? Q; si mediocribꝰ etiã patro nis cõuenit hec: q̃ vulgo dicit̃, bõitas: cur nõ orator ille q nõdũ fuit: sed põt eẽ: tã sit moribꝰ q̃ dicẽdi virtute ꝑfectꝰ? Nõ eñ forẽ sem quãdã ĩstituimꝰ operã: nec mercẽnariã vocẽ: nec (vt asꝑio ribꝰ verbis parcamꝰ) nõ inutilẽ sane litiũ aduocatũ: quẽ deniq; causidicũ vulgo vocãt: sed virũ cũ ingenii natura ꝑstãtẽ, tũ ve ro tot pulcherrimas artes penitꝰ mẽte cõplexũ: datũ tãdẽ rebꝰ hũanis: q̃lẽ nulla antea vetustas cognouerit: singularẽ ꝑfectũq; vndiq;: optĩa sentiẽtẽ optĩeq; dicẽtẽ. In hoc quota ꝑs erit: q aut innocẽtes tuebit̃: aut ĩproborũ scelera cõpescet: aut in pecunia riis questionibꝰ veritati cõtra calũniam aderit? Sũmus ille qui

Pythagoras ꝑhus.

Cicero ꝑfectꝰ orator qualis contendunt.

securiore.

Ciceroni summa defuit eloquẽtia.

Eloquens nemo.

Summe disertꝰ nisi sit bonus nõ erit orator habẽdus.

Qualis quantusq; sit orator.

Oratoris officia.

vsq; ad vltimum vite diem constantissime tutatus fuisse narratur. Sumpto autem veneno periit hac de causa. Cum post Alexandri mortem nunciatum esset Antipatrum & Craterum Athenas aduentare: Demosthenes & qui cũ illo sentiebant: vrbe profugerunt. Populus vero auctore Demade capitis eos condẽnauit. His igitur varie dispersis: missi ab antipatro satellites quorum Archias tragœdiarũ actor princeps erat: illos sunt persecuti. Qui post alios interfectos: cum Demosthenem accepisset in Calauriam insulam ad templum Neptũni confugisse: illuc nauigarunt: ac templum ingressus primo suadere Demostheni cœpit: vt vna secũ ad Antipatrum se conferret nihil molesti ab illo perpessurus. Cui respondens Demosthenes: Nihil est Archia inquit quod conens. Neq; enim in scena mihi vnq̃ placuisti mimus, neq; nũc persuadebis Legatus. Cum autem Archias eũ se per vim detracturum esse minaretur: Tandẽ inquit Macedonica oracula aperuisti. Nam prius quidem tanq̃ histrio simulabas. Verum age parũper expecta dum pauca domesticis scribo: hæc locutꝰ sumpto libro tanq̃ scribere vellet calamum ori admouit ac mordicus tenuit: vt in cogitãdo scribendoq; facere solebat. Deinde caput veste tegens se inclinauit: & cum ab ara retraheretur cecidit suspiransq; animam emisit. ¶ Quomodo stoici si interrogarentur. Interrogentur a & r literis expũctis est legendum. ¶ Nam & Pythagoras non sapientem se & cæteri: vt loco illius & copulæ reponatur. hoc modo: vt cæteri. ¶ Ac vix quid adiici poterit inuenio: V vocali ascripta potuerit emendate legitur. ¶ Aetate ad componendum securiore. Sicquidem legitur in vulgatis exẽplaribus, que quidẽ vidi, oĩbꝰ: verũtamẽ ꝑ securiore si legeret̃ seueriore: sen=

dem in iis quoq; fuerit: sed in maioribus clarius elucebit: cum regenda senatus consilia: & popularis error ad meliora ducendus. An non talem quēdam videtur finxisse Vergilius: quē in seditione vulgi iam faces & saxa iaculantis: moderatorem dedit animi? Tum pietate grauē ac meritis si forte virum quem Cōspexere, silent: arrectisq; auribus adstant. Habemus igit̃ ante omnia virum bonū: post hęc adiecit, dicendi peritū. Ille regit dictis animos & pectora mulcet. Quid? nō in bellis quoq; idem ille vir (quem instituimus) si sit ad prælium miles cohortādus ex mediis sapiētiæ præceptis orationē trahet? Nam quo modo pugnam ineuntibus tot simul metus laboris: doloris: postremo mortis ipsius exciderint: nisi in eorum locum pietas & fortitudo & honesti præsens imago successerit? Quę certe melius persuadebit aliis: qui prius persuaserit sibi. Prodit enim se q̄libet custodiatur simulatio: nec vnq̄ tanta fuerit eloquendi facultas: vt nō titubet ac hæreat: quoties ab animo verba dissentiunt. Vir autē malus aliud dicat necesse est q̄ sentiat. Bonos nūq̄ honestꝰ sermo deficiet: nūq̄ rerū optimarū (nā iidē etiā prudentes erūt) inuētio: quę etiā si lenociniis destituta sit, satis tamen natura sua ornat: nec qcq̄ nō diserte qd̄ honeste dicitur.

Simulatio se prodit.

Bonū virū q̄ cōsequāt cōmoda.

¶Non Cicero? Atqui huius quoq; &c sic Aldus: in Vallen̄. est Atq;: sed in superiori clausula atqui. Mihi enim nec Demosthenes &c. Sic Val. & Ald. respicit autē enim illud: mitigādę sunt prius aures. Adscripsit autē Valla: ex Auli Gellij lib. xj. Ipse etiā Demosthenes: vt idem Critolaus refert nō id postea concelauit, quin glorię quoq; hoc sibi assignauit. Nam cum interrogasset Aristodemū actorem fabularū quātum mercedis, vti ageret, accepisset: & Aristodemꝰ talentum respondisset, at ego plus (inquit) vt tacerem. Adscripsit & illud Ciceronis ad Atticum. Negem? repudiari se totum magis etiā q̄ olim in vigintiuiratu putabit: ac solet cum se purgat in me conferre omnē illorum temporū culpam ita me sibi fuisse inimicum: vt ne honorē quidē a se accipere vellem. Optimis partibus id est reip. seiungeret: sic Vallen̄. & Ald. sicq; legendum est: nā reipubl. non erāt multæ partes: sed multarū partium vna reipu. cui se addixit Cicero. Vt qui ante eū fuerunt. Sic Val. & Ald. sic inquā sine particula cæteri quā nescio quomodo Raphaele adscriptam velit: cum stultum sit dicere vt cæteri qui ante eum fuerunt: nunq̄ enim dicuntur cæteri: nisi vnus illorum sit de quo sermo est. vt non dicam Nicolaus & cæteri euangelistę sancte vixerūt: nō enim Nicolaus euangelista: sic nec Pythagoras vnus eorū qui ante eum fuerunt. In Vallensi est potuerit. Coercuisse testatur: in Bruto vt adnotauit Valla: & in oratore. Sane Aldus secutus Raphaelem: scripsit, in ætate seueriore: ego tamen cum Vallen̄. legam securiore quia securitas multū ad diuine scribendū facit? Vnde Iuuenalis Magnę mētis opus, nec de lodice parāda Sollicitę. Fuerat autē Cicero cū maxime aptꝰ ad scribēdū minime securꝰ: exilio & ciuilibꝰ bellis agitatus: qui si ad Augusti pacē diu vixisset: melius imo diuinius scribere potuisset. Eo qd̄ fuerit pfectus: Ordo est: aliqd qd̄ fuerit pfectius eo. s. Cicerone: posse inueniri. Nec asinio vtriq; qui &c. insequātur. Sic Val. & Ald. Veritati contra calūniam aderit. Sic Vallen̄. & Ald. & Sūmus ille quidem &c. Habent etiam sine &: Quid? non in bellis quoq; idem ille &c. Et honesti pręsens imago &c. Et, bonos honestus sermo deficiet. i. destituet, deseret. Et: inuētio quę etiamsi lenociniis destituta sit &c. in Vallen̄. sunt.

Cæteri.

sui fortasse magis conuenisset. ¶Nec Asinio vtriq; qui vitia orationis eius. Vtriq; r litera ascripta recte legitur & insequūtur pro isto cōsequūtur. De patre autem & filio sentit. ¶Aut in pecuniarijs quęstionibꝰ veritati cōtra calumniā addident. Tribus literis ex hoc vltimo verbo erasis aderit manifeste legendū est cū interrogatione. ¶Sūmis ille quidem in ijs quoq; fuerit: Sūmus pro summis legendum esse nemo non videt. ¶Et qd nō in bellis quoq;. Et copula vt redundans videtur expungenda. ¶Et honesti patris imago successerit. Castigate in quibusdam exēplaribus loco patris legitur pręsens imago. ¶Bonis nunq̄ honestus sermo deficiet. I vocali in o cōuersa bonos recte legit̃ ita verbo deficio exigēte. ¶Nunq̄ rerum optimarū) Nam ijdem etiā prudētes erunt) inuentioq; etiam si lenocinij destituta sit. Lenocinijs quidē s litera ascripta emēdate in quibusdam legitur exemplaribus. sed fœdiora insunt hoc loco flagitia: quæ nisi tollantur: & sensum & Fabij elegantiā penitus cōfundant. Vnius autem particulę emēdatione totus illustrat̃ hic locus. q; cū copula in quæ relatiuum nomen est conuertenda: sicq; distinctiones adhibēdæ: vt intelligamus rerum optimarū inuētionē nunq̄ bonis viris defuturā. Hoc itaq; modo distiguat̃. Nūq̄ rerum optimarum.) Nam ijdem etiam prudētes erūt) inuentio: quæ etiam si lenocinijs destituta sit.

¶Quare iuuētꝰ, imo oīs ætas (neq; eī rectę volūtati serū est tēpus vllū) totis mētibꝰ huc tēdamꝰ, in hoc elaboremꝰ: forsan & cōsūmare cōtigat. Nā si natura nō phibet & esse virū bonū: & esse dicēdi peritū: cur nō aliqs etiā vnꝰ vtrūq; cōseq possit? Cur aūt nō se qsq; spet fore illū aliquē? ad qd̄ si vires īgenii nō suffecerit: tū ad quē vsq; modū pcesserimꝰ; meliores erimꝰ ex vtroq;.

Exhortatio ad oratoriam.

RAPHAEL.

¶In hac elaboremus. A vocali in o. mutata hoc legatur pro hác. ¶Nám si natura non prohibet & esse bonum virum & esse dicēdi peritum. Illud alterum esse mihi redundare videtur. Suffícit eīn prius si ante illā & co

pulam collocet. hoc modo. esse & bonum virũ & dicẽdi peritũ. ¶ Consequi posset. e vocali in i cõuersa possit recte legitur. ¶ Hoc certe procul eximatur animorũ pulcherrimã eloquẽtiã cũ vitijs mentis posse misceri. Depravatus hic locus sic mihi videtur corrigẽdus vt nõ procul; sed prorsus & animo loco animorũ legatur: & rerũ genitiuus ascribat. hoc modo eximat animo rerũ pulcherrimã eloquẽtiã. ex sentẽtia nãq; Euripidis eloquẽtiã rerũ humanarũ reginã superius quoq; Fabius appellauit. ¶ Protractare em̃ quo modo aut pro falsis aut pro iniustis aliquando dicatur non est inutile: vel propter hoc solum vt ea facilius & deprahendamus & refellamus. Pertractare: quod est in frequenti vsu legẽdũ puto non protractare qd apud quenq̃ non inuenitur: illa quoq; particula etiam ante aut ponatur. hoc modo. Quo modo etiã aut. ¶ Neq; em̃ Academici cũ in vtrãq; dixerũt partẽ: non secũdũ alterã viuunt. X. literæ loco ff duplex reponẽdum est vt differunt hoc est disputãt legatur ¶ Ne hoc quidẽ non dum est intuendum. Nudũ in quibusdam exemplarib⁹ emẽdate legitur pro illo aduerbio nondum. ¶ Et Aliquando malum ciuem, Loco illius aliquãdo recte alioqui legeretur: & copula post posita hoc modo. Alioqui & malum ciuem. ¶ Ad hoc nemo dubitauit: quando si nocẽtes mutari i bonã mentem aliquo modo possint: sicut posse interdum conceditur: saluos esse eos magis e republ. sit q̃ puniri. Depravata hæc periodos corrigitur: si loco illi⁹ aduerbij quãdo hanc coniunctionẽ quin reponamus: vt accipiamus neminem dubitaturũ quin sit magis ex vtilitate reipublicę eos esse saluos qui in bonam mẽtem mutari possunt q̃ puniri. ¶ Cum vera obijcientur. Cum quidẽ recte fere legi videtur: sed cui datiuum sensus exposcit.

Hoc certe prorsus eximatur animo, rerum pulcherrimã eloquentiam cum vitiis mẽtis posse misceri. Facultas dicendi si in malos incidit: & ipsa iudicanda est malum, peiores enim illos facit: quibus contingit. Videor mihi audire quosdã (nec em̃ deerunt vnq̃ qui diserti esse q̃ boni malint) illa dicentes. Quid ergo tantum artis est in eloquentia? cur tu de coloribus & difficilium causarum defensione: non nihil etiã de confesso loquutus es? nisi aliquãdo vis & facultas dicendi expugnat ipsam veritatem? Bonus enim vir non agit nisi bonas causas: eas porro etiã sine doctrina satis per se tuetur veritas ipsa. Quibus ego cũ de meo primũ opere respõdero: etiam pro boni viri officio: si quãdo eum ad defensionẽ nocẽtium ratio duxerit satisfiaciam. Pertractare em̃ quo modo aut pro falsis aut pro iniustis aliquãdo dicatur: nõ est inutile: vel propter hoc solũ: vt ea facilius & deprehẽdamus & refellamus: queãdmodum remedia melius adhibebit: cui nota quę nocent fuerint. Neq; em̃ Academici cum in vtrãq; disserunt partem non secundũ alteram viuunt. Neq; carneades ille qui romæ audiente Censorio Catone: non minoribus viribus contra iustitiam dicitur disseruisse: q̃ pridie pro iustitia dixerat: iniustus ipse vir fuit. Verum & virtus quid sit aduersa ei malitia detegit: & æquitas fit ex iniqui contemplatione manifestior: & plurima contrariis probãtur. Debent ergo oratori sic esse aduersariorum nota consilia: vt hostium imperatori. Verum & illud quod prima propositione durum videtur potest afferre ratio: vt vir bonus in defensione causæ velit auferre aliquãdo iudici veritatem. Quod siquis a me proponi mirabitur (q̃q̃ nõ est hæc mea proprie sententia sed eorum quos grauissimos sapientiæ magistros ætas vetus credidit) sic iudicet plęraq; esse quę non tam factis q̃ causis eorum vel honesta fiant vel turpia. Nam si hominẽ occidere sæpe virtus: liberos necare nonnũq̃ pulcherrimũ est, asperiora quædam adhuc dictu: si cõmunis vtilitas exegerit: facere cõceditur: ne hoc quidem nudum est intuendũ: qualem causam vir bon⁹: sed etiam quare & qua mente defendat. Ac primũ cõcedant mihi omnes oportet qđ stoicorũ quoq; asperrimi confitentur: facturum aliquãdo bonũ virum: vt mendaciũ dicat. Et quidẽ nõnunq̃ leuioribus causis: vt in pueris ægrotãtibus vtilitatis eorum gratia multa fingimus: multa nõ facturi promittimus: nedũ si ab homine occidendo grassator auertendus sit: aut hostis pro salute patriæ fallendus: vt hoc qđ alias in seruis quoq; reprę̃hendendum est: sit alias in ipso sapiente laudandum. Id si constiterit: multa iam video posse euenire: propter quæ orator bene suscipiat tale causæ genus: quale remota ratione honesta non susceppisset. Nec hoc dico quia seueriores sequi placet leges ꝑ patre: fratre: amico periclitãtibus: tametsi nõ mediocris hęsitatio est: hinc iustitiæ ꝓposita imagine: inde pietatis: nihil dubii relinquamus. Sit aliquis insidiatus tyranno: atq; ob id reus: vtrum ne saluum eum nolet is qui a nobis finitur orator? an si tuen-

Eloquẽtiã nõ misceri cum vitijs mentis.

Artem ista cur op⁹ sit oratori.

Mala discẽda vt vitẽtur.

Carneadis disputatio

Nocentes defendere & iudici auferre veritatẽ licet.

Mendaciũ dicere iterdum licet.

dum susceperit: nõ tam falsis defendet: q̃ qui apud iudices malam causam tuetur? Quid si quędã benefacta dãnaturus est iudex nisi ea nõ esse facta cõuicerimus? nõ vel hoc modo seruabit orator: non innocentẽ modo: sed etiã laudabilẽ ciuem? Quid? si quędã iusta natura: sed cõditione tẽporũ inutilia ciuitati sciemus? Nõne vtemur arte dicendi bona quidẽ: sed malis artibus simillima? Ad hoc nemo dubitabit, quin si nocẽtes mutari in bonam mentẽ aliquo modo possint: sicut posse interdũ cõceditur saluos eẽ eos magis e rep. sit q̃ puniri. Si liqueat igitur oratori futurum bonum virum: cui vera obiicienť: non id aget, vt saluus sit? Da nunc vt crimine manifesto premať dux bonus: & si ne quo vincere honeste ciuitas non possit: nõne ei cõmunis vtilitas oratorẽ aduocabit? Certe Fabricius Corneliũ Ruffinum: alioqui & malũ ciuem & sibi inimicũ: tamen quia vtilem sciebat ducem imminẽte bello palam consulem suffragio suo fecit: atq; id admirãtibus quibusdã respondit: a ciue se spoliari malle q̃ ab hoste venire. Ita hic si fuisset orator: non defendisset eũdem Ruffinũ vel manifesti peculatus reum? Multa dici possent similia: sed vel vnũ ex iis q̃libet sufficit. Nõ eñ agimus: vt istud illi (quem formamus) viro sit sępe faciendum: sed vt si talis coegerit ratio: sit tamen vera finitio: oratorẽ esse virũ bonum dicendi peritũ. Pręcipere vero ac discere: quo modo etiã † probatione difficilia tractentur: necesse est. Nam frequenter etiam optimę causę similes sunt malis: & innocens reus multis verisimilibus premitur. Quo fit vt eadem actionis ratione defendendus sit: quasi nocens esset. Iam innumerabilia sunt bonis causis malisq; cõmunia: testes: literę: suspitiones: opiniones. Nõ aliter autem verisimilia q̃ vera & cõfirmantur & refelluntur. Quapropter vt res feret: flectetur oratio manente honesta voluntate.

Fabricij nobile facinus ac dictum.

in

Flectẽda oratio.

¶ Sed vel vnum ex his quo libet sufficit. D ascripta q̃libet legatur. ¶ Pręcipere vero ac discere quomodo etiaz probatione difficilia tractẽtur: necesse est. Sic quidẽ plęrisq; recte legi putatur. Sed nisi corrigatur: sensus plene nõ percipietur. Forsitan autem hęc ꝓpositio in est ascribenda: vt in probatione legatur: aut certe hac litera. s. ascripta probationes ac difficiliores est legendum.

ASCEN.

¶ Serum. i. nimis tardum, est tempus visum. In hoc elaboremus. sic Val. & Ald. habet Vallen. & esse virum bonum: & esse dicendi peritum: nec videtur sic verbuz esse repetitum oĩno redũdare q̃q̃ necessariũ nõ ẽ: ideoq; ab Aldo omissum: Veruz si legatur esse & viruz bonũ & dicendi peritũ: oĩno redundet. Habet, cõsequi possit: et speret fore illum: vbi in Raphaelis codice errore librarij erat forte illuz. Hoc certe procul eximatur aĩo, rerum pulcherrimũ &c. Sic in Vallen emendatum inueni: sed placet vt prorsus eximatur, cum Aldo legatur: & rerum pulcherrimã cum Raphaele: licet Aldus omiserit rerũ. Pertractare eñ &c. sic Vallen. Neq; eñ academici &c. negatio neq; agit in sequentẽ negationem nõ, sic vt ex vtraq; fiat affirmatio: sensus eñ est: nam licet academici in vtrãq; partẽ disputent: tamẽ secundũ alterã tãtũ: hoc est secũdũ meliorẽ viuũt. Sane in Vallen. est nõ dixerũt sed disserunt. Aduersa eam malitia detegit. Adnotaunt pluscula ad vocabulũ malitia Valla quę quia poenitenda nõ sunt his adscribã. Cicero quarto Tusculanarum: Huius igitur cõtraria est vitiositas (sic eñ malo q̃ malitiã appellare eam quã grẹci κακίαμ appellãt) nã malitia certi cuiusdam vitij nomen est, vitiositas omniũ. Malitiã tamẽ pro vitiositate accipi Liuius probat qui lib. iij. ait In Fabio min⁹ in bono cõstãs, q̃ nouũ in malitia ingeniũ esse. Et Sallustius in iugurtino Virtute non malitia P. Scipioni placuisse. Plautus in Rudente, Exul venit haud malus: neq; is adeo propter malitiam patria caret. Rutilius in Syscevosi ex Demosthene. At ego propterea hunc malum esse existimo, quia nimium se gerit seuerũ. Nãq; ex hominib⁹ humanitatẽ atq; misericordiã tollere: maximũ signum malitię videtur. Et Cicero ipse lib. i. de legibus. Atq; etiãsi emolumentis non suapte vi virtus expetitur: vna erit virtus quę malitia rectissime dicitur &c. Asperiora quędã adhuc dictu: videtur innuere q̃d Cicero sentit patrem si ab affectata tyrannide, neq; arte neq; metu: neq; vi deterreri a filio posset: ab eodẽ defendendũ potius q̃ libertas publica pereat. Ne hoc quidẽ nudum &c sic Vallen. Facturum aliquãdo bonum virũ vt mẽdaciũ dicat: id diuo Aurelio & cęteris christianę fidei luminib⁹ non placeret. Nam pro veritate etiã ad mortẽ vsq; certandũ cõtenderent: nec pro euitanda morte mentiri licere: q̃q̃ citra mendaciũ simulare & dissimulare interdũ licet. Exempla autẽ priora a Fabio ꝓposita potius officiosę simulationis q̃ mẽdacij sunt: nõ eñ id q̃d orẽ dicit: aio intelligit: nec cõtra mentẽ dicit. nec in pnciẽ falsi sed salutẽ: potiusq; a nostris admittanť q̃ posteriora q̃tũuis sint officiosa. Si ab hoie occidẽdo crassator: scribo cũ Vallen. & Ald. grassator: auertẽdus sit. Sit alias in ipso sapiẽte laudãdũ: sic ijdẽ habẽt: hoc est sit nõ fit. In ijsdẽ est: tam etsi nõ mediocris hęsitatio est hic iustitię ꝓposita imagine: & q̃ qui apud iudices: sed etiã laudabilẽ ciuẽ: inutilia ciuitati sciemus. Ad hoc nemo dubitabit quin magis e rep. sit &c. quę in Raphaele deprauata erant: in Aldo est cui vera: in Vall. cum vera: sup. ei. Cornelium Ruffum: Val. & Ald. habẽt Ruffinũ: alioqui et malum. &c. & imminẽte bello. Ita hic si fuisset orator, non defendisset eũdem Ruffinũ &c. sic Val. Sed vel vnũ ex his q̃libet &c sic idẽ. Quõ etiã ꝓbatione difficilia: sic quidẽ

Malitia vitiositas

de Val. vt sit probatiõe pro probatu difficilia: Aldus autem præposuit in.

RAPHAEL.

¶ Quando igitur orator est vir bon⁹. Tris philosophiæ partes: oratori esse tenẽdas eleganter vt omnia colligit Fa. ¶ Tantũ quia nati sumus habeamus. Nati c littera erasa legẽdũ est. ¶ Abstinens erit quicquid sit abstinentia ignoratur. Qui illa littera c expuncta legatur & ignorarit pro illo ignoratur hoc modo. Qui quid sit abstinentia ignorarit.

¶ Non eruditione aliquo sermone. N. littera in. r. mutata: eruditiore legendum est. ¶ O q̃ parum istud putant quibus non facile videtur. in quibusdam exemplaribus recte loco illius adverbij non hæc particula tã est reposita hoc modo: quibus tam facile videtur.

¶ Quis deniq; in ipsa: quã maxime plærique præcipiũt: reipubl. administratiõe versatus? Aliquid hunc sensui mihi deesse videtur: ac forsassis hoc participium vitandam recte ascriberetur. Multi namq; philosophorum vitandam esse reipubl. administrationem præcipiunt. Nec inficior fugiẽdam quoq; legi posse. hoc modo. Quis deniq; in ipsa quã maxime fugiendam plęrique pręcipiunt. ¶ Atqui eo illum quem institutum Romanum quendam velim esse sapientem. Ego pro eo: & instituo non institutum manifeste legendum est. ¶ Sed rerũ experimentis atq; operibus vere ciuilem virum exhibeat. Se pronomen videtur ascribẽdum: hoc modo: se vere ciuilem virum exhibeat. ¶ Id quod est oratori necessarium: nec adijciendi præceptoribus traditur. Loco adijciendi: i vocali erasa dicendi legendũ est hoc modo. Nec a dicendi pręceptoribus traditur. ¶ Vtinãq; sit tempus vnq̃ quo perfectus aliquis qualem optam⁹ orator. Minus recte mihi sic legi videtur. Illud enim aduerbium vnq̃ nihil sensum iu-

¶ Cognoscẽda esse oratori qbus mores formẽtur. Cap. II.

Vando igitur orator est vir bonus: is aũt citra virtutem intelligi nõ potest: virtus etiã si quosdã impetus a natura sumit tamẽ perficienda doctrina est: Mores ante omnia oratori studiis erunt excolẽdi: atq; oĩs honesti iustiq; disciplina ptractãda, sine qua nemo nec vir bonus esse: nec dicendi peritus potest: nisi forte accedamus iis: qui natura cõstare mores: & nihil adiuuari disciplina putãt. Scilicet vt ea quidẽ: quę manu fiunt: atq; eorũ cõtẽptissima cõfiteanť egere doctorib⁹: virtutẽ vero: qua nihil homini: quo ad deos imortales ppius accederet: datũ est: obuiam & illaboratã tãtũ quia nati sum⁹ habeam⁹? Abstinẽs erit qui qd sit abstinẽtia ignorarit? Et fortis qui met⁹ doloris: mortis: supstitionis nulla ratiõe purgauerit? Et iustus qui ęqui boniq; tractatũ: qui leges: quę natura sunt oĩbus datę: quęq; proprię populis gẽtibus cõstitutę: nõ eruditiore aliquo sermone tractauerit? O q̃ istud parũ putãt: qb⁹ tã facile videť. Sed hoc trãseo: de quo neminẽ, qui lřas vel primis (vt aiũt) labris degustarit: dubitaturũ puto. Ad illud sequẽs reuertar: ne dicẽdi quidem satis peritũ fore: q nõ & naturæ vim oẽm penitus pspexerit: & mores pceptis ac ratiõe formarit. Neq; eñ frustra ĩ tertio de oratore libro, L. Crassus cũcta quę de ęquo: iusto: vero bono: deq; iis q̃ sunt cõtra posita ppria esse oratoris affirmat: ac philosophos cũ ea dicẽdi viribus tueñť: vti rhetorũ armis nõ suis. Idẽ tamẽ confiteť ea iã esse a philosophia petẽda: videlicet quia magis hęc illi videť in possessiõe earũ rerũ fuisse. Hic etiã illud est: qđ Cicero plurib⁹ libris & epistolis testať: dicendi facultatẽ ex intimis sapiẽtiæ fontib⁹ fluere. Ideoq; aliqdiu pceptores eosdẽ fuisse morũ atq; dicẽdi. Quapropter hęc exhortatio mea nõ eo ptinet, vt esse oratorẽ phum velim: qñ nõ alia vitę secta longius a ciuilibus officiis: atq; ab oĩ munere oratoris recessit. Nã quis philosophorũ aut ĩ iudiciis frequẽs aut clarus ĩ cõcionib⁹ fuit? Quis deniq; in ipsa quã maxime plęriq; eorũ vitandã pcipiunt reip. administratiõe versatus? Atqui ego illũ quẽ ĩstituo romanũ quẽdã velim esse sapientẽ: qui nõ secretis disputationibus: sed rerũ experimẽtis atq; operibus vere ciuilẽ virum exhibeat. Sed quia deserta ab iis q se ad eloquẽtiã cõtulerũt studia sapiẽtiæ: nõ iã in actu suo atq; ĩ hac fori luce versanť: sed in porticus & gymnasia primũ: mox in cõuẽtus scholarũ recesserũt: id qđ est oratori necessariũ: nec a dicendi pceptorib⁹ tradiť: ab iis petere nimirũ necesse est apud quos remãsit. Euoluẽdi penitus auctores: qui de virtute præcipiũt: vt oratoris vita cũ sciẽtia diuinarũ rerum sit humanarũq; coniuncta. Quę ipse quãto maiores ac pulchriores viderẽtur: si illas ii docerẽt qui etiã eloqui pstantissime possent? Vtinãq; sit tẽpus vnq̃: quo pfectus aliqs (qualẽ optam⁹) orator hãc partẽ supbo noĩe & vitiis quorũdã bona eius corrũpentiũ inuisam vendicet sibi: ac velut re

Virtus doctrina pficitur.

Mores nõ sola natura cõstãt. Virtutis laus.

Sapientiã oratori pprinam.

Orator sit sapiẽs Ro.

Ethici auctores euoluendi.

Optat mo ralia ab oratore tractari.

bus repetitis in corpus eloquẽtiæ adducat. Quæ quidem cum
sit ĩ tres diuisa partes naturalẽ: moralẽ: rationalẽ: quę tandẽ nõ
est cum oratoris opere cõiuncta? Nã vt ordinẽ retro agam⁹ de
vltima illa quę tota versat̃ in verbis: nemo dubitauerit: si & ꝓ
prietates vocis cuiusq̨ nosse: & ambigua aperire & ꝑplexa dis-
cernere: & de falsis iudicare: & colligere ac resoluere q̃ velis: ora
toris est: q̃q̃ ea non tam est minute atq̨ concise in actionibus
vtendum: q̃ in disputationibus, quia nõ docere modo: sed mo
uere etiam ac delectare audientes debet orator: ad quod impe-
tu quoq̨ & viribus ac decore est opus: vt vis amniũ maior est
altis ripis multoq̨ gurgitis tractu fluentiũ: q̃ tenuis aquæ &
obiectu lapillorum resultantis. Et vt palæstrici doctores illos:
quos neruos vocant non idcirco discẽtibus tradunt: vt iis om
nibus ii qui didicerint: in ipso luctandi certamine vtantur.
plus enim pondere: & firmitate & spiritu agitur: sed vt subsit
copia illa: ex qua vnum aut alterũ: cuius se occasio dederit effi
ciant. Ita hæc pars dialectica: siue illam dicere malimus dispu-
tatricem, vt est vtilis sæpe & finitionibus: & compræhensioni-
bus: & separãdis quę sunt differẽtia & resoluẽda ambiguitate:
& distinguẽdo: diuidẽdo: illiciendo: ĩplicando: ita si totum sibi
vendicauerit in foro certamen: obstabit meliorib⁹: & sectas ad
tenuitatem suam vires ipsa subtilitate cõsumet. Itaq̨ reperias
quosdã in disputãdo mire callidos: cum ab illa vero cauillatio-
ne discesserint non magis sufficere in aliquo grauiore actu q̃
parua quædam animalia: quæ in angustiis mobilia in cãpo de-
præhendũtur. Iam quidem pars illa moralis quæ dicitur Ethi
ce: certe tota oratori est accõmodata. Nam in tanta causarum
(vt superioribus libris diximus) varietate: cum alia coniectu-
ra quærantur alia finitionibus cõcludantur: alia iure summo-
ueantur: vel transferantur: alia colligantur: vel ipsa inter se cõ
currant: vel in diuersum ambiguitate ducãtur: nulla fere dici
potest: cuius nõ parte in aliqua tractatus ęqui & boni reperian
tur: plęrasq̨ vero esse quis nescit: quæ totæ in sola qualitate cõ
sistant? In cõsiliis vero quæ ratio suadẽdi est ab honesti quęstio
ne seposita? Quin illa etiã pars tertia quę laudãdi ac vituperã-
di officiis cõtinetur, Nẽpe in tractatu recti prauiq̨ versat̃. An
de iustitia: fortitudine: abstinẽtia: tẽperantia: pietate nõ pluri-
ma dicet orator? Sed ille vir bonus qui hæc nõ vocib⁹ tantũ sibi
nota atq̨ noĩbus auriũ tenus ĩ vsum lĩguæ ꝑceperit: sed q vir-
tutes ipsas mẽte cõplexus ita sentiet: nec in cogitãdo ita labora
bit: sed qđ sciet vere, dicet. Cũ autẽ omnis generalis quęstio spe
ciali potentior: quia vniuerso partes cõtinentur: nõ vtiq̨ acce-
dit parti qđ vniuersum est: profecto nemo dubitabit generales
quęstiones in illo maxime studiorũ more versatas. Iam vero cũ
sint multa ꝓpriis breuibusq̨ cõpręhensionibus finienda: vnde
etiã status causarũ dicit̃ finitiuus: nõne ad id quoq̨ instrui ab
iis qui plus in hoc studii dederũt oportet? Quid nõ q̃stio iuris
oĩs: aut verborũ ꝓprietate: aut ęqui disputatiõe: aut volũtatis

Dialectica ad oratorẽ ptinet.

quę didicerunt.

Dialectiq̨ vsus.

Ethice tota oratorẽ est in gñe iudiciali.

Deliberatiuo. Demonstratiuo. Aurium tenus.

Generalis quæstio.

Iuris q̃stio ad oratorẽ spectat.

uat: cum præsertim citra nẽ
gationem in oratiõe fere nõ
ponatur.

ASCEN.

¶ Vultus est. sic Aldus Val
leñ. est: etiã si: Atq̨ oĩs hone
sti iustiq̨ disciplina ꝑtractã
da. sic Ald. & Val. non, Atq̨
hominis. Qui quid sit absti
nentia &c. in Valleñ. est qui
idipsum. quid sit &c. &, Nõ
eruditiore aliquo sermone:
&: quibus tã facile videtur.
Quã maxime plęriq̨ pręci-
piunt: sic Val. & Ald. quasi
sit sensus: quã reip. admini-
strationẽ plęriq̨ pręcipiunt
maxime: legam tamẽ cum
Raphaele: plęriq̨ eorum vi
tandam aut fugiendam pręe
cipiunt: eorum inquã. i. phi
losophorum: vt enim Cice-
ro ĩ officijs attestatur. mul-
ti crediderũt philosophum
debere in quiete & lõge a stre
pitu populari vitam agere.
Pręterea, si legamus plęriq̨
pręcipiunt: quærã q̃ sint qui
pręcipiant? & si dicas: philo
sophi: quia non oẽs vitan-
dam putant obstabit qđ Fa
bius innuit: nullum in ea
versatum: nam Quęstio: q̃
denique &c. vult vt videatur,
nemo aut nullus. nõ sit au-
tem vero simile plęrosq̨ pręe
cepisse reipu. administratio
nem: in quo nullus eorũ ver
satus sit. Cæterũ q̃ autem Aldus
Raphaeli accedẽs: se vere ci
uilem virum exhibeat: im-
pressit: malim tamen se par
ticulam subaudire q̃ adscri-
bere. In Vallensi est: a dicẽdi
pręceptoribus. &c. Et. Vti-
nãq̨ sit tempus vnq̃: neq̨
redundat vnq̃ sed affectum
auget: sicut nunq̃: cum dici
tur. Nũq̃ omnes hodie mo
riemur inulti. Aptissime au
tem ponitur vnq̃ etiam ci-
tra negationem vbi deside-
rij vis explicatur: vt hic &
in buco. En erit vnq̃ ille dies
&c. Superbo nomine: quia
se sophos aut philosophos
id est sapientes aut sapientię
amatores appellitãt: & quo
mollius viuunt a reipubli.
administratione abstinẽt et
vt dicit iuuenalis: de virtu-
te locuti Clunẽ agitant: vn-
de & Socraticos vocat cinæ
dos. Ac velut reb⁹ repetitis, ad

coniectura cōtinetur? quorum pars ad rationalem: pars ad moralem tractatum redūdat? Ergo natura permixta est omnibus istis oratio quæ quidē oratio est vere. Nam ignara quidem huiusce doctrinæ loquacitas erret necesse est: vt quę vel nullos vel falsos duces habeat.

ludit ad fœciales. adducat: sit Vallen. & Ald. non male legeret reducat. Vt vis amniū maior est &c. sic illi: vnde non leges animū. Quos numeros vocant: legā cum Aldo: neruos nā neruis non numeris palęstritæ vtūtur. Vt ijs omnibus que didicerūt: sic Aldus: sequar tamē vallam qui habet: vt ijs oibus ij qui didicerint &c. vt sit ijs oibus neruis. Cuius se occasio dederit efficiant. sic Val. & Ald. non efficiant. Tota, oratori est accōmodata. Sic vallen. & Ald. eosq; sequar: licet expuncto vocabulo accōmodata: oratoris est quidā legāt: qđ ne legā facit quod Paulo ante dixerat oratoris est. Nā in tota &c. lego cū Val. & Aldo: in tāta. Sunt autē qui adnotauerunt status causarū quos hic Fabius tāgit. Cū alia cōiectura quęrant. tangit statū coniecturalē: qui est quādo negat factū: & opus est cōiectura. Alia finitionib⁹. status est cū quo nōie res appel̄āda sit venit in quęstionē. Alia iure submoueant. status est q dicit qualitas: cū factū nō negat sed iure factū cōtēdit. Alia colligant. status hic dicitur collectio: seu ratiocinatiu⁹ stat⁹: cū causa certā legē nō habet: sed ex alia colligit. Vel ipsa iter se cōcurrāt. stat⁹ est ex cōtrarijs legib⁹ grece antinomia dicit. Vel in diuersum ābiguitate ducant: stat⁹ est quādo vnū dictū in plures sentētias trahi pōt. In sola qualitate. i. in statu qualitatis: in quo est q̄stio iuris. Hęc ex adnotatis cuiusdā, q̄ parui qđē ęstimo: sed ne desiderent adscripsi. In vsum lingue: sic Ald. in Vallen. est lingua peperit. Nec in cogitādo ita. i. multū laborabit.

¶Pars vero naturalis cū est ad exercitationē dicendi: tanto cæteris vberior: quanto maiore spiritu de diuinis rebus q̄ humanis loquendum est: tum illam etiā moralem sine qua nulla esse (vt docuimus) oratio potest totā complectit. Nā si regitur prouidentia mundus: administrāda certe bonis viris erit respu. Si diuina nostris animis origo, tendendum ad virtutem: nec voluptatibus terreni corporis seruiendum. An hoc nō frequēter tractabit orator? Iam de augurū respōsis, religione ꝗ omni de quibus maxima sæpe in senatu consilia versata sunt: non erit ei differendū? Si quidem (vt nobis placet) futurus est vir idē ciuilis: quę deniq; intelligi saltem potest eloquētia hominis optima nescientis? Hęc si ratiōe manifesta nō essent: exemplis tamē crederemus. Siquidē & Periclem cuius eloquentiæ etiā si nulla ad nos monumēta venerunt: vim tamē qnādā incredibilem cum historici: tum etiā liberrimū genus hominū comici veteres tradunt: Anaxagoræ Physici cōstat auditorē fuisse: & Demosthenem principem omniū græciæ oratorum dedisse operam Platoni. Nam. M. Tullius nō tantū se debere scholis rhetorum: quātum academiæ ꝗ spatiis frequēter ipse testatus est. Neq; se tanta in eo vnq̄ fudisset vbertas: si ingeniū suum cōsepto fori non ipsius rerum naturæ finibus terminasset. Verū ex hoc alia mihi quæstio exoritur: quę secta cōferre plurimū eloquentiæ possit: q̄q̄ ea nō inter multos potest esse cōtentio. Nā Epicurus in primis nos a se ipse dimittit qui fugere omnē disciplinam nauigatione q̄ velocissima iubet. Neq; vero Aristippus summū in voluptate corporis bonum ponens ad hunc nos laborē adhortetur. Pyrhon quidē quas habere ī hoc opere partes potest? cui iudices esse apud quos verba faciat: & reum pro quo loquatur et senatū in quo sit dicenda sentētia nō liquebit? Academiā quidā vtilissimā credūt: ꝙ mos in vtrāq; partē disserēdi ad exercitationē forēsiū causarū ꝓxime accedat. Adiiciūt loco ꝓbatiōis ꝙ ea pstātissimos ī eloquētia viros ediderit. Peripatetici studio quoq; se quodā oratorio iactāt. Nā thesis dicere exercitationis

Physica oratoris & Ethica q.

Deniq.

Pericles Anaxagoræ auditor.

Demosthenes Platonis.

Tulli⁹ academicorū syluis.

Quæ secta eloquētiæ pl⁹ cōferat.

Epicurus.

Aristipp⁹.

Pyrhones

Academici

Peripatetici.

ASCEN.

¶Pars vero naturalis: quæ physica dicit: quāto maiore spū de diuinis reb⁹: qa quæ nos naturę addicim⁹ diuina sūt opera: sine deo eñ nihil posset natura. Si diuina nostris animis origo: id poetę prędicāt et philosophi: et fides nostra cōprobat. Iuuenalis. Mentē e cęlesti demissam traxim⁹ arce. Horati⁹: diuinę particulā aurę animā nostrā vocat. Verg. Igne⁹ est ollis vigor & cęlestis origo. Tendēdum ad virtutē: quo deo similiores euadam⁹: qđ sensit & is qui dixit: Si deus est anim⁹ nobis vt carmina dicūt: hic tibi pcipue sit pura mente colendus. Nā hoc non frequēter &c. lego cum Aldo & Val. An hoc: cū iterrogatione. Religioneq; omni. legā cū Aldo & Vallen. religione deniq; omni: nisi statim sequat: quę deniq; intelligi saltem potest &c. Nulla monimēta. Sic Val. & Ald. Liberrimū genus hoim comici veteres: liberrimū i carpēdis vitijs. vnde Horati⁹ in sermonib⁹ Eupolis atq; Cratin⁹ Aristophanesq; poetę: Atq; alij quoꝝ comœdia prisca viroꝝ est: Siqs erat dign⁹ describi ꝙ mal⁹ aut fur aut mœch⁹ foret aut sicari⁹ aut alioq Famos⁹, multa cū libertate notabant. Hinc totus pēdet Lucilius &c. Frequēter ipse testat⁹ est: In oratore & in partitionib⁹. Qđ vero legit academię spatijs:

gratia fere ab iis est institutū. Stoici sicut copiā nitorēq; eloquētiæ fere præceptoribus suis defuisse concedāt necesse est: ita nullos: aut probare acrius: aut concludere subtilius contendunt. Sed hæc inter ipsos q velut sacramēto rogati vel etiā supstitione constricti nefas ducūt a suscepra semel persuasiōe discedere. Oratori vero nihil est necesse in cuiusq; iurare leges. Maius enim opus atq; pstanti⁹ ad qd ipse rēdit & cui⁹ est velut cādidatus: si quidem est futurus tū vitæ: tū etiam eloquentiæ laude p fectus. Quare ī exēplum bñ dicēdi facūdissimum quēq; proponet sibi ad imitandū: morib⁹ vero formādis q̄ honestissima pcepta: rectissimāq; ad virtutē viā deliget. Exercitatione qdē vretē omī: sed tñ erit plurimus ī maximis qbusq; ac natura pulcherrimis. Nā q̄ pōt materia reperiri ad grauiter copioseq; dicendū magis abundās: q̄ de virtute: de rep. de prouidētia: de origine animorum: de amicitia! hæc sunt quibus mēs pariter atq; oratio insurgāt. Quę vere bona, qd mitiget metus, coerceat cupiditates, eximat nos opinionib⁹ vulgi, aīmq; cælestē: neq; ea sol ū q̄ talib⁹ disciplinis cōtinēt: sed magis etiā q̄ sunt tradita antiquit⁹ dicta, ac facta pclare: & nosse & aīo semp agitare couēiet. Exempla virtutū in Romanis Quę pfecto nusq̄ plura maioraq; q̄ in nrę ciuitatis monumentis reperienē. An fortitudinē, fidē, iustitiā, cōtinentiā, frugalitatē, cōtemptū doloris ac mortis: melius alii docebūt q̄ Fabritii: Curii: Reguli: Decii: Mutii: aliiq; īnumerabiles! Quātū eñ græci pceptis valēt: tm̄ Romani (qd est mai⁹) exēplis: rmq; nō cognatis id e reb⁹ admoneri: q nō mō pximū tps, luceq; psentē intueri satis credat: sed omnē posteritatis memoriā spatiū vitę honestę: & curriculū laudis existimet. Hic mihi ille iustitię haustus bibat: hic sūptā libertatē ī cāis atq; cōsiliis pstet. Neq; erit perfect⁹ orator: nisi q honeste dicere: & sciet: & audebit.

dubitem an syluis legendum sit propter illud Horatianū in epistolis: Atq; iter syluas academi quęrere verum: qd si est spatiis: vt Ald⁹ & Val. habent: aut spatiosa scripta aut deambulatoria intelligemus. Neq; se tanta in eo vnq̄ fudisset vbertas: sic Val. & Ald⁹. Vnde ordo est: vbertas in eo. i. quę i eo erat fudisset. i. dilatasset se &c. Consepto. i. limitibus fori. i. caussarum iudicialium: & quę in foro tractanē. Adhuc nos ad laborem hortetur: lego cum Valleñ. Ad hūc nos laborez adhortetur. Pyrhon quidez q̄s habere ī hoc opę ptes pōt q.d. Nullas. Aldus pyrhons Valla pyrron scripsit: adnotauitq; illud Auli Gellij libro vndeci. Quos pyrrōes philosophos vocamus græco nomine σκεπτικοὶ appellātur. Id ferme significat quasi quæsitores & consideratores: nihil enim decernūt nihilq; constituunt: sed in q̄rendo semper considerando q; sunt qdnā sit oim rerū de quo decerni constituiq; possit: ac ne videre quoq; quidē plane quicq̄ neq; audire sese putant: sed id pati afficiq; quasi videant vel audiant. &c. Cum hęc aūt cōsimiliter tam pyrronei dicant q̄ academici: differre tñ inter sese & ppter alia quædā & vel maxime propterea existimati sunt q; academici quidē ipsum illud nihil posse decerni quasi decernunt: Pyrronei ne id quidem vllo pacto verū videri dicūt, q; nihil esse verū videtur. hęc ille. Academiā qdē. lego cū Valleñ. quidam. q, nos in vtranq;. Lego cum eodem, q; mos in vtranq; &c. Quod sequitur Qui velut sacramento rogati. i. post iuramentum p sacra factum interrogati. Ac cum natura pulcherrimis. sic legendū & nō pulcherrimus nemo non videt. Quæ vero bona: lego. Quæ vere bona: aut quæ vera bona. supsint. Animumq; coelestez. Sic Val. & Aldus cōstruitur aūt aut cum ꝟbo eximat aut potius cum verbis nosse cōueniet: cum quibus cætera quoq; construuntur. Quæ vere bona: quid &c. In nostræ ciuitatis. s. Romanæ: Romanus eñ ciuis fuit Fabius hic Quintilianus. Quantum eñ græci pceptis. Id Cicero lib. iij. de oratore vt adnotauit Valla. sic dicit. Nam vt virtutis a nostris: sic doctrinę sunt ab illis exempla repetenda. Tantumq; nō cognatis sideribus admoneri. Aldus impressit. Tantum qd cognatis id e rebus admoneri. Valleñ. tantum q; non cognatis idem rebus admoneri.

Pyth

❡Necessariam iuris ciuilis oratori scientiam. Cap. III.

Vris quoq; ciuilis necessaria huic viro scientia est: & morū ac religionum eius reipu. quā capesset. Nam qualis esse suasor in cōsiliis publicis priuatisue poterit tot rerum quibus pcipue ciuitas continetur, ignarus! Quo aūt modo patronum se causarum non falso dixerit: qui quod est in causis potentissimum: sit ab altero petiturus! poene non dissimilis iis qui poetarum scripta pronunciant! Nā quodammodo mandata pferet: & ea q̄ sibi a iudice credi postulaturus est: aliena fide dicet: & ipse litigan-

ASCENSIVS

Iuris quoq; ciuil &c. Adnotauit Valla ad hunc locū illud pomp. de origine iuris Omnes tamen ij a Seruio Sulpitio nominātur: alioq per se eorum scripta nō talia extant, vt ea omnes appetāt Denique nec versantur oino scripta eorum inter manus hoim: Sed Seruius libros suos compleuit, pro cuius scriptura ipsorū quoq; memoria habetur. Seruius autem Sulpitius cū in caussis orans

Seru prae

tiū auxiliator egebit auxilio. Q̄d vt fieri nōnūq̄ minore icōmodo possit cum domi ꝑcepta & composita: & sicut cætera quę in causa sunt in discendo cognita ad iudicem perferet: q̄d fiet in q̄stionibus quæ subito inter ipsas actiones nasci solent? nō deformiter respectet & inter subsellia minores aduocatos īterroget? Potest, aut satis diligenter accipere: quę tum audiet cum ei dicenda sunt? aut fortiter affirmare: aut ingenue pro suis dicere? Possit in actionib⁹: q̄d in altercatione, vbi occurrendum continuo: nec libera ad discendum mora est? Quid si forte peritus iuris ille non aderit? quid si quis non satis in ea re doctus: falsum aliquid subiecerit? Hoc enim est maximum ignorantiæ malum ꝙ credit eum scire q̄ moneat. Neq; ego sum nostri moris ignar⁹ oblitusue eorū: q̄ velut ad arculas sedēt: & tela agētib⁹ subministrant? Neq; idem græcos quoq; nescio factitasse. Vnde nomen iis pragmaticorū datū est. Sed loquor de oratore q̄ non clamorē modo suum causis: sed omnia quæ profutura sunt debet. Itaq; eū nec inutilem si ad horam forte constiterit: neq; in testationibus faciendis esse imperitum velim. Quis enim potius pręparabit ea quæ cum aget esse in causa velit? Nisi forte imperatorem quis idoneū credit in pręliis q̄dem strennuum & fortē: & oīm q̄ pugna poscit artificem: sed neq; delectus agere: nec copias contrahere atq; instruere: nec ꝓspicere commeat⁹: nec locū capere castris sciētem. Prius est eñ certe parare bella q̄ gerere. Atqui simillimus huic sit aduocatus: si plura quæ ad vincendū valēt aliis reliquerit. Cum præsertim hoc q̄d est maxime necessariū: non tam sit arduum q̄ procul intuentib⁹ fortasse videatur. Nā ꝙ omne ius quod est certum: aut scripto: aut moribus constat Dubiū æquitatis regula examinandum est. Quæ scripta sunt: aut posita in more ciuitatis nullam habent difficultatem. Cognitionis sunt enim non inuentionis: atq; consultorū respōsis explicantur: aut in verborū interꝑtatione sunt posita: aut in recti prauiq; discrimine. Vim cuiusq; vocis intelligere: aut commune prudentiū est: aut ꝓpriū oratoris. Aeq̄tas optio cuiq; notissima est. Nos porro & bonū virū & prudentē in primis oratorem putamus: qui cū se ad id quod est optimum natura direxerit, non magnopere commouebitur: si quis ab eo consultus dissentiet: cum ipsis illi. diuersas inter se opiniones tueri concessum sit. Sed etiam si nosse quid quisq; senserit volet: lectione opus est qua nihil est in studiis minus laboriosū. Q; si plerīq; desperata facultate agendi ad discendum ius declinauerunt: q̄ id scire facile est oratori quod discunt: q̄ sua quoq; confessione oratores esse non possunt? Verum &. M. Cato cum in dicendo præstantissimus tum iuris fuit idem pitissimus. Et Sçęuolę seruioq; Sulpitio concessa est etiā facūdię virt⁹. Et. M. Tulli⁹ nō modo inter agendum nūq̄ est destitutus scientia iuris: sed etiā componere aliqua de eo cœperat: vt appareat posse oratorē nō discendo tantum iuri vacare: sed etiam docēdo. Verum ea quę de moribus excolēdis studioq; iuris pręcipimus ne quis eo cre- Nō ꝗꝗus

dis primum locū aut p̄ certo post Marcum Tulliū obtineret traditur ad consulendum. Q. Mutium de re amici sui puēisse: cumq; eum sibi respondisse de iure Seruius parū intellexisset: iterū quintum interrogasse: & a Q. responsum esse nec tamen percepisse & ita obiurgatū esse vt turpe esse diceret: patricio et nobili & causas oranti ius in quo versaret̄ ignorare ob cuius responsi pudorem Seruium ita iuri discendo īcubuisse: vt princeps in ei⁹ scientia euaserit. Et ea quæ sibi a iudice credi postulatur⁹ est aliena fide dicet. Sic Val. & Aldus sicq; meli⁹ q̄ in Raphaelis impressione. Potest aut 'atis & c. sic Ald⁹: i Vallensi autē videtur fuisse. Potest autē: quod omnino malum non est: sed quia nō omnes constructum capiant sequamur Aldū. Aut ingenue pro su s dicere possit in actionibus. i. demus vt possit ī actionibus: quid in altercatione? sup. poterit. q. d. nihil sic Vallēn. nec posuit particulā fiet p̄ q̄ poti⁹ faciet ponendum sit: vnde Val. poti⁹ q̄ Ald. hic sequar: expunxit eñ Aldus verbum possit & posuit fiet. Quid si quis: sic lege nō si equis. Nomen iis pragmaticorum datum. i. Cicero (vt adscripsit Valla) lib. i. de oratore. Itaq; nō vt apd̄ græcos infimi homines mercedula adducti ministros se præbēt in iudicijs oratoribus: ij qui apud illos pragmatici vocantur: sic in nostra ciuitate qua amplissimus quisq; & clarissim⁹ vir vt ille qui propter hanc iuris ciuilis scientiam sit appellatus a summo poeta &c. Quæ ad vincendum valent Sic Vall. & a. at in recti prauiq; discrimine: et, quod est optimum natura direxerit Adnotauit autem ad illud cum præsertim hoc quod est maxime necessariū &c. illud Mamertini in Panegyrico. Militię labor a nobilissimo quoq; pro sordido & illiberali reijciebatur: iuris ciuilis scientia: quæ Manlios, Scæuolas, Seruios, in amplissi-

dat repræhendenda ꝙ multos cognouimus: qui tædio laboris quem ferre tendentibus ad eloquentiam necesse est: cōfugerint ad hęc diuerticula desidię: quorum alii se ad album ac rubricas transtulerūt: & formularii vel (vt Cicero ait) legulei quidā esse maluerunt, tanq̄ vtiliora eligentes ea: quorum solā facilitatem sequebantur: alii pigritiæ arrogantioris, qui subito fronte conficta immissaq; barba: veluti despexissent oratoria p̄cepta paulum aliquid sederūt in scholis philosophorum vt deinde in publico tristes: domi dissoluti captarent auctoritatem contēptu cæterorum. Philosophia enim simulari potest: eloquentia non potest.

Legulei. Philosophastros carpit

xit: libertinorum artificium dicebatur. Oratoriā dicendi facultatē, multi laboris & minimi vsus negociū nostri proceres respuebant/dū homines voluisse videri nolunt quod assequi nequierūt. Et vere tm̄ laboris vigiliarūq; suscipere ad id adipiscēdum cui9 vsus agendę vitæ ornamenta non adiuuant, dementia dicebat. Itaq; erat oē studiū pecuniæ coaceruādę. Tanto enim quisq; vir melior quanto pecuniosior habebatur. Lectionis op9 est. Sic Ald. & Raph. in Vallen. lectione opus est legit. Nequis eo credat repręhēdenda &c. hæc est vera lectio: q̄ vulgati codices habent: nōne quis: & Aldin9: nō æqui9. Ad album. s. prætoris: & rubricas. i. titulos legū quos addiscentes se iurisperitos venditabant. Fronte conficta: quā seueriorem id genus philosophastri habent: & vitā mollem: Vnde Iuuenalis fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Tristib9 obscœnis? castigas turpia cum sis Inter Socraticos notissima fossa cinœdos?

¶Necessariā oratori cognitionem historiarū. Cap. IIII.

In primis vero abundare debet orator exemplorum copia: cum veterum: tum etiam nouorum: adeo vt nō ea modo quæ conscripta sunt historiis, aut sermonibus: velut per manus tradita: q̄q; quotidie agūtur debeat nosse verum ne ea q̄dem quę sunt a clarioribus poetis ficta negligere. Nam illa quidem priora aut testimoniorum: aut etiam iudicatorum obtinēt locū. Sed hęc quoq; aut vetustatis fide tuta sunt: aut ab hoībus magnis p̄ceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo q̄plurima: vnde etiā senibus auctoritas maior est: ꝙ plura nosse & vidisse credūtur: quod Homerus frequentissime testatur. Sed nō est expectanda vltima ætas, cum studia præstēt: vt quantum ad cognitionem pertinet rerum: etiam præteritis sæculis vixisse videamur.

senū auctoritas.

ASCEN.

Aut sermonibus. i. collocutionibus: velut per manus tradita: Alludit ad hęreditarias possessiones quę a patribus i filios quasi per manus transferunt: sic autē ante historiæ vsū antiqua gesta memoriæ mandabantur vt adnotauit Seruius ad illud aurūcos meminisse senes & re uera multa fidei nostræ mysteria & sacramenta per manus apostolorū ad nos vsq; certius tradita q̄ scripta sunt & sanctorum vitę per continuatam traditionem notiores q̄ per authenticos historiographos. Nam ea quidē propria lego cum Vallen. & Aldino: Nā illa q̄dem priora

¶Quæ sint oratoris instrumenta. Cap. V.

Haec sunt quę me redditurum promiseram instrumenta: nō artis vt quidā putauerunt: sed ipsi9 oratoris. Hæc arma habere ad manum: horum scientia debet esse succinctus: accedente verborum figuratumq; facili copia: & inuētionis ratione & disponendi vsu & memoriæ firmitate & actionis gratia. Sed plurimū ex iis valet animi præstantia quā nec metus frangat: nec acclamatio terreat, nec audientium auctoritas vltra debitam reuerentiam tardet. Nam vt abominanda sunt contraria iis vitia confidentiæ, temeritatis: improbitatis: arrogantiæ: ita citra constantiam: fiduciā: fortitudinē: nihil ars: nihil studiū: nihil p̄fectus ipse profuerit: vt si des arma timidis & imbellibus. Inuit9 me hercle dico (quoniā & aliter accipi potest) ipsam verecūdiam: vitium q̄dē sed amabile: & q̄ virtutes facillime generet; esse interim aduersam: multisq; in causa fuisse: vt bona ingenii studiiq; in lucē nō p̄lata, si-

Animi p̄stantia.

Verecūdia vitiū amabile.

IDEM

Hęc arma habere ad manum. i. in promptu & expedita: vt iis vti quando velit possit. Et memoriæ firmatæ &c. in Vallen. & Aldino: est, & memorię firmitate, & actionis gratia. Ita citra constātiam: sic illi: non circa constātiā. Nihil profectus ipse p̄fuerit: emphaticos & quasi hyperbolicos dictū: nā quō posset profectus non prodesse? Et quæ virtutes facile generet. Sic Val. & Ald. adnotant autem. Valla verecūdiā etiam virtutem censet: cuius alibi: tū apud Valerium: apud quem est de verecundia titulus. Esse interim aduersam sic Aldus: Vallen. autem habet: eē iter aduersa. Situ quodam secreti. i. loci occulti & infrequētis. Non probitatē

tu quodam secreti consumerentur. Sciat autem si quis hęc forte minus adhuc peritus distinguendi vim cuiusq; verbi legat: nō ꝓbitatē a me rephendi: sed verecūdiā q̄ est timor q̄dā reducēs aīm ab iis q̄ facienda sunt: Inde cōfusio & cœpti pœnitētia: & subitū silentiū. Quis porro dubitet vitiis ascribere affectū ꝑpter quem facere honeste pudet? Neq; ego rursus nolo eū qui sit dicturus sollicitum surgere & colorem mutare: & piculū intelligere: quę si non accident etiam dissimulanda erunt. Sed intellectus hic sit operis non metus: moueamurq; non cōcidamꝰ. Optima est autem emendatio verecundiæ fiducia: & q̄libet imbecilla frons magna conscientia sustinet. Sunt & naturalia (vt supra dixi) quæ tamen & cura iuuantur: instrumenta: vox: latꝰ decor: q̄ quidem tantum valent: vt frequenter famam ingenii faciāt. Habuit oratores ætas nostra copiosiores: sed cum diceret eminere inter æquales Trachalus videbatur: ea corporis sublimitas erat: is ardor oculorum: frontis auctoritas: gestus præstātia: vox quidam non vt Cicero desiderat pœne tragœdorū: sed sup omnes, quos ego quidem audierim, tragœdos. Certe cū in basilica iulia diceret primo tribunali: quatuor auté iudicia vt moris est cogerent, atq; omnia clamoribus fremerent: & auditū eum: & intellectum: & quod agentibus cęteris contumeliosum fuit: laudatum quoq; ex quatuor tribunalibꝰ memini. Sed hoc notum est & rara felicitas: quæ si non adsit sane sufficiat ab iis q̄bus quis dicit audiri. Talis esse debet orator & hæc scire.

Sollicitudo simulāda est.

Fiduciæ bona, Natalia instrumēta.

Trachali forma.

Quod sit incipiendi causas agere tempus. Cap. VI.

AGendi autem initium sine dubio secundū vires cuiusq; sumendum est: neq; ego annos desiniam: cum Demosthenem puerum admodū actiones pupillares habuisse manifestū sit: Caluus: Cæsar: Pollio multum ante quæstoriam omnes ætatem grauissima iudicia susceperit: Prætextatos egisse quosdam sit traditum. Cæsar Augustus duodecim natus annos Auiam pro rostris laudauerit. Modus mihi videtur quidam tenendus: vt neq; præpropere distringatur immatura frons: & quicquid est: illud adhuc acerbum ꝓferat. Nam inde & contemptus operis innascitur: & fundamenta iaciuntur impudentiæ, & (quod est vbiq; perniciosissimū) prçuenit vires fiducia. Nec rursus differendum est tyrociniū in senectutem. Nam quotidie metus crescit: maiusq; fit semper quod ausuri sumꝰ: & dum deliberamus quando incipiendum sit, incipere iā serum est. Quare fructum studiorum viridē & adhuc dulcem promi decet; dum & venia & spes est: & paratus fauor: & audere non dedecet: &, si quid desit operi, supplet ætas: & si qua dicta sunt iuueniliter pro indole accipiuntur: vt totus ille Ciceronis pro Sexto Roscio locus. Quid enim tā commune q̄ spiritus viuis: terra mortuis: mare fluctuātibꝰ: littꝰ eiectis: quę

Qui in prima ętate causas egerunt modus in actione tenendus.

a me reprahendendi. Lege cum omnibus bonis: reprahendi. Et quælibet imbecilla frons: Sic Aldus. legas tamen cum Vallen. & q̄libз .i. q̄tūlibз imbecilla frōs &c. ASCEN.

Demosthenem puerum admodum actiones populares habuisse. Sic Aldus & Raphael, & vterq; male: legendum enim est cū Vallen. pupillares: naз tutores suos reos male gestæ tutelæ puer in ius vocauit. Multum ante &c. sic fere scripsisse cōstat Fabium: cū iaз multo ante rectius dicere videamur. De Cæsare adnotauit Valla: illud Suetonij in vita eiꝰ. Cornelium Dolabellam consularem & triumphalem virum repetundarum postulauit. Quo absoluto Rhoduз secedere statuit & ad declinādam inuidiam: & vt per per ocium ac requiem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro operaз daret. Grauissima iudicia susceperunt: lego susceperint: pendet enim ad particulam cum: vnde etiam sequitur: ꝓtextatos egisse quosdam sit traditu. Sane pretexta erat vestis puerorum nobilium ante quartūdecimum ętatis annum: tunc enim dimissa prætexta togam sumebant: Vnde Iuuenali pro mōstro habetur: prętextatus adulter. Cæsar Augustus &c. Tyberium (vt inquit Valla) filet: q nouēз natus annos defunctum patreз pro rostris laudauit: quia nō tantę sunt hic quantæ ille auctoritatis De rostris autem adscripsit Idem Valla illud Liuij e lib. octauo Naues Antiatū partim in naualia Romæ subductę: partim incēsæ: rostrisq; earum suggestum in foro extructū adornari placuit Rostraq; id templum appellatū. Vt neq; propere distingatur: lego cuз Val. & Ald. præpropere distringatur: Et audere nō dedecet: & si quid &c. dependēt oia ad particulā dum. Pro indole accipiūtur. Legam capiuntur. ne sit hexametri finis. Littus eiectus: legendum eiectis oīis

deferbuisse

Vsus doctrinam superat.

cum sex & viginti natus annos summis audientium clamoribus dixerit: †deferuisse tempore: & annis liquata iam senior idē fatetur. Et hercle q̄tumlibet secreta studia cōtulerint: est tamē proprius quidam fori profectus: alia lux: alia veri discriminis facies: plusq̧ si separes vsus sine doctrina: q̄ citra vsū doctrina valeat. Ideoq̧ nonnulli senes in schola facti stupent nouitate cum in iudicia venerunt: & omnia suis exercitationibus similia desiderant. At illic & iudex tacet: & aduersarius obstrepit: & nihil temere dictum perit. Et si quid tibi ipse sumas: probandum est: & laboratam congestamq̧ dierum ac noctium studio actionem aqua deficit: & omisso magna semper flandi tumore: in quibusdam causis loquendum: quod illi diserti minime sciūt. Itaq̧ nō nullos reperies qui sibi eloquentiores videant: q̄ vt causas agāt.

A facili & fauorabili cā incipiendum.

Cæterum illum quem iuuenem teneriscq̧ adhuc viribus nitentem in forum deduximus: & incipere q̄ maxime facili ac fauorabili causa velim: vti catuli ferarum molliore præda saginant: & non vtiq̧ ab hoc initio continuare operam & ingenio adhuc alendo callū inducere: sed iam sciētem qd sit pugna: & in quam rem studendum sit: refici atq̧ renouari. Sic & tirocinii metum dum facilius est audere, transierit: nec audendi facilitatem vsq̧ ad contemptum operis adduxerit. Vsus est & hac ratione. M. Tullius: & cum iam clarum meruisset inter patronos qui tunc erāt, nomen: in Asiam nauigauit: seq̧ & aliis sine dubio eloquētię ac sapientię magistris: sed præcipue tamen Apollonio Moloni quem Romæ quoq̧ audierat, Rhodi rursus formandum: ac velut recoquendum dedit. Tum dignum operę precium venit cum inter se congruunt præcepta & experimenta.

Reformandum.

Quo ro pr... u.t.

...tus annos. de hoc vt adnotauit Valla, Aul. Gel. lib. xviii. Cornelius nepos & rerum memoriæ nō indiligēs & M. Ciceronis, vt qui maxime amic⁹ familiarisq̧ fuit. Atq̧ is in primo librorū quos de vita illius composuit errasse videtur. cū etenī scripsit tres & viginti annos natum primam causam iudicij publici egisse: Sextūq̧ Rosciuz parricidij reū defendisse. Dinumeratis quippe annis a. Q. Cepione. & Q. Cerratio quib⁹ cōsulib⁹ ante diē tertiū nonas Ianuarij M. Cicero natus est ad M. Tullium & Cn. Dolabellaz quibus consulibus causam priuataz pro Quintio apd̄ Aquilium Gallum iudicez dixit: sex & viginti anni reperiuntur: neq̧ dubiū est quin post annuz q̄ pro Quintio dixerat Sextum Roscium reū parricidij defenderit, annos iā septē atq̧ viginti nat⁹ L. Sylla felice & Q. Metello proconsulibus. In qua re etiam Fenestellaz errasse Pædianus Asconius animaduertit. q eum scripserit. xxvi. ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis q̄ Fenestellę error est: nisi quis vult in aīm inducere studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia quadriēnium suppressisse: vt. M. Cicero orationē florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens videret. Hęc illi. E quibus colligitur Fabium cum Fenestella (si modo ille errauit) errasse. Iam senior idem fatetur in oratore Sane in Vallen. est deferuisse non vt in Aldino deferbuisse. Et plusq̧ si separes non plus q̄ vt Raph. Aqua deficit. Sic Vallen non defecit vt Aldus: sequarq̧ Vallen. vt consonet in tempore verbo perit: Aq: iam autem deficere dicit pro tempore quod aqua dimetiebantur: vt prius dictum est. Rhodi rursus reformandum: sic Aldus: at Valla scripsit formandum: quia præmissum est rursus. Tum dignum operęprecium venit: sic melius q̄ Ald⁹ qui tenuit impressit: quia non de Cicerone sed de quolibet loquitur: cū tunc operęprecium venit cum inter se cōgruunt præcepta & experimenta. Naz si de Cicerone locutus tenuit dixisset: addidisset cōgruerūt non cōgruūt.

¶Quæ in suscipiendis causis oratori obseruanda sint. Cap. VII.

Defendere q̄ facere reos pstat: Accusare tamen interdū decet

Vm satis in omne certamen virium fecerit: prima ei cura in suscipiēdis causis erit. In quibus defendere quidem reos profecto q̄ facere vir bon⁹ malet, nō tñ ita nomē ipsum accusatoris horrebit: vt nullo neq̧ publico neq̧ priuato duci possit officio: vt aliquē ad reddēdā rationē vitę vocet. Nam & leges ipsę nihil valent: nisi actoris idonea voce munitæ. Et si pœnas scelerum expetere fas non est: prope est vt scelera ipsa permissa sint: & licentiā malis dari certe contra bonos est. Quare neq̧ sociorum querelas: nec amici vel propinqui necem: nec erupturas in rēp.

ASCEN.

Aduo officia des

Nisi actoris idonea voce munitæ. Vñ vt adnotauit Vallen, Iustinianus lib. ij. de aduocatis diuersorum iudiciorum. Aduocati qui dirimūt ambigua fata causaruz suæq̧ defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac priuatis lapsa erigunt: fatigata reparant: non minus prouident humano generi q̄ si prę lijs ac vulneribus patriam parentesq̧ seruarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur: sed etiam aduocatos. Militāt namq̧ causarū

conspirationes inultas patietur orator: non pœnæ nocentium cupidus: sed emendandi vitia corrigendiq; mores. Nam qui ratione traduci ad meliora non possunt: solo metu continentur. Itaq; vt accusatoriam vitã viuere: & ad defendẽdos reos: pmio duci proximum latrocinio est: ita pestem intestinam propulsare cum propugnatoribus patriæ comparandum. Ideoq; principes in repu. viri non detrectauerunt hanc officii partem: credi tiq; sunt etiam clari iuuenes obsidem reipu. dare malorum ciuium accusationem: quia nec odisse improbos: nec simultates prouocare: nisi ex fiducia bonæ mentis videbant. Idq; cum ab Hortensio, Lucullis, Sulpitio, Cicerone, Cæsare, plurimis aliis: tum ab vtroq; Catone factum est: quorum alter appellatus est sapiens: alter nisi creditur fuisse, vix scio cui reliquerit huius nominis locum. Nãq; defendet omnis orator idem portumq; illum eloquentiæ suæ salutarem: non etiam pyratis patefaciet: ducet q; in aduocationem maxime causa. Quoniam tamẽ omnes qui non improbe litigabunt: quorũ certe pars est: sustinere non potest vn[9]: aliquid etiam commendantium personis dabit: & ipsorum qui iudicio decernent: aut optimi cuiusq; voluntate moueatur. Nanq; hos & amicissimos habebit vir bonus. Summouendũ vero est vtrunq; ambitus genus vel potentib[9] contra humiles venditandi operam suam: vel illud etiam iactantius: minores vtiq; cõtra dignitatem attollendi. Non enim fortuna causas vel iustas vel iprobas facit. Neq; vero pudor obstet: quo minus susceptam: cum melior videret litem, cognita inter discendum iniquitate, dimittat: cum prius litigatori dixerit verum. Nam & in hoc maximum: si æqui iudices sumus, beneficium est: vt non fallamus vana spe litigãtem. Neq; enim dignus opa patroni: qui non vtitur consilio. Et certe non conuenit ei quem oratorẽ esse volumus iniusta tueri sciẽtẽ. Nam si ex illis quas supra diximus causis falsum tuebitur: Erit tamẽ honestum qđ ipse faciet. Gratis ne ei semper agẽdum sit: tractari potest. Qđ ex prima statim fronte diiudicare imprudentium est. Nam qs ignorat: quin id lõge sit honestissimũ: ac liberalibus disciplinis & illo quem exigimus animo dignissimum: non vendere operã nec eleuare tanti beneficii auctoritatẽ: Cũ pleraq; hoc ipso possint videri vilia q precium habent: cæcis hoc (vt aiunt) satis clarum est, nec quisq̃ qui sufficientia sibi (modica autem hæc sunt) possidebit: hunc quæstum sine crimine sordiũ fecerit. At si res familiaris amplius aliquid ad vsus necessarios exiget: secũdũ omniũ sapientiũ leges patietur sibi gratiam referri: cum & Socrati collatum sit ad victũ: & Zeno: Cleantes, Chrysipp[9] mercedes a discipulis acceptauerit. Neq; enim video quæ iustior acquirendi ratio: q̃ ex honestissimo labore: & ab iis de quib[9] optie meruerint: quiq; si nihil inuicẽ præstent: indigni fuerint defensione. Quod quidem non iustum modo: sed necessarium etiam est: cum hęc ipsa opera tempusue omne alienis negociis datum facultatem aliter acquirendi recidant. Sed tum quoq; tenend[9]

Catones sapientes.

Lis si qua dimittẽda

Gratis nõ semp agẽdum.

Phi. q mercedem ceperunt.

patroni q gloriosę vocis consisi munimine laborantiũ specie vitam & posteros defendũt. Fas nõ est: prope est vt scelera ipsa &c. sic Val. & Ald. in Raphaelis codice deerãt verba ppe est: & multas patietur pro inultas. Lucullo. in Vallen. est Lucullis. & Nanq; defendet: quod placet: quia sequitur patefaciet. Vendicandi: recte in Vallen. venditandi. Inter discendũ legendum est inter disceptandum. Quod ex prima statim fronte diiudicare imprudentium est: sic Ald. & Raphael Vallensis. autem prudentiũ est: neq; video quomodo sit imprudentium iudicare: psertim si iudicium probet: sz quia an semp gratis agendũ sit quærit: & tandez non semper gratis agendum definit: legam imprudentiũ: quorũ est subito pronũciare. Non vendere operã. Vlp. lib. l. de extraordinariis cognitionib[9]. Est quidẽ res sanctissima ciuilis sapientia: sed quę precio nũmario non sit æstimãda nec dehonestãda dum in iudicio honos petitur q l ingressu sacramenti offerri debuit. Quædaz tametsi honeste accipiantur: inhoneste tamen petuntur. Hoc idez pręcipit Hippocrates in principio operis sui. Hoc autem Vlpianus ait in laudem iuris ciuilis. Quo in loco de oratoribus non facit mẽtionem: quorum non solum sapientia sed etiam actio præstat: nisi de oratoribus sentit cum iudiciuz noiat. Hęc ex Vallæ adnotatis. Cæcis hoc (vt aiunt) satis est: lego satis clarum est: cum Vall. & Aldo. At res familiarius: lego at si res familiaris. Cuz & Socrati collocatũ sit. Lego cum Vallen. collatum. Et quantum & quousq;. Sic omnes: nec puto quẽq̃ legisse quotisq;. Abominanda negociatio sic q̃dẽ in Vallen. nec scio vñ scitrusa sit vox pacisceda. Pręterea i Val. Aldino: & aliis exemplaribus recte est: qui si futurus sup. est ingratus: malo tamẽ ille peccet. s. q̃ orator vbi quidam supponendum censuit: quid si futur[9]: quod

eſt modus:ac plurimum refert:& a quo accipiat: & quantum: & quouſq̧. Paciſcendi quidem ille piraticus mos: & imponentium periculis precia procul abominanda negociatio:etiam a mediocriter improbis aberit. Cum præſertim bonos homines bonaſq̧ cauſas tuenti non ſit metuendus ingratus. Qui ſi futur⁹: malo tamē ille peccet. Nihil ergo acquirere volet orator vltra q̄ ſatis erit, ac ne pauper quidem tanq̄ mercedem accipiet: ſed mutua beniuolentia vtetur:cum ſciat ſe tanto plus præſtitiſſe quia nec vænire hoc beneficium oportet:nec perire. Deniq̧ vt gratus ſit ad eum magis pertinet qui debet.

Paciſcēdi morē eſſe piraticum

nequaq̄ recipio eo q̧ ſequitur tamen:non. Nihil ergo acquirere volet orator vltra q̄ ſatis erit,&c. Sic Val.& Ald. ſic inquā vltra q̄ ſatis erit, ſine īterrogatiōe quia diffinitiue loquitur.

¶ Bartholomei Merulæ annotatiōes in reliquas Fabij Quintiliani deprauatiōes.

¶ Nam quis ignorat:quin id longe ſit honeſtiſſimum: ac liberalibus diſciplinis: & illo quem exigimus aio digniſſimum non vendere operam:nec leuare tāti beneficij auctoritatē. Eleuare rect⁹ in pleriſq̧ exemplaribus & ſignate legi conſpexi:quæ lectio a nobis ꝓbatur: leuare enī eſt laborē extenuare: vt ego hoc te faſce lauabo:at eleuare ſignificat deprimere vt apud propertium. Eleuat aſſiduos copia longa viros ¶ At ſi res familiaris amplius aliquid ad vſus neceſſarios exiget:ſecundum omnium ſapientium leges patiet ſibi gratiam referri:quum & Socrati collocatum ſit ad victū. Ariſtoxenus (vt Laertius tradit) Socratem ſcruiſ ſe ſcribit:& ſculpſiſſe lapides:opuſq̧ illius eſſe gratias q̄ ſunt in arce veſtitas:vnde illū & timon in ſillis ſculptorem lapidum dixit. Lege loquens vafra:rhetor:lapidumq̧ politor. Idem Ariſtoxenus tradit Socratem pecunias ex miniſterio ſuo ad neceſſariū victum congregare ſolitum. Quod recte factū eſſe Fabius affirmat. ¶ Sz tum quoq̧ tenendus eſt modus:ac plurimum refert & a quo accipiat:& quantum:& quotiſq̧. Paciſcendi quidē ille piratic⁹ mos & īponētiū ꝑicul ꝑcia ꝓcul abominā̄da:paciſcēda negociatio:etiā a mediocriter īprobis aberit. Quid ſibi Fabi⁹ velit hoc in loco:ne ipſe q̄dē ſi viuat intelligeret:a deo mendoſus eſt ei⁹ codex:q̄re ita hic locus emendetur:quo Fabi⁹ nitore ſuo candidus ſit. Corrigetur igitur hoc pacto:ſi loco quotiſq̧ dictionis:reponatur quouſq̧:& paciſcēda expūgat̄ tanq̄ dictio ſuperflua:hoc mō. Sed tū quoq̧ tenēdus eſt mod⁹: ac plurimū refert & a quo accipiat:& q̄tū:& quouſq̧. Paciſcendi q̄dē ille piraticus mos:& imponentium periculis precia ꝓcul abominanda negociatio:etiam a mediocriter improbis aberit. ¶ Quū præſertim bonos hoies bonaſq̧ cauſas tuēti non ſit metuendus ingratus:qui ſi futurus, malo tamen peccet/hic quoq̧ locus detractione vnius literæ obſcurior videtur. Sic aūt optime poſſe corrigi videt̄. Si qui relatiuo d literam addidimus: vt per interrogationem legatur hoc mō. Quū præſertim bonos homines bonaſq̧ cauſas tuenti non ſit metuendus ingratus:quid ſi futurus? malo tamen ille peccet. Præterea paulo inferius legitur in pleriſq̧ codicibus:quum ſciat ſe tanto plus præſtiſſime:vera lectio erit præſtitiſſe. ¶ Nihil ergo acquirere volet orator? vtraq̧ q̄ ſatis erit: ac ne pauper quidem tanq̄ mercedem accipiet:ſed multa beniuolentia vtet̄. Deprauatus eſt hoc etiam in loco Fabi. hoc igitur modo a quibuſdā dirigit̄:nō ei vtraq̧:ſed vltra q̄ legitur hoc modo. Nihil ergo acqrere volet orator vltra q̄ ſatis erit. nihil. Reſpondet enim obiectioni Fabius:ac nihil vltra q̄ ſatis eſt oratori acquirendum ait.

Eleuare

Socratis.

MERV

Quæ in diſcendis cauſis oratori obſeruanda ſunt.

Cap. VIII.

Roxima diſcendæ cauſæ ratio;quod eſt oratoris fundamentum. Neq̧ enim quiſq̄ tam ingenio tenui reperitur:qui cum omnia quæ ſunt in cauſa diligenter cognouerit:ad docendum certe iudicem non ſufficiat. Sed eius rei pauciſſimis cura eſt. Nam vt taceam de negligentibus:quorum nihil refert:vbi litiū cardo vertatur:dum ſint quæ vel extra cauſam ex perſonis ac communi tractatu locorum occaſionem clamandi largiantur, aliquos & ambitio peruertit:qui partim tāq̄ occupati:ſemperq̧ aliud habentes:quod ante agendum ſit: pridie ad ſe venire litigatorem: aut eodem matutino iubent:nonnunq̄ etiam inter ipſa ſubſellia didiciſſe ſe gloriantur:partim iactantia ingenii:vt res cito accepiſſe videantur:tenere ſe & intelligere pœne priuſq̄ audiāt mētiti, cum multa & diſerte ſummiſq̧ clamoribus:que neq̧ ad iudicē neq̧ ad litigatorem pertineant;decantauerunt:bene ſudātes beneq̧ comitati per forum reducuntur. Ne illas quidem tulerim delicias eorū:qui doceri amicos ſuos iubent:q̄q̄ minus

Negligentes.

Ambitioſi

Delicati.

¶ Proxima diſcendæ cauſę ratio, quod eſt oratoris fundamentum. Docet Fabius oportere oratorē a litigatore cauſam diſcere: anteq̄ ad agendū deſcendat: ne faciat vt nonnulli vulgo qui inter ſubſellia:aut eodem matutino iactātia ingenij ſeſe didiciſſe gloriantur. Nōnulli vero patiuntur ſe cauſas doceri ab amicis litigatorū. Sz cū ad dicendū venerit: clamore omnia complent: dicunt q̧ quæ nihil ad cauſam faciunt: hęc inquam omnia cui tanda eſſe pacute colligi Fabius. ¶ Aliquod & ambitio peruertit qui partiz tanq̄ occupati:ſemperq̧ aliud habētes &c. Mutatione interdū vnius literę plerunq̧ euenire ſolet: vt totus ſenſus confundatur id quod hoc in loco intueri facile vel parum doctus poterit. emendabit̄ igitur Fabij lectio optime ſi

aliquos: non aliquod legerimus hoc mō. aliquos & ambitio peruenit. ¶ Nōnunq̄ etiam inter ipsa subsellia didicisse se gloriantur. Subsellia qd hoc in loco significent nequaq̄ silentio prætereundum arbitror: legimus siquidem apud Fabium in decio vbi de porcio latrone loquitur: Subsellium accipi pro sede ī foro: vbi iudices electi ī publico iudicio sedebāt. Subsellia pterea erāt ī curia vbi senatores sedebāt. id qđ ostēdit Cice. ī orōe: quā habuit ī senatu in Catilinā. Erāt etiā subsellia sedes ī Theatro. Suetonius in Augusto. Facto igr̄ decreto patrū: vt quoties qd spectandi vsq̄ publice ederet̄ primus subselliorū ordo vacaret senatoribus. Dicebant̄ etiam subsellia vbi sedebant rei & accusatores & testes & qui iudicium spectabant in foro: id quod apud Ciceronē mltis ex locis percipi potest. De his nunc etiam Fa. intelligit. ¶ Quæ neq; ad iudicē: neq; ad litigatorem pertineat: decantauerit b[...]dentes. Si quis diligentius inspexerit: facile cognoscet: duobꝰ in locis deprauatū esse assignatum Q. intiliani locū pertineāt eñ non pertineat vt ad multa referatur: & sudantes non sudentes si quis legerit is profecto rectissime sensū eliciet. ¶ Exhortemur q; vltro: vt omnia q̄libet verbose: & vnde volent repetita extempore exponat. Quis non videt legendum esse exponāt plurali nūero vt referatur ad illud pronomen iis ¶ Nec semel audisse satis sit cogendus eadem iterum ac sapiꝰ dicam litigator. Codices fere oēs hac tēpestate ita sunt deprauati: vt nisi ferueat lector aure vaporata (vt ait Persiꝰ) nihil ex falsa lectione colligi possit: hic eñ mutatione vnius dictionis sensus nusq̄ percipi potest. Quare ita corrigetur. Si loco dicā dicere reposuerimꝰ hoc modo: Nec semel audisse satis sit cogendus eadem iterum ac sæpius dicere litigator.
¶ Multa etiam q̄ litigator nihil ad causaꝫ pertinere cre

mali est: si illi saltē recte discant: recteq; doceant. Sed quis discet tam bene q̄ patronus? Quomodo autem sequester ille & media litium manus: & quidam interpres impendet æquo animo laborem in alienas actiones: cum dicturus ipse non sit? Pessimę vero consuetudinis libellis esse contentū: quos componit: aut litigator: q cōfugit ad patronū: qa liti ipse nō sufficit: aut aliqs ex eo gñe aduocatorū: qui se nō posse agere cōfitentur. Deīde faciūt id qđ est in agēdo difficillimū. Nā q iudicare qd dicēdū: qd dissimulandum: qd declinandū: ī imitandū ue, fingēdū etiam sit potest: cur nō sit orator: quando qđ difficilius est facit? Hi porro non tantum nocerent: si omina scriberēt: vti gesta sunt. Nunc consilium & colores adiiciunt: & aliqua peiora veris: q̄ plerīq; cum acceperunt mutare nefas habēt, & velut themata in scholis posita custodiunt. Deinde deprændentur: & causam quā discere ex suis litigatoribus noluerunt: ab aduersariis discunt. Liberum igitur demus ante omnia iis: quorum negocium erit tempꝰ ac locū, exhortemurq; vltro: vt oīa q̄libet verbose: & vñ volent repetita extēpore exponāt. Nō ei tā obest audire supuacua: q̄ ignorare necessaria. Frequēter aūt & vulnꝰ & remediū ī iis orator īueniet: q̄ litigatori ī neutrā ptē hře momentū videbātur. Nec tanta sit acturo memoriæ fiducia: vt subscribere audita pigeat. Nec semel audisse sit satis: cogendꝰ eadē iterū ac sępiꝰ dicere litigator: non solum quia effugere aliqua prima expositione potuerunt: præsertim hominem (quod sæpe euenit) imperitum: sed etiam vt sciamus an eadē dicat. Plurimi enim mentiuntur: & tanq̄ non doceant causam: sed agant: nō vt cū patrono sed vt cū iudice loquuntur. Quapropter nunq̄ satis credēdū est: sed agitandus omnibꝰ modis & turbandus & euocandꝰ. Nā vt medicis non apparentia modo vitia curanda sunt: sed etiam inuenienda q̄ latēt: sæpe ea ipsis qui sanādi sunt occulentibꝰ: ita aduocatus plura q̄ ostendunt aspiciat. Nā cū satis in audiendo patientię impenderit: in aliam rursus ei personā transeūdū est agendusq; aduersarius: proponendum quicqd oīno excogitari contra potest: quicquid recipit in eiusmodi disceptatione natura. Interrogandus q̄ infestissime ac premendꝰ. Nā dū oīa quærimus: aliquando ad verum vbi minime expectauimꝰ puenimus. In summa optimꝰ est in discēdo patronus incredulꝰ. Promittit eñ litigator omnia: testem: populum: paratissimas consignationes: ipsum deniq; aduersariū quędā non negaturū. Ideoq; opus est intueri omne litis instrumentum: quod videre non est satis: perlegendum erit. Nam frequentissime aut non sunt oīno quæ promittebantur, aut minus continent, aut cum alio aliquo nocituro permixta sunt, aut nimia sunt: & fidē hoc ipso detractura: q; non habent modum. Deniq; linum ruptū: aut turbata ceræ: aut sine agnitione signa frequenter inuenies: q̄ nisi domi excusseris: in foro inopinata decipient: plusq; nocebunt destituta q̄ nō promissa nocuissent. Multa etiam quæ litigator nihil ad causam pertinere crediderit: patronꝰ eruet: mō per oēs quos tra

qd sit

Libellis in doctorū nō vtendū

Quid mutandum.

Litigator patienter audiendus.

didímus argumẽtorũ locos eat: quos vt circũſpectare in agẽdo: & attẽtare ſingulos minime cõuenit: ꝓpter quas diximus cauſas: ita etiã in diſcẽdo rimari neceſſariũ eſt: q̃ perſonæ: q̃ tẽpora: quæ loca: inſtituta: inſtrumẽta: cæteraq́ꝫ ex qbus non tm̃ illud qđ eſt artificiale ꝓbationis genus colligi poſſit: ſed q metuendi teſtes: quo modo ſint refellẽdi. Nã plurimũ refert inuidia reus an odio an cõtẽptu laboret: quorũ fere pars prima ſupiores: ꝓxima pares: tertia humiliores ꝑmit. Sic cauſam perſcrutatus ꝓpoſitis ante oculos oĩbus q̃ proſint noceãtve: tertiã deinde perſonã iduat, iudicis: fingatq́ꝫ apud ſe agi cauſam: & qđ ipm mouiſſet de eadẽ re ꝓnũciaturũ: id potẽtiſſimũ apud quẽcũq́ꝫ agetur exiſtimet: & ſic eũ raro fallet euẽtus: aut culpa iudicis erit.

dident patron⁹ eruet: modo per oẽs quos tradidim⁹ argumẽtorũ locus eat. Ridicula hæc noſtra prouincia nõ nullis fortaſſe videbitur: q tã ſcrupuloſa cura paruuia q̃q́ꝫ emẽdem⁹. At quoniã reliquos errores ex Quintiliani codice corrigẽdos ſuſcepimus: hicquoq́ꝫ locus ſic emẽdetur vt argumentorũ locos nõ locus legamus: hoc pacto: modo per omnes argumentorũ locos eat. ℂ Sic cauſam ꝑſcruptatus propoſitis ante oculis omnibus: quæ ꝓ ſint noceãt ve. Miror vnde tanta inſcitia emanarit: vt legatur perſcruptatus: quũ perſcrutatus ſine p ſcribatur. Quis neſcit præterea ante præpoſitionẽ accuſatiuũ caſum poſcere. Ita igitur legatur. Si cauſam perſcrutatus propoſitis ante oculos omnibus: quæ proſint &c.

ASCENSIVS.

ℂ Neq́ꝫ eñi quiſq̃ tã ingenio tenui reperitur In Vallẽ. eſt reperietur. Ad dicendũ certe iudicem. Legerẽ cũ Val. ad docendũ. Aliquos & Ambitio peruertit: ſic Val. & Ald. neq́ꝫ ad eius emẽdationẽ opus erat ita longo verboꝝ ambitu. Præterea neſcio quo auctore tot ſubſelliorũ collegent ſignificata: cũ proprie ſint inferiora ſedilia: in quibus præterq̃ in theatro nõ ſedebãt iudices: at ne illic quidẽ in infimis ſed in ſummis: quæ quodãmodo ſubſellia erãt reſpectu proſcenij in quo actores vt ab omnibus ſpectarẽtur cæteris altiores erant. Decantauerant: & reducũtur: in Vallẽ. & Aldino eſt non decãtauerint nec reducãtur: eoſq́ꝫ ſequar. Habent ambo: pertineãt & deſudãtes: ſed ſunt qui malos codices quęrãt: vt emendationis gloriolam captẽt. Quo mõ ſequeſter ille &c Adnotauit Valla illud Pauli lib. xvi. ad. S. C. Velleianũ. Proprie aũt in ſequeſtro eſt depoſitum qđ a pluribus in ſolidũ certa conditione cuſtodiendũ reddendũq́ꝫ traditur. Imitandũ ve: fingendũ etiã &c. ſic Aldus: ſed in Vallẽ. quid: mutandũ: fingendũ etiã &c. Habet Vallẽ. exponãt & dicere litigator &c. Itẽ quicqđ excogitari oĩno cõtra poteſt: q̃ verba Raphaelis codic[illegible]. Habet, Promittit eñi litigator oĩa. Et ad illud oẽ litis iſtrumẽtũ adnotauit hoc Pauli lib. xxij. de fide inſtrumẽtorũ & admiſſione eorũ. Sed falſo. Inſtrumẽtorũ noĩe ea oĩa accipiẽda ſunt qbus cã inſtrui põt. Et ideo tã teſtimonia q̃ ꝑſonæ inſtrumẽtoꝝ loco habenť. Et ad illud ꝑlegẽdũ erit. Paul. li. j. de legibus Inciuile eſt niſi tota lege ꝑſpecta, vna aliqua ꝑticula eius poſita iudicare vel reſpõdere. Et ad illud, deniq́ꝫ linũ ruptũ. Vlp. lib. xxviij. de teſtamentis. Si ſigna turbata ſint ab ipſo teſtatore nõ videť ſignatũ. Et paulo poſt. Signatas tabulas accipi oportet: ſi in linteo quo tabulæ inuolutæ ſint ſigna impreſſa fuerint. Iuſti. lib. ij. de pupillari ſubſtitutione. Separatim inferioribus ꝑtibus ſcribere: eãq́ꝫ ꝑtẽ ꝓprio lino ꝓpriaq́ꝫ cera cõſignare & in priori ꝑte teſtamenti [illegible]ere ne inferiores tabulæ viuo filio & adhuc impubere cõſtituto apianť. Paulus in ſentẽtijs lib. iiij. Ordo dec[illegible] eas tabulas q̃ publici vel priuati cõtractus ſcripturã cõtinẽt adhibitis teſtibus ita ſignari vt in ſumma marginis ad mediã ꝑtẽ ꝑforatę triplici lino cõſtringanť: atq́ꝫ ipoſito ſupra lino cerea ſigna imprimanť: vt exterior ſcriptura fidẽ interioris ſeruaret: aliter tabulæ ꝓlatæ nihil oĩno valẽt. &c. Habet Vallẽ. modo ꝑ oẽs argumẽtorũ locos eat. Nã plurimũ refert inuidia reus, an odio an cõtẽptu laboret. Sic Vallẽ. & bene. male autẽ q dã ſcribunt. ac odio: putantes idem inuidiã & odiũ: cũ Fabius in tres partes diſtinguat vt ſequentia indicant. In Vallẽ. eſt perſcrutatus, & ante oculos. &, quod ipſum mouiſſet.

Inſtru

ℂ Quæ ſeruanda in agẽdis cauſis oratori ſint. Cap. IX:

Laudis cupido ne ab vtilitate abducat.

QVę ſint in agẽdo ſeruãda toto fere opere executi ſumus: pauca tñ ꝓpria hui⁹ loci quæ nõ tã dicẽdi arte q̃ officijs agẽdi continẽtur, attingã: Ante oĩa ne (qđ pleriſq́ꝫ accidit) ab vtilitate eũ cauſæ pſentis cupido laudis abducat. Nã vt gerẽtibus bella nõ ſemp exercitus per plana & amœna ducẽdus eſt: ſed adeũdi pleruq́ꝫ aſperi colles expugnãdæ ciuitates, q̃libet ꝑciſis poſitæ montibus: aut operũ mole difficiles: ita oratio gaudebit qđe occaſione latius decurrẽdi: & æquo cõgreſſa cãpo totas vires populariter explicabit: at ſi iuris anfractus aut eruẽdę veritatis latebras adire cogetur non obequitabit: nec illis vibrãtib⁹ cõcitatiſq́ꝫ ſententiis velut miſſi-

MERVLA.

ℂ Quæ ſint in agẽdo ſeruãda: toto fere opere executi ſumus. Oratorẽ ꝑfectũ & cõſummatũ iſtituẽs Fabius: de officio eius multa diſſerit & ante oĩa diſſimulandã eſſe eloquẽtiã docet: poſtremo ſi protin⁹ reſpõdẽdũ fuerit: quid agẽdum ſit accuratiſſime colligit. ℂ Quæ oĩa nõ dũ ſiũt laudãtur: ſed cum facta ſunt. Obſcurior hic locus videť eſſe: ſed ſi aliter ſcribať: nitidus & apertus erit: non dũ eñi pro nõ adhuc hic nequaquã accipitur: ſed nõ ſeparãda eſt ab ea particula dũt

libus vtetur:sed operibus & cuniculis & insidiis & occultis ar=
tibus rem geret. Quæ oīa nō dū fiūt laudātur:sed cū facta sunt:
vnde etiā minus cupidis opinionis plus fruct⁹ venit. Nā cū illa
dicēdi vitiosa iactatio iter plausores suos detonuit resurgit ve
rę virtutis fortior fama:nec iudices a quo sint moti dissimulāt:
& doctis creditur:nec est orationis vera laus:nisi cum finita est.
Veteribus quidē etiā dissimulare eloquētiā fuit moris. Idq; M. Eloquentię dissimulādæ mos.
Antonius pcipit:quo plus dicētibus fidei:minusq; suspectæ ad
uocatorū insidiæ forent. Sed illa dissimulari quę tū erat potuit:
nōdū em tantū dicēdi lumen accesserat:vt etiā p obstātia erūpe
ret:quare artes qdē & cōsilia lateāt:& quicqd si dephēditur pe=
rit. hactenus eloquētia secretū habet. Verborū quidē delectus:
grauitas sententiarū:figurarū elegantia: aut nō sunt:aut appa
rent:sed vel propter hoc ipsum ostētāda nō sunt:q apparēt:aut
si vnū ex duobus eligendū: causa laudetur potius q̄ patronus.
Finē tamē hūc pstabit orator:vt videatur optimā causam opti= Finis oratoe n pstādus.
me egisse. Illud certū erit neminē peius agere q̄ qui displicente
causa placet. necesse est em extra causam sit qd placet. nec † illo vllo
fastidio laborabit orator nō agendi causas minores tā q̄ infra eū
sint:aut detractura sit opinioni minus liberalis materia. Nā &
suscipiendi ratio iustissima est, officiū:& optandi etiā:vt amici
q̄ minimas lites habeāt:& abūde dixit bene † quisquis rei satis= qui
fecit. At qdā etiā si forte susceperint negocia † paulū ad dicendū paulo
tenuiora extrinsecus adductis ea rebus circūliniūt:ac si defece=
rint alia, conuiciis implent vacua causarū:si contingit, veris: si
minus, fictis: modo sit materia ingenii:mereaturq; clamorē dū
dicitur. Qd ego adeo longe puto ab oratore perfecto:vt eum ne Conuiciis abstinēdū.
vera quidē obiecturū:nisi id causa exigit credā. Ea est em pror=
sus canina (vt ait Appius) eloquentia:† censuram maledicēdi cogniturā
subire:qd facientibus etiam male audiendi præsumēda patien=
tia est. Nam & in ipsos fit impetus frequēter qui egerunt:& cer
te patroni petulantiā litigator luit. Sed hæc minora sunt ipso il
lo vitio animi:quo maledicus a malefico non distat: nisi occasio
ne. Turpis voluptas & inhumana:& nulli audientiū bono gra=
ta:a litigatoribus quidē frequenter exigitur:qui vltionem ma=
lunt q̄ defensionē. Sed neq; alia multa ad arbitriū eorū faciēda
sunt. Hoc quidē quis hominū liberi modo sanguinis sustineat
petulans esse ad alterius arbitriū? Atqui etiā in aduocatos par=
tis aduersę libēter nōnulli inuehūtur: qd nisi forte meruerint:
& inhumanū est: respectu cōmuniū officiorū:& cū ipsi qui dicit
inutile (nā idē iuris respōsuris datur) tū causæ cōtrariū: quia
plane aduersarii fiūt & inimici:& quātulūcūq; iis viriū est:con
tumelia augetur. Super oīa perit illa quę plurimū oratori & au Modestia oratori necessaria.
ctoritatis & fidei affert modestia: si a viro bono in rabulam la=
tratoremq; cōuertitur: cōpositus nō ad animū iudicis sed ad sto=
machum litigatoris. Frequenter etiam species libertatis dedu=
cere ad temeritatem solet: non causis modo: sed ipsis quoq; qui Periclis votum.
dixerūt periculosam. Nec immerito Pericles solebat optare:ne

vt,non iungatur cū verbo
laudant. Ita igitur legetur.
Quæ omnia non dū fiunt
laudātur. ¶ Nec vllo fasti=
dio laborabit orator non
agēdi causas minores quā
tam infra eum sint: Muta
tione vnius dictionis nul
lus hic sensus elici poterit.
Emēdabitur aūt hoc mo=
do si loco quātā tāq dictio=
nē reposuerimus: vt ita le
gatur. Nec vllo fastidio la
borabit orator non agendi
causas minores: tāq infra
eū sint. ¶ Sup oīa perit il=
la:quæ plurimū oratori &
auctoritatis & fidei cōfert
modestia: si a viro bono in
tabulā latratorēq; cōuerti=
tur. Quid sibi cū tabula ve
lit Quintilianus ignoro:
sed similitudine:quā r ha=
bet cū t falso scriptū est ta=
bula:quū rabula dicēdum
fuerit. Est em rabula quem
nunc aduocatū dicimus a
rabie dict⁹ quasi rabiosus
vel a radendo. i. auferendo
vt voluit Pōpe. Cicero in
oratore. Non em [illegible]ma
torem aliquē de lu[illegible] aut
rabulā de foro:sed doctissi=
mū aut perfectissimū q̄ri=
mus. ¶ Hūc q vanū fere p
positū fuit agentiū:& quo
rūdā cura tarditatis: quo
rūdā facilitas temeritatis
[illegible]mine laborauit:quē cre=
[illegible]ā fore in hoc oratoris mo
dū:tradere nō alienū videt
Nisi aliter legaē assignat⁹
locus null⁹ sensus elici po=
terit:nec ordo etiā pcedet:
nā pnomē illud hūc nullū
verbū habet: vnde regi pos
sit: nec qd referat relatiuū
qui:aut vnde regat iuenīri
pōt: quare aliter legēdū ē
nemo nō videt: Ita fiet ap=
tus: si nunc vt sit aduerbiū
tpis nō hūc legerim⁹: & q
addita a litera scribet. hoc
modo. Nunc qa vanū fere
ppositū agētiū fuit:& quo
rūdā cura tarditatis: quo=
rūdā facilitas temeritatis
crimine laborauit: quē cre
dā fore in hoc oratoris mo
dū:tradere nō alienū videt
¶ Sed siue respōdēdū fue=
rit subito dicendū:siue quę
alia ita exegerit ratio: nūq̄
pressum se ac deprehēsum

qđ sibi verbū in mētē veniret: quo populus offenderet. Sed qđ ille de populo:id ego de oībus sentio:q̄ tantūdē possunt nocere. Nā quę fortia dū dicūtur videbant, stulta cū lęserūt vocantur. Nūc q̄a variū fere ꝓpositū agētiū fuit: & quorūdā cura tardita tis quorundā facilitas temeritatis crimine laborauit:quē credā forei hoc oratoris modū:tradere nō alienū videt. Afferet ad di cēdū curę semp quātū plurimū poterit: neq̧ eñ solū negligētis & mali:& in suscepta causa perfidi ac ꝓditoris est peius agere q̄ possit. Ideoq̧ ne suscipiēdę qđe sunt causæ plures:q̄ qbus suffe cturū se sciat. Dicet scripta q̄ res patiet plurima. Et vt Demo sthenes ait:si cōtinget & sculpta: sed hoc aut primę actiōes:aut quę in publicis iudiciis post interiectos dies dantur pmiserint. At cū protin⁹ respōdēdū est:oīa parari nō possunt: adeo vt pau lo minus prōptis etiā noceat scripsisse:si alia ex diuerso q̄ opina ti fuerūt occurrerint. Inuiti eñ recedūt a pparatis: & tota actio ne respiciūt: reqrūtq̧ nū aliqd ex illis interuallis: atq̧ ex tēpore dicēdis inseri possit:qđ si fiat nō cohæret:nec cōmissuris modo vt in ope male iūcto hiātibus:sed ipsa coloris inæqualitate dete gitur. Ita nec liber est ipetus nec cura contexta: & vtrūq̧ alteri obstat. Illa eñ q̄ scripta sunt retinēt animū:non sequūtur. Itaq̧ in his actionibus omni (vt agricolæ dicūt) pede standū est. Nā cū in propositione ac refutatione causa cōsistat:q̄ nostræ partis sunt: scripta esse possunt: q̄ etiā respōsurū aduersariū certū est (Est eñ aliquādo certū) pari cura refellūt. Ad alia vnū paratū afferre possum⁹:vt causam bene nouerimus:alterū ibi sumere: vt dicētē aduersariū diligēter audiamus:licet tñ ꝓcogitare plu ra: & animū ad oēs causas cōponere. Idq̧ est tutius stylo quo fa cilius & omittit cogitatio: & trāsfertur. Sed siue in respōdēdo fuerit subito dicēdū:siue q̄ alia ita exegerit ratio:nūq̄ oppssum se ac dephēsum credet orator:cui disciplina & studiū & exerci tatio dederit vires etiā facilitatis: quēq̧ armatū semp: ac velut in procinctu stantē:nō magis vnq̄ in causis oratio:q̄ in reb⁹quo tidianis ac domesticis sermo deficiet:nec se vnq̄ ꝓpter hoc one ri subtrahet modo sit causę discēdę tēpus: nā cętera sermo sciet.

Modus iter tarditatē cū ręt et temeritatē facilitatis seruand⁹.

credet orator: quum disci plina & studiū & exercita tio dederit vires etiā facili tatis. Deprauatū etiā hūc locū qdā ita emēdāt. Illud eñ participale nomē respō dēdis expūgūt & respōden dos addita ꝓpositione in le gūt: præterea p ea cōiūctio ne quū hoc pnomē cui lo cādū arbitrant: & hoc mo do legūt. Sed siue in respō dēdo fuerit subito dicendū siue quæ alia ita exigerit ra tio: nunq̄ pressum se ac de pressum credet orator: cui disciplina & studiū & exer citatio dederit vires etiam facilitatis.

ASCENSIVS.

¶Quæ sint in agēda seruā da. Sic Val. & Ald. nō Quę sunt. Item: Non dū diui sis syllabis. & vnde etiā cu pidis minus in Valleñ. in Aldino: min⁹ cupidis. Itē, resurgit verę virtutis: non vera & virtutis. Idq̧. M. Antonius præcipit. Credo (in[illegible] Valla) de ipi⁹ Marci An[illegible]pe loqui. Sed & apud [illegible]ronem secundo de oratore libro: hoc ait. M. Antonius. Nec vllo fa stidio laborabit orator nō [illegible] agēdi causas minores [illegible] infra eum sint. Sic A[illegible] Valleñ. aūt est: nec i[illegible] iā noto &c. qđ potius [illegible] q̄ vllo licet malū nō sit: ha bet vterq̧ tanq̄. Quisquis rei satisfecit: in Valleñ est, qui rei &c. Paululū ad dicē dū tenuiora: in Valleñ. est paulū: in Aldino paulo: qđ sequar nisi nossē Quin tilianū cōparatiuis aduerbia in um vt vera aduerbia agnoscant dare[illegible]do sit materia ingenua. Val. & Ald. habēt ingenij. i. in qua ingeniū exercere possint. Cogniturā maledi[illegible]re. Sic Val. sed Aldus videt aptius scripsisse censurā. Quo maledictus: lege maledicus. Sed neq̧ alia: [illegible] videtur: sed neq̧ hæc, neq̧ alia &c. verū neq̧ exēplaris habēt neq̧ hęc: neq̧ habere debēt: q̄a seqt: Hoc qdē q̄ &c. Et quātulūcūq̧ iis vitiū est: lege vitiū est. In rabulā latratorēq̧. Sic Val. qui adnotauit illud Festi: Rabula a rabie dictus est quem nūc aduocatū vel causarū patronū dicimus. Nūc quia variū. Sic Val. & Ald. Et tota actione respiciūt: sic Val. & Ald. placetq̧ potius q̄ nota: nō eñ ordo est recedūt a nota actione: qđ id aut falso aut improprie sit dictū: sed respiciunt tota actione ad scripta sua. Ad omnes causas exponere. In Val. & Aldino est componere. Nūq̄ oppressum se ac dephensum. Sic Aldus quem sequar. Merula Valleñ. sequitur.

Rabula

¶De genere dicendi. Cap.X.

Vperest vt dicā de genere orationis. Hic erat proposit⁹ a nobis i diuisione prima locus ter tius: nā ita promiserā me de arte: de artifice: de opere dicturū. Cū sit autē rhetorices atq̧ oratoris opus oratio: pluresq̧ ei⁹ formæ sicut

Rhetoris.

MERVLA.

¶Superest vt dicā de gene re orationis. hic erat ꝓposi tus a nobis i diuisione pri ma locus terti⁹. Totidē fe re ingenioꝝ spēs esse: quot corpoꝝ formas ꝯspicim⁹. Hinc docet Fabius varias esse in oratiōe species quū

oratio differat nō solū spe-
cie: vt actiōi actio: sed etiā
genere: vt Asianus attico:
suos aūt amatores habere
hęc genera: vt etiam in pi-
ctis tabulis dicit euenire.
clari ℂ Clari pictores dicūtfuis-
se Polygnotus atq; Aglao-
phon: quoꝝ simplex color
tā studiosos sui adhuc ha-
bet: vt illa ꝑpe rudia: ac ve
lut futura mox artis pri-
mordia maximis: q post
eos extiterūt: auctorib⁹ ꝑ-
otus. ferant. Polygnotus thasi⁹
nonagesima Olympiade)
floruit: hic primus mulie
res lucida veste pinxit: ca-
pita earū vittis versicolori
bus operuit plurimūq; pi
cturę primus cōtulit. Hu-
ius tabula erat in porticu
Pōpeij: q̄ ante curiā ei⁹ fue
rat. Delphis ædē pinxit.
Athenis porticū q̄ poecile
vocaī gratuito: eadē olym
piade clar⁹ etiā fuit Aglao
phon: vt scribit Pli. ℂ Si-
milis in statutis differētia:
nā & duriora & tuscanicis
proxima Calon [illegible]ge-
sias Lami frigid[illegible]nis
molliora adhuc supra di-
ctis Myron fecit. Quæ nā
sit ista in statutis differen-
[illegible] nequaq̄ intelligo. Sed
[illegible]is t erasa legendum
[illegible]undus etiam locus
[illegible]dādus videtur: nam
[illegible] Lami legitur culpa li
brariorū: constituēdę sunt
hæ duæ particulæ: iam mi
nus: & ita legetur. Similis
in statuis differentia: nam
& duriora, & tuscanicis ꝓ-
xima Calon atq; Egesias:
iam minus frigida Cala-
mis: molliora adhuc su-
pradictis Myron fecit. Vi
detur autem hoc sumptuz
ex Cicerone in libro de cla-
ris oratoribus: cuius ver-
ba hæc sunt. Quis enim
eorum i qui hæc minora
animaduertunt: non in-
chus. telligit Canachi signa ri-
gidiora esse q̄ vt imitentur
is. veritatem Calamidis du-
ra illa quidem: Sed tamen
molliora: q̄ ea Canachi.
ℂ Sed fuerunt quædam ge
nera dicendi conditione tē
porum horridiora: alio-
qui iam magnā vim inge-

ostendā: in omnibus iis & ars est & artifex: plurimū tamē inuicē
differūt: nec solū specie: vt signū signo: & tabula tabulæ: & actio
ni actio: sed genere ipso: vt a græcis tuscanicę statuę: & Asianus
eloquēs attico. Suos autē hæc operū genera quæ dico: vt aucto
res: sic etiā amatores habēt: atq; ideo nōdū est perfectus orator:
ac nescio an ars vlla nō solum quia aliud in alio magis eminet:
sed q nō vna omnibus forma placuit: partim conditione vel tē-
porum vel locorū: partim iudicio cuiusq; atq; proposito. Primi Pictores
quorū quidem opera: nō vetustatis modo gratia visenda sunt: clari.
clari pictores fuisse dicūtur Polygnotus atq; Aglaophon quoꝝ Polygnotus
simplex color tā sui studiosos adhuc habet: vt illa prope rudia Aglaophon.
ac velut futura mox artis primordia: maximis: qui post eos ex-
titerunt auctoribus ꝑferantur: proprio quodā intelligendi (vt
mea opinio fert) ambitu. post Zeusis atq; Parrhasius: nō multū Zeusis.
ætate distantes (Circa Peloponēsia ambo tēpora. Nam cū Par- Parrhasius.
rhasio sermo Socratis apud Xenophontē inuenitur) plurimū
arti addiderūt. Quorū prior luminū: vmbrarūq; inuenisse ra-
tionē: secūdus examinasse subtilius lineas traditur. Nā Zeusis
plus membris corporis: dedit id amplius atq; augustius ratus:
atq; (vt existimāt) Homerū secutus: cui validissima quæq; for Parrhasij
ma etiā in fœminis placet. Ille vero ita circūscripsit omnia vt eū virtutes.
legū latorē vocēt: quia deorū atq; heroum effigies: quales ab eo
traditę cæteri tāq; ita necesse fit, sequūtur. Floruit autem circa
Philippū & vsq; ad successores Alexandri pictura ꝑcipue: sed ex
diuersis virtutibus: nā cura Protogenes, ratione Pamphilus ac Protogenes.
Melanthius, facilitate Antiphilus, cōcipiēdis visionibus (quas Pamphilus
φαντασίασ vocant) Theon Samius, ingenio & gratia: quā ipse Melanthius
in se maxime iactat, Apelles est ꝑstātissimus. Euphranorē admi Antiphilus.
randū facit: q & cæteris optimis studiis inter ꝑcipuos, & pin- Theon.
gēdi figendiq; idē mirus artifex fuit. ℂ Similis in statuis differē Apelles.
tia: nā & duriora & tuscanicis proxima Calon atq; Egesias. Iam Euphranor.
min⁹ frigida Calamis: molliora adhuc supradictis Myron fecit Statuarij.
Diligētia ac decor in Polycleto supra cæteros: cui q̄q̄ a plerisq; Calon.
tribui[illegible]r palma: tñ, ne nihil detrahatur, deesse pondus putāt. Egesias.
Nā [illegible]manæ formæ decorē addiderit supra verū: ita non ex Calamis.
[illegible]e deorū auctoritatē videtur: quin ætatem quoq; grauio Myron.
[illegible] dicitur refugisse nihil ausus vltra lęues genas. At quæ Po Polycletus.
lycleto defuerunt, Phidiæ atq; Alcameni dantur. Phidias tamē Phidias.
diis q̄ hominib⁹ efficiēdis melior artifex traditur: in ebore vero
lōge citra æmulū vel si nihil nisi Mineruā Athenis: aut Olym-
pium in Elide Iouem fecisset: cuius pulchritudo adiecisse aliqd Supstitiose
etiā receptæ religioni videt: adeo maiestas operis deū æquauit. nimis.
Ad veritatē Lysippum & Praxitelē accessisse optime affirmāt. Lysippus.
Nā Demetrius tāq̄ nimius in ea repʼhēdit: & fuit similitudinis Praxiteles.
q̄ pulchritudinis amātior. In oratione vero si species intueri ve Demetrius.
lis: totidē pene reperies ingenioꝝ: quot corporū formas: sed fue- Orationis
rū qdā genera dicēdi cōditione tēporū horridiora: alioquin ma formę varię.
gnā iā vī ingenii ꝓ se ferētia. Hinc sunt Lęlii: Africani: Catones: Lælij. Africani. Catones.

Gracci. Craſſus. Hortenſius. Cæſar. Cælius. Calidius. Brutus. Sulpitius. Caſſius. Pollio. Meſſala. Caluus. Seneca, Afer. Criſpus. Trachalus. Secundus. Tullij Suggillationes.

Gracciq;:quos tu licet Polygnotos vel Colonas appelles:Mediā
illā formā teneāt.L.Craſſus.Qu.Hortēſius.Tū deinde efflore-
ſcat nō multū inter ſe diſtātiū tēpore oratorū ingēs prouētus.
hic vim Cæſaris:indolē Cælii: ſubtilitatē Callidii: grauitatem
Bruti:acumen Sulpitii:acerbitatē Caſſii:diligētiā Pollionis:di
gnitatē Meſſalæ:ſanctitatē Calui reperim⁹. In his etiā quos ipſi
vidimus copiā Senecę:vires Aphricani:maturitatē Afri:iucū-
ditatē Criſpi:ſonū Trachali.elegātiā Secūdi.At.M.Tulliū non
illū habemus Euphranorē circa pluriū artiū ſpecies pſtantē:ſed
in oīb⁹ q̄ in quoq; laudanť eminētiſſimū. Quē tñ & ſuorū hoīes
tēporū inceſſere audebāt: vt timidiorē:& Aſianū:& redūdātē:
et in repetitionibus nimiū.et in ſalibus aliqñ frigidū:et in cōpo
ſitiōe fractū exultātē:ac pene(qd̄ pcul abſit)viro molliorē.Poſt
ea vero q̄ triūuirali pſcriptione conſumptus eſt: paſſim q ode-
rāt,q inuidebāt,q æmulabanť: adulatores etiā pſentis potētiæ
nō reſponſurū inuaſerūt.Ille tñ q ieiunus a qbuſdā atq; aridus
habeť:nō aliter ab ipſis inimicis male audire: q̄ nimiis floribus
& ingenii affluētia potuit: falſum vtrūq;:ſed tñ illa mētiēdi ꝓ
pior occaſio,pcipue vero preſſerūt eū:q videri atticorū imitato
res cōcupiebāt.Hæc manus quaſi qbuſdā ſacris initiata:vt alie
nigenā & virū ſupſtitioſum deuinctūq; illis legibus inſeqbanť.
Vnde nūc quoq; aridi & exucci & exangues. Hi ſunt eñ q ſuæ
imbecillitati ſanitatis appellationē:q̄ eſt maxime cōtraria,obtē
dāt:q qa clariorē vim eloquētiæ velut ſolē ferre nō poſſunt:vm
bra magni noīs deliteſcūt:quibus quia multa & pluribus locis
Cicero ipſe reſpōdit:tutior mihi de hoc differēdi breuitas erit.

nij p ſe ferētia. Totum fere hoc caput ſumptū videť ex Cicerone de claris oratoribus Itaq; ille quū de genere dicendi differit: ſcribit. Cur igiť Lyſias & Hyperides amanť:quū penit⁹ ignoreť Cato? Antiquior eſt huius ſermo & qdā horridiora verba:ita eñ tū loqbantur:id muta:qd̄ tñ ille non potuit.& adde numeros:& aptior ſit oratori:ipſa verba compone:& quaſi coagmēta:qd̄ ne græci qdē veteres factitarūt:iam neminē anteponeś Catoni. ℭ Hæc man⁹ quaſi qbuſdaꝫ ſacris initiata:vt alienigenā & virū ſupſtitioſum:deuictūq; illis legibus inſeqbanť:vñ nunc quoq; aridi & exucci & exangues. Magna ſemp ſunt inuidētiū turba genuino dente aliorū famā detrahentiū: vñ Cicero eloquentiū facile princeps: detractione nō caruit: nā Tacitus ſcribit Ruffum carpſiſſe C[illegible] tā q̄ ſupfluēte & lo[illegible] e quo etiam Plinius in epl̄is. Satyrus Ruffus inqt: cui eſt cū Ciceroне æmulatio: & q nō contētus eſt eloquentia ſecu[illegible] nr̄i:& Iuuenalis: Ruff[illegible] q toties Ciceronē All[illegible] ga dixit: Brutus ap[illegible] bat Ciceronē elumbem. mollem: Caluus vero attritum & exanguem.

Catonis in dicen[illegible]

Ciceroni tractore[illegible]

Ruffus.

[illegible]tus.

[illegible]luus.

ASCENSIVS.

ℭ Cum ſit aūt Rhetorices. Sic Aldus. legā tñ cū Valleñ. Rhetoris:niſi videať Fabius dixiſſe rhetorices tāq̄ artis:& oratoris tāq̄ artificis:dicit eñ in oībus iis & ars eſt & artifex. Tuſcanicq; ſtatuę: vñ (vt adnotauit Valla) Plini⁹ lib.xxxiiij. Signa quoq; Tuſcanica per terras diſperſa:q̄ in Etruria factitata nō eſt dubiū. Quia aliud in alio:ſic Val.& Ald.& bene:eſt ſenſus qa ē l alio.ſ.artifice aut oratore:nō in alia arte.intelligēdi mō.redūdat mō:qa ſequiť ābitu. Circa Peloponeſia ambo tēpora:ſic Val.& Ald.ſunt qui bella ſubſtituāt:& tēpora deleant: ſed nihil mutē.Id amplius atq; auguſtius ratus. Sic Val.& Ald.ſunt tñ tā imperiti vt duo maxime cōtraria iūgētes amplius atq; anguſtius legant. De Zeuſi ait Cicero in prologo ſecūdi Rhetoricorū: Croton[illegible]abulam picturū virgines inſpexiſſe. de quo Pli.lib.xxxv. Similis in ſtatuis differentia:ſic omnes habēt.[illegible]nus frigidus Calinus:ſic Valleñ. At Aldus Calanus recte impreſſit:ſi modo recte in Bruto Ciceronis [illegible]pio foliculo bene impſſus eſt,locus: quē Merula recitat nō male niſi q; veritatē legere debuit nō veri.[illegible]egiſſe credam licet male ſit impreſſum. Cū q̄q̄ a pleriſq; tribuatur. lego cum Valleñ. tribuitur. Atq; Polycleto defuerant. Legendū cum Val.& Ald. Atq; æ &c. Phidiæ atq; Alcameni dantur. Sic Val.& Ald. Vel Colonas appelles: ſic Val.& Ald. aptiuſq; q̄ Calones:cū ſit vox græcanica,& aliud ſi calones ſcribas ſignificare videatur. Iucūditatē Criſpi: de quo Iuuenalis: venit & Criſpi iucunda ſenectus. Exucci.i.ſine ſucco.

Genera dicē di Atticum Aſianūq;.

Santra.

Attici.

ℭEt antiqua quidē illa diuiſio inter atticos atq; aſianos fuit:cū
ii preſſi & integri:Cōtra inflati illi & inanes haberenť. In his ni
hil ſupflueret: illis iudiciū maximū ac modus deeſſet. Qd̄ qdā
quorū & Santra eſt:hoc putāt accidiſſe:q paulatim ſermōe grę
co in pximas Aſiæ ciuitates influēte nōdū ſatis piti loquēdi, fa
cūdiā cōcupierit.Ideoq; ea q̄ pprie ſignari poterāt,circuitu cœ
perint enūciare: ac deinde in eo pſeuerarint.Mihi aūt orationis
differentiā feciſſe & dicētiū & audiētiū naturæ videnť:q attici

MERVLA.

ℭ Et antiqua qdē illa diuiſio inter atticos atq; Aſianos fuit:cū ii pſſi & integri Cōtra inflati illi & inanes haberenť. Cicero quoq; in lib. de orato. docet hāc attīcorū atq; Aſianorū fuiſſe eloquentiā his verbis. Nā vt ſemel e pyrææo eloquentia euecta eſt: oēs peragrauit iſulas: atq; ita peregri

In Brut[illegible]

limati quidē & emūcti:nihil inane aut redūdās ferebāt. Asiana gens tumidior alioq̄ & iactātior vaniore etiā dicēdi gloria inflata est. Tertiū mox q̄ hęc diuidebāt:adiecerūt genus Rhodiū:qđ velut mediū eē:atq̄ ex vtroq̄ mixtū volūt. Neq̄ em̄ attice pssi: neq̄ Asiane sunt abūdātes:vt aliqd habere videanṫ gētis: aliqd auctoris. Aeschines em̄ q̄ hūc exilio delegerat locū: ītulit eo studia Athenarū: q̄ velut sata q̄dā cœlo terraq̄ degenerāt: saporē illū atticū peregrino miscuerūt. Lēti ergo q̄dē ac remissi:nō sine pōdere tñ:neq̄ fontibus puris:neq̄ torrētib⁹ turbidis:sed lenibus stagnis similes habenṫ. Nemo igiṫ dubitauerit lōge eē optimū genus atticorū:in quo vt est aliqd inter ipsos cōe id est iudiciū acre tersūq̄:ita īgeniorū plurimæ formę. Quapropter mihi falli multū videnṫ:q̄ solos eē atticos credūt tenues & lucidos & significātes:sed quadā eloquētiæ frugalitate contētos: ac semp manū ītra palliū cōtinētes. Nā q̄s erit hic atticus! sit Lysias: hūc em̄ amplectunṫ amatores istius noīs modū. Non igiṫ iā vsq̄ ad Coccū:& Antocidē remittemur. Interrogare tñ velim an Isocrates attice dixerit (nihil em̄ tā est Lysiæ diuersum) negabūt! At eius schola principes oratorū dedit. Quęraṫ similius aliqd. Hyperides attic⁹! certe. at pl⁹ indulsit voluptati. Trāseo plurimos Lycurgū Aristogitona:& iis priores Isæū:Antiphontē:quos vt hoīes inter se genere similes:differētes dixeris specie. Quid ille cuius modo fecim⁹ mētionē Aeschines! nōne iis latior & audētior & excelsior! Quid deniq̄ Demosthenes! † non cūctos illos tenues & circūspectos sublimitate:vi:īpetu:cultu:cōpositiōe superauit! nō īsurgit locis! nō figuris gaudet! ñ trāslatiōib⁹ nitet! nō ofone ficta dat tacētib⁹ vocē! nō illđ iusiurādū p cęsos ī Marathone ac salamine ppugnatores reip. satis manifesto docet p̄ceptorē ei⁹ Platonē fuisse! Quē ipm:nū Asianū appellabim⁹ plerūq̄ instictis diuino spū vatib⁹ cōparādū! Quid Periclea! similē ne credim⁹ Lysiacę gracilitati:quē fulminib⁹ & cœlesti fragori cōparāt comici:dū illi cōuicienṫ! Quid est igiṫ:cur in iis demū:q̄ tenui venula p calculos fluūt:atticū saporē putēt! ibi demū thymū [illegible]ere dicāt! Quos ego existimo:si qđ in iis finib⁹ vberius [illegible]int solū:fertilioremue segetē negaturos atticā eē:q̄ plusq̄ [illegible]pit seminis reddat. Quia hāc ei⁹ terræ fidē Menander eludit. Itaq̄ nūc siq̄s nūc ad eas Demosthenis virtutes: quas ille sūmus orator habuit:tñ q̄ defuisse ei:siue ipsi⁹ natura:siue lege ciuitatis videnṫ adiecerit:vt affect⁹ cōcitati⁹ moueat:audiā dicētē:nō fecit hoc Demosthenes! et siqd exierit nūeris apti⁹ fortasse nō possit:s; tñ siqd exierit ñ erit atticū! Meli⁹ de hoc noīe sētiāt credātq̄:attice dr̄e eē optīe dr̄e. Atq̄ ī hac tñ opiniōe pseuerātes græcos magis tuleri:latina mihi facūdia:vt inuētiōe: dispōne: cōsilio:cęterisq̄ hui⁹ generis artib⁹ silis gręcę ac prsus discipula ei⁹ videṫ: ita circa rōnē eloquēdi vix habere imitatiōis locū. Nāq̄ ipsis ē statī son⁹ dulcior:qñ & iucūdissimas ex gręcis lr̄as nō hēm⁹ vocalē alterā, alterā cōsonātē:qb⁹ nullæ apđ eos dulci⁹ spirāt:q̄s mutuari solemus:quoties illorū noīb⁹ vtimur. Qđ cū

Asiani. | Rhodij. | Atticū gen⁹ optimū. | Lysias. | Coccus. | Antocides. | Isocrates. | Hyperides. | Lycurgus. | Aristogiton. | Isæus. | Antiphon. | Nonne. | Pericles. | Latina facūdia non pōt æquare græcam multis de causis. | Prima.

nata tota Asia est: vt se externis obtineret moribus, omnēq̄ illā salubritatē atticę dictionis & quasi sanitatē pderet: ac log pene desisceret. Hinc Asiatici oratores nō cōtemnēdi q̄dem nec celeritate nec copia: sed parum pressi: & nimis redūdantes. Rhodij saniores: & atticorū similiores. Tria ergo colligit Fabius fuisse dicendi genera: Atticum: Asianū: & Rhodiū. ❡ Transeo plurimos Lycurgum: Aristogitona: & diis priores Isæum: Antiphontē: quos vt hoīes inter se genere dissimiles: differētes dixeris specie. Nusq̄ legi Isæū & Antiphontē diis priores fuisse: ne ipm quidem Fabiū legisse arbitror. Isæus em̄ & Antiphō non ante deos fuere: sed tēpore Demosthenis: cuius alter Isæus etiā p̄ceptor fuit: q̄uis Platonē quoq̄ audierit: iis igit[illegible]d erasa legendū est: vt eo[illegible] Fabius priores fu[illegible]rgo & Aristogitō. ❡ Quid deniq̄ Demosthenes! nōne cunctos illos tenues & [illegible]cūspectos: sublimitate: [illegible]mpetu: cultu: cōpositione supauit! Quid Cice. [illegible]emosthene dicat hoc [illegible]oco scribendū esse duxi. Nā plane quidē perfectū: & in quo nihil admodū desit Demosthenē facile dixeris. Nihil acute inueniri potuit in eis causis quas scripsit: nihil subdole: nihil versute: qđ ille non viderit nihil subtiliter dici: nihil presse: nihil enucleate: quo fieri possit aliqd limatius nihil cōtra grāde: nihil incitatū: nihil ornatum: vel verborū grauitate: vel sentētiarū: quo q̄cq̄ est elati⁹. ❡ Quid Periclea! similē ne credim⁹ Lysiacæ gracilitati: quē fulminib⁹ & cœlesti fragori cōparant Comici: dū ille cōuincienṫ. Corrigēdus est etiā hic locus: falso em̄ ille scribiṫ: quādo illi legēdū sit: vt ad Periclis detractores & inuidos referatur. qđ Cicero etiā significare videṫ his verbis. Istorū

cõtingit: nescio quo modo hilarior: ptinus renidet oratio: vt in Zephyris Zopyrisq;: q̃ si nostris literis scribant̃: surdũ qddã, & barbarũ efficiẽt sonũ: & velut in locum earũ succedũt tristes & F horridę: qbus graecia caret. Nã & illa q̃ sexta est nostrarũ poene nõ humana voce, vel oĩno nõ voce potius inter discrimina dentiũ efflãda est: q̃ etiã cũ vocalẽ pximã accipit: quassa quodã mõ vtiq; quotiẽs aliquã cõsonãtẽ frangit: multo fit horridior. Aeo ꟻ licae quoq; literae qua seruũ ceruũq; dicimus: etiã si forma a no Q. bis repudiata est: vis tñ nos ipsa psequit̃. Duras & illa syllabas facit: q̃ ad cõiũgẽdas demũ subiectas sibi vocales est vtilis: alias supuacua, vt equos ac equũ scribimus: cũ ipsę etiã vocales duae efficiãt sonũ: qualis apud graecos nullus est: ideoq; scribi illorũ M literis nõ põt. Quid q̃ pleraq; nos illa quasi mugiẽte litera cu- N. dimus m qua nullũ graece verbũ cadit? At illi ν iucundã & in fine pcipue quasi tinniẽtẽ illius loco ponũt: q̃ est apud nos rarissima ĩ clausulis. Quid q̃ syllabę nostrae in b literã & d innitũt? adeo aspere: vt pleriq; nõ antiqssimorũ qdẽ: sed tñ veterũ mollire tẽtauerint nõ solũ asuersa p abuersis dicẽdo: sed & in pposi tione b literae absonã & ipsam s subiiciẽdo. Sed accẽt⁹ quoq; cũ rigore quodã: tũ similitudine ipsa min⁹ suaues habem⁹: qa vltima syllaba nec acuta vnq̃ excitat̃: nec flexa circũducit̃: sed ĩ grauẽ vel duas graues cadit semp. Itaq; tãto est sermo graecus latino iucũdior: vt nostri poetae quoties dulce carmẽ eẽ voluerũt: illorũ id noĩb⁹ exornẽt. His illa potẽriora q̃ res plurimae carẽt appellationibus: vt eas necesse sit trãsferre aut circũire: etiã ĩ his q̃ denoĩata sunt sũma pauptas: ĩ eadẽ nos frequẽtissime reuoluit. At illis nõ verbo℞ mõ: sed liguarũ etiã ĩter se differẽtiũ copia ẽ.

Secũda propter accẽt⁹.

Poematũ nomina.

Tertia propter penuriã vocabulorum.

ẽm iudicio: si solũ illud est atticũ: ne Pericles quidẽ dixit attice: cui primę sine cõtrouersia deferebãtur. Qui si tenui genere vteret̃ nũq̃ ab Aristo. poeta fulgere: tonare: permiscere graeciã dictus esset. ¶ Qđ quando cõtingit: nescio quo mõ hilarior ptinus renudet oratio: vt in Zephyris: Zopyrisq;. Quomodo hoc in loco renudet verbũ positũ ẽ: quãdo nihil ad rem faciat. Emendabit̃ eñ si renidet: nõ renudet legerim⁹. Significat eñ renidere lętum esse & florentẽ: quo verbo frequenter vtitur Macrobius in Saturnalibus.

Pericles.

Renidet.

ASCENSIVS.

¶ Quod quidam, quo℞ & Santra est sic Aldus: Valle aũt Santra scribit̃: nota vitq; illud Pompeij Festi: Quã rẽ diligẽter exequitur Santra lib. ij. de antiqtate verborũ. An Isocrates: sic Val. & Ald. non Socrates. Similite[illegible] priores: non [illegible]uos vt homines in [illegible] dissimiles: differe[illegible]xerit specie. Sic etiã Aldus: sed Valleñ. seqr in quo nõ dissimiles: [illegible] nere similes legimus: [illegible] eñ oẽs attici: itaq; g[illegible]

Santra.

similes: sed differẽtes specie loquẽdi. Nõ ne ijs labor: lego cum Val. & Ald. latior. Quid deniq; Demosth[illegible] nõ cũctos &c. sic Val. sed Aldus nõ ne impssit: qđ in idẽ redit. sed Valleñ. sequar: qa in sequẽtib⁹ mox: sęp[illegible] nũq̃ nõ ne. Quid Periclea: a ntõ Pericleus. Nã in eis lõgũ graecanica multa finita nobis, illis in eus exeun[illegible] Vlysses. Pericles. Achilles illis: Odysseus. Pericleus. Achilleus. Vñ nobis sunt gti: Pericli. Achilli. Vlyssi. V[illegible] Persius: Magni pupillę Pericli. Maro. Imitis Achilli: comes infelicis Vlyssi. Sicut cõtra in buco. Orphi calliopea: in dãdi casu a ntõ Orphes. Sed tñ siquid exierit &c. Alludit ad illud Persianũ saty. i. Nõ ego cum scribo si forte qd aptius exit: Quãdo haec rara auis est, siqd tñ aptius exit Laudari metuã. Adnotauit etiam Valla ad illud nõ erit atticũ. Nõ esse hãc sentẽtiã eãdẽ q̃ apud Ciceronẽ ĩ Bruto ita dicẽtẽ. Ita fiet vt nõ oẽs q attice ijdẽ bene: sed vt oẽs q bene ijdẽ etiã attice dicant. Vocalẽ alterã, alterã c[illegible]ntẽ. Vocalem y. cõsonãtem z. aut φ. Renidet oratio; sic Val. & Ald. Surdũ quiddã, & barbarũ efficiẽt so[illegible] Val. quo modo distinguẽdũ erit: ne surdũ quiddã sonũ cõiũgamus. vt fit: & pro. i. barbarũ efficiẽt sonũ. [illegible] vox sonũ [illegible]xtra. f. f. quã Alemani superiores difficile pronũciãt cũ u cõsonante eã cõfundẽtes. [illegible] psa: legã [illegible] Valleñ. Vis tñ nos ipsa persegtur: licet Aldus qa vix reppent: ne mancus sit sermo sic repa[illegible] tñ nos so[illegible] ipse psegtur. Quasi tinniẽtẽ. i. ad morẽ crepitaculi aerei resonãtẽ. aperit eñ labra q̃ m claudi[illegible] pleriq; nõ antiquo℞ qdẽ &c. sic Aldinus codex: sed melius Valleñ. nõ antiquissimorũ quidẽ. Nã quõ nõ sint antiq: si tñ veteres? Non solũ auersa pro aduersis sic Aldus. Valleñ. aũt p abuersis: qđ sequar: qa de b exẽplũ est: sicut qđ seqtur. In quo sequar Aldũ qui s subijciẽdo impressit: cũ Valleñ. sit. f. nõ eñ mutatur b in f sed in u potius sequẽte f. vt aufero aufugio. aufidus. mutatur aũt in s. vt asporto pro abporto. Sumit etiã s ante t: vt abstuli abstineo: abstemius. Etiam in ijs quae denominata sunt. Sic Val. & Ald. sicq; legendũ: non damnata sunt.

¶ Quare qui a latinis exigit illã gratiã sermonis attici: det mihi in loquẽdo eãdẽ iucũditatẽ & parẽ copiã. Qđ si negatũ est: sentẽtias aptabimus iis vocibus quas habem⁹ nec rerũ nimiã tenuitatẽ: vt nõ dicã pinguioribus: fortiorib⁹ certe verbis miscebim⁹ ne virtus vtraq; peat ipsa cõfusione. Nã quo min⁹ adiuuat ser-

Quid agẽdũ nobis cũ gratiã sermonis attici neq̃amus asseq.

MERVLA.

¶ Prorsus tamẽ omittẽda pars hęc orationis. Sed exigẽda vt optime possumus possumus aũt rerũ modo: & in iudicio esse similes: Verborũ gratia: quã in ipsis nõ habem⁹: extrinsecus

contidenda est. Deprauatā eē lectionē assignatā qs nō videt? Nō, em̄ negādi aduerbiū post tñ positū: & cōdicēda participiū p cōcidēda: illustrē Fabij sensum & orationem reddet. ℂ Non Scipio: Lælius: Cato in loquēdo velut attici Romanorū fuerūt? Quāta fuerit Scipionis: Lælij: & Catonis facundia docet etiā. M. Tullius ita scribēs: Sed. C. Lęlius & P. Aphricanꝰ im primis eloquētes quorū extāt orationes. ex qbus existimari de ingenijs eorum potest: Catone qs grauior in laudādo? acerbior in vituperādo? In sentētijs argutior? in docēdo edisserēdoq; subtilior? referte sunt orationes amplius cētum quinquaginta: quas quidē adhuc inueneri & legerim: & verbis: & rebus illustribus. ℂ Vtetur ijs quoq; adiutorijs: q̄ ab eadē sunt nobis necessa natura. Naȝ lacertos exercita[illegible] cōstringere & augere vires. & [illegible]lorem trahere na[illegible] Obscurior sensu[illegible] prauatione huiꝰ dictionis [illegible]cessa. Emēdabitur igit si [illegible]cessa nō necessa legerimꝰ [illegible]de & copula post nam [illegible]da esse videt hoc mō. [illegible] ijs quoq; adiuto[illegible] [illegible]ab eadem sunt nobis [illegible]a natura, nā & lacertos exercitatōe cōstringere & augere vires. & calorem trahere naturale est. ℂ Ac sunt q hæc excitatiora lumina etiā si dicere permittāt: a cōpendis tñ orationibus exclud[illegible] arbitrētur. Pudet me p[illegible]iā minutissima p[illegible]ere: sec quoniā dubiū reddūt legentis animū: deprauatū hūc quoq; locū emēdem: qd tū fiet si a cōponēdis orationibus nō cōpendis legerimꝰ ne videatur a cōpendiū nomine deduci detractione i literæ. ℂ Ideoq; in agendo clarissimos quosdam nihil posteritati māsurisq; mox literis reliquisse: vt Periclē & Demadem: rursus alios ad componendū optimos actionibus idoneos nō fu

mo: rerū iuētione pugnādū est. Sēsus sublimes variiq; eruātur. Permouēdi oēs affectꝰ erūt. Oratio trāslationū nitore illuminā da. Nō possumus esse tā graciles: simus fortiores. Subtilitate vincimur: valeamus pōdere. Proprietatis penes illos est certior copia: vincamus ingenio. Gręcorū etiā minora suos portus habēt: nos plerūq; maioribꝰ velis moueamur: validior spiritꝰ sinus nostros tēdat: nō tñ alto semp feremur. nā & littora īterī sequē da sunt. Illis facilis p q̄libet vada accessus: Ego aliqd nō multo tñ altius ī quo mea cymba nō cōsidat inueniā. Neq;.n. si tenuiora hęc ac pssiora: græci melius. In eoq; vincimur solo: et ideo in comœdiis: nō cōtēdimꝰ. Prorsus tñ nō omittēda ps hęc orōnis: sed exigēda vt optime possumus: possumꝰ aūt rerū & mō & iudicio esse similes: verboꝝ grā quā in ipsis nō habemꝰ extrinsecꝰ † cōdicēda ē. An nō ī priuatis: & acutꝰ: & nō asp & nō īdistinctꝰ & nō supra modū elatꝰ. M. Tulliꝰ: nō in. M. Callidio īsignis hęc virtus: nō Scipio: Lælius: Cato in loquēdo: velut attici Romanorū fuerūt? Cui porro nō satis eē quo est melius nihil pōt? Adhuc qdā nullā eē naturalē putāt eloquētiā: nisi q̄ sit quotidiano sermoni simillima quo cū amicis: cōiugibus: liberis: seruis loquimur cōtēti promere animi volūtatē: nihilq; accersiti & elaborati reqrētes: qcqd huc sit adiectū: id esse affectationis: & ambitiosę in loquēdo iactātię: remotū a veritate: fictūq; ip̄ soꝝ gratia verborū qbꝰ solū a natura sit officiū attributū seruire sensibꝰ, sicut athletarū corpora etiāsi validiora fiāt exercitatione: & lege quadā ciborū: non tñ esse naturalia: atq; ab illa specie q̄ sit concessa hoībus, abhorrere. Quid em̄ inquiūt attinet circuitu res ostendere: & trāslationibus. i. aut pluribus: aut alienis verbis: cū sua cuiq; sint assignata noīa? Deniq; antiqssimū quēq; maxime secūdū naturā dixisse cōtēdūt: mox poetis similiores extitisse: etiā si pcius: simili tñ ratione falsa: & īpropria virtute dicētes. Qua in disputatiōe nō nihil veri est: ideoq; nō tā pcul q̄ fit a qbuldā recedēdū a ppriis atq; cōibus. Siqs tñ (vt ī loco dixi cōpositiōis) ad necessaria: qbus nihil minꝰ est: aliqd melius adiecerit: nō erit hac calūnia rephēdēdꝰ. Nā mihi aliā quādā videt habere naturā ser[illegible]ulgaris: aliā viri eloquētis orō: cui si res indicare mō sa[illegible]ihil vltra verboꝝ pprietatē elaboraret: sed cū debeat [illegible]e: mouere: ī plurīas animū audiētis species īpellere: vtet[illegible]is quoq; adiutoriis: q̄ ab eadē sūt nobis cōcessa natura. Nā etiā lacertos exercitatiōe cōstringere: & augere vires: & calorē trahere naturale est. Ideoq; in oībꝰ gētibꝰ alius alio facūdior habet: & loquēdo dulcis magis. Qđ si non eueniret oēs pares essent: & idē oēs deceret. At loquunt: & saluāt psonarū discrimē: ita quo quisq; plus efficit dicēdo: hoc magis scđm naturæ eloquētiā dicit. Quapropter ne illis qdē nimiū repugno: q dandū putāt nō nihil esse tpibus atq; auribꝰ: nitidius aliqd atq; affectatiꝰ postulantibus. Itaq; non solū ad priores Catonē Graccosq;: sed ne ad hos quidē oratorē alligandū puto. Atq; id fecisse. M. Tullium video: vt, cū oīa vtilitati: tū partē quandā delectationi daret: cū

cōcienda

Attici Romanorū.

Eloquentia naturalis an aliqua sit.

Nō recedendū nimiū a cōibus.

Natura sermōi vulgari alia q̄ orationi contulit.

Saluo.

Non solū sed ne.

& ipsam se rē agere diceret(agebat autem maxime)litigatoris:
Nā hoc ipso pderat q placebat. Ad cuius voluptates nihil eq-
dē qd addi possit inuenio:nisi vt sensus nos qdē dicam⁹ plures.
Neq; em̄ fieri potest salua tractatione causæ & dicēdi auctorita
te:si crebra hęc lumina:& cōtinua fuerint:nō inuicē offecerint.
Sed me hactenus cedentē nemo insequatur vltra,do tēpori ne
crassa toga sit:nō serica,ne intōsum caput,nō in gradus atq; an
nulos totū cōptum:cum eo q si non ad luxuriā ac libidinē refe
ras eadem speciosiora quoq; sint quę honestiora. Cæterum hoc
quod vulgo sententias vocamus(veteribus precipueq; grecis:
in vsu nō fuit:apud Ciceronē inuenio)dū rem contineāt & co-

Sententiarū vtilitas.

pia nō redundēt:& ad victoriā spectēt:quis vtile neget? Feriūt
animū:& vno ictu frequenter impellūt:& ipsa breuitate magis

Ac.

hærent:& dictiōe persuadēt. †At sunt qui hęc excitatiora lumi
na etiā si dicere permittāt: a cōponēdis tn̄ orationibus excludē

An sit eodē mō scribendū & dicēdū

da arbitrētur. Quocirca mihi ne hic quidē locus itact⁹ est omit
tēdus: q plures eruditorū aliā esse dicendi rationē aliā scriben
di putauerūt:ideoq; in agēdo clarissimos quosdā nihil posteri
tati māsurisq; mox literis reliquisse: vt Periclē & Demadē. Rur

sup. facere.

sus alios ad cōponendum optimos,actionibus idoneos nō fuis
se. vt Isocratē. preterea in agēdo plus impetū plerūq; & petitas
vel paulo licentius voluptates. Cōmouēdos em̄ esse docendosq;
animos imperitorū. At qd libris dedicat̄ & in exemplū editur:
tersum ac limatū:& ad legē ac regulam cōpositū esse oportere:
quia veniat in manus doctorū & iudices artis habeat artifices.

multos.

Quin illi subtiles vt similes:ac †multi persuaserūt magistri κα-
ράδειγμα dicendo ἐνθύμημα scribendo esse altius tradiderint.

Dicendum scribendū q; eodē modo.

Mihi vnū atq; idē videtur bene dicere ac bene scribere,neq; ali-
ud esse oratio scripta,q̄ monimentū actionis habitæ. Itaq; nul-
las non(vt opinor)debet habere,virtutes dico nō vitia:nā im-
peritis placere aliquādo q̄ vitiosa sunt scio. Quo different igit̄?
q,si mihi des cōsiliū iudicū sapientū, perq̄ multa recidā ex ora
tionibus: non Ciceronis modo: sed etiam eius qui est strictior
multo: Demosthenis. Neq; em̄ affectus oīno mouend[illegible]rūt: nec
aures delectatione mulcēdæ cū etiam procemia su[illegible]a eē
apud tales Aristoteles existimet. Non em̄ trahētur [illegible]
tes:proprie & significāter rē indicare:probatiōe collig[illegible]
est. Cū vero iudex detur:aut populus:aut ex pplo:laturiq; [illegible]
tentiā indocti sæpius atq; interim rustici:omnia quę ad,obtinē
dum:qd intēdimus prodesse credimus:adhibēda sunt,ea q; eti-
am cū dicimus promenda & cū scribimus vt doceam⁹:quomo-
do dici oporteat. An Demosthenem mallē sic egisse vt scripsit:
aut Ciceronē? aut eos prestantissimos oratores alia q̄ scriptis co
gnoscimus? Melius egerunt igit̄ an peius? nā si peius sic potius

Scribēda q̄ nō sunt dicē da: & dicenda q̄ nō sunt scribenda.

oportuit dici vt scripserunt:si meli⁹,sic oportuit scribi vt dixe
runt. Quid ergo? semper sic aget orator vt scribit? si licebit,sem
per:q si impediant breuitate tempora a iudice data: multū ex
eo qd potuit dici,recidetur:editio habebit omnia. Quæ aūt se-

isse: vt Isocratē: Q; demades nihil scriptū reliquerit: ostēdit etiā Cic. his verbis. Huic hyperides proximus & Eschines fuit & Lycurg⁹ & dinarch⁹:& is cuius nulla extant scripta Demades: alijq; plures. & paulo ante. Extitit igitur iā senib⁹ illis quos paulo ante diximus Isocrates cuius domus cūctæ græciæ quasi ludus quidam patuit atq; officina. Magnus orator & perfect⁹ magister. q̄q̄ forēsi luce caruerit: Intraq; parietes aluit illam gloriā: quā nemo quidem postea est meo iudicio consecutus. ¶ Ideoq; instādum ijs quæ placere intellexeris: resiliendū ab ijs quæ non recipientur: sermo ipse qui facile iudicē doceat optandus: nec id mirū sit quū etiā testiū psonis aliqua mutētur: prudēter em̄ qui quū interrogasset rusticū testē: ac amphion negat. Siquis hūc locū [illegible]tcatur esse deprauat[illegible]go cæcū & lite[illegible]ētē prorsus ar[illegible]s em̄ nō videt re[illegible] alio non a silko compositū legendū esse: & simplici l scribēdū. e[illegible] etiā in postrema part[illegible] assignati: nā vbi legit̄ [illegible] phion negat legend[illegible] amphiona nosset [illegible] subiungendū, negat. [illegible] sticus respōdeat: se nō [illegible] re amphiona.

Demades nihil scrip[illegible] quit.

Isocrat[illegible] inutil[illegible]

Resilie[illegible] vnde.

ASCENSIVS.

¶ Quareq a latinis. In Vallen. nō ē a: adscribēdū tn̄ videtur aut potius ab. Vt nō dicā pignoribus. Si impsso[illegible]rū errata [illegible]: dicerem verbo[illegible]tu: piguoribus [illegible]dū. Proprietas pen[illegible] est? certiore copia vincam⁹ ingenia grecorum: sic Vallen. distinguit & legit: Aldus aūt sic. Proprietas apud illos ē certior? copia vincamus. Ingenia grecoṛ etiā miora suos porr⁹ hūt: nos plerūq; &c. Sed nō videt̄ id Fabiū voluisse vt copia vincamus: cū id negatū nobis dixerit: proinde placet mihi vet⁹ lectio q̄ in Raphaelis est codice. Grecorū etiā minora? .s.

opa: dicta aut inuenta. hoc est graecos etiã tenuia dicta decent. Prorsus tñ omittẽda &c. Sic Val. & Al. & vtrũqꝫ bene: nã qui negationem posi tñ scribẽdã cẽset: vltra nasum (quod dicũt) nõ videt: negatio eñ: neqꝫ: illic posita Neqꝫ enim si tenuiora: huic loco deferunt: Naꝫ ordo est. Neqꝫ. i. & nõ: etsi graeci melius: sup. tractant aut assequũtur: hæc tenuiora & pressiora: &c. hęc pars orationis nõ est omittenda prorsus: &c. Vbi vero Val.

cundũ naturã iudicantiũ dicta sunt: non ita posteris tradẽtur ne videatur propositi fuisse nõ tẽporis: nã id quoqꝫ plurimũ refert quo modo iudex audire velit: atqꝫ ei vultus sæpe ipse rect⁹ est dicẽtis: vt Cicero pręcepit. Ideoqꝫ instandũ iis quę placere intellexeris: resiliendũ ab iis quæ nõ recipient. Sermo ipse qui faciat iudicẽ doceat optãdus. Nec id mirũ sit: cũ etiã testiũ personis aliqua mutẽtur: prudẽter eñ qcũ interrogasset rusticũ testẽ: an Amphiõa nosset: negãte eo detraxit aspirationẽ breuiauitqꝫ secundã eius nominis syllabã: & ille eũ sic optime norat. Huiusmodi casus efficiũt: vt aliquando dicatur aliter q̃ scribitur: cũ dicere quomodo scribendum est, non licet.

est nõ- hꝫ cõdicẽda est: vt Merula habẽdũ cẽset: dubito an cõdicẽda aut cõcitẽda sit legẽdũ. An nõ in priuatis: & acutis sic Aldus: legã tñ cũ Vallen. & acut⁹ & nõ asper. &c. Si res iudicare. lege, indicare. Ab eadẽ sunt nobis cõcessa natura. Sic Val. & Ald. Nitidius aliquid atqꝫ affectati⁹ postulãtibus: sic Ald. Vallen. autẽ habet: atqꝫ affecti⁹ postulantibus. Itaqꝫ nõ solũ ad priores Catonẽ Graccosqꝫ: sed ne ad hos quidẽ oratorẽ alligandũ puto. Sic Val.
ñ cũ & Aldus. vnde demiror Vallã nõ aĩaduertisse non solũ sequẽte sed ne nõ alterã recipere negationẽ: nã si verbũ ad priorẽ pticulã posueris exigeret negationẽ sic. Non solũ nõ alligandũ puto ad priores sed ne ad hos quidẽ. ¶ Vt cũ omniũ vtilitati: sic Vallen. sed melius Ald. vt cum omnia. vtilitati &c. nec repugnat dedisse oĩa vtilitati: & tñ partẽ quandã delectationi: quia nulla dedit delectatiõi nisi quæ ei dedisse vtile fuit: qd declarans auctor dicit: nã hoc ipso proderat qꝫ placebat. Si nõ hæc crebra &c. Sic Val. & Ald. legã tamẽ: subaudiendo vt: si crebra hæc lumina & cõtinua fuerint: nõ inuicẽ offecerint. i. nocuerint. Ne intõsũ caput: nõ smaragdus atqꝫ annuli centũ sint: sic Raphaelis codex: sed quid smaragdus & annuli ad caput? legam⁹ ergo cũ Ald. nõ in gradus atqꝫ annulos comptũ aut potius cũ Vallen. totũ comptũ. Et qd sequitur in Vallen. cũ eo qꝫ si nõ ad luxuriam ac libid[illegible] referas eadẽ speciosiora quoqꝫ sint quę honestiora: tã placet q̃ qd Aldus impressit: cũ in eo qꝫ se non ad luxu[illegible] libidinẽ referat eadẽ &c. Apud Ciceronẽ. n. inuenio: redũdat eñ. Et copia redundent. lego cum Vallen. n[illegible] oria omne redundãs displicet. Et victoriã: lego cũ eodem ad victoriã. Quis vtilem neget: sic Aldus: [illegible] Vallen. quis vtile: nã spectat ad illud. hoc qd vulgo &c. Fuerũt animũ: lego cum eisdẽ ferũt aut fe[illegible] I Al. & Val. ẽ Ac sunt. A cõponẽdis, sic oẽs hñt. Cõmouẽdos eñ eẽ: subaudi dicũt. Et in exemplũ redu[illegible]: lego cũ Val. & Ald. editũ. Ac multi persuaserũt: in Vallen. & Ald. est: ac multos. Mihi vnũ [illegible]dem videẽ bene dicere ac bene scribere. Cicero tñ in Bruto docet cur multi nõ ita scripserit vt dixerũt. Nec [illegible]st eadem inquã Brute: causa nõ scribendi & non tam bene scribendi q̃ dixerit. Et quæ sequitur. quib⁹ oĩẽ [illegible]uosdã melius dixisse q̃ scripsisse. Sed nõ negat qn sicut datũ sit vtrũqꝫ æque bene facere ęque bene faciat. Q[illegible] [illegible]mentũ: sic Val. & Ald. nõ monumenta. Itaqꝫ nõ vllas nõ. sic Vallen. nullas nõ. sic Ald. sed æquipollent: [illegible] aũt addit: virtutes dico nõ vitia. Estqꝫ obscure dictũ: sensus vero mihi videtur. Itaqꝫ dico orationem [illegible]habere nonnullas nõ virtutes. i. oẽs virtutes: nõ dico: nulla nõ vitia: nã impitis placere aliquãdo &c. [illegible] mihi des consiliũ iudiciũ sapientũ. sensus est differunt sup. in hoc qꝫ per q̃ multa recidã ex orationibus: nõ [illegible]it ergo eradenda particula qꝫ: neqꝫ scribendũ iudiciũ pro iudiciũ. Nec aures delectatione mulcẽdæ: sic Vall. & melius q̃ mouendę licet Aldus impssit: quia pcessit mouendi erũt. An Demosthenẽ malẽ sic egisse vt scripsit. sic Aldus. & Val. Atqꝫ ei vultus sæpe rectus est dicentia. Sic Val. & Ald. expositione aũt eget qui sit vult⁹ rect⁹: & opinor eũ rectum dici qui iudici obsequitur quasi ab eo rectus. Resiliendũ. Sic Vall. & Al. An amphionem nosset: negat & detraxit: melius Aldus [illegible] eo detraxit aspirationẽ breuiauitqꝫ secundã &c.

MERV.

¶ Lenior t[illegible] lucidus quidã [illegible] quibusdã [illegible] legitur: lenio[illegible] lucidus quidã [illegible] Nã & hos merus breues quidẽ animi iucũditatem: & propriã (id eñ est nõ errare verbis) & carentẽ superuacuis eloquẽtiã Menelao dedit: Idẽ his verbis tradit Cicero Menelaũ ipsum dulcẽ illum quidẽ tradit Homerus sed paucia dicitẽ. ¶ Sed neqꝫ his tribus quasi formis eloquẽtia est. hic quidẽ locus: sic male legitur: Indusa autẽ dictiõe

[illegible] est diuisio quę in tres partes & ipsa discedit: qua discer[illegible]e etiã recte dicendi genera inter se videntẽ. Nãqꝫ vnũ subtile quod ἰσχνὸν vocant, alterũ grande atqꝫ robustũ quod cõstituunt ἁδρὸν, tertiũ alii mediũ ex duobus, alii floridũ: namqꝫ id ἀνθηρὸν appellãt, addiderũt: quorũ tamẽ ea fere ratio est: vt primũ docẽdi: secũdũ mouẽdi: tertiũ illud vtrocũqꝫ noĩe delectãdi: siue aliud intercõciliandi prestare videaẽ officiũ. In docendo autem acumẽ: in intercõciliãdo lenitas: in mouẽdo grauitas videatur. Itaqꝫ illo subtili pcipue ratio narrãdi probãdiqꝫ cõsistet: sed qd etiã detractis cęteris virtutibus suo genere plenũ. Medius hic modus & trãslatiõibus crebrior: & figuris erit iucundior: egressionibus amœn⁹, cõpositiõe aptus: sentẽtiis dulcis: lenior

Triplex dicẽdi genus.

Subtile.

Medium.

tamen vt amnis lucidus qdē est:& virētibus vtrinq̧ syluis inumbratus. At ille qui saxa deuoluat:& pōtē indignet̃:& ripas si bi † faciat,mult⁹ & torrēs iudicē vel nitētē cōtra feret: cogetq̧ ite qua rapit. Hic orator & defūctos excitabit: vt Appiū cæcū: Apd hūc & pr̃ia ipa exclamabit:aliqn̄q̧ Cicerone ĩ oratiōe cōtra Catilinā ĩ senatu alloquet̃. Hic & āplificatiōib⁹ extollet ofonem:& ĩ vi superlationum quoq̧ eriget. Quę charybdis tam vorax!& ocean⁹ mediusfidi⁹ ipse. Nota sunt eñ iā studiosis hęc lumina. Hic deos ipsos in cōgressum ꝓpe suū sermonēq̧ deducet. Vos eñ albani tumuli atq̧ luci. Vos ĩquā albanorū obrutę aræ sacrorū populi Ro. socię & ęquales. Hic irā:hic misericordiā inspirabit. Hic dicet,te vidit:appellauit & fleuit.& per oēs affect⁹ tractat̃. Hic itaq̧ illuc sequet̃:nec doceri desiderabit. Quare si ex tribus his gn̄ibus necessario sit eligēdū vnū,qs dubitet hūc preferre oībus:& validissimū alioq̧:& maximis qbusq̧ causis accōmodatissimū? Nam & Homer⁹ breuē quidē animi iucūditatē & ꝓpriā (Id eñ est nō errare verbis) & carentē supuacuis eloquentiā Menelao dedit,q̄ sunt virtutes generis illi⁹ primi. Et ex ore Nestoris dixit dulciorē melle ꝓfluere sermonē:qua certe delectatiōe nihil fingi mai⁹ pōt. Sed summā aggressus: vt in Vlysse,facūdiā:magnitudinē illi iūxit,cui oratiōnē niuib⁹ hibernis & copia verborū atq̧ ĩpetu parē tribuit. Cū hoc igit̃ nemo mortaliū cōtendet,hūc vt deū hoīes intuebūtur. Hāc vim & celeritatē in Pericle mirat̃ Eupolis:hāc fulminib⁹ Aristophanes cōparat:hęc ē vera dicēdi facultas. Sed neq̧ iis trib⁹ quasi formis inclusa eloquētia ē. Nā vt inter gracile validūq̧ tertiū aliqd cōstitutū est:ita horū interualla sunt. Atq̧ inter hęc ipa mixtū qd dā ex duob⁹ mediū est eorū. Nā & subtili plenius aliqd atq̧ subtilius,& vehemēti remissius atq̧ vehemēti⁹ inuenit̃:vt illud leneaut ascēdit ad fortiora,aut ad tenuiora summittit̃: ac sic ꝓpe ĩnumerabiles spēs reperiunt̃:q̄ vtiq̧ aliquo momēto inter se differāt:sicut quatuor gn̄aliter vētos a totidē mūdi cardinibus accepim⁹ flare: cū interim plurimi medii eorū variet[...] regionū ac fluminū ꝓprie dephēdunt̃. Eadēq̧ musicis ratio[...] ĩ cithara quinq̧ cōstituerūt sonos:plurima deinde vari[...] plēt spatia illa neruorū: atq̧ iis quos interposuerūt:inse[...] vt pauci illi trāsitus multos grad⁹ habeāt. Plures igit̃ etia[...] quētiæ facies:sed stultissimū q̄rere ad quā rectur⁹ se sit orator: Cū oīs spēs,q̄ mō recta est,habeat vsum,atq̧ id ipm nō sit oratoris:qđ vulgo gen⁹ dicēdi vocāt. Vtet̃ eñ vt res exiget oīb⁹:nec pro causę mō sed & ꝓ partib⁹ causę. Nā vt nō eodē mō pro reo capitis & in certamīe hęreditatis:& de interdictis ac spōsiōib⁹, & de certa re credita dicet:Sētentiarū in Senatu & concionū & priuatorū cōsilioꝝ seruabit discrimina:vitā ex differētia psonarū locorū tēporūq̧ mutabit:ita in eadē oratione aliter cōciliabit. Nō ex iisdē partib⁹ irā & misericordiā petet:alias ad docendū:alias ad monēdū adhibebit artes. Nō vn⁹ color pœmii: narratiōis:argumētoꝝ:egressiōis:peroratiōis: seruabit. Dicet idē

Grande.
peruias.
In oratione pro celio.
in superlationem.
Philip.ij.
Pro Milone
Iliad.iij.
Iliad.j.
Iliad.iij. Antenoris de vlysse verba.
Eloquētiam non inclusam dictis formis.
Orator vnā eloquētię faciē ne sequat̃

addita:vt in quibusdā exemplarib⁹ legit̃:lectiō candidior erit:legat̃ hoc modo. Sed neq̧ his trib⁹ quasi formis inclusa eloquētia est. ℂ Nā & subtili plenius aliqd atq̧ subtilius & vehemēti remissus atq̧ vehementius inuenitur:Remissius legendū esse facile ex ipso sensu apparet ℂ Quum omnis species q̄ modo recta est habeat vsū: atq̧ id ipse non sit oratoris pro id ipse legendū esse id ipsum sensus & grāmaticę ratio exposcit. ℂ Fallūtur eñ plurimi qui vitiosum & corruptū dicendi genus:qđ aut verborum licētia resolutat. Pro resolutat legendū esse resultat credendū est: quū ita etiā in quibusdā exēplarib⁹ cōperiatur: ℂ Qualecunq̧ id quod modo se ipsi posse despetentem habet admirationem. quis tam̄ inept⁹ & obtusus v[...]at despe[...]rēt leger[...]non desperē tem? ℂ [...]elix vsq̧ ad vl[...]titudo persequi [...]torem macerat & [...]re verba vertent. Vertentem & ordo & sensus legēdum esse exposcit [...] oratorem ægre verba[...]tē referri possit. ℂ N[...] ille & sublimis & [...] circumfluctibus v[...] quentiæ copiis imp[...] nitidus vt in quibusd[...]tur exemplaribus ne[...] q̧ dixerimus: vt sit nitidus nominatiui nō datiui casus ordo & sensus dilucid⁹ erit. ℂ Scandēti circa ima laboret:sic fere vbiq̧ legit̃: emenda[...]odo si labor[...]& vero par[...]fuerim⁹ vt [...] circa ima [...]similis cęteris ratio:in p[...]sitio videtur addi debere: vt sit similis in cæteris ratio.

ASCENSIVS.

ℂ Medius hic modus. Sic Vallen̄. & melius q̄ quibus deest modus:nā sine eo non videtur generis mutati ratio. Et in superlationem:sic Ald. sed in Vallen̄. ab ipso vt opinor Valla repositū est: vi superlationū: qđ aptius videt̃. Quare si ex trib⁹ his

generib⁹ necessario sit eligē dū vnū: q̄s dubitet hūc pfer re ōib⁹ satis insolenter mutat gen⁹ dicēdo hūc: qđ non faceret nisi modū supra adscripsisset. Sed summa &c. vt reposui: sic, Val. & Al. Yepositū ē: & inclusa eloq̄ntia est. Val. denotauit Homerū quatuor tm̄ vētos agnouisse. Et sonos musicos apud Boetiū ē hypatō: Mesoni Syzeumenō; diezeumenō: & Hypbokū. Eosdē Vitruui⁹ li. v. de architectura enumerat. Falluntᷣ. n. plurimū, sic Val. alij plurimi. Inanib⁹ locis bacchatᷣ: sine ratiōe discurrit more bacchatū furētiū: & cū loquatᷣ de locis argumentorū alludit ad loca terræ. p sublimib⁹ hȝ. i. ęstimat: sic Val. & Al. cū sint q aucē legāt. Est eī iucūdioris: nōnulli iocūdi oris diuisis vocabul[illegible]ūt. Q̄ nulli nō agētiū [illegible]: q̄ nulli agentiū [illegible] oī agēti para &c. [illegible]⁹ ait. Credo igt Val[illegible] Vt succinis sulfu[illegible] sed in Vallen. leg[illegible] nō [illegible]purpura. Adnotauitq̄ [illegible]ni. li. x. duo sunt gn̄a [illegible]nū: minor cōche ad si[illegible] [illegible] ei⁹ qua buccinę son⁹ [illegible]erū purpura vocatᷣ [illegible]atū pcurrēte rostro [illegible] purę nole alio pelas[illegible] cantᷣ &c. Buccinū p se [illegible] q̄m fucū ēmittit. Hęc illi. I[illegible]llud quo fefellerat: sic Val. Ald⁹ aūt legit: iā illud qđ. quō legendū est: legenti succinis sulfura. Coagmētādisq̄ eis: sic Val. & Al. &. Nitid⁹ ille &c. [illegible] tia nō tum[illegible] fortia: pri⁹ [illegible] & audētia q[illegible] sunt temerari[illegible] vt sint plena [illegible] robusta a g bus tumida [illegible]ficiunt.

MERVLA.

¶ His dicēdi virtutib⁹ vsus orator. In calce operis colligit Fabius oratorem valde senē receptui canere debere: docetq̄ q̄d ab eo postea agēdum sit: Simul tradit nemini debere mirum videri: q̄ oratorem pluribus disciplinis ornatū eē velit: vt sit cōsummatissimus quum do-

grauiter, seuere, acriter, vehementer, cōcitate, copiose, amare, comiter, remisse, subtiliter, blāde, leniter, dulciter, breuiter, vrbane, nō vbiq̄ simul: sed vbi p ibi sic fiet: cū id pp qđ maxime repertus est vsus oratiōis: vt dicat & vtiliter: & ad efficiendū qđ intendit, potēter: tū laudē quoq̄ nec doctorū mō: sed etiā vulgi cōsequatᷣ. Falluntᷣ eī † plurimū: q vitiosum & corruptū dicē di gen⁹: qđ aut verborꝝ licētia resultat: aut pueriliibus sentētiolis lasciuit: aut īmodico tumore turgescit: aut inanib⁹ locis bacchatᷣ: aut casuris si leuiter excutiantᷣ flosculis nitet: aut pcipitia p sublimib⁹ † habet: aut specie libertatis īsanit: magis existimēt popularē atq̄ plausibile. Qđ quidē placere multis: nec inficior: nec miror. Est eī iucūdioris ac fauorabilis qualiscūq̄ eloquentiæ: & ducit aīos naturali voluptate vox oīs. Neq̄ aliūde illi p fora atq̄ aggerē circuli: qđ min⁹ mirū est: q̄ nulli nō agentiū parata vulgi corona est. Vbi vero q̄d exquisiti⁹ dictū accidit auribus imperitorū: qualecūq̄ id qđ mō se ipi posse desperēt, habet admirationē: neq̄ īmerito, nā ne illud q̄dē facile est. Sed euanescūt hęc atq̄ moriuntᷣ cōparatiōe meliorū: vt lana tincta succo citra purpuras placet: at si cōtuleris etiā lacernę conspectu melioris obruatᷣ: vt Ouidi⁹ ait. Si vero iudiciū iis corruptis acri⁹ adhibeas: vt † succinis sulfura: iā illud † qđ fefellerat exuat mētitū colorē & quādā vix enarrabili fœditate pallescat. Luceat igitᷣ hęc citra solē: & vt quędā exigua aīalia igniculi videntᷣ ī tenebris. Deniq̄ mala multi probāt, nemo īprobat bona. Neq̄ vero oīa ista de quib⁹ locuti sum⁹ orator optīe tm̄: sed etiā facillime faciet. Neq̄ eī vis summa dicēdi eēt admiratiōe digna, si infelix vsq̄ ad vltimū sollicitudo psequitᷣ, ac oratorē macerat & cogt, ægre verba vertētē: & pp̄dēdis coagmētādisq̄ eis intabescentē. Nitidus ille & sublimis & locuples circūfluētib⁹ vndiq̄ eloquētię copiis īperat. Desinit eī in aduersa niti: q puenit in summū. Scandēti circa īma labor est. Cęterū quātū pcesseris mollitᷣ diues & leti⁹ solū. Et si hęc quoq̄ iā leni⁹ suprema pseuerātibus studiis euaserit[illegible]e fruct⁹ illaborati offerūt sese: & oīa spōte pueniūt: quę [illegible]die nisi decerpantᷣ arescūt. Sed & copia habet mo[illegible] [illegible] nihil nec laudabile nec salutare est. Et nitor ille cul[illegible] [illegible] & inuētio iudiciū. Sic erūt magna nō nimia: sublimia [illegible]rupta: fortia non temeraria: seuera nō tristia: grauia non [illegible]rda: lęta nō luxuriosa: iucūda nō dissoluta: fortia non tumida. Similis in cæteris ratio. Tutissima fere per medium via: quia vtriusq̄ vltimum vitium est.

plurimi.

aucē.

Lacerna purpurea. buccinū pur pura. quo.

Modi bona.

Quæ post finem studia. Cap. XI.

His dicēdi virtutib⁹ vsus orator in iudiciis: cōsiliis: cōcionib⁹: senatu: in oī deniq̄ officio boni ciuis: finē quoq̄ dignū: & optīo viro & ope sanctissimo faciet: nō q̄a pdesse vnq̄ satis sit: & illa mēte atq̄ illa facultate prædito nō cōueniatᷣ opis pulcherrimi q̄ lōgissimū tps: sed q̄a decet

nes rudi sęculo: lr̃as gręcas ętate iã declinata didic
documẽto ea quoq; pcipi posse q̃ senes cõcupissent
Varro — ne oĩa tradidit Varro? Q̃d instrumẽtũ dicendi. M.
Q̃ multa. Tullius. — Quid plura? cũ ẽt Corneli⁹ Cel. mediocri vir ĩgenio
Cor. Celsus. — oĩb⁹ cõscripserit artib⁹: sed ampli⁹ rei militaris: &
dicinę p̃cepta reliq̃rit? dign⁹ vel ipo ppoſito: vt eũ
Cũ p̃ria cur aspirem⁹ ad summũ elo quẽtię gra dum. — dam⁹. At pficere tñ opus arduũ est: & nemo pfecit
cit ad exhortationẽ studiorũ nõ cadere ĩ rerũ naturã:
factũ ne fieri q̃dẽ possit: cũ oĩa q̃ magna sũt atq; admira
q̃d: quo primũ efficerẽtur habuerint. Quãtũ .n. poesis ab
Secunda. — & Virgilio, tñ fastigiũ accipit eloq̃ẽtia a Demosthene: a
Tertia. — rone. Deniq; q̃cq̃d est optimũ ante nõ fuerat. Verũ ẽt si q
speret (q̃d cur faciat? cui ingeniũ: valetudo: facultas: p̃ceptor
erũt?) tñ est (vt Cicero ait) pulchrũ ĩ scd̃is tertiisq; cõsistere
q; eñ si q̃s Achillis gl̃iam in bellicis cõseq nõ põt, Aiacis aut D
Quarta. — medis laudẽ aspnabit. Neq; q Homeri nõ, Tyrtei: Q̃uĩmmo si h
cogitationẽ hoĩes habuissent: vt nemo se meliorẽ fore eo q optim
fuisset, arbitraret: ii ipsi q sunt optimi nõ fuissent. Neq; post Lucr
tiũ ac Macrũ Virgili⁹: Nec post Crassũ & Hortẽsiũ Cicero: sed nec
alii postea vicerint. Verũ vt trãscẽdi spes nõ sit magna: tñ est di-
Quinta. — gnitas subsequẽdi. An Pollio & Messala qui iã Cicerõe arcẽ tenẽte
eloq̃ẽtię agere cœperũt: parũ in vita dignitatis habuerunt: par
Sexta. — ad posteros glorię tradiderũt? Alioq pessime de reb⁹ humanis pdu
Septima. — ctæ in sũmũ artes mererent si q̃d optimũ fuisset: defuisset. Adde
magnos modica quoq; eloq̃ntia parit fruct⁹. Ac si q̃s hęc studia
Oratoriæ vtilitas. — litate sola metiat: pœne illi pfectę par est. Neq; erat difficile:
terib⁹: vel nouis exemplis palã facere: nõ aliũde maiores
opes: amicitias: laudẽ p̃sentẽ: futurã hoĩb⁹ cõtigisse. Si t
teris eẽt ab ope pulcherrimo: cui⁹ tractatus atq; ipsa p
nissimã studiis gratiã refert: hãc minorẽ exigere merc
rũ: q a se nõ virtutes: sed voluptatẽ q̃ fit ex virtutibus
Exhortatio ad oratoriã. — ¶ Ipsam igit orãdi maiestatẽ: qua nihil dii im[illegible]rtales
derũt, & qua remota muta sunt oĩa. [illegible] pse[illegible] i: &
steritatis carẽt: toto aĩo petam⁹: nitam[illegible] ip a[illegible] opt
tes: aut euadem⁹ in summũ: aut certe m[illegible]ltos ĩfra nos
Operis conclusio. — ¶ Hęs Marcelle Victori q̃bus p̃cepta dicẽdi p virili parte
posse p nos videbant: quorũ cognitio studiosis iuuenib⁹ si nõ m
gnã vtilitatẽ afferet: at certe, q̃d magis petim⁹, bonã volũtatẽ.

fis oĩ gñe voluptatũ an
sic Aldus: legã tñ vt rep
in Vall. & flagitiosus q
voluptatũ aĩus: vt cõgruat cũ verbo trahat: vt cætera. In quo nullius nõ .s. oĩs artis aut pfecta: & c. sic Vall.
nõ p̃cepta. Q̃ multa, pene oĩa: videt vt alibi sępe q̃ pro valde cũ positiuo construi: nã vt figurate legam⁹
non procedit hoc loco: Aut Achillis gloriã imbellis, sic Aldus: sed inconsiderate: nã imbellis qui poterit Aiac
Diomedis laudẽ sparẽ? vñ legã in bellis .s. gerendis, aut cũ Val. ĩ bellicis .s. rebus. Neq; q Homeri nõ sup. laudẽ
qui põt Tyrtæi sup. laudẽ aspnabit. Ald⁹ h3. Neq; Hesiodi vel Theocriti q Homeri nõ fuerit. Hęc hacten⁹.

¶ M. F. Quintiliani oratoriarum institutionum: Vna cũ variis an
notationibus in deprauationes eiusdem: Cum gratia & priuilegio.

FINIS.

In ædibus Ascensianis ad Idus Ianuarii:
M.D.XVI. calculo Romano.

